3 1761 07985966 6

HANDBOUND
AT THE
UNIVERSITY OF
TORONTO PRESS

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/comoediaesexinte00tere

P. TERENTII
CARTHAGINIENSIS AFRI
COMOEDIÆ
SEX,

Interpretatione & Notis

ILLUSTRAVIT

NICOLAUS CAMUS, J.U.D.

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS,

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI.

EDITIO PRIORIBUS LONGE EMACULATIOR.

332 420
22. 10.

Imprimatur,
Ex Æd. *Lambeth,*
June 23, 1687.

GUIL. NEEDHAM.

LONDINI:

Impenſis C. HITCH & L. HAWES; J. CLARKE; E. WICKSTEED; C. BATHURST; B. DOD; M. COOPER; J. WARD; P. DAVEY & B. LAW; T. LONGMAN; R. BALDWIN; J. RICHARDSON; S. CROWDER; H. WOODGATE & J. BROOKES; J. KEITH; J. WAUGH; & J. POTE.

M.DCC.LVIII.

PA
6755
A4
1758

SERENISSIMO
GALLIARUM
DELPHINO
LUDOVICI Magni FILIO.

TERENTIUM Tibi, DELPHINE SERENISSIME, cum notis ac commentariis recèns editum, eâ, quâ par eſt, reverentiâ, offero; munus, ut ſpero, non ingratum; tum quia tuos in uſus paratum eſt, tum quia genus hoc amœniorum literarum lubens ac lætus excipis. Quanti poëtam hunc à teneris penè unguiculis æſtimâris, tam omnibus notum eſt, quàm Tibi glorioſum. Hujus Tu fabulas nocturnâ diurnâque manu verſabas, lepidos ubique ſales bellè ſupra ætatem mirabaris, & tam venuſtè recitabas, quàm ille ſcripſerat eleganter. Hunc ergo Regio nomini tuo inſcribendum duxi, quem Tu præ cæteris Latinæ linguæ auctoribus didiciſti; ut quantum Tibi attulit fructûs & voluptatis, tantum ei gratiæ referas ac præſidii. Is enim jam es, DELPHINE SERENISSIME, qui ingenia quanta ſint, tanti æſtimes; & doctorum hominum famam tuo non tantùm patrocinio, ſed etiam judicio tuearis. Hinc fit ut magna commendatio, magnum laudis publicæ præjudicium ſit, Tibi nondum adoleſcenti placuiſſe. Quod quidem in Te præſtitit ſapiens ac ſedula pueritiæ tuæ inſtitutio. Quanquam enim ineſt Tibi quidquid ſummis

 Princi-

principibus conferre fortuna aut natura poteſt, natalium ſplendor, & longâ regum ſerie ducta generis claritudo, dignitati forma conveniens, vivida erectáque indoles, mira ingenii morumque felicitas, virtus propria quam exerceas, paterna quam imiteris; majus tamen aliquid inſtitutio contulit, ſapientiam; ita natus es, ut maximi reges ſolent, ita educatus ut optimi. Ecqua enim fuit unquam ſolicitior, aut ſanctior in aulis diſciplina? Deum ac parentes colere, ſervare modum in rebus, blandas adulantium fraudes rejicere, tribuere ſuam cuique laudem, benignè ſingulos ac liberaliter excipere, dare operam ſtudiis literarum, & quidquid eſt bonarum artium animo complecti, hæc ſunt ſapientiæ monita, quæ & lubenter audis, & ſponte ſequeris. Hinc ego in eam ſpem facilè adducor, Te hoc qualecumque ſit munuſculum, non eſſe deſpecturum; quippe nec tua id ſinet humanitas, quæ ſumma eſt, nec tuus in rem literariam amor, qui quotidiano ſtudiorum uſu alitur, & augetur. Accipe ergo, DELPHINE SERENISSIME, venuſtiſſimi poëtæ comœdias, in quibus & Latini ſermonis elegantiam, & vivam morum, civiliſque ſapientiæ imaginem, & urbanos, non unius modò comici, ſed virorum etiam in Romanâ republicâ principum, Lælii ac Scipionis, jocos invenias. Servent Te diu fata regi & regno incolumem, & Ludovico Magno parenti tuo parem Te præſtent, quia majorem non poſſunt. Hæc ſunt vota,

DELPHINE SERENISSIME,

Devotiſſimi & humillimi ſervi tui

FREDERICI LEONARD.

PRÆFATIO.

NEC intempeſtivis Terentii laudibus, nec ambitioſâ hujus Commentarii commendatione morabor te, LECTOR BENEVOLE: *ſcilicet alterum jam ſatis nôſti; alterius penès te judicium eſto. Neque enim is ego ſum, qui magnifico ſermone famam prævertere poſtulem, nec tu is es, qui etſi poſtulem, imprudens aſſentias. Id unum ergo te monitum velim, quâ causâ, quóve conſilio, tot ſimul prodeant in lucem cum Interpretationibus & Notis Latini auctores; quo præſidio quibúſve opibus tantus labor proceſſerit; quis denique in republicâ literariâ futurus ſit earum lucubrationum uſus, ut tibi univerſi operis ratio conſtet, & rem non tam laudare me putes, quàm exponere.*

DELPHINUM *ex Auguſtiſſimâ* REGINA *cùm ſuſcepiſſet* LUDOVICUS MAGNUS, *id ſibi negotii dari credidit, ut & Patrem ſimul ageret & Regem: & quamquam publicis rebus erat occupatiſſimus, ita domeſticis incubuit, ut dum regnum ampliſſimum parat filio, regno filium pararet ſui ſimilem, aut ſi quid eo poſſet, amplius. Exemplis id cœpit ſuis, quæ magna ſunt ad laudem incitamenta: quæſivit deinde qui Auguſti Pueri pectus optimis moribus, animum excoleret liberalibus diſciplinis. Mox Nobiliſſimum Carolum Sam. Mauræum Montauſerii Ducem in eas curas accivit, virum domi & militiæ egregium, veri rectique tenacem, omnibus ingenii ac doctrinæ opibus inſtructum, cujus ſpectatæ fidei ac virtuti ſpes publicas, ſuaſque tutò committeret. Ille continuò huic uni rei totum ſe dedere; moderari Principis pueritiam; ætati teneræ quæ convenirent, ea curare omnia; quæ uſui olim eſſe poſſent, providere; omni denique operâ & diligentiâ promovere erectam ac vividam indolem, quæ ſpem uberioris fructûs induxerat, ubi matureſceret: interea quæ commodior & expeditior diſcendarum literarum ratio eſſet, excogitabat; tum quia ſublevandus eſt tot ærumnis Principum animus, laboris plerumque minùs patiens, tum quia ad graviores Reipublicæ curas properantibus compendia quædam ſtudiorum quærenda ſunt. Exploraverat, ut eſt in evolvendis veterum monumentis exercitatiſſimus, multorum Interpretum incuriam, obſcuram multorum diligentiam. Placuit demum Latinos omnes auctores excudi cum Commentariis, breviter quidem, ſed tamen dilucidè ac diligenter compoſitis. Magnificum id quidem duxit, totum quodammodo Latium renovare: & dum unius Principis inſtitutioni conſuluit, de univerſis literis bene mereri. Celebrioribus ergo Grammaticis mandatum opus: ſtatutus ſuus cuique labor, decreta pro labore cujuſque merces; datum ſingulis interpretandi ſpecimen.*

PRÆFATIO.

Ea imprimis cura fuit, ut auctorum textus quàm emendatiſſimus ederetur; gloſſa deinde quæ ſimplici ac nitido verborum contextu abditos ſenſus explicaret, implicatas periodos retexeret, inverſas in ordinem ſuum revocaret, & carminum legibus ac numeris adſtrictas ſolveret. Ita tamen ut nec liberiùs excurreret in Paraphraſim, nec quid prætermitteret quod tyronum animos juvare poſſet; ipſorum auctorum verbis adhibitis, ubi eſſent ſatìs nota; ſubſtitutis facilioribus, ubi minùs eſſent facilia. Additæ ſunt etiam Notæ, quæ reconditas figuras, & ſi quid eſſet antiqui moris, aut hiſtoriæ veteris, aut fabulæ, ſine ullo faſtu verborum illuſtrarent. Neque enim hîc licuit vanas obtrudere conjecturas, aut minutas correctiunculas ad faſtidium uſque ingerere, aut operoſis Criticorum nugis lectoris animum fatigare magìs quàm erudire; quæ plerumque, aut mera ſunt ludibria, aut vana ingenii oſtentamenta. Id tantùm propoſitum eſt, SERENISSIMI DELPHINI, *publiciſque ſervire commodis, è veterum Commentariorum copiâ excerpere quæ quiſque adnotaverit appoſitè, nec tam res novas proferre, quàm neceſſarias; quod quidem curam magìs quàm acumen ingenii, aut reconditam eruditionem poſtulat.*

In hâc palæſtrâ multi deſudârunt, fortè non pari induſtriâ: qui metam attigerint, qui non, tute exiſtima; & ſin minùs ſucceſſum operis, ſaltem conſilium adproba. Interea hâc interpretendi arte utere, quam nos Auguſto Principi velut ſubſidiariam, poſtquam ampliorem & doctiorem acceperit ab Illuſtriſſimo & Reverendiſſimo Condomenſi Epiſcopo Præceptore ſuo, viro Literarum omnium, tum ſacrarum, tum ſecularium peritiſſimo. Emendatiores profectò ii Commentarii prodirent, ſi Nobiliſſimus HUETIUS *conſummatæ doctrinæ vir, Principis Propræceptor, ut univerſum Opus dirigere, ita ſingulas ejus partes recognoſcere potuiſſet. Quod ad Terentium hunc attinet,* LECTOR, *primus omnium eſt editus, velut in experimentum rei; & immaturâ Commentatoris ſui morte typographis traditus, nondum ſuis omnibus numeris abſolutus. Atque ita ſi quid incaſtigati irrepſerit, quod non abnuerim, velim tuâ humanitate indulgeas, aut dexteritate tuâ illud emendes. Donati Commentarios, & locupletiſſimos Indices addidimus, ut intelligas in hoc perficiendo opere curam ſaltem ac diligentiam non defuiſſe.* Vale.

PRO-

PROLEGOMENA
TERENTIANA.

P. TERENTII Vita,
ex Suetonio.

P. TERENTIUS Afer, Carthagine natus, ſervivit Romæ Terentio Lucano Senatori, à quo ob ingenium & formam, non inſtitutus modò liberaliter, ſed & maturè manumiſſus. Quidam captum eſſe exiſtimant, quod fieri nullo modo potuiſſet, Feneſtella docet; cùm in fine ſecundi belli Punici, & ante initium tertii natus ſit, & mortuus: nec ſi à Numidis aut Getulis captus ſit, ad ducem Romanum pervenire potuiſſet; nullo commercio inter Italicos & Afros, niſi poſt deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, ſed maximè cum Scipione Africano, & cum Lælio: quibus etiam corporis gratiâ conciliatus exiſtimatur, quod ipſum Feneſtella arguit; contendens utroque majorem natu fuiſſe; quamvis Cornelius Nepos æqualeis omneis fuiſſe tradat, & Porcius ſuſpicionem de conſuetudine per hæc faciat:

Dum laſciviam nobilium & fucoſas laudes petit,
Dum Africani voci divinæ inhiat avidis auribus,
Dum ad Furium ſe cœnitare, & Lælium pulchrum putat,
Dum ſe amari ab hiſce credit, crebrò in Albanum rapi
Ob florem ætatis ſuæ; ad ſummam inopiam redactus eſt.
Itaque è conſpectu omnium abiït, in Græciam, terram ultimam,
Mortuus eſt Stymphalo Arcadiæ oppido: nil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nîl Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè.
Eorum ille operâ ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut eſſet, quò referret obitum domini ſervulus.

Scripſit comœdias ſex: ex quibus primam Andriam cùm ædilibus daret, juſſus ante Cæcilio recitare, ad cœnantem cùm veniſſet, dictus eſt initium quidem fabulæ, quòd erat contemptiore veſtitu, ſubſellio juxta lectulum reſidens legiſſe: poſt paucos verò verſus, invitatus ut accumberet, cœnâſſe unà: deinde cætera

 percurriſſe;

percurriſſe; non ſine magnâ Cæcilii admiratione. Et hanc autem & quinque reliquas æqualiter populo probavit. Quamvis Volcatius de enumeratione omnium ita ſcribit:

Sumetur Hecyra ſexta ex iis fabula.

Eunuchus quidem bis acta eſt, meruitque pretium quantum nulla antea cujuſquam comœdia, id eſt, octo millia nummûm. Propterea ſumma quoque titulo adſcribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obſcura fama eſt, adjutum Terentium in ſcriptis à Lælio & Scipione, quibuſcum familiariter vixit. Eandem ipſe auxit. Nunquam enim, niſi leviter, ſe tutari conatur, ut in prologo Adelphorum:

Nam quod iſti dicunt malevoli, homines nobiles
Hunc adjutare, aſſiduèque unà ſcribere:
Quod illi maledictum vehemens exiſtimant,
Eam laudem hic ducit maximam; cùm illis placet,
Qui vobis univerſis & populo placent.
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore uſu' eſt ſine ſuperbiâ.

Videtur autem ſe leviùs defendiſſe, quia ſciebat, Lælio & Scipioni non ingratam eſſe hanc opinionem: quæ tamen magìs & uſque ad poſteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro ſe ait: P. Africanus, qui à Terentio perſonam mutuatus, quæ domi luſerat ipſe, nomine illius in ſcenam detulit. Nepos auctore certo comperiſſe ſe ait, C. Lælium quondam in Puteolano Kalendis Martiis admonitum ab uxore, temporiùs ut diſcumberet, petiiſſe ab eâ, ne interpellaretur: ſeriùs tandem ingreſſum triclinium, dixiſſe, non ſæpe in ſcribendo magìs ſucceſſiſſe ſibi: deinde rogatum ut ſcripta illa proferret, pronunciâſſe verſus qui ſunt in Heautontimorumeno:

Sati' pol protervè me Syri promiſſa huc induxerunt.

Santra Terentium exiſtimat, ſi modò in ſcribendo adjutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio uti potuiſſe, qui tunc adoleſcentuli fuêre, quàm Sulpicio Gallo, homine docto, & qui conſularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone, & M. Popillio, conſulari utroque ac poëtâ: ideo ipſum non juvenes deſignâſſe, qui ſe adjuviſſe dicerentur: ſed viros, quorum operam & in bello, & in otio, & in negotio populus ſit expertus. Poſt editas comœdias nondum quintum atque trigeſimum egreſſus annum, cauſâ evitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro ſuis edere, ſeu percipiendi Græcorum inſtituta moreſque, quos perinde exprimeret in ſcriptis; egreſſus urbe eſt, neque amplius rediit. De morte ejus Volcatius tradit:

Sed ut Afer ſex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Aſiam fecit; navim cum ſemel
Conſcendit; viſus nunquam eſt: ſic vitâ vacat.

Q. Con-

Q. Conſetius redeuntem è Græciâ periiſſe in mare dicit, cum centum & octo fabulis converſis à Menandro. Cæteri, mortuum eſſe in Arcadiæ Stymphalo, ſive Leucadiâ, tradunt, Cn. Cornelio Dolabellâ, M. Fulvio Nobiliore conſulibus, morbo implicitum, acri dolore ac tædio amiſſarum fabularum, quas in navi præmiſerat, ac ſimul fabularum, quas novas fecerat. Fuiſſe dicitur mediocri ſtaturâ, gracili corpore, colore fuſco. Reliquit filiam, quæ Equiti Romano nupſit. Item hortulos ſex jugerum, viâ Appiâ, ad Martis villam, quò magìs miror Porcium ſcribere:

——— Nîl Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nîl Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè.
Eorum ille operâ ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem ut eſſet quò referret obitum domini ſervulus.

Hunc Afranius quidem omnibus Comicis præfert; ſcribens in compitalibus:

Terentio non ſimilem dices quempiam.

Volcatius autem non ſolùm Nævio, & Plauto, & Cæcilio, ſed Licinio quoque poſtponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoquè, qui ſolus lecto ſermone Terenti,
Converſum expreſſumque Latinâ voce Menandrum
In medio populi ſedatis vocibus effers,
Quidquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæſar.

Tu quoquè tu in ſummis, ô dimidiate Menander,
Poneris; & meritò, puri ſermonis amator.
Lenibus atque utinam ſcriptis adjuncta foret vis
Comica, ut æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hâc deſpectus parte jaceres;
Unum hoc maceror & doleo tibi deeſſe Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus: nam duos Terentios poëtas fuiſſe ſcribit Metius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo: alter Libertinus Terentius, Afer patriâ, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidiſſe Terentium, Valgius in Actæone ait:

Hæ quæ vocantur fabulæ, cujus ſunt?
Non has: quia jura populis recenſens dabat
Honore ſummo affectus, fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro tranſlatæ eſſe dicuntur Comico; Phormio, & Hecyra: quatuor reliquæ à Menandro: ex quibus magno ſucceſſu & pretio ſtetit Eunuchus: Hecyra ſæpe excluſa, vix acta eſt.

TANAQUILLI FABRI NOTULÆ AD VITAM TERENTII.

EX SUETONIO.

Alii, [EX ÆLIO DONATO.] quod falſum. Itaque id mutatum volui.

Dum laſciviam.] Verſus lepidiſſimi ſunt; & ſanè digni qui & iterum legantur, & amentur diu. Sunt autem illi trochaici tetrametri catalectici, ut bene multi apud Terentium. Iſte, profectò, Porcius, horum verſuum auctor, homo fuit ſuaviſſimi ingenii, & quem Gratiæ naſcentem placidè & amanter viderant; ſed, malùm! ille nobis periît, & tot hodie venena, peſtes, & carcinomata poëtarum ſuperſunt. Cæterùm, ne quis exiſtimet *(laſciviam)* hoc loco id eſſe quod in ſermone noſtro ſonat, nam *laſcivia* hîc quidem nihil aliud ſignificat, quàm luſus liberiores, jocos, convivia, & quæ id genus alias tenuiculis hominibus non licent; ſummis autem viris, qui eleganti ingenio ſint præditi, ea & licent, & bene ſuccedunt.

Dum ad Furium ſe cœnitare, & Lælium, pulchrum putat.] Crederes eſſe Iambicum tetrametrum: at non eſt. Nam poëta *Furium* fecit diſſyllabum per ſynizeſin; etſi nomen illud, tamen, ſit triſyllabum, ut ex verſibus infrà poſitis, & Horatio conſtat:

Furius hibernas canâ nive conſpuit Alpes.

Rapi.] Abſolutum eſt, neque ab alio verbo regitur; alioqui contra rationem faceret poëta. *Rapi* autem eſt, rhedâ aut equo vehi: Horatius, ubi de illo ſuo itinere agit. Serm. V. lib. I.

Quatuor hinc rapimur viginti & millia rhedis.

Saltem ut eſſet quò referret obitum domini ſervulus.] Hic verſus elegantiâ ſuâ exuperat cæteros. Quid enim venuſtius dixeris, quàm, Emi domum, ſaltem ut ſit locus quo ſervulus poſt obitum domini rediens, & fores pulſans ſuſpirabundus & gemens, atque exanimatus, dicat:

Heus, aperite, aperite aliquis, herus eſt mortuus:
Nunc cicer, heu!
Nunc periêre & allia,
Pernaque putrida, cæpaque,
Omnia noſtris
Ventricellis
Quæ ſolebant
Eſſe viatica,
Illa nobis
Cum domino periêre ſimul, ſimul.
Heus, properate, aperite aliquis, herus eſt mortuus.

Eunuchus quidem bis acta eſt.] Error. Quî enim? An tantùm bis acta eſt Terentii Eunuchus? Ego millies arbitror. Lege igitur, ut cuidam viſum (bis *die* acta eſt) quæ præcipua Fabulæ laus, ut cùm manè acta ſit, ea in veſperam à ſpectatoribus efflagitetur.

Propterea ſumma quoquè Titulo adſcribitur.] Mutila itaque eſt Didaſcalia. Ibi enim nihil tale legitur.

Kalendis Martiis admonitum ab uxore.] Cur Kalendis Martiis? quia eo die regnum matronarum erat. Vide Ovid. in Faſtis, & Horatii Oden, cujus initium eſt:

Martiis cælebs quid agam Kalendis.

Ad eam dicunt Interpretes quod dici oportuit.

Conſularibus ludis.] Conjecit Muretus *(Conſualibus ludis)* De iis ludis Plutarchus in Romulo, ut & Livius initio hiſtoriæ. Sed mihi longè aptius videtur corrigere, *Cerealibus*, qui ludi in Circo celebrabantur magnâ & accuratiſſimâ pompâ; iiſque Ædiles præerant. Adde quod haudquaquam veriſimile ſit, fabulas datas non fuiſſe priùs in ludis iſtis, quos Romanos vocat Muretus, imò, & contrà facit Livius; at ego ſcio in Cerealibus ab initio non fuiſſe comœdias; quia ſcilicet ludi triſtiores erant; ſed poſt ſecundum bellum Punicum aliquid in iis mutatum fuiſſe non ſine ratione ſuſpicari poſſis ex veteri hiſtoriâ.

In Limone.] Quid ſit Græcè λειμὼν notiſſimum eſt, iis certè qui vel Homerum legerint. Ego autem, quantùm conjecturâ poſſum aſſequi, ſic exiſtimo, hic M. Tullii Ciceronis liber nihil aliud continebat niſi Epigrammata in viros claros, quôcunque in genere præſtantiæ ſibi nomen paràſſent. Itaque cùm de multis aliis priùs dixiſſet Cicero, ab his verbis incepit: *Tu quoquè.* At Julius Cæſar, qui Ciceroni æmulabatur, idem argumentum aggreſſus eſt, ſic itaque & ipſe incepit: *Tu quoquè.* Sunt qui exiſtimant hos verſus à Grammaticis confictos olim fuiſſe; non arbitror: ſunt enim nimiùm Latini & nimiùm ingenui. Adde quòd & Auſonius, qui ſub Gratiano imperatore floruit, eos imitatione dignatus eſt in protreptico ad Nepotem:

Tu quoquè, qui Latium lecto ſermone, Terenti, &c.

Quod obſervare decuerat, non autem Latiniſſimos verſus damnare.

Solus lecto ſermone.] Id eſt, qui ſolus, inter veteres, lecto, terſo, venuſto, atque eleganti ſermone uteris. Quæ laus, ô Muſæ! à tali potiſſimùm ſcriptore,

Illa viam ſummo ſurgens affectat Olympo.

Sic alibi idem Cicero dixit: *Nulla femina lectior:* alibi: *lectiſſimus adoleſcens*, ô Gratiæ! vos hæc feciſtis: at vos pauci noverunt.

Hæ, quæ vocantur, Fabulæ cujus ſunt?] Debet eſſe trimeter iambëus, qui non eſt. Scribe:

Hæ, quæ vocantur, Fabulæ cuju' ſunt?

Ex priſcâ ſcribendi conſuetudine.

——— *Jura populis recenſentibus,* &c.

Ob ſenſum & metri rationem legendum, *recenſens,* ut in quibuſdam libris ſcriptum eſt. At τὸ RE apud veteres & longum erat & breve.

Libertinus.] Vides *libertum* & *libertinum* pro eodem ſumi, quamvis alter ab altero diſtet uno gradu; Horat. *Namque eſt ille, pater quod erat meus.* Sed & ſic locutus fuerat Plautus; quod, credo, Juris Interpretes annotaverunt.

Sed cùm in iis, quæ ſuperiùs à Suetonio ſcripta ſunt, bene multa reperiantur, quæ exactiorem aliquam diſquiſitionem requirant: aliquod operæ pretium fore arbitror, ſi in locum ſuum ea retraham, quæ à me abhinc aliquot annis ſcripta ſunt de ætate Terentii. Æqui & ſtudioſi Lectores, ſpero, diligentiæ noſtræ favebunt.

DE ÆTATE P. TERENTII.

DEcrevi hodie quærere diligentiùs paulò quàm ab iis factum eſt, quos viderim certiùſque & clariùs tradere, quænam Terentii ætas fuerit: tum difficultates nonnullas enodare, quæ circa illam oriri ſolent, quâ ex re aliquid utilitatis ad eos perventurum ſcio, qui illo ſcriptore delectantur. Id autem, ut rectè inſtitui, commodèque procedere poſſit, quatuor ſunt, quæ mihi in primis ponenda & ſtabilienda videantur:

I. Quo anno Urbis conditæ mortuus ſit Plautus.
II. Quo anno mortuus ſit Scipio Africanus Major.
III. Quo anno natus ſit Scipio Æmilianus.
IV. Quo anno natus ſit & mortuus P. Terentius poëta.

His enim quaſi terminis depactis, facilè, uti ſpero, veritatem indagabimus, & ita undique circumcludemus, ut ne ampliùs effugiat, ſed comprehenſa teneatur. Nihil autem aptius & magis è re fuerit, quàm diagramma, ſeu ſeriem aliquot Conſulum ante oculos habere; en tibi.

SERIES CONSULUM.

Anni ab
Urbe cond.
569. Claudius Pulcher, Porcius Licinius.
570. Q. Fabius Labeo, M. Claud. Marcellus.
571. L. Æmil. Paulus, Cn. Bæbius.
572. P. Corn. Lentulus, M. Bævius.
573. A Poſtumius Albinus, C. Calpurnius Piſo.
574. Q. Fulv. Flaccus, L. Manlius Acidinus.
575. M. Junius Brutus, A. Manlius Volſo.
576. C. Claudius Pulcher, T. Sempronius Gracchus.
577. Q. Petilius Sp. Cn. Corn. Scipio Hiſpallus.
578. P. Mutius Scævola, M. Æmilius Lepidus II.

579. Sp.

579. Sp. Poſtumius Albinus, M. Mutius Scævola.
580. L. Poſtumius Albinus, M. Popilius Lænas.
581. C. Popilius Lænas. P. Ælius Ligur.
582. P. Licinius Craſſus, C. Caſſius Longinus.
583. A. Hoſtil. Mancinus, A. Atilius Serranus.
584. Q. Martius Philippus II. Q. Servilius Cæpio.
585. L. Æmilius Paulus II. C. Licinius Craſſus.
586. Q. Julius Pætus, M. Julius Pennus.
587. C. Sulpicius Gallus, M. Claudius Marcellus.
588. T. Manlius Torquatus, Cn. Octavius.
589. A. Manlius Torquatus, Q. Caſſius Longinus.
590. T. Sempronius Gracchus, M. Juventius Talna.
591. P. Cornel. Scipio Naſica, C. Martius Figulus.
592. M. Valerius Meſſala, Fannius Strabo.
593. L. Anicius Gallus, M. Cornelius Cethegus.
594. Cn. Corn. Dolabella, M. Fulvius Nobilior.
595. M. Æmilius Lepidus, C. Popilius Lænas II.
596. Sex. Jul. Cæſar, L. Aurelius Oreſtes.
597. L. Corn. Lentulus, C. Martius Figulus II.
598. L. Cornel. Scipio Naſica, M. Cl. Marcellus II.
599. Q. Opimius Nepos, L. Poſtumius Albinus.
600. Q. Fulvius Nobilior, T. Annius Luſcus.
601. M. Claud. Marcellus III. Valer. Flaccus.
602. L. Licinius Lucullus, A. Poſtumius Albinus.
603. L. Quintius Flaminius, M. Acilius Balbus.

Sub his Conſulibus III. bellum Punicum inchoatur; *at anno*
604. Scipio Æmil. Carthaginem capit, diruit.

Primùm igitur, quod de Plauti morte poſitum eſt, id ex Cicerone in Bruto conſtat: *Nam Plautus*, inquit, *P. Claudio, L. Porcio Coſſ. mortuus eſt, Catone Cenſore*, id eſt anno U. conditæ. D. LXIX. ſeu CLXXVII. ante Chriſtum natum. Fallitur itaque Hieronymus, cùm in Chronico Euſebiano ſcribit, OLYMPIADE CXLV. *Plautus ex Umbriâ Sarſinâ Romæ moritur.* Dicendum enim fuerit OLYMPIADE CXLIX. Quod an obſervatum à Scaligero fuerit, neſcio.

Scipio autem Major, avus Scipionis Æmiliani, per adoptionem filii ſcilicet, anno ſequenti, id eſt DLXX. ab Urbe conditâ, fato conceſſit, utì olim à Polybio ſcriptum fuerat, & ex eo docet Livius, lib. XXIX. Neque verò aliter ſenſit Cicero in admirabili libello de Senectute.

At Scipio Minor, ſeu Æmilianus, qui naturalis Æmilii Pauli filius fuit, adoptatus autem à filio Scipionis Africani prioris, eodem planè anno natus eſt, quò denatus eſt Plautus; Urbis conditæ ſcilicet, DLIX. id quod negaverit nemo, cùm Livius ſcribat lib. XLIV. *Conſulem* (id eſt, Æmilium Paulum) *quum ſe in caſtra victor recepiſſet, ne ſincero gaudio frueretur, cura de minore filio ſtimulabat. P. Scipio is erat Africanus, & ipſe poſtea deletâ Carthagine appellatus, naturalis Conſulis Pauli, adoptione, Africani nepos. Is ſeptimum decimum tunc annum agens, quod ipſam curam augebat*, &c.

Terentius

Terentius denique ſub Conſulatu Cornel. Dolabellæ & Fulvii Nobilioris mortuus eſt, utì ſcriptum à Suetonio fuerat, quem Donatus tranſcripſit. *Ceteri mortuum eſſe credunt, Cn. Cornelio Dolabellâ, M. Fulvio Nobiliore Coſſ.* quod in annum Urbis conditæ D.XCIV. incidat neceſſe eſt. Sed quo anno natus eſt? hoc enim quæri utile fuerit. Id ita conſtitui poteſt: pro certo affirmavit Feneſtella, ſcriptor Antiquitatis Romanæ peritiſſimus: *Inter finem ſecundi belli Punici, & initium tertii, natum eſſe & mortuum Terentium.* Verba hominis ſunt apud Suetonium, qui olim de poëtis Latinis ſcripſerat; at ſecundum bellum Punicum deſiît anno Urb. conditæ D.LII. Tertium autem inchoatum DC.III. Vides itaque annos XLIX. intra quos & natus ſit & mortuus. Sed tempus illud à Feneſtellâ poſitum, nec ab initio, nec à fine circumſcriptum eſt; atque adeò, ſi pauculi anni utrinque demantur, facilè intelligis quam hæc rectè cum eo congruant, quod Suetonius obſervaverat *(Ceteri mortuum eſſe tradunt Cn. Cornelio Dolabellâ, M. Fulvio Nobiliore Coſſ.)* Anni enim X. aut XI. qui à fine ſecundi & ante finem tertii belli Punici inter utrumque terminum partiendi & diſtrahendi, rem claram & ediſſertatam dabunt. Quamobrem natus eſt Terentius anno urbis Romanæ D.LX. id eſt, novem annis ante mortem Plauti, totidem annis ante ortum Scipionis Æmiliani, undecim autem ante obitum Scipionis Majoris, qui primus Africanus dictus eſt. Neque verò ultra hoc tempus Conſulis Fulvii ſcripſiſſe Terentium apparet, cùm poſtrema omnium Fabularum, ADELPHI ſcilicet, edita fuerit anno Urbis D.XCIII. L. Anicio Gallo, M. Cornel. Cethego Coſſ. quo tempore natus erat Terentius annos XXXIV. Hinc itaque eſt, quòd, ubi de Plauto & Nævio loquitur, eos inter veteres poëtas refert, in Prologo Eunuchi, ſcilicet.

Quare æquum eſt vos cognoſcere, atque ignoſcere,
Quæ VETERES factitârunt, ſi faciunt novi.

Neque hoc minùs verum eſt quod dicam: non potuiſſe juvari Terentium in Fabulis ſcribendis à Scipione Majore, cùm circa obitum illius, undecim, non ampliùs, annos natus eſſet. Sed en tibi fontem erroris, ex quo tot portenta profluxerunt; videlicet utrumque Scipionem confuderunt, & alterum pro altero ſumſêre. Quo enim tempore edidit Adelphos Terentius, jam annos quinque & viginti natus erat Scipio Æmilianus, quô nihil majus habuit imperium Romanum. Verum enim Heroïs illius elogium eſt [*P. Scipio Æmilianus, vir avitis P. Africani paterniſque L. Pauli virtutibus ſimillimus*, &c. INGENIIQUE AC STUDIORUM EMINENTISSIMUS, *&c.* Paterculus lib. I.] At, qui talis erat, facilè, ut arbitror, Terentium, ſi fuiſſet opus, adjutare potuiſſet. Huic Paterculi teſtimonio addas licet quod de curâ L. Pauli circa educationem inſtitutionemque liberorum, de tot magiſtris è Græciâ petitis, qui illos in omni artium genere erudirent, à Plutarcho ſcriptum eſt: at non tranſcribam, cùm totum id apud ipſum legere poſſis. Aliud quoquè fuit, unde in errorem inducti homines fuêre; nomen Lælii ſcilicet. At hoc meminiſſe decuerat, Scipionem Æmilianum Lælii operâ uſum quoquè fuiſſe, ſed illum Lælium prioris filium

intelligi

intelligi debere. Quid autem, ut ad Æmilianum revertatur oratio, an cuiquam minùs credibile videatur, potuiſſe illum eâ ætate [xxv. an.] Menandreas Fabulas Latinè convertere, quas multi longè minori indole præditi quàm quâ ipſe erat, jam clariſſima ingenii ſui monumenta ſæpius ediderunt: An quòd Menandri Fabulæ difficiles erant? Imò nîl facilius, nîl apertius, utì ex latiſſimis fragmentis conſtat, quæ paſſim apud Auctores ſeu ſacros ſeu profanos reperias. Sed nunc, ut rem abſolvam, libet mihi illa percurrere, quæ ex Suetonio excerpſit Æl. Donatus, aut, quod verum eſt, qui nobis Donatum mutilârunt. *Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, ſed maximè cum P. Scipione Africano, & C. Lælio: quibus etiam corporis gratiâ conciliatus exiſtimatur, quod & ipſum Feneſtella arguit, contendens utroque majorem natu fuiſſe.)* Hoc dextrâ lævâque falſum eſt, & fieri nequit. Quâ enim ratione fieri poſſit, ut Scipione Africano ætate major eſſet Terentius, cùm tanto tempore poſt Plauti obitum floruerit, ut eum veterem vocet, utì oſtendi ſuperiùs; at Plautus uno tantùm anno ante mortem Scipionis Africani obiît. Quonam etiam pacto congruere hæc poſſunt cum illis ejuſdem Feneſtellæ verbis *inter finem ſecundi belli Punici & initium tertii natum eſſe & mortuum Terentium?* Itaque hæc à Feneſtellâ ſcribi non potuerunt; ſed videlicet eum Epitomiſtes non eſt aſſecutus. Id enim ſcripſerit Feneſtella de Scipione Æmiliano; neque aliter ſentiebat Nepos, cùm *æquales omnes fuiſſe tradidit*; quanquam, ut dixi antea, decem aut undecim anni inter ætatem Æmiliani & Terentii intercedunt.

Propterea ſumma quoquè titulo adſcribitur.] Titulus hoc loco *Didaſcaliam* ſignificat. Ergo, ut hodie editur, mutila eſt.

Si modò in ſcribendo indiguerit.] Rectè illud, *ſi modò*: quamvis enim admirabilis quædam puritas germanitaſque Latini ſermonis in Terentii Fabulis ſit, non tamen inde probetur adjutum eum fuiſſe à ſummatibus viris, cùm Phædrus Thracii generis ſervus, qui ſub Tiberio vixit, tam purè, tamque Latinè, ſine omni tamen adjutoris ſuſpicione ſcripſerit. Quanquam circa Heautontimorumenon Terentii aliquid eſt, quod me movet tamen: ſed id aliàs fortaſſe agetur.

Non tam Scipione & Lælio uti potuiſſe, qui tunc adoleſcentuli fuêre.] Et tamen adoleſcentulus ille annum jam tunc viceſimum agebat. Sed & Saluſtius ulteriùs multò adoleſcentiam produxit; qui pontificatum maximum Caio Cæſari mandatum ait, cùm *adhuc adoleſcentulus* eſſet. Quot annos autem natus erat Cæſar? poteras dixiſſe XXXVI. & id oſtendet Manutius, ni credis.

Conſetius redeuntem è Græciâ periîſſe in mari dicit cum CVIII. *Fabulis converſis è Menandro.*] Graviſſimum verò damnum, inquies. Verùm ne lachryma, neque te afflictes, non quòd illæ Fabulæ ſalvæ ſint, ſed quia nunquam à Terentio ſcriptæ fuerunt. Id enim nec vitæ tempus patitur, nec, ſi vel ſeculum explêſſet Terentius, centum & octo Fabulas è Menandro convertere potuiſſet, niſi ab Orco Græcus poëta remiſſus fuiſſet, qui novas denuo faceret. Nam ex his comœdiis, quæ hodie leguntur, quatuor ſunt Menandri; Menander autem, utì ex Suidâ & veteribus magiſtris conſtat, CVIII. aut ad ſummum CIX. quanquam alii CV. tantùm prodiderunt, ſcripſerat; at ex illis jam quatuor converſæ fuerant à Terentio. Quamobrem

obrem bono Conſetio ob iſtam tam inſignem munificentiam vides quantum fidei debeatur. Antequam deſino, dicendum aliquid arbitror de illo etiam quod multis perſuaſum eſſe video; fieri potuiſſe ut *ſecutus ſit Scipionem triumphantem Terentius, pileo capiti impoſito, omnique deinde vitâ, ut dignum erat, libertatis auctorem coluerit.* Illa verba, quæ Livii ſunt, editioni ſuæ, quæ omnium politiſſima eſt & venuſtiſſima, præfixit vir clariſſimus, cujus nomini parcendum. Sunt autem illa ex Livio lib. xxx. petita, ſed quæ in poëtam noſtrum haud conveniant; is enim Terentius, de quo agitur, tunc ſenator erat, ut ex ipſomet Livio conſtat; deinde prætor dein legatus quoque P. R. Carthaginem miſſus eſt. Adde quòd & nomina diverſa utrique; nam poëta dictus eſt, P. Terentius, ille alter, Quintus Terentius Culleo. Sed Oroſius tamen diſertè ſcripſit: *Scipio jam cognomento Africanus, triumphans, Urbem ingreſſus eſt, quem Terentius, qui poſtea Comicus, ex nobilibus Carthaginenſium captivis, pileatus, quod indultæ ſibi libertatis inſigne fuit, triumphantem poſt currum ſecutus eſt.* Ita, inquam, ſcripſit Oroſius, ſed nîl eſt quod à vero magìs alienum ſit; neque hoc in Oroſio novum. Si Livium diligenter conſuluiſſet, tale quid haud unquam ſcripſiſſet. Dein ea fabula, quoquò illam vertas, ſtare non poteſt; nam prior Scipio anno Urbis DLII. triumphavit; at cùm ab Æmiliano capta fuit Carthago, poëta noſter jam fato functus fuerat, utì ſuperiùs oſtendi; ſique adhuc in vivis erat, quod contrà eſt, Romæ tunc florere debuit. Videtur tamen & ei rumori ſeſe credulum præbuiſſe Quinctilianus Declamatione IX. cui reſponderi haud neceſſe eſt, nam abunde dictum arbitror.

JUDICIA VETERUM DE TERENTIO.

VARRO, Parmenone. NONIUS in Poſcere.

IN argumentis Cæcilius poſcit palmam; in ethesin Terentius; in ſermonibus Plautus.

CICERO de optimo genere Oratorum.

In re quod optimum ſit quæritur: in hominibus dicitur, quod eſt. Itaque licet dicere, & Ennium ſummum Epicum poëtam, ſi cui ita videtur; & Pacuvium Tragicum; & Cæcilium fortaſſe Comicum. Unum verò eſt genus perfecti, à quo qui abſunt, genere differunt, ut ab Attio Terentius: ſed in eodem non ſunt pares.

Et infrà.

Idem & Andriam & Synephebos, nec minùs Terentium & Cæcilium, quàm Menandrum legunt. Quod eſt igitur eorum in orationibus è Græco converſis faſtidium, nullum cùm ſit in verſibus?

Lib. VII. Epiſt. 3. ad Attic.

Secutus ſum, non dico Cæcilium, Manè ut ex portu in Piræum (malus enim auctor Latinitatis eſt) ſed Terentium: cujus fabellæ, propter

tiam ſermonis putabantur à C. Lælio ſcribi, Heri aliquot adoleſcentuli coïmus in Piræum.

In Lælio ex perſona Lælii.

In Andria familiaris meus Terentius dixit. Et mox: In obſequio, quoniam Terentiano verbo libenter utor, comitas adſit.

HORATIUS, *lib. Epiſt. ad Auguſtum.*

Ambigitur quoties, uter utro ſit prior; aufert
Pacuvius docti famam ſenis, Accius alti.
Dicitur Afrani toga conveniſſe Menandro;
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte;
Hos ediſcit, & hos arcto ſtipata theatro
Spectat Roma frequens.

OVIDIUS, *lib.* II. *Triſtium.*

Nec liber indicium eſt animi; ſed honeſta voluntas
Plurima mulcendis auribus apta refert.
Accius eſſe atrox: conviva Terentius eſſet,
Eſſent pugnaces qui fera bella canunt.

VOLCATIUS SEDIGITUS *apud* A. GELLIUM, *lib.* XV. *cap.* xxiv.

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam Poëtæ Comico cui deferant.
Eum, me judice, errorem diſſolvam tibi:
Ut contra ſiquis ſentiat, nihil ſentiat.
Cæcilio palmam Statio do Comico.
Plautus ſecundus facile exſuperat cæteros,
Dein Nævius, qui ſervet pretium, tertiu'ſt.
Si erit, quod quarto, dabitur Licinio.
Poſt inſequi Licinium facio Atilium.
In ſexto ſequitur hos loco Terentius.
Turpilius ſeptimum, Trabea octavum obtinet,
Nono loco eſſe facile facio Luſcium.
Decimum addo cauſâ antiquitatis Ennium.

VELLEIUS PATERCULUS, *lib.* I.

Dulceſque Latini leporis facetiæ per Cæcilium, Terentiumque & Afranium, ſub pari ætate nituerunt.

FAB. QUINTILIAN. *lib.* X. *cap.* i.

In Comœdia maxime claudicamus; licet Varro dicat Muſas, Ælii Stolonis ſententia, Plautino Sermone locuturas fuiſſe, ſi Latine loqui vellent: licet Cæcilium laudibus ferant: licet Terentii ſcripta ad Scipionem Africanum referantur: quæ tamen ſunt in hoc genere elegantiſſima & plus adhuc habitura gratiæ, ſi intra verſus trimetros ſtetiſſent.

Idem Declamat. IX. *ſive Gladiator.*

Terentium, quem inter cæteros captivos, ſecundo Punico bello, Scipio Africanus vinculis exolverat, memoriæ tradidere majores, inſigne receptæ libertatis pileo teſtantem, in triumpho ducis eſſe conſpectum.

PLINIUS, *lib.* I. *epiſt.* xvi.

Legit mihi nuper epiſtolas, quas uxoris eſſe dicebat: Plautum vel Terentium metro ſolutum legi credidi.

AGELLIUS, *lib.* VII. *cap.* xiv.

Vera autem & propria hujuſmodi formarum exempla in Latina lingua M. Varro eſſe dicit, ubertatis Pacuvium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium.

Idem lib. XVII. *cap.* xxi.

Neque magno intervallo poſtea Q. Ennius, & juxta Cæcilius & Terentius, ac ſubinde Pacuvius: & Pacuvio jam ſene Accius, clariorque in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit.

AUSONIUS *in Protreptico ad Nepotem.*

Tu quoque qui Latium lecto ſermone, Terenti,
Comis & adſtricto percurris pulpita ſocco,
Ad nova vix memorem diverbia coge ſenectam.

LACTANT. *de falſa ſap. cap.* iv.

Nemo poteſt de ſe recte judicare. Quod nobilis poëta teſtatur, ita enim comparatam eſſe hominum naturam, &c.

EUSEBIUS *in Chronico.*

Ptolemæi VI. id eſt Pilometoris regno deceſſit P. Terentius, quo tempore Ariſtarchus, Homericorum ille verſuum cenſor, floruit.

HIERON. *in Chronico. Olymp.* 155. *ann.* 3.

P. Terentius Carthaginenſis Comœdiarum ſcriptor, ob ingenium & formam libertate donatus, in Arcadia moritur: qui primùm Andriam, antequam Ædilibus, Cæcilio multum ſe miranti legit.

Idem, de optimo genere interpretandi.

Terentius Menandrum, Plautus & Cæcilios veteres Comicos interpretati ſunt: numquid hærent in verbis? ac non decorem magis & elegantiam in tranſlatione conſervant, quàm veritatem interpretationis.

Idem ad Suniam & Fretellam.

Hanc eſſe regulam boni interpretis, ut idioma alterius linguæ ſuæ linguæ exprimat proprietate: quod quidem & Tullium in Protagora Platonis, & in Oeconomico Xenophontis, & in Demoſthenis contra Æſchinem oratione feciſſe convincimus, & Plautum, Terentium, Cæciliumque eruditiſſimos viros in Græcis Comœdiis tranſferendis.

Idem

Idem ad Paulinum.

Habet unumquodque propoſitum principes ſuos. Romani duces imitentur Camillos, Fabricios, Regulos, Scipiones: Philoſophi proponant ſibi Pythagoram, Socratem, Platonem, Ariſtotelem: Poëtæ æmulentur Homerum, Virgilium, Menandrum, Terentium.

PAULUS OROSIUS, *lib.* IV. *cap.* xix.

Scipio jam cognomento Africanus, triumphans urbem ingreſſus eſt, quem Terentius, qui poſtea Comicus, ex nobilibus Carthagi-nenſium captivis pileatus, quod indultæ ſibi libertatis inſigne fuit, triumphantem poſt currum ſecutus eſt.

Livius, lib. XXX. *non Comicum hunc intelligi, ſed ad Terentium Culleonem ſenatorem Rom. refert, qui pileo capiti impoſito, ſecutus eſt Scipionem triumphantem: certe de alterutro Quintiliani etiam locus ex Declam.* IX. *intelligendus eſt.* Lindenbrogius.

SIDONIUS APOLLINAR. *Carm.* XX.

Quid vos eloquii canam Latini,
Arpinas, Patavine, Mantuane,
Et te Comica qui doces, Terenti,
Et te tempore qui ſatus ſevero,
Graios, Plaute! ſales lepore tranſis?

RUFINUS GRAMMATICUS *Antiochenſis.*

Agnovit metrum, ſervatque Terentius artem;
Nam prologos trimetro didicit componere verſu,
Scenarumque actus primos pede claudit eodem.

SERVIUS *in illud lib.* I. *Æneid.* Talibus incuſat.

Sciendum eſt, Terentium, propter ſolam proprietatem, omnibus Comicis eſſe præpoſitum; quibus eſt, quantum ad cætera ſpectat, inferior.

FL. SOSIPATER CHARISIUS.

Ἤθη, ut ait Varro de Latino ſermone, lib. v. nulli alii ſervare convenit quam Titinnio & Terentio. Πάθη verò Trabea, inquit, & Attilius & Cæcilius facile moverant.

ISIDOR. *Origin. lib.* I. *cap.* xxxix.

Fabulas poëtæ quaſdam delectandi causâ finxerunt, quaſdam ad naturas rerum, nonnullas ad mores hominum interpretati ſunt. Delectandi causâ fictas, ut eas quas vulgo dicunt, vel quas Plautus & Terentius compoſuerunt.

In antiquo Cod. Mſſ. in Bibliotheca Regis Gall. multiſque aliis Mſſ.

Natus in excelſis tectis Carthaginis altæ
Romanis dulcibus bellica præda fui.
Deſcripſi mores hominum, juvenum, ſenumque,
Qualiter & ſervi decipiant dominos:

Quid meretrix, quid leno dolis confingat avarus,
Hæc quicunque legit, ſic, puto, cautus erit.

EVANTHIUS *de Tragœdia & Comœdia.*

Tum perſonarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentius Terentio cuſtodivit. Quinetiam ſolus auſus eſt, cum in fictis argumentis fidem veritatis aſſequeretur, etiam contra præſcripta Comica, meretrices interdum non malas introducere: quibus tamen, cur bonæ ſint, & voluntas per ipſum & cauſſa non deſit. Hæc cum artificioſiſſima Terentius fecerit: tum illud eſt admirandum, quod & morem retinuit, ut Comœdiam ſcriberet, & temperavit affectum, ne in Tragœdiam tranſiliret: quod cum aliis rebus minime obtentum & à Plauto, & ab Afranio, & Accio, & multis fere magnis Comicis invenimus. Illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile, quod ejus Fabulæ eo ſunt temperamento, ut neque extumeſcant ad tragicam celſitudinem, neque abjiciantur ad mimicam vilitatem. Adde quod nihil abſtruſum ab eo ponitur; aut quod ab hiſtoricis requirendum ſit: quod ſæpius Plautus facit, & eò eſt obſcurior in pluribus locis. Adde quod argumenti ac ſtyli ita attente memor eſt, ut nuſquam non caverit aut curaverit ea, quæ obeſſe potuerunt: tum quod media primis atque poſtremis ita nexuit, ut nihil additum alteri, ſed aptum ex ſe totum & uno corpore videatur eſſe compoſitum. Illud quoque mirabile in eo primo, quod non ita miſcet perſonas quatuor, ut obſcura ſit earum diſtinctio. Et item, quod nihil ad populum facit actorem, velut ex Tragœdia, loqui: quod vitium Plauti frequentiſſimum eſt. Illud etiam inter cætera ejus laude dignum videtur, quod locupletiora argumenta ex duplicibus negotiis delegerit ad ſcribendum. Nam excepta Hecyra, in qua unius Pamphili amor eſt, cæteræ quinque binos adoleſcentulos habent.

ANNOTATIONES J. HEN. BOECLERI IN JUDICIA VETERUM DE TERENTIO.

IN his judiciis quædam ne abſurditate quidem carent: quale *Volcatii Sedigiti* pridem doctis viſum eſt. *Elegantia ſermonis, & mores*, conſenſu tribuuntur: etiam *ars & metri diligentia.* In *argumentis* quid valeat ſubinde videbimus. Diximus autem antea, aliud vulgi, aliud eruditorum de Poëtis judicium eſſe. Certe, ſi quis attendat, *Horatii* verſus allati, vulgi ſententiam, non ipſius, ſummi ſane Critici, exprimunt. Quid enim ipſe admiraretur in principe Comicorum, noluit cuiquam occultum eſſe. Ipſi eruditi tantum inter ſe non diſcrepare videbuntur, ſi ſingulos intueamur, quin unius & alterius ſententia cæterorum auctoritate obrui queat. De Horatio dictum eſt: quem non legit, multo minus Terentianas in eo imitationes obſervavit, qui ad interpretes ſibi hic eundem exiſtimat. *Servii* auctoritas tanti non eſt, ut loco rationis eſſe debeat. Nonne enim multa ſunt, quæ eruditionis potius, quam judicii facultatem in eo Grammatico teſtantur? *Fabius Quintilianus*

tilianus pleno laudat ore Terentium, niſi quod incaute de trimetris addit: refutatus merito à *Georgio Fabricio.* Cæterum qui pauciſſimos accuratæ criticæ ſucceſſu omni ævo præſtitiſſe, ignorat: illum pleraque interioris doctrinæ myſteria fugiant neceſſe eſt. Non ſufficit eruditio, quæ confidentiam perſæpe generat; ut plus ſatis prompti ſint, ad pronunciandum, qui auctoris genium nondum perdidicerunt: ne dicam de pervulgatis opinionibus, quæ haud raro eximias quoque mentes devertunt: cum præſertim quod probe notandum, de nova comœdia judicaturis, reſpectus veteris ſubinde obſtaret, animumque diversè traheret. Dicam iterum: Accedat vir ingenio & doctrina præſtantiſſimus, ad ferendum paulo explicatius de magno aliquo & perfecto ex Veteribus Poëta ſententiam: niſi iterum iterumque relegerit, niſi cogitaverit ſubtiliſſime, ac exegerit ſingula attentiſſime, facile linea excidet. Documenta nolumus jam niſi ex proximo petere. Sicut acerrimi vir ingenii *Franciſcus Guietus* nuper admodum, rectiſſime & feliciſſime amplexus Afranii ſententiam, *omnes omnium Comicorum in uno Terentii eminere virtutes,* judicavit: ita ſuperiore ſæculo, nollemus ſummo viro, & quod caput rei eſt, *κριτικωτάτῳ*, *Julio Scaligero* ea de noſtro poëta excidiſſe, quæ nullomodo defendi, ac ne tolerari quidem poſſunt.

Illud quidem libenter ſumimus, quod de judicio populi fatetur; quo etiamſi ſuperatum eſſe legam à Philemone Menandrum, nondum tamen ideò Menandro major eſt Philemon. Debet enim, ni fallor, eruditis idem licere, quod populo: ut hic quidem pro ſuo captu, illi pro ingenio & doctrina ſententiam ferant. At enim populi judicio hic ſtandum eſt: populo dabantur fabulæ; & is *non ad diſcendam ſermonis puritatem eò confluebat, ſed ad animum riſu ac jocis relaxandum:* quæ *Scaligeri* verba ſunt. Sed περιεργία populi non tollit artium inſtituta. Quando in foro reus accuſatur ac defenditur, Populus non confluit ad diſcendam ſermonis elegantiam; neque propterea non laudabitur Orator, qui ſtudet. Confluxerit populus ad oblectandum animum viſu & auditu rerum ridicularum: huic deſiderio explendo, nemo opinor Poëta fabulam ſcripſerit: hiſtrione enim quam Poëta dignior hæc opera eſſet. Poëtæ inſtitutum ad philoſophiam ſpectat: atque in Comœdia hoc ipſum agit, ut, dum putat populus ludicram rem geri, amore virtutum, odio vitiorum, quæque his affinia ſunt, & ad emendandos mores pertinent, imbuatur. Rudioribus itaque temporibus, rudius hoc ſolebat fieri: Animiſque nec compoſitis nec excultis aliquid indulgendum erat. Accedente quodam cultu, ut in omnibus civitatibus ac inconditis moribus ad gradus quoſdam diſciplinæ proceditur, temperandum erat quicquid nimium videbatur, invitatis & placide traductis ad rectiora animis: ut voluptatem non jam ex ſolo riſu, quod imperitiſſimorum eſt, ſed ex conſuetudine vitæ fortunæque humanæ, eleganti rerum textú ac conſecutione per imitationem expreſſa, ſibi petendam judicarent. Quam ipſam rem cum Comœdia nova ſibi propoſuiſſet, aliorum induſtriâ ſane profecerit; certe ſolius Terentii ingenio ad faſtigium aſcendit. Si igitur Volcatius Sedigitus de Comicis judicium ferre

 voluit,

voluit, cur tam diverſa miſcuit? Cur Plautum & alios ideò prætulit, quod plus de antiquæ Comœdiæ genio referrent? cur populo, etiam cultiori ſæculo haud ægre ad ſolutiora reſpicienti, adulatus potius, quàm poëſeos inſtituto, & doctrinæ legibus obſecutus eſt? Sed mittamus Sedigitum: qui tamen errandi Scaligero auctor fuit, nam ut ejus judicium defenderet, ſuo non bene uſus eſt. Quis enim porro ferat iſta? *At res putentur ipſæ, profecto languidiores erunt Terentianæ:* quam apud Plautum ſcilicet alioſque. Quis demum ille languor; ſi omnia excutias, hoc dicendum fuerit: quæ res in Comœdia ita exhibentur, ut minus captetur riſus, neque jocis & facetiis omnia impleantur, illæ languidiores ſunt. Nunquam tuliſſet ille princeps Criticorum æquo animo, ſi quiſquam alius pronunciaſſet languidiorem eſſe Poëſin, ubi retinetur quod eſt difficillimum, ſed Poëta accurato dignum, ex hilaritate modus. Quid? quod urbanitatis eruditæ ac feſtivitatis artificio nemini cedit Terentius. Tantem obeſt rationi auctoritas, cui te ſemel permiſeris. Et excogitandum tamen aliquid fuit, ne ſine ratione videretur diſputari. *Quando* (inquit *Scaliger*) *res eo perducta eſt, ut nos in lingua patria, hoc eſt, Latina, ſimus peregrini, quam ex nitidiſſimi cujuſque authoris operibus emendicatam, ad ea quæ ſentimus applicaremus; atque in ea Terentianæ munditiæ potiores eſſent ſalibus Plautinis: quantum propter animi voluptatem tribuerunt Plauto priſci, tantum ætas noſtra, ob linguæ Latinæ cultum, Terentio. Ille igitur illorum ſecunda fortuna commendatus: hic noſtra miſeria magnus factus eſt. Nam equidem Plautum ut Comicum, Terentium ut loquutorem admirabor.* Si miſeria junioris ævi cauſſam dedit ἁμαρτήματι κριτικῷ: quid ergo ante tot ſæcula *Horatium* movit, ut ſtultitiæ poſtularet eos, qui ſales Plautinos ad urbanitatem & leporem referrent? ut non phraſin magis Terentii, quàm ſales & lepores tanto ſtudio conſectaretur? At unus & item alter ob ſolum linguæ Latinæ nitorem nuper tantum Terentio tribuit. Neſcio quinam illi fuerint: omnium minime decebat Scaligerum in eo numero eſſe: qui, ſi tanta intentione animi tractaſſet Terentium, quanta Virgilium, non minus perfectum in ſuo opere illum per omnia judicaſſet. Sunt autem, ut omnibus patet, inter eruditos non pauci, & fuerunt, qui orationem Terentii merito quidem adamarunt, longe plura autem, id eſt, omnia ea, quibus opera hujuſmodi commendantur, in eo admirati ſunt: nec ut *locutoris* (abſit verborum vilitas, ubi plus quam verba ſpectantur) ſed ut Comici & Philoſophi exacti hoc exemplar ſibi propoſuerunt. Enimvero, qui præter ſtilum nihil in Terentio amare didicit, eum à Muſis & Gratiis cum maxime alienum eſſe nemo abnuat. Sed hæc hactenus ad *Jul. Scalig. Poet. lib.* III. *cap.* xcvi. & VI. *cap.* ii.

LOCA MENANDRI, ET APOLLODORI,

Quæ TERENTIUS Latine eſt interpretatus.

SCHREVELIUS LECTORI.

SUbjecit editioni Terentianæ à ſe recenſitæ Nobiliſſimus ac celeberrimus *Dan. Heinſius* loca aliquot Menandri, quæ Terentius Latine eſt imitatus, ex collectione *Andreæ Schotti:* nos iis alia ex eodem

eodem Menandro adjunximus, atque inſuper ex Apollodoro, quòd illos duos proprie imitatus fuerit atque expreſſerit Poeta, quod ex Comœdiarum ejus ἐπιγραφαῖς eſt manifeſtum. Ea autem nobis ſuppeditarunt, partim excerpta *Gratiana* ex Tragœdiis & Comœdiis Græcis, partim quædam Terentii editio à *Martino Haineccio* procurata, partim doctorum in Terentium Commentaria.

ANDRIA. Actus I. Scena I.

FEci è ſervo ut eſſes libertus mihi. *Verſus Menandri legitur etiam in Elenchis.*

Ἐγώ σε δοῦλον ὄντ' ἔθηκ' ἐλεύθερον.

Ego te, quum ſervus eſſes, liberum feci.

Mala mens, malus animus. *Videtur Terentius alluſiſſe ad illud Menandri:*

Γνώμης γὰρ ἐσθλῆς ἔργα χρηστὰ γίγνεται.

Bonæ mentis bona ſunt opera.

Actus I. Scena II.

Nihil me fallis. *Menandri apud Donatum:*

Νῦν δὲ οὐδὲν λέληθάς με ἄν.

Neque tu tunc me clam es.

Actus II. Scena II.

Olera & piſciculos. *Menandri verba è Perinthia huc pertinentia, quæ ab Athenæo, lib.* VII. *Dipnoſophiſt. referuntur.*

Τὸ παιδίον δ' εἰσῆλθεν ἑψητοὺς φέρον.

Intravit puer minutos piſciculos ferens.

Actus III. Scena II.

Nunc primum fac iſtæc ut lavet. *Menander:*

Λούσατε αὐτὴν τάχιστα.

Lavate illum actutum.

Actus III. Scena III.

Amantium iræ. *Expreſſit Terentius illud Menandri, & explicat Victorius Var. lect. lib.* IV. *c.* xiv.

Ὀργὴ φιλούντων ὀλίγον ἰσχύει χρόνον.

Amantium iræ exiguo durant tempore.

Actus IV. Scena IV.

Mirum verò, impudenter mulier ſi facit meretrix. *Menander:*

Οὐδέ ποθ' ἑταίρα τοῦ καλοῦ πεφρόντικε.

Meretrix pudorem penſi nunquam habet.

Actus V. Scena IV.

Sycophantes. *Menander:* Γεωργῷ·

Καὶ συκοφάντης εὐθὺς, ὁ τὸ τριβώνιον
Ἔχων καλεῖται, κἂν ἀδικούμενος τύχῃ,
Cui veſtis ſqualida, ſycophanta dicitur
Statim, quamvis patiatur ipſe injuriam.

Sic eſt hic. *Menander:*

Οὗτος αὐτός ἐστι.

EUNUCH.

EUNUCH. *Prolog.*

Reſponſum non dictum eſſe, quia læſit prius. *Hic verſus congruit ſenario, ex Menandri Olynthia:*

Ὡς οὐχ ὑπάρχων, ἀλλὰ τιμωρούμενος.

Ut qui non prior incipiam, ſed me vindicem.

Actus I. Scena I.

Sed ipſa egreditur. *Menander in prologo fabulæ, Thais inſcriptæ, elegantiſſimis verbis ejus ἦθος expreſſit, quos Plutarchus in commentario, De audiendis Poëtis, refert hoc modo:*

Ἐμοὶ μὲν οὖν ἄειδε τοιαύτην θεὰ,
Θρασεῖαν, ὡραίαν δὲ, καὶ πιθανὴν ἅμα,
Ἀδικοῦσαν, ἀποκλείουσαν, αἰτοῦσαν πυκνὰ,
Μηδενὸς ἐρῶσαν, προσποιουμένην δ' ἀεί.
Nunc illam talem cane, quod te veneror, dea,
Ferocem, ſed pulchellam, & illecebriloquam;
Injuſtificam, cluſiforem, poſcinummiam;
Et neminamantem, ſemper ſimulantem tamen.

Actus II. Scena II.

Is quæſtus. *Menander.*

Πράττει δ' ὁ κόλαξ ἄριστα πάντων.
Cum adulatore agitur nunc omnium optime.

Nec ſurſum. *Menandro eſt,* στρέφεσθαι ἄνω, κάτω. *Sic enim:*

Ὤμην ἐγὼ τοὺς πλουσίους, ὦ Φανία,
Οἷς μὴ τὸ δανείζεσθαι πρόσεστιν, οὐ στένειν
Τὰς νύκτας, οὐδὲ στρεφομένους ἄνω κάτω.
Οἴμοι λέγειν.
Putabam ego, divîtes, ô Phania!
Quibus nulla fœnore accipiendi neceſſitas incumbit, neque gemere
Noctu, neque ſurſum deorſum verſando ſeſe
Ejulare.———

Verſus hi ita recte leguntur in Plutarchi libellis, non modo impreſſis, verum etiam MSS. duobus περὶ εὐθυμίας. *Nam apud Stobæum cap.* XCV. *mendoſe eſt,* στρεφομένους ἂν νύκτα.

Actus II. Scena III.

Liquet mihi dejerare. *Menander:*

Ὅρκον δὲ φεῦγε, κἂν δικαίως ὀμνύῃς,
Jusjurandum devitato, etiam quum juſte jurare poteris.

Actus III. Scena I.

Nunquam tibi dixi. *Menander:*

Ἔχω δ' ἐπίκληρον Λαμίαν· οὐκ εἴρηκά σοι;
Eſt mihi Lamia; quæ nullos cohæredes habet: nonne dixi tibi?

Actus III. Scena I.

Tacent; ſatis laudant. *Menander:*

———Κἂν ὅλως μηδὲν λαλῇ
Διὰ τοῦ σιωπᾶν, πλεῖστα περὶ αὐτῆς λέγει.
Eo ipſo dum plane nil loquitur, tacendo quam plurima de ſeipſa dicit.

Actus

Actus IV. Scena IV.

Hic eſt vietus, vetus, veternoſus ſenex, colore muſtellino. *Voluit exprimere locum Menandri:*

Οὗτός ἐςι γαλεώτης γέρων.

Hic eſt muſtela ſenex.

Actus V. Scena VI.

Sed tu quod cavere poſſis. *Tranſlata à Menandro ſententia, cujus hi citantur à Stobæo ſenarii:*

Εὐήθειά μοι φαίνεται δηλυμένη
Τὸ νοεῖν μὲν ὅσα δεῖ, μὴ φυλάτlεσθαὶ δ' ἃ δεῖ.
Manifeſta mihi videtur hæc eſſe fatuitas,
Aſſequi, quid fieri oporteat, neque facere tamen.

Actus V. Scena IX.

Quod vis donum, præmium. *Menander,*

Εὖξαι τὶ βέλει, πάντα σοι γενήσεται.

Elige quod optes, optata feres omnia.

HEAUTONTIMOR. Actus I. Scena II.

Illum inſimulat durum. *Menander,*

Σκληρὸν πρὸς υἱὸν ἐν τῷ νεθετεῖν.

Quod in increpando erga filium ſit ſævus.

Periculum ex aliis. *Huc pertinet illud Menandri,*

Βλέπων πεπαίδευμ' εἰς τὰ τῶν ἄλλων κακά.

Mala intuens aliorum doctus ego fui.

Actus II. Scena III.

Occaſio, locus, &c. *Menander:*

Μικρὰ πρόφασίς ἐςι τȣ͂ πρᾶξαι κακῶς.

Ad prave agendum, parva ſatis occaſio eſt.

Actus II. Scena III.

Texentem telam ſtudioſæ, &c. *Menand. apud P. Victor. lib.* IX. *cap.* XV. *Var. Lect.*

Ἐξ ἱςαρίȣ γὰρ ἐκρέματο φιλοπόνως πάνυ.

Animum à tela ſuſpenſum omnino ſtudioſe occupabat.

Una ancillula erat, &c. *Menand. apud Politianum:*

Καὶ θεραπαινὶς ἦν μία αὕτη
Συνύφαινε ῥυπαρῶς διακειμένη.
Et una ancillula erat;
Hæc ſordidi animi plena, texturam una faciebat.

Facinus magnum & memorabile. *Menander:*

Μέγα κ περιβόητον ἔργον.

In aurem utramvis ut dormias, *Menander Plautio:*

Ἐπ' ἀμφότεραν, ἵν' ἐπίκληρος ᾖ, μέλλειν καθευδήσειν.

In aurem utramque, quandoquidem dotata eſt, cubet.

In eum jam res rediit locum, ut ſit neceſſe. *Menander:*

Τρία γάρ ἐςι, δέσποτα δι' ὧν ἅπαντα γίγνεται.
Ἢ κατὰ νόμȣς, ἢ ταῖς ἀνάγκαις, ἤγε τρίτον, ἔθει τινί.
Ad res gerendas his tribus compellimur,
Neceſſitate, lege, conſuetudine.

Actus II. Scena IV.

Formæ mores conſimiles ſient. *Menander apud Stobæum :*

Ὅταν φύσει τὸ κάλλος ἐπικοσμεῖ τρόπος
Χρηστὸς, διπλασίως προσιὼν ἁλίσκεται.

Quando mores faciles naturali formæ ornatum adferunt, ventitans dupliciter capitur.

Nos quoque ſenes eſt æquum ſenibus obſequi. *Menander :*

Γέρων γέροντι γλῶσσαν ἡδίστην ἔχει.
Παῖς παιδὶ, καὶ γυναικὶ πρόσφορον γυνή.
Νοσῶν τ᾽ ἀνὴρ νοσοῦντι, καὶ δυσπραξίᾳ
Ληφθεὶς ἐπωδός ἐστι τῷ πειρωμένῳ.

Seni ſenilis lingua jucundiſſima :
Puerque puero, & apta mulieri mulier :
Et æger ægro : preſſus infortunio
Lenimen eſt homini malis exercito.

Aliena melius ut videant. *In hanc ſententiam Menander :*

Οὐθεὶς ἐπ᾽ αὐτοῦ τὰ κακὰ συμορᾷ, Πάμφιλε,
Σαφῶς, ἑτέρου δ᾽ ἀσχημονοῦντος ὄψεται.

Aperte ſua mala nemo videt, ô Pamphile,
Sed alterius peccatum conſpicabitur.

Actus IV. Scena II.

Nihil tam difficile quin quærendo. *Menander apud Stobæum* λόγῳ κʹ.

Ἁλωτὰ γίνεται ἐπιμελείᾳ, καὶ πόνῳ ἅπαντα.

Omnia queunt laboribus & induſtria comprehendi.

Actus IV. Scena V.

Jus ſummum, ſumma injuria. *Menander apud Stobæum* μ βʹ.

——ὁ δ᾽ ὁρῶν τοὺς νόμους
Λίαν ἀκριβῶς, συκοφάντης φαίνεται.

——qui leges intuetur optimas
Nimis accuratè, ille ſycophanta prorſus eſt.

Actus V. Scena I.

Argentum ut dares. *Expreſſit hunc Menandri verſiculum :*

Λουτρὸν, θεραπαίνας, καὶ ἀργυρώματα.

Balneas, ancillas, & pecunias.

Actus V. Scena II.

Modo liceat vivere, eſt ſpes. *Apollodorus :*

Οὐδέ ποτ᾽ ἀθυμεῖν, τὸν κακῶς πράσσοντα
Ἄνδρα, τὰ βελτίω δὲ προσδοκᾶν ἀεί.

In miſeriis nullis labaſcere convenit,
Meliora ſed ſperare ſemper adfore.

Actus V. Scena V.

Quid iſtud ? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere. *Menander :*

Ὁ σκληρότατος πρὸς υἱὸν ἐν τῷ νουθετεῖν,
Τοῖς μὲν λόγοις πικρός ἐστι, τοῖς δ᾽ ἔργοις πατήρ.

Valde in monendo ſi quis aſper filio,

Verbis

Verbis acerbus eſt quidem: ſed re, pater.

Sic idem *Menander:*

Πρὸς υἱὸν ὀργὴν οὐκ ἔχει χρηστὸς πατήρ.

Boni parentis ira nulla in filium.

Rufamne illam virginem, cæſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum, Pater. *Menander:*

Δυ' ἔστθ' ἃ κρῖναι τὸν γαμεῖν μέλλοντα δεῖ,
Ἤτοι προσηνῆ ὄψιν, ἢ χρηστὸν τρόπον.
Τὴν ὁμόνοιαν γὰρ τὴν πρὸς ἀλλήλους ποιεῖ.

In nuptiis ſpectare res decet duas,
Amabilem aut ſpeciem oris, aut mores probos.
Concordiam nam continent hæc mutuam.

Formam cum probis moribus conjungit hoc verſiculo idem *Menander:*

Ὡς ἡδὺ τὸ κάλλος ὅταν ἔχῃ νοῦν σώφρονα.

Quam grata forma eſt cui comes modeſta mens!

ADELPHIS. Actus I. Scena I.

Et quod fortunatum iſti putant, Uxorem nunquam habui. *Menander:*

Ὦ μακάριόν με! γυναῖκα οὐ λαμβάνω.

O me beatum, qui uxorem habere nolo!

Actus I. Scena II.

Quem neque pudet quidquam, nec metuit quemquam. *Menander apud Priſcian. lib.* VIII.

Ὅς δ' οὔτ' ἐρυθριᾷν οἶδεν, οὐδὲ δεδιέναι,
Τὰ πρῶτα πάσης τῆς ἀναιδείας ἔχει.

Ille vero, qui nec erubeſcere novit, neque metuere,
Univerſæ impudentiæ primas tenet.

Homine imperito nunquam quicquam injuſtius. *Menander:*

Οὐκ ἐπ' ἄνοιαν οὐδὲν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ,
Τολμηρότερον.

Nihil imperito videtur eſſe audacius.

Actus II. Scena I.

Minime miror, qui inſanire occipiunt ex injuria. *Menander:*

Οἴμοι! τὸ γὰρ ἄφνω δυστυχεῖν μανίαν ποιεῖ.

Hei mihi, ut repentinum infortunium inſaniam parit!

Actus III. Scena III.

Fratrem homini nemini eſſe. *Menander:*

Ὡς ἡδύ γ' ἐν ἀδελφοῖς ἐστιν ὁμονοίας ἔρως.

Quam jucundus eſt inter fratres concordiæ amor!

Actus III. Scena II.

Quid credas jam? aut cui credas? *Menander:*

Μὴ πάντα πείρω πᾶσι πιστεύειν ἀεί.

Credenda cunctis eſſe cuncta ne puta.

Actus III. Scena IV.

Quid vos vis cogit, &c. *Vide locum Menandri, quem hic & ſupra expreſſit in Heautontim. Act.* II. *Scen.* III.

Actus

Actus IV. Scena V.

Tacet. *Menander :*
Πολλοῖς ἀπόκρισις ἡ σιωπὴ τυγχάνει.
Apud multos ſilentium loco reſponſionis eſt.
Erubuit, ſalva res eſt. *Menander :*
Ἐρυθριῶν πᾶς χρηστὸς εἶναί μοι δοκεῖ.
Qui erubuit, eſſe mihi videtur vir bonus.
An ſedere oportuit domi virginem tam grandem? *Menander :*
Θυγάτηρ ἐπίγαμος κᾂν ὅλως μηδὲν λαλῇ,
Διὰ τοῦ σιωπᾷν πλεῖστα περὶ αὐτῆς λέγει.
Filia nubilis, etſi plane nihil loquatur,
Ipſo tamen ſilentio plurimum de ſe prædicat.
Menſes abierunt decem. *Menander Plotio :*
Γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος.
Mulier, poſtquam concepit, menſem agit decimum.
Dormienti confecturos Deos. *Menander :*
Ἀυτόματα γὰρ τὰ πράγματ' ἐστὶ τὸ συμφέρον,
Ῥεῖ κᾂν καθευδήσῃ, πάλιν τἀναντία.
Sponte ſua nam res ad uſum manant; ſed &, dum quis dormit, rurſum contrariæ.

Actus V. Scena III.

Communia eſſe amicorum inter ſe omnia. *Menander in Adelphis, Eraſmo citante :*
Τὰ τῶν φίλων κοιν' οὐ μόνον τὰ χρήματα,
Καὶ νοῦ δὲ καὶ φρονήσεως κοινωνία.
Communia amicos inter, non pecuniæ
Tantum, ſed & mens pariter & prudentia.

Actus V. Scena IV.

Duxi uxorem. *Huc ſpectat illud Menandri apud Stobæum :*
Τὸ γυναίκ' ἔχειν, εἶναί τε παίδων, Παρμένων,
Πατέρα. μερίμνας τῷ βίῳ πολλὰς φέρει.
Uxorem habere; liberorum, Parmeno,
Patrem eſſe, curas multas in vitam invehit,
Et:
Τὸ γενέσθαι πατέρα παίδων, ἦν λύπη, φόβος, φροντίς.
Liberorum patrem eſſe factum: mœror fuit, formido, & anxietas.

HECYRA. Actus II. Scena I.

Neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio ullam reperias. *Menander :*
Γυνὴ γυναικὸς πώποτ' οὐδὲν διαφέρει.
A fœmina nil fœmina unquam diſcrepat.
Poſtmodum reſciſces. *Menander :*
Ταῦθ' ὕστερον λάβοις ἂν ἡμαρτημένα.
Quænam ſint commiſſa, hæc tu poſtmodum reſciſces.

Actus III. Scena III.

Omnibus nobis ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus. *Apollodorus :*

Οὕτως

Οὕτως ἕκαστος διὰ τὰ πράγματα σεμνὸς ἦν καὶ ταπεινός.
Ita quiſque, ut res dant ſeſe, & gravis, & humilis eſſe ſolet.

ACTUS III. SCENA V.

Salvum atque validum. *Menander:*
Εὐτυχοῦντα καὶ σεσωσμένον.
Fortunatum ſalvumque.

ACTUS IV. SCENA II.

Ut ne cui me longinquitas ætatis obſtet, mortemve exſpectet meam: *Menander:*
Πικρόν ἐστι θρέμμα γέρων ἐν οἰκίᾳ μένων.
Amarulentus eſt alumnus ſenex domi manens.

ACTUS IV. SCENA IV.

Amaræ mulieres ſunt. *Menander apud Stobæum:*
Φύσει γυνὴ δυσήνιόν ἐστι καὶ πικρόν.
Natura mala mulier atque effrænis eſt.

ACTUS V. SCENA III.

Abhinc menſes decem fere. *Vide dictum Menandri, Adelph. Act.* IV, *Sc.* V.

PHORMIONE. ACTUS I. SCENA II.

Quod fors fert, feremus æquo animo. *Menander:*
Ἔνεγκ' ἀτυχίαν καὶ βλάβην εὐσχημόνως.
Fortunam adverſam, diſpendiumque, decenter ferto.

Iſtuc viri eſt officium. *Menander:*
Τοῦτ' ἐστὶν ἀνδρός.
Hoc viri eſt.

ACTUS I. SCENA IV.

Fortes fortuna adjuvat. *Menander apud Stobæum:*
Τόλμη δίκαια καὶ θεὸς συλλαμβάνει.
Audaciam juſtam vel adjuvat Deus.

ACTUS II. SCENA II.

Injuriam audiſti. *Menander in Miſogyno:*
——— ὄμνυμί σοι τὸν ἥλιον
Ἦ μὴν ποιήσειν σοι γραφὴν κακώσεως.
——— juro Solem tibi,
Injuriarum me tibi ſcripturum dicam.

Cum Ratione.] Rationem, *quod eſt in Palatino codice, magis placet. Nam ita quoque citat Victor. lib.* V. *c.* XX. *ubi inter alios verſus Menandri hunc adducit.*
Τὸ γὰρ τρέφον με, τοῦτ' ἐγὼ κρίνω θεόν·
Nam quod me alit, id ego plane judico Deum.

ACTUS III. SCENA III.

Solus amico amicus. *Apollodorus:*
Μόνος γε ἐπίσταται φιλεῖν τοὺς φίλους·
Ut qui ſolus amicos amare didicit.

ACTUS

Actus IV. Scena I.

Senectus ipſa morbus. *Apollodorus :*

Τὸ γῆράς ἐϛιν αὐτὸ νόσημα.

Ego meorum ſolus ſum meus. *Apollodorus :*

Ἐγὼ γὰρ εἶμι μῶνος τῶν ἐμῶν ἐμός.

Actus IV. Scena IV.

Dicis quod male eſt, &c. *Menander :*

——— Λέγεις ἀεὶ τὸ λυπȣ̃ν,

Μηδὲν ἀντιπαρατιθεὶς τῶν προσλεγομένων.

Semper, quod mœrorem affert, narras, nihil eorum addens quod ex adverſum alloquiis ſit idoneum.

EVANTHIUS
DE TRAGŒDIA ET COMŒDIA.

Quæ hic de Tragœdia & Comœdia referuntur, ea non, ut alii, ex Cornuto, *vel* Aſpero *deſumpta, ſed ex* Evanthii *commentario in* Terentium *ſelecta eſſe arbitror. Ejuſceque rei evidentiſſimum argumentum eſt, quod ſub hujus eruditiſſimi Grammatici nomine (quem iiſdem cum Donato temporibus, hoc eſt, Olymp.* 285. *regnante* Conſtantio *fil.* Conſtantini, *C. P. floruiſſe notat* Hieronymus) *hæc verba adferat* Rufinus *Antiochenſis Grammaticus lib. de metris Terentianis :* Concinna argumento, conſuetudine congrua, utilis ſententiis, grata ſalibus, apta metro. *Et poſtea ſic :* Veteres etſi uſi ipſi quoque metris, &c. *Quæ ipſiſſima in hiſce prolegomenis nunc leguntur.* Lindenbrogius.

INitium Tragœdiæ & Comœdiæ à rebus divinis eſt inchoatum : quibus pro fructibus vota ſolventes operabantur antiqui. Nam incenſis jam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis, quod ſacer chorus reddebat Libero patri, Tragœdia dicebatur, ἀπὸ τȣ̃ τράγȣ καὶ τῆς ᾠδῆς, hoc eſt, ab hirco, hoſte vinearum, & à cantilena. Ejus ipſius rei apud *Virgilium* plena ſit mentio ; vel quod hirco donabatur ejus carminis Poëta ; vel quod uter ejus muſti plenus ſolenne præmium cantoribus fuerat ; vel quod ora ſua fæcibus perlinebant ſcenici, ante uſum perſonarum ab *Æſchylo* repertum. Fæces enim dicuntur Græcè ϛρύγες. Et his quidem cauſis Tragœdiæ nomen eſt inventum. At verò nondum coactis in urbem Athenienſibus, cum Apollini Nomio, vel ΑΓΥΙΑΘῷ, id eſt, paſtorum vicinorumque præſidi Deo, conſtructis aris in honorem divinæ rei circum Atticæ vicos, villas, pagos, & compita, feſtum carmen ſolenniter cantarent : orta eſt Comœdia ἀπὸ τῶν κωμῶν καὶ τῆς ᾠδῆς compoſito nomine, vel ἀπὸ τȣ̃ κωμάζειν καὶ ᾄδειν, q. e. commeſſatum ire cantantes : quod à Poëtis ſolenni die, vel amatoriè laſcivientibus choris comicis, non abſurdum eſt. Itaque ut rerum, ita etiam temporum ipſo cœpto ordine, Tragœdia primo prolata eſſe cognoſcitur. Nam ut ab incultis & feris moribus pau-

paulatim perventum eſt ad manſuetudinem, urbeſque ſunt conditæ, & vita mitior atque otioſior proceſſit: ita res Tragicæ longè ante Comicas inventæ. Quamvis autem retro priſca volventibus reperiatur *Theſpis* Tragœdiæ primus inventor: & Comœdiæ veteris pater *Eupolis* cum *Cratino*, *Ariſtophanique* eſſe dicatur: *Homerus* tamen, qui ferè omnis Poëticæ largiſſimus fons eſt, etiam his carminibus exempla præbuit, & velut quadam ſuorum operum lege præſcripſit: Qui Iliadem inſtar Tragœdiæ, Odyſſeam ad imaginem Comœdiæ, feciſſe monſtratur. Nam poſt illius tale tantumque documentum, ab ingenioſiſſimis imitatoribus & digeſta ſunt in ordinem, & diviſa ea, quæ etiam tum temerè ſcribebantur adhuc impolita, atque in ipſis rudimentis haudquaquam, ut poſtea facta ſunt, decora atque lævia. At nos ea, quæ proprie de Tragœdia dicenda ſunt, titulo propoſiti operis inſtantes, in alia tempora differamus: & de his fabulis jam loquamur, quas *Terentius* imitatus eſt. Poſtquam demonſtrandæ originis cauſa de utriuſque generis initio diximus: quod neceſſe eſt, jam dicemus.

Comœdia fere vetus, ut ipſa quoque olim Tragœdia, ſimplex carmen (quemadmodum jam diximus) fuit: quod chorus circa aras fumantes nunc ſpatiatus, nunc conſiſtens, nunc revolvens gyros, cum tibicine concinebat. Sed primo una perſona ſubſtituta eſt cantoribus, quæ reſpondens alternis choro, locupletavit variavitque rem muſicam; tum altera; tum tertia; & ad poſtremum, creſcente numero, per authores diverſos, perſonæ, pallæ, cothurni, ſocci, & cæteri ornatus atque inſignia ſcenicorum reperta: & ad hoc unicuique ſuus habitus, & ad ultimum, qui primarum partium, qui ſecundarum, & tertiarum, qui quartarum, atque quintarum, actores eſſent, diſtributa, & diviſa quinquepartito tota eſt fabula; quæ tamen in ipſis ortus ſui velut quibuſdam incunabulis, & vix dum incipiens κωμῳδία ἐτεώνυμος καὶ ἀρχαία dicta eſt: ἀρχαία idcirco, quia eſt de nobis parum cognitis vitiis: ἐτεώνυμος autem, quia ineſt in ea velut hiſtorica fides veræ narrationis, & denominatio omnium de quibus liberæ deſcribebatur. Etenim per priſcos Poëtas, non ut nunc, penitus ficta argumenta, ſed res geſtæ à civibus palam cum eorum ſæpe, qui geſſerant, nomine decantabantur. Ideo ipſa ſuo tempore moribus multum profuit civitatis: cum unuſquiſque caveret, culpa ne ſpectaculo cæteris eſſet, & domeſtico probro. Sed cum Poëtæ abuti licentius ſtylo, & paſſim lædere ex libidine cœpiſſent plures bonos, ne quiſquam in alterum carmen infame proponeret lege lata ſiluêre. Et hinc deinde aliud genus fabulæ, id eſt Satyra, ſumpſit exordium: quæ à ſatyris, quos illotos ſemper ac petulantes Deos ſcimus eſſe, vocitata eſt: etſi aliunde nomen traxiſſe prave putant alii. Hæc, quæ Satyra dicitur, ejuſmodi fuit, ut in ea, quamvis duro & veluti agreſti joco, de vitiis civium tamen ſine ullo proprii nominis titulo carmen eſſet. Quod item genus Comœdiæ multis obfuit Poëtis, cum in ſuſpicionem potentibus civibus veniſſent, illorum facta deſcripſiſſe in pejus, ac deformaſſe genus ſtylo carminis: quod primo *Lucilius* novo conſcripſit modo, ut Poëſin inde faceret, id eſt, unius carminis plures libros.

Hoc igitur, quo ſupra diximus, modo, coacti omittere ſatyram, aliud genus carminis, τὴν νέαν κωμῳδίαν, hoc eſt, novam comœdiam, reperêre Poëtæ, quæ argumento communi magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agunt, pertineret, & minus amaritudinis ſpectatoribus & eadem opera multum delectationis afferret; concinna argumento, conſuetudine congrua, utilis ſententiis, grata ſalibus, apta metro. Ut igitur ſuperiores illæ ſuis quæque celebrantur authoribus; ita hæc νέα κωμῳδία cum multorum antea, tum præcipue *Menandri*, *Terentii*que eſt. De qua cum multa dicenda ſint, ſat erit tamen, velut admonendi lectoris cauſa, quod de Arte Comica veterum chartis continetur, exponere. *Comœdia vetus*, ut ab initio chorus fuit, paulatimque perſonarum numero in quinque actus proceſſit: ita paulatim velut attrito atque extenuato choro ad *novam Comœdiam* ſic pervenit, ut in ea non modo non inducatur chorus, ſed ne locus quidem ullus jam relinquatur choro. Nam poſtquam otioſo tempore, faſtidioſior ſpectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula tranſibat, conſurgere & abire cœpiſſet: admonuit Poëtas, primo quidem choros prætermittere, locum eis relinquentes, ut *Menander* fecit hac de cauſa, non, ut alii exiſtimant, alia. Poſtremo ne locum quidem reliquerunt: quod Latini fecerunt Comici: unde apud illos dirimere actus quinquepartitos difficile eſt. Tum etiam Græci prologos non habent more noſtrorum, quos Latini habent. Deinde θεοὺς ἀπὸ μηχανῆς, id eſt, Deos argumentis narrandis machinatos, cæteri Latini inſtar Græcorum habent; *Terentius* non habet. Ad hoc προτατικὰ πρόσωπα, id eſt perſonas extra argumentum accerſitas, non facile cæteri habent: quibus *Terentius* ſæpe utitur, ut per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres, etſi ipſi quoque metris negligentius egerunt iambici verſus duntaxat in ſecundo & quarto loco, tamen à *Terentio* vincuntur reſolutione hujus metri, quantum poteſt comminuti ad imaginem proſæ orationis. Tum perſonarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi, nemo diligentius *Terentio* cuſtodit. Quinetiam ſolus auſus eſt, cum in fictis argumentis fidem veritatis aſſequeretur, etiam contra præſcripta Comica, meretrices interdum non malas introducere: quibus tamen, cur bonæ ſint, & voluntas per ipſum & cauſa non deſit. Hæc cum artificioſe *Terentius* fecerit, tum illud admirandum, quod & morem retinuit, ut Comœdiam ſcriberet, & temperavit affectum, ne in Tragœdiam tranſiliret: quod cum aliis rebus minime obtentum & à *Plauto*, & ab *Afranio* & *Accio*, & multis fere magnis Comicis invenimus. Illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile, quod ejus fabulæ eo ſunt temperamento, ut neque extumeſcant ad tragicam celſitudinem, neque abjiciantur ad mimicam vilitatem. Adde quod nihil abſtruſum ab eo ponitur, aut quod ab hiſtoricis requirendum ſit; quod ſæpius *Plautus* facit, & eo eſt obſcurior in pluribus locis. Adde quod argumenti ac ſtyli ita attente memor eſt, ut nuſquam non caverit, aut curaverit ea, quæ obeſſe potuerunt: tum quod media primis atque poſtremis ita nexuit, ut nihil additum alteri, ſed aptum

aptum ex ſe totum, & uno corpore videatur eſſe compoſitum. Illud quoque mirabile in eo primo, quòd non ita miſcet perſonas quatuor, ut obſcura ſit earum diſtinctio. Et item quòd nihil ad populum facit actorem velut ex tragœdiâ loqui: quod vitium *Plauti* frequentiſſimum eſt. Illud etiam inter cætera ejus laude dignum videtur, quòd locupletiora argumenta ex duplicibus negotiis delegerit ad ſcribendum. Nam exceptâ Hecyrâ, in quâ unius Pamphili amor eſt, cæteræ quinque binos adoleſcentulos habent. Illud verò tenendum eſt, poſt *νέαν κωμῳδίαν* Latinos multa fabularum genera protuliſſe: ut togatas, à ſcenicis atque argumentis Latinis: prætextatas, ab dignitate perſonarum, & Latinâ hiſtoriâ: Attellanas, à civitate Campaniæ, ubi actitatæ ſunt plurimæ: Rhintonicas, ab actoris nomine: tabernarias, ab humilitate argumenti & ſtyli: mimos, ut diuturnâ imitatione vilium rerum & levium perſonarum. Inter tragœdiam autem & comœdiam cùm multa, tum in primis hoc diſtat: quòd in comœdiâ mediocres fortunæ hominum, parvi impetus periculaque, lætique ſunt exitus actionum: at in tragœdiâ, omnia contraria, ingentes perſonæ, magni timores, exitus funeſti habentur. Et illîc turbulenta prima, tranquilla ultima: In tragœdiâ contrario ordine res aguntur. Tum quòd in tragœdiâ, fugienda vita; in comœdiâ capeſſenda exprimitur. Poſtremò, quòd omnis comœdia, de fictis eſt argumentis: Tragœdia ſæpe ab hiſtoricâ fide petitur. Latinæ fabulæ primò à *Livio Andronico* ſcriptæ ſunt, cùm etiam tum ad cuncta recentibus, idem & poëta & actor fabularum ſuarum fuiſſet. Comœdiæ autem motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut miſtæ. Motoriæ, turbulentæ: ſtatariæ, quietiores: miſtæ, ex utroque actu conſiſtentes. Comœdia per quatuor partes dividitur, prologum, protaſin, epitaſin, cataſtrophen. Prologus eſt velut præfatio quædam fabulæ, in quo ſolo licet, præter argumentum, aliquid ad populum, vel ex poetæ, vel ex ipſius fabulæ, vel ex actoris commodo loqui. Protaſis primus eſt actus, initiumque dramatis. Epitaſis incrementum proceſſuſque turbarum: ac totius, ut ita dixerim, motus erroris. Cataſtrophe, converſio rerum eſt ad jucundos exitus, patefactâ cunctis cognitione geſtorum.

DONATI FRAGMENTUM
DE COMOEDIA ET TRAGOEDIA.

COMOEDIA, eſt fabula, diverſa inſtituta continens, affectuumque civilium ac privatorum, quibus diſcitur, quid ſit in vitâ utile, quid contrà evitandum. Hanc Græci ſic definière, *κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή.* Comœdiam eſſe, *Cicero* ait, *imitationem vitæ, ſpeculum conſuetudinis, imaginem veritatis.* Comœdiæ autem à more antiquo dictæ: quia in vicis hujuſmodi carmina initio agebantur, apud Græcos: ut in Italiâ Compitalitiis ludicris, admiſto pronunciationis modulo, quo, dum actus commutantur, populus detinebatur. Aut *ἀπὸ τῶν κωμῶν*, hoc eſt, ab actu vitæ hominum, qui in vicis habitabant,

tabant, ob mediocritatem fortunarum: non in aulis regiis, ut ſunt perſonæ tragicæ. Comœdia verò, quia poëma ſub imitatione vitæ atque morum ſimilitudine compoſitum eſt, in geſtu, & in pronunciatione conſiſtit. Comœdiam apud Græcos dubium eſt quis invenerit primus, apud Latinos certum eſt. Comœdiam & tragœdiam togatam primo *Livius Andronicus* reperit: aitque, *Comœdiam eſſe quotidianæ vitæ ſpeculum:* nec injuriâ; nam ut intenti ſpeculo veritatis lineamenta facilè per imagines colligimus: ita lectione comœdiæ imitationem vitæ conſuetudiniſque non ægerrimè animadvertimus. Hujus autem originis ratio ab cæteris civitatibus, moribuſque provenit. Athenienſes namque Atticam cuſtodientes elegantiam, cùm vellent malè viventes notare, in vicos & compita ex omnibus locis læti alacreſque veniebant, ibique cum nominibus, ſingulorum vitam publicabant: unde nomen compoſitum, ut comœdia vocaretur. Hæc autem carmina in pratis primùm mollibus agebantur. Nec deerant præmia, quibus ad ſcribendum doctorum provocarentur ingenia: ſed & actoribus munera offerebantur, quò libentiùs jucundo vocis flexu ad dulcedinem commendationis uterentur. Caper namque pro donis his dabatur, quia vitibus noxium animal habebatur: à quo etiam tragœdiæ nomen exortum eſt. Nonnulli autem ex amurcâ olei fæce, quæ eſt humor aquatilis, tragœdiam dici vocarique maluerunt. Qui ludi cùm per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipſi comœdiarum tragœdiarumque ſcriptores, hujus dei velut patris numen colere venerarique cœperunt. Cujus rei probabilis ratio extitit: ita enim carmina inchoata proferebantur, ut per ea laudes ejus & facta glorioſa celebrari proferrique conſtaret: tum paulatim fama hujus artis increbuit, *Theſpis* autem primus hæc ſcripta in omnium notitiam protulit. Poſtea *Æſchylus*, ſecutus exemplum, publicavit. De quibus ita *Horatius* in Arte Poetica loquitur:

Ignotum tragicæ genus inveniſſe Camænæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis,
Quæ canerent, agerentque peruncti fæcibus ora.
Poſt hunc perſonæ, pallæque repertor honeſtæ
Æſchylus, & modicis inſtravit pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.
Succeſſit vetus his comœdia, non ſine multâ
Laude: ſed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi: lex eſt accepta: choruſque
Turpiter obticuit, ſublato jure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquêre poëtæ:
Nec minimum meruêre decus, veſtigia Græca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuêre togatas.

FABULA generale nomen eſt, ejus duæ primæ partes ſunt, tragœdia & comœdia. Si Latina argumentatio ſit, prætextata dicitur. Comœdia autem multas ſpecies habet: aut enim palliata eſt, aut togata, aut tabernaria, aut Attellana, aut mimus,

aut

aut Rhintonica, aut planipedia. Planipedia autem dicta, ob humilitatem argumenti ejus, ac vilitatem actorum, qui non cothurno aut ſocco utuntur in ſcenâ, aut pulpito, ſed plano pede: vel ideo quòd non ea negotia continet, quæ perſonarum in turribus aut in cœnaculis habitantium ſunt, ſed in plano & humili loco. Perſonati primi egiſſe dicuntur comœdiam Cincius & Faliſcus: tragœdiam Minutius & Prothonius. Omnium autem comœdiarnm ſcriptor ex quatuor rebus omnino ſumuntur, nomine, loco, facto, eventu. Nomine, ut Phormio, Hecyra, Gurgulio, Epidicus. Loco, ut Andria, Leucadia, Brunduſina. Facto, ut Eunuchus, Aſinaria, Captivi. Eventu, Commorientes, Adelphi, Heautontimorumenos. Comœdiarum formæ ſunt tres: Palliatæ, Græcum habitum ferentes: quas nonnulli tabernarias vocant. Togatæ juxta formam perſonarum, habitum togarum deſiderantes. Attellanæ, ſalibus & jocis compoſitæ, quæ in ſe non habent niſi vetuſtam elegantiam. Comœdia autem dividitur in quatuor partes, prologum, protaſin, epitaſin, cataſtrophen. Prologus eſt prima dictio à Græcis dicta πρόλογος, id eſt, antecedens veram fabulæ compoſitionem elocutio. Ejus ſpecies quatuor ſunt: Συστατικὸς, commendatitius: quo fabula vel poëta commendatur. Ἀναφορικὸς relativus: quòd aut adverſario maledicta, aut gratiæ populo referuntur. Ὑποθετικὸς, argumentativus: fabulæ argumentum exponens. Μικτὸς, miſtus: omnia hæc in ſe continens. Inter prologum & prologium quidam hoc intereſſe voluerunt: quia prologus eſt velut præfatio quædam fabulæ, in quo ſolo ſcilicet, præter argumentum, aliquid ad populum vel ex poëtâ, vel ex ipſius fabulæ, vel actoris commodo loquitur. Prologium autem eſt, cùm tantùm de argumento dicitur. Protaſis eſt primus actus initiumque dramatis, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem retinendam. Epitaſis eſt incrementum proceſſuſque turbarum, ac totius, ut ita dixerim, nodus erroris. Cataſtrophe eſt converſio rerum ad jucundos exitus, patefacta cunctis cognitione geſtorum. In pleriſque fabulis ipſarum nomina priora ponebantur, quàm poëtarum: in nonnullis poetarum, quàm fabularum. Cujus moris diverſitatem antiquitas probat. Nam cùm primi aliqui fabulas ederent, ipſarum nomina pronunciabantur antè, quàm poëtæ pronunciarentur, ne aliquâ invidiâ à ſcribendo deterreri poſſent. Cùm autem per editionem multarum, poëtæ jam eſſet authoritas acquiſita, rùrſus priora poetarum nomina proferebantur: ut per ipſorum vocabula fabulis attentio acquireretur.

Actas diverſis ludis manifeſtum eſt inſcribi. Nam ludorum quatuor ſunt ſpecies, quos curules ædiles munere publico curant. Megalenſes, magnis diis conſecrati, quos Græci Μεγαλήσια appellant. Funebres, ad retinendum populum inſtituti, dum pompâ funeri decreta in nomina patricii viri plenè inſtruitur. Plebeii, qui pro ſalute plebis eduntur. Apollinares, Apollini conſecrati. In ſcenâ duæ aræ poni ſolebant, dextra Liberi, ſiniſtra ejus dei cui ludi fiebant: unde *Terentius* in Andriâ ait, *Ex ara hac ſume verbenas.*

Hinc Ulyſſem palliatum ſemper inducunt: ſive quòd aliquando inſaniam ſimulavit, quo tempore tectum ſe eſſe voluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire: ſeu ob ſingularem ſapientiam, quâ tectus munituſque plurimum ſociis profuit. Hujus enim virtutis erit, animi ſemper decipientis ingenium. Nonnulli Ithacæ incolas, ſicut Locros, palliatos fuiſſe commemorant. Achillis & Neoptolemi perſonæ diademata habent; quamvis regalia ſceptra nunquam tenuerint; cujus argumenti probatio talis inducitur, quòd nunquam cum reliquâ Græciæ juventute ad gerenda cum Trojanis bella, ſacramenta conjurationis inierunt, nec unquam ſub Agamemnonis imperio fuerunt.

Comicis ſenibus candidus veſtitus inducitur, quòd is antiquiſſimus fuiſſe memoratur. Adoleſcentibus diſcolor attribuitur. Servi comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquæ gratiâ, vel quò expeditiores agant. Paraſiti cum intortis palliis veniunt. Læto veſtitu candidus: ærumnoſo obſoletus: purpureus diviti, pauperi phœniceus datur: militi chlamys purpurea: puellæ habitus peregrinus inducitur: leno pallio varii coloris utitur: meretrici ob avaritiam luteum datur. Syrmata dicta ſunt ab eo, quòd trahuntur: quæ res ab ſcenicâ luxuriâ inſtituta eſt. Eadem in luctuoſis perſonis incuriam ſui per negligentiam ſignificat. Aulæa quoque in ſcenâ intexta ſternuntur, quod pictus ornatus erat, ex Attalicâ regiâ Romam uſque perlatus: pro quibus ſiparia ætas poſterior accepit. Eſt autem mimicum velum, quod populo obſiſtit, dum fabularum actus commutantur. Diverbia hiſtriones pronunciabant. Cantica verò temperabantur modis, non à poëtâ, ſed à perito artis muſicæ factis. Neque enim omnia iiſdem modis in uno cantico agebantur, ſed ſæpe mutatis, ut ſignificant qui tres numeros in comœdiis ponunt, qui tres continent mutatos modos cantici illius. Qui hujuſcemodi modos faciebant, nomen in principio fabulæ & ſcriptoris & actoris ſuperponebant. Hujuſmodi adeò carmina ad tibias fiebant; ut his auditis, multi ex populo antè diſcerent, quam fabulam acturi ſcenici eſſent, quàm omnino ſpectatoribus ipſis antecedens titulos pronunciaretur. Agebantur autem tibiis paribus aut imparibus, & dextris aut ſiniſtris. Dextræ autem & Lydiæ ſuâ gravitate ſeriam comœdiæ dictionem pronunciabant. Siniſtræ & Serranæ acuminis levitate jocum in comœdiâ oſtendebant. Ubi autem dextrâ & ſiniſtrâ acta fabula inſcribebatur, mixtim joci & gravitates denunciabantur.

DESID. ERASMUS ROTERODAMUS
DE METRIS TERENTIANIS.

Comici Latini multam libertatem ſibi uſurpârunt in verſibus, ſed nemo largius Terentio: adeo ut apud priſcos quoque fuerint qui judicarent, in hujus fabulis nullam eſſe carminum legem. Sed hos falli manifeſtum eſt. Rurſus fuerunt qui non negarent, ab hoc ſervari metrorum leges, ſed ob immodicam libertatem non eſſe operæ pretium torqueri doctos carminum dimenſione,

menſione, quòd & res ſit immenſi laboris, nec ita multùm adferat frugis. At ego ab utroque genere diſſentio: nam ut manifeſtius eſt, quàm ut egeat probatione, Terentii comœdias verſibus conſtare; ita qui negligendam putârunt metrorum rationem, frequenter poëtæ ſermonem corruperunt, dum aliam vocem pro aliâ ſubjiciunt, quod nimium ſæpe uſu venit ſcribis in auctoribus ſolutæ dictionis, dum addunt atque adimunt, dum verborum invertunt ordinem. Nonnihil etiam hìc peccârunt eruditi, qui dum carminum genera diſtinguunt ac dimetiuntur, parum attenti, interjecerunt verba quædam, ut explerent verſus hiatum, aut reſecuerunt quod videbatur ſupereſſe. Videtur autem ſtudio factum à Terentio, ut diſſimulato carmine quàm proximè accederet ad orationem ſolutam: quod idem affectâſſe videtur Horatius in ſermonibus & epiſtolis. Hinc tantâ in dimetiendo difficultas, ut exiſtimem ipſum Donatum, aut Cornutum, aut Aſperum, ſi viverent, in locis aliquot vel hæſuros, vel inter ſe diſſenſuros. Proinde nos quatriduanam opellam ſumpſimus, ut adoleſcentulis aliquam hujus difficultatis partem adimeremus, non quidem in omnes fabulas, ſed in unam perpetuò, & in cæteris carptim: quo ceu filo adjuti, ſeſe faciliùs è cæteris explicent labyrinthis. Conſtat autem hujus fabulæ his fermè metrorum generibus.

Iambico trimetro, qui & ſenarii dicuntur à numero pedum.

Iambico tetrametro, qui ab aliis quadrati, ab aliis octonarii dicuntur. Monometrum ac dimetrum raro interjicitur. In hôc genere quôvis loco pro iambo ponit tribrachyn, ſpondæum, dactylum, anapæſtum, modò totius carminis penultima ſyllaba ſit brevis. Siquidem in hôc verſu:

Nullum eſt jam dictum, quod non dictum ſit priùs.

omnes ſpondæi ſunt, excepto ultimo, cujus generis & alios aliquot reperias.

Eandem libertatem ſumit in trochaicis, tetrametris catalecticis, ſatìs habens ſi totius carminis penultima ſit brevis. Illud tamen ubique cavetur, ne vel trochæus ingrediatur iambicum carmen, vel iambicus trochaicum.

Iambicum tetrametrum interdum in fine fraudatur unâ ſyllabâ, productâ penultimâ, quoties iambico dimetro acatalectico accinitur dimeter catalecticus. Veluti ſi, *Jam lucis orto ſidere*, accinas, *Cultor dei memento.*

Quanquam in hôc quoque genere uſurpatur, cùm communis, de quâ dictum eſt, comicorum libertas, tum illa peculiaris, quòd pro penultimâ longâ ponit interdum duas breves. Exemplum eſt in actûs quarti ſcenâ ſecundâ:

Jam ubi ubi erit, inventum tibi curabo, & mecum adductum.

Hìc penultima producta eſt. Ibidem.

Orare juſſit, ſi ſe ames, hera, jam ut ad ſeſe venias. Item

Hanc expetivi, contigit, conveniunt mores, valeant.

In his pro penultimâ longâ ponuntur duæ breves. Hos verſus etiam ſcazontes appellant.

Eſt ſcazontis genus diminutum, quod dimetro iambico accinit duos trochæos: velut in actûs tertii ſcenâ ſecundâ.

 Adhuc,

Adhuc, Archillis, quæ adſolent: Hìc dimeter eſt: *quæque oportet,* Duo ſunt trochæi. Contrà in aliis additur pes legitimo numero. Interim prior carminis pars eſt trochaica, poſterior iambica, & contrà.

Admiſcentur interdum & cretici, ſive amphimacri, qui pes mediam habet brevem inter extremas longas: ſic ut ſinguli verſus habeant quaternos aut ternos creticos, niſi quòd hìc quoque uſurpatur libertas comica ſicut in cæteris. Exemplum eſt in quarti actûs ſcenâ primâ:

Ut malis gaudeant, atque ex incommodis.

Quatuor cretici ſunt, niſi quòd tertius eſt ſpondæus. Ibidem:

Tum impudentiſſima eorum oratio eſt.

Tres habent creticos. Quanquam arbitror prius carmen vitiatum mutato dictionum ordine. Etenim ſi ſic legas: *Et tamen res cogit denegare, ibi tum eorum impudentiſſima oratio eſt:* ut poſterior verſus excipiat ſynalœpham prioris, carmen probè conſtat. Quidam tamen malunt hic eſſe trimetros trochaicos catalecticos.

Iambici trimetri facilior eſt dimenſio, cùm penthemimeris finit dictionem. Velut *Effertur, imus.* Et, *Sic cogitabam.*

Difficilior cùm contrà: ut, *Honeſtæ & liberali: accedo ad pediſſequas.* In *be* cæſura eſt. Idem efficiunt crebræ ſynalœphæ: ut ibi, *Quæ ibi aderant, fortè unam aſpicio adoleſcentulam.*

In tetrametris item iambicis ac trochaicis durior eſt dimenſio, ſi prior dimeter non finiat dictionem, præſertim ſi non ſit iambus, aut ſi accedat ſynalœpha, ut,

Meum gnatum rumor eſt amare, id populus curat ſcilicet.

Prior dimeter finitur in *ma,* ſyllabam productam, & excipitur à ſynalœpha *re id.*

Rurſus ibidem:

Qui poſtquam audierat non datum iri, &c.

Prior dimeter deſinit in *i,* admixtâ ſynalœphâ.

Turbat & illud lectorem minùs exercitatum, quòd interdum repentè miſcet iambica cum trochaicis, trimetra interdum & dimetra aut monometra cum tetrametris, acatalectica cum catalecticis, cretica cum iambicis ac trochaicis: quod locis aliquot annotavimus in margine. Ea mixtura maximè fit ubi res ſunt turbulentiores. Fit interdum, ut ſcena prior deſinat in hemiſtichium, & ab hujus clauſulâ incipiat ſcena proxima: velut in Andriæ actûs tertii, ſcenâ tertiâ, *Sed eccum video ipſum foras exire.* Dimeter eſt plenus cum ſeſquipede. Perficitur initio ſcenæ ſequentis, *Ad te ibam, quidnam eſt?* ut ſit ſcazon tetrameter catalecticus. Nonnunquam dictio quæ pertinet ad ſenſum verſûs ſequentis, per eliſionem annectitur fini præcedentis: ut in prologo Eunuchi, *Qui bene vertendo & eas deſcribendo male, ex Græcis bonis,* &c. Durius eſt, cùm, diſſectâ dictione, prior ſyllaba finit verſum, reliquæ incipiunt ſequentem, ut Eunuchi actûs tertii, ſcenâ primâ:

Continuò ſi quando illa dicet, Phædriam
Intromittamus comeſſatum, tu Pamphilam.

Eliſiones item & ſynæreſes, præſertim minùs uſitatæ apud recentiores, faciunt ut lector impeditus frequenter hæreat in carmine.

Eliditur

Eliditur autem in comicis verſibus *u* conſonans, ut in ſcenâ 1. *Sine invidiâ laudem invenias, & amicos pares.* Rurſus ibidem, *Liberiùs vivendi fuit poteſtas, nam antea*, &c. Item in ſcenâ tertiâ, *Enimvero, Dave, nihil loci eſt*, &c.

Carmen enim incipit ab anapæſto. Et antè in ſcenâ primâ, *Enimvero ſpectatum ſatìs.*

Eliditur & *s*, tum in fine, tum in mediâ dictione. In fine, ut in primâ ſcenâ,

Sed quid opus eſt verbis? Sed quid opu'ſt. Eliſâ ſimul & vocali *e*.

Idem fit in *ſatìs*, *Nec ſatìs digna cui committas*, &c.

Rurſus in prologo Andriæ, fit in medio dictionis, *Id iſti vituperant:* aliiſque locis compluribus, quorum aliquot in margine annotavimus. Interdum elidunt *l*, ut in primâ ſcenâ Andriæ, *Pro uxore habere hanc peregrinam, ego illud ſedulò:* ut *grinam ego il*, faciant dactylum. Hanc libertatem frequenter uſurpat Homerus, dum *s* elidit in ὀδυσεὺς, & *l*, in ἀχιλεὺς.

Sæpenumero contrahuntur vocales, velut in his, *fuit*, *deos*, *dies*, *meus*, *ſuus*, *ſcias*, *nihil*, *mihi*, ut ſint monoſyllaba. Similiter *ei*, *ejus*, *hujus*, *cujus*, monoſyllaba ponuntur ſubinde: *eorum meorum*, diſſyllaba. *Liberiùs vivendi fuit poteſtas. Di fuit*, facit ſpondæum. *Scias poſſe habere jam ipſum ſuæ*, &c. *Scias poſſe* ſpondæus eſt: & *ſuæ* unica ſyllaba eſt. *Meum gnatum rumor eſt amare*; *meum gna* ſpondæus eſt. Item *antehac* diſſyllabum eſt. *Nam quod antehac fecit.* Frequenter eliditur *d* in *quid*, & *ſed* pro vocali: & ſicut in *periculum*, elidimus *u*; idem hic facit in *paululum* & *annulum*. Quin & ſyllabæ quædam aliter pronunciantur, quàm apud recentiores uſurpatæ ſunt: velut in *ſuſpicio*, ſecunda producitur: unde factum eſt, ut quidam legant *ſuſpicionem*. Rurſum in *cave*, *vade*, *mane*, & ubi finalis corripitur.

Minimo momento mutatur genus carminis, velut in actûs quarti, ſcenâ 1. Si legas,

In denegando modò quìs pudor eſt paululùm. Trimeter eſt iambicus. Rurſus ſi *In* annectas fini verſûs præcedentis, verſus conſtabit quatuor creticis. *Denegan-do-modò-quis-pudorſt-paululum.* Si in *modò*, facias pyrrhichium, erit trimeter trochaicus catalecticus.

Dene-gando-modò-quìs-pu-dor-eſt-paululùm.

Porrò inter iambos tetrametros catalecticos, & trochaicos tetrametros catalecticos, tanta eſt affinitas, ut interdum nihil referat eundem verſum utrum per iambos, an per trochæos metiaris. Velut in actûs tertii ſcenâ quartâ.

Utinam mihi eſſet aliquid hìc, quò nunc me præcipitem darem.

Si *mihi* facias unicam ſyllabam, trochaicus eſt; ſi duas, iambicus eſt: quale eſt & in actûs v. ſcenâ 1.

Satìs jam ſatìs, Simo! ſpectata erga te amicitia eſt mea.

Item ſequens:

Satìs pericli cœpi adire, orandi jam finem face.

Licet per iambos vel trochæos metiri. Hujus generis ſunt & alii complures. Illud mihi monendus eſt lector, ut meminerit à notato metro idem carminum genus durare, donec repererit annotatum diverſum.

IN CARMINUM GENERA
EX EODEM ERASMO.

In prologo. IN titulo. *Cneo Sulpitio coſſ.* Glareanus legit *Caio. Nam in prologis.*] Aut non eliditur *m*, aut *prωlogi* dixit, ut Græci *pωlypus*, & nos *opilio. Nam ita diſſimili ſunt argumento.* Niſi elidas in *argumento* ſyllabam, non conſtat trimeter: aut niſi legas, *diſſimili argumento ſunt.*

Act. 1. ſc. 1. *Id iſti.*] Eliditur *s*, in *iſti. Vos iſthæc.*] Iambici trimetri.

Cognoſces, & quid facere in hâc re te.] Vel *te hâc in re.*

Liberiùs vivendi fuit.] Niſi elidas *u*, in *vivendi*, carmen non conſtat: & *fuit* monoſyllabum eſt. *Sine invidiá.*] Eliditur *v*, conſonans: & niſi ſit proceleuſmaticus, in *dia* fit ſynæreſis. *Ex Andro commigravit huc.*] Aliter *huic. Nam qui cum ingeniis conflictatur ejuſmodi.*] *Ejuſmodi* triſyllabum eſt. *Quid obſtat, cur non veræ.*] Aliter, *Quid igitur obſtat*, ſed tum *veræ* expungendum. *Pro uxore habere hanc peregrinam, ego illud.*] Eliditur *l*, aut verſus non conſtat.

Act. 1. ſc. 2. *Sed quid opus eſt.*] *Opu'ſt. Non dubium eſt.*] Iambici trimetri. *Futuras eſſe audivit.*] *Eſſe*, redundat in metro, ni facias ſynæreſin in *audiit*, aut niſi elidas *e* in *ſed*, quod aliquoties facere videtur Terentius *sd. ipſ.* ut interjectio veluti conticeſcentis repentè. *Mirabar.*] Iambicus tetrameter. *Verebar.*] Dimeter. *Nunquam cuiquam.*] Trochaici tetrametri. *Id voluit.*] Iambici tetrametri. *Ne eſſet.*] Trochaicus tetrameter. *Aſtutè.*] Iambici. *Si ſenſero hodie quidquam in his te nuptiis.*] Aliter *hiſce.*] Redit ad trimetros. *Verberibus cæſum.* Rurſus ad tetrametros.

Act. 1. ſc. 3. *Enimvero Dave.*] Iambici tetrametri. In *enimvero* eliditur *m* & *u* conſonans. *Si illum relinquo, ejus vitæ timeo; ſin opitulor, hujus minas.*] *Ejus* & *hujus* ſunt monoſyllaba. *Quo jure, quáque injuriá præcipitem me.*] *Me* redundat. *Ad hæc mala.*] Trimetri. *Sive iſta.*] *Iſta* redundat, *Mihi, quidem.*] Videtur trochaicus hypercatalecticus. *Sed Myſis.*] Trimeter iambicus. *Conveniam Pam-*

Act. 1. ſc. 4. *philum.*] Iambicus tetrameter. *Audivi Archillis.*] Trochaici te-

Act. 1. ſc. 5. trametri catalectici. *Sed quidnam.*] Tetrameter iambicus, niſi, *ſed*, ſit extra verſum additum. *Hoccine eſt humanum factum?*] Iambici tetrametri. *Quid illud eſt?*] Tetrametro accinitur monometer. *Uxorem decrêrat.*] Tretrametri iambici. *Miſeram me.*] Dimeter. *Quid Chremes.*] Trochaici tetrametri. *Itane obſtinatè.*] Tetrameter iambicus. *Quod ſi fit.*] Dimeter. *Adeòn' hominem eſſe invenuſtum.*] Prior dimeter eſt trochaicus, alter eſt dimeter catalecticus, in penultimâ duas breves habens pro longâ: poteſt tamen totus eſſe iambicus ſi legas, *adeòn'*, aut in *invenuſtum*, elidas *s*, conſonantem. *Prô deûm.*] Dimeter, redundante pede. *Chremetis pacto.* Tretram. iamb. *Contemptus.*] Iamb. trimet. *Repudiatus.*] Trochaici tetram. *Nam quid ego.*] Dimeter iamb. *Tantamne rem.*] Tetram. iamb. *Quod ſi ego reſciſſem id priùs.*] *Prius* unica ſyllaba eſt. *Aliquid facerem.*] Trochaici tetrâm. *Amor, miſericordia.*] Iambicus tetrameter catalecticus, penultimâ longâ.

Tum

Tum patris pudor, qui me tam leni paſſus eſt animo uſque adhuc.] Aliter *ad hoc.*] Iambici tetrametri. *Laborat è dolore, atque ex hoc miſera ſolicita eſt, diem.*] Aliàs *die.* *Ne deſeras ſe.*] Trimetri iambici. *Per tuam.*] *Tuam* unica ſyllaba eſt. *Bona noſtra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.*] *Tuæ* & *dei* monoſyllaba ſunt. *Sed cur tu.*] Sunt duo dimetri catalectici; poſterior habet duas breves in penultimâ pro longâ. *Ne ad morbum.*] Hic ſenarius perficitur initio proximæ ſcenæ. *Quid ais, Byrrhia? Daturne illa*] Dimeter. *Nuptum.*] Senarii. *Ita poſtquam.* Tetrametri iambici. *Quod poſſit.*] Senarius. *Ah, quantò.*] Monometer. *Te id dare.*] Duo trochaici tetrametri. *Facilè omnes.* Iambici tetrametri. *Abi hinc in malam.* Suſpicor *abîn'* aut *abeas* legendum, ut conſtet verſus. Iambici trimetri. *Ad te venio.*] Trochaici tetrametri. *Sed iſtud.*] Eliditur *s*, in *iſtud.* *Audi nunc jam.* Si dividis *jam*, verſus conſtat. *Cùm is nihil promcreat, poſtulare.*] Iambicus tetrameter, niſi elidas *u*, in *poſtulare.* *Nuptias effugere.*] Trochaici. *Niſi ea, quæ nihil opus.*] In *opus* eliditur *s*. *Dii boni.*] Trochaici tetrametri. *Tuus pater.*] *Tuus* unica ſyllaba eſt. *Redeunti interea ex ipſa re mihi incidit ſuſpicio.*] In *ſuſpicio* antepenultima producitur. Act. 1. ſc. 1. Act. 2. ſc. 2.

Maneo, interea introire.] *Introire* triſſyllabum eſt. *Quid igitur.*] Trochaici tetrametri catalectici. *Ipſus ſibi.*] In *ipſus* eliditur *s*. *Egone dicam.*] Duæ ſyllabæ deſunt. Fortè ſcriptum erat, *faciam Dave*, & quoniam ſequitur nomen perſonæ, lector putavit idem bis poſitum. *Suadere noli.*] Iambici trimetri. *Sine omni periculo.*] *Omni* ſupereſt. *Patri dic.*] Iambici tetrametri. *Dabit nemo: inveniet inopem potiùs.*] In *inveniet u* eliditur. *Potiùs* diſſyllabum eſt. *Aliam otioſus.*] Aliàs *alia.* *Vide quo me inducas.* *Vide* pyrrhichius eſt. Act. 2. ſc. 3.

Dicam, puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe ab illâ. Aliàs, *ex.* *Reviſo quid agant.*] Iambici trimetri. *Herus me relictis rebus.*] Iambici trimetri. *Neque iſtîc.*] *s*, eliditur in *iſtîc.* Act. 2. ſc. 4. Act. 2. ſc. 5.

Hic nunc me credit.] Iambici trimetri. *Propter hoſpitæ hujuſce conſuetudinem.* Hic verſus videtur depravatus, inverſo dictionum ordine. Conſtabit ſi legas, *Hujuſce propter conſuetudinem hoſpitæ.* *Subtriſtis viſus eſt.*] *Viſu'ſt.* *Nihil propter hanc rem, ſed.*] In *ſed* eliditur *d*. *Quidnam eſt.*] Si legas *quid id eſt*, aut *quidnam eſt*, verſus conſtabit. Act. 2. ſc. 6.

Ait nimiùm.] *Ait* unica ſyllaba eſt. *Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum.*] *Meorum* diſſyllabum eſt. *Hem illic eſt huic rei caput.*] *Rei* monoſyllabum eſt. *Ita pol quidem.*] Iambici trimetri. *Sed hic Pamphilus.*] In *ſed* videtur elidi *d* litera, aut certè vocalis *e*. *Vix tandem ſenſi ſtolidus.*] In *ſtolidus* eliditur *s*, in fine. *Nunc hujus.*] *Hujus* monoſyllabum eſt. *Adhuc Archillis.*] Iambici dimetri tres, quibus accinuntur duo trochæi. *Date.* Dimeter catalecticus. Act. 3. ſc. 1.

Per æcaſtor.] Iambicus trimeter. *Deos quæſo.*] Iambici tetrametri. *Non imperabat coram quid opus facto eſſet puerperæ.*] *Puerperæ* triſyllabum eſt. *Tibi videor.* Si legas *videbor*, conſtat verſus. *Credone tibi.*] Iambicus trimeter. *Teneo quid erret.*] Item hîc. *Quid credas.*] Iambici tetrametri. *Certè enim.*] Trochaicus tetrameter. *Egone.* Iambici Act. 3. ſc. 2.

Iambici tetrametri. *Hoc ego ſcio.*] Huic verſui deeſt ſyllaba, nam eſt
ſcazon. *Sed nihilo.*] Trochaici tetrametri. *Hoc niſi fit, puerum ut tu*
videas, nihil moventur.] Alias *morentur. Quid ais.*] Trochaicus di-
meter catalecticus. *Id conſili.*] Rurſus trochaici tetrametri. *Non*
impulit.] Iambici trimetri. *Atque adeò*] Iambicus tetrameter ſca-
Act. 3. ſc. 3. zon catalecticus. *Jubeo Chremetem.*] Iambici tetrametri. *Auſculto.*]
Iambicus dimeter. *Per te ego.*] Iambici trimetri. *Dehinc facilè*
ex illis ſeſe emerſurum malis.] *Emergere* activè. *Neque illum.* In *il-*
lum eliditur *l*. *At iſtuc.*] In *iſtuc* eliditur *s*. *Sed quid ais.*] Iambici
tetrametri catalectici ſcazontes. *Sed eccum.*] Aliàs *atque*. Hæc pars
Act. 3. ſc. 4. eſt ſcazontis ſequentis. *Ad te ibam.*] Scazontes, ut antè. *Cur uxor.*]
Uxor redundat in verſu, & videtur additum ab interprete. *Ego du-*
dum.] Iambici tetrametri. *Nunquam quivi ego iſtuc.*] Aut eli-
ditur *u*, in *quivi*, aut *s*, in *iſtuc*. *Hem.*] Pendet à priore verſu. *Narro*
quæ tu dudum.] Aliàs *narro huic*. *Quidnam audio.*] Trochaicus
tetrameter catalecticus. *Hem quid dixti.*] Rurſus octonarii iam-
bici. *Nullus ſum.*] In *nullus* eliditur *s*. *Sed eccum.* Dimeter iam-
bicus. *Utinam mihi.*] Trochaicus tetrameter catalecticus.
Act. 3. ſc. 5. *Ubi illic.*] Iambici tetrametri. *Quâ fiduciâ. Quâ* refertur ad
dimetrum priorem. *Nec quid de me.*] *Nec* pertinet ad dimetrum pri-
Act. 4. ſc. 1. orem. *Hem quo fretus.*] *Hem* additur extra metrum. *Hoccine.*] Hîc
eſt iamb. pentameter. *Tanta vecordia.*] Cretici dimetri, id eſt, qua-
tuor pedum. *Et tamen res cogit.*] Aliàs *premit*. Deeſt aliquid metro,
Act. 4. ſc. 2. nam pro quarto Cretico poſuit iambum.] *Tum impudentiſſima.*] Cre-
tici tres. *Quis tu es.*] Et hic pro quarto Cretico ponitur iambus.
Proximus ſum.] Cretici quatuor. *Si roges.*] Cretici tres. *Non veren-*
tur.] Trochaicus ſcazon. *Sed quid agam.*] Trochaici tetrametri ca-
talectici. *Multum moleſtus certò.*] Iamb. tetrameter. *Etiam nunc*
me ſubducere.] Aliàs *ſeducere*.
Act. 4. ſc. 3. *Quid iſtuc.*] Trochaici tetrametri. *Quantaſque.*] Iambici trime-
tri. *Quid iſtuc.*] In *iſtuc* eliditur *s*. *Imo etiam.*] Iambici trimetri.
Act. 4. ſc. 4. *Quis ambo.*] Iambicus tetrameter. *Niſi mihi deos.*] Et hîc tetrame-
Act. 4. ſc. 5. ter. *Facium eſt.*] Trimetri rurſus. *Imò etiam, nam ſatìs.*] In *ſatìs*,
eliditur *s*. *Faciam.*] Iambici tetrametri. *Jam ubi ubi erit.*] Iam-
bici tetrametri ſcazontes catalectici. *Optumè te mihi offers.*] Ver-
ſus conſtat, ſi legas *Opportunè te mihi offers*. *Nihil ne eſſe.*] Iambici
trimetri. *Quò portas puerum.*] Hemiſtichium abſolvitur proximâ
ſcenâ. *Miſſis nunc opus.* Iambici trimetri. *Nova nunc religio te.*]
Aliàs, *in te*. *Revertor.*] Iambici trimetri. *Illìc eſt.*] Iambicus
tetrameter. *Quid turbæ.*] Trochaicus catalecticus. *Quid illìc ho-*
minum litigant.] Aliàs, *litigat*. *Tum annona.*] Rurſus trimetri iam-
bici. *Qui hîc neminem alium video.*] Aliàs *videam*. *Mirum verò,*
impudenter mulier ſi facit meretrix. Iambicus ſcazon catalecticus.
Senarius erit, ſi legas, *Mirùm impudenter mulier ſi meretrix facit.*
Ab Andriâ eſt.] Iambici trimetri. *Eho, an non eſt.*] *Eho* eſt extra
verſum, aut annectitur priori. *Cùm in pariundo aliquot adfuerunt.*
Adfuerunt triſyllabum eſt. *Tanto hercle magìs.*] In *magìs* eliditur *s*.
Quis hîc loquitur?] In *quis* eliditur *s*. *Novi rem omnem, ſed eſt Si-*
mo intus?] Pentameter eſt, niſi legas, *intus eſt*, in fine. *Ne me at-*
tingas.] Iambicus tetrameter. *Eho inepta.*] Trimetri.

Quid ſciam. Aliàs *qui.* *In hâc habitâſſe.*] Iambici trimetri. *Quæ* Act. 4. ſc. 6.
ſe inhoneſtè optavit parare hîc divitias.] Eliditur *v*, conſonans in *divitias.* *Itane Coryſis?*] Duo trochæi, tres cretici. *Noſne? ſic.*] *Sic* addunt interpretes, & ſine illo non conſtat verſus trimeter. *Ut quimus.*] Iambici trimetri. *Tum ipſam deſpoliare non licet.*] Aliàs *lubet.*

Optume hoſpes. Si addas *morem* in principio, conſtat verſus: aut Act. 5. ſc. 1.
ſi pro *optume*, legas *opportune*, & probabile eſt hoc commiſſum ſcriptoris vitio. Nam Donatus non addit *morem.*

Satìs jam.] Trochaici tetrametri catalectici. *Vide quàm iniquus.* Act. 5. ſc. 2.
Vide corripit, ſicut *cave.* *Animo jam nunc.*] Trochaici tetrametri. *Quid illud mali eſt.*] In *illud* eliditur *l.*

Imò verò indignum.] Niſi in *verò* elidas *v* conſonans, verſus erit iambicus tetrameter catalecticus. *Triſtis ſeveritas.*] In *triſtis* eliditur *s.* *Quidnam apportas?* Iambicus tetrameter. *Quid ait?*] Trochaici rurſum. *Hem Dromo.*] Si *hem* eſt in verſu, iambicus eſt tetrameter. Si annectas verſui præcedenti, trochaicus eſt tetrameter catalecticus.

Audi, obſecro.] Iambici tetrametri. *Ego jam te.*] Duo tro- Act. 5. ſc. 3.
chaici tetrametri. *Age nunc.*] Iambici trimetri, *Quis me volt?*] Iambici trimetri. *Num facti piget.*] Aliàs *pudet.*

Vide num ejus color.] *Co* corripitur. *Ego me amare.*] Trochaici Act. 5. ſc. 4.
tetrametri. *Vis me uxorem ducere? hanc vis.*] *Hanc* supereſt, niſi legas *uxorem hanc.* *Mitte orare.*] Trochaici tetrametri catalectici. *Sed hiccine.*] *Sed* redundat, niſi elidas *e.* *Ego iſtæc.*] *s* eliditur in *iſtæc.* *Eadem hæc Chreme.* Tetrameter ſcazon catalecticus. *Quod ſpero.*] Octonarius iambicus. *Cujam igitur.*] Iambicus dimeter. *Certè mea*
eſt.] Trochaici tetrametri. *Tum illam hic.*] Iambici tetrametri. Act. 5. ſc. 5.
Jube ſolvi.] *Jube* pyrrhichius eſt. *Proviſo.*] Iambicus tetrameter. *Non putare.*] Trochaicus tetrameter.

Ego vitam deorum.] *Deorum* diſſyllabum eſt. *Quòd voluptates.*] In *voluptates* eliditur *n.* *Sed quem ego.*] Iambicus tetrameter. *Quid*
illud?] Trochaicus tetrameter uterque. *Pamphilus ubinam?*] Iam- Act. 5. ſc. 6.
bici tetrametri. *Et quidem ego.*] Trochaici tetrametri. *Prius reſciſceres tu.*] Si legas, *tu prius reſciſceres*, verſus probè conſtat. *Calliopius recenſuit.*] Dimeter iambicus.

EX EUNUCHO.

ARGUMENTUM ſecundum, quod incipit meretrix, non ſunt In prologo.
verſus. *Si quiſquam eſt.*] Senarii. *Atque à theſauro.*] Aliàs *à theſauris*, puto fuiſſe ſcriptum, *à theſauro is.* *Quam illic.*] *Illic* pro *ille*, ut aliàs ſæpe. *Unde eſſet.*] Aliàs *is ſit.* *Nullum eſt jam dictum, quod non dictum ſit prius.*] Omnes ſpondæi, excepto ultimo.
Quid igitur faciam. Iambici trimetri. *Verùm ſi incipies, neque per-* Act. 1. ſc. 2.
ficies.] Aliàs *pertendas.*

Et illas quas habet.] In *illas* eliditur *l.* *Miſeram me.*] Iambici trimetri. *Quid hic ſtabas.*] In *quid* videtur elidi *d.* *Aut ego iſtuc.*] In *iſtuc* eliditur *s.* *Cupio aliquos.*] *Cupio* supereſt in trimetro. *Ego excludor.*] *Ego* prior ſyllaba pertinet ad finem metri præcedentis. *Egeon' id.*] Idem *hic.*

Act. 2. ſc. 1. *Si quidem biduum.*] *Siquidem* corripit, cùm videantur duæ dictio-
nes. Ita Ovidius, *Siquidem eſt ventura ſenectus. Fac ita ut juſſi,
deducantur iſti*] Trochaicus tetrameter acatalecticus, niſi tollas è
verſu *iſti. Fiet.*] Trochaicus catalecticus. *Ah rogitare.*] Iambicus
dimeter. *Utinam tam.*] Trochaicus tetrameter. *Ne iſtuc.*] Tri-
meter iambicus. *Memini.*] Iambicus ſcazon catalecticus. *Perpeti.*
Act. 2. ſc. 2. Trochaici. *Opus faciam.*] Elide duo *s. Tandem ego.*] Iambicus te-
trameter. *Univerſum triduum.*] Trochaici. *Vide quid.*] *Vide* pyrrhi-
chius. *Ni ego me turpiter hodie hîc.*] Aliàs *hinc. Dii immortales.*]
Trochaici tetrametri catalectici. *Quid intereſt.*] In *quid* eliditur *d.*
Simul conſilium cum re amîſti? vidên'.] Niſi elidas *l*, in *ſimul*, iam-
bicus eſt, & in trochaico eliditur *u*, in *vidên'* niſi legas *vide. Sed
his.*] In *ſed* eliditur *d.*

Negat quis.] Iambicus tetrameter. *Omnia aſſentari.*] Trochaici.
Dum hæc loquimur] Iambicus ſcazon trimeter catalect.

Aucupes] *Aucupes* videtur adjectum, nam & repugnat verſui, nec
ponitur à Donato. *Ille ubi miſer famelicus videt me eſſe in tantum*
Act. 3. ſc. 3. *honorem.*] Aliàs, *tanto honore Et rogitare.*] Aliàs, *rogare. Occidi.*]
Creticus. *Neque virgo.*] Octonarii iambici. *Tædet harum.*] Tro-
chaici tetrametri.

Hic verò eſt.] Iambicus tetrameter catalecticus. *Dices fuiſſe.*]
Iambicus acatalecticus. *Ut illum dii.*] Iambicus tetrameter cata-
lecticus. *Meque adeò.* Tetrameter acatalecticus.

Ita prorſum] Dimeter iambicus. *Flos ipſe.*] Senarius catalecti-
cus uterque. *Quid virgo.*] Iambici tetrametri catalectici. *Adveni-
ens.*] Iambici trimetri. *Imò enimvero.*] Eliditur *n. Sex vel*] *Vel*
ſupereſt in verſu *Dum hæc dicit.*] Aliàs *loquitur. In hanc noſtram.*]
Hanc redundat in metro.

O Parmeno!] Aliàs *Eho.*] *Huc deducta.*] Trochaici tetrametri
catalectici. *Videbit.*] Iambici tetrametri. *Dixti pulchrè.*] Trochaicus
tetrameter. *Habent deſpicatum.* Si legas *deſpectam*, conſtat verſus.
Act. 4. ſc. 1. *Magnas verò*] Senarii iambici. *Quod in te eſt.*] Donatus legit *Quod*,
ſed eliditur *d. Tuum obſecro ne.*] Aliàs *te Quòd eam me amare ſuſpi-*
Act. 3. ſc. 2. *catur.* Aliàs *ſuſpicata eſt. Par pari referto.*] Deeſt ſyllaba; ſi
Act. 3. ſc. 3. legas, *par ſic pari*, aut *par mox pari*, conſtat metrum. *Metuet*
Act. 3. ſc. 4. *ſemper.*] Aliàs *metuat. Ridiculum, non.*] Aliàs *nec. Audire vocem.*]
Act. 3. ſc. 5. Senarii *Quid, hunc non.*] In *quid* eliditur *d. Poſtea continuò.*] Aliàs
poſt hoc. Profectò quantò magìs] Senarii iambici. *Herì aliquot.*]
Iambici tetrametri catalectici. *Num quis hîc.*] Trochaici tetrametri
catalectici. *Nunc eſt.*] Iambici tetrametri catalectici. *Sed neminem.*]
Senarii acatalectici. *Quoque eam.*] Aliàs *quique.* Iambici.

Adibo.] Catalecticus. *Narra iſtuc.*] Acatalecticus. *Nôſtin.'*] Trò-
chaicus tetrameter catalecticus. *Iſtam ipſam.*] Iambicus catalecti-
cus. *Virgo.*] Trochaicus catalecticus. *Cùm ipſum.*] Iambicus
acatalecticus. *Erat quidem.*] *E* pertinet ad verſum præcedentem.
Act. 4. ſc. 1. *Novitiæ.*] Trochaicus catalectic. *Adhortor*] Iambicus tetrameter.
Ubi inerat.] Aliàs *ibi. Veniſſe clanculum.*] Niſi legas *clam*, metrum
non conſtat. *Dum hæc.*] Catalecticus. *It, lavit.*] Trochaicus cata-
lecticus. *Sto exſpectans.*] Iambicus catalecticus. *Ita me dii.*] Iam-
bicus tetrameter catalecticus. *Ne quam ille.*] Trochaicus catalecti-

3 cus.

cus. *Nam poſtquam.*] Iambicus catalecticus. *Militem.*] Trochaici
tetrametri acatalectici. *Id faciebat.*] Octonarius catalecticus. *De* Act. 4. ſc. 2.
ſorore.] Trochaicus catalecticus. *Heus, inquit, puer.*] Niſi legas Act. 4. ſc. 3.
puere, non conſtat verſus. *Accerſe.*] Iambicus tetrameter, ſed pri-
ma ſyllaba, *Accerſe*, pertinet ad verſum præcedentem. *Dum rus.*]
Senarii. *Sed quid hoc.*] Trochaicus catalecticus. *Ubi ego.*] Iam-
bici tetrametri catalectici. *Hoccine.*] *Hoccine* prima pertinet ad
verſum præcedentem. *Quinetiam.*] Trochaicus catalecticus. *Veſ-
tem omnem.*] Octonarius acatalecticus. *Hem.*] Dimeter. *Neſcio.*]
Trochaicus catalecticus, *Adibo.*] Iambicus tetrameter, *Hem, Phæ-
dria.*] Iambici trimetri. *Cum donis tuis tam lepidis.*] Aliàs *inle-
pidis*. *Rogas.*] Iambici tetrametri. *Periî.*] Trochaicus. *Heu, obſecro.*]
Iambici quadrati. *Qui fuerit.*] Trimeter. *Virgo ipſa.* Tetrametri.
Quò ille.] Trochaicus tetrameter. *Fortè ad nos.*] Trochaicus tetra- Act. 4. ſc. 4.
meter, redundante ſyllabâ. *Periî.*] Trochaici catalectici. *Sed ni-
hil poſſe.*] Si legas *poteſſe*, iambicus eſt, & ſic legendum arbitror:
nam & ſequens iambicus eſt. *Exi foras.*] Senarii. *Nunc eo.*]
Trochaicus tetramet. catalect. *Tace obſecro.*] Senarii. *Reſpondeat.*]
Iambicus ſeptem pedum. *At ille.*] Trimetri. *Meam ipſam induit.*
Induit diſſyllabum eſt. *Jam ſatìs.*] Trochaici catalectici. *Mirum.*] Act. 4. ſc. 5.
Iambici tetrametri. *Heus tu.*] Trochaici. *Alio pacto honeſtè quo* Act. 4. ſc. 4.
modo hinc abeam neſcio.] Deeſt ſyllaba, fortè *nunc*. *Inveniam ho-* Act. 4. ſc. 7.
die.] *Hodie*, primâ productâ, *hôc die*. *Tu pol.*] *Tu* ſupereſt. *At at.*]
Iamb. tetram. *Sed Thais.*] Iamb. tetram. *Quod intellexi.*] *d*, vi-
detur elidi. *Credo equidem.*] Troch. tetram. catal. *Te ipſam exſpec-
tabam.*] Aliàs, *exſpecto*. *Militem ſecum.*] Aliàs, *militum*. *Hancci-
ne ego*] Octonarii. *Mori me ſatiùs.* In *ſatiùs* eliditur *s*. *Quid
ignave.*] In *quid* eliditur *d*. *Quî iſtuc.*] Aliàs, *iſtum*. *Omnia priùs.*]
Trochaici catalect. *Siccine agis.*] Videntur Cretici. *Scibis.*] Tro-
chaici acatalectici. *Satìs hoc eſt tibi.*] Donatus legit *ſatin' hoc eſt
tibi*, & poſt *ais* addendum *Thais?* ubi rurſus notata loquentis per-
ſona locum fecit errori. *Pergîn'.*] Senarii. *Hera mea tace*] Niſi Act. 5. ſc. 1.
legas bis *tace*, verſus non conſtat. *Apud Antiphonem.*] Iambici tri- Act. 5. ſc. 3.
metri. *Aufugiſtin'*] Prima *aufugiſtin'* pertinet ad verſum præce-
dentem. *Paululum quiddam.* Py. *Eho, paululum impudens. An pau-
lulum hoc eſſe tibi videtur virginem.*] Niſi legas *paulum*, verſus non
conſtat. *Te mihi patronam cupio.*] Aliàs, *capio*. *Adeſt optimè.*] In
adeſt prior ſyllaba pertinet ad verſum præcedentem. *Quid, quid?*]
Senarii. *Reverto quidnam.*] Senarii. *Proh fidem.*] Trochaici Act. 5. ſc. 3.
catalectici. *Hem colligavit*] *Hem* extra metrum eſt. *Ex meo pro-* Act. 5. ſc. 4.
pinquo] Senarii. *Sed eſtne*] In *ſed*, aut *e* eliditur aut *d*. *Re-* Act. 5. ſc. 5.
liquom] Fortè *relictum* *Nunquam ædepol.*] Iambici tetrametri Act. 5. ſc. 6.
catalectici. *Quæ quid timeret ſciebam.*] *Sciebam* diſſyllabum eſt. *Non* Act. 5. ſc. 7.
poſſum ſatìs narrare] Aliàs, *non pote ſatìs narrare*. *Quid nunc.*] Act. 5. ſc. 8.
Trochaici catalectici. *O populares.*] Iambici tetrametri acatalectici. Act. 5. ſc. 9.
Meo fratri gaudeo amorem eſſe omnem in tranquillo.] Non eliditur
m *in Miles pellitur.*] Aliàs, *pelletur*. *Parmeno modò.*] Trochaicus ca-
talecticus. *Gaudeo.* Octonarii.

Illam laudes] Trochaici. *O Thraſo*] Suſpicor carmen inverſione
ordinis depravatum. Conſtabit ſi ſic legas, *O Thraſo, ſalveto:*

tu

tu fortaſſis hîc quæ facta ſunt neſcis. Scio, cur ergo in his te conſpicor regionibus? Ut *ego* pronomen elidatur. *Et quod des, paululùm.*] *Paululùm* diſſyllabum.

EX HEAUTONTIMORUMENO.

ARGUMENTUM C. Sulpitii conſtat ſenariis. In titulo, *C. Cornelio*, aliàs legitur, *T Sempronio*. Vide anno ab urbe con-
In prologo. ditâ 591. *Ne cui ſit*] Senarii. *Quanquam hæc.*] Senarii. *Ubi rem*
Act. 1. ſc. 1. *reſcivi.*] Aliàs, *id*. *Nam uſque dum ille vitam illam incolit.*] Aliàs
Act. 1. ſc. 2. *incolet*. *Et illum obſequentem*] In *illum* eliditur *l*. *Nihil adhuc eſt.*]
Iambici quadrati hypercatalectici & acatalectici, dimeter unus acatalecticus. Quadratus unus catalecticus, brachycatalectici duo.
Act. 2. ſc. 1. *Nihil adhuc eſt.*] Catalecticus. *Et illam ſimul.*] Brachycatalectici.
Act. 1. ſc. 2. *Quî cum.*] Trochaicus dimeter catalecticus. *Pater adeſt.*] Tro-
Act. 2. ſc. 3. chaici tetrametri catalectici. *Probè.*] Iambici octonarii hypercata-
Act. 2. ſc. 4. lectici. *Atque etiam nunc.*] Iambici quadrati acatal. *Quàm iniqui.*]
Octonarii iamb. *Si mihi ſecundæ.*] Octon. iamb. *Etiam caves ne videat fortè hinc.*] Aliàs, *hîc*. *Ain' tu.*] Senarii & octonarii iamb. permixtis troch. catalecticis. *Ain' tu.*] Trochaici catalectici. *Dum ego propter te.*] Iambicus octonarius acatalecticus. *Nam & vita.* Senarii iambici.] *Quantùm ex ipſâ re conjecturam fecimus*] Aliàs, *cepimus*. *Ira timui.*] Proceleuſmaticus & tres anapæſti. *Adducimus tuam.*] Octonarii iambici acatalectici, permixtis trochaicis catalecticis. *Enimvero reticere.*] Octonarius. *Clitipho eſt*] Trochaici.
Act. 2. ſc. 5. *Nam apud patrem.*] *Nam* redundat in verſu. *Ibo obviàm.*] Senarii.
Ædepol te.] Trochaici octo catalectici permixtis iambicis quadratis acatalecticis. Porrò ſenarii quinque. *Ergo mea.*] Iambici octona-
Act. 3. ſc. 1. rii acatalectici. *Antiphila.*] Senarii. *O mi Clinia*] Aliàs, *mi ex-pectate:* tunc erit trochaicus catalecticus. *Salvum veniſſe.*] Aliàs
Act. 3. ſc. 2. *adveniſſe*. *Luceſcit.*] Senarii *Putabit pravum, an rectum ſiet, quod petet.*] Aliàs, *petit*. *Abiturum ſe abs te eſſe illico minabitur*]
Act. 3. ſc. 3. Aliàs, *minitabitur*. *Hâc illic.*] Senarii. *At nunc*. Aliàs, *& cauſa*]
Proceleuſmaticus in 2. *At heus tu facito dum.*] *d*, eliditur *Nec cùm malefacerem*] Proceleuſmaticus in 2. *Quid iſtuc quæſo*] Iambici quadrati & acatalectici & catalectici. Denarius item unus, & fragmentum iambici quadrati. Senarius unus. Fragmentum unum. *Vel herì in convivio.*] Aliàs, *vino* *Facis conjecturam*] Quadratus iambicus acatalecticus. *Poſthac.*] Trochaicus catalecticus dimeter. *Cenſén' verò.*] Trochaici tetrametri. *Eſt meretrix.*] Senarius. *Vah, vide.*] Octonarius iambicus. *Hic huic.*] Trochaici qua-
Act. 4. ſc. 1. drati catalectici. *Niſi me animus.*] Iambici quadrati acatalectici,
trochaici acatalectici, unus acatalecticus, unus hypercatalecticus. *Niſi me animus.*] Iambici quadrati acatalectici. *Credo.*] Trochaici quadrati catalectici. *Si puellam.*] Trochaici catalectici. *Annulum.*]
Act. 4. ſc. 2. *Annulum* diſſyllabum eſt. *Niſi me animus fallit.*] Iambici octonarii
Act. 4. ſc. 3. acatalectici. *Nulla mihi res.*] Iambici quadrati catalectici, & unus ſenarius. Trochaici quadrati catalectici, & unus hypercatalecticus. *Nam qui ille.*] Senarius. *Huic equidem*] Trochaici catalectici. *Tu fortaſſe.*] Hypercatalecticus. *Satìs pol.*] Iambici quadrati catalectici, unus

unus hypercatalecticus. *Ita me diî*] Senarii, unus quadratus. *Opta-* Act. 4. ſc. 4.
bit rurſum.] Quadratus. *Eccum.*] Senarii. *Et quidem.*] Aliàs, *equi-* Act. 4. ſc. 5.
dem. Jus ſummum ſæpe ſumma malitia eſt. Aliàs, *injuria. Nulla*
eſt.] Senarii. *Apud Cliniam.*] *Apud* redundat in metro. *Ubi Cli-* Act. 4. ſc. 6.
tipho.] Senarii. *Multò omnium.*] Senarii, *Erravi.*] *Erravi*, prima Act. 4. ſc. 7.
ſyllaba pertinet ad verſum præcedentem. *Ego me non tam aſtutum.*] Act. 4. ſc. 8.
Troch. quad. catalectici, & ſenarii iambici. *Ego me non tam*] Tro- Act. 5. ſc. 1.
chaici quadrati catalectici. *Neque ita perſpicacem eſſe, id ſcio.*] Aliàs,
certò ſcio, tunc eſſet iambicus. *Quamobrem? neſcio.*] Iambici tetra-
metri acatalectici. *Filii eſt amica.*] Senarii iambici. *Duo talenta.*]
Trochaici catalectici quadrati. *Quæ in me fecit.*] Verſus perficitur Act. 5. ſc. 2.
ſequenti ſcenâ. *Itane tandem.*] Trochaici quadrati catalectici, &
iambici quadrati acatalectici, & fragmentum. *Nec tibi, nec huic.*]
Aliàs, *tibi. Ita nos abalienavit*] Iambici quadrati.] *Ego dicam quod*
mihi in mentem. Alias, *in mente eſt. Mentem venit.*] Trochaici. Act. 5. ſc. 3.
Quid autem hoc? Iambici tetrametri catalectici. *Profectò niſi ca-*
ves.] Iambici quadrati acatalectici. Trochaici varii numero ſeptem.
Imò ſcis potiùs, quàm quidem redeat ad integrum hæc eadem oratio.]
Denarius catalecticus. Divide *imò:* ſi tollas *eadem*, verſus conſtat.
Non poſtulo.] Trochaici. *Subditum ſe.*] Octonarius hypercatalecticus.
Confitere.] Denarius catalecticus. *Egone.*] Tetrametri iambici ca-
talectici. *Quid eſt.*] Dimeter. *Convinces facilè.*] Trochaici. *Si un-* Act. 5. ſc. 4.
quam.] Trochaici quadrati catalectici, permixti iambis aliquot.
Enimverò, Chremes.] Trochaici quadrati catalectici mixtis iambi-
cis quadratis. *Sine te.*] Iambicus tetrameter. *Non faciam*] Iam-
bicus. *Ignoſce.*] Trochaici, *Nate mi*] *Nate mi*, eſt extra verſum. Act. 5. ſc. 5.

EX ADELPHIS.

STorax.] Senarii. *Hem opportunè.* Senarii. *Rogitas me.*] Aliàs Act. 1. ſc. 1.
rogas. Amat? dabitur.] *Amat*, prior ſyllaba pertinet ad ver- Act. 1. ſc. 2.
ſum præcedentem. *Obſecro, populares.*] Iambici tetrametri cata- Act. 2. ſc. 1.
lectici. *Subvenite.*] *v* eliditur. *Ego iſtam*] Dimeter. *Æſchine, audi.*]
Trochaici tetrametri acatalectici. *Factam eſſe.*] Trochaici catalectici.
Novi ego.] Acatalecticus. *Indignum injuriâ.* Catalectici. *I intrò*]
Iambicus acatalecticus. *Nimium iſtoc.*] Trochaici catalectici. *Ne*
mora.] Iambici quadrati acatalectici. *O facinus.* Trochaici. *I*
nunc.] Iambici acatalect. *Ob malefacta.*] Trochaici catalectici per-
mixtis iambis acatalecticis. *Verùm enim.*] In *enim* eliditur *m. Tace,* Act. 2. ſc. 2.
egomet.] Iambici quadrati acatalect. & ſenarii. *Metuiſti, ſi nunc de*
tuo jure conceſſiſſes paululùm, atque.] Eliſio excipitur à verſu ſequenti.
Injeci ſcrupulum.] Senarii iambici. *Quod ad te rediturum.*] In *quod*
elide *d. Per oppreſſionem.*] In *per* eliditur *r. Abs quivis.*] Iambici
quadrati acatalectici. *Meum amorem.*] Aliàs, *laborem. Sed quiſnam?*] Act. 2. ſc. 3.
Aliàs, *quidnam. Ubi ille.* Iambici quadrati acatalectici. *Obſecro mea*]
Iambici quadrati acatalectici. *Nunc illud*] Iambici quadrati acata- Act. 2. ſc. 4.
lectici, & unus dimeter, permixtis trochaicis aliquot acatalecticis. Act. 3. ſc. 1.
O hominem impium! Aliàs *impurum. Sed ceſſo heram?* Iambicus Act. 3. ſc. 2.
acatalecticus. *Hem, quiſquis.*] Trochaici. *Noſtram vitam.*] Iam-
bici tetrametri catalectici. *Diſperii*] Senarii iambici. *Dementia.*] Act. 3. ſc. 3.
Quadratus.

Act. 3. ſc. 3. Quadratus. *Prô dii.*] Senarii iambici. *Atque æqualem.*] *Atque*
Act. 3. ſc. 4. prior ſyllaba pertinet ad verſum præcedentem. *Quàm illas deſeram.*]
Aliàs, *illam. Bono animo.*] Senarii. *Ain' patrem?*] Iambici quadrati
Act. 3. ſc. 5. acatalectici, uno aut altero trochaico catalectico mixto. Dimeter
Act. 4. ſc. 1. unus iambicus. *Næ ego homo.*] Trochaici quadrati catalectici, unus
Act. 4. ſc. 2. denarius, paucis iambicis immixtis. *Quoniam.*] Videntur Cretici. *Ego*
Act. 4. ſc. 2. *in hâc re.*] Quadrati iambici & trochaici. *Omnes quibus res.*] Trochaici
catalectici. *Quapropter te.*] Iambici tetrametri. *Diſcrucior.*] Iam-
Act. 4. ſc. 3. bici quadrati acatalecti. Senarius unus. Scazon trochaici catalectici
quadrati. *Membra metu.*] Trochaici. *Emiſſe id.*] Trochaicus dime-
Act. 4. ſc. 4. ter hypercatalecticus. *Nam ut hinc.*] Iambici tetrametri. *Nunc quid*
faciam.] Trochaici catalectici quadrati. *Prodit neſcio.*] Verſus per-
ficitur proximâ ſcenâ. *Ita uti.* Iambici quadrati acatalectici & cata-
lectici. Dimeter unus. Cæteri trochaici quadrati catalectici iam-
Act. 4. ſc. 5. bici ſenarii. *Facite.*] Trochaici tetrametri. *Cur non ludo.*] Se-
narii. *Cur non ludo hunc aliquantiſper? meliùs eſt.* Si addas *nunc*,
verſus conſtat. *Itane.*] *Ita* prima pertinet ad verſum præcedentem.
Quid ipſæ.] Aliàs, *Quid ipſæ aiunt? Quid lachrumas?*] Trochaici
catalectici quadrati. *Ego eo intrò.*] Iambici quadrati acatalectici.
Quid hoc.] Iambicus catalecticus ſcazon. *Sed ceſſo.*] Trochaici ca-
Act. 4. ſc. 6. talectici. *Defeſſus ſum.*] Senarii. *Ibo illis.*] Senarii. *Ædepol.*] Se-
Act. 4. ſc. 7. narii. *Heus Syre.*] Senarii. *Parata à nobis.*] Senarii. *Nunquid minùs.*]
Act. 5. ſc. 1. Act. 5. ſc. 2. Aliàs, *nam qui. Quàm mecum.*] Aliàs, *quod. Cum primâ luce.*] Aliàs,
Act. 5. ſc. 3. *primo lucu. Nunquam ita.*] Trochaici quadrati catalectici. *Quod mihi*
Act. 5. ſc. 4. *nunc.*] Iambicus tetrameter acatalecticus. *Propè jam.*] Trochaici.
Act. 5. ſc. 5. *Heus Demea.*] Senarii. *Hera ego.*] Senarii. *Occidunt me quidem.*]
Act. 5. ſc. 6. Act. 5. ſc. 7. Senarii. In *quidem* aliquid eliditur. *Jubet frater.*] Senarii. *Me du-*
Act. 5. ſc. 8. *cere.*] Iambici tetrametri acatalectici. *Age quid ſi.*] Trochaici. *Et*
Act. 5. ſc. 9. *ſi hoc.*] Iambici tetrametri. *Factum eſt.*] Fragmentum. Trochaici
catalectici quadrati, ultimus ſcazon. *Optimum quidem.*] In *quidem*
fit eliſio.

EX HECYRA.

Act. 1. ſc. 1. P*ER pol.*] Senarii. *Senex ſi quæret.*] Senarii. *Cum milite.*] Pro-
Act. 1. ſc. 2. celeuſmaticus. *Pro deûm.*] Iambici quadrati catalect. Trochai-
Act. 2. ſc. 1. cus quadratus catalect. *Me miſeram.*] Senarii. *Itaque una.*] Iam-
bici tetrametri. *Quò quiſque.*] Senarius. *Multò meliùs.*] Trochaicus
quadratus catalecticus. *Enim laſſam.*] Iambici tetrametri. *Et ſi ſcio.*]
Act. 2. ſc. 2. Iambici quadrati acatalect. *Ædepol.*] Trochaici catalect. quadrati.
Act. 2. ſc. 3. *Ædepol* autem eſt extra carmen. *Nemini ego.*] Trochaici quadrati
catalect. Iambici quadrati & catalectici & acatalectici ſenarii. *Ne-*
Act. 3. ſc. 1. *mini ego.*] Trochaici. *Cui quantò.*] Iambicus catalecticus. *Quàm huc.*]
Acatalectici. *At ſic citiùs.* Trochaicus. *Si non rediſſes.*] Iambici
catalectici. *Rurſum in gratiam.*] *Rurſum* abundat. *Profectò, Par-*
meno, me celas.] Aliàs, *celant. Quónam modo.*] Iambici quadrati
Act. 3. ſc. 2. catalectici. *Neſcio quid.*] Iambici quadrati catalectici. *Quid ais?*]
Trochaicus catalecticus. *Hem iſtoc.*] Iambici catalectici. *Nequeo*
mearum.] Trochaici octonarii catalectici, & ſenarii 6. *Adeſt Par-*
Act. 3. ſc. 3. *meno.*] Senarii. *Ain' tu.*] Senarii & unus quadratus. *Nam alias ut*
omittam.

omittam.] Aliàs, *mittam. Dixtîne.*] Trochaici octonarii catalectici, Act. 3. ſc. 4.
& ſenarii iambici. *Quibus iris.*] Senarii. *Periî.*] Trochaici Act. 3. ſc. 5.
& iambici octonarii catalectici, & acatalectici mixti. *Dicam.*] Act. 4. ſc. 1.
Iambicus dimeter. *Sed oſtium.*] Trochaici catalectici. *Atque
eccam.*] Iambici catalectici. *Nam ſi utrumvis.*] Trochaicus ca-
talecticus. *Non ſit.*] Iambici catalectici. *Perii.*] Acatalecticus.
Credo.] Acatalecticus trochaicus. *Quid ſit.*] Iambici catalectici.
Adeòn' pervicaci.] Trochaici acatalectici. *Ut eò eſſem.*] Trochai-
cus octonarius catalecticus. *Nullum pol.*] Iambici acatalectici. Act. 4. ſc. 2.
Non clam.] Iambici quadrati acatalectici. *Itaque ut eſſe ego illam.*] Act. 4. ſc. 3.
Aliàs, *illa. Ferantur.*] Senarius. *Quidvis.*] Iambicus catalecticus.
Quia de uxore.] Trochaici catalectici. *Sed non minuam.*] Mixtum
trochaicum cum iambico catalectico. *Neſcias.*] Trochaicus cata-
lecticus. *Quando hæc.*] Iambici acatalectici. *Sumus.*] Dimeter iam-
bicus. *Sed video.*] Iambicus catalecticus. *Tibi quoque.*] Senarii. Act. 4. ſc. 4.
Non hoc de nihilo.] Iambici quadrati catalectici & acatalectici. Act. 5. ſc. 1.
Trochaici catalectici mixti. *Ego pol quoque.*] Quadrati iambici ca-
talectici. *Ne nomen mihi quæſtûs.*] Aliàs, *meo quæſtui. Sed quid iſtuc.*]
Trochaici catalectici. *Quis id ait?*] Iambicus acatalecticus. *Ple-
rúmque.*] Trochaici catalectici. *Lepida es.*] Iambicus acatalecticus.
Eas ad.] Trochaici catalectici. *Aliter ſi facias.*] Iambici tetrame-
tri acatalectici. *Nihil apud me.*] Iambici quadrati catalectici. *Be-* Act. 5. ſc. 2.
nignè. Dimeter catalecticus. *Sed cùm tu.*] Octonarii catalectici. Act. 5. ſc. 3.
Ædepol.] Trochaici octonarii catalectici. Iambici quadrati cata-
lectici. *Quantum obtuli.*] Iambici quadrati catalectici. *Homo ſe fa-* Act. 5. ſc. 4.
tetur vi in viâ virginem.] *Virginem* ſupereſt. *Dicitque ſeſe illi an-
nulum.*] *Annulum* diſſyllabum eſt. *Vide, mi Parmeno.*] Iambici
quadrati acatalectici mixtis ſenariis & trochaicis quadratis catalecti-
cis. *Egóne.*] Iambici tetrametri acatalectici. *Sed Bacchidem.*] Se-
narii. *Ut voluptati.*] Quadrati acatalectici iambici. *Myrrhina.*]
Trochaici tetram. *Quantum hodie.* Iambici acatalectici. *Sequere
me.*] Trochaicus catalecticus. *Feci imprudens.*] Senarius trochaicus
acatalecticus.

EX PHORMIONE.

P*Oſtquam poëta.*] Senarii. *Per quem res agetur.*] Aliàs, *geretur.* In prologo.
Amicus ſummus.] Senarii. *Si quis me quæret.*] Senarii.
Quanto in periculo ſim.] Aliàs, *ſimus. Hanc amare cœpit perditè.*] Act. 1. ſc. 1.
Aliàs, *perditus. Interea dum ſedemus illinc.*] Aliàs, *illic. Nunc omit-* Act. 1. ſc. 2.
te.] Aliàs, *amitte. Imò nihil, niſi.*] Aliàs, *præter. Adeòn' rem.*] Act. 1. ſc. 3.
Mixta carmina: pars eſt trochaici, altera iambos habet catalecti-
cos. *Neu me cupidum.*] Trochaici catalectici. *Dum expecto.*] Iambici Act. 1. ſc. 4.
catalectici. *Amore abundas, Antipho.*] Dimeter iambicus. *Quòd
ſi.*] Aliàs, *Etſi. Nullus es, Geta.*] Iambici quadrati acatalectici tro-
chaicis octonariis catalecticis permixtis. Senarii item iambici aca-
talect. *Ad hanc rem.*] Senarius. *Quod cùm audierit.*] Tetrametri
acatalectici. *Ejus me miſeret.*] Trochaicus acatalect. *Rectè ego.*]
Catalecticus. *Aliquid convasáſſem.*] Iambicus acatalecticus. *Quam
hinc fugam.* Dimeter trochaicus catalecticus. *Sed ubi Antipho?*]

Iambici tetrametri acatalectici. *Ah, ſanúſne es?*] Iambicus catalecticus. *Hominem.*] Monometer hypercatalecticus. *Satìs pro imperio.*] Trochaici catalectici. *Ne te iratus ſuis ſævis dictis protelet.* Aliàs, *ſævidicis verbis protelet: & ſævidicis* poſtulet carmen. *Non poſſum adeſſe.*] Senarius iambicus hypercatalecticus. *Mane,*
Act. 2. ſc. 1. *inquam.*] Senarius acatalecticus. *Si quid poteſt.*] Aliàs, *potes. Itane*
Act. 2. ſc. 2. *tandem?*] Iambici quadrati acatalectici, & ſenarii. *Itane.*] Si cor-
Act. 2. ſc. 3. poris *ita*, trochaicus eſt. *Nec meum imperium.*] Trochaicus. *Revereri.*] Iambicus. *Monitor.*] Iambici acatalectici. *Mi patrue.*] Senarii. *Quin quod meritus eſt.*] Aliàs, *ſit. Itane patris.*] Trochaici octonarii catalectici præter duos extremos. *Senex adeſt.*] Iambici quadrati acatalectici. *Æn, unquam.*] Senarii. *Si herum inſimulabis avar.*] Aliàs, *malitiæ. Abi in malam crucem.*] Si legas *i*,
Act. 2. ſc. 4. pro *abi*, conſtat verſus. *Quantâ me curâ.*] Senarii iambici. *Enim-*
Act. 3. ſc. 1. *vero, Antipho.*] Iambici quadrati catalectici. *Teipſum quærebam.*]
Act. 3. ſc. 2. Acatalectici. *Dorio, audi.*] Trochaici tetrametri acatalectici per-
Act. 3. ſc. 3. mixtis iambis quadratis acatalecticis. *Nec cum hujuſmodi.*] In *hu-*
Act. 4. ſc. 1. *juſmodi* eliditur *s*. *Quid faciam.*] Trochaici tetrametri catalectici,
Act. 4. ſc. 2. permixti paucis iambis quadratis acatalecticis. *Quid, quá profectus*
Act. 4. ſc. 3. *cauſâ.*] Senarii. *Ego hominem.*] Senarii. *Exſpecto.*] Senarii. *Venire ſalvum volupe.*] Aliàs, *volup. Ut ad pauca redeam.*] Si legas, *ad pauca ut redeat*, conſtat verſus: fortè in *ad* eliditur *d*. *Geta.*] Senarii. *Quietus eſto.*] Iambici quadrati acatalectici. *Nos noſtro*
Act. 4. ſc. 4. *officio.*] Aliàs, *digreſſos. Quid agam?*] Senarii. *Aut qui conſilia.*]
Act. 4. ſc. 5. *A* poſtremum pertinet ad verſum ſequentem. *Nam vereor.*] Iam-
Act. 5. ſc. 1. bici tetrametri catalectici. *Nam quæ hoc eſt.*] Trochaicus catalecticus. *Quod ut facerem.*] Iambicus acatalecticus. *Haſce eſſe.*] Trochaici. *Qui eſt ejus pater.*] Mixtus trochaico & iambico. *Ne me iſtoc.*] Iambici quadrati catalectici. *Eho, dic mihi.* Iambici quadrati catalectici. *Nemo ex me ſcibit.*] Trochaicus. *Noſtrâpte culpâ.*] Iambici quadrati catalectici. *Verſuram ſol.*] Aliàs, *verſura. Agedum, ut ſoles.*] Iambici quadrati catalectici & acatalectici.
Act. 5. ſc. 2. *Faciam ut jubes:*] Iambici quadrati acatalectici. *Quin tu.*] Aliàs,
Act. 5. ſc. 3. *quid. Quid non.*] Aliàs, *qui. Obſecro vi.*] Aliàs, *cave. Nemo eſt.*
Act. 5. ſc. 4. Aliàs, *homo nemo. Itane parvam.*] Aliàs, *parum. Lætus ſum.*]
Act. 5. ſc. 5. Iambici quadrati catalectici. *Argentum accepi.*] Iambici quadrati
Act. 5. ſc. 6. catalectici. *O fortuna!*] Trochaici octonarii catalectici. *Tantam fortunam.*] Senarii. *Diis magnas.*] Senarii. *Vel oculum exculpe.*]
Act. 5. ſc. 7. Aliàs, *exclude. Quis nominat me?*] Senarii trochaici, octonarii
Act. 5. ſc. 8. catalectici. *Abi.*] *Abi* corripit. *Demipho, te appello.*] Trochaici octonarii catalectici.

GUIL-

GUILLELMO BELLAIO LANGEO TAURINI PROREGI ANTONIUS GOVEANUS, *S. T. P.*

CÙM mihi eſſet id cum multis commune, ut divinas virtutes tuas in adminiſtrando utroque tempore, & belli, & pacis, mecum ipſe tacitus admirarer: optavi ſemper mihi tempus dari, quo judicii hujus mei de ſingulari tuâ virtute & tibi darem ſignificationem aliquam, & poſteritati relinquerem teſtimonium. Quod cùm meum eſſe vellem, neque conari ego tamen magna poſſem, danda mihi opera fuit, tale id ſaltem ut eſſet, quo neque dignius ego quidquam præſtare omnino poſſem, neque à me tu majus exſpectare. Nam cùm à puero ſtudiis me literarum dediſſem, & literis tradita à veteribus eſſent multa divinitus, quæ neque intelligendo, nedum imitando, aſſequeremur, eſſetque intelligere priùs neceſſe quæ velles imitari, intelligere autem ſanè nemo corrupta poſſet, atque depravata: operam digniorem nullam, quam quidem ego navare potuiſſem, nullam ad vetuſtatis cognitionem, & imitationem, tam eſſe neceſſariam putavi, quàm eam quæ in veterum ſcriptis recenſendis, recognoſcendiſque poneretur. Quod ut eſt, quoquò te vertas, arduum atque difficile; ita in Terentii comœdiis, velle id quidem, plenum eſt bonæ voluntatis, præſtare non niſi majoris cujuſdam ingenii, atque ejus eruditionis, quam non recipit hæc ætas: poſt eos præſertim viros, qui in eâ re non mediocriter, neque infeliciter laborârunt. Tantæ difficultatis has reperio cauſas, quòd ſermo penè eſt oratio omnis comicorum, qui ſe corrumpi facilè patitur; quòd verſu concluſa, in quo intelligi vix numerus poteſt, atque menſura adeò varia eſt, atque multiplex; quæ ſi non notatur diligenter, detrahi multa poſſunt, addi quoque impunè multa, loco plurima moveri: quòd tanta in exemplaribus varietas, tum nulla fides: quòd jam multis retrò ſeculis author hic à librariis fuerit depravatus, ipſius etiam Ciceronis, ut opinio mea eſt, eruditiſſimis temporibus, quibus erant ii verſus, ut ipſe ſcribit, uſitatiſſimi. Id ut credam facit, quòd ab ipſo interim Cicerone Terentiani verſus multi malè citantur, qualis is eſt in illâ ad Lentulum epiſtolâ longè optimâ.

Intromittamus comeſſatum, tu Pamphilam.

Ubi *comeſſatum intromittamus*, ſcripſiſſe Terentium ratio indicat ſenarii. Ac eodem loco poſt,

Par pari referto, quod eam mordeat.

Ubi, ut id taceam, quòd pro *mordeat*, *remordeat* repoſuit feliciſſimè Æmylius Ferretus, parens alter meus (gratiorem tibi multò eſſe ſcio, Æmyli, pietatis erga te meæ, quàm doctrinæ tuæ meam teſtificationem) id inquam, ut taceam, legendum erat præterea, *Referto par pari.* Neque enim trochæum, quem choreum Cicero vocat, ii verſus recipiunt, ut neque trochaici iambum. Afferrem ejus generis permulta, ſi te docerem, non monerem. Jam à Nonio Marcello, Feſto Pompeio, Priſciano, aliter citantur

multa, quàm ſcripta eſſe à Terentio ſit veriſimile. Ne longiùs abeas, eſt in Andriæ ſcenâ primâ verſus hic,

Sine invidiâ laudem invenias, & amicos pares.

In eo ſuas neſcio quas colliſiones comminiſcitur Priſcianus: ubi ſi legas,

Sine invidiâ invenias laudem, & amicos pares.

Verſui conſulas, ſine ullo aut ſententiæ, aut venuſtatis detrimento. Equidem nunquam exiſtimavi ſuâ poëtas libertate tam uti libenter, quàm neceſſariò. Quæ cùm & ipſâ die, & magnorum virorum teſtimoniis confirmata ſint: non dubito quin nos, qui iis de rebus aliter ſentimus, antiquitatem ſerò, neque tamen non temerè, reprehendere videamur. Hæc nos profectò, Guillelme Bellai, quæ in omnes partes periculi ſunt pleniſſima, deterrere debuerunt, ſi præter bonam voluptatem nihil ad tantam rem afferre potuiſſemus. At cùm & infinitâ propè primi nos quæ egerent caſtigatione deprehenderimus, & ab aliis animadverſa, neque diu minùs, neque minùs fortaſſe diligenter conſideravimus, noſtrumque eſſe aliquod potuerit iis de rebus judicium, rei intereſſe literariæ putavi, id omnibus per me fieri quàm notiſſimum. Judicii autem noſtri cauſas erit fortaſſe cùm explicabimus, quas in præſentiâ omnes perſequi, ut quàm infiniti eſſet laboris taceam, hominis certè eſſet minùs occupati; teſtificari tantùm hoc tempore, liquidóque jurare poſſumus, nihil nos, niſi neceſſariò, nihil niſi verſûs, elegantiæ, ſententiæque convitio immutâſſe: reſtituiſſe quædam, ut ab iis authoribus, de quibus antea loquebamur, citata reperiebamus: codicibus ita uſos fuiſſe plurimis, ut plùs ſemper apud nos valuerit judicii ratio, quàm librarii manus indocta, atque temeraria. Atque ut animo præſumere poſſis, quid de toto hoc labore noſtro debeas judicare, referam paucis, quæ in Andriæ prologo, quæ in ſcenâ primâ corruptè legi animadverterim.

Ubi in prologo legebatur,

Id iſti vituperant factum, atque in eo diſputant.

Non conſtare verſum notârat Eraſmus, niſi in pronomine *iſti* litera ſecunda elideretur, atque ita fieret *anapæſtus*. Hujuſmodi nos eliſiones tam duras, ut dicam leviſſimè, non agnoſcimus in re minimè neceſſariâ. Scripſiſſe Terentium *Iſti id vituperant*, & verſus clamat, & codices nonnulli teſtantur. Tale iſtud eſt, quod idem in Eunuchi Actûs III. ſcenâ II. verſu illo,

Quid habet ſalem,

Quod in te eſt. Extremam ſcilicet in *quod* elidi literam, ubi *Qui* legi debere & verſus & ipſa Latinitas oſtendunt.

Ubi, *Ut pernoſcatis & quid ſpei reliquum.*

Nos ſcriptum fuiſſe dicimus, *Ut & is pernoſcat, qui ſpei ſit reliquum:* atque aliter ſcripſiſſe Terentium perſuaderi non poteſt. Id porrò locus habet ſententiæ, fabulam vos cognoſcite, ut & poëta perſpicere poſſit, quid ſibi à vobis ſpei relinquatur de comœdiis quas in poſterum ſcribet: an ſcilicet explodendæ vobis priùs ſint, quàm ſpectandæ, atque cognoſcendæ. Præter quem unum locum, ſi alium nullum in opere toto emendâſſemus, ſatisfactum & officio noſtro, & hominum expectationi erat abunde.

 Ubi

Ubi in primâ ſcenâ,

Propterea quòd ſerviebas liberaliter.

Nos. *ſervibas:* generis ejus ſunt *ſcibam, neſcibam, ſcribam: ſerviebas* non patitur verſus.

Ubi, *Sed mihi hoc moleſtum eſt: nam iſthæc commemoratio,*

Quaſi exprobratio eſt immemoris beneficii. Nos, *Sed mî hoc moleſtum eſt: nam iſthæc commemoratio eſt, Quaſi exprobratio immemoris beneficii. Mî*, poſtulat verſus: eo & multis aliis locis utitur Terentius, uſus antea fuerat Plautus, uſi ſunt poſtea Virgilius & Horatius *Eſt* quod in prioris verſûs fide poſuerimus, fecit ſeries verborum naturalis: ita *beneficii* ſyllabarum nihil detrahetur.

Ubi, *Id gratum fuiſſe adverſum te habeo gratiam.*

Nos, *Gratum id fuiſſe:* & neſcio quomodo magìs placet auribus eruditis: omitto, id quoque verſum poſtulare. Neque verò dubito quin *fuiſſe* fieri diſſyllabum magìs iis placeat, qui cùm aures non habeant, eſſe religioſè inepti volunt.

Ubi, *Ita faciam. Hoc primùm in hâc re prædico tibi.*

Nos, *In re hâc:* quòd aliter ſtare non poſſit verſus.

Ubi, *Liberiùs vivendi fuit poteſtas: nam antea.*

Ut verſus ratio habeatur, elidi Eraſmus in *vivendi u* voluit unum, fierique *fuit* monoſyllabum. Nos ut eſſe *fuit*, ſyllabam unam apud hunc authorem mille locis ſcimus, ita illas in *vivendi*, eliſiones (penè ſcripſeram illuſiones) illas, inquam, eliſiones non agnoſcimus: cùm præſertim tam eſſe ingenioſum nihil ſit neceſſe Scripſiſſe Terentium putamus, *Fuit vivendi liberius poteſtas: nam antea.* Nihil hîc novum, nihil non conceſſum committitur: neque tamen orationis venuſtate quidquam deperditur.

Ubi, *Nunquam præponens ſe illis, ita ut facillimè.*

Præponens ſe aliis nunquam: ita & verſus vult, & orationis efflagitat venuſtas.

Aliis eſſe legendum & codex me monuit pervetuſtus, & aliis quoque video placuiſſe: ut non modò ad eos, quibus cum Pamphilus unà erat, ſed ad omnes homines referri poſſit, ut & id quod præcedit, *adverſus nemini.*

Ubi, *Sine invidiâ laudem invenias, & amicos pares.*

Quod & Priſciani & noſtrum eſſet judicium antea dicebamus: à quo ſi diſſentimus, cogitare nemo debet, qui aut ille fuerit, aut nos ſimus: ſed quid quiſque dicat, quid in judicando fuerit ſecutus.

Ubi, *Nam qui cum ingeniis conflictatur ejuſmodi.*

Nos, *Nam qui cum ingeniis conflictat ejuſmodi.* Ita in Phormione *Nunquam uſus venit, ut cum hujuſmodi conflictares malo.* Probari enim mihi non poteſt feciſſe hic Terentium *ejuſmodi* triſyllabum, quod quinque eſſe ſyllabarum conceſſâ vocalium diviſione ſolet. Non diſſimile valde eſt, niſi quòd pudendum magìs, quod idem notavit in illo Act III. ſcen. II. *Non imperabat coràm, quid opus facto eſſet puerperæ. Eſt puerperæ* triſyllabum: cùm ſi fiat triſyllabum, verſûs ſtare octonarius iambicus non poſſit.

Ubi, *Neque commovetur animus in eâ re tamen,*

Scias poſſe habere jam ipſum ſuæ vitæ modum. Poſterior hic verſus, niſi *ſcias* unam facias ſyllabam, & *ſuæ* item unam, numerum excedit. Ego in exemplari vetuſto ſcriptum reperio,

Neque commovetur animus in eâ re, ſcias
Tum jam ipſum habere poſſe ſuæ vitæ modum. Quæ ſine controverſiâ, vera eſt, atque germana lectio: non mutatur ſententia, ſua orationi gratia relinquitur, dura illa in verbo, *ſcias*, vitatur colliſio: facilis porrò *tum* in *tamen*, fuit mutatio,

Ubi, *Effertur, imus. Interea inter mulieres,*
Quæ ibi aderant, fortè unam aſpicio adoleſcentulam.

Nos & quòd ita venuſtior ſit oratio, & quòd verſus impediri ſe tot pedibus penè clamet, legendum putavimus, *quæ ibi aderant, aſpicio fortè adoleſcentulam.* Aliter citatur ab interprete, non nego: at aliter quoque citatur illud, *Iſti id vituperant factum:* aliter alia, nec ea quidem pauca. Illud ſanè argumento eſſe poteſt, quàm ille parum verſuum horum rationem tenuerit, quòd cùm invenire non poſſet, cur eſſet illud *unam* additum à poëtâ, non conſiderârit, num à verſu quoque reſpueretur, quod non admitti à ſententiâ videret,

Ubi, *Perculſit illico animum, at at hoc illud eſt.*

Nos *atat.* Idem erat flagitium in illo Eunuchi, *Sed quis hic eſt, huc qui pergit,* &c.

Idem in illo Hecyræ trimetro. *Oportet, atat eccum Phidippum & patrem:* in quo tertiò fuerat interjectio repetenda.

Ubi, *Pro uxore habere hanc peregrinam: ego illud ſedulò*
Negare factum. Ut ſenarius conſtet, corripi in *illud*, literæ detractione priorem vult Eraſmus. Nos legendum putamus, *Pro uxore habere hanc peregrinam, illi ego ſedulò negare factum eſt.* Atque ita ſcripſiſſe Terentium, etſi verſûs ratio non diceret, ex eo certè quod ſequitur, *ille inſtat factum, judicare tu quidem poſſes.*

Ubi, *Satis vehemens cauſa ad objurgandum.* SO. *Qui cedò? Sat vehemens* legendum putabamus, ne *vehemens* fieret diſſyllabum: quod cùm tamen fieri poſſe videremus, egere locus notatione, non caſtigatione viſus eſt.

Ubi, *Ea primùm ab illo eſt animadvertenda injuria.*

Nos ita verſu poſtulante, neque minore tamen venuſtate, *Ea primùm ab illo animadvertenda injuria eſt.* In iis vides omnibus, admonitos nos à verſu, ſecutos venuſtatem, non turbâſſe ſententiam: quorum per ſe quodque tantùm apud eruditos valere debet, ut contra omnium exemplarium teſtimonia poſſit ad emendandum locum ſufficere. Venuſtas fecit, ut de illo ſcenæ ſecundæ dubitarem. D. *Hoc quid ſit?* S. *Omnes qui amant, graviter ſibi dari uxorem ferunt:* ſciebam enim *Quid hoc?* magìs eſſe Terentianum, quàm, *Quid hoc ſit?* Taceo quòd ita concurrentes non hiant, ut antea vocales. Cùm ergo propter venuſtatem mihi jam eſſet locus ſuſpectus, ad ſcriptum poſtea in aliis exemplaribus adverterim, *Miror quid hoc ſit*, judicavi interpretis verba pro Terentianis in contextum irrepſiſſe. Fecit ſententia ut illud ſcenæ 4. *Audivi Archilis, jamdudum Leſbiam adduci jubes*, ita legeremus: *Audivi Archilis, jamdudum quòd Leſbiam adduci jubes.* Quo in loco, quia ſcilicet corruptè legebatur, incertam eſſe diſtinctionem notavit Donatus: taceo id verſum quoque poſtulare, qui octonarius eſt iambicus, ut, qui ſequitur, *Sanè pol illa temulenta eſt mulier, & temeraria.*

Fecit

Fecit ſententia ut illud Chæreæ in Eunucho, *Occiai.*
Neque virgo eſt uſquam, nec ego, qui è conſpectu illam amiſi meo. Ubi quæram? ubi inveſtigem? quem perconter? quam inſiſtam viam? Incertus ſum: una hæc ſpes eſt, ubi ubi eſt, diu celari non poteſt: Ita legeremus, *Occidi, Neque virgo eſt uſquam, neque ego, qui è conſpectu illam amiſi meo. Ubi quæram? ubi inveſtigem? quem perconter? quam inſiſtam viam? Certus ſum: una hæc ſpes eſt, ubi ubi eſt diu celari non poteſt.* Angitur nimirum animo Chærea, & ſe virginem è conſpectu perdiſſe, neque ſcire tamen quâ ad eam ratione rurſus perveniret. Ei certè, quod penè præterieram, ſtare iambicus octonarius ſi legas, *incertus ſum, non poteſt.* Operæ pretium eſt Donati audire in eum locum argutias. In Phormione verba ſunt Getæ ſervi flagra timentis, & ea ſe vitare poſſe deſperantis. *Ad precatorem abeam credo*, qui mihi ſic oret, *Nunc amitte quæſo hunc*, cæterùm *poſthac, ſi quicquam, nil precor*, tantummodo *non addas*, ubi ego hinc abiero, vel occidito. Ubi nos legendum putamus, *non cædas*, niſi *addere* pro *cædere* veteres uſurpabant: id poſtulat omnino ſententia, indicat quod intulit, *vel o cidito* In Andriæ Act. I. ſcen. II. ita legebatur, *Ne temerè facias, neque tu haud dicas, tibi non prædictum cave.* In eum verſum ita interpretum unus. Duæ negationes unam faciunt affirmationem, tres negationes pro affirmatione unâ ſumuntur, ut *hic, neque, haud, non* Alter tertiam negationem vult redundare. Uterque teſtis eſt, alios pro *haud*, legiſſe *hoc:* quam ego lectionem veriorem puto, & Terentio digniorem. Paulò antè ita Simo, *Quid hoc? Intellextin? An nondum etiam ne hoc quidem?* Quod cùm & poſtulet ſententia, neque deſit etiam codicis teſtimonium, qui *haud* malunt tamen, facere mihi videntur, ut Terentii verbis utar, ne intelligendo ut nihil intelligant: qui, *Neve tu id dicas:* pro, *Neque tu haud dicas* repoſuit, qui ferre octonarius poſſet iambicus vidit parum. At neque hoc tantùm loco pro *hoc, Haud ſcriptum flagitioſè animadverti.* In Hecyræ, Act. III. ſc. I. *Ita Parmeno, haud herclè quidem parum eſt:* ubi legendum, *Hoc herclè quidem parum eſt.* Nam cùm ſingulari aliquâ injuriâ inter uxorem & matrem, iram crederet Pamphilus excitatam, quæ tam dura animoque miſerè ob eam cauſam torqueretur, velletque hero Parmeno conſolatione mali quam adhibere, monet nihil id eſſe, quod tam grave ille exiſtimaret; ſubjicitque pueri inter ſeſe quàm pro levibus noxis iras gerunt? Quapropter? quia enim qui nos gubernat animus, infirmum gerunt: itidem mulieres ſunt fermè, ut pueri levi ſententiâ. Fortaſſe unum aliquod verbum inter eas hanc iram conciverit. Incredibile eſt, quam multa generis hujus, quoquò me verto, occurrant. Non diſcedam ab eo loco: totumque adeo referam, quò faciliùs res teneri poſſit:

Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt veniſſe, Parmeno,
Unde ira inter eas interceſſit, quæ tam permanſit diu. [*exequi,*
Par. *Hoc herclè quidem parum eſt: ſi vis verò veram rationem*
Non maximas, quæ maximæ ſunt interdum iræ, injurias
Faciunt. Nam ſæpe eſt, quibus in rebus aliis ne iratus quidem eſt,
Cum de eâdem cauſâ eſt iracundus factus inimiciſſimus,

Pueri inter ſeſe quàm pro levibus noxiis iras gerunt.
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres ſunt fermè ut pueri, levi ſententiâ.
Fortaſſe unum aliquid verbum inter eas hanc iram conciverit:

Quo in loco legendum puto,

Nam maximæ, quæ maximæ ſunt interdum iræ, injuriæ
Faciunt.

Nam cùm ex iræ diuturnitate injuriæ magnitudinem Pamphilus colligeret, *levi*, inquit Parmeno, duceris *hoc* argumento: rationemque ſi quæris, maximæ interdum iræ à non maximis injuriis enaſcuntur. Vides iracundis hominibus id accidere, ut inimiciſſimi fiant iis de cauſis, quæ alios homines ne leviter quidem poſſent commovere. Quia in Hecyram me conjeci, nolo videri temerè veniſſe: ita poſt paulò eum locum, in quo eram, ſcriptum reperiebam,

Non uſus facto eſt mihi nunc hunc intrò ſequi:
Nam inviſos omnes non eſſe illis ſentio.
Herì nemo voluit Soſtratam intrò admittere.
Si fortè morbus amplior factus ſiet,
Quod ſanè nollem, maximè heri cauſâ mei,
Servum illico introiïſſe dicent Soſtratæ,
Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali
Capiti atque ætati illorum, morbus qui auctu' ſit.

Verba ſunt *Parmenonis*. Ego *capiti atque ſaluti illorum* ſcripſiſſe Terentium puto, cùm inter eas voces non levis affinitas ſit, & alteram ſententia requirat, & à Cicerone locis ſint infinitis hæc duo conjuncta. Unum præterea locum ſi tibi indicâro, ab Hecyrâ diſcedam. In Act II. ſc. I. ita legebatur:

An quia ruri eſſe crebrò ſoleo, neſcire arbitramini
Quo quiſque pacto hic vitam veſtrorum exigat?
Multo meliu' hic quæ fiunt, quam illic ubi ſum aſſiduè, ſcio.
Ideo, quia ut vos mihi domi eritis, perinde ego ero fama foris.

Verba ſunt Lachetis ſenis: quo in loco *fama* redundare mihi videtur. Cauſam enim affert Laches, quare tam bene ſciret, quæ domi in urbe gererentur, cùm eſſet ipſe ruri: in eo, inquit, facio, quia ut vos res meas domi adminiſtrabitis, ut mihi laborabitis, ut mihi obſequemini, ita ego vobis ero ruri: hoc eſt, vobis deeſſe nihil patiar, benignèque omnia præbebo, ſi mecum vos benevolentiâ officiiſque certetis: quòd ſi contrà à vobis fieri ſenſero, ſinam & egere, & algere, & eſurire, nihilque rure ad vos deferri patiar. Unde huc tamen ea dictio irrepſerit, non diſſimulabo. Sequitur,

Jam pridem equidem audivi cepiſſe odium tui Philumenam.

Ubi cùm notatum eſſet, à famâ argumentari Lachetem, *Fama* in proximum ſuperiorem verſum irrepſit. Hæc hactenus fuiſſe excuſa explicata, omnium qui literas tractant, judicio approbata.

Quid ego nunc dicam, eaſdem dictiones corruptas in hoc authore ferè fuiſſe, atque depravatas? quot locis pro *ſuſpectio*, *ſuſpicio*: pro *in gratiis ingratus*: pro *gratiis gratis*: pro *eccere*, & *certè*: ſcriptum erat? Quid ego querar, verba flagitioſè adeò tranſpoſita

interim fuiſſe, ut totam orationem miſerè perturbarent? Quid omiſſos librariorum incuriâ totos verſus, ſine quibus neque ſtare ſententia poterat, neque verſuum ſuperiorum menſura? Nihil mentior, ſcriptum erat ſic in prologo Heautont.

Ne cui ſit veſtrum mirum, cur partes ſeni
Poëta dederit, quæ ſunt adoleſcentium,
Id primùm dicam, deinde quod veni eloquar.

Ubi erat legendum, *Id deinde dicam, primùm quod veni eloquar.* Notatus à nobis his locus eſt, & explicatus ſuo tempore.

Scriptum ſic erat in Phormionis, Act. IV. ſc. IV.

Ut te quidem omnes diî, deæque, ſuperi, inferi,
Malis exemplis perdant: hem ſi quid velis,
Huic mandes quod quidem rectè curatum velis.

Quid verſus poſtremus cùm menſuram excederet, neque tamen poſſe detrahi quidquam viderem, neque abſoluta etiam planè eſſe videretur, perfectaque ſententia, incido in codicem, non illum quidem, qui ſuâ auctoritate fidem facere debuerit, ſed qui monere tamen dubitantem potuerit. In eo ſic ſcriptum erat,

Ut te quidem omnes diî, deæque, ſuperi, inferi,
Malis exemplis perdant: hem ſi quid velis,
Huic mandes quod rectè curatum quidem
Velis, ad ſcopulum qui te è tranquillo inferat.

Quem verſum Terentianum eſſe negare nemo poſſit. Idem ejuſbem fabulæ, Act. V. ſc. VI. flagitium deprehendimus, ubi hæc deerant trochaico.

Curialis vernula eſt qui me vocat.

Quæ verba ſuo loco & Terentii eſſe oſtendimus, & quid haberent ſententiæ declaravimus.

Si quæ generis ſunt hujus vellem omnia recenſere, volumen à me haberes, non epiſtolam. Jam de verſuum genere & diſtinctione puderet dicere quàm aliter ſentimus nos, quàm ii, qui ante nos fuerunt, niſi ad te ſcriberem, qui iis de rebus judicare omnium optimè potes. Initium eſt Act. I. ſc. V.

P. *Hocne eſt humanum factum aut inceptum? hoccine officium patris?*
M. *Quid illud eſt?* P. *Prô deûm atque hominum fidem, quid eſt, ſi non hæc contumelia eſt?*
Uxorem decrêrat dare ſeſe mihi hodie: nonne oportuit
Præſciſſe me antè? nonne priùs communicatum oportuit?
M. *Miſeram me, quod verbum audio?*
P. *Quid Chremes, qui denegârat ſe commiſſurum mihi*
Gnatam ſuam uxorem? id mutavit, quia me immutatum videt.
Itane obſtinatè operam dat, ut me à Glycerio miſerum abſtrahat?
Quod ſi fit, pereo funditus.
Adeòn' hominem eſſe invenuſtum, aut infelicem quenquam, ut ego [ſum?
Prô deûm atque hominum fidem, nullone ego
Chremetis pacto adfinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, ſpretus? facta, tranſacta omnia: hem
Repudiatus repetor, quamobrem? niſi ſi id eſt quod ſuſpicor,
Aliquid monſtri alunt: eam quoniam nemini obtrudi poteſt,

Itur

Itur ad me. M. *Oratio hæc me miſeram exanimavit metu.*
Pa. *Nam quid ego dicam de patre? ah,*
Tantamne rem tam negligenter agere? præteriens modò.

Verſum primum eſſe voluit Eraſmus iambicum octonariam juſtæ menſuræ, id enim dicere ſolemus acatalecticum. Secundum octonarium quoque, cui tamen accinatur & adnectatur monometer, hoc eſt, una, ut Græci vocant, ἐπῳδία, ea autem erit, tū mē lïa ēſt. At non accinitur iambico octonario, ſed ſcazonti: octavus enim pes ſpondæus eſt: valde mihi præterea argutum videtur in eâdem dictione & octonarii finem, & monometri quærere initium. Tertium iambicum octonarium eſſe voluit, quod fieri minimè poteſt, cùm *hodie* extremum producat: quarto generis ejuſdem, dimetrum quintum, ſextum trochaicum, octonarium catalecticum, cùm & priores omnes iambici ſunt, neque niſi iambici ſequantur. Octavum octonarium fecit iambicum, nonum dimetrum iambicum. Decimum octonarium iambicum, ſi quidem in *invenuſtum, u* primùm elidas, quod quidem ſi verba modicè tranſponas, minimè eſt opus: undecimum, dimetrum redundante pede, novum ſanè, ut dicam leviſſimè, genus carminis: hunc qui ſequitur octonarium rurſus iambicum, poſt quem trimetrum, ſequi voluit trochaicos tres tretrametros, catalecticos eos quidem, quibus ſubjunxit dimetrum iambicum acatalecticum, cùm dimetri ejuſdem eſſe generis ſoleant cum iis quibus fuerint adjecti. Hæc ſi, quemadmodum Eraſmus vult, ſcripſit Terentius, mihi certè non eſt poëta: at neque ita ſcripſit; neque id nos putare eſt æquum. Quem locum antequam in eos verſus redigo, quibus eſſe à Terentio ſcriptum ſit veriſimile, notabo quanta ſit in exemplaribus varietas, atque incertitudo. In verſu primo utrobique *hoccine* in aliis exemplaribus reperio, reperio & *factu & inceptu*, quod à Donato quoque videmus annotatum. In ſecundo vetuſtum exemplar non habet *fidem*, quomodo interim locutus eſt poëta: in alio, *atque hominum* non reperio, atque ita quoque ſcripſiſſe aliquando Terentium animadverto: in tertio *dare*, in aliquibus codicibus non legitur: neque carmen poſtulat, & iratus ſupprimere multa ſolet; quæ cùm adſcribere ſoleant interpretes, in verſum fit ſæpe ut admittantur. *Se*, præterea video geminatum, & pro *denegârat, denegaverat* ſcriptum reperio. Jam in octavo pro *quia*, quoniam. Ubi poſtea Chremetis: ubi *itur*, *itum*. Accipe nunc ut verſus hos putârim & ſcriptos fuiſſe & eſſe diſtinguendos

P. *Hoccine factum eſt humanum aut inceptum? hoccine officium patris?*
My. *Quid illum eſt?*
P. *Prô deûm atque hominum fidem, quid eſt, ſi hoc non eſt contumelia?*
Uxorem decrêrat dare ſeſe mî hodie: nonne oportuit?
Præſciſſe me antè? nonne prius communicatum oportuit?
My. *Miſeram me, quod verbum audio?* P. *Quid Chremes qui denegaverat.*
Se commiſſurum mihi gnatam ſuam uxorem, mutavit id,
Quoniam me immutatum videt: itane obſtinatè dat operam ut
Me à Glycerio miſerum abſtrahat: quod ſi fit, pereo funditus.
Adeòn' hominem invenuſtum eſſe, aut infelicem quenquam, ut ego ſum?
Prô deûm atque hominum fidem, nullo ego pacto Chremis

Adfini-

Adfinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, ſpretus, facta, tranſacta omnia hem,
Repudiatus repetor: quamobrem? niſi ſi id eſt,
Quod ſuſpicor, monſtri aliquid alunt: ea quoniam
Obtrudi nemini poteſt, ad me itur. M. *Hæc*
Oratio me miſeram exanimavit metu.

Omnes iambici ſunt, octonarii partim, partim ſenarii, monometer unus, non is quidem quem eſſe Eraſmus putabat, eum efficit Myſis: quæ dum à Pamphilo exaudiri non vult, pauca loquitur. Monometrum in re ſimili in Phormione obſervavimus, ubi taciti Antipho & Phædria Getam audiunt: ac cùm à Getâ Antipho nominaretur, ibi tum Phædria,

P. *Te nominat.* A. *Neſcio quod magnum hoc nuncio exſpecto malum.*
P. *Ah! San' ne es?*
G. *Domum ire pergam, ubi plurimùm eſt.* P. *Revocemus hominem.*
A. *Sta ilico.* G. *Hem.*

Quo etiam loco nos valde ab Eraſmo diſſentimus: qui cùm ubi monometrum faceret non inveniret, & octonarium fecit catalecticum, qui, ut ſuperiores omnes, eſſe debebat acatalecticus, & monometrum hypercatalecticum, qui ſi erat monometer faciundus, acatalecticus certè faciundus erat. Ad locum ſuperiorem ut redeamus, in quo pro *hocne*, nos *hoccine:* quod ideo Eraſmus immutavit, ut trochæum poſſet evitare: verùm cùm legi *hoccine* ſecundo loco ſit neceſſe, priore ſcripſiſſe aliter Terentium perſuaderi non poteſt, quare nemo non videt fuiſſe verborum ſeriem peturbatam. *Deûm*, eſt utrobique monoſyllabum: niſi poſteriore dici interim productè, & à grammaticis video notatum, & nos in hoc poëtâ non ſemel obſervavimus. Atque ut ab eâ ſcenâ non diſcedam, ſequitur paulò pòſt,

Quod ſi ego reſciſſem id priùs, quid facerem ſi quis nunc me roget.

In eo verſu, quem iambicum eſſe vult, ut revera eſſe debet, *priùs* ſyllabam eſſe unam vult Eraſmus, cùm ſi id fiat, iambicus eſſe octonarius non poſſit. Nos legendum putamus, *Quòd ſi ego priùs id reſciſſem, &c.* Sequitur,

Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. Sed nunc quid primum exequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum diversè trahunt.
Amor, miſericordia hujus, nuptiarum ſollicitudo.

Hos cùm faciat Eraſmus trochaicos, rogarem eum libenter, an *amor*, non eſſet iambicus, quem trochaici non recipiunt. Mihi certè iambici octonarii videntur, quales & qui præcedunt, & qui ſequuntur, atque ita legendi,

Aliquid facerem, ut hoc ne facerem: ſed quid primùm nunc exequar?
Impediunt me tot curæ, quæ meum animum diversè trahunt.
Amor, hujus miſericordia, nuptiarum ſollicitudo.

Verſus porrò ille,

Sed nunc peropu' eſt aut hunc cum ipſâ, aut me aliquid de illâ adverſum hunc loqui.

Cùm ſit octonarius, legenda ſic eſt,

Sed nunc peropu' eſt aut nunc cum ipſâ, aut me aliquid de illâ adverſum hunc loqui. Ubi paulò pòſt,

Bene

Bene & pudicè ejus doctum atque eductum, ſinam
Coactum egeſtate ingenium immutarier? *Ejus* redundat, verſui enim efficit, & venuſtati. Ubi, *Et ad pudicitiam & ad tutandam rem ſient?* Ad ſecundum eiſdem de cauſis tolli voluimus: quas ſecuti etiam ſumus in emendando verſu illo, quem penè præterieram ex octonariis, *abi domum. Id mihi viſus dicere, abi citò & ſuſpende te.* Quantò elegantiùs, *Abi citò, ſuſpende te*, ubi res poſtulet celeritatem? Taceo quòd ſtare verſus aliter non poteſt. Ubi, *Hanc mihi in manum dat, mors continuò ipſum occupat* MY. legendum erat. Ubi P. *Sed cur tu abis ab illâ?* MY. *Obſtetricem acceſſo.* P. *Propera. Abis*, ſenarius non patitur, comica non magnopere deſiderat elegantia. Locum hunc ut claudam, equidem ubi diligenter rem perpendo, nuſquam inter iambicos video trochaicos à Terentio temerè interjectos, quæ vetus doctorum fuit opinio, neque inter hos, illos: quibus tantùm generibus uſum eſſe Terentium animadverto. Atque ut apertè videas, quanta hâc in parte libros corruptio pervaſerat, eſt Act. III. ſc. II.

Adhuc Archillis quæ aſſolent, quæque oportet
Signa ad ſalutem eſſe, omnia huic eſſe video.
Nunc primùm fac iſthæc ut lavet, poſt deinde
Quod juſſi ei dare bibere & quantum imperavi,
Date: mox ego huc revertar.
Per æcaſtor ſcitus puer natus eſt Pamphilo.

Primos tres verſus iambicus dimeter eſſe voluit Eraſmus, quibus tamen eſſent annexi duo trochæi: duo ſunt trochæi, *Quæque oportet:* duo, *eſſe video:* quoniam pro trochæo poni tribrachys poteſt, in quem ſcilicet diſſolvitur, utpote temporibus parem. *Poſt deinde*, duo trochæi. At hic verſus. *Nunc primùm fac iſthæc ut lavet:* eſtne dimeter iambicus? Eraſmo an fuerit neſcio, mihi certè nunquam erit. Jam quartum verſum, cujus Eraſmus genus non notavit, quem eſſe dicemus? Quintum etiam quòd dimetrum faciat catalecticum, vidit meo judicio parum. Mihi ſcenæ hujus verſus generis ſunt ejuſdem: iambici enim ſunt omnes; menſuræ tamen diſparis. Quatuor primi, quibus cum iis, qui domi ſunt, loquitur Leſbia, eâ ratione ſunt, ut primi & tertii extremæ ſyllabæ initia ſint ſecundi & quarti: ita omnes acatalectici erunt. Octonarii omnes, præter quartum; is enim dimeter eſt, qui octonarius quoque fuiſſet, niſi ad ſpectatores & ſe & orationem Leſbia convertiſſet. Sic illius in Eunucho: *Ita fac ut juſſi, deducantur iſti, &c.* Et illius quoque in eâdem ſcenâ, *Memini tametſi nullus moneas, &c.* Extremæ ſyllabæ initiis ſequentium verſuum ſunt accommodandæ: quod & aliis locis non paucis & animadvertimus, & indicavimus ſcripti mihi ſic videntur à Terentio,

Adhuc Archillis quæ adſolent, quæque eſſe oportet ad ſalutem
Signa, omnia huic eſſe vide. Nunc primùm iſtæc ut lavet
Facite: poſt deinde, quod juſſi, ei date bibere, & quantum imperavi
Date: mox ego revertar huc.

Facite, ut pro *fac*, reponerem non fecit verſûs ratio; ſed quòd, *date* dixit poſtea, non *da*. *Date*, porrò eſſe legendum, non *dare*, & codices nonnulli teſtantur, & ratio indicat loquendi: dictum tamen

tamen id interpres putat conſuetudine magìs, quàm ratione: quòd ſi conſuetudinis id eſt, non ſcripturæ vitium, oſtendere debuit, aut alibi Terentium ſic ſcripſiſſe, aut comicorum omnino quenquam ita locutum; quorum de medio ſumpta eſt omnis ratio. Quintum verſiculum iambicum eſſe puto octonarium: à quo quæ detracta ſunt, ſequenti adjecta ſunt verſui. Ita ergo legimus,

Per æcaſtor ſcitu' puer natu' eſt Pamphilo: quæſo deos
Superſtes ut ſiet, quandoquidem ipſe eſt ingenio bono.

Magìs erat deſperata actûs quarti initio,

Hoccine credibile eſt, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut ſiet,
Ut malis gaudeant, atque ex incommodis
Alterius ſua utì comparent commoda? ha
Idne verum eſt? imò id genus hominum eſt peſſimum, in
Denegando modo queis pudor eſt paululùm:
Pòſt ubi eſt tempus promiſſa jam perfici,
Tum neceſſariò ſeſe aperiunt, & timent,
Et tamen res cogit denegare. Ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt.
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus
Proximus ſum egomet mihi. Attamen, ubi fides
Si roges, nihil pudet: hîc, ubi opus eſt,
Non verentur: illic, ubi nihil opus eſt, ibi verentur.

Primum pentametrum iambicum fecit Eraſmus, quos nullos ſcripſit Terentius: ſequentes duos dimetros creticos: quod (taceo eorum verſuum eſſe authorem Eraſmum) fieri minimè poteſt: cùm *atque exin*, moloſſum non creticum efficiant: quatuor ſequentes qui eſſent non notavit: creticos certè dimetros dicere non poteſt. In nono verſu deeſſe aliquid putavit, quòd pro cretico quarto iambus poneretur. At *res cogit*, eratne creticus ſecundus, ut pro quarto poſitum diceret iambum? In decimo creticos tres notavit, qui ubi eſſent, vellem profectò indicâſſet, ne nos in quærendo fruſtrà laborâſſemus. In undecimo ut in nono, pro cretico quarto iambum poni notavit. Primùm, ſi in nono pro cretico eſſe iambum putabat, quòd verſui deeſſe aliquid videretur, quid hîc commiſſum eſt flagitii, ut qui creticus eſſe debuerat, factus ſit iambus? Tum verò, *quis tu es*, creticum quis eſſe dixerit, ac non potiùs ſpondæum? Jam in verſu ſequenti ubi quatuor cretici? ubi in illo, *Si roges, &c.* tres? eſtne, *nihil pudet*, creticus? equidem non arbitror. Extremum eſſe voluit trochaicum ſcazontem, addere debuit catalecticum, quos nullos ſcripſit Terentius. Ego omnes eſſe arbitror iambicos tetrametros, hoc eſt, octonarios ſive quadratos, quales ſunt qui ſequuntur omnes uſque ad trimetros, quibus penè clauditur ſcena. Legendos autem ita cenſeo,

Hoccine credibile, aut memorabile, tanta ut cuiquam vecordia
Innata ſiet, ut gaudeat malis, atque ex incommodis
Alterius, ſua utì commoda comparet? ha, verumne id eſt? genus
Immò hominum id peſſimum eſt, in denegando queis pudor modo
Paululùm adeſt, pòſt ubi jam tempus eſt promiſſa perfici,
Tum ſe neceſſariò aperiunt, timent, & cogit res eos

Tum

Tum denegare. Ibi tum impudentiſſima eorum eſt oratio,
Quis tu es? quis es mihi? cur meam tibi? heus proximu' ſum ego-
met mihi.
Attamen ubi fides, ſi roges, nihil pudet: hîc, ubi eſt opus,
Nihil verentur: illîc, ubi verentur, ibi non eſt opus.

Siqua vides immutata, quæ pauca vides, cogitare primùm debes, quanta in exemplaribus ſit varietas, tum quàm facilè fuerit *eſt* addere, *e* geminare, & in contextum venire, pro *tum* ſcribi *cùm*, *nihil* & *non* ſuis de mutuò ſedibus expuliſſe. *Eos*, quod additum à nobis eo loco quo Eraſmus deeſſe nonnihil imprudens divinavit, addidimus certè codicis teſtimonio. Ejuſdem ſunt qui ſequuntur & generis & menſuræ, [*eo ?*

Sed quid agam? adeamne ad eum, & injuriam hanc expoſtulem cum
Mala ingeram multa? atque aliquis dicat, nihil promoveris.
Multùm moleſtus certè ei fuero, atque animo morem geſſero.

Ita enim ſunt legendi. Plura, Guil. Bellai, capere epiſtolæ brevitas non poteſt, & omnia perſequi negotii eſſet & otii majoris: unum ſi addidero, quia in eo ſum loco, ſcribendi finem faciam. Legitur paulò pòſt,

P. *Cur me enecas? hoc audi. Nunquam deſtitit*
Inſtare, ut dicerem eſſe ducturum patri,
Suadere, orare uſque adeò donec perpulit.
C. *Quis homo iſtuc?* P. *Davos.* C. *Davos?* P. *Interturbat.*
C. *Quamobrem?* P. *Neſcio.*
Niſi mihi deos ſatìs ſcio fuiſſe iratos qui auſcultaverim.

Qui duo poſteriores verſus octonarii ſunt iambici, ut nunc quidem ſunt: judicio tamen noſtro trimetri eſſe debent tres, ac ſic legi,

C. *Quis homo iſtuc?* P. *Davos.* C. *Davos?* P. *Davos omnia.*
C. *Quamobrem?* P. *Neſcio: niſi mihi deos ſatìs*
Scio fuiſſe iratos, qui auſcultaverim.

Quanta orationi acceſſerit venuſtas intelligis, quæ certè cùm locus ſuſpectus non eſſet vehementer, ad immutandum momenti nunquam ſatìs habuiſſet, niſi in vetere ſatìs exemplari ita ſcriptum reperiſſem. *Quis homo iſtuc?* P. *Davos.* C. *Davos?* P. *Davos interturbat omnia:* ego *interturbat* eſſe interpretis affirmare auſim. Ejus generis quàm ſint multa neque credi, neque dici facilè poteſt. In Phormione ita legebatur, *Itane tandem quæſo civem item ut meretricem*, ubi abuſus ſis: cujus verſiculi duo illa verba, *Ut meretricem*, eſſe quoque interpretis indicat apertè ſenarius. In Andr. Act. IV. ſcen. III. ſcriptum ſic erat,

M. *Ne me attingas, ſceleſte, ſi pol Glycerio non omnia hæc.*
D. *Eh, inepta, neſcis quid ſit actum.* M. *Quid ſciam?*

Ego utrumque trimetrum eſſe puto. Illudque, *quid ſit actum.* Interpretis eſſe, non authoris, proinde ita legendum,

Ne me attingas, ſceleſte, ſi pol Glycerio
Non omnia hæc. D. *Eho inepta, neſcis.* M. *Quid ſciam?*

Neque recuſem quin quantùm de judicio hoc meo, tantùm de exiſtimatione detrahatur.

Habes Guil. Bellai! conjicere unde poſſis, aut quid ego effecerim, aut quid efficere voluerim: neque verò dubito, quin ut poſt

alios

alios multa nos ſatìs deprehendimus, poſt nos alii quoque multa ſint animadverſuri. Optamus autem gratus tibi ſit conatus iſte noſter, & utilis. Studioſis, ut favore tuo cum publicâ utilitate conjuncto, in quâ vigiliarum omnium mearum præmium ſemper putavi reponendum, in utriuſque linguæ authoribus caſtigandis noſtris indies accendatur induſtria. Vale.

Lugduni, ad Cal. Apriles.

ANTONIUS GOVEANUS DE VERSIBUS TERENTIANIS.

TERENTIANI verſus, aut iambici ſunt, aut trochaici. Iambici pedes duos recipiunt, iambicum & ſpondæum, & in quos ii diſſolvuntur, nullos præterea. Trochaici item duos, trochæum & ſpondæum, & in quos ii diſſolvuntur, nullos præterea. Iambici aut monometri ſunt, aut dimetri, aut trimetri, aut tetrametri. Monometri unam habent menſuram, hoc eſt, pedes duos; duas dimetri, tres trimetri, hoc eſt, pedes ſex, unde à Latinis ſenarii dicti ſunt. Tetrametri quatuor, hoc eſt, pedes octo: qui & octonarii à Latinis, & quadrati, & longiſſimi dicuntur. Monometri & trimetri juſtæ ſemper ſunt menſuræ, & veri ſemper iambici, hoc eſt pedem ultimum ſemper habent iambum. Dimetrorum & tetrametrorum juſtæ quidem ſunt menſuræ, qui acatalectici vocantur, iique veri ſemper apud hunc authorem ſunt iambici. Injuſtæ quidam menſuræ ſunt, & ii non ſemper veri ſunt iambici, ſed ut plurimum ſpondæum, aut dactylum ultimâ ſede recipiunt, dicunturque ſcazontes. Injuſtæ autem eſſe verſus menſuræ modis duobus accidit: aut enim juſto ſyllabæ minores ſunt, aut majores: illi catalectici, hi hypercatalectici ſunt nominati. Dimetri, ut multi ſint catalectici, ita nulli hypercatalectici reperiuntur. Nunc trochaici, aut dimetri ſunt, aut tetrametri, catalectici omnes, vel hypercatalectici, & ii octonarii: nulli ſiquidem dimetri hypercatalectici ſunt. Nimis fuêre ingenioſi qui denarios verſus in Terentio ſunt commenti, qui pentametros iambicos, qui dimetros redundante pede, qui è cretico uno verſum breviſſimum, qui creticos in quibus pro cretico poneretur moloſſus, poneretur & iambus, qui & ſenarios iambicos hypercatalecticos, qui monſtra illa verſuum è trochaicis & iambis conflata. Porrò nec ab iambicis ad trochaicos, nec ab iis ad illos tranſit poëta, niſi (quæ vetus doctorum fuit opinio, longo à me intervallo renovata) res id aut poſtulet, aut certè ferat. Quomodo autem id res aut poſtulet, aut ferat, ſuis locis in iis commentariis docebimus, quos in Terentium paramus. Quæ poëtarum more licere ſibi voluit Terentius, quæ quidem pauca ſunt, hæc animadverti: in unam contrahit ſyllabam, *meum*, *tuus*, *ſuus*, *deum*, *deos*, *deæ*, *prior*, *puer*, *rei*, *eho*, *fuit*, *ea*: in duas *eadem*, *eodem*, *duarum*: diſſolvit *jam* in ſyllabas duas, in tres *verò*, in quatuor *virginem*, in quinque *ejuſmodi*. *Reddacere*, *redductus*, *reliquus* geminata effert conſonante. Literam, quæ in

optimus extrema eſt, tollit frequentiſſimè: extremâ prioris verſus vocali eſt cùm ad inchoandum ſequentem utatur: eſt cùm, ſi fortè vocalis ſit, à vocali quæ ſequentem inchoat verſum, elidi velit, quemadmodum quæ ſequentem inchoat, ab eâ interim abſumitur vocali quæ præcedentem claudit. Hæc judicio noſtro ſunt, quæ de verſibus Terentianis & præcipi debuerunt neceſſariò, & verè potuerunt.

DE LUDIS MEGALENSIBUS.

De ludis Megalenſibus quia certi nihil apud authores reperiebam, non abs re putavi, quæ colligere ipſe potui, in medium afferre. Μεγαλεσίας magnos dici à Græcis deos author eſt Donatus: σίες enim Æoles deos vocant: unde Sibyllas dici vult Ariſto: quòd deorum mentes conſiliaque perſpiciant. Magnos verò deos, intelligo, quos Majorum Gentium Cicero vocat, qui à terris in cœlum non pervenêre: tales habebantur Jupiter, Neptunus, Minerva, Juno. At neque magnis omnibus diis, ſed tantùm cœleſtibus erant hi ludi conſecrati. Hos eſſe quos Romanos interim videmus appellatos, ex eo colligo, quòd Aſconius ſcribit, Romanos ludos magnos quoque appellari, quòd magnis diîs erant inſtituti: quos eoſdem Circenſes dictos putat. Unde illud Virgilii, *Magnis Circenſibus actis*. Non eſſe eoſdem ludos Megalenſes, & eos equos Megaleſia dicimus, ex Ciceronis oratione de Aruſpicum reſponſis apertè colligimus, ubi Megaleſia Megalenſibus celebrari dicit: Verba ſic habent, Nam quid ego de illis ludis loquar, quos in palatio noſtri majores ante templum in ipſo Matris Magnæ conſpectu Megalenſibus fieri celebrarique voluerunt? qui ſunt more inſtitutiſque maximè caſti, ſolennes, religioſi, quibus ludis primùm ante populi conſeſſum ſenatui P. Africanus iterum conſul ille major dedit, ut eos ludos hæc lues impura pollueret: quò ſi quis liber aut ſpectandi, aut etiam religionis cauſâ acceſſerat, manus adferebantur: quò matrona nulla adiît propter vim conſeſſumque ſervorum. Ita ludos eos quorum religio tanta eſt, ut ex ultimis terris accerſita in hâc urbe conſederit, qui & uni ludi ne verbo quidem appellantur Latino, ut vocabulo ipſo & appetita religio externa, & matris magnæ nomine ſuſcepta declaretur: hos ludos ſervi fecerunt, ſervi ſpectaverunt, tota denique hoc ædili ſervorum Megaleſia fuerunt. Extrema hæc verba declarant illos ludos, quos Megalenſibus in palatio in ipſo Matris Magnæ conſpectu fieri dicebat initio eſſe Megaleſia: nam & Livius ſcribit M. Jun. Brutum ædem magnæ matri deûm in palatio dedicaſſe, & ludos ob eam dedicationem factos, Megaleſia appellâſſe. Megalenſes porrò ludi, ſive Romani, ſive Magni, ſive Circenſes, ſub regibus fuêre inſtituti: fiebantque ſub initium menſis Septembris: durabant autem non ampliùs dies novem. Cicero in actione primâ in Verrem: Nonæ ſunt hodie Sextiles, hora nona convenire cœpiſtis: hunc diem jam ne numerant quidem: decem dies ſunt ante ludos votivos, quos Cn. Pompeius facturus eſt: ii ludi dies quindecim auferent: deinde Romani continuò conſequantur; ita propè XL diebus

bus interpoſitis, tum denique ſe ad ea quæ à nobis dicta erunt, reſponſuros eſſe arbitrantur. Quorum dierum ſi quis rationem ſubducat, & ſub initium Septembris cadere ludos Romanos, & non ampliùs novem dies duraſſe deprehendet: de iis ludis Romanis ita Cicero libro quinto in Verrem: nunc ſum deſignatus ædilis, habeo rationem quid à populo Romano acceperim. mihi ludos ſanctiſſimos maximâ cum ceremoniâ Cereri, Liberæ, Liberoque faciendos, mihi Floram matrem populo plebique Romanæ, ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt appellati, maximâ cum dignitate ac religione Jovi, Junoni, Minervæque eſſe faciundos, mihi ſacrarum ædium procurationem, &c. Quo loco Megalenſes ludos non omiſiſſet, quos ædiles ſummâ religione & dignitate faciebant, niſi iidem & Megalenſes ludi fuiſſent & Romani. Hâc tamen totâ de re aſſeveranter dictum nihil velim.

DE TIBIIS PARIBUS ET IMPARIBUS.

CHOROS ad diſtinguendos actus adhibebant Græci poëtæ, Latini tibias adhibuêre, in gravi comœdiâ dextras, in levi ſiniſtras; quare gravem ſonum dextræ, acutum ſiniſtræ emittebant, ut ſono comœdiæ vel levitati vel gravitati reſponderent. Quod ut fieret commodius, impares fiebant dextræ, hoc eſt, unico foramine, ſiniſtræ pares & geminæ. ut cùm duobus foraminibus exiret ſonus, diſtractus, & diſſectus acutior ad aures perveniret. Adhiberi utræque ſolebant, cùm mixta è genere utroque erat comœdia.

ANTONIUS GOVEANUS.

EX INSCRIPTIONE ANDRIÆ.

Mihi ſic inſcriptio hæc videtur legenda:

ANDRIA Terentii. Acta ludis Megalenſibus M. Fulvio, M. Glabrione Ædilibus Curulibus. Egere L. Ambivius Turpio, L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Claud. Flaccus, Claud. filius, tibiis paribus & imparibus, hoc eſt, ſiniſtris & dextris. Tota Græca eſt Menandrou: edita M. Marcello, Cn. Sulpitio Coſſ.

Ex Act. I. ſcen. I. *Imò*, apud hunc authorem priore & productâ & brevi reperio. Unde venio in opinionem ſcribi debere gemino *m*, alteriúſque detractione corripi poſſe priorem. Et ſcen. II. *Circuitione* pentaſyllabum. Et ſcen. V. *Ne ea* [illegible] *etiam. M. teneo.*] Verſus hic finitur ſcenæ ſequentis initio. Ex Act. II. ſcen. I. *Quid ais Byrrhia?*] Finis præcedentis versûs. Et ſcen. II. Notatu dignum id putavi, quòd in illo, *Etiam puerum inde abiens conveni Chremis, Olera, & piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni.* *Conveni* pro *inveni*, & occurri ſumitur. Eodem modo ſumitur in illo Eunuchi Act. II. ſcen. II. *Conveni hodie adveniens quendam mei loci hinc atque ordinis*: quod non viſus eſt Donatus intelligere. Cicero in

Catone majore, *Equidem efferor ſtudio patres veſtros, quos colui & dilexi, videndi:* neque eos verò ſolùm convenire aveo quos ipſe cognovi; ſed illos etiam, de quibus audivi, & legi, & ipſe conſcripſi. Quo in loco convenire Theodorus interpretatur εὑρεῖν quod certè eſt invenire: ubi nos erràſſe Theodorum putavimus aliquando. Terentii illud in Hecyrâ apertè id demonſtrat:

> Pam. *In arcem tranſcurſo eſt opus.* Par. *Cui homini?* Pam. *Tibi.*
> Par. *In arcem! quid eò?* Pam. *Callidemidem hoſpitem*
> *Myconium, qui mecum unà advectus eſt, conveni.*
> *Quid ceſſas?* Par. *Quid vis dicam? an conveniam modò?*

Ex Act. IV. ſcen. I. *Niſi mihi deos ſatìs ſcio fuiſſe iratos.*] *Niſi* poſteriore productâ, ſumitur autem hoc loco, ut multis aliis in hoc eodem authore, pro *ſed.* Vide Eunuch. Act. III. ſcen. IV. verſum ultimum. Et ſcen. V. *Ah, ah, ah.*] Hiſtrionis tertia interjectio eſſe videtur, proindeque extra verſum eſt. Vide Eunuch. Act. III. ſcen. I. & Heautont. Act. V. ſcen. I. Et ſcen. VI. *Quæ ſe inhoneſtè optavit parare hic divitias.*] Egere locus hic notatione viſus eſt propter novitatem, malam favoris conciliatricem. Sunt qui *parere* non *parare* ſcripſiſſe poëtam velint: at id facere eſt, non ſanare vulnus: neque enim *parare* in causâ erat cur ſuis numeris non conſtaret ſenarius, neque *parere* ut conſtaret. Ego *ditias* non *divitias* ſcripſiſſe Terentium puto. Idem in Heautont. Act. I. ſcen. II. *Parentes, patriam incolumem, amicos, genu', divitias,* ubi quoque *ditias* poſtulat octon. iambicus. Rurſus Act. III. ſcen. II. *Vicinum hunc: nòſtin'? at quaſi is non divitiis,* ubi & *ditiis* verſus efflagitat ſenarius. *Dis certè* pro *dives* idem dixit in Adelph. *Dis quidem eſſes Demea.* Cùm igitur *divitiæ* nuſquam reperiam apud hunc authorem, niſi his locis quos citavi, & his ipſis omnibus *ditiæ* carmen poſtulet, & quemadmodum *dis* pro *dives,* ita *ditiæ* pro *divitiæ* dici potuerint, rem dignam putavi quam & indicarem ego, & in quam alii diligentiùs inquirerent. *Optumè hoſpes, pol, Crito antiquum obtines.*] *Opportunè* pro *optimè,* qui legendum putant ut verſui conſulant, potiùs quàm *morem* addant, vident meo judicio parum: nam & *opportune* ſententia non poſtulat, & in Hecyrâ ita Terent.

At tu æcaſtor morem antiquum atque ingenium obtines. Non eſt quòd nos moveat interpretis authoritas in illud Gnathonis in Eunucho: *Non cognoſco veſtrum tam ſuperbum,* ubi ille *ſuperbum* dici vult abſolutè, ut hoc Andriæ *antiquum obtines:* non eſt inquam quod nos moveat: ſcriptum ſiquidem invenio eo loco, *Non noſco genu' veſtrum tam ſuperbum.* Eſt quod Galli dicunt, *Vous ne ſerez pas ſi mauvais, voſtre pere eſtoit ſi bon.* Ex Act. V. ſcen. IV. *Andr. Ego Critonem video? & certè is eſt, ſalvos ſis Crito.*

Verſus hic, cùm trochaicus eſſe debeat catalecticus, corruptè legitur: quem ut emendaret Eraſmus, *is* detraxit: verſui quidem certè conſuluit, elegantiæ non habuit rationem, quæ *is* ſibi detrahi non patitur. Ego poſt eam interrogationem, *Andrium ego Critonem video? Et certè* ſubjici non puto commodè; *ecere* non *et certè,* puto ſcripſiſſe Terentium. *Ecere* autem adverbium eſt jurandi, ac ſi diceres, *per ædem Cereris,* ut *æcaſtor, per ædem Caſtoris ædepol,*

ædepol, per ædem Pollucis. Eo uſus eſt Plautus, eo Terentius non ſemel. Ita & elegancia & verſus Terentium ſcripſiſſe clamant. Idem erat flagitium in Eunuchi Act. V. ſcen. II. Idem in Adelph. Act. I. ſcen. I. Idem multis aliis locis. *Itane verò obturbat?*] Locus ſi, ut interpretes volunt, accipiatur, ut *verò* adverbium ſit, ſintque hæc inter ſe diſtincta, *Itane verò? obturbat*, corruptum eſſe locum aſſeveratione omni confirmo. Quòd ſi *verò* nomen ſit caſu dandi, referaturque ad verbum *obturbat*, obturbare verò erit veritati obſtrepere. Miratur ergo Crito tam eſſe veritati adverſum Simonem, ut ei obſtrepat, & vera dicentes amet interpellare.

EX INSCRIPTIONE EUNUCHI.

Mihi inſcriptio hæc ſic legenda videtur:

PUBL. Terent. Afric. Eunuchus. Acta ludis Megalenſ. L. Poſthumio Albino, L. Cornelio Merulâ Ædilibus Curulibus, Egêre L. Ambivius Turpio, L. Attilius Præneſtinus. Modos fecit Claudius Flaccus Claudii filius, tibiis duabus dextrâ & ſiniſtrâ. Acta ſecundò eſt. Græca eſt Menandrou. Edita M. Valerio Meſſalâ, C. Fannio Strabone Coſſ.

Ex prologo. *Poſtquam ædiles emerunt.*] Antequam fabulæ ante populum agerentur, agebantur privatim apud ædiles.

Quàm plurimis, & minimè multos lædere.] *Quàm plurimis* duæ ſunt dictiones. Loci ſententia, cujus nos Æmilius Ferretus admonuit, hæc eſt, *Si quiſquam eſt qui bonis placere velit potiùs quàm malis* (nam per plurimos, eoſdem hîc intelligimus quos Græci per πολλὰς) neque tamen malos lædere, in iis eſſe ſe poëta profitetur. Adverbium *potius* ſubintelligi non eſt novum: ſic Ulpianus, ſic Cicero lib. III. in Verrem eſt locutus. Sic Homerus Ὀδυσσ. ζ.

Αὐτὸν ἔχ‑ῆλα σε βέλομ' ἐπαυρέμεν ἢ τινα τῶν δε.

Ex Act. I. ſcen. I. *Perficies.*] Alibi *pertendes*: in quam ſignificationem dicitur à Terentio Heautontimor. Act. V. ſcen. V. *Video non licere, ut cœperam, hoc pertendere.* Ex Act. II. ſcen. II. *Ad cœnam ut veniat.*] *Cœna* hîc pro prandio: nam quam nunc cœnam dicimus, veteres veſpernam dixiſſe teſtis eſt Non. Marcellus. Vide Act. III. ſcen. II. verſ. 26. *Ego illum.* Et ſcen. III. *Calidum.*] Malè interpres putat *Callidum* ſcribendum: nam & Græci θερμὸν dicunt, & verſus aliter non conſtat. Ex Act. III. ſcen. I. *Ha, ha, he.*] Poſteriores duæ interjectiones hiſtrionis ſunt, & extra verſum. Vide Andr. Act. IV. ſcen. IV. & Heautont. Act. V. ſcen. I. Et ſcen. II. *Vel ſobrius.*] Hinc colliges invitatam fuiſſe Thaidem à milite non ad veſpernam, ut veteres loquebantur, cum adhuc eſſet ſobrius; vide quod ſuprà notavimus Act. II. ſcen. II. Vide Act. IV. ſcen. VII. verſu penultimo.

Parata omnia.] Gn. *fiat.* Tha. *diligenter, Pythias.*] Aut *præſtò omnia* ſcribendum eſt, aut *fiat* ſyllaba una facienda: quod magis placet, *parta* omnia maluiſſem, ſi proprietas ſermonis paſſa fuiſſet. non enim *parere* cœnam dicimus, ſed *parare*. Et ſcen IV. *Niſi*

quicquid eſt.] *Niſi* pro *ſed*, vid. Adelph. Act. I. ſcen. II. verſum ultimum. Ex Act. IV. ſcen. IV.

Verum herclè hoc verbum eſt, *ſine Cerere & Libero friget Venus.* Verſum hunc ſcriptum etiam hoc modo reperio :

Verum herclè verbum hoc eſt, *ſine Cerere & Baccho friget Venus.*] Atque ita ſi legatur, iambicus erit octon. acatalect. quales & ſuperiores & inferiores omnes. Niſi velis *Libero* eſſe dactylum. Vide quæ in verſiculum illum Adelphorum Act. II. ſcen. I. eſt à nobis adnotatum. Et ſcen. VI. *Abi tu.*] *Abi* poſteriore correptâ.

Et ſcen. VII. *Domique*, *focique*, *fac viciſſim ut memineris.*] Hinc colligas non fuiſſe ad veſpernam, ut ante dicebamus Act. III. ſcen. II. invitatam Thaidem, cùm eodem die Sanga coquus à Gnathone ſui officii commonefiat. Præterea, quod multò maximum eſt argumentum, tot res poſt cœnam geri eodem die non potuerunt, ſi cœnam pro veſpernâ ſumimus.

Ex Act. V. ſcen. V. *Quod mœchis ſolet.*] Athenienſes mœchis pudenda & ſedes expilabant : quod ſupplicii genus παρατιλμὸς dicebatur.

EX INSCRIPTIONE HEAUTONTIM.

Inſcriptio mihi hæc ſic videtur legenda:

PUBL. Terentii Afri Heautontimorumenos. Græca eſt Menandrou. Acta ludis Megalenſibus L. Cornelio Lentulo, L. Valerio Flacco Ædilibus Curulibus : Egit L. Ambivius Turpio. Modos fecit Claud. Flaccus, Claud. filius, tibiis paribus. Acta deinde duabus dextris. Acta etiam tertiò. Edita T. Sempronio Graccho, M. Juventio Heluâ Coſſ.

Ex prologo.

Id primum dicam, deinde quod veni eloquar.

Locum hunc, quo in hoc authore obſcurior nullus, notare malui, quam emendare : ut in re tam difficili, atque perplexâ, ſuum cuique judicium relinqueretur. Primùm non eo ordine, quo res propoſita eſt, narratur : neque enim hæc quæ ſequuntur,

Ex integrâ Græcâ integram comœdiam
Hodie ſum acturus Heautontimorumenon :

Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici. Hæc, inquam, non demonſtrant, cur partes ſeni poëta dederit, quæ erant adoleſcentium : quod tamen dicturum ſe primùm pollicetur. Jam ubi pòſt paulò dicit, oratorem eſſe ſe, non prologum, non docet cur venerit : venerat enim hiſtrio non ut prologum recitaret, ſed ut ageret fabulam : id tamen fuerat quod ſecundo loco erat dicturus. Deinde quis ille ſenex, cui adoleſcentium erant datæ partes ? Quæ illæ ipſæ adoleſcentium partes ? Ego, ut quod ſentio paucis dicam, verborum ordinem perturbatum tantas loco tenebras puto attuliſſe : quod ſi ita legamus, *Id deinde dicam*, *primùm quod veni eloquar*, erunt omnia clariora. Nam cùm prologi ab adoleſcentibus ſolerent recitari, eſſetque L. Ambivius ſenex, qui prologum recitaret : cur adoleſcentium partes ſeni eſſent demandatæ, mirari populus jure potuiſſet : cujus facti

cauſam dicturum ſe pollicetur, ubi quare venerat explicâſſet. Veni, inquit, ut ex integrâ Græcâ, integram comœdiam agam, quæ ex ſimplici argumento duplex facta eſt. Dicerem & cuja eſſet Græca, & Latinam quis fecit, niſi partem veſtrûm maximam ſcire arbitrarer. Habetis cur venerim, dicam jam nunc cur partes has prologi, quæ erant adoleſcentium, ſenex didicerim. Non prologum voluit me eſſe poëta, hoc eſt, fabulæ argumentum narrare, ſed oratorem fecit, qui pro ſe apud vos cauſam dicerem, adverſus eos rumores, quos de ſe malevoli diſtulerunt. Contaminâſſe ſcilicet Græcas multas, dum facit paucas Latinas. Orator ergo ad vos venio ornatu prologi. Ex Act. IV. ſcen. III. *Voſtrum ſenem.* Sy. *Imò ut.*] *Imò* priore brevi.

EX INSCRIPTIONE ADELPHORUM.

Mihi ſic inſcriptio hæc videtur legenda:

ADELPHI Terentii. Acta ludis Funebribus L. Æmil. Paul. Q. Fab. Maxim. P. Cornelio Africano Ædilibus Curulibus. Egère L. Attilius Præneſtinus, L. Numidius Poſthumus. Modos fecit Claud. Flaccus, Claud. filius, tibiis dextris. Facta Latina eſt è Græcâ Menandrou, L. Anitio Gallo, M. Cornelio Cethego Coſſ.

Ex Act. I. ſcen. II. *Niſi quicquid eſt.*] *Niſi* pro *ſed.* Ex Act. II. ſcen. I.

Dŏmŏ mē *eripuit, verberavit, me invito abduxit meam.*

Domo me e, anapæſtus eſſe videtur: alioquin non conſtabit trochaicus. Ablativos eſſe *primo, vero, cito, ſedulo, mutuo, crebro, ſero*, ultimiſque correptis dici interim, nemo neſcit. Act. V. ſcen. VIII. *animo* extremam corripere adnotavimus. Et Act. IV. ſcen. I. *Quaſi puero.*] *Puero* diſſyllabum. Et ſcen. II. *Niſi me credo*] *Niſi* pro *ſed.* *Quonam?* Sy. *Illic ubi, &c.*

Verſum hunc denarium catalecticum trochaicum faciunt, quos nullos ſcripſit Terentius. Alibi *quidnam?* Sy. *Illuc, &c.* Ego legendum putarim, *Ubinam?* Sy. *Ubi etiam, &c.* ut ſic trochaic. octon. hypercat. *Quonam*, non videtur ſententia poſtulare: illìc Donatus non legit. Et ſcen. V. *Domi virginem.*] *Domi* poſteriore correptâ, niſi virginem quadriſyllabum facis. *Abi domum.*] *Abi* poſter. correptâ. Ex Act. V. ſcen. VIII. *Corpore & animo.* M. *Gaudeo.*] nĭmŏ *gau*, anapæſtus: hoc idem etiam Act. II. ſcen. I. adnotavimus, in *domo me eripuit, &c.*

EX INSCRIPTIONE HECYRÆ.

Hæc inſcriptio judicio noſtro ita legenda eſt:

TERENTII Hecyra. Tota Græca eſt Apollodorou. Edita Cn. Octavio, T. Manlio Torquato Coſſ. Acta primò ludis Romanis, Sex. Jul. Cæſare, Cn. Corn. Dolabellâ, Ædilibus Curulibus, ſine Prologo: non eſt placita. Relata eſt iterum ludis Funebribus L. Æmilii Pauli, non eſt placita tota. Relata eſt tertiò, Q. Ful. L. Martio Ædilibus Curulibus. Egit L. Ambivius Turpio:

pio: modos fecit Claudius Flaccus, Claud. filius, tibiis paribus. Placuit.

Ex Act. III. ſcen. IV. *Imò quid.*] Anapæſtus, vide verſum ultimum. ſcen. IV. Act. IV. Vide Hecyr. ſcen. ult. Ex Act. IV. ſcen. IV. *Imò ve.*] Anapæſtus. Vide Act. III. ſcen. IV.

EX INSCRIPTIONE PHORMIONIS.

Hæc inſcriptio judicio noſtro ita legenda eſt:

PUB. Terentii Afri Phormio. Acta ludis Romanis L. Poſthumio Albino, L. Cornelio Merulâ Ædilib. Curul. Egêre L. Ambivius Turpio, L. Attilius Præneſtinus. Modos fecit Claud. Flaccus, Claud. filius, tibiis paribus. Tota Græca eſt Apollodorou, ἐπιδικαζομένη. Acta quartò eſt. Edita C. Fannio Strabone, M. Valerio Meſſalâ Coſſ.

Ex Act. I. ſc. IV. *Nam abſque eo eſſet. Rectè mihi vidiſſem.* Scriptum in alio exemplari reperio, *Nam abſque eo rectè ego mihi vidiſſem.* Quòd ſi *eſſet* legamus, aut notandum novum erit locutionis genus: aut ita oratio diſtinguenda, *Nam abſque eo, eſſet rectè, ego mihi vidiſſem.* Ex Act. II. ſc. I. *Nil ſuave meritum eſt.*] In hæc verba ita interpres, *Ordo & ſenſus hic eſt: Nihil mihi mercedis ſuave eſt, ut ego illam cum illo nuptam feram. Suave* enim meritum, *ſuavem* mercedem ſignificat. Ego ſcriptum fuiſſe puto, *Nil ſuave meritu' eſt:* ut ad Antiphonem ea verba ſic referantur, *Egone illam cum illo ut patiar nuptam unum diem? non faciam, non enim meritus à me eſt, ei ut eſſe dulce aut ſuave aliquid patiar.* Poteſt & ſic id intelligi: *Nihil mihi fecit Antipho ſuave, ut ei aliquid eſſe ſuave permittam. Mereri,* pro *facere* non hoc tantùm loco uſurpavit. Ita in Hecyrâ, Act. III. ſcen. V.

Quæ nunquam quidquam erga me commerita eſt, pater,
Quod nollem, & ſæpe quod vellem meritam ſcio.

Nempe Phormionem.] Alia exemplaria habent, *Num Phormionem?* atque ita conſtat ſenarius. Vide an malis literarum tranſpoſitione, in Phormionem primam breviter dici: cùm & Apollodorus, cujus hæc fabula eſt, ejus dictionis ſyllabam primam corripuerit. Quod quâ ratione fecerit non video, niſi pro Phormio Phromio ſcripſerit. De his literarum tranſpoſitionibus, vide Theodorum Grammaticæ libro quarto. Et ſcen. III. *Eho tu ſobrinum tuum.*] Apud Ciceronem in Oratore ad Brutum legimus, *Eho tu cognatum. Id quod lex jubet.*] Vide num legendum, *Ei quod,* &c. ut paulò pòſt, cùm ſenis verba repetit Phormio, *Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere? Non agam,* i.] Dactylus. Ex Act. III. ſcen. II.

Dorio audi obſecro. D. *Non audio.* P. *Parumper.* D. *Quin omitte me.*] In hunc verſum ita interpres, *Sunt qui ſic legant, ut Dorio Phædria dicat: Leno audi: iterum Phædria: Obſecro.* Certè qui ita orationem diſtinguebant, id viderunt, non petere Phædriam à lenone ut audiret: ſed ut parumper leno pecuniam exſpectaret. Neque enim reſpondiſſet leno, Non audio, ſi audientiam tantùm adoleſcens poſtularet: id ſiquidem reſpondere ſolemus, cùm quod petitur non conceſſuros non ſignificamus. Ego diſtinguendam ita orationem non puto: cùm illud *audi,* lenoni tam obſtinato ad dene-

denegandum minùs convenire videatur. Verſum eſſe trochaicum conſtat, ſi *audi* non detrahimus, hypercatalecticum, cùm *Dorio* primam habeat longam: à muneribus enim, non ab haſtâ nomen habet, & in hâc ipsâ ſcenâ bis primâ productâ reperitur: ſin detrahimus, & ſententiæ conſulitur, & verſus trochaicus fiet catalecticus, quales qui ſequuntur omnes, qui quidem trochaici ſunt. *Parumper* illud Phædriæ ad exſpectationem pecuniæ, non ad audientiam referri debere omnino confirmo: ſequitur enim, *Nequeo exorare ut maneas triduum hoc?* Locus hoc habere ſententiæ videtur, Dorio, inquit Phædria, exſpecta obſecro dum pecuniam conficio. Surdo, inquit Dorio, fabulam narras. Miſſum me fac, moleſtus es. Hic Phædria, *Audi quod dicam, Dorio, non me capis:* quod parumper peto ut exſpectes, eſt ut triduum tantùm exſpectes, ne quod parumper ut exſpectes peto, putes, petere me, hominum aliorum more, ut in multos dies aut menſes exſpectes.

A. *Miſeritum eſt.* P. *Hei veris vincor.* G. *Quàm eſt uterque ſimili' ſui?*] In hâc ſcenâ verſus non eſt alius difficilior intellectu. *Miſeritum eſt*, dicere per ironiam Antiphonem vult interpres: quod ego illi aſſentior. At quid ſit *veris vincor:* quid, *Quàm eſt uterque ſimilis ſui*, neque ille dicit, neque ego aſſequor. Scriptum fuiſſe credo, *Hei verbis vincor.* Vincebat enim lenonis in negando pertinacia & loquacitas, adoleſcentis ingenui atque liberalis pudorem. Quamobrem ſecum Geta. Quàm leno is, inquit, mores leonis habet, & Phædria pudentis atque liberalis adoleſcentis, qui verbis à lenone vinci ſe fateatur. Et ſcen. III. *Dum igitur diem licet.*] *Diem* una ſyllaba; hunc verſum citat Priſcianus ſine *diem.* Ego malo propter elegantiam ſyllabam facere unam quàm tollere, cùm eâ dictione ſublatâ, verſus etiam aliud deſideret. Ex Act. IV. ſcen. IV. *Aruſpex.*] *Aruſpex* qui ab harugâ derivatur, primam vocalem habere debet aſpiratam.

Ex Act. V. ſcen. II. *Vorſuram ſolvis.*] *Vorſura* potiùs legendum ſeptimo caſu, quàm *verſuram*, etſi Budæo aliter videtur. Et ſcen. III. *Capiebat ſtatim.*] *Statim* priore longo pro perpetuo & æqualiter. Et. ſcen. VI.

G. *Vapulabis.* A. *Id tibi jam quidem fiet, niſi reſiſtis, verbero.*
G. *Familiariorem oportet eſſe hunc qui minitatur malum.*

Scenam hanc trochaicis conſtare catalecticis verſus metientibus clarum eſt. Quare cùm prior ille verſus neque trochaicus eſſet ejus menſuræ, quam Terentiani verſus nunquam excedunt, hoc eſt, cùm neque octon. eſſet catalecticus, neque hypercatalecticus, incidit animo ſuſpicio, loco aliquid eſſe additum, vel certè detractum: quid id eſſe poſſet, cùm reperire non poſſem cogitando, in codicem incidi, vix dignum, qui mihi fidem facere deberet, niſi judicii ratio acceſſiſſet. In eo ita ſcriptum reperi:

G. *Vapulabis. Curialis vernula eſt qui me vocat.*
A. *Id tibi quidem jam fiet, niſi reſiſtis, verbero.*
G. *Familiariorem oportet eſſe hunc qui minitat malum.*

Quæ lectio propter multas res mihi probatur: verſui enim conſulitur, & id quod ſubjecit, *Familiariorem eſſe oportet, qui minitat malum*, explicatur magìs: vocare enim potuit quivis, vernula

 etiam,

etiam, minitare malum (ut loci hujus verbo utar, quo uſos antiquos notatum video à Priſciano) non niſi qui in eum jus habeat & imperium : unde in ſuſpicionem venit Geta, herum eſſe, à quo vocaretur, non vernulam, quemadmodum initio putabat, cui verbera etiam minitaverat. Id unum relinquebatur dubium, quid curialem vernulam dixiſſet poëta, cùm curiales hi dicantur, qui curiæ ſint ejuſdem, curiámque ſervi non haberent, neque apud Romanos, neque apud Græcós. Eâ de re duæ animo ſubibant opiniones, aut legendum, *Familiaris vernula eſt*, nam & ſubjecit, *familiariorem*, & verſus utrumque patitur trochaicus : aut ſervos curiales dici poſſe, qui dominis ſerviunt ejuſdem curiæ. Populares enim dicuntur etiam ſervi, qui dominis populi ejuſdem ſerviunt : ita enim ſumendum illud puto, Act. I. ſcen. I. *Amicus ſummus meus & popularis Geta.* Palliatam enim eſſe fabulam meminiſſe debemus, civitatemque Athenienſem in δήμους, hoc eſt, populos diviſam fuiſſe, quemadmodum hodie eſt Florentina. Nam putare ideo à Davo popularem Getam appellatum, quòd eſſent nationis ejuſdem, quod interpreti video placuiſſe, ignorare eſt populos fuiſſe diverſos Getas & Davos, & ſervis nomina dari ſolita ab eo populo unde eſſet quiſque. Diverſos autem fuiſſe populos Strabo libro ſeptimo his verbis teſtatur : Fuit & alia regionis diviſio ex antiquis permanens temporibus, alios enim Dacos, alios Getas appellant. Getas quidem qui ad Pontum in orientem vergunt, Dacos autem qui in oppoſitum verſus Germaniam & ad Iſtri fontes, quos olim Davos vocatos eſſe reor. Ex quo apud Athenienſes Davorum & Getarum nomina ſervilia plurimùm abundabant. Hoc ſanè credibilius eſt, quàm à Scytharum gente derivari, quos Daas vocant : longè enim illi ad Hyrcaniam poſiti ſunt, nec ex eo loco Athenas mancipia deportata putandum eſt. Hæc Strabo. Regio ergo eadem erat & Davorum, & Getarum, & lingua eadem, quemadmodum poſt paulo ſcribit idem Strabo ; proinde gens eadem, ſed in populos varios diviſa : neque protinus ejuſdem populi dici debent, qui ejuſdem gentis ſunt, & nationis. Et ſcenâ ſeptimâ. *In angiportum hoc.*] Priſcianus legit *hunc*, ut probet etiam genere maſculino *angiportum* reperiri. Et ſcenâ nonâ. D. *Ut voles faciet.* N. *Imò ut jam ſcias.*] & *imò ut*, anapæſtus.

JULII CÆSARIS SCALIGERI LIBER DE COMICIS DIMENSIONIBUS,

Ad Silvium Cæſarem filium.

QUibus artibus poëtarum ingenia excolerentur, cùm eſſet à nobis duobus libris explicatum ; non priùs abſolutum fuiſſe opus illud videbatur, quàm additâ de verſibus comicis commentatione inſtitutum teneremus. Nam cùm de origine, generibus, partibus fabularum, quæ in ſcenam afferrentur, & ab aliis olim, & à nobis ipſis ſuo loco ſit diſputatum : in animo habebamus, totum hoc negotium legare iis, qui de pedum quantitate, atque verſuum ratione conſcripſerant. Verùm cùm & maximus

vir

vir Eraſmus, & poſt eum plerique alii ita hanc conficere provinciam aggreſſi ſunt, ut & ille his non pauca reliquiſſe, & hi eadem illa aut neſciſſe, aut præteriiſſe viſi ſint, coactus ſum, Silviole fili, hâc quoque operâ oſtendere animum erga te noſtrum: ut quem in locum naturæ ope teipſum evehere mirabamur, noſtris auſpiciis promoveri, ac provenire eò poſſis. Nam cùm pernecesſaria per ſe cognitio eſt ipſa, tum etiam ſi non eſſet, videntur tamen viri illi talem effeciſſe: ſive ad eorum magnitudinem intueare, quam ad hujuſmodi lucubrationem demiſiſſent: ſive negligentiam ſpectes, quâ mutilam depravatamque relinquerent.

Ac primùm quidem quam Eraſmus affert, vereor ut accipienda ſit dubitatio: ſit, nécne certis pedibus aſtricta comœdia. Nam quanquam Quintilianus hoc dixiſſe videtur, non tamen pedum leges potiùs, quàm trimetrorum præſcriptionem deſideravit: neque in omnibus, ſed in Terentianis tantùm: quarum gratiam, quam elegantiâ orationis atque puritate conſequutæ eſſent, diminutam putabat licentia verſuum longiorum: cùm tamen Plautus nihilo ſit in trimetris frequentior. Hoc autem ampliùs eâdem in quæſtione peccat Priſcianus: quoſdam eſſe, qui in Terentii fabulis extare metra negent, atque eoſdem tamen ait, illa quaſi arcana quædam, ſibique ſolis cognita profiteri. Quid enim eſt hoc? negare numeros in verſu quopiam, eoſdémque numeros in eodem verſu ſe ſolos dimetiri poſſe? Hanc ſententiam more ſuo de illo mutuatus Eraſmus, commodiorem fecit: dividit enim eam, ejuſque partes ad diverſa refert judicia. Alios inquit negare, alios quaſi inutilem eam inveſtigationem exiſtimare. Quorum utrumque cùm ipſe rejeciſſet, quod erat priore loco, meritò quaſi judicatum omiſit. Alterius autem rationem hanc reddere inſtituit. Non operam perdere nos indagandis verſuum generibus, hanc enim diligentiâ effici, ut quæ librariorum incuriâ tranſpoſitæ voces ſint, ſuis eæ ſedibus reſtituantur. Ego verò neque hoc eſſe neceſſarium video, & plùs conferre ad ſolutæ orationis libertatem. Nam neque ubivis tranſpoſitæ voces, verius tollent connexionem: & frequentiſſimè deprehendimus, ob numeri neceſſitatem ita tranſpoſitas, ut ſi eandem ſententiam in epiſtolam ſis allaturus, cogaris aliis ſedibus digerere: veluti cùm Terentianus Simo ait,

Si ſenſero hodie quicquam in his te nuptiis
Fallaciæ conari, quò fiant minùs.

Nam priore verſu multa invertas ſine diſpendio numerorum: in altero autem, & quotidiano ſermone, & forenſibus contentionibus aliter loquare. Itaque ſi librarii ita ſcripſiſſent:

Fallaciæ conari, quominùs fiant: ex eorum temeritate hoc fructûs capiamus, ut minore negotio imitemur. Hoc igitur non negamus nos, verſuum legibus duci nos ad verborum ſedes inveſtigandas: ſed in eo ullam eſſe utilitatem, hoc negamus: imò verò conducere interdum magìs, ſi tranſpoſita ſint, quo ordine orationem noſtram inſtituamus. Sed profecto hàc opera plus fuit laboris ſumptum, quàm captum utilitatis: ut non ſine causâ miraremur, ſummos viros tantum ſtudii in dimetiendis illis verſibus poſuiſſe, Priſcianum, Donatum, Aſperum, Jubam, Scaurum, Probum, Sulpitium,

tium, Varronem ipſum. Quorum frequentia cùm mihi in mentem venit, apparet illico aut obſcura diligentia, qui infecto negotio eguerint ſucceſſore: aut res ipſa perdita, quæ vel ab uno alteróve tantorum virorum nequiverit c nfici. Quare eâ quoque causâ, ſed potiſſimùm eâ, inquam, eſſe potuit, ut ad hanc contemplationem ſtudium noſtrum adhiberemus. Neque enim ſola res petenda jam eſt nobis, ſed ipsâ contentione de clariſſimis autoribus victoria reportanda. Atque ut eorum judicia hâc quoque in parte emendemus, ſimul ad hanc operam incitemus ingenia literatorum: ut non minimam pronunciandi rationem ex hâc commentatione conſequi ſeſe poſſe putent: quemadmodum cùm intellexerint neque aſpirationem, neque ſibilum, neque mutam inter ſe conſpirare potuiſſe, ut prima ſyllaba in voce hâc, *iſthic*, produceretur. Quâ in voce eâdem qui putant ſibilum extrudi in pronunciando, neque morem ſervârunt, neque etymologiam obſervârunt. Nam Æoles, quos Latini maxime ſunt imitati, quod alii ἐσθλὸν dicerent, ipſi ἐσλὸν pronunciabant: ita in verbo *iſtic* ſatiùs fuit mutam abjicere. Et fuit ratio: nam *is*, pronomen integrum manet: caudâ autem illâ, quam vocant ſyllabicam adjectionem, nullo diſpendio expunctâ etiam leniori relinquit locum conjunctioni. Præterea multis in locis animadvertas, poſituram conſonantium non producere vocalem: ſed ſuâpte naturâ niti brevitate: ut, *in*, *ſed*, *ad*, *quod*, *aliud*, *ſimul*: in quibus qui putârunt oportere poſtremum elidi elementum, vehementer errârunt. Sed longè faciliùs in disjunctis vocibus correptam vocalem tenuêre, quàm in conjunctis. At in conjunctis ita pronunciabant, ut poſitura nihil afferret moræ brevitati. Sic *inſidias*, & *inferos*, primam producere dixerunt: *indicationem* autem & *incautum*, corripere. Quare ſi hoc in uno tractu ac tenore faciebant, multò commodiùs interpoſito eo intervallo, quod ſeparatis vocibus debetur, efficere debuêre. Nam ſi dicas, *in ſedibus*, atque ibi præpoſitio brevis ſit, quæ in eâ compoſitione longa fuiſſet, quantò aptiùs brevis erit, ſi dicas, *in diem*: quæ ſi compones, brevis quoque erit? Præterea animadvertemus, quàm celeriter multas vocales pronunciando expediverint, ut etiam cum ſequentibus obſcurârint. Sic enim in illis, *ſcias*, *ſuæ*, *tuæ*, *fuit*, *dies*, *deos*, *prius*: quæ efficiebant monoſyllaba: ita ex duobus comparativis, *potius*, *melius*, duos conſtituebant pyrrhichios. Nam quemadmodum menſuremus verſum illum ex Andriâ?

Dabit nemo: inveniet inopem potiùs, quàm te corrumpi ſinat.

Neceſſe enim eſt ex duabus vocibus his, *potiùs quàm*, unum pedem fieri: quod ut efficias, multâ priùs, ac mirabili eget interpolatione. Ergo vulgò ita quoque locutos puto, non laturos ſcenarum barbariem, quæ de medio ſumeret ſermonem. In hâc tamen re & diſceptârunt multi, & non pauci errârunt: ſicut & illi, qui reddere voluerunt rationem verſuum: cùm alii eſſent curtiſſimi, alii adeò longi, ut nihil libeat cum Plautino trapezitâ jocari, dum unum ſcribo explevit mihi totas ceras quatuor: quantus ille eſt ex Eunucho:

Et magnifica verba: verba dum ſint; verùm ſi ad rem conferentur, vapulabit.

Quan-

Quanquam, hîc quoque ab illis diſſentio, aióque duos verſus ɛſſe: priorem trochaicum dimetrum brachycatalecticum, alterum oɛtonarium. Nam ſic pronunciavit, ut cùm dixiſſet.

Et magnifica verba: ſubſtitit, affixitque ibi propoſitum in verɔis: poſtea ſimul cum re mutavit ſententiam, ut pro factis facta 'edderet, & verbera minitaretur. Priſcianus diſtinctionis causâ ɔreviores incertos verſus dicit. Verùm neque ılle diſtinctio hæc ɔuid eſſet, declaravit: neque nos, quid ſibi velit, ſanè ſcimus. Nam quæ diſtinctio eſſe debet, non ſolùm eàdem in ſcenâ, ſed etiam perſonâ? quæve in primâ ſcenâ graviſſimæ comœdiæ Amɔhitruonis? Ipſo enim ingreſſu ſtatım nuſquam ſibi conſtat. Aut qualem in eâ ſcenâ, in quâ Pamphilus de patris duritiâ queritur? qui in eodem argumento propoſitóque perſtaret conqueſtionis, & etrametris illud inſeruit dimetrum:

Quod ſi ſit, pereo funditus.

Alii, ut ſibi videbantur, acutiores, è rebus ipſis duci, non ſolùm pedum ſtatum, aut curſum, ſed etiam verſuum tractus prodidêre: in re perturbatâ mutari verſus, pedéſque ipſos confundi: n celeritate trochaicos trudi: gravibus perſonis ſtatarios ſermones onfieri ex ſpondæis. Afferunt huc non tam pro teſte, quàm pro udice Virgilianam prudentiam, divinam illam ſanè mihi: quærem rerborum nitore ac numerorum concinnitate oculis ſubjiciat. Ego verò ut horum diligentiam veneratus ſum, quam equidem tanto tudio in meis poëmatis exprimere conatus fuerim: ita in comœdiis alſam ſimul atque ſupervacaneam animadverti. Nam ſi in perſoıarum ſtatibus diverſis, ſi in contrariis negotiis, ſi in fabularum ɔartibus maximè inter ſe diſſimilibus, idem pes, idem pedum ordo, dem carminum genus oſtendatur: jam nulla cauſa eſt, quin horum ententia, tanquam vana explodatur. Ergo in divinâ fabulâ, ac rerè theſauro, quàm levi nimis de causâ Trinummum inſcripſit Plautus, protaſis trimetro iambico tota conſtat: item epitaſis, um cataſtrophe. Stichus è contrario, tota trochaicis longis. In Moſtellariâ adoleſcenti Philolacheti, homini perdito luxu, atque tio corrupto, quique unam modò rem ageret, ut inſerviret ventri, lati verſus ſunt omni pedum penè genere pleni. Tranioni autem ervo trepido, in re deſperatâ, verſus compoſiti, atque ſibiipſis onſtantes. Seni Teuropidæ, viro gravi, parco, læto, auctâ re, ımoto maritimorum metu periculorum, ſenarii iambici. Quid graɾius Amphitruone? Quid magìs ſtatarium, quàm finis fabulæ conrerſæ? concluditur tamen fabula trochaicis. In Sticho autem tam ambis potant, quàm trochæis. Gurgulio currens in re novâ, novo ıuncio vehitur trochæi rotis. At Acanthio in Mercatore haud abimili in re quadratis utitur iambicis, at iiſdem in Terentianâ Phormione Geta pari in negotio. Ergaſilus verò paraſitus in Captivis, am trochaicis, quàm aliis: cùm tamen ſimilem ageret curſuram. Quemadmodum & Dinacium puer in Sticho nuncii autor novi, utriſque miſtim uſus eſt. Præterea trochaicis Harpax Cacula militaris n Pſeudolo dum leonem quærit. Trochaicis Erotium meretrix n Menæchmis, ut obſonium comparandum curet. At è contrariò rochaicis Lyſiteles adoleſcens, & gravis, & frugi in Trinummo:

& Chremes ſenex, vir bonus, ac prudens in Andriâ, ſeriâ imprimis de re, paterno animo, conſtanti conqueſtione. Quòd ſi ad Davum reſpiciant, qui ſequenti ſcenâ jam otium atque tranquillitatem imperando ſibi, belliſſimos fundit trochaicos, jam ipſi illâ de celeritate aliquid conſultiùs remittant. Poëtas profectò iſtos comicos noſtrates, ut in mentem venerant res arripuiſſe, eiſque numeros accommodâſſe reor. Iſti verò legumlatores novi, plerique hoc ſuis obtinent ingeniis peculiare: ſemel alicubi ſi quid deprehendêre, illico pro lege habent. Atqui longo multóque opus eſt ſtudio, eſt opus conſilio prudenti, acri judicio opus eſt: quanquam equidem non negârim, fabularum initiis, ubi animos auréſque ſpectatorum trimetris verſibus imbuiſſent, ipſi ſibi ſuo quaſi jure agerent, deinceps interſperſis alicubi ejuſdem generis ſenariis, idque neque ſemper, neque coactos, neque conſultò factitâſſe exiſtimamus. Fuit tamen hoc illis in more poſitum, ut narrationibus trimetros majore ex parte adaptarent: neque ſolùm in argumentis, aut prologo, aut protaſi; ſed etiam apud perſonas eas, quæ etiam aliud agerent. Quemadmodum cùm Davus in Andriâ, de aliis rebus loquens, aliâ utitur verſuum dimenſione; ubi ad narrationem deventum eſt, de navi fractâ apud Andrum, ad trimetros divertitur:

Ad hæc mala, hoc mihi accedit etiam: hæc Andria.

Eadem diligentia in epiſtolis. In Pſeudolo ab longis in ſenarios deflectitur. In Aſinariâ quoque quod pactum conſcriptum eſt inter adoleſcentem, & lenam, ſenariis expletur: quoniam ſit narratio quædam: quanquam ne hîc quidem ſemper. Nam longis verſibus narrat in Rudente Grippus, eventis fortunæ ſeſe bene acceptum. At in eâdem ſenex ſomnium trimetris. Ex utriſque verò, atque etiam aliis miſtis Soſia Amphitruonis: quanquam ubi ad manus ventum eſt, iamborum vim atque alacritatem minutiore gyro flectit, ac vibrat. Cùm igitur tam inconſtantem legem videamus, ut illis poëtis neque curæ fuerit, utì facerent, neque ſalvo puri ſermonis nitore efficere potuère, utì humeris eſſent aſtrictioribus: nos ſic inventa, aut quemadmodum exſtant, permittamus, aut ſi quid ſiniſtri ſeſe offerat, ne odioſè extorqueamus: præſertim cùm licentiæ vitium cum Græcis, unde ſumpſiſſent, ſibi commune, licentia, utì ſolet, auxêre.

Illud verò, quod aliqui dubitando, quidam etiam aſſeverando negabant, fabulas Terentianas trimetris circumſcriptas, falſum eſſe deprehendimus. Nam & apud eum poëtam plus eſſe hujus carminis invenies: & contrà, apud Plautum quadratos, alióque longiorum genera. Andria penè ex æquo diviſa in utrumque genus eſt. Haud enim ita multò ab longis ſenariorum numerus ſuperatur. In Eunucho, & Heautontimorumeno, item. At in Adelphis penè ex quadrante longi ab ſenariis exceduntur. Phormionem potior ſenariorum numerus conficit. Hecyra laxior fabula, ac pedeſtrior eſt: itaque omnium Terentianarum, ad ſermonem quotidianum quàm proximè accedit: eſt tamen in eâ ſenariorum plùs tertiâ parte. At contrà, Plautina Amphitruo, & Rudens, vix totus quadrans expletur ſenariis. Aſinaria, Epidicus, quam tantopere ipſe autor laudat, Moſtellaria, Menæchmi,

Miles, Mercator, Pſeudolus, Aulularia, Caſina, Gurgulio, Bacchides, aut ex utriſque æquè conſtant, aut etiam minùs habent ſenariorum. Captivi verò, & Perſa, & Pœnulus, plùs dimidio textæ ſunt longis. Trinummus legebatur hactenus tota quadratis, aut non multò brevioribus. Eam nos ita reſtituimus priſtinæ ſinceritati, ut ad quingentos ſenarios excuſſerimus. Quorum tamen numero præſtant longi verſus duplò. Quam operam etiam cùm Truculento impendiſſemus: paulò minùs ducentis reformatis, tantam longiorum invenimus multitudinem, vix ut illorum hi eſſent pars quinta. Atque is labor non temerè ſuſceptus eſt: cùm tam facilè mendacium Quintiliani autoritate tegeretur. Nam iſti magni viri, dum nihil ine cuſſum volunt, & faſtidiunt leviora, plùs profectò nominis uſurpant, quàm ponant operæ. Quemadmodum Priſcianus quoque, cui de anapæſto ſententia excidit ſatìs abſurda, cùm dixit: Erit autem probabilis iambicus verſus, & tragœdiis aptus, ſi ſecundum, & quartum pedem, non alios feceris, quàm iambos, aut eum, qui tribrachus eſt, aut anapæſtus: quoniam ſunt pares. Quâ enim audaciâ fretus anapæſtum tr bracho parem dixit? Nam quod ait paribus ſedibus anapæſtum recipi: verum eſt. Sic enim extat in Pluto Ariſtophanis:

Ὡς ἀργαλέον πρᾶγμ' ἐστὶν, ὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ,

Et bis in eodem verſu.

Οἱ δ' ἐξετρέποντο, κ' οὐκ ἐδόκεν μ' ὁρᾷν ἔτι.

Verùm hoc eſt illi adeò frequens, ut nullus pudor Latinis ſit jam futurus, quibus linguæ ratio perſuaſit, ne hoc attentiùs curarent: præſertim cùm tragœdia quoque hoc admiſerit, gravius ſanè ac longè caſtius poëma. Obſervantior Sophocles: Euripides minùs obnoxius: nam minùs pepercit illis ſedibus:

Γλῶτταν δ' ἐπισχὼν σιγὰν ἴδια τῆς φρενός.

Et in Hecubâ:

Κ' εἰ σμικρὸν ἔχοιμι πάντ' ἂν ἀρκέντως ἔχη.

Neque ſolùm anapæſtum paribus ſedibus poſuit illis, ſed etiam in ultimâ, ut in Oreſte:

Αὐτουργός· οἵπερ καὶ μόνοι σώζουσι πόλιν.

Quem ſi tribrachyn voces, ſyllabam nunc reſpicias, non legem illam, quâ ultima habetur indifferens.

Eraſmus autem rectè ſedibus imparibus dicebat, pro iambo receptum ſpondæum, dactylum, tribrachyn, anapæſtum: proceleuſmaticum autem omiſit, quoniam excidiſſet memoriâ: & creticum, quem ſanè putaret non admitti. Nam ſi in eam ſedem poſſe recipi ſperâſſet, non multa carmina ſubvertiſſet. Proceleuſmaticus autem proximè ad naturam dactyli accedit, differens ſyllabarum numero, temporum tractibus par. Tribus autem modis excipitur pes ille. Aut enim mollis eſt, atque adminiculis quibuſdam ſimilior factus dactylo: ut, *Genua labant: ariete: parietibus.* Duabus enim vocalibus conſtitutis, prior conſonantis vim quandam videtur obtinere. Aut eſt apertior, ut in verſu Enniano:

Capitibus nutantis pinus, rectoſque cupreſſos.

Aut eſt coactus, ademptis conſonantibus quibus ſyllabarum brevitas impeditur: cujuſmodi eſt in Andriâ:

Sine invidiâ laudem invenias, & amicos pares.

3 Itaque

Itaque ad eum verſum cùm deveniſſet Eraſmus, neque agnoſcere vellet proceleuſmaticum, quem in ſuis legibus non conſtituiſſet, & putaret duriuſculè fieri, ſi Æolicum digamma auferretur, ut exiret proceleuſmaticus: ſuſtulit tamen, ut exciperetur tribrachus in duabus primoribus ſyllabis hujus nominis, *invidiâ*, & ex duabus poſtremis vocalibus una ſyllaba concreta eſſet. Verùm ut naturâ, ita in arte illius imitatrice faciendum nobis eſt, nihil aut otioſè, aut ſuperfluò agere. Ergo ut conſtet ratio dimenſionis, ſi recipias proceleuſmaticum, unum tantùm moliris, cùm tollis digamma. Si malis tribrachum, & hoc tibi idem curandum eſt, ut tollas: & præterea duabus confertis ſyllabis obſcuranda oratio. Nam ſi nihil refert pronunciéſne *invidiâ*, an *invida*, quid intelligamus? Quòd ſi (ac verius quidem eſt) ita pronunciemus, ut quaſi ſonum conſonantis prior vocalis obtineat, jam non ſit tribrachus ampliùs, ſed anapæſtus. Nam ita pronunciari in quibuſdam proceleuſmaticis jam diximus, & apparet ex illo verſu poëtæ:

Stellio, & lucifugis congeſta cubilia blattis.

Et apud Horatium:

Ut Naſidieni juvit te cæna beati.

Nam idem nomen aliter:

Naſidienus ad hæc.

Quare in priore verſu, omnes erunt ſpondæi præter quintum. Sic enim Catullus, *pituitæ*, primam cùm produxit:

Mucuſque & mala pituita naſi.

Non corripuit Horatius:

Niſi cùm pituita moleſta eſt.

Sed triſyllabum poſuit: ita ut media litera Æolicum ſit digamma: quod & elicitur ex judicio Ælii Stolonis, qui à *petendo vitam* duci ratus eſt. Verùm quod in *invidiâ* fecit, ut unam ex duabus efficeret ſyllabam, commodiùs confeciſſet in *injuriâ*, illo verſu:

Quo jure, quâque injuriâ præcipitem me in piſtrinum dabit.

Sicut in *perfidiâ*, prologo Amphitruonis:

Non ambitione, neque perfidiâ, qui minùs.

Id quod ad animadvertiſſet, non ſuſtuliſſet pronomen *me*, quod magnâ cum emphaſi, ac geſtu ad timorem perſonæ poſitum eſt: & omnibus in exemplaribus legitur. Tolli autem Æolicum elementum in eâ voce, palam eſt etiam verſu illo Phormionis:

Qui ſæpe propter invidiam adimunt diviti.

Neque enim mirum eſt adventitiam literam de medio tolli quaſi peregrinam. Eſt enim *video*, ἴδω· ſicut in verbo *vivo:* fuit enim βιῶ· eo verſu:

Liberiùs vivendi fuit poteſtas: nam antea.

Puto enim non admodum vegetam, contentámque fuiſſe literæ illius pronunciationem: ſicuti neque in *ovo*, neque in *ove*, cùm libitum eſſet: quæ ut aſperrima eſt apud Germanos, ita penè vocalis apud Vaſcones, non conſonans: nedum ut duplex uſpiam ſit. Sed nequaquam par ratio fuit aut neceſſitas, ut elideretur idem digamma, in verbo hoc, *inveniet:* eo verſu ex Andriâ:

Dabit nemo: inveniet inopem potiùs, quàm te corrumpi ſinat.

Nihilo

Nihilo enim mutatur verſus dimenſio, ſive tollatur, ſive relinquatur: quare contrà quàm ſenſêre, nullo pacto debeat tolli. In conjunctione quoque hâc, *enimvero*, durius fit, ſi eximatur. Quid enim eſſet, *enimvero?* Sed unam ſyllabam fuiſſe, *enim*, cùm vellent arbitror: ſiquidem Græcum fuit ἴν, & ἰνὶ. At quaſi pro conſonante accepêre, ut oſtendimus, in *Stellio, invidiâ, injuriâ.* Quòd ſi cui paulò aſperior videatur pronunciatio: is non meminit, eâ ratione, *cui* eſſe monoſyllabum, & *hui:* & quod omnium duriſſimum eſt, *huic.* Proceleuſmaticos autem aliis duobus verſibus animadvertêre quidam, utroque ex Andriâ:

Mala mens, malus animus: quem quidem ego ſi ſenſero.
Tibi generum firmum, & filiæ invenies virum.

Ac de priore quidem non eſt diſceptandum. In poſteriore autem mollior eſt; propterea quòd antiqui pronomina, *mi*, & *ti*, monoſyllaba pronunciabant ab Æolenſibus accepta, μοὶ, τοὶ· *tu*, τὺ· τὲ, *te.* Sic enim in Gurgulione accipiendum eſt:

Curato, ego tibi quod amas, jam huc adducam.

Tibi, proceleuſmaticum hîc quoque facient, neque errabunt. Hoc tantùm agebamus, ut intelligeres ſecundiorem fluxum earum ſyllabarum ad proceleuſmaticum, quarum duæ in unam redigi atque coaleſcere poſſint. De cretico autem, quem iſti omni conatu ſubterfugère, pluribus rationibus, atque exemplis eſt diſputandum. Nam ſi in heroicum admittitur, ſi in tragœdiâ, quod eſt poëma clarum, nobile, elatum, caſtum, locum invenit: quare in medium ac vulgatum ſermonem non recipiatur? Eſt igitur apud poëtam:

Et naufragum Scyllacæum.

Dicent non fuiſſe emendatum librum. At Vari & Tuccæ judicio emendatum fuit hoc. At eſt in emendatiſſimo libro Georgicôn, quod ſuprà adduximus:

Stellio, & lucifugis.

At eſt Euripidæ cùm alibi, tum in Hecubâ:

Δυοῖν δὲ παιδοῖν δύω νεκρὼ καθόψεται.

Cùm tamen dicere potuiſſet: Παιδοῖν δυοῖν,

Itaque nos quoque in Nemeſi, ſtuduimus gravitati, & auribus:

Heu genus nefandum.

Nam abjectâ interjectione, exanguis oratio eſt: item ſi dicas,

Heu gens nefanda.

Et alio loco poſuimus, *ſiniſtra:* potuiſſet dici, *ſcæva.* Sed paucis aures poëticæ datæ ſunt. Præterea ſi dactylus & anapæſtus in iambi loca ſuffecti ſunt, quorum utervis una illum & ſyllabâ & tempore ſuperaret, quare eam licentiam ſermonis eadem puritas non coëgerit recipere quaſdam voces, in quibus eſſet creticus? præſertim cùm è puris creticis aliquot verſus conſtent. Præterea, ea nomina, verbaque, *deus, dies, fuit, mea, ſua, tua*, eò pertinent, ut cùm collectionem in unam ſyllabam patiantur, doceant nos in cretico idem quoque fieri poſſe, ut emolliantur pronunciatione. Ad hæc, ſi omnium moroſiſſimus pes, ac penè ferus, ἀντιβακχεῖος, in heroicum receptus eſt apud Homerum: cum αἰγύπτιον, & ἀνδρότητα, facit ut dactylum primoribus ſyllabis amplectantur:

plectantur: nulla cauſa eſt, quin rationes etiam autoritatibus fulciantur: quas Eraſmus ſi diligentiùs recenſuiſſet, non tranſtuliſſet præpoſitionem *ex* in Andriæ prologo: ſic,

Qui bene vertendo, & eas deſcribendo malè, ex
Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.

Quod equidem ut non improbo, ita conſilium non laudo, quo adductus eſt, ut id faceret, ob amphimacrum vitandum. At ſi his rationibus non acquieſcat, exemplis ſaltem credere cogatur: quæ quanquam habebam penè infinita, tamen & multa omiſi, in quibus poſſent tergiverſari: & alia firma penè innumera, ne tædium parerent; paucis igitur contenti ſimus. Ex Hecyrâ igitur cùm illud poſſemus adducere:

Eam calamitatem veſtra intelligentia:

ſuperſedimus duabus de cauſis: quoniam & ipſi liquidam non geminant in poſtremâ dictione: & nos pronomen, quod primo loco poſitum eſt, monoſyllabum agnoſcimus: quare audiamus ex Aſinariâ:

Fortè ſi tuſſire occœpſit, ne ſic tuſſita.

Puto autem ſic legendum præcipient: *Fors ſi tuſſire.* Nam ii magìs erunt ferendi, quàm qui putabunt conjunctionem *ſi* corripi: ut in *niſi*, & in *ſiquidem.* Quare alia quæramus; ex Gurgulione:

Sitit hæc anus quantillum ſitit; modica eſt, capit.

Item in his duobus, binos:

Pervelim ſepultam; ſed quem adhuc naſo odos meo.
Sedatum te; quàm longe à me abeſt; lumen hoc vide.

Videamus alios multos, in eâdem:

Sed grandiorem gradum ergo fac ad me obſecro.

Ubi *fac* longum eſt, contra recentiores.

Salve anus; egon' ſalva ſim, quæ ſicca ſum ſiti?
Jamne ego huic dico? quid dices? me periiſſe, age.

Item ex Andriâ:

Sive iſta uxor, ſive amica eſt, gravida è Pamphilo eſt.

Quo è verſu ut creticum tolleret, non veritus eſt univerſæ orationis detrahere ornamentum: pronomen illud ſcilicet, quod in ſecundo loco ſtatim legitur. Videamus ergo etiam ex Eunucho:

Quæ cum amatore ſuo cùm cœnant liguriunt.

Nam hìc non poſſumus effugere, quin aut primâ in ſede creticus ſit, aut in quintâ. Nam ſi ſecundam vocem non collidas, ſed integram relinquas in dimenſione, ſicut frequenter fit, & Plautus voluit ſibi licere in Pſeudolo:

Si de damnoſis natis, aut de amatoribus,

Creticus ſit inevitabilis in quintâ. Nam prima ſyllaba naturâ, non poſitione, longa eſt. *Cœnare* enim mediam naturâ producit. Sin collidas, jam in primâ ſede hoc eveniat, eâdem validiſſimus ratione: qualis etiam ex Heautontimorumeno:

Itane comparatam eſſe hominum naturam omnium.

Quem verſum qui trochaicum putent, nugas agant; hæc enim fuga neque neceſſaria eſt, & eſt fruſtrà. Nam in prologo Adelphorum, quæ pars eſſe debet politiſſima:

Indicio

Indicio de ipſe erit: vos eritis judices.

In eâdem fabulâ.

Quàm aut hîc nunc manere tamdiu; aut nunc perſequi.

Ineptè divertunt ad trochaicos. Quid enim in illo dicent?

Ille futilis, ſomnium; ſineres verò illum tuum?

Etenim trochæos extorquere nequeant ex eo. Et in Eunucho:

Sed neminem curioſum intervenire nunc mihi.

Quem Eraſmus verſum pro ſenario imprudenter ſeſe metitum eſſe putat. Et in Hecyrâ:

A Myrrhinâ hæc ſunt meâ uxore exorta omnia.

Et in Pœnulo:

Perque meos amores, perque Adelphaſiam meam.

Et in Amphitruone:

Inimicos oſa ſum ſemper obtuerier.

Et in Aſinariâ:

Deam ſibi invocet, quam lubebit, propitiam.

Et in Aululariâ:

Nempe ſicut dicis; quid hic? non poterat de ſuo?

Ex Caſinâ:

Aut quaſi lumbricus terram quidem te poſtules.

Sicut ex Captivis:

Inde me continuò recipiam rurſum domum.

Ex Caſinâ alterum:

Quid facies? concludere in feneſtram firmiter.

Quòd ſi dicant elidi ſibilum, quemadmodum in Rudente:

Illuſtriores fecit: feneſtraſque indidit:

Objicies illud ex Aululariâ:

Ædepol mortalem parcè parcum prædicas.

Quo loco ſi jurandi adverbium pronunciatum autument ab antiquis per mediæ ſyllabæ exemptionem; alium opponas è Pſeudulo:

Nunc tuo cum filio liber accubat; omnia.

Ubi ſi dicant *ad* præpoſitionem in compoſitione etiam correptam enunciari conſueviſſe; quæramus nos, quare in aliis carminum generibus nullis licuerit hoc? Quòd ſi reſpondeat in cauſâ eſſe pedeſtrem ac vulgarem orationem; hinc inſtemus nos, non valde meritam eſſe illius vilitatem, ut tam accuratis aſtricta numeris creticum aſpernaretur. Itaque verbum ſubſtantivum aliquando miris torſêre modis; ut in Milite Plautus:

Cenſén' verò adeò eſſe parcum, & miſerè vivere?
Dicas uxorem tibi eſſe neceſſum ducere.

Apertiùs verò in Gurgulione, ſimplici ſibilo pronunciatur:

Huic anui non ſatìs eſt ſoli; canem eſſe hanc quidem.

Cæterùm quis eximet à cretico verſum illum ex Trinummo:

Sit taciturnitati clam fidei ac fiducia,

niſi qui ad trochaicam aram illam miſerè confugerit? Quare illo obruantur ex Gurgulione, quem iambicus, ut ſeſe in omnia vertant, quin ſit, efficere nequeant:

Liberi lepos, ut veteris vetuſti cupida ſum.

Atque initio quidem arbitror vocalium tenuiorum mollitie factum, ut ſubirent pedes alieni: ſic dicimus,

 Χαῖ,

Χρεώ, πηληϊάδεω, πόλεως, πλέων·

Ut bacchium etiam receperimus illo verſu :

Et læveis ocreas lento ducunt argento :

At hunc verſum ſpondaicum putat Diomedes vir doctus ; non malè : ut mollior vocalis ſubeat fortiorem. Si creticum interpoſuit, ut ſpondæum faceret, in verbo *aureo*. Quòd ſi in tragœdiâ cretici ſunt, in heroicis bacchius & antibacchius, ut taceam anapæſtum, tum Homeri, βορέης ζέφυρός τε· tum Virgilii, *Fluviorum rex Eridanus :* non videntur fuiſſe tot monſtra neceſſaria, quot iſti eximendis elementis creârunt, in *quidem*, in *ſicut*, in *ſimul*, atque aliis : neque excludendas integras fuiſſe voces, aut alias ſpurias ingenuis ſupponendas, quod feciſſe Eraſmum, & ſuprà oſtendimus, & ex his patet. Nam in Eunucho *deſpectam* poſuit ; *deſpicatam* ſuſtulit :

Habeat deſpicatam, & quæ nos ſemper omnibus cruciant modis.

Auxit etiam errorem aliâ culpâ, cùm ex eâdem fabulâ verſum fingit ex puris creticis :

Siccine agis ? quis tu homo es ? quid tibi vis ? quid cum illâ rei tibi eſt ?

Quem tamen iambicum quadratum agnoſcas. Pari infelicitate & illum ex Andriâ creticis concluſit, qui eſſet ſenarius integer :

In denegando modò queis pudor eſt paululum.

Reſtitutâ namque per initium præpoſitione, quam ille nimis confidenter ſuſtulerat, in prioris finem, tolles illius & errorem, & audaciam : ſimul deprehendes craſſam culpam ; qui creticum ex tribus vocibus confectum iri ſperavit illis, *queis pudor eſt*. Verùm ille vir curioſior paulò fuit emendandis auctoribus. Nam & apud Senecam :

Arcum intenſio frangit, animum remiſſio :

Eum ibi dixit eſſe inverſum ſenarium, atque ipſe ſic invertit :

Remiſſio animum frangit, arcum intenſio.

Dixiſſet commodiùs, quod ad pedes attinet, ſic legi poſſe : nunc cùm neceſſitatem affert, cauſam ſuam facit deteriorem. Nam & ſic ſenarius eſt : & in aliis apud eundem auctorem ſenariis non obſervatas magìs leges intelligas, quàm in comœdiis aut aliis fabulis unde ille ſumeret. Quod ſi acriùs contemplere, longè concinnior ſententia eſt : quam deformat ille inverſione ſuâ. Nam ſententia tametſi æqualiter de arcu, & de animo, pronunciat per contraria, tamen vult arcum referre ad animum, quoniam de animo quærit ſtatuere. Itaque non ab eo incipere ; ſed in eo ſententiam terminare oportuit : præſertim cùm præter expectationem de animo ſentiat. Nihil enim mirum, intenſione arcum, at mirum remiſſione animum frangi. Quare & creſcit oratio, & talis eſt, ut quâvis pedum diſpoſitione potior ſit. Ita curioſa hæc ingenia ſæpenumero judicio carent.

De comicorum verſuum materiâ, partiúmque quantitate, ſatis diſputatum eſt ; de ipſarum partium numero deinceps videamus. Principio, quod antea in libris *De Arte Poëticâ* ſtatuimus, hîc repetendum eſt, Verſus per initia curtos fuiſſe, duobus ad ſummum contentos pedibus. Id quod & ratione comprehenditur : ſiquidem partes toto corpore priores ſunt ; & exemplis : ſic enim ortum eſſe primum ſenarium in Apollinis pugnâ, quam cum Pythone conſeruit, ex illâ ſimplici acclamatione :

In

'Ιὴ παιὰν.

Quam cùm & iterarent, & frequentarent, natum aiunt ſenarium, quo tantopere in ſuis oraculis poſtea ille celebrârit.

'Ιὴ παιὰν, ἰὴ παιὰν, ἰὴ παιὰν.

Quâ de causâ apud auctores fabularum, invenias unicâ voce contentum verſum; ut in Eunucho:

Occidi.

Sed & monoſyllabum interdum; ut in Hecubâ:

Φεῦ.

Et eâdem geminatâ voce, diſtinctæ voces, ut in Pluto, ut in Oreſte:

ἆ, ἆ.

Et conjunctâ; ut in Philoctete Sophoclis:

'Ατλαταλὰ.

Repetitis deinde tractibus productiores facti; ut in Nubibus,

'Ιού, ἰού.

Hoc quoque ita in Trinummo duplicatum fuit, ut dimeter fieret:

O Callicles, ô Callicles.

Ergo cùm duo pedum eſſent genera, alterum motorium, alterum ſtatarium; qui verſus ex motoriis conſtarent, in iis binos pedes ſingulis collectos tractibus feriebant: qui autem è ſtatariis conflabantur, ſatìs habebant ſuum cuique ſedi pedem referre. In priori claſſe fuit pyrrhichius; cujus verſus Enopolios dictus eſt: quo uſi ſumus nos toto poëmatio, quod dicaveramus Sileni natalibus:

Modò citus ego pede celere magìs ago numeros:
Abeôque Venere duce loca ſuper alia volans.

Et Euripides in Oreſte:

Κρέο͂ς ἐμολέτε πότε:
Ανὰ κέλαδο͂ς ἀπὸ λέχεο͂ς.

Ejuſdem generis eſt, iambus, trochæus, tribrachus. In ſecundo cenſu ſpondæus habetur, dactylus, anapæſtus, proceleuſmaticus, creticus, amphimacrus, bacchius, palimbacchius. Neque verò ſine ratione fuit hoc. In his namque vocibus, accentionum natura quatuor, aut quinque temporibus frequens eſt. Ergo ſtatarii verſus ex pedum numero nomen obtinuêre; ita ut heroici, quoniam ſex ſpondæis conſtarent, ſenarii dicerentur: motorii autem non item; qui ob celeritatem ſatìs habuerunt, ex dimidio tantùm nomen ſibi retinere: propterea quòd bini prodirent ſimul: atque ita factum eſt, ut quibus eſſent pedes bini, ii monometri vocarentur; quibus quatuor, dimetri: quibus ſex, trimetri: quibus octo, tetrametri. Hæc apud Græcos. Latini autem his nominibus etiam alia addidêre: non ab dimenſionibus, quæ binos caperent pedes, ſed à pedum numero, quaternarios, ſenarios, octonarios: tantò commodiùs, cùm unicâ voce etiam imparibus conſtitutos pedibus nominabant. Quinarios ſeptenarios. Nam hos Græci brachycatalectici adjectione agnoſcunt, quanti ſint. Octonarios autem etiam quadratos appellavimus: quemadmodum in cubicâ figurâ anguli octoni ſunt: ita cùm eandem quadrantalem dicerent, eodem nomine hoſce verſus inſignitos voluêre. Nam conſtituta quadrata ſuperficies, ſi fluat atque poſtea ſiſtatur, quadrantal

creat: quare corpus hoc Latini Græcâ voce teſſeram vocitârunt; non à laterum numero, ut quidam putavêre, ſunt enim ſex; ſed ab radice conſtitutionis: ſic enim appellant mathematici. Præterea cùm ſenarii plùs in uſu fuiſſent, primuſque Boiſtus produxerit octonarios, ab illo tractu longos nominavêre. Ergo neque Gellius Ennianos verſus quadratos rectè appellavit trochaicos illos:

Hoc erit tibi argumentum ſemper in promptu ſitum:
Ne quid expectes amicos, tute quod poſſis agere.

Neque Varro in ſeptimo De linguâ Latinâ, illos ex Eunucho:

Herì aliquot adoleſcentuli coimus in Piræo:

Siquidim Ruffinus auctor eſt eundem Varronem ita ſenſiſſe, verſum ſeptenarium fieri, cùm ad ſenarium pes triſyllabus adderetur: additque exemplum iiſdem numeris, ex Hecyrâ:

Nam ſi remittant quippiam Philumenæ dolores.

Non ſolùm igitur à ſe diſſentit ipſe, verùm etiam errat definiendo. Nam & major eſt ſeptenario, & triſyllabus pes, bacchius præſertim, iambo non ſolùm eſt adventitius, ſed etiam alterius tractûs diverſi, neque dignus qui in iambici definitionem admittatur. Et ridiculum eſt, non potiùs ſeptenarium ex ſeptenis fieri, ſicut ex ſenis ſenarium quàm è ſenario & uno pede, tantò minùs triſyllabo. Sed profectò magnos viros auctoritas ſæpe texit, etiam malè ſentientes: ſicut Ciceronem quoque fugit ratio, cùm in primâ quæſtione Tuſculanâ ſeptenarios vocat illos:

Heu reliquias ſemiaſſi regis denudatis oſſibus,
Per terram ſanie delibutas fœdè diu vexarier.

Eraſmus Varronem ſecutus, tetrametrum nihilo feliciùs explicavit illis verbis, iambicum tetrametrum interdum in fine fraudari unâ ſyllabâ productâ penultimâ, quoties iambico dimetro accinitur dimeter catalecticus. Nam quid attinebat dicere penultimam productam? neque enim neceſſarium hoc eſt: quo loco & tribrachus eſſe poteſt & dactylus: quorum ſyllabæ poſtremæ breves ſunt. At quæ eſt illa explicatio? quaſi cùm dicas, Homini interdum pes deeſt, quoties integro ſemihomine, alteri ſemihomini pes deeſt. At verò quis neſcit tetrametros, non è duobus dimetris; ſed ex quatuor dimenſionibus conſtare: ſi quis vel partium conſideret rationem, quarum ſingulis æquale jus ſit in verſu; vel originem ipſam intueatur. Neque enim Boiſtus ille, aliúſve quiſpiam, dimetro dimetrum aptavit: ſed trimetrum, quem tum longiſſimum invenerat, monometrum addidit. Præterea quis hoc audiens, non putet eſſe nefas cæſuram facere in quinto pede? ſiquidem ex duobus dimetris tetrametrum eſt conſarcinandum. Quid quòd idem abuſus eſt dimetri trimetrique appellatione? Nam imprudenter verſum illum ex Andriâ iambicum pentametrum dixit eſſe:

Hoccine credibile eſt, aut memorabile?

Qui eſſet trimeter brachycatalecticus. Neque enim idem eſſe μέτρον & pedem, ſuprà diximus: ſed μέτρον capere motorios pedes duos: quare ſi pentametrum iambicum exigas & à Græco poëtâ, & à Latino, tanto altero majorem oſtendat; quem errorem etiam in illo continuavit:

Novi rem omnem; ſed eſt Simo intus? eſt.

Ergo

Ergo nihil mirum ſit, qui motoriis pedibus auferat ſua jura, ad ſtatarios immeritò transferre. Illum enim verſus ex Andriâ :

Ut malis gaudeant, atque ex incommodis :

Auſus eſt creticum dimetrum nominare, qui tamen pes cùm non ſolùm ſyllabarum numero, ſed etiam temporum quantitate prolixior, quàm ſpondæus ſit : quare ſolus unam dimenſionem non expleat, ſi ſpondæus implet ? Eum tamen ſecutus Rivius, parem erroris admiſit proportionem. Siquidem trochaicis anapæſtum interſeri nonnunquam ſcripſit cauſâ celeritatis : quod dictum cum illo ſuperiore maximè convenit, idem namque ſentiunt : cùm ille creticum ad iambum, hic anapæſtum referat ad trochæum. At qui pes ita eſſet quatuor præditus temporibus, ut duo ſimul unam ſyllabam efficerent plenam ponderis & gravitatis, non potuit inter curſores illos annumerari : præſertìm cum iambo ſimilior eſſet anapæſtus quàm trochæo ; uterque enim à brevibus incipit, in longam deſinit. Quantò enim gravior eſt iambus trochæo, tantò eſt anapæſtus dactylo. Quare non levi de cauſâ factum eſt, ut graviſſimi poëmatis graviſſima pars chorus ad graviſſimi pedis majeſtatem ſeſe conferret, ſcilicet anapæſtum. Quid quòd ille nullam poſuit rationem, propter quam trochæus eſſet iambo volubilior ? At verò & nomen Græcum excitabit nos, & ſuberat ratio. Nam qui & ſyllabarum numero, & temporum, ratione par eſſet iambo, non potuit eo eſſe celerior, niſi ſanè temporum, temporáque deferentium ſyllabarum ſitu, quâ unâ re illi fieret diſſimilis. Trahit enim trochæus ſyllabâ priore vocem ita, ut in poſteriore emolleſcat, ac quaſi evaneſcat. Iambus è contrario celeritatem profeſſus, gravitatem præſtat. Itaque ſanguinarius pes, & promptus ad vulnerandum, indicat & impetum primò, & ſtatariam pugnam mox. Id quod Hipponax cùm acerrimo ingenio vir animadverteret, quam rationem impetus in pede agnoviſſet, eam in peculiarem pedi verſum tranſtulit : ut ſicut iambus in ſyllabâ longâ pertinax pugnaret, ſic iambicus verſus in longum pedem incumberet. Leviorem enim ratus iambum, quàm ut ad impreſſionem faciendam ſatìs eſſet, in quintam prælato ſedem, ſuccedere ei ſpondæum fecit. Quare id quoque judicio conſecuti ſumus nos, propiùs ad naturam partium acceſſurum fuiſſe totum verſum, ſi iambus imparibus, trochæus paribus ſedibus conſtituti fuiſſent. Cujus rei exemplum, quoniam res eſt minùs uſitata, è noſtris poëmatiis ſubjiciemus unum ex iambicis :

Malis fortuna Cornucopiæ fundit.

Alterum ex trochaicis :

Si plaudit malis fortuna, quid juſtis fit ?

Qui flexus numerorum ſi cui abſurdus videtur, is meminerit aurium conſuetudinem violentam eſſe : nováque atque inuſitata non tam ſemper admirari, quàm ſæpe reſpuere. Verùm magnopere noſtrâ intereſt, qui quoad licet Ariſtotelis exemplo rerum cauſas veſtigamus, venari rationem, propter quam cùm iambo ſedem aſſignarent priſci, maluerint pares retinere. Nam ſi in dactylico ſenario una tantùm ſatìs fuit, quinta ſcilicet : ſive ille fuit ſpondaicus, una item fuit ſatìs, quippe ſexta : quare trochæo impares, alias iambo conſtituêre ? nam hoc ſanè præter

naturam factum videtur. Etenim per initia ſi ſolis aut iambis aut trochæis verſus conſtabant, videtur ſanè primam quámque ſedem illos arripere debuiſſe. Quibus verbis ut reſpondeam, ſanè primùm ſic agam. Non eſſe rerum naturam ſecutos veteres poëtas: multa illis pro libidine facta fuiſſe, multa fortuitò excidiſſe, quæ poſtea pro legibus probarentur. Unum illud ſatìs conſtat, cùm trochæo ſedem primam retinerent, non inconſultò diverſam ab eâ, & aliis imparibus adverſo pedi iambo aſſignâſſe. Quare autem hanc huic, illam illi reddiderint, ſanè haud facile eſt intellectu. Atque hîc quidem ita ſentit Priſcianus: Quoniam, inquit, in ſecundo pede cùm dimetiendo feriretur verſus, minor ei loco mora debita eſt. Nam mihi contrà videtur, majorem moram deberi in pronunciando, ubi tempore ipſo immoramur. Et falſum eſſet ibi poſitum pedem, quoniam feriretur: ſed contrà, verum eſſet, ibi feriri, quoniam pes poneretur. At hoc quærimus nunc nos, quam ob cauſam ibi poſitus ſit? Præterea ſi ea ratio eſt, quomodo conſtabit in trochaicis, qui ibidem feriuntur? Ut igitur quæſtionis rationem apud nos putemes, intelligamus ſecundum verborum inventionem eſſe, ut à longis incipiamus, & in breves deducamur. Nam quanquam brevis ſyllaba naturâ ſuâ prior eſt, quàm longa, quippe ſimplicior eſt: tamen per initia inventionum cunctabantur primùm; quæ ratio eſt, ut vocum fines in pronunciatione obſcurentur. Ita enim meditantis, & conſulti animi ſuſpendere vocem, non præcipitare. Quamobrem tam in verſibus, quàm in proſâ oratione, poſtremarum ſyllabarum habita ratio eſt nulla. Trochæum igitur antiquiorem fuiſſe iambo, & dactylum anapæſto par eſt. Ergo trochaicum verſum iambico priorem. Quare cùm primæ quæque ſedes trochæo fuerint peculiares, alteræ illi relictæ ſunt. Præterea cùm trochæus eſſet pes volubilis, ſtatim ſeſe ingeſſit in verſum. Iambus autem graſſator ille idem fecit, quod civilibus in rebus plurimis conſuevimus. In oratione ipſâ, ut principiis gravis ac ſedata ſit, pugnam quoque cautiùs aggredimur; tum illa incitata efferveſcit: ſic ad ſaltum ubi comparamus nos, fortiùs pedem figimus, ut ſtatariæ moræ majorem impetum ſubjiciamus. Sic Ariſtoteles omnium bonarum artium dominus, motum omnem ſub finem eſſe probavit concitatiorem. Ita propoſito ſpondæo & iambo, ſatiùs fuit ab hoc illum excipi. Præterea recentiſſimâ quâque memoriâ ferè metimur ipſas res: quare aſſignatâ primâ ſede trochaico, ultima quoque neceſſariò trochæo finitur. Quæ ſedes, primam dico, ſi iambi fuiſſet, in ultimâ iambum nullum haberemus: nunc ut in eâ ille ſit, pares ſedes illi atribuendæ fuere: ut recentiſſimo ſeno, quippe noviſſimo, aures ſpectatorum caperentur.

Quæ de univerſâ re dicenda erant, ferè habes, Sylvi: quare deinceps ad ea, quæ particulatim animadverſa ſunt, deſcendamus. Atque equidem, ut ſeſe offerent, ita ea deſcribam. Sit ergo quod affert ab Adelphis eo verſu:

Quid is fecit? quid ille fecerit? quem neque pudet.

Cùm enim agnoſceret ſenarium, neque rationem inire poſſet dimenſionum, abſtulit alteram ex liquidis in pronomine *ille:* id quod ut ego quoque fateor, & poſſe, & ſolere fieri: ita hîc duo

dico. Primùm, ab eo creticum quartâ in ſede eſſe conſtitutum: quem tamen pedem adeò evitârit ut everterit multa. Deinde verſus aut ipſum disjeciſſe, aut aliorum incuriâ ſolutos præteriiſſe. Sic enim legendi ſunt:

Quid triſtis es? rogitas me, ubi nobis Æſchinus
Siet, quid triſtis ego ſim? dixine hoc fore? quid is
Fecit? quid ille fecerit? quem neque pudet.

Ubi verbum *ſiet* unica ſyllaba concretum ſit. Sic etiam ex Andriæ illo ſibilum abſtulit, non unde debuit:

Quis igitur eſt relictus objurgandi locus?

Sibilum, inquit, in pronomine *quis* eliditur. At verò cùm neceſſariò iambicus ſit, nullo pacto ad eum modum ſecare poſſis, ſed ex participio tollendus eſt. Sed & illum malè dimetitus eſt:

Perii obſecro: tam infandum facinus mea tu, ne audivi quidem.

Quem dicit eſſe trochaicum catalecticum: cùm ſit integer quadratus iambicus, neque ad trochaicum torqueri poſſit. Sicut & præcedentem illum:

Fortè ad nos redierit: viſe, amabò, num ſit jam: faxo ſcias.

Nam ut evaderet amphimacrum, non eſt veritus trahere ſui trochaici caudam etiam ultra octo pedes: niſi argutet, *ſcias* eſſe monoſyllabum. Sed cùm omnes illi ſint quadrati, etiam hunc iambicum malim, nulla factâ in primâ voce colliſione.

Quò ille abire ignavos poſſit longiùs, niſi ſi domum.

In prologo autem Andriæ, eo verſu:

Nam in prologis ſcribundis, operam abutitur:

Cùm diceret vocis hujus, *prologis*, primam ſyllabam eſſe à Terentio productam, addidit ſanè rationem frivolam; Latinâ, inquit, conſuetudine: quibus mos eſt eam præpoſitionem productam habere. Nam in Latinis verbis producant, in Græcis autem abſtineant, niſi alia vis ſubſit: ſicut in hâc voce, ubi liquida illa geminatur, ſicut in Heautontimorumeno:

Oratorem voluit eſſe me, non prollogum.

Ex prologo Truculenti:

Sed relliquam dat operam, ne ſit relliquom.

Et illo:

Ut pernoſcatis ecquid ſpei ſit relliquum.

Nam niſi hoc ſoliti eſſent facere, mille aliæ viæ erant ad eadem penè verba verſu concludenda, ut rem novam evitaret. Verùm nova nequaquam erat: ſed ab Homero uſque. Nam in hymnis μέλος, in Iliade ἐλώρια, atque alia produxit. Etiamque nunc multæ nationes adeò craſsè eam literam pronunciant, ut intus eſſe aſpiratio videatur. Gabali, Arverni, Græci, Germani, Ligures, Taurini. Cæterùm etiam alia ratio eſt, ut & verſus ille prologi conſtet, neque liquida geminetur. Sanè ſi eam vocem quæ in eo verſu prima eſt, non collidas: quod ſæpe alibi & in eâ, & in aliis factitatum eſt; ſicut in Eunucho:

Unà ire cum amicâ imperatorem in viâ.

In ſecundâ enim ſede dactylus eſt, neque præpoſitio colliditur. Ita in illo ſi conjunctionem *nam* non collidas, nihil innovabis: præſertim cùm in promptu habuit, ut pro *nam*, ſubjiceret *namque*. Verùm, ut diximus, etiam in alio prologo idem factum eſt, ut gemi-

geminaretur, & rectè: minùs verò rectè à Donato in Hecyræ prologo:

Prope jam remmotum injuriâ adverſarium.

Nam tametſi geminari conſueviſſe fatemur, tamen non eum fuiſſe locum, eam affectandi novationem, qui ſibi iambum, quandocunque poſſet, aſciſceret. Sicuti non minùs infeliciter Priſcianus qui cùm *reddidit* geminare mutam diceret, idque exemplo probare vellet, attulit dimetrum Horatianum ex Epodo:

Redducet in ſedem vice.

Nam quid aiat, ſi negem? neque enim neceſſitate pedis perſuadebitur nobis. Quid ſi contendam non eſſe factum ab Horatio, qui, quoad poteſt, iambos etiam aucupatur? Quare igitur abjecerit genuinum pedem, quare admiſerit ſpuriam literam, ut illum excluderet? Meliùs feciſſet, ſi ex Hecyrâ illud:

Remiſſum opus ſit vobus, an redductam domum.

Neque mirum, quæ in *reddo* geminetur. In ſcenâ quoque primi Actus quintâ, cùm Pamphili orationi interveniſſet Myſis, atque ſuis uterque ſeorſum affectibus uteretur, verſus interſeruit diverſos quoque poëta, quos Eraſmus confudit: ſic igitur legendi ſunt:

Hocne eſt humanum factum, aut inceptum? hoccine officium patris?
Quid illud eſt?
Prod deûm atque hominum fidem, quid eſt, ſi non hæc contumelia
eſt?

Sic enim etiam alio genere Myſis utitur iterum:

Miſeram me, quod verbum audio?

Cui reſpondet illud Pamphili:

Quod ſi ſit, pereo funditus.

In eâdem autem ſcenâ verſum illum:

Proh deûm atque hominum fidem, nullóne ego:

Appellat dimetrum pede redundante, laxè ſanè nimis. Nam quamobrem non quinarium? quare non trimetrum brachycatalecticum? quis unquam audivit verſum ullum pede eſſe redundante? nónne ipſe ille verſus talis eſt hoc ipſo pede, quem dicis redundare? Illud quoque malè dignoſcere viſi ſunt: cùm Act. II. putârunt initium, caudam eſſe poſtremi verſûs, quod clauditur Act. I. ſic,

Ne ad morbum hoc etiam, teneo: quid ais Byrrhia?

Nam ut hoc primùm dicam, multò ſatiùs eſt, ut initia actuum integra ſint, quàm fines. Deinde apparet properatio in Myſide abeunte, ut Glycerium conſolaretur. Itaque abrupit ſermonem, atque abiit. Præterea inter actus vetus comœdia interſerebat παρασήματα, choros, diverbia, apoſtrophos, atque alia ejuſmodi. Nova comœdia raró gregem, niſi in fine. Aliquando etiam choragum legimus apud Plautum. Omnino autem tibicen canebat: quod è Pſeudolo licet perſpicere:

Dum concenturio in corde ſycophantias,
Tibicen vos interea hic delectaverit.

Tanto igitur intervallo, quomodo Charinus Myſidis expleſſet verſum, quem non audiret? In eâdem vero ſcenâ, ita perverſè legit, ut alterum novenarium faciat, alterum ſenarium relinquat; ſic

Quæſo

Quæſo ædepol, Charine, quoniam id fieri quod vis, non poteſt, velis
Quod poſſit: nihil aliud niſi Philumenam volo.

Cùm tamen duo priores optimi ſint octonarii: ſic,

Quæſo ædepol, Charine, quoniam id fieri quod vis, non poteſt,
Velis quod poſſit: nihil aliud niſi Philumenam volo.

Etiam priore conſilio monometrum vocat illum:

Ah quantò ſatiùs eſt.

Dimeter enim eſt brachycatalecticus. Sed & nullâ neceſſitate mutat, *abi*, in *abîn'*, ſive, *abeas*, cùm fruſtrà putat alioqui conſtare non poſſe verſum. Nam & trochaicus eſt, ſi collidas: & iambicus, ſi non collidas. Nam & maxima eſt vis ejus vocalis quæ eſt ultima in verbo *abi*. Sic Virgilius, eo pulcherrimo verſu, quo Theocritum æmulatus eſt:

Ut vidi, ut periî, ut me malus abſtulit error.

Et aſpiratio prohibet colliſionem, ſicut illi:

Hecyra eſt huic nomen fabulæ: hæc cùm data eſt.

Sic imprudenter nimis elidit ſibilum ex pronomine illius verſûs:

Sed iſtud quidnam eſt? hodie uxorem ducis? aiunt, Pamphile.

Qui tamen rotundiſſimus ſit octonarius, neque uſquam coactus; nam quod monet in nomine *ſuſpicio*, tertiam à fine produci, verum eſt: ſed neque nova res, neque ſine ratione. Nam & Plautus ita ſcripſit:

Et ne in ſuſpitione ponatur ſtupri,
Et clandeſtina ut celetur ſuſpitio.

Et ſatìs liquet coaluiſſe duas vocales in unam. Namque ab eo quod eſſet ſuſpicitum, ſuſpicio fuit; itaque cùm erit brevis, tunc intelligetur ſyncope, cùm longa, ſynæreſis: ex eo quoque verſu in Andriâ:

An non dixi hoc eſſe futurum? dixtî; quid meritus es? crucem,

Priſciani autoritate dicit tolli verbum ſubſtantivum. Quo in loco mihi oblatam ſentiam occaſionem duos ſimul emendandi magnos viros; illum qui errârit, hunc qui non correxerit. Eſt enim integer octonarius. Illud verò ejus proprium eſt, cujus culpam in alium transferre nequeas. Nam verbum ſubſtantivum *adfuerunt*, triſyllabum profeſſus eſt eo verſu,

Cùm in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.

Qui tamen verſus ſenarius iambum habet in quartâ: ferendus tamen erat quaſi lapſus, niſi altero errore culpam cumulâſſet, cùm primam auferri jubet ſyllabam ex eo verſu,

Aufugiſtin'? hera, factum: ſatìn' id tibi placet?

Integer enim ſenarius eſt, etiam citra ablationem, ſpondæis duobus, anapæſto, duobus dactylis, & poſtremo iambo. Ibi temerè transfert ſyllabam inferioris in ſuperiorem: contrà debuit transferre in Hecyrâ, neque tranſtulit:

Quæ dico parvipendent: porrò hoc jurgium ad
Uxorem, hæc cujus fiunt conſilio omnia.

Sicut interjectionem quoque debuit aſcribere priori verſui in Adelphis, ut ſic legeretur:

Syre, præceptorum plenus iſtorum ille: phy,
Domi habuit unde diſceret: ſit ſedulò.

Reſtituiſſet

Reſtituiſſet etiam in Hecyræ verſu verbum, ut ſit ſeptenarius, ac par priori: ſic

Tecum ferantur: dixi, ita ut jubes faciam, pater.

Non debet errati cenſeri loco, illud in Andriâ eo verſu:

Tu rem impeditam & perditam reſtituas? hem quo fretus ſim.

In quo dicit *hem*, extra verſum ab alio additum potiùs, quàm poſitum à poëtâ: cùm tamen mutila ſit ſine eo ſententia: & ſibilum elidi videmus etiam in multis locis. Sic audacter nimis aufert verbum *cupio*, ex illo Eunuchi:

Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.

Cùm tamen commodiùs eximeret vocem ſequentem, ſine ullo carminis detrimento, etiam ſententiâ rotundiore. Sed aut ſit proceleuſmaticus primus pes, & alter amphimacrus; aut pronomen poſſeſſivum: quod poſtremo in loco eſt, demittatur in verſum alterum ſubſequentem, qui nihilominus ſit ſenarius: ſic,

Meo: id amabo adjuta me, quò id fiat faciliùs.

Nam *faciliùs* eodem modo triſyllabum eſt, quo *potiùs* biſyllabum. Eligat autem lector, quod magìs erit ex animi ſententiâ: quandoquidem etiam apud Lucretium, *aliud* ita biſyllabum accipitur, ut cauda dactyli ſit. Iniquior fuit illi verſui ex Hecyrâ, ex quo *dum*, particulam expletivam exemit: qui tamen cum ſequentibus, cúmque præcedentibus octonarius ſit:

Mane dum ſodes, timeo, ne aliud credam, atque aliud nuncies.

Hoc ibi cùm adimit, ita alibi æquè importunè addit de ſuo: ut ad eum verſum ex Eunucho:

Par pari referto, quod eam mordeat.

Modò addit *nunc*, modò *mox*, modò *ſic*, modò neſcio quid. Ego verò nihil immutandum cenſeo de conſilio poëtæ: qui integrum proverbium, ſicut circumferebatur, ita interſeruit trochaico tractu: quare audaciùs etiam *remordeat* ſuppoſitum eſt. Nam ſi quid addas, verſus non conſtet: ſi nihil addas, ad concinnandum trochaicum nihil eſt opus. Et non ſolùm hoc exemplo in omnibus legitur exemplaribus: ſed etiam eâdem fide recitatum à Cicerone in epiſtolâ ad Lentulum. Verùm appoſuit pari audaciâ adverbium *nunc* ei verſui:

Alio pacto honeſtè quo modo hinc abeam, neſcio:

Neque enim vocalis eliditur, ſed perſtat longa ante aſpirationem adverbii *hinc*: & trochaicus decurrit octonarius catalecticus. Sicut in verbo monoſyllabo nulla item colliſio ſit, neque in adverbio, eo verſu:

Ora me: obſecro te verò Phædria, i intrò: hoi, hei.

Corrupit etiam ſyllabarum quantitates: ut in illo ejuſdem fabulæ:

Sic eſt, inveniam hodie parem ubi pol referam gratiam.

Auſus eſt dicere adverbium *hodie* primam producere: quoniam, inquit, idem ſit ac ſi dicas hoc die. At quod nuſquam eſt, narrat. Nam cùm eſt, hoc die, propter poſitionem producitur Nam ſuâpte naturâ breve pronomen eſt: ſicut ejus compar, hic. Græcum enim eſt, ὅ. Quare illud Virgilianum:

Hoc erat alma parens.

Non

Non ſolùm propter interrogationem, ſed etiam ob ſyllabæ ſervitutem, legunt, *hocce*, ii qui exiſtimati ſunt doctiores. Breve enim fuiſſe vel inde deprehenditur, ubi conſonante amiſſâ in adverbio *hodie* correptum eſt: quod etiam exemplo invenias ex verſu Hecyræ.

Viſum eſt: certône? certè deus ſum, ſi hoc ita eſt, verum reperies.

Eſt enim pronomen *hoc* ſecnuda ſyllaba dactyli, qui in quintâ ſede eſt: quamobrem verſus de quo nunc còntroverſia eſt, ſeptenarius eſt iambicus. In convivio autem poëtico, illum eſt Eunuchi prologo.

Habeo alia multa, quæ nunc condonabuntur.

Ait mendoſum eſſe: neque enim ſcazontes in ea genera carminum admitti: itaque ut metrum corrigeret, linguam Latinam depravavit, cùm ſuppoſuit *condonabitur.* Nam quis dicat, *Tu condonaberis à me commentarios?* An verò etiam ἀπροσώπως auſus eſt, & rectum apponere tamen caſum? At ego puto veteres, excitandi ſpectatores gratiâ, nævos hoſce aſperſiſſe: neque in eâ re falſus ſum. Nam quî decuit minùs, ſpondæo claudere iambicum, quàm dactylicum ſiſtere? At quantum decoris addit affectui, cùm diximus in inferiis filiolæ noſtræ, ſororis tuæ lectiſſimæ Sylvi:

Heu heu quonam animam, quo carmine compellabo?

Sed de his numeris in tertio libro poëtices tibi ſatìs eſt diſputatum. Ita gravitatem, & lenitatem, & conſtantiam animi oſtendens Terentius, remiſit de iambi acerbitate; néve ſine exemplo feciſſe eum arbitrere, habebis ex prologo Amphitruonis unum:

Quòd ego huc proceſſi ſic cum ſervili ſchemâ.

Eſt enim σχῆμα· quanquam non ſum neſcius viros doctos ſublatâ aliunde ſyllabâ, *ſchemate* legere ſolitos: quare aliud habeas ex Aſinariâ:

Agè nunc reſide, jam cave modò ne graxis.

Neque enim ſequentur analogiam, qui *graxeris* legerint: nihio ſanè meliùs, quàm ſi *faxeris* & *occepſeris*, pro faxis & occepſis, malint: ſicut n Captivis:

Nunquàm iſthuc dixis, neque animum induxis tuum.

Accipies etiam unum ex eâdem fabulâ:

Avis me ferè conſimilem faciam, ut prædixti.

Adducerem & ex Caſinæ prologo, niſi ſuſpicarer verba eſſe tranſpoſita:

Clerumenæ hæc vocatur comœdia Græcè.

Sicut ex eodem alterum:

Ratione utuntur, ludis neminem poſcunt.

Sed profectò & alibi multis locis, & in Pœnulo:

Gerræ germanæ, atque ædepol λῆροι λήρων.

Ac ne in illis quidem ſervavit Latinitatem:

Ne te iratus ſuis ſævis dictis protelet, ſcio.

Subſtituit enim, pro *ſævis dictis*, ſævidicis: at ſævidicum mobile nomen eſt, cui igitur hærebit? an ille invenit, uſquam in naturæ legibus, accidens ſine ſubſtantiâ? In eâdem autem ſcenâ etiam pedum numerus eum fugit: namque iambicum ſenarium hypercatalecticum dixit illum.

Non poſſum adeſſe, ali quid agis? quò abis Antipho? mane.

Habet

Habet enim duos dactylos alteram alteri ſubeuntem ante poſtremum iambum. Æquè autem incommodè ex Heautontimorumeno brachycatalecticum nominavit illum, in quo periculum potiùs imminet, ne quid redundet:

Et illam ſimul cum nuncio tibi hîc ego affuturam hodie ſcio.

Eſt enim quadratus iambicus. Sicut illum quoque minùs bene octonarium hypercatalecticum:

Probè: huic filium ſcis eſſe? audivi, in Aſiâ, non eſt pater.

Nam ſi iambum in primâ ſede ſtatuas, & creticum in ſecundâ ob poſitionem, aut dactylum ex naturâ ſyllabæ, ſeptenarius eſt. Sed *audii* pronunciandum eſt, ut *Aſia* ſit anapæſtus. Sin malis trochaicum, non collidas adverbium *probè*, & erit anapæſtus primâ in ſede, eritque octonarius, trochaicus, catalecticus, & *Aſia* biſyllabum. In Phormione fruſtrà laborat tranſponendo verba, ut numeris conſulat, eo verſu:

Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias.

Mavult ita legi:

Ad pauca ut redeam.

At verò verbum *redeam* biſyllabum eſſe, vel ſexcentis locis, ubi opus eſt, conſtat. Eximit etiam vocalem hujus præpoſitionis *per*, eo verſu Adelphorum,

Per oppreſſionem ut hanc mihi eripere poſtulet.

At verò, quid fuerit dicere, *propreſſionem?* nempe frigidum admodum eſt, ne dicam abſurdum, novum fugæ genus, quò evitet creticum fatalem illum: cùm tamen adeò molliter pronunciari poſſit, ut vix divertat à naturâ ſpondæi. Sed jam vereor ne quis eorum, quos ille multis locis premit fabulis atque irridet, reponat ei gratiam, cùm in verbo *poſtulo*, ſciant ab ipſo exemptam mediam vocalem. Magno enim in periculo eſt, ne ab illis barbarus appelletur: propterea, quòd Germani, præſertìm noſtrates Vindelici, Carni, Norici, item Suevi, Saxones ita illud verbum pronunciant, vix ut eam vocalem exaudias. Verùm equidem, neque irridebo maternos avos meos, neque hominis conſilium, quippe qui memor ſim ejus verſus ex Caſinâ: *Nunc ne tu reſpondere poſtules me tibi.* Non igitur judicium reprehendo, ſed judicii locum. Ei enim verſui optimo atque pulcherrimo quadrato, ex Andriâ, hanc injuriam faciebat.

Cùm is nihil promereat: poſtulare, id gratiæ apponi ſibi.

Verùm & hic nihil neceſſe habeas concidere, & primam naturâ cùm corripiat, non potuit ſibilus impedimento eſſe in illo Caſinæ verſu, quin unico tantùm tempore proferretur: factum enim eſt ex *poſſe* & *tollere.* Neque enim literas geminabant, quod etiam durat in præterito, *tetuli: & teram* ſimplici elemento ſcriptam in libris augurum, ait Varro: & hoc monet nos plurimis locis Verrius, ejuſque interpres atque imitator Feſtus. Cæterùm Eraſmus utinam eam curam alium in verſum tranſtuliſſet, ad nomen hoc *periculo,* potiùs quam tolleret omnem ſermonis elegantiam, atque adeò Atticiſmum: quippe pronomen, *hoc*, eſt autem ex Andriâ is:

Sine omni periculo; nam hocce haud dubium eſt, quin Chremes.

Præ-

Præſertìm cùm anapæſtus eſſe potuerit in primo pede. Nam *omnis* primam corripit naturâ; ductum enim eſt παρὰ τὸ ὁμῶς. Univerſitas enim fit ex rerum conjunctione. Eſt enim univerſum, extra quod nihil eſt. Neque illas mutam ac liquidam potuiſſe cogere ſyllabam ad producendum, & pueri ſciunt, & Priſcianus docet ex Callimachi verſu. Major verò difficultas objicitur in nomine hoc, *voluptas*: ex quo ille vocalem mediam auferendam cenſet, eo verſu Andriæ:

Quòd voluptates eorum propriæ ſunt, nam mihi immortalitas.

Nonnihil verò eſt, ſi ſit ita pronunciandum, *Folptas*: nihil enim ad Theutonicum ſonum accedere poteſt propiùs: atque hoc ut effugeremus, aut conſtitueremus creticum in primâ, aut etiam anapæſtum. Correpta enim conjunctio eſt alibi, vel judicio illius: quare hîc quoque eſſet. At fruſtrà viderer laborare: quoniam duo verſus in Caſinâ ſunt, nihil nobis ſecundiores:

Sine tuos ocellos deoſculer, voluptas mea.
Quid deoſculer te? quæ res? quæ voluptas mea?

Nam niſi *volup* legas, aut facias anapæſtum, ſanè aſpera eſt pronunciatio. Sed *voluptas* fuit volupetas, à volo & peto: quæ omnia cùm ſint brevia, non immutârunt naturam. Nam ſic quoque corripias in verſu ex Heautontimorumeno, ſi ita legas ex Bembi codice:

Nec mihi fas eſſe ullâ me voluptate his frui.

Quanquam codex ille, de quo vir doctiſſimus atque ſanctiſſimus metitur noſtros, plus habuit tum apud nos venerationis ob vetuſtatem, tum apud illum opinionis ad novitatem, quàm quantùm re ipſâ præſtare valuerit. Omitto enim quæ ad privatarum vocum pertinent rationem: nam eas in Originum libris tibi ſatìs explicatas puto. At quod ad verſuum ipſorum tractus ſpectat, operæ pretium eſt animadvertere multos, qui non conſtent: veluti è Phormione hunc:

Quæ ſi aſtu non providentur, me aut herum peſſundabunt.

Ita dico apud hoſce qui creticum recipiunt nullum: in noſtratibus autem molliùs legitur ſic:

Quæ ſi non aſtu providentur.

Ubi octonarius eſt. Item ex Heautontimorumeno ſic legit:

Pergîn' mulier odioſa eſſe? nullámne ego rem in vitâ meâ.

At in noſtris ſic legitur:

Venire in mentem, mi vir: oh pergîn' mulier eſſe? ullámne ego.

Ubi vides, ſi addas omnia illa verba, quæ præcedunt exprobrationem ſenis, verſus fiat ſtadia longior: at illi octonarii ſunt. Verùm lepor quoque in verbis eſt illis, *Oh pergîn' mulier eſſe*: plùs enim eſt eſſe mulierem, quàm odioſam. In altero autem ſequente:

Rem unquam volui, quin tu in eâ mihi advorſatrix fueris, Soſtrata?

Videtur ſyllaba redundare: ſed *mi* pronuncies, non *mihi*: Bembus autem ita legit, ut una defiat: ſic,

Volui; quin tu in eâ mihi fueris advorſatrix,
Soſtrata?

Locutionem quoque non leviter pertranſeas. Ille enim dicit, nullámne rem volui? ſanè tolerabilis ſermo, cùm verbo hoc, *volo*. Nam negatio quæ eſt in nomine, in verbum tranſit, & fit, ullam

rem nolui. Non poſſis verò dicere cum verbo ſubſtantivo, nullane res eſt? quonam modo namque eſſet, ſi non eſt? neque meliùs procedit ille ex eâdem, quem nos ſic:

Suſtuliſti, ſic eſt factum: domina, ergo herus damno auctus eſt.

Ille ſic:

Suſtuliſti, ſic eſt factum, domin' ergo herus damno auctus eſt.

At duo ſunt, quæ diſſuadent eſſe recipiendum. Primùm verſus, qui trochaicus ſit: quare in quinto pede iambum ſtatuit: nos anapæſtum. Et minùs ſimile veri fuit, domi educatam, atque herum latuiſſe: erat enim modica domus, quæ vel cœnâ Bacchidis premeretur: quare inepta fuiſſet interrogatio. Neque fuiſſet auctus damno, quoniam domi educâſſet: ſed quoniam filiam, cui dos paranda eſſet. Itaque non foris educandam dedit, ſed exponendam. Præterea plus impendii eſt, ſi foris educantur liberi, quàm ſi domi. Sed & ille in Eunucho, toto verbo longior eſt, temerè repetito:

Idquo adeò viſam: viſam ſi domi'ſt, quis nam hinc à Thaïde exit?

Sed ubique videtur non minimi judicii quiſpiam neglectis numeris leporem quæſiſſe orationis: ſicut in eâdem fabulâ:

Nihil præter promiſſum.

At nos legebamus:

Nihil prætermiſſum.

Verùm hìc argutia etiam dimenſionibus ſuum reliquit locum, ſi *nihil* ſit monoſyllabum, quod frequentiſſimum eſt. Vult dicere, Phædriam nihil præſtaturum eorum, quæ multi pollicebantur, neque quicquam illum præter promiſſum laturum: Sed in eâdem lepor quoque nitidiſſimus eſt, iis verſibus:

Illum liquet mihi dejerare menſibus
Sex ſeptem prorſus non vidiſſe proximis.

Noſtri vulgatè nimis legebant, ſex vel ſeptem. Cæterùm & à numero excluditur conjunctio, & à ſermonis puritate: ſicuti cùm dicimus, quinquaginta plùs minùs annos natus ſum. Illud quoque lepidius videtur in Heautontimorumeno:

Confitere tu? au obſecro, iſthuc inimicis ſiet:

Quàm quod legitur ab Eraſmo & aliis:

Confitere tuum non eſſe? ah obſecro te iſthuc inimicis ſiet.

Splendidior eſt oratio repetitâ negatione ſenſu, non verbis: & neceſſe eſt ita legi, quoniam præcedentes verſus hic concinnat: quos verſus tam Bembus, quàm Eraſmus malè diſponit. Bembus ſic:

Subditum ſe ſuſpicatur. ſubditum aïn' tu? certè? ſic erit mi vir.

Eraſmus ſic:

Subditum ſe ſuſpicatur. ſubditum? aïn' tu? certè inquam mi vir?

Verùm uterque longior eſt, Eraſmianus unâ ſyllabâ: alter autem etiam ex pluribus. quare ita legendi ſunt, ut ſint trochaici octonarii catalectici:

Subditum ſe ſuſpicatur, ſubditum? aïn' tu? certè inquam
Mi vir. confitere tu? au obſecro, iſthuc inimicis ſiet.

Sic etiam ex Adelphis, illis duobus verſibus, neuter eſt audiendus. Bembi codex ſic:

Obſecro, mea nutrix, quid nunc fiet? quid ſiet rogas?
Rectè ædepol ſpero, modò dolores mea tu occipiunt primulùm.

Eraſmus ſic:

Obſe-

Obſecro, mea tu nutrix, quid nunc fiet? quid fiet rogas? rectè.

Ergo Eraſmus malè collocat adverbium *rectè:* Bembus malè omittit pronomen *tu:* ut ſint iambici quadrati. Hæc quidem manifeſta lectio, at illa ambigua, utra probior ſit? In Heautontimorumeno vetus exemplar ſic habet:

Hunccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere, &
Quod illum inſimulat durum, id non eſt: nam parentum injuriæ
Uniuſmodi ſunt ferme; paulò qui eſt homo tolerabilis.
Scortari crebrò nolunt, nolunt crebrò convivarier.

Bembus & aliquot eximit verba, & aliâ ſerie digerit numeros:

Hunccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere?
Et quod illum inſimulant durum, id non eſt.
Nam parentum injuriæ uniuſmodi ſunt ferme.
Scortari crebrò volunt, volunt convivarier.

Sed numeros obterit Bembus, quarto verſu: in quo & trochæum invenias tertiâ ſede, & iambum ſextâ: quare errorem ſubeſſe neceſſe eſt; & confundit verſuum tum genera, tum quantitates. Noſtra autem lectio horum nihil: ſed aſperior viſa eſt in ſententiâ, cùm tamen non ſit; nam ita dicit, patres duros nihil remittere de imperio, quod exerceant in liberos: omnia animi laxamenta prohibere: at qui paulò eſt tolerabilior, aliqua ſanè patiatur: ſed non crebrò ea fieri. Mutavit autem numerum verborum Terentius, cùm in ſingulari dixit, *paulò qui eſt tolerabilis*, debuerat ſubdere *non vult crebrò ſcortari liberos ſuos, non vult crebrò convivari.* Sed retulit numerum ad univerſitatem patrum. At in ſingulari tolerabilem poſuerat, quoniam rariores ſunt. Ita mutat numerum in Eunucho:

Eunuchum porrò dixti velle te,
Quia ſolæ utuntur his reginæ.

Quam mutationem aliquis minùs commodam cùm putaret; ſublatis illis verbis, *paulò qui eſt homo tolerabilis:* quæ vitia prohiberent patres in noſtrâ lectione, ea fecit patrare flagitia filiis in ſuâ.

Hæc ſunt, Sylviole fili, quæ laborioſiſſimâ operâ excuſſi tibi: majorene tædio tot ineptiarum, an metu, ne pari inſcitiâ caperere, neſcio. Omiſi verò multa carmina controverſa, aut ambigua, alia vaſta: quæ etiamſi ad ſanitatem redigantur; at curâ illâ noſtrâ vel ſic longè minora ſint.

Verùm enimvero neque tibi puerilia videri debent, qui iſtâ ætate literariæ laudis aditum omnem explorare juberis ab indole tuâ, quæ magna ac multa promittit nobis: neque mihi plebeia adeò, in quibus, omiſſis ſtudiis gravioribus, tantos illos viros elaborare aliquid non pœnituit. Qui ſi quibus in locis lapſi ſunt, vel hoc ipſum eis debeatur, quòd nos excitârint ad veritatem. Cujus ſplendorem, fili mi, quovis nomine chariorem habere debes. Magnum fuit Eraſmi nomen, præſertim in Germaniâ literis renaſcentibus: majus futurum, ſi ille minor eſſe voluiſſet. Nunc fretus ingenii ſui magnitudine, multa tractare aggreſſus eſt, paulò minùs accuratè: ita à nominis claritate profecta confidentia præcipitem illum egit, non ſine diſpendio multorum ſtudioſorum: qui omnes cùm docti eſſe vehementer exoptarent, pauci autem labo-

laborarent, omiſſis ærumnis, quæ ipſis in antiquorum lectione multæ exequendæ erant, compendium nacti eorum quæ Eraſmus in unum coëgiſſet, ei de omnibus fidem ita habuêre, ut etiam extantibus priſcorum monumentis, unde ille vel aliquando non bonâ fide accepiſſet, Eraſmi nomen non pro teſte, ſed pro judice, citent, atque alieni laboris non quaſi beneficiarium faciant autorem. Quare vobis omnibus ejus nominis ſtudioſis, inter quos me quoque ſanè eſſe non nolim, commodè oſtendimus atque opportunè quid cujúſque judicii ſequeremini. Quòd ſi quis, ut eſt ingenium quibuſdam barbarum ac ferum, pertinaciùs negligat, foveátque ignaviam ſuam : te ſaltem habeamus ab erroribus ejuſmodi ſegregatum.

PETRUS BEMBUS DE TERENTII FABULIS.

Colloquuntur Pomponius & Hermolaus.

Pomp. EST jam tempus, ut tu mihi item afferas aliquid è Terentii noſtri fabulis, quemadmodum recepiſti te facturum, quò hîc etiam Phædrus, qui eâ lectione plurimùm delectatur, habetque eum librum ferè ſemper in manibus, ſeſe augeat probis & incorruptis locis. Nam te librum habuiſſe Terentianum pervetuſtum majoribus ſcriptum literis, iis quas verè antiquas dicimus, ſæpe audivi. Herm. Eſt iſtud quidem verum, quod dicis : nam & habui eum librum, & legi, & notavi multa, quæ delectare Phædrum poterunt : ſi quidem eſt, ut dicis, in legendo illo plurimus. Quanquam quid prohibet nos etiam, Pomponi, ejus poëtæ vel candore elegantiâque ſermonis, vel pudore gravitatéque delectari ? quibus Cicero ipſe tam eſt delectatus, ut non pauca inde ſumpſerit, tranſtulerítque in ſua ſcripta non minùs libenter, quàm etiam ambitioſè, ut mihi quidem videtur. Sed geram tibi morem, referámque non planè omnia quæ antiquo in libro probè ſcripta animadverti eſſe, ſunt enim propè innumerabilia ; ſed ea, quæ meminero. Itaque attende, num hoc aliquid ſit, quod primùm mihi in mentem venit. Nam quæ leguntur argumenta fabularum in Terentianis libris, ea Terentii non ſunt :

Sororem falsò creditam meretriculæ
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus. Itemque :
Sororem falsò dictitatam Thaidis,
Id ipſum ignorans miles abduxit Thraſo. Et reliqua quæ habentur fabularum reliquarum argumento, ea dico Terentii non eſſe. Pomp. Tune hoc dicis, Hermolaë, Terentium poëtam argumenta illa non ſcripſiſſe ? Herm. Verò. Pomp. Neque illum ea compoſuiſſe ? Herm. Id ipſum. Pomp. Cujus autem ſunt ? nam te puto id ſcire, qui ſcias Terentii non eſſe. Herm. Sunt illa quidem C. Sulpitii Apollinaris, ejus quem ſæpe citat Gellius, docti & eruditi viri, quique Pertinacem Imperatorem Latinas literas docuit. Nam in eo vetuſto libro, quem dixi, is eſt eorum argumentorum titulus : C. Sulpitii Apollinaris Periocha.

RIOCHA, unus idemque omnium. POMP. O præclarum librum: ſiquidem ejus edicto Sulpitius tanto poſt tempore in poſſeſſionem ſuorum carminum reſtituitur. Sed iſta Sulpitii ſive argumenta, ſive periochæ, ut eſt in libro illo, Hermolaë, ab iis quæ vulgò habentur, ecquid diſcrepant; ut ſi ea nobis recenſueris, aliquid lucri uterque noſtrûm faciat. HERM. Diſcrepant ſanè illa: ſed quantùm, jam de Politiano intelliges. Is enim ſibi ea deſcripſit modò, cùm ei librum oſtendiſſem: fidemque mihi dedit, ſe impreſſoribus mandaturum, ut ea in vulgus darent. Itaque te ad Politiani libros rejicio. Sed mirum eſt, quàm aliter multa ſcripta eo in libro ſint, ac ſunt in aliis: ut appareat ſingulas omnino paginas etiamnum probam illam antiquitatem redolere. Nam & in Heautontimorumeno eſt:

Quid ſeni erit noſtro miſerius? non *ſene.*

Et paulò pòſt:

Ejus anuis cauſâ opinor, quæ erat mortua.

Non *anûs:* quod etiam notat Gellius: & quomodo, ſi rectè memini, Varro in libro de agriculturâ primò dixit, ut Minervæ caprini generis nihil immolarent propter oleam, quòd eam, quam læſerit, fieri dicunt ſterilem: ejus enim ſalivam eſſe fructuis venenum; pro eo quod eſt, fructûs, quem quidem caſum aliter in Adelphis protulit, antiquè tamen.

Nunc exactâ ætate hoc fructui pro labore ab iis fere.

Et in Hecyrâ:

Ne nomen quæſti mihi obſtet: nam mores facilè tueor. Itemque:

Quid fuit tumultui? dic mihi: an dolor repentè vaſit?

Et in Phormione:

Ubi in mentem ejus adventi venit.

Eſt & in Eunucho *qui*, dandi caſu pōſitum, pro *cui.*

Nam in me planè dî poteſtatem ſuam
Omnem oſtendere, qui tam ſubitò tot congruerint commoda.

Et in Phormione:

O fortunatiſſime Antipho. Ant. *Ego ne?* Phæ. *Qui quod amas, domi'ſt.*

Quod tamen rectè dictum videtur: ut à *quis* nominandi caſu, dandi caſus in hanc potiùs formam exeat *qui*, quàm in illam, *cui.* Quod quidem miror latuiſſe Quinctilianum. Is enim in eo Virgilii verſu,

Qui non riſère parentes,
Nec deus hunc menſâ, dea nec dignata cubili eſt.

Qui nominandi caſum dixit eſſe pluralis numeri. Itaque rectum ſenſum etiam pervertit poëtæ: nam quod ait Virgilius,

Incipe parve puer riſu cognoſcere matrem:

Non id vult, ut puer arrideat matri, ſed ut cognoſcat matrem ab ejus riſu: magìs enim mulieres omnes ſuis arrident filiis, quàm aliarum; quippe quæ magìs etiam illis intuendis gaudeant, neceſſe eſt: vel quoniam extra laborem ferendi ventrem, pariendíque dolores & pericula jam ſunt, vel quod pueros ex ſeſe natos vident, quod eſt omnium rerum jucundiſſimum. Itaque repetit, *Incipe parve puer.* Nam cui puero parentes non riſerint, quoniam id accidere niſi propter eximiam aliquam deformitatem non poteſt, hic jam

ex iis eſſe qui diîs chari ſunt non videtur, neque dignus qui vitæ cùm muneribus maximis, tum hilaritatibus egregiè perfruatur. An non tibi ita, Pomponi, videtur? Pomp. Mihi quidem videtur: eóque magìs, quòd in meo illo Virgiliano pervetuſto libro, quem dixi, ita ſcriptum eſt, *Cui non riſêre parentes:* ut jam ne liceat quidem aliter credere. Error autem omnis in eo eſt, quòd riſum ad puerum referunt: nam ſi ad matrem retuliſſent, nihil ambigeretur. Puto autem te memoriâ tenere ea, quæ Politianus quoque hoc ipſo de Virgilii loco ſcripſerit. Herm. Quid ni teneam, Pomponi? quem quidem locum ex facili atque aperto, etiam durum & à Virgilianâ loquendi ſimplicitate alieniorem facit. Sed de eo ipſe viderit. Antiquitatis autem amatorem fuiſſe Terentium, etiam illa indicio ſunt in Hecyrâ.

Fors fuat pol, ab eo deductum verbo perantiquo, quod eſt *fuo*, valétque idem, quod *ſum:* quo etiam eſt Virgilius uſus. *Tros Rutuluſve fuat*, pro *ſit*. Et illa in Phormione *præbit*, pro eo quod eſt, *præbet.*

Ea qui præbit, non tu hunc habeas planè præſentem deum? Et *ductis*, pro *ductes.*

Ut me phaleratis ducas dictis, & meam ductis gratis?

Et *tacis, pro taces:* & *enicas*, pro *enecas:*

Eho tu conſobrinum tuum non nôras? Dem. *Enicas:*
Dic nomen. Phor. *Nomen? maxumè.* Dem. *Quid nunc tacis?*

Et poſtea:

Satin' etiam, ſi te delibutum gaudio reddo? Ant. *Enicas.*
Quin tu has pollicitationes aufers? Et item poſtea:
Abi, tange: ſi non totus friget, me enica.

Et *reſtitis*, pro *reſtitas.*

Id quidem tibi jam fiet, niſi reſtitis verbero. Et in Adelphis:
Veſtitu nimio indulgis, pro *indulges.* Et:
Membra metu debilia ſunt: animus timore obſtipuit, pro *obſtupuit:* quemadmodum dicunt quidam ſcripſiſſe Virgilium, *Obſtipui, ſteteruntque comæ.* Et:
Obſtipuit ſimul ipſe. Tum in Heautontimorumeno:
Quiſnam hic adoleſcens eſt, qui intuitur nos? pro *intuetur*,

Et, *luciſcit: hoc jam cur ceſſo pultare oſtium?* pro *luceſcit.* Et in Adelphis:

Perii herclè: hâc illi ſpe hoc inciperunt, pro *inceperunt.* Et alia item ejuſmodi multis in locis: quibus quidem verbis illud contrariâ oratione dictum ab eo eſt in eiſdem Adelphis:

Dedit præterea in ſumptum dimedium minæ: pro *dimidium.*

Et in Eunucho:

Interea aurum ſibi clam mulier demet: pro *demit.* Et in Phormione, *neglegitur*, pro *negligitur.*

Quia egens relicta'ſt miſera, ignoratur parens,
Neglegitur ipſa. Vide avaritia quid facit. Et paulò infrà,
Sæpe interea mihi ſenex
Narrabat ſe hunc neglegere cognatum ſuum.

Et alibi etiam. Nam quod dixi *relicta'ſt*, ita ſæpiſſime ſcriptum eo in libro invenies, pro *relicta eſt:* & *futurum'ſt* pro *futurum eſt.* Quod verò in Phormione, ubi Sophrona & Chremes colloquuntur, hæ duæ viſuntur literæ ſic poſitæ, *S. T.* *Deo*

Deobſecro vos, eſtne hic Stilpho? Chr. *Non.* Soph. *Negas?*
Chr. *Concede hinc à foribus paululùm iſtorum ſodes, Sophrona,*
Ne me iſtoc poſthac nomine appellâſſis. Soph. *Quid? non obſecro is,*
Quem ſemper te eſſe dictitâſti? Chr. *St.* Soph.
Quid has metuis fores?

Silentii eſt illa quidem nota, *St.* ut eo quaſi nutu & ſigno potiùs quàm voce, oſtendamus velle nos ſileri ab iis quibuſcum ſumus: quemadmodum volebat Chremes ſilere Sophronam, ne ab uxore ipſius exaudiretur; quam notam cùm non perciperent ii qui legebant, *e* literam addiderunt, *eſt* que fecerunt: quo ſanè verbo mirificum poëtæ ſenſum pertubaverunt. Quod autem in eâdem legi fabulâ.

Intereà dum ſedemus illi, intervenit
Adoleſcens quidam lachrymans.

Illi eſt pro *illic*, vetuſto ſanè more: ut etiam in Hecyrâ.

Itaque ineptus hodie dum illi ſedeo, ut quiſque venerat
Accedebam. Quo verbo etiam Virgilius eſt uſus:
Patet iſti janua letho.

Tum illud etiam, quod in eâdem Hecyrâ eſt:

Horunc ea ad nos de lege redibat hereditas.

Pro eo quod eſt, *horum.* Eſt antiquè dictum, additâ *c* literâ, ne colliſio fieret.

Quid illud in Phormione autem, Pomponi, quàm venuſtè dictum?

Heus quanta quanta hæc mea paupertas eſt, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem mihi eſſet fides.

Non ut eſt in reliquis, *Quantumcunque,* quod quidem etiam in Adelphis legitur.

Tu quantus quantus, nil niſi ſapientia es.

Aut quid etiam illud in eodem Phormione?

Nam quæ hæc anus eſt, examinata à fratre quæ egreſſa'ſt meo?

Non autem, *quænam,* ut habent omnes. A quo mihi quidem loco ſumpſiſſe Virgilius videtur eam loquendi figuram, quâ eſt in Georgicis uſus tam aptè, tamque venuſtè, ut nihil ſuprà,

Nam quis te juvenum confidentiſſime, noſtras
Juſſit adire domos? Quanquam vetuſtè etiam illa per literæ detractionem ſunt dicta in Andriâ:
Ne iſtam tuam multimodis inveniri gaudeo.

Et in Eunucho:

Quid is obſecro ad nos quamobrem adductu'ſt?

Amabant enim veteres multùm, ut ſcis, *s* literæ abjectionem, quanquam quidem alias etiam literas abjiciebant, ut in ipſâ Eunucho.

Anni? Chr. *Anni? Sedecim.* Et item:
At ille alter venit annos natus ſedecim. Et in Hecyrâ:
Nam abducta à nobis prægnas fuerat filia.
Nec fuiſſe prægnatem ante hunc unquam ſcivi diem.

Et in Adelphis:

Sed vereor ne indiliges nimiùm ſies.

In quo illud mihi mirum admodum videri ſolet, quòd quam literam adjiciebant multis in verbis, ut vides ex his, Pomponi, veteres homines ad gratiam, eandem in multis addebant: ut in Andriâ:

Ex ipſâ milies audivi. Et in Phormione:

 Atenim

At enim tædet etiam audire eadem miliens. Et in Heautontimorumeno:

Ut nihil credas intelligere, niſi idem dictum'ſt centiens.

Quo etiam more in antiquiſſimo Virgilii libro legiſſe me, memoriâ teneo illum verſum:

Et novies Styx interfuſa coërcet.

Quanquam in eodem libro etiam illud legi:

Nec face tantum

Ciſſæis prægnans ignis enixa jugales.

Sed eſt etiam in Eunucho:

More hominum evenit, ut quid ſim nanctus mali

Priùs reſciſceres, quàm ego illud, quod mihi evenit boni.

Sed & *finctum* pro *ficto*, & *thenſaurum*, pro *theſauro*, & *formonſiorem*, pro *formoſiore*, aliis idem in locis poëta dixit: tum illud etiam in Eunucho, *oſſum*, pro eo quod eſt *os*. In quo cognoſci poteſt, quàm rectiùs in vetuſto illo, quem toties jam dico, libro ſcriptum id ſit:

Viden' oſſum & cibus quid faciat alienus?

Quàm in cæteris, qui habent *ocium*, non *oſſum*. Sed jam vereor ne vobis planè videar minuta nimiùm & puſilla conſectari. Pomp. Nobis verò, Hermolaë, nihil puſillum poteſt eſſe, quod ejuſmodi ſit, in quo videas poëtam tanti nominis etiam diligentiam adhibuiſſe, ut illo modo potiùs, quàm alio conſcriberet. Quin etiam, credas mihi velim, majorem in modum nos minuta iſta delectant, quæ attuliſti: valde enim faciunt ad Terentianam induſtriam probitatemque cognoſcendam. Itaque ſequere. Herm. Eſt igitur, quoniam ita vis, in Eunucho, ubi Thaïs ancillas ſuas properè alloquitur, mandans ea quæ curari vult, ſic:

Quid, quid aliud volui dicere? ehem,

Curate iſtam diligenter virginem.

Quaſi poëta ſuſpenſam Thaïdem oſtenderet ſecum ipſam quærere, quidnam illud eſſet, quod mandare ancillis in animo habuerat ſuo, neque reminiſcebatur. Itaque ait, *Quid, quid aliud?* Quo item ſenſu Cicero eſt uſus in ſuis illis ad Atticum verè familiaribus epiſtolis: *Quid præterea? quid? etiam: Gabinius ad* IV *calendas Octobris noctu in urbem introiit.* Et alibi: *Novi quidnam ſcribam? quid? etiam: Meſſala conſul Anthronianam domum emit.* Et item: *Aliud quid? etiam: quando te proficiſci iſtinc putes fac ut ſciam.* Quibus in locis *etiam* non addentis eſt, ſed annuentis affirmantíſque, ſe ſcilicet illud habere, quod ſcribat: ut loco ejus verbi, quod Terentius dixit *ehem*, quod quidem erat poëticum ſanè verbum, ipſe *etiam* diceret, caſtiùs mediùs fidius & moderatiùs. Apud Ciceronem autem non uno in loco, ſed pluribus, *etiam* affirmantis eſſe notam, cui contrarium infertur *non*, non te arbitror fugere. Sed víſne tibi, Pomponi, recenſeri à me eos poëtæ verſus qui mihi in mentem venient, in quibus inſit aliquid, quod te delectare poſſit: ſinámque te illud aliquid quærere ex tuo Terentii libro, cùm voles, domi tuæ? Pomp. Ego verò maximè. Vult autem etiam Phædrus hîc ita te facere: qui quoniam eſt, ut vides, admodum adoleſcens, retinebit illa meliùs, quæ dicentur abs te, quàm ego, qui ſenex. Vacillare autem ſæpe memoriolâ ſenes homines,

homines, non te fugit. Itaque utar ipſo, ſi erit opus; quare ſequere. Hermolaus. Ego verò ſequor. Sunt igitur in eodem Eunucho prima hæc:

Si quiſquam eſt, qui placere ſtudeat bonis
Quàm plurimis, & minimè multos lædere,
In his poëta hìc nomen profitetur ſuum.
Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementiùs
Exiſtimavit eſſe, ſic exiſtimet:
Reſponſum non dictum eſſe, quia læſit prior.
Qui bene vertendo & eaſdem ſcribendo malè
Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Sunt & hæc:

Opus faciam ut defatiger uſque ingratis ut dormiam.
Par. *Vigilabis laſſus: hoc plus facies?* Phæ. *Abiſis, nihil dicis, Parmeno.* Et hæc:
Illum liquet mihi dejerare his menſibus. al. *nihil.*
Sex ſeptem prorſùs non vidiſſe proximis. Et hæc:
Ipſa'ſt, ilicet: deſine: jam conclamatum eſt.

Quemadmodum & alibi. Nam in Adelphis etiam,

Hem tibi:
Reſcivit omnem rem: id nunc clamat: ilicet:
Paratæ lites. Et in Phormione:
Hoc nihil eſt, ô Phædria: ilicet, quid hic conterimus operam fruſtrà? Sed ſunt in Eunucho & hæc:
Agè, eamus intrò nunc jam, orna me, abduc, duc, quantùm poteſt.

Et ſubinfra:

Quæ nos noſtramque adoleſcentiam habent deſpectam.

Tum & hæc:

Labore alieno magno partam gloriam
Verbis ſæpe in ſe transfert, qui habet ſalem,
Quod in te eſt. Thr. *Habes.* Gn. *Rex te ergo in oculis.*
Thr. *Scilicet.* Gn. *Geſtare.* Thr. *Verò: credere omnem exercitum, conſilia.* Et hæc:
Aut dicat quod vult, ut moleſta ne ſiet. al. *aut.*
Non herclè veniam tertiò. Heus, heus, ecquis hic eſt?
Ego ſum Chremes. Et hæc:
Idque adeò viſam, viſam ſi dom'ſt. Quiſnam hinc à Thaide exit?
Is eſt, an non eſt? ipſus eſt. Quid hoc hominis? Qui hic ornatus eſt? Et hæc:
Nunc quis hic eſt? nemo eſt. Nunc quis hinc me ſequitur? nemo hom'ſt.
Jamne erumpere hoc mihi licet gaudium? proh Juppiter
Nunc eſt profectò interfici, cùm perpeti me poſſum.
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliquâ.
Sed neminem curioſum intervenire nunc mihi,
Qui me ſequatur quòque eam, rogitando obtundat, enicet. Et hæc:
Certè extrema linea
Amare, haud nihil eſt. Et hæc:
Quid nunc agimus? Gn. *Quid? redeamus. Jam hæc tibi aderit ſupplicans ultro.* Et hæc:

Nam jamdiu aliquam cauſam quærebat ſenex,
Quamobrem inſigne aliquid faceret iis: nunc repperit. Et hæc:
Si quid conlibitum, novi te: hoc ſi feceris,
Quod vis donum, præmium à me optato: id optatum feres. Et hæc:
Accipit homo nemo meliùs, neque prolixiùs.

Demum & in extremo hæc:

Nihil præter promiſſum eſt: ite hàc.

Sed quid eſt, Pomponi, quòd te cogitare attentè admodum video? An hæc quæ dixi, memoriæ commendas tuæ? Pomp. Minimè verò, Hermolaë; nam mihi ſatìs eſt Phædrum iſta de te audiviſſe. Sed id diſpicio potiùs, mecúmque ipſe computo, quàm diverſa ſint multa eorum, quæ à te recitata ſunt, ab his, quæ vulgò habentur: redeunt enim mihi in mentem ferè ſingula: tum quàm parvæ illuſiones momenta ſæpe non parva afferant poëtæ ſenſibus, ut illud eſt, quod dixiſti: *Nam jamdiu aliquam cauſam quærebat ſenex, quamobrem inſigne aliquid faceret iis: nunc reperit.* Illud enim iis, quod in tuo eſt, ut ſit dandi caſus pluralis numeri, memini me legere ſic, ut eſſet nominandi, ſeníque tribueretur: itaque unâ additâ literulâ, Terentianam ſermonis elegantiam candorémque qui deperîerat, planè reſtituit. Sed nolo te interpellare: & quoniam Eunuchum, ut video, jam explicâſti, ex Andriâ ſi quid habes, affer. Habere te autem æque multa puto. Herm. Habeo, & afferam, ſed non multa: nam ex illo libro maxima ejus fabulæ pars deſideratur, fugientibus vetuſtate literis, ut cognoſci nequeant. Sed percepta mihi tamen ſunt, atque agnita, quod meminerim, hæc perpauca:

Dave, perii. Da. *Quin tu hoc audi.* Pam. *Interii.* Da. *Quid timeas ſcio.*
Car. *Mea quidem herclè certè in dubio vita'ſt.* Da. *Quid timeas ſcio.*
Pam. *Nuptiæ mihi.* Da. *Etſi, ſcio.* Pam. *Hodie.* Da. *Obtundis, tametſi intelligo.*

Tum hæc:

Ergo iſtuc moveo aut curo? num tu tuum malum æquo animo feras?

Ex Heautontimorumeno autem illa primùm mihi ſeſe offerunt Menedemi ſenis cum fratre verba:

Putavit me ætate & ſapientiâ
Plùs ſcire & providere, quàm ſeipſum ſibi.

Tum & illa:

Ancillas, ſervos, niſi eos qui opere ruſtico
Faciundo facilè victum exercerent ſuum,
Omnes produxi, ac vendidi. Inſcripſi illico
Ædis: mercedem quaſi talenta ad quindecim coëgi.

Et infrà:

Nec mihi fas eſſe ullâ me voluptate hîc frui.

Ejus autem in pagellæ margine, ubi hi erant verſus, legi etiam illius verbi *exercerent*, interpretationem minutulis adſcriptam literis, ita: *Exercerent, reſarcirent: hoc eſt, in ſumptu exercerentur ſuo.* Virgil. *Ferrum exercebant?* pro, *In ferri fabricâ exercebantur.* An non hæc eruditi hominis declaratio illius verbi tibi, Pomponi, videtur? Pomp. Mihi ſanè videtur. Nam quid potuit afferri aptius? Te

verò,

verò, Hermolaë, valde amo, quem ne iſta quidem præterierint. Sed perge ad reliqua. HERM. Pergam igitur ad illa, quæ ſunt in eâdem fabulâ:

Hoccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere?
Et quod illum inſimulant durum, id non eſt:
Nam parentum injuriæ uniuſmodi ſunt fermè.
Scortari crebrò nolunt: nolunt crebrò convivarier.

Quod extra verſus eâdem in margine, puſillıſque literulis eſt & hoc. Virgilius:

Hunccine te, Euryale, aſpicio?

Quo lecto animadverti non tam bellè dici, *Hunc ego te, Euryale, aſcio*, quod eſt in libris omnibus, quam *hunccine*, quod in illo. POMP. Rectè id quidem animadverſum abs te eſt, Hermolaë. Illa enim interrogantis vox, NE, doloris & querelis aptiſſima, quam repetit eodem verſu Virgilius:

Túne illa ſenectæ
Sera meæ requies ———

Si deſit prioribus iis in verbis, quæ quidem verba eâdem vi, eodem oris ſpiritu mœroréque proferuntur, deſit etiam egregia ſenſûs & figuræ concinnitas neceſſe eſt. Sed velim ſcire ex te, poſteaquam hunc in locum ſermo me perduxit tuus, ut de Euryali matris lamentatione loqueremur, exiſtimes ne rectè illa dici, quæ de eo, qui paulò inferiùs eſt, verſu attulit Servius,

Nec te tua funera mater
Produxi: ———

Ut *funera* ſit pro *funerea* poſitum, ad mulierémque referatur? HERM. An tu me tam ignarum, Pomponi, Virgiliani moris, candoris, atque judicii exiſtimas, ut quod alibi nuſquam legitur, credam à poëtâ graviſſimo novandíſque verbis omnium caſtiſſimo, hoc in loco fuiſſe dictum? mihi quidem non ſit verſimile. Illi ſi erat, afferre cùm oportebat exemplum aliquod quo niteretur, aſperitatémque leniret verbi. Sed de illo hactenus. Mihi ſic legendum videtur, ſi tibi uni probabitur:

Nec te tua funere mater
Produxi. ———

Quo in ſenſu atque verbo nihil durum aut violentum, aut inſolens, ſed ſumma etiam cùm ſermonis, tum conſuetudinis obſervatio, ſumma lenitas atque facilitas ineſt. Indoctos autem librarios, ut ſunt plerique vicinitate deceptos puto poſſeſſivi nominis, *tua funera* primùm ſcripſiſſe, cùm *funere* ſcriptum legiſſent in eo quem deſcribebant ipſi libro, mendúmque eſſe exiſtimaviſſent. POMP. Mihi quidem iſta, Hermolaë, non probantur ſolùm, ſed magnas tibi etiam gratias ago, quòd Virgilio reſtitueris hoc quoque in loco & candorem & dignitatem ſuam, addo etiam & diligentiam: méque nihil omnino fruſtrà abs te petere, valde gaudeo. Sed refer te ad Terentium tuum. HERM. Sunt verò in eodem Heautontimorumeno, quæ tibi explicem, & illa:

Scio quid feceris:
Suſtuliſti. Soc. *Sic eſt factum.* Chr. *Domin'?* Syr. *Ergo herus damno auctus eſt.* Et illa:

Quid malum? me ætatem cenſes velle id adſimularier? Et illa:
Hujus mihi res ſemper comminiſcere,
Ubi me excarnifices. Syr. *Is hinc, quò dignus es.*

Quo in loco videre eſt veteres homines indicandi verborum pro imperandi uſos modo. *Is hinc* pro *I hinc*; ut etiam alibi non ſemel. *Animo bono es*, pro *eſto:* quâ dicendi figurâ utitur ſæpe Cicero. Sed ſunt & hæc eâdem in fabulâ:

Quò mittis iſtam quæſo? jube maneat. Bac. *Ii.* Syr. *Qui eſt paratum argentum.* Et paulò pòſt:
Cape hoc argentum, ac defer. Syr. *Ii. Quid ſtas, lapis, quin accipis.*

Ut videre liceat antiquorum in ſcribendo morem, qui *ii*, pro *i* dixerint, eo quo nos utimur. Sunt & hæc:

Pergin' mulier odioſa eſſe? nullamne ego rem unquam in vitâ meâ
Volui, quin tu in eâ mihi fueris advorſatrix Soſtrata?
Et paulò infrà:
Subditum ſe ſuſpicatur. Chr. *Subditum? aïn' tu?* Soſ. *Certè ſic erit, mi vir.*
Chr. *Confitere tu?* Soſ. *An obſecro, iſtuc inimicis ſiet.*

Hæc autem quæ tibi recenſui, Pomponi, quantùm ab iis differant quæ leguntur, tu facilè perſpicies, cùm tuum ſumpſeris librum: quanquam, ut video, jam perſpicies. Sed volo te ſcire, plura eſſe quæ me fugerint (neque enim reminiſci poſſum omnia) quàm quæ recordor, quæque affero. Veruntamen hæc ipſa ſatìs multa eſſe poterunt, ut videas, huic omnino poëtæ, qui quidem in hominum manibus valde frequens eſt, quantum caliginis offuderit dies; ſed ad eluendas aliarum fabularum maculas, ut poſſumus, depravationéſque tranſeamus. Itaque memini me in Adelphis legere hæc:

Naturâ tu illi pater es, conſiliis ego.
Dem. *Tun' conſiliis quicquam?* Et hæc:
Tu quòd te poſteriùs purges hanc injuriam mihi nolle
Factam eſſe, hujus non faciam: crede hoc, ego meum jus perſequar.
Et illa:
Egon' debacchatus ſum autem? an tu in me?
Æſch. *Mitte iſthæc, atque ad rem redi.* Et illa:
Fratrem homini nemini eſſe primarium artium magìs principem.
Syr. *O Cteſipho.* Cte. *O Syre. Æſchinus ubi eſt?* Syr. *Ellum te expectat domi.* Cte. *Hem.*
Syr. *Quid eſt?* Cte. *Quid ſit? illius operâ Syre nunc vivo, feſtivum caput,*
Qui omnia ſibi pòſt putârit eſſe præ meo commodo. Et illa:
Obſecro, mea nutrix, quid nunc fiet? Cant. *Quid fiet, rogas?*
Rectè ædepol ſpero, modò dolores meatu occipiunt primulùm.
Jam num times, quaſi nunquam adfueris: nunquam tute pepereris? Et illa:
Fortiter. Syr. *Perquam: quia miſeram mulierem, & me ſervolum,*
Qui referire non audebam, vicit: hui perfortiter. Et illa:
Niſi ſi me in illo credidiſti eſſe hominum numero, qui ita putant
Sibi fieri injuriam, ultro ſi quam fecêre ipſi, expoſtules,
Et ultro accuſant: id quia non eſt à me factum, agis gratias.

Sed

Sed legi etiam in Phormione, ſi rectè memini, hæc inverſa in aliis, ut mihi videntur libris :

Quæ ſi aſtu non providentur, me aut herum peſſundabunt.
Nam non poteſt celari noſtra diutiùs audacia. Tum & hæc :
Sed ego nunc mihi ceſſo, qui non humerum hunc onero pallio.
Et hæc :
Familiarem oportet eſſe hunc, qui minitatur malum ; iſne eſt
Quem quæro, an non ? ipſus eſt, congredere actutum.
Ant. *Quid.* Ge. *O omnium quantum eſt, qui vivunt, homo hominum honoratiſſime.*
Demum hoc :
Vel oculum exculpe, eſt ubi vos ulciſcar probè.

Reſtat Hecyra, cujus item, ut Phormionis, non omnino multa mihi in mentem veniunt è re natâ nunc quidem, quæ aliter ſe habeant illo in libro : ſed veniunt tamen, atque ut opinor, hæc :

Quid ais ? cum virgine unà adoleſcens cubuerit,
Plùs potus, ſeſe illâ abſtinere ut potuerit ? Et hæc :
Ædepolne nos ſumus iniquè æquè omnino omnes inviſæ viris !
Item hæc :
Nam nos omnes, quibus eſt alicunde aliquis objectus labos,
Omne quod eſt interea tempus, priuſquam id reſcitum'ſt, lucro'ſt.
Atque hæc :
Sanè herclè homo voluptati obſequens
Fuit, dum vixit : & qui ſic ſunt, haud multùm hæredem adjuvant :
Sibi verò hanc laudem relinquunt, vixit, dum vixit, bene.
Poſtremò hæc :
Voſmet videte jam, Laches & tu Pamphile,
Remiſſan' opus ſit vobis, an reducta domum.
Neutrâ in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero ?

Quo in loco animadverti, hunc dicendi ſive morem, ſive figuram. *Quid faciemus puero ?* quâ etiam aliis in fabulis ſæpe eſt uſus, *Quid hic faciet ſuâ ? Quid te futurum cenſes ?* uſurpâſſe Ciceronem ſanè percupidè. *Quid me fiet ? Quid pecuniâ fiet ? Quid hoc nomine facias ? Quid factum eſt Stratone & Nicoſtrato ?* Quemadmodum alia permulta : ut facilè eum appareat ad Terentii ſermonem ſuum libenter ſermonem accommodaviſſe. Quòd ſi hìc etiam faciet Phædrus, ut quemadmodum ab Apelle ii, qui poſt illum pingendi artem aſſequi cupierunt, multas umbrarum ejus & luminum poſitiones, multos membrorum motus, in ſuas ex ejus imaginibus tabulas ſimulchráque transferebant ; ſic ipſe hujus poëtæ plurimos dicendi modos, ſermoniſque figuras & lumina, ſuis in ſcriptis expreſſerit : non vereor quin multò ſit facilius in magnum illum virum evaſurus, quem adhuc quidem noſtra ætas deſiderat, multæque ſupra eam fruſtrà videre concupiverunt. Quanquam quidem non puto ipſum meis monitis & præceptis egêre, qui te magiſtrum habeat, cujus de pleno fonte cùm hæc, tum longè meliora haurire quotidie poſſit. Sed quoniam jam adveſperaſcit, vel hora ipſa, vel tua ætas me admonet, ne te hìc diutius detineam. Quæ cùm eſſent dicta, fine loquendi facto, illi domum abierunt, Hermolaus in cubiculum ſe recepit.

JO-

JOANNIS RIVII CASTIGATIO.

CUM prodiiſſet anno abhinc ferè ſeptimo Terentius, doctiſſimi viri Philippi Melanchthonis operâ diligentiâque reſtitutus, unà cum argumentis ejuſdem & annotatiunculis; non mehercle dici poteſt, quantùm hoc nomine ſtatim gratulandum ſtudioſis omnibus exiſtimârim: idque jure adeò ac meritò. Videbam enim fore brevì, ut optimus Latinitatis author, qui innumeris antè mendis ſcatebat, nunc paulò caſtigatior majori cum voluptate, atque adeò majore cum fructu quàm antea, à ludimagiſtris pueritiæ prælegeretur. Quæ adeò non fefellit conjectura, ut diſtractis magno Bibliopolarum commodo exemplaribus, rurſus excudi cœptus ſit Wirtembergæ, mox à Joanne Secerio Haganoæ; pòſt etiam Norimbergæ; præterea apud Coloniam Agrippinam, ab Euchario primùm Cervicorno; iterum à Joanne Sotere; tertiò denique à Joanne Gymnico, viro optimo, & mihi vetere neceſſitudine conjunctiſſimo; ad hæc Moguntiæ aliquoties & Argentorati; ut de cæteris taceam. Interim cùm ipſe quoque eum authorem ſtudioſis quibuſdam enarrandum ſuſcepiſſem, ſenſi tandem id quod erat, Melanchthonem gravioribus rebus occupatum, utque ipſe pro ſuâ modeſtiâ, ingenuè fatetur, veteribus exemplis haud ſatìs inſtructum, non ab omnibus omnino mendis (abſit invidia dicto) comici noſtri fabulas vindicare potuiſſe. Et jam per totam prope Germaniam nulla facilè præter Philippi exemplaria probabantur, aut manibus ſtudioſæ juventutis terebantur. Id eximii viri auctoritas effecerit, an ipſa res atque utilitas extorſerit, nihil habeo dicere. Quæ nos quidem res primùm movit, ut perquiſitis antiquis exemplaribus, & manuſcriptis, & impreſſis, locos plurimos depravatos, quos ille inemendatos reliquerat, corrigere conaremur. Quid noſtrâ diligentiâ conſecuti ſimus, aliorum eſto judicium. Hoc certè jure affirmare poſſe videor, ex impreſſis nullum uſpiam extare hodie exemplar, quo in exemplari plures loci correcti ſint quàm in eo quod nos aliquando in publicum daturi ſumus. Id ita eſſe cùm res, ut puto, teſtabitur, tum editio olim noſtra, ſi cum aliis conferatur. Etenim vi ſummâ jampridem, atque omni opi, & plùs demum quâm pro virili parte, ut omnium ante nos recognitionem vinceremus, admittendum mihi exiſtimavi. Interim locos plurimos à nobis quantâ licuit cum fide & religione, tum diligentiâ, ſtudio, labore caſtigatos, priſtinoque, ut opinor, nitori, integritatique redditos publicavimus; & quidem nullo majore verborum apparatu; quandoquidem, ut ille canit; *Ornari res ipſa negat, contenta doceri.* Quòd ſi laude meritâ qui unum alterumve in auctore quopiam illuſtrant, aut reſtituunt locum, non fraudantur, cur non ipſe quoque ſperem nonnullam me à ſtudioſis gratiam initurum, qui tot in Terentio locos fortaſſe non ineptè prorſùs, diligenter quidem, & magnâ curâ certè ab omnibus mendis vitiiſque repurgârim? Tametſi haud ſanè diſſimulavero, hærere ipſum me pleriſque in locis, & quædam, de quibus parum adhuc liqueat, ampliare: & quid in his potiſſimùm ſequar, haud dum exploratum ſatis habere in tantâ præſertim exemplarium antiquorum, cùm diſſenſione & diſ-

diſcrepantiâ, tum monſtroſâ alicubi etiam depravatione; ut ſuis locis oſtendemus. Quod cur tandem me fateri ingenuè pudeat? Par eſt autem quod publicæ à nobis ſtudioſorum utilitati datur, id quale etiam cunque boni conſulere. Præſtet alius quivis quantùm nos; nec dubitem omni aſſeveratione confirmare parum adeò fore quod in Terentio quis deſiderare habeat. Variam interdum ex veterum actorum citationibus, & antiquorum inter ſe codicum repugnantiâ lectionem indicavi; ita demum quid mihi videatur conjecturis ſubditis oſtendens, liberum ut tamen lectori judicium ſemper relinquam. Quâ in re mihi nihil fuit potiùs, quàm ut Donati, ubicumque liceret, fidem ſequerer, interpretis undecumque doctiſſimi, ab eoque, ne tranſverſum quidem, ut aiunt, digitum diſcederem; ſed citra ſuperſtitionem tamen, & cum judicio ſemper. Ceterùm, cùm pleroſque fore ſuſpicemur, qui quòd carminis rationem ignorent, vix aptè ſatìs his de rebus judicare queant; viſum eſt ſubjicere nonnulla hîc, quæ velut januam patefaciant, & viam, ut dicitur, præmuniant imperitioribus, quò certiùs de recognitione noſtrâ judicium facere, & ſententiam ferre poſſint. Igitur comici Plautus & Terentius metro ferè utuntur vel iambico, vel trochaico, vel utroque ſimul confuſo. Iambicum, vel monometrum eſt, quod duobus pedibus ſimplicibus conſtat; vel dimetrum, quod quatuor; vel trimetrum, quod ſex, qui & ſenarii dicuntur M. Tullio & Fab. Quintiliano; vel tetrametrum quod octo, qui & quadrati appellantur & octonarii. Ex hiſce trimetro comici, & tetrametro maximè utuntur: alias raró, & in medio ferè (ſicut Priſcianus annotavit) diſtinctionis cauſâ. Quod ad pedes attinet, iambici, magnâ libertate comici indifferenter ubivis ponunt iambum, tribrachyn, anapæſtum, dactylum, ſpondæum. In fine plerumque aut iambum, aut pyrrhichium, nunquam niſi in ſcazonte ſpondæum. Utitur Terentius ſæpe in iambico, pede quatuor ſyllabarum brevium proceleuſmatico, idque per reſolutionem ſpondæi, ut in Andriâ: *Mala mens, malus animus; quem quidem ego ſi ſenſero.* Hîc ſecundo loco eſt proceleuſmaticus: in eâdem: *Tibi generum firmum, & filiæ invenies virum:* hîc primâ regione idem pes. Eſt autem duplex iambici genus, alterum rectum perfectumve vocatur; alterum σκάζον καὶ χωλίαμβον; cujus penultimam in fine longam eſſe oportet. Utriuſque meminit Ovidius, cùm canit:

Liber in adverſos hoſtes ſtringatur iambus,
Seu celer extremum, ſeu trahat ille pedem.

Utitur identidem poeta iambico tetrametro catalectico, id eſt, cui ſyllaba in fine deſit; quo in catalectico ſibi inter alia hoc quoque permittit, ut pro penultimâ longâ, haud raró duas breves ponat, quod facilè qui verſus in ſuos pedes digerere volet, ſic habere comperiet. In trochaicis comici indiſcretè interdum dactylos vel trochæos ponunt, nimirum quo penè diſſoluta & pedeſtri ſimillima eſſe videatur perſonarum ſermocinatio; cujus ipſe Priſcianus meminit; apud quem Victorinus non minùs liberè, quàm verè ait, comicos, dum quotidianum ſermonem imitari nituntur, metra vitiare ſtudio, non imperitiâ; quod & Terentianus teſtatur hiſce verſibus:

Fidemque fictis dum procurant fabulis,
In metro peccant arte, non inſcitiâ.

Tanta

Tanta autem affinitas eſt inter trochaicos & iambicos tetrametros, vix ut diſcernere interdum poſſis; unde nimirum fit aliquoties, ut quos fortè aliquis iambicos eſſe crediderit, iidem trochaici veriùs cenſeri queant. Cujus rei cùm alia multa exempla ſunt, tum commodiſſimum fuerit ex Andriâ, ſcen. I. Act. V. ubi duos primos verſus, vel per iambos aliquis, vel per trochæos metiri poſſit, niſi quòd inſequentes verſus per trochæos eſſe metiendos indicant. Inde error eorum qui iambicos quadratos eſſe adnotârant, cùm quivis non rudiſſimus planè harum rerum, trochaicos eſſe videat. Hìc illud obiter, quamvis leve admonendum puto; mirè interdum poëta, de induſtriâ ſententiam genere ipſo metri juvare videtur: velut ibi:

Dii boni, boni quid porto? ſed ubi inveniam Pamphilum?
Ut metum, in quo nunc eſt, adimam, atque expleam animum gaudio? &c.

Ubi trochaici carminis curſu & volubilitate feſtinationem repræſentat ſervuli inſolenter exultantis, & alacritate nimiâ geſtientis. Quocirca paſſim trochæos, tribrachos, anapæſtos admiſcuit, pedes ſcilicet, quibus celeritas plerumque à cæteris item poëtis exprimi ſolet. Similiter in Eunucho ſubitum egreſſum puellæ perturbatæ, celeritate ipſâ pedum expreſſit. Ubi Phædria:

Sed quid hoc eſt, inquit, *quòd timida ſubitò egreditur Pythias?*

Hoc deditâ operâ poëtam ita feciſſe, vel illud indicio fuerit, quòd cùm cæteri hujus ſcenæ verſus iambici ſint, unus hic trimeter trochaicus eſſe videatur. Et alioqui ſolet interdum poëta mutare metri genus, cùm ventum eſt ad παρασκευὴν ſcenæ ſequentis: velut in Andr. Act. I. ſcen. III. & rurſus Act. III. ſcen. IV. iterum Act. IV. ſcen. I. in Hecyrâ, Act. III. ſcen. III. Præterea in Phorm. Act. II. ſcen. II. Sic aliàs ſæpe. Tale illud quoque ex Adelphis:

Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & proſternerem.

Cui eſt aliquod aurium judicium, is facilè ſentiet, cur ſit poëta trochaico uſus hoc loco; nimirum ut ſenſum quodam veluti curſu pedum citorum juvaret. Quod & poëtarum principem Virgilium ſæpè tactitâſſe conſtat: nam ut tarditatem rei, difficultatemque exprimere cùm vult, crebris ſpondæis; ita cùm celeritatem & velut impetum, & feſtinationem, dactylis frequentibus utitur. Prioris exemplum illud eſt tertio Æneidos.

Annixi torquent ſpumas, & cærula verrunt.

Poſterioris illud ex quarto:

Idem omnes ſimul ardor habet, rapiuntque, ruuntque.
Littora deſeruêre, &c.

Sed nimis multa de re præſertim levi. Obſervabit hæc, aliaque id genus per ſe ipſe lector ſtudioſus. Illud non ignorandum comicos, *s* literam conſonantem haud ſecùs elidere ſolitos, ac ſi vocalis eſſet, idque frequentiſſimè. Quod & Ennium in Heroicis, & vetuſtiſſimos quoſque facere conſueviſſe, ut & Virgilium interdum docti annotârunt: velut in Andriâ:

Heru' me, relictis rebus, juſſit Pamphilum.

Hìc primâ regione anapæſtus eſt, *s* eliſo. In Eunucho:

Jugulâra' hominem. Quod ille? T. H. *Mutus ilicò.*

Hìc

Hìc in verbo *jugulâras*, *s* eliditur, ut ſit ſecundo loco anapæſtus, tertio iambus. Niſi quis dicere auſit pronomen *ille*, velut ablato altero *l*, corripi, more, imitationeque Græcorum, quod (ut ego ſentio) paulò fuerit coactius. Quamvis apud hoſce fateor alteram nonunquam de geminatis conſonantibus in verſu tolli κατὰ παρέλλειψιν, quo ſyllaba poſitu longa corripi queat. Et ſolent Latini in multis (ut diligenter adnotavit Priſcianus) initium aliquod accipientes à Græcis, ab anguſto in effuſum licentiæ ſpatium hoc dilatare. Sed hoc ſuæ cujuſque conjecturæ relinquo. Illud quidem non eſt, ut inficiari queam, videri interdum *l* elidi apud comicum noſtrum, quoties adeſt pronomen ille, ut in Eunucho:

Manendum eſt ſoli ſine illâ? quid tum poſtea?

In Heautontim.

Nec tibi ille eſt credere auſus, quæ eſt æquom patri.

In Adelphis.

Quid is fecit? De. *quid ille fecerit? quem neque pudet.*

In Hecyrâ.

Non tibi illud factum minùs placeat, quàm mihi, Lache!

In Phormione.

Ille qui illam amabat fidicinam, tantummodo, &c.

Sunt id genus ſexcenta apud Terentium. Fuiſſe autem cùm non geminaretur *l*, in hoc pronomine, videor ex Sex. Pompeio deprehendiſſe lib. I. παρελλείψει contraria figura eſt διπλασιασμος, quâ ipſâ frequenter poëta utitur ad producendam ſyllabam alioqui brevem, ut in Adelphis, *relliquum*, pro *reliquum*; & alibi, *rettuli*, *repperi*, atque id genus alia. Sed pergamus. *V* quoque conſonantem comici perinde ac vocalem in mediâ dictione elidunt: quod apud Terentium, in dictionibus, *invidia* & *enimvero*, fieri videmus, apud quem ipſum, *cujus*, *hujus*, *ejus* ſimileſque particulæ monoſyllabæ ferè ſunt, quod ita demum frequens eſt, ut non putem de eo ſubjicienda exempla. Illud præterea ſæpenumero uſu venit, ut prima verſûs ſequentis, qui à vocali incipiat, ab ultimâ ſuperioris abſorbeatur, velut in illo:

Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Ubi *ex* abſorbetur ab adverſo *malè*, quo verſus præcedens clauditur. Et in prologo Hecyræ:

Ego interea meum non potui tutari locum.

Prior ſyllaba in pronomine *ego* pertinet ad verſum ſuperiorem: contrà apud Virgilium ultima præcedentis initio quandoque inſequentis abſorbetur: quale eſt:

Ecce furens animis aderat Tyrinthius omnemque
Acceſſum luſtrans. ———

Cujuſmodi verſus ὑπερμέτροι dicuntur; ſicuti, præter alios, Diomedes oſtendit. Qualis ille etiam apud Terentium in Andr.

Tuus pater modo me prehendit, ait tibi uxorem dare ſe ſe
Hodie: item alia multa, &c.

Sic enim ex obſervatione antiquorum codicum legimus; nec ſecùs Donatus, ut quidem & Romana habet & Veneta editio, conſentientibus & aliis quibuſdam: hîc igitur illud *ſe* in fine prioris abſorberi neceſſe eſt initio ſequentis; quod & aliàs ſit apud eundem. Sunt autem verſus trochaici, & qui valet metiri, ſic planè habere comperiet. Talis eſt ille ex Hecyrâ. *Di-*

Disjunxit illum ab illâ, poſtquam ipſe ſe ſe
Et illam & hanc quæ domi erat, cognovit ſatìs.

Tales autem apud Plautum ſæpe occurrunt, velut in Aululariâ:

Cenſén' talentum magnum exorari poteſſe
Ab iſtoc ſene, &c.

Quid autem mirum, ſi in trochaicis, iambiciſque reperias ὑπέρμετρες, cùm in Sapphicis etiam invenias apud Horatium? Utuntur comici & diæreſi identidem; quomodo in Adelphis *iam* ſemel atque iterum diſſyllabum legitur, ut & apud Plautum nonnunquam. Ita apud Catullum *ſoluit*, apud Horatium *ſiluæ*, apud Statium *ſuäſit*. Et contrariâ huic figurâ ſynæreſi, quæ & ἐπισυναλοιφὴ dicitur, quâ duas in unam ſyllabam contrahunt, ut *ſervibas*, pro *ſerviebas*; *ſcibas* pro *ſciebas*. Sicuti apud Virgilium:

Ferreique Eumenidum thalami.

Et ſæpe aliàs. Frequens eſt etiam apud Terentium in verſuum menſione συναλοιφὴ, quæ fit cùm in diverſis dictionibus, vocalium inter ſe coëuntium altera velut obliteratur, & ἔκθλιψις, quoties *m* cum vocali præcedente excluditur. Quanquam non ſemper idem elidi ſolitum apud veteres teſtatur Priſcian. lib. I. velut apud Terentium in Eunucho, Act. III. ſcen. III.

Unà ire cum amicâ imperatorem in viâ.

Eſt enim ſecundo loco tribrachys. Quòd ſi *m* elidatur, erit ibidem pyrrhichius, cui nullus in iambico locus. Sic alibi:

Primum iſtam, quam habes, unde habes veſtem? taces.

Eodem modo apud Juvenalem:

Cùm propter plurima, tum his
Præcipuè cauſis. Satyr. 9. De figuris cæteris nihil hîc dicendum puto.

JOANNIS THEODORICI BELLOVACI SPICILEGIUM.

COMOIDIAM plurimi dictam tradunt ἀπὸ τῦ κώμυ, id eſt, à comeſſatione, & ἀπὸ τῆς ὠδῆς, id eſt, à carmine; ut ſit convivale carmen. Nam in conviviis primùm jocoſo quodam carmine, civium vitia juventus liberius taxabat. Poſtea ars acceſſit, & theatrorum conſuetudo. Nec deſunt qui dictam putent à Co inſulâ, in quâ comœdiæ inventor exulavit Epicharmus. Sunt tamen qui de nominis etymo ſic cenſuerunt. Quum apud Athenienſes jam bella ſedata eſſent, & ad otium cives ſe contuliſſent, cœperunt agreſtibus injurias inferre: quâ de cauſâ, agreſtes ipſi in urbem quidem ſe recipere ſolebant, interdiúque de acceptis injuriis apud cives conqueri. At quum nullus eis opem auxiliúmque ferret, tum illi noctu, mortalibus omnibus ſomno & quieti indulgentibus, urbis vicos obeuntes, nominatim cives compellabant, à quibus eſſent injuriis affecti, eorúmque in ſe malefacta atque facinora in publicum proferebant. Et hæc quidem noctu, quum ſæpe vicini audirent, poſtridie audita inter ſe referre ſolebant: eíque civi dabatur vitio, cujus noctu fuiſſent audita convicia. Quum verò ea res pleriſque prodeſſe videretur, nec in ruſticos adeò ſævirent divites;

vites; cognitum fuit id civitati utile eſſe, quòd ea exprobratio eſſet veluti quoddam malorum remedium. Hâc igitur de cauſâ principes urbis ea juſſerunt in theatrum deferri, quæ in malos cives noctu jactabantur, quòd videlicet ea res civitati ſimul & placeret & prodeſſet; ſanxerúntque, ut qui ingenio præſtarent, de hujuſmodi rebus carmina facerent, eaque publicè in theatro recitarent, idque liberè & impunè: quin & præmia addita. Propterea autem quòd id noctu agi cœptum eſſet, ἀπὸ τῦ κώματος, hoc eſt, â ſomno, comœdiam dictam voluere. Primi verò qui hujuſmodi carmina fecerunt, fuiſſe dicuntur Suſarion, Rhullus, & Magnes. Apud Latinos primus comœdiam ſcripſit Livius Andronicus; dixitque comœdiam eſſe quotidianæ vitæ ſpeculum. Quem imitatus Cicero, ſic ait in oratione pro Roſcio Amerino: Et certè ad rem nihil interſit, utrum hunc ego comicum adoleſcentem, an aliquem ex agro Veiente nominem. Etenim hæc conficta arbitror à poëtis eſſe, ut effictos noſtros mores in alienis perſonis, expreſſamque imaginem noſtram vitæ quotidianæ videremus. Hactenus Cicero. Quoniam autem de comœdiâ & fuſiſſimè ſcripſit, & doctiſſimè Diomedes grammaticus, viſum eſt ejus verba hîc attexere. Comœdia, inquit Diomedes libro tertio, eſt privatæ civiliſque fortunæ, ſine periculo vitæ, comprehenſio: apud Græcos ita definita, Κωμῳδία ἐςὶν ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comœdia dicta ἀπὸ τῶν κωμῶν. Κῶμαι enim appellantur pagi, id eſt, conventicula ruſticorum. Nam juventus (ut ait Varro) Attica, circum vicos ire ſolita fuit, & quæſtûs ſui cauſâ hoc genus carminis pronunciabat. Aut certè à vicis; nam poſteaquam ex agris Athenas commigratum eſt, & hi ludi conſtituti ſunt, ſicut Romæ Compitalitii, ad canendum prodibant, & ab urbanâ come & odâ comœdia dicta eſt ἀπὸ τῶν κωμῶν, id eſt, viculis, quòd eâ humilium domuum fortunæ comprehendantur, non (ut in tragœdiâ) publicarum regiarumque. Vel ἀπὸ τοῦ κώμυ, id eſt, comeſſatione, quòd olim in hujuſmodi fabulis amantium juvenum κῶμοι agebantur. Comœdia à tragœdiâ differt, quòd in tragœdiâ introducuntur duces, heroës reges; in comœdiâ humiles atque privatæ perſonæ. In illâ luctus, exilia, cædes; in hâc amores, virginum raptus. Deinde quòd in illâ frequenter & penè ſemper lætis rebus exitus triſtes, & liberorum fortunarúmque priorum in pejus agnitio; in hâc triſtibus lætiora ſuccedunt. Quare variâ definitione diſcretæ ſunt. Altera enim δεινῶν περιοχή, altera τύχης περίςασις dictæ ſunt. Triſtitia namque tragœdiæ proprium. Ideoque Euripides, petente Archelao rege, ut de ſe tragœdiam ſcriberet, abnuit, ac precatus eſt, ne accideret Archelao aliquid tragœdiæ proprium: oſtendens nihil aliud eſſe tragœdiam, quàm miſeriarum comprehenſionem. Poëtæ primi comici fuerunt, Suſarion, Rhullus, & Magnes. Hi veteris diſciplinæ jocularia quædam minùs ſcitè & venuſtè pronunciabant: in quibus hi verſus fuerunt.

Ἀκέετε λέξιν, Συσαρίων λέξει τάδε.
Κακὸν γυναῖκες, ἀλλ᾽ ὅμως, ὦ δημόται,
Οὐκ ἐςὶν οἰκεῖν οἰκίαν ἀνεὺ κακῦ.

Secundá ætate fuerunt Ariſtophanes, Eupolis, & Cratinus; qui & principum vitia inſectati, acerbiſſimas comœdias compoſuerunt.

 Tertia

Tertia ætas fuit Menandri & Philemonis qui omnem acerbitatem comœdiæ mitigaverunt, atque multiplicia argumenta Græcis auctoribus ſecuti ſunt. Ab his Romani fabulas tranſtulerunt: & conſtat apud illos primùm Latino ſermone comœdiam Livium Andronicum ſcripſiſſe. Sunt qui velint Epicharmum in inſulâ Co exulantem, primum hoc carmen frequentâſſe, & ſic à Co, comœdiam dici. Antea itaque galeris, non perſonis utebantur; ut qualitas coloris indicium faceret ætatis, quum eſſent aut albi, aut nigri, aut rufi. Perſonis verò ut primus cœpit Roſcius Gallus, præcipuus hiſtrio, qui oculis obverſis erat, nec ſatìs decorus in perſonis, niſi paraſitos pronunciabat. Initio togatæ comœdiæ dicebantur, quòd omnia in publico honore confuſa cernebantur: quæ togatæ poſtea in prætextatas & tabernarias dividebantur. Togatæ fabulæ dicuntur, quæ ſcriptæ ſunt ſecundùm ritus & habitus hominum togatorum, id eſt, Romanorum (toga namque Romana eſt) ſicut Græcas fabulas ab habitu æquè palliatas Varro ait nominari. Togatas autem, quum ſit generale nomen, ſpecialiter tamen pro tabernariis, non modò communis error uſurpat, quia Fannius togatas appellat, ſed & poëtæ, ut Horatius, qui ait, *Vel qui prætextas, vel qui docuére togatas.* Togatarum fabularum ſpecies tot ferè ſunt, quot & palliatarum. Nam prima ſpecies eſt togatarum, quæ prætextatæ dicuntur, in quibus imperatorum negotia agebantur & publica, & reges Romani vel duces inducuntur, perſonarum dignitate, & argumentorum ſublimitate tragœdiis ſimiles. Prætextatæ autem dicuntur, quia ferè regum vel magiſtratuum, qui prætextâ utuntur, in hujuſmodi fabulis acta comprehenduntur. Secunda ſpecies togatarum, quæ tabernariæ dicuntur, humilitate perſonarum & argumentorum ſimilitudine, comœdiis pares, in quibus non magiſtratus regeſque, ſed humiles homines & privatæ domus inducuntur: quæ quòd olim tabulis tegerentur, communiter tabernariæ vocabantur. Tertia ſpecies eſt fabularum Latinarum, quæ à civitate Oſcorum Attellâ, in quâ primùm cœptæ, Attellanæ dictæ ſunt, argumentis dictiſque; jocularibus ſimiles ſatyris fabulis Græcis Quarta ſpecies eſt planipedis, Græcè dicitur μῖμος. Ideò autem Latinè planipes, quòd actores planis pedibus, id eſt, nudis, proſcenium introirent; non ut tragici actores cum cothurnis, neque ut comici cum ſoccis olim, non in ſuggeſtu ſcenæ, ſed in plano orcheſtræ poſitis inſtrumentis mimicis agitabant. Cujus planipedis Accius togatarum ſcriptor ita in ad litiâ fabulâ meminit: Datum eſt aurum, exultat planipes. Si quas tamen ex ſoccis fabulas fecerant, palliati pronunciabant. Togata prætextata, à tragœdiâ differt. In tragœdiâ heroës introducuntur. Pacuvius tragœdias nominibus heroicis ſcripſit Oreſten, Chryſen, & his ſimilia. Item Accius. In prætextatâ autem ſcribitur Brutus, vel Decius, vel Marcellus. Togata tabernaria à comœdiâ differt, quòd in comœdiâ Græci ritus indicuntur perſonæque Græcæ, Laches, Soſtrata: in illâ verò Latinæ. Togatas tabernarias in ſcenam ductaverunt præcipuè duo, Afranius & Quintus Ennius. Nam Terentius & Cæcilius comœdias ſcripſerunt. Latina Attellana, à Græcâ ſatyricâ differt, quod in ſatyricâ ferè ſatyrorum perſonæ inducuntur, aut ſi quæ ſunt ridiculæ ſimiles, Satyris, Autolycus, Burris: in Attellanâ,

lanâ, obſcœnæ perſonæ, ut Marcus. Dramata autem dicuntur tragica aut comica παρὰ, τὸ δρᾶν, id eſt, agere. Latinæ fabulæ appellantur, ſive factubulæ. In Latinis enim fabulis plura ſunt cantica quæ canuntur. Vel à faciendo; nam & agi fabula, non referri ab actoribus dicitur. Itaque Horatius utrâque ſignificatione interpretatur, quum ita de fabulâ dicit: *Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.* Dramatica verò tres perſonæ ſolæ agunt. Ideóque Horatius ait: *Ne quarta loqui perſona laboret*; quia quarta ſemper muta. At Latini ſcriptores complures perſonas in fabulas introduxêre, ut ſpecioſiores frequentiâ facerent. Satyrica eſt apud Græcos fabula, in quâ item tragici poetæ, non reges aut heroës, ſed ſatyros induxerunt, ludendi causâ jocandique: ſimul ut ſpectaretur inter res tragicas ſeriaſque, ſatyrorum quoque jocis & luſibus delectaretur, ut & Horatius ſentit his verſibus:

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum.
Mox etiam agreſtes ſatyros nudavit, & aſper
Incolumi gravitate jocum tentavit, eò quòd
Illecebris erat: & gratâ novitate morandus
Spectator.———

Mimus eſt ſermonis cujuſlibet motus ſive reverentia, vel factorum cum laſciviâ imitatio. Mimus dictus, quaſi ſolus imitetur; & quum alia poëmata idem faciant, ſolus tamen quaſi privilegio quodam, quod fuit commune, poſſedit. Similiter atque is qui verſum facit, dictus ποιητὴς, quum tamen artifices, qui æquè quid faciunt, non dicantur poetæ. Membra comœdiarum tria ſunt, diverbium canticum, chorus. Membra comœdiæ diverſa ſunt: definito tamen numero continetur, à quinque uſque ad decem. Diverbia ſunt partes comœdiarum, in quibus diverſorum perſonæ verſantur. Perſonæ autem diverbiorum, aut quæ aut tres, raró autem quatuor eſſe debent, ultra augere numerum non licet. In canticis autem una tantùm debet eſſe perſona; aut ſi duæ fuerint, ita debent eſſe, ut ex occulto una audiat nec loquatur, ſed ſecum (ſi opus fuerit) verba faciat. In choris verò numerus perſonarum definitus non eſt; quippe junctim omnes loqui debent, quaſi voce conflatâ, & concentum in unam perſonam reformantes. Latinæ vero comœdiæ chorum non habent, ſed duobus tantùm membris conſtant, diverbio & cantico. Primis autem temporibus (ut aſſerit Tranquillus) omnia quæ in ſcenâ verſantur, in comœdia agebantur. Nam & pantomimus & choraules in comœdiâ canebant. Verùm actores comœdiarum, pro facultate & arte potiores, principatum ſibi artificio vendicabant. Sic factum eſt, ut nolentibus cedere mimis cum artificio ſuo cæteris, ſeparatio fieret reliquorum. Nam dum potiores inferioribus, qui in omni magiſterio erant, ſervire dedignabantur, ſe ipſos à comœdiis ſeparaverunt; ac ſic factum eſt, ut exemplo ſemel ſumpto, unuſquiſque artis ſuæ rem exequi cœperit, neque in comœdiam venire. Cujus rei indicia produnt nobis antiquæ comœdiæ, in quibus invenimus, *Acta tibiis paribus, aut imparibus, aut Serranis.* Quando enim chorus canebat, choricis tibiis, id eſt, choraulicis, artifex concinebat. In canticis autem pythaulicis reſponſabat. • Sed quod paribus tibiis, vel imparibus invenimus ſcriptum, hoc ſignificat, quod ſiquando monodio agebat, unam tibiam inflabat: ſi quando ſynodio, utramque. Hæc ad verbum Diomedes:

h *Mono-*

Monodium eſt, quum unus aliquis è ſcenâ cantum profert, nec chorus ſimul.

Servius in illud Virgilii libro nono Æneidos:

O veræ Phrygiæ (neque enim Phryges) ite per alta
Dindyma, ubi aſſuetis biforem dat tibia cantum.

Biforem, inquit, biſonum, imparem. Et ſervavit eis tibiarum ſuarum naturam. Tibiæ autem Serranæ dicuntur, quæ ſunt pares, & æquales habent cavernas; aut Phrygiæ, quæ & impares ſunt, & inæquales habent cavernas. Ergo biforem, diſſimilem, diſſonum, Non enim ſunt pari modulatione compoſitæ. Ut enim ait Varro, tibia Phrygia dextra unum foramen habet, ſiniſtra duo: quorum unum acutum ſonum habet, alterum gravem. Hactenus Servius.

Varro libro primo, *De re Ruſticâ*, cap. ſecundo:

Certè, inquit Fundanius aliud paſtio, & aliud agricultura, ſed affinis. Et ut dextera tibia alia, quàm ſiniſtra, ita ut tamen ſit quodammodo conjuncta: quòd eſt altera ejuſdem carminis modorum incentiva, altera ſuccentiva. Et quidem licet adjicias, inquam, paſtorum vitam eſſe incentivam, agricolarum ſuccentivam, auctore doctiſſimo homine Dicæarcho, qui Græciæ vita qualis fuerit ab initio, nobis ita oſtendit, ut ſuperioribus temporibus fuiſſe doceat, quum homines paſtoritiam vitam agerent, neque ſcirent etiam arare terram, aut ſerere arbores, aut putare, ab his inferiore gradu ætatis ſuſceptam agriculturam. Quocirco & ſuccinit paſtorali, quòd eſt inferior, ut tibia ſiniſtra à dextræ foraminibus.

Scena, ſive σκηνὴ, verti Latinè poſt *umbraculum*, vel *tentorium.* Erat autem antiquis ſcena umbraculum ex arborum frondibus, umbræ causâ à ruſticis excitatum: ubi feſtis diebus convenientes, diverſa ludorum & jocorum genera exercebant. Id quod hodiéque in pagis videmus plurimis in locis obſervari. Nam (ut olim ante uſum theatrorum) ſcenæ ſuper plauſtra ductilia extruuntur, ac per compita ductæ, populo præbent fabularum oblectationem.

Theatra erant ædificia in populi gratiam extructa, ad hemicycli ſive ſemicirculi ſpeciem, dicata ludis ſpectandis. Latinè ſpectacula poſſis dicere; ſic enim à commodè proſpiciendo ac videndo ſunt appellata: θεατρὴς, *ſpectator*: θεάτρια, *ſpectatrix*: θεατρεῖον, καὶ θεατρον, *ſpectaculum*, *theatrum.* Porrò, ut ſcribit Caſſiodorus, theatri frons, ſive ea theatri portio, quæ inter duo cornua protenditur, ſcena vocatur. Ita autem componebatur theatrum, ut eo conveniens, & ibi commodè ſedens turba, è longinquo facilè ſpectare poſſet, concavo æqualíque parietum circumjectu, ut vel leni ſono dicta verba, ad alterum theatri caput faciliùs perferrentur. Ita enim erat conformatum, ut æquè geſtus proſpicerent, ac voces audirent ii, qui ad latera & in ſummis ſederent gradibus, atque ii qui in limis juxta ſcenam. Poſteà verò excogitatum eſt theatrum in rotundam formam extructum, alio longè excellentius atque capacius: quod quia velut ex duobus conſtaret theatris, nec ampliùs hemicyclum, ſed rotundam formam referret, ob id amphitheatrum dictum eſt. Amphitheatrum tamen ſcribit Dion ex hoc dici, quòd per ambitum ſedilia diſponerentur abſque ſcenâ.

Proſcenium locus erat, ſeu velum, aut etiam pulpitum, ante ſcenam. Ex proſcenio in ſcenam evocabantur mimi ſive hiſtriones

nes ad fabulas agendas; viciſſimque è ſcenâ illuc revertebantur. Unde actuum in Latinis comœdiis internoſcitur diſtinctio, ſicut in Græcis choro in orcheſtram demigrante.

Scenam etiam vocant comici, quicquid duæ pluresve perſonæ ſermonis integri & abſoluti colloquuntur, illìcque finitur ſcena, ubi aut aliqua perſona introgreditur, ut alia ad forum, aut aliò quolibèt ad viciniam currit.

Actus unus plures ſcenas comprehendit. Eſtque in comœdiâ actus, pars quodammodo abſoluta & integra, nondum tamen rem omnem finiens, ſed ita dimidiatam relinquens, ut reſpirent ſpectatores, & faciliùs commutetur quicquid in reliquis comœdiæ partibus ſupereſt. Id autem actus commutare dicebant. Interea mimi dicteria & diverbia referebant; recitabanturque neſcio quæ jocularia, quæ populum novâ oblectatione afficerent. Comœdiarum recitatio in ſcenâ, actio dicebatur, unde etiam qui agebant, & fabulas pronunciabant, actores dicti: qui & comœdi, hiſtriones, ludiones, ludii, & hypocritæ, id eſt, alienæ perſonæ ſimulatores.

NOMINUM COMICORUM RATIO, PER EUNDEM THEODORICUM.

NON eſt de nihilo, quòd poëtæ comici aut hæc aut illa nomina indiderunt ſuarum perſonis fabularum. Hujus rei ampliſſima tibi damus teſtimonia. Donatus in Adelphos: Nomina, inquit, perſonarum in comœdiis habere debent rationem & etymologiam. Etenim abſurdum eſt comicum apertè argumenta confingere, vel nomen perſonæ incongruum dare, vel officium quod ſit à nomine diverſum. Hinc ſervus fidelis Parmeno: infidelis, vel Syrus, vel Geta: miles Thraſo, vel Polemon: juvenis Pamphilus: matrona Myrrhina: & puer, & ab odore Storax: & à ludo, & à geſticulatione Circus: & item ſimilia, in quibus ſummum poëtæ vitium eſt, ſi quid è contrario repugnans contrarium diverſúmque protulerit: niſi per antiphraſin nomen impoſuerit jočulariter: ut Miſargyrides in Plauto dicitur trapezita. Et ferè hoc modo apud alios à poëtis nomina componuntur deſcribenda per antiphraſin, quod deſignat Storax.

Idem in Andriam: Semper, inquit, nomina comicorum ſervorum, aut à nationibus ſunt indita; ut Myſis, Syrus: aut ex accidentibus, ut Lesbia, velut ebrioſa, à Lesbo inſulâ, quæ eſt ferax ſuaviſſimi candidiſſimíque vini: aut à vernilitate, ut Pſeudolus: aut ex negotio, aut Chryſalus: aut ex qualitate corporis, ut Chylacus: aut ex ſpecie formæ, ut Pinacium.

Strabo libro ſeptimo. Fuit & alia regionis diviſio, ex antiquis permanens temporibus. Alios enim Dacos, alios Getas appellant. Getas quidem, qui ad Pontum in Orientem vergunt: Dacos autem, qui in oppoſitum verſus Germaniam, & ad Iſtri fontes, quos olim Davos vocatos eſſe reor. Ex quo apud Athenienſes Davorum & Getarum nomina ſervilia plurimùm abundabant. Hoc ſanè credibilius eſt, quàm à Scytharum gente derivari, quos Daas vocant. Longè enim illi ad Hyrcaniam poſiti ſunt, nec ex eo loco Athenas

mancipia deportata putandum eſt. Servos enim aut è populorum nominibus vocabant, à quibus vectabantur, ut Lydum & Syrum: aut iis maximè quæ illis in locis magìs ac magìs uſurpata erant, ut Manem & Midam, ex Phrygiâ: Tibiúmque, è Paphlagoniâ.

Servius in primam Eclogam Virg. Etiam hoc ſciendum, & perſonas hujus operis ex majori parte nomina de rebus ruſticis habere conficta: ut Melibœus, ὅτι μέλει αὐτῷ τῶν βοῶν, quòd curam gerit boum. Et Tityrus: nam Laconum linguâ Tityrus dicitur aries major, qui gregem anteire conſueverit; ſicut etiam in comœdiis invenimus. Nam Pamphilus, eſt totus amans: Glycerium, quaſi dulcis mulier: Philumena, amabilis.

Qui de nominum propriorum etymo & interpretatione plura ſcire volet, huic adeundus eſt Cratylus Platonis.

Eraſmus in Commentario, *De rerum copiâ:* Comici præcipuè varietatem in ejuſdem quoque generis perſonis affectâſſe videntur. Quid enim diſſimilius, quàm Demea ac Mitio apud Terentium? Quorum hic quum etiam graviſſimè filium objurgat, blandus eſt: ille quum maximè blanditur, amarulentus: & tamen uterque ſenex, atque adeò fratres. Quid diverſius, quàm Chremes ſemper placidus ac civilis, & Simo vehemens ac ſuſpicioſus? Item quàm Pamphilus cordatus, & Charinus inops animi conſiliique? Quid tam diſſimile, quàm Phædria cum morbo pugnans, & Chærea nihil habens penſi? Multùm item intereſt inter Davum pertinaciſſimum ſperandi auctorem, & Byrrhiam nihil præter deſperationem afferentem. Plurimùm inter paraſitum Gnathonem & Phormionem: & ab utroque longè diſſident paraſiti Plautini, quemadmodum & hujus meretrices à Terentianis plurimùm diſcrepant. Terentius meretrices propemodum bonas fingit, veluti Philotin & Bacchidem in Hecyrâ: Plautus ſenes amantes, ac feſtivos, & uxoribus veteratoriè imponentes: quanquam aliàs Euclionem prodigioſè tenacem ac ſuſpicioſum facit. Hactenùs Eraſmus.

Andros inſula eſt, una ex Cycladibus, in mari Ægæo, ab Andro Anii filio qui in eâ regnavit, nomen ſortita. Porrò Ægæum mare hodie nautis, vulgò dicitur *Archipel,* nonnullis *Archipelago.* Andros nunc iiſdem vocatur *Andro,* pleriſque *Andria.* Hinc adjectivum Andrius, unde & huic fabulæ nomen. Æneas, ait Lactantius, cum patre Anchiſe & filio Aſcanio profugus Delum venit. Hîc ab Anio ſacerdote Apollinis recipitur hoſpitio, qui illis indicat, quinque ſe filiarum parentem orbum relictum. Andrum enim, à quò Andros inſula, reliquiſſe patriam, &c. Ovidius libro decimo tertio Metamor. de Æneâ loquens

Hunc Anius, quo rege homines, antiſtite Phœbus
Ritè colebatur, templóque domóque recepit.

Virgil. quoque libro tertio Æneid. de inſulâ Delo verba faciens:

—— egreſſi veneramur Apollinis urbem.
Rex Anius, rex idem hominum, Phœbique ſacerdos,
Vittis & ſacrâ redimitus tempora lauro
Occurrit: veterem Anchiſem agnoſcit amicum.
Jungimus hoſpitio dextras, & tecta ſubimus.

Paſibûla, verti poteſt, *omnibus conſulens: πᾶς, omnis, univerſus: βουλή, conſilium.* Ejus quippe agnitio nemini non conſuluit, omnium

nium animos alioqui turbatiſſimos feliciter tranquillans. Id quod luculentiſſimè docet hujus comœdiæ cataſtrophe.

Philûmena, *in amore perſeverans ac perſiſtens, manens in amicitiâ,* φίλος, *amicus :* μένω, *maneo.* Scribendum autem eſſet Philomena, ſecunda & tertia brevibus : at cauſâ productionis aſſumit *υ* poſt *ο*, ut ſit diphthongus ου, quam nos in *u* longum vertimus, dicentes Philûmena. Sic dicunt Græci νοῦσος, οὔνομα, pro νόσος, ὄνομα. Sic dixit Virg. *Upilio*, pro *Opilio.* Niſi fortè quis malit ducere à verbo φιλοῦμαι, id eſt, concilior : ut ſit participium fœmininum, quaſi conciliata, vel amata.

Chryſis, aurea : χρυσὸς, aurum : Chryſides, aureæ crepidæ, vel phialæ. Aureos mores apud Horatium libro quarto Carm. ode ſecundâ, enarratores intelligunt bonos & ſanctos, pulcherrimos, elegantes, & amabiles, ut apud Virgil. lib. VIII. Æneid. *Aurea ſecula.* Et rurſus apud eundem lib. X. *Aurea Venus.* Erit igitur Chryſis, aurea, elegans, amabilis.

Simo, Pamphili pater, ſenex naſo ſimo & preſſo, à ſpecie nomen habet, quòd ſimi ſunt iracundi & bilioſi.

Pamphilus, adoleſcens, à fideli amore, *Totus amans,* vel *Omnibus amicus.* πᾶν, *totus, omnis :* φίλος, *amicus.*

Davus, ſervus, à patriâ : ut paulò antè ex Strabone.

Dromo, ſervus, à curſu : δρόμος, *curſus :* δρομαῖος, *velox :* Servorum eſt, velociter currere, quò juſſerint domini.

Soſia, libertus, *Quòd ſit in bello ſervatus.* Unde & ſervis nomen inditum : σώζω, *ſervo.*

Charinus, adoleſcens, *Ab animi benevolentiâ ;* χαρίζομαι, *facio grata,* obſequor, & beneficium gratiamque confero.

Byrrhia, ſervus, *A patriâ,* inquit Donatus. Sunt qui Phrygiam his Donati verbis putent innui. Didymus certè exiſtimavit Aphroditem nuncupari παρὰ τὸ ἁβρὸν τῆς διαίτης, hoc eſt, à mollitie vitæ. *B* enim cognata videtur literæ φ· nam Philippum, aliqui βίλιππον appellant : ſicut Phrygas, Brygas. Auctor Cælius lib. XXIX. cap. xviii. Idem quoque tradit Lilius, lib. XIII. A Phrygia igitur ſeu Brygiâ nomen eſſet Byrrhiæ : ídque per literarum metatheſin. Porrò Phrygas ingenio fuiſſe ſervili, vulgatum teſtatur adagium, Phryx plagis emendatur. Plinius lib. V. cap. xxix. Pyrrham urbem facit Cariæ. Quintilianus lib. I. docet *B* literam fuiſſe interdum pro *P* uſurpatam : ut Byrrhus, pro Pyrrhus. Itaque fieri poteſt, ut à Pyrrhâ urbe nomen ductum ſit Byrrhia, idem prorsùs valens quod Car. Herodotus in Euterpe oſtendit, Cares barbaro ſervilíque fuiſſe ingenio, & ad quidvis malorum ferendum paratos, mercede propoſitâ : Unde & natum proverbium, *In Care periculum,* ſubaudi, *facito :* hoc eſt, in homine aut re viliore fac periculoſam experientiam, in quâ ſi parum feliciter ceſſerit, non multum diſpendii capiendum.

Crito, quòd controverſiam dirimat : κριτὴς, *judex, arbitrator :* κρίνω *judico,* interrogo, examino, quæſtionem de aliquo habeo : Sanè Crito Andrius Athenas veniens, totam hujus comœdiæ litem & controverſiam diremit, indicans quæ eſſet Paſibula.

Chremes, Paſibulæ & Philumenæ pater, Senex, à ſcreando, quòd ſenes tuſſi expurgent pectus ; χρέμπτομαι, *ſcreo.*

 Gly-

Glycerium, meretrix, à voluptate, vel dulcedine; *γλυκερὸς, dulcis*. Hinc glycyrrhiza, dulcis radix: vulgus liquiritiam vocat, Glycere, hujus Glyceres, nomen mulieris proprium, verti etiam poteſt *dulcis*: ejus diminutivum Glycerium, *dulcicula*.

Myſis, ancilla, à Myſiâ patriâ. Strabo refert Myſorum populum uſque adeò contemptum fuiſſe, ut proverbio locum fecerit. Id uſurpat M. Tullius in oratione pro Flacco: *Quid*, inquit, *porrò, in Græco ſermone tam tritum atque celebratum eſt, quàm ſi quis deſpicatui ducitur, ut Myſorum ultimus eſſe dicatur?*

Lesbia, obſtetrix, à Lesbo inſulâ. Rationem habes paulò antè.

T. FABRI OBSERVATIUNCULÆ MISCELLANEÆ AD METRA TERENTII.

ILLI ſe mihi magnâ quâdam voluptate, & fructu haud mediocri, privare videntur, qui Terentium ſtudentes legere, nec metra tamen illa, queis uti Terentius conſuevit, novêre. Memoriæ enim tam venuſtum, tamque amabilem, ſcriptorem quis mandare poſſit, & mandatum cuſtodire, niſi ſi & ipſe metra illius ſenſerit? Dein, multò ſibi majorem admirabilitatem poëta comparet, ubi intellexerint lectores quo genere carminis hìc aut hìc utatur. Nam, apud Terentium quidem, planè ita videmus fieri ac apud Virgilium ſolet, ut carminis ratio, & modus rei quâ de agitur, naturam ferè plerumque exprimant, quod in primis obſervandum eſt, & acri quodam aurium judicio conſectandum. Eſt aliud etiam, in quo maxima utilitas poſita eſt: Si qui enim fortè errores in carmine fuerint, quod perquam facilè poteſt evenire, & nimiùm ſæpe evenit, eos errores deprehendere poſſit nemo, niſi qui verſuum rationem calleat. Sed hæc ſatìs; neque enim hoc loco artem metiendi carminis docere decrevi.

Paucas igitur obſervatiunculas propoſuiſſe ſuffecerit, quæ & certæ ſunt & perſpicuæ. Eas autem priuſquam ingredior, hoc audi, quod apud Ciceronem in Oratore Perfecto ſcriptum eſt. (At Comicorum ſenarii) propter ſimilitudinem ſermonis (*quod nos Galli vulgò vocamus* converſation & entretien) ſic ſæpe ſunt abjecti (*id eſt, neglecti & populares, &, ut Græci vocant*, ΛΟΓΟΕΙΔΕΙΣ) ut nonnunquam vix in his numerus (*id eſt, rhythmus, ut Græcè dicitur)* & verſus *(id eſt, dimenſio)* ſentiri poſſit. Vides Ciceronem ipſum fateri quæ fatetur de dimenſione, de rhythmo; utrumque, ſcilicet vix ſentiri poſſe. Quid nos barbaros homines, & à felicitate, ab doctrinâ illius ſæculi tam magnâ intercapedine diſſitos judicare deceat? Sed, quod mirere, de ſenariis tantùm loquitur Cicero; quid, ſi de trochaicis, de anapæſticis? de univerſo genere iambicorum? quid ſi de univerſis anapæſticorum formis agendum ipſi fuiſſet? quid de aliis generibus, quæ in Græcorum comœdiis celebrata olim fuerunt? Tum verò magìs dixiſſet, *vix ſentiri poſſunt*.

Sed ad rem venio. Sic igitur docti exiſtimant, duo tantùm verſuum genera eſſe apud Terentium, iambicos & trochaicos. Id ego in univerſum eſſe veriſſimum ſcio. Sed quid ad hos verſus Act. IV. Andriæ ſcen. I. dicas?

Ho:-

Hoccine credibile eſt, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut ſiet,
Ut malis gaudeat alienis, atque ex incommodis
Alterius ſua ut comparet commoda! ah!

Ibi nihil Faernus, vir in iſto genere diligentiſſimus. Muretus autem ultro fatetur, horum quatuor verſuum rationem explicare difficile eſſe. Scio quid Goveanus, quid Scaliger, quid Eraſmus dixerint ad hunc verſum. At non eſt ſenarius, *&c.* Arbitror eſſe dactylicum quaternarium perfectum; & talis neceſſariò fuerit, ſi modò tollatur illud, *eſt*, quod ex gloſſemate huc irrepſit. Poſſit referri & ad genus choriambicum. Secundus poteſt eſſe trochaicus ſenarius catalecticus; ſed fortaſſe iambicus trimeter fuerat, ſic ad formam ſuam redigendus:

Innata cuiquam tanta ut ſiet vecordia.

Tunc *ſiet* fuerit monoſyllabum. Exempla infinita ſunt. Tertius eſt trochaicus ſeptenarius catalecticus, cujuſmodi non memini me multos legere.

Ut ma-lis gau-deat alien' at-qu' ex-in-com-modis.

Tamen, quod minùs credibile videatur, ex regulâ & obſervatione, quæ inferiùs ponetur de elidendo *s*, poterit eſſe ſenarius ſic:

Ut mali' gau-deat a-lienis-atqu' ex-incom-modis.

Erit ſynizeſis in ſecundo pede, ut & in tertio, nîl frequentius.

Quartus eſt:

Alterius ſua ut comparet commoda, ah.

Puto ſcribendum eſſe, *Alterius ut ſua commoda comparet-ah.*

Erit dactylicus quaternarius. Illud autem *ah* extra verſum erit, ut ſolent eſſe exclamationes, interjectiones, in fine & initio, apud Sophoclem, Euripidem, Ariſtophanem. Quin & apud Terentium ipſum exempla reperies.

De cretico, ſeu amphimacro.

Joachimus Camerarius, vir inter Germanos ſuperiori ſæculo inſignis, honoratiſſimus, & longè optimus, putat, creticum in iambico & trochaico genere locum habere non poſſe: multi contrà nituntur. Sed videamus.

In Andriâ pag. 6. legitur: *Liberiùs vivendi fuit poteſtas: nam antea.* Debet autem eſſe verſus ſenarius iambicus. Itaque *liberiùs* erit creticus extrito *E*, quod breve eſt, quaſi pronunciares *librius.* exempla ejus rei ſunt innumerabilia in comicis & tragicis antiquis. Quin & apud Virgilium diligentiſſimum ſcriptorem legas, *aſpris*, pro *aſperis*; *ſemuſtum*, pro *ſemiuſtum*; *vinclis*, pro *vinculis*; *oraclum*, pro *oraculum*; *gubernaclo*, pro *gubernaculo*; *circlos*, pro *circulos*, & *maniplis*, pro *manipulis.* Ac ſi elidatur *s* in *librius*, quod olim fiebat, erit tantùm dactylus *libriu'*. At illud *fuit* erit monoſyllabum; quod & verum eſſe interdum ſcio. Tunc creticus excluſus fuerit. Ergo quæratur aliud, & aliud etiam.

Pag. 9. *Pro uxore habere hanc peregrinam, ego il-lud ſedulò.* Maniſeſtiſſimus eſſe videtur creticus in *grin' eg' il*; ſed *in ille, illa*, &c. olim prior ſyllaba erat communis; quo nihil certius.

Pag. 10. *Nunc tuum eſt officium has bene ut aſſimules nuptias.* Eſt autem hic verſus planè trimeter; ergo creticus in primâ ſede. At id negatur, per colliſionem, ſcilicet, & ſynizeſin, ita ut ſit ſpondæus in primâ parte ſenarii.

Pag. 11. Paulo inferius. *Davo. Hem. quid eſt? ehodum ad me: quid hic volt? quid ais? quâ de re? rogas?*

Nemo, videtur certè, negare poſſit, quin hîc ſit creticus in quartâ regione, nam verſus eſt octonarius acatalecticus iambicus. Sed vide: aiunt *D* elidi: itaque ſpondæus ex cretico fiet.

Pag. 26. *Nil propter hanc rem, ſed eſt, quod ſuccenſeat tibi.* Et mox: *Quidnam eſt? pueril' eſt? quid eſt,* &c.

In utroque exemplo affirmant miſerum illud *D* exteri debere, ob quod meritum, neſcio:

Pag. 41. *Veſtri cuju' ve-ſtri? Pamphili. Hem. quid, Pamphili?*

Eſt indubitatus iambicus ſenarius: itaque creticus ſecundam ſedem occupabit, quò te cunque verteris, niſi priorem in *cuju'* brevem olim fuiſſe contendas, quod an fieri poſſit dubito. Tamen & ad hoc reſpondent, ſyllabam illam *ju'* planè perire: unde pro cretico habebis ſpondæum.

Pag. 58. *Sed ecca ip-ſa egreditur noſtri fundi calamitas.*

Pag. 71. *Dedu-cam ſed ec-cum militem: eſt iſtuc datum.*

Nemo non dejeret eſſe creticum in locis notatis, at multi negant. Nam olim dicebatur *ecum, ecam,* quia non geminabant eandem conſonantem.

Pag. 103. *Tu par pari referto quod e-am remordeat.*

Eſt planiſſimè ſenarius, ſeu trimeter. Quamobrem in quintâ ſede erit creticus. Sed & qui creticum hinc ablegant, ſcin' tu quid dicant? dicunt illi verſum eſſe aliter metiendum, ſic: *Tu par-pari- refer-to quod eam-remor-deat.*

Et tunc erit anapæſtus in quartâ dimenſione verſus. Id autem verum eſſe poteſt; nam olim, *eum, eam, eas, ſuum, ſuas, ſuis,* &c. monoſyllaba erant, ut ex Lucretio conſtat; ne ad Ennium uſque, & ad Livium Andronicum aſcendamus. Sed & falſam ibi lectionem eſſe, dixi, opinor, in Notulis.

Pag. 51. *Quòd voluptates eorum propriæ ſunt: nam mî immortalitas.*

Eſt octonarius iambicus acatalecticus; debet igitur eſſe creticus initio dimenſionis. At contrà aiunt ſecundam ſyllabam in *voluptates,* eſſe brevem, quod mihi quidem videtur incredibile. Meliùs dicas primam ſyllabam, quæ brevis eſt, ita raptim pronunciatam fuiſſe, ut non audiretur; & pro *volu,* diceretur, *vlu,* per *v* conſonum. Verùm hæc ſatìs de cretico. Dices, quid ais, tandem? An admittendi ſunt cretici in iambeos, in trochaicos? Non arbitror: cùm in cretico plus temporis abſumat pronunciatio, quàm in ſpondæo, cui tamen in iambicis comicis & tragicis locus eſt. At ſunt tamen cretici in illis verſibus ſuperiùs poſitis? Fateor id quidem: ſed ii non pronunciandi ut cretici. Quid ita? Hæc regula certa eſſe videtur, cùm à naturâ proficiſcatur: Syllaba brevis inter duas longas poſita vix pervenit ad ſenſum. Id autem ni eſſet, quî tandem Virgilius potuiſſet dicere *aſpris* pro *aſperis, circlos* pro *circulos,* &c.

De tribrachy nihil neceſſe eſt dicere; cùm pes ille tempus iambi impleat, & eundem motum habeat.

Proceleuſmaticus, id eſt duo pyrrhichii, ſed quatuor breves, cùm ſpatium ſpondæi conſumat, cui ſpondæo jus eſt ſedendi in iambicis & trochaicis, mirum eſſe non debet, ſi apud comicos frequens reperiatur; nam & in tragicis recentioribus illum interdum reperias.

In

In Andr. *Ita fa-ciam hoc primum*, &c.

Pag. 9. *Sati' vehe-mens cauſa ad objurgandum*, &c.

Niſi dicas eſſe anapæſtum, cum apud Horatium legas :

Vemens, & liquidus, puroque ſimillimus amni.

Pag. 27. *Num immemor es di-ſcipuli? ego quid narres neſcio.*
Ad quem verſum notant quidam pro *diſcipuli*, pronunciandum *diſcipli* triſyllabicè, id quod tamen minùs neceſſe eſt ad dimenſionem verſus deprehendendam. Verùm plura addere nihil opus eſt.

Nunc quod dicam, id eſſe verum videbitur, & non eſt tamen ; moloſſum ſcilicet, is ex tribus longis conſtat, pro iambo, ſpondæo, aut anapæſto ſumi, pag. 13. *Sive iſta u-xor, ſive amica eſt, gravida è Pamphilo eſt.*

Sed ibi errorem eſſe puto, de quo in Notulis ; neque enim mihi credibile fiat, moloſſum, qui tantò longior & ponderoſior ſit aliis pedibus, hìc à Terentio uſurpatum fuiſſe. Dein poſſet etiam eſſe creticus, ex eâ obſervatione quæ ſuperiùs poſita eſt, circa pronomen *iſte*, & *ille* ; quod tamen hìc verum eſſe non puto.

Bacchius, ſed bacchêus, id eſt, brevis longa, longa videtur alicubi reperiri, quod tamen minùs verum eſt.

Pag. 26. *Sed hic Pam-philus, quid dicit? firmavit fidem.*

Non eſt, inquam : nam verſum ita ſcribere, ita metiri debemus :

Sed hic Pam-philu', quid di-cit? firmavit fidem.

Extrito *s* finali, quâ de re mox.

Pag. 31. *Neque illum hanc perpetuò habere, neque me perpeti.*

Non eſt bacchêus ; eſt anapæſtus, nam prior in *illum* communis eſt apud veteres.

Ibid. *At iſtuc perîclum in filiâ fieri, grave eſt.*

Neque hìc bacchêus eſt, cùm priorem in *iſtuc*, *iſthic*, & aliis bene multis id genus nominibus modò longam facerent antiqui, modò brevem : nam *th*, ut θ apud Græcos, eſt levis ſibilus tantùm, id eſt, pæne nihil. Adde quod *perîclum* neceſſariò longum eſt in ſecundâ, nam illud *I* ante ipſam decurtationem longum erat.

S perit ante conſonantem. Lucretius, Ennius, Plautus, Tragici veteres : ita, *heru'*, *magi'*, *triſti'*, *omni'*, &c.

S perit ante vocalem : exemplum inſigne eſt, pag. 27.

Bonum ingenium narras adole-ſcentis : optimum.

Ubi neceſſariò pronunciandum eſt, *ſcent' optimum* : perit enim *S*, & fit ſynalœpha : eſt autem trimeter iambicus.

Pag. 43. *Itan' Chryſis? hem! nos quidem pol miſeras perdidit*,

Ubi cùm *s* pereat in *Chryſis*, pronunciabis, *Chryſ'*, *hem.*

Ibidem, *Semper enim dicta eſt ejus hæc, atque habita eſt ſoror.*

Pronunciandum eſt *ju' hæc* una ſyllaba per ſynizeſin, ſeu conſidentiam. Sed exemplis parco, ſunt enim innumerabilia. Hinc, obiter dicam, facilè diſcas quæ apud veteres Latinos pronunciandi fuerit ratio, & quantopere illa ſub Julio & Octaviano Cæſaribus variare cœperit.

Conſidentia, ſeu, ut Græcis dicitur, ſynizeſis, aliis ſynæreſis, in his poëtis frequentiſſima eſt ; ea autem fit, cùm duæ ſyllabæ ex vocalibus compoſitæ in unam coaleſcunt, ubi id res fieri poſtulat. Exempla in duabus primis fabulis en tibi, ſed de multis pauca. *Deos* monoſyllabum, ut & *ſuo*. *Quaſi* diſſyllabum, *grandiuſcula*, tetra-

tetraſyllabum, p. 43. *ait* monoſyllabum, p. 26. & alibi. Ita *fuit* monoſyllabum, ut apud Græcos *yi* in *harpyiæ*, & in omnibus præteritis participiorum activæ aut medialis formæ, quæ ſint ſecundi ſexus. Ita & *ſiet* monoſyllabum, *poſſiet* duarum interdum eſt ſyllabarum. Sed & hujus figuræ exempla ſunt apud Virgilium ſatis multa.

M in medio dictionis eliditur, p. 7.

Quidquam attine-re, enim-ve-ro ſpectatum ſatìs,

Pag. 13. *Enim-ve-ro, Da-ve,* &c.

Eſt anapæſtus: verſus autem eſt octonarius.

Pag. 28. Ante conſonantem in voce ſequenti, eliditur:

Certè enim ſcio: non ſatìs me pernôſti etiam qualis ſim, Simo.

Eſt dactylus in primâ ſede. Verſus eſt tetrameter perfectus.

Pag. 43. *Itan' Chrys' hem? nos quidem pol miſeras perdidit.*

Eliditur *l* in *ille, illos, illis,* &c. Et aliis quibuſdam. Exempl. p. 9, 13, 31, 50, 52, &c. Eliditur & *D*, ut in Eunuch. Act. II. ſcen. II. Eliditur quoque *R* ut bene *à* Faerno obſervatum fuit. Graviter itaque lapſus eſt Muretus, qui non viderit in verſu Æſchili, quem ipſe profert, primam in *morphen* Gr. eſſe brevem, propter *R* liquidam: atque ſic eſt. Unde apud poëtam Græcum, ut oſtendi olim ad Phædrum: *pherbe boas, pherbe mela.* &c. eſt autem hexametrum. Secundum illud *pherbe* junctum cum ſyllabâ *as* effecerit palam bacchîum, qui pes planè ab hoc genere alienus eſt.

Eliſio interdum nulla eſt, ut p. 10. & alibi ſæpius.

Breviant interdum comici quæ alii producunt, ut *i*, in *abi*, p. 16. bis, & p. 52. ita Terentius ultimam corripit in *mane*, p. 41. in *jube*, p. 51. in *tace*, p. 78, &c. quia, ut opinor, ea verba erant & ſecundæ & tertiæ inflexionis.

ME, TE, SE.

Pro *ME* dicebant *MED.* ut Act. IV. ſcen. IV.

Reliquit med homo, atque abiît, &c.

Sic enim omnino legendum eſt. Ita Plautus *med erga.*

Ita fit & *ſed* pro *ſe*; Terentius. Act. IV. ſcen. VI.

Quæ ſed inhoneſtè optavit parere *hic divitias.*

IAM diſſyllabum eſt, p. 19.

Profer, dum proficiſcar aliquò, ne videam, audi nunc iam.

Eſt trochaicus. Sed hoc plùs decies apud Plautum invenias. Pronunciandum quaſi ſi ſcriptum eſſet *Yam.*

Hoc in primis neceſſe eſt meminiſſe, ne quis fallatur in metiendo carmine, Terentium ab uno genere ad alterum interdum tranſilire; quin & trochaicos iambis, & contrà, ſic intermiſcere, ut abſque diligenti obſervatione, id haud facilè ſentias.

EHO, ut aliæ quædam exclamationes, indignationes, interjectiones, interdum extra metrum cenſentur, ut p. 41.

Eho, an non eſt? rectè ego ſemper fugi has nuptias.

Cùm autem ſit iambicus ſenarius, *Eho* debet eſſe extra verſum; & id Græci factitabant, ut ſuprà notavimus.

Poſtrema omnium obſervatio eſt, omnes omnino fabulas Terentii in trochiacos deſinere; quod idem de omnibus Plauti comœdiis verum eſſe ſcio. Excipienda tamen videtur Pſeudolus, cujus poſtremus verſus eſt: *Atque approbare hunc gregem, & fabulam;*

in

in craſtinum vos vocabo. Sed audacter affirmare poſſim duobus in locis verſum unum corruptum eſſe, eum ſic leges: *Atque* hunc *approbare gregem, & fabulam; in craſtinum vos* voco. Quod miror à nemine animadverſum fuiſſe. At iſthuc *fabulam* diſſyllabicè pronunciari debet, ex regulis & exemplis ſuperiùs poſitis. Cætera bene procedent. In extremo verſu Aſinariæ eſt etiam error: Nam ille verſus ex Trochaico legitimo factus eſt octonarius vitioſus duobus locis. Sic habet:

Remur impetrari poſſe, ſi plauſum ſic clarum datis.

Sic autem ille ſcribendus:

Remur impetrari poſſe, ſi plauſum clarum datis.

Cæteri, qui à grege pronunciantur, hunc præcedunt, ſunt certiſſimi trochaici.

Hæc paucis quidem, ſed, ut ſpero, ea ſatìs fuerint ad illa intelligenda, quæ in cæteris Terentii fabulis paulò impeditiora videbuntur. Neque verò mihi ad credendum difficile eſt, quæ dixi modò, non ex æquo omnibus probatum iri; ſed ad eos provoco, qui ſcriptores antiquos bene ac diligenter legerint.

DANIELIS HEINSII, AD HORATII DE PLAUTO ET TERENTIO JUDICIUM, DISSERTATIO.

At noſtri proavi Plautinos, & numeros, &
Laudavêre ſales; nimiùm patienter utrumque,
Ne dicam ſtultè, mirati: ſi modò ego & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto,
Legitimumque ſonum digitis callemus & aure.

DURUM equidem judicium, & quod non nemo hâc ætate de leporum omnium parente, ſummo cretico, ac maximo poëtâ excidiſſe nollet: cujus tamen vernæ meliùs de Plauto judicabant, quàm qui familiam in literis tueri hâc ætate creduntur. Qui nec ſæculi, quo vixit, & quo, cùm poëſis, tum Latina lingua, ad ſupremum culmen ac faſtigium evecta fuit, ignorare potuit judicium; vir tantus, & quod rei caput arbitror, principibus, qui inter ſe quotidie de iis judicabant, intimè familiaris ac amicus. Auguſto autem, optimo ingeniorum judici, tam gratus atque acceptus, ut non raro lepidiſſimus homuncio ab eo diceretur, & quem, ſi antiquitati habenda hîc fides, etiam habere ab epiſtolis optavit. Qui cùm contrà tanti Terentii fecerit fabellas, ut & integras ex iis ῥήσεις deſcripſerit, & ubique accommodet, ſoli denique artem tribuat; hominis αὐθάδους potiùs quàm eruditi eſſet, ita diſſentire à tanto viro, ut ne cauſſam quidem priùs cognoſcendam crederet. Quare videamus ſaltem, quid adferri pro utroque poſſit. Ne vel Flacci judicium in poſterum, ut ſolent, aut Terentium ſecurè nimium damnare quidam pergant in comœdiâ. Omnia autem pro Horatii judicio, qui Plautum ſic amamus, ut è manibus rariſſimè putemus deponendum, dicentur potiùs quàm noſtro. Ac de numeris quidem nonnulla Donatus: quâ etiam in parte haud parum veteribus nonnullis placuit Terentius. Rufino quidem grammatico, cùm inquit;

Agno-

Agnovit metrum, ſervatque Terentius artem:
Nam prologus trimetro didicit componere verſu,
Scenarumque actus primos pede claudit eodem.

Quanquam certè Fabius, non ſtetiſſe intra trimetros deplorat: de quo fortè aliàs dicturi ſumus. Ad alterum priuſquam veniamus, quædam præmittenda erunt. Cùm eædem comœdiæ propemodum ſint partes ac tragœdiæ, finis quoque ex parte idem, ex parte diverſus, multa eſſe utrique communia neceſſe eſt. Delectare enim ac docere eſt comœdiæ: neque minùs comici διδάσκαλοι & κωμῳδοδιδάσκαλοι, quàm tragici à Græcis dicuntur. Nec movere riſum ſanè conſtituit comœdiam, ſed plebis aucupium eſt, & abuſus. Nam ridiculum, ut rectè Ariſtoteles, *vitium eſt & fæditas, doloris expers; quæ partem in homine aliquam corrumpit abſque morbo.* Sicut fœda & detorta facies, ſi nullo cum dolore id fiat, riſum movet. Unde ipſum quoque riſum, omnes ferè antiquiſſimi philoſophi indignum ſapiente judicârunt. Adeò ut Plato, tanquam ſacrilegum, traducere non dubitet Homer. qui ridentes introduxit deos; quod in homine non τῆς κατὰ λόγον, verùm τῆς κατὰ αἴσθησιν, quemadmodum philoſophi loquuntur, διαθέσεως ſit ſignum; à quo longè abeſt deus: αὐτὴ ἡ ἐσία λόγυ, κὴ αὐτόνυς. Unde Theſpis:

Ὁρᾷς ὅτι Ζεὺς τῷδε πρατεύει θεῶν,
Οὐ ψεύδος, ἐδὲ κόμπον, ἐ μωρὸν γέλων
Ἀσκῶν, τὸ δ' ἡδὺ μῦθος ἐκ ἐπίσταται.

Quare divinitus ab Ariſtotele dictum eſt, partem turpitudinis eſſe, id quod eſt ridiculum. Diſertè enim ait, ὅτι τὸ γελοῖον, μόριον τῦ αἰσχρῦ ἐςὶν. Ita quæ vel in verbis auctorum vel ſenſibus, vel in ſermone hominum & factis, aut detorta ſunt, aut depravata, animos plebeios vehementer movent, & hoc ipſo riſum ut plurimùm excutiunt. Ideoque inuſitata dicta & obſcœna, optimorum cavillationes, ſingulorum contumelias, ſententias perverſas, ideóque inexpectatas, aliaque id genus (qualis imitatio dictorum vel factorum, & imprimis improborum) riſum maximè in comœdiâ, quam veterem dicebant, expreſſiſſe conſtat. Quod intelligunt, qui genium ridiculi intelligunt atque indolem. Cujus ſegetem largiſſimam vel unus Ariſtophanes ſuppeditat; qui non modò Plautum, ſed quoſcunque hâc in parte ſuperavit, omneſque τῦ γελοίυ modos ac figuras lepidiſſimè expreſſit. Denique ut acetum, niſi vinum ſit corruptum, bonum nunquam erit; ita quæ ſincera ſunt & vera, riſum nunquam excitabunt. Appoſitè Quintilianus, ubi de ridiculo: *Et hercule omnis ſalſa dicendi ratio in ea eſt, ut aliter quàm eſt, rectum verumque dicatur.* Quare & compoſitus ad riſum ſermo, ab oratione rectâ, quam πολιτικὴν magiſtri vocant, quàm longiſſimè abeat neceſſe eſt: cujus propriæ virtutes, ἡ σαφήνεια, ἡ ἐπιείκεια, ἡ ἀφέλεια, ἡ ἀλήθεια, *perſpicuitas, æquitas, ſimplicitas, veritas* ponuntur. Quâ in parte ſupra admirationem omnium Menander apud Græcos, Terentius Romanis fuerit neceſſe eſt: qui ut viris ſapientibus ac eruditis voluptatem potiùs afferrent, quàm quâcunque ratione riſum extorquerent, duplici jucunditate utilitatem (imitatione vitæ ſcilicet humanæ, & inimitabili lepore) condiêrunt. Metu enim Macedonicæ potentiæ, licentia antiquæ, ut obſervant critici, defecit. Cujus locum occupavit nova. Cujus & formam

nondum penitùs vidiſſe abſolutam, ſed jam concepiſſe animo, putatur Ariſtoteles. Ejus verò unicum propoſitum, humanos nôſſe atque imitari mores. Quò & D. Hieron. Epiſtolâ ad Furiam, De viduitate ſervandâ, reſpicit, cùm inquit, *Nec mirum, hoc figulum ſenſiſſe de vaſculo, quod ipſe fabricatus eſt, cùm etiam comicus, cujus finis eſt humanos mores nôſſe atque deſcribere, dixerit: Sine Cerere & Libero friget Venus.* Omnis autem imitatio, ut poſtea dicemus pluribus, natura placet & delectat. Hoc enim proprium eſt hominis, ut rectè Ariſtoteles: qui & μιμητικώτατος τῶν ζώων meritò ab eo dicitur. Joci verò, ſi petantur undique moleſti ac frigidi, aut theatrales fiunt, ſi à vitâ ſint alieni, Qui ut plebi forte, ita doctis placere ac ſapientibus non poſſunt. Conſtantis enim viri ac ſapientis animus laxari vult, non ſolvi. Illam autem conſtitutionem, καὶ τὴν, ut cum Stoicis his loquar, ἐν τ' αὐτῷ τοῦ ἔθους μονὴν riſus ſolvit. Quem præclarè, τῆς περιχαρείας ὑπερέκχυσιν τῆς ψυχικῆς, antiqui vocant. Ideoque & Socratici, quorum libri penuarium leporum omnium fuerunt, ac facetiarum, quod è Xenophonte & Platone etiam hoc tempore apparent, χαριεντίζεσθαι, non γελωτοποιεῖν, ſolent. Ac ne ipſi quidem Siculi, ad feſtivitatem nati, & qui primi omnium comœdiæ putantur inventores, alium illius finem, quam τὸ χρήσιμον, id eſt, utilitatem, poſuerunt. De Epicharmo Theocritus:

Πολλὰ γὰρ ποτὶ τὰν ζωὰν τοῖς παισὶν εἶπε χρήσιμα.
Μεγάλα χάρις αὐτῷ.

Id quia ſecùs in comœdiâ antiquâ, ſtatim defecit. In quâ omnia à veritate & conſuetudine aliena, hoc eſt verè γελοῖα, & ad riſum erant comparata. Quis non ridet, cùm exemplum vitæ, pater omnium virtutum, ipſa innocentia, probitas, ac virtus, Socrates ridetur; cùm in corbe feſtiviſſimè philoſophatur? cùm, quot pedes pulex ſaliat, ſubtiliter ac geometricè metitur? Pleraque enim falſa de ſententiis opinionibuſque veterum philoſophorum, & ad riſum facta aut excogitata ſunt. Quæ præcipuè hunc excitare ſolent. Ideo nec omnis Plauti, tantam materiem ridendi, quantam una quævis eſt Ariſtophanicis ſuppeditat. Alteri enim omnia, alteri pauca per leges licebant Cæterùm, ut modò dicebamus, quicquid maximè ab agendi conſuetudine aut dicendi alienum eſt, riſum maximè movere ſolet. In ſententiis, qualis illa comici Nebulis.

ʾ Καί τοι πρότερον τὸν Δί' ἀληθῶς ᾤμην διὰ κοσκίνου οὐρεῖν.

In verbis, ut cùm furaciſſimus ſervus, κλεπτίστατος, à domino vocatur, qui laudare taciturnitatem in eodem videtur:

'Αλλ' οὐ σε κρύψω. τῶν ἐμῶν γὰρ οἰκετῶν
Πιστότατον ἡγοῦμαί σε καὶ κλεπτίστατον.

Quod ipſum aliquantò caſtigatiùs Nero extulit, qui de tali ſervo, *Nulli apud ſe plus fidei haberi* dicebat: *nihil enim ei neque incluſum neque ſignatum eſſe. Vox enim* κλεπτίστατος, tantùm abeſt, ut ſermoni convenire poſſit, ὥστε οὐδὲ αὐτοῦ τὴν διάλυσιν (dicerent ſubtiles harum rerum judices) πολιτικὴν εἶναι· hoc eſt, ut ne quidem voce aliâ quæ eam exprimat, conſuetudini aut uſui accommodari poſſit. Itaque corrumpit vocem, planè ut faciem, qui ſic movere riſum cogitat. Qualia prope infinita Ariſtophanis. Exemplo ſint diminutiva, quæ tam diligenter tertia rhetoricorum in illius Babyloniis rex criticorum

rum Ariſtoteles notavit: *χρυσιδάριον, λοιδορημάτιον, ἱματιδάριον, καὶ νοσημάτιον.* Quod & in ſermone ejus paſſim & in ſenſibus obſerves: quos non raro riſûs cauſâ effert corruptiſſimos. Sæpe tamen cùm illudit aliis. Quare voces, phraſes, ſenſûs etiam ſtructuram, novæ, ut imitari cuivis tutum eſt, ita antiquam ſi quis imitari velit, maximo delectu ac judicio eſt opus: quòd ſi quiſquam, rectè Ariſtoteles notavit. Atque hæc cauſa, cur, ut multò perfectior utiliorque, ita minùs ridicula, ſit nova, in quâ omnes, ut jam abſoluta, acquieſcunt. Cùm antiqui comici, iis pariter quæ dicunt, & dicendi ratione, urbanitatem, quia nihil aliud ſpectârunt quàm ridiculum, pleriſque in locis, imprudenter excedant: ideoque & vitium plerumque, quod *βωμολοχίαν* dixit Ariſtoteles, incurrant. Qui vir magnus Ethicorum quarto, ubi de urbanitate agit, quæ in primis locum in his habet, eoſdem & urbanos & honeſtos vocari ait: *εὐτράπελοι* enim, quaſi *εὔτροποι* dici. Sicut autem de corporibus ex motu, ita ex urbanitate judicari de animo: utrum nempe honeſtus ſit, an turpis. Qui de corporibus locus, cùm obſcurus nobis videretur, neque quicquam in recentibus ſcriptoribus, qui interpretati eum ſunt, præſidii ad manum eſſet, ad Andronicum Rhodium, cujus Paraphraſin in illos libros, planè admirandam, primi & edidimus, & in Latinum convertimus ſermonem, ut ſæpe aliàs, confugimus. Qui hoc modo: *ἡ δὲ μεσότης, εὐτραπελία, καὶ οἱ ἔχοντες, εὐτράπελοι, οἷον εὔτροποι· καὶ γὰρ τοῦ ἤθους δοκοῦσι τοιαῦται κινήσεις· οὗτοι δὲ εἰσὶν οἱ παίζοντες ἐμμελῶς, καὶ ὡς δεῖ, καὶ ὅτε. ὥσπερ γὰρ αἱ κινήσεις· τὰ σώματα χαρακτηρίζουσιν, οἷον πῦρ μὲν ἡ εἰς τὸ ἄνω κίνησις καὶ πᾶν κοῦφον· βαρὺ δὲ ἡ εἰς τὸ μέσον, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως· οὕτω καὶ ἀπὸ τῶν ἔξω καὶ φαινομένων οὐ ἀνθρώπου κινήσεων, αἱ ἕξεις τῆς ψυχῆς φαίνονται καὶ τὰ ἤθη.* Quod eſt ex interpretatione noſtrâ: *Medium verò* εὐτραπελία, *id eſt, urbanitas, quique in eo excellunt,* εὐτράπελοι, *quaſi* εὔτροποι, *hoc eſt bene morati, dicuntur. Etenim potiſſimum à moribus videntur eſſe hi motus. Hi autem ſunt, qui concinnè, & quemadmodum, & cùm oportet, jocantur. Sicut enim corpora diſtinguunt ſui motus; ut, exempli gratiâ, ignem, & quicquid leve eſt, motus qui in altum fertur, grave contrà. motus qui ad medium, eodemque modo in aliis; ita ex iis qui extra ſunt, & qui in oculos incurrunt hominum motibus, habitus quoque apparent animæ & mores.* Quia autem riſus iis, ut plurimùm, qui minùs ſunt honeſti, quales homines plebeii ſunt aut ſcurræ, gratus eſſe ſolet; hinc ſit, inquit idem Ariſtoteles, ut qui ſcurriles ſint, urbani etiam dicantur. Addit autem, quod ſpectare huc propiùs videtur: *Diſcrimen verò ex antiquâ comœdiâ apparet & novâ. Nam in illâ id quod obſcœnum, in hâc autem, quod ſuſpicionem tantùm ejus movet, riſum quoque exprimit: quæ non parum differunt ad venuſtatem.* Idem de cavillis quoque addit & conviciis. Quibus abſtinuiſſe Plautum conſtat, cùm obſcœnitate nemini concedat. Hujus autem in utroque ex Ariſtotelis judicio diſcrimen videamus Byrrhia apud Terentium Andriâ:

Ego illum vidi virginem, formâ bonâ
Memini videre, quò æquior ſum Pamphilo,
Si ſe illam in ſomnis quàm illum amplecti maluit.

Vides in his, non obſcœnitatem, ſed ſuſpicionem rei parum verecundæ, καὶ ὑπόνοιαν quæ tam eſt honeſta, ut à quâvis virgine

id, urbanitate ſalvâ, dici poſſit. Quid enim ſuavius, *quàm in ſomnis amplecti?* & quidem, ſi de viro & formoſâ conjuge dicatur! Non enim dicit βινεῖν, quod Ariſtophanes dixiſſet, nec quæ in re tali Plautus uſurpare ſolet, qui nec honeſtè ea dicit, & obſcœnè circumloquitur. Nam qualia ſunt iſta Caſina!

> O L. *Ubi locus ſumptus porrò eſt, continuè ſtricto gladio, atat! papæ! papæ!* C L. *quid id papæ?*
>
> O L. *Flagitium oh erat maximum, gladium ne haberet metui: id quærere occæpi.*
>
> *Dum gladium ne habeat quæro, arripio capulum.*

Nam cætera in quibus planè loquitur, præſertim cùm de Venere ἀῤῥήτῳ agit, ea verò, ne commemorare quidem malo. Puto autem ſatis eſſe manifeſtum, etiam cùm circumloquitur quæ parum ſunt honeſta, ne honeſtè quidem & cum honeſtarum aurium faſtidio, id fieri. Vides ergo paſſim veteris imaginem. Etiam, de quo mox paulò pòſt, dicacitate ac maledicentiâ. Quæ Athenis partim leges, partim metus, partim ipſa emendavit ratio: cùm tamen ſola riſum feliciſſimè moveret. Novæ autem rex princepſque Menander fuit: cujus expreſſa imago ac effigies Terentius. Quem cùm uterque accepiſſet, Ariſtophanis virtutes hâc mercede expreſſit Plautus, ut nec omnes poſſet (quod & linguæ diverſitas, & Romanorum leges, & tempora, ac rerum publicarum ratio vetabat, ſublatâ jam maledicendi libertate, quæ præcipua, quod nemo neſcit, τοῦ γελοίου pars eſt) & quæcunque in Ariſtophane Plutarchus à communi conſuetudine loquendi abhorrere notat, retineret. Nam & κατὰ τὸν λεκτικὸν, ut cretici loquuntur, καὶ τὸν τῆς διανοίας τρόπον, θυμελικὸς eſt, & theatralis, non πολιτικὸς, neque τῇ κατὰ τὴν ἀλήθειαν ἰδέᾳ διαπρέπει· neque pauciora addidit: in quibus dum ridiculus videri vult, frigidus ac odioſus fit: quod non noſtrum, ſed Horatii judicium eſt, & Donati: quos utroſque emunctæ naris, utroſque criticorum primos ſuo tempore fuiſſe conſtat. Sed & in dicteriis, de quo jam dicebamus, ita veterem comœdiam amavit Plautus, ut ad eam ſæpe flectat, &, quod proprium in illâ erat, ἐπωνύμως, & expreſſo nomine, aut circumſcribendo, non tam vitam hominum, quàm hominem, perſtringat. Ut in illo:

> *Etiam Epidicum, quam ego fabulam æquè ac me ipſum amo,*
> *Nullam æquè invitus ſpecto, ſi eam agit Pellio.*

Sed & crudeliſſimè infelicem Nævium Milite excepit:

> *Nam os columnatum poëtæ ineſſe audivi barbaro,*
> *Cùm bini cuſtodes ſemper totis horis accubant.*

Videor audire κώδιον Κρατίνου, & quæ reliqua in veteri comœdiâ occurrunt, ὅση κόνις. Nam ad Ariſtophanis τὸν εὔθικτον, fruſtrà ſane aſpiravit. Quis enim riſu non emoritur, cùm vinoſitatem Cratini excepit Irene?

> Ει. Τί δὲ Κρατῖνος ὁ σοφὸς ἐςὶν; Τρ. Ἀπέθανεν,
> Ὅθ' οἱ Λάκωνες ἐνέβαλον. Ει. τί παθών; Τρ. Ὅ, τί;
> Ὠρακιάσας (οὐ γὰρ ἐξηνέσχετο)
> Ἰδὼν πίθον καταγνύμενον οἴνου πλέον.

Id eſt, P. *Sapiens autem Cratinus quid agit?* T R. *Obiit,*

> *Cùm Lacones huc irruerent.* P. *Quo morbo?* T R. *Quo?*
> *Miſerè pallere cœpit (ferre enim hoc non potuit)*
> *Frangi cum videret vini plenum dolium.*

Ai-

Alter enim vitium Cratini ridet: alter Nævii miſeriam. Ridiculum autem à miſeriâ prudenter Ariſtoteles ſejungit. Riſus enim cum atroci alicujus malo aut calamitate ſi conjunctus ſit, immanis ſit ac barbarus. Illa autem planè extra novæ legem comœdiæ:

Qui perjurum convenire vult hominem, mitto in comitium;
Qui mendacem & glorioſum, apud Cloacinæ ſacrum.

Et quæ deinde ſequuntur. Quod profectò eſt à pulpito ad plauſtrum redire. Legat cætera qui volet Sed hæc ὡς ἐν προθεωρίας μέρει, obiter ſint dicta. Nunc, ingenii exercendi cauſâ ac judicii, ad ſingula eamus, & utrumque paulò quàm plerique accuratiùs inſpiciamus. Primùm in comœdiâ tragœdiâque, eſt diſpoſitio. Neque dubitandum, quin cùm Ariſtoteles de diſpoſitione diſputat tragœdiæ, etiam comœdiæ ex iis convenire pleraque exiſtimaverit. Niſi quod ut tragicus diſponit, ita comicus quoque invenit. Alter enim accipit ab aliis, alter ipſe ſibi dat quod diſponendum eſt; niſi ſi ab alio deſumat argumentum. Certè apud Græcos. Nam Latini fabulas Græcorum, diſpoſitione aliquantulùm plerunque immutatâ & perſonis, expreſſerunt. Ut cùm è Menandri Eunucho, ſuam paucis immutatis Terentius expreſſit. Eâ ratione, ut Davus, Parmeno, Chryſis, Thais, Chæreſtratus hîc eſſet Phædria. Plautus in tragico-comico Amphitryone, more tragicorum fabulam accepit & diſpoſuit; ſed & nomina retinuit ex parte, quod non ſolet in comœdiâ: ex parte fecit. Unde raròò, inveniſſe argumentum tragicus poëta dicitur (quod aut è ratione aliorum aut è ſcriptis, ut plerique ex Homero aut Cyclo Epico, petebant) contrà autem comici. Ariſtoteles, τὸ δὲ μύθους ποιεῖν, Ἐπίχαρμος καὶ Φόρμις ἦρξαν. Ita eam vocem, non ut quidam, hîc accipio. Μῦθος enim ut ubique ferè Ariſtoteli, non drama eſt; ſed ea actio, è quâ drama conſtituitur, ἡ πρᾶξις, ἡ τῆς πραγματείας σύστασις. Quomodo & accipit, cùm dixit, μῦθος δ' ἐστὶν εἷς, οὐχ ὥσπερ τινὲς οἴονται, ἐὰν περὶ ἕνα ᾖ. Et ipſe πολυμύθους eos vocat, qui vel varias, vel quæ tempore eodem, ab alio, non uno & eodem, geſtæ ſunt, conjungunt. Ideoque fabulam eligere, & electam rectè ad ordinem diſponere, ut prima virtus, ita primum maximumque opus eſt. In Amphitryone maneamus. Nam ut argumentum hoc accepit, ita ipſe ex animi ſententiâ diſpoſuit. Quare potuit, ut voluit, ligare fabulam ac ſolvere. In eâ igitur divina δέσις; mirâ enim ratione impeditur fabula & intricatur actio. At tranſitio, quæ non eſt tragica, ſed comica (μετάβασιν vocavit Ariſtoteles) pars quæ opponitur τῇ δέσει (quam & λύσιν, ſeu ſolutionem vocant) ex ſententiâ ſuccedere non potuit. Quare impeditus, & oblitus ſui, ire cogitur ad deum: hoc eſt ἀπὸ μηχανῆς finire; quod eſt ultimum refugium poëtæ, cùm τὴν δέσιν, hoc eſt, nodum, quem ligavit ipſe, ſolvere non poteſt, & rem parum providè tractavit. Nam cæteræ quæ ibi adhibentur machinæ, ad ſcenæ & choragii ornatum, καὶ τὴν ὄψιν, ut philoſophus de iis loqui ſolet, referuntur: quale eſt brontium, & ceraunoſcopium; quorum altero ad tonitru, hoc ad fulmen exprimendum, in Amphitryone opus fuit. Finem verò quæ à machinâ, lubentiùs in tragico quàm comico excuſat Ariſtoteles: quia argumento tragicus aſtringitur, quod accipit Quanquam ne huic quidem eam fecit gratiam, cùm inquit: φανερὸν οὖν ὅτι καὶ τὰς λύσεις τῶν μύθων ἐξ αὐτοῦ

δεῖ

δεῖ τῦ μύθυ συμβαίνειν, κ᾽ μὴ ὥσπερ ἐν τῇ Μηδείᾳ, *ἀπὸ μηχανῆς, κ᾽ ἐν τῇ* Ἰλιάδι *τὰ περὶ τὸν ἀπόπλυν* id eſt, *Manifeſtum ergo eſt, etiam exitum fabulæ è fabulâ ipſâ peti debere, non à machinà, ut in Medeâ :* **aut** *quemadmodum in Iliade, in iis quæ circa reditum Græcorum fiunt.* Medeam, autem, non Euripideam, ſed alterius intelligit poëtæ. Idem & Horatius, è Pariano credo Neoptolemo, è quo pleraque præcepta ſua in hoc ſcripto hauſit, fugiendum monet.

Nec deus interſit, niſi dignus vindice nodus
Inciderit.———

Ubi *nodus* eſt ἡ δέσις, quæ interdum ope humanâ ſolvi non poteſt. Qui quidem, niſi præter poëtæ voluntatem aut ex argumenti eveniat neceſſitate, non à deo, quod cujuſvis etiam imperitiſſimi eſt hominis, verum à poëtâ ſolvi debet. Rurſus, ſicut pictor primò ambitum delineat, deinde ſingula abſolvit, ita ſapiens poëta actionem ſuam circumſcribit. Primùm, ut ſit tota : hoc eſt, ut principium, ut finem habeat, & medium : quæ in minimis quoque eſſe poſſunt. Minima autem ſenſum vix admittunt : magna nimiùm diſpergunt. Sic formicam vix videmus : in conſpectu elephanti viſus vix colligitur. Quare, comœdiæ tragœdiæque magnitudo & periodus, ut cum philoſopho hoc dicam, è naturâ utriuſque & ratione peti debent. Et mutatione primâ, hoc eſt, cum infelicitate ad felicitatem in comœdiâ, contra autem in tragœdiâ, mutari poteſt actio : ita ut ex argumento nihil, quod ad rem ſpectet, prætermitti ſit neceſſe. Summus Ariſtoteli ambitus unius ſolis eſt : poteſt eſſe aliquot horarum. Quâ in parte admirandus Sophocles Terentiuſque. Plautus verò novem menſes uno dramate complexus eſt : ut vix major ampliorque Homericæ Iliados quàm Amphitryonis ſit periodus. Alcumena autem concipit & parit : quod ſi fieret ubique, nullo epiſodio jam opus eſſet : Ideoque nec ars eſſet, ſcribere comœdiam. Præterquam quòd ſit monſtri inſtar, & cum ratione ac naturâ pugnet, ut quæ ſimul & concipiat & pariat. Qualia nonnulla in ſcriptore hoc ſummus criticorum Cæſar Scaliger notavit. Atque hæc vitaverant poëtæ Græci, quorum ſcripta hîc tantopere commendat Flaccus : Technici Græcorum, quomodo vitanda eſſent ac cavenda, ſæpe inculcàrunt ſuis. Plautus ſuſque deque habuit : ut in Captivis. Quam incuriam poeta cùm videret, continere ſe non potuit, quin exclamaret :

——— *vos exemplaria Græca*
Nocturnâ verſate manu, verſate diurnâ :

Contrà negligentiam ſuorum, & incuriam graviſſimè taxaret. Quidni enim ? qui hoc tum agebat, quod ante eum Ariſtoteles ; qui ubique Euripidem & alios in illis reprehendit ; nam de comicis quæ ſcripſit, hodie non extant. Porro ſimul ac poeta actionem habet, locum quoque ut actioni det, neceſſe eſt. Quia ſine loco, fieri nil poteſt. Hic autem locus, *σκηνὴ [illegible]* à criticis vocatur : cujus finem tranſilire nefas. Nemo enim tempore eodem, quod à Plauto rectè dicitur, alibi atque alibi verſari poteſt : niſi aliquid monſtroſum fiat in comœdiâ. Idem tamen, cùm Curculionis ſcenam Epidauri poſuiſſet, Romam tranſiit in eadem, & in Romanorum mores, ſcenæ ſuæ jam oblitus, liberè invehitur : & quidem, ut antiqui comici tributim. Ita ut & ſingula deſcribat loca. Act IV. Scen. *Ædepol.* Jam *τὰ ἄλογα* in fabulis quam mal-

ta? Ita voco, quæ nîl veriſimile habent. Tale eſt, Soſiclem Menæchmum, qui veniret è Siciliâ, ſurreptum item qui in Illyriâ jam habitaret, habitu, eodem tempore, ita ſimili fuiſſe, ut dignoſci à ſpectatoribus non poſſent: cùm nîl ſimile haberent iſtæ gentes. Quod vitium, ne à chorago quidem emendari poteſt. Nam Mercurius, Amphitryone, & Jupiter, diî ſunt: quibus omnia concedi, etiam hîc, ſolent: quare incurrere τὸ ἄλογον non poſſunt. Ubi enim diî agunt, ceſſat ratio. Quidvis enim poſſe eos, nemo eſt qui non intelligit. In Terentio, cui ſoli artem Flaccus noſter aſſignavit, nihil tale. Omnia cum judicio, cum ratione, circumſpectè, ex arte, & cum curâ. Nam & fabulæ inſignem ferè cum agnitione mutationem habent: quas inter τὰς μὴ ἁπλᾶς ſive πεπλεγμένας, eſſe perfectiſſimas neceſſe eſt, qualis & in reliquâ ubique diſpoſitione eſt. Quod ad dictionem autem, quis negabit quædam eſſe in Plauto, quæ nec locum extra ſcenam, neque uſum niſi inter hiſtriones habent: unde ſolo & exiguo theatri ambitu circumſcribuntur? Nam & ἀγωνιστικὸν in foro, neque minùs γραφικὸν, ſive uſitatum in ſcribendo characterem, longè excedunt: quò ubique nova, & jam emendata, reſpicit comœdia. Quare Varro cùm ſermonis laudem illi tribuit, idem quod ubique in ſcriptis, quanti faceret antiquitatem, profitetur: ut qui τὰ ἀπηρχαιωμένα, quæ in Plauto partim ævum quo hæc ſcripſit, partim quæ pleriſque placet, ipſa deſita antiquitas commendat. Unde & ipſe qui ſic judicavit ut nimiùm antiquitatis in ſcribendo ſtudioſus, neque ſatis ævi ſui memor, Varro ab antiquis criticis notatur. Qui cùm ſentiant ſic judicentque: nobis qui ab illis meritò pendemus, equidem tacendum reor. Auctor de cauſis eloquentiæ corruptæ: *Neminem nominabo, genus hominum ſignifſſe contentus: ſed vobis utique verſantur ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt, quibus eloquentia tui Aufidii Baſſi, aut Servilii Noviani, ex comparatione Siſennæ aut Varronis, ſordet*: quod ex vocibus antiquis patet, quas ex libris ejus critici legerunt, cùm non pauca alia ex ſcriptis ejus peti poſſint. Ideoque Cicero, qui de ætatis ſuæ & ſermone & venuſtate maximâ cum curâ judicabat, laudem hanc Terentio ceſſiſſe meritò pronunciat. Sic enim ad Atticum: *Secutus ſum, non dico Cæcilium; Mane ut ex portu in Piræum: malus enim Latinitatis auctor eſt: ſed Terentium, cujus fabellæ propter elegantiam ſermonis, putabantur à Lælio ſcribi:*

Herì aliquot adoleſcentuli coîmus in Pireæum.

Et Servius proprietate cæteris præpoſitum hunc notat. Idem de ſententiis, quas διανοίας vocant, judicari poteſt: omnes enim ferè Plauti & δημιδικαὶ ſunt, & ab uſu alienæ: quales paſſim habet; imprimis cùm philoſophatur καὶ γνωμοτυπεῖ. Ut ecce:

Inſanum eſt malum, in hoſpitium diverti ad Cupidinem.

Verè ſcenicum & illud:

Et poſtremo, niſi me auſcultas, atque hoc, ut dico, facis,
Tute pone te; latebis facile, ne inveniat te honor.

Et quis illud extra ſcenam uſurpare auſit?

Benefacta benefactis aliis pertegito, ne perpluant.

Quare nunquam effugient quin ſint inepti, qui hæc & alia id genus, ad ſerium dicendi genus transferunt. Conſequuntur enim, quod non vident, ut inviti riſum moveant: quod non pauci hodie in

in ſcriptis maximo molimine à lectore impetrant. Sequitur τὸ ἦθος. Quod, ut docet Ariſtoteles, in oratione, uniuſcujuſque inſtitutum indicat & voluptatem. Quod in ſingulis repræſentare, niſi viri aut prudentis aut philoſophi, nullius eſt. Nam quemadmodum è ſingulis experientia, ita nemo ſingulorum mores ſine hâc exprimit. Quare omnium accuratiſſimè & optimè, quid ſit facere ut ſit ἠθικὴ oratio, philoſophus oſtendit: quod vel ſolum tanti eſt, ut nihil minùs nonnulli, qui ad rhetoricarum ſuarum leges, magnorum quoque & ſublimium ingeniorum orationes exigere audent, hâc in parte videant: in quâ, ad ipſius quoque antiquitatis ſtuporem, Afer iſte regnat. Rectè ergo Varro: *In argumentis Cæcilius poſcit palmam, in etheſin Terentius.* Significat enim. Cæcilium εὐρετικὸν, aut potiùs εὐοικονόμητον fuiſſe: quemadmodum ἀνοικονόμητος nonnunquam præ reliquis videtur Plautus: cui ſermonis idem aſſignavit laudem. Quod, ſi quicquam ſapimus, Terentium eſt Plauto præferre. Ut cùm eum, qui excellit in majori, magìs quàm qui in minori, dicimus excellere. Neque cauſa fuit alia, quare, quod obſervant veteres, idem Varro, etiam Menandro, in quibuſdam prætulerit Terentium. Exempli cauſâ, Adelphorum initio. Neque immeritò. Mirificè enim, cùm alibi, tum ibi regnat τὸ ἦθος. Idem Varro, cùm tragœdiæ, comœdiæ, ac ſatyræ effingat formas, quid de noſtro judicet, diſertè expreſſit. Ubertatem enim tribuit tragœdiæ, quam dat Pacuvio: gracilitatem ſatyræ, quam tribuit Lucilio: mediocritatem verò comœdiæ, quam dat Terentio. Ut ſi quis uberrimo ſermonis genere heroicum definiat poëtam: & hoc tribuat Virgilio. Aulus Gellius, lib. VII. cap. xiii. *Vera autem & propria ejuſmodi formarum exempla, in linguâ Latinâ, M. Varro eſſe dicit, ubertatis Pacuvium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium.* Quæ eſt de comœdiæ, quemadmodum in ſcholis loquimur, eſſentiâ. Cùm Plautus ſæpe tragico, nonnunquam quoque ſeriò, utatur. Quanquam ibi ſanè ſermo, ut priore loco à Varrone accipitur. Sermo enim & τὸ ἦθος differunt, ut homo prudentiſſimus, & fœmina quæ purè loquitur. Qualis dicitur Gracchorum mater. Unumquemque enim rectè exprimere, & humanam optimè delineare vitam, ſummus atque extremus viri atque auctoris maximi conatus eſt. Rectè grammatici ad Sophoclem: Ἐϛὶ δὲ τῦτο μέγιϛον ἐν ποιητικῇ, δηλῦν ἦθος. *Eſt autem illud maximum in poetice, exprimere ethos.* Debebat addidiſſe *in dramaticâ præſertim.* Et Horatius tam multis, vitam tragœdiæ τὸ ἦθος eſſe docuit Ariſtoteles verò, etiam in tragœdiâ, poſt actionem (quam fabulam plerumque vocat) quæ eſſentiæ pars prima, partem eſſentiæ ſecundam conſtituit τὸ ἦθος. Mirum eſt autem, locum Varronis à nemine intellectum. Qui cùm palmam in argumentis Cæcilio concedit, principem comœdiæ haud dubio Cæcilium conſtituit. Quare? Pars tragœdiæ præcipua eſt argumentum. Ariſtoteles modò μῦθον, modò τῶν πραγμάτων σύνθεσιν, vocare ſolet: qui & multis probat, eum qui hâc parte excellit, etiamſi cæteris deſtituatur, dramaticum poetam dici poſſe. Pars ſecunda eſt τὸ ἦθος quod cùm Terentio aſſignavit Varro, locum illi proximum concedit. Quod non poteſt ignorare, qui antiquos criticos, imprimis autem Ariſtotelem, cum curâ legit, ac intelligit. Sermonis enim laus, quam Plauto tribui ab eo volunt, tantum abeſt ut cum

reliquis conferri poſſit, ut poſtremo loco, & poſt τὴν διάνοιαν, ponatur. Quare ex ſententiâ Varronis, qui hîc Ariſtotelem expreſſit, primus eſt Cæcilius, ſecundus eſt Terentius: quos deinde Plautus ſequitur. Quod debebat cogitâſſe ſiren ævi] noſtri Juſtus Lipſius: qui profectò locum ſummi Romanorum critici non penetravit. Τὸ ἦθος autem Plauto Horatius abjudicat, cùm inquit,

——aſpice Plautus
Quo pacto partes tutetur amantis ephebi.

Et videtur Charinum habuiſſe in animo: qui Mercatore, τὸ μανικὸν καὶ τὸ ἐρωτικὸν confundit ἦθος. Hoc eſt, ita amat, ut Menæchmus furit. Furere autem præ amore, comœdiæ non ἦθος, ſed tragœdiæ eſt πάθος· ut ex Phædrâ aliiſque patet. Quare? quia πάθος aliquod immane exſpectatur, quod tragœdiam conſtituit, ut μετάβασις conveniat furenti, Sed hæc triviales non intelligunt: qui ſummum virum Ariſtotelem tam facilè contemnunt, quàm nos & judicia illorum & magiſtros meritò contemnimus, quibus perſuaſum eſt, omnem veram eruditionem ex hoc uno fonte limpidiſſimo petendam. Charinus autem Plauti, ad frigiditatem uſque calet, quam non potuit vitare. Qualia ſunt iſta, ſcenâ *divûm atque hominum:*

——jam Cyprum veni, &c.

Item,

Porrò proficiſcor quæſitum: nunc perveni Chalcidem.
Video ibi hoſpitem Zacyntho: dico quid eò advenerim:
Rogito quis eam vexerit, quis habeat, ſi inaudiverit.
Hoſpes reſpondit, Zacyntho ficus fieri non malas.

Vides hominem tam triſtem, ut feſtivus eſſe quærat. At divinus hâc in parte, duos amatores in Eunucho, ſuo more, Phædriam & Chæream, divinitus utrumque, ἠθοποιεῖ. Quare cùm poëtæ omnes, quorum imitatione conſtat inſtitutum ac conſilium, pictorum inſtar, teſte Criticorum rege ac principe, aut ſimiles, aut (quod non raro evenit, vel imperitè καὶ ἐξ ἀσθενείας, vel captandi riſûs cauſâ) nunc pejores quàm ſunt, exprimant, nunc meliores, ſervos pejores Plautus, ut plurimùm, Terentius hos ſemper ſimiles, non meliores; meretrices verò partim ſimiles, partim meliores aliquando introducit: Similes, ut Thaïdem; meliores, ut Bacchidem. Paraſitos ſemper deteriores & voraciores Plautus, nunquam meliores: ut & Doſſennus, qui hos ſolos propemodum curabat, in perſonis reliquis ἐκπίπτων. Phormio Terentianus planè eſt admirandus: ut & Gnatho. Plautini quia riſum quærunt, veritatem & ſermone & ſententiis amittunt. Tres virtutes enim ſermo, quem non ſine cauſâ ἠθικὸν dixerunt Græci, nos moratum dicimus, æquitatem nempe, veritatem & ſimplicitatem, poſtulat: quæ τὸ ἐνδιάθετον, hoc eſt, id quod unicuique eſt inſitum, ob oculos proponit: cùm ridiculum, ut violentum, quia à naturâ alienum, quod rectè de eo Ariſtoteles pronunciat, corruptum ſit, & à corruptis cauſis, quod jam dixi, moveatur. Moratum quia ſimile eſt naturæ, leniter delectat: quod ætatum ſingularum, hominum, ac nationum, totiuſque vitæ, ſimulacrum quoddam ac imaginem, in ſcenâ repræſentat. Planè ut pictura quæ à vero abit, & vel cubitalem naſum, vel diſtortum os facetè repræſentat, riſum movet: ſimilis delectat. Atque hoc eſt quod omnes tribuunt Menandro, quem Terentius

expreſſit. Ut Hermogenes: παρά τε αὐτῷ Μενάνδρῳ ἂν μυρία εὕροις τοιαῦτα, ϗ γυναῖκας λεγούσας, ϗ νεανίσκους ἐρῶντας, ϗ μαγείρους, ϗ παρθένους θρυπτομένας, ϗ τίνας ἄλλους· ὅλως τε διὰ τὸ ὑποπίπτειν τῷ ἠθικῷ λόγῳ ϗ τῶν ὁμοίων, ταῦτά γε πάντα ἢ τάγε πλεῖστα αὐτῶν, ὑποκεῖσθαι τῇ ἀφελείᾳ δεῖ. Quemadmodum Hieronymus Menandrum & Terentium, cum maximo judicio, conjungit. Ad Paulinum enim: *Poëtæ æmulentur Homerum, Virgilium, Menandrum, Terentium.* Audi orationem patris irati. Heaut. Act. V. ſcenâ *Si unquam.*

——— non ſi ex capite ſis meo
Natus, itidem ut aiunt Minervam eſſe ex Jove, eâ cauſâ magìs
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

Et quæ ſequuntur. Audi mitis viri potiùs quàm boni.

Auſculta: ne me obtundas de hâc re ſæpius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi.
Is meus eſt factus: ſi quid peccat, Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Opſonat, potat, olet unguenta de meo.
Amat? dabitur à me argentum, dum erit commodum;
Ubi non erit, fortaſſe excludetur foras.
Fores effregit? reſtituentur: diſcidit
Veſtem? reſarcietur. eſt, diis gratia,
Et unde hæc fiant, & adhuc non moleſta ſunt.

Et divina illa:

——— credo herclè: nam ingenium novi tuum
Liberale; ſed vereor ne indiligens nimiùm ſies.
In quâ civitate tandem arbitrare te vivere?

Et quæ ſine motu animi & ſuaviſſimâ voluptate legi non poſſunt. Hecyra:

—— odioſa hæc èſt ætas adoleſcentulis:
Et medio æquum excedere eſt: poſtremò jam nos fabula
Sumus, Pamphile, ſenex atque anus.

Et cætera: pluſcula ſunt enim. Quis cùm illa Phormione legit, non uxorem honeſtam adulteri agnoſcit?

——— an quidquam hodie eſt factum indignius
Qui mihi, ubi ad uxores ventum eſt, tum fiunt ſenes.
Hæccine erant itiones crebræ, & manſiones diutinæ,
Lemni? hæccine erat quæ noſtros fructus minuebat calamitas?
Quid? ego æquo animo cupio miſera in hâc re defungier.
Sed quid ſperem? ætate porrò minùs peccaturum putem?
Jam tum erat ſenex, ſenectus ſi verecundos facit,
An mea forma atque ætas jam magìs expetenda eſt, Demipho?
Quid mihi nunc adfers, quamobrem exſpectem, aut ſperem porrò non fore?

Et quandoquidem ſimplicitas, maxima moratæ orationis virtus, ſi intendatur, ſuavitatem parit, nemo ſine incredibili ac ſummâ voluptate illud Bacchidis leget;

—— recte amâſti, Pamphile,
Uxorem tuam: nam nunquam ante hanc diem meis oculis eam, quod nôſſem, videram.
Perliberalis viſa eſt. ——

Ideoque fabulæ Terentianæ, doctiorem hiſtrionem, quàm reliquorum, deſiderabant. Semper enim quæ morata eſt oratio,

τῇ ὑποκρίσει ſulcienda. Nam quæ moribus affectibuſque deſtituitur, teſte philoſopho, eſt ἀνυπόκριτος. Neque ulla ferè apud eum ſyllaba extat, quæ non animi aut affectûs alicujus ſit index. Jam ut ad lepores, ſales, gratias, & venuſtates veniamus; certum eſt, ferè omnes eos tolli à ridiculo, non ſecùs quàm in vitâ ab exceſſu morum virtus, ab exceſſu apparatus, in ſcenâ tollitur voluptas. Quare Menandro ac Terentio lepores tribuunt antiqui, ſales Plauto Horatius concedit: quos nonnunquam inurbanos eſſe notat. Audi Paterculum: *dulceſque Latini leporis facetiæ per Cæcilium, Terentiumque & Afranium, ſub pari ætate floruerunt.* Græci χάριτας & χαριεντισμὸς vocant. Remiſſiores ſunt enim, quàm ut riſum violentter moveant: circumſpectiores, quàm ut frigeant. Abſurdum enim ſæpe cauſa eſt riſûs, aut inuſitatum. Contrà autem ſermo, qui & uſitatus & moratus, quique leniter decorum ſervat, ſicut eo ipſo ſit venuſtus & delectat, ita quidam eminere joci poſſunt. Qui quidem in hoc Afro (niſi Lælio eos potiùs ad Scipioni tribuendos putes) & Menandro, ſi judicium Horatii & antiquorum ſequimur, ex eodem ſale, è quo nata Venus eſt, deprompti videntur. Ecce ſtatem Andria. Act. V. ſcenâ *Mitte.*

——Davo iſtuc dedam jàm negotî. S. *non poteſt.*
P. *Qui?* S. *quia habet aliud magìs ex ſeſe & majus.* P. *quidnam?*
S. *Vinctus eſt.*
P. *Pater, non rectè vinctus eſt.* S. *haud ita juſſi.*

Jam Gnathonem vide, qui cùm putidos Thraſonis mores Phædriæ ac Chæreæ expoſuiſſet, contrà autem illi perſuaſiſſet, & jam gratias ineptus homo ac ridiculus haberet:

——bene feciſti: gratiam habeo maximam.
Nunquam etiam fui uſquam, quin me omnes amarent plurimùm;

Reſpondet ad utrumque converſus:

Dixin' ego in hoc ineſſe vobis Atticam elegantiam?

Certè tota ſcena tertia tertii actûs in Adelphis, in quâ luditur à Syro Demea, divina eſt. Qualia enim illa?

——mihi quidem non placent,
Et clamo ſæpe: ſalſamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchrè.——

Planè enim præter exſpectationem omnia. Jam cùm vetus comœdia nihil æque ac λοιδορεῖν amet, quæ plerumque & acerba eſt, & extra ſcenam quæritur, urbaniſſimus virorum rationem, quâ ex actione ipſâ parodiam, lepidam ſanè & venuſtam, peteret, invenit. Nam cum Demeâ dixiſſet.

——fit ſedulò,
Nihil prætermitto. conſuefacio: denique
Inſpicere, tanquam in ſpeculum, in vitas omnium
Jubeo, atque ex aliis ſumere exemplum ſibi.
Hoc facito,——

Et quæ ſequuntur; Reſpondet Syrus:

Conſervis ad eundem præcipio modum.
Hoc ſalſum'ſt, hoc aduſtum'ſt, hoc lautum'ſt parum,
Illud rectè: iterum ſic memento: ſedulò
Moneo, quæ poſſum, pro meâ ſapientiâ.
Poſtremò tanquam in ſpeculum in patinas Demea
Inſpicere jubeo: & moneo, quid facto uſus ſit.

Ita

Ita ſanè & Plato, & Xenophon, omneſque Socratici jocantur: nunquam frigidè, nunquam obſcœnè, nunquam ineptè, nunquam putidè. Videamus jam Plautina quædam. Ac Plutarchus quidem illud tanquam frigidum ex Ariſtophanis Theſmophoriazuſis de Euripidis matre adducit,

Ἀγρία γὰρ ἡμεῖς, ὦ γυναῖκες, δρᾷ κακὰ,
Ἅτ' ἐν ἀγρείοισι λαχάνοις αὐτὸς τραφεὶς n

—Cui illud, quamvis non in ſimili omnio genere, adjungas licet,

Nam mulier olitori nunquam ſupplicat ſi quæ eſt mala:
Domi habet hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.

Rhetores θυμελικὸν, ſive theatrale, vocarent. Ridiculum enim potiùs quàm feſtivum eſt; & ut ſit feſtivum, nemo, verè in his ſubactus, dixerit venuſtum eſſe. Ab uſu enim quàm longiſſimè remotum eſt. Jam verò cùm in verbis frigidum aut in rebus; de verbis Ariſtoteles, de rebus alii egerunt. Frigidum autem jam vocamus, non magniloquentiæ vicinum illud vitium (quanquam illud quoque habere hîc locum poteſt) quod diſcedere ab urbanitate dicitur. Quod, ut nonnihil à dicendi his magiſtris abeamus, modis fit pluribus. Vel in frigidâ tranſlatione. Ut cùm dentes *calceati* dicuntur. Capt.

Cum calceatis dentibus, veniam tamen.

Et cùm victus, *ſenteis eſitare*, & *ſcrupoſam viam commeare*, dicitur: quæ ſanè frigent. Vel in minimis alluſiunculis & longè petitis. Ut Pœnulo:

M I. *Aſſum apud te eccum.* AG. *At ego elixus ſis volo.*

Et quod illi placuit non ſemel:

——— *magìs calleo quàm aprugnum callum callet.*

Item,

——— *callum aprugnum æquè callere non ſinam.*

Et,

Quanta ſumini abſumedo, quanta callo calamitas!

Et Curcul.

——— *facite ventum, ut gaudeam.*

P H. *Maximè.* C U. *Quid facitis? quæſo.* P H. *ventum.* C U. *nolo equidem mihi*
Fieri ventulum. PH. *quid igitur vis?* CU. *eſſe, ut ventum gaudeam.*

Quas cùm grammatici Latini, qui citiùs cœlum digito, ut ita loquar, expugnâſſent, quàm ut minimam Horatii oden expreſſiſſent, morologias in Plauto dixerit, nondum video, quare Horatio, ut ſummo maximoque poëtæ, ita critico incomparabili, quem acutum doctumque virum ipſe D. Hieronymus ad Pammachium vocavit, idem non licuerit. Ejus ſanè generis ſunt, quæ in Ariſtophane accuſat quæque trivialia potiùs, quàm ut viris eruditis, etiam in ſcenâ, placere aut debeant aut poſſint, accuratus cenſor Plutarchus judicavit: Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἀπαίδευτος καὶ ἰδιώτης, οἷς ἐκεῖνος λέγει, ἁλίσκεται· ὁ δὲ πεπαιδευμένος δυσχεραίνει. λέγω δὲ τὰ ἀντίθετα, καὶ ὁμοιόπτωτα, καὶ παρονομασίας· τούτοις γὰρ ὁ μὲν κατὰ τοῦ προσήκοντος λόγου καὶ ὀλιγάκις χρῆται, ἐπιμελείας αὐτὰ ἀξιῶν· ὁ δὲ πολλάκις, καὶ οὐκ εὐκαίρως καὶ ψυχρῶς. Et adducit exemplum: ut cùm τοὺς ταμίας, λαμίας vocat. Nam quæ ille de Menandro, ad Terentium ferè omnia referre poſſunt. In quo nihil putidum eſt, aut ineptum. Quanquam multa quæ notavit, potiùs antiqui comici virtutes, quàm illius de quo ibi judicavit, vitia cenſenda ſunt. Princeps enim

inter illos fuit, & ad leges eas planè ſe compoſuit. Quod de Plauto nemo dicet. Eſt & frigidum, quod longè ab eo abeſt, quod aut eſſe, aut poſſe fieri putatur. Quale eſt, *pugno frangere elephanto brachium, horiolâ in cœlum pervenire.* Eſt & frigidum, cùm ita à familiari ſermone oratio recedit, ut ad uſum ampliùs transferri nequeat. Tale eſt illud ibidem:

Si ante lucem ire occipias à meo primo nomine,
Concubium ſit noctis, priuſquam ad poſtremum perveneris.

Creſcit tamen frigidum, cùm addit alter,

Opus face eſt & viatico ad tuum nomen, ut tu prædicas.

Quæ ſi pedem unum extra ſcenam feras, protinus putuiſſent: neque ad uſum applicari poterunt. Qualia nec Scipio, nec Lælius, flos nobilitatis, vel in ſcenâ approbâſſent. Plutarchus certè, extra liberalium theatra ac doctorum, liberè relegat. Ridiculi enim ac inepti ſunt, qui plebeiis tantùm ſcribi comœdiam exiſtimant; cùm non minùs eruditis ſcribatur. Quod & Flaccus ſcivit; qui non ſine cauſâ,

Creditur, ex medio quia res arceſſit, habere
Sudoris minimum; ſed habet comœdia tantò
Plus oneris, quantò veniæ minus.

Deinde autem Plauti & Doſſeni utitur exemplo, quos ſecuros de judiciis doctorum ait. Et hæc ad divinum, ut jam dixi, ac ſubactum in his principem, cujus nec judicium nec cæterorum ignorare eâ tempeſtate potuit, & cujus judicium vereri debuiſſet, niſi idem aliorum fuiſſet. Jam illa Epicharmi imitatio, ut feſtiviſſima, ita ſi ſit frequens, frigore non caret: quæ fit, cùm vel falſa opponuntur, aut ſubjectum idem eſt cum prædicato. Ut cum Epicharmus dixit:

Τόκα μὲν ἐν τήνοις ἐγὼ ἦν, τόκα δὲ παρὰ τήνοις,
Tunc inter illos ego eram, tunc apud illos.

Bis enim idem dicit: quæ eſt fraus in verbis præter exſpectationem. Idem autem eſt cum prædicato ſubjectum: ut in illis Curcul. Act IV. Scen IV.

Quoi homini dii ſunt propitii, ei non eſſe iratos puto.

Sticho:

E malis multis, malum quod minimum eſt, id minimum eſt malum.

Captivis:

Hos quos videtis ſtare captivos duos,
Hi ſtant, non ſedent. ——

Quæ jam docti collegerunt. Unde & iſtam ſummi critici cenſuram meruit:

Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi
Dicitur. ——

Quanquam ſanè alibi non invenuſtè iis uſus eſt. Quæ Menander tamen, & imago ejus, de quo nunc agitur, Terentius, tanquam cum periculo conjuncta, ſeriò fugerunt. Hæc pro viro maximo Horatio; neque adverſus Plautum dicta ſunt, quem amamus, ſuſpicimus, diligimus, ac veneramur. Verùm ut judicium ſic acuamus: ſimul ut acuti iſti, quod videntur ſibi, ita facetiſſimum ſcriptorem ament, legant, tractent, atque edificant (quod & rectè & ordine ab iis fieri fatemur, neque enim ſatis commendari poteſt) ut nec planè & ubique veteribus probâſſe ſe meminerint: &, quod hîc præcipuè ſpectamus, de Horatio ejuſque criſi, minùs liberè loquantur: Terentii autem miram ac propè ineffabilem amœnitatem, elegantiam

tiam, judicium, ac venuſtatem, intelligere paulatim diſcant. Cujus incredibiles lepores, ut Joſephus Scaliger dicebat olim, vix centeſimus eruditorum quiſque videt. Ne cum illo ſimul & Afranium, antiquum comicum, condemnent, cujus veriſſimum atque abſolutum extat judicium :

Terentio non ſimilem dices quempiam.

Nobis eruditi ignoſcent, quòd hæc fuſiùs : ſi cogitent præſertim, minùs veri critici eſſe ac cenſoris, non literulam ejicere alibi, aut innocentem ſyllabam damnare, vocem tollere alibi, aut emendare, ſed ſincerè de auctoribus ac rebus judicare : quod & ſolidæ & abſolutæ eruditionis eſt. Quò, ni fallor, omnes aſpiramus : neque ullâ in re magìs antiquitas præivit nobis. De auctoribus autem comicis, uter meliùs judicare potuerit, iſne qui ætate illâ vixit, quo ad ſummum culmen poëſis pervenit, qui poëta ſummus, ſummus criticus, familiariter cum Cæſare Auguſto ac Mæcenate vixit, eorumque atque aliorum quotidie de his judicia audivit ; an qui hodie harum rerum planè imperiti judicant ; ipſi viderint.

Idem lib. De Conſtitutione tragœdiæ ; ubi de morato agitur ſermone.

L*Ongè autem omnibus palmam in hâc parte Terentius præripuit. Cujus, ſine ſummâ voluptate, moratum nec legere nec recordari poſſumus ſermonem. Sanè præ reliquis ſcriptoribus decorum intellexit : ac penè ſolus quæ ab Ariſtotele rhetoricorum ſecundo de moribus præclarè obſervata ſunt, divinitus expreſſit ; veræ Muſarum deliciæ, & ſcenæ voluptas. A cujus elegantiâ, venuſtate, lepore, venere, quò quis longiùs abeſt, eò minùs cum urbanitate commercii habet. Quod ubique vir emunctæ naris Horatius inculcat : & quod optimè hâc ætate Scaliger noſter, ante hunc Eraſmus ; ante utrumque Varro intellexit : qui,* In argumentis Cæcilius palmam poſcit, in etheſin Terentius, in ſermonibus Plautus. *Argumentum eſt fabula. Hæc laus prima eſt. Secundum ſunt mores. Hæc ſecunda eſt. Poſtremùm eſt ſermo. Hæc poſtrema eſt. Quanquam cur ſermonem præferret Plautinum Varro, alibi nobis dictum eſt : cum ut nimius ſermonis priſci ſuo tempore amator, ab antiquis notetur. Qui pro* argumentis, patheſi *legerunt, quia laus hæc à Chariſio peculiariter Cæcilio tribuitur ; neque intellexerunt, quid eſſet argumentum, neque eundem in utroque ſimul poſſe laudari. Ecce mores mitis viri :*

——— credo, hercule : nam ingenium tuum novi
Liberale ; ſed vereor, ne indiligens nimiùm ſies.

Iracundi.

Hei mihi, quid faciam ? quid agam, quid clamem, aut querar ?
O cœlum ! O terra ! O maria Neptuni !

Adoleſcentis, qui in proſperâ fortunâ :

Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium ? pro Jupiter !
Nunc eſt profectò, interfici cùm perpeti me poſſum,
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine.

Senis qui in adverſâ verſatur :

Quid hoc (malùm) infelicitatis, nequeo ſatìs decernere,
Niſi me credo huic eſſe natum rei, ferundis miſeriis.
Primus ſentio mala noſtra : primus reſciſco omnia :
Primus porrò obnuncio : ægrè ſolus, ſi quid ſiet, fero.

Fæminæ honeſtæ, quæ adulterii maritum convincit :

——— an

—— an quidquam hodie eſt factum indignius ?
Qui mihi ubi ad uxores ventum eſt, tum fiunt ſenes.

Et quæ ſequuntur. Vides ſermones, qui, quòd eleganter ſint morati, intimos ſenſus pertentant. Hoc intereſt, quòd pro perſonarum ratione, quibus gravioribus tragœdia utitur, iſti quoque variant.

PETITUS
DE ORDINE COMOEDIARUM PUBL. TERENTII.

OMnia non ſunt plana atque liquida. Primam omnium ANDRIAM eſſe, liquet ex Donato præfatione in Andriam. *Hæc prima acta eſt Ludis Megalenſibus*, &c. Suetonius Tranquillus in vitâ Terentii : *Scripſit comœdias ſex, ex quibus primam Andriam, cùm ædilibus daret.* Quod & teſtantur hi verſus in Andriæ prologo :

Favete, adeſte, æquo animo, & rem cognoſcite :
Ut pernoſcatis, & quid ſpei ſit reliquum :
Poſthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ ſint vobis priùs.

Editam teſtantur cùm didaſcaliæ, tum Suetonius, M. Marcello, Cn. Sulpitio Coſſ. hoc eſt, anno ab urbe conditâ DLXXXVIII.

Hecyrâ ſemel atque iterum exactâ, tertio ſtetit; unde factum, ut quo loco edita primùm ſit à Terentio, non ex vero proditum ſit à Donato, præfatione in hanc comœdiam : *Factaque & edita quinto loco, Cn. Octavio & T. Manlio Coſſ.* Atqui ſi facta editaque eſt Cn. Octavio. T. Manlio Coſſ. non igitur quinto loco ; nam Cn. Octavius & T. Manlius Conſules fuerunt anno ab urbe cond. DLXXXIX. Ergo facta eſt poſt Andriam, quam edidit Terentius anno proximo præcedenti : proinde Hecyra ſecunda eſt ordine fabularum, quas fecit Terentius.

Tertia fuit Heautontimorumenos, ut conſtat ex didaſcaliis quæ in fronte illius leguntur, in hæc verba : *Acta tertia, M. Juventio, M. Sempronio Coſſ.* Qui conſules fuerunt anno ab urbe cond. DXCI.

Sequitur quarta Phormio, de quâ didaſcaliis : *Facta eſt* IV. *C. Fannio, M. Valerio Coſſ.* Quod etiam teſtatur Donatus, præfatione in hanc fabulam : *Edita eſt quarto loco M. Valerio, & C. Fannio Coſſ.* Poſt Phormionem quinta eſt edita Eunuchus, iiſdem Coſſ. iiſdem Ædilibus ; habes id ex didaſcaliis, & Donati præfatione in hanc fabulam : Anno nimirum ab U. C. DXCIII.

Bis eodem die producta in ſcenam, tertiùm denique acta : pretium, octo millibus ſeſtertiùm, numeratum eſt poëtæ.

Adelphi ſexta eſt comœdia à Terentio facta, eaque edita eſt Lucio Anicio, M. Cornelio Coſſ. hoc eſt, anno ab U. C. DXCIV. Ludis funebribus L. Æmilii Pauli, ut habes in didaſcaliis. Iiſdem Ludis funebribus relata eſt Hecyra, ſed non placuit, ut eſt in didaſcaliis. Priùs tamen in ſcenam producta eſt Hecyra, quàm Adelphi, ut colligo ex Donato, qui dicit : *& factam & editam quinto loco.* Malè, ut audivimus : niſi perinde habueris primam illius editionem, Cn. Octavio, T. Manlio Coſſ. quaſi omnino edita non eſſet, cùm neque ſpectata, neque acta tunc ſit : neque tum malè dices quinto loco, cùm producta eſt his ludis funebribus

Æmilii

Æmilii Pauli ante Adelphos. Quare audiendus non eſt Donatus, qui eam *ſecundo loco actam dicit etiam tum rudi nomine poetæ, itaque ſic pronunciatum,* Adelphi Terentii, *non* Terentii Adelphi : *quòd adhuc de fabulæ magìs nomine poëta; quàm de poetæ nomine fabula commendaretur.* Quæ futilis argumentatio eſt: nam nulla fabularum Terentii pronunciata eſt : Terentii, exempli gratiâ, Phormio, Heautontimorumenos, antequàm tertiùm edoceretur Eunuchus. Idque obſervat Donatus præfatione in Eunuchum, tertiùm editam fuiſſe poſt Adelphorum editionem.

ARGUMENTA PHILIPPI MELANCHTHONIS IN PUBLII TERENTII COMŒDIAS.

IN ANDRIAM.

Nullus eſt omnino ſcriptor in Latinâ linguâ, quem tantopere cognoſci, ediſcique retulerit, atque Terentium. Nam cùm prima virtus in oratione ſit propriè loqui, nec proprii ſermonis artificem meliorem Terentio habeamus, dignus planè eſt, in quo perdiſcendo plurimum operæ ac ſtudii ponamus. Et ab iis qui docent pueros, ſuperſtitioſam etiam diligentiam in hoc auctore enarrando requiro. Primùm prodeſt monere, quæ comœdiæ natura ſit, quídve ſpectârint comœdiarum auctores: nomen unde factum ſit. Atque hæc quidem Donatus copioſè expoſuit. Convenit autem inter omnes, auctores comœdiarum voluiſſe & communium morum & caſuum exempla proponere: quibus velut admoniti, prudentiùs judicemus de rebus humanis, & genere orationis facundiam locupletare. Quæ inculcabunt profeſſores eò diligentiùs, ut ſciant pueri. quid ex illis petere debeant, quem fructum facturi ſint legendis comœdiis. Nam quò propiùs cognôrint & vim literarum, & utilitatem, eò impenſiùs juvat dicere. Porrò nomen comœdia factum eſt, ut plurimi dicunt, ἀπὸ τȣ̃ κώμȣ, id eſt, à comeſſatione, & ἀπὸ τῆς ᾠδῆς, id eſt, à carmine: ut ſit convivale carmen. Nam in conviviis primùm jocoſo quodam carmine, civium vitia juventus liberiùs taxabat. Poſtea, ars acceſſit, & theatrorum conſuetudo, Ariſtoteles περὶ ποιητικῆς, de nominis origine aliter ſentit, nec piget adſcribere ejus verba: ὡς κωμῳδȣ̀ς ȣ̓κ ἀπὸ τȣ̃ κωμάζειν λεχθέντας, ἀλλὰ τῇ κατὰ κώμας πλάνῃ ἀτιμαζομένȣς, ἐκ τȣ̃ ἄστεος. Cætera Donatus. In recenſendis argumentis fabularum, conſilium poëtæ ſummâ curâ exponendum eſt. Quarum perſonarum deſcriptiones in primis admirationem mereantur, in quibus locis plurimùm commoretur poëta, ubi plurimum nervorum, plurimum eloquentiæ oſtentet : quos locos ita commendent pueris, ut & familiariter ament, & tanquam digitos ſuos nôrint. Et ob hanc cauſam fabularum omnium argumenta, veteri more, in πρότασιν, ἐπίτασιν, καταστροφὴν, partiantur, ut diſtributa faciliùs adſequatur juventus. Ferè autem fabulæ continent periculum quoddam: nuſquam enim conſilio locus eſt, niſi in dubiis rebus. Neque verò aliud eſt comœdia, niſi humanorum conſiliorum & eventuum imago quædam. In Andriâ periclitātur Pamphilus, ut Glycerio fidem promiſſam præſtet, poſtquam patri per errorem pollicitus eſt, futurum ſe in ejus pote-

ſtate,

ſtate, ac ductūrum quam vellet. Eſtque hæc veluti ϛάσις fabulæ. Conſilia omnia, querelæ omnes, argumenta omnia huc referenda ſunt. Et tota fabula ſimilis eſt orationi generis ſuaſorii. Nam variè de totâ cauſâ conſultant ſenes, adoleſcentes, ac ſervi. Sed ut argumentum propriùs cernere queant pueri, ordine ſingulas partes referemus.

Periculum protaſis.

Cùm amaret Pamphilus Glycerium, eíque fidem dediſſet ductūrum ſe eſſe uxorem, pater, qui amare filium comperérat, conſilium capit abſtrahendi ejus à Glycerio, ſimulat ſe uxorem daturum, poſcitque ut ne filius id recuſet. Is cùm & patrem vereretur, & Glycerium deſerere parum pium judicaret, pendet animi, nec habet quò ſe vortat. Ibi Davus intelligens ſimulari rem à patre, conſulit herili filio, ut polliceatur patri, ſe in ejus poteſtate futurum, periculi nihil eſſe, quandoquidem ſimulentur nuptiæ: filius obſequitur, quanquam ægrè pollicetur patri ductūrum ſe quam vellet.

Epitaſis.

Interea ſpargitur de Pamphili nuptiis rumor, reſciſcunt & mulierculæ, quibus cum Glycerio conſuetudo erat. Et pater cùm à filio quod voluerat extorſiſſet, non jam ſimulat rem; ſed feriam fabulam orditur. Chremetem orat, ut gnatam det uxorem filio ſuo: facilè impetrat. Hîc de Pamphilo actum fuit: maturare nuptias pater ſtudet, & filius pollicitus erat ſe in patris poteſtate futurum eſſe. Quæſo, quomodo ex his turbis ſe explicet; quid faciat Pamphilus? Hîc Davus, cujus imprudentiâ periculum contractum erat, cùm dolus non ſucceſſiſſet, Chremetem deterret à nuptiis, fidem faciens amari aliam à Pamphilo.

Cataſtrophe.

At pater rem urget: & proceſſiſſet, niſi caſus, qui ſæpe plùs valet quàm ratio, dubiis rebus opem attuliſſet. Venit quiſpiam Crito, qui docet Glycerium Chremetis filiam eſſe, gratum omnibus nuncium. Nuptiæ ex ſententiâ Pamphili conficiuntur. Vide ex quanto periculo, caſu evaſerit Pamphilus!

Eſt autem in more Terentio, in primâ ferè ſcenâ longâ narratione commemorare occaſionem fabulæ: atque eas narrationes plurimi fecerunt veteres. Sic in Andriâ exponit Pamphili amores, & patris conſilium, quo is filium à Glycerio divulſurus erat. In reliquis ſcenis pergit conſilium exequi. Sunt aſperſa narrationi illi primæ multa rhetorica ornamenta. Eſt enim mirabiliter aucta commemoratione morum, ſtudiorum, ſodalitii Pamphili, quâ occaſione Pamphilus deperire in Glycerium cœperit, ubi pater id primùm deprehenderit. Hæc accuratè expendet profeſſor, & velim hîc immodicè etiam anxium eſſe καὶ πολυπραγμονεῖν interpretem. Eſt enim modis omnibus efficiendum, ut mirentur, ut ament hunc auctorem pueri. Id ita fiet, ſi rectiſſimè intellexerint. Exigendum ab ipſis pueris, ut ſuo marte argumenta fabularum condant, ut locos aliquos retexant, & pluribus exponant, & tanquam ceram refingant: quæ exercitatio, præterquam quòd familiariorem hunc poetam facit, facundiam etiam alit. Finguntur hîc cordati ſenes, Davus veterator, honeſtâ ac piâ mente præditus adoleſcens Pamphilus. Verùm ut Pamphili ingenium rectiùs perſpici poſſet, & ut aliquantò plùs in fabulâ turba eſſet, confertur cum eo Charinus

Pam-

Pamphili diſſimillimus: nihil moderatum in hoc, nihil conſilii: contrà in illo moderatiore omnia penè, quàm vel ætas poſcit, vel ſinit amor.

In primis mirentur eloquentiam poëtæ in Pamphili querelis, in ſenis narrationibus, conſultationibus, & objurgationibus. Ab his exemplis & verba, & figuras Latini ſermonis, & dicendi rationem aſſueſcant petere adoleſcentes: feliciùs haud dubiè collocaturi operam, quàm ſi interea, velut formicæ Indicæ, aurum conveherent.

IN EUNUCHUM.

Comœdiæ ut hominum vitam, caſus, conſilia imitentur, pericula continent, quòd & conſiliis & fortunæ, in periculis maximè locus eſt. Itaque cùm diſcutere periculum ratione contendant perſonæ, finguntur varia conſilia, in quibus alia fallunt, alia felicia ſunt. Sæpe plùs caſus poteſt, quàm ratio. Dominatur ferè in rebus fortuna.

Superiori fabulâ propoſuit modeſti adoleſcentis exemplum: is de officio ſuo honeſtè conſultat. Hîc nulla ſunt honeſta exempla, nullum honeſtum conſilium. Nam meretricii amores deſcribuntur: ut hoc exemplo cernant juvenes, tanquam in ſpeculo, amentiam hujuſmodi amatorum. Eſt autem duplex propemodum fabula. Propterea geminum argumentum recenſeo.

Primas Thraſo in hâc fabulâ tenet. Ei cùm pollicita eſſet Thaïs, facturam ſe ſui copiam dies aliquot, fallitur is tamen; eaque protaſis fabulæ eſt. Cum Thraſone confertur Phædria: niſi enim rivalem haberet Thraſo, nihil periclitaretur in amore.

Epitaſis fabulæ eſt, cùm minatur ille ſe oppugnaturum vi ædeis Thaïdis.

Cataſtrophe ridicula eſt. Nam Thraſo jam fractus, precibus impetrat, ut aliquâ ſaltem in parte apud Thaïdem hæreat. Porrò quia hæc fabula varia eſt, multumque habet turbarum, caſu exoritur alius tumultus: vitiatur virgo, quam Thaïdi miles donârat. Sed eſt læta ejus quoque periculi cataſtrophe. Nam uxor datur hæc adoleſcenti, qui eam compreſſerat.

Ut Thraſonem ridiculum amatorem fingeret, addit Gnathonem, qui ejus mores mirificè depingit, ut ardelionem agnoſcas.

In ſuperiori fabulâ plurimæ ſunt conſultationes, & tota ferè conſiſtit in genere deliberativo. Hîc plus eſt expoſtulationum, & accuſatorio ſeu judiciali generi ſimilior eſt. Nullum autem vitæ genus eſt, ubi non plurimum Thraſonum reperias: neque ulli ferè rebus humanis pernicioſiores ſunt quàm id genus, ſi contingat imperare. In templis, in aulis, in rebus publicis omnibus omnia miſcent, ut emereantur vulgi plauſum. Quare diligenter eſt intuenda, contemplandáque Thraſonis imago in hâc fabulâ, ut diſcas, quàm ſint inepti, quàm nihil ardeliones iſti. Somnia veriùs hominum, quàm homines dicas. Refert autem conferre cum hâc ſimiles alicubi deſcriptiones: qualis eſt apud Martialem Attali, apud Catullum Suffeni: nec piget adſcribere, ut ediſcant pueri.

AD VARUM.

Suffenus iſte, Vare, quem probè nóſti,
Homo eſt venuſtus, & dicax, & urbanus.

Idemque

Idemque longè plurimos facit verſus:
Puto eſſe ego illi millia, aut decem, aut plura
Perſcripta; nec ſic, ut fit, in palinxyſto
Relata: chartæ regiæ, novi libri,
Novi umbilici, lora rubra, membrana
Directa plumbo, & pumice omnia æquata.
Hæc cùm legas, tum bellus ille, & urbanus
Suffenus, unus caprimulgus, aut foſſor
Rurſus videtur: tantùm abhorret ac nutat.
Hoc quid putemus eſſe? qui modò ſcurra,
Aut ſi quid hâc re triſtius videbatur,
Idem infaceto eſt infacetior rure.
Simul poëmata attigit, neque idem unquam
Æquè eſt beatus, ac poëma cùm ſcribit:
Tam gaudet in ſe, tamque ſe ipſe miratur.
Nimirum idem omnes fallimur: neque eſt quiſquam,
Quem non in aliquâ re videre Suffenum
Poſſis: ſuus cuique attributus eſt error,
Sed non videmus manticæ quod in tergo eſt.

IN ATTALUM.

Declamas bellè, cauſas agis, Attale, bellè,
Hiſtorias bellas, carmina bella facis,
Componis bellè mimos, epigrammata bellè:
Bellus grammaticus, bellus es aſtrologus:
Et bellè cantas, & ſaltas, Attalè, belle:
Bellus es arte lyræ, bellus es arte pilæ.
Nil bene cùm facias, facis attamen omnia bellè.
Vis dicam quid ſis? magnus es ardelio.

IN HEAUTONTIMORUMENON.

TAnta hujus ſabulæ elegantia eſt, ut plerique à Lælio, quo illis temporibus Romæ nemo fuit eloquentior, ſcriptam exiſtimârint: & poëta ipſe teſtatur in hâc puram eſſe orationem, quâ laude nullâ poteſt amplior excogitari. Quid eſt enim admirabilius, quàm ſermo elegans & venuſtus? Neque prædicaturus hoc palam fuerat comicus, niſi novam, inſignem, & penè divinam ſermonis elegantiam eſſe judicâſſet. Depingit autem parentum vitia. Nam Menedemus liberaliter amantem Cliniam juſto inclementiùs tractat, adoleſcentem modeſtum & frugi. Quem poſtquam domo ejecit, victum jurgiis & contumeliis, multò impotentiùs deſiderat: adeò multifariàm hic peccat. Huic ſeni opponit Chremetem monitorem: ſed quem poſtea videas multo plura quàm Menedemum peccare. Primùm is nunquam olfecit perditè amare filium, & compilari ſe à ſcorto ſumptuoſo, Pòſt ubi reſciſcit multò fert impotentiùs id mali, quàm illa ſolebat Menedemus: ut agnoſcas ferè ita accidere, ut foris, non domi ſapiamus.

Epitaſis.

Porrò quia fingebat poëta velut oculis captum Chremetem, qui inſignia filii vitia non cernat, adducit patri ob oculos filii amicam: idque hîc periculi eſt, ne reſciſcat Chremes, Bacchidem filii amicam eſſe. Huc omnia conſilia, omnes dolos ſervuli referemus. Et à Chremete priùs argentum emungitur Bacchidi numerandum, quàm

quàm comperit filii rem agi. Fallitur autem, cùm fingitur Bacchis eſſe Cliniæ In primâ fabulæ parte, ubi Menedemum confirmat Chremes, oratio eſt deliberativi, ſeu ſuaſorii generis, quâ hîc conſolatur, erigit, monet animi ægrum vicinum. In reliquâ fabulæ parte, quæ periculum continet, res omnis tranſlatione rhetoricâ agitur: quia quæ ad Chremetis filium pertinent, omnia imputantur Menedemi gnato. In primis admirabilis eſt hic ſervulus, cujus callidiſſimis conſiliis neutiquam reſpondent eventus. Nec vulgariter de ſuo conſilio ſibi ipſe placet, cùm ait: *Hîc me magnificè efſero*, &c. Eſt ea mirifica omnino imago humanorum & conſiliorum & eventuum. Fallunt enim ferè aſtutiſſima conſilia mortales: Sicut Ciceronem fefellit eventus belli, adverſus Antonium ſuſcepti. Extant exempla in hiſtoriis innumerabilia.

IN ADELPHOS.

Protaſis.

ERipuerat Æſchinus lenoni mulierculam, fratri gratificatus, qui illam amabat. Id poſtquam reſcivit Demea, aſpero & incommodo ingenio pater, de eo peccato cum Mitione, cui Æſchinum dederat adoptandum, expoſtulat, queriturque ejus indulgentiâ corrumpi. Periclitantur itaque Æſchinus & ſervuli, quomodo lenoni ſatisfiat, quomodo celetur, Demea ne Cteſiphonis peccatum reſciſcat. Neque enim tam ipſe ſibi, quàm frater curæ eſt.

Præterea amabat ingenuam quandam Æſchinus, cui fidem dederat, uxorem ſe ducturum eſſe, quæ poſtquam raptam audivit pſaltriam, graviter perturbata eſt, metuens ne deſereretur. Habet hæc pars mira conſilia, miras technas ſervi, quibus fallitur Demea.

Epitaſis.

Reſciſcit Demea vitium oblatum eſſe ingenuæ ab Æſchino. ea verò de re miram tragœdiam excitat. Magìs commovetur, poſtquam deprehendit Cteſiphoni cum pſaltriâ rem eſſe. Miſerè etiam angitur Æſchinus, cùm in diſcrimen venit, ne uxore excidat.

Cataſtrophe.

Hæ turbæ omnes prudentiâ & manſuetudine Mitionis ſedantur. Primas itaque in hâc fabulâ ſenes habent. Confertur enim cum aſpero & inclementi patre urbanus & comis pater. Et huc omnia ſpectant, ut appareat in re domeſticâ, publicâ, commerciis hominum, ubique nullam eſſe neque utiliorem, neque gratiorem virtutem comitate. Conſtat autem hæc comœdia, magnâ ex parte accuſationibus & excuſationibus: crebras habet querelas, & penè tragica πάθη. Quare imprimis conducit ejus lectio ad locupletandam facundiam.

IN HECYRAM.

Protaſis.

UXorem duxit Pamphilus, cùm Bacchidis meretriculæ amore tantopere teneretur, ut duobus menſibus uxorem ne attingeret quidem. Poſtea per conſuetudinem animus victus eſt: cœpit placere uxor. Porrò cùm ipſe peregrè abeſſet, illa domum redit ad matrem, atque ibi parit menſe ſeptimo poſtquam nupſiſſet Pamphilo. Eam rem celat & affines & patrem anus. Ubi Pamphilus redit, comperit peperiſſe. Hic graviter adeò commovetur, cùm aliunde concepiſſe

exiſtimaret. Et cùm per ſeſe dolent res Pamphilo (amabat enim mulierculam) tum moleſtum eſt ab eâ divelli: neque enim honeſtum erat reducere. Periclitatur itaque Pamphilus, quomodo honeſtè dimittat uxorem, neve illius peccatum proderet. Hæc fabulæ protaſis eſt.

Epitaſis.

Inſtant pater & ſocer, inſcii quid accidiſſet, ut domum reducat: præſertim cùm nec ſocrus, nec mater, id quod ſenes falſò ſuſpicati fuerant, obſtarent. Quanquam autem permoveri non poſſet Pamphilus ut reduceret, tamen cauſam conſtantiſſimè diſſimulat. Itur eò, ut putent Bacchidìs amore devinctum, alieno ab uxore animo eſſe.

Cataſtrophe.

Bacchis accerſita, fidem facit nihil ſibi cum Pamphilo rei eſſe. Hîc autem prodendum peccatum uxoris fuit, aut reducenda: verùm caſu periculum diſcutitur. Fortè enim Philumenæ annulum ſocrus in digito Bacchidis conſpexit, quem olim Pamphilus ſtupratæ in tenebris Philumenæ detraxerat. Is annulus teſtatur ex Pamphilo puerum ſuſceptum eſſe. Ita redit in gratiam cum uxore Pamphilus. Jucunda eſt cum uxoribus ſenum concertatio, quæ monet ſæpe errore & falſis ſuſpicionibus fieri ut diſſentiant conjuges. In primis autem inſignis eſt humanitas & fides Pamphili in hâc fabulâ.

IN PHORMIONEM.

Protaſis.

CUM Antipho, abſente patre, in puellam quandam unicè deperiret, nec poſſet eâ potiri, niſi uxorem duceret (erat enim civis Attica) fortè nuptiæ confectæ ſunt technis ſycophantæ cujuſdam Phormionis. Is enim ex compoſito diem dicit Antiphoni, fingit puellam ei cognatam eſſe, neque quenquam aliam propiorem cui nubat. Facilè eſt vincere non repugnantem. Ita legibus ducere cogitur Antipho.

Epitaſis.

Non probatur avaro patri, ubi rediît, factum: ut qui malebat filio opulentam aliquam & dotatam obtrudere. Quare cum Phormione expoſtulat, cur in has nuptias ſe abſente filium conjecerit. Tandem paciſcitur etiam mercedem minas triginta, ſi receperit ad ſeſe puellam. Ibi verò & Antipho in diſcrimen venit, ne per eam conditionem, ipſe unicè charam & jucundam conjugem amitteret.

Cataſtrophe.

Interea domum redit & patruus Antiphonis, his fidem facit puellam Antiphoni nuptam, ex ſe in Lemno ſuſceptam eſſe, ubi cum mulierculâ quâdam conſueverit: gaudetque ita caſu cecidiſſe, ſe abſente, ut is duceret, quem maximè ipſe generum cuperet, & paulò antè ambibat. Ita at ut & Antipho retineat uxorem, & nuptiæ patri probentnr.

Secunda cataſtrophes pars.

Porrò triginta minæ quos ludos reddidère! Has extorſerat Phormio, quanquam diſſimularet dandas alteri adoleſcenti Phædriæ, qui cithariſtriam mercaretur: & jam periêrat pecunia: quam cùm repoſcunt ſenes, ſycophanta prodit Chremetem apud uxorem, & docet conſuêſſe cum aliâ quâdam peregrè, ſimulque impetrat, ut Phædriæ id argentum condonetur. Eſtque ridicula admodum καταστροφῆς pars, ubi mulier maritum objurgat, parùm memorem fidei ſuæ.

P. TE-

P. TERENTII

CARTHAGINIENSIS AFRI

A N D R I A,

C U M

Interpretatione & Annotationibus.

Acta Ludis Megalenſibus, M. Fulvio & M. Glabrione Ædilibus Curulibus. Egerunt L. Ambivius Turpio, & L. Attilius Præneſtinus. Modos fecit Flaccus, Claudii filius, tibiis paribus, & imparibus: dextris, & ſiniſtris. Et eſt tota Græca. Edita M. Marcello, & C. Sulpitio Conſulibus. Anno ab urbe condita DCLXXXVII. *Ante Chriſtum natum* CLXII.

A N N O T A T I O N E S.

A*NDRIA.*] Hæc Comœdia prima Terentii nominatur Andria, ab Andro Inſula Maris Ægæi *(l'Archipelague)* hodie *Andro.*

Ludis Megalenſibus.] Exhibita in ludis Scenicis, Cybele magnæ Deorum matri ſacris.

M. Fulvio, & M. Glabrione Ædilibus.] Ædiles erant Magiſtratus Romæ, ex eo dicti, quòd ædes ſacras & privatas curabant; ut annonam quoque, & ludos, & ſpectacula publica, quæ populo exhibebant; propterea Fabulas, Tragœdias, & Comœdias à Poëtis emebant, agique mandabant. Primò Ædiles ex plebe creati ſunt: deinde duo ex Patriciis adjuncti; qui Curules nominati ſunt, quòd honoris cauſâ in Curiam curru veherentur: in quo ſella eburnea erat impoſita, in quâ conſiderent.

Modos fecit Flaccus.] Id eſt, numeros compoſuit Canticorum, qui poſt ſingulos Actus canebantur, eoſque diſtinguebant.

Tibiis paribus, & imparibus: dextris, & ſiniſtris.] Tibiæ dextræ, & ſiniſtræ dictæ ſunt à lateribus unde inflarentur. Pares ſunt dextræ, vel ſiniſtræ; ſi ſolis dextris, vel ſolis ſiniſtris caneretur: impares, ſi uni dextrâ, alteri ſiniſtrâ: quæ impares dictæ ſunt, quia ut numero foraminum, ſic etiam ſono diſſidebant. Nam dextra pauciora habebat foramina, ac proinde ſonum graviorem: ſiniſtra plura, idcircò ſonus erat acutior. Quod ſi dextra, & ſiniſtra jungerentur; ſonus erat mixtus ex gravi, & acuto. Dextræ quoque Lydiæ dicebantur; ſiniſtræ Sarranæ à Sarra, quæ aliter Tyrus dicta eſt, unde Sarranum oſtrum, pro purpurâ Tyriâ. Dextra, & ſiniſtra dictæ ſunt Phrygiæ. Lydiæ conveniebant rebus gravibus; Sarranæ, ſive ſiniſtræ jocis. Phrygiæ adhibebantur, ſi jocis gravitas miſceretur. Hæc fabula Andria acta fuit tibiis paribus, partim ſolis dextris partim ſolis ſiniſtris: nec enim ſemper in tota fabula iiſdem modis utebantur; ſed ſæpe eos mutabant: quod cum fiebat, adſcribi ſolebat. M. M. C. hoc eſt, mutantur modi Cantici.

Et eſt tota Græca.] Id eſt argumenti Græci, nam in ea inducuntur Græci, cunctaque ſcribuntur ſecundum ritus Græcorum. Græcæ Comœdiæ dicuntur Palliatæ, ut Latinæ Togatæ: nam Græci ſuper Tunicam Pallium induebant; Latini verò Togam.

Edita M. Marcello.] Priſcum quidem, & primum fuit inſtitutum Romanorum, per annos Regum & Conſulum, tempora notare: mos verò, numerare res geſtas ab annis Urbis conditæ, ſerò cœpit.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

SIMO, ſenex, a ſimo naſo nominatus. Simi iracundi.
SOSIA, Libertus. A σώζειν, ſervare, in bello ſervatus.
DAVUS, Servus. A Patria, Davi enim iidem ac Daci.
MYSIS, Ancilla. A Patria Myſia.
PAMPHILUS, adoleſcens. A τὸ πᾶν, & φίλος; omnium amicus.
CHARINUS, adoleſcens. A χάρις, gratioſus.
BYRRHIA, Servus. A πυῤῥὸς, rufus.
LESBIA, obſtetrix. A Lesbo patria ferace vini ſuaviſſimi.
GLYCERIUM, amica Pamphili. A γλυκερὸς, dulcis.
CHREMES, ſenex. A χρέμπτεσθαι, ſcreare, quod ſenes ſcreare ſoleant.
CRITO, hoſpes Andrius. A κριτὴς, judex.
DROMO, Lorarius. A δρόμος, curſus.

ARGUMENTUM ANDRIÆ.

CHREMES Athenienſis profecturus in Aſiam, commiſit cuſtodiæ fratris ſui Phaniæ Paſibulam filiolam ſuam. Poſtea Phania fugiens bellorum motus, quibus tunc Græcia ardebat, ſequitur fratrem ſuum in Aſiam; ſed, naufragio facto ad Andrum Inſulam, ibi excipitur hoſpitio a quodam cive; & non ita multo poſt moritur. Civis hoſpes Paſibulam, orbam Phaniâ patre, educat cum Chryſide filiâ, eamque nominat Glycerium; tandemque ipſe quoque decedit e vitâ. Chryſis vero inops, & a cognatis neglecta, Athenas navigat; abductâ ſecum Glycerio: ubi cum aliquandiu vitam toleraſſet nendo lanam, & texendo telam, ad poſtremum, victa blanditiis, & promiſſis adoleſcentum, incepit facere quæſtum corpore. Pamphilus autem Simonis filius inter cæteros ad eam ventitabat; iſque amore Glycerii accenſus, primus, ſoluſque cum illa rem habuit, deditque fidem ex ſe gravidæ, ſe eam ducturum uxorem. Erat autem & Chremeti altera filia Philumena; hanc ille bonâ Pamphili impulſus famâ, ſpondet Simoni uxorem pro filio Pamphilo, ejus rei inſcio: & de communi ſenum ſententiâ dies conſtituitur faciendis nuptiis. Interea Chryſis moritur, & Chremes cognoſcit Pamphilum habere Glycerium (quam ignorabat eſſe filiam ſuam) loco uxoris. Quapropter negat ſe ei daturum filiam uxorem. Pamphilus, ea re intellecta, gaudet ſummopere. Contra Simo pater ejus ingenti dolore afficitur: attamen eum diſſimulat, fingitque ſe parare nuptias, quaſi mox futuras, ut animum filii exploraret, velletne uxorem, an recuſaret; hoc cogitans, ſe, ſi negaret, juſtam habiturum cauſam eum objurgandi, cogendique: quod ſi ei obſequeretur, ſe facile Chremetem placaturum, atque ita nuptias factum iri. Itaque præteriens apud forum, ſecuro & nihil tale metuenti filio; Pamphile! inquit, uxor hodie tibi ducenda eſt: abi domum, & para te. His verbis attonitus adoleſcens, quid faceret, aut conſilii caperet neſciebat; verum Davus ſervus, cognita Simonis mente & aſtutiâ, perſuadet Pamphilo ut patri dicat ſe paratum eſſe uxorem ducere: hac

enim

enim ratione, eum omnem præciſurum patri occaſionem ſe objurgandi; nec tamen eſſe verendum, ne nuptiæ fiant; nunquam enim Chremetem ei ſemel repudiato filiam ſuam uxorem daturum. Verum longe res aliter evenêre. Simo enim exorat Chremetem, & Pamphilus in verarum nuptiarum diſcrimen injicitur: at forte fortuna, eo ipſo die Glycerium exactis menſibus peperit filium; quem Davus, ut impediret nuptias, apponit foribus Simonis. Chremes in eum incidit, & cognoſcit natum eſſe ex Pamphilo; hanc ob rem eum generum rejicit. Inde turbæ maximæ concitantur; donec Crito Andrius, Chryſidi genere proximus, Athenas advenit, ad petendam ejus hæreditatem. Ejus interventu Chremes agnoſcit Glycerium, antea dictam Paſibulam, eſſe ſuam filiam; quam vehementer amatam a Pamphilo, dat ei uxorem; & Philumenam alteram filiam collocat Charino ſodali Pamphili. Itaque nuptiæ ingenti omnium lætitiâ celebrantur.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

SOrorem falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus:
Gravidaque facta, dat fidem, uxorem ſibi
Fore hanc: nam aliam pater ei deſponderat
Gnatam Chremetis: atque, ut amorem comperit,
Simulat futuras nuptias; cupiens, ſuus
Quid haberet animi filius, cognoſcere.
Davi ſuaſu non repugnat Pamphilus:
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recuſat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium inſperatò agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino conjugem.

INTERPRETATIO.

Pamphilus Simonis filius, pudicitiæ Glycerii, filiæ Chremetis, vitium offert: Hæc falsò credebatur ſoror Chryſidis meretriculæ ex Andro inſulâ; quam Glycerium cùm gravidam feciſſet Pamphilus, dat ei fidem ſe hanc uxorem ducturum: nam pater Simo illi deſponderat aliam Chremetis filiam, nomine Philumenam: utque reſcivit Simo filium captum eſſe amore Glycerii, fingit nuptias ſe illi parare mox faciendas, volens deprehendere animum Pamphili de uxore ducenda; ille ſuaſu Davi ſervi, ait patri Simoni, ſe quam is dederit uxorem lubenter accepturum: ſed ut Chremes vidit puerulum natum eſſe ex Glycerio, Pamphilum generum rejicit, nuptias recuſat: mox filiam Glycerium cum agnoviſſet præter ſpem, dat eam Pamphilo; aliam nomine Philumenam dat etiam in uxorem Charino.

ANNOTATIONES.

Periocha eſt brevis explicatio rem comprehendens, à περιέχειν, comprehendere, complecti.

C. Sulpitii.] Sulpitius Apollinaris, ille eſt, qui à Gellio ſæpe laudatus, Pertinacem Imperatorem literas docuit.

PROLOGUS.

CUM primum Terentius Poëta animum applicuit ad faciendas Comœdias, credidit hunc ſibi tantum laborem imponi, ut Comœdiæ, quas feciſſet, populum delectarent. Verum animadvertit, multo aliter quam putaverat, evenire: nam in prologis ſcribendis, cogitur uti opera aliter atque convenit: cum argumentum fabulæ non exponat, ſed reſpondeat criminationibus Lucii Lavinii veteris Poëtæ malevoli. Nunc autem animum attendite, de qua re adverſarii hunc vituperent. Menander Poëta Comicus Græcus fecit Perinthiam & Andriam Comœdias: Qui unam earum noverit, ambas noverit; adeo ſimiles ſunt factæ argumento, ſed diſſimili tamen ſermone, & modo loquendi. Terentius fatetur quidem ſe tranſtuliſſe ex Perinthia, Comœdia Græca Menandri, in ſuam Comœdiam Andriam Latinam quæ ſibi commoda viſa ſunt, hiſque uſum tanquam ſibi propriis. Hanc rem iſti culpant: ideoque diſputantes aiunt, indecorum eſſe fabulas Comicas corrumpi, alteram alteri immiſcendo.

POETA, cum primum animum ad ſcribendum appulit,
Id ſibi negotì credidit ſolum dari,
Populo ut placerent, quas feciſſet fabulas.
Verùm aliter evenire multò intelligit:
Nam in prologis ſcribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, ſed qui malevoli
Veteris Poëtæ maledictis reſpondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæſo, animum advortite.
Menander fecit Andriam & Perinthiam:
Qui utramvis recte nòrit, ambas noverit.
Non ita ſunt diſſimili argumento, ſed tamen
Diſſimili oratione ſunt factæ ac ſtylo.
Quæ convenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur tranſtuliſſe, atque uſum pro ſuis.
Iſti id vituperant factum, atque in eo diſputant,
Contaminari non decere fabulas.

ANNOTATIONES.

Prologus eſt oratio, quæ ad ſpectantes ante fabulam habetur: eſtque vel commendatitius, vel relativus, vel argumentativus, vel mixtus. Commendatitius, eſt, quo fabula, vel Poëta commendatur: relativus ſive anaphoricus eſt, quo maledicta adverſario, aut gratiæ populo referuntur: argumentativus, ſive hypotheticus, eſt quo argumentum fabulæ narratur: mixtus eſt, qui plura horum, aut omnia in ſe continet. Hic Prologus eſt anaphoricus, ſive relativus, defenſionem Poëtæ adversùs malevolorum accuſationes ſuſcipiens.

1 *Appulit.*] Appellere proprie eſt, ex alto mari in portum invehi: cui contrarium eſt ſolvere, cum funibus ſolutis, navis e portu diſcedit.

5 *Operam abutitur.*] Abutitur prologo Terentius, quoniam non explicat argumentum, quod vere prologi eſt officium; ſed reſpondet malevolis, quibus facit invidiam.

9 *Menander.*] Fuit Poeta Græcus, princeps novæ Comœdiæ, de quo Ovidius, lib. I. Am.

Dum fallax ſervus, durus pater, improba lena
Vixerit, & meretrix blanda; Menander erit.

Ad ejus exemplum Terentius ſe compoſuit, ideò dimidiatus Menander à C. Cæſare nominatus fuit.

Perinthiam.] Perinthia Comœdia Menandri dicta à Perintho urbe Thraciæ, quæ *Pera* eſt Volaterrano, *Rodoſto* Bellonio, *Pantiro* Caſtaldo.

In Andriam ex Perinthia tranſtuliſſe.] Donatus ait Terentium primam Scenam Perinthiæ Menandri in ſuam Andriam tranſtuliſſe.

16 *Contaminari non decere fabulas.*] Contaminari res dicitur, cum alteri rei ita immiſcetur, ut neutra incorrupta maneat. Livius, lib. IV. *Contaminari ſanguinem ſuum patres, confundique jura gentium rebantur.* Sic Lavinius vitio dabat, quod Terentius mutuabatur ex Menandro ea quæ in rem ſuam faciebant, & ex multis Comœdiis unam faceret.

Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant:
Qui cum hunc accuſant, Nævium, Plautum, Ennium
Accuſant, quos hic noſter Autores habet:
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potius, quam iſtorum obſcuram diligentiam.
Dehinc ut quieſcant, porro moneo, & deſinant
Maledicere, malefacta ne noſcant ſua.
Favete, adeſte æquo animo, & rem cognoſcite,
Ut pernoſcatis, ecquid ſpei ſit reliquum,
Poſthac quas faciet de integro Comœdias,
Spectandæ, an exigendæ ſint vobis prius.

Certe dum nimium intelligentes videri volunt, oſtendunt ſe nihil intelligere: nam cum hunc Poetam noſtrum reprehendunt, etiam reprehendunt inſignes Poëtas Latinos, Nævium, Plautum, Ennium; quorum autoritatem Terentius ſequitur; quorum imitari exoptat liberam, & negligenti ſimilem in transferendo curam, potius, quàm iſtorum ſervilem, & affectam in reddendis verbis operam præ nimia diligentia obſcuram. Verum his denuncio, ut in poſterum taceant quieti, & deſinant maledicere, ne malefacta ſua videant manifeſta omnibus fieri. Vos quidem, ſpectatores, favete; adeſte benevoli, & ſpectate attenti hanc Comœdiam; ut perſcienter noſcatis, quæ ſpes habenda ſit de reliquis, quas de novo Poeta faciet: utrum debeatis eas ſpectare, an è ſcena excludere.

ANNOTATIONES.

20 *Quorum æmulari exoptat negligentiam.*] Imitandi modus alius eſt ſervilis, alius verò ingenuus. Servilis ille eſt, cum quaſi ſuperſtitione quadam, ab eo, quem imitandum nobis propoſuimus, ne transverſum quidem digitum diſcedere audemus: idcirco Horatius ait;

O imitatores ſervum pecus! ut mihi ſæpe
Bilem, ſæpe jocum veſtri movêre tumultus!

Ingenua imitatio eſt, quando non verbum verbo reddimus, ſed ſic aliena tractamus, ut non pro alienis habeantur, ſed agnoſcantur pro noſtris: unde Horatius in Arte:

Ne verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres.

Subaudiendum *(ut.)* Quo loco non negat fidi eſſe Interpretis verbum verbo reddere; ſed negat boni imitatoris eſſe id facere, ut vult quoque Seneca Epiſt. LXXXV. Similis debet eſſe imitator, quomodo filius, non quomodo imago. Certe operæ pretium erit hanc epiſtolam perlegere. Eadem ſentit Terentius.

27 *Exigendæ.*] Id eſt, expellendæ. Sic idem Terentius in Prologo Hecyræ, Partim earum ſum exactus: partim vix ſteti.

ACTUS I. SCENA I.

SIMO. SOSIA.

Si. VOS iſtæc intro auferte: abite. Soſia,
Adeſdum: paucis te volo. *So.* dictum puta:
Nempe ut curentur recte hæc. *Si.* imo aliud. *So.* quid eſt,
Quod tibi mea ars efficere hoc poſſit amplius?

Si. *Vos ſervi tollite iſta, quæ emi [illegible], & inferte ea in [illegible] nare. Soſia, [illegible] cis verbis [illegible] qui.* So. *Pu[illegible] bi dixiſſe, quod [illegible] & me id intelligere [illegible] ut hæc obſonia, qu[illegible] ſti, recte apparentur.* Si. *Imo aliud eſt.* So. *Quid eſt aliud præter hoc, quod tibi mea ars [illegible] poſſit?*

ANNOTATIONES.

ACTUS.] Actus majores ſunt fabulæ partes, Scenæ minores. Actus vocantur, quia variæ in quoque Actu ſunt actiones. Scena Græce ſignificat *tentorium*; nam priſcis temporibus ante uſum Theatrorum, ſub frondibus, & umbraculis agebant. Scenæ in fabula ſunt, cum novarum perſonarum egreſſus & ingreſſus fiunt è Scena in Theatrum.

2 *Paucis te volo.*] Duplex hic defectus orationis, nam, *Verbis*, & *Alloqui* deſiderantur.

 Si. Nihil

Si. Nihil iſtac opus eſt arte ad hanc rem quam paro :
Sed iis, quas ſemper in te intellexi ſitas,
Fide, & taciturnitate. *So.* expecto, quid velis.
Si. Ego poſtquam te emi a parvulo, ut ſemper tibi
Apud me juſta & clemens fuerit ſervitus,
Scis : feci e ſervo ut eſſes libertus mihi,
Propterea quod ſerviebas liberaliter.
Quod habui ſummum pretium perſolvi tibi.
So. In memoria habeo. *Si.* haud muto factum. *So.* gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo ; &
Id gratum fuiſſe advorſum te, habeo gratiam.
Sed mî hoc moleſtum eſt : nam iſtæc commemoratio
Quaſi exprobratio eſt immemoris beneficî.
Quin tu uno verbo dic, quid eſt, quod me velis.
Si. Ita faciam. Hoc primum in hac re prædico tibi :
Quas credis eſſe has, non ſunt veræ nuptiæ.
So. Cur ſimulas igitur ? *Si.* rem omnem a principio audies :
Eo pacto & gnati vitam, & conſilium meum
Cognoſces, & quid facere in hac re te velim.
Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis, Soſia,
Liberius vivendi fuit poteſtas Nam antea
Quî ſcire poſſes, aut ingenium noſcere,
Dum ætas, metus, magiſter prohibebant? *So.* ita eſt.
Si. Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli,
Ut animum ad aliquod ſtudium adjungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad Philoſophos :
Horum ille nihil egregie præter cætera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter :

Si. *Nihil iſtâ tuâ arte opus mihi eſt ad hanc rem, quam paro facere : ſed his virtutibus (quas ſemper cognovi in te eſſe poſitas) fide & taciturnitate in ſecretis celandis.* So. *Expecto, quid velis me facere.* Si. *Ego, poſtquam te emi tunc, cum puer eſſes, ſcis, ut in conditione ſervili te ſemper habuerim clementer, & moderatè : feci ut eſſes libertus mihi Patrono, non amplius ſervus Domino. Præmium quam potui maximum, libertatem, dedi tibi : quoniam libenter, ut liberi homines ſolent ; non invitè, ut ſervi, ſerviebas mihi.* So. *Id in memoria habeo.* Si. *Nollem non factum eſſe.* So. *Lætor, ſi quid bene de te merui ; aut adhuc mereo, quod probes, Simo ; & id tibi placuiſſe in beneficii loco habeo. Verùm hæc quæ dicis mihi moleſta ſunt ; nam hæc iſta longa recenſio tuorum in me beneficiorum eſt quaſi exprobratio, & accuſatio facta in eum qui accepti beneficii oblitus eſt. Sed age dic ſemel, & breviter, quid eſt, quod velis me facere.* Si. *Ita faciam, dicam. Hoc ab initio te monitum volo : hæ nuptiæ, quas credis eſſe veras, veræ eſſe à me ſimulantur.* So. *Cur ſimulas igitur ?* Si. *Rem omnem à principio audies, ſimulque cognoſces quæ ſit ratio vitæ filii, & quod meum conſilium, & quid facere in hac re te velim. Nam, Soſia, is filius meus poſtquam egreſſus eſt annos primæ adoleſcentiæ ; major ei vivendi arbitrio ſuo libertas conceſſa eſt. Nam antea quomodo quis poſſet ſcire, aut noſcere ingenium ejus, dum ætas puerilis, metus, magiſter ei moderabantur, & vitii cauſam præcidebant ?* So. *Ita eſt ut dicis.* Si. *Et quod plerique omnium adoleſcentulorum ſolent facere, ut animum ad aliquod exercitationis genus adjungant, aut equos alere, aut canes venaticos, aut Philoſophis operam dare : ex his omnibus ſtudiis nullum vehementius quam alia affectabat, & tamen his omnibus mediocriter ſtudebat.*

ANNOTATIONES.

10 *Libertus.*] Libertus eſt ſervus manumiſſus à domino, *id eſt*, ſervitute liberatus ; nam *manus* ſignificat poteſtatem.

12 *Summum pretium.*] Libertas dicitur inæſtimabilis à Juriſconſultis.

15 *Id gratum fuiſſe advorſum te.*] Adverſum hic ſignificat erga.

16 *Sed hoc mihi moleſtum eſt.*] Apte ad hanc ſententiam Cicero inquit ; *Odioſum ſane genus hominum, officia exprobrantium ; quæ meminiſſe decet potius is, in quem collata ſunt, non commemorare, qui contulit.*

24 *Exceſſit ex ephebis.*] Ἥβη eſt extrema pars pueritiæ, prima adoleſcentiæ. Ephebus eſt, qui ad ætatem adoleſcentiæ pervenit, ad decimum quintum ætatis annum.

26 *Quî ſcire poſſis, aut ingenium noſcere ?*] Ingenium ejus, qui in poteſtate eſt, noſci non poteſt, cum is ſui animi non ſit rector, nec ei liceat, quod libet facere.

30 *Aut ad Philoſophos.*] Ellipſis eſt Terentiana : poteſt enim ſubintelligi ; *ire*, animum applicare,

Gau-

Gaudebam. *So.* non injuriâ: nam id arbitror
Adprime in vita eſſe utile, Ut *ne quid nimis.*
Si. Sic vita erat: facile omneis perferre, ac pati,
Cum quibus erat cunque una; iis ſeſe dedere,
Eorum obſequi ſtudiis, advorſus nemini,
Nunquam præponens ſe aliis: ita facillime
Sine invidia invenias laudem, & amicos pares.
So. Sapienter vitam inſtituit: namque hoc tempore
Obſequium amicos, veritas odium parit.
Si. Interea mulier quædam abhinc triennium
Ex Andro commigravit huic viciniæ,
Inopiâ & cognatorum negligentiâ
Coacta, egregia forma, atque ætate integra.
So. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
Si. Primum hæc pudice vitam, parce, ac duriter
Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans:
Sed poſtquam amans acceſſit, pretium pollicens,
Unus, & item alter; ita ut *Ingenium* eſt omnium
Hominum a labore proclive ad lubidinem;
Accepit conditionem, dein quæſtum occipit.
Qui tum illam amabant, forte, ita ut fit, filium
Perduxêre illuc ſecum, ut una eſſet, meum.
Egomet continuo mecum: Certe captus eſt:
Habet. Obſervabam mane illorum ſervulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, Heus puer,
Dic ſodes, quis heri Chryſidem habuit? nam An-
driæ (Cliniam
Illi id erat nomen. *So.* teneo. *Si.* Phædrum, aut
Dicebant, aut Niceratum; nam hi tres tum ſimul
Amabant. Eho, quid Pamphilus? quid? ſym-
bolam

Gaudebam hoc ingenio eum eſſe. So. *Non ſine cauſa gaudebas: nam id arbitror in primis utile in vita eſſe,* Ut nequid agas ſupra modum. Si. *Sic ejus vitæ inſtitutum erat: facilitate & ſuavitate morum, omnes perferre ac pati, quibuſcumque unà converſabatur; horum voluntati ſeſe accommodare, eorum obſequi ſtudiis, nemini repugnans, nunquam ſe illis præferens: quæ ratio facilis eſt ad laudem comparandam, & amicos ſibi conciliandos.* So. *Sapienter vitam inſtituit: namque, ut tempus eſt,* Obſequium amicos, veritas odium parit. Si. *Intereà dum Pamphilus ſic honeſte vivebat, tres abhinc annos, fœmina quædam ex Andro inſula, in hanc viciniam ſe contulit, egeſtate, & negligentia propinquorum coacta, eximia formæ ſpecie, & florenti ætate.* So. *Hei timeo, ne quid iſta Andria apportet mali.* Si. *Primum hæc pudice, frugaliter, & laborioſe vivebat, nendo lanam, & texendo telam victum quæritans. Aliquot Amantes acceſſerunt pretium libidinum pollicentes; ita ut ingenium eſt omnium hominum a labore proclive ad libidinem; converſit pollicitationibus, deinde cœpit quæſtum corpore facere. Qui tunc illam amabant, forte (ita ut fit) illuc filium meum perduxerunt ad Chryſidem, ut una cum illis convivaretur. Egomet ſtatim cœpi mecum cogitare: Captus eſt certe amore, habet vulnus. Obſervabam mane illorum ſervulos venientes ad Pamphilum, aut abeuntes. Sæpe ab his quærebam, Heus, puer, dic, quæſo quis heri Chryſidem habuit? Nam hæc Andria ſic nominabatur.* So. *Scio.* Si. *Reſpondebant, Phædrum, aut Cliniam, aut Niceratum; nam hi tres ſimul amabant Chryſidem, Eho! dicebam, quid Pamphilus fecit? quid fecit?*

Annotationes.

36 *Cum quibus erat cunque.*] Tmeſis eſt, ſive ſectio pro cum quibuſcunque erat.

43 *Huic viciniæ.*] Id eſt, in hanc viciniam. Dativus pro Accuſativo, ut Nonius & Priſcianus annotarunt. Donatus legit, *hâc viciniæ.*

46 *Hei vereor.*] Hei, interjectio timentis & dolentis.

56 *Habet.*] Vulneratus eſt. Tranſlatio ab Amphitheatro; ubi cum Gladiatoris vulnus acceperunt, habere dicuntur. Virg. 12. Æn. *Hoc habet: hac melior magnis data victima divis.*

57 *Heus.*] Adverbium vocantis.

58 *Dic ſodes.*] Priſcianus ait verbum eſſe defectivum, pro, ſi audes: ſis, pro, vis. Precationem, vel exhortationem denotat.

61 *Symbolam dedit.*] Dicitur ſymbolum, & ſymbola, à συμβάλλω, contero. Inter alia ſignificata, eſt pecunia, quæ erogatur à quolibet convivarum. Latine, Collecta. Gallice, *l' Eſcot.* Anglicè Shot or Club.

Dedit, cœnavit; gaudebam. Item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quidquam attinere. Enimvero ſpectatum ſatis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ:
Nam qui cum ingeniis conflictatur ejuſmodi,
Neque commovetur animus in ea re; ſcias
Tum jam ipſum habere poſſe ſuæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus eſt? hac fama impulſus Chremes
Ultro ad me venit, unicam gnatam ſuam
Cum dote ſummâ filio uxorem ut daret.
Placuit: deſpondi. Hic nuptiis dictus eſt dies.
So. Quid obſtat, cur non veræ fiant? *Si.* audies.
Fere in diebus paucis, quibus hæc acta ſunt,
Chryſis vicina hæc moritur. *So.* ô factum bene!
Beâſti: metui a Chryſide. *Si.* ibi tum filius
Cum illis, qui amabant Chryſidem, una aderat frequens;
Curabat una funus: triſtis interim, (mihi.
Nonnunquam conlachrymabat. Placuit tum id
Sic cogitabam: hic parvæ conſuetudinis
Cauſâ mortem hujus tam fert familiariter:
Quid ſi ipſe amâſſet? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam eſſe omnia humani ingenì
Manſuetique animi officia. Quid multis moror?
Egomet quoq; ejus cauſâ in funus prodeo, (ſcies.
Nihil ſuſpicans etiam mali. *So.* hem, quid eſt? *Si.*
Effertur. imus. Interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, forte unam adſpicio adoleſcentulam,
Formâ. *So.* bonâ fortaſſe. *Si.* & voltu, Soſia,
Adeo modeſto, adeo venuſto, ut nihil ſupra.

(reſpondebant) partem ſuam contulit ad convivium, cœnavit; gaudebam hæc audiens. Similiter alio die interrogabam: comperiebam nihil agi quicquam, quod ad Pamphilum attineret. Certe putabam eum ſatis à me exploratum eſſe, & magnum exemplum continentiæ exhibere: Nam qui cum hominibus talis ingenii converſatur, neque tamen eorum conſuetudine ad libidinem impellitur; crede jam poſſe ipſum vitæ ſuæ moderamen & regimen habere. Cum hoc mihi pergratum erat, tum omnes una voce omnia bona mihi de illo dicebant, & me fortunatum omnino eſſe prædicabant, qui filium haberem tam bonæ indolis. Quid pluribus verbis opus eſt? Hoc ſecundo rumore adductus Chremes, cupide me convenit, ut unicam ſuam filiam cum grandi dote uxorem daret filio meo. Placuit conditio mihi: itaque promiſi ſponſione filium meum ducturum Chremetis filiam. Hic nuptiis faciendis conſtitutus eſt dies. So. *Quid ergo impedit, quominus reipſa hæ nuptiæ fiant?* Si. *Audies. Circiter dies paucos, quibus hæc acciderunt, Chryſis hæc vicina moritur.* So. *O factum bene! Beatum me reddidiſti: metui Pamphilo ab iſtius Chryſidis conſuetudine.* Si. *Tunc temporis filius meus frequenter aderat in domo mortuæ, cum illius amatoribus; apparabat una funus; aliquando collachrymabatur. Placuit tum id mihi. Sic cogitabam: hic ob converſationem brevis temporis mortem hujus mulieris ægre fert adeo, ut ſi familiaris ei longo tempore fuiſſet: quid ſi eam amaſſet? quid mei, qui pater ſum, cauſâ non faciet? Hæc ego officia putabam eſſe ingenii humani & benigni. Quid te pluribus verbis detineo? Egomet quoque ejus cauſâ in funus prodeo, nondum habens cum ſuſpicionem de amore.* So. *Hem, quid eſt?* Si. *Tu audies. Exportatur cadaver. imus. Interea inter mulieres, quæ ibi aderant, forte unam aſpicio adoleſcentulam, formâ.* So. *Bonâ fortaſſe.* Si. *Et vultu, Soſia, adeo modeſto, adeo eleganti, ut nihil ſupra dici poſſit.*

ANNOTATIONES.

66 *Conflictatur.*] Confligi, & conflictari res aliqua dicitur, cum ad aliam atteritur & affricatur. Ut cum lapis ad ferrum igniarii allidirur, ad eliciendam ſcintillam.

75 *Deſpondi.*] Per mutuas ſtipulationes & ſponſiones matrimonia contrahebantur. Hinc *ſponſalia, ſponſus, & ſponſa.*

90 *Effertur.*] Verbum funebre: ſolebant enim corpora mortuorum alte ferri humeris à propinquioribus, ut Metellus elatus fuit à filiis tribus Conſularibus, duobus Triumphalibus, uno Cenſorio, & altero Prætore.

93 *Adeo venuſto.*] Id eſt, pulchro: à Venere. Venuſtas proprie de fœminis dicitur; dignitas de viris.

Quia

Quia tum mihi lamentari præter cæteras
Viſa eſt, & quia erat formâ præter cæteras
Honeſtâ, & liberali, accedo ad pediſſequas;
Quæ ſit, rogo: Sororem eſſe aiunt Chryſidis.
Percuſſit illico animum. At at, hoc illud eſt,
Hinc illæ lachrymæ, hæc illa eſt miſericordia.
So. Quam timeo, quorſum evadas. *Si.* funus interim
Procedit: ſequimur: ad ſepulchrum venimus:
In ignem poſita eſt: fletur. Interea hæc ſoror,
Quam dixi, ad flammam acceſſit imprudentius,
Satis cum periculo: ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene diſſimulatum amorem & celatum indicat:
Accurrit: mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, ut conſuetum facile amorem cerneres,
Rejecit ſe in eum flens quam familiariter!
So. Quid ais? *Si.* redeo inde iratus, atq; ægre ferens
Nec ſatis ad objurgandum cauſſæ: diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccavi, pater?
Quæ ſeſe voluit in ignem injicere, prohibui:
Servavi: honeſta oratio eſt. *So.* recte putas:
Nam ſi illum objurges, vitæ qui auxilium tulit;
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
Si. Venit Chremes poſtridie ad me clamitans,
Indignum facinus: comperiſſe Pamphilum
Pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud ſedulo
Negare factum: ille inſtat factum: denique
Ita tum diſcedo ab illo, ut qui ſe filiam
Neget daturum. *So.* non tu ibi gnatum? *Si.* ne hæc quidem (cedo?
Satis vehemens cauſſa ad objurgandum. *So.* quî,
Si. Tute ipſe his rebus finem præſcripſti, pater.

Quia tunc mihi viſa eſt lamentari pluſquam cæteræ, & quia illa erat formâ omnium venuſtiſſimâ, & maxime ingenuâ; accedo ad ancillas, quæ illam ſequebantur; quæ ſit, ab his quæro: Sororem reſpondent eſſe Chryſidis defunctæ. Hoc reſponſum illicò mihi commovit animum. At at (mecum dicebam) hinc illæ lachrymæ fluebant, hæc res illa cauſa eſt, cur Pamphilus tam officioſus erat in curando funere; hæc excitavit illum ad tantam miſericordiam erga Chryſidem. So. *Quam timeo ad quem finem procedat tuus hic ſermo.* Si. *Interim exequiarum pompa progreditur: ſequimur: ad ſepulchrum venimus: in rogum poſita eſt: deploratur. Interea hæc ſoror, de quâ locutus ſum, ad flammam appropinquavit inconſideratius, ſatis cum periculo: ibi tunc exanimatus Pamphilus amorem, quem tantopere diſſimulaverat & celaverat, demonſtrat: Accurrit: mediam mulierem complectitur: Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum? Tunc illa reflexit ſe in eum admodum familiariter: ita ut quivis poſſet facile cernere amorem inter illos eſſe conſuetum.* So. *Quid ais?* Si. *Redeo inde iratus, ægre ferens ea quæ Pamphilus oſtenderat. Nec tamen ſatis cauſæ habebam ad illum objurgandum: hoc enim mihi dicere potuiſſet, Quid feci? quam pœnam commerui? quod peccatum commiſi, pater? Oppoſui me ei, quæ in ignem ſe præcipitare voluit: illam à morte liberavi: Honeſta excuſatio hæc eſt.* So. *Recte putas: nam ſi eum objurges, qui vitæ alicujus auxilium tulit; quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?* Si. *Venit Chremes ad me poſtera die, clamitans indignum facinus: ſe deprehendiſſe Pamphilum pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud factum eſſe pernegare cœpi; illi inſtat factum: poſtremo ita tunc diſcedo ab illo, ut ab eo, qui negaret ſe daturum uxorem filiam meo filio.* So. *Non tu filium tuum ibi objurgaſti?* Si. *Ne hæc quidem cauſa ſatis valida fuit ad objurgandum.* So. *Dic mihi, quæſo, cur non?* Si. *Nam is diceret mihi; Tu ipſe, pater, terminos conſtituiſti meis voluptatibus.*

ANNOTATIONES.

96 *Forma honeſta.*] Id eſt eleganti. Horat. Sat 2. lib. I. —— *nec, ſi quid honeſti eſt, Jactat, habetque palam; quærit quo turpia celet.* *Et liberali.*] Sic liberale ingenium dicitur, libero homine dignum.

102 *Fletur.*] Cadavere in rogum collocato, deflebatur à propinquis; unde deplorata corpora mortuorum dicuntur, quibus ultimus luctus perſolutus eſt. Eſt per metaphoram: Morbus deploratus, Ægroti deplorati, quibus nullo remedio ſuccurri poteſt: & deplorata Reſp. id eſt, everſa, de qua nihil melioris ſpei ſupereſt.

109 *Quam familiariter.*] Valla interpretatur per interjectionem: Quantum familiariter! & refert ad *flens.*

119 *Ego illud ſedulo.*] Goveanus legit, *Illi ego*

Prope

Prope adeſt, cum alieno more vivendum eſt mihi:
Sine nunc meo me vivere interea modo.
So. Quis igitur relictus eſt objurgandi locus?
Si. Si propter amorem uxorem nolit ducere,
Ea primum ab illo animadvertenda injuria eſt.
Et nunc id operam do, ut per falſas nuptias
Vera objurgandi cauſa ſit, ſi deneget.
Simul ſceleratus Davus ſi quid conſilî
Habet, ut conſumat nunc, cum nihil obſint doli:
Quem ego credo manibus pedibuſq; obnixe omnia
Facturum: magis id adeo, mihi ut incommodet,
Quam ut obſequatur gnato. *So.* quapropter? *Si.* rogas?
Mala mens, malus animus: quem quidem ego ſi ſenſero.
Sed quid opus eſt verbis; ſin eveniat, quod volo,
In Pamphilo ut nihil ſit moræ; reſtat Chremes,
Qui mihi exorandus eſt, & ſpero confore.
Nunc tuum eſt officium, has bene at adſimiles nuptias:
Perterrefacias Davum: obſerves filium,
Quid agat, quid cum illo conſilî captet. *So.* ſat eſt:
Curabo. eamus jam nunc intro. *Si.* i præ, ſequar.

Prope adeſt tempus, quum vita mihi agenda erit ex voluntate alterius: ſine nunc meo me vivere arbitrio. So. *Quænam igitur alia occaſio opportunior ſe dari poteſt ad eum objurgandum?* Si. *Si propter amorem uxorem nolit ducere, hæc primùm punienda eſt mihi ab illo facta injuria. Et nunc id laboro, ut prætextu ſimulatarum nuptiarum, veram objurgandi cauſam habeam: ſi nempe uxorem recuſet. Tum etiam ut ſceleratus Davus, ſi quas fraudes excogitavit, eas totas effundat; quoniam mihi nunc nocere ejus non poſſunt doli: quem ego credo totis viribus conaturum magis certe propter id, ut mihi incommodet, quam ut obſequatur filio.* So. *Quapropter?* Si. *Quæris?* mala mens, malus animus *ejus ad id credendum me impellunt: quem quidem ego ſi ſenſero meis conſiliis obſiſtere, acerbiſſime eum puniam. Sed quid pluribus verbis opus eſt? Sin eveniat id, quod volo; ut in Pamphilo nulla ſit mora nuptiis; reſtat Chremes placandus, quem ſpero facile me exoraturum. Nunc tuum eſt officium, ut has bene ſimules fore nuptias: perterrefacias Davum: obſerves quid faciat filius, quid conſilii cum Davo capiat.* So. *Satis eſt: curabo ea, quæ mihi imperas. Nunc jam introeamus domum.* Si. *Præcede, ſequar.*

ANNOTATIONES.

129 *Ea primum ab illo animadvertenda.*] Pro ejus injuria, ab eo illata: ſic Plaut. Foris concrepuit à Sene, id eſt, Senis. Lucret. Fulgor ab auro, pro *auri*. Cicero, in Epiſt. Reus à Milone. Id eſt, accuſatore Milone. Animadvertere injuriam pro punire. Cicero in Verrem: Ea ſunt animadvertenda peccata, quæ difficillime præcaventur.

135 *Magis id adeò.*] Adeò, pro *certe*, ſine dubio. Virg. 1. Georg.

Multum adeò raſtris glebas qui frangit inertes.

Sæpe ſumitur pro *quoque*, maxime apud Plautum. Subjectum poſt *atque*, auget ſignificationem. Cicero pro Cluentio: De foro atque adeo de civitate ſublatus eſt. Apud Comicos ſæpe eſt particula ornativa, ſeu expletiva, nihil ad ſenſum conferens, ſed vel ad ſermonis ornatum, vel ad metrum explendum adhibita. Terentius infra: Propera adeò puerum tollere hinc à janua.

137 *Quem quidem ego ſi ſenſero.*] Eſt comminatio per reticentiam, ſive ἀποσιώπησιν· convenit irato hæc figura. Idem Terentius in Eun. Act. V. Sc. V. Ego te furcifer! ſi vivo; ſed iſtud, quicquid eſt, primum expedi. Subintelligendum, *puniam, ulciſcar*, vel quid ſimile.

ACTUS

ACTUS I. SCENA II.

SIMO. DAVUS.

Si. NON dubium eſt, quin uxorem nolit filius:
Ita Davum modo timere ſenſi, ubi nuptias
Futuras eſſe audivit; ſed ipſe exit foras.
Da. Mirabar hoc ſi ſic abiret: & heri ſemper lenitas
Verebar quorſum evaderet:
Qui poſtquam audierat non datum iri filio uxorem ſuo,
Nunquam cuiquam noſtrûm verbum fecit, neque id ægre tulit.
Si. At nunc faciet: neque, ut opinor, ſine tuo magno malo.
Da. Id voluit, nos ſic nec opinanteis duci falſo gaudio,
Speranteis jam amoto metu, interea oſcitanteis opprimi,
Ut ne eſſet ſpatium cogitandi ad diſturbandas nuptias:
Aſtute! *Si.* carnifex, quæ loquitur? *Da.* herus eſt, neque prævideram,
Si. Dave! *Da.* hem, quid eſt? *Si.* ehodum, ad me. *Da.* quid hic volt? *Si.* quid ais? *Da.* qua de re? *Si.* rogas?
Meum gnatum rumor eſt amare. *Da.* id populus curat ſcilicet.
Si. Hoccine agis, an non? *Da.* ego vero iſtuc. *Si.* ſed, nunc ea me exquirere,
Iniqui patris eſt. Nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet.

Si. *Non dubium eſt mihi, quin filius neget ſe uxorem ducturum: adeo Davum modo timere ſenſi, ubi nuptias futuras eſſe audivit; ſed ipſe exit foras.* Da. *Mirabar ſi hæc heri ſimulatio de nuptiis, ſine cauſa excogitata, & pro nihilo foret: verebarque, quem haberet exitum continua ejus, & inuſitata lenitas: qui poſtquam audierat non datum iri filio ſuo uxorem filiam Chremetis; nunquam ulli ſervorum vel verbum dixit de hac re, neque id ægre ferre viſus eſt: hanc filii ſcilicet rejectionem.* Si. *At nunc dicet tibi, faciet; neque id, opinor, ſine tuo magno malo.* Da. *Sententia ejus fuit, nos nihil ſuſpicantes falſo ducere gaudio per hanc lenitatem inſolitam, & amoto metu nuptiarum, bene ſperantes, & deſidentes incurioſe, nos prævenire, ne nobis ullum temporis ſpatium eſſet cogitandi aliquid, ad diſturbandas nuptias: Aſtute!* Si. *Carnifex, quæ loquitur?* Da. *Herus eſt, neque animadverteram.* Si. *Dave!* Da. *Hem quid eſt?* Si. *Ehodum ad me.* Da. *Quid hic vult?* Si. *Quid ais?* Da. *Qua de re quæris?* Si. *Rogas? quaſi neſcias. Rumor eſt filium meum amare.* Da. *Quaſi vero ea cura vulgus ſollicitet.* Si. *Advertiſne animum ad ea, quæ à me dicuntur, an non?* Da. *Adverto.* Si. *Sed nunc me curioſe inquirere, an filius amet, ſeverioris & durioris patris fuerit. Nam quod antehac fecit, nil mea refert.*

ANNOTATIONES.

4 *Mirabar.*] Davus poſtquam de Soſia futuras nuptias audivit, ædibus exiens hæc ſecum metuens loquitur.

10 *Oſcitanteis.*] Oſcitare, ſive oſcitari, eſt hiare, os operire. Oſcitatio negligentiam arguit.

Opprimi.] Præveniri, occupari. Videtur tranſlatum eſſe ab ædificiis ruina incautos opprimentibus.

12 *Aſtute!*] Hoc geſtu & agitatione capitis Davus dixit.

13 *Ehodum.*] Eſt interjectio ad ſe vocantis, interdum admirantis, ut infra: Eho, an tute intellexiſti hoc aſſimulari?

14 *Id populus curat ſcilicet.*] Expulſio ironica, quâ eludit Davus dictum Simonis, ita colligens (id populus non curat.) Ironia eſt Tropus, quo intelligitur contrarium ejus, quod dicitur, ab εἴρω, quod eſt dico; unde εἴρων, diſſimulator, qui aliter dicit ac ſentit.

15 *Hoccine agis, an non?*] Aliud agere proverbiali figura eſt, aliud cogitare. Gal. *Penser ailleurs.* Ang. to think of another Matter.

Sed, nunc ea me exquirere, iniqui patris eſt.] Ironia eſt; ſignificat enim non eſſe iniqui patris, cùm tam multa permiſerit, tandem vel ipſas nuptias in filii mores inquirere.

Dum

Dum tempus ad eam rem tulit, ſive animum ut expleret ſuum.
Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores (poſtulat.)
Dehinc poſtulo, ſive æquum eſt, te oro, Dave, ut redeat jam in viam.
Da. Hoc quid ſit? *Si*. omnes, qui amant, graviter ſibi dari uxorem ferunt.
Da. Ita aiunt. *Si*. tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rem improbum,
Ipſum animum ægrotum ad deteriorem partem plerumque applicat.
Da. Non hercle intelligo. *Si*. non? hem. *Da*. non: *Davus ſum, non Oedipus.*
Si. Nempe ergo aperte vis, quæ reſtant, me loqui? *Da*. ſane quidem.
Si. Si ſenſero hodie quidquam in his te nuptiis
Fallaciæ conari, quo fiant minus;
Aut velle in ea re oſtendi, quam ſis callidus:
Verberibus cæſum te in piſtrinum, Dave, dedam uſque ad necem;
Ea lege atque omine, ut, ſi te inde exemerim, ego (pro te molam.
Quid, hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? *Da*. imo, callide:
Ita aperte ipſam rem modo locutus: nil circuitione uſus es.
Si. Ubivis facilius paſſus ſim, quam in hac re, me (deludier.
Da. Bona verba, quæſo. *Si*. irrides? nihil me fallis. Sed dico tibi,
Ne temere facias, neque tu haud dicas tibi non prædictum: cave.

Dum tempus adoleſcentiæ amorem permiſit, ſivi ut animum voluptatibus ſatiaret. Nunc hoc tempus aliam vitæ rationem affert, alios mores poſtulat. Dehinc poſtulo, ſive æquum eſt, te oro, Dave, ut in viam bonæ frugis redeat. Da. *Quid hæc verba ſignificant? non intelligo.* Si. *Omnes, qui amicas habent, inviti uxores accipiunt à Parentibus.* Da. *Ita aiunt.* Si. *Tum ſi quis ſibi ſumpſit magiſtrum ad amorem improbum, ipſum animum libidine jam ægrum ad deteriorem partem plerumque applicat.* Da. *Per Herculem, hæc quæ dicis non intelligo.* Si. *Non intelligis? Hem.* Da. *Non: Davus ſum, tardi ingenii ſervulus: non Oedipus, ænigmatum interpres.* Si. *Nempe ergo vis aperte me loqui, quæ reſtant mihi dicenda?* Da. *Id certe velim.* Si. *Si ſenſero te quidquam fallaciæ hodie conari, ad has nuptias impediendas; aut velle in iſto conatu oſtendere, quantum ſis aſtutus: virgis verberatum te in piſtrinum, Dave, conjiciam, quoad neci datus male pereas; ea conditione, eoque auſpicio, ut ſi te inde exemerim, ego pro te molam. Intellexiſtine quid hoc eſt? An nondum ne hoc quidem intelligis?* Da. *Imò perfectè intellexi: ita clare rem expreſſiſti, ſine circuitione verborum.* Si. *In quavis alia, quam in hac re, me decipi potius paſſus ſim.* Da. *Meliora loquere, quæſo.* Si. *Irrides? nihil me lates. Sed prænuncio, ne temere in hac re quidquam doli coneris, neque tu dicas poſteà tibi non fuiſſe prædictum: cave tibi dico.*

ANNOTATIONES.

19 *Sive æquum eſt.*] Ironica correctio, ἐπανόρθωσις. Quæ tollit id quod dictum eſt, & pro eo, quod magis idoneum videtur, reponit.

23 *Hem.*] Interjectio eſt iraſcentis, aut indignantis.

Davus ſum, non Oedipus.] Allegoria ſumpta ab Oedipi & Sphingis fabula. Oedipus ſolus Sphingis ænigma ſolvit, ſcilicet, quid eſſet animal mane quadrupes, meridie bipes, veſperi tripes: quod quidem homo eſt.

28 *Te in piſtrinum, Dave, dedam.*] Piſtrinum locus eſt pinſendo frumento deſtinatus, ubi molæ truſatiles dictæ à trudendo, quæ impellebantur à ſervis, qui per convicium Aſini audiebant, & molæ quoq; contemptim præſepia. Aliæ erant verſatiles dictæ, quæ verſabantur à jumentis.

29 *Atque omine.*] Eſt ſignum futuri eventus. Plaut. in Caſina, Act. II. Sc. VIII. *Noſtro omine it dies.* Id eſt, auſpicatò, feliciterque, id eſt, Omen eſt noſtrum, non adverſariorum.

33 *Nihil me fallis.*] Id eſt, lates. Ovid. Eleg. 2. lib. IV. Triſt.

Nos procul expulſos communia gaudia fallunt. Id eſt, latent. Hor. *Segetis certa fides meæ Fulgentem imperio fertilis Africæ Fallit ſorte beatior.*

34 *Neque tu haud dicas tibi non prædictum.*] Goveanus legit, *Neque tu hoc*, non *haud.* Muretus ita ait: *Quicquid dicat Donatus legendum*, Hoc, *non*, Haud. Eſt enim ordo, & ſenſus; neque, id eſt, & ne tu dicere poſſis hoc tibi non prædictum, en prædico: cave.

ACTUS I. SCENA III.

Davus.

Da. ENimvero, Dave, nihil loci eſt ſegnitiæ, neque ſocordiæ,
Quantum intellexi modo ſenis ſententiam de nuptiis:
Quæ ſi non aſtu providentur, me aut herum peſſundabunt.
Nec, quid agam, certum eſt; Pamphilumne adjutem, an auſcultem ſeni.
Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: ſin opitulor, hujus minas;
Cui verba dare difficile eſt. Primum jam de amore, hoc comperit:
Me infenſus ſervat, ne quam faciam in nuptiis fallaciam.
Si ſenſerit, perii: aut ſi libitum fuerit, cauſam ceperit,
Quo jure, quaque injuria, præcipitem me in piſtrinum dabit.
Ad hæc mala hoc mî accedit etiam: hæc Andria,
Sive iſta uxor, ſive amica eſt, gravida e Pamphilo eſt.
Audireque eorum eſt operæ pretium audaciam:
Nam inceptio eſt amentium haud amantium.
Quidquid peperiſſet, decreverunt tollere:
Et fingunt quandam inter ſe nunc fallaciam,
Civem Atticam eſſe hanc. Fuit olim quidam ſenex

Certe, Dave, nullum tempus relictum eſt ſegnitiæ, neque ſocordiæ, quantum modo intelligere potui ſenis Simonis ſententiam de nuptiis Pamphili: quæ niſi caveantur aſtute, me aut herum Pamphilum oppriment. Nec quid agam certum eſt mihi; Pamphilumne adjutem opera mea, an ſeni, ejus patri, obſequar. Si illum relinquo, timeo ne in vitæ periculum incidat: ſin opem fero, timeo ea, quæ minatus eſt mihi herus Simo, quem fallere difficile eſt. Primum jam comperit amare Pamphilum: iratus me obſervat, ne quam faciam fallaciam ad impediendum nuptias. Si ſenſerit me id feciſſe, perii; aut ſi ei libuerit, cauſam capiet, cur me, ſive jure, ſive injuriâ in piſtrinum dedat. Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam: quod hæc Andria, ſive iſta uxor eſt, ſive amica, è Pamphilo gravida eſt. Et eſt pretium operæ, jucundumque audire eorum audaciam: nam ea res inceptio eſt amentium, non amantium. Quicquid peperiſſet, ſive maſculum, ſive fœminam, decreverunt educare: & fingunt nunc inter ſe quandam fallaciam, dicturi illam Glycerium civem eſſe Atticam. Fuit olim quidam ſenex

Annotationes.

3 *Me aut herum peſſundabunt.*] Peſſum ire, eſt perire: Ut peſſum dare, perdere, & in eadem ſignificatione, peſſum premere, ducta tralatione à re maritima: Argumento eſt locus Plauti in Ciſt. Act. II. Scen. I. *Maritimis moribus mecum experitur: ita meum frangit amantem animum: niſi quia miſer non eo peſſum, mihi nulla abeſt perdito pernicies.* Idem Plautus in Cul. A. Act. IV. Scen. I. *Servum ſapientem eſſe amantem hero æquum cenſeo; ut toleret, ne peſſum abeat.* In Rudente ſine figurà, Act. II. Scen. III. Verſ. 64. *Nunc eam cum navi ſcilicet, abiiſſe peſſum in altum.* J. Gul. Verſ. lib. IV. cap. iv. Gloſſarium: *Peſſundat* βυθίζει. Καταποντίζω, *demergo, peſſundo.*

9 *Quo jure, quaque injuria.*] Id eſt, quocunque modo; ſive aliquo jure, ſive aliqua injuria.

12 *Eſt operæ pretium.*] Rem ſignificat factu, vel auditu, vel memoratu dignam.

14 *Decreverunt tollere.*] Id eſt, agnoſcere, ſuſcipere, educare. Infantes olim, ſimul ac nati erant, humi deponebantur. Ab hero vero tollebantur, & in ſinum recipiebantur. Qui non tollebantur, pro abdicatis, & projectitiis habebantur.

Mercator:

mercator: is nave fracta, tempeſtate ad Andrum inſulam ejectus eſt: is vita deceſſit: ibi tunc patrem Chryſidis aiunt Glycerium ejectam ad litus, parente orbam in ſuam tutelam recepiſſe: Fabulæ hæc ſunt. Mihi quidem, per Herculem, non fit veriſimile; veruntamen hoc ipſis commentum placet. Sed Myſis è domo Chryſidis egreditur. at ego hinc ad forum me confero: Pamphilum adibo atque alloquar, ne pater ei hujus rei ignaro ſuperveniat.

Mercator: navem is fregit apud Andrum inſulam:
Is obiit mortem: ibi tum hanc ejectam Chryſidis
Patrem recepiſſe orbam, parvam: Fabulæ.
Mihi quidem hercle non fit veriſimile;
Atqui ipſis commentum placet.
Sed Myſis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum, ut
Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

ACTUS I. SCENA IV.

MYSIS. ARCHILLIS.

Audivi, ô Archillis, quæ præcipis jamdudum: Lesbiam obſtetricem adduci jubes. Sane, per Pollucem, mulier illa valde vinoſa eſt, & temeraria; nec ſatis idonea eſt, cui committere debeas mulierem primo partu; quia periculoſum eſt; tamen eam adducam. Spectate importunitatem hujus aniculæ. Archillis adeò inſtat, ut Lesbia quam citò adducatur: quia cum eâ compotare ſolet. Dii! date, precor, vires Glycerio ad feliciter pariendum, atque obſtetrici Lesbiæ induſtriam opportunam in educendo partu: ut in aliis mulieribus ſublevandis potius erret. Sed quidnam video Pamphilum exanimatum? Vereor quid hoc ſit. Expectabo, ut ſciam, quidnam triſtitiæ hæc perturbatio illi afferat.

My. AUdivi, Archillis, jamdudum: Leſbiam adduci jubes.
Sane pol illa temulenta eſt mulier, & temeraria;
Nec ſatis digna, cui committas primo partu mulierem;
Tamen eam adducam. Importunitatem ſpectate aniculæ:
Quia compotrix ejus eſt. Dii! date facultatem, obſecro,
Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? vereor, quid ſiet.
Opperiar, ut ſciam, num quidnam hæc turba triſtitiæ adferat.

ANNOTATIONES.

2 *Pol.*] Per Pollucem; Ædepol, per ædem Pollucis; Æcaſtor, per ædem Caſtoris: Mecaſtor; me Caſtor juvet: Hercle, per Herculem; Mehercule, me Hercules juvet.

Temulenta.] Id eſt, vino dedita, à Temeto, vino, priſca lingua, Gellius, lib. X. cap. xxiii.

ACTUS I. SCENA V.

PAMPHILUS. MYSIS.

Pa. Hoccine eſt humanum factum aut inceptum ? hoccine eſt officium patris ?
My. Quid illud eſt ?
Pa. Prô deûm atque hominum fidem ! quid eſt, ſi non hæc contumelia eſt ? (oportuit
Uxorem decrêrat dare ſeſe mihi hodie. Nonne
Præſcîſſe me ante ? nonne prius communicatum oportuit ?
My. Miſeram me ! quod verbum audio ?
Pa. Quid Chremes ? qui denegarat ſe commiſſurum mihi
Gnatam ſuam uxorem : id mutavit, quia me immutatum videt ?
Itane obſtinate operam dat, ut me a Glycerio miſerum abſtrahat ?
Quod ſi fit, pereo funditus.
Adeon' hominem eſſe invenuſtum, aut infelicem quenquam, ut ego ſum ?
Prô deûm atque hominum fidem ! nullon' ego
Chremetis pacto affinitatem effugere potero ? Quot modis (Hem !
Contemptus, ſpretus ? facta, tranſacta omnia.
Repudiatus repetor : quamobrem ? niſi ſi id eſt, quod ſuſpicor :
Aliquid monſtri alunt : ea quoniam nemini obtrudi poteſt,
Itur ad me. *My.* oratio hæc me miſeram exanimavit metu.
Pa. Nam quid ego dicam de patre ? ah ! (modo,
Tantamne rem tam negligenter agere ? præteriens
Mihi apud forum, Uxor tibi ducenda eſt, Pamphile, hodie, inquit : para :

Pa. *An hoc factum, aut inceptum contra filium, humanum eſt ? an hoc officium eſt patris ?* My. *Quid illud eſt ?* Pa. *Deos, hominesque teſtor, ſi hoc contumelia non eſt, quid deinde nomine contumeliæ appellandum erit ? Si pater conſtituerat mihi dare hodie uxorem, nonne ante de hac re certior fieri debui ? Nonne conſilium & deliberationem participare ?* My. *Miſeram me ! quod verbum audio ?* Pa. *Quid de Chremete dicam, qui denegaverat ſe daturum filiam ſuam in uxorem ? Mutavit ſententiam, quia me animum immutaviſſe intelligit ? itane obſtinate laborat, ut me miſerum à Glycerio abſtrahat ? Quod ſi fit, pereo prorſus. Adeone quiſquam hominum inviſus eſt Veneri, & fortunæ, ut ego ſum ? Proh Deûm, atque hominum fidem ! Nullone ego pacto efficere potero, ut Chremes mihi affinis, & ſocer non ſit ? Quot modis deſpectus, & ſpretus ab illo fui ? Facta & tranſacta omnia in contrahendis nuptiis, poſtea repudiatus ſum. Hem, repudiatus repetor : Quamobrem ? cauſam ignoro, niſi forte illud eſt, quod ſuſpicor : nimirum Chremetis filia deformis eſt, & monſtro ſimilis : ea, quoniam ab omnibus repuitur, quantumvis ſæpius oblata, ad me recurritur.* My. *Oratio hæc me miſeram exanimavit metu.* Pa. *Nam quid ego nunc dicam de patre ? Ah ! tantine momenti rem, ut ſunt nuptiæ, tam negligenter tranſigere potuit ? Ipſe præteriens modo in foro : Pamphile, inquit, uxor tibi ducenda eſt hodie : ad id para te :*

ANNOTATIONES.

6 *Miſeram me ! quod verbum audio ?*] Audito uxoris nomine, exterretur Myſis.

11 *Invenuſtum.*] Venus in talorum jactu invocabatur, & qui Venerem frequenter jaciebat, venuſtus, id eſt, fortunatus, habebatur ; contra invenuſtus ; id eſt, infortunatus. Alii venuſtum eum dicunt, cujus genituræ domina ſit Venus ; maxime ſi fuerit in Geminis, aut in proſperos Jovis radios inciderit : at in Leone, Ariete, & Virgine infelix eſſe perhibebatur.

Abi domum. Id mihi viſus eſt dicere, Abi cito, & ſuſpende te.
Obſtupui: cenſen' ullum me verbum potuiſſe proloqui,
Aut ullam cauſam, ineptam ſaltem, falſam, iniquam? obmutui.
Quód ſi ego reſciſſem id prius, quid facerem, ſi quis nunc me roget;
Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. Sed nunc quid primum exequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum divorſe trahunt:
Amor, miſericordia hujus, nuptiarum ſolicitatio,
Tum patris pudor, qui me tam leni paſſus eſt animo uſque adhuc,
Quæ meo cunque animo libitum eſt, facere: eine ego ut advorſer? hei mihi!
Incertum eſt, quid agam. *My*. miſera timeo, hoc incertum quorſum accidat.
Sed nunc peropus eſt, aut hunc cum ipſa, aut me aliquid de illa adverſum hunc loqui.
Dum in dubio eſt animus, paulo momento huc illuc impellitur.
Pa. Quis hic loquitur? Myſis, ſalve. *My*. ô ſalve, Pamphile. *Pa*. quid agit? *My*. rogas?
Laborat e dolore: atque ex hoc miſera ſollicita eſt, diem
Quia olim in hunc ſunt conſtitutæ nuptiæ: tum autem hoc timet,
Ne deſeras ſe. *Pa*. hem! egone iſtuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miſeram ſinam?
Quæ mihi ſuum animum atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregie caram pro uxore habuerim,
Bene & pudice ejus doctum atque eductum, ſinam,
Coactum egeſtate, ingenium immutarier?
Non faciam. *My*. haud vereor, ſi in te ſolo ſit ſitum:
Sed vim ut queas ferre. *Pa*. adeon' me ignavum putas?
Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum,
Ut neq; me conſuetudo, neq; amor, neq; pudor,
Commoveat, neque commoneat, ut ſervem fidem?

abi domum. Sic loquens, id mihi viſus mandare, Abi cito, & ſuſpende te. Ad hæc verba obſtupefactus ſum: putaſne me ullum verbum proferre potuiſſe, aut ullam excuſationem, licet ineptam, fictitiam, & injuſtam? Mutus repente factus ſum. Quod ſi quis nunc à me quærat, quid facerem, ſi ego id præſenſiſſem? Reſpondebo, aliquid facerem, ne id facerem, ducerem uxorem; viderer-que conſentire juſſui patris. Sed nunc quid primum exequi debeo? Tot me impediunt curæ, quæ animum meum diſtrahunt in partes varias: amor, miſericordia Glycerii, ſolicitatio, qua urgeor, ut uxorem accipiam, Patris reverentia, qui mihi tam leniter permiſit uſque ad hunc diem arbitrio meo vivere: an ego committam, ut ei adverſer? Hei mihi! incertum eſt, quid agam. My. *Miſera timeo, quò tendat iſtud, incertum eſt, quid agam. Sed nunc maxime opus eſt, aut Pamphilum cum ipſa Glycerio, aut me aliquid de illa apud hunc loqui. Dum enim animus pendet dubius, levi impulſu in hanc vel illam partem ducitur.* Pa. *Quis hic loquitur? Myſis, ſalve.* My. *O ſalve Pamphile.* Pa. *Ut ſe habet Glycerium?* My. *Quæris? partûs doloribus torquetur: & quia olim hic dies nuptiis conſtitutus eſt, de hac re anxia timet: tum autem ne deſeras ſe.* Pa. *Hem, egone iſtud poſſim conari? ego illam miſeram propter me decipi patiar? quæ mihi affectus animi ſui, atque omnem vitam commiſit: quam ego præter cæteras animo meo dilectam loco uxoris habuerim: egone ſinam ejus ingenium bene & pudice inſtitutum, atque educatum, egeſtate coactum, aliâ vitæ ratione minus honeſtâ immutari? Non faciam.* My. *Non id timeo, ſi iſtud in tua unius poteſtate ſit poſitum: ſed timeo ut violentiam paterni imperii poſſis ſuſtinere.* Pa. *Adeone me puſillanimum putas eſſe, adeone ejus meritorum erga me immemorem, inhumanum, aut ferum, ut neque me familiaritatis conjunctio, neque amor, neque pudor impellat, & admoneat, ut perſeverem in fide erga illam?*

ANNOTATIO.

32 *Paulo momento.*] Metaphora à trutina: cum id quod ponderatur, in neutram partem vergit, & incertum pendet.

My

My. Unum hoc ſcio, meritam eſſe, ut memor eſſes ſui.
Pa. Memor eſſem? ô Myſis, Myſis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta ſunt in animo Chryſidis
De Glycerio. Jam ferme moriens me vocat:
Acceſſi: vos ſemotæ: nos ſoli: incipit:
Mî Pamphile, hujus formam atque ætatem vides:
Nec clam te eſt, quam illi utræque res inutiles
Et ad pudicitiam & ad tutandam rem ſient.
Quod ego te per hanc dextram oro, & ingenium tuum;
Per tuam fidem, perque hujus ſolitudinem
Te obteſtor, ne abs te hanc ſegreges, neu deſeras:
Si te in germani fratris dilexi loco,
Sivæ hæc te ſolum ſemper fecit maximi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus:
Te iſti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona noſtra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mî in manum dat: mors continuo ipſam occupat:
Accepi: acceptam ſervabo. *My.* Ita ſpero quidem.
Pa. Sed cur tu abis ab illa? *My.* obſtetricem accerſo. *Pa.* Propera.
Atque audin'? verbum unum cave de nuptiis,
Ne ad morbum hoc etiam. *My.* teneo.

My. *Quid ſis facturus neſcio; ſed ego hoc unum ſcio, hanc meritam eſſe, ut memor eſſes ſui.* Pa. *Ut memor eſſem? O Myſi, Myſis! etiam nunc mihi dicta illa Chryſidis impreſſa ſunt in animo meo de Glycerio. Illa jam morti proxima vocavit me ad ſe: ego acceſſi ad eam: vos receſſiſtis: nos ſoli remanſimus: ea ſic incipit loqui. Mî Pamphile, hujus formam eximiam & ætatem vides: nec te latet, quam illi utræque res iſtæ incommodæ ſint, & ad conſervandam pudicitiam & rem familiarem. Propter quod oro te per hanc tuam dextram, & genium tuum; per tuam fidem, perque hujus ſolitudinem te obteſtor, ne abs te hanc ſepares, neve deſeras: Si te ut fratrem germanum dilexi, ſive hæc te ſolum ſemper maximi fecit, cæteris omnibus poſthabitis; ſive in omnibus rebus tibi morem geſſit: te iſti virum do, amicum, tutorem, patrem: bona hæc noſtra tibi committo, & tuæ commendo fidei. Chryſis hac oratione finitá, mihi Glycerium tradit in manum: mors ſtatim ipſam invadit: Datam accepi: acceptam ſervabo.* My. *Ita futurum id ſpero.* Pa. *Sed cur abis ab illa?* My. *Obſtetricem accerſo.* Pa. *Propera. Atque audiſne? Cave, ne illi unum verbum dicas de nuptiis, ne ad morbum, propter hoc, moleſtia & dolor accedat.*

ANNOTATIONES.

55 *Et ingenium tuum.*] Alii, ut & Donatus, legunt *genium.* Genius Deus eſt, in cujus tutela vivimus, à gignendo dictus, quòd ſtatim nos genitos ſuſcipiat, & tueatur. Fuit autem hic orandi modus, per Genium & dextram, antiquis uſitatus, & familiaris. Hor. Ep. vii. lib. I.

Quod te per Genium, dextramq; deoſq; Penates,
Obſecro, & obteſtor.

57 *Ne abs te hanc ſegreges.*] Segregare eſt à grege ſeparare. Sententia eſt, ne ſegreges, id eſt, ne udies tibi junctam, neu deſeras ſolam, & orbam.

63 *Hanc mihi in manum dat:*] Id eſt, fit mihi uxor, & materfamilias, quæ in manu & viri poteſtate eſt.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS. BYRRHIA. PAMPHILUS.

Ch. QUID ais, Byrrhia? Daturne illa Pamphilo hodie nuptum? *By.* Sic eſt. *Ch.* quî ſcis, Byrrhia?
By. Apud forum modo de Davo audivi. *Ch.* væ miſero mihi!
Ut animus in ſpe atque in timore uſque antehac attentus fuit;
Ita, poſtquam adempta ſpes eſt, laſſus, cura confectus ſtupet.
By. Quæſo ædepol, Charine, quoniam id fieri, quod vis, non poteſt,
Velis id, quod poſſit. *Ch.* nihil aliud, niſi Philumenam volo.
By. Ah, quanto ſatius eſt, te id dare operam,
Quî iſtum amorem ex animo amoveas, quam id loqui,
Quo magis libido fruſtra incendatur tua?
Cha. *Facile omnes, cum valemus, recta conſilia ægrotis damus.*
Tu ſi hîc ſis, aliter ſentias. *By.* age, age ut lubet. *Ch.* ſed Pamphilum
Video. Omnia experiri certum eſt prius, quam pereo. *By.* quid hic agit?
Ch. Ipſum hunc orabo: huic ſupplicabo: amorem huic narrabo meum.
Credo, impetrabo, ut aliquot ſaltem nuptiis protrahat dies.
Interea fiet aliquid, ſpero. *By.* id aliquid nihil eſt. *Ch.* Byrrhia!
Quid tibi videtur? adeon' ad eum. *By.* quidni? ſi nihil impetres,
Ut te arbitretur ſibi paratum mœchum, ſi illam duxerit.
Ch. Abin' hinc in malam rem cum ſuſpicione iſtac, ſcelus?

Ch. *Quid ais, Byrrhia? daturne hodie Philumena uxor Pamphilo?* By. *Datur.* Ch. *Quomodo id ſcis?* By. *Modò in foro id de Davo audivi.* Ch. *Væ miſero mihi! ut animus in ſpe atque timore antea uſque huc attentus fuit ad hujus rei exitum; ita poſtquam ſpes ſublata eſt, laſſus, cura exeſus oblanguet & ſtupefactus eſt.* By. *Quæſo ædepol, Charine, quoniam id fieri, quod vis, non poteſt, velis id quod poſſit.* Ch. *Nihil aliud, quam Philumenam volo.* By. *Ah, quantò potius eſt te id laborare, ut iſtum amorem Philumenæ ex animo tuo ejicias, quam hos ſermones habere, quibus cupiditas tua inutiliter inflammetur?* Ch. *Facile omnes cum ſani & valentes ſumus, utilia præcepta ægrotis damus. Tu ſi meo loco ſis, aliter ſentias, quam ſentis de amore meo.* By. *Age, age ut tibi videtur.* Ch. *Sed Pamphilum video. Decrevi omnia exquirere ad ſalutem, priuſquam peream.* By. *Quid hic agit omnia exquiſiturus imprudens?* Ch. *Ipſum Pamphilum orabo: huic ſupplicabo: amorem meum vehementem huic exponam. Obtinebo, credo, ab illo, ut ad aliquot ſaltem dies nuptias ſuas differat. Interea aliquid, ut ſpero, accidet boni.* By. *Id aliquid nihil eſt.* Ch. *Byrrhia, quid tibi videtur? adibone Pamphilum?* By. *Quidni? ſaltem ut, ſi nihil ab eo impetres, exiſtimet te ſibi paratum uxoris Philumenæ adulterum.* Ch. *Abin' hinc in malum cruciatum, ſceleſte, cum ſuſpicione iſto?*

ANNOTATIO.

a *Daturne illa nuptum?*] Dicitur nuptum, & nuptui dare, collocare viro virginem.

 Pa. Cha-

Pa. Charinum video. ſalve. *Ch.* O ſalve Pamphile.
Ad te advenio, ſpem, ſalutem, auxilium, conſilium expetens.
Pa. Neque pol conſilii locum habeo, neque auxilii copiam.
Sed iſtuc quidnam eſt? *Ch.* hodie uxorem ducis? *Pa.* aiunt. *Ch.* Pamphile,
Si id facis, hodie poſtremùm me vides. *Pa.* quid ita? *Ch.* hei mihi!
Vereor dicere: huic dic, quæſo, Byrrhia! *By.* ego dicam. *Pa.* quid eſt?
By. Sponſam hic tuam amat. *Pa.* næ iſte haud mecum ſentit. ehodum dic mihi,
Numquidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine? *Ch.* ah, Pamphile,
Nihil. *Pa.* quàm vellem! *Ch.* nunc te per amicitiam & per amorem obſecro,
Principio, ut ne ducas. *Pa.* dabo equidem operam. *Ch.* ſed ſi id non potes,
Aut tibi ſi nuptiæ hæ ſunt cordi. *Pa.* cordi? *Ch.* ſaltem aliquot dies
Profer, dum proficiſcor aliquò, ne videam. *Pa.* audi nunc jam:
Ego, Charine, neutiquam officium liberi eſſe hominis puto,
Cum is nihil promereat, poſtulare id gratiæ apponi ſibi.
Nuptias effugere ego iſtas malo, quam tu adipiſcier.
Ch. Reddidiſti animum. *Pa.* nunc ſi quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,
Facite, fingite, invenite, efficite, quî detur tibi:
Ego id agam, mihi quî ne detur. *Ch.* ſat habeo. *Pa.* Davum optume
Video: hujus conſilio fretus ſum. *Ch.* at tu hercle haud quidquam mihi,
Niſi ea, quæ nihil opus ſunt ſciri: fugin' hinc? *By.* ego vero ac lubens.

Pa. *Charinum video. ſalve, Charine.* Ch. *O ſalve Pamphile. Ad te confugio, ſpem, ſalutem, auxilium, conſilium impetrare abs te cupiens.* Pa. *Neque pol habeo facultatem aliis conſulendi, neque poteſtatem auxiliandi. Sed quidnam eſt iſtud?* Ch. *Hodie uxorem ducis?* Pa. *Aiunt.* Ch. *Pamphile, ſi hoc facis, hodie me ultimum vides in vivis.* Pa. *Quid ita?* Ch. *Hei mihi! non audeo præ verecundia dicere: dic, quæſo, huic, Byrrhia!* By. *Ego dicam.* Pa. *Quid eſt?* By. *Hic Charinus ſponſam tuam Philumenam amat.* Pa. *Certe, valde à me diſſentit. Ehodum dic mihi, Charine, nunquid aliud amplius quam amor tibi cum illa fuit?* Ch. *Ah, Pamphile, nihil.* Pa. *Quam vellem fuiſſet!* Ch. *Nunc te per amicitiam noſtram, & per amorem meum erga Philumenam obſecro, primò ut ne eam ducas.* Pa. *Equidem id conabor facere, ne mihi ſit uxor.* Ch. *Sed ſi non potes id efficere, aut ſi hæ nuptiæ ex animo placent.* Pa. *Placent? ſcilicet?* Ch. *Saltem hos aliquod dies protrahe, dum aliquo me conferam, ne videam illas.* Pa. *Audi nunc jam: Ego, Charine, minime officium ingenui hominis eſſe opinor, poſcere gratiam ſibi haberi, cum nullo hanc officio promeruerit. Ego iſtas nuptias effugere magis cupio, quam tu eas aſſequi.* Ch. *Recreaſti mihi animum tuis verbis.* Pa. *Nunc ſi quid potes, aut hic Byrrhia, facite, invenite, efficite, ut quovis modo tibi uxor Philumena detur: Ego ſtudebo, ut ne mihi detur.* Ch. *Sufficit mihi quod ais.* Pa. *Davum opportune video, cujus conſilio confido.* Ch. *At tu hercule, Byrrhia, multò abſimilis es Davo. nihil quicquam mihi dicis, niſi ea, quæ ſcire me, non ſunt utilia: an non fugis hinc?* By. *Ego vero fugio, ac libenter quidem.*

ANNOTATIONES.

28 *Quam vellem!*] Ut eſſet cauſa recuſandæ Philumenæ in uxorem.

30 *Cordi?*] Repetitio ironica. Imo hæ nuptiæ mihi Pamphilo diſplicent.

36 *Efficite, qui detur tibi.*] *Qui* pro *ut*, Plaut. *Valeo, & venio ad minus valentem, & melius qui valeat fero.* Idem multis locis alius.

38 *Haud quidquam mihi.*] Ellipſis. Subintellige *dicis*.

39 *Niſi ea.*] Scilicet, propter ea quæ in principio retulit Byrrhia; Ch. [illegible] Pam- [illegible] By. [illegible] Ch. *Qui ſcis?* By. *Apud forum modò de Davo audivi.* Quæ verba meminiſ hoc loco Charinus ſe non libenter audiviſſe.

ACTUS II. SCENA II.

DAVUS. CHARINUS. PAMPHILUS.

Da. DI boni! boni quid porto? ſed ubi inveniam Pamphilum,
Ut metum, in quo nunc eſt, adimam; atque expleam animum gaudio?
Ch. Lætus eſt, neſcio quid. *Pa.* nihil eſt: nondum hæc reſcivit mala.
Da. Quem ego nunc credo, ſi jam audierit ſibi paratas nuptias.
Ch. Audin' tu illum? *Da.* toto me oppido exanimatum quærere.
Sed ubi quæram? quo nunc primum intendam? *Ch.* ceſſas alloqui?
Da. Abeo. *Pa.* Dave ades, reſiſte. *Da.* quis homo eſt, qui me? ô Pamphile!
Te ipſum quæro. euge ô Charine! ambo opportune: vos volo.
Ch. Dave, perii. *Da.* quin tu hoc audi. *Ch.* interii. *Da.* quid timeas, ſcio.
Pa. Mea quidem hercle certe in dubio vita eſt. *Da.* & quid tu, ſcio.
Pa. Nuptiæ mihi. *Da.* & id ſcio. *Pa.* hodie. *Da.* obtundis, tametſi intelligo.
Id paves, ne ducas tu illam; tu autem, ut ducas. *Ch.* rem tenes.
Pa. Iſtuc ipſum. *Da.* atqui iſtuc ipſum, nil pericli eſt: me vide.
Pa. Obſecro te, quamprimum hoc me libera miſerum metu. *Da.* Hem,
Libero: uxorem tibi jam non dat Chremes. *Pa.* quî ſcis? *Da.* ſcio.

Da. *Dii boni! quàm felicem, & gratum nuncium affero? Sed ubi inveniam Pamphilum, ut metum, in quo nunc eſt, ei auferam; ejuſque animum lætitiâ perfundam?* Ch. *Lætus eſt Davus, propter neſcio quid.* Pa. *Nihil eſt, quod lætetur: nondum hæc mala audivit de nuptiis, quæ mihi parantur.* Da. *Quem ego nunc credo, ſi acceperit ſibi ducendam eſſe Philumenam.* Ch. *Audiſne tu illum?* Da. *Toto me oppido exanimatum quærere. Sed ubi eum quæram? Quò nunc primum me vertam?* Ch. *Quid ceſſas hunc alloqui?* Da. *Abeo, cum hîc eum non invenio.* Pa. *Dave, accede, gradum ſiſte.* Da. *Quis homo eſt, qui me appellat? O Pamphile, te ipſum quæro. euge, ô Charine, ambo opportune adeſtis: vos alloqui volo.* Ch. *Dave, perii.* Da. *Imo, tu hoc audi.* Ch. *Prorſus de me actum eſt.* Da. *Quid tu timeas ſcio.* Pa. *Mea quidem hercle vita in gravi periculo verſatur.* Da. *Et tu quid timeas quoque ſcio.* Pa. *Nuptiæ mihi paratæ ſunt.* Da. *Et id ſcio.* Pa. *In hunc ipſum diem.* Da. *Me verbis enecas, quamvis quid ſentias intelligam. Tu, ô Pamphile, id metuis, ne ducas uxorem Philumenam; tu, Charine, ne non ducas.* Ch. *Intelligis id quod res eſt.* Pa. *Iſtud ipſum eſt.* Da. *Atqui iſtud ipſum, quod times, nullum in ſe habet periculum: me vide.* Pa. *Oro te, quam citò hunc mihi miſero timorem adime.* Da. *Hem, adimo: Chremes jam tibi filiam non dat uxorem.* Pa. *Quomodo id ſcis?* Da. *Ego ſcio.*

ANNOTATIONES.

1 *Di boni!*] Erant enim & Dii mali, ut Peſtis, Febris, Pallor, & Timor: quin & Impudentiæ, & Infamiæ templa poſita fuere.

12 *Ne ducas tu illam; tu autem, ut ducas.*] Poſt verba timendi, *Ne* pertinet ad fugienda: *Ut* ad cu ita, pro quo dicimus, *ne non*. Ergo vir amicus timet, ne ægrotus moriatur; qui vero illius hæreditati inhiat, timet ut moriatur, vel, ne non moriatur.

13 *Me vide.*] Aſſeveratio promittentis: Terentius etiam ea utitur in Phormione; *Hem, me vide.* Hoc etiam genere ſermonis Gallicè utuntur, cum quippiam, aut non credenti, aut non intelligenti, perſuadere aut demonſtrare cupiunt.

Tuus pater modo me prehendit: ait tibi uxorem dare ſeſe
Hodie, item alia multa, quæ nunc non eſt narrandi locus.
Continuò ad te properans, percurro ad forum, ut dicam tibi hæc.
Ubi te non invenio, ibi aſcendo in quendam excelſum locum.
Circumſpicio. nuſquam. forte ibi hujus video Byrrhiam:
Rogo: negat vidiſſe, mihi moleſtum: quid agam, cogito. (hem,
Redeunti interea, ex ipſa re mî incidit ſuſpicio:
Paululum opſonî: ipſus triſtis: de improviſo nuptiæ:
Non cohærent. *Pa.* quorſumnam iſtuc? *Da.* ego me continuo ad Chremem.
Cum illoc advenio, ſolitudo ante oſtium: jam id gaudeo.
Pa. Recte dicis, perge. *Da.* maneo: interea introire neminem (bus
Video, exire neminem, matronam nullam, in ædi-
Nihil ornati, nihil tumulti: acceſſi, introſpexi. *Pa.* ſcio. (hæc nuptiis?
Magnum ſignum. *Da.* Num videntur convenire
Pa. Non opinor, Dave. *Da.* opinor, narras? non recte accipis.
Certa res eſt. etiam puerum inde abiens conveni Chremis, (nam ſeni.
Olera & piſciculos minutos ferre obolo in cœ-
Ch. Liberatus ſum, Dave, hodie tua opera. *Da.* at nullus quidem.
Ch. Quid ita? nempe huic prorſus illam non dat. *Da.* ridiculum caput.
Quaſi neceſſe ſit, ſi huic non dat, te illam uxorem ducere.

Tuus pater modò me manu apprehendit: ait ſe hodie tibi uxorem dare, item alia multa, quæ commemorandi nunc tempus non eſt. Illico ad te properans celeriter cucurri ad forum, ut hæc tibi dicam. Ubi te non invenio, aſcendo ibidem in altum quendam locum. Circumſpicio. nuſquam ego te aſpicio. forte ibi hujus Charini ſervum Byrrhiam video: quæro ab eo, num te viderit: reſpondet non vidiſſe: ægre id fero: quid mihi ſit agendum cogito. Interea mihi redeunti è foro forte orta eſt ſuſpicio ex ipſo nuptiarum apparatu: Hem, inquam, apud me; paululum obſonii eſt apparatum: ipſemet pater Simo triſtis eſt, quem hilarem eſſe decet; tum ſubitò nuptiæ fiunt: Hæc inter ſe non conveniunt. Pa. *Quamobrem hæc dicis?* Da. *Ego me continuò confero ad Chremetis domum. Cum ego illuc advenio, ſolitudo videtur ante oſtium: jam ex eo gaudeo.* Ch. *Recte dicis, perge.* Da. *Illic exſpecto: interea neminem introire video, exire neminem: matronam nullam in domo, nullum ornatum, nullum tumultum diſcurrentis multitudinis. Acceſſi intrò, circumſpexi.* Pa. *Scio, curioſus es, Magnum indicium eſt nuptias non parari.* Da. *Num videntur convenire hæc futuris nuptiis?* Pa. *Non opinor, Dave.* Da. *Opinor, inquis? non recte intelligis: certa res eſt, non opinio. præterea diſcedens illinc, conveni ſervulum Chremetis, qui dicebat ſe ferre olera, & minutos piſciculos, obolo emptos, in cœnam ſeni.* Ch. *Liberatus ſum hodie omni cura & metu tuâ operâ.* Da. *Minime quidem liberatus es.* Ch. *Quid ita? Nempe Chremes non dat filiam ſuam Pamphilo.* Da. *Ridiculum hominem, quaſi neceſſe ſit, ſi ille non dat filiam Pamphilo, te illam uxorem accipere.*

ANNOTATIONES.

27 *Matronam nullam.*] Matronæ pronubæ nuptiarum celebrationi præerant ex parte uxoris, ſicut Auſpex ex parte mariti. Illæ nuptam in mariti domum deducebant, & eam in geniali toro collocabant. Ad hujuſmodi officium ſpectatæ pudicitiæ mulieres adhibebantur, quæ uni ſolum viro nupſiſſent.

28 *Nihil ornati.*] Antiquus genitivus, pro, *ornatûs.* Fores floribus & frondibus ornari conſueverant.

32 *Obolo.*] Obolus, minutus fuit nummus Græcus, ſexta pars drachmæ: drachma Attica & denarius Romanus valebant ſex aſſibus noſtris Turonenſibus. Obolus igitur aſſe Turonenſi, vel duodecim nummulis Turonenſibus valebat, *douze deniers Tournois.* *Ang.* **One penny farthing.**

33 *At nullus quidem.*] *Nullus* pro *non.*

Niſi tu provides, niſi ſenis Chremetis amicos oras, ambis: nihil efficies. Ch. *Bene mones. Ibo & ea, quæ præcipis, exequar: quamvis hercle hæc ſpes me jam ſæpe fefellit. Vale.*

Niſi vides, niſi ſenis amicos oras, ambis. *Ch.* bene mones. (eſt. Vale.
Ibo: etſi hercle ſæpe jam me ſpes hæc fruſtrata

Annotatio.

37 *Niſi vides, &c.*] Ellipſis, deeſt enim, *efficies.* Ellipſis eſt figura, qua in oratione aliquid reticemus, quod ad ejus abſolutionem ſit neceſſarium.

ACTUS II. SCENA III.

Pamphilus. Davus.

Pa. *Quid igitur pater cogitat facere? cur ſimulat nuptias?* Da. *Ego dicam tibi: ſi propter id pater tuus nunc iraſcatur, quia Chremes nolit ut ſuam filiam ducas; ipſemet ſibi videri poſſit injuriam tibi facere: & jure quidem; priuſquam perſpexerit quæ tuæ ſunt voluntates de nuptiis. Sed ſi tu dixeris te nolle uxorem, tunc ille culpam in te conjiciet: tum etiam lites, & jurgia maxima commovebuntur.* Pa. *Quid vis? patiar uxorem mihi dari?* Da. *Pater tuus eſt, Pamphile. Difficile eſt te ei reſiſtere. Præterea hæc mulier quam amas, ſola eſt ſine auxilio: dicto citius inveniet aliquam cauſam, propter quam expellat illam è civitate.* Pa. *Expellat?* Da. *Illicò.* Pa. *Dic mihi igitur, quid faciam, Dave?* Da. *Dic te ducturum Philumenam.* Pa. *Hem!* Da. *Quid eſt?* Pa. *Egone id dicam?* Da. *Cur non?* Pa. *Nunquam faciam, Dave.* Da. *Noli negare te ducturum eſſe.* Pa. *Noli ſuadere, ut dicam me ducturum.* Da. *Vide, quid ex ea re eveniat.* Pa. *Ut à Glycerio excludar, cum Philumena concludar.* Da. *Non ita eſt. Nempe opinor id eſſe dicturum tibi patrem Simonem: Volo ut hodie ducas uxorem: tu vero, Ducam, inquies.*

Pa. Quid igitur ſibi volt pater? cur ſimulat? *Da.* ego dicam tibi:
Si id ſuccenſeat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes;
Ipſus ſibi eſſe injurius videatur: neque id injuria;
Prius quam tuum animum, ut ſeſe habeat ad nuptias, perſpexerit.
Sed ſi tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. *Pa.* quid? vis patiar? *Da.* pater eſt, Pamphile.
Difficile eſt. tum hæc ſola eſt mulier: dictum ac factum invenerit
Aliquam cauſam, quamobrem ejiciat oppido. *Pa.* ejiciat? *Da.* cito.
Pa. Cedo igitur, quid faciam, Dave? *Da.* dic te ducturum. *Pa.* hem! *Da.* quid eſt?
Pa. Egone dicam? *Da.* cur non? *Pa.* nunquam faciam. *Da.* ne nega.
Pa. Suadere noli. *Da.* ex ea re quid fiat, vide.
Pa. Ut ab illa excludar, hoc concludar. *Da.* non ita eſt.
Nempe hoc ſic eſſe opinor dicturum patrem:
Ducas volo hodie uxorem: tu, ducam, inquies.

Annotationes.

3 *Ipſus ſibi.*] Barlandus inquit, refer, *ſibi*, ad *videatur*, & ſubaudi ad vocem *injurius* dativum, *tibi*.

7 *Dictum ac factum.*] Donatus proverbium celeritatis eſſe ait. Græci dicunt ἅμα ἔπος, ἅμα ἔργον. Gallicè, *auſſi-tot dit, auſſi-tot fait.* Simul factum ac dictum, *Ang.* ſo ſaid, ſo done.

Cedo,

Cedo, quid jurgabit tecum? hîc reddes omnia,
Quæ nunc ſunt certa ei conſilia, incerta ut ſient,
Sine omni periculo: nam hocce haud dubium eſt, quin Chremes
Tibi non det gnatam: nec tu eâ cauſsâ minueris
Hæc quæ facis; ne is mutet ſuam ſententiam.
Patri dic velle: ut, cum velit tibi jure iraſci, non queat.
Nam quod tu ſperas; Propulſabo facile: uxorem his moribus
Dabit nemo: inopem inveniet potius, quam te corrumpi ſinat:
Sed ſi te æquo animo ferre accipiet, negligentem feceris: (boni.
Aliam otioſus quæret. Interea aliquid acciderit
Pa. Itan' credis? *Da.* haud dubium id quidem eſt.
Pa. vide, quo me inducas. *Da.* quin taces?
Pa. Dicam. puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe ex illa, cautio eſt:
Nam pollicitus ſum ſuſcepturum. *Da.* ô facinus audax! *Pa.* hanc fidem
Sibi, me obſecravit, quî ſe ſciret non deſerturum, ut darem.
Da. Curabitur. ſed pater adeſt. cave te eſſe triſtem ſentiat.

Dic mihi, qua de re pater jurgabit tecum, ſi ita ei reſponderis? Tunc id efficies, ut quod certum & deliberatum eſt ei exequi, incertum fiat, ſine ullo periculo ducendæ Philumenæ: nam hocce dubium non eſt, quin Chremes non det tibi filiam uxorem: nec tu, eâ causâ, quod dixeris patri tuo te illam ducturum, minus frequenter cum Glycerio verſaberis; ne ſcilicet Chremes credens te illam dimiſiſſe, mutet ſententiam de non danda tibi filia, teque rurſus generum petat. Tu autem dic patri te velle facere, quæ voluerit: ut quamvis cupiat, tibi juſta de cauſa iraſci, non poſſit: nam quod tu ſperes, refutabo facile: nemo, inquis, dabit uxorem homini his moribus prædito: pater tuus potius tibi inveniet uxorem egenam & indotatam, quam te perditum ire amicæ amore patiatur: Sed ſi cognoverit te libenter velle uxorem, facies eum obſequio negligentem, & tibi aliam quam Chremetis filiam otioſus cunctator quæret. Interea aliquid accidet, quod deſiderio tuo reſpondeat. Pa. *Itane credis fore?* Da. *Certum id quidem eſt.* Pa. *Vide in quod periculum me conjicis.* Da. *Quin taces ſecurus?* Pa. *Dicam patri me ducturum eſſe Philumenam. Cavendum autem eſt diligenter, ne pater reſciſcat puerum eſſe mihi à Glycerio: nam ei promiſi me illum educaturum.* Da. *O facinus temerarium!* Pa. *Illa oravit me ut hoc ſibi pollicerer, ut ſciret me non eam ſolam relicturum.* Da. *Illud à me curabitur. ſed pater adeſt. Cave ne te eſſe triſtem ex vultu deprehendat.*

ANNOTATIO.

18 *Minueris.*] Minus frequentem conſuetudinem habere debes cum Glycerio. Cæterum hæc ſcena continuatur ad ſuperiorem, ſummotâ Charini perſonâ, quod videre eſt ex his verbis; *Quid igitur ſibi volt pater?*

ACTUS II. SCENA IV.

SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

Si. REviſo quid agant, aut quid captent conſilî.
Da. Hic nunc non dubitat quin te ductu-rum neges.

Si. *Redeo, ut videam, quid Pamphilus & Davus agant, aut quid conſilii capere cupiant.* Da. *Patri nunc dubium non eſt, quin te ducturum uxorem neges.*

ANNOTATIO.

1 *Captent.*] *Captare* eſt deſiderare capere; ut *vendito*, non eſt frequenter vendo, ſed vendere cupio: talia multa ſunt, quæ frequentativæ formæ cenſentur, cum ſunt deſiderativæ, quali ſunt *prendo*, *dormito*, *oſtento*, *munito*, id eſt, munire cupio. Hæc ex Turnebo.

Venit ille ex ſecreto aliquo loco, meditatus orationem, quam ſperat ſe inveniſſe idoneam, quâ animum tuum diſturbet, & in diverſum diſtrahat: proinde fac ut ſis tui compos, & paratus ad reſpondendum. Pa. *Dummodò id poſſim.* Da. *Crede mihi hoc, inquam, Pamphile, patrem tuum, ne uno quidem verbo tecum altercaturum, ſi te dices uxorem velle, quam dederit.*

Venit meditatus alicunde ex ſolo loco:
Orationem ſperat inveniſſe ſe,
Quâ differat te: proin' tu face, apud te ut ſies.
Pa. Modò ut poſſim, Dave. *Da.* crede hoc mihi, inquam, Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Unum eſſe verbum, ſi te dices ducere

ANNOTATIO.

8 *Commutaturum unum eſſe verbum.*] Sermones commutare, eſt colloqui: ſed hoc loco eſt altercari, & verbis invicem certare; & nunquam tecum commutaturum unum eſſe verbum, hoc poſſis interpretari, ne uno quidem verbo tibi reclamaturum.

ACTUS II. SCENA V.

BYRRHIA. SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

By. *Herus Charinus juſſit me rebus omnibus poſthabitis hodie obſervare Pamphilum, ut ſcirem quid ageret de nuptiis cum Philumena: propterea nunc venientem hunc ſubſequor. Sed ecce hic propius adeſt cum Davo: Hoc agam, ipſum obſervabo.* Si. *Utrumque Pamphilum, ac Davum prope eſſe video.* Da. *Hem, ſerva quæ præmonui.* Si. *Pamphile.* Da. *Reſpice ad patrem, tanquam non prævideris illum.* Pa. *Hem pater.* Da. *Probe reſpondiſti.* Si. *Volo ut ducas uxorem hodie, ut tibi dixi.* By. *Ego nunc metuo nobis, ſolicitus quid Pamphilus reſpondeat patri.* Pa. *Neque in iſta re, neque in ulla alia ero unquam in mora, quo minus ea fiant, quæ volueris.* By. *Hem!*

By. HErus me relictis rebus juſſit Pamphilum
Hodie obſervare, ut, quid ageret de nuptiis, (quor,
Scirem: id propterea nunc hunc venientem ſe-
Ipſum adeo præſtò video cum Davo: hoc agam.
Si. Utrumque adeſſe video. *Da.* hem, ſerva. *Si.* Pamphile.
Da. Quaſi de improviſo reſpice ad eum. *Pa.* ehem, pater.
Da. Probe. *Si.* hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.
By. Nunc noſtræ parti timeo, hic quid reſpondeat.
Pa. Neque iſtic, neque alibi tibi uſquam erit in me mora. *By.* hem!

ANNOTATIONES.

3 *Id propterea.*] *Id*, ſæpe apud Plautum & Terentium amat poni pro *ideò*, & *propter id*: eſtque antiqua locutio, quamobrem quidam cenſent legendum hic eſſe: *Ut quid ageret de nuptiis ſcirem id.* Nam ſi legatur, *id propterea*, alterum foret ſupervacuum. Veruntamen vera eſt lectio *id propterea*. Etenim tralatitium, ut ſynonymæ voces apud hunc autorem, alioſque ſæpe jungantur, ut *ſæpe quidem*; *etiam quoque*; *nunc jam*; *ergo igitur*; *quamvis licet*; *propere ocyus*; aut ornandi, aut explendi metri, aut ſignificationis intendendæ cauſa, etſi ſuperfluæ, copulantur.

4 *Præſtò video.*] Præſtò eſſe, id eſt, præſentem eſſe, vel adeſſe. Cicero; Præſto ſunt hirundines æſtivo tempore. Et pluribus locis aliis.

6 *Quaſi de improviſo.*] Id eſt, reflectendo conjice ita oculos ad eum, ac ſi antea illum non vidiſſes; ne ſuſpicetur meditata nos habuiſſe conſilia.

9 By. *Hem!*] Interjectio eſt indignantis Byrrhiæ, qui ſecum hoc totum loquitur.

Da. Ob-

Da. Obmutuit. *By.* quid dixit? *Si.* facis, ut te decet;
Cum iſtuc, quod poſtulo, impetro cum gratia.
Da. Sum verus? *By.* herus, quantum audio, uxore excidit.
Si. I jam nunc intro, ne in mora, cum opus ſit, ſies.
Pa. Eo. *By.* nullâne in re eſſe homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum eſt, vulgo quod dici ſolet,
Omnes ſibi malle melius eſſe, quam alteri.
Ego illam vidi virginem: formâ bonâ
Memini videre: quo æquior ſum Pamphilo,
Si ſe illam in ſomnis, quam illum, amplecti maluit.
Renunciabo, ut pro hoc malo mihi det malum.

Da. *Ad hoc reſponſum Pamphili pater Simo obmutuit.* By. *Quid dixit Pamphilus?* Si. *Facis ut te decet; quum iſtud, quod poſtulo, impetro à te tam grate, & obſequioſe.* Da. *Nonne ſum veridicus?* By. *Herus, quantum ex verbis Pamphili intelligo, uxoris ſpe dejectus eſt.* Si. *I jam nunc intro, ut nulla mora per te fiat, quando opus erit.* Pa. *Eo.* By. *Itane eſt ut nulla in re homini cuiquam ſit fides? Verum eſt illud proverbium;* Omnes ſibi melius eſſe malle, quam alteri. *Ego vidi virginem illam Philumenam: memini me vidiſſe illam formâ honeſtâ eſſe. Quapropter æquior ſum & moderatior in accuſando Pamphilo, quod verba dederit Charino, ſi ſe illam ut uxorem in ſomnis, quam illum (Charinum) amplecti maluit. Illud hero meo renunciabo, ut pro hoc malo nuncio, me male tractet.*

Annotatio.

10 By. *Quid dixit?*] Interrogatio eſt indignantis; & Byrrhia ſecum hoc totum loquitur.

ACTUS II. SCENA VI.

Davus. Simo.

Da. HIC nunc me credit aliquam ſibi fallaciam
Portare, & eâ me hic reſtitiſſe gratiâ.
Si. Quid Davus narrat? *Da.* æque quidquam nunc quidem.
Si. Nihilne? hem. *Da.* nihil prorſus. *Si.* atqui exſpectabam quidem.
Da. Præter ſpem evenit: ſentio: hoc male habet virum.
Si. Potin' es mihi verum dicere? *Da.* nihil facilius.
Si. Num illi moleſtæ quidpiam hæ ſunt nuptiæ,
Propter hoſpitæ hujuſce conſuetudinem?
Da. Nihil hercle: aut ſi adeo; bidui eſt, aut tridui
Hæc ſollicitudo: noſtin'? deinde deſinet:
Etenim eam ſecum rem rectâ reputavit viâ.

Da. *Simo me credit aliquam fallaciam huc afferre, atque eâ de cauſâ hic remanſiſſe.* Si. *Quid Davus narrat?* Da. *Nihil quidem quicquam nunc, æque atque antea narro.* Si. *Nihilne? hem.* Da. *Nihil prorſus.* Si. *At ego exſpectabam ut aliquid narrares.* Da. *Evenit illi contra exſpectationem: ſentio, quod nihil inaudivit quicquam à me, quod ſperaret ſcire: hoc male habet virum.* Si. *Potesne mihi verum dicere?* Da. *Hoc mihi nihil facilius eſt.* Si. *Nonne filius ægre fert has nuptias, propter iſtius peregrinæ Glycerii conſuetam familiaritatem?* Da. *Neutiquam hercle; aut ſi adeò ægre fert, duorum dierum, aut trium hæc ægritudo eſt: Sciſne? Deinde finem accipiet: namque rectâ ratione ſæpius conſideravit in animo hunc inſanum amorem Glycerii.*

Annotationes.

1 Da. *Hic nunc me credit.*] Davus ſecum ita videtur loqui, ut ſpectator tantum audiat; ſic tamen loquitur, ut velit audire à Simone.

4 *Hem.*] Indignantis hîc vox eſt.

5 *Præter ſpem evenit:*] Hoc ſecum loquitur Davus.

Hoc male habet virum.] Quod de me nihil reſcire poteſt certi, de animo filii; qui præter ſpem ejus promiſit ſe ducturum uxorem: quodque ſuſpicari videamur, ipſum nuptias ſimulare. Idcircò Davus poſtea dixit, *commovi*.

11 *Reputavit.*] Sic Donatus legit. Alii *reputabit*.

Si. Laudo. *Da.* dum licitum eſt illi, dumq; ætas tulit,
Amavit: tum id clam: cavit, ne unquam infamiæ
Ea res ſibi eſſet, ut virum fortem decet. 14
Nunc uxore opus eſt: animum ad uxorem appulit.
Si. Subtriſtis viſus eſt eſſe aliquantulum mihi.
Da. Nihil propter hanc rem: ſed eſt, quod ſuccenſeat tibi.
Si. Quidnam eſt? *Da.* puerile eſt. *Si.* quid eſt? *Da.* nihil. *Si.* quin dic, quid eſt.
Da. Ait nimium parce facere ſumptum. *Si.* mene? *Da.* te.
Vix, inquit, drachmis opſonatus eſt decem. 20
Num filio videtur uxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium,
Potiſſimum nunc? &, quod dicendum hîc ſiet,
Tu quoque perparce nimium: non laudo. *Si.* tace.
Da. Commovi. *Si.* ego, iſtæc recte ut fiant, videro.
Quidnam hoc rei eſt? quidnam hic volt veterator ſibi? 26
Nam ſi hîc mali eſt quidnam, hem, illic eſt huic rei caput.

Si. *Hac de cauſa eum laudo.* Da. *Dum illi per te licitum fuit, atque ætas permiſit, amori indulſit: tum id ſecreto: cavit ne unquam ex hac re infamiam contraheret, ut virum fortem decet. Nunc uxore illi opus eſt: ideo ille animum contulit ad uxorem ducendam.* Si. *Viſus eſt mihi ſubtriſtis eſſe aliquantulum.* Da. *Minime ſane propter nuptias, ſed cauſam habet, cur tibi ſubiraſcatur.* Si. *Quidnam eſt?* Da. *Puerilis res eſt.* Si. *Quid eſt?* Da. *Nihil.* Si. *Tamen dic mihi quid ſit.* Da. *Ait te nimis parcum eſſe in faciendo ſumptu.* Si. *Mene?* Da. *Te. Vix, inquit, decem drachmarum pretio obſonia emit. Num filio nuptias videtur apparare? Quem, inquit, invitabo ad cœnam meorum æqualium, maxime nunc in hac nuptiarum celebritate? Et quod tibi vero hîc abſente filio dicere debeo, tu quoque parce nimium ſumptum facis: non laudo iſtud.* Si. *Tace.* Da. *Ego ſollicitavi animum Simonis meis verbis, & in ſuſpicionem adduxi, nos credere nuptias eum ſimulare.* Si. *Ego providebo ut hæc decenter parentur & fiant. Quidnam hoc rei eſt? quidnam ſibi vult hic vetus fraudum architectus? Nam ſi hîc, in his nuptiis quicquam impedimenti eſt; hem, in hoc rerum cardine præcipue verſatur hujus impedimenti caput.*

ANNOTATIONES.

23 *Quod dicendum hic ſiet.*] Id eſt, hîc inter nos, non alibi.

26 *Veterator.*] Impoſturis aſſuetus.

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS. SIMO. DAVUS. LESBIA. GLYCERIUM.

My. ITA pol quidem res eſt, ut dîxti Leſbia:
Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.
Si. Ab Andria eſt ancilla hæc. quid narras? *Da.* ita eſt.
My. Sed hic Pamphilus. *Si.* quid dicit? *My.* firmavit fidem. *Si.* hem.

My. *Ita pol quidem res ſe habet, ut dixiſti Leſbia: non facile invenietur vir conſtantis fidei erga mulierem.* Si. *Ex Andriæ familia eſt hæc ancilla. quid narras?* Da. *Ita eſt.* My. *Sed hic Pamphilus.* Si. *Quid illa dicit?* My. *Fidem, quam dederat, confirmavit.* Si. *Hem.*

ANNOTATIONES.

Laudat hîc in principio hujus Scenæ, Myſis Pamphilum à fidei conſtantia ergà Glycerium.

4 *Sed hic Pamphilus.*] Myſis pergit laudare Pamphilum, non attendens ad Simonis verba, ſed alloquens Leſbiam: Itaq; ſenſus eſt, Vix invenias virum fidelem mulieri, ſed hic Pamphilus ita fidelis eſt Glycerio, ut fidem, quam ei dederat ſe eam ducturum, confirmaverit, pollicendo ei, ſe, quod peperiſſet, educaturum, cum poſſet exponere. Exinde inter ſe ſeorſim colloquuntur.

Da. Uti-

Da. Utinam aut hic ſurdus, aut hæc muta facta ſit.
My. Nam quod peperiſſet, juſſit tolli. *Si.* ô Jupiter!
Quid ego audio? actum eſt, ſiquidem hæc vera prædicat.
Le. Bonum ingenium narras adoleſcentis. *My.* optimum.
Sed ſequere me intrò, ne in mora illi ſis. *Le.* ſequor.
Da. Quod remedium nunc huic malo inveniam? *Si.* quid hoc?
Adeon' eſt demens ex peregrina? jam ſcio: ah!
Vix tandem ſenſi ſtolidus. *Da.* quid hic ſenſiſſe ait?
Si. Hæc primum adfertur jam mihi ab hoc fallacia.
Hanc ſimulant parere, quo Chremetem abſterreant.
Gl. Juno Lucina, fer opem, ſerva me, obſecro.
Si. Hui, tam cito? ridiculum: poſtquam ante oſtium
Me audivit ſtare, approperat: non ſat commode
Diviſa ſunt temporibus tibi, Dave, hæc. *Da.* mihin'?
Si. Num immemor es diſcipuli? *Da.* ego, quid narres, neſcio.
Si. Hiccine ſi me imparatum in veris nuptiis
Adortus eſſet, quos mihi ludos redderet?
Nunc hujus periclo fit: ego in portu navigo.

Da. *Utinam aut hic ſurdus, aut hæc muta facta ſit.* My. *Nam quem partum illa ediſſet, ille juſſit educari.* Si. *O Jupiter! quid ego audio? actum eſt de nobis, ſi modo ea vera ſunt, quæ hæc ancilla prædicat.* Le. *Mores bonos narras adoleſcentis.* My. *Optimos. ſed ſequere me intrò, ne tardius ad illam venias.* Da. *Quale remedium nunc huic malo inveniam?* Si. *Quid hoc rei eſt? adeóne Pamphilus inſanit ex amore hujus peregrinæ? Jam tandem novi rem omnem: ah, vix tandem intellexi ſtultus ego hanc fallaciam.* Da. *Quid hic ſe intellexiſſe ait?* Si. *Hæc primùm jam mihi intenditur à Davo fallacia. Hanc ſimulant parere, ut deterreant Chremetem à nuptiis faciendis.* Gl. *Juno Lucina, fer opem, ſerva me, obſecro.* Si. *Hui, tam citò Glycerium parit? Riſu digna res: ut primum illa me audivit ante oſtium ſtare, feſtinat parturire: hæc, Dave, non ſatis apte tibi per tempora diſpoſita ſunt.* Da. *Mihine hoc dicis?* Si. *Num ita obliviſceris, & negligis Pamphilum diſcipulum tuum, ut eum tam male doceas?* Da. *Ego minime intelligo quid dicas.* Si. *Si me hic improvidum fallaciarum ſuarum, parantem veras nuptias filio, aggreſſus eſſet, quot modis me fuiſſet ludificatus? nunc ejus periculo hæc à me ſimulantur: res vero meæ in tuto ſunt poſitæ.*

ANNOTATIONES.

10 *Quod remedium.*] Simo ex ſermone Myſis ad Leſbiam, audiverat ea quæ Pamphilus pollicitus fuerat Glycerio, in confirmationem fidei datæ: propterea ſolicitus Davus quærit; qua arte avertat mala, quæ ex improvidâ Myſis narratione accidere poterant; idcirco jam dixerat; *Utinam aut hic ſurdus, aut hæc muta facta ſit.*

16 *Hui, tam citò?*] *Hui* Interjectio eſt admirantis, iraſcentis; interdum etiam irridentis, qualis hic eſt.

19 *Num immemor es, Dave, diſcipuli?*] Alii legunt in nominativo plurali; Num immemores diſcipuli tui ſunt præceptorum, quæ eis tradidiſti? Hi diſcipuli tui ſunt, Pamphilus, Myſis, & Leſbia, quos Simo ait magiſtrum habere Davum in nectendis dolis, & magiſtri præcepta imprudenter obſervare, atque exequi.

ACTUS III. SCENA II.

LESBIA. ARCHILLIS. SIMO. DAVUS.

Le. Adhuc, Archillis, quæ adſolent, quæque oportent
Signa ad ſalutem eſſe, omnia huic eſſe video.
Nunc primum fac, iſtæc ut lavet: poſt deinde,

Le. *Adhuc, Archillis, omnia ſigna, quæ ſolent, quæque oportet indicare ſalutem decumbentium ex partu, huic puerperæ adeſſe video. Nunc primum fac, ut iſta lavet: deinde date ei bibere,*

ANNOTATIO.

3 *Fac, ut iſtæc lavet:*] Lavet de balneo intelligendum eſt, Lavabant laſſi, peregre venientes. Plaut. in Truculento; in Epidico, Act. V. Sc. I. Et *lavatrina* balneum domeſticum.

Quod

Quod juſſi, ei date bibere, & quantum imperavi,
Date: mox ego huc revertor.
Per ecaſtor ſcitus puer natus eſt Pamphilo.
Deos quæſo, ut ſit ſuperſtes: quandoquidem ipſe eſt ingenio bono,
Cumque huic veritus eſt optumæ adoleſcenti facere injuriam.
Si. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te eſſe ortum? *Da.* quidnam id eſt?
Si. Non imperabat coram, quid opus facto eſſet puerperæ:
Sed poſtquam egreſſa eſt, illis, quæ ſunt intus, clamat de via.
O Dave, itan' contemnor abs te? aut itane tandem idoneus
Tibi videor eſſe, quem tam aperte fallere incipias (dolis?
Saltem accurate, ut metui videar certe, ſi reſciverim. *Si.* edixin' tibi?
Da. Certe hercle nunc hic ſe ipſus fallit, haud ego.
Interminatus ſum, ne faceres? num veritus? quid rettulit?
Credon' tibi hoc nunc, peperiſſe hanc e Pamphilo?
Da. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo. *Si.* quid taces?
Da. Quid credas? quaſi non tibi renunciata ſint hæc ſic fore.
Si. Mihin' quiſquam? *Da.* eho, an tute intellexti hoc adſimulari? *Si.* irrideor.
Da. Renunciatum eſt: nam quî iſtæc ibi incidit ſuſpicio?
Si. Quî? quia te noram. *Da.* quaſi tu dicas, factum id conſilio meo.
Si. Certe enim ſcio. *Da.* non ſatis me pernoſti etiam, qualis ſim, Simo.
Si. Egone te? *Da.* ſed, ſi quid narrare occœpi, continuo dari
Tibi verba cenſes. *Si.* falsò. *Da.* itaque hercle nihil jam mutire audeo.

quod præſcripſi, & quantum imperavi: ſtatim poſt redibo huc. Ecaſtor, puer valde pulcher & elegans natus eſt Pamphilo. Deos precor, ut vivus ſit, & incolumis: quoniam certe pater ejus bono eſt ingenio, & veritus eſt facere injuriam huic bonæ adoleſcenti mulieri. Si. *O Dave! quis non credat, qui te noverit, hoc etiam à te eſſe inventum?* Da. *Quidnam id eſt?* Si. *Leſbia obſtetrix non precipiebat ipſi puerperæ, coram in cubiculo, quæ facienda erant: ſed poſtquam exivit foras, mulieribus, quæ ſunt intus, mandavit imperare clamando è via. O Dave, itane contemnor à te? aut itane tandem videor tibi aptus & opportunus, quem tam manifeſte fallere incipias dolis? Saltem aſtute, non tam aperte me decipias, ut ego videar metui à te, non ſtolidus, & excors æſtimari, idque certe, ſi reſciverim.* Da. *Certe hercle hic ſe ipſe nunc fallit, non ego illum.* Si. *Nonne edixi tibi, & minando vetui, ne tu faceres aliquam nuptiis fallaciam? Num veritus es? Quid profuit edicere, & minari? Putaſne me tibi credere hoc, peregrinam hanc à Pamphilo gravidam factam filium ei peperiſſe?* Da. *Scio in quo Simo fallatur: ego paratum habeo, quid agam.* Si. *Quid taces?* Da. *Cur credas hanc peregrinam peperiſſe? Quaſi vero non tibi renunciatum ſit hæc eventura eſſe.* Si. *Mihine quiſquam renunciavit?* Da. *Eho! an per te ſolus intellexti fingi hoc; Glycerium peperiſſe?* Si. *Irrideor.* Da. *Renunciatum eſt tibi ſic fore: nam unde hanc ſuſpicionem aliter habere potuiſti?* Si. *Unde? Quia noram ingenium tuum.* Da. *Ita loquris, quaſi credas id factum fuiſſe meo conſilio.* Si. *Certe enim ſcio ſic eſſe.* Da. *Non ſatis perfecte noviſti, qualis ſim, Simo.* Si. *An ego non ſatis novi te?* Da. *Sed ſi quid narrare incepi, ſtatim te falli opinaris.* Si. *Falſo id opinor, ſcilicet.* Da. *Itaque mehercle nihil jam, ne* mu *quidem dicere audeo.*

Annotationes.

7 *Ut ſit ſuperſtes:*] Olim parentes precabantur, ut ſibi ſui liberi ſuperſtites eſſent, id eſt, ſuperviverent: Unde ſuperſtitionem dictam eſſe ait Cicero 2. de Nat. Deor. Mart. lib. VII. epig. xcv.

25 *Jam mutire adeo.*] *Mu* canum eſt, inquit Chariſius, ſicut *gru* porcorum; unde grunnire. Et mutiunt canes, cum incipiunt irritari.

Si. Hoc

Si. Hoc ego ſcio unum, neminem peperiſſe hîc. *Da*. intellextin'?
Sed nihilo ſeciu' mox deferent puerum huc ante oſtium.
Id ego jam nunc tibi renuncio, here, futurum, ut ſis ſciens:
Ne tu hoc mihi poſterius dicas, Davi factum conſilio, aut dolis.
Prorſus à me opinionem hanc tuam eſſe ego amotam volo.
Si. Unde id ſcis? *Da*. audivi, & credo. multa concurrunt ſimul,
Quî conjecturam hanc nunc facio. jam primum hæc ſe a Pamphilo
Gravidam dixit eſſe: inventum eſt falſum. nunc, poſtquam videt
Nuptias domi apparari, miſſa eſt ancilla illico
Obſtetricem accerſitum ad eam, & puerum ut adferret ſimul.
Hoc niſi fit, puerum ut tu videas, nil moventur nuptiæ.
Si. Quid ais? cum intellexeras
Id conſilii capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
Da. Quis igitur eum ab illa abſtraxit niſi ego? nam omnes nos quidem
Scimus, quam miſere hanc amarit: nunc ſibi uxorem expetit.
Poſtremo id mihi da negotî: tu tamen idem has nuptias
Perge facere ita, ut facis: & id ſpero adjuturos deos.
Si. Imo abi intrò: ibi me opperire, &, quod parato opus eſt, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem.
Atq; haud ſcio an, quæ dixit, ſint vera omnia:
Sed parvi pendo: illud mihi multo maxumum eſt,
Quod mihi pollicitus eſt ipſe gnatus. Nunc Chremem
Conveniam: orabo gnato uxorem: id ſi impetro,
Quid alias malim, quam hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitus eſt, haud dubium eſt mihi,
Si nolit, quin eum merito poſſim cogere.
Atq; adeo in tempore eccum ipſum obviam Chremem.

Si. *Hoc ego unum ſcio, nullam mulierem peperiſſe hic in domo Glycerii.* Da. *An certò ſcis illud? Sed quicquid ſcias, tamen ancillæ Glycerii mox deponent infantem ante oſtium noſtrum. Id ego jam nunc tibi prædico, here, factum iri, ut certior ſis: ne tu hoc poſtea dicas factum eſſe Davi ſuaſis, & fraudibus. Omninò hanc omnem ſuſpicionem tuam a me depulſam eſſe volo.* Si. *Unde tu ſcis hanc Glycerium peperiſſe?* Da. *Audivi, & credo. Multa concurrunt, unde hanc conjecturam nunc facio. jam primùm hæc ſe dixit gravidam eſſe ex Pamphilo: hoc falſum eſſe compertum eſt. nunc poſtquam videt nuptias apparari domi, ſtatim ancilla miſſa eſt ab illa Glycerio, vocatum obſtetricem ad ipſam, ut ſimul afferret aliquem puerum ſuppoſititium. Hoc niſi fiet, & puerum allatum videas, ab illis turbari nequeunt nuptiæ.* Si. *Quid ais? Poſtquam intellexeras eas id conſilii capere, cur non id illicò Pamphilo renunciaſti?* Da. *Quis igitur eum à Glycerio abſtraxit, niſi ego? Nam certe nos quidem omnes ſcimus, quam perdite ille hanc amarit: Nunc ſibi uxorem exoptat dari. Poſtremo, da mihi id negotii, ut caveatur à poſitione pueri ante fores tuas: tu tamen perge apparare omnia ad nuptias, ut facis: & id ſpero adjuturos deos.* Si. *Imo abi intrò: ibi me exſpecta, & ea appara, quæ apparatu opus eſt: Davus non perſuaſit mihi, ut ea quæ dixit, omnino hæc crederem: & fortaſſe omnia quæ dixit, ſunt vera; ſed parvi hoc facio: illud autem omnium plurimi facio, quod mihi ipſe filius pollicitus eſt, uxorem ſe accepturum, quam darem. Nunc Chremetem conveniam: eum orabo ut uxorem filiam det filio meo: Id ſi impetro; quid malim alio tempore, quam hodie has fieri nuptias? Nam non dubium eſt mihi, quin filium poſſim pro patria poteſtate cogere, ſi nolit præſtare, quod mihi pollicitus eſt. Atque etiam opportune ecce Chremes mihi obviam venit.*

ANNOTATIONES.

32 *Quî conjecturam hanc nunc facio:*] *Quî*, pro quomodo, unde & pro omnibus caſibus ponitur, apud Plautum atque alios Comicos.

41 *Id mihi da negotî:*] Scilicet (ut vult Donatus) ut caveatur à poſitione pueri ante oſtium. Alii volunt, id mihi da negotii; ut efficiam, quò Pamphilus uxorem velit.

ACTUS

ACTUS III. SCENA III.

SIMO. CHREMES.

Si. JUbeo Chremetem. *Ch.* oh! te ipſum quærebam. *Si.* & ego te. *Ch.* optato advenis.
Aliquot me adière, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viſo, tune, an illi inſaniant.
Si. Auſculta pauca: & quid ego te velim, & tu quod quæris, ſcies.
Ch. Auſculto: loquere, quid velis. (Chreme,
Si. Per ego te Deos oro, & noſtram amicitiam,
Quæ incepta à parvis cum ætate accrevit ſimul;
Perque unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cujus tibi poteſtas ſumma ſervandi datur;
Ut me adjuves in hac re: atque ita, uti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. *Ch.* ah, ne me obſecra:
Quaſi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium eſſe cenſes nunc me, atq; olim, cum dabam?
Si in rem eſt utrique, ut fiant, accerſi jube:
Sed ſi ex ea re plus mali eſt, quam commodi
Utrique; id oro te, in commune ut conſulas,
Quaſi illa tua ſit, Pamphilique ego ſim pater.
Si. Imo ita volo, itaque poſtulo ut fiat, Chreme:
Neque poſtulem abs te, niſi ipſa res moneat. *Ch.* quid eſt?
Si. Iræ ſunt inter Glycerium & gnatum. *Ch.* audio.
Si. Ita magnæ, ut ſperem poſſe avelli. *Ch.* fabulæ.
Si. Profecto ſic eſt. *Ch.* ſic hercle, ut dicam tibi:
Amantium iræ amoris integratio eſt. (tur.
Si. Hem, id te oro, ut ante eamus, dum tempus da-

Si. *Salvere Chremetem volo.* Ch. *O! teipſum quærebam.* Si. *Et ego te.* Ch. *Optatus advenis. Aliquot me convenerunt, qui dicebant, ex te ſe audiviſſe, hodie filiam meam nubere filio tuo: ob id venio huc, ut videam, tune, an illi inſaniant.* Si. *Pauca, quæ dicam, attente audi: & cur ego te alloqui volo, & tu, quod à me quæris, diſces.* Ch. *Audio: loquere, quæ velis.* Si. *Chreme, ego te per Deos oro, & noſtram amicitiam, quæ incepta inter nos, cum parvi adbuc eſſemus, accrevit ſimul cum annis noſtris creſcentibus; perque unicam filiam tuam, & filium meum, cujus ſervandi poteſtas ſumma tibi datur, ut me adjuves in ejus ſalute conſervanda: atque ita nuptiæ inter filium, & filiam tuam fiant, quemadmodum eæ fuerant futuræ.* Ch. *Ah noli me obſecrare: quaſi hoc, ſi juſtum ſit id, orando te à me impetrare oporteat. An alium me opinaris eſſe, atque olim eram, cum ultro filiam meam offerebam in uxorem filio tuo? Si hoc utrique noſtrûm utile eſt, ut hæ nuptiæ fiant, jube filiam meam ad eas faciendas advocari: ſed ſi ex ea re plus mali, quàm commodi utrique plus eventurum eſt; id oro te, ut mei, tuique rationem æque habeas, tanquam filia mea tua ſit, & filius tuus meus.* Si. *Quin ego ita volo, ut dicis: itaque ut fiat poſtulo, Chreme, neque id à te poſtulare velim, niſi re ipſa præſens occaſio id ſuadeat.* Ch. *Quid eſt?* Si. *Iræ ſunt inter Glycerium & Pamphilum.* Ch. *Audio vero.* Si. *Ita graves, ut ſperem filium hunc ab illa poſſe abſtrahi.* Ch. *Fabulæ meræ.* Si. *Profectò ſic eſt, ut dico.* Ch. *Sic etiam eſt, ut dicam tibi: Amantium iræ amoris inſtauratio eſt.* Si. *Hem, id te oro, ut malo occurramus, dum ſe dat occaſio opportuna.*

ANNOTATIO.

6 *Per ego te Deos oro.*] *Per* in obteſtationibus, & adjurationibus ſolet ſeparari à ſuo accuſativo, interjectio nominativo, qui ſæpiſſime eſt, *ego*, ut ſcribit Valla. Virgil. 4. Æn.

Mene fugis? per ego has lachrymas, dextramque tuam te.

Seneca in Agamemnone,

Per te parentis memoriam obteſtor mei.

Plaut. in Menæch. Act. V.

Per ego vobis Deos atque homines dico.

Idem. in Bacchid. Act. V. Sc. V.

Feſtus: *Ob vos ſacro, in quibuſdam precationibus eſt, pro, vos obſecro; ut & ſub vos placo, pro ſupplico.*

Dumque

Dumque ejus lubido occluſa eſt contumeliis;
Prius quam harum ſcelera & lacrumæ confictæ dolis
Reducunt animum ægrotum ad miſericordiam,
Uxorem demus. ſpero conſuetudine, &
Conjugio liberali devinctum, Chreme,
Dehinc facile ex illis ſeſe emerſurum malis.
Ch. Tibi ita hoc videtur: at ego non poſſe arbitror,
Neque illum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.
Si. Quî ſcis ergo iſtuc, niſi periculum feceris?
Ch. At iſtuc periculum in filia fieri, grave eſt.
Si. Nempe incommoditas denique hunc omnis redit;
Si eveniat, quod, Dî prohibeant, diſceſſio:
At ſi corrigitur, quot commoditates, vide.
Principio amico filium reſtitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ invenies virum.
Ch. Quid iſtuc? ſi ita iſtuc animum induxti eſſe utile;
Nolo tibi ullum commodum in me claudier.
Si. Merito te ſemper maximum feci, Chreme.
Ch. Sed quid ais? *Si.* quid? *Ch.* quî ſcis eos nunc diſcordare inter ſe?
Si. Ipſus mihi Davus, qui intimus eſt eorum conſiliis, dixit:
Et is mihi ſuadet, nuptias, quantum queam, ut maturem.
Num cenſes faceret, filium niſi ſciret eadem hæc velle?
Tute adeo jam ejus audies verba. heus, evocate hunc Davum:
Sed eccum, video ipſum foras exire.

dumque ejus libido repreſſa eſt injuriis acceptis; priuſquam harum mulierum fallaciæ & lacrimæ ſimulatæ reducunt ejus animum ægrum amore ad miſericordiam, uxorem illi demus filiam tuam. ego ſpero illum, Chreme, *ingenuæ uxoris conſervatione, & conjugio devinctum, deinde facile ex illis malis, & perdito amore ſe expediturum.* Ch. *Ita tibi videtur: at ego non arbitror eum poſſe inde facile emergere, neque filiam meam perpetuò habere conjugem, neque me perpeti ei ſuperinduci amicam ab illo.* Si. *Quomodo igitur id ſcis, niſi expertus ſis?* Ch. *Ad iſtud experiri in filia difficile, & moleſtum eſt.* Si. *Nempe incommoditas in ſumma huc omnis recidit; ſi eveniat (quod Dii avertant) inter eos ſeparatio: ſi vero corrigitur & reſipiſcit, vide quot commoditates inde naſcentur. primum amico filium reſtitueris: tibi generum firmum, & filiæ maritum invenies.* Ch. *Quid iſtud? fiat ut petis. ſi id tibi perſuaſiſti eſſe utile; nolo tibi ullum commodum in me claudi, & auferri.* Si. *Merito te ſemper, ut amicum verum, maximi feci,* Chreme. Ch. *Sed quid ais?* Si. *Quid quæris?* Ch. *Unde ſcis Pamphilum, & Glycerium nunc inter ſe diſſidere & diſcordare?* Si. *Ipſe Davus, qui interiora eorum conſilia novit, id mihi dixit: & is mihi ſuadet ut nuptias accelerem, quam maxime poſſim. Putaſne id mihi ſuaderet, niſi ſciret filium meum hæc eadem velle? Tu ipſe jam ejus verba audies. hem, accerſite ad me Davum: ſed ecce video ipſum prodire domo.*

ANNOTATIONES.

40 *Quid iſtuc?*] Verbum hoc poſt multas preces aſſenſionem ſignificat. Sic Heautontim.

Quid iſtuc? quandoquidem ducenda eſt, ego abeo propemodum, quam volo.

Et in Adelph.

Quid iſtuc? dabitur quidem, quando hic volt.

47 *Adeo.*] Sæpe ſumitur pro *quoque*, ut hic.

48 *Sed eccum.*] Pro *ecce eum*, veteres dixerant, & *eccillum*, pro *ecce illum*.

ACTUS III. SCENA IV.

DAVUS. SIMO. CHREMES.

Da. AD te ibam. *Si.* quidnam eſt? *Da.* Cur non accerſitur? jam adveſperaſcit. *Si.* audin' tu illum?
Ego dudum non nil veritus ſum, Dave, abs te, ne faceres idem,
Quod volgus ſervorum ſolet; dolis ut me deluderes,
Propterea quod amat filius. *Da.* egon' iſtuc facerem? *Si.* credidi:
Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam. *Da.* quid? *Si.* ſcies:
Nam propemodum habeo tibi jam fidem. *Da.* tandem agnoſti, qui ſiem.
Si. Non fuerant nuptiæ futuræ. *Da.* quid? non? *Si.* ſed eâ gratiâ
Simulavi, vos ut pertentarem. *Da.* quid ais? *Si.* ſic res eſt. *Da.* vide.
Nunquam quivi ego iſtuc intelligere: vah conſilium callidum!
Si. Hoc audi: ut hinc te juſſi introire, opportune hic fit mihi obviam.
Da. Hem! numnam periimus? *Si.* narro huic, quæ tu dudum narraſti mihi.
Da. Quidnam audio? *Si.* gnatam ut det oro, vixque id exoro. *Da.* occidi.
Si. Hem! quid dixti? *Da.* optume, inquam, factum. *Si.* Nunc per hunc nulla eſt mora.
Ch. Domum modo ibo: ut apparentur, dicam: atque huc renuncio.
Si. Nunc te oro, Dave, quoniam ſolus mihi effeciſti has nuptias.

Da. *Ad te ibam, here!* Si. *Quidnam eſt?* Da. *Cur Philumena, deſponſa uxor Pamphilo, non accerſitur? Jam veſpera prope eſt.* Si. *Audiſne tu illum, Chreme? Ego jam pridem, Dave, à te id veritus ſum, ne faceres idem, quod plerique ſervi facere ſolent; ut me dolis deluderes, propterea quod amat filius, cui ad amorem magiſter fueras.* Da. *Egone id facerem in te?* Si. *Id credidi: atque etiam id metuens, quod nunc dicam, te & Pamphilum celavi.* Da. *Quid eſt?* Si. *Scies: Nam prope tibi jam credo.* Da. *Tandem, qui ſim cognoviſti.* Si. *Nuptiæ, quas dicebam me parare, non fuerant futuræ.* Da. *Quid? non?* Si. *Sed ea de cauſa ſimulavi eas mox faciendas, ut vos, quid animi haberetis ad eas, explorarem.* Da. *Quid ais?* Si. *Sic res ſe habet.* Da. *Vide. Nunquam ego intelligere potui te id ſimulare. Vah conſilium prudens, & cautum!* Si. *Audi: poſtquam hinc te juſſi introire domum, opportune Chremes mihi fit obviam.* Da. *Hem! nonne periimus?* Si. *Tunc narravi illi, quæ tu pridem dixiſti mihi.* Da. *Quidnam ego audio?* Si. *Filiam ut det filio meo oro, idque ægre precibus ab eo impetro.* Da. *Interii.* Si. *Hem! quid dixiſti?* Da. *Optime, inquam, feciſti.* Si. *Nunc per Chremetem nulla dilatio eſt, quin nuptiæ fiant.* Ch. *Domum modò ibo: ut nuptiæ apparentur dicam: atque ad vos, quod actum fuerit, celeriter renunciabo.* Si. *Nunc te oro, Dave, quoniam ſolus mihi tuo conſilio effeciſti, ut hæ nuptiæ peragerentur.*

ANNOTATIONES.

2 *Jam adveſperaſcit.*] Ex ritu nuptiarum hoc dictum eſt. Noctu enim uxor ducebatur in domum mariti, prælatis facibus.

10 *Vah.*] Interjectio eſt lætantis, irridentis, inſultantis, mirantis, & blandientis, qualis hic eſt.

12 *Hem! numnam periimus?*] Interjectio metuentis: & hoc ſummiſſe Davus dicit.

Da. Ego

Da. Ego verò ſolus. *Si.* corrigere mihi gnatum porrò enitere.
Da. Faciam herclè ſedulò. *Si.* potes nunc, dum animus iratus eſt.
Da. Quieſcas. *Si.* age igitur: ubi nunc eſt ipſus? *Da.* mirùm, ni domi eſt.
Si. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. *Da.* nullus ſum.
Quid cauſæ eſt, quin hinc in piſtrinum rectâ proficiſcar viâ?
Nihil eſt preci loci relictum: jam perturbavi omnia:
Herum feſelli: in nuptias conjeci herilem filium:
Feci hodie, ut fierent, inſperante hôc, atque invito Pamphilo.
Hem aſtutia! quòd ſi quiêſſem, nihil eveniſſet mali:
Sed eccum, ipſum video: occidi:
Utinam mihi eſſet aliquid hîc, quo nunc me præcipitem darem.

Da. Ego verò ſolus id quidem feci. Si. Poſthac labora filium meum emendare. Da. Dabo ſedulò operam, ut hoc faciam. Si. Potes nunc, dum animus ejus irâ commotus eſt in Glycerium. Da. Fiet; quieſcas. Si. Age igitur. Ubi nunc ipſe eſt Pamphilus? Da. Mirùm, ſi alibi eſt quàm domi. Si. Ibo ad eum atque eadem hæc, quæ dixi tibi, ſimiliter illi dicam. Da. Omnino de me actum eſt. Quæ cauſa impedit, quin rectâ viâ proficiſcar in piſtrinum? Nullus precibus locus relictus eſt, quibus veniam impetrem: omnia turbis permiſcui: herum feſelli Simonem: ejus filium in nuptias præcipitavi: feci ut illæ fierent, nullo modo hanc rem ſperante, ac nolente Pamphilo. O ſubtiles aſtutias! quòd ſi nihil moviſſem, & quietus ſediſſem, nihil accidiſſet mali: ſed ecce, Pamphilum ipſum video: funditus periî: utinam hîc eſſet aliquod præcipitium, in quod me dejicerem.

ANNOTATIO.

17 Da. *Ego verò ſolus.*] Eſt repetitio ſecum iraſcentis.

ACTUS III. SCENA V.

PAMPHILUS. DAVUS.

Pa. UBI illic ſcelus eſt, qui me perdidit? *Da.* periî. *Pa.* atque hoc confiteor,
Jure obtigiſſe: quandoquidem tam iners, tam nulli conſilii
Sum: ſervon' fortunas meas me commiſiſſe futili?
Ergo pretium ob ſtultitiam fero: ſed inultum id nunquam à me auferet.
Da. Poſthac incolumem ſat ſcio fore me, nunc ſi evito hoc malum.
Pa. Nam quid ego nunc dicam patri? negabon' velle me, modò

Pa. Ubi eſt ſceleratus ille, qui me perdidit? Da. Periî. Pa. Atque hoc confiteor, merito meo mihi accidiſſe: quandoquidem tam ſtolidus, & imprudens ſum: an oportuit fortunas meas me committere ſervo, levi & garrulo? Ergo præmium fero ſtultitiæ meæ: ſed impunè id nunquam feret. Da. Si hoc periculum, quod imminet, nunc evito, ſat ſcio, me poſthac ab alio quovis liberum fore. Pa. Sed quid ego nunc dicam patri? negabone me velle uxorem, qui modò

ANNOTATIONES.

1 *Ubi illic ſcelus eſt.*] *Illic* pronomen eſt comicum, & tritum uſu vulgi, *Scelus* pro ſceleſto. Sic Græci ſubſtantivo utuntur pro Adjectivo. Dicitur, *ille ſceleſtus*, relatione non ad vocem *ſcelus*, ſed ad rem ſignificatam, ſcilicet Davum.

2 *Tam nulli conſilii.*] Priſcianus tradit in Inſtitutionibus Grammaticis octo illa nomina, *unus*, *ullus*, *uter*, *nullus*, *totus*, *ſolus*, *alius*, & *alter*, veteres inflectere conſueviſſe ut alia nomina primæ & ſecundæ declinationis.

pollicitus ſum me ipſi obſequuturum? quâ confidentiâ id facere audeam? Nec quid nunc de me faciam, ſcio. Da. *Nec ego quoque quid de me faciam: etſi ego id ago diligenter, ut ſciam quid de me facere poſſim. Dicam Pamphilo me aliquid jam inventurum, ut huic malo nuptiarum aliquam dilationem temporis afferam.* Pa. *Oh.* Da. *Viſus ſum à Pamphilo.* Pa. *Ehodum, bone vir, quid ais? Videſne me miſerum eſſe impeditum tuis conſiliis, quibus me in has nuptias conjeciſti?* Da. *At jam expediam.* Pa. *Expedies?* Da. *Certè id efficiam, Pamphile.* Pa. *Nempe ut modò expediviſti.* Da. *Imò meliùs, ut ſpero.* Pa. *Oh furcifer! Egone tibi credam? Tu rem tot difficultatibus implicatam & deſperatam reſtituere poteris? Hem! quo homine innixus ſum, qui me hodie ex tranquilliſſimo ſtatu, in has nuptias moleſtas conjeciſti. An non dixi hoc malum eventurum eſſe?* Da. *Dixiſti.* Pa. *Quâ pœnâ dignus es?* Da. *Cruce. Sed paululùm permitte ut recipiam animum: jam aliquid conſilium diſquiram.* Pa. *Hei mihi! cùm non habeo ſpatium temporis ad te puniendum, ut volo: nam hoc breve tempus permittit mihi conſulere rebus meis, non de te pœnas ſumere.*

Qui ſum pollicitus ducere? quâ fiduciâ id facere
    audeam?
Nec, quid me nunc faciam, ſcio. *Da.* nec de me
    equidem, atque id ago ſedulò.
Dicam aliquid jam inventurum, ut huic malo ali-
    quam producam moram. *Pa.* oh.
Da. Viſus ſum. *Pa.* ehodum, bone vir, quid ais?
    vidên' me conſiliis tuis
Miſerum impeditum eſſe? *Da.* at jam expediam.
    Pa. expedies? *Da.* certè, Pamphile.
Pa. Nempe ut modò. *Da.* imò meliùs ſpero.
    Pa. oh! tibi ego ut credam, furcifer?
Tu rem impeditam & perditam reſtituas? hem!
    quò fretus ſum, (nuptias.
Qui me hodie ex tranquilliſſimâ re conjeciſti in
An non dixi hoc eſſe futurum? *Da.* dixtî. *Pa.* quid
    meritus? *Da.* crucem.
Sed paululùm ſine ad me ut redeam: jam aliquid
    diſpiciam. *Pa.* hei mihi!
Cùm non habeo ſpatium, ut de te ſumam ſuppli-
    cium, utì volo:
Namque hocce tempus, præcavere mihi me, haud
    te ulciſci, ſinit.

ANNOTATIONES.

10 *Ehodum.*] Interjectio ad ſe vocantis.

12 *Oh!*] Admirantis eſt, cum contemptu, ut mox infrà, *Oh! tibi ego ut credam, furcifer?*

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS. PAMPHILUS. DAVUS.

Ch. *Hoc-ne credi, aut verbis exprimi poteſt, ut tanta veſania cuiquam à naturâ inſita ſit, ut malis gaudeat aliorum, atque ex incommodis*

Ch. Hoccine credibile eſt, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut ſiet,
Ut malis gaudeat alienis, atque ex incommodis

ANNOTATIO.

3 *Ut malis gaudeat.*] *Gaudeant*, alii legunt. Si *gaudeant* leges, cùm Terentius dixerit *cuiquam*, numerus erit pluralis pro ſingulari: ut alibi idem poëta; *Si quiſquam eſt, qui ſtudere ſe placeat bonis Quamplurimis & minimè multos lædere; In his poëta nomen profitetur ſuum.* Sic Plaut. in Curcul. Act. I. Sc. V. *Sua quiſque habeant, quod ſuum eſt.* Virg. *Quiſque ſuos patimur manes.* Iterum Plaut. in Captivis; *Ubi quiſque vident, eunt obviàm:* Sunt enim ſigna univerſalia; *quiſque, quiſquam, quicumque.*

Alterius

Alterius ſua ut comparet commoda? ah,
Idne eſt verum? Imò id genus eſt hominum peſſumum,
In denegando modò queis pudor eſt paululùm:
Pòſt ubi jam tempus eſt promiſſa perfici,
Tum coacti neceſſariò ſe aperiunt, & timent;
Et tamen res cogit eos denegare: ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Proximus ſum egomet mihi. attamen ubi fides,
Si roges; nihil pudet: hîc, ubi opus eſt,
Non verentur: illìc, ubi nihil opus eſt, ibi verentur.
Sed quid agam? adeamne ad eum, & cum eo injuriam hanc expoſtulem?
Mala ingeram multa: atque aliquis dicat, Nihil promoveris.
Multùm: moleſtus certè ei fuero, atque animo (morem geſſero.
Pa. Charine, & me & te imprudens, niſi quid Dî reſpiciunt, perdidi.
Ch. Itane imprudens? tandem inventa eſt cauſa; (ſolviſti fidem.
Pa. Quî tandem? *Ch.* etiam nunc me ducere iſtis dictis poſtulas?
Pa. Quid iſtuc eſt? *Ch.* poſtquam me amare dixi, complacita eſt tibi.
Heu me miſerum, quum tuum animum ex animo ſpectavi meo!
Pa. Falſu' es? *Ch.* non tibi ſatìs eſſe hoc viſum ſolidum eſt gaudium,
Niſi me lactâſſes amantem, & falſâ ſpe produceres?
Habeas. *Pa.* habeam? ah neſcis quantis in malis verſer miſer,
Quantaſque hic ſuis conſiliis mihi confecit ſolicitudines,
Meus carnifex. *Ch.* quid iſtuc tam mirum, ſi de (te exemplum capit?

ſua capiat commoda? Ah, idne eſt verum? certè genus id hominum eſt deterrimum: ſi quid rogentur, tunc his tantummodo paululum in denegando pudoris eſt: poſtea ubi tempus eſt, id, quod promiſerunt, præſtari, tunc neceſſariò animum detegunt, audendo cum timore quodam; & tamen pudore abjecto, res petita, quam dare nolunt, cogit eos denegare: tunc eorum oratio impud.n: ſſima talis eſt: Quis tu es? quâ neceſſitudine mihi conjunctus? cur meam rem tibi dem? Heus, licet mihi ſis proximus; tamen ipſe mihi ſum proximior. Quòd ſi eos roges, Ubi eſt fides, quam mihi dederas? tunc nullo pudore afficiuntur: hîc, ubi opus eſt, poſtquam jam promiſerunt, vereri fidem datam frangere, non verentur: illîc, ubi nihil opus eſt vereri petita denegare, cùm nondum promiſerunt, ibi verentur. Sed quid agam? adeamne Pamphilum? & cum eo conquerar de injuriâ, quam mihi facit, accipiens Philumenam in uxorem, contrà quàm mihi promiſerat? injiciam in eum multa maledicta: Quòd ſi quis dicet nihil profeceris: multùm reſpondebo: Saltem, ſi nihil proficiam; moleſtiam ei exhibuero, atque animo obſequutus fuero. Pa. *Charine, & me, & te imprudens, & inſciens, niſi nos Dîi in hâc re juvent, perdidi.* Ch. *Itane imprudens feciſti? Tandem inveniſti pr.etext.m fallaciæ. Præclarè fidem datam liberâſti ſcilicet.* Pa. *Quid tandem vis dicere?* Ch. *Etiamne quæris me iſtis dictis tuis fallere?* Pa. *Quidnam iſtud eſt, quod mihi objicis?* Ch. *Poſtquam me amare dixi Philumenam, ſtatim etiam placuit illa tibi. Heu me miſerum, qui tuum animum ex meo æſtimavi!* Pa. *Erras valde, Charine, qui ſic de meo ingenio judices.* Ch. *Nonne tibi viſum eſt ſatìs hoc eſſe integrum gaudium, niſi me amantem promiſſis foviſſes, & ſ. e falſâ detineres? Habeas tibi illam.* Pa. *Habeam? Ah neſcis quantis in malis poſitus ſim miſer, quantaſque moleſtias atque ægritudines mihi creaverit Davus hic meus carnifex.* Ch. *Quid iſtud mirum eſt, ſi te imitatur?*

ANNOTATIONES.

6 *Denegando modò queis pudor eſt paululùm.*] Don. *Queis pudor paululùm adeſt.* Et hic eſt ſenſus; quibus pudor ſolummodò adeſt in denegando ea, quæ ab his petuntur: poſtquam polliciti ſunt, & tempus eſt promiſſa perfici; tunc neceſſariò ſe aperiunt, timidè tamen: ſed res, quam promiſſam dare nolunt, cogit eos hanc denegare.

20 *Ducere.*] Pro fallere. Græci ὑπάγειν, eâdem ſignificatione dicunt. Alii *ſeducere* legunt:

26 *Mihi confecit ſolicitudines.*] Alii *conflavit.*

Pa. Haud iſtuc dicas, ſi cognôris vel me, vel amorem meum. (propterea tibi
Ch. Scio, cum patre altercâſti dudum, & is nunc
Succenſet, nec te quivit hodie cogere illam ut duceres.
Pa. Imò etiam, quò tu minùs ſcis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec poſtulabat nunc quiſquam uxorem dare.
Ch. Scio: tu coactus tuâ voluntate es. *Pa.* mane,
Nondum etiam ſcis. *Ch.* ſcio equidem illam ducturum eſſe te.
Pa. Cur me enecas? hoc audi: nunquam deſtitit
Inſtare, ut dicerem eſſe ducturum patri,
Suadere, orare, uſque adeò, donec perpulit.
Ch. Quis homo iſtuc? *Pa.* Davos. *Ch.* Davos? *Pa.* Davos omnia.
Ch. Quamobrem? *Pa.* neſcio: niſi mihi deos ſatìs
Scio fuiſſe iratos, qui auſcultaverim.
Ch. Factum hoc eſt, Dave? *Da.* factum eſt. *Ch.* hem, quid ais, ſcelus?
At tibi Dî dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, ſi omnes hunc conjectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc, conſilium darent?
Da. Deceptus ſum, at non defatigatus. *Ch.* ſcio.
Da. Hâc non ſucceſſit, aliâ aggrediemur viâ:
Niſi id putas, quia primò proceſſit parum,
Non poſſe jam ad ſalutem converti hoc malum.
Pa. Imò etiam: nam ſatìs credo, ſi advigilaveris,
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.
Da. Ego, Pamphile, hoc tibi pro ſervitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctesque & dies
Capitis periculum adire, dum proſim tibi.
Tuum'ſt, ſi quid præter ſpem evenit, mî ignoſcere.
Parum ſuccedit quod ago; at facio ſedulò.

Pa. *Si cognoveris vel me, vel amorem meum erga aliam, quàm Philumenam; non iſtud dicas.* Ch. *Sat ſcio, tu patri tuo jampridem repugnâſti, & is propterea tibi nunc iraſcitur, nec te potuit cogere, ut Philumenam uxorem duceres.* Pa. *Imò etiam rem ignoras, quò minùs cognoſcis miſerias meas, hæ nuptiæ non apparabantur mihi, nec quiſquam vel Simo, vel Chremes de Philumenâ mihi dandâ cogitabant.* Ch. *Scio: nemine jubente tuâ voluntate coactus es.* Pa. *Mane, audi, nondum ſcis, ut res ſe omnino habeat.* Ch. *Scio equidem te illam ducturum.* Pa. *Cur me dictis enecas? Hoc audi: hic nunquam ceſſavit me urgere ut patri dicerem me ducturum, ſuadere, orare, eò uſque, donec me tandem impulit invitum ad id faciendum.* Ch. *Quis homo te ad hoc impulit?* Pa. *Davus.* Ch. *Davus?* Pa. *Davus cum iſta omnino turbavit.* Ch. *Quamobrem?* Pa. *Neſcio ob quam cauſam adeò turbavit omnia: niſi quia Dii, ſat ſcio, mihi irati fuerunt, qui ei aures præbuerim.* Ch. *Hocne factum eſt à te, Dave?* Da. *Factum.* Ch. *At te Dii perdant, ut meritus es. Eho, dic mihi, ſi omnes hunc inimici in has nuptias, quas averſatur, conjicere vellent, quid niſi hoc, quod dediſti conſilium, ei darent?* Da. *Deceptus ſum eventu, at non defatigatus, ut rem in meliùs referre deſperem.* Ch. *Scio, ſcilicet.* Da. *Hâc ratione res non ſucceſſit, aliâ aggrediemur: niſi putas, quia primò parum feliciter evenit, non poſſe hoc malum jam ad ſalutem referri.* Pa. *Imò verò, puto id poſſe fieri: nam etiam credo facilè, ſi diligenter operam dederis, ex unis duas mihi conficies nuptias.* Da. *Ego, Pamphile, cùm tuus ſim ſervus, hoc tibi debeo, conari totis viribus, noctesque dieſque mortis periculo me exponere, dummodo tibi utilitatem afferam. Te verò convenit, ſi quid contra exſpectationem tuam everit, mihi ignoſcere, Si parum ſucceſſit, quod ago; at facio ex animo, & bonâ fide. Vel ſi opera mea tibi non placet;*

ANNOTATIONES.

20 *Scio, cum patre altercâſti dudum.*] Ironia.

43 *At tibi Dî.*] At principium eſt increpationi aptum. Virg. 2. Æn.

At tibi pro ſcelere, exclamat, pro talibus auſis, &c. Horat.

At ò deorum, quiſquis in cœlo regis
Terras, & humanum genus.

44 *Dic mihi.*] Semper hoc *dic mihi* injurioſum eſt, aut curioſiùs interrogantis, ait Donat. in hâc fabulâ, & in Hecyrâ. Virg. *Dic mihi, Damœta.* Inducitur Menalcas amarè interrogans Damœtam.

Vel melius tu aliud reperi: me miſſum face.
Pa. Cupio: reſtitue in quem me accepiſti locum.
Da. Faciam. *Pa.* at jam hoc opus eſt. *Da.* hem, ſt, mane; crepuit à Glycerio oſtium.
Pa. Nihil ad te. *Da.* quæro. *Pa.* hem, nunccine demum? *Da.* at jam hoc tibi inventum dabo.

tu aliud melius reperi: me verò abire jube. Pa. *Cupio: tu verò in eum ſtatum me reſtitue, in quo eram antequam patri promiſiſſem me uxorem ducturum.* Da. *Faciam.* Pa. *At jam opus eſt, ſtatim te hoc facere.* Da. *Hem, ſt, mane; Glycerii oſtium concrepuit.* Pa. *Hoc nihil ad te pertinet, qui attentus eſſe debes conſilio cogitando.* Da. *Id quæro.* Pa. *Hem, an hoc tandem agis?* Da. *At jam hoc inventum tibi dabo.*

ANNOTATIONES.

59 *Hem, ſt, mane.*] *St,* ſi legatur, indicit ſilentium. Nam *ſt,* ſibili ſunt ſilentium imperantes. Plaut. in Epid. Act. II, Sc. II. *St, St, habete animum bonum.*

59 *Crepuit à Glycerio oſtium.*] Ablativus, cum præpoſitione à, eſt loco genitivi, quod frequens eſt Terentio.

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS. PAMPHILUS. CHARINUS. DAVUS.

My. JAM, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum: tu modò, anime mi, noli te macerare.
Pa. Myſis. *My.* quid eſt? hem Pamphile, optimè mihi te offers. *Pa.* quid eſt?
My. Orare juſſit, ſi ſe ames, hera, jam ut ad ſeſe venias:
Videre ait te cupere. *Pa.* vah, perii: hoc malum integraſcit.
Siccine me, atque illam operâ tuâ nunc miſeros ſolicitarier?
Nam idcirco acceſſor, nuptias quòd mî apparari ſenſit.
Ch. Quibus quidem quàm facilè poterat quieſci, ſi hic quiêſſet.
Da. Age, ſi hic non inſanit ſatìs ſuâ ſponte, inſtiga. *My.* atque ædepol
Ea res eſt, proptereaque nunc miſera in mœrore eſt. *Pa.* Myſis,
Per omneis tibi adjuro deos: nunquam eam me deſerturum,
Non, ſi capiundos mihi ſciam eſſe inimicos omneis homines.
Hanc mî expetivi: contigit: conveniunt mores: valeant,
Qui inter nos diſſidium volunt: hanc, niſi mors, mî adimet nemo.

My. *Jam tuum Pamphilum, ubicunque is erit, curabo, ut brevì inveniam, & mecum tibi adducam: tu tantummodo, anime mi, ô Glycerium! noli te ſollicitudine macerare.* Pa. *Myſis.* My. *Quid eſt? Hem, Pamphile, opportunè mihi obvius fis.* Pa. *Quid eſt?* My. *Hera a te me orare juſſit, ut ſi ſe ames, jam ad ſe venias: ait, ſe cupere te videre.* Pa. *Vah, periî: hoc malum, nempe, hæc animi anxietas, propter metum nuptiarum, ex integro me cruciat. Itane oportet me, atque illam tuâ operâ nunc miſeros ſollicitari? Nam idcircò à Glycerio accerſor, quia nuptias mihi apparari audivit.* Ch. *A quibus quidem nuptiis liberi, & quieti eſſe potuiſſemus, ſi Davus quieviſſet, nec his dolis omnia perturbaſſet.* Da. *Age, ſi Pamphilus hic non ſatis inſanit ſponte ſua, tu illum incita.* My. *Atque ædepol ea cauſa eſt, propter quam nunc miſera in dolore, & luctu eſt.* Pa. *Myſi, per omnes deos tibi affirmo, nunquam eam me deſerturum, non ſi omnium hominum inimicitias ſciam me ſuſcepturum. Hanc meam eſſe cupidè exoptavi; illa mihi obvenit: noſtri mores conveniunt: procul faceſſant, qui inter nos diſſidium fieri volunt: hanc, niſi mors, mihi auferet nemo.*

My. Reſipiſco. *Pa.* non Apollinis magìs verum, atque hoc, reſponſum eſt.
Si poterit fieri, ut ne pater per me ſtetiſſe credat,
Quò minùs hæ fierent nuptiæ; volo: ſed ſi id non poterit;
Id faciam, in proclivi quod eſt, per me ſtetiſſe ut credat.
Quis videor? *Ch.* miſer æquè atque ego. *Da.* conſilium quæro. *Ch.* fortis es.
Scio, quid conere. *Da.* hoc ego tibi profectò effectum reddam.
Pa. Jam hoc opus eſt. *Da.* quin jam habeo. *Ch.* quid eſt? *Da.* huic, non tibi, habeo; ne erres.
Ch. Sat habeo. *Pa.* quid facies? cedò. *Da.* dies hic mî ut ſit satìs, vereor,
Ad agendum: ne vacuum eſſe me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc vos amolimini: nam mî impedimento eſtis.
Pa. Ego hanc viſam. *Da.* quid tu? quò hinc te agis? *Ch.* verum vis dicam? *Da.* imò etiam:
Narrationis incipit mihi initium. *Ch.* quid me fiet?
Da. Eho impudens, non ſatìs habes, quòd tibi dieculam addo,
Quantùm huic promoveo nuptias? *Ch.* Dave, attamen. *Da.* quid ergo?
Ch. Ut ducam. *Da.* ridiculum! *Ch.* huc face ad me venias, ſi quid poteris.
Da. Quid veniam? nihil habeo. *Ch.* attamen, ſi quid. *Da.* age veniam. *Ch.* ſi quid,
Domi ero. *Da.* Tu, Myſis, dum exeo, parumper opperire hîc.
My. Quapropter? *Da.* ita factò eſt opus. *My.* matura. *Da.* jam, inquam, hîc adero.

My. *Animum recipio.* Pa. *Non Apollinis reſponſum magìs verum atque hoc eſt. Si poterit fieri, ne pater credat, me fuiſſe in cauſâ, quò minùs hæ nuptiæ fierent, libenter id volo: ſed ſi id fieri non poterit, id faciam ad quod animus propenſus eſt, ut pater credat me in cauſâ fuiſſe, cur hæ nuptiæ infectæ permanerent. Quis tibi videor eſſe, Charine?* Ch. *Æquè mihi videris miſer eſſe atque ego.* Da. *Conſilium quæro, ut his nuptiis me expediam.* Ch. *Fortis es, qui id quæras. Scio quid coneri, & quàm difficile ſit id perficere.* Da. *Hoc ego tibi profectò, quod inveni, effectum reddam, Pamphile.* Pa. *Jam hoc opus eſt, quod ais te effecturum.* Da. *Quin jam habeo paratum, ut ſtatim id exequar.* Ch. *Quid eſt?* Da. *Non id excogitavi tui gratiâ, ſed Pamphili; ne erres.* Ch. *Ego ſatìs habeo, ſi huic conſulas.* Pa. *Dic mihi, Dave, quid facies mei cauſâ?* Da. *Vereor, ut hic dies mihi ſufficiat ad agendum quod deliberavi: ne me otium habere credas ad narrandum tibi, quod ſum facturus. Proinde vos hinc amovete: nam mihi impedimento eſtis.* Pa. *Ego Glycerium inviſam.* Da. *Quid tu, Charine? quò tendis?* Ch. *Vis dicam verum?* Da. *Hic Charinus non abiturus eſt, puto; imò etiam: velut narrationis alicujus mihi incipit initium.* Ch. *Quid de me fiet? me miſerum!* Da. *Eho, impudens, nonne ſatìs habes, quòd tibi diem addam; quo temporis ſpatio profero nuptias Pamphili? tu verò poſſis ambire, orare Chremetem, atque ejus amicos.* Ch. *Dave, attamen.* Da. *Quid ergo eſt?* Ch. *Fac ut ducam Philumenam.* Da. *O ridiculum hominem! Quaſi illa ſit in meâ poteſtate.* Ch. *Fac, ut ad me venias, ſi quid poteris efficere mei gratiâ.* Da. *Quid ergo veniam? Nihil habeo, quod tui cauſâ poſſim.* Ch. *Attamen ſi quid poſſis.* Da. *Age, veniam.* Ch. *Si quid feceris quod mihi renunciandum ſit, domi ero.* Da. *Tu, Myſis, expecta hîc paulisper, dum egrediar domo Glycerii.* My. *Quamobrem?* Da. *Ita fieri opus eſt.* My. *Feſtina.* Da. *Jam, inquam, hîc adero.*

ANNOTATIONES.

16 *Ut ne pater per me ſtetiſſe credat.*] *Ut ne* idem ſignificat quod *ne*. Plaut. in Mercat. *At ego expurgationem habebo, ut ne ſuccurrat.* Terentius ipſe in Eunucho: *Ulciſcar, ut ne impunè in nos illuſeris.* Sic & Cicero: *Fides ſua patietur, ut ſocrus adoleſcentis rea ne fiat.*

19 *Conſilium quæro.*] Meliùs eſt hoc à Davo dici, quàm à Pamphilo.

20 *Scio, quid conere.*] Si Pamphili eſt perſona, Ironia eſt in Davum; & ſenſus eſt, ut ſuprà, ſcio quid conere, nempe ut interim me miſerum reddas, & ex unis nuptiis, geminas mihi conficias. Sed non eſſe perſonam Pamphili ex ſubjectis oſtenditur. Si Charini eſt perſona, ſenſus eſt: ſcio quid conere; ſed an efficere poſſis neſcio.

26 *Narrationis mihi incipit initium.*] Quia, hoc; *Verum vis dicam*, eſt velut procœmium narraturi.

ACTUS IV. SCENA III.

MYSIS.

My. NIlne eſſe proprium cuiquam? Dî voſtram fidem.
Summum bonum eſſe heræ putabam hunc Pamphilum;
Amicum, amatorem, virum, in quôvis
Paratum: verùm ex eo nunc miſera quem capit
Dolorem? facilè hîc plus mali eſt, quàm illîc boni.
Sed Davus exit: mi homo, quid iſtuc, obſecro, eſt?
Quò portas puerum?

My. *Itane eſt, ut nihil ſit proprium cuiquam hominum? Dii! veſtram fidem imploro. Putabam hunc Pamphilum ſummum bonum eſſe heræ meæ Glycerii; amicum certum, amatorem perpetuum, virum ſemper ubique paratum ad eam tuendam: verùm quem ejus cauſâ miſera nunc patitur dolorem? certè plus mali eſt in dolore quem illa percipit, quàm boni in illius Pamphili amore. Sed Davus exit è domo Glycerii: Mi homo, quid iſtud, obſecro, eſt? quò portas hunc puerum?*

ANNOTATIONES.

1 *Proprium.*] Dicitur, quod non eſt cum aliis commune, quod eſt perpetuum, & ſtabile, & cujus non ſolùm poſſeſſio noſtra, ſed etiam proprietas, & dominium eſt. Virg.

—— *Nimiùm vobis Romana propago*
Viſa potens, ſuperi! propria hæc ſi dona fuiſſent.

Plaut. in Mercatore, Act. II. Sc. III.

Proprium nequit mihi evenire, quod cupio.

7 *Quò portas puerum?*] Davus ex ædibus Glycerii exportat infantem pannis involutum, traditumque ancillæ; quaſi mater eum ante fores Simonis exponi mandâſſet. Cæterùm in pluribus codicibus continuantur hæ duæ Scenæ, ut unam conficiant.

ACTUS IV. SCENA IV.

DAVUS. MYSIS.

Da. MYſis, nunc opus eſt tuâ
Mihi ad hanc rem expromptâ memoriâ atque aſtutiâ.
My. Quidnam incepturus? *Da.* accipe à me hunc ocyus,
Atque ante noſtram januam appone. *My.* obſecro,
Humine? *Da.* ex arâ hinc ſume verbenas tibi,
Atque eas ſubſterne. *My.* quamobrem id tute non facis?
Da. Quia, ſi fortè opus ad herum jusjurandum mihi,
Non appoſuiſſe, ut liquidò poſſim. *My.* intelligo.

Da. *Myſis, nunc opus eſt mihi, ad hanc rem quam paro, tuâ memoriâ præſenti, & promptâ ex tempore, atque aſtutiâ tuâ.* My. *Quidnam incepturus es?* Da. *Accipe citò hunc puerum à me, atque ante januam noſtram appone.* My. *Obſecro, an hunc in terrâ ponam?* Da. *Ex arâ hac ſume verbenas, atque eas vice ſtramenti ei ſubjice.* My. *Quamobrem tu ipſe hoc non facis?* Da. *Quia ſi fortè opus mihi ſit jusjurare, hero id exigenti, id certò & ſincerè facere poſſim.* My. *Intelligo.*

ANNOTATIONES.

5 *Ex arâ hinc ſume verbenas.*] Aræ in ſcenâ erant veræ & propriæ: dextra Baccho in Tragœdiâ; Apollini in Comœdiâ; ſiniſtra ei deo, vel heroi, cui ludi fiebant. In his verbenæ imponebantur Apollini. Videatur Evanthius in prolegomenis in hunc autorem. Item Scaliger in poëticâ, lib. I. cap. xxi. Taubmannus in Moſtellarium Plauti, Act. V. Sc. I. & Voſſius in Inſt. poëticis, cap. x. lib. II.

8 *Liquidò.*] Liquidò jurare, liquidò dicere, eſt purè, manifeſtè, apertè, certè, omnino.

Unde nova iſta religio venit tibi in mentem? Da. *Maturè, ut quid poſtea acturus ſum intelligas. Proh Jupiter!* My. *Quid eſt?* Da. *Sponſæ Pamphili pater Chremes intervenit, dum loquimur. Abjicio conſilium, quod primùm ante adventum ejus ceperam.* My. *Neſcio quid narres.* Da. *Ego quoque hinc à dextrâ parte, quâ venit Chremes, me venire ſimulabo: tu vide, ut quibuſcunque verbis, quibus opus erat, ſubſervias, & commodes orationi meæ.* My. *Ego nihil intelligo, quid tu agas: ſed ſi opus eſt vobis in aliquâ re operâ meâ, aut tu plùs prævides, quàm ego, hîc exſpectabo, ne, quod vobis commodum eſt, tardem.*

Nova nunc religio in te iſtæc inceſſit, cedò?
Da. Move ocyus te, ut, quid agam, porrò intelligas.
Pro Jupiter! *My.* quid? *Da.* ſponſæ pater intervenit.
Repudio conſilium, quod primùm intenderam.
My. Neſcio quid narres. *Da.* ego quoque hinc ab dextrâ
Venire me adſimulabo: tu, ut ſubſervias
Orationi, utcumque opus ſit, verbis, vide.
My. Ego, quid agas, nihil intelligo: ſed, ſi quid eſt,
Quod meâ operâ opus ſit vobis, aut tu plùs vides,
Manebo, ne quid voſtrum remorer commodum.

ANNOTATIONES.

15 *Utcunque opus ſit, verbis.*] Hæc dicens Davus abit, priuſquam fraudulentum ejus conſilium Myſis intelligat: quæ cauſa eſt, ut ea in Scenâ proximâ præter rem Davo reſpondeat, ac ferè prodat ipſius commentum.

18 *Ne quid voſtrum remorer commodum.*] Commodum Pamphili. Cæterùm hæc Scena eſt actuoſa: magìs enim in geſtu, quàm oratione eſt conſtituta.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. MYSIS. DAVUS.

Ch. *Redeo, poſtquam apparavi ea, quæ opus fuit apparare ad celebrandas nuptias filiæ, ut jubeam vocari eos, quos his intereſſe convenit: ſed quid hoc eſt? Puer herclè eſt: mulier, tune hîc poſuiſti eum?* My. *Ubinam eſt Davus?* Ch. *Non mihi reſpondes?* My. *Hem, nuſquam in his locis reperitur ille, væ miſeræ mihi! Homo me reliquit, atque abiit.* Da. *Dii veſtram fidem! quantus tumultus in foro? quanta multitudo hominum eſt, qui illîc litigant? Tum annona cara eſt: neſcio, quid aliud dicam.* My. *Cur tu, quæſo, hîc me ſolam reliquiſti?* Da. *Hem, quænam fabula hîc agitur?*

Ch. REvertor, poſtquam, quæ opus fuère ad nuptias
Gnatæ, paravi, ut jubeam accerſi: ſed quid hoc?
Puer herclè eſt: mulier, tun' appoſuiſti hunc? *My.* ubi
Ille eſt? *Ch.* non mihi reſpondes? *My.* hem, nuſquam eſt, væ miſeræ mihi!
Reliquit me homo, atque abiît. *Da.* dî voſtram fidem!
Quid turbæ eſt apud forum? quid illîc hominum (litigant?
Tum annona cara eſt: quid dicam aliud, neſcio.
My. Cur tu, obſecro, hîc me ſolam? *Da.* hem, quæ hæc eſt fabula?

ANNOTATIONES.

2 *Sed quid hoc?*] Interrogatio eſt ignorantis Chremeti quid eſſet, quod primum viderat. Erat autem puer pannis involutus.

4 *Ubi ille eſt?*] Myſis Davum requirit, qui ſe ſummoverat, conſpecto Chremete; ut ipſe de foro venire videretur.

Væ miſeræ mihi.] Quaſi dicat, Davi mandato huc veni; at ille me reliquit, atque abiit.

5 *Dî voſtram fidem!*] A dextrâ veniens Davus ſimulat ſe è foro venire.

7 *Tum annona cara eſt:*] Hoc Davus ad ſpectatores converſus, vel ſummiſſe dicit. Eſt autem annona res omnis quæ ad annuum victum reponitur.

8 *Cur tu, obſecro, hîc me ſolam?*] Simplicitas Myſidis ferè detegit fallaciam.

Eho,

Eho, Myſis, puer hic unde eſt? quiſve huc attulit?
My. Satîn' ſanus es, qui me id rogites? *Da.* quem ego igitur rogem,
Qui hîc neminem alium video? *Ch.* miror, unde ſit.
Da. Dicturan' quod rogo? *My.* au. *Da.* concede ad dexteram.
My. Deliras: non tute ipſe? *Da.* verbum ſi mihi
Unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.
My. Malè dicis. *Da.* unde eſt? dic clarè. *My.* à vobis. *Da.* ha, ha, hæ.
Mirùm verò, impudenter mulier ſi facit.
Ch. Ab Andriâ eſt ancilla hæc, quantùm intelligo.
Da. Adeòn' videmur vobis eſſe idonei,
In quibus ſic illudatis? *Ch.* veni in tempore.
Da. Propera adeò puerum tollere hinc ab januâ.
Mane: cave quòquam ex iſtôc exceſſis loco.
My. Dî te eradicent: ita me miſeram territas.
Da. Tibi ego dico, an non? *My.* quid vis? *Da.* at etiam rogas?
Cedò, cujum puerum hîc appoſuiſti? dic mihi.
My. Tu neſcis? *Da.* mitte id, quod ſcio: dic, quod rogo.
My. Veſtri. *Da.* cujus veſtri? *My.* Pamphili. *Da.* hem, quid Pamphili?
My. Eho, an non eſt? *Ch.* rectè ego ſemper fugi has nuptias.
Da. O facinus animadvertendum! *My.* quid clamitas?
Da. Quemne ego herì vidi ad vos adferri veſperi?
My. O hominem audacem! *Da.* verum: vidi Cantharam
Subfarcinatam. *My.* Dîs pol habeo gratias,
Cùm in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.

Eho, Myſis, unde puer hic allatus eſt? quiſve hunc portavit huc? My. *Satìſne animi ſanus es, qui hoc à me quæras?* Da. *Quem igitur interrogem, qui neminem hîc alium, quàm te video?* Ch. *Miror unde ſit.* Da. *Reſpondebiſne, Myſis, ad id, quod quæro?* My. *Au.* Da. *Veni ad dexteram.* My. *Deſipis: an non tu ipſemet mihi eum in manus dediſti?* Da. *Si mihi verbum unum, præter id quod te rogo, dixeris, vapulabis; cave ne id facias.* My. *Malè mihi dicis.* Da. *Unde hic puer eſt? dic clarè.* My. *à vobis.* Da. *Ha, ha, hæ, ô rem ridiculam. Quid mirum eſt, ſi mulier meretrix impudenter mentiatur.* Ch. *Hæc ancilla Glycerii eſt, quantùm intelligo.* Da. *Vobiſne videmur adeò opportuni veſtris ludificationibus & impoſturis?* Ch. *Veni in tempore.* Da. *Feſtina celeriter hunc puerum auferre à januâ: hic mane: cave ne quòquam aliò pedem moveris ex hôc loco.* My. *Dii te funditus perdant, qui me miſeram adeò terrefacis.* Da. *Tibine ego dico, an non?* My. *Quid vis?* Da. *At etiam quæris, quid velim? dic cujus puerum ante hoc oſtium poſuiſti? dic mihi.* My. *Neſciſne cujus ſit?* Da. *Tace id quod ſcio: dic quod quæro.* My. *Veſtri.* Da. *Cujus veſtri?* My. *Pamphili.* Da. *Hem, quid ais, Pamphili?* My. *Eho, an non eſt?* Ch. *Meritò ſemper ego has vitare volui nuptias.* Da. *O facinus puniendum!* My. *Cur adeò exclamas?* Da. *Tune hunc puerum dicis eſſe Pamphili, quem ego herì vidi ad vos afferri ſub veſperam?* My. *O hominem impudentem!* Da. *Verum eſt: vidi Cantharam ſarcinâ oneratam.* My. *Diis pol habeo gratias; quandoquidem parienti Glycerio aliquot affuerunt liberæ matronæ, quibus credi oportet.*

ANNOTATIONES.

12 *Au.*] Interjectio turbatæ & conſternatæ mulieris.

Concede ad dexteram.] Hæc ſummiſsè: monet ancillam Myſidem, ut clam, quid ſit opus eam monere, poſſit.

13 *Verbum ſi mihi unum.*] Comminatur ſummiſsè Davus.

21 *Mane: cave.*] Rurſum hæc Davus ſummiſsè loquitur, non audiente Chremete, & eſt interminatio prohibentis, ne tollat Myſis puerum.

25 *Mitte id, quod ſcio:*] Hæc ſummiſsè etiam dicit.

26 *Cujus veſtri?*] Vult datâ operâ Pamphilum nominari.

31 *Dîs pol habeo gratias.*] Habemus illis gratiam à quibus fatemur beneficium accepiſſe, nec poſſe illud referre: diis verò dixit habeo gratias, quas his reddere nequit.

32 *Aliquot adfuerunt liberæ.*] Servis non liceat teſtimonium perhibere.

Da. Næ

Da. Næ illa illum haud novit, cujus cauſâ hæc incipit.
Chremes, ſi poſitum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tanto herclè magìs dabit.
Ch. Non herclè faciet. *Da.* nunc adeò, ut tu ſis ſciens, 36
Ni puerum tollis, jamjam ego hunc mediam in viam
Provolvam, teque ibidem pervolvam in luto.
My. Tu pol homo non es ſobrius. *Da.* fallacia
Alia aliam trudit: jam ſuſurrari audio, 40
Civem Atticam eſſe hanc. *Ch.* hem. *Da.* coactus legibus
Eam uxorem ducet. *My.* au, obſecro, an non civis eſt?
Ch. Jocularium in malum inſciens penè incidi.
Da. Quis hîc loquitur? ô Chreme, per tempus advenis: 44
Auſculta. *Ch.* audivi jam omnia. *Da.* anne tu omnia?
Ch. Audivi, inquam, à principio. *Da.* audîſtin' obſecro? hem
Scelera! hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic ille eſt: non te credas Davom ludere.
My. Me miſeram! nihil pol falſi dixi, mi ſenex. 49
Ch. Novi rem omnem: ſed eſt Simo intus? *Da.* intus eſt.
My. Ne me attingas, ſceleſte! ſi pol Glycerio non omnia hæc.
Da. Eho inepta, neſcis quid ſit actum. *My.* quî ſciam?
Da. Hic ſocer eſt. alio pacto haud poterat fieri,
Ut ſciret hæc, quæ volumus. *My.* hem; prædiceres.
Da. Paulùm intereſſe cenſes, ex animo omnia, 55
Ut fert natura, facias, an de induſtriâ?

Da. *Profectò illa Chremetem non novit, propter quem hanc fallaciam aggreditur. Si Chremes (ita illa cogitat) poſitum puerum ante oſtium Simonis viderit, non dabit filiam ſuam Pamphilo: imò, ego vero, tantò magìs, per Herculem ei dabit.* Ch. *Non per Herculem id faciet.* Da. *Nunc etiam ut ſcias, ſi hunc puerum hinc non exportas, jam nunc ego eum in mediam viam volutando protrudam, teque ibidem verſabo plurimùm in luto.* My. *Tu pol homo vino captus es.* Da. *Fallacia alia aliam producit: jam obmurmurari audio in hâc domo Glycerii, illam eſſe civem Atticam.* Ch. *Hem.* Da. *Pamphilus (inquiunt) qui eam vitiavit, cogetur legibus Atticis eam uxorem ducere.* My. *Eho, dic mihi, obſecro, an Glycerium non eſt civis Attica?* Ch. *Inſciens ego penè incidi in periculum joco dignum.* Da. *Quis hîc loquitur? ô Chreme, commodè advenis! Audi.* Ch. *Audivi jam omnia.* Da. *Ah! tune omnia audiviſti?* Ch. *Audivi inquam, à principio.* Da. *Audiviſtine, obſecro te? Hem ſcelera! hanc ancillam Glycerii jam oportet in crucem tollere. O Myſi! hic ille eſt Chremes, vir meritis clarus: ne tu credas vos rem habere cum Davo ſervo, quem deludatis dolis.* My. *Me miſeram! Nihil pol dixi falſi, mi ſenex.* Ch. *Novi rem omnem: ſed an Simo domi eſt?* Da. *Ita, eſt domi.* My. *Ne me attingas, ſceleſte Dave! Disperream, ſi pol Glycerio non omnia hæc renunciem.* Da. *Eho inepta, neſcis cur hoc ita ſit à me factum.* My. *Quomodo id ſciam?* Da. *Hic Chremes eſt ſocer futurus Pamphili. hic non poterat alio modo ſcire, quæ volumus ut ſciret; puerum nempe ex Pamphilo Glycerium peperiſſe, eamque eſſe civem Atticam.* My. *Hæc me prius monere debueras.* Da. *Parumne intereſſe exiſtimas inter ea, quæ fiunt verè, & naturâ ducente; atque ea, quæ arte, & induſtriâ ſimulantur?*

ANNOTATIONES.

34 *Chremes, ſi poſitum puerum.*] Chremetem nominat, quem præſentem eſſe ſe ignorare ſimulat.

39 *Fallacia alia aliam trudit:*] Prior fallacia eſt; puerum eſſe natum ex Pamphilo, quæ prior aliam producit; nempe Glycerium eſſe civem Atticam. Alius ſenſus hîc eſſe poteſt; fallacia alia aliam pellit, & prodit: nimirum commentum illud (Glycerium eſſe civem Atticam) falſum eſſe oſtendit, dictam Glycerium peperiſſe puerum ex Pamphilo.

41 *Civem eſſe Atticam.*] Regio Athenienſium primùm dicta eſt Actica ab Acte, quod Græcè litus ſignificat: deinde Attica: Maximà enim ex parte litoralis erat.

Coactus legibus.] Legibus Solonis cautum fuit, ut qui virginem liberam civémque Atticam ſtupraſſet; aut illam uxorem duceret, aut dotaret.

43 *Jocularium in malum.*] Per Antiphraſim dictum; ſignificat enim magnum ac ſerium malum, ut notat Muretus.

45 *Anne tu omnia?*] Simulata admiratio; alii legunt; *Ah ne tu omnia?*

ACTUS

ACTUS IV. SCENA VI.

CRITO. MYSIS. DAVUS.

Cr. IN hâc habitâſſe plateâ dictum eſt Chryſidem,
Quæ ſe inhoneſtè optavit parare divitias
Potiùs, quàm in patriâ honeſtè pauper vivere:
Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter, video: ſalvete. *My.* obſecro,
Quem video? eſtne hic Crito, ſobrinus Chryſidis?
Is eſt. *Cr.* O Myſis, ſalve! *My.* ſalvos ſis, Crito.
Cr. Itan' Chryſis? hem. *My.* nos quidem pol miſeras perdidit.
Cr. Quid vos? quo pacto hîc? ſatîn' rectè? *My.* (noſne? ſic
Ut quimus aiunt? quando ut volumus, non licet.
Cr. Quid Glycerium? jam hæc ſuos parentes repperit?
My. Utinam. *Cr.* an nondum etiam? haud auſpicatò huc me appuli:
Nam pol, ſi id ſcîſſem, nunquam huc retuliſſem pe- (dem;
Semper enim dicta eſt ejus hæc, atq; habita eſt ſoror:
Quæ illius fuerunt, poſſidet: nunc me hoſpitem
Lites ſequi, quàm hîc mihi ſit facile atq; utile,
Aliorum exempla commonent: ſimul arbitror,
Jam eſſe aliquem amicum, & defenſorem ei: nam ferè
Grandiuſcula jam profecta eſt illinc: clamitent,
Me ſycophantam hæreditatem perſequi,
Mendicum: tum ipſam deſpoliare non libet.
My. O optume hoſpes pol, Crito, antiquum obtines.
Cr. Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam. *My.* maximè.
Da. Sequar hos: nolo me in tempore hôc vide- (at ſenex.

Cr. *Mihi dictum eſt in hâc plateâ habitâſſe Chryſidem, quæ maluit hîc Athenis turpiter divitias acquirere, quàm pudicè in patria Andro pauper vivere: ejus bona jure cognationis, poſt mortem illius mihi obvenerunt. Sed video, quos de loco domûs Glycerii interrogem: ſalvete.* My. *Obſecro, quem video? Eſtne hic Crito ſobrinus Chryſidis? Ille ipſe eſt.* Cr *O Myſis, ſalve!* My. *Tu quoque ſalvus ſis, Crito.* Cr. *Verumne eſt Chryſidem deceſſiſſe?* My. *Nos quidem pol miſeras perdidit.* Cr. *Quid vos hîc agitis? Quomodo vivitis? Satìſne commodè?* My. *Noſne, quomodo habeamus, rogas? Ut poſſumus, quando, ut volumus, non licet, ſicut communi fertur proverbio.* Cr. *Quid agit Glycerium? jamne ſuos parentes reperit?* My. *Utinam reperiſſet.* Cr. *An adhuc non reperit? Non faventibus auſpiciis huc appuli: Nam pol, ſi ſciviſſem Glycerium parentes non reperiſſe, nunquam huc me contuliſſem: ſemper enim ea Chryſidis dicta eſt, atque habita ſoror: ejuſque bona poſſidet: tum me peregrinum, quàm ſit mihi facile, atque utile lites habere hîc, in alienâ patriâ, plurima exempla docent: atque etiam opinor Glycerium jam aliquem amicum habere, & defenſorem paratum: nam ferè grandiuſcula atque ex Andro huc Athenas migravit: vereor ne me ipſi clament ſæpius calumniatorem, qui hæreditatem alienam captem, mendicum denique: tum etiam, etſi hæreditas Chryſidis jure mea ſit, tamen illam bonis denudare non libet, quum ipſa nulla alia quam Chryſidis bona habeat.* My. *Optime hoſpes Crito, antiquum tuum morem obſervas; cùm ita te geris erga Glycerium.* Cr. *Duc me ad illam, ut, quando huc veni, ſalvam eam videam.* My. *Libenter id volo.* Da. *Sequar hos ad ædes Glycerii: nolo me ſenex herus Simo hôc tempore nunc videat.*

ANNOTATIONES.

6 *Sobrinus Chryſidis.*] Conſobrini propriè dicuntur nati ex duabus ſororibus; ſobrini filii conſobrinorum; patrueles, filii duorum fratrum.

12 *Haud auſpicatò.*] Auſpicari eſt ex avium cantu, aut geſtu, futura divinare. Auſpicatò eſt adverbium ſignificans, *auſpiciis factis*: Inauſpicato verò ſignificat, *auſpiciis neglectis*. Et quoniam Romani nihil incipiebant, niſi ſumptis auſpiciis, idcircò *inauſpicatò* pro *infeliciter* uſurpatur.

16 *Quàm mihi ſit facile, atque utile.*] Donatus interpretatur; *difficile atque inutile.*

20 *Sycophantam.*] Cùm in Atticâ magna eſſet ficuum copia; ad eas aſſervandas publice cuſtodes ſtatuebantur, qui ſycophantæ dicti ſunt ἀπὸ τοῦ σῦκα φαίνεσθαι id eſt, ficus deferre: quòd accuſare ſolerent eos, qui ficus carperent.

22 *Antiquum obtines.*] Id eſt, antiquum & conſuetum tuum morem. Sic Plautus abſolutè ſine ſubſtantivo dixit in Moſtellario. Act. II Sc. III.
Antiquum hoc obtines tuum, tardus ut ſis

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES. SIMO.

Ch. SAtìs jam, ſatìs, Simo, ſpectata erga te amicitia eſt mea:
Satìs periclî cœpi adire: orandi jam finem face.
Dum ſtudeo obſequi tibi, penè illuſi vitam filiæ.
Si. Imò enim quàm maximè abs te poſtulo atque oro, Chreme,
Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.
Ch. Vide, quàm iniquus ſis præ ſtudio, dum efficias id quod cupis: (cogitas:
Neque modum benignitatis, neque quid me ores,
Nam ſi cogites, remittas jam me onerare injuriis.
Si. Quibus? *Ch.* ah rogitas? perpuliſti me, ut homini adoleſcentulo,
In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoriâ,
Filiam darem in ſeditionem, atque incertas nuptias;
Ejus labore atque ejus dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetrâſti: incepi, dum res tetulit: nunc non fert: feras. (miſſos face.
Illam hanc civem eſſe aiunt: puer eſt natus: nos
Si. Per ego te deos oro, ut ne illis animum inducas credere,
Quibus id maxumè utile eſt, illum eſſe quàm deterrimum.
Nuptiarum gratiâ hæc ſunt ficta atque incepta omnia. (empta his, deſinent.
Ubi ea cauſſa, quamobrem hæc faciunt, erit ad-

Ch. *Satìs, jam ſatìs, Simo, perſpecta eſt mea erga te amicitia: ſatìs periculi ſuſcepi: deſiſte me orare. Dum ſtudeo voluntati tuæ obſequi, penè ludibrio habere viſus ſum, & negligere filiæ meæ ſalutem.* Si. *Imò verò ſummopere à te peto, atque obſecro, Chreme, ut beneficium verbis jampridem inceptum, nunc re confirmes, & præſtes.* Ch. *Vide quàm iniquus ſis, præ ſtudio efficiendi id quod cupis conſequi: neque conſideras, qui modus benignitatis in amicis ſervandus ſit, neque quid à me tuis precibus poſtules: nam ſi id cogites, tu deſinas mihi contra jus importunus, & moleſtus vexator eſſe.* Si. *Quomodo vexator tibi ſim?* Ch. *Quæriſne? Invitum coegiſti me, ut adoleſcentulo alio amore implicato, alieno à ducendâ uxore, filiam meam darem cum periculo divortii, & diſceſſionis à conjugio inſtabili; ut ejus labore, atque dolore remedium afferrem filio tuo, amore turpi inſanienti. Tu id à me impetraſti: etiam incepi nuptias contrahere, dum res permiſit: nunc non permittit: Tu mî quoque conſilium mutare permittas. Dicitur etiam Glycerium civem eſſe Atticam: ex eâ puer filio tuo natus eſt: proinde omitte nos de nuptiis compellare.* Si. *Per deos ego te oro, ne velis his credere, quibus utile eſt, ut filius meus peſſimus ſit, atque æſtimetur. Nuptiarum impediendarum cauſâ hæc ſalla hæc omnia inventæ ſunt, atque incepta. Ubi nuptiæ perfectæ fuerint, & cauſa, quamobrem fraudulenti illi hæc faciunt, his adempta fuerit; dolos & techmas ſuas deſinent.*

ANNOTATIONES.

3 *Illuſi vitam filiæ.*] *Illudere* præter ſignificationem vulgatam ſignificat interdum per *ludum nocere*. Virg. Georg. de vite novellâ præcinens:

Silveſtres uri aſſiduè, capræque ſequaces Illudunt. ———

Idem in primo Georg. De areâ granis ferendis faciendâ.

Tum variæ illudant peſtes ———

Id eſt, ne varia, & perículoſa animalcula infeſtent. Idem II. Æn. *certantque illudere capto.* Id eſt, per ludum, & jocum ſævire in injuriam illius. Servius Fuldenſis. Sic Suetonius in Tiberio, dixit *illudere capitibus*, & *illudere corpus*.

11 *Filiam darem in ſeditionem.*] Id eſt, ut filiam darem futuram in continuis diſſenſionibus & rixis cum marito: ita ut matrimonium diſſolveretur.

13 *Dum res tetulit:*] Antiquum præteritum.

Ch. Erras:

Ch. Erras: cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam. *Si.* ſcio. *Ch.* at,
Vero voltu; cùm ibi me adeſſe neuter dum perſenſerat.
Si. Credo; & id facturas Davus dudum prædixit mihi: (dicere.
Et neſcio quid tibi ſum oblitus hodie, ac volui,

Ch. *Falleris: egomet vidi ancillam Myſidem rixantem cum Davo.* Si. *Scio.* Ch. *At vero vultu, non ſimulato; tunc cùm neuter eorum me ibi adeſſe antè ſenſerat.* Si. *Credo; & hanc fraudem facturas Myſim, & Glycerium, Davus dudum mihi prædixerat: & neſcio propter quid id tibi dicere oblitus ſum, contrà quàm propoſueram.*

ACTUS V. SCENA II.

DAVUS. CHREMES. SIMO. DROMO.

Da. ANimo jam nunc otioſo eſſe impero. *Ch.* hem Davom tibi.
Si. Unde egreditur? *Da.* meo præſidio, atque hoſpitis. *Si.* quid illud mali eſt?
Da. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi. *Si.* ſcelus!
Quemnam hic laudat? *Da.* omnis res eſt jam in vado. *Si.* ceſſo alloqui?
Da. Herus eſt: quid agam? *Si.* ô ſalve bone vir! *Da.* hem Simo, ô noſter Chremes,
Omnia apparata jam ſunt intus. *Si.* curâſti probè.
Da. Ubi voles, accerſe. *Si.* bene ſanè: id enimvero hinc nunc abeſt.
Etiam tu hoc reſpondes? quid iſtîc tibi negotii eſt? *Da.* mihin'? *Si.* ita.
Da. Mihine? *Si.* tibi ergo. *Da.* modò introiî. *Si.* quaſi verò, quàm dudum, id rogem.

Da. *Omnes jam nunc ſecuro animo eſſe impero.* Ch. *Hem, Simo, ecce tibi Davus adeſt.* Si. *Unde egreditur?* Da. *Meo auxilio, atque hoſpitis Critonis.* Si. *Quid etiam illud malum eſt, quod Davus affert?* Da. *Rebus noſtris commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi.* Si. *Quemnam ſceleratus hic laudat?* Da. *Omnis res noſtra jam in tuto poſita eſt.* Si. *Quid ceſſo hunc alloqui?* Da. *Herus hic eſt: quid agam?* Si. *O ſalve bone vir!* Da. *Hem Simo, ô noſter Chremes, ſalvete: omnia jam ad nuptias apparata ſunt intus in domo noſtrâ.* Si. *Curâſti rectè tu quidem.* Da. *Ubi voles, filium accerſi jube.* Si. *Bene ſanè dicis: id enim certè nunc unum deſideratur ad ſolennitatem nuptiarum. An non etiam tu ad id, quod quæro, reſpondes? Quid tibi negotii eſt in domo Glycerii?* Da. *Mihi?* Si. *Tibi, inquam.* Da. *Modò in has ædes introivi.* Si. *Quaſi à te quæram, quamdudum introveris.*

ANNOTATIONES.

1 *Impero.*] Serviliter exultat Davus.

Hem Davum tibi, Si. *Unde egreditur?* Hæc ſeorſum loquuntur Chremes, & Simo, Davo non audiente, & ſolo ſecum loquente.

3 *Scelus! quemnam hic laudat? Scelus* pro *ſceleſte.*

4 *Omnis res jam eſt in vado.*] Vada ſunt fluminum loca minùs profunda, in quibus periclitandi nullus eſt metus. Proverbium eſt ſignificans rem extra periculum eſſe, quale eſt iſtud, *In portu navigo.*

5 *O ſalve bone vir!*] Ironica ſalutatio.

6 *Curâſti probè.*] Approbatio ironica irati Simonis.

7 *Bene ſanè:*] Perſiſtit in ironiâ.

Id enimvero hinc nunc abeſt.] Alii legunt, *hic.* Si hæc lectio locum habet, talis erit ſenſus; nam certè propterea hic, nempe Pamphilus abeſt, quia abhorret à nuptiis, nec vult eas perfici.

8 *Etiam tu hoc reſpondes?*] Etiam tu hæc verba reſpondere audes? Scilicet *(Omnia jam apparata ſunt intus. Ubi voles, accerſe)* tu qui nuptias dolis tuis impedis, & diſturbas.

9 *Quaſi verò, quàm dudum id rogem.*] De negotio interrogatur, de tempore reſpondet Davus.

Da. Cum tuo gnato unà. *Si.* anne eſt intus Pamphilus? crucior miſer.
Eho, non tu dixtî eſſe inter eos inimicitias, carnufex?
Da. Sunt. *Si.* cur igitur hîc eſt? *Ch.* quid illum cenſes? cum illâ ligitat.
Da. Imò verò indignum, Chreme, jam facinus faxo ex me audies. fecero
Neſcio qui ſenex modò venit: ellum, confidens, catus:
Cùm faciem videas, videtur eſſe quantivis pretî:
Triſtis ſeveritas ineſt in voltú, atque in verbis fides.
Si. Quidnam adportas? *Da.* nil equidem, niſi quod illum audivi dicere.
Si. Quid ait tandem? *Da.* Glýcerium ſe ſcire civem eſſe hanc Atticam.
Si. Hem Dromo, Dromo. *Dr.* quid eſt? *Si.* Dromo. *Da.* audi. *Si.* verbum ſi addideris. Dromo.
Da. Audi, obſecro. *Dr.* quid vis? *Si.* ſublimem hunc intrò rape, quantùm potes.
Dr. Quem? *Si.* Davom. *Da.* quamobrem? *Si.* quia lubet: rape inquam. *Da.* quid feci? *Si.* rape.
Da. Sì quidquam mentitum invenies, occidito. *Si.* Nihil audio.
Ego jam te commotum reddam. *Da.* tamen etſi hoc verum eſt? *Si.* tamen.
Cura adſervandum vinctum: atque audîn'? quadrupedem conſtringito.
Age, nunc jam ego pol hodie, ſi vivo, tibi
Oſtendam, herum quid ſit periclî fallere, &
Illi patrem. *Ch.* ah! ne ſævi tantopere. *Si.* ô Chreme,
Pietatem gnati! nonne te miſeret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile: exi Pamphile: ecquid te pudet?

Da. *Modò introivi cum tuo filio.* Si. *Anne eſt intus hîc Pamphilus? Crucior miſer animi. Eho annon tu dixiſti, carnifex, eſſe inter eos inimicitias?* Da. *Sunt.* Si. *Cur igitur Pamphilus eſt in domo Glycerii?* Ch. *Propter quid illum eſſe cenſes? cum illâ nempe litigat.* Da. *Imò verò, ô Chreme, indignum facinus ex me audies. Neſcio quis ſenex modò advenit (ecce illum in hâc domo) confidens, cautus: cùm vultum ejus quis conſpicit, videtur quantocumque pretio dignus eſſe: triſtis & ſevera gravitas ineſt in facie, & in verbis fidei ſinceritas apparet.* Si. *Quid de illo apportas novi?* Da. *Nihil equidem, niſi quod audivi illum dicere.* Si. *Quid ait tandem?* Da. *Ait ſe ſcire Glycerium eſſe civem Atticam.* Si. *Hem, Dromo, Dromo.* Dr. *Quid eſt?* Da. *Audi.* Si. *Si verbum quidem unum præterea addideris, periiſti. Dromo!* Da. *Audi, obſecro.* Dr. *Quid vis?* Si. *Sublimem in ædes rape quàm celerrimè.* Dr. *Quem vis rapiam?* Si. *Davum.* Da. *Quamobrem?* Si. *Quia ita mihi placet: Rape, inquam, lorarie Dromo.* Da. *Quid feci?* Si. *Rape.* Da. *Si quicquam mendacii me dixiſſe inveneris, occidito.* Si. *Ego nihil audio. Ego te plagis quatiam, ut mereris.* Da. *Tamenſi vera dixerim, me rapi ad ſupplicium jubes?* Si. *Jubeo. Dromo, cuſtodi eum in vinculis, ne defugiat: atque, audiſne? manibus, pedibuſque, ſicut feram conſtringito, ut terrâ ſe movere non poſſit. Age nunc; jam ego pol hodie, ſi vivo, te docebo, quàm periculoſum ſit herum ſervum fallere, & Pamphilum patrem.* Ch. *Ah! ne adeò ſævè te geras.* Si. *Chreme, ſpecta pietatem filii mei in patrem! an non mei misereris? quòd tantas ærumnas patiar ob talem filium. Age Pamphile: exi Pamphile: an non pudore ullo afficeris?*

ANNOTATIONES.

11 *Eho non dixiſti.*] Simo convincit Davum mendacii.

14 *Ellum.*] Pro *ecce illum*, antiquum eſt.

28 *Chreme, pietatem nati!*] Subaudi, *ſpecta*, Ironia eſt.

30 *Ecquid te pudet?* *Sub.* Decipere patrem.

ACTUS

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS. SIMO. CHREMES.

Pa. QUis me volt? periî, pater eſt. *Si.* quid ais, omnium? *Ch.* ah.
Rem potiùs ipſam dic, ac mitte malè loqui.
Si. Quaſi quidquam in hunc jam gravius dici poſſiet.
Aîn' tandem, civis Glycerium eſt? *Pa.* ita prædicant.
Si. Ita prædicant? ingentem confidentiam!
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num ejus color pudoris ſignum uſquam indicat?
Adeòn' impotenti eſſe animo, ut præter civium
Morem, atque legem, & ſui voluntatem patris,
Tamen hanc habere cupiat cum ſummo probro?
Pa. Me miſerum! *Si.* modòne id demum ſenſtî, Pamphile?
Olim iſtuc, olim, cùm ita animum induxtî tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi?
Eôdem die iſtuc verbum verè in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam ſenectam hujus ſollicito amentiâ? an
Pro hujus ego ut peccatis ſupplicium ſufferam?
Imò habeat, valeat, vivat cum illâ. *Pa.* mi pater.
Si. Quid mi pater? quaſi tu hujus indigeas patris.
Domus, uxor, liberi inventi invito patre:
Adducti, qui illam civem hinc dicant: viceris.
Pa. Pater, licetne pauca? *Si.* quid dices mihi?
Ch. Tamen, Simo, audi. *Si.* ego audiam? quid audiam,
Chreme? *Ch.* attamen dicat ſine. *Si.* age, dicat, ſino.
Pa. Ego me amare hanc fateor; ſi id peccare eſt, fateor id quoque.

Pa. *Quis me appellat? periî, pater eſt.* Si. *quid ais, omnium deterrime?* Ch. *Ah, rem potiùs ipſam narra, ac ceſſa maledicere.* Si. *Quaſi quicquam acerbius, quàm meretur, in hanc dici poſſit. Tune tandem ais Glycerium eſſe civem Atticam?* Pa. *Ita dicunt.* Si. *Itane dicunt? ô inſignem audaciam! Num cogitat quid debeat dicere? Num facti pœni[illegible]? Vide num ejus color pudoris aliquod ſignum demonſtrat in toto vultu? adeòne impotenti eſt animo adverſus cupiditates ſuas, ut contra civitatis conſuetudinem & legem, ſuique patris voluntatem, tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo dedecore atque ignominiâ?* Pa. *Me miſerum!* Si. *Modòne id tandem ſenſiſti; te eſſe miſerum? Olim, iſtud olim tunc ſentire debuiſti, cùm decreviſti aliquo modo exequi, quod cuperes; eôdem die iſtud verbum verè tibi reipſa convenire cœpit. Sed quid ago? Cur me torqueo? Cur me triſtitiâ conficio? Cur meam ſenectutem propter ejus amentiam ſolicitudine & curâ vexo? a[illegible] pro ejus flagitiis pœnas [illegible]vam? imò habeat p[illegible] hanc peregrinam, à [illegible] diſcedat, vivat cum illâ* Pa. *Mi pater.* Si. *Quid mi pater? quaſi tu indigeas [illegible] patre, q[illegible] compellas. Domus, uxor, liberi tibi inventi ſunt contra patris voluntatem: ſuppoſiti ſunt, qui Glycerium illam hujus urbis civem eſſe affirment: viciſti, cedo adverſario.* Pa. *Pater, [illegible] pauca loqui?* Si. *Quid mihi dices?* Ch. *Attamen, Simo, audi.* Si. *Quid ego audiam, Chreme?* Ch. *Attamen permitte ut dicat pro ſe.* Si. *Age, ut dicat permitto.* Pa. *Ego fateor me amare Glycerium; ſi id peccare eſt, fateor quoque me peccare.*

ANNOTATIONES.

7 *Vide num ejus color.*] Pudoris color eſt rubor in facie, ſicut timoris pallor: unde Latinis, *erubeſcere* eſt pudeſceri, pudore ſuffundi, Græcis [illegible], idem eſt ac *pudere.*

8 *Impotenti animo.*] Impotens dicitur, qui ſuis cupiditatibus imperare non poteſt. Græcis ἀκρατὴς dicitur.

Præter civium morem, atque legem.] Lex erat Athenis à Pericle lata, de quâ meminit Plutarchus in ejus vitâ, quæ vetabat connubia cum peregrinis jungere, ut ſi quis non ex duobus Athenienſibus naſceretur, nothus eſſet, planèque expers omnium honorum, magiſtratuumque.

Tibi,

Tibi, pater, me dedo; quidvis oneris impone: impera.
Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero, feram.
Hoc modò te obſecro, ut ne credas à me allegatum hunc ſenem.
Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. *Si.* adducas? *Pa.* ſine, pater.
Ch. Æquum poſtulat: da veniam. *Pa.* ſine te hoc exorem. *Si.* ſino.
Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar, Chreme.
Ch. Pro peccato magno paulum ſupplicii ſatìs eſt patri.

Pater, tuæ poteſtati me committo; quidvis oneris impone: impera. Vis me uxorem ducere? Vis me Glycerium dimittere? Id quod vis, ut potero, feram. Hoc tantummodo te vehementer oro, ut ne credas hunc à me ſummiſſum ſenem Critonem, qui hanc civem Atticam eſſe ait. Permitte ut ab hâc culpâ me purgem, atque illum coram vobis huc adducam. Si. *Tu adducas?* Pa. *Permitte id mihi, pater.* Ch. *Æqua eſt ejus poſtulatio: da illi facultatem hoc faciendi.* Pa. *Sine, ut hoc à te impetrem.* Si. *Sino. Quidvis concedere cupio, dummodò ab hôc me falli non comperiam, Chreme.* Ch. *Pro gravi culpâ leviſſima pœna filii ſatisfacit patri.*

ANNOTATIONES.

27 *Ut potero, feram.*] An poſſit ferre, dubium patri relinquit.

31 *Comperiar.*] Ab hoc me falli, utrum à Pamphilo an à Critone intelligendum ſit, quis dubitet: ſed de Pamphilo dictum eſſe opinor. *Comperiar* pro *comperiam* poſitum eſſe cenſet Muretus: ut apud Ciceronem in Milonianâ *pariter* pro *pario*. Sed non paſſivum pro activo ſumi; verùm deponens eſſe verbum (comperior) dicendum eſt, cùm etiam Salluſt. in Jugurth. in activâ ſignificatione, hôc verbo utatur: *Sed ego comperior Bocchum magìs Punicâ fide, quàm ob ea, quæ prædicabat, ſimul & Romanos, & Numidam ſpe pacis detinuiſſe.* Hæc ſunt verba Sall.

32 *Paulum ſupplicii.*] Supplicium illud eſt accuſatio Simonis, adverſus filium Pamphilum. Supplicium etiam eſt ſupplicatio. Sall. in Catil. *In ſuppliciis deorum magnifici, domi parci, in amicos fideles erant.* Ibidem: *Non votis, neque ſuppliciis muliebribus auxilia deorum parantur.* Sic Livius lib. VII. de bello Punico. Tacitus lib. III. Ann. in hâc ſignificatione. Senſus hujus loci hanc interpretationem recipit; pro peccato magno parva ſupplicatio filii patrem iratum facilè placat.

ACTUS V. SCENA IV.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILUS.

Cr. Mitte orare, una harum quævis cauſſa me, ut faciam, monet.
Vel tu, vel quòd verum eſt, vel quòd ipſi cupio Glycerio.
Ch. Andriam ego Critonem video? & certè is eſt: ſalvos ſis Crito.
Quid tu Athenas inſolens? *Cr.* evenit: ſed hic-cine eſt Simo?

Cr. *Deſine me orare, una quævis harum trium cauſarum ſatìs me adducit, ut meo teſtimonio confirmem, Glycerium eſſe civem Atticam, vel tui ratio, vel ipſa veritas, vel quòd bene opto ipſi Glycerio.* Ch. *Nonne Critonem Andrium video? Et certè is eſt: ſalve Crito, quid tu Athenas præter ſolitum veniſti?* Cr. *Caſu id contigit: ſed nonne hic, quem intueor, Simo eſt?*

ANNOTATIO.

4 *Quid tu Athenas inſolens?*] Inſolens, eſt præter ſolitum, & conſuetudinem tuam. Hîc *inſolens* activè ſumitur, ut ſæpiſſime ſolet ſumi. Plaut. in Amph. *Sic dixero mendacium, ſolens meo more fecero.* Sic idem in Truc. Sall. *Inſolens vera accipiendi.* Sed & paſſivè ſumitur. Horat. III. Carm. Od. XXIX.

Fortuna ſævo læta negotio
Ludum inſolentem ludere pertinax,

Gell. lib. I. Noct. &c. *Atque id quod à Cæſare excellentis ingenii viro, in primo de Analogiâ ſcriptum eſt, habe ſemper in memoriâ, atque pectore; ut tanquam ſcopulum fugias inauditum atque inſolens verbum.* Verùm non jungitur cum infinitivo paſſivo; ut *inſolitus* & *ſolitus*. Neque enim dicas ſolens eſt hoc fieri, ut *ſolitum eſt hoc fieri.* At τὸ *ſolitus* in utrâque ſignificatione uſitatum eſt.

Ch. Hic eſt. *Si.* mene quæris? eho, tu Glycerium
hinc civem eſſe ais? 5
Cr. Tu negas? *Si.* itane huc paratus advenis? *Cr.*
quare? *Si.* rogas? (leſcentulos
Tune impunè hæc facias? tune hîc homines ado-
Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illi-
cis? (*Cr.* ſanûn' es?
Sollicitando, & pollicitando eorum animos lactas?
Si. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas? 10
Pa. Periî: metuo, ut ſubſtet hoſpes. *Ch.* ſi, Simo,
hunc nôris ſatìs, (ſit bonus?
Non ita arbitrere: bonus hic eſt vir. *Si.* hic vir
Itane adtemperatè venit hodie in ipſis nuptiis,
Ut veniret antehac nunquam? eſt verò huic crè-
dendum, Chreme? (quod moneam probè.
Pa. Ni metuam patrem, habeo pro illâ re illum
Si. Sycophanta. *Cr.* hem. *Ch.* ſic, Crito, eſt hic:
mitte. *Cr.* videat, qui ſiet. 16
Si mihi pergit, quæ volt, dicere, ea, quæ non volt,
audiet. (æquo animo feres?
Ego iſtæc moveo, aut curo? non tu tuum malum
Nam, ego quæ dico, vera, an falſa audieris, jam
ſciri poteſt. (ejectus eſt,
Atticus quidam olim navi fractâ ad Andrum
Et iſtæc unà parva virgo: tum ille egens fortè ap-
plicat (ceptat. *Ch* ſine.
Primùm ad Chryſidis patrem ſe. *Si.* fabulam in-
Cr. Itane verò obturbat? *Ch.* perge. *Cr.* tum is
mihi cognatus fuit, 23
Qui eum recepit: ibi ego audivi ex illo ſeſe eſſe
Atticum. (tam citò tibi?
Is ibi mortuus eſt. *Ch.* ejus nomen? *Cr.* nomen
Phania. *Ch.* hem, periî. *Cr.* verùm hercle opinor
fuiſſe Phaniam. 26
Hoc certò ſcio, Rhamnuſium ſe aiebat eſſe. *Ch.* ô
Jupiter! (audivêre. *Ch.* utinam id ſiet,
Cr. Eadem hæc, Chreme, multi alii in Andro tum

Ch. *Hic eſt.* Si. *Mene quæris? Ehò, tune Glycerium civem hujus urbis eſſe ais?* Cr. *An tu negas?* Si. *Itane tu ſubornatus huc adveneris?* Cr. *Quare hæc dicis?* Si. *Quæriſne? An impunè hoc facere tibi licebit? Tune hîc homines adoleſcentulos nullâ experientiâ rerum inſtructos, ingenuè atque honeſtè educatos, in fraudem inducis? Incitando, & promittendo allicis eorum animos?* Cr. *Num apud te es?* Si. *Ac meretricios amores nuptiis confirmas, & conſolidas?* Pa. *Periî: metuo ut hoſpes Crito firmus contra patrem ſubſiſtat.* Ch. *Simo, ſi ſatìs hunc virum noveris, non ita de illo cenſeas, ut facis: bonus hic vir eſt.* Si. *Hic vir ſit bonus? Itane præſtò eſt, in ipſo tempore nuptiarum compoſito veniens, cùm nunquam antehac venerit? An verò huic credendum eſt, Chreme?* Pa. *Niſi patrem metuam, ſcio, quid commodè Critoni in memoriam revocem pro illâ re quam objicit pater.* Si. *Calumniator.* Cr. *Hem, mene vocari calumniatorem patiar?* Ch. *Sic à naturâ factus eſt Simo, vehemens, & iracundus: hunc omitte & ſperne.* Cr. *Viderit qualis ipſe ſit. Si perſeverat, quæ vult, probra & convicia dicere, ea quæ non vult invitus audiet. Egone has de nuptiis turbas excito, aut fieri curo? Nonne malum, quod propter filium tibi accidit, te patienter ferre oportet, non aliis imputare? Nam de his, quæ dixi, jam ſciri poteſt, utrum vera, an falſa ſint ea, quæ à me audiviſti. Quidam Athenienſis navi fractâ ad Andrum ejectus eſt, atque unà iſta, parva tunc, virgo: tum ille egenus omnium rerum fortè ſe recipit, & applicat ad Chryſidis patrem.* Si. *Fabulam incipit narrare.* Ch. *Sine eum loqui.* Cr. *Itane mihi interrumpit ſermonem?* Ch. *Perge.* Cr. *Is, qui tunc eum hoſpitio excepit, mihi cognatus fuit: ibi ego audivi ex illo ſeſe eſſe Atticum. Is in Andro mortuus eſt.* Ch. *Quod fuit ejus nomen?* Cr. *An tam citò tibi nomen ejus edi cupis? Phania nomen fuit, ut puto.* Ch. *Hem, periî.* Cr. *Verum hercle opinor Phaniam illi nomen fuiſſe. Hoc certò ſcio, Rhamnuſium ſe aiebat eſſe.* Ch. *O Jupiter!* Cr. *Eadem hæc, Chreme, multi alii in Andro tunc audiverunt.* Ch. *Utinam id ſit,*

ANNOTATIO.

27 *Rhamnuſium.*] Rhamnuſius à Rhamnunte oppidulo Atticæ, in quo celeberrimum fuit templum Nemeſis deæ ultricis ſuperborum (quæ ob id Rhamnuſia dicta eſt) ejuſque ſimulachrum marmoreum factum a Phidiâ nobili ſtatuario, altum decem ulnas.

Quod ſpero. Eho dic mihi, quid is eam tum, Crito?
Suamne aiebat eſſe? *Cr.* non. *Ch.* cujam igitur?
Cr. fratris filiam.
Ch. Certè mea eſt. *Cr.* quid ais? *Si.* quid tu? quid ais? *Pa.* arrige aures, Pamphile.
Si. Quî credis? *Ch.* Phania ille frater meus fuit. *Si.* nôram, & ſcio.
Ch. Is hinc bellum fugiens, meque in Aſiam perſequens, proficiſcitur.
Tum illam hîc relinquere eſt veritus. poſt illa nunc primùm audio,
Quid illo ſit factum. *Pa.* vix ſum apud me: ita animus commotus eſt metu,
Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.
Si. Næ iſtam multimodis tuam inveniri gaudeo. *Pa.* credo, pater.
Ch. At mihi unus ſcrupulus etiam reſtat, qui me malè habet. *Pa.* dignus es
Cum tuâ religione odio: nodum in ſcirpo quæris. *Cr.* quid iſtud eſt?
Ch. Nomen non convenit. *Cr.* fuit herclè aliud huic parvæ. *Ch.* quod, Crito?
Nunquid meminiſti? *Ch.* id quæro. *Pa.* egone hujus memoriam patiar meæ
Voluptati obſtare, cùm egomet poſſim in hâc re medicari mihi?
Non patiar. heus, Chreme! quod quæris, Paſibula. *Cr.* ipſa eſt. *Ch.* ea eſt.
Pa. Ex ipſâ millies audivi. *Si.* omneis nos gaudere hoc, Chreme,
Te credo credere. *Ch.* ita me dî ament, credo. *Pa.* quid reſtat, pater?
Si. Jamdudum res reduxit me ipſa in gratiam. *Pa.* ô lepidum patrem!
De uxore ita, ut poſſedi, nihil mutat Chremes. *Ch.* cauſa optima eſt:
Niſi quid pater aliud ait. *Pa.* nempe. *Si.* Scilicet. *Ch.* dos, Pamphile, eſt

quod ſpero. Eho dic mihi, Crito, quid Glycerium parvulam tunc ſibi eſſe dicebat? Suamne filiam dicebat eſſe? Cr. *Non.* Ch. *Cujuſnam igitur?* Cr. *Fratris eam eſſe filiam dicebat.* Ch. *Certè mea eſt.* Cr. *Quid ais?* Si. *Quid tu ais?* Pa. *Arrige aures, Pamphile.* Si. *Quomodo his verbis tam facilè credis?* Ch. *Phania ille frater meus fuit.* Si. *Noveram eum, & ſcio ipſum fratrem tuum fuiſſe.* Ch. *Is bellorum motus fugiens, hinc in Aſiam proficiſcitur me quæſiturus. Tunc illam parvulam hîc Athenis relinquere eſt veritus. poſt illa tempora nunc primùm audio, quid de illo factum fuit.* Pa. *Vix mentis compos ſum: ita metu agitatus ſum amittendæ Glycerii, ſpe ipſius habendæ, gaudio, quòd ſit civis Attica; dum miror hoc tantum, tamque inſperatum bonum.* Si. *Certè iſtam Glycerium inventam eſſe tuam ex multis & certis argumentis vehementer gaudeo.* Pa. *Credo, pater.* Ch. *At mihi unum dubium etiam reſtat, quod me angit.* Pa. *Dignus es eò odio cum tuâ ſuperſtitioſâ anxietate: tu in re minimè dubiâ occaſionem dubitandi quæris.* Cr. *Quid iſtud eſt?* Ch. *Nomen, quo illam vocant, non convenit cum nomine filiæ meæ.* Cr. *Fuit herclè aliud ei nomen dum parva erat.* Ch. *Quod, Crito? Nunquid meminiſti?* Cr. *Id quæro.* Pa. *Egone hujus fluxam memoriam patiar meæ voluptati moram injicere! cùm ego poſſim ipſe mihi remedium invenire? Non patiar. heus, Chreme! quod nomen quæris, Paſibula eſt.* Cr. *Ipſum nomen eſt.* Ch. *Id ipſum eſt.* Pa. *Ex ipſâ audivi millies.* Si. *Ego credo te credere nos omnes gaudere, ô Chreme, propter hoc, quòd reperta eſt tua filia.* Ch. *Ita me dii adjuvent, credo.* Pa. *Quid reſtat, pater?* Si. *Jampridem, fili, res ipſa, quòd filiam amas Chremetis quæ ab eo agnita eſt, gratiam meam tibi reconciliavit.* Pa. *O lepidum patrem! Quod ad uxorem pertinet, quominus ita eam poſthac poſſideam, ut antea poſſedi; nihil de hoc mutat Chremes.* Ch. *Cauſa legitima eſt, propter quam tibi uxoris confirmetur poſſeſſio: niſi pater reclamet, & diſſentiat.* Pa. *Certè non reclamabit, neque diſſentiet.* Si. *Sic eſt. Non diſſentio.* Ch. *Dotem, Pamphile.*

ANNOTATIONES.

30 *Cujam igitur?*] Vetuſtum adjectivum per tria genera declinabile: id eſt *cujus*.

31 *Arrige aures, Pamphile.*] Metaphora ducta ab animalibus, quorum plerique ſolent, ſi quando quid eminus audiant, aures ſurrigere. Aures erigimus, vel arrigimus, cùm aliquid libenter audimus.

38 *At mihi unus ſcrupulus.*] Scrupus eſt lapillus pedes ambulantium lædens. Scrupulus ejus diminutivum per tranſlationem ſignificat difficultatem, moleſtiam, dubium.

39 *Nodum in ſcirpo quæris.*] Scirpi junci ſunt paluſtres ſine nodo: unde Proverbium eſt de his qui in rebus claris ſcrupulum quærunt.

45 *Quid reſtat, pater?*] Obliqua poſtulatio nuptiarum Glycerii.

Decem talenta. *Pa.* accipio. *Ch.* propero ad filiam.
eho mecum, Crito: (huc transferri jubes?
Nam illam me haud nôſſe credo. *Si.* cur non illam
Pa. Rectè admones. Davo ego iſtuc dedam jam
negotî. *Si.* non poteſt. 51
Pa. Qui? *Si.* quia habet aliud magìs ex ſeſe, &
majus. *Pa.* quidnam? *Si.* vinctus eſt.
Pa. Pater, non rectè vinctus eſt. *Si.* haud ita
juſſi. *Pa.* jube ſolvi, obſecro.
Si. Age fiat. *Pa.* at matura. *Si.* eo intrò. *Pa.* ô
fauſtum, & felicem hunc diem!

dico decem talenta. Pa. *Accipio.* Ch. *Properè ad filiam eo. eho, Crito, mecum veni: nam credo illam non me noſcere.* Si. *Cur non illam ad me ex ædibus adduci jubes?* Pa. *Rectè admones. Davo iſtud jam negotium dabo.* Si. *Non poteſt id exequi.* Pa. *Quomodo?* Si. *Quia aliud, & majus habet negotium quod ad ipſum pertinet.* Pa. *Quidnam eſt?* Si. *Vinctus eſt.* Pa. *O pater, non rectè vinctus eſt.* Si. *Juſſeram eum rectè vinciri.* Pa. *Jube eum ſolvi vinculis, obſecro.* Si. *Age, fiat.* Pa. *At feſtina.* Si. *Eo intrò.* Pa. *O fauſtum ac felicem hunc diem!*

ANNOTATIONES.

49 *Decem talenta.*] Talentum Atticum, pro pecuniæ ſummâ, valet ſexcentis coronatis Gallicis. Decem talenta ſunt ſex millia coronatorum.

52 *Quia habet aliud magìs ex ſeſe.*] Id eſt, ſuum, magis ad ſe pertinens.

53 *Non rectè vinctus eſt.*] Pamphilus per *non rectè* intelligit, non juſtè: Simo verò per jocum intelligit, non ſatìs ſtrictè, ut qui juſſerat Davum tanquam quadrupedem arctiſſimè vinciri.

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS. PAMPHILUS.

Ch. PRoviſo, quid agat Pamphilus: atque eccum.
Pa. aliquis forſan me putet
Non putare hoc verum: at mihi nunc ſic eſſe hoc
verum lubet. (bitror,
Ego vitam deorum propterea ſempiternam eſſe ar-
Quòd voluptates eorum propriæ ſunt: nam mihi
immortalitas (ceſſerit.
Parta eſt, ſi huic nulla ægritudo gaudio inter-
Sed quem ego potiſſimùm exoptem nunc mihi,
cui hæc narrem, dari? 6
Ch. Quid illud gaudii eſt? *Pa.* Davum video: nemo eſt, quem mallem, omnium:
Nam hunc ſcio mea ſolidè ſolum gaviſurum gaudia.

Ch. *Verio viſum, quid agat Pamphilus: atque ecce illum.* Pa. *Aliquis fortaſſe putet me non putare hoc ſic verum, quod mox dico: at placet mihi nunc hoc verum eſſe. Ego vitam deorum propterea ſempiternam eſſe judico, quòd voluptates propriæ eorum ſunt, & perpetuæ: certè immortalitas mihi acquiſita eſt, ſi nulla triſtitia huic præſenti gaudio, quo repleor, interpoſita fuerit. Sed quem præcipuè exoptem mihi nunc obviàm fieri, cui fortunam ſecundam, & hanc meam felicitatem commemorem?* Ch. *Quid illud gaudium eſt?* Pa. *Davum video: nemo eſt omnium, quem mallem mihi occurrere: nam ſcio hunc perfectè ex toto animo ob mea gaudia gaviſurum.*

ANNOTATIONES.

3 *Ego vitam deorum,*] Hoc dictum eſt ex ſententiâ Epicuri. Ille enim vitam judicabat beatiſſimam, quæ plurimum haberet voluptatis, triſtiæ quàm minimum.

5 *Si nulla ægritudo,*] Quamobrem à Romanis duæ deæ colebantur in eodem templo; Angeronia ab angoribus dicta, & Volupia à voluptate, indicantibus in vitâ hominum voluptates & dolores inter ſe commixtas eſſe.

ACTUS V. SCENA VI.

DAVUS. PAMPHILUS. CHARINUS.

Da. PAmphilus ubinam hic eſt? *Pa.* Dave. *Da.* quis homo eſt? *Pa.* ego ſum. *Da.* ô Pamphile!

Da. *Ubinam hic eſt Pamphilus?* Pa. *Dave.* Da. *Quiſnam homo eſt, qui me appellat?* Pa. *Ego ſum.* Da. *O Pamphile!*

Pa. Neſcis quid mihi obtigerit. *Da.* certè: ſed,
quid mihi obtigerit, ſcio.
Pa. Et quidem ego. *Da.* more hominum evenit,
ego ut quod ſim nactus mali,
Priùs reſciſceres tu, quàm ego, tibi quod evenit
boni. (factum bene!
Pa. Mea Glycerium ſuos parentes reperit. *Da.* ô
Ch. Hem. *Pa.* pater amicus ſummus nobis. *Da.*
quis? *Pa.* Chremes. *Da.* narras probè. 6
Pa. Nec mora ulla eſt, quin eam uxorem ducam.
Ch. num ille ſomniat
Ea, quæ vigilans voluit? *Pa.* tum de puero, Dave?
Da. ah deſine! (hæc vera ſunt.
Solus eſt, quem diligunt diî. *Ch.* ſalvus ſum, ſi
Colloquar. *Pa.* quis homo eſt? Charine, in tempore
ipſo mî advenis. 10
Ch. Bene factum. *Pa.* hem, audîſti? *Ch.* omnia.
age, me in tuis ſecundis reſpice.
Tuus eſt nunc Chremes: facturum, quæ voles,
ſcio eſſe omnia. (exſpectare, dum exeat.
Pa. Memini: atque adeò longum eſt, nos illum
Sequere hàc me. intus ad Glycerium nunc. tu,
Dave, abi domum. 14
Proſperè accerſe, hinc qui auferant eam: quid
ſtas? quid ceſſas? *Da.* eo. (debitur:
Ne exſpectetis, dum exeant huc: intus deſpon-
Intus tranſigetur, ſi quid eſt, quod reſtet. Plaudite.

Pa. *Neſcis quid mihi acciderit.* Da. *Certè: ſed, quid mihi acciderit, ſcio.* Pa. *Et quidem ego.* Da. *Ut accidere ſolet hominibus, ita evenit nobis; ut priùs cognoſceres, quod mali inveni, quàm ego audirem, quod boni tibi obtigit.* Pa. *Mea Glycerium ſuos parentes reperit.* Da. *O quàm rectè contigit!* Ch. *Hem.* Pa. *Pater ejus ſummus amicus noſter eſt.* Da. *Quis?* Pa. *Chremes.* Da. *Bene narras.* Pa. *Nec quicquam nos retardat, quin eam uxorem ducam.* Ch. *Num Pamphilus ſomniat ea, quæ vigilans expetivit?* Pa. *Cæterùm de puero, Dave, ut ſe habet?* Da. *Ah, deſine de illo plura quærere! Ille ſolus eſt ex omnibus pueris, quem diî in deliciis habent, & in ſinu gerunt.* Ch. *Si hæc vera ſunt, ſalvus ſum. Compellabo Pamphilum.* Pa. *Quis homo eſt, qui ad nos accedit? Charine, opportunè mihi advenis.* Ch. *Tecum bene actum eſſe gaudeo.* Pa. *Hem! audîſtine?* Ch. *Omnia audivi. agedum, in tuis proſperis ſucceſſibus fac ut me adjuves. Chremetem totum poſſides: ſcio illum facturum eſſe omnia quæ voles.* Pa. *Semper tui memini: longum verò tempus eſt nos exſpectare, donec ille exeat domo. Tu ſequere hàc me intus. Chremes nunc eſt in ædibus Glycerii. tu, Dave, abi domum. Feſtina. Accerſe viros, qui eam auferant ex domo, ubi nunc eſt, & ad nos transferant: Quid ſtas immotus? Quid tardas?* Da. *Eo. Ne exſpectetis, ſpectatores, dum huc exeant in proſcenium actores noſtri: intus ſponſalia fiunt: Intus de dote Philumenæ, de Chryſidis hæreditate, deque cæteris rebus, conveniet, & tranſigetur. Plaudite.* Calliopius recenſui.

ANNOTATIONES.

2 *Sed, quid mihi obtigerit.*] Hoc Davus dicit de vinculis ridiculè.

3 *More hominum evenit.*] Quia fama mali celerior eſt, quàm boni; id eſt, evenit, ut faciliùs mala quàm bona nuncientur.

9 *Solus eſt, quem diligunt diî.*] Hyperbole de magnâ alicujus felicitate. Illuſtres quoſque heroas, deorum filios, cognatos, & amicos fuiſſe fabulatur antiquitas, ut Herculem Jovis filium, Æneam Veneris, multoſque alios.

15 *Qui auferant eam:*] Virgo nuptui data, antiquo ritu ſimulabatur ex gremio matris, aut ſi ea deeſſet, ex proximâ neceſſitudine muliere rapi; inde ad virum transferebatur: quòd ea res Romulo ſuiſque Sabinas rapientibus feliciter ceſſiſſet. Quò reſpiciens Catullus dicit:

Qui rapis teneram ad virum virginem.

In Epithalamio Manlii & Juliæ.

17 *Plaudite.*] Plaudere verbum eſt textricum, Græcis σπαθᾶν vel κροτεῖν: cùm illæ licium denſiùs inculcant, & cum plauſu collidunt. Hoc verbum etiam in theatrum migravit poſtea; eoque peractis fabulis ſpectatores dimittebantur: *Valere enim, & plaudere* jubebantur, quæ verba vel à grege hiſtrionum, vel ab eâ perſonâ, quæ poſtrema in ſcenam introducebatur, pronunciabantur; ut videre eſt apud Plautum. Horat. in Arte.

Donec cantor, id eſt, *actor*, *vos plaudite dicat.* Cantor eſt actor. Apuleius eleganter 3. Florid. *Renuntiavêre poëtam dixiſſe rebus humanis valere, & plaudere; ſuis verò familiaribus dolere, & plangere.*

P. TERENTII

Carthaginiensis Afri

EUNUCHUS.

Acta ludis Megalenſibus, L. Poſthumio Albino, L. Cornelio Merulâ, Ædilibus Curulibus. Egêre L. Ambivius Turpio, L. Attilius Præneſtinus. Modulavit Flaccus Claudii, tibiis duabus dextrâ & ſiniſtrâ. Græca Menandru. Acta II. *M. Valerio C. Fannio Coſſ. Anno ab urbe Conditâ* DXCIII. *Ante Chriſtum natum* CLIX.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

PHÆDRIA, adoleſcens. A Græco φαιδρὸς, hilaris.
PARMENO, ſervus, παρὰ τῷ δεσπότῃ μένων, manens & adſtans domino.
THAIS, meretrix. A θαητὸς, ſpectabilis, quaſi ſpecioſa.
GNATHO, paraſitus. A γνάθος, maxilla, quòd ſit edax.
CHÆREA, adoleſcens. A χαίρων, gaudens.
THRASO, miles. A θράσος, audacia.
PYTHIAS, ancilla; quaſi πυθομένη, percontatrix.
CHREMES, adoleſcens. A χρεμίζω, hinnio: quòd hinnitu equorum delectaretur.
ANTIPHO, adoleſcens, ab ἀντὶ φαίνομαι, contrà appareo, vel ab ἀντὶ φημὶ, contrà loquor.
DORIAS, ancilla; quòd Doride regione orta ſit.
DORUS, eunuchus, quaſi Doricus.
SANGA, ſervus, à Sangiâ vico Phrygiæ.
SOPHRONA, nutrix. A σώφρων, caſtus, continens.
LACHES, ſenex. A λαγχάνω, ſortior, ſorte obtineo.

ARGUMENTUM.

PAMPHILA Virgo Attica, à prædonibus rapta, & Rhodum advecta, à meretrice quâdam, cum ipſius filiâ Thaïde, educata eſt: adeò ut ambæ ſorores crederentur. Thaïs autem grandiuſcula facta Athenas migravit, ibique matris artem meretriciam exercuit. Aliquo pòſt tempore, mater ejus mortem obiït Rhodi, relictâ Pamphilâ, quam Thraſo miles Athenas adducit, & Thaïdi in donum promittit, ſi ſuæ voluntati morigerari vellet. Illa Phædriam adoleſcentem Athenienſem, Lachetis filium, ſibi amatorem adjunxerat; à quo multis precibus impetrat, expoſitâ facti ratione (nimirùm, ut Pamphilam recuperaret) militi ut biduum gratificari poſſet. Interea Phædria rus ire ſtatuit, abienſque mandat Parmenoni ſervo, ut eunuchum, & Æthiopiſſam ad Thaïdem, cui eos emerat, duceret. Cæterùm Chærea Phædriæ frater Pamphilam in viâ conſpicatus, ejus amore flagrabat; itaque ſervi Parmenonis arte, pro eunucho, ejus habitu indutus, Thaïdi traditur, quæ ei ſoli Pamphilam credit, dum ad cœnam cum milite proficiſcitur. Itaque Chærea, hâc occaſione arreptâ, Pamphilam vitiat, ſeque illico dat in fugam quàm celeriter. Hinc mirabiles turbæ concitantur. At Pamphila paulò pòſt à ſuis tandem agnoſcitur, daturque in uxorem Chæreæ. Phædria & Thraſo rivales per paraſitum concordes facti, cummuni amicâ Thaïde ſine certamine potiuntur.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

SOrorem falsò dictitatam Thaïdis,
Id ipſum ignorans, miles advexit Thraſo,
Ipſique donat: erat hæc civis Attica.
Eidem eunuchum, quem emerat, tradi jubet
Thaïdis amator Phædria, ac rus ipſe abit,
Thraſoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cùm deperiret dono miſſam Thaïdi,

INTERPRETATIO. *Thraſo miles abduxit ſecum Rhodo Athenas Pamphilam, vulgi ſermone nominatam ſororem Thaïdis, quod ille ignorabat, ipſique Thaïdi dono dat: erat hæc Pamphila civis Athenienſis filia. eidem Phædria ipſius amator eunuchum à ſe emptum ut tradat, Parmenoni imperat, atque in villam abit, exoratus precibus Thaïdis, ut in duos dies eâ miles potiretur. Frater Phædriæ adoleſcens Chærea cùm Pamphilam perditè amaret donatam Thaïdi à milite,*

ANNOTATIO.

Periocha.] A. περιέχω comprehendo, contineo, περιοχὴ comprehenſio Græcis dicitur, idem quod Latinis *argumentum*, eſtque brevis totius alicujus rei explicatio.

Orna-

Ornatu eunuchi induitur: ſuadet Parmeno:
Introit: vitiat virginem. ſed Atticus
Civis repertus frater ejus, conlocat
Vitiatam ephebo: Phædriam exorat Thraſo.

Supponitur pro eunucho, ejuſque habitu indutus: ad ædes Thaïdis adducitur, ſuadente Parmenone: in quibus ſtuprat Pamphilam, quæ cùm reperiſſet fratrem ſuum Chremetem, Civem Athenienſem; agnita ab ipſo datur uxor Chæreæ à quo vitiata fuerat: Thraſo impetrat à Phædriâ, ut ſit ſocii in amore Thaïdis.

ANNOTATIO.

Ornatu eunuchi.] Eunuchus, caſtratus dicitur, ab εὐνὴ, quod eſt *cubile*, & ἔχω, *habeo, cuſtodio*, quòd id genus hominum adhibebatur ſervandis regum cubilibus. Euſtathius deducit nomen iſtud ab εὖνις, id eſt, *privatus*, & ὀχεία, *coitus, conjunctio*; quaſi εὖνις ὀχείας *privatus, carens conjunctione fœmineâ.*

PROLOGUS.

SI quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis
Quamplurimis, & minimè multos lædere:
In his poëta hic nomen profitetur ſuum.
Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementiùs
Exiſtimavit eſſe, ſic exiſtimet,
Reſponſum, non dictum eſſe, quia læſit prior,
Qui bene vertendo, & eaſdem deſcribendo malè, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri Phaſma nunc nupèr dedit;
Atque in Theſauro ſcripſit, cauſam dicere
Priùs unde petitur, aurum quare ſit ſuum,
Quàm illîc qui petit, unde is ſit Theſaurus ſibi,
Aut unde patrium monumentum pervenerit.
Dehinc ne fruſtretur ipſe ſe, aut ſic cogitet;
Defunctus jam ſum, nihil eſt quod dicat mihi.
Is ne erret, moneo, & deſinat laceſſere.
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur pòſt, ſi perget lædere
Ita, ut facere inſtituit. nunc quam acturi ſumus
Menandri eunuchum, poſtquam ædiles emerunt,
Perfecit, ſibi ut inſpiciundi eſſet copia.

Si ullus eſt, cui admodum curæ ſit, pleriſque ſe gratum eſſe, nulliſque offendere; hos inter poëta noſter dat nomen ſuum. Tum ſi quiſquam eſt, qui acerbiùs aliquid in ſe dictum ſuſpicetur, ſic arbitretur; & ſciat, hoc reſponſum eſſe in defenſionem Terentii laceſſiti, non dictum in contumeliam Lavinii laceſſentis, qui prior maledictis illum provocavit, qui bene vertendo fabulas, dum verba verbis reddit, & eaſdem ſcribendo malè, dum ſententiam obſcuriùs exprimit, ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas. Idem Lavinius Menandri comœdiam Phaſma, hoc eſt, Spectrum nominatam, nuper admodum ſpectandam edidit; atque in Theſauro, aliâ Menandri fabulâ, inducit, poſt eum, qui rei partes ſuſtinet, priùs cauſam dicentem, quare Theſaurus auri inventus ad ſe pertineat, quàm petitor, qui actor eſt, unde ſibi is obvenerit, aut unde in patris ſepulchrum reconditus ſit. Deinde ne fallat ſe ipſe, aut ſic animo putet; defunctus ſum jam periculo & expers omnis reprehenſionis; nihil eſt, quod mihi objicere poſſit Terentius. Hunc Lavinium ne erret præmoneo, & ceſſet me irritare. Poſſum alia plura expoſtulare, quæ in præſentia ei remitto; quæ poſtea exprimentur, ſi perget maledictis me offendere, ita ut jam incepit. Is, poſtquam ædiles emerunt Eunuchum comœdiam, quam nunc daturi ſumus in theatrum, conſecutus eſt ut hanc ſibi ſpectandi poteſtas fieret.

ANNOTATIONES.

11 *Priùs unde petitur, aurum.*] Is unde petitur, id eſt poſſeſſor, à quo poſſeſſio rei petitur, qui rei partes ſuſtinet, *qui eſt defendeur. Ang.* the Defendant. Petitor verò eſt actor, *Demandeur,* the Plaintiff. Terentius arguit Lavinium induxiſſe poſſeſſorem priùs agentem, quàm petitorem, quod eſt contra conſuetudinem judiciorum.

17 *Quæ nunc condonabitur*;] Veteres, *condono*, jungebant accuſativo: ſic in Phormione Terentius: *Argentum quod habes, condonamus te*, pro *tibi*.

Magiſtratus cùm ibi adeſſet, occepta eſt agi.
Exclamat, furem, non poëtam fabulam
Dediſſe, & nîl dediſſe verborum tamen:
Colacem eſſe Nævî, & Plauti veterem fabulam;
Paraſiti perſonam inde ablatam, & militis.
Si id eſt peccatum, peccatum imprudentia eſt
Poëtæ, non qui furtum facere ſtuduerit.
Id ita eſſe, vos jam judicare poteritis.
Colax Menandri eſt: in eâ eſt paraſitus Colax,
Et miles glorioſus: eas ſe non negat
Perſonas tranſtuliſſe in Eunuchum ſuam
Ex Græcâ: ſed eas fabulas factas priùs
Latinas ſcîſſe ſeſe, id verò pernegat.
Quòd ſi perſonis iiſdem uti aliis non licet:
Quî magìs licet currentes ſervos ſcribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Paraſitum edacem, glorioſum militem,
Puerum ſupponi, falli per ſervum ſenem,
Amare, odiſſe, ſuſpicari? Denique
Nullum eſt jam dictum, quod non dictum ſit priùs.
Quare æquum eſt vos cognoſcere, atque ignoſcere,
Quæ veteres factitârunt, ſi faciunt novi.
Date operam, & cum ſilentio animadvortite,
Ut pernoſcatis, quid ſibi Eunuchus velit.

Vix præſente magiſtratu, agi cœpta eſt, cùm vociferatur, furem eſſe, non poëtam, qui hanc comœdiam dedit, nec eum dediſſe dicendum eſſe, cùm ne verbum quidem appoſuerit de ſuo: hanc eſſe comœdiam Colacem *dictam, id eſt,* Aſſentatorem, *jam olim à Nævio & Plauto editam. Perſonam paraſiti ex eâ furto ablatam, & militis eſſe à Terentio. Si id feciſſe peccatum eſt, imprudens & inſcius ille peccavit: nec enim ullum furtum meditatus eſt. Id verum eſſe, vos ſpectatores, arbitrari modò poteritis. Colax comœdia à Menandro facta eſt: in eâ paraſitus Colax inducitur, & miles glorioſus: eas perſonas fatetur quidem ſe tranſpoſuiſſe in Eunuchum comœdiam ſuam ex Græcâ: ſed priùs interpretatione Nævii, aut Plauti Latinè verſas eſſe, id verò ſe ignoraviſſe pertendit. Quòd ſi perſonis iiſdem, quibus veteres comici uſi ſunt, novis poëtis uti non licet: cur magìs licet feſtinantes ſervos facere, bonas matres-familias in ſcenam producere, meretrices malas, paraſitum voracem, glorioſum militem, partum falſum ſupponi, deludi per ſervum ſenem dominum, amores, odia, ſuſpiciones? Poſtremò nihil dici nunc à nobis poteſt, quod non ab aliis ante nos dictum fuerit. Quamobrem æquum eſt vos, ſpectatores, cognoſcere quantùm liceat poëtis in imitando ſibi ſumere, atque ignoſcere, ſi novi, ab antiquis, quæ ſibi conveniunt, quandoque mutuentur: cùm antiquis idem crebrò facere licuerit. Vos, actores, attenti ſpectate, & cum ſilentio advertite, ut ſciatis quas res contineat, atque exprimat Eunuchûs comœdia.*

ANNOTATIONES.

34 *Id verò pernegat.*] Non negat Terentius ex Colace Menandri, ſe perſonam militis & paraſiti tranſtuliſſe; ſed accepiſſe ex Nævio & Plauto pernegat.

35 *Quòd ſi perſonis.*] Defendit argumento à pari, licere ſibi iiſdem, quibus illis Nævio & Plauto, uti perſonis.

ACTUS

ACTUS I. SCENA I.

PHÆDRIA. PARMENO.

Ph. QUID igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
Cùm accerſor ultro? an potiùs ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit, revocat: redeam? non, ſi me obſecret.
Pa. Siquidem hercle poſſis, nihil prius, neq; fortius:
Verùm ſi incipies, neque perficies naviter,
Atque ubi pati non poteris, cùm nemo expetet,
Infectâ pace, ultro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non poſſe; actum eſt, ilicet,
Perîſti: eludet, ubi te victum ſenſerit.
Proin' tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita.
Here, quæ res in ſe neque conſilium neque (modum
Habet ullum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia: injuriæ,
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum: incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plùs agas,
Quàm ſi des operam, ut cum ratione inſanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas;
Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? ſine
Mori me malim: ſentiet qui vir ſiem, (modò:
Hæc verba mehercle unâ falſâ lacrumulâ,
Quam, oculos terendo miſerè, vix vi expreſſerit,
Reſtinguet: & te ultro accuſabis, & ei dabis
Ultro ſupplicium. *Ph.* ô indignum facinus! nunc ego &
Illam ſceleſtam eſſe, & me miſerum ſentio:
Et tædet: & amore ardeo: & prudens, ſciens,
Vivus, videnſque pereo: nec, quid agam, ſcio.

Ph. *Quid igitur agam? egone illam non adeam? ac ne quidem nunc, cùm ipſa Thaïs ſponte me vocet? an potiùs ita me parem, ut perpetuò non feram meretricum injurias? Expulit foras, rurſus accerſit: revertarne ad illam? Non ſi per ſacra omnia me obteſtetur.* Pa. *Per Herculem, ſi quidem valeas id facere, nihil melius, neque præſtantius: verùm ſi, ubi inceperis, non perſeverabis fortiter, atque ubi ampliùs vim amoris ferre non potueris, ſi ad Thaïdem minimè te deſiderantem, non reconciliatâ pace, volens redibis, oſtendens te ejus amore ardere, neque affectui poſſe reſiſtere; deſperata res eſt, ſtatim perditus eris: Illa ludibrio te habebit, ubi te domitum à ſe cognoverit. Itaque dum per tempus licet, cùm nondum quidquam inceperis, diligenter conſidera quid facere debeas. Domine, rem quæ conſilio & moderatione caret omni, cum prudentiâ gubernare non vales. Amor hæc omnia in ſe habet mala, contumelias, zelotypiam, diſſenſiones, pacem ad tempus, bellum, poſt bellum pacem iterum: hæc cùm ſint inſtabilia, ſi velis ratione ſtabilia reddere, nihilo plùs proficias, quàm ſi deſideres, ut quis cum ratione inſaniat. Quæ autem nunc irâ commotus animo agitas; Egone illam Thaïdem adeam? quæ illum Thraſonem mihi prætulit? quæ me ſprevit? quæ me herì non admiſit? potiùs mortem præoptaverim: ſine modò, me virum fortem experietur. Per Herculem hæc per iram prolata verba, unâ fallace lacbrymulâ, quam leviter oculos fricando, vix vi extraxerit, delebit: & te ipſe ſponte tuâ culpæ reum argues apud illam, & puniendum præbebis.* Ph. *O crudele factum! Nunc ego & illam deterrimam eſſe, & me infelicem video: & tædio ejus afficior: & amore flagro: & intelligens, ſentiens, ſpirans, inſpiciensque in exitium ruo: nec quid agam, ſcio.*

ANNOTATIO.

1 *Quid igitur.*] Hoc *igitur* ſignificat, Phædriam multa cum ſervo fuiſſe collocutum, priuſquam in ſcenam prodiret.

Pa. Quid agas, niſi ut te redimas captum quàm queas
Minimò? ſi nequeas paululò, at quantì queas:
Et ne te affliстes. *Ph.* itane ſuades? *Pa.* ſi ſapis:
Neque, præterquam quas ipſe amor moleſtias
Habet, addas; & illas quas habet, rectè feras.
Sed ecce ipſa egreditur noſtri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

Pa. *Quid facias, niſi ut te captivam liberes pretio quàm viliſſimo poſſis? ſi nequeas parvò, at quantì poſſis: neque te ægritudinibus animi conſumas.* Ph. *Itane ſuades?* Pa. *Si mente ſanus es: neque, præter eas ſolicitudines quæ amorem ſolent ſequi, alias his adjungas; atque eas, quas præbet, æquo animo ſuſtineas. Sed ecce ex ædibus prodit agri noſtri calamitoſa tempeſtas: nam quod nos colligere oportet, illa totum aufert & capit.*

ANNOTATIONES.

34 *Noſtri fundi calamitas:*] Calamitas eſt grando & tempeſtas, quæ calamos ſegetum proſternit & conterit: unde Cicero Verrem vocat *calamitoſam tempeſtatem.*

35 *Nam quod nos capere oportet.*] Id eſt, Thaïs, noſtra pernicies, quæ Phædriam herum meum ſumptibus abſumit; capitque omnia quæ alioquin ab illo in nos conferrentur.

ACTUS I. SCENA II.

THAIS. PHÆDRIA. PARMENO.

Th. Miſeram me! vereor ne illud graviùs Phædria
Tulerit, neve aliorſum, atque ego feci, acceperit,
Quòd herì intromiſſus non eſt. *Ph.* totus, Parmeno,
Tremo horreoque, poſtquam aſpexi hanc. *Pa.* bono animo es:
Accede ad ignem hunc, jam caleſces plùs ſatìs.
Th. Quis hîc loquitur? hem, tun' eras, mi Phædria?
Quid hîc ſtabas? cur non rectà introibas? *Pa.* ceterùm
De excluſione verbum nullum. *Th.* quid taces?
Ph. Sanè quia verò hæ mihi patent ſemper fores,
Aut quia ſum apud te primus. *Th.* miſſa iſtæc face.
Ph. Quid miſſa? ô Thaïs, Thaïs! utinam eſſet mihi
Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret,
Ut aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet;
Aut ego iſtuc abs te factum nihili penderem.
Th. Ne crucia te, obſecro, anime mi, mi Phædria.
Non pol, quò quemquam plùs amem, aut plùs diligam,
Eò feci: ſed ita erat res: faciundum fuit.
Pa. Credo, ut fit, miſera præ amore excluſiſti hunc foras.

Th. *Heu me infœlicem! dubito ne illud moleſtiùs quàm debeat Phædria tulerit, neve in aliam partem, atque ego feci, acceperit, quòd heſternâ die in ædes meas admiſſus non eſt.* Ph. *Totum corpus, Parmeno, mihi tremore concutitur, horretque frigore, ubi hanc videre cœpi.* Pa. *Fac alto fortique ſis animo, ne perturberis: ſi horres frigore, accede ad hunc ignem (nimirum Thaïdem) jam caleſies pluſquam ſatìs ſit.* Th. *Quis hîc loquitur? hem, tune eras, mi Phædria? quid hîc ſtans manebas? cur non rectà domum ingrediebaris?* Pa. *De cætero, quòd excluſerit ædibus Phædriam, introducto milite, ne unum quidem verbum protulit.* Th. *Quid taces, Phædria?* Ph. *Quaſi verò hæ mihi ſemper apertæ ſint fores, aut quia ex tuis amatoribus tibi ſim præcipuus gratiâ.* Th. *Omitte hæc odioſa verba.* Ph. *Omittam? O Thaïs, Thaïs! utinam mutuo amore mihi reſponderes; fieretque ut injuriæ, quam mihi feciſti, memoria te æquè ac me cruciaret; aut nihili eam æſtimarem.* Th. *Ne te dolore affligas, obſecro, mi animule, mi Phædria, non per Pollucem, non id propterea feci, quòd alium ullum majori amore, quàm te complectar, aut chariorem habeam: ſed in eo ſtatu res erat, ut ita facere me oportuerit.* Pa. *Sanè verò, ut fieri ſolet, propter amorem, quo illum proſequitur, eidem occluſit fores.*

Th. Sie-

Th. Siccine ais, Parmeno? age: ſed huc quâ gratiâ
Te accerſi juſſi, auſculta. *Ph.* fiat. *Th.* dic mihi
Hoc primum, potîn' eſt hic tacere? *Pa.* egone? optumè. (dem:
Verùm, heus tu, lege hâc tibi meam aſtringo fi
Quæ vera audivi, taceo, & contineo optumè:
Sin falſum, aut vanum, aut fictum eſt continuò palam eſt.
Plenus rimarum ſum, hàc atque illàc perfluo.
Proin' tu, taceri ſi vis, vera dicito.
Th. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
Pa. Poteſt taceri hoc. *Th.* ibi tum matri parvolam
Puellam dono quidam mercator dedit, (tror:
Ex Atticâ hinc abreptam. *Ph.* Civemne? *Th.* arbi-
Certùm non ſcimus: matris nomen & patris
Dicebat ipſa: patriam, & ſigna cætera
Neque ſcibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, à prædonibus,
Unde emerat, ſe audîſſe, abreptam è Sunio.
Mater ubi accepit, cœpit ſtudioſè omnia
Docere, educare, ita utì ſi eſſet filia.
Sororem plerique eſſe credebant meam. (pite,
Ego cum illo, quocum tum uno rem habebam, hoſ-
Abiî huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
Pa. Utrumque hoc falſum eſt: effluet. *Th.* qui iſtuc? *Pa.* quia
Neque tu uno eras contenta, neque ſolus dedit:
Nam hic quoque bonam magnamque partem ad te attulit.
Th. Ita eſt: ſed ſine me pervenire, quò volo.
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam eſt profectus; te interea locì
Cognovi: tute ſcis poſt illa quàm intumum
Habeam te, & mea conſilia ut tibi credam omnia.
Ph. Neque hoc tacebit Parmeno. *Pa.* oh, dubiumne id eſt?

Th. *Siccine loqueris, Parmeno? perge modò: ſed tu, mi Phædria, quam ob rem te huc acciri mandavi, attentè audi.* Ph. *Sic fiat.* Th. *Dic mihi, Parmeno iſte poteſtne tacere?* Pa. *Egone? Optimè poſſum. Verùm, heus tu, hâc conditione fidem tibi do: quæ audivi, ſi vera ſunt, ea rectè ſileo & fideliter ſervo: ſin falſa, aut vana, aut ficta ſunt, confeſtim omnibus ea manifeſta facio. pertuſus & rimoſus ſum, commiſſa mihi undique tranſmitto & effundo. Itaque dicito vera, ſi ea me tacere voles.* Th. *Mater mihi è Samo inſulâ fuit: ea Rhodi manebat.* Pa. *Hoc verum eſſe puto; peregrinam fuiſſe ei matrem: tacebitur.* Th. *Ibi tum matri quidam mercator puellam parvulam donavit, ex Atticâ inde uſque abreptam.* Ph. *Civemne Atticam?* Th. *Opinor: id compertum nobis nondum eſt: ipſa puella patris & matris nomen dicebat: patriam, & ſigna cætera, quibus agnoſci poſſet, ignorabat, neque propter ætatem primam ſcire potuerat. Mercator ad patris & matris nomen, quod puella dicebat, hoc adjungebat, ſe accepiſſe à piratis à quibus emerat, eam raptam fuiſſe è Sunio Atticæ promontorio. Mater ubi hoc inaudivit, ſummâ diligentiâ & curâ omnia docuit, quæ ingenuam decent, & educavit quaſi ſuam filiam; adeò ut vulgò ſoror mea eſſe crederetur. Ego cum illo, quocum ſolo conſuetudinem habebam, tum advenâ Attico, huc Athenas Rhodo veni: ille mihi omnia hæc bona quæ poſſideo, moriens reliquit.* Pa *Utrumque hoc falſum eſt, ideoque effunditur: hoc tacere non potero.* Th. *Quomodo iſtud?* Pa. *Quia neque unus tibi amator fuit ſatìs, neque hoſpes Atticus ea quæ habes, ſolus dedit: hic enim quoque (Phædria) magnam & potiorem partem tibi largitus eſt.* Th. *Haud nego: ſed ſine orationem quò tendit pervenire. Interea miles, qui ad me animum adjecerat, in Cariam ſe contulit; tecum interea conſuevi: tu ipſemet non ignoras, poſt illa tempora, quàm intimus maximè omnium in meo amore & familiaritate ſis, & ut mea omnia tibi communicem conſilia.* Ph. *Ne hoc quidem Parmeno tacebit, cùm etiam falſum ſit.* Pa. *Oh, quiſnam dubitet hoc eſſe falſum?*

ANNOTATIONES.

27 *Habitabat Rhodi.*] Rhodus Carpathii maris inſula nobiliſſima: ambitu 120 mille paſſuum. *Carpathus, Scarpanto* nunc dicta, inſula eſt, media inter Cretam & Rhodum, contra Ægyptum, huic parti maris Ægæi nomen dedit.

46 *In Cariam eſt profectus;*] Caria minoris Aſiæ regio, cui Rhodus adjacet.

Th. Hoc

Th. Hoc agite, amabo: mater mea illîc mortua eſt
Nupèr: ejus frater aliquantùm ad rem eſt avidior.
Is ubi hancce formâ videt honeſtâ virginem, 52
Et fidibus ſcire; pretium ſperans, illico
Producit; vendit: fortè fortuna adfuit
Hîc meus amicus: emit eam dono mihi, 55
Imprudens harum rerum, ignaruſque omnium.
Is venit: poſtquam ſenſit me tecum quoque
Rem habere, fingit cauſſas, ne det, ſedulò:
Ait, ſi fidem habeat, ſe iri præpoſitum tibi
Apud me; ac non id metuat, ne, ubi eam acceperim,
Seſe relinquam; velle ſe illam mihi dare: 61
Verùm id vereri: ſed, ego quantùm ſuſpicor,
Ad virginem animum adjecit. *Ph.* etiamne ampliùs?
Th. Nil nam quæſivi: nunc ego eam, mi Phædria,
Multæ ſunt cauſſæ, quamobrem cupio abducere. 67
Primùm, quòd ſoror eſt dicta: præterea, ut ſuis
Reſtituam ac reddam. ſola ſum: habeo hîc neminem,
Neque amicum, neque cognatum, quamobrem, Phædria,
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo, adjuta me, quò id fiat faciliùs. 70
Sine illum priores parteis hoſce aliquot dies
Apud me habere. nihil reſpondes? *Ph.* peſſuma,
Ego quidquam cum iſtis factis tibi reſpondeam?
Pa. En noſter, laudo. tandem perdoluit: vir es.
Ph. Haud ego neſciebam, quorſum tu ires. parvola
Hinc eſt abrepta: eduxit mater pro ſuâ: 76
Soror eſt dicta: cupio abducere, ut reddam ſuis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: quâ gratiâ?
Niſi illum plùs amas, quàm me, & iſtam nunc times,
Quæ abducta eſt, ne illum talem præripiat tibi?
Th. Egon' id timeo? *Ph.* quid te ergo ſollicitat? cedò.
Num ſolus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti in te claudier?
Nonne, ubi mihi dixtî cupere te ex Æthiopiâ 85

Th. *Attendite mihi, quæſo: mater mea illîc mortem obivit nupèr: ejus frater aliquantò lucri cupidior eſt. Is ubi hanc vidit virginem ſpecie venuſtâ eſſe, & ſcire fidibus canere; pretium ſperans magnum, ſtatim matre mortuâ, eam venum exponit; vendit: fortè fortunâ hîc præſens interfuit Thraſo meus amicus, qui harum rerum inſcius Pamphilam emit, quam mihi dono daret. is Athenas rediit: poſtquam cognovit me tecum quoque conſueſcere, excuſationes ſtudiosè excogitat, ne eam tradat: dicit ſi fidem ipſe faciam, ſe priores partes apud me, te poſtpoſito, habiturum; neque metuat, ne ubi puella data mihi fuerit, ſeſe dimittam; velle ſe illam mihi donare: verùm id dubitare: ſed ego quantùm animo conjicio, ad virginem amorem adjunxit.* Ph. *Nunquidnam etiam amplius eſt?* Th. *Nihil, nam percontata ſum, mi Phædria: nunc verò quamplurimæ ſunt cauſæ, propter quas cupio eam ad me à poſſeſſione militis transducere. primùm quòd ſoror mea dicta eſt: tum etiam, ut eam ſuis raptam reſtituam, & amiſſam reddam. ſola ſum: habeo hîc neminem, neque amicum, neque cognatum, qui mihi, cùm opus fuerit, auxilientur; quamobrem, Phædria, cupio aliquos mihi amicos conciliare meis meritis. Id ut faciliùs conſequar, peto à te ut mihi præſtò eſſe velis. Permitte illum Thraſonem apud me admitti in potiori parte, hiſce aliquot diebus. nihil reſpondes?* Ph. *Deterrima, tibine ego quicquam reſpondere debeam, talia cùm mihi facias?* Pa. *Hui noſter, euge, magni te facio. tandem ægrè fert ſe deludi, injurias ad animum revocâſti: jam vir es.* Ph. *At ego neſciebam, quò ſpectaret tua nempe oratio. parvula è Sunio eſt abrepta: educavit mater eam pro ſuâ filiâ: ſoror mea nominata eſt: cupio abducere, ut reddam ſuis. Scilicet omnia hæc verba in hanc ſummam nunc conveniunt; ut excludar, miles ille admittatur: cujus rei cauſâ? niſi quòd illum quàm me chariorem habes, metuiſque ne Pamphila, quam à Thraſone recepiſti, eum tibi intercipiat?* Th. *Egone id timeo?* Ph. *Quid ergo te incitat ad hoc faciendum? Expone, num ſolus ille tibi donat? Nunquid alicubi meam liberalitatem vidiſti tibi præludi? nonne ſtatim atque mihi ſignificâſti cupere te ſervam Æthiopem,*

A N N O T A T I O.

85 *Ex Æthiopiâ.*] Quidquid ultra Nigrum flumen eſt, & Ægyptum, verſus utrumque mare Atlanticum, Rubrumque, Æthiopes olim in Africâ tenuêre; gens omnium Africæ terrarum ampliſſima; dicta ab αἴθω *uro*, & ὤψ, id eſt, *aſpectus, vultus.*

Ancil-

Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæſivi? porrò eunuchum dixtî velle te,
Quia ſolæ utuntur his reginæ: repperi.
Herì minas viginti pro ambobus dedi. 89
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoriâ:
Ob hæc facta abs te ſpernor. *Th.* quid iſtuc, Phædria? (arbitror
Quanquam illam cupio abducere, atque hâc re
Id fieri poſſe maxumè: veruntamen, (ſeris
Potiùs, quàm te inimicum habeam, faciam ut juſ-
Ph. Utinam iſtuc verbum ex animo ac verè diceres; (derem
Potiùs quàm te inimicum habeam: ſi iſtuc cre-
Sincerè dici, quidvis poſſem perpeti. 97
Pa. Labaſcit, victus uno verbo, quàm citò.
Th. Ego non ex animo miſera dico? quam joco
Rem voluiſti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum 101
Saltem ut concedas ſolùm. *Ph.* ſiquidem biduum.
Verùm ne fiant iſti viginti dies. (hil moror.
Th. Profectò non plùs biduum, aut *Ph.* aut? ni-
Th. Non fiet: hoc modò ſine te exorem. *Ph.* ſcilicet
Faciendum eſt, quod vis. *Th.* meritò amo te: bene facis. 106
Ph. Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum eſt: mos gerundu' eſt Thaïdi.
Tu huc, Parmeno, fac illi adducantur. *Pa.* maxumè.
Ph. In hoc biduum Thaïs vale. *Th.* mi Phædria, 110
Et tu: nunquid vis aliud? *Ph.* egone quid velim?
Cum milite iſto præſens, abſens ut ſies:
Dies, noctesque me ames: me deſideres:
Me ſomnies: me exſpectes: de me cogites:
Me ſperes: me te oblectes: mecum tota ſis: 115
Meus fac ſis poſtremò animus, quando ego ſum tuus. (beat fidem,
Th. Me miſeram! forſitan hic mihi parum ha-

poſthabitis rebus etiam neceſſariis emendam quæſivi? Eunuchum præterea dixiſti te velle, quia horum opera reginæ ſolæ utuntur: comparavi. Herì viginti minas pro amborum pretio perſolvi. Tamen licet ſpretus à te, hæc tibi grata ut emerem in memoria habui. Pro his in te meritis deſpectus ſum tibi. Th. *Quænam ſunt iſta, quæ dicis, Phædria? Quamvis hanc Pamphilam cupio ab illo milite recipere, atque hâc ratione, ſi tu concedas biduum militi, cenſeo id potiſſimùm fieri poſſe: attamen, potiùs quàm inimicitiam tuam ſuſcipiam, obſequar quibuſcunque juſſis tuis.* Ph. *Utinam ex animi ſententiâ, & ſincerè pronunciares iſta verba (potiùs quàm tuam inimicitiam ſuſcipiam) ſi iſtud crederem verè à te dici, nihil tam moleſtum eſt, quod non poſſem perferre.* Pa. *Nutat corruiturus, uno verbo impulſus, illico.* Th. *Me miſeram! an non ego hoc ex animi ſententiâ, & ſeriò dico? Quam rem, etiam per jocum indicâſti te à me velle, quin tandem obtinueris? Ego verò non poſſum abs te impetrare, ut ſaltem duos ſolùm dies, quos peto, concedas mihi.* Ph. *Si quidem duo dies ſint tantùm (concedo) dummodo viginti ex duobus non fiant.* Th. *Sanè non ampliùs quàm duo dies, aut* Ph. *Aut? Perge loqui, tibi moram non facio.* Th. *Non fiet illud, quod vereris, ut plures dies recipiatur à me Thraſo: Id ſolùm biduum quod peto, permitte me à te impetrare.* Ph. *Nimirum quod cupis, me facere oportet.* Th. *Meritò amo te: æquum facis.* Ph. *In villam concedam: ibi per hos duos dies, mœrore me ad maciem uſque conficiam: ſic mihi præ tædio facere deliberatum eſt: ſic quidem morigerum me eſſe Thaïdi neceſſe eſt. Tu, Parmeno, cura, ut illi, eunuchus, & ancillula Æthiops tradantur Thaïdi.* Pa. *Sic fiet.* Ph. *In hos duos dies vale Thaïs.* Th. *Mi Phædria, & tu quoque vale: nunquid vis aliud?* Ph. *Egone quid aliud velim? Niſi ut cum milite iſto præſens ſis corpore, abſens animo: dies, noctesque ames me: me deſideres: me ſomnies: me exſpectes: de me cogites: me ſperes: me te oblectes: mecum tota ſis (animo) mea fac ſis poſtremò anima, quando ego ſum tua.* Th. *Me miſeram! fortè Phædria parum mihi fidit,*

ANNOTATIO.

88. *Quia ſolæ his utuntur reginæ.*] Eunuchis magnus apud reges & divites honos fuit: ut Bagoüs Alexandri Magni eunuchus, Petiphar Pharonis Ægypti regis, & ille Candaces reginæ, de quo D. Lucas in Actis Apoſtolorum: & libri 4, Regum, cap. VIII.

Atque

Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicet.
Ego pol, quæ mihi ſum conſcia, hoc certò ſcio,
Neque me finxiſſe falſi quidquam, neque meo
Cordi eſſe quenquam cariorem hôc Phædriâ:
Et quidquid hujus feci, cauſſâ virginis
Feci: nam me ejus ſpero fratrem propemodum
Jam repperîſſe, adoleſcentem adeò nobilem: &
Is hodie venturum ad me conſtituit domum.
Concedam hinc intrò, atque exſpectabo, dum venit.

atque ex aliarum meretricum ingeniis me æſtimat. Ego per Pollucem, quæ mecum in animo totius rei veritatem ſcio, hoc certò ſcio, nihil mendacii me excogitâſſe, neque me quenquam vehementiùs amare, quàm hunc Phædriam: & quicquid hujus rei feci (quòd eum excluſi foras) propter puellam Pamphilam id feci: nam ſpero me hujus fratrem, adoleſcentem valde nobilem, penè jam inveniſſe: & is conſtituit ſe venturum ad me in domum meam hodiernâ die. Hîc igitur dum veniat exſpectabo.

ACTUS II. SCENA I.

PHÆDRIA. PARMENO.

Ph. FAC ita, ut juſſi: deducantur iſti. *Pa.* faciam. *Ph.* at diligenter.
Pa. Fiet. *Ph.* at maturè. *Pa.* fiet. *Ph.* ſatîn' hoc mandatum eſt tibi?
Pa. Ah rogitare? quaſi difficile ſiet: utinam
Tam aliquid facilè invenire poſſis, Phædria,
Hoc quàm peribit. *Ph.* ego quoque unà pereo, quod mî eſt carius. (quin
Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. *Pa.* minimè:
Effectum dabo. Sed nunquid aliud imperas?
Ph. Munus noſtrum ornato verbis, quòd poteris: &
Iſtum æmulem, quòd poteris, ab eâ pellito.
Pa. Memini, tametſi nullus moneas. *Ph.* ego rus ibo, atque ibi manebo.
Pa. Cenſeo. *Ph.* ſed heus tu. *Pa.* quid vis? *Ph.* cenſên' poſſe me obfirmare & (arbitror:
Perpeti, ne redeam interea? *Pa.* tene? non herclè
Nam aut jam revertere, aut mox noctu te adiget horſum inſomnia. (dormiam.
Ph. Opus faciam, ut defagiter uſque, ingratiis ut
Pa. Vigilabis laſſus: hoc plùs facies. *Ph.* ah, nil dicis, Parmeno,

Ph. *Facito ita, ut imperavi: ducito iſtos (eunuchum, & fœminam Æthiopem) & trade Thaïdi, meo nomine.* Pa. *Faciam.* Ph. *At diligenter.* Pa. *Fiet.* Ph. *At citò.* Pa. *Fiet.* Ph. *Satìſne hoc tibi mandatum memineris?* Pa. *Ah quàm toties interrogare moleſtum eſt: quaſi ſit difficile, id exequi, quod jubes. Utinam tam facilè quid reperias, quàm hoc perdes.* Ph. *Ut etiam patientiùs feras hæc dona mihi perire, ſcito me unà quoque cum his mei jacturam facere, quòd his donis mihi pretioſius eſt.* Pa. *Minimè impatienter fero hæc tua mandata facere. Sed nunquid aliud vis?* Ph. *Munus noſtrum ornamento verborum pretioſius facito, & iſtum rivalem Thraſonem, quàm procul poteris, ab eâ removeto.* Pa. *Memorem mones: in animo id habeo.* Ph. *Ego in villam me conferam, atque ibi tantiſper morabor, dum biduum tranſierit.* Pa. *Sic faciendum arbitror.* Ph. *Sed heus tu.* Pa. *Quid vis?* Ph. *Putaſne me poſſe obdurare, & mihi temperare, ne ante duos dies ad urbem redeam?* Pa. *Tene poſſe id perpeti? Non mehercule opinor: nam aut ſtatim ultro redibis, aut mox per noctem te inſomnia ſola ad urbem impellet, & revocabit.* Pa. *Opere ruſtico me exercebo, quoad defeſſus ſim, ut etiam invitus dormire cogar.* Pa. *Te laſſabis, at nihilo magìs eâ cauſâ poteris capere ſomnum.* Ph. *Apage, fruſtrà hæc dicis, Parmeno.*

Ejiciunda hercl eſt hæc mollities animi: nimis me indulgeo. (triduum? *Pa.* hui!
Tandem ego non illâ caream, ſi ſit opus, vel totum
Univorſum triduum? vide, quid agas. *Ph.* ſtat ſententia. (nes immutarier
Pa. Dî boni, quid hoc morbi eſt? adeòn' homi-
Ex amore, ut non cognoſcas eundem eſſe? hôc nemo fuit (gìs continens.
Minùs ineptus, magìs ſeverus quiſquam, nec ma-
Sed quis hic eſt, qui huc pergit? at at, hic quidem eſt paraſitus Gnatho 22
Militis: ducit ſecum unà virginem huic dono: papæ! (hîc dabo
Facie honeſtâ. Mirum, ni ego me turpiter hodie
Cum meo decrepito hôc eunucho. hæc ſuperat ipſam Thaïdem.

expellenda eſt animo hæc imbecillitas: nimis me delicatè tracto. Nonne tandem, ſi oporteat illâ carere, iſtud poſſim, etiam tres dies totos? Pa. *Hui! tres dies totos? Vide, ne majora viribus tuis coneris.* Ph. *Certum eſt facere, quod conſtitui.* Pa. *Dii boni, amorne tam potens morbus eſt? Adeòne homines immutat, ut idem qui priùs notus fuerat, ampliùs cognoſci non poſſit? Hôc nemo fuit minùs ineptus, magìs gravis, nec magìs temperans. Sed quis hic eſt, qui huc iter facit? At at, hic quidem eſt paraſitus militis Gnatho: Ducit ſecum virginem, in donum Thaïdi: Papæ, quàm eleganti vultu! Nimirum me hîc hodie ludibrio & dedecori exponam cum meo hôc decrepito eunucho. hæc virgo formæ ſpecie vincit Thaïdem.*

ANNOTATIONES.

16 *Nimis me indulgeo.*] Atticorum more accuſativus loco dativi hîc poſitus eſt pro *nimis mihi indulgeo*, id eſt, nimis mihi concedo, permitto.

18 *Hui! triduum.*] Exclamatio ſervi, heri dictum irridentis.

19 *Quid hoc morbi eſt?*] Ut morbo ex bonâ habitudine corpora decidunt, ſic animus ab amore, ex ſuâ conſtantiâ & tranquillitate deturbatur. Sic Propertius,

Solus amor morbi non amat artificem.

Homines immutari ex amore.] Hanc immutationem poëtæ eleganter pinxerunt in fabulâ Circes, homines in pecudes commutantis.

22 *Gnatho.*] Gnatho à maxillis & edendi aviditate dici videtur. Γνάθος, *maxilla.* Ut παράσιτος is eſt, qui ut victum apud ditiores habeat, iis aſſentatur: σῖτος Græcè *cibum* ſignificat.

25 *Decrepito.*] Sive morti vicino. Decrepiti ſunt, quorum funera, crepitu, & plangore familiæ, conclamata ſunt. Vel à decreſcendo ſic dicti, eò quòd incurvati, & contracti minores fieri videantur; ſic capularis ſenex dicitur à capulo, id eſt loculo, capſula mortui, *un Cercueil.* *Ang.* a Bier, a Coffin.

ACTUS II. SCENA II.

GNATHO. PARMENO.

Gn. Dî immortales, homini homo quid præſtat! ſtulto intelligens (tem mihi:
Quid intereſt! Hoc adeò ex hâc re venit in men-
Conveni hodie adveniens quendam mei loci hinc atque ordinis, (gurierat bona.
Hominem haud impurum, itidem patria qui abli-

Gn. *Dii immortales, quantùm alius homo alii homini præcellit! Ab inepto quantùm diſtat providus & prudens! Hoc mihi adeò in memoriam redit, nimirum: hodie huc veniens incidi in hominem meæ conditionis, non quidem ſordidum, nec avarum, qui ſimiliter, atque ego, patrimonium per luxum conſumpſerat.*

ANNOTATIO.

4 *Hominem haud impurum.*] Non ſordidum, non avarum. Liberaliter educati ſæpe balnea præſertim calida adibant nitoris & elegantiæ cauſâ, avari autem minimè. *Ariſtoph.* in Plut. Comœd.

Video

Video ſentum, ſqualidum, ægrum, pannis anniſque obſitum.
Quid iſtuc, inquam, ornati eſt? Quoniam miſer, quod habui, perdidi. (amici deſerunt.
Hem, quò redactus ſum! omnes noti me atque
Hîc ego illum contempſi præ me: Quid, homo, inquam, ignaviſſime? (tibi?
Itane parâſti te, ut ſpes nulla reliqua in te ſiet
Simul conſilium cum re amîſti? vidên' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, veſtitus, quæ habitudo eſt corporis? (eſt, nil deſit tamen.
Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cùm
At ego infelix neq; ridiculus eſſe, neq; plagas pati
Poſſum. Quid? tu his rebus credis fieri? totâ erras viâ. (clum prius.
Olim iſti fuit generi quondam quæſtus apud ſe-
Hoc novum eſt aucupium: ego adeò hanc primus inveni viam.
Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt, (ut rideant,
Nec ſunt: hos conſector: hiſce ego non paro me
Sed eis ultro arrideo, & eorum ingenia admiror ſimul. (laudo id quoque:
Quidquid dicunt, laudo: id rurſum ſi negant,
Negat quis? nego: ait? aio: poſtremo imperavi egomet mihi,
Omnia aſſentari: is quæſtus nunc eſt multò uberrimus.
Pa. Scitum herclè hominem: hic homines prorſum ex ſtultis inſanos facit.

video horridum, immundum, pallidum inſtar ægrotantis, veſtibus laceris indutum, & ſenectute deformem. Quid iſte ornatus ſibi vult, dixi? Reſpondit ille, Quoniam infortunatus ego quæ habui bona amiſi. Hem, quò miſeriæ redactus ſum! Omnes familiares atque amici me deſerunt. Hîc ego illum deſpexi, mihique poſthabui: Quid homo, inquam, inertiſſime, itane tibi conſuluiſti, ut nulla tibi ſuperſit tui fiducia? An ſenſum unà cum fortunis tuis perdidiſti? Aſpice me, qui non melioris ſum generis, & ſtatûs. Qui color corporis, elegantia, nitor cutis, quæ conſtitutio ſanitatis? Omnia mihi ſuppetunt abunde, & licet nihil quidquam poſſideam, nihil tamen deficit. At ego infelix (mihi reſpondit) neque aliis movere riſum, & riſui eſſe, neque verberibus patiendis aſſueſcere poſſum. Quid? tu (ego ſubjeci) hiſne rebus; nempe dum quis ridetur, aut vapulat, aliquid proficì putas? Vehementer falleris, ſi ita putas. Olim prioribus temporibus, iſti generi paraſitorum vapulantium, & ridiculorum, lucro fuit ars iſta; hôc verò tempore, hic novus alius eſt aucupandi modus: Quin ego ipſe hanc captandi artem inveni. Eſt genus hominum qui primos in omnibus rebus ſe eſſe volunt, nec ſunt; quamvis videri velint: Hos conſector: hîc ego non ſtudeo ridiculus eſſe, ſed his ſponte riſu aſſentior, & eorum mores cum admiratione prædico. quidquid dicunt laudo: ſi rurſus id negant, id ſimiliter laudo: ſi negat quis, nego: ſi affirmat quid ipſe, affirmo: denique in animum induxi, omnia illis aſſentari: id lucrum nunc eſt valde copioſum. Pa. *Argutum mehercule hominem: hic homines ex ſtultis prorſus inſanos mente facit.*

ANNOTATIONES.

4 *Bona abligurierat.*] Per luxum & popinationem devoraverat. Ligurire eſt lautiores cibos capere. λικνεύω Græcè à λείχω, *lambo, lingo.* Plinius. *Poſtquam degulato patrimonio, pauper eſt factus. Degulare* eſt *gulâ abſumere.*

5 *Video ſentum, ſqualidum.*] Sentum, horridum, ut ſentes, id eſt, ſpinæ, ſqualidum, immundum. Squalidi propriè rei qui diu delituerunt in carcere. Squalor immundities corpus occupans à ſquamarum aſperitate. Obſitum, fœdatum, putidum. Situs eſt mucor, & lanugo quædam ex humore creata in locis ſole carentibus. Pannis anniſque obſitum, id eſt, mucore, & carie obductum, propter ſordidos pannos, & ratione ætatis; nam ſitus, & mucor quidam ſolet eſſe major in homine miſero, & ſene, tum in habitu inopum. Obſitus, ab obſerendo, dixit Virgilius. *Loca obſita pomis,* id eſt, plantata.

14 *Totâ erras viâ.*] Proverbialis metaphora à viatoribus ſumpta.

22 *Aſſentari:*] Propriè aſſentamur voce, adulamur geſtu, blandimur tactu.

Gn. Dum

Gn. Dum hæc loquimur, interea locì ad macellum ubi advenimus,
Concurrent læti mî obviàm cupedinarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piſcatores, aucupes,
Quibus & re ſalvâ & perditâ profueram & proſum ſæpe:
Salutant: ad cœnam vocant: adventum gratulantur.
Ille ubi miſer famelicus videt me eſſe in tanto honore,
Et tam facilè victum quærere; ibi homo cœpit me obſecrare,
Ut ſibi liceret diſcere id de me: ſectari juſſi;
Si potis eſt, tanquam philoſophorum habent diſciplinæ ex ipſis
Vocabula, paraſiti itidem ut Gnathonici vocentur.
Pa. Vidên' otium, & cibu' quid facit alienus? *Gn.* ſed ego ceſſo
Ad Thaïdem hanc deducere, & rogitare ad cœnam ut veniat.
Sed Parmenonem ante oſtium Thaïdis triſtem video,
Rivalis ſervum: ſalva eſt res: nimirum hîc homines frigent.
Nebulonem huc certum eſt ludere. *Pa.* hicce hoc munere arbitrantur
Suam Thaïdem eſſe. *Gn.* Plurimâ ſalute Parmenonem
Summum ſuum impertit Gnatho. quid agitur? *Pa.* ſtatur. *Gn.* video:
Nunquidnam hîc, quod nolis vides? *Pa.* te. *Gn.* credo: at nunquid aliud?
Pa. Quî dum? *Gn.* quia triſti' es. *Pa.* nihil equidem. *Gn.* ne ſis: ſed quid videtur
Hoc tibi mancipium? *Pa.* non malum herclè. *Gn.* uro hominem. *Pa.* ut falſus animi eſt.
Gn. Quàm hoc munus gratum Thaïdi arbitrare eſſe? *Pa.* hoc nunc dicis,

Gn. *Interea dum hi ſermones inter nos habentur, atque ubi ad forum venimus, ecce occurrunt mihi celeriter hilares cupedinarii omnes, ſcilicet ciborum delicatiorum venditores, popinarii, cetarii, qui prægrandes piſces vendunt, laniones, farciminum artifices, piſcatores, quibus lucrum attuleram, dum res meæ bene ſe habebant, atque etiam poſt earum jacturam tum quoque in præſentiâ: hi me ſalutant: ad cœnam invitant: de meo adventu mihi gratulantur. Ille miſer eſuriens, ubi me videt in tanto honore haberi, cœpit me orare, ut ſibi liceret hanc artem de me diſcere: juſſi enim mei ſectatorem eſſe, & diſcipulum: ſi fieri poſſit, ut ſicut philoſophorum ſectæ ab ipſis philoſophis nominantur, ſic paraſiti ſimiliter Gnathonici appellentur.* Pa. *Videſne quid deſidia, & cibi alieni cupiditas valeant?* Gn. *Verùm ego nimis ceſſo hanc virginem ad Thaïdem deducere, eandemque invitare ut ad cœnam veniat. Sed video Parmenonem ſervum Phædriæ, rivalis heri mei, triſti vultu ante fores Thaïdis ſtantem: res noſtræ in tuto ſunt: nimirum hîc homines frigent (gratiâ ſcilicet apud Thaïdem.) conſtitui hunc tenebrionem ludificare.* Pa. *Iſti putant hoc virginis dono Thaïdem ſibi acquiſitam habere.* Gn. *Plurimam ſalutem dicit Gnatho Parmenoni, ſummo & intimo ſuo amico. quid fit ô rogo?* Pa. *Statur.* Gn. *Id quidem video: nonne hîc vides id, quod nolis?* Pa. *Te video, quem nolim.* Gn. *Credo, ſed nunquid aliud?* Pa. *Cur igitur?* Gn. *Quia triſtis es.* Pa. *Nihil equidem.* Gn. *Ne ſis triſtis, quæſo: Sed qualis tibi videtur hæc ſerva?* Pa. *Non mala quidem.* Gn. *Hominem crucio.* Pa. *Ut fallit eum opinio, cùm putat hujuſmodi munere capi Thaïdem.* Gn. *Quàm gratum hoc munus Thaïdi cenſes eſſe?* Pa. *Propter hoc munus nimirum,*

ANNOTATIONES.

37 *Salva res eſt:*] Conjectura à ſignis; ſervus rivalis non eſt intro, ſed ante oſtium. Igitur eſt excluſus, res noſtra extra periculum eſt.

Hîc homines frigent.] Sic Gallicè dicitur. *Ces gens icy ſont bien froids, ils ne font pas bien leur profit.* Angl. They will meet with but a cold Reception. Metaphora eſt proverbialis ſumpta ab his, qui manibus ex frigore ſtupidis, nihil operari poſſunt.

41 *Numquidnam quod nolis vides?*] Hoc dicit Gnatho virginem oſtentans.

Ejectos hinc nos : *omnium rerum* heus ! *viciſſitudo eſt.*
Gn. Sex ego te totos, Parmeno, hos menſes quietum reddam ;
Ne ſurſum deorſum curſites ; neve uſque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te ? *Pa.* men' ? papæ ! *Gn.* ſic ſoleo amicos *Pa.* laudo.
Gn. Detineo te fortaſſe : tu profecturus aliò fueras.
Pa. Nuſquam. *Gn.* tum tu igitur paululum da mihi operæ : fac ut admittar
Ad illam. *Pa.* age modò, nunc tibi patent fores hæ, quia iſtam ducis.
Gn. Num quem evocari hinc vis foras ? *Pa.* ſine biduum hoc prætereat.
Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu iſtam faxo calcibus ſæpe inſultabis fruſtrà.
Gn. Etiam nunc hîc ſtas, Parmeno ? eho numnam tu hîc relictus cuſtos,
Ne quis fortè internuncius clam à milite ad iſtam curſitet ?
Pa. Facetè dictum : mira verò, militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc advenire.
Miror, quî ex Piræo abîerit : nam ibi cuſtos publicè eſt nunc.
Non temerè eſt : & properans venit : neſcio quid circumſpectat.

Putas nos eſſe ejectos ex his ædibus : heus varias vices obtinent res mortalium. Gn. *Efficiam, Parmeno, ut hos ſex menſes integros ſis quietus ; ne ſurſum deorſum in urbe perpetuò curras ; ne à primâ nocte ad diem uſque inſomnis ſis. Nunquid beatum te facio ?* Pa. *Mene? Papæ ! valde me ſcilicet beatum facis.* Gn. *Sic conſuevi amicos beare.* Pa. *Laudo.* Gn. *Fortaſſe te demoror : tu aliò iturus eras.* Pa. *Nuſquam aliò.* Gn. *Nunc tu igitur paululùm adjuva me : fac ut intromittar ad Thaïdem.* Pa. *Age modò, propter puellam, quam ducis, nunc tibi hæ fores apertæ ſunt.* Gn. *An aliquem ex hâc domo evocari mandas ?* Pa. *Exſpecta dum hi duo dies tranſeant. Qui mihi nunc pulſu minimi digiti audito, fores reſeras fortunatus, faciam certè, ut ſæpe iſtas pedibus fruſtrà pulſes.* Gn. *Etiam nunc hîc manes, Parmeno ? Anne hîc poſitus es cuſtos, ut caveas, ne quis nuncius ſecreto à milite celeriter ad Thaïdem mandata ferat ?* Pa. *Eleganter & facetè dictum : miranda verò & exquiſita ſunt, quæ dicis, & digna quæ militi placeant, tam ſubtilis & acuti ingenii viro. Sed video heri filium minorem natu (Chæream) huc venire. Mirum eſt cur ex Piræo diſceſſerit : nam ibi cuſtos nunc publicè poſitus eſt. Non ſine causâ deſeruit ſtationem & præſidium : feſtinans etiam venit : neſcio, quid diligenter & attentè circumſpicit.*

ANNOTATIONES.

45 *Omnium rerum viciſſitudo eſt.*] Viciſſitudo eſt per vices mutatio, alternatio. Fertur in eam ſententiam verſiculus ; τὰ θνητὰ πάντα μεταβολὰς πολλὰς ἔχει. *Mortalia omnia multas habent mutationes.* Celebratur & hoc dictum ; κύκλος τὰ ἀνθρώπινα *circulus res humanæ.*

47 *Ne ſurſum deorſum.*] Videtur alludere ad ſitum Athenarum, quæ in declivi colle extructæ erant.

52 *Num quem evocari hinc vis foras ?*] Gnatho irridet Parmenonem, qui in ædes intrare non poterat.

56 *Ne quis fortè internuncius.*] Hæc ironicè dicta : quaſi nemo à milite ad Thaïdem, niſi clam ire audeat.

57 *Facetè dictum :*] Ironicè : quia inficeta hæc dicta eſſe vult Parmeno.

59 *Ex Piræo.*] Piræus vel Piræeus erat portus Athenarum, quadringentarum capax navium, muro duorum millium paſſuum urbi conjunctus. *Piræus* vulgò *Porto-Lione.*

Nam ibi cuſtos.] Athenienſes poſtquam ex ephebis exceſſerant, militiæ daturi nomen, publicè cuſtodes erant in urbe per annum ; deinde, in ſuburbana mittebantur caſtella (è quibus unum erat portus Piræus) excubituri adverſus prædonum incurſus : præterea conveniebant eòdem adoleſcentes convivia acturi, ut poſt indicat Antipho : quare proverbium factum eſt ; τὴν Πειραίεα μὴ κενεαγγίαν ἄγειν, *Piræum non vehere vaſa inania.*

ACTUS

ACTUS II. SCENA III.

CHÆREA. PARMENO.

Ch. OCcidi.
Neque virgo eſt uſquam, neque ego, qui illam è conſpectu amiſi meo.
Ubi quæram? ubi inveſtigem? quem perconter? quam inſiſtam viam?
Incertus ſum: una hæc ſpes eſt; ubi ubi eſt, diu celari non poteſt.
O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres.
Tædet quotidianarum harum formarum. *Pa.* ecce autem alterum.
De amore neſcio quid loquitur: ô infortunatum (ſenem!
Hic verò eſt, qui ſi amare occeperit, ludum jocumque dies
Fuiſſe illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.
Ch. Ut illum dî deæque ſenium perdant, qui me hodie remoratus eſt,
Meque adeò, qui reſtiterim; tum autem qui illum flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem: ſalve. *Pa.* quid tu es triſtis? quidve alacris?
Unde is? *Ch.* egone? neſcio herclè, neque unde eam, neque quorſum eam:
Ita prorſum oblitus ſum mei.
Pa. Quî quæſo? *Ch.* amo. *Pa.* ehem. *Ch.* nunc, Parmeno, te oſtendes, quî vir ſies.
Scis te mihi ſæpe pollicitum eſſe: Chærea, aliquid inveni
Modò quod ames: in eâ re utilitatem ego faciam ut cognoſcas meam:

Ch. *Periî. Neque virgo uſquam eſt, neque ego, qui illam viſam in viâ perdidi. Ubi quæram? ubi veſtigia ejus ſequar? Quem interrogabo? Quâ viâ procedam? Incertus ſum quid ſim facturus: hæc ſola ſpes reſtat, quòd ubivis ſit, diu occultari non poteſt, ob nimiam formæ gratiam. O faciem venuſtam! exinde omnes animo deleo mulieres. Satietas me capit harum vulgarium pulchritudinum, quas quotidie videre licet.* Pa. *Ecce autem alterum (fratrem Phædriæ minorem.) Neſcio quid de amore loquitur: ô infortunatum ſenem Lachetem, cui tales contigêre filii amore perditi! hic verò adeò acri & rapido ingenio eſt, ut ſi amori ſe dediderit, nugas fuiſſe dices ea quæ ille alter (Phædria) fecit, ad comparationem illorum quæ hujus (Chæreæ) rabies committet.* Ch. *Ut illum dii deæque ſenem miſeris modis interficiant, qui me hodie garrulitate ſuâ detinuit, meque etiam qui ire ceſſaverim; tum quoque, qui illum vel tantilli fecerim, ut cum illo manerem. Verùm Parmenonem hîc video: ſalvus ſis.* Pa. *Quid tu triſtis es? quidve tam alacriter feſtinas? Unde venis?* Ch. *Ego neſcio mehercle, neque unde veniam, neque ad quam partem eam: ita omnino immemor ſum mei.* Pa. *Cur quæſo?* Ch. *Amo.* Pa. *Hem.* Ch. *Nunc, Parmeno, demonſtrare debes, qualis vir ſis. Memineris te ſæpe mihi promiſiſſe, cùm diceres: Chærea, tantummodo invenias mulierem quam ames: in eâ re faciam, ut experiaris, quantopere poſſim tibi eſſe utilis:*

ANNOTATIONES.

1 *Occidi. Neque virgo eſt uſquam.*] Quia eam è conſpectu amiſerat.

4 *Ubi ubi eſt, diu celari non poteſt.*] Ob nimiam formæ gratiam.

11 *Qui illum flocci fecerim.*] Indicat Chærea ſe Archidemidem, ne flocci quidem facere debuiſſe, ut remanens deſiſteret a perſequendâ virgine. Eſt autem floccus, lanæ particula quæ inutilis à vellere divellitur, atque evolat.

Cùm in cellulam ad te patris penum omnem con
gerebam clanculum.
Pa. Age inepte. *Ch.* hoc herclè factum eſt : fa
ſis nunc promiſſa appareant,
Sive adeò digna res eſt, ubi tu nervos intenda
tuos.
Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum, qua
matres ſtudent (ſien
Demiſſis humeris eſſe, vincto pectore, ut gracile
Si quà eſt habitior paulò, pugilem eſſe aiunt : de
ducunt cibum : (ceas
Tametſi bona eſt natura, reddunt curaturâ jun
Itaque ergo amantur. *Pa.* quid tua iſtæc ? *Ch.* no
va figura oris. *Pa.* papæ!
Ch. Color verus, corpus ſolidum & ſucci plenum
Pa. anni ? *Ch.* ſedecim.
Pa. Flos ipſe. *Ch.* hanc tu mihi vel vi, vel clam
vel precariò
Fac tradas : meâ nil refert, dum potiar modò.
Pa. Quid, virgo cuja eſt ? *Ch.* neſcio herclè. *Pa*
unde eſt ? *Ch.* tantundem. *Pa.* ubi habitat
Ch. Ne id quidem. *Pa.* ubi vidiſti ? *Ch.* in viâ
Pa. quà ratione amiſiſti ?
Ch. Id equidem adveniens mecum ſtomachaba
modò :
Neque quenquam hominem eſſe ego arbitror, cu
magis bonæ
Felicitates omnes adverſæ ſient.
Pa. Quid hoc eſt ſceleris ? *Ch.* periî. *Pa.* quid
factum eſt ? *Ch.* rogas ?
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Nòſtin' ? *Pa.* quid ni ? *Ch.* is, dum ſequor hanc,
fit mihi obviàm.

tum cùm in cellulam tuam omnem penum patris afferebam, & cumulatè tibi apponebam, inſciis omnibus. Pa. *Age imprudens, exprobra quæ mihi benefeciſſe prædicas.* Ch. *Nunc herclè hoc evenit : inveni quod amem : fac, ſi vis, ut promiſſa extent, ſive propterea quòd hæc virgo adeò digna res eſt, in quâ omnem vim, ſtudium, & induſtriam ponas. Non ſimilis eſt puellarum noſtrarum, quæ ut demiſſos habeant humeros, & longius collum, omnem matres dant operam, eiſque pectus ligant ſtrictè, ut tenui ſint corpore. Si quà ſit paulò corpulentior, pugili & athletæ ſimilem eam eſſe dicunt : detrahunt eis alimentum ne pinguеſcant : etiamſi boni ſint temperamenti, plenæ, pingues, ſtudio & culturâ reddunt eas graciles inſtar junci : itaque, propter hanc arte & cultu quæſitam venuſtatem, fit ut amentur.* Pa. *Tu dic, qualis iſta tua eſt?* Ch. *Nova ejus forma eſt & figura corporis, cuique ſimilis arte hæc viſa eſt nulla.* Pa. *Papæ!* Ch. *Color nativus, non fictus, corpus plenum et ſucculentum.* Pa. *Quot ei ſunt anni?* Ch. *Anni ſexdecim.* Pa. *Flos ipſe ætatis eſt.* Ch. *Hanc tu mihi fac tradas, vel apertâ vi, vel arte ſecretâ, fraude, furtove, vel precibus : meâ nihil intereſt, dummodo eam poſſideam ; jurene an injuriâ, nihil penſi habeo, dummodo mihi comparetur.* Pa. *Quæ virgo, qua conditio, ſerva ne an libera?* Ch. *Per Herculem neſcio.* Pa. *Unde eſt?* Ch. *Tantundem ſcio.* Pa. *Ubi habitat?* Ch. *Ne id quidem ſcio.* Pa. *Ubi eam vidiſti?* Ch. *In plateâ.* Pa. *Quomodo eam è viſu perdidiſti?* Ch. *Id propter equidem adveniens mecum indignabar modò : neque ullum hominem eſſe puto, cui magis ſecundæ fortunæ omnes adverſæ ſint.* Pa. *Quodnam ſcelus in te commiſſum eſt?* Ch. *Occidi.* Pa. *Quid factum eſt tibi?* Ch. *Quæriſne? Num patris cognatum, & æquævum Archidemidem cognoſcis?* Pa. *Cur non noverim?* Ch. *Dum hanc ſequor virginem, ille in viâ mihi occurrit.*

ANNOTATIONES.

18 *In cellulam.*] Cellæ erant tuguriola ſervorum & pauperum. Penus eſt omne quo veſcuntur homines, ut definit Cicero : atque etiam ea, quibus animalia noſtro uſui apta nutriuntur, ut vult Ulpianus Juriſconſultus. Dicta penus, quòd hujuſmodi res ad victum neceſſariæ intus, & penitùs recondantur. Dicitur hic, vel hæc, quartæ declinationis, & hic penus peni ſecundæ, & hoc penus penoris, & hoc penum, & hoc penu indeclinabile.

27 *Vel vi, vel clam, vel precariò.*] In jure cum vitio poſſidet, qui vi, invito domino poſſidet : clam, qui inſcio domino : precariò autem, qui precibus à domino quid obtinuit utendum eâ conditione, ut liberum ſit illi, qui conceſſit, id repetere.

Pa. Incommodè herclè. *Ch.* imò enimvero infelici-
Nam incommoda alia ſunt dicenda, Parmeno. (ter:
Illum liquet mihi dejerare, his menſibus
Sex, ſeptem prorſùm non vidiſſe proxumis,
Niſi nunc, cùm minimè vellem, minimèque opus fuit.
Eho, nonne hoc monſtri ſimile eſt? quid ais? *Pa.* maxumè.
Ch. Continuò accurrit ad me, quàm longè quidem,
Incurvus, tremulus, labiis demiſſis, gemens:
Heus, heus, tibi dico Chærea, inquit. reſtiti.
Scîn' quid ego te volebam? dic. cras eſt mihi
Judicium. quid tum? ut diligenter nuncies
Patri, advocatus manè mihi eſſe ut meminerit.
Dum hæc dicit, abiît hora. rogo numquid velit.
Rectè, inquit. abeo. cùm huc reſpicio ad virginem.
Illa ſeſe interea commodùm huc advorterat
In hanc noſtram plateam. *Pa.* mirùm, ni hanc dicit, modò
Huic quæ data eſt dono. *Ch.* huc cùm advenio, nulla erat.
Pa. Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?
Ch. Verùm; paraſitus cum ancillâ. *Pa.* ipſa eſt: Ilicet:
Deſine: jam conclamatum eſt. *Ch.* alias res agis.
Pa. Iſtuc ago quidem. *Ch.* nôſtin' quæ ſit? dic mihi: aut
Vidiſtin'? *Pa.* vidi, novi: ſcio, quò abducta ſit.
Ch. Eho Parmeno mi, nôſtin'? *Pa.* novi. *Ch.* & ſcis, ubi ſiet?
Pa. Huc deducta eſt ad meretricem Thaïdem: ei dono data eſt.
Ch. Quis is eſt tam potens cum tanto munere hoc? *Pa.* miles Thraſo,
Phædriæ rivalis. *Ch.* duras fratris partes prædicas.
Pa. Imò enim, ſi ſcias quod donum huic dono contrà comparet,
Tum magìs dicas. *Ch.* quodnam quæſo herclè? *Pa.* eunuchum. *Ch.* illumne obſecro
Inhoneſtum hominem, quem mercatus eſt herì, ſenem, mulierem?

Pa. *Incommodè per Herculem.* Ch. *Imò omnino infeliciter: nam incommoda alia minora ſic appellanda ſunt, non hoc malum. Liquidò dejerare poſſum, me prorſùs illum non vidiſſe hos ſex, vel ſeptem menſes ſuperiores præteritos, niſi nunc, cùm invitus vidi, mihique id damnoſum fuit. Ehodum nonne hoc inſolitum & inſtar prodigii eſt? Quid de hâc re dicis?* Pa. *Ita eſt, ut ais.* Ch. *Statim ad me currit, quàm longè erat, ætate incurvatus, tremens imbecillitate, labiis propendentibus deorſum, gemens præ tuſſi: Heus, heus, te volo Chærea, inquit. ad hæc verba gradum repreſſi. ſcin' ne, dixit, quæ tibi volebam dicere? Dic, inquam. Cras mea cauſa agitur. at, quid inde? inquam ego. ut ſedulò patrem moneas rogo, ut meminerit manè mecum ſtare in judicio. Dum hæc dicit, hora præterit. quæro numquid velit. Rectè, inquit, tibi ſit, vale. abeo. cùm huc reſpicio ad virginem, illa interea eodem tempore deflexerat in hanc noſtram plateam, ubi Thaïs habitat.* Pa. *Nimirum de illâ loquitur virgine, quæ Thaïdi donata eſt à milite.* Ch. *Cùm huc advenio, eam non reperi: diſparuerat.* Pa. *Nempe comites virgini aderant?* Ch. *Ita eſt; ſequuti ſunt nimirum paraſitus & ancilla.* Pa. *Ipſa eſt: jam, jam res acta eſt: Chærea habet: captus eſt.* Ch. *Non attendis ad ea quæ dico.* Pa. *Attendo.* Ch. *Noſtine quæ ſit? Aut vidiſtine eam?* Pa. *Vidi, novi: ſcio quò abducta ſit.* Ch. *Eho Parmeno mi noſtin eam?* Pa. *Novi.* Ch. *Scis ubi ſit?* Pa. *Ad has ædes deducta eſt ad Thaïdem meretricem, & in donum tradita.* Ch. *Quis ille eſt adeò potens, qui tam pretioſum munus det meretrici?* Pa. *Miles Thraſo, Phædriæ rivalis.* Ch. *Difficiles partes frater agit contra æmulum ita divitem, & munificum.* Pa. *Imo Phædriam partes habere duas difficiliores, ſi ſcias quod munus huic muneri contrà apparet.* Ch. *Quodnam illud eſt? cedò.* Pa. *Eunuchus.* Ch. *Illumne, quæſo, dicis deformem hominem effeminatum, quem emit heri, ſenem, mulierem?*

ANNOTATIO.

49 *Rego numquid velit.*] Abituri ne id durè facerent, Numquid vis dicebant his quibuſcum conſtitiſſent; ſic Galli ſolent dicere, *Vous plaiſt il rien me commander?* Angl. Have you any farther Commands?

Pa. Iſtunc ipſum. *Ch.* homo quatietur certè cum dono foras.
Sed iſtam Thaïdem non ſcivi nobis vicinam. *Pa.* haud diu eſt.
Ch. Periî: nunquamne etiam me illam vidiſſe? ehodum dic mihi,
Eſtne, ut fertur, formâ? *Pa.* ſanè. *Ch.* at nihil ad noſtram hanc. *Pa.* alia res eſt.
Ch. Obſecro te herclè, Parmeno, fac ut potiar. *Pa.* faciam ſedulò, ac
Dabo operam, adjuvabo: nunquid me aliud vis? *Ch.* quò nunc is? *Pa.* domum,
Ut mancipia hæc, ita ut juſſit frater, deducam ad Thaïdem.
Ch. O fortunatum iſtum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!
Pa. Quid ita? *Ch.* rogitas? ſummâ formâ ſemper conſervam domi
Videbit: conloquetur: aderit unà in unis ædibus:
Cibum nonnunquam capiet cum eâ: interdum propter dormiet.
Pa. Quid ſi nunc tute fortunatus fias? *Ch.* quâ re, Parmeno?
Reſponde. *Pa.* capias tu illiu' veſtem. *Ch.* veſtem? quid tum poſtea?
Pa. Pro illo te deducam. *Ch.* audio. *Pa.* te eſſe illum dicam. *Ch.* intelligo.
Pa. Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modò:
Cibum unà capias, adſis, tangas, ludas, propter dormias:
Quandoquidem illarum neque te quiſquam novit, neque ſcit qui ſies.
Præterea forma, ætas ipſa eſt, facilè ut te pro eunucho probes.
Ch. Dixiſti pulcrè: nunquam vidi melius conſilium dari.
Age eamus intrò: nunc jam orna me, abduc, duc, quantùm potes.
Pa. Quid agis? jocabar equidem. *Ch.* garris. *Pa.* periî, quod ego egi miſer?
Quò trudis? perculeris jam tu me; tibi equidem dico, mane.
Ch. Eamus. *Pa.* pergîn'? *Ch.* certum eſt. *Pa.* vide, ne nimiùm callidum hoc ſit modò.
Ch. Non eſt profectò: ſine. *Pa.* at enim iſtæc in me cudetur faba: ah

Pa. *Hunc ipſum.* Ch. *Ictibus homo certè extrudetur cum dono foras. Sed adhuc ignoravi iſtam Thaïdem in viciniâ habitare.* Pa. *Non diu eſt, ex quo habitat.* Ch. *Occidi: nunquamne etiam me illam Thaïdem vidiſſe oportuit? Eſtne, ut tradunt, formâ tam honeſtâ & eleganti?* Pa. *Certè eſt.* Ch. *At nihil eſt, ſi cum noſtrâ comparetur.* Pa. *Diverſa res eſt: utraque pulchra eſt, ſed diverſæ ſunt formarum ſpecies.* Ch. *Etiam atque etiam te oro per deos, Parmeno, fac ut eâ fruar.* Pa. *Conabor omni ſtudio, omnibus artibus tibi adero: nunquid aliud me vis facere?* Ch. *Quò nunc is?* Pa. *Domum eo, ut mancipia hæc, eunuchum & Æthiopiſſam, deducam ad Thaïdem, ita ut tuus frater juſſit.* Ch. *O felicem iſtum eunuchum, qui quidem datur, ut ſit familiaris ejus domûs!* Pa. *Quid ita?* Ch. *Quæriſne hoc? Excellenti ſpecie conſervam ſemper ſpectabit domi: colloquia cum illâ habebit: verſabitur unà in unis ædibus: comedet aliquando cum eâ: interdum prope eam ſomnum capiet.* Pa. *Quid ſi tu ipſe eodem modo beatus fias?* Ch. *Quâ ratione, Parmeno? Reſponde.* Pa. *Si tu veſtimentum iſtius eunuchi capias.* Ch. *Veſtimentum? Quid inde poſtea continget?* Pa. *Pro illo te introducam in ædes Thaïdis.* Ch. *Audio.* Pa. *Te eſſe illum dicam.* Ch. *Intelligo.* Pa. *Tu illis potiaris felicitatibus, quibus tu illum aiebas modò potiturum: ei convictor ſis, adſtes, tangas, colludas, in eodem lecto cubes: quandoquidem ex illis qui in hâc domo ſunt, nullus te cognoſcit, neque ſcit qui ſis. Præterea ea forma vultûs in te eſt, ea ætas, ut eunuchum te eſſe facilè perſuadeas.* Ch. *Bellè dixiſti: nunquam animadverti utilius conſilium dari. Age intrò domum noſtram eamus: nunc jam me adorna, abduc, duc quò voles, quàm citò potes.* Pa. *Quid agis? per jocum hæc quidem dicebam.* Ch. *Vana loqueris.* Pa. *Periî, quid ego miſer feci? quò me propulſas tam violenter? prope eſt, ut me proſternas; tibi equidem dico, abſtine ab incepto.* Ch. *Propera, eamus.* Pa. *Pergiſne me trudere?* Ch. *Stat ſententia tuo uti conſilio.* Pa. *Vide ne hoc inceptum ſit nunc præproperum.* Ch. *Non eſt ſanè: ſine, nec me retrahe.* Pa. *At iſta faba ſuper caput meum contercetur; hujus facti culpa mihi imputabitur: ah*

ANNOTATIO.

89 *Iſta in me cudetur faba:* Id eſt, tundetur. Nam cudere eſt ferire. Cudi pecunia dicitur, cùm ſignum principis, vel reipublicæ, ei imprimitur. Cudere fabam eſt proverbium à ruſticis fabas in areâ fuſte tundentibus.

Flagitium,

Flagitium, facinus! *Ch.* an id flagitium eſt, ſi in domum meretriciam
Deducar, & illis crucibus, quæ nos noſtramque adoleſcentiam (cruciant modis,
Habent deſpicatam, & quæ nos ſemper omnibus
Nunc referam gratiam; atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur? (dolis?
An potiùs hæc patri æquom eſt fieri, ut à me ludatur
Quod qui reſciêrint, culpent: illud meritò factum omnes putent.
Pa. Quid iſtuc? ſi certum eſt facere, facias: verùm ne pòſt conferas
Culpam in me *Ch.* non faciam. *Pa.* jubeſne? *Ch.* jubeo, cogo, atque impero.
Nunquam defugiam authoritatem. *Pa.* ſequere. *Ch.* Dî vortant bene.

flagitium, facinus! Ch. *An id flagitium vocas, ſi in ædes meretricias ingrediar, & inducar, cùm nulla lex id prohibebat? Si illis crucibus (meretricibus) quæ nos adoleſcentes ſimplices & incautos deſpiciunt, & omnibus cruciant modis, nunc vicem reddam; atque eas ſimiliter deludam, ſicut ab illis deludimur? An potius æquum eſt hæc fieri patri, ut ludatur dolis à me? hoc qui audierint, culpabunt; illud meritò factum eſſe omnes exiſtimabunt.* Pa. *Quid iſtud eſt, quod aggrederis? Si tibi conſtitutum eſt id facere, facias: verùm ſi quid tibi mali ex eâ re contigerit, ne mihi cauſam tribuas.* Ch. *Non faciam.* Pa. *Id ne mihi imperas?* Ch. *Jubeo, cogo, atque impero. Non inficiabor hoc factum eſſe me auctore.* Pa. *Sequere.* Ch. *Dîi hunc conatum proſperum reddant.*

ACTUS III. SCENA I.

THRASO. GNATHO. PARMENO.

Th. MAgnas verò agere gratias Thaïs mihi? *Gn.* Ingentes. *Th.* aîn' tu, læta eſt? *Gn.* non tam ipſo quidem
Dono, quàm abs te datum eſſe: id verò ſeriò
Triumphat. *Pa.* huc proviſo, ut, ubi tempus ſiet,
Deducam: ſed eccum militem. *Th.* eſt iſtuc datum
Profectò mihi, ut ſint grata quæ facio omnia.
Gn. Advorti herclè animum. *Th.* vel rex ſemper maxumas
Mihi agebat, quidquid feceram: aliis non item.
Gn. Labore alieno mago partam gloriam
Verbis ſæpe in ſe tranſmovet, qui habet ſalem,
Qui in te eſt. *Th.* habes. *Gn.* Rex te ergo in oculis. *Th.* ſcilicet.
Gn. Geſtare. *Th.* verò: credere omnem exercitum,

Th. *Magnas verò gratias Thaïs agit mihi?* Gn. *Ingentes.* Th. *Itane ut ais? Lætane illa eſt?* Gn. *Non tam ipſo quidem dono lætatur, quàm quòd abs te accepit: ob id verò exultans verè triumphat.* Pa. *Huc proviſum venio temporis opportunitatem, ut deducam mancipia ad Thaïdem: ſed ecce militem Thraſonem.* Th. *Eſt iſtud profectò mihi à diîs conceſſum, ut omnia quæ facio, apud alios me in gratiâ ponant.* Gn. *Per Herculem iſtud perſpexi.* Th. *Etiam rex ſemper ingentes mihi agebat gratias, pro eo, quodcumque geſſeram: aliis non ſimiliter.* Gn. *Sæpe gloriam aliorum labore quæſitam verbis in ſe transfert is qui habet leporem atque urbanitatem, qualis in te eſt.* Th. *Intelligis.* Gn. *Rex ergo te in oculis.* Th. *Scilicet.* Gn. *Geſtabat, adeò vehementer te amabat.* Th. *Ita eſt: totum excercitum meæ fidei committebat,*

ANNOTATIONES.

11 *Rex ergo te in oculis.*] Id eſt, ingenti amore proſequebatur.

12 *Geſtare.*] Pro, geſtabat, Muretus ait; Malè in nonnullis legitur *geſtire*.

Conſilia. *Gn.* mirùm. *Th.* tum ſicubi eum ſatietas
Hominum, aut negotî ſi quando odium ceperat,
Requieſcere ubi volebat, quaſi : nôſtin'? *Gn.* ſcio.
Quaſi ubi illam exſpueret miſeriam ex animo. *Th.* tenes.
Tum me convivam ſolum abducebat ſibi. *Gn.* hui,
Regem elegantem narras. *Th.* imò, ſic homo
Eſt perpaucorum hominum. *Gn.* imò nullorum arbitror,
Si tecum vivit. *Th.* invidere omnes mihi,
Mordere clanculum : ego flocci pendere :
Illi invidere miſerè ; verùm unus tamen
Impensè, elephantis quem Indicis præfecerat :
Is ubi moleſtus magìs eſt, Quæſo, inquam, Strato,
Eòne es ferox, quia habes imperium in belluas ?
Gn. Pulcrè mehercle dictum & ſapienter. papæ,
Juguláras hominem. quid ille ? *Th.* mutus illico.
Gn. Quid ni eſſet ? *Pa.* Dîi voſtram fidem hominem perditum,
Miſerumque, & illum ſacrilegum. *Th.* quid illud, (Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio,
Nunquid tibi dixi ? *Gn.* nunquam : ſed narra, obſecro.
Plùs millies jam audivi. *Th.* unà in convivio
Erat hic, quem dico, Rhodius adoleſcentulus.
Fortè habui ſcortum : cœpit ad id alludere,
Et me irridere : quid agis, inquam, homo impudens ?
Lepus tute es, & pulpamentum quæris. *Gn.* ha,ha,he.
Th. Quid eſt ? *Gn.* facetè, lepidè, lautè, nihil ſuprà.
Tuumne, obſecro te, hoc dictum erat ? vetu' credidi.
Th. Audieras ? *Gn.* ſæpe, & fertur in primis. *Th.* meum eſt.
Gn. Dolet dictum imprudenti adoleſcenti, & libero.
Pa. At te dîi perdant. *Gn.* quid ille quæſo ? *Th.* perditus.
Riſu omnes, qui aderant, emoriri : denique

conſilia meæ prudentiæ. Gn. *Id admirandum.* Th. *Tum ſicubi faſtidio hominum, aut tædio negotiorum tenebatur, ſi quietis deſiderio capiebatur, quaſi : ſcisne?* Gn. *Quaſi quando evomeret illam moleſtiam ex animo.* Th. *Nôſti. Tunc me ſolùm abductum menſæ comitem adhibebat.* Gn. *Hui! Regem ſplendidum memoras.* Th. *Imò, ſic homo comparatus eſt; perpaucorum familiaritate utitur.* Gn. *Imò, nullorum, ſi tecum vivit, & verſatur.* Th. *Omnes mihi invidebant, occultè obtrectabant : ego nihili æſtimabam : veruntamen unus maximè omnium, mihi invidebat, quem rex elephantis Indicis præfectum conſtituerat : Is cùm importunus magis eſſet, Quæſo, inquam, Strato, an idcirco feroculus & elatus es, quia belluis imperas?* Gn. *Bellè mehercle, & ſapienter dictum : papæ! vocem homini præcluſeras, quaſi jugulum præcidiſſes. quid ille reſpondit?* Th. *Obmutuit illicò.* Gn. *Quidni obmutuiſſet?* Pa. *Dîi veſtram fidem! hominem perditum, miſerrimum, & illum ſacrilegum.* Th. *Quid illud, Gnatho? Nonne memorabile eſt, quibus modis Rhodium ſalſè taxaverim in convivio? nunquid tibi narravi?* Gn. *Nunquam : ſed refer, quæſo. Plùs millies jam audivi.* Th. *Hic, quem dico, Rhodius unà capiebat cibum in convivio. Fortè adjunxeram mihi meretricem : cœpit ille Rhodius adoleſcentulus ei alludens blandiri, & me riſui habere : Quid ais, inquam, homo impudens? Tu, cùm ipſe præda ſis, & cibus exquiſitus, alienum tamen cibum ſectaris ; & in altero quæris, quod alius in te quærat.* Gn. *Ha, ha, he.* Th. *Quid tibi videtur?* Gn. *Urbanè, venuſtè, magnificè, nihil ſuprà eſt. Tune hujus adagii auctor fuiſti? Vetus eſſe credidi.* Th. *An priùs id audieras?* Gn. *Sæpe ; nam vulgò in primis jactatur.* Th. *A me inventum eſt.* Gn. *Dolet mihi, quòd hoc dixeris adoleſcenti imprudenti quidem, ſed libero.* Pa. *At te dîi malè perdant.* Gn. *Quid ille quæſo tunc fecit?* Th. *Attonitus fuit. Riſu omnes ferè emori cœperunt : denique*

ANNOTATIONES.

15 *Quaſi ubi illam exſpueret miſeriam.*] Miſeram, id eſt, faſtidium.

21 *Mordere clanculum :*] Non apertè, quia à me ſibi timebant.

36 *Lepus tute es.*] Pulpamentum ſignificat carnes delicatiores, & lautiora obſonia. Pulpa eſt pars carnoſa in corpore animalis, ut lumbi leporis. Hujus verò proverbii hæc eſt ſententia ; *Tu es id quod quæris in ſcorto ; quod in te habes, hoc quæris in altero.*

Metue-

Metuebant omnes jam me. *Gn.* non injuriâ.
Th. Sed heus tu, purgon' ego me de iſtâc Thaïdi,
Quòd eam me amare ſuſpicata eſt? *Gn.* nihil minùs,
Imò magìs auge ſuſpicionem. *Th.* cur? *Gn.* rogas?
Scîn', ſi quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut ſi laudat, te ut malè urat? *Th.* ſentio.
Gn. Id ut ne fiat, hæc res ſola eſt remedio.
Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuò. ſi quando illa dicet, Phædriam
Comiſſatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum provocemus. ſi laudabit hæc
Illius formam: tu hujus contrà. denique
Tu par pari referto, quod eam remordeat
Th. Siquidem me amaret, tum iſtud prodeſſet, Gnatho.
Gn. Quando illud, quod tu das, exſpectat, atque (amat.
Jam dudum amat te: jam dudum illi facile fit,
Quod doleat: metuet ſemper, quem ipſa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
Th. Bene dixtî: at mihi iſtuc non in mentem venerat.
Gn. Ridiculùm: non enim cogitâras: cæterùm,
Idem hoc tute meliùs quantò inveniſſes, Thraſo?

ex hâc omnes ſibi à me timebant. Gn. *Non ſine causâ.* Th. *Sed ehodum, Gnatho, an e purgare me debeo apud Thaïdem de amore iſtius virginis, quoniam amare eam me ſuſpicatur?* Gn. *Imò eam in majorem ſuſpicionem injice.* Th. *Quamobrem?* Gn. *Idne quæris? Scisne, ſi aliquando illa mentionem facit de Phædriâ, aut ſi laudes ejus prædicat, ut te valde pungat?* Th. *Intelligo.* Gn. *Id ne fiat, hæc res ſola remedii loco eſt. ubi nominabit Phædriam, tu illico nomina Pamphilam. ſi quando illa dicet, Comiſſationi Phædriam adhibeamus: tu dic viciſſim, Pamphilam incitemus ad cantandum. ſi hæc laudabit illius formam: tu hujus (Pamphilæ) formam lauda. par pari referto, quod eam repungat.* Th. *Si quidem me Thaïs amares, tum iſtud utile eſſet conſilium, Gnatho.* Gn. *Quando illa tua dona deſiderat, atque amat, jamdudum quoque amat te: jamdudum facile eſt facere aliquid ei, ex quo dolorem capiat: timebit ſemper, ne lucrum quod ei affers, aliquando iratus ad aliam transferas.* Th. *Sapienter loquutus es: at illud non occurrerat animo.* Gn. *Ridiculùm: nec enim mentem ad hæc adverteras: quantò verò illud ipſum meliùs inveniſſes, ſi cogitâſſes, Thraſo?*

ACTUS III. SCENA II.

Thais. Thraso. Parmeno. Gnatho. Pythias.

Th. AUdire vocem viſa ſum modò militis:
Atque eccum. ſalve, mi Thraſo. *Thr.* ô Thaïs mea,
Meum ſuavium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicinâ iſtâc? *Pa.* quàm venuſtè! quod dedit
Principium adveniens! *Th.* Plurimùm merito tuo.
Gn. Eamus ergo ad cœnam: quid ſtas? *Pa.* hem alterum:
Ex homine hunc natum dicas. *Th.* ubi vis, non moror.

Th. *Viſa ſum mihi modò audire vocem militis: ſed ecce eum. ſalve, mi Thraſo.* Thr. *O Thaïs mea, mea ſuavitas, voluptas, quid agis? ecquantulum nos amas, propter iſtam fidicinam Pamphilam?* Pa. *Quàm verò eleganter (ironicè) quale primo adventu fecit exordium, recenſionem faciens beneficii!* Th. *Plurimùm ut meritus es.* Gn. *Eamus ergo ad cœnam: quid ceſſas?* Pa. *Hem, ecce tibi alterum hominem Gnathonem, militis dictis & cogitatis ita congruentem, ut ex eo natum illum dicas.* Th. *Ubi vis cœnemus: nulla in me mora eſt.*

Annotatio.

3 *Meum ſuavium.*] Suavium & ſuavium eſt oſculum voluptatis, vel gaudii causâ datum. Hîc blandimentum eſt amantis. Ut apud Plautum; *Spes mea, mel meum, ſuavitudo mea.*

Pa.

Pa. Adibo, atque adſimulabo, quaſi nunc exeam.
Ituran', Thaïs, quòpiam es? *Th.* ehem, Parmeno,
Bene pol feciſti: hodie itura. *Pa.* quò? *Th.* ecquid hunc vides?
Pa. Video, & me tædet: ubi vis, dona adſunt tibi
A Phædriâ. *Thr.* quid ſtamus? cur non imus hinc?
Pa. Quæſo herclè ut liceat, pace quod fiat tuâ,
Dare huic quæ volumus, convenire & colloqui.
Thr. Perpulcra, credo, dona, haud noſtris ſimilia.
Pa. Res indicabit. heus, jubete iſtos foras
Exire, quos juſſi, ocyùs. procede tu huc.
Ex Æthiopiâ eſt uſq; hæc. *Thr.* hîc ſunt tres minæ.
Gn. Vix. *Pa.* ubi tu es, Dore? accede huc: hem eunuchum tibi;
Quàm liberali facie, quàm ætate integrâ!
Thr. Ita me di ament, honeſtus eſt. *Pa.* quid tu ais, Gnatho? (Thraſo?
Nunquid habes, quod contemnas? quid tu autem,
Tacent: ſatìs laudant. fac periculum in literis,
Fac in palæſtrâ, in muſicis: quæ liberum
Scire æquum eſt adoleſcentem, ſolertem dabo.
Thr. Ego illum eunuchum, ſi ſit opus, vel ſobrius.
Pa. Atque hæc qui miſit, non ſibi ſoli poſtulat
Te vivere, & ſuâ cauſsâ excludi cæteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices ſuas
Oſtentat, neque tibi obſtat: quod quidam facit.
Verùm, ubi moleſtum non erit, ubi tu voles,
Ubi tempus tibi erit, ſat habet ſi tum recipitur.
Thr. Apparet ſervom hunc eſſe domini pauperis.
Miſerique. *Gn.* nam herclè nemo poſſet, ſat ſcio,

Pa. *Ad Thaïdem accedam, & fingam me in præſentiâ ex ædibus noſtris egredi. O Thaïs, an profectura es aliquò?* Th. *Hem, Parmene, bene feciſti quòd nunc me convenis; nam itura ſum quòpiam.* Pa. *Quò?* Th. *Quid quæris? An hunc non vides? (Thraſonem)* Pa. *Video id, nec ſine tædio: quandocumque velis, accipies dona quæ mittit Phædria.* Thr. *Quid hîc manemus? Cur non abimus?* Pa. *Oro meherclè, ut liceat (quod cum veniâ tuâ fiat) Thaïdi dare quæ volumus, eam adire & cum eâ loqui.* Thr. *Egregia, credo, dona, haud noſtris comparanda.* Pa. *Re ipſâ cognoſcetur. heus, jubete iſta mancipia, quæ juſſi, foras prodire ſtatim. Tu, mulier, procede huc. Hæc ex Æthiopiâ uſque advecta eſt.* Thr. *Tres minæ pro hâc fœminâ expenſæ ſunt.* Gn. *Vix.* Pa. *Ubi tu es, Dore? accede huc: Hem eunuchum tibi; quàm vultu ingenuo, non ſervili, quàm florenti ætate!* Thr. *Ita me diî ament, elegans eſt, & formoſus.* Pa. *Quid tibi videtur, Gnatho? Ecquid inveniſti quod in eo poſſis reprehendere? Tacent: ſilentio ſatìs laudant, & ſe probare, confitentur. fac experimentum in literis, fac in palæſtrâ, in muſicis præceptis: peritum & induſtrium adoleſcentem eſſe præſtabo.* Thr. *Ego illum eunuchum, vel non potius & ebrius, ſi ſit opus.* Pa. *Atque, ô Thaïs, is qui hæc munera tibi mittit, non pro his petit, te ſibi ſoli vacare, & alios amatores tuos expellere: neque ſua prælia jactitat, neque cicatrices, quod quidam facit (Thraſo nempe) neque impedit quominus lucrum ex cæteris facias. verùm ſatisfactum ſibi eſſe arbitratur, ſi cum admittas, quando tibi non incommodum erit, quando voluntas tua feret & opportunitas.* Thr. *[illegible] videtur habere pauperem dominum, miſerumque.* Gn. *Ita mehercule; nemo enim poſſ[illegible] are,*

ANNOTATIONES.

[illegible] *ſunt tres minæ.*] Talentum Atticum habebat 60 minas. Valet ſexcentos coronatos noſtros, id eſt, 1800 libras Turonenſes: itaque mina valet 30 libras Turonenſes.

24 *In palæſtrâ.*] Palæſtra Græcè lucta eſt: accipitur etiam pro decenti motu, geſtuque totius corporis, quem Galli vocant, *Contenance*, *Ang.* Behaviour, cujus præceptores palæſtrici quoque dicti; & qui hujus ignari erant, apalæſtri; itaque hanc ingenui pueri docebantur, & oratori imprimis neceſſariam eſſe ſcribit Quintilianus.

In muſicis:] In Græciâ qui muſicam neſciebant, habebantur indoctiores; ut Themiſtocles habitus fuit, cùm in convivio lyram recuſaſſet. Sed Epaminondas, referente Cicerone, fidibus præclarè canebat. Muſica illa priſca plurimis abhinc annis non corrupta tantùm, ſed ignorata, & extincta eſt: nihil enim jam propemodum habere videtur, præter levem aurium delectationem. Cæterùm muſica, dialectica, rhetorica cùm neutro genere dicuntur in plurali, præcepta illa artium ſignificant.

26 *Si opus ſit, vel ſobrius.*] Orationis defectus honeſtus obſcœnitatem diſſimulans.

Qui

Qui haberet quî pararet alium, hunc perpeti.
Pa. Tace tu, quem ego eſſe infra infimos omneis puto (duxeris,
Homines: nam, qui huic animum aſſentari in-
E flammâ petere te cibum poſſe arbitror.
Thr. Jamne imus? *Th.* hos priùs introducam, &, quæ volo,
Simul imperabo: poſt, continuò exeo.
Thr. Ego hinc abeo: tu iſtam operire. *Pa.* haud convenit,
Unà cum amicâ ire imperatorem in viâ.
Thr. Quid tibi ego multa dicam? domini ſimilis es.
Gn. Ha, ha, he. *Thr.* quid rides? *Gn.* iſtuc, quod dixti modò,
Et illud de Rhodio dictum cùm in mentem venit:
Sed Thaïs exit. *Thr.* abi: præcurre, ut ſint domi
Parata. *Gn.* fiat. *Th.* diligenter, Pythias,
Fac cures, ſi Chremes huc fortè advenerit, (eſt,
Ut ores, primùm ut maneat: ſi id non commodum
Ut redeat: ſi id non poterit, ad me adducito.
Py. Ita faciam. *Th.* quid? quid aliud volui dicere?
Hem, curate iſtam diligenter virginem. (mini.
Domi adſitis, facite. *Thr.* eamus. *Th.* vos me ſequi-

qui haberet pecuniam, quâ alium emeret. Pa. *Sile tu, quem ego pono infra viliſſimos omnes & abjectiſſimos homines: nam quod tibi perſuaderi potueris, ut huic ſemper aſſentando, ad gratiam & voluntatem loquereris, ex igne te victum tibi comparare poſſe puto.* Thr. *Tandemne eximus?* Th. *Hæc mancipia priùs domum introducam, & poſtquam juſſero fieri ea, quæ volo: mox exitura ſum.* Thr. *Ego hinc proficiſcor: Tu, Gnatho, Thaïdem exſpecta.* Pa. *Non decet imperatorem unà cum amicâ incedere in viâ.* Thr. *Quid pluribus verbis opus eſt? Unum hoc ſufficit: dignus domino ſervus eſt.* Gn. *Ha, ha, he.* Thr. *Quid rides?* Gn. *Propter illud quod modò huic ſervo Phædriæ dixiſti: etiam cogito de dicto in adoleſcentem illum Rhodium: Sed Thaïs progreditur.* Thr. *Abi: præcurre, fac ut domi omnia rectè apparentur.* Th. *Pythias, cura ſedulò, ut ſi Chremes ad meas ædes venerit, hunc ores primùm ut me exſpectare velit: quòd ſi incommodum id ei eſt, ut revertatur: ſi non poterit reverti, illuc, ubi ero, hunc adducito.* Py. *Sic fiet.* Th. *Quid? quid præterea volui dicere? Curam habete magnam hujus virginis. Manete domi.* Thr. *Eamus.* Th. *Vos ancillæ, me ſequimini.*

ANNOTATIONES.

38 *E flammâ te petere cibum.*] Epulas pro inferiis (inferiæ ſunt ſacrificia quæ diîs inferis, & manibus ſolvuntur) in rogum conjicere moris erat; extremæ autem mendicitatis erat, & impudentiæ inde cibum petere. Catullus explicat proverbium:

Uxor Meneni, ſæpe quam in ſepulchretis
Vidiſtis ipſo rapere è rogo cœnam,
Cùm devolutum ex igne proſequens panem
A ſemiraſo tonderetur uſtore.

42 *Cum amicâ.*] Amica eſt, quam quis amat inhoneſtè. Terent. in Andria, *Sive iſta uxor, ſive amica eſt, gravida e Pamphilo eſt.*

53 *Vos me ſequimini.*] Thaïs alloquitur ancillas.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES. PYTHIAS.

Ch. PRofectò quantò magìs magìſque cogito,
Nimirum dabit hæc Thaïs mihi magnum malum:
Ita me video ab eâ aſtutè labefactarier,

Ch. *Equidem quò ſæpius de hac Thaide cogito, eò magìs mihi timeo ab eâ, & mirùm ni mihi damnum ingens faciat: adeò mihi video animum ab eâ verſutè tentari & concuti,*

ANNOTATIO.

1 *Chremes.*] Chremes adoleſcens ruſticus, frater Pamphilæ, ſibi à Thaïde metuit, ne ſe ad eam amandam allicere conetur; deinde ne villam quam Sunii habet, ſubducere tentet; aut ne velit intendere ſe ejus eſſe ſororem quam olim parvulam amiſerat; & cuncta, ut ſuſpicax eſt, malignè interpretatur.

Jam

Jam tum, cùm primùm juſſit me ad ſe accerſier.
(Roget quis, quid tibi cum illâ? ne nôram quidem)
Ubi veni, cauſam, ut ibi manem, repperit:
Ait rem divinam feciſſe, & rem ſeriam
Velle agere mecum: jam tum erat ſuſpicio,
Dolo malo hæc fieri omnia. ipſa accumbere
Mecum, mihi ſeſe dare, ſermonem quærere.
Ubi friget, huc evaſit; quàm pridem pater
Mihi & mater mortui eſſent: dico, jamdiu.
Rus Sunii ecquod habeam, & quàm longè à mari.
Credo ei placere hoc; ſperat ſe à me avellere.
Poſtremò, ecqua inde parva periſſet ſoror?
Ecquis cum eâ unà; quid habuiſſet, cùm perît;
Ecquis eam poſſet noſcere. hæc cur quæritet?
Niſi illa ſi fortè, quæ olim periît parvola
Soror, hanc ſe intendit eſſe, ut eſt audacia.
Verùm ea ſi vivit, annos nata eſt ſedecim,
Non major: Thaïs, ego quàm ſum, majuſcula eſt.
Miſit porrò orare, ut venirem, ſeriò.
Aut dicat quid volt, aut moleſta ne ſiet.
Non herclè veniam tertiò. Heus, heus. *Py.* hîc quis eſt?
Ch. Ego ſum Chremes. *Py.* ô capitulum lepidiſſimum!
Ch. Dico ego mî inſidias fieri? *Py.* Thaïs maxumo
Te orabat opere, ut cras redires. *Ch.* rus eo.
Py. Fac amabo. *Ch.* non poſſum, inquam. *Py.* at apud nos hîc mane,
Dum redeat ipſa. *Ch.* nihil minùs. *Py.* cur, mi Chremes?
Ch. Malam rem: abis hinc? *Py.* ſi iſtuc ita certum eſt tibi,
Amabo, ut illuc tranſeas, ubi illa eſt. *Ch.* eo.
Py. Abi, Dorias, citò hunc deduce ad militem.

Jam tum cùm primùm juſſit me ad ſe vocari. (Quæreat aliquis, quid negotii habes cum illâ? Nihil quidem: nec enim ejus notitiam ullam habebam) ubi veni, occaſionem ut ibi manerem invenit: dixit mihi ſe diîs ſacra feciſſe, velle ſe mihi rem magni momenti communicare & mecum tractare: jam tum ſuſpicabar hanc dolo malo hæc omnia agere. cœpit mecum ſedere, familiariter agere quaſi ex veteri uſu & conſuetudine, loquendi materiam captare. Ubi ſermo defecit, huc illa devenit, ut interrogaret quamdudum pater & mater è vitâ deceſſiſſent: reſpondeo, jam diu eos deceſſiſſe. ecquod Sunii prædium mihi ſit, & quàm longè diſtans à mari. Suſpicor rus illud delectabile & amœnum ei videri; ſpem habet, id à me in ſe translaturam. Poſtremò rogat, ecquam poſtea parvulam ſororem perdidiſſem? num aliquis ſimul cum eâ periiſſet; quænam habebat ſecum; quando amiſſa eſt; ecquis eam poſſet internoſcere. Hæc cur ſciſcitetur tanto ſtudio, ignoro: niſi fortaſſe intendere in jure velit ſeſe eſſe ſororem illam meam, quæ olim parvula periît, ut eſt audacia meretricum. Atqui ſi adhuc in vivis eſt ſoror, ſexdecim annorum eſt, non ampliùs: Thaïs ætate paulò major me eſt. Miſit autem illa me rogatum ſeriò, ut ad ſe venirem. Aut dicat illa, quid velit, aut mihi importuna non ſit. non profectò eam adibo tertiò. Heus, heus. Py. *Hic quis eſt?* Ch. *Ego ſum Chremes.* Py. *O lepidum hominem!* Ch. *Aio mihi his blandis verbis inſidias fieri?* Py. *Thaïs te valde rogabat, ut cras huc redires.* Ch. *Ad villam eodem die iturus ſum.* Py. *Cras redeas, quæſo.* Ch. *Non poſſum, inquam.* Py. *At in hâc noſtrâ domo tantiſper exſpecta, dum illa redeat.* Ch. *Minimè id faciam.* Py. *Cur, mi Chremes.* Ch. *Quid me attrectas? Abi hinc in malam rem.* Py. *Si ita ſtat ſententia, rogo ut illuc tranſeas ubi illa eſt.* Ch. *Fiat. Eo.* Py. *Abi, Dorias, citò hunc ad Thraſonis domum deducito.*

ANNOTATIONES.

7 *Ait rem divinam ſe feciſſe.*] Sacrificâſſe. Veteres nihil aggrediebantur ſerium, niſi prius diîs ſacra feciſſent.

9 *Dolo malo.*] Dolus malus eſt cùm aliud agitur, aliud ſimulatur: bonus, adverſus hoſtem & latronem.

Accumbere mecum. Solebant veteres in cœnaculis lectulos ad recumbendum, & meridianum accommodatò habere, in quibus confabularentur.

13 *Sunii.*] Sunium promontorium eſt Atticæ. Hodie nominatur, *Capo delle Colonne.*

16 *Quid habuiſſet, cùm periît;*] Quæ inſignia geſtabat puella Pamphila, quibus tandem agnita eſt.

21 *Majuſcula eſt.*] Ratiocinatur Chremes non poſſe Thaïdem eſſe ſuam ſororem Pamphilam ex ætate; Thaïs enim ipſo major erat.

ACTUS

ACTUS III. SCENA IV.

ANTIPHO.

HErì aliquot adoleſcentuli coiîmus in Piræo,
In hunc diem ut de ſymbolis eſſemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locus, tempus conſtitutum eſt.
Præteriît tempus: quo in loco dictum eſt, parati nihil eſt.
Homo ipſe nuſquam eſt: neque ſcio quid dicam, aut quid conjectem.
Nunc mihi hoc negotî cæteri dedêre, ut illum quæram:
Idque adeò viſam, ſi domi eſt. Quiſnam hinc à Thaïde exit?
Is eſt, an non eſt? ipſus eſt. quid hoc hominis? qui hic ornatus eſt?
Quid illud mali eſt? nequeo ſatìs mirari, neque conjicere.
Niſi quidquid eſt, procul hinc libet priùs, quid ſit, ſciſcitari.

Heſternâ die aliquot adoleſcentuli in Piræo convenimus, in hunc hodiernum diem ut cœnaremus de ſtipibus collatis ab unoquoque convivarum. Chæream huic officio præpoſuimus: annuli dati pro arrhâ: locus, tempus definitum eſt. tranſiit tempus: nihil præparatum reperitur. Chærea ipſe nuſquam apparet: neſcio quid debeam dicere, aut cogitare. Nunc mihi à cæteris ſodalibus hoc mandatum eſt, ut illum quæram: adeòque viſum ibo, ſi domi eſt. Quiſnam ex ædibus Thaïdis egreditur? Iſne ipſe eſt, an alius? Is ipſe eſt. Quænam hæc ſpecies eſt hominis? Quis hic habitus? Quid illi mali poteſt accidiſſe? Nequeo ſatìs mirari, neque conjicere, quid hoc rei ſit: ſed quidquid eſt, longè hinc à publicâ viâ, illud clam volo cognoſcere.

ANNOTATIONES.

3 *Dati annuli:*] Nobiliores annulos aureos in ſiniſtræ manus digito penultimo geſtabant; eos in pignora commiſſationis dabant: ut adeſſe ad diem conſtitutum convivii, quod communi ſumptu celebrabant, cogerentur.

8 *Quid hoc hominis eſt?*] Hæc ſunt verba habitum & formam eunuchi mirantis in Chæreâ.

10 *Procul hinc.*] A publicâ viâ, ſemotis arbitris.

ACTUS III. SCENA V.

CHÆREA. ANTIPHO.

Ch. NUM quis hîc eſt? nemo eſt. num quis hinc me ſequitur? nemo homo eſt.
Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium? prô Jupiter!
Nunc tempu' profectò eſt, cùm perpeti me poſſum interfici,
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliquâ.
Sed neminemne curioſum intervenire nunc mihi,
Qui me ſequatur, quoquò eam, rogitando obtundat, enecet;
Quid geſtiam, aut quid lætus ſim, quò pergam, unde emergam, ubi ſiem
Veſtitum hunc nactus, quid mihi quæram, ſanus ſim, anne inſaniam?

Ch. Quis hîc eſt? Nemo eſt. Num ex domo Thaïdis aliquis exiit, ad me ſequendum? Nemo quiſquam eſt. Jamne retentum in animo gaudium, quod ſentio mihi proferre licet? O Jupiter! nunc tempus eſt, cùm mihi mortem inferri permittere poſſim, ne tantum gaudium vita longior corrumpat dolore aliquo. ſed vereor ne obvius mihi fiat curioſus aliquis, qui quæſitis obtundat mihi aures; cur geſtiam, quid lætus ſim, quò vadam, unde egrediar, unde mihi veſtem hanc comparaverim, quid mihi quæram, ſanuſne mente ſim, an inſaniam?

ANNOTATIO.

8 *Quid mihi quæram?*] Superabundat illud *mihi*, phraſi Atticâ.

An. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video vëlle, inibo.
Chærea, quid eſt quòd ſic geſtis? quid ſibi hic veſtitus quærit?
Quid eſt, quod lætus ſis? quid tibi vis? ſatìſne ſanus? quid me (amice
Adſpectas? quid taces? *Ch.* ô feſtus dies hominis!
Salve: nemo eſt omnium, quem ego magi' nunc cuperem quàm te.
An. Narra iſtuc, quæſo, quid ſiet. *Ch.* imò ego te obſecro herclè, ut audias.
Nôſtin' hanc, quam frater amat? *An.* novi: nempe, opinor, Thaïdem.
Ch. Iſtam ipſam. *An.* ſic commemineram. *Ch.* quædam hodie eſt ei dono data
Virgo. quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem aut laudem, Antipho,
Cùm ipſum me nôris, quàm elegans formarum ſpectator ſiem?
In hâc commotus ſum. *An.* aîn' tu? *Ch.* primam dices ſcio, ſi videris.
Quid multa verba? amare cœpi. fortè fortunâ domi
Erat quidam eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaïdi:
Neque is deductus etiam tum ad eam. ſummonuit me Parmeno
Ibi ſervus, quod ego arripui. *An.* quid id eſt? *Ch.* tace ſis, citiùs audies.
Ut veſtem cum illo mutem, & pro illo jubeam me illuc ducier.
An. Pro eunuchon'? *Ch.* ſic eſt. *An.* quid tandem ex eâ re ut caperes commodi?
Ch. Rogas? viderem, audirem, eſſem unà, quâ cum cupiebam, Antipho.
Num parva cauſſa, aut parva ratio eſt? traditus ſum mulieri. (domum:
Illa illico ubi me accepit, læta verò ad ſe abducit
Commendat virginem. *An.* cui? tibine? *Ch.* mihi. *An.* ſatìs tutò tamen.
Ch. Edicit, ne vir quiſquam ad eam adeat: & mihi, ne abſcedam, imperat;
In interiore parte ut maneam ſolus cum ſolâ: annuo,

An. *Ad eum accedam, & hanc gratiam ejus (ut deſiderat) demerebor. Chærea, quamobrem ſic exultas? Quidve hic habitus denotat? Quid eſt quòd tantam lætitiam exprimis? Quid tibi vis? Satìſne ſapis? Quid me intueris? Quid ſiles?* Ch. *O lætus & fauſtus mihi dies! amice ſalvus ſis. Nemo eſt omnium, quem ego nunc magìs cuperem videre quàm te.* An. *Recenſe amabo, quid iſtud ſit, quod tam fœliciter accidit.* Ch. *Imò ego te oro per Herculem, ut audire libeat tibi. Notane tibi eſt illa, cujus frater amator eſt?* An. *Nota eſt: Nempe mihi videtur; illam dicis Thaïdem.* Ch. *Iſtam ipſam.* An. *Sic in memoriâ habebam.* Ch. *Quædam puella hodie ei dono miſſa eſt. quid opus eſt, ut ejus tibi pulchritudinem verbis, aut laudibus exprimam, Antipho, cùm ſcias probè, quàm ſcitus ſim formarum explorator & æſtimator? ejus amore captus fui.* An. *Itane?* Ch. *Si eam videris, venuſtarum principem eſſe fateberis, certò ſcio. Quid plura dicam? ejus formâ inſpectâ, ſtatim amore inflammatus ſum. fortè in ædibus noſtris erat quidam eunuchus, quem frater emerat Thaïdi: necdum ad eam tunc deductus erat. Parmeno ibi ſervus mihi conſilium dedit, quod ego avidè cepi.* An. *Quid id eſt?* Ch. *Si ſilentium præbueris, citiùs percipies; ſuaſit ut habitum cum eo mutem, ut pro illo me tradi jubeam Thaïdi.* An. *Pro eunuchone?* Ch. *Pro eunucho.* An. *Ecquænam tandem fuit utilitas, quam ex hoc facto perciperes?* Ch. *Quæriſne? Ea fuit, Antipho, ut virginem ſpectarem, audirem, converſarer cum eâ, cum quâ cupiebam. An levis cauſa, aut ratio hæc tibi videtur? Datus ſum Thaïdi. Illa, ut primùm me accepit, libens verò & hilaris illa me introduxit domum: commendat cuſtodiam virginis.* An. *Cui? tibine?* Ch. *Mihi.* An. *Satìs verò tutori fide ſcilicet.* Ch. *Imperat ne vir quiſquam accedat: & mihi ne ab eâ diſcedam imperat; ut in interiore ædium parte remaneam ſolus cum ſolâ.*

Terram intuens modeſtè. *An.* miſer. *Ch.* ego, inquit, ad cœnam hinc eo:
Abducit ſecum ancillas: paucæ, quæ circum illam eſſent, manent
Novitiæ puellæ. continuò hæc adornant, ut lavet.
Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in conclavi ſedet,
Suſpectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc, Jovem
Quo pacto Danaæ miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id ſpectare cœpi: & quia conſimilem luſerat
Jam olim ille ludum, impendio magìs animus gaudebat mihi;
Deum ſeſe in hominem convertiſſe, atque per alienas tegulas
Veniſſe clanculum per impluvium, fucum factum mulieri.
At quem deum? qui templa cœli ſumma ſonitu concutit:
Ego homuncio hoc non facerem? ego verò illud feci, ac lubens.
Hæc dum mecum reputo, accerſitur lavatum interea virgo.
It, lavit, redit: deinde illam in lecto illæ conlocârunt.
Sto exſpectans, ſi quid mihi imperent: venit una: Heus tu, inquit, Dore,
Cape hoc flabellum, ventulum huic ſic facito, dum lavamus:
Ubi nos laverimus, ſi voles, lavato. accipio triſtis.
An. Tum equidem iſtuc os tuum impudens videre nimiùm vellem,

Nutu promitto, modeſtè defixis in terram oculis. An. *Miſer, qui pro libidine explendâ tam indigna tuleris.* Ch. *Ego, inquit Thais, ad cœnam militis hinc eo: abducit ſecum ancillas, quæ ſe comitentur: paucæ quæ virgini adſint, domi reſtant, omnes recèns emptæ, & ad ſervitium parum aptæ, confeſtim apparant balnea, ut virgo lavet. dum adornantur neceſſaria ad lavationem, virgo in conclavi ſedet ſuſpiciens attentè tabulam pictam, parieti appenſam; cujus picturâ repræſentabatur Jupiter, quo modo dicitur infudiſſe auream pluviam in ſinum Danaës. Egomet quoque id contemplatus ſum: & quia conſimili ludo ſe oblectaverat, multò magìs animo gaudebam; videns deum ſe in hominem tranſformâſſe, atque in tecta aliena furtim per impluvium deſcendiſſe, ut mulierem falleret. at quem deum? eum nempe, qui cœlum tonitru commovet & tremefacit: Si ille hæc fecit, quomodo ego homunculus, non eadem facerem? Ego verò illum in hôc, & libenter imitatus ſum. Dum hæc ego apud me cogito, vocatur virgo ad balneum interim. it, lavit, redit: deinde illam ancillæ in lecto poſuerunt. Sto exſpectans, ſi quod mihi dent negotium: venit una ex eis: Heus tu, inquit, Dore, ſume hoc flabellum, & ſic ventulum huic excitato, dum lavamus: ubi à balneo redierimus, ſi voles, lavato. Accipio in manus flabellum, ſimulans me triſtem eſſe.* An. *Tunc profectò iſtam faciem tuam impudentem cuperem me vidiſſe, quis eſſet habitus tui corporis.*

ANNOTATIONES.

34 *Hæc adornant, ut lavet.*] *Hæc*, pro, *hæ*, ἀρχαϊκῶς. Antiquis moris erat, ut ſingulis diebus lavarent: hinc tot balnea publica & privata.

35 *In conclavi.*] Conclave eſt locus ſeparatior in ædibus, ſic dictus, quòd intra eum multa cubicula clauſa ſint.

37 *Quo pacto Danaæ.*] Hæc fabula de imbre aureo Danaës in hoc compoſita eſt, ut monſtraretur nihil eſſe, quod auro & pecuniâ expugnari non poſſit. Meminit ejuſdem Ovidius lib. iv. Metamorphoſeon, & Horatius ode xvi. libri primi.

41 *Veniſſe clanculum per impluvium.*] Impluvium fuit area ſine tecto, quò impluere imber in domum poſſet.

Fucum factum mulieri.] Fucus eſt genus herbæ tingendis lanis utile: unde pro artificioſo & adulterino colore ſumitur. Fucum facere, eſt artificioſâ diſſimulatione deludere & fallere.

42 *Qui templa cœli.*] Verſus ſunt Ennii.

45 *In lecto collocart.*] A balneis in lectum ſe recipere moris erat, ut ſe reficerent à laſſitudine & ſudore.

Qui

Qui eſſet ſtatus, flabellulum tenere te aſinum tantum.
Ch. Vix elocuta eſt hoc, foras ſimul omnes proruunt ſe : 51
Abeunt lavatum, perſtrepunt, ita ut fit, domini ubi abſunt.
Interea ſomnus virginem opprimit : ego limis ſpecto
Sic per flabellum clanculum, & ſimul alia circumſpecto (obdo.
Satìn' explorata ſint : video eſſe : peſſulum oſtio
An. Quid tum ? *Ch.* quid ? quid tum ? fatue ! *An.* fateor. *Ch.* egon' occaſionem 56
Mihi oſtentatam, tam brevem, tam optatam, tam inſperatam, (labar.
Amitterem ? tum pol ego is eſſem verè, qui ſimu-
An. Sanè, herclè, ut dicis : ſed interim de ſymbolis quid actum eſt ?
Ch. Paratum eſt. *An.* frugi es : ubi ? domin' ? *Ch.* imò apud libertum Diſcum. 60
An. Perlongè eſt. *Ch.* ſed tantò ocyus properemus. *An.* muta veſtem.
Ch. Ubi mutem ? periì : nam domo exulo nunc. metuo fratrem,
Ne intus ſit : porrò autem, pater ne rure redierit jam.
An. Eamus ad me : ibi proxumum eſt ubi mutes. *Ch.* rectè dicis. 64
Eamus : & de iſtâc ſimul, quo pacto porrò poſſim
Potiri, conſilium volo capere unà tecum. *An.* fiat.

quanto flatum virgini tu tam magnus aſinus flabello faciebas. Ch. *Vix ancilla hæc mihi dixerat, cùm omnes foras proruperunt : abeunt lavatum, ingentem ſtrepitum edunt, ut ſolent ſervi facere, abſentibus dominis. Interea ſomno virgo ſopitur : ego tranſverſis & obliquis oculis per flabellum ſtudioſè intueor, & ſimul omnia circumſpicio, ſatiſne tuta ſint : video tuta eſſe : peſſulum oſtio oppono.* An. *Quid tum factum eſt ?* Ch. *Quid tum factum quæris, ſtulte ?* An. *Fateor me ſtultum eſſe qui hæc quæſierim.* Ch. *An ego amator occaſionem mihi oblatam & præoptatam, tam celeriter fugientem, tam deſideratam, tam inexſpectatam elabi ſinerem ? Tum per Pollucem talis ego verè fuiſſem, qualis eſt eunuchus, quem ſimulabam,* An. *Certè per Herculem ita eſt, ut dicis : ſed interea de ſymbolis, quibus colligendis præfectus es, quid egiſti ?* Ch. *Parata eſt cœna.* An. *Officioſus & bonæ frugi es : Ubi ? domi-ne ?* Ch. *Imò apud libertum Diſcum.* An. *Procul hinc diſtat.* Ch. *Sed tantò magìs idcirco acceleremus.* An. *Muta veſtem.* Ch. *Ubi mutem ? periî : nam domo excluſus ſum nunc, ſimilis exuli. metuo ne frater ſit in ædibus : tum etiam ne pater è villâ jam reverſus ſit.* An. *Eamus in domum meam : ibi eſt, ubi commodè aliam veſtem ſumere poſſis.* Ch. *Rectè dicis. eamus : quin etiam deliberare tecum volo de iſtâ puellâ, quomodo eâ poſtea frui poſſim.* An. *Fiat ut tibi videtur.*

ANNOTATIONES.

55 *Peſſulum oſtio obdo.*] Peſſulus eſt obex aut ſera ferrea, quâ clauditur oſtium.

60 *Apud libertum Diſcum.*] Athenis in cauponâ perpotare nemini, niſi peregrinis & iter facientibus, ne ſervis quidem licebat, ut refert Iſocrates.

64 *Ibi proxumum eſt.*] Id eſt proximus locus domus noſtra eſt, ubi veſtem mutare poſſis.

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS Ancilla.

ITa me dî bene ament, quantùm ego illum vidi, nonnihil timeo
Miſera, ne quam ille hodie inſanu' turbam faciat, aut vim Thaïdi.

Do. *Ita mihi diî ſint propitii, quantùm ex vultu militis perſpicere potui, metuo nonnihil miſera ego, ne furioſus ille rixam aliquam aut vim faciat Thaïdi.*

Nam

Nam poſtquam iſte advenit Chremes adoleſcens, frater virginis,
Militem rogat, illum admitti ut jubeat: ille continuò iraſci, neque
Negare audere: Thaïs porrò inſtare, ut hominem invitet: id
Faciebat retinendi illius cauſsâ; quia illa, quæ cupiebat
De ſorore ejus indicare, ad eam rem tempus non (erat.
Invitat triſtis. manſit ibi. illa cum illo ſermonem occipit.
Miles verò ſibi putare adductum ante oculos æmu- (lum:
Voluit facere contrà huic ægrè: Heus, heus, inquit, puer, huc Pamphilam
Accerſe, ut delectet hîc nos. illa exclamat, Minimè gentiùm:
Tun' in convivium illam? miles tendere: inde ad (jurgium.
Interea aurum ſibi clam mulier demit, dat mihi ut auferam.
Hoc eſt ſigni, ubi primùm poterit, ſeſe illinc ſubducet, ſcio.

Nam poſtquam iſte adoleſcens Chremes, frater virginis Pamphilæ, advenit, Thaïs militem rogat, ut illum in domum recipi jubeat: ille ſtatim irâ commotus eſt, neque tamen recuſare auſus fuit: Thaïs præterea inſtat, ut hominem invitet ad cœnam: id faciebat Thaïs, ut Chremetem apud ſe retineret, quominus abiret; quia res illas, quas vehementer ei de ſorore ipſius detegere volebat, indicandi tunc locus non erat. Miles illum invitat invitus, & triſti vultu, manſit adoleſcens retentus. Thaïs colloquium cum illo incipit. Miles verò cùm opinaretur à Thaïde rivalem ſibi ante oculos propoſitum eſſe, voluit viciſſim facere aliquid, quod moleſtum eſſet Thaïdi: Heus, inquit puer, Pamphilam voca, ut lyrâ cantus nos oblectet. Thaïs exclamabat, Minimè omnium hoc licet: In convivium tu illam adduci jubeas? Miles verò id ut fieret contendere: inde ad jurgium ventum eſt. Interea aurum, annulos, torques, armillas, cæteraque ornamenta aurea ſibi Thaïs occultè demit; dat mihi ut exportem. Hoc eſt indicium, unde ſcio, ubi primùm poterit, clanculùm inde diſceſſuram.

ANNOTATIONES.

12 *In convivium illam?*] In Græciâ non admittebantur ingenuæ mulieres ad convivia, niſi propinquorum & cognatorum, ut Cornelius Nepos refert. Varro apud Nonium ſic refert: *Virgo de convivio abdicatur, ideo quòd majores noſtri virginis acerbas aures veneris vocabulis imbui noluerunt.*

13 *Interea aurum ſibi clam mulier demit.*] Id agebat Thaïs, ne pro puellâ datâ ipſam ſpoliaret miles, ſi ei repetenti virginem negâſſet.

ACTUS IV. SCENA II.

PHÆDRIA.

DUM rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita ut fit, ubi quid in animo eſt moleſtiæ,
Aliam rem ex aliâ cogitare, & ea omnia in
Pejorem partem: quid opu' eſt verbis? dum hæc puto,
Præteriî imprudens villam. longè jam abièram,
Cùm ſenſi: redeo ſurſum, malè verò me habens.
Ubi ad ipſum veni diverticulum, conſtiti:

Dum in villam eo, cœpi egomet (ut ſolent qui aliquâ ægritudine animi agitantur) inter eundem de aliâ re ſuper aliâ cogitare, & ea omnia in deteriorem partem interpretari: quid plura dicam? dum hæc cogito, aliud agens locum prædii tranſivi. longè jam ab eo proceſſeram, cùm errorem animadverti: iſthuc regreſſus ſum malè quidem me habens. Ubi verò ad ſemitæ diverticulum, quâ à viâ publicâ deflectitur ad villam, ibi reſtiti:

ANNOTATIO.

7 *Ad ipſum diverticulum.*] Diverticulum eſt ſemita deflectens à viâ publicâ ad villam alicujus. Diverticula ſunt tranſverſæ viæ.

Occepi mecum cogitare; Hem, biduum hîc
Manendum eſt ſoli ſine illâ? quid tum poſtea?
Nihil eſt: quid nihil? ſi non tangendi copia eſt,
Eho, ne videndi quidem erit? ſi illud non licet,
Saltem hoc licebit: certè extremâ lineâ
Amare, haud nihil eſt. villam prætereo ſciens.
Sed quid hoc quòd timida ſubitò egreditur Pythias?

tunc cœpi mecum cogitare; Hem, num per duos dies commorandum eſt mihi hîc ruri, ſoli, ſine Thaïde? Quid tum inde mihi erit? nihil: quid nihil? Si non tangendi eſt poteſtas, ehe, annon ſaltem videndi erit? Si tangere non licet, videre eam quidem licebit: certè poſtremum amoris beneficium quippiam eſt. villam prætereo ſciens ad urbem rediturus, ut imprudens eam antea præterieram. Verùm quid cauſæ eſt, cur ſubitò huc exit Pythias turbata metu?

Annotatio.

12 *Extremâ lineâ amare*] Metaphora ducta à circo, vel à ſtadio: nam initium, & locus, unde ii, qui curſu certant, emittuntur, ſignabantur lineâ, ex cretâ in ſolo ductâ. Hinc illæ loquendi formulæ; ad lineam ſtare, lineæ inſiſtere, & ultra lineam vagari. Extremâ lineâ amare eſt tantùm videre amicam, & longè abeſſe à metâ, id eſt, ab ejus poſſeſſione.

ACTUS IV. SCENA III.

Pythias. Phædria. Dorias.

Py. UBI illum ego ſceleroſum miſera, atque impium inveniam? aut ubi
Quæram? hoccine tam audax facinus facere eſſe auſum? *Ph.* periî: hoc quid ſit vereor.
Py. Quin inſuper etiam ſcelus, poſtquam ludificatus eſt virginem,
Veſtem omnem miſeræ diſcidit: tum ipſam capillo conſcidit.
Ph. Hem. *Py.* qui nunc ſi detur mihi,
Ut ego unguibus facilè illi in oculos involem venefico!
Ph. Profectò neſcio quid abſente nobis turbatum eſt domi.
Adibo. quid iſtuc? quid feſtinas? aut quem quæ(ris, Pythias?
Py. Hem Phædria, egon' quem quæram? abi hinc quò dignu' es cum donis tuis
Tam lepidis. *Ph.* quid iſtuc eſt rei?
Py. Rogas me? eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit?
Virginem, quam heræ dederat dono miles, vitiavit. *Ph.* quid ais?

Py. *Ubinam ego infelix illum flagitioſum & ſacrilegum eunuchum deprehendam? Aut ubi inveſtigabo? Hoccine tam temerarium facinus committere auſus eſt?* Ph. *Periî: quid hoc ſit, quod Pythias queritur, metuo.* Py. *Quin etiam ampliùs ſceleſtus, poſtquam per ludum & jocum virginem fefellit, omnem veſtitum miſeræ diſperſit; atque ipſi comas divulſit.* Ph. *Hem.* Py. *Quem, ego, ſi nunc tenerem, quàm citò unguibus illi venefico in oculos irruerem!* Ph. *Equidem neſcio quid turbarum, me abſente, excitatum eſt domi. Accedam ad Pythiam. Quid iſtuc eſt? Quid celeras? Aut poſt quem curris, Pythias?* Py. *Eheu Phædria, rogaſne poſt quem curram? Apage hinc te, quò meritus es, cum donis tuis tam venuſtis.* Ph. *Quid iſtud eſt rei?* Py. *Quid à me quæris? O quos tumultus eunuchus, quem nobis donâſti, quos motus edidit? Virgini, quam miles Thaidi heræ munus dederat, ſtuprum intulit.* Ph. *Quid dicis?*

Annotationes.

4 *Veſtem omnem miſeræ diſcidit:*] Ex his apparet: virginem multùm reluctatam eſſe.

11 *Eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit?*] Antecedens etiam à poëtis præmittitur relativo, ut in hoc loco. Sic Virg. in 1 Æneid. *Urbem quam ſtatuo, veſtra eſt.* Quod in proſâ ſic efferas: *Quam ſtatuo urbem.* Sic orator dicat; *Quas ad me dediſti literas, placuerunt.*

Py. Periî.

Py. Periî. *Ph*. temulenta es. *Py*. utinam ſic ſient, mihi qui malè volunt.

Do. Au, obſecro, mea Pythias, quid iſtucnam monſtri fuit?

Ph. Inſanis: quî iſtuc facere eunuchus potuit? *Py*. ego illum neſcio

Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipſa indicat.

Virgo ipſa lacrumat, neque, cùm rogites quid ſit, audet dicere:

Ille autem bonus vir nuſquam apparet. etiam hoc miſera ſuſpicor,

Aliquid domo abeuntem abſtuliſſe. *Ph*. nequeo mirari ſatìs,

Quò abire ignavos ille poſſit longiùs, niſi domum

Fortè ad nos rediit. *Py*. viſe, amabo, num ſit. *Ph*. jam faxo ſcies.

Do. Periî, obſecro, tam infandum facinus, mea tu, ne audivi quidem.

Py. At pol ego amatores mulierum eſſe audiêram eos maxumos,

Sed nihil poteſſe: verùm miſeræ non in mentem venerat:

Nam illum aliquo concluſiſſem, neque illi commiſiſſem virginem.

Py. *Periî*. Ph. *Ebria es*. Py. *Utinam ſic ebrii ſint, qui mihi malè cupiunt*. Do. *Hau, amabò, mea Pythia, ecquid iſtud monſtri fuit?* Ph. *Deſipis: quomodo iſtud facere eunuchus potuit?* Py. *Ego neſcio, quis ille fuerit, an vir, aut eunuchus: hoc quod commiſit, res ipſa manifeſtum facit. Virgo lacrymis conficitur, neque, cùm interrogatur, audet dicere quid ei factum ſit: ille autem bonus vir diſparuit, neque uſquam invenitur: inſuper hoc ego miſera ſuſpicor, aliquid eum domo furto ſuſtuliſſe*. Ph. *Mirum admodum mihi videtur, quò ille enervis & debilis viribus tam longè fugere potuerit, niſi fortè domum ſeſe receperit*. Py. *Viſe, precor, num ſit in veſtris ædibus*. Ph. *Mox faciam te certiorem*. Do. *Periî, oro, tu mea Pythias, tam horrendum facinus ne audivi quidem*. Py. *At pol ego audiêram eunuchos vehementer ardere amore mulierum, ſed imbelles eſſe & impotentes: verùm de hoc non cogitaveram: nam illum in aliquo loco concluſiſſem, ſi amatorem eum tantummodò eſſe meminiſſem: neque illi virginem cuſtodiendam dediſſem*.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHÆDRIA. DORUS. PYTHIAS. DORIAS.

Ph. EXI foras ſceleſte! at etiam reſtitas,

Fugative? prodi, malè conciliate. *Do*. obſecro. *Ph*. ôh!

Illud vide, os ut ſibi diſtorſit carnufex.

Quid huc reditio eſt? quid veſtis mutatio eſt?

Quid narras? paululùm ſi ceſſâſſem, Pythias,

Domi non offendiſſem; ita jam ornârat fugam.

Py. Habeſne hominem, amabò? *Ph*. quid ni? *Ph*. ô factum bene!

Do. Iſtuc pol verò bene. *Py*: ubi eſt? *Ph*. rogitas? non vides?

Py. Videam? obſecro, quem? *Ph*. hunc ſcilicet. *Py*. quis hic eſt homo?

Ph. *Egredere foras, ſcelerate! At etiam ceſſas, fugitive? huc! procede, in damnum heri empte*. Do. *Obſecro*. Ph. *Oh, vide ut turpiter os torſit ſceleſtus. Quid huc rediiſti? Quid veſtem mutaſti? Quid dicis? Pythias, ſi paululùm tardâſſem, domi illum non reperiſſem; ita jam paraverat fugam*. Py. *Quæſo, habeſne hominem?* Ph. *Cur non habeam?* Py. *O factum bene!* Do. *Iſtud verò per Pollucem factum bene*. Py. *Ubi eſt?* Ph. *Quid ſæpius quæris? Numquid eum vides?* Py. *An videam? Obſecro, quis eſt ille, quem video?* Ph. *Vides eunuchum quem accuſas*. Py. *Quis hic eſt homo?*

ANNOTATIO.

2 *Malè conciliate*.] Id eſt, in perniciem meam empte, magnò empte, charè comparate. Vetus Terentii interpres [illegible] pro *conciliis* exponit; unde *conciliare* pro *emere* uſurpatur.

Ph. Qui ad vos deductus hodie eſt. *Py.* hunc oculis ſuis
Noſtrarum nunquam quiſquam vidit, Phædria.
Ph. Non vidit? *Py.* an tu hunc credidiſti eſſe, obſecro,
Ad nos deductum? *Ph.* namque alium habui neminem. *Py.* au! (erat
Nec comparandus hic quidem ad illum eſt. ille
Honeſtâ facie, & liberali. *Ph.* ita viſus eſt
Dudum, quia variâ veſte exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
Py. Tace obſecro: quaſi verò paulùm interſiet.
Ad nos deductus hodie eſt adoleſcentulus,
Quem tu videre verò velles, Phædria.
Hic eſt vetus, vietus, veternoſus, ſenex,
Colore muſtelino. *Ph.* Hem, quæ hæc eſt fabula?
Eò rediges me, ut, quid egerim, egomet neſciam.
Eho tu, emin' ego te? *Do.* emiſti. *Py.* jube mihi denuo (negat.
Reſpondeat. *Ph.* roga. *Py.* veniſtin' hodie ad nos?
At ille alter venit annos natus ſedecim,
Quem ſecum adduxit Parmeno. *Ph.* agedum, hoc mihi expedi
Primùm: unde habes iſtam, quam habes, veſtem? taces? (rea.
Monſtrum hominis! non dicturus? *Do.* venit Chæ-
Ph. Fraterne? *Do.* ita eſt. *Ph.* quando? *Do.* hodie. *Ph.* quam dudum? *Do.* modò.
Ph. Quîcum? *Do.* cum Parmenone. *Ph.* nôraſne eum prius? (cier.
Do. Non: nec, quis eſſet, unquam audîeram di-
Ph. Unde igitur, meum fratrem eſſe ſciebas? *Do.* Parmeno
Dicebat eum eſſe: is dedit mihi hanc. *Ph.* occidi.
Do. Meam ipſe induit: poſt unà ambo abierunt foras.

Ph. *Quem hodie Parmeno ad veſtras ædes deduxit.* Py. *Hunc oculis ſuis nulla ex noſtris an illis unquam vidit, Phædria.* Ph. *Nulla eum vidit?* Py. *An tu, obſecro, hunc eſſe credidiſti eunuchum, qui ad nos deductus eſt?* Ph. *Credidi: nam nullum habui alium.* Py. *Au! hic quidem nullo modo illi, quem ad nos miſiſti, eſt comparandus. ille erat eleganti formâ, & facie ingenuo homine dignâ.* Ph. *Talis vobis diu apparuit, quia veſte verſicolori exornatus fuit: nunc tibi videtur turpis & deformis, quia illâ non indutus eſt.* Py. *Tace, precor: quaſi paulò inter ſe differant. Ad nos hodie deductus eſt adoleſcentulus, viſu pulcherrimus, & gratiſſimus, quem ſemper ſpectare velis, Phædria. Hic eſt rugoſus ſenex, incurvus & flaccidus, veterno laborans, colore ſublivido & ſubruffo, ſicut muſtela.* Ph. *Hem, quæ hæc eſt fabula? Eò me rediges, ut egomet neſciam, emerimne iſtum, necne. Eho tu, num ego emi te?* Do. *Emiſti.* Py. *Impera, ut rurſus mihi reſpondeat.* Ph. *Interroga.* Py. *Veniſtine hodie in domum noſtram?* Negat. *At ille alter venit, quem deduxit ſecum Parmeno, natus annos ſedecim.* Ph. *Agedum, Dore, hoc mihi explica primùm: unde ſumpſiſti hanc veſtem, quâ indutus es? taces? monſtroſe homo, an non dicturus es?* Do. *Venit Chærea.* Ph. *Fraterne meus?* Do. *Ita.* Ph. *Quando?* Do. *Hodie.* Ph. *Quampridem?* Do. *Modò.* Ph. *Cum quo?* Do. *Cum Parmenone.* Ph. *An fratrem meum antea cognoveras?* Do. *Minimè, nec unquam ab ullo, quis eſſet, dici inaudiveram.* Ph. *Undenam igitur fratrem meum Chæream eſſe ſciebas?* Do. *Parmeno eum fratrem tuum eſſe dicebat: Chærea hanc mihi dedit veſtem.* Ph. *Perii.* Do. *Meam ipſe ſumpſit: poſtea Chærea & Parmeno ædibus egreſſi ſunt.*

ANNOTATIONES.

21 *Vietus.*] Id eſt, languidus, ſine vi. Vel inflexus, incurvus; nam vieri, inquit Varro, eſt vincire; unde vimina.

Veternoſus.] Veternus, quem λήθαργον Græci dicunt, eſt apoſtema ex phlegmate, vel atrâ bile, natum in poſteriore parte cerebri, inexpugnabilem penè dormiendi neceſſitatem inducens, magnamque oblivionem.

22 *Colore muſtelino.*] Hîc erravit Terentius: nam cùm legiſſet apud Menandrum: γαλεώτης γέρων, quod *lentiginoſum ſenem* ſignificat, cujuſmodi ferè ſunt eunuchi; ad ſimilitudinem ſtellionis qui pelle eſt maculoſâ, ut eunuchus ille erat, ore ſparſo: ſtellio autem eſt γαλεώτης muſtela verò eſt γαλῆ, hæc perperam Terentius confundit.

Py. Jam

Py. Jam ſatì' credis ſobriam eſſe me, & nîl mentitam tibi ?
Jam ſatì' certum eſt virginem vitiatam eſſe ? *Ph.* age nunc, bellua,
Credis huic quod dicat ? *Py.* quid iſti credam ? res ipſa indicat.
Ph. Concede iſtuc paululùm : audìn' ? etiam paululùm ; ſat eſt.
Dic dum hoc rurſum, Chærean' tuam veſtem detraxit tibi ?
Do. Factum. *Ph.* & eâ eſt indutus ? *Do.* factum. *Ph.* & pro te huc deductu' eſt ? *Do.* ita.
Ph. Jupiter magne, ô ſceleſtum atque audacem hominem ! *Py.* væ mihi !
Etiam nunc non credis indignis nos eſſe irriſas modis ?
Ph. Mirum ni tu credis quod iſte dicat. quid agam, neſcio.
Heus tu negato rurſum. poſſumne ego hodie ex te exculpere
Verum ? vidiſtin' fratrem Chæream ? *Do.* non *Ph.* non poteſt ſine
Malo fateri, video : ſequere me hàc : modò ait, modò negat.
Ora me. *Do.* obſecro te verò, Phædria. *Ph.* î intrò nunc jam. *Do.* hoi, hei.
Ph. Alio pacto honeſtè quomodo hinc nunc abeam neſcio :
Actum eſt ſiquidem. tu me hîc etiam nebulo ludificabere ?
Py. Parmenonis tam ſcio eſſe hanc technam, quàm me vivere.
Dor. Sic eſt. *Py.* inveniam pol hodie parem ubi referam gratiam.
Sed nunc, quid faciendum cenſes, Dorias ? *Dor.* de iſtâc me rogas
Virgine ? *Py.* ita : utrum taceamne, an prædicem ? *Dor.* tu pol, ſi ſapis,
Quod ſcis, neſcis, neque de eunucho, neque de vitio virginis :
Hâc re & te omni turbâ evolves, & illi gratum feceris.

Py. *Jam ſatìs, Phædria, credis me non eſſe temulentam, nec quidquam mendacii finxiſſe ? Jam ſatìs exploratum eſt & compertum, virginem ſtupro pollutam eſſe ?* Ph. *Age nunc, ſtolida, crediſne huic id, quod dicat ? Nimirum ſervo, eunucho, & fugitivo ?* Py. *Cur iſti non credam ? Nam etſi non crediderim, res ſatìs ipſa declarat.* Ph. *Dore, ſecede huc paululùm : audiſne ? Nunc etiam paululùm ; ſatìs eſt. Reſponde mihi iterum, Chæreane tuam veſtem detraxit tibi ?* Do. *Factum eſt ita.* Ph. *Et eam induit ?* Do. *Factum, inquam.* Ph. *Et pro te ad Thaïdem deductus eſt ?* Do. *Etiam.* Ph. *Prob maxime deorum Jupiter ! O nefarium & impudentem hominem !* Py. *Væ mihi miseræ. Quid ? etiamne nunc credere non vis indignis nos eſſe deluſas dolis ?* Ph. *Mirandum eſſet, ſi non tu ſerva ſervo fidem haberes. quid agam incertus ſum. Heus tu negato rurſum : jubeo. An non poſſum hodie ex te verum exprimere ? Vidiſtine fratrem Chæream ?* Do. *Non vidi.* Ph. *Non poteſt ſine tormentis veritatem fateri : ſequere hàc : modò aſſeverat ; modò negat. Ora me, & pœnam deprecare,* Do. *Per deos verò tibi ſupplico, Phædria.* Ph. *introito.* Do. *Hoi, hei.* Ph. *Alio modo, niſi per hanc fallaciam, non poſſum ex hac difficultate honeſtè evadere : etenim actum eſt ; vitiata eſt virgo à fratre. tu me hîc etiam tenebrio ludos facies ?* Py. *Hanc fraudem factam eſſe à Parmenone tam certò ſcio, quàm me nunc vivere.* Dor. *Sic eſt.* Py. *Per Pollucem inveniam hodie rationem, quâ Parmenoni vicem reddam. Sed nunc, Dorias, quid facere ſuades ?* Do. *De iſtâ virgine nempe, conſilium quæris ?* Py. *Ita, utrum ſileam quod factum eſt, an dicam ?* Dor. *Tu pol, ſi prudens es, diſſimula te id ſcire, quaſi neſciéris ; neque de eunucho, neque de ſtupro virgini illato quidquam efferas : hoc modo te omni tumultu liberabis, & virgini gratum facies.*

ANNOTATIO.

56 *Et illi gratum feceris.*] Virgo enim ſic dolet ob injuriam ſibi illatam, ut ipſamet eam celet.

Id modò dic, abîſſe Dorum. *Py.* ita faciam. *Dor.* ſed videon' Chremem?
Thaïs jam aderit. *Py.* quid ita? *Dor.* quia cùm inde abeo, jam tunc cœperat
Turba inter eos. *Py.* tu aufer aurum hoc: ego ſcibo ex hoc quid ſiet.

Dic ſolùm diſceſſiſſe, & evaſiſſe Dorum eunuchum. Dor. *Sed hicne eſt Chremes, quem video? Thaïs mox ad nos veniet.* Py. *Quid ita?* Dor. *Quia cùm inde ex domo militis exibam, jam tum cœperat jurgium inter illos.* Py. *Aufer iſtud aurum tibi à Thaïde traditum: ego ſciam ex Chremete quid factum ſit.*

ANNOTATIO.

58 *Jam tum cœperat turba inter eos.*] Thraſonem & Thaïdem.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. PYTHIAS.

Ch. AT at, data herclè verba mihi ſunt: vicit vinum quod bibi.
Ac dum accubabam, quàm videbar mihi eſſe pulcrè ſobrius!
Poſtquam ſurrexi, neque pes, neque mens ſatìs ſuum officium facit.
Py. Chreme. *Ch.* quis eſt; ehem Pythias vah quantò nunc formoſior
Videre, quàm dudum? *Py.* certè quidem tu pol multò alacrior.
Ch. Verbum herclè verum hoc eſt: Sine Cerere & Libero friget Venus.
Sed Thaïs multò antè venit? *Py.* an abîît jam à milite?
Ch. Jam dudum, ætatem: lites factæ ſunt inter eos maxumæ.
Py. Nîl dixit tum, utì ſequerere ſeſe? *Ch.* nihil, niſi abiens mihi innuit.
Py. Eho, nonne id ſat erat? *Ch.* at neſciebam id dicere illam, niſi quia
Correxit miles, quod intellexi minùs: nam me extruſit foras.
Sed eccam ipſam video: miror, ubi huic ego antevorterim.

Ch. *At at verbis Thaïdis circumventus ſum: vinum quod bibi, me ſuperavit. Dum menſæ accumbebam, quàm videbar mihi eſſe bellè ſobrius, & ſapere! poſtquam de menſâ ſurrexi, neque pes, neque mens in ſuo officio fuit.* Py. *Chreme.* Ch. *Quis eſt? Ehem Pythias, vah quantò pulchrior mihi videris quàm pridem?* Py. *Sanè, tu quidem per Pollucem, multò lætior appares* Ch. *Vulgare mehercule verum eſt dictum: Sine Cerere & Baccho languet Venus, torpetque. Sed an multò antè tempore quàm veniſſem, Thaïs hîc fuit?* Py. *Anne abîît illa jam ex domo militis?* Ch. *Jam ætas eſt, ex quo egreſſa ab illo: rixæ inter illos graviſſimæ ortæ ſunt.* Py. *Nonne tunc illa dixit tibi ut ſe ſequereris?* Ch. *Nihil, niſi quòd abiens mihi nutu capitis ſignum fecit.* Py. *Eho, nonne id ſufficiebat?* Ch. *At neſciebam illam mihi nutu ſignificare, ut ipſam ſequerer; ſed quod minùs intellexi, id apertiùs ſignificavit miles, cùm me violenter exturbavit foras ædibus. Sed ecce ipſam: miror in quâ parte viæ eam anteceſſerim,*

ANNOTATIO.

6 *Sine Cerere & Libero friget Venus.*] Ceres eſt dea frugum, & Bacchus vini: eleganter Terentius Cererem pro cibo, Bacchus pro vino dixit per metonymiam; inventorem pro invento. Voluptas in calore ſanguinis conſtituta eſt, qui his rebus alitur. Horatius, *Non enim poſthac aliâ calebo Fœminâ.* Frigent in uxores mariti, qui non admodum amant.

ACTUS IV. SCENA VI.

Thais. Chremes. Pythias.

Th. Credo equidem illum jam affuturum eſſe, illam ut eripiat: ſine veniat:
Atqui ſi illam digito attigerit uno, oculi illico effodientur.
Uſque adeò ego illiu' ferre poſſum ineptias, & magnifica verba,
Verba dum ſint: verùm enim ſi ad rem conferentur, vapulabit.
Ch. Thaïs, ego jam dudum hîc adſum. *Th.* ô mi Chreme, te ipſum exſpectabam:
Scîn' tu turbam hanc propter te eſſe factam? & adeò ad te attinere hanc
Omnem rem? *Ch.* ad me? quî? quaſi iſtuc! *Th.* quia dum tibi ſororem ſtudeo
Reddere & reſtituere, hæc atque hujuſmodi ſum multa paſſa
Ch. Ubi ea eſt? *Th.* domi apud me. *Ch.* ehem! *Th.* quid eſt?
Educta ita, utì teque illâque dignum eſt. *Ch.* quid ais? *Th.* id quod res eſt.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illâ abs te quidquam pretii.
Ch. Et habetur, & referetur à me, Thaïs, tibi, ita utì merita es,
Gratia. *Th.* atenim cave, ne priuſquam hanc à me accipias, amittas,
Chreme: nam hæc ea eſt, quam miles à me vi nunc venit ereptum.
Abi tu, ciſtellam, Pythias, domo affer cum monumentis.
Ch. Vidèn' tu illum, Thaïs? *Py.* ubi ſita eſt? *Th.* in riſco: odioſa ceſſas?
Ch. Militem ſecum ad te quantas copias adducere?

Th. *Puto certè illum Thraſonem mox adventurum, ut illam Pamphilam à me rapiat: ſine veniat: atqui ſi illam ſummo attigerit digito, ſtatim et oculi eruentur. Adhuc uſque tolerare poſſum illius ineptias, & glorioſa verba, dummodo tantùm ſint verba: nam ſi in rem deducantur, & quæ ille dicit, opere exequi conatur, plagis cædetur.* Ch. *Thaïs, jam pridem huc adveni.* Th. *O mi Chreme, te ipſum exſpecto: ſciſne tui causâ hoc jurgium & contentionem excitatam eſſe, adeò ut hæc omnis res ad te pertineat?* Ch. *Ad me? quomodo? quaſi iſtud commoverim.* Th. *Quia dum ſororem tuam (Pamphilam) conor tibi reddere, & reſtituere, hæc à milite, atque alia multa perpeti coacta ſum.* Ch. *Ubi ea eſt?* Th. *Domi meæ eſt.* Ch. *Hem (quàm timeo!)* Th. *Quid eſt? timeſne ejus pudicitiæ? Educata eſt, & inſtituta liberaliter, ut & te & illâ dignum eſt.* Ch. *Quid ais? verumne dicis?* Th. *Dico id, quod res eſt, Hanc tibi dono do, nec pro eâ illas impenſas mihi à te reddi poſco.* Ch. *Hæc gratia tibi habetur, & in animo accepta fertur, ſi verbis tibi referri nequit, ut merita es.* Th. *Verùm enim cave, ne priùs hanc amittas, quàm tibi à me tradi poſſit: nam hæc ea eſt, quam miles à me repturus venit. Abi tu, Pythia, & arcam è domo noſtrâ profer huc cum inſignibus & ornamentis, ex quibus agnoſci poſſit, quæque in eâ aſſervantur.* Ch. *Videſne militem, Thaïs?* Py. *Ubi poſita eſt, hæc arca?* Th. *In riſco: moleſta quid moraris?* Ch. *Quantum exercitum huc agit?*

Annotationes.

15 *Ciſtellam.*] Scriniolum, arcam, in quâ erant ornamenta virginis, quibus agnoſceretur à ſuis, nempe forte armillæ, crepundia. Ea Thaïs jubet efferri domo, ut oſtendantur Chremeti, atque ita ſororem poſſit agnoſcere.

16 *In riſco:*] Riſcus, ciſta eſt pelle contecta, nomen Phrygium eſt.

At at! *Th.* num formidoloſus obſecro es, mi homo? *Ch.* apage ſis.
Egon' formidoloſus? nemo eſt hominum, qui vivat, minùs.
Th. Atque ita opu' eſt. *Ch.* hau! metuo, qualem tu me eſſe hominem exiſtumes.
Th. Imò hoc cogitato; quîcum res tibi eſt, peregrinus eſt,
Minù' potens quàm tu, minù' notus, amicorum hîc habens minùs.
Ch. Scio iſtuc: ſed tu quod cavere poſſis, ſtultum admittere eſt.
Malo ego nos proſpicere, quàm hunc ulciſci acceptâ injuriâ.
Abi tu, atque oſtium obſera intus, ego dum hinc tranſcurro ad forum:
Volo ego adeſſe hîc advocatos nobis in turbâ hâc. *Th.* mane.
Ch. Meliùs eſt. *Th.* mane. *Ch.* omitte: jam adero. *Th.* nîl opus eſt iſtis, Chreme:
Hoc dic modò, ſororem illam tuam eſſe, & te parvam virginem
Amiſiſſe, nunc cognôſſe: ſigna oſtende. *Py.* adſunt. *Th.* cape.
Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellextîn'? *Ch.* probè.
Th. Fac animo hæc præſenti dicas. *Ch.* faciam. *Th.* attolle pallium. paro.
Periî; huic ipſi opus patrono eſt, quem defenſorem

At at! Th. *Formidoloſuſne es?* Ch. *Egone formidoloſus ſim? Nemo eſt omnium hominum, qui vivat, minùs formidoloſus.* Th. *Atque ita nunc opus eſt ne ſis talis.* Ch. *Hau! vereor ut me talem eſſe qualis ſum, putes.* Th. *Imò hoc animo reputa; ille cum quo tibi decertandum eſt, advena eſt, minùs potens, quàm tu, minùs notus & minùs amicorum habens in his locis.* Ch. *Hoc ſat ſcio: ſed imprudentis eſt damnum pati, & recipere, quod evitare & arcere poſſis. Malo ego nos cavere ab illo milite, quàm poſt acceptam injuriam vindictam adverſus eum perſequi. Tu abi domum intrò, & ſerâ fores claude, dum ego hinc ad forum tranſcurro: volo huc adducere advocatos, defenſores nobis in hoc tumultu.* Th. *Mane.* Ch. *Meliùs eſt ut advocatos adducam.* Th. *Mane.* Ch. *Deſine me detinere: mox redièro.* Th. *Nihil opus eſt iſtis auxiliis, Chreme: dic modò illam tuam ſororem eſſe, & te illam parvulam amiſiſſe, nunc cognoviſſe: ſigna hæc quibus probes ita eſſe, oſtende.* Py. *Adſunt hæc monumenta.* Th. *Cape ea Chreme. Si vim faciet miles, in jus voca, aut trahe: intellexiſtine?* Ch. *Omninò.* Th. *Audacter & animoſè hæc pronuncia.* Ch. *Faciam.* Th. *Attolle pallium humeris delapſum. Periî, huic Chremeti opus eſt patrono, quem mihi defenſorem paro.*

ACTUS IV. SCENA VII.

THRASO. GNATHO. CHREMES. THAÏS.
SANGA, Servus *Thraſonis.*

Thr. HAnccine ego ut contumeliam tam inſignem inme accipiam, Gnatho?
Mori me ſatiùs eſt. Simalio, Donax, Syriſce, ſequimini.
Primùm ædeis expugnabo. *Gn.* rectè. *Thr.* virginem eripiam. *Gn.* probè.

Thr. *Nunquid indecorum eſt, Gnatho, tam atrocem injuriam mihi factam impunè pati? Mori me fortiter potiùs eſt. Simalio, Donax, Syriſce, ſequimini. Primùm ædes vi capiam.* Gn. *Egregiè.* Thr. *Virginem eripiam.* Gn. *Rectè.*

Thr. Malè

Thr. Malè mulctabo ipſam. *Gn.* pulcrè. *Thr.* in medium huc agmen cum vecti, Donax,
Tu, Simalio, in ſiniſtrum cornu, tu, Syriſce, in dexterum.
Cedò alios: ubi centurio eſt Sanga, & manipulus furum? *Sa.* eccum adeſt.
Thr. Quid ignave? peniculon' pugnare, qui iſtum huc portes, cogitas?
Sa. Egone? imperatoris virtutem noveram, & vim militum:
Sine ſanguine hoc fieri non poſſe: quî abſtergerem volnera?
Th. Ubi alii? *Sa.* qui, malùm, alii? ſolus Sannio ſervat domi.
Thr. Tu hoſce inſtrue: hîc ego ero poſt principia: inde omnibus ſignum dabo.

Thr. *Ipſam Thaïdem acerbè puniam.* Gn. *Bellè.* Thr. *In medium huc agmen accede cum vecti, Donax, tu, Simalio, in ſiniſtrum cornu, tu, Syriſce, in dexterum. Alii procedant: ubi eſt centurio Sanga, & manipulus ſervorum culinariorum?* Sa. *Ecce eum, adeſt.* Thr. *Quid iners? An tu peniculo, quem portas, pugnare cogitas?* Sa. *Egone peniculum in bello non ferrem, quo vulnera abſtergerem? Cùm imperatoris fortitudinem notam haberem, & robur militum; nec ſine ſanguinis effuſione hanc obſidionem fieri poſſe.* Thr. *Ubi alii ſunt?* Sa. *Quinam, malùm, ſunt iſti alii? Solus Sannio abeſt, qui cuſtodit res quæ ſunt domi.* Thr. *Tu hoſce ordina: hîc ego ſtabo in mediâ acie poſt principes milites: ex iſto loco omnibus ſignum dabo ineundi certaminis.*

ANNOTATIONES.

4 *In medium huc agmen cum vecti.*] Primum agmen, ſeu, ut nunc appellant, prima cuſtodia, *Lavant garde, Angl.* the Van: medium agmen, *la bataille, Angl.* the Center: poſtremum agmen, *l'arriere garde, Angl.* the Rere. Vectis eſt lignum teres & oblongum; præterea eſt inſtrumentum ferreum & militare, quo perfodiuntur parietes.

5 *Simalio.*] Jucundum eſt intelligere nomina ſtrenuorum militum Thraſonis, Simalio quòd ſimus eſſet. Donax, δόναξ, arundo, qui arundine pro haſtâ utebatur. Syriſcus à Σύρισκος, quòd Syrus eſſet, origine, vel à Syriſco vaſe vimineo, in quo ficus ſolent aſſervari.

In ſiniſtrum cornu;] Cornua erant latera aciei, ita dicta quòd prominerent; in quibus ſtabant equites, qui utrinque claudebant latera aciei pedeſtris; quapropter turmæ equitum alæ dicuntur, *Des Compagnies de Cavalerie. Angl.* the Body of Horſe.

6 *Ubi centurio eſt Sanga.*] Centurio eſt centum militum præfectus. Unde & centuria quoque dicitur, cujus tamen numerus poſtea variavit: nam legio apud Romanos antiquitus quatuor millium erat; unde quadratum agmen dicebatur. Poſtea duo millia & ducentos adjecit Marius, ut conſtaret ſex millibus, & ducentis militibus. In legione erant ſexaginta centuriæ, manipuli triginta, cohortes decem.

Manipulus furum?] Manipulus eſt faſciculus herbarum qui manu comprehenditur, quòd ſignum in militiâ ſunt priſcis Romanis. Ovidius.

Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos:
Unde maniplaris nomina miles habet.

Inde ponetur pro exiguâ militum manu, quæ unum ſequitur ſignum. Fures hîc dicuntur ſervi, & fures nonnunquam pro ſervis accipi ſcripſit Servius ad illud carmen Virgilii.

Quid domini facient, audent cùm talia fures?

Sæpiſſime tamen fures apud comicos intelliguntur ſervi culinarii. Fortè foſſores intelligit, & cuniculos agentes ad avertenda mœnia, & arces, *Pionniers. Angl.* Pioneers. Sangam, quia coquus erat, Thraſo vocat centurionem tanquam aliis honoratiorem. Sangam dictum quidam volunt à Sangâ vico, vel Sangario flumine Phrygiæ; nam Phryges ſerviles ſunt. Fortè à Græco σαγαρις, quod ſecuris quoddam genus eſt.

10 *Qui, malùm, alii?*] *Malùm* vicem interjectionis iraſcentis ſuſtinet.

11 *Hîc ero poſt principia:*] Id eſt, poſt principes in acie; milites in militiâ Romanâ principes dicebantur ſecundæ aciei milites, armis maximè inſignes: ita enim acies apud Romanos inſtruebatur, ut primi hoſtes aggrederentur manipuli haſtatorum, ex flore juvenum pubeſcentium collecti: qui ſi hoſtem propulſare non poſſet, à principibus, qui omnes ſcutati erant, in intervalla ordinum recipiebantur. Moxque hi, nempe principes, in eorum, nempe haſtatorum locum ſuccedebant. Haſtati autem poſt eos ſubſequebantur. Si à principibus quoque non ſatis feliciter eſſet pugnatum, à primâ acie ad triarios paulatim ſe referebant; unoque agmine facto, nullique ſpe poſt ſe relictâ, unà omnes in hoſtem procedebant. Principia eſt locus in acie principum militum. Inde, poſt principia eſſe, ſignificat, in tuto eſſe, ubi noſter Thraſo ſe collocaverat. Principia etiam eſt locus in caſtris, ubi habitat dux & imperator. Hæc ex Livio ſub finem octavi libri primæ Decadis. Cæterùm Homerus, Iliad. V, laudat Diomedem, quòd inter principes primâ acie pugnaret; ſicut Homerum imitatus Virgilius ſimiliter Æneam de fortitudine laudans ait;

Se quoq; principibus permixtum agnovit Achivis.

Gn. Illuc eſt ſapere : ut hoſce inſtruxit, ipſus ſibi cavit loco.
Thr. Idem hocce Pyrrhus factitavit. *Ch.* vidên' tu, Thaïs, quam hîc rem agit ?
Nimirum conſilium aliud rectum eſt de occludendis ædibus.
Th. Sanè, quod tibi nunc vir videatur eſſe, hic nebulo magnus eſt :
Ne metuas. *Thr.* quid videtur ? *Gn.* fundam tibi nunc nimis vellem dari,
Ut tu illos procul hinc ex occulto cæderes : facerent fugam.
Thr. Sed eccam Thaïdem ipſam video. *Gn.* quàm mox irruimus ? *Thr.* mane.
Omnia priùs experiri verbis, quàm armis, ſapientem decet.
Quî ſcis, an quæ jubeam, ſine vi faciat ? *Gn.* Dî voſtram fidem !
Quantì eſt ſapere ! nunquam accedo ad te, quin abs te abeam doctior.
Thr. Thaïs, primùm hoc mihi reſponde : cùm tibi do iſtam virginem,
Dixtîn' hos mihi dies ſoli dare te ? *Th.* quid tum poſtea ? *Thr.* rogitas,
Quæ mî ante oculos coram amatorem adduxiſti tuum ?
Th. Quid cum illo agas ? *Th.* & cum eo clam ſubduxiſti te mihi ?
Th. Libuit. *Thr.* Pamphilam ergo huc redde, niſi ſi mavis eripi.
Ch. Tibi illam reddat ? aut tu eam tangas ? omnium. *Gn.* ah, quid agis ? tace.
Ch. Quid tu tibi vis ? *Thr.* ego non tangam meam ? *Ch.* tuam autem, furcifer ?
Gn. Cave ſis : neſcis cui maledicas nunc viro, *Ch.* non tu hinc abis ?
Scîn' tu ut tibi res ſe habeat ? ſi quidquam hodie hîc turbæ cœperis,

Gn. *Iſtud eſt peritum & prudentem eſſe : quàm rectè milites diſpoſuit ! quàm proſpexit ſibi tuto in loco !* Thr. *Hoc idem Pyrrhus obſervavit, hunc ordinem tenuit.* Ch. *Videſne tu, Thaïs, quid agat Thraſo, ut nos oppugnet ? Certè prudens conſilium eſt, nos intra domum recipere, & fores occludere.* Th. *Sanè hic vanus nugator eſt : nec eſt cauſa cur tibi fortis imperator nunc eſſe videatur.* Thr. *Quid cenſes faciendum, Gnatho ?* Gn. *Fundam nunc vellem tibi in manus dari, ut tu illos obſeſſos ferires clandeſtinò & latenter : in fugam ſe darent.* Thr. *Sed ecce Thaïdem ipſam video.* Gn. *Quin mox impetum facimus ?* Thr. *Mane, omnia priùs conſilii prudentiâ, quàm vi armorum tentare ſapientem convenit. Fortaſſe quæ jubebo, nullâ vi adhibitâ factura eſt.* Gn. *Dii veſtram fidem ! quantì æſtimandus eſt ille, qui ſapit ! nunquam ad te accedo, quin doctior recedam.* Thr. *Thaïs, primùm hoc mihi reſponde : cùm tibi darem iſtam virginem, nonne mihi promiſiſti hos dies ſoli mihi te conceſſuram ?* Th. *Quid tum poſtea ?* Thr. *Iſtudne rogas, quæ mihi coram ante oculos amatorem appoſuiſti tuum ?* Th. *An tibi dignus videtur ille, quîcum loquaris ?* Thr. *Et cum eo furtim à me diſceſſiſti ?* Th. *Ita libuit.* Thr. *Pamphilam huc igitur adduc, & redde, niſi vis eam tibi per vim eripi* Ch. *Tibi illam reddat ? aut tu eam attingas, omnium ſceleſtiſſime ?* Gn. *Ah quid ais ? tace.* Ch. *Quid tu tibi, vis, cùm tuâ nihil interſit, Gnatho ?* Thr. *Ergone meam tangere quis prohibeat ?* Ch. *Tuam autem ais eſſe, furcifer ?* Gn. *Vide ſis, ignoras cui viro nunc convitium dicis.* Ch. *Non tu hinc abis, impure ? ſcîſne, ô miles ! ut tecum agitur ? Si vel minimam turbam hodie hîc commoveris,*

Annotatio.

13 *Pyrrhus factitavit.*] Se poſt principia poſuit Pyrrhus Epirotarum rex. Pyrrho Annibal inter imperatores, cùm primas Alexandro Magno dediſſet, ſecundas tribuit, quòd caſtra metari primus docuerit, id eſt, deſcribere, & locare, *Camper. Ang.* 𝔗𝔬 𝔢𝔫𝔠𝔞𝔪𝔭. Ad hoc nemo elegantiùs loca ceperit, præſidia diſpoſuerit, *Choiſir bien les lieux, ſe fortifier. Ang.* 𝔗𝔬 𝔠𝔥𝔲𝔰𝔢 𝔥𝔦𝔰 𝔊𝔯𝔬𝔲𝔫𝔡, 𝔱𝔬 𝔣𝔬𝔯𝔱𝔦𝔣𝔶 𝔥𝔦𝔪𝔰𝔢𝔩𝔣.

Faciam,

Faciam, hujus loci, dieique, meique ſemper memineris.
Gn. Miſeret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.
Ch. Diminuam ego caput tuum hodie, niſi abis. *Gn.* aîn' verò, canis?
Siccine agis? *Thr.* Quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illâ reï tibi eſt?
Ch. Scibis: principio eam eſſe dico liberam. *Thr.* hem! *Ch.* civem Atticam. *Thr.* hui!
Ch. Meam ſororem. *Thr.* os durum! *Ch.* miles, nunc adeò edico tibi,
Ne vim facias ullam in illam. Thaïs, ego ad Sophronam eo
Nutricem, ut eam adducam, & ſigna oſtendam hæc. *Thr.* tun' me prohibeas,
Meam ne tangam? *Ch.* prohibeo, inquam. *Gn.* audîn' tu? hic furti ſe alligat.
Satîn' hoc eſt tibi? *Thr.* hoc idem tu ais? *Th.* quære, qui reſpondeat.
Thr. Quid nunc agimus? *Gn.* quin redeamus; jam hæc tibi aderit ſupplicans
Ultro. *Thr.* credîn'? *Gn.* imò certè: novi ingenium mulierum:
Nolunt, ubi velis; ubi nolis, cupiunt ultro. *Thr.* bene putas.
Gn. Jam dimitto exercitum? *Thr.* ubi vis. *Gn.* Sanga, ita utì fortes decet
Milites, domi focique fac viciſſim ut memineris.
Sa. Jam dudum animus eſt in patinis. *Gn.* frugi es. *Thr.* vos me hàc ſequimini.

faciam, ut hujus loci, diei, meique ſemper memoriam habeas. Gn. *Miſereor tui, qui hujus tanti hominis inimicitias ſuſcipias.* Ch. *Infringam caput tuum hodie, niſi abis.* Gn. *Siccine minaris, impudens?* Thr. *Qui tu homo es? Quid tibi vis? Quid tibi rei eſt cum illâ?* Ch. *Primùm ego aſſero eam eſſe liberam.* Th. *Hem!* Chr. *Civem Atticam.* Thr. *Hui!* Ch. *Meam ſororem.* Thr. *Frons ferrea!* Ch. *Miles, nunc etiam tibi denuncio, ne vim ullam facias contra illam. Thaïs, ego eo ad Sophronam nutricem, ut eam huc adducam, & hæc monumenta agnitionis oſtendam.* Thr. *Tune prohibere poſſis, ne in ſervam meam manum injiciam?* Ch. *Prohibeo, iterum tibi denuncio.* Gn. *Audiſne, Thraſo? Hic furti ſe reum fatetur; ſcilicet, ſe dolo malo rem à proprio domino auferre & detinere. Sufficitne hoc tibi ad repetendam in jure virginem ſervam tuam?* Thr. *An idem hoc ais, quod Chremes, Thaïs?* Th. *Indignus es cui reſpondeam, quære alio reſponſum.* Thr. *Quid nunc agere debemus, Gnatho?* Gn. *Age, redeamus; jam hæc ad te veniet ſponte ſupplicans, ut ei veniam condones.* Thr. *Crediſne?* Ch. *Sic certè eſt: ita comparata ſunt à naturâ mulieres: quando vis, nolunt; quando nolis, volunt, & cupiunt ultro, nemine ſuadente.* Thr. *Rectè judicas.* Gn. *Jamne mox miſſionem militum faciam?* Thr. *Quando voles.* Gn. *Sanga, fac ut culinæ, ubique memineris, ſicut fortes decet milites, qui alacres pro focis & penatibus pugnant.* Sa. *Jampridem à bello averſus animus in epulis & cupediis totus eſt.* Gn. *Bonæ frugi es, & utilis.* Th. *Vos hàc me ſequimini.*

ACTUS V. SCENA I.

Thaïs. Pythias.

Ph. PErgîn', ſceleſta, mecum perplexè loqui?
Scio, neſcio: abiît: audivi: ego non affui.
Non tu iſtuc mihi dictura apertè es, quidquid eſt?

Th. *Pergiſne, ſcelerata, intricatè atque obſcurè mecum loqui? Scio, neſcio: abiit: audivi ſtuprum illi eſſe illatum: abſui cùm vitiata eſt. Nonne tu illud mihi declarabis, quod ex te quæro, quidquid ſit?*

Virgo conſciſſâ veſte lacrumans obticet;
Eunuchus abiît; quamobrem? quid factum eſt? taces?
Py. Quid tibi ego dicam miſera? illum eunuchum negant
Fuiſſe. *Th.* quis fugit igitur? *Py.* iſte Chærea.
Th. Qui Chærea? *Py.* iſte ephebus, frater Phædriæ.
Th. Quid ais, venefica? *Py.* atqui certò comperi.
Th. Quid is obſecro ad nos? quamobrem adductu' eſt? *Py.* neſcio;
Niſi amâſſe credo Pamphilam. *Th.* hem, miſera! occidi,
Infelix, ſiquidem tu iſtæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? *Py.* id opinor. *Th.* quid ais, ſacrilega?
Iſtuccine interminata ſum hinc abiens tibi?
Py. Quid facerem? ita ut juſtî, ſoli credita eſt.
Th. Sceleſta, ovem lupo commîſti. diſpudet
Sic mihi data eſſe verba. quid illuc hominis eſt?
Py. Hera mea! tace; tace, obſecro, ſalvæ ſumus: hominem
Habemus ipſum. *Th.* ubi is eſt? *Py.* hem ad ſiniſtram, non vides?
En. *Th.* video. *Py.* comprehendi jube quantùm poteſt.
Th. Quid illo facias, ſtulta? *Py.* quid faciam, rogas?
Vide, amabò, ſi non, cùm aſpicias, os impudens
Videtur. *Th.* non. *Py.* tum, quæ ejus confidentia eſt!

Virgo laceratâ veſte præ pudore obticet; eunuchus aufugit; quamobrem aufugit? quid factum eſt? cùm hæc à te quæro, nihil quidquam reſpondes? Py. *Quid ego infelix tibi ampliùs reſpondere poſſum? Dicunt illum minimè eunuchum fuiſſe.* Th. *Quis fuit igitur?* Py. *Iſte Chærea.* Th. *Qui Chærea?* Py. *Iſte adoleſcens frater Phædriæ.* Th. *Quid ais, venefica?* Py. *At eum ipſum eſſe certò cognovi.* Th. *Cur ad nos, quæſo, venit? Cur ad nos adductus eſt?* Py. *Neſcio; niſi amore captum fuiſſe credo Pamphilæ.* Th. *Hem, Miſera! interiî, infelix, ſiquidem tu iſta verè commemoras. An ideo virgo lachrymas fundit?* Py. *Id arbitror.* Th. *Quid ais, ſacrilega? Nonne iſtud tibi abiens minata imperavi, ne vir quiſquam ad eam adiret?* Py. *Quid facerem? ita ut imperâſti, illi ſoli cuſtodienda data eſt.* Th. *Peſſima, lupo ovem tuendam dediſti. valdè me pudet, ita me deluſam eſſe. quæ hæc eſt ſpecies hominis?* Py. *Hera mea ſile; ſile, obſecro, ſalvæ ſumus; habemus hominem ipſum (Chæream) in noſtrâ poteſtate.* Th. *Ubi is eſt?* Py. *Hem, videſne illum ad ſiniſtram?* Th. *Video.* Py. *Manda in eum manum injici, tanquam in fugitivum.* Th. *Quid illi faciemus comprehenſo, inepta?* Py. *Quæriſne quid facias? Vide quæſo, ſi non eſt inſigniter impudens? ex aſpectu ſanè videtur eſſe.* Th. *Non talis eſt, qualem dicis.* Py. *Atque etiam qualis eſt ejus audacia!*

ANNOTATIO.

4 *Virgo conſciſſâ veſte.*] Thaïs breviter refert quæ ſibi Pythias latiùs recenſuerat.

ACTUS V. SCENA II.

CHÆREA. THAÏS. PYTHIAS.

Ch. APud Antiphonem uterque, mater & pater,
Quaſi deditâ operâ, domi erant, ut nullo
Introire poſſem, quin viderent me, interim (modo
Dum ante oſtium ſto, notus mihi quidam obviàm
Venit: ubi vidi, ego me in pedes, quantùm queo,
In angiportum quoddam deſertum; inde item

Ch. *In ædibus Antiphonis, & pater & mater ejus, quaſi conſultò præſentes erant, cùm ingreſſuri eramus, ita ut nullo modo introire poſſem, quin me viderent: interea dum ante fores ſto, notus quidam mihi occurrit in viâ: ſimul ac vidi, mox me in pedes conjeci quàm citiſſimè in angiportum quoddam ſolitarium; inde etiam*

In

In aliud, inde in aliud : ita miſerrimus
Fui fugitando, ne quis me cognoſceret. (reo
Sed eſtne hæc Thaïs, quam video ? ipſa eſt : hæ-
Quid faciam. quid meâ autem ? quid faciet mihi ?
Th. Adeamus. bone vir, Dore, ſalve : dic mihi,
Aufugiſtin' ? *Ch.* hera, factum. *Th.* ſatîn' id tibi placet ?
Ch. Non. *Th.* credîn' te impunè habiturum ? *Ch.* unam hanc noxiam
Mitte : ſi aliam unquam admiſero ullam, occidito.
Th. Num meam ſævitiam veritus es ? *Ch.* non. *Th.* quid igitur ?
Ch. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
Th. Quid feceras ? *Ch.* paululum quiddam. *Py* eho, paululum, impudens ?
An paululum eſſe hoc tibi videtur, virginem
Vitiare civem ? *Ch.* conſervam eſſe credidi.
Py. Conſervam ? vix me contineo, quin involem in
Capillum, monſtrum ! etiam ultro deriſum advenit.
Th. Abîn' hinc, inſana ? *Py.* quid ita verò ? debeam,
Credo, iſti quidquam furcifero, ſi id fecerim ;
Præſertim cùm ſe ſervom fateatur tuum.
Th. Miſſa hæc faciamus. non te dignum, Chærea,
Feciſti : nam ſi ego digna hâc contumeliâ
Sum maximè, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædepol, quid nunc conſilî capiam, ſcio,
De virgine iſtâc : ita conturbâſti mihi
Rationes omnes, ut eam non poſſim ſuis,
Ita ut æquom fuerat, atque ut ſtudui, tradere : ut
Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.
Ch. At nunc dehinc ſpero æternam inter nos gratiam
Fore, Thaïs. ſæpe ex hujuſmodi re quàpiam, &
Malo ex principio magna familiaritas
Conflata eſt. quid ſi hoc quiſpiam voluit deus ?
Th. Equidem pol in eam partem accipioque & volo.
Ch. Imò ita quæſo : unum hoc ſcito, contumeliæ

in aliud, inde in aliud : ita fugitando miſerrimus fui, metuens ne quis me agnoſceret. Sed eſtne hæc Thaïs, quam video ? Ipſa eſt : Incertus ſum animi quid agam. Verùm quid meâ refert ? Quid faciet mihi ? Th. *Eamus ad eum. Bone vir, Dore, ſalve : Dic mihi fugiſtine domo ?* Ch. *Hera, id feci.* Th. *Hoccine feciſſe tibi jucundum eſt ?* Ch. *Minimè.* Th. *Crediſne hoc impunè & inultum tibi fore ?* Ch. *Unum hoc delictum mihi remitte : ſi aliud unquam commiſero ullum, interfici me jube.* Th. *Num meam duritiam & crudelitatem timuiſti, adeò ut fugeres ?* Ch. *Non.* Th. *Quid igitur ?* Ch. *Timui ne iſta (Pythias) me accuſaret apud te.* Th. *Quam culpam feceras ?* Ch. *Levem quandam culpam.* Py. *Eho levem, impudens ? An levem eſſe culpam æſtimas, virgini civi vitium afferre ?* Ch. *Conſervam meam eſſe putavi.* Py. *Conſervam putâſti ? Vix mihi tempero quin irruam in comam. Monſtrum ! etiam nos ut ludibrio habeat, ex induſtriâ huc advenit.* Th. *Abîn' hinc, ſtulta ?* Py. *Quaſi verò ullam pœnam debeam iſti furcifero, ſi involaverim in capillum ejus : præſertim cùm non liberum, ſed ſervum tuum ſe eſſe profiteatur.* Th. *Hæc inutilia omittamus. non te facinus dignum admiſiſti, Chærea : nam quamvis propter conditionem meam hâc injuriâ maximè digna videar ; tamen tu indignus es, qui eam mihi faceres. neque per Pollucem nunc ſcio quale conſilium capiam de iſtâ virgine : ita res meas confudiſti omnes, ut eam nequeam ſuis talem, intactam, & virginem reddere, ita ut æquum fuerat, atque ut omni ſtudio conata fui : ut integram gratiam inirem à Chremete & reliquis virginis cognatis ; uti integrum & perfectum hoc beneficium conferrem in Chremetem & virginis cognatos.* Ch. *At nunc exinde ſpero æternam fore inter nos omnes, me, illam, & te, benevolentiam, Thaïs : nam ſæpe ex ſimili re aliquâ turbulentâ, atque ex malo principio magna neceſſitudo, & conjunctio contracta eſt. quid ſi hoc, auctore aliquo deo, factum eſt ?* Th. *Equidem pol, in eam partem & accipio, & ita volo evenire.* Ch. *Quinimo, ita ut accipias, & velis te rogo : hoc unum ſcias velim,*

ANNOTATIO.

27 *At tu indignus qui faceres tamen.*] Id eſt, non te decuit eam injuriam mihi facere, cùm ſis frater Phædriæ mei amatoris, & diligenter ac liberaliter fueris inſtitutus.

Non

Non me feciſſe cauſsâ, ſed amoris. *Th.* ſcio,
Et pol propterea magìs nunc ignoſco tibi.
Non adeò inhumano ingenio ſum, Chærea,
Neque tam imperita, ut, quid amor valeat, neſciam.
Ch. Te quoque jam, Thaïs, ita me dî bene ament, amo.
Py. Tum pol ab iſtoc tibi, hera, cavendum intelligo.
Ch. Non auſim. *Py.* nihil tibi quidquam credo. *Th.* deſinas.
Ch. Nunc ego te in hâc re mihi oro ut adjutrix ſies:
Ego me tuæ commendo & committo fidei.
Te mihi patronam cupio, Thaïs: te obſecro:
Emoriar, ſi non hanc uxorem duxero.
Th. Tamen ſi pater. *Ch.* quid? ah volet, certò ſcio,
Civis modò hæc ſit. *Th.* paululùm opperirier
Si vis, jam frater ipſe hîc aderit virginis:
Nutricem accerſitum iit, quæ illam aluit parvolam:
In cognoſcendo tute ipſe hîc aderis, Chærea.
Ch. Ego verò maneo. *Th.* viſne interea, dum is venit,
Domi opperiamur potiùs, quàm hîc ante oſtium?
Ch. Imò percupio. *Py.* quam tu rem actura, obſecro, es?
Th. Nam quid ita? *Py.* rogitas? hunc tu in ædes cogitas (meæ fidei;
Recipere poſthac? *Th.* cur non? *Py.* crede hoc
Dabit hîc aliquam pugnam denuo. *Th.* au, tace, obſecro.
Py. Parum perſpexiſſe ejus videre audaciam
Ch. Non faciam, Pythias. *Py.* non pol credo, Chærea,
Niſi ſi commiſſum non erit. *Ch.* quin, Pythias,
Tu me ſervato. *Py.* neque pol ſervandum tibi
Quidquam dare auſim, neque te ſervare: apage te.
Th. Optimè adeſt ipſe frater. *Ch.* periî hercle: obſecro,
Abeamus intrò, Thaïs: nolo me in viâ
Cum hâc veſte videat. *Th.* quamobrem tandem? an quia pudet? (ſequor.
Ch. Id ipſum. *Py.* id ipſum? virgo verò? *Th.* I præ,
Tu iſtic mane, ut Chremem introducas, Pythias.

me non eo animo cum virgine rem habuiſſe, ut tibi injuriam facerem; ſed ab amore ad id faciendum impulſum fuiſſe. Th. *Scio, & per Pollucem propterea tibi libentiùs veniam do. Non adeò humanitatis expers ſum, neque tam ignara, ut quanta ſit amoris potentia non noverim.* Ch. *Te quoque jam, Thaïs, ita me dii ament, nunc amo.* Py. *Etiam per deos tibi metuendum, hera, ab iſto ſenio, ne quam technam & fraudem faciat.* Ch. *Non auſim, etiamſi velim (propter fratrem Phædriam.)* Py. *Nullam fidem tuis dictis habeo.* Th. *Fac ut deſinas, Pythias.* Ch. *Nunc in tuam, Thaïs, me do fidem, & in clientelam trado, teque obſecro ut in ducendâ uxore Pamphilâ me juves. Te mihi patronam eligo, Thaïs; te per deos obteſtor: moriar omnino, ſi non hanc in uxorem accipio.* Th. *Tamen ſi pater noluerit.* Ch. *Ah quid dubitas? Volet, probè ſcio; dummodo hæc ſit civis.* Th. *Si pauliſper vis exſpectare, mox ipſe frater illius huc adventurus eſt, Chærea; nutricem iit accerſitum, quæ Pamphilam parvulam aluit: tu ipſe dum de Pamphilæ origine inquiretur, præſens intereris.* Ch. *Ego verò exſpectabo dum Chremes hîc adſit.* Th. *Viſne interea, dum is huc redit, domi maneamus, potiùs quàm hîc ante fores?* Ch. *Imò vehementer cupio.* Py. *Quidnam, quæſo, nunc factura es?* Th. *Quidnam ita?* Py. *Tune quæris? An hunc tu, quæ ab eo deluſa es, intrò ædes poſthac admittere cogitas?* Th. *Cur non?* Py. *Faciet aliquam turbam de integro; verbis meis fidem adhibe.* Th. *Au, tace, oro.* Py. *Non ſatis compertam habere videris ejus confidentiam.* Ch. *Non faciam quod vereris, Pythias.* Py. *Non per Pollucem credo, Chærea, niſi poſtquam nihil à te mali factum fuiſſe compertum fuerit.* Ch. *Imò, Pythias, tu me ſervato.* Py. *Neque per deos tibi quidquam ſervandum dare auſim, neque te ſervare: apage te à me.* Th. *Advenit opportunè ipſe frater Pamphilæ Chremes.* Ch. *Periî mehercule: obſecro, Thaïs, intrò ædes eamus: nolo me in viâ ut Chremes ita veſtitum videat.* Th. *Quamobrem tandem? an quia te pudet?* Ch. *Id ipſum nempe eſt.* Py. *Id ipſum? Virgo verò vitiata an pudori fuit?* Th. *Præito; ſequar. tu iſtic mane, Pythias, ut Chremetem domum introducas.*

ACTUS V. SCENA III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

Py. QUID? quid venire in mentem nunc poſſit mihi?
Quidnam? quî referam ſacrilego illi gratiam,
Qui hunc ſuppoſuit nobis? *Ch.* move verò ocyùs
Te, nutrix. *So.* moveo. *Ch.* video, ſed nîl promoves.
Py. Jamne oſtendiſti ſigna nutrici? *Ch.* omnia.
Py. Amabò, quid ait, cognoſcitne? *Ch.* ac memoriter.
Py. Bene ædepol narras: nam illi faveo virgini.
Ite intrò: jamdudum hera vos exſpectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: vidên' ut otioſus it! ſi diis placet
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intrò, de cognitione ut certùm ſciam:
Pòſt exibo, atque hunc perterrebo ſacrilegum.

Py. *Quid? quid in animo excogitare nunc poſſum ego? Quidnam? quomodo nunc ſcilicet par pari referam, illi ſceleſto Parmenoni, qui hunc Chæream pro eunucho nobis ſuppoſuit?* Ch. *Move te verò citiùs, nutrix.* So. *Moveo.* Ch. *Video, te moves; ſed nihil promoves.* Py. *Jamne, Chremes, oſtendiſti omnia ſigna ciſtellæ Sophronæ nutrici?* Ch. *Omnia oſtendi.* Py. *Obſecro, quid dicit? Agnoſcitne illa?* Ch. *Agnoſcit, & memoriter recenſet.* Ph. *Grata per Pollucem narras: nam bene illi puellæ cupio. Introite: nam jam pridem Thaïs hera vos exſpectat domi. Ecce virum bonum Parmenonem video ſpatiari. Vide ut otioſus & ſecurus ambulat! Spero me habituram facultatem, ſi diîs placet, quo eum arbitratu meo agitem, & anxium reddam.*

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO. PYTHIAS.

Pa. REviſò, quidnam Chærea hîc rerum gerat,
Quòd ſi aſtu rem tractavit, di voſtram fidem!
Quantam & quàm veram laudem capiet Parmeno!
Nam ut mittam, quòd ei amorem difficilimum, &
Cariſſimum ab meretrice avarâ: virginem
Quam amabat, eam confeci ſine moleſtiâ,
Sine ſumptu, ſine diſpendio: tum hoc alterum,
Id verò eſt, quod ego mihi puto palmarium,
Me reperîſſe, quo modo adoleſcentulus

Pa. *Redeo viſum quas res hîc agat Chærea, quòd ſi aſtutè cœptum exequutus eſt, diî, veſtram fidem! teſtor, quantam, & quàm veram laudem conſequetur Parmeno! nam ut taceam quòd ei amorem difficillimum & magno pretio parandum à meretrice avarâ, virginem nimirum, quam perditè amabat, procuravi, & acquiſitionem ejus perfeci ſine difficultate, ſine ſumptu & impenſis pecuniarum; id verò eſt glorioſum & palmâ dignum, quod mihi tribuo, quoniam rationem inveni, quâ adoleſcentulus poſſit.*

ANNOTATIO.

8 *Palmarium.*] Palmarius, a, um; quod eſt palmâ dignum, aliquando ſubſtantivum eſt & videtur [d]oni pro victoriâ L. I. § 5. D. De extraordinariis cognitionibus his verbis: *Honoraria ſumma peti poterit uſque ad probabilem quantitatem; etſi nomine palmarii cautum eſt.* Id vocabulum ſumptum à gladiatoribus; nam victori gladiatori is honos habebatur, ut coronatus palmâ laudes ferret.

Mere-

Meretricum ingenia & mores poſſet noſcere:
Maturè ut cum cognôrit, perpetuò oderit.
Quæ dum foris ſunt, nihil videtur mundius,
Nec magìs compoſitum quidquam, nec magìs elegans:
Quæ, cum amatore ſuo cùm cœnant, liguriunt.
Harum videre ingluviem, ſordes, inopiam.
Quàm inhoneſtæ ſolæ ſint domi, atque avidæ cibi,
Quo pacto ex jure heſterno panem atrum vorent.
Nôſſe omnia hæc, ſalus eſt adoleſcentulis.
Py. Ego pol te pro iſtis dictis & fictis, ſcelus,
Ulciſcar; ut ne impunè in nos illuſeris.

meretricum ingenia & mores pernoſcere: ut cùm tempeſtivè illas penitùs cognoverit, perpetuò odio eas proſequatur. Dum foris cœnant, nihil videtur terſius, & honeſtius, nihil magìs ornatum nec magìs lepidum: quæ cùm epulantur, non vorant, ſed lentè & delicatè ſuaviora quæque cum amatore ſuo mandunt. harum verò licet videre inſatiabilem voracitatem, immunditias, egeſtatem, cùm domi ſunt, quàm obſcenæ, quàm gulæ deditæ, quo pacto juris heſterni panem atrum deglutiunt. Hæc omnia didiciſſe non modò utile, ſed ſalutiferum adoleſcentibus. Py. *Ego per Pollucem pro iſtis dictis & factis te, ſceleroſe, ulciſcar & puniam; ut non impunè feras quòd nos ludificatus fueris.*

ACTUS V. SCENA V.

PYTHIAS. PARMENO.

Py. PRO deûm fidem! facinus fœdum: ô infelicem adoleſcentulum!
O ſceleſtum Parmenonem, qui iſtum huc adduxit! *Pa.* quid eſt?
Py. Miſeret me: itaque, ut ne viderem, miſera huc effugi foras.
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna! *Pa.* ô Jupiter!
Quæ illæc turba eſt? numnam ego periî? adibo: quid iſtuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? *Py.* rogitas, audaciſſime!
Perdidiſti iſtum, quem adduxtì pro eunucho, adoleſcentulum,
Dum ſtudes dare verba nobis. *Pa.* quid ita? aut quid factum eſt? cedò.
Py. Dicam: virginem iſtam, Thaïdi hodie quæ dono data eſt,
Scîn' eam hinc civem eſſe? & ejus fratrem adprimè nobilem?
Pa. Neſcio. *Py.* atqui ſic inventa eſt: eam iſte vitiavit miſer.
Ille ubi reſcivit factum frater violentiſſimus;
Pa. Quidnam fecit? *Py.* colligavit primùm eum miſeris modis.

Py. *Proh deûm fidem! facinus turpe & crudele! O infortunatum adoleſcentulum! O ſceleroſum Parmenonem, qui iſtum in hanc domum adduxit!* Pa. *Quid eſt?* Py. *Adeò miſericordiâ commota ſum, ut ne tam atrox tormentum cernerem, miſera huc foras me ſubduxerim. Quæ infanda & ſæva ſuppliciorum exempla dicuntur in eum facienda eſſe!* Pa. *O Jupiter! quæ illa turbatio eſt? Egone occidi? accedam. Quid iſtud eſt, Pythias? quid quereris? in quo exempla gravia pœnarum edenda eſſe dicis?* Py. *An quæris impudentiſſime? Exitium attuliſti huic adoleſcentulo, quem pro eunucho ad ædes noſtras deduxiſti, dum nos dolis circumvenire conaris.* Pa. *Quid ita dicis? aut quid factum eſt? Dicito.* Py. *Dicam: Noviſtine virginem iſtam, quæ hodie dono data eſt Thaïdi, civem eſſe hujus urbis? ejuſque fratrem inter primos nobiles numerari?* Pa. *Neſcio.* Py. *Atqui eſſe eam civem Atticam compertum eſt: hanc iſte adoleſcentulus ſtupravit miſer. Ille frater ejus, impetuoſus admodum, & ad vim inferendam promptiſſimus, ubi hoc inaudivit;* Pa. *Quidnam fecit?* Py. *Conſtrinxit primùm eum, in modum crudelem, arctis vinculis.*

Pa. Col-

Pa. Colligavit? hem! *Py.* atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaïde.
Pa. Quid ais? *Py.* nunc minitatur porrò ſeſe id, quod mœchis ſolet;
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. *Pa.* quâ audaciâ
Tantum facinus audet? *Py.* quid ita tantum? *Pa.* an non hoc maxumum eſt?
Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo meretriciâ
Deprêndi quemquam? *Py.* neſcio. *Pa.* at ne hoc neſciatis, Pythias,
Dico, edico vobis, noſtrum eſſe illum herilem filium. *Py.* hem!
Obſecro, quis eſt? *Pa.* ne quam in illum Thaïs vim fieri ſinat.
Atque adeò autem cur non egomet introëo? *Py.* vide, Parmeno,
Quid agas, ne neque illi proſis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quidquid factum eſt, ex te eſſe ortum. *Pa.* quid igitur faciam miſer?
Quidve incipiam? ecce autem video rure redeuntem ſenem.
Dicam huic, an non? dicam herclè; etſi mihi magnum malum
Scio paratum: ſed neceſſe eſt, huic ut ſubveniat. *Py.* ſapis:
Ego abeo intrò: tu iſti narrato omnem rem ordine, ut factum ſiet.

Pa. *Hem, colligavit?* Py. *atque id, deprecante illum Thaïde, ne id faceret.* Pa. *Quid ais?* Py. *Nunc minitatur ſeſe id facturum, quod adulteris fieri ſolet; Quod ſummi ſupplicium non adhuc vidi, neque videre velim.* Pa. *Quis ita audax, & temerarius, ut tantum facinus audeat?* Py. *Quid ita tantum ais?* Pa. *An non hoc maximum eſt? Quiſquamne hominum unquam vidit ullum in ædibus meretricis corripi pro mœcho?* Py. *Hoc neſcio.* Pa. *At ne hoc ignoretis, Pythias, nuncio, denuncio vobis, illum eſſe noſtri heri filium.* Py. *Hem! quæſo, an is eſt?* Pa. *Ne quam in illum violentiam exerceri Thaïs permittat. Imò etiam, cur non ego intrò domum irrumpo?* Py. *Ne hoc facias, cave: nec enim illum juveris, & te perditum iveris: hoc enim credunt te hujus, quod factum eſt, quantumcunque ſit, eſſe auctorem.* Pa. *Quid igitur faciam infelix? Quidve aggrediar? Ecce autem aſpicio ſenem herum è villâ in urbem revertentem. Num illi dicam filii periculum, an non? Nunciabo per Herculem; quamvis noverim mihi magnum malum inde datum iri: ſed neceſſe eſt huic dicere, ut illi auxilietur.* Py. *Sapis, qui hæc facturus ſis: ego intrò domum eo: tu hero tuo recenſe ex ordine, ut omnia facta ſunt.*

ACTUS V. SCENA VI.

Laches. Parmeno.

La. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.
Ubi ſatias cœpit fieri, commuto locum.
Sed eſtne ille noſter Parmeno? & certè ipſus eſt.
Quem præſtolare, Parmeno, hìc ante oſtium?
Pa. Quis homo eſt? hem, ſalvum te advenire, here, gaudeo.

La. *Ex meo ſuburbano prædio hanc commoditatem habeo: quòd neque ruris, neque urbis faſtidium me unquam valde capit. Ubi alterutrius cœpit ſatietas fieri, locum alterum altero muto. Sed eſtne ille noſter ſervus Parmeno? & certò ipſe eſt. Quem exſpectas, Parmeno, ante hos fores?* Pa. *Quis homo me appellat? Ehem! ſalvum te video, here, gaudeo.*

La. Quem præſtolare? *Pa.* periî: lingua hæret metu. *La.* hem!
Quid eſt? quid trepidas? ſatì'ne ſalvæ? dic mihi.
Pa. Here, primùm te arbitrari id, quod res eſt, velim:
Quidquid hujus factum eſt, culpâ non factum eſt meâ.
La. Quid? *Pa.* rectè ſanè interrogâſti; oportuit
Rem prænarrâſſe me. emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. *La.* cui? *Pa.* Thaïdi.
La. Emit? periî herclè: quanti? *Pa.* viginti minis.
La. Actum eſt. *Pa.* tum quandam fidicinam amat hic Chærea.
La. Hem! quid? amat? an ſcit jam ille quid meretrix ſiet?
An in Aſtu venit? aliud ex alio malum. (facit.
Pa. Here, ne me ſpectes: me impulſore hæc non
La. Omitte de te dicere: ego te, furcifer,
Si vivo: ſed iſtuc, quidquid eſt, primùm expedi.
Pa. Is pro illo eunucho ad Thaïdem deductus eſt.
La. Pro eunuchon'? *Pa.* ſic eſt. hunc pro mœcho poſtea
Comprehendêre intus & conſtrinxêre. *La.* occidi.
Pa. Audaciam meretricum ſpecta. *La.* nunquid eſt
Aliud mali damnive, quod non dixeris,
Reliquom? *Pa.* tantum eſt. *La.* ceſſon' huc introrumpere?
Pa. Non dubium eſt, quin mî magnum ex hâc re ſit (malum;
Niſi quia neceſſe fuit hoc facere: id gaudeo,
Propter me hiſce aliquid eſſe eventurum mali:
Nam jam diu aliquam cauſſam quærebat ſenex,
Quamobrem inſigne aliquid faceret iis: nunc repperit.

La. *Quem exſpectas?* Pa. *Occidi: lingua hæret palato præ metu.* La. *Hem! cur contremiſcis? Satiſne domi ſalvæ ſunt res noſtræ? Dic mihi.* Pa. *Here, primùm te arbitrari velim id, quod res eſt, quidquid hujus rei, de quâ queritur, factum eſt, culpâ meâ factum non eſt.* La. *Quidnam eſt?* Pa. *Rectè quidem interrogâſti; nam antè me narrâſſe oportuit rem quæ te abſente evenit. Phædria emit quendam eunuchum, quem donerat illi.* La. *Cuinam?* Pa. *Thaïdi.* La. *Emit? Occidi per Herculem: quanto pretio?* Pa. *Pretio viginti minarum.* La. *Actum eſt de me.* Pa. *Tum quandam Chærea fidicinam amat hic apud Thaïdem.* La. *Hem! quid? amat? an jam didicit quid ſit meretrix? An in Aſtu (in urbem) ex Piræo venit? Aliud ex alio malum oritur.* Pa. *Here, ne me minacibus oculis intuearis: non ego eum ad hoc faciendum impuli.* La. *Deſine de te verba facere: ego te, furcifer, ſi vitam dii prorogent, male mulctabo: ſed iſtud, quodcumque eſt, paucis verbis enarra.* Pa. *Is (Chærea) pro eunucho Thaïdi traditus eſt.* La. *An pro eunucho?* Pa. *Sic eſt, hunc poſtea intus comprehenderunt pro mœcho, & colligaverunt.* La. *Interiî.* Pa. *Temeritatem meretricum conſidera.* La. *An aliud mali damnive, quod non dixeris, adhuc dicendum reſtat?* Pa. *Nihil præterea eſt.* La. *Quid moror, quin intrò has ædes impetum facio?* Pa. *Certum eſt mihi magnum ex hâc re impendere malum: ſed neceſſe fuit hoc factum referre ſeni, ut filio ſuo Chæreæ ſuccurreret: ex hoc gaudeo, hiſce meretricibus mei causâ aliquod malum factum iri: nam jam pridem aliquam cauſam optabat habere ſenex, ut aliquod inſigne facinus in meretrices iſtas ederet: is nunc invenit.*

ANNOTATIONES.

9 *Te arbitrari, quod res eſt, velim:*] Se Parmeno excuſat, & purgat [illegible] accuſetur; quæ orationis perturbatio animum malè conſcium arguit.

17 *An in Aſtu venit?*] Athenienſes urbem ſuam Aſtu vocabant. Cicero primo de legibus: *Theſeus, inquit, eoſdem migrare ex agris, & in Aſtu quod appellatur, omnes ſe conferre juſſit.* Ἄϛυ, Græcè ſignificat *Urbem*. Cæterùm Athenæ in duas diviſæ erant partes; Urbem quæ dicta Ἄϛυ, & portum qui Πειραιεὺς vocatum eſt; eas autem partes unus complectebatur ambitus; ſed ita ut plebeii & democratiæ fautores in regione Piræei agerent; elegantiores nobilioreſque Aſtu incolerent. A potiori igitur parte & ad portus diſcrimen Ἄϛυ & Ἀϛικȣ̀ς nominabant, *Urbem & Urbanos*.

19 *Furcifer*] Dicebatur ſervus, qui ob leve delictum cogebatur à domino ignominiæ magìs, quàm ſupplicii cauſâ, in viciniâ furcam in collo ferre, ſubligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum ſuum, ſimulque monere cæteros ne ſimile quid admitterent.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VII.

PYTHIAS. PARMENO.

Py. NUnquam ædepol quidquam jam diu, quod magìs vellem evenire, (errans.
Mî evenit, quàm quòd modò ſenex intrò ad nos venit
Mihi ſolæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, ſciebam.
Pa. Quid hoc autem eſt? *Py.* nunc id prodeo, ut conveniam Parmenonem.
Sed ubi obſecro eſt? *Pa.* me quærit hæc? *Py.* atque eccum video: adibo.
Pa. Quid eſt, inepta? quid tibi vis? quid rides? pergîn'? *Py.* periì: (*Py.* rogitas?
Deſeſſa jam ſum miſera te ridendo. *Pa.* quid ita?
Nunquam pol hominem ſtultiorem vidi, nec videbo. ah! (intus.
Non pote ſatìs narrari, quos ludos præbueris
At etiam primò callidum & diſertum credidi hominem. (oportuit te?
Pa. Quid? *Py.* illicone credere ea, quæ dixi,
An pœnitebat flagitii, te auctore quod feciſſet
Adoleſcens, ni miſerum inſuper etiam patri indicares? (vidit
Nam quid illi credis animi tum fuiſſe, ubi veſtem
Illam eſſe eum indutum pater? quid; jam ſcis te periîſſe?
Pa. Ehem, quid dixtî, peſſuma? ah mentita es? etiam rides? (nimium.
Itan' lepidum tibi viſum eſt, ſcelus, nos irridere? *Py.*
Pa. Siquidem iſtuc impunè habueris. *Py.* verum.
Pa. reddam herclè. *Py.* credo: (nitare:
Sed in diem iſtuc, Parmeno, eſt fortaſſe, quod mi-
Tu jam pendebis, qui ſtultum adoleſcentulum nobilitas
Flagitiis, & eundem indicas: uterque in te exempla edet.
Pa. Nullus ſum. *Py.* hic pro illo munere tibi honos eſt habitus: abeo. (periî.
Pa. Egomet meo indicio miſer, quaſi ſorex, hodie

Py. *Nunquam ædepol quicquam jucundius, quod magìs mihi optarem accidere, unquam accidit quàm quòd modò ſenex Laches intrò domum ad nos venit, falsò exiſtimans filium ſuum eſſe conſtrictum. Soli mihi riſum præbuit, quæ cauſam, cur metueret, noveram.* Pa. *Quid autem hoc eſt, quod loquitur Pythias?* Py. *Nunc propter id prodeo foras, ut Parmenonem adeam & alloquar. ſed ubi quæſo eſt?* Pa. *An me quærit hæc?* Py. *Atque ecce eum video: ad eum ibo.* Pa. *Quid eſt, inſana? quid tibi vis? quid tam effusè rides? perſeveraſne ridere?* Py. *Riſu morior: delaſſata ſum miſera jam te deridendo.* Pa. *Quid ita?* Py. *Quæriſne? num ignoras? nunquam pol quenquam ineptiorem cognovi nec cognoſcam. ah, nequeo ſatìs verbis exponere quos riſus excitaveris intus in ædibus. atqui primò te cautum, intelligentem, & facundum eſſe exiſtimavi.* Pa. *Quid?* Py. *An statim fidem adhibere dictis meis debuiſti? An te pœnitebat flagitium, quod te impulſore commiſiſſet adoleſcens Chærea, nimis læve fuiſſe, niſi ampliùs miſerum illum patri proderes & deferres? Nam quomodo eum affectum fuiſſe putas, ubi ſe vidit à patre deprehenſum eſſe, in illâ veſte eunuchi? quid eſt? ſciſne de te jam actum eſſe?* Pa. *Hem! quid dixiſti, deterrima? An mentita es, cùm mihi dixiſti Chæream à Chremete colligatum fuiſſe? etiam pergis ridere? Itane urbana & lepida exiſtimari voluiſti, ſcelesta, ſi nos ludibrio haberes?* Py. *Valde hoc viſum eſt mihi lepidum.* Pa. *Si quidem id inultum tuleris, tum demum id lepidum tibi videri dicas.* Py. *Quaſi verò id valde metuam.* Pa. *Par tibi herclè referam.* Py. *Credo: ſed in longam diem fortè accidet illud, quod nobis minitaris: tu jam pendens è trabe vapulabis, qui imprudentem ad leſcentem ſpectatum & inſignem flagitiis reddis, & eundem etiam prodis & denuncias: Utque pater & filius, in te pœnas exercebunt, quæ ſint documento cæteris, ne delinquant.* Pa. *Perii.* Py. *Ejuſmodi honos tibi & palmarium defertur pro eunucho quem dono Thaidi adduxiſti: Diſcedo.* Pa. *Egomet me indicans ſermonibus meis, quaſi ſorex, accentu et ſtrepitu ſe prodens, nihil perniciem attuli.*

ANNOTATIONES.

3 *Mihi ſolæ.*] Vetuſtè pro ſoli.
6 *Quid eſt, inepta? quid tibi vis?*] Conſpecto ſervo cœpit ancilla erumpere in riſum, adeò ut ſibi temperare non poſſet.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VIII.

GNATHO. THRASO.

Gn. QUID nunc ? quâſpe, aut quo conſilio huc imus ? quid inceptas, Thraſo ?
Th. Egone ? ut Thaïdi me dedam, & faciam quod jubeat. *Gn.* quid eſt ?
Th. Qui minùs huic, quàm Hercules ſervivit Omphalæ ? *Gn.* exemplum placet.
Utinam tibi commitigari videam ſandalio caput.
Sed quid ? fores crepuère ab eâ. quid autem hoc eſt mali ?
Hunc ego nunquam videram etiam : quidnam properans hinc proſilit ?

Gn. *Cur venimus huc, nunc cùm Thaïs tibi irata eſt ? quæ ibi ſpes eſt, quod conſilium ut venias ? Quod cœptum tuum eſt, Thraſo ?* Th. *Ut Thaïdi me dedam victus, & faciam quæcumque imperabit.* Gn. *Quid eſt ?* Th. *Quare minùs ſerviam Thaïdi, quàm Hercules ſerviit Omphalæ ?* Gn. *Exemplum mihi gratum eſt. Utinam tibi videam demulceri calceamento caput. Sed quid ? fores ejus ſtrepuêre. Quid autem hoc eſt mali ! Hunc ego nunquam conſpexeram ; & nunc hic, quidnam celerans hinc foras exſilit ?*

ANNOTATIONES.

3 *Quàm Hercules ſervivit Omphalæ ?*] Omphales Lydiæ reginæ amore captus Hercules eò ſe demiſit, ut leonis exuvium, clavamque & arma ipſi geſtanda concederet : ipſe verò muliebri habitu inter virgines neret.

4 *Commitigari videam ſandalio caput.*] Sandalium eſt calceamentum muliebre, quo Omphale Herculem, ſi penſum in lanificio non abſolviſſet, cædere ſolebat.

5 *Quid autem eſt hoc mali ?*] Eunuchi habitu Chærea, ſed virili confidentiâ proſilit è domo Thaïdis, & militem velut novi rivalis terret aſpectu.

ACTUS V. SCENA IX.

CHÆREA. PARMENO. PHÆDRIA. GNATHO. THRASO.

Ch. O Populares, ecquis me vivit hodie fortunatior !
Nemo herclè quiſquam : nam in me planè dî poteſtatem ſuam
Omnem oſtendêre, cui tam ſubitò tot congruerint commoda.
Pa. Quid hic lætus eſt ? *Ch.* ô Parmeno mi, ô mearum voluptatum omnium
Inventor, inceptor, perfector, ſcîn' me in quibus ſim gaudiis ?
Scis Pamphilam meam inventam civem ? *Pa.* audivi. *Ch.* ſcis ſponſam mihi ?
Pa. Bene, ita me dî ament, factum. *Gn.* audîn' tu illum quid ait ? *Ch.* tum autem Phædriæ

Ch. *O populares viri, ô cives, ecquis hodie extat me beatior ? Nemo unus per Herculem : nam in me omnino dii ſpecimen dederunt ſuæ poteſtatis, cui tam ſubitò tot ſimul & cumulatè bona contigerunt.* Pa. *Quamobrem hic lætitiâ exultat ?* Ch. *O Parmeno mi, ô omnium mearum voluptatum inventor, inceptor, perfector, ſciſne quibus abundo gaudiis ? Sciſne Pamphilam meam agnitam fuiſſe civem Atticam ?* Pa. *Inaudivi.* Ch. *Sciſne promiſſam mihi in uxorem ?* Pa. *Bene, ita me dii ament, factum.* Gn. *Audiſne, Thraſo, quid ille dicit ?* Ch. *Tum autem gaudeo, Phædriæ*

Meo

Meo fratri, gaudeo, amorem eſſe omnem in tranquillo: una eſt domus:
Thaïs patri ſe commendavit: in clientelam & fidem
Nobis dedit ſe. *Pa.* fratris igitur Thaïs tota eſt. *Ch.* ſcilicet.
Pa. Jam hoc aliud eſt, quod gaudeamus; miles pellitur foras.
Ch. Tum tu, frater ubi ubi eſt, fac quàm primùm hæc audiat. *Pa.* viſam domi.
Th. Nunquid, Gnatho, dubitas, quin ego nunc perpetuò periêrim? *Gn.* ſine
Dubio opinor. *Ch.* quid commemorem primùm, aut quem laudem maxumè?
Illumne, qui mihi dedit conſilium ut facerem; an me, qui id auſu' ſim
Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit,
Quæ tot res, tantas, tam opportunè in unum concluſit diem? an
Mei patris feſtivitatem & facilitatem? ô Juppiter,
Serva obſecro hæc nobis bona. *Ph.* Di voſtram fidem! incredibilia
Parmeno modò quæ narravit? ſed ubi eſt frater? *Ch.* præſto eſt. *Ph.* gaudeo.
Ch. Satìs credo. nihil eſt Thaïde hâc, frater, tuà dignius
Quod ametur: ita noſtræ eſt omni fautrix familiæ. *Ph.* hui mihi
Illam laudas? *Th.* periî; quantò ſpei eſt minu', tantò magìs amo.
Obſecro, Gnatho, in te ſpes eſt. *Gn.* quid vis faciam? *Th.* perfice hoc,
Precibus, pretio, ut hæream aliquâ in parte tamen apud Thaïdem.
Gn. Difficile eſt. *Th.* ſi quid collibuit, novi te. hoc ſi effeceris,
Quodvis donum & præmium à me optato, id optatum feres.
Gn. Itane? *Th.* ſic erit. *Gn.* hoc ſi efficio, poſtulo ut tua mihi domus
Te præſente, abſente, pateat; invocato ut ſit locus
Semper. *Th.* do fidem ita futurum. *Gn.* accingar. *Ph.* quem hîc ego audio?

fratri meo omnem amorem ex toto acquiſitum eſſe ſine metu cujuſquam rivalis: una eſt familia: Thaïs ſe patri commendavit: ſe in clientelam & fidem nobis dedit. Pa. *Fratris tui igitur Thaïs tota eſt in poteſtate.* Ch. *Omnino.* Pa. *Jam alia inſuper nobis cauſa gaudii; Thraſo excluditur à Thaïde.* Ch. *Tu, Parmeno, da operam ut Phædria frater ubicumque ſit, hæc reſciat.* Pa. *Viſam domum, num is fortè ibi ſit.* Th. *Nunquid, Gnatho, dubitas me periiſſe?* Gn. *Non dubito; imò, certò credo.* Ch. *Quid primùm memorem, aut quem laudibus extollam? illum ne, qui mihi ſuaſit, ut facinus exequerer? an me, qui auſus fuerim illud aggredi? an partem laudis tribuam fortunæ quæ direxit? quæ tot, tantaſque res opportunè uno abſolvit die? an mei patris humanitatem & comitatem? O Jupiter, fac precor ut [illegible] ſint nobis hæc bona.* Ph. *Diî veſtram fidem! quæ modò Parmeno incredibilia commemoravit? Sed ubi eſt frater?* Ch. *Præſtò eſt; hîc præſens eſt.* Ph. *Lætor.* Ch. *Verè credo. nulla eſt mulier, tuâ illâ Thaïde dignior, quæ ametur, frater: ita favet noſtræ omni familiæ.* Ph. *Mihi verò illam laudas, qui hanc amo & quanti ſit ſcio?* Th. *Occidi; quantò minus ſpei reſtat, tantò magìs amore ardeo. Obteſtor te, Gnatho, omnem ſpem in te poſitam.* Gn. *Quid vis faciam?* Th. *Perfice precibus, pretio, ut mihi aliquis locus tandem reſtet certus in amore Thaïdis.* Gn. *Difficillimè id fieri poſſit.* Th. *Novi ingenium tuum; ſi tibi quid placet, id facilè efficis. ſi hoc mihi [illegible], cujuſvis doni & præmii optionem tibi do. Opta, optatum à me accipies.* Gn. *Itane [illegible]* Th. *Aio.* Gn. *Si hoc efficio, poſtulo ut tuæ domûs mihi ſemper fores apertæ ſint, [illegible]; ut menſæ tuæ mihi ſemper locus aliquis relinquatur vacuus, [illegible].* Th. *Polliceor tibi, meamque fidem obligo, hoc ita fore ut petis.* Gn. *Aggrediar.* Ph. *[illegible] ego audio?*

O Thraſo! *Th.* ſalvete. *Ph.* tu fortaſſe quæ facta hîc ſient
Neſcis. *Th.* ſcio. *Ph.* cur te ergo in his ego conſpicor regionibus?
Th. Vobis fretus. *Ph.* ſcîn' quàm fretus? miles, edico tibi,
Si in plateâ hâc te offendero pòſt unquam, quod dicas mihi
Alium quærebam, iter hàc habui: periiſti. *Gn.* eja, haud ſic decet.
Ph. Dictum eſt. *Gn.* non cognoſco voſtrum tam ſuperbum. *Ph.* ſic erit.
Gn. Priùs audite paucis: quod cùm dixero, ſi placuerit,
Facitote. *Ph.* audiamus. *Gn.* tu concede paulùm iſtuc, Thraſo.
Principio ego vos ambos credere hoc mî vehementer velim,
Me hujus quidquid faciam, id facere maxumè cauſſâ meâ:
Verùm idem ſi vobis prodeſt, vos non facere inſcitia eſt.
Ph. Quid id eſt? *Gn.* militem ego rivalem recipiendum cenſeo. *Ph.* hem!
Recipiendum! *Gn.* cogita modò: tu herclè cum illâ, Phædria,
Et libenter vivis (etenim bene libenter victitas)
Et quod des paulum, & neceſſe eſt multum accipere Thaïdem,
Ut tuo amori ſuppeditare poſſit ſine ſumptu tuo. ad (tuo
Omnia hæc magìs opportunus, nec magìs ex uſu
Nemo eſt: principio & habet quod det, & dat nemo largiùs.
Fatuus eſt, inſulſus, tardus, ſtertit noctesque & dies:
Neque tu iſtum metuas, ne amet mulier: pellas facilè ubi velis.
Ph. Quid agimus? *Gn.* præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto;

O Thraſo, tune hîc es? Th. *Salvi eſtote.* Ph. *Tu fortaſſe ignoras, quæ hîc facta fuerint.* Th. *Minimè ignoro.* Ph. *Cur ergo in his urbis partibus te conſpectui meo offers? cur non hinc abis?* Th. *Vobis confiſus hîc adſum.* Ph. *Scis quàm confidere debeas? Miles, denuncio tibi, ſi poſthac te unquam in hâc plateâ fortè obvium habuero; nihil cauſæ erit quòd dicas mihi, Quendam alium quærebam, aut iter mihi hàc fuit: illico peribis.* Gn. *Eja, non ſic convenit facere.* Ph. *Satìs hoc ſufficiat dictum tibi fuiſſe.* Gn. *Non vos cognoſco tam ſuperbos eſſe.* Ph. *Sic fiet.* Gn. *Priùs audite quæ breviter dicam: hæc ubi dixero, ſi grata fuerint, facite.* Ph. *Audiamus.* Gn. *Tu abſcede paululùm iſthuc, Thraſo. Primùm hoc vos rogo, ut mihi credatis, quicquid in hâc re facio, me in primis mei gratiâ id facere: verùm ſi idem quoque vobis utile eſt; ſtultitia eſt, ſi id non faciatis.* Ph. *Quidnam hoc eſt?* Gn. *Ego, ut competitorem militem in amore tibi eſſe patiaris, Phædria, tibi expedire arbitror.* Ph. *Hem! ut competitorem patiar?* Gn. *Cogita modò, Phædria: tu, mehercule, cum Thaïde lautè & ſumptuosè convivaris; nam etiam delicatis & amplis conviviis delectari ſoles. Quod verò ei des, parum tibi eſt; & neceſſe eſt multum aliunde lucrari Thaïdem, ut tuo amori ſatisfaciat, nulloque pretio hoc tibi conſtet. Ad hæc autem omnia, nemo eſt magìs idoneus nec magìs utilis tibi, quàm hic Thraſo: principiò multùm largiri poteſt, & nemo eſt qui dat largiùs. Stolidus eſt, illepidus, ignavus, ſomno dies noctesque immerſus eſt: neque timendum eſt, ne à muliere magìs quàm tu, ametur: facilè illum expuleris quandocumque libebit.* Ph. *Quid nobis agendum eſt?* Gn. *Inſuper hoc quoque, quod ego præcipuum exiſtimo;*

ANNOTATIONES.

32 *In his regionibus?*] Gallicè, *En ces quartiers*, Ang. In theſe Parts. Nam urbs in regiones, regio in vicos, vici in ædes diviſi ſunt.

38 *Tu concede paululùm iſthuc, Thraſo:*] Id facit Gnatho, ne miles ſe vituperari audiat.

Accipit homo nemo meliùs prorsùs, neque prolixiùs.
Ph. Mirum, ni illôc homine quoque pacto opus eſt. *Ch.* idem arbitror.
Gn. Rectè facitis. unum etiam hoc vos oro, ut me in voſtrum gregem
Recipiatis: ſatìs diu hoc jam ſaxum volvo. *Ph.* recipimus.
Ch. Ac libenter. *Gn.* at ego pro iſtoc Phædria, & tu, Chærea,
Hunc comedendum & deridendum vobis præbeo. *Ch.* placet.
Ph. Dignus eſt. *Gn.* Thraſo, ubi vis, accede. *Th.* obſecro te, quid agimus?
Gn. Quid? iſti te ignorabant: poſtquam eis mores oſtendi tuos,
Et collaudavi ſecundum facta & virtutes tuas,
Impetravi. *Th.* bene feciſti: gratiam habeo maxumam.
Nunquam etiam fui uſquam, quin me omnes amarent plurimùm.
Gn. Dixin' ego vobis, in hôc eſſe Atticam elegantiam?
Ph. Nîl præter promiſſum eſt. ite hàc. vos valete, & plaudite.

nemo hominum convivio excipit liberaliùs, neque lautiùs & magnificentiùs. Ph. *Nimirum hoc homine omni modò nobis uſus eſt.* Ch. *Idem judico.* Gn. *Rectè vobis proſpicitis. unum etiam eſt quod à vobis poſtulo, ut me in veſtram ſodalitatem admittatis: ſatìs diu hunc lapidem molior: jamdiu id conor.* Ph. *Admittimus.* Ch. *Idque libenti animo facimus.* Gn. *At ego pro iſtâ gratiâ, Phædria, tuque, Chærea, hunc militem vobis comedendum & deridendum propino: hunc vobis trado, ut ejus ſumptibus lauta & copioſa convivia faciatis, eumque ex ſolito illudatis.* Ch. *Gratum hoc nobis eſt.* Ph. *Dignus eſt Thraſo, qui ſic tractetur.* Gn. *Thraſo, quando libebit, accede.* Th. *Amabò, quid egiſti?* Gn. *Iſti ingenium tuum non cognoverant: poſtquam eis expoſui mores tuos, teque etiam laudibus extuli, prout facta tua & virtutes merentur, impetravi ab eis quod volebas.* Th. *Bene meritus es de me: gratiam habeo maximam. Numquam etiam ubicumque fui, ullus exſtitit, qui me ſummo amore non complecteretur.* Gn. *Nonne ita eſt, ut vobis dixi, Thraſonis eloquentiam eſſe planè Atticam?* Ph. *Nihil, Gnatho, omiſſum eſt à te, de Thraſonis virtutibus ſcilicet. ità hec omnes. vos valete, & plaudite.* Calliopius recenſui.

ANNOTATIO.

57 *Propino.*] Græcus in conviviis mos fuit, prægustandi vinum, priuſquam poculum alteri traderetur: unde προπίνειν & propinare dicuntur; propinantes autem ſublatum poculum oſtentabant, nominantes cui erant illud tradituri.

P. TE-

P. TERENTII

CARTHAGINIENSIS AFRI

HEAUTONTIMORUMENOS.

Acta ludis Megalenſibus, L. Cornelio Lentulo, & L. Valerio Flacco Ædilibus Curulibus. Egit L. Ambivius Turpio. Modos fecit Flaccus Claudii. Græca eſt Menandru. Acta I. *tibiis imparibus. Deinde duabus dextris. Acta etiam* III. *M. Juventio & Ti. Sempronio Coſſ. Anno ab urbe Condità* DXCI. *Ante Chriſtum natum* CLXI.

INTERPRETATIO EPIGRAPHES.

HÆC fabula Græca Menandri Latina facta à Terentio, nomen Græcum retinuit ἑαυτὸν τιμωρέμενος, id eſt, *ſeipſum puniens.* Acta eſt Ludis ſacris Cybele magnæ deorum matri. L Cornelio Lentulo, L. Valerio Flacco, Ædilibus Curulibus. Egit Ambivius Turpio. Modos fecit Flaccus Claudii (Filius ſupple) Acta primùm tibiis imparibus; hoc eſt, dextrâ, & ſiniſtrâ: deinde duabus dextris. Prior eſt modus Phrygius, alter Lydius, ut diximus. Quod cùm fiebat, adſcribi Scenæ ſolebat. M. M. C. *Mutantur modi comici.* Acta etiam tertiò M. Juventio, & M. Sempronio Conſulibus.

FABULÆ INTERLOCUTORES.

CHREMES, ſenex. A χρέμπτεσθαι, ſcreare, quòd ſenes ſcreare ſoleant.

CLITIPHO, adoleſcens. A κλειτὸς, inclytus, & φῶς, lux. q. d. inclytum lumen.

SYRUS, ſervus. A patriâ Syriâ dictus.

MENEDEMUS, ſenex, Cliniæ pater. A μένος, robur, & δῆμος, populus. q. d. Robur populi.

CLINIA, adoleſcens. A κλίνω, inclino. Vel à κλίνη, lectus nuptialis; nam Antiphilam uxorem duxit.

DROMO, ſervus. A δρόμος, curſus.

SOSTRATA, Chremetis uxor. A σώζω, ſervo, ut quæ filiam exponi juſſam conſervavit.

BACCHIS,

BACCHIS, meretrix. A βάκχος, propter ebrietatem vel inſaniam.
PHRYGIA, ancilla. A patriâ nominata.
NUTRIX.
ANTIPHILA, ab ἀντὶ contrà, & φίλη amica. Quaſi contrà, & viciſſim amans.

ARGUMENTUM.

CLINIA juvenis, Menedemi filius, Antiphilam, Philteræ anûs Corinthiæ creditam filiam, perditè amare cœpit; quod ubi reſcivit pater Menedemus, iniquo animo tulit; ita ut aſſiduis jurgiis militatum in Aſiam abire coëgerit; ſed poſtea facti vehementer pœnitens, agrum emit, quem aſſiduè exercens, ſenectutem miſeris modis excruciabat ſuam, & ſupplicium abſenti filio ſuæ dabat ſævitiæ. Clinia verò poſt tres menſes revertitur; & clam patre, cujus duritiam verebatur, ad Clitiphonem Chremetis filium, ſodalem ſuum, divertit, mittitque accerſitum Antiphilam. Syrus ſervus Clitiphonis non tantùm illam, ſed etiam Bacchidem meretricem à Clitiphone amatam ſecum adducit. Hanc adoleſcentes Antiphilam eſſe, Cliniæ amicam, ſimulant; Antiphilam verò Bacchidis ſervam eſſe Chremeti perſuadent. Dum hæc aguntur, Soſtrata Chremetis uxor, Antiphilam ſuam eſſe filiam, ex annulo, cum quo expoſita fuerat, cognovit, & gaudio exiliens omnem rem defert ad virum Chremetem, qui repertam eſſe filiam ipſe quoque gaviſus eſt. Jam omnia in tranquillo erant, abſque Bacchide fuiſſet, cui Clitipho decem minas promiſerat, quæ quoque modo ei conficiendæ erant; ne aliquâ ratione eam Chremes filii amicam eſſe reſciſceret. Syrus igitur ſuis technis hanc ſummam à Chremete elicit. Dehinc Antiphila Cliniæ in uxorem datur, Chremes Bacchidem à Clitiphone filio amari animadvertit: iraſcitur, minitatur, ſed Menedemi & uxoris precibus delinitus ignoſcit Clitiphoni, & aliam dat ei uxorem.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN militiam proficiſci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animique ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox ut revorſu' eſt, clam patrem divortitur
Ad Clitiphonem: is amabat ſcortum Bacchidem.
Cùm accerſeret cupitam Antiphilam Clinia,
Ut ejus Bacchis venit amica, ac ſervolæ
Habitum gerens Antiphila; factum id quò patrem
Suum celaret Clitipho: hic technis Syri

INTERPRETATIO.

Pater Menedemus juſto ſeverior Cliniam filium coëgit victum jurgiis, cùm Antiphilam amaret, ad bellum ire, & ipſe Menedemus pœnitentiâ ductus talis duritiæ, ſeipſum cruciabat in animo. Statim ut ipſe Clinia rediît militiâ, neſciente patre divertit, & ſe recipit apud Clitiphonem, Chremetis filium: is Clitipho captus erat amore Bacchidis meretricis. Quum Clinia accerſitum miſiſſet Antiphilam, cujus videlicet ingenti deſiderio flagrabat, Bacchis etiam venit cum Antiphilâ, quæ ſervili habitu induta eſt, quaſi foret Bacchidis ſerva; id factum fuit, ut hanc rem patri ſuo occultaret Clitipho, ne ille animadverteret Bacchidem à ſe amari: hic Clitipho

Decem

Decem minas meretriculæ aufert à ſene:
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

à Chremete extorquet pro Bacchide amicâ decem minas, arte, & aſtutiâ Syri ſervi: Antiphila reperitur ſoror Clitiphonis, & filia Chremetis. Clinia hanc duxit uxorem; Clitipho aliam accipit, dimiſsâ Bacchide.

ANNOTATIO.

Decem minas.] Scriptores Latini pariter & Græci drachmâ & denario promiſcuè utuntur: denarius autem Romanus valet ſex aſſibus noſtris Turonenſibus, ut drachma Attica. Mina Attica habet centum drachmas: igitur decem minæ Atticæ valent 100 coronatis noſtris, ſive trecentis libris Turonenſibus: nam mina decem coronatis æquivalet.

PROLOGUS.

NE cui ſit voſtrum mirum, cur parteis ſeni
Poëta dederit, quæ ſunt adoleſcentium:
Id primùm dicam: deinde, quòd veni, eloquar.
Ex integrâ Græcâ integram comœdiam
Hodie ſum acturus Heautontimorumenon:
Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici.
Novam eſſe oſtendi, & quæ eſſet: nunc, qui ſcripſerit.
Et cuja Græca ſit, ni partem maxumam
Exiſtimarem ſcire voſtrum, id dicerem.
Nunc, quam ob rem has parteis didicerim, paucis dabo:
Oratorem voluit eſſe me, non prologum:
Veſtrum judicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundiâ,

Ne quis veſtrum, qui auditis, miretur, cur Terentius noſter poëta mihi ſeni dederit officium recitandi prologi, quod ſolet fieri ab adoleſcentibus: cauſam primùm vobis aperiam: deinde enarrabo, quare in ſcenam prodierim. Ego ſum hodie recitaturus hanc comœdiam integram, nominatam Heautontimorumenon, tranſlatam ex integrâ Græcâ Menandri comœdiâ, quæ facta eſt duplex (nimirum quia in hâc comœdiâ duo ſunt filiifamiliâs amatores, duæ amicæ, duo ſenes, duo ſervi, quæ omnia in Menandro erant ſimplicia) ex ſimplici argumento, quod præbuit Menedemus ſe labore & dolore macerans. Indicavi recenter eſſe ex Græcâ traductam, & quo nomine vocaretur: Nunc niſi arbitrarer pleroſque veſtrûm, qui hîc adeſtis, ſcire, qui compoſuerit, & cujus auctoris ea ſit, id ſignificarem. Nunc brevi ſermone dicam, quamobrem has partes agendi apud vos ſuſceperim; et hanc orationem recitandam didicerim. Poëta Terentius voluit me oratoris officio fungi, ut hunc defenderem ab adverſariis, et ab eorum inſectationibus veſtrâ protectione tutus eſſet, non prologi præfationem agentis. Ipſe poëta voluit, ut oratâ ejus causâ, judicaretis inter ipſum, et adverſarios, neque recitatorem pro ſe, vobis exhibuit. Sed hic actor (ego nempe qui ago, recito hanc comœdiam) tantùm ex ornatu loquendi, et ſuavitate pronunciandi conſequetur;

ANNOTATIONES.

11 *Oratorem voluit eſſe me.*] Id eſt, oratione à vobis petere, ut ne plùs poſſit oratio iniquorum quàm bonorum, ut æqui ſitis, ut creſcendi copiam faciatis iis qui novas exhibent comœdias; æquo animo adſitis, ut liceat per ſilentium ſtatariam agere comœdiam.

Non prologum:] Orator eſt, cui cauſa defendenda datur: talem ſe eſſe, actor hujus comœdiæ declarat; non prologi recitatorem, qui argumentum narret, ſed qui pro Terentio, cauſam apud ſpectatores dicat, adverſus rumores à Lucio Lavinio malevolo, cæteriſque adverſariis contra poëtam ſparſos.

13 *Sed hic actor tantùm poterit à facundiâ.*] Commendatio eſt ſumpta à perſonis actoris, & poëtæ: & hic eſſe ſenſus videtur; Quamvis poëtæ inventio in hâc comœdiâ ſit admodum artificioſa, & oratio commodè excogitata, ut nihil aptius & facundius eſſe poſſit; Actor tamen ita eleganter eam pronunciatione, voce, & geſtu corporis exprimet, ut eam gratam, & inſignem magìs efficiat.

Quan-

Quantùm ille potuit cogitare commodè
Qui orationem hanc ſcripſit, quam dicturu' ſum.
Nam quòd rumores diſtulerunt malevoli,
Multas contamináſſe Græcas, dum facit
Paucas Latinas: factum hic eſſe id non negat,
Neque ſe id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo ſibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod malevolus vetus poëta dictitat,
Repentè ad ſtudium hunc ſe applicáſſe muſicum,
Amicûm ingenio fretum, haud naturâ ſuâ:
Arbitrium voſtrum, voſtra exiſtimatio
Valebit: quam ob rem omnes vos oratos volo,
Ne plùs iniquûm poſſit quàm æquûm oratio.
Facite, æqui ſitis: date creſcendi copiam
Novarum qui ſpectandi faciunt copiam
Sine vitiis: ne ille pro ſe dictum exiſtumet,
Qui nupèr fecit ſervo currenti in viâ
Decêſſe populum: cur inſano ſerviat?
De illius peccatis plura dicet, cùm dabit
Alias novas, niſi finem maledictis facit.
Adeſte æquo animo: date poteſtatem mihi,
Statariam agere ut liceat per ſilentium:
Ne ſemper ſervos currens, iratus ſenex,
Edax paraſitus, ſycophanta autem impudens,
Avarus leno, aſſiduè agendi ſint mihi
Clamore ſummo, cum labore maxumo.

quantùm poëta valuit aptè invenire (id eſt, actor ſtudebit pronunciatione ſuâ vobis placere, ſicut poëta ſuâ commodâ inventione, & artificio argumenti) qui compoſuit hanc orationem quam ſum pronunciaturus. Nam quod invidi divulgaverunt ſermones, ipſum poëtam Terentium maculâſſe & corrupiſſe multas comœdias Græcas, quando fecit paucas Latinas: hic non inficiatur à ſe factum eſſe, (ut ex multis Græcis, paucæ componerentur Latinæ) ſeque non pœnitere affirmat, & ſe deinde itidem facturum opinatur. Habet enim auctores bonos, Nævium, Plautum, & cæteros poëtas comicos. Quâ imitatione putat ſibi licere idem facere, quod illi fecerunt. Tum deinde quantùm ad id pertinet quod vetus poëta ille L. Lavinius malignus ſuis detractionibus jactitat, Terentium animum appuliſſe ſubitò ad ſtudium Muſarum & ad ſcribendas comœdias, confiſum potiùs ingenio & induſtriâ ſuorum familiarium Scipionis & Lælii, quàm ſuâ naturâ & arte: in hoc veſtrum judicium & veſtra ſententia pondus & auctoritatem habebit: quapropter oro vos omnes, ne ſermo iniquorum plùs valeat, quàm ſermo bonorum & juſtorum. Curate, ut ex æquitate veſtrâ hanc rem arbitremini. Facite poteſtatem ut augeatur, & incrementum capiat eorum fama & favor, qui dant copiam & facultatem ſpectandi novas fabulas comicas, nullis erroribus & vitiis inquinatas: Ne Lavinius putet hæc dici ſui causâ, cùm non ita multò antehac fecit in ſuo poëmate, ut populus decederet, & locum daret ſervo fatuo diſcurrenti per plateam contra decorum: quaſi verò populus obſequi & cedere debeat mancipio dementi? De Lavinii erroribus poëta pluribus aget, quando edet alias novas fabulas, niſi finem imponit detrectationibus, & dictis contumelioſis. Attenti eſtote & favete mente placidâ & quietâ: concedite ut uſque ad exitum cum ſilentio veſtro poſſim recitare hanc comœdiam ſtatariam, quæ motus non habet, neque turbas: ne ſemper ſervus feſtinans, ſenex irâ motus, paraſitus vorax, calumniator impudens, leno pecuniæ avidus mihi, qui ſenex ſum, & quietem quæro, aſſiduè ſint repræſentandi cum vociferatione magnâ, et defatigatione. O vos ſpectatores! mei causâ credite juſtam eſſe cauſam, cur petam, ut vos cum ſilentio attenti ſitis, et ut in agendo aliquâ parte laboris ſublever; ne mihi ſemper exhibendi ſint, vel ſervus currens, vel ſenex iratus, vel paraſitus edax, vel calumniator impudens, vel leno avarus.

ANNOTATIONES.

31 *Qui nupèr fecit ſervo currenti.*] Lavinium perſtringit, qui in quâdam comœdiâ ſervum furentem, & diſcurrentem per vicos expreſſerat, & populum illius impetui cedentem: quod contra decorum eſt, diſconveniens comœdiæ, & nimis tragicum, furentes in ſcenam comicam inducere,

36 *Statariam agere.*] Romana comœdia etiam dividitur in ſtatariam, motoriam, & mixtam: in primâ res ſunt quietiores; in alterâ magìs turbulentæ; in tertiâ utrumque concurrit. Motoria eſt Amphitryo Plauti; ſtataria ejuſdem Ciſtellaria; mixta Eunuchus Terentii. Hanc comœdiam poëta ait eſſe ſtatariam.

Nam poëtæ qui novas comœdias nunc faciunt, nullam mei ſenis, veteris actoris, rationem habent, & difficiliores ut agam comœdias mihi mandant. Si quà comœdia hujuſmodi eſt, ut in eâ recitandâ multum laboris exigatur; ad me venitur, ut eam agam: ſin facilis eſt actu, ſi non motoria eſt, ſed ſtataria, aliis actoribus mandatur agenda. In hâc ſtatariâ comœdiâ ſermo eſt nitidus, & purus; periculum facite, tam in comœdiis lenibus, quàm laborioſis; tam in ſtatariis, quàm motoriis, quæ ſint ingenii mei vires in utriſque recitandis. Si quidem nunquam caro pretio artem meam æſtimavi, & mihi putavi hoc lucrum ingens eſſe, veſtris commodis inſervire & proſpicere; exemplum in meâ proponite, & ita mihi favete, ut juvenes actores proditurі vobis potiùs, quàm ſibi oblectationem afferre conentur, & potiùs gratiæ veſtræ demerendæ, quàm quæſtûs ſui cauſſâ artem comicam exerceant.

Meâ cauſſâ, cauſſam hanc juſtam eſſe, animum inducite,
Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
Nam nunc novas qui ſcribunt, nihil parcunt ſeni:
Si quà laborioſa eſt, ad me curritur:
Sin levis eſt, ad alium mox defertur gregem.
In hâc eſt pura oratio; experimini,
In utramque partem ingenium quid poſſit meum.
Si nunquam avarè pretium ſtatui arti meæ,
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maxumum,
Quàm maxumè ſervire voſtris commodis;
Exemplum ſtatuite in me, ut adoleſcentuli
Vobis placere ſtudeant potiùs, quàm ſibi.

ANNOTATIO.

41 *Meâ cauſſâ.*] Actor poſtulat, ut ejus opera inſerviat potiùs agendis comœdiis ſtatariis, quàm motoriis, cum actor ipſe ſit ſenex, cui parci debeat.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

Ch. Quanquam hæc notitia admodum nova inter nos eſt, inde nata, quòd prædium in hâc viciniâ emiſti, nec ulla certè prior cauſa alia eſt ejus notitiæ; cæterùm vel virtus tua, vel vicinitas, quod non in extremâ parte amicitiæ pono, me inducit, ut te familiariter & liberè moneam, te mihi videri contra ſenilem tuam ætatem gerere, & præter quàm utilitas tua ſuadet. Nam proh deorum atque hominum fidem! quid vis, aut quid petis? explevisti annum ſexageſimum, aut eum excedis, ut conjecto: nemo poſſidet agrum fertiliorem, neque pluris æſtimatum in confiniis: neque plura mancipia, quàm tu, habet: tamen tu ipſe illorum officia facis, animo tam attento, quaſi nullos habeas. Nunquam tam manè exeo, neque redeo domum tam ſerò, ut non videam te palâ, aut alio ferramento terram eruere in agro tuo,

Ch. QUanquam hæc inter nos nupera notitia admodum eſt,
Inde adeò quòd agrum in proxumo hìc mercatus es,
Nec rei ferè ſanè amplius quidquam fuit;
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinquâ parte amicitiæ puto,
Facit, ut te audacter moneam & familiariter,
Quòd mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præterquam res te adhortatur tua.
Nam prô deûm atque hominum fidem! quid vis tibi?
Quid quæris? annos ſexaginta natus es,
Aut plùs eo, ut conjicio: agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretii majoris nemo habet:
Servos complures: proinde quaſi nemo ſiet,
Ita tute attentè illorum officia fungere.
Nunquam tam manè egredior, neque tam veſperi
Domum revertor, quin te in fundo conſpicere

Fodere,

Fodere, aut arare, aut aliquid ferre : denique
Nullum remittis tempus, neque te reſpicis.
Hæc non voluptati tibi eſſe, ſatìs certò ſcio.
At enim me, quantum hîc operis fiat, pœnitet.
Quod in opere faciundo operæ conſumis tuæ,
Si ſumas in illis exercendis, plùs agas.
Me. Chreme, tantumne ab re tuâ eſt otii tibi,
Aliena ut cures, eaque nihil quæ ad te attinent?
Ch. Homo ſum : humani nihil à me alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta:
Rectum eſt, ego ut faciam ; non, ut deterream.
Me. Mihi ſic eſt uſus : tibi ut opus eſt facto, face.
Ch. An cuiquam eſt uſus homini, ſe ut cruciet? *Me.* mihi.
Ch. Si quid laboris eſt, nollem : ſed iſtud quid mali eſt?
Quæſo, quid de tantum meruiſti? *Me.* heu, hoi!
Ch. Ne lacryma, atque iſtuc, quicquid eſt, fac me ut ſciam.
Ne retice : ne verere : crede, inquam, mihi :
Aut conſolando, aut conſilio, aut re juvero.
Me. Scire hoc vis? *Ch.* hâc cauſſâ equidem, quâ dixi tibi.
Me. Dicetur. *Ch.* at iſtos raſtros interea tamen
Depone : ne labora. *Me.* minimè. *Ch.* quam rem agis?
Me. Sine me, vacivom tempus ne quod duim mihi
Laboris. *Ch.* non ſinam, inquam. *Me.* ah, non æquom facis.
Ch. Hui, tam graveis hos, quæſo? *Me.* Sic meritum eſt meum.
Ch. Nunc loquere. *Me.* Filium unicum adoleſcentulum
Habeo : ah! quid dixi habere me? imò habui, Chreme :
Nunc habeam, nec ne, incertum eſt. *Ch.* quid ita iſtuc? *Me.* ſcies :
Eſt è Corintho hîc advena anus paupercula.

aut arando laborare, aut aliquod onus gerere : denique nullum relaxas tempus, quin ſemper te fatiges, nec tuæ parcis valetudini. Pro certo compertum habeo hæc ad delectationem tuam non fieri. At enim dices ; tædet me operis, quod fit hîc à ſervis meis, qui nimis ceſſare ſolent ; ideo operi manum libet admovere : at ſi ſumas id laboris, quod perdis operando in agro, in illis incitandis ad opus faciendum ; magìs utilitati tuæ proſpicias. Me. *O Chreme! tantum tibi vacat à tuis negotiis, ut de alienis ſollicitus ſis ; & præſertim de his quæ nihil ad te ſpectant?* Ch. *Ego me hominem eſſe cognoſco : nihil quod ad hominem pertinet, ad me non pertinere arbitror. Vel monendi cauſâ, vel inquirendi, me hæc tibi dicere puta : inquirendi cauſâ, ut ſi hoc quod facis rectum eſt, ego quoque ſic faciam ; monendi cauſâ, ut ſi rectum non eſt, id facere tibi diſſuadeam.* Me. *Utile eſt mihi ſic facere : tu facito ut tibi opus eſſe putas.* Ch. *An utile eſt cuiquam homini, ut ſe torqueat, & affligat?* Me. *Mihi id utile eſt.* Ch. *Si quis labor eſſet neceſſarius, nollem te reprehendere : ſed quod infortunium eſt iſthuc quod pateris? obſecro, quid tam malè de te meruiſti, ut te tam perditè affligas?* Me. *Eheu me miſerum!* Ch. *Noli flere ; fac ut ſciam iſtud quicquid eſt. Noli celare : ne time : mihi fidem habe : levabo te hâc moleſtiâ, aut conſolationem dando, aut conſulendo, aut reipſa tibi operam navando.* Me. *Vis ſcire quid hoc eſt?* Ch. *Ita certe volo, propter hanc cauſam, quam tibi dixi, videlicet ut te juvem.* Me. *Dicetur tibi.* Ch. *At interim, dum dices, depone iſtos raſtros.* Me. *Minimè ſum depoſiturus.* Ch. *Ne laborare pergas, quid agis te ita macerando?* Me. *Patere me laborare, ut nullo non tempore, labore me exerceam.* Ch. *Non patiar, inquam.* Me. *Ah! iniquè agis, qui mihi laboranti impedimento ſis.* Ch. *Hui! obſecro, tam ponderoſos portas hos raſtros?* Me. *Pœna, quâ dignus ſum, ſic poſtulat.* Ch. *Nunc explica cauſam, cur te crucias.* Me *Eſt mihi filius unicus adoleſcentulus : Ah! quid dixi, mihi eſſe, ô Chreme? ſed fuit mihi antehac : nunc utrum ſit, necne, dubium eſt.* Ch. *Cur illud ita eſt, ut nunc non habeas filium?* Me. *Audies : vetula, egena, peregrina ex Corintho urbe Achaïæ, habitat in hoc oppido.*

ANNOTATIO.

20 *At enim dices.*] Anthypophora ; reſponſio ad ea quæ objici poſſent.

Ejus filiam ille amare cœpit perditè,
Prope jam ut pro uxore haberet: hæc clam me omnia.
Ubi rem reſcivi, cœpi non humanitus,
Neque ut ægrotum animum decuit adoleſcentuli,
Tractare; ſed vi & viâ pervolgatâ patrum
Quotidie accuſabam: hem! tibine hæc diutiùs
Licere ſperas facere, me vivo patre,
Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?
Erras, ſi id credis, & me ignoras, Clinia.
Ego te meum eſſe dici tantiſper volo,
Dum, quod te dignum eſt, facies: ſed, ſi id non facis,
Ego, quod me in te ſit facere dignum, invenero.
Nullâ adeò ex re iſtuc fit, niſi ex nimio otio.
Ego iſtuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Aſiam abiî hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem & gloriam armis belli repperi.
Poſtremò adeò res rediît: adoleſcentulus
Sæpe eadem, & graviter, audiendo victus eſt:
Ætate me putavit & ſapientiâ
Plùs ſcire & providere, quàm ſe ipſum ſibi.
In Aſiam ad regem militatum abiît, Chreme.
Ch. Quid ais? *Me.* clam me profectus, menſes treis abeſt.
Ch. Ambo accuſandi: etſi illud inceptum tamen
Animi eſt prudentis ſignum, & non inſtrenui.
Me. Ubi comperi ex iis, qui ei fuêre conſcii,
Domum revortor mœſtus, atque animo ferè
Perturbato, atque incerto præ ægritudine.
Adſido: accurrunt ſervi: ſoccos detrahunt:
Video alios feſtinare, lectos ſternere,
Cœnam apparare: pro ſe quiſque ſedulò
Faciebat, quo illam mihi lenirent miſeriam.
Ubi video hæc, cœpi cogitare; hem! tot mei
Solius ſolliciti ſunt cauſsâ, ut me unum expleant?
Ancillæ tot me veſtiant? ſumptus domi

Ille filius meus captus eſt amore nimis vehementi filiæ hujus vetulæ, adeò ut ferè jam haberet eam pro uxore: fecit hæc omnia, me neſciente. Ubi id cognovi, repentè cœpi tractare animum filii mei ægrum amore inhumanè et inclementer, neque ut debui; ſed objurgabam eum quotidie violenter et more communi patrum. Hem! dicebam; an credis tibi permitti hujuſmodi, quæ facis, longiori tempore facere, me vivente, videlicet ut habeas amicam vice uxoris? Falleris opinione tuâ, ſi putas tibi hæc per me licere, nec meam nôſti voluntatem, Clinia. Ego volo te nominari filium meum, interea dum facies officium, quod te decet: at ſi talem non te præſtas, ego excogitabo id, quod honeſtum et æquum eſt me agere contra te. Certè iſtud, quod facis, ex nullâ cauſâ naſcitur, præterquam ex deſidiâ et nimiâ ceſſatione. Ego cùm eſſem eâ ætate, quâ tu es, non indulgebam amori, ſed diſceſſi ex patriâ in Aſiam, quia pauper eram, atque ibi mihi acquiſivi armis pariter divitias et laudem. Tandem res eò planè deducta eſt: adoleſcentulus defatigatus fuit aſſiduas objurgationes audiendo, et eadem verba gravia et probra. Exiſtimavit me ea quæ decent intelligere meliùs, et certiùs conſulere quæ è re ſuâ eſſent, quàm is ipſe, propter ætatem meam. Profectus eſt in Aſiam ad regem Perſarum, ut ei militaret. Ch. *Quid ais?* Me. *Abiît, me inſcio; abſens eſt jam per tres menſes.* Ch. *Ambo eſtis culpandi: quamvis hoc filii tui propoſitum animi verecundi eſt indicium, imò fortis et ſtrenui.* Me. *Poſtquam cognovi ex ſodalibus eum diſceſſiſſe, qui id ſciebant, domum redeo triſtis, atque animo penitùs commoto, et perplexo præ animi dolore. ſedeo: ſervi celeriter ad me accedunt: educunt pedibus calceamenta: Video alios properare, parare lectulos diſcubitorios, cœnam curare: quiſque pro virili ſuâ parte efficiebat diligenter, ut mihi mitigarent hanc triſtitiam. Poſtquam vidi, quæ ſervi faciebant, conſiderare cœpi; hem! tot ſervi ſunt anxii mei ſolius gratiâ, ut mihi ſoli ſatisfaciant, et morem gerant? An æquum eſt, ut tot ancillæ veſtibus me induant? ut ego tantas impenſas ſolus domi*

ANNOTATIONES.

66 *Quid ais?*] Admirantis potiùs quàm interrogantis.

72 *Soccos.*] Socci ſunt calceamenta humilia, quibus maximè utebantur comœdi, ſicut cothurni proprii tragœdorum, altiores ſoccis.

Tantos

Tantos ego ſolus faciam ? ſed gnatum unicum,
Quem pariter uti his decuit, aut etiam ampliùs,
Quòd illa ætas magìs ad hæc utenda idonea eſt,
Ego eum hinc ejeci miſerum injuſtitiâ meâ.
Malo quidem me dignum quovis deputem,
Si id faciam ; nam uſq; dum ille vitam illam colet
Inopem, carens patriâ ob meas injurias,
Interea uſque illi de me ſupplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi ſerviens.
Ita facio prorsùs ; nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec veſtimentum : conraſi omnia.
Ancillas, ſervos, niſi eos, qui opere ruſtico
Faciundo facilè victum exercerent ſuum,
Omnes produxi ac vendidi : inſcripſi illico
Ædeis : mercedem quaſi talenta ad quindecim
Coëgi : agrum hunc mercatus ſum : hîc me exerceo.
Decrevi, tantiſper me minus injuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miſer ;
Nec mihi fas eſſe ullâ me voluptate hîc frui,
Niſi ubi ille huc ſalvos redièrit meus particeps.
Ch. Ingenio te eſſe in liberos leni puto, &
Illum obſequentem, ſi quis rectè aut commodè
Tractaret. Verùm neque tu illum ſatìs noveras,
Nec te ille; hoc ubi fit, ibi non verè vivitur.
Tu illum nunquam oſtendiſti quanti penderes,
Nec tibi ille eſt credere auſus quæ eſt æquom patri.
Quod ſi eſſet factum, hæc nunquam eveniſſent tibi.
Me. Ita res eſt, fateor : peccatum à me maxumum eſt.
Ch. Menedeme, at porrò rectè ſpero, & illum tibi
Salvum affuturum eſſe hîc confido propediem.
Me. Utinam ita dî faxint. *Ch.* facient : nunc, ſi commodum eſt,

faciam ? ego, inquam, qui expuli meis ædibus unicum filium Cliniam, miſerè afflictum injuriâ, quem conveniebat uti æqualiter his ſumptibus et ſervis, aut etiam magìs ; quòd ætas juvenilis ad utendum his eſt aptior. Certè exiſtimem me quâvis pœnâ dignum eſſe, ſi his bonis ſolus utar ; nam quamdiu filius deget vitam illam ærumnoſam, exul à patriâ propter meas contumelias, interea tamdiu dabo illi aſſiduè pœnas, conficiens me ærumnis, acquirens laboriosè, parcens vitæ et genio, ſerviens illi in colendo agro. Facio omnino ut deliberavi ; Nihil domi meæ reliqui, vas nec veſtimentum ; omnem collegi ſupellectilem. venales propoſui, ac vendidi omnes ancillas, ſervos, præter eos qui bene collocarent operam, et demererentur impenſas ſuas in rure exercendo : proſcripſi protinus domum venalem pretio, apponens inſcriptionem ad fores : comparavi prope quindecim talenta : hunc emi fundum : fatigo me in hoc agro. O Chreme ! judicavi me minùs iniquum eſſe, et injurium in filium, interea dum in miſeriâ verſabor ; nec mihi licere hîc aliquam voluptatem capere, niſi poſtquam filius meus, hæres, et bonorum particeps huc reverſus fuerit incolumis. Ch. *Puto te eſſe naturâ miti in liberos, et filium eſſe obſequentem, ſi quis cum eo ageret leniter et convenienter ; ſed tu nec ſatìs exploraveras ejus ingenium, nec ille tuum perſpexerat ; Non vivitur ibi rectè et quietè, ubi mores invicem ignoti ſunt. Tu nunquam indiciſti, quantâ cum æſtimares, et ille veritus eſt tibi committere conſilia, quæ æquum eſt patri communicare filium : quod ſi factum eſſet, hæ moleſtiæ nunquam tibi contigiſſent.* Me. *Eo modo, quo dicis, res ſe habet, confiteor : graviſſimè erravi.* Ch. *At ô Menedeme ! certè ſpero et credo illum brevì ſalvum et bene valentem ad te venturum.* Me. *Utinam ita dî faciant.* Ch. *Efficient, ut filium recuperes : Nunc, ſi tibi eſt opportunum,*

ANNOTATIONES.

93 *Quindecim talenta coëgi :*] Talentum apud Athenienſes erat pecuniæ ſumma, valens ſexcentis coronatis Gallicis ; eratque duplex, minus, & majus. De minore talento Attico, quod ſexaginta minas continebat, hîc agitur. Majus continebat 80 minas. *Coëgi,* id eſt, in unum redegi : inde coactiones argentariæ ſunt collectiones pecuniarum, & Coactores, *des Receveurs particuliers.* Quindecim talenta conficiunt ſummam novem millium coronatorum Gallicorum,

98 *Meus particeps.*] Id eſt hæres meus. Juſtinianus Imperator in Inſtitutionibus juris Lib. II. tit. 19. ſic ait ; *Sed ſui quidem hæredes appellantur ; quia domeſtici hæredes ſunt, et vivo quoque patre, quodammodo domini exiſtimantur.* Unde paſſim ſervi in comœdiis filios dominorum heros minores vocant, & ſervus Abraham Iſaacum dominum ſuum appellat. cap. xxiv. Geneſ. verſ. 65.

Dionyſia hîc ſunt, hodie apud me ſis volo.
Me. Non poſſum. *Ch.* cur non? quæſo tandem aliquantulùm
Tibi parce: idem abſens facere te hoc volt filius.
Me. Non convenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipſum fugere. *Ch.* ſiccine eſt ſententia?
Me. Sic. *Ch.* bene vale. *Me.* & tu. *Ch.* lacrumas excuſſit mihi,
Miſeretque me ejus: ſed, ut diei tempus eſt,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam ut veniat: ibo, viſam ſi domi eſt.
Nìl opus fuit monitore; jam dudum domi,
Præſtò apud me eſſe aiunt: egomet convivas moror
Ibo adeò hinc intrò: ſed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quiſnam egreditur? huc conceſſero.

& gratum, volo venias hodie apud me: Bacchanalia hîc celebrantur. Me. *Non poſſum.* Ch. *Cur non? Aliquantùm, quæſo, tuos remitte labores. Clinia filius tuus etiam abſens idem precatur.* Me. *Non decet nunc me ceſſare à labore, qui illum laborare coëgerim.* Ch. *Itane decrevisti?* Me. *Ita.* Ch. *Sis valens & ſanus.* Me. *Tu quoque, Chreme.* Ch. *Me lacrymari coëgit, & ejus valde miſereor: verùm dum adhuc aliquid diei ſupereſt, oportet me admonere hunc vicinum Phaniam, ut veniat ad cœnam: ibo viſam, ſi eſt domi. Nihil opus fuit ad cœnam vocatore; dicunt eum adeſſe jam dudum domi apud me: egomet in morâ ſum convivis iis, qui ad cœnam vocati ſunt. Ibo hinc intrò domum: ſed quid janua, & à quo aperiente ſtridit? quis exit à domo meâ? Huc intrò me conferam.*

ANNOTATIO.

110 *Dionyſia hîc ſunt:*] Ludi ſunt, feſti dies in honorem Dionyſii, id eſt, Bacchi, Latinis, qui & Liber dicitur, unde Bacchanalia, Liberalia; Græcis ſunt Dionyſia.

ACTUS I. SCENA II.

CLITIPHO. CHREMES.

Cl. Nihil adhuc eſt, quod vereare, Clinia: haudquaquam etiam ceſſant:
Et illam ſimul cum nuncio tibi hîc affuturam
Hodie ſcio: proin' tu ſollicitudinem iſtam falſam, quæ te
Excruciat, mittas. *Ch.* quîcum loquitur filius? *Cl.* Pater adeſt,
Quem volui: adibo. Pater, opportunè advenis.
Ch. Quid id eſt? *Cl.* hunc Menedemum nôſtine noſtrum vicinum? *Ch.* probè.
Cl. Huic filium ſcis eſſe? *Ch.* audivi eſſe in Aſià. *Cl.* non eſt, pater: apud
Nos eſt. *Ch.* quid ais? *Cl.* advenientem, è navi egredientem adduxi illico

Cl. *O Clinia, nihil eſt propter quod timeas: Antiphilam non venturam: nondum etiam illa & Dromo ſervus, qui ad eam accerſendam miſſus eſt, nimiùm diu morantur: & ſcio illam hodie affuturam hîc unà cum nuncio Dromone: ideo depelle hanc curam falsò conceptam, quæ angit animum tuum.* Ch. *Quem alloquitur filius?* Cl. *Pater advenit, quem deſideravi: ad eum ibo. O Pater, accedis tempeſtivè.* Ch. *Quid illud eſt, propter quod tempeſtivè accedo?* Cl. *Nôſtine hunc Menedemum vicinum noſtrum?* Ch. *Rectè novi eum.* Cl. *Scis eum habere filium?* Ch. *Audivi eum eſſe in Aſiâ.* Cl. *O pater, non eſt in Aſiá: in ædibus noſtris eſt.* Ch. *Quid dicis?* Cl. *Continuò eum*

ANNOTATIO.

1 *Nihil adhuc eſt, quod vereare, Clinia:*] Hoc principium indicat, de quâ re ſint inter ſe locuti adoleſcentes, Clinia, & Clitipho.

Ad cœnam: nam mihi magna cum eo jam inde uſque à pueritiâ
Semper fuit familiaritas. *Ch.* voluptatem magnam nuncias.
Quàm vellem Menedemum invitatum, ut nobiſcum hodie eſſet ampliùs, (domi.
Ut hanc lætitiam nec opinanti primus objicerem
Atque etiam nunc tempus eſt. *Cl.* Cave faxis: non opus eſt, pater.
Ch. Quapropter? *Cl.* quia enim incertum eſt etiam, quid ſe faciat: modò venit:
Timet omnia; patris iram, & animum amicæ ſe erga ut ſit ſuæ.
Eam miſerè amat: propter eam hæc turba atque abitio evenit. *Ch.* ſcio.
Cl. Nunc ſervolum ad eam in urbem miſit, & ego noſtrum unà Syrum.
Ch. Quid narrat? *Cl.* quid ille? ſe miſerum eſſe. *Ch.* miſerum? quem minù' credere eſt?
Quid reliqui eſt, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parenteis, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias:
Atque hæc perinde ſunt, ut illius animus, qui ea poſſidet:
Qui uti ſcit, ei bona; illi, qui non utit urectè, mala.
Cl. Imò ille ſenex fuit importunus ſemper: & nunc nihil magìs
Vereor, quàm ne quid in illum iratus plùs ſatìs faxit, pater.
Ch. Illene? ſed reprimam me: nam in metu eſſe hunc, illi eſt utile.
Cl. Quid tute tecum? *Ch.* dicam. ut ut erat, manſum tamen oportuit.
Fortaſſe aliquantò iniquior erat præter ejus lubidinem;

ad cœnam duxi exeuntem è navi: nam mihi magna ſemper fuit cum eo amicitia à tenerâ uſque ætate. Ch. *Affers mihi nuncium lætum. Quàm vellem Menedemum, quem invitaveram hodie, nobiſcum epulari, præter alios convivas, ut inſperatum hoc gaudium primus ei efferrem. Adhuc ſatìs tempeſtivum eſt eum invitare.* Cl. *O pater! vide ne id facias: non convenit eum hîc eſſe.* Ch. *Quare?* Cl. *Quia dubium eſt adhuc quid Clinia intendat facere de ſe: modò advenit: timet omnia; indignationem patris, & dubitat quo animo amica ſua ſit nunc erga ſe. Eam amat vehementer: hæc diſcordia inter eum & patrem, & profectio in Aſiam contigit ejus causâ.* Ch. *Hæc omnia mihi nota ſunt.* Cl. *Juſſit ſervum Dromonem eam quæſitum ire, & ego ſervum noſtrum Syrum ſimul miſi.* Ch. *Quid novi refert?* Cl. *Quæris quid dicit? ait ſe eſſe infortunatum.* Ch. *Quem minùs credendum eſt eſſe, quàm ille eſt? Quid deeſt, quod non habeat, ea, quæ certè à vulgo cenſentur eſſe bona in homine? Habet patrem & matrem, patriam ſalvam, amicos, natalium claritudinem, propinquos, opes & divitias: atque hæc omnia talia ſunt, qualis animus ejus, qui ea tenet: atque utilia ei, qui ſcit illis frui, ut decet; illi verò qui his abutitur, noxia ſunt, & mala verè tunc dicuntur.* Cl. *Sed ille ſenex Menedemus fuit ſemper acerbus, & moleſtus: & nunc nihil magìs timeo, quàm ne ille plùs æquo ſuccenſens, aliquid faciat adverſus filium.* Ch. *Illene Menedemus? ſed linguam cohibebo, neque dicam quod ſentio; patrem nempe poſthac facturum, quodcunque libuerit filio: certè utile eſt Clitiphoni, nunc Cliniam vereri patrem, & permanere in timore.* Cl. *Quid dicis apud te?* Ch. *Dicam; utcunque res erat, oportebat filium domi manere, nec patrem deſerere. Fortaſſe pater erat aliquantò ſeverior contra effrænem filii voluptatem;*

Annotationes.

22 *Qui uti ſcit, ei bona;*] De bonis externis loquitur, ſive bonis fortunæ, quæ ſunt nobilitas, bona fama, honor, divitiæ, πολυφιλία ϗ χρηστοφιλία, amicitia cum multis, boniſque, πολυτεκνία ϗ εὐτεκνία, liberorum multitudo & bonitas. Quæ dicuntur ἀδιάφορα, indifferentia, neque bona, neque mala; ſed ſunt bona bene his utenti; mala malè utenti.

25 *Sed reprimam me:*] Hæc ſubmiſsì voce Chremes protulit, ne audiret filius.

Pateretur: nam quem ferret, ſi parentem non ferret ſuum?
Hunccine erat æquum ex illius more, an illum ex hujus vivere? &
Quod illum inſimulat durum, id non eſt: nam parentum injuriæ
Uniuſmodi ſunt ferme; paulò qui eſt homo tolerabilis.
Scortari crebrò nolunt; nolunt crebrò convivarier;
Præbent exiguè ſumptum: & ea ſunt tamen ad virtutem omnia.
Verùm ubi animus ſemel ſe cupiditate devinxit malâ,
Neceſſe eſt, Clitipho, conſilia conſequi conſimilia: hoc
Scitum eſt, *periculum ex aliis facere, tibi quod ex uſu ſiet.*
Cl. Ita credo. *Ch.* ego ibo hinc intrò, ut videam, nobis quid cœnæ ſiet.
Tu, ut tempus eſt diei, vide ſis, ne quò hinc abeas longiùs.

at ille pati debebat: quem enim alium toleraret, ſi patrem ſuum non pateretur? Utrum rationi conſentaneum erat, hunc patrem vivere ex arbitrio filii, an hunc filium ex voluntate patris? & quod Clinia accuſat patrem Menedemum, ut aſperum & moroſum, id non eſt verum: nam parentum facta aſpera & injuria in filios, ſunt unius ferè generis, nec diſſimilia; verùm inter illos qui æquiores ſunt, & qui faciliùs tolerari poſſunt. Filios quidem permittunt ſcorta viſere, & convivia inire; ſed non ſæpius & frequentur fieri ea permittunt: parcè impenſas ſuppeditant: & tamen omnia quæ faciunt, virtutis cauſâ faciunt, nam poſtquam animus humanus irretitus eſt voluptatibus obſcœnis, neceſſe eſt, ô Clitipho, ut ſimilia conſilia ineantur, & locum habeant: hoc eſt enimvero prudenter factum, ex aliorum eventu ſumere conſilium; aliorum exemplis erudiri ſapientiſſimum eſt, & utiliſſimum. Cl. *Exiſtimo eſſe ita ut dicis.* Ch. *Ego ibo intro domum, ut ſciam quid ad cœnam paratum ſit. Tu, Clitipho, dum adhuc dies eſt, noli diſcedere hinc longiùs.*

ANNOTATIO.

30 *Parentum injuriæ uniuſmodi ſunt.*] Id ſibi vult; patres duros inter ſe omnes ſimiles eſſe, aſperè exercere imperium in liberos, atque omnia animi laxamenta prohibere. At pater qui paulò æquior, & tolerabilior eſt, aliquando ſanè patitur, ſed non crebrò fieri. Commentator Horatii Satyra II. Lib. I. refert Catonem Cenſorium, cùm vidiſſet hominem honeſtum ex fornice exeuntem, laudâſſe, cùm exiſtimaret libidinem ſine crimine compeſcendam eſſe: at poſtea cùm frequentiùs eum ex eodem lupanari exeuntem advertiſſet; Adoleſcens, inquit, ego te laudavi, quòd interdum huc venires, non quòd hîc habitares. Inter Ethnicos ſapientiſſimi non putabant peccare, qui fœminis ad hoc venalibus uterentur, ut apparet ex 15. cap. Actuum Apoſtolorum: ſed eodem capite omnis fornicatio prohibetur.

ACTUS II. SCENA I.

CLITIPHO.

Cli. QUàm iniqui ſunt patres in omneis adoleſcenteis judices!
Qui æquom eſſe cenſent, nos jam à pueris illico naſci ſenes,
Neque illarum affines rerum eſſe, quas fert adoleſcentia.

Ch. *Quàm patres ſunt acerbi & importuni cenſores in omnes juvenes! & arbitrantur eſſe juſtum nos naſci ſapientes, mores ſeniles habentes ſtatim à pueritiâ, neque nos eſſe participes harum rerum, quas juvenilis ætas affert.*

Ex ſuâ libidine moderantur, nunc quæ eſt, non quæ olim fuit.
Mihi ſi unquam filius erit, næ ille facili me utetur patre.
Nam & cognoſcendi, & ignoſcendi dabitur peccati locus:
Non ut meus, qui mihi per alium oſtendit ſuam ſententiam.
Periî: is mihi, ubi adbibit plùs paulò, ſua quæ narrat facinora!
Nunc ait, Periculum ex aliis facito, tibi quod ex uſu ſiet.
Aſtutus! næ ille haud ſcit, quàm mihi nunc *ſurdo narret fabulam.*
Magìs nunc me amicæ dicta ſtimulant: Da mihi, atque affer mihi;
Cui quid reſpondeam nîl habeo: neque me quiſquam eſt miſerior.
Nam Clinia hic, etſi is quoque ſuarum rerum ſatagit, attamen
Habet bene ac pudicè eductam, ignaram artis meretriciæ.
Mea eſt potens, procax, magnifica, ſumptuoſa, nobilis:
Tum, quod dem ei, rectè eſt: nam nihil eſſe mihi, religio eſt dicere.
Hoc ego mali non pridem inveni, neque etiamdum ſcit pater.

Hi ex ſuâ cupiditate quæ nunc eſt, non quæ olim fuit, cùm adoleſcentes erant, modum nobis imponunt atque imperant. Si unquam filius mihi natus fuerit, certè is me patrem experitur mitem & benignum. nam facultas dabitur mihi cognoſcendi peccata ejus, & ignoſcendi ei: non faciam ſicut pater meus, qui mihi declarat, quod ſentit, per alterius exemplum. Perditus ſum præ nimiâ ejus importunitate: is, poſtquam bibit paulò largiùs, quæ facta ſua commemorat mihi! Nunc dicit, Delige tibi exempla ex aliorum eventis, quæ tibi ſint utilia. Cautus ſcilicet. Certè ille non intelligit quàm ad ejus ſermonem ſurdus ſim, quaſi fabulam narret. Verba Bacchidis amicæ me magìs inſtigant: Da mihi munus hoc, atque affer aliquid novi; Atque ad hæc neſcio quid reſpondere debeam, neque quiſquam eſt infelicior me. Nam hic Clinia, etſi etiam anxius eſt & ſollicitus de rebus ſuis, attamen poſſidet amicam honeſtè & caſtè educatam, neſciam aſtutiarum meretricum. Mea eſt opulenta, petens aſſiduè, petulans, magnificè ſe gerens in omnibus, ſumptûs avida, ſpectata, et ingenuis: præterea unde ei munera faciam mihi non liquet: nam religioſo metu impedior dicere, me nihil habere, quod ei dem. Non dudum nactus ſum hanc Bacchidem nequitiâ inſignem, neque adhuc pater reſcivit me iſto malo laborare.

ANNOTATIO.

16 *Tum, quod dem ei, rectè eſt:*] Rectè, pro nihil, veteres boni ominis causâ dicebant. Idem Terentius in Eunucho;

—— *Rogo nunquid velit.*
Rectè, inquit, abeo.

Plautus in Mercatore. Act. II. Scen. III.

De. *Unde incedis? quid feſtinas, gnate mi?* Ch. *rectè, pater.*

Nam nihil eſſe, religio eſt dicere.] Religio pro metu accipitur, ut teſtatur Servius in illud. Lib. VIII. Æneidos:

Jam tum religio pavidos terrebat agreſtes
Dira loci. ——

Metus viciſſim ſumitur pro religione à veteribus; certè idem Virgilius VII. Æneidos de lauro dicit:

—— *Multoſque metu ſervata per annos.*

In quem locum ita Servius: *metu, id eſt, religione quæ naſcitur per timorem*, nempe juxta illud Arbitri:

Primus in orbe deos fecit timor.

ACTUS II. SCENA II.

Clinia. Clitipho.

Cl. *Si res, quæ ad amorem meum ſpectant, proſperè ſe haberent, non dubito quin jampridem Antiphila & ſervi, qui eam accerſiverunt, veniſſent: ſed metuo ne Antiphila pecuniarum largitione expugnata alium amatorem acceperit, dum abſens fui. Multæ ſuſpiciones ſimul in mentem veniunt, quæ me inducunt ad credendum ſic eſſe: opportunitas ut corrumpatur, quia formoſa eſt, & nota; locus in quo eſt, ubi prava habet exempla petulantiæ; ætas florida, quæ plerumque lubrica; mater improba, ſub cujus poteſtate eſt, cui nihil ſuavius eſt pecuniâ, & mercede.* Cli. *O Clinia.* Cl. *Me miſerum!* Cli. *Vide ne quis ex ædibus patris egrediens fortè aſpiciat te.* Cl. *Cavebo: ſed certè cor mihi prædivinat neſcio quid infortunii.* Cli. *Perſeveraſne diſcernere hoc curioſiùs, antequam noſcas quid erit?* Cl. *Si nihil adverſi eſſet, huc Antiphila cum ſervis jam veniſſet.* Cli. *Statim advenient.* Cl. *Quando?* Cli. *Non conſideras eam procul hinc habitare? cognoſcis conſuetudinem fœminarum: dum pectuntur, dum ornant comas, dum formam parant vario cultu, in his faciendis annum conterunt.* Cl. *O Clitipho! timeo.* Cli. *Ad te redi: ecce Dromonem cum Syro: mox tibi præſto ſunt.*

Cl. SI mihi ſecundæ res de amore meo eſſent, jam dudum, ſcio,
Veniſſent: ſed vereor, ne mulier me abſente hîc corrupta ſit.
Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum exangeant;
Occaſio, locus, ætas, mater, cujus ſub imperio eſt, mala:
Cui nihil præter pretium jam dulce eſt. *Cli.* Clinia. *Cl.* hei miſero mihi!
Cli. Etiam caves, ne videat fortè hinc te à patre aliquis exiens.
Cl. Faciam: ſed neſcio quid profectò mihi animu' præſagit mali.
Cli. Pergîn' iſtuc prius dijudicare, quàm ſcis, quid veri ſiet?
Cl. Si nihil mali eſſet, jam hîc adeſſent. *Cli.* jam aderunt. *Cl.* quando iſtuc erit?
Cli. Non cogitas hinc longulè eſſe? & nôſti mores mulierum:
Dum moliuntur, dum comuntur, annus eſt. *Cl.* ô Clitipho!
Timeo. *Cli.* reſpira: eccum Dromonem cum Syro: unà adſunt tibi.

Annotatio.

3 *Exangeant;*] Pro, *exargant.* Sic veteres loquebantur. *Claudeo,* pro *claudo;* *Viveo,* pro *vivo;* *Diceo,* pro *dico.* Nævius:

Tibi, dum viveo, fidelis ero.

Idem:

Primum quod diceo, rectè: ſecundum quod diceo, eo meliùs.

ACTUS

ACTUS II. SCENA III.

SYRUS. DROMO. CLINIA. CLITIPHO.

Sy. Ain' tu? *Dr.* ſic eſt. *Sy.* verùm interea dum ſermones cædimus,
Illæ ſunt relictæ. *Cli.* mulier tibi adeſt, audîn' Clinia?
Cl. Ego verò audiò nunc demum, & video, & valeo, Clitipho.
Dr. Minimè mirum: adeò impeditæ ſunt: ancillarum gregem
Ducunt ſecum. *Cl.* periî; unde illi ſunt ancillæ? *Cli.* men' rogas?
Sy. Non oportuit relictas: portant quid rerum. *Cl.* hei mihi.
Sy. Aurum, veſtem: & veſperaſcit, & non noverunt viam.
Factum à nobis ſtultè eſt: abi dum tu, Dromo, illis obviàm.
Propera: quid ſtas? *Cl.* væ miſero mihi, quantâ de ſpe decidi!
Cli. Quid iſtuc? quæ res te ſollicitat autem? *Cl.* rogitas quid ſiet?
Vidên' tu? ancillas, aurum, veſtem, quam ego cum unâ ancillulâ
Hîc reliqui: unde eſſe cenſes? *Cli.* vah! nunc demum intelligo.
Sy. Dî boni, quid turbæ eſt? ædes noſtræ vix capient, (ſcio.
Quid comedent? quid ebibent? quid ſene erit noſtro miſerius?
Sed video eccos, quos volebam. *Cl.* ô Jupiter, ubinam eſt fides?
Dum ego propter te errans patriâ careo demens, tu interea loci
Conlocupletâſti te, Antiphila, & me in his deſeruiſti malis:

Sy. *Dicisne illas in propinquo eſſe?* Dr. *Sic eſt ut dico.* Sy. *Interea dum colloquimur, illæ (mulieres, Bacchis & Antiphila) relictæ ſunt.* Cli. *Ad te appropinquat mulier, quam tantopere deſideras; audiſne ſervos loquentes, Clinia?* Cl. *O Clitipho, certè nunc tandem eos audio, & aſpicio, & ſanus ſum.* Dr. *Non eſt mirum eas tamdiu moratas eſſe: tam ſunt occupatæ: ducunt in comitatu ſuo catervam famularum.* Cl. *Nullus ſum; unde tot ancillas Antiphila acquiſivit?* Cli. *Quæriſne à me unde tot illi ſint ancillæ?* Sy. *Non oportuit illas (Bacchidem & Antiphilam) incomitatas relinquere: tam magnam rerum copiam ſecum ferunt.* Cl. *Væ mihi miſero!* Sy. *Aurum, veſtem: & veſpera imminet, & iter ignorant. Imprudenter fecimus, quia eas comitati non ſimus: tu, Dromo, abi ergo celeriter obviàm illis. Feſtina: quid cunctaris?* Cl. *Quàm miſer ego ſum! quantâ ſpe fruſtratus ſum!* Cli. *Quid hoc rei eſt? quid te ſolicitum reddit?* Cl. *Quæris quid ſit? Videſne? illa (Antiphila) ancillis, auro, veſte inſtructa eſt, quam ego diſcedens reliqui hîc cum unâ ſervulâ: Unde opinaris has res illam acquiſiviſſe?* Cli. *Vah! tandem cognoſco quid te ſolicitat.* Sy. *Dii boni, quæ turba mulierum! vix poterunt recipi in noſtras ædes, quantùm intelligo. Quid edent? quid ebibent? quid erit miſerius noſtro ſene Chremete, quem tanta turba terrefaciet? Ecce hîc video adoleſcentes, quos quærebam.* Cli. *O Jupiter! ubinam reperientur fides & conſtantia? Dum ego dementiens propter te peregrè profectus ſum vagus, patriâ privatus, O Antiphila, tu intereà loci, me abſente, opulentam te feciſti, & me dereliquiſti in hac miſeriâ:*

ANNOTATIO.

1 *Ain' tu?*] Exordiuntur ſervi, quaſi plura jam inter ſe collocuti ſint.

Sermones cædimus.] A Græcis hæc phraſis ſumpta eſt; eos enim ita dicere ſolitos monet Priſcianus Lib. XVIII. ſcilicet; κόπτειν λόγους, *cædere ſermones.*

Propter

Propter quam in ſummâ infamiâ ſum, & meo patri minùs obſequens:
Cujus nunc pudet me & miſeret, qui harum mores cantabat mihi,
Monuiſſe fruſtrà; neque potuiſſe eum unquam me ab hâc expellere;
Quod nunc faciam tamen: tum cùm gratum mihi eſſe potuit, nolui.
Nemo eſt miſerior me. *Sy.* hic de noſtris verbis errat videlicet,
Quæ hîc ſumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque eſt, accipis.
Nam & vita eſt eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantùm ex ipſâ re conjecturam cepimus.
Cli. Quid eſt, obſecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium eſt,
Quod malim, quàm me hoc falsò ſuſpicarier.
Sy. Hoc primùm, ut ne quid hujus ignores: anus
Quæ eſt dicta mater eſſe ei antè hàc, non fuit.
Ea obiît mortem: hæc ipſa in itinere alteræ
Dum narrat, fortè audivi. *Cli.* quænam eſt altera?
Sy. Mane; hoc, quod cœpi, primùm enarrem, Clitipho:
Pòſt iſtuc veniam. *Cli.* propera. *Sy.* jam primùm omnium,
Ubi ventum ad ædes eſt, Dromo pultat fores:
Anus quædam prodit: hæc ubi aperuit oſtium,
Continuò hic ſe conjecit intrò; ego conſequor:
Anus foribus obdit peſſulum, ad lanam redit.
Hinc ſciri potuit, aut nuſquam alibi, Clinia,
Quo ſtudio vitam ſuam te abſente exegerit;
Ubi de improviſò eſt interventum mulieri:
Nam ea res dedit tum exiſtumandi copiam
Quotidianæ vitæ conſuetudinem;
Quæ, cujuſque ingenium ut ſit, declarat maxumè.
Texentem telam ſtudioſè ipſam offendimus,
Mediocriter veſtitam veſte lugubri,

tu, propter quam amiſi famam, et minùs obtemperans fui voluntati patris: cujus causâ nunc pudore et miseratione vehementer commoveor, qui frequentèr culpabat mihi mores harum meretricum: itáne eſt, ut me fruſtrà monuerit, nec potuerit unquam me abducere ab hujus Antiphilæ amore? Attamen nunc ab eâ me abſtraham; qui tunc cùm mihi patris gratiam conciliare potui, eam relinquere nolui. Nemo vivit me infelicior. Sy. *Hic Clinia errat propter verba, quæ hîc locuti ſumus. O Clinia! de tuo aliter judicas amore, quàm æquum eſt. Nam modus vivendi hujus puellæ idem eſt, & animus ejus idem eſt erga te, ac priùs fuit, quantùm ex ipſâ re conjiciendo ſcire potuimus.* Cli. *Quæso quid eſt quod dicis? Nihil enim eſt ex omnibus rebus quod mihi gratius ſit, quàm me in falſam ſuſpicionem veniſſe.* Sy. *Imprimis hoc te ſcire velim, ne quicquam rerum Antiphilæ ignores: vetula illa mulier, quæ ante hoc tempus credita eſt ejus mater, non fuit. ea vetula mortua eſt: hoc inaudivi fortè, cùm ipſa Antiphila id retulit in viâ alteri fœminæ.* Cli. *Quænam eſt hæc altera, cui dicis eam hoc narrâſſe?* Sy. *Desine interrogare; et ſine priùs recitem hoc quod cœpi dicere: ad id quod quæris reſpondebo.* Cli. *Feſtina.* Sy. *Jam primùm omnium, poſtquam perventum eſt ad domum puellæ, Dromo pulſat oſtium: quædam anus egreditur: poſtquam hæc anus reclusit fores, continuò hic Dromo intrò ſe immiſit; ego cum ipſo intro tanquam ejus comes: Anus opponit obicem oſtio, & claudit illud, revertitur ad lanificium exercendum. Ex hâc re agnoſci potuit, aut nunquam ex aliâ, quo exercitio vitam ſuam traduxerit, dum abſens fuiſti; cùm ad mulierem in medio opere ejus ex inſperatò venimus: Nam talis inopinatus interventus dedit facultatem æſtimandi nobis, quam conſuetudinem vitæ quotidianæ habuerit: Conſuetudo oſtendit perſpicuè qualiter natura cujuſque ſit. Ipſam fortè reperimus telam texentem attentè, indutam mediocriter veſte lugubri,*

A N N O T A T I O.

30 *Alteræ dum narrat.*] Ullæ, nullæ, ſolæ, totæ, aliæ, alteræ, pro, Ulli, nulli, ſoli, toti, alii, alteri, in fœminino genere apud antiquos in uſu fuiſſe invenimus.

Ejus anuis causâ, opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatum, ita utì quæ ornantur ſibi,
Nullâ malâ re eſſe expolitam muliebri:
Capillus paſſus, prolixus, circum caput
Rejectus negligenter: pax! *Cl.* Syre mi, obſecro
Ne me in lætitiam fruſtrà conjicias. *Sy.* anus
Subtemen nebat: præterea una ancillula
Erat: ea texebat unà, pannis obſita,
Neglecta, immunda illuvie. *Cli.* ſi hæc ſunt, Clinia,
Vera, ita ut credo, quis te eſt fortunatior?
Scìn' tu hanc, quam dicit ſorditatam & ſordidam?
Magnum hoc quoque ſignum eſt dominam eſſe extra noxiam;
Cùm ejus tam negliguntur internuncii:
Nam diſciplina eſt eiſdem, munerarier
Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam.
Cl. Perge, obſecro te, & cave ne falſam gratiam
Studeas iniri. quid ait, ubi me nominas?
Sy. Ubi dicimus rediiſſe te, & rogare utì
Veniret ad te, mulier telam deſinit
Continuò, & lacrumis opplet os totum ſibi; ut
Facilè ſcires deſiderio id fieri tuo.
Cl. Præ gaudio (ita me dî ament) ubi ſim neſcio.
Ita timui. *Cli.* at ego nihil eſſe ſciebam, Clinia.
Agedum viciſſim, Syre, dic quæ illa eſt altera.
Sy. Adducimus tuam Bacchidem. *Cli.* hem! quid, Bacchidem?
Eho, ſceleſte, quò illam adducis? *Sy.* quò illam ego? ad nos ſcilicet.
Cli. Ad patremne? *Sy.* ad eum ipſum. *Cli.* ô hominis impudentem audaciam! *Sy.* heus.
Non fit ſine periculo facinus magnum & memorabile.
Cli. Hoc vide: in meâ vitâ ut tibi laudem is quæſitum, ſcelus:
Ubi ſi paululùm modò quid te fugerit, ego perièrim.
Quid illo facias? *Sy.* at enim. *Cli.* quid, enim? *Sy.* ſi ſinas, dicam. *Cl.* ſine.

propter anum, puto, quæ mortua erat, nudam auro, eo modo quo ſolent illæ mulieres quæ ornantur, ut ſibi ſolis placeant, non amatoribus, nullâ ceruſſâ, nullo artificio genas fucatam: crinis ejus erat ſparſus, longus, nullâ curâ circa caput immiſſus. Cl. *Mi Syre, precor ne me inducat in lætitiam falsò.* Sy. *Anus nebat ſubtemen, filum torquebat quod in telâ texendâ ſtamen intercurrit: præter eam anum una ſervula texebat ſimul, pannoſa, ſqualida, fœdis immunditiis horrida.* Cli. *O Clinia, ſi Syrus vera narrat, ita ut credo, quis eſt te beatior? Sciſne hanc ancillulam, de quâ iſte loquitur ſervus, ut incultâ & ſordibus turpi, ingens indicium eſſe dominam ipſius eſſe ſine culpâ; cùm qui ei inſerviunt in nunciis ferendis ad amatores, tam negligenter ſe curant & parant: nam præceptum in arte amandi hoc amatores obſervant, qui captant acceſſum ad dominas, ut ancillas primùm muneribus ſibi concilient.* Cl. *Precor, perſequere inceptam narrationem, & vide ne de induſtriâ captes mendacio meam benevolentiam. quando me nominâſti, quid dixit ipſa Antiphila?* Sy. *Quando nunciavimus te reverſum eſſe peregrè, teque eam precari, ut te viſeret; illico puella abjecit telam quam texebat, & lachrimis totam faciem perfudit; adeò ut clarè intelligeres, id fieri amore & cupiditate tui videndi.* Cl. *Ita mihi dii ſint propitii, non ſum apud me, præ nimiâ lætitiâ. adeò metui priùs.* Cli. *At, ô Clinia, ego ſciebam nullam eſſe cauſam, cur metueres. O Syre, agedum refer quæ eſt illa altera?* Sy *Adducimus tuam amicam Bacchidem.* Cli. *Hem! quid? Bacchidem adducitis? Eho, ò flagitioſe! quò ducitis illam?* Sy. *Quò illam duco, rogas? certè ad ædes noſtras.* Cli. *Utrùm ducis illam apud patrem?* Sy. *Ad eum ipſum duco.* Cli. *O impudentem audaciam ſcelerati hominis!* Sy. *Heus tu, res inſignis & memoranda non ſine diſcrimine geritur.* Cli. *Illud vide: tu, ſceleſte, ſtudes laudem quærere in vitæ meæ periculo: In quâ re faciendâ ſi quid etiam tantillum erraveris, de me actum erit. Quid facias illo?* Sy. *At verò nullum erit periculum.* Cli. *Quid, verò, non erit?* Sy. *Dicam, ſi patiaris.* Cl. *Permitte ut dicat.*

ANNOTATIO.

46 *Ejus causâ anuis.*] Anuis, genitivus caſus, priſcis uſurpatus.

Cli. Sino. *Sy.* ita res eſt hæc nunc, quaſi cùm. *Cli.* quas, malùm! ambages mihi
Narrare occipit? *Cl.* Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi.
Sy. Enimvero reticere nequeo: multimodis injurius
Clitipho es, neque ferri potis es. *Cl.* audiendum herclè eſt: tace.
Sy. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.
Tuum eſſe in potiundo perîclum non vis: haud ſtultè ſapis;
Siquidem id ſapere eſt, velle te id, quod non poteſt contingere.
Aut hæc cum illis ſunt habenda, aut illa cum his amittenda ſunt.
Harum duarum conditionum nunc utram malis, vide:
Etſi conſilium, quod cepi, rectum eſſe & tutum ſcio.
Nam tua apud patrem amica tecum ſine metu ut ſit, copia eſt:
Tum, illi argentum quod pollicitu' es, eâdem hâc inveniam viâ:
Quod ut efficerem, orando ſurdas jam aureis reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? *Cli.* ſiquidem hoc fit. *Sy.* ſiquidem. experiundo ſcies.
Cli. Age, age, cedò iſtuc tuum conſilium: quid id eſt? *Sy.* aſſimulabimus
Tuam amicam hujus eſſe. *Cli.* pulcrè: cedò quid hic faciet ſuâ? (eſt parum?
An ea quoque hujus dicetur, ſi hæc una dedecori
Sy. Imò ad tuam matrem abducetur. *Cli.* quid eò? *Sy.* longum eſt, Clitipho,
Tibi ſi narrem, quam ob rem id faciam: vera cauſſa eſt. *Cli.* fabulæ:
Nihil ſat' firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.
Sy. Mane, habeo aliud, ſi iſtuc metuis, quod ambo confiteamini
Sine perîclo eſſe. *Cli.* hujuſmodi, obſecro, aliquid repperi. *Sy.* maxumè:

Cli. *Permitto.* Sy. *Ita ſe res nunc habet, quaſi cùm.* Cli. *Quas, ó malùm! verborum circutiones incipit mihi recitare?* Cl. *O Syre, Clitipho verum dicit: omitte iſta tam longa ſermonis diverticula: revertere ad propoſitum.* Sy. *Certè non poſſum continere, quin dicam quod ſentio: Clitipho eſt iniquus & moleſtus multis de cauſis, atque intolerabilis.* Cl. *Mehercule oportet illum audire, Clitipho: ſile.* Sy. *Vis amator eſſe: vis compos eſſe amicæ: vis quæri & inveniri quod illi dones. nullum vis ſubire periculum, ut fruaris amicâ: non ineptè ſapis; ſi ſapere eſt, velle evenire quod non poteſt. Aut pericula ſuſcipienda ſunt cum his commodis; aut illa commoda ſunt relinquenda cum periculis. Nunc cogita & delibera utram harum conditionum præoptes; aut cum amica periculum ſuſcipere; aut eam recuſare unà cum periculo: quamvis pro certo ſciam, hoc conſilium, quod inivi, eſſe idoneum & expers periculi. nam factu eſt facile mihi, ut Bacchis amica tua ſit unà tecum in domo patris, ſine timore: deinde hâc eâdem ratione pecuniam reperiam, quam promiſiſti amicæ; quod ut efficerem, etiam atque etiam rogitando aures mihi jam obtuderas & obſtupefeceras. Quid aliud & melius conſilium tibi dari cupis?* Cli. *Si quidem hoc quod dicis, efficies, res ſe bene habet.* Sy. *Dicis, ſi quidem hoc efficies: & videris dubitare: videbis id fieri reipſa.* Cli. *Eia, age, dic, quale eſt iſtud tuum conſilium.* Sy. *Fingamus Bacchidem eſſe amicam Cliniæ.* Cli. *Bellè dicis. Quid verò rei aget hîc Antiphila? An ea quoque dicetur eſſe amica Cliniæ, ſi hæc una non ſatis affert ei dedecoris, & magis decet eam habere duas?* Sy. *Sed ducetur Antiphila ad Soſtratam matrem tuam; non hîc manebit.* Cli. *Quid tum, ſi ad Soſtratam matrem ducetur?* Sy. *O Clitipho, prolixior ſermo eſt, ſi mihi dicendum ſit tibi, cur id faciam: non ſine juſtâ cauſâ ſuadeo ut Antiphila deducatur ad matrem tuam.* Cli. *Sunt nugæ: nihil ſtabile ſatis in tuo conſilio video, propter quod ſit mihi utile hunc timorem ſubire; ut amica mea ſit apud patrem.* Sy. *Mane, audi quod dicturus ſum. ſcio aliud conſilium, ſi iſtud times, quod quidem ambo confiteamini expers eſſe periculi.* Cli. *Rogo, excogita tale conſilium, quale dicis.* Sy. *Libentiſſimè:*

Ibo

Ibo obviàm hinc; dicam, ut revortantur domum. *Cli.* hem!
Quid dixtî? *Sy.* ademptum tibi jam faxo omnem metum,
In aurem utramvis otiosè ut dormias.
Cli. Quid ago nunc? *Cl.* tune? quid boni. *Cli.* Syre, dic modò
Verum. *Sy.* age modò hodie: ſerò ac nequidquam voles.
Cli. Datur modò; fruare, dum licet: nam neſcias,
Eju' ſit poteſtas poſthac, an nunquam tibi.
Cli. Syre, inquam. *Sy.* perge porrò, tamen iſtuc ago.
Cli. Verum herclè iſtuc eſt: Syre, Syre, inquam; heus, heus, Syre.
Sy. Concaluit: quid vis? *Cli.* redi; redi. *Sy.* adſum, dic quid eſt. (Syre,
Jam hoc quoque negabis tibi placere. *Cli.* imò,
Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.
Tu es judex: ne quid accuſandus ſis, vide.
Sy. Ridiculum eſt, te iſtuc me admonere, Clitipho:
Quaſi iſtîc minor mea res agatur, quàm tua.
Hîc ſi quid nobis fortè advorſi evenerit;
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera:
Quapropter hæc res neutiquam neglecta eſt mihi.
Sed iſtum exora, ut ſuam eſſe adſimulet. *Cl.* ſcilicet
Facturum me eſſe: in eum jam res rediit locum,
Ut ſit neceſſe. *Cli.* meritò amo te, Clinia.
Cl. Verùm illa ne quid titubet. *Sy.* perdocta eſt probè.
Cli. At hoc demiror, quî tam facilè potueris
Perſuadere illi, quæ ſolet quos ſpernere!
Sy. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium eſt

Ibo obviàm illis mulieribus; dicam eis, ut in ædes ſuas revertantur. Cli. *Hem! Quid dixiſti?* Sy. *Jam auferam omnem ex animo metum, ut tranquillè abſque ſolicitudine ſomnum capias.* Cli. *Quid facio nunc?* Cl. *Tune quæris quid facias? tibi aliquid boni fortuna offert, fruere te, dum licet.* Cli. *O Syre, dic nunc verè mihi, quid facere debeo.* Sy. *Agedum modò, age nunc; nam hodie tardè, ac fruſtrà voles agere, ſi differas.* Cl. *Conceditur tibi ſui amicâ; fruere, dum per occaſionem licet: nam ignoras an poſthac ejus rei tibî facultas detur.* Cli. *Syre, inquam.* Sy. *Perge ultra in me revocando; nihilominus mulieribus obviàm eo, amicam tuam remiſſurus.* Cli. *Per Herculem verum dicis: Syre, Syre, inquam; Heus, heus, Syre.* Sy. *Hominem excitavi: quid petis?* Cli. *Revertere, revertere.* Sy. *Præſtò ſum, dic quare me revocas. Jam ſtatim etiam negabis hoc tibi jucundum eſſe; ut amica veniat, & non domum revertatur.* Cli. *Quin potiùs, ô Syre, tibi trado etiam me & meum amorem & exiſtimationem meam: arbitrum te conſtituo. Cave ne in aliquâ re ſis reprehendendus.* Sy. *O Clitipho, res digna riſu eſt, mihi hoc præcipere: quaſi minùs de meo periculo agitur, quàm de tuo in hac re. ſi fortè quidquam non proſperè ſucceſſerit; à patre verbis objurgaberis, ego verberibus cædar: idcirco hæc res, quam cogito agere, nullo modo à me negligitur. ſed perſuade Cliniæ, ut fingat tuam amicam eſſe ſuam.* Cl. *Profectò res pervenit in eum ſtatum, ut neceſſe ſit facere me, quod ſuadet Syrus.* Cli. *O Clinia! amo te, ita de me meritus es.* Cl. *Verùm metuo ne in aliquo Bacchis hæſitet, & verbis ſe prodat.* Sy. *Peritiſſima illa eſt talium diſſimulationum.* Cli. *Sed illud valdè mirum eſt mihi, quomodo potueris perſuadere illi, tam facilè ut veniret, quæ (Bacchis) ſolet deſpicere quales amatores!* Sy. *Conveni eum opportunè; quod eſt præcipuum in omnibus rebus;*

Annotationes.

101 *In aurem utramvis otiosè ut dormias.*] In utramvis aurem dormire, eſt animo otioſo ſecuroque eſſe. Eodem ſenſu dixit Plinius: *Nihil eſt quod in dextram aurem, fiduciâ meâ, dormias.* Admonent medici, ut in primo ſomno in aurem dextram incumbamus; cùm experrecti redormire cupimus, ut in ſiniſtram. Qui autem levi ſomno uti vult, in neutram incumbit aurem, quo faciliùs expergeſiat.

106 *Syre, inquam.*] Clitipho revocat Syrum diſcedentem.

108 *Concaluit.*] Hæc Syrus clam loquitur, vel ad ſpectatores.

Primum:

Primum : nam quendam miſerum offendi ibi militem
Eju' noctem orantem : hæc arte tractabat virum,
Cupidum ut illius animum inopiâ incenderet ;
Eâdemque ut eſſet apud te hoc quàm gratiſſimum.
Sed, heus tu, vide ſis ne quid imprudens ruas.
Patrem noviſti, ad has res quàm ſit perſpicax ;
Ego te autem novi, quàm eſſe ſoleas impotens :
Inverſa verba, everſas cervices tuas :
Gemitus, ſcreatus, tuſſis, riſus abſtine.
Cli. Laudabis. *Sy.* vide ſis. *Cli.* tutemet mirabere.
Sy. Sed quàm citò ſunt conſecutæ mulieres ?
Cli. Ubi ſunt ? cur retines ? *Sy.* jam nunc hæc non eſt tua.
Cli. Scio, apud patrem : at nunc interim. *Sy.* nihilo magìs.
Cli. Sine. *Sy.* non ſinam, inquam. *Cli.* quæſo, pauliſper. *Sy.* veto.
Cli. Saltem ſalutare. *Sy.* abeas, ſi ſapis. *Cli.* eo : quid
Iſtîc ? *Sy.* manebit. *Cli.* ô felicem hominem! *Sy.* ambula.

nam apud eam inveni quendam miſerum militem obſecrantem, ut ejus noctu copia ſibi eſſet : hæc agebat cum hoc milite aſtutiâ meretriciâ ita ſubtiliter, ut animum illius amore captum & cupidine, ſui deſiderio, cùm ſui copiam non permitteret, inflammaret ; utque eâdem operâ maxumè placeret tibi, propter talem militis repulſam. Sed, heus tu, cave ſi vis, ne in aliquem errorem incautus incidas. Tibi exploratum eſt, quàm pater tuus ſit acutus in his rebus perſpiciendis ; ego quoque probè novi quàm ſis impotens affectuum tuorum moderator : Nota mihi ſunt verba tua præpoſterè prolata & ambigua, cervicis inflexio in ſiniſtram partem (quod ſignum eſt amoris & impudicitiæ :) Mitte ſuſpiria & ſingultus, ſcreatus, tuſſim, riſum. Cli. *Laudabis meos geſtus.* Sy. *Cave ſi vis.* Cli. *Tutemet me miraberis, & meam agendi rationem.* Sy. *Sed quàm velociter nos aſſecutæ ſunt mulieres! (ironicè).* Cli. *Ubi ſunt? cur retines eas, neque ſinis nos earum præſentiâ delectari?* Sy. *Jam nunc hæc Bacchis non eſt amica tua ; memineris ejus rei, de qua inter nos nunc convenit.* Cli. *Scio quod coram patre ſimulandum eſt eam eſſe amicam Cliniæ : ſed interea priuſquam ad patrem eat, ſine mea ut ſit.* Sy. *Non plùs nunc eſt tua, quàm apud patrem.* Cli. *Permitte.* Sy. *Non permittam, inquam.* Cli. *Quæſo, pauliſper id concede.* Sy. *Te hâc re prohibeo.* Cli. *Saltem ſine ut eam ſalutem.* Sy. *Diſcede, ſi prudens es.* Cli. *Diſcedo. Quid iſte faciet Clinia?* Sy. *Remanebit.* Cli. *O hominem fortunatum Clinia! qui maneat cum amicâ.* Sy. *Perge, quamvis invitus.*

ANNOTATIO.

124 *Miſerum militem.*] Deluſum arte meretriciâ.

ACTUS II. SCENA IV.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRUS.

Ba. ÆDepol, Antiphila mea, laudo te, & fortunatam judico,
Id cùm ſtuduiſti, iſti formæ mores ut conſimiles forent :
Miniméque (ita me dî ament) miror, ſi te ſibi quiſque expetit.
Nam mihi quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cùm egomet nunc mecum in animo vitam tuam conſidero,
Adeòque

Ba. *Per ædem Pollucis, ô chara Antiphila, laudem tibi tribuo, & te felicem eſſe cenſeo, quòd omni ſtudio curaviſti, ut mores tui eſſent convenientes & conformes pulchritudini & venuſtati corporis : Nec mirum eſt mihi (ita me dî adjuvent) ſi te quiſque expetat ſuam eſſe. Nam ſermo tuus fuit mihi index ingenii tui. Et cùm apud me animo meditor rationem vitæ tuæ,*

Adeòque voſtrarum omnium, volgus quæ ab ſeſe ſegregant;
Et vos eſſe iſtiuſmodi, & nos non eſſe, haud mirabile eſt:
Nam vobis expedit eſſe bonas: nos, quibuſcum res eſt, non ſinunt.
Quippe formâ impulſi noſtrâ nos amatores colunt:
Hæc ubi immutata eſt, illi ſuum animum aliò conferunt.
Niſi ſi proſpectum eſt interea aliquid, deſertæ vivimus.
Vobis cum uno ſemel ubi ætatem agere decretum eſt viro,
Cujus mos maximè eſt conſimilis voſtrûm; hi ſe ad vos applicant:
Hoc beneficio utrique ab utriſque verò devincimini;
Ut nunquam ulla amori voſtro incidere poſſit calamitas.
An. Neſcio alias: me quidem ſemper ſcio feciſſe ſedulò,
Ut ex illius commodo meum compararem commodum. *Cl.* ah!
Ergo, mea Antiphila, tu nunc ſola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te abſum, omnes mihi labores fuêre, quos cepi, leves,
Præterquam tui carendum quòd erat. *Sy.* credo. *Cl.* Syre, vix ſuffero.
Hoccine me miſerum non licere meo modo ingenium frui?
Sy. Imò, ut patrem tuum vidi eſſe habitum, diu etiam duras dabit.
Ba. Quiſnam hic adoleſcens eſt, qui intuitur nos? *An.* ah! retine me obſecro.
Ba. Amabò, quid tibi eſt? *An.* diſperiî. *Ba.* periî miſera; quid ſtupes,
Antiphila? *An.* videon' Cliniam, an non? *Ba.* quem vides? *Cl.* ſalve, anime mi.
An. O mi expectate Clinia, ſalve. *Cl.* ut vales?
An. Salvom veniſſe gaudeo. *Cl.* teneone te,
Antiphila, maxumè animo exoptata meo?
Sy. Ite intrò: nam vos jamdudum expectat ſenex.

atque etiam omnium veſtrarum juvencularum, quæ ſummovent à ſuo conſortio amatorum multitudinem; mirum non eſt vos eſſe tales, quales eſtis, & nos non eſſe veſtri ſimiles: Nam vobis conducit, & commodum eſt probæ eſſe vitæ: illi amatores, quibuſcum habemus conſuetudinem, non permittunt nos eſſe vobis ſimiles. quia incitati noſtrâ pulchritudine nos diligunt: poſtquam iſte decor amiſſus eſt, illi ad alias amicas à nobis deficiunt. Interea niſi, dum floret forma noſtra & ab illis obſervamur, aliquid proviſum eſt nobis exigendo ab illis pecunias, vitam agimus derelictæ & objectæ. Poſtquam vobis ſemel conſtitutum eſt tempus vitæ traducere unà pariter cum unico viro, cujus vivendi modus admodum convenit moribus veſtris; tales viri vobis animos adjungunt: Hâc verò gratiâ fidei mutuæ ultro citróque obligamini; ita ut nulla clades miſeriæ unquam poſſit evenire veſtro amori. An. *Neſcio quid aliæ faciant: me certè ſcio ſemper omni ſtudio curâſſe, ut nullum perciperem commodum niſi ex commodo illius.* Cl. *Vah! ergo mea Antiphila, tu ſola cauſa es mei reditûs in patriam. Nam dum longè abſui à te, omnes ærumnæ, quas toleravi, fuêre mihi leves aſſiduâ tui cogitatione; niſi quòd deſiderio tui vivendi afficiebar.* Sy. *Credo ita eſſe, quod dicis.* Cl. *Difficulter fero, ô Syre, quòd in eâ ſim anguſtiâ, ut liberè colloqui cum Antiphilâ non concedatur mihi. Hoc ne tolerare poſſum, ut mihi non licitum ſit modo meo, & ex voluntate me gerere?* Sy. *Quin etiam, ut patrem tuum animadverti animatum eſſe erga te, tibi moleſtus erit, ac negotium faceſſet, ſi te cognoverit adhuc amare.* Ba. *Quiſnam eſt ille juvenis, qui nos aſpicit?* An. *Ah Bacchis! oro te, retine me, ne cadam.* Ba. *Per amorem rogo te, quid habes?* An. *Occidi, præ amore ſum impos mei.* Ba. *Infelix ego perdita ſum. O Antiphila, cur ita attonita es, & conſternata?* An. *Utrùm video amicum meum Cliniam, an non?* Ba. *Quem intueris?* Cl. *O Antiphila! meum corculum! mea vita! ſalvam te eſſe, quàm gaudeo!* An. *O mi optate Clinia, ſalve!* Cl. *Quo modo te habes?* An. *Lætitiâ ſingulari afficior, quòd te reducem & incolumem cerno.* Cl. *O Antiphila, tantopere deſiderata amori meo! tene adhuc meam poſſideo?* Sy. *Intrò concedite: nam jam pridem ſenex Chremes vos expectat.*

ACTUS

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

Ch. LUciſcit hoc jam: ceſſo pultare oſtium
Vicini? primùm ex me ut ſciat ſibi filium
Rediiſſe; etſi adoleſcentem hoc nolle intelligo:
Verùm, cùm videam miſerum hunc tam excruciarier
Ejus abitu, celem tam inſperatum gaudium,
Cùm illi nihil periclì ex indicio ſiet?
Haud faciam: nam, quòd potero, adjutabo ſenem;
Item ut filium meum amico atque æquali ſuo
Video inſervire, & ſocium eſſe in negotiis;
Nos quoque ſenes eſt æquom ſenibus obſequi.
Me. Aut ego profectò ingenio egregio ad miſerias
Natus ſum, aut illud falſum eſt, quod vulgò audio
Dici, *diem adimere ægritudinem hominibus.*
Nam mihi quidem quotidie augeſcit magìs
De filio ægritudo; & quantò diutiùs
Abeſt, magìs cupio tantò, & magìs deſidero.
Ch. Sed ipſum egreſſum foras video: ibo, alloquar.
Menedeme, ſalve: nuncium apporto tibi,
Cujus maxumè te fieri participem cupis.
Me. Num quidnam de gnato meo audìſti, Chreme?
Ch. Valet atque vivit. *Me.* ubinam eſt, quæſo? *Ch.* apud me domi.
Me. Meus gnatus? *Ch.* ſic eſt. *Me.* venit? *Ch.* certè. *Me.* Clinia
Meus venit? *Ch.* dixi. *Me.* eamus, duc me ad eum obſecro.
Ch. Non vult te ſcire ſe rediiſſe etiam, & tuum
Conſpectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta ſit.
Me. Non tu ei dixiſti, ut eſſem? *Ch.* non. *Me.* quamobrem, Chreme?
Ch. Quia peſſumè iſtuc in te atque in illum conſulis,
Si te tam leni & victo eſſe animo oſtenderis.
Me. Non poſſum: ſatìs jam, ſatìs pater durus fui. *Ch.* ah!

Ch. *Dies advenit: quare tardo nunc pulſare has fores vicini Menedemi? ut primùm à me fiat certior filium peregrè reverſum eſſe ſibi; quamvis noverim Cliniam nolle ut pater ſciat eum veniſſe: ſed cùm videam hunc miſeriis afflictum patrem adeò vexari diſceſſu filii, an reticere debeam gaudium tam inexſpectatum, cùm nihil ex hâc indicatione impendeat periculoſum juveni? Non celabo ſenem: nam juvabo eum quoad potero; ſicut cerno filium meum Clitiphonem præſtò eſſe amico ac ætate parili Cliniæ, ejus filio, in omnibus; eo etiam modo juſtum eſt, nos ſenes inſervire ſenibus.* Me. *Certè aut ego valde à naturâ comparatus ſum ad infelicitatem perferendam, aut illud non eſt verum quod audio dici; ſcilicet tempus auferre mœrorem hominibus. Nam certè, augetur quotidie animi moleſtia quam habeo ex abſentiâ filii; & quantò longiùs abſens eſt, tantò majori cupiditate afficior, ejuſque deſiderio teneor.* Ch. *Sed aſpicio Menedemum egreſſum extra domum: accedam ad eum, & compellabo, O Menedeme, ſalvus ſis: rem gratam nunciatum tibi venio & quo impertiri magnoperè deſideras.* Me. *O Chreme, nonne aliquid reſciviſti de filio meo?* Ch. *Sanus eſt.* Me. *Obſecro, ubi eſt?* Ch. *Domi meæ.* Me. *Domi tuæ meus gnatus eſt?* Ch. *Ita eſt.* Me. *venit?* Ch. *Certè.* Me. *Rediit meus Clinia?* Ch. *Jam ſatìs dixi eum veniſſe.* Me. *Eamus; oro ut ducas eò, ubi eſt.* Ch. *Non vult te ſuum reditum ſcire, & tuam præſentiam evitat propter culpam amoris à te prohibiti: deinde hoc formidat, ne tua priſtina illa ſeveritas gravior facta ſit.* Me. *An non dixiſti ei qualiter me haberem?* Ch. *Non dixi.* Me. *O Chreme, quare non dixiſti?* Ch. *Quia peſſimum conſilium capis adverſus te & filium, ſi te geſſeris erga eum tam indulgenti & fracto animo.* Me. *Non poſſum aliter me gerere: fui pluſquam æquum eſt acerbus.* Ch. *Ah!*

Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimiâ, aut parſimoniâ.
In eandem fraudem ex hâc re, atque ex illâ, incides.
Primùm olim potiùs quàm paterere filium
Commeare ad mulierculam, quæ paululò
Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
Proterruiſti hinc: ea coacta ingratiis
Poſt illa cœpit victum vulgò quærere.
Nunc, cùm ſine magno intertrimento non poteſt
Haberi, quidvis dare cupis: nam, ut tu ſcias,
Quàm ea nunc inſtructa pulcrè ad perniciem ſiet;
Primùm, jam ancillas ſecum adduxit plùs decem,
Oneratas veſte, atque auro. ſatrapes ſi ſiet,
Sufferre amator nunquam ejus ſumptus queat:
Nedum tu poſſis. *Me.* eſtne ea intùs? *Ch.* ſit, rogas?
Senſi: nam ei unam cœnam, atque ejus comitibus
Dedi; quod ſi iterum mihi ſit danda, actum ſiet.
Nam, ut alia omittam, pitiſſando modò mihi
Quid vini adſumpſit! *ſic hoc*, dicens; *aſperum*
Pater, *hoc eſt*; *aliud lenius ſodes vide.*
Relevi dolia omnia, omnes ſerias:
Omnes habui ſollicitos: atque hæc una nox.
Quid te futurum cenſes, quem aſſiduè exedent?
Sic me dî amabunt, ut tuarum miſeritum eſt,
Menedeme, fortunarum. *Me.* faciat, quod lubet:
Sumat, conſumat, perdat: decretum eſt pati;
Dum illum modò habeam mecum. *Ch.* ſi certum eſt tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Ut neſcientem ſentiat te id ſibi dare.
Me. quid faciam? *Ch.* quidvis potiùs, quàm quod cogitas:

Menedeme, nimis propendes in utramque partem, in duritiam & indulgentiam; peccas vel nimiâ benignitate vel tenacitate: utraque tibi pariter fraudi erit. Olim perterrefeciſti filium, potiùs quàm permitteres eum itare ad hanc puellam, quæ tunc victu tenui acquieſcebat, & cui omnia placebant, quæ illi dabantur. Ex eo tempore compulſa fuit invito animo, ut vitam inopem toleraret, corpus vulgare. Nunc quando filius tuus non poteſt eâ potiri ſine tuo gravi damno, paratus es dare libenter quidlibet quod petatur: In dando ultra modum largior es; nam ne ignores quàm egregiè ornata atque apparata ſit ad ruinam fortunarum tuarum & filii; primùm nunc duxit ſecum pluſquam decem ancillas onuſtas veſtibus, aureiſque ornamentis. Si ſatrapa, vel præfectus provinciæ ſit amator ejus puellæ, nunquam queat ſuſtinere impenſas faciendas ejus causâ: tantùm abeſt, ut tu his ſufficere poſſis. Me. *Eane eſt in domo tuâ?* Ch. *Quæriſne, an ſit apud me? Satìs percepi eam ibi eſſe: nam ei atque ancillis quæ ſunt in ejus comitatu unam cœnam præbui; quæ ſi iterum præbenda ſit, nihil mihi relinquetur ex bonis. Nam ut prætereàm alia, quæ impenſæ ſunt; leviter deguſtando vinum tentandi gratiâ, quantum vini exhauſtum eſt mihi! cùm dicerent, Hoc vinum eſt acerbum, aliud mitius præbe, quæſo. Conſidera, ô Menedeme, aperui omnes cados, omnes amphoras & vaſa fictilia, in quibus vinum aſſervabatur: omnes ſervos meos variis miniſteriis occupavi: atque hæc unâ tantum nocte facta ſunt. Quid te putas fore, cujus corrodet ſubſtantiam et facultates tam frequenter? ſic me dii ament, ut tuorum bonorum jacturæ commiſeratione moveor.* Me. *Faciat filius meus ex animi ſui ſententiâ: ſponte capiat, et quantùm volet, exhauriat, ad nihilum redigat: decrevi hæc omnia ferre, dummodo ejus præſentiâ fruar.* Ch. *Si ita conſtitutum eſt tibi facere, cenſeo id multùm ad veſtram rem intereſſe, ut ille exiſtimet, te ne ſciente vel decepto, tantum ſibi ſumptuum concedi facere.* Me. *Quid agam?* Ch. *Quodlibet aliud, potiùs quàm id quod conſtituiſti: ſcilicet pati, ut ſumat, conſumat, perdat.*

ANNOTATIONES.

37 *Ingratiis.*] Adverbialiter ponitur, id eſt, invito animo.

48 *Pitiſſando.*] Id eſt, expreſſis labris expuendo, dum quis ſaporem vini probat.

51 *Relevi dolia omnia, omnes ſerias:*] Dolia fuerunt Romanis vaſa majora vino ſervando præcipuè idonea, quæ maximè fictilia erant; nam Plinius refert, doliis, quibus hodie utimur, tantùm in Alpibus ſuo tempore homines uti cœpiſſe. Seria eſt vas vinarium fictile oblongum. Relinere eſt, aperire quod oblitum, obturatumque erat, ſolutâ argillâ aut gypſo, quo erant oblita.

Per alium quemvis ut des; falli te ſinas
Technis per ſervolum: etſi ſubſenſi id quoque,
Illos ibi eſſe, id inter ſe agere clanculum.
Syrus cum illo veſtro conſuſurrat: conferunt
Conſilia adoleſcentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto ſatiùs eſt, quàm illo minam.
Non nunc de pecuniâ agitur, ſed illud, quo modo
Minimo perîclo id demus adoleſcentulo.
Nam ſi ſemel tuum animum is intellexerit,
Priùs proditurum te tuam vitam, & priùs
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium; hui,
Quantam feneſtram ad nequitiam patefeceris!
Tibi autem porrò ut non ſit ſuave vivere:
Nam deteriores omnes ſumus licentiâ.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, pravumne an rectum ſit quod petet.
Tu, rem perire, & ipſum, non poteris pati.
Dare denegâris: ibit ad illud illico,
Quo maxumè apud te ſe valere ſentiet;
Abiturum ſe abs te eſſe illico minabitur.
Me. Videre verum, atque ita utì res eſt, dicere.
Ch. Somnum herclè ego hâc nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi quî filium reſtituerem.
Me. Cedò dextram: porrò te oro idem ut facias, Chreme.
Ch. Paratus ſum. *Me.* ſcîn', quid nunc facere te volo?
Ch. Dic. *Me.* quod ſenſiſti illos me incipere fallere,
Id ut maturent facere: cupio illi dare,
Quod volt: cupio ipſum jam videre. *Ch.* operam dabo.
Syrus eſt prehendendus atque adhortandus mihi.
A me neſcio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere ſentiant.
Paulum hoc negotî mihi obſtat: Simus & Crito
Vicini noſtri hîc ambigunt de finibus:
Me cepêre arbitrum: ibo, ac dicam ut dixeram
Operam daturum me, hodie non poſſe his dare.

ut quid illi dari vis, des per quemlibet alium; patiaris te deludi fallaciis per ſervulum: quamvis etiam aliquo modo percepi illos, nempe ſervos, in eo totos eſſe, & moliri clam fraudes inter ſe, ut te fallant. Syrus cum Dromone ſubmiſſa voce colloquitur: filii noſtri communicant invicem conſilia: meliùs eſt tibi perdere talentum eorum technis, quàm minam te filio indulgentiorem oſtendendo. Nunc non agitur utrùm pecuniam largiaris filio, necne; ſed illud, quo pacto illi largienda ſit minimo incommodo. Nam ſi filius tuus perceperit voluntatem tuam; videlicet, te priùs perditurum vitam tuam, atque omnem pecuniam quàm filium abire ſinas; hui, quàm magnum aditum aperueris ad luxum ac libidinem! adeò ut certè non ſit tibi jucundum vivere: nam deteriores omnes evadimus nimiâ libertate. Filius tuus volet omne quod ei in mentem venerit: neque conſiderabit, an id quod poſtulabit, ſit iniquum, an juſtum. tu non poteris ferre bona tua deperdi, & ipſum unà filium. Si recuſes dare ei quæ petet; continuò eâ re utetur, quâ ſe vigere & validum eſſe adverſum te intelliget; ſtatim minabitur ſe diſceſſurum à te. Me. *Exiſtimo te vera loqui, atque ita ut res ſe habet.* Ch. *Per Herculem præteritâ nocte ſomnum minimè cepi, dum cogito, quemadmodum redderem tibi patri cupido filium tuum.* Me. *Da dexteram: etiam te precor ut deinceps idem facere pergas.* Ch. *Sum paratus ad id faciendum.* Me. *Sciſne quid cupio te modò facere?* Ch. *Quid eſt? cedò.* Me. *Quia intellexiſti illos incipere me decipere, fac ut feſtinent id perficere: cupio illi dare quæcumque velit: cupio ſtatim eum videre.* Ch. *Faciam ut properent, & filium videas. Syrus eſt mihi conveniendus atque adhortandus, ut deducat filium tuum ad te. Neſcio quis egreditur à domo meâ: confer te hinc domum, ne filii noſtri percipiant nos conſentire in eâdem mente. Aliquid controverſiæ impedit me, quominus domum eam: videlicet Simus & Crito vicini noſtri litigant hîc de terminis agrorum ſuorum: elegerunt me arbitrum: ibo ad eos, & eis dicam me non poſſe hodie vacare eorum negotiis, ſicut promiſeram me vacaturum.*

ANNOTATIO.

89 *Syrus eſt prehendendus.*] In Andriâ; *Tuus pater modò me apprehendit.*

Conti-

Continuò hîc adero. *Me.* ita quæſo. Dî voſtram fidem!
Itan' comparatam eſſe hominum naturam omnium,
Aliena ut meliùs videant & dijudicent
Quàm ſua? an eò fit, quia in re noſtrâ aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quantò plùs ſapit, quàm egomet mihi?
Ch. Diſſolvi me, otioſus operam ut tibi darem.

Continuò præſtò hîc ero. Me. *Sic facias, rogo. Diî veſtram fidem atque opem invoco! Itane eſt verum ingenium hominum ſic eſſe conſtitutum, ut acutiùs perſpiciant negotia aliorum, & meliùs diſcernant, quàm ſua? Ideone iſtud fit, quòd ſumus impediti, quominus rectè judicemus in causâ noſtrâ, aut nimiâ lætitiâ, aut nimio animi dolore? Hic Chremes quantò magìs nunc ſapientor ſentit & loquitur pro utilitate meâ, quàm egomet?* Ch. *O Menedeme, expedivi me citò à vicinis, ut tuis rebus vacarem.*

ACTUS III. SCENA II.

SYRUS. CHREMES.

Sy. HAC illàc circumcurſa: inveniendum eſt tamen
Argentum; intendenda in ſenem eſt fallacia.
Ch. Num me fefellit, hoſce id ſtruere? videlicet
Eſt Cliniæ ille ſervus tardiuſculus:
Idcirco huic noſtro tradita eſt provincia.
Sy. Quis hîc loquitur? periî; numnam hæc audit? *Ch.* Syre. *Sy.* hem.
Ch. Quid tu iſtîc? *Sy.* rectè: equidem te demiror, Chreme,
Tam manè, qui herì tantùm biberis. *Ch.* nihil nimis.
Sy. Nihil, narras? viſa verò eſt, quod dici ſolet,
Aquilæ ſenectus. *Ch.* eja. *Sy.* mulier eſt commoda, &
Faceta hæc meretrix. *Ch.* ſanè idem viſa eſt mihi.
Sy. Et quidem herclè formâ luculentâ. *Ch.* ſic ſatìs.
Sy. Ita non ut olim, ſed utì nunc, ſanè bona:
Miniméque miror, Clinia hanc ſi deperit:
Sed habet patrem quendam a vidum, miſerum, atque aridum:
Vicinum hunc: nôſtin'? at quaſi is non divitiis
Abundet, gnatu' ejus profugit inopiâ.

Sy. *Age, Syre, diſcurre undique: tamen pecunia conficienda eſt; techna excogitanda eſt in Chremetem.* Ch. *Num me latuit hoſce ſervos & adoleſcentes nectere fallaciam in Menedemum? Nimirum ille ſervus Cliniæ Dromo, aliquantò lentior eſt, ideo negotium quærendæ pecuniæ datum eſt huic ſervo noſtro Syro.* Sy. *Quis loquitur hîc? nullus ſum; num Chremes audivit hæc, quæ dixi?* Ch. *Syre.* Sy. *Hem.* Ch. *Quid tu iſtîc facis?* Sy. *Nihil quidem: ſed, Chreme, valde miror te ſurrexiſſe tam manè, qui heſternâ die tantùm biberis.* Ch. *Non plùs æquo.* Sy. *Non plùs æquo ais? Senectus aquilæ viſa eſt in te, ut plùs biberis, quàm comederis: quod proverbium in ore populi habetur.* Ch. *Eja de hoc ſatìs dictum.* Sy. *Hæc meretrix, quæ eſt cum Cliniâ, eſt mulier elegans & feſtiva.* Ch. *Sanè viſa eſt mihi talis, qualem refers.* Sy. *Et certè per Herculem eſt formâ ſpecioſâ & ſplendidâ.* Ch. *Mediocriter.* Sy. *Bonâ quoque, non ut quondam erant bonæ, ſed ſicut his temporibus ſunt mulieres: nec mirum eſt mihi, ſi Clinia, eam ardenter amat: ſed ille habet quemdam patrem avarum, miſerum, & ſi cum parſimoniâ: noviſtine hunc vicinum? Sed quaſi hic non valdè ſit dives, filius ejus profugus abiît egeſtate coactus.*

ANNOTATIO.

10 *Aquilæ ſenectus.*] Proverbium in ſenes qui plùs bibunt, quàm edunt. Refert enim Plinius, Lib. X. c. iii. hiſt. aquilam fame mori, adeò ſuperiore accreſcente roſtro, ut aperiri non queat; eóque aquilam tantùm in ſenectâ bibere, aut de prædâ ſanguinem ſugere, unde plùs bibit quàm comedit.

Scîn' eſſe factum, ut dico? *Ch.* quid ego neſciam?
Hominem piſtrino dignum? *Sy.* quem? *Ch.* Iſtunc ſervulum
Dico adoleſcentis. *Sy.* Syre, tibi timui malè.
Ch. Qui paſſus eſt id fieri. *Sy.* quid faceret? *Ch.* rogas?
Aliquid reperiret; fingeret fallacias
Unde eſſet adoleſcenti amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem invitum ſervaret ſenem.
Sy. Garris. *Ch.* hæc facta ab illo oportebant, Syre.
Sy. Eho, quæſo, laudas qui heros fallunt? *Ch.* in loco,
Ego verò laudo. *Sy.* rectè ſanè. *Ch.* quippe quia
Magnarum ſæpe id remedium ægritudinum eſt.
Jam huic manſiſſet unicus gnatus domi.
Sy. Jocone an ſeriò illæc dicat, neſcio;
Niſi mihi quidem addit animum, quò lubeat magìs.
Ch. Et nunc quid exſpectat, Syre? an dum hinc denuo
Abeat, cùm tolerare hujus ſumptus non queat?
Nonne ad ſenem aliquam fabricam fingit? *Sy.* ſtolidus eſt.
Ch. At te adjutare oportet adoleſcentuli
Cauſsâ. *Sy.* Equidem facilè facere poſſum, ſi jubes:
Etenim, quo pacto id fieri ſoleat, calleo.
Ch. Tantò herclè melior. *Sy.* non eſt mentiri meum.
Ch. Fac ergo. *Sy.* at heus tu, facito dum eadem hæc memineris,
Si quid hujus ſimile fortè aliquando evenerit,
Ut ſunt humana, tuus ut faciat filius.
Ch. Non uſus veniet, ſpero. *Sy.* ſpero herclè ego quoque:
Neque eò nunc dico, quò quidquam illum ſenſerim:
Sed ſi quid, ne quid: quæ ſit ejus ætas, vides:

Scisne factum eſſe, ut dico? Ch. *Cur ego ignorem? O hominem dignum, qui detrudatur in piſtrinum, ad circumagendas molas!* Sy. *Quem dicis?* Ch. *Intelligo Dromonem ſervum Cliniæ.* Sy. *O Syre, metui ne quid mali tibi accideret ex hâc re.* Ch. *Qui ſervus paſſus eſt, ut filius diſcederet.* Sy. *Quid faceret?* Ch. *Quæris quid faceret ille? Excogitaret technam aliquam, ex quâ adoleſcens haberet, quod donaret amicæ, ac vitam conſervaret huic ſeni, qui continuo labore ſe enecat, moroſo, ac vitam faſtidienti.* Sy. *Jocaris.* Ch. *O Syre, debebat hic ſervus hæc quæ dixi facere.* Sy. *Eho, obſecro, laudibus proſequeris eos ſervos, qui verba dant dominis?* Ch. *Laudo eos ſcilicet, quando id faciunt in tempore & opportunè.* Sy. *Certè rectè facis.* Ch. *Nam fallacia ejuſmodi plurimis mentis et corporis doloribus ſæpe medetur. Si fefelliſſet Dromo dominum ſuum Menedemum, jam ab eo filius Clinia non aufugiſſet.* Sy. *Neſcio an Chremes dicat iſta per jocum, an ex animo; ſed mihi auget voluntatem, ut magìs cupiam technas, quas cogito, perficere.* Ch. *O Syre, quid ipſe ſervus expectat nunc? an exſpectat donec Clinia iterum hinc ex domo patris diſcedat, cùm is non poſſit ferre ſumptus hujus meretricis? An machinatur aliquam fallaciam in Menedemum?* Sy. *Ipſe ſervus eſt ſtupidus: nullam habet ſolertiam aptam ad ejuſmodi fraudem fabricandam.* Ch. *Sed oportet te ei opem ferre adoleſcentis Cliniæ gratiâ.* Sy. *Poſſum cum in hâc re juvare, ſi imperas: nam longo uſu ſcio, quâ arte id faciendum ſit.* Ch. *Mehercule eò aptior es ſervus, qui dominis ſcias mederi.* Sy. *Meus non eſt mos mendacium proferre.* Ch. *Ergo id effice, tu qui calles.* Sy. *At heus tu, Chreme, fac ut memineris hæc eadem, quæ præcipis me facere; ſi quid aliquando acciderit, quemadmodum ſe habent humanæ res, ut filius tuus Clitipho aliquid ſimile hujus facti Cliniæ agat.* Ch. *Non hoc eveniet, ut ſpero.* Sy. *Spero quoque ego per Herculem non eventurum: neque idcirco hæc dico, quòd aliquid tale perceperim de illo; ſed dico ſi quid evenerit, ne quid mihi ſuccenſeas: quæ ſit hujus ætas vides, quàm amori obnoxia:*

ANNOTATIONES.

20 *Syre, tibi timui malè.*] Secum hoc ſuſurrat Syrus.

30 *Jocone an ſeriò illæc dicat, neſcio;*] Hæc ſecum clam Syrus loquitur.

31 *Niſi mihi quidem.*] Niſi hoc loco uſurpatur, pro *ſed*, ut ſæpe apud Terentium.

Et

Et hæc ego te, ſi uſus veniat, magnificè Chreme,
Tractare poſſim. *Ch.* de iſtoc, cùm uſus venerit,
Videbimus quid opus ſit : nunc iſtuc age.
Sy. Nunquam commodiùs unquam herum audivì loqui.
Nec cùm malefacere crederem mî impuniùs
Licere: quiſnam à nobis egreditur foras ?

Profectò etiam, ſi id uſu veniat, arte meâ poſſum efficere ne talem in te mœrorem ſuſcipias, quo Menedemum confici vides ; ita pulchrè te tractabo, & ſplendidè. Ch. *Conſiderabimus de iſtâ re, quid opus ſit, cùm acciderit : nunc intende fallaciam in ſenem Menedemum.* Sy. *Nunquam audivi herum loqui opportuniùs, quàm nunc, nec cùm aliquid mali molirer, crederem me unquam majori cum impunitate id facere. quiſnam exit domo noſtrâ ?*

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

Ch. QUid iſtuc, quæſo ? qui iſtic mos eſt, Clitipho ? itane fieri
Oportet ? *Cl.* Quid ego feci ? *Ch.* vidin' ego te modò manum in ſinum huic
Meretrici inſerere ? *Sy.* acta eſt res. periî. *Cl.* mene ? *Ch.* hiſce oculis ; ne nega.
Facis adeò indignè injuriam illi, qui non abſtineas manum :
Nam iſtæc quidem contumelia eſt, hominem amicum ad te recipere,
Atque ejus amicam ſubagitare : vel herì in vino quàm immodeſtus
Fuiſti ? *Sy.* Factum eſt. *Ch.* quàm moleſtus ? ut equidem,
Ita me dî ament, metui quid futurum denique eſſet : novi ego
Amantium animum : graviter advortunt, quæ non cenſeas.
Cl. At mihi fides apud hunc eſt, nihil me iſtius facturum, pater.
Ch. Eſto : at certè concedas ab ore eorum aliquantiſper aliquò.
Libido multa fert : ea facere prohibet tua præſentia.
Ego de me facio conjecturam : nemo eſt meorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam.

Ch. *O Clitipho, quid iſtud ſibi vult ? Qualis hæc conſuetudo, ludere cum meretrice ? Oportere id te facere ?* Cl. *Quid ego feci ?* Ch. *Nonne ego te vidi immittere manum in ſinum hujus mulierculæ ?* Sy. *Actum eſt de hâc re : ſentiet Chremes Bacchidem eſſe amicam Clitiphonis. Periî ego.* Cl. *Dicíſne me manum in ſinum huic meretrici inſeruiſſe ?* Ch. *Vidi hiſce oculis ; noli negare. Certè facis injuriam indecenter illi Cliniæ, qui non reprimas manum tuam à tractatione ejus amicæ : nam hoc quidem eſt injuria, admittere in domum ſuam hominem amicum, & cum amicâ ejus rem habere : quàm etiam immoderatè te geſſiſti herì in convivio ?* Sy. *Actum eſt.* Ch. *Quàm importunus, & acerbus fuiſti ? adeò, ita me dii ſervent, ut equidem timui quid contingeret, ne oriretur contentio inter te & Cliniam : ego novi ingenium amatorum : accipiunt moleſtè ea, quæ non putes eos animadvertere & ſuſpicari.* Cl. *Sed, ô pater, hic confidit mihi, & ſat credit me nihil facturum iſtius rei quam times.* Ch. *Sit ita : ſaltem ſecede in aliquem locum aliquamdiu à conſpectu illorum. Multa libido concupiſcit & incitat amantes inter ſe agere : & tua præſentia impedit eas. Ego de meipſo id conjicio : hodie nullum habeo amicum, cui audeam detegere omnia mea arcana.*

ANNOTATIO.

12 *Ea prohibet facere tua præſentia.*] Imperſonaliter, id eſt, cujuſcumque præſentia.

Apud alium prohibet dignitas, apud alium ipſius facti pudet,
Ne ineptus, ne protervus videatur: quod illum facere credito.
Sed noſtrum eſt intelligere, utcunque atque ubicunque opus ſit, obſequi.
Sy. Quid iſtic narrat? *Cl.* periî. *Sy.* Clitipho, hæc ego præcipio tibi,
Hominis frugi & temperantis functus officium. *Cl.* tace,
Sodes. *Sy.* rectè ſanè. *Ch.* Syre, pudet me. *Sy.* credo: neque id injuriâ:
Quin mihi moleſtum eſt. *Cl.* pergin'? *Sy.* herclè verum dico, quod videtur.
Cl. Nonne accedam ad illos? *Ch.* eho quæſo, una accedendi via eſt?
Sy. Actum eſt: hic priùs ſe indicârit, quàm ego argentum effecero.
Chreme, vîn' tu homini ſtulto mihi auſcultare? *Ch.* Quid faciam? *Sy.* jube hunc
Abire hinc aliquò. *Cl.* quò ego hinc abeam? *Sy.* quò? quò libet: da illis locum:
Abi deambulatum. *Cl.* deambulatum, quò? *Sy.* vah, quaſi deſit locus.
Abi ſanè iſtàc, iſtorſum, quòvis *Ch.* rectè dicit: cenſeo.
Cl. Dî te eradicent, Syre, qui me hinc extrudas. *Sy.* at tu pol tibi
Poſthac comprimito iſtas manus.
Cenſen' verò? quid illum porrò credis facturum, Chreme,
Niſi eum, quantùm dî dant opis tibi, ſervas, caſtigas, mones?
Ch. Ego iſtuc curabo. *Sy.* atqui nunù, here, hic tibi aſſervandus eſt.
Ch. Fiet. *Sy.* ſi ſapias: nam mihi jam minù' minùſque obtemperat.
Ch, Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egiſti, Syre? aut
Reperiſti quod placeat, an nondum etiam? *Sy.* de fallaciâ

Apud alium ejus auctoritas interdicit: apud alium me pudet ipſius facti, ne videar inſulſus & petulans: quod crede illi Cliniæ accidere, nempe cum timere ne ante te videatur protervus & laſcivius. Sed debemus ſcire obſecundare & inſervire commodis aliorum qualitercumque & quocumque in loco neceſſum ſit. Sy. *Audiſne quid narrat Chremes, pater?* Cl. *Occidi.* Sy. *Clitipho, ſicut jam feci ex officio ſervi probi & utilis, te admoneo, ut diſcedas aliquò, ut juſſit pater.* Cl. *Sile, obſecro.* Sy. *Rectè profectò me tacere vis.* Ch. *O Syre, pudet me.* Sy. *Non dubito te pudere, nec immeritò: quin etiam ego, qui pater non ſum, id ægrè fero.* Cl. *Perſeveraſne adverſus me loqui?* Sy. *Per Herculem dico quod videtur mihi verum eſſe.* Cl. *An non licet accedere ad Cliniam & Bacchidem?* Ch. *Una ratio bona iſta eſt ad eos appropinquandi, protervè & laſcivè te immiſcens eorum amoribus.* Sy. *Actum eſt de meo, ut video. Hic Clitipho ſe indicabit, antequam elicio pecuniam quam det meretrici. O Chreme, viſne tu mihi homini indoctioris & craſſioris ingenii credere?* Ch. *Quid agam?* Sy. *Jube Clitiphonem abſcedere hinc aliò.* Cl. *In quem locum abſcedam?* Sy. *Quocumque voles. Cede paulùm Cliniæ & Bacchidi. Abi ſpatiatum.* Cl. *Spatiatum? Quò?* Sy. *Vah! quaſi nullus ſit locus ubi ſpatieris. Certè abi per iſtam partem, verſus iſtam, in quamlibet.* Ch. *Syrus rectè dicit: ſic arbitror eſſe faciendum.* Cl. *O Syre, dii te exſtirpent, qui me iſtinc ejicis.* Sy. *Sed per Pollucem, tu cohibeto poſthac iſtas manus tuas, nec eas inſeras in ſinum mulieribus. Cenſeſne verò, Chreme, quid ſit agendum? Quid putas illum filium facturum eſſe, niſi caſtigas, obſervas, admones eum, quantum poteſtatis dii tibi dant?* Ch. *Ego omni ſtudio iſtud faciam.* Sy. *Certè nunc filius eſt tibi cuſtodiendus.* Ch. *Ita fiet.* Sy. *Si ſapienter agas, hoc facies: nam jam minùs minùſque ſequitur mea conſilia.* Ch. *Quid tu feciſti? Num aliquid egiſti de illâ re de quâ paulò antè te conveni? aut inveniſti, quod tibi gratum ſit? an nondum etiam?* Sy. *Loqueris de fabricâ ſeni intendendâ?*

Dicis? eſt, inveni quandam nupèr. *Ch.* frugi es: cedò, quid id eſt?
Sy. Dicam. verùm ut aliud ex alio incidit. *Ch.* quidnam, Syre?
Sy. Peſſima hæc eſt meretrix. *Ch.* ita videtur. *Sy.* imò, ſi ſcias.
Hoc vide, quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia
Hîc: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.
Ch. Quid tum? *Sy.* ea mortua eſt: reliquit filiam adoleſcentulam:
Ea relicta huic arrhaboni eſt pro illo argento. *Ch.* intelligo.
Sy. Hanc ſecum huc adduxit, eaque eſt nunc ad uxorem tuam.
Ch. Quid tum? *Sy.* Cliniam orat ſibi utì id nunc det; illam illi tamen
Poſt daturam: mille nummûm poſcit. *Ch.* & poſcit quidem? *Sy.* hui!
Dubium id eſt? *Ch.* ego ſic putavi: quid nunc facere cogitas?
Sy. Egone? ad Menedemum ibo: dicam hanc eſſe captam è Cariâ,
Ditem, & nobilem: ſi redimat, magnum ineſſe in eâ lucrum.
Ch. Erras. *Sy.* quid ita? *Ch.* pro Menedemo nunc tibi ego reſpondeo:
Non emo. *Sy.* quid ais? optata loquere. *Ch.* atqui non eſt opus.
Sy. Non opus eſt? *Ch.* non herclè verò. *Sy.* quî iſtuc? miror. *Ch.* jam ſcies.
Mane, mane: quid eſt, quòd tam à nobis graviter crepuêre fores?

Non ita multò antehac excogitavi aliquam. Ch. *Frugi es: dic, quod inveniſti.* Sy. *Dicam. ſed ut aliud ex alio ſequitur.* Ch. *O Syre, quidnam eſt?* Sy. *Hæc meretrix eſt admodum prava.* Ch. *Talis apparet.* Sy. *Imò ſi ſcias quàm ſit peſſima, miraberis. Vah! cognoſce quid incipiat facere. quædam vetula ex Corintho hîc habitavit: hæc meretrix dedit illi mutuò mille drachmas argenti.* Ch. *Quid inde factum eſt?* Sy. *Hæc vetula è vitâ deceſſit: reliquit filiam adoleſcentulam: ea filia data eſt pignori huic meretrici pro eâ pecuniâ, quam illi crediderat.* Ch. *Intelligo.* Sy. *Hæc meretrix adduxit ſecum hanc adoleſcentulam, quæ nunc eſt apud Soſtratam uxorem tuam.* Ch. *Quid inde colligis?* Sy. *Cliniam orat ut ſibi jam nunc det argentum illud; ſe verò puellam illi poſt daturam: mille nummorum poſcit.* Ch. *Et poſcit quidem Bacchis tantum argenti?* Sy. *Hui! an dubium eſt quin illa poſcat hanc ſummam?* Ch. *Ego non dubito: quid nunc, Syre, facere cogitas?* Sy. *Quid faciam quæris? conveniam Menedemum, dicam hanc adoleſcentulam eſſe captam & advectam è Cariâ, locupletem, & clari generis & multum lucri illum quæſiturum ex eâ, ſi det mille drachmarum pro ejus redemptione.* Ch. *Falleris.* Sy. *Quid ita?* Ch. *Nego Menedemum tantì puellam redempturum, & loco Menedemi, tibi nunc reſpondeo: Nolo emere: quid dicis?* Sy. *Loquere nobis grata verba, & noſtris votis commoda.* Ch. *Certè non eſt uſus eam emere.* Sy. *Non eſt uſus?* Ch. *Non eſt uſus per Herculem.* Sy. *Miror quare hoc dicas.* Ch. *Statim cognoſces: deſine loqui, & audi. Quidnam eſt, propter quod fores noſtræ tantum ſtrepitum ediderunt?*

ANNOTATIONES.

41 *Drachmarum argenti mille.*] Drachma Attica, & denarius Romanus ſunt ejuſdem æſtimationis ſex aſſibus Turonenſibus. Mille drachmæ valebunt centum coronatis Gallicis, aut trecentis libris Turonenſibus. Conſtruitur autem *mille* ſubſtantivum cum genitivo utroque numero; Mille nummûm: Mille talentûm, pro nummorum & talentorum. Ovidius 13. Metamorph.

Eſt aliquid de tot Graiorum millibus unum
A Diomede legi.——

Aliquando *mille* adjectivum eſt pluralis numeri tantùm, & indeclinabile, ut, Mille drachmæ, mille nummi.

43 *Relicta huic arrhaboni eſt.*] Arrhabo, & arrha, eſt id quod dari ſolet ad confirmationem contractûs; aliquando idem quod pignus, ut hîc ſumitur.

ACTUS IV. SCENA I.

SOSTRATA. CHREMES. NUTRIX. SYRUS.

So. NIſi me animus fallit, hic profectò eſt annulus, quem ego ſuſpicor:
Is, quîcum expoſita eſt gnata. *Ch.* quid volt ſibi, Syre, hæc oratio?
So. Quid eſt? iſne tibi videtur? *Nu.* dixi equidem, ubi mihi oſtendiſti, illico
Eum eſſe. *So.* at ut ſatì' contemplata modò ſis, mea nutrix. *Nu.* ſatìs.
So. Abi nunc jam intrò: atque, illa ſi jam laverit, mihi nuntia.
Hìc ego virum interea opperibor. *Sy.* te volt: videas, quid velit.
Neſcio quid triſtis eſt: non temerè eſt: metuo, quod ſit. *Ch.* quid fiet?
Næ iſta herclè magno jam conatu magnas nugas dixerit.
So. Ehem mi vir. *Ch.* Ehem mea uxor. *So.* teipſum quæro. *Ch.* loquere, quid velis.
So. Primùm te hoc oro, ne quid credas me advorſum edictum tuum
Facere auſam. *Ch.* vìn' tibi me iſtuc, etſi incredibile eſt, credere?
Credo. *Sy.* neſcio quid peccati portat hæc purgatio,
So. meminiſtin' me eſſe gravidam, & mihi te maxumo opere dicere,
Si puellam parerem, nolle tolli? *Ch.* ſcio quid feceris:
Suſtuliſti. *So.* ſic eſt factum. *Ch.* domin'? *Sy.* ergo herus damno auctus eſt.
So. Minimè: ſed erat hìc Corinthia anus haud impura; ei dedi
Exponendam. *Ch.* ô Jupiter, tantam eſſe in animo inſcitiam!
So. Periî; quid ego feci? *Ch.* at rogitas? *So.* ſi peccavi, mi Chreme,

So. *Niſi animus errat, hic certè eſt annulus, quem ego opinor eſſe; is eſt, cum quo filia mea expoſita fuit.* Ch. *O Syre, quid hic ſermo uxoris meæ ſignificat?* So. *Quid eſt? ô nutrix, iſne tibi videtur?* Nu. *Dixi eum eſſe, ubi primùm mihi eundem oſtendiſti.* So. *At diligenter vide, ut cum ſatìs modò intuita fueris.* Nu. *Satìs eum intuita ſum.* So. *Jam abi intrò domum, et mihi refer, ſi illa Antiphila jam laverit. Interea hîc exſpectabo maritum.* Sy. *Chreme, uxor tua te quærit: videas quid velit. Ignoro qua de cauſa mœſta ſit: non ſine cauſâ id contingit: metuo quid ſit.* Ch. *Quid ſit? Iſta fœmina ſummopere ſe fatigabit in nugis proferendis.* So. *Ehem, mi vir.* Ch. *Ehem, mea uxor.* So. *Quæro teipſum.* Ch. *Dic quid eſt, quod velis.* So. *Imprimis hoc à te poſtulo ne me credas auſam eſſe aliquid facere contra juſſum tuum.* Ch. *Viſne me credere iſtud tibi? credo, quamvis non credendum ſit.* Sy. *Neſcio quid culpæ ferat hæc excuſatio.* So. *Recordarin' te cùm eſſem gravida, te mihi maximè minatum eſſe, ſi parerem puellam, nolle ut nutriretur?* Ch. *Scio quid feceris: educaſti eam.* So *Ita factum eſt; educavi.* Ch. *Dominè?* Sy. *O hera, ſi educaſti puellam, herus ex hoc damnum percepit.* So. *Minimè: ſed vetula ex Corintho non inhoneſta nec impudica hîc habitabat; tradidi ei filiam meam exponendam.* Ch. *Proh Jupiter! oportetne eſſe tantam ignorantiam in mente ullius?* So. *Perdita ſum; quid commiſi?* Ch. *Quæris?* So. *Mi Chremes, ſi erravi, per imprudentiam, non deditâ operâ id feci.*

ANNOTATIO.

15 *Ergo herus damno auctus eſt.*] Propter dotem, quæ danda eſt filiæ.

Inſciens feci. *Ch.* id quidem ego, etſi tu neges, certè ſcio,
Te inſcientem atque imprudentem dicere ac facere omnia;
Tot peccata in hâc re oſtendis: nam jam primùm, ſi meum
Imperium exequi voluiſſes, interemptam oportuit;
Non ſimulare mortem verbis; re ipsâ ſpem vitæ dare.
At id omitto: miſericordia, animus maternus: ſino.
Quàm bene verò abs te proſpectum eſt! quid voluiſti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia eſt planiſſumè
Per te; vel utì quæſtum faceret, vel utì veniret palam.
Credo, id cogitâſti, Quidvis ſatìs eſt, dum vivat modò.
Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum, atque æquum ſciunt,
Meliùs, pejùs, proſit, obſit, nîl vident, niſi quod lubet?
So. Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor: nunc hoc te obſecro,
Quantò tuus eſt animus natu gravior, ignoſcentior;
Ut meæ ſtultitiæ in juſtitiâ tuâ ſit aliquid præſidî.
Ch. Scilicet equidem iſtuc factum ignoſcam: verùm, Soſtrata,
Malè docet te mea facilitas multa: ſed iſtuc quidquid eſt,
Quâ hoc occeptum eſt cauſâ, loquere. *So.* ut ſtultè & miſerè omnes ſumus
Religioſæ; cùm exponendam do illi, de digito annulum
Detraho; & eum dico ut unà cum puellâ exponeret;
Si moreretur, ne expers partis eſſet de noſtris bonis.
Ch. Iſtuc rectè: conſervâſti te, atque illam. *So.* is hic eſt annulus.
Ch. Unde habes? *So.* quam Bacchis ſecum adduxit adoleſcentulam. *Sy.* hem!
Ch. Quid ea narrat? *So.* ea, lavatum dum it, ſervandum mihi dedit.
Animum non advorti primùm; at poſtquam aſpexi, illico

Ch. *Certum id ſanè eſt mihi, quamvis negares, te dicere ac facere omnia per ignorantiam; tot peccata tua in hoc facto oſtendis: in primis, ſi voluiſſes complere juſſum meum, oportebat puellam interire; non verbis fingere eam eſſe mortuam; & re ipsâ eam ſpe vitæ donare, cùm poſſit fieri, ut anus illam educaret, non exponeret. at id prætereo, te debuiſſe exequi meum imperium: miſericordia, affectus maternus te impulerunt: concedo. Quàm peſſimè verò providiſti filiæ! quid voluiſti facere? conſidera: Certè filia proſtituta eſt omnino à te; vel ut quæſtum turpiter corpore ſuo faceret, vel ut venderetur publicè. Credo ita putâſti; quidlibet eveniat, lucrum corpore faciat, ſive ſerviat; ſatiùs eſt, quàm eam non vivere. Quomodo te geras erga eos qui neſciunt, neque rationem juſtè vivendi, neque quid honeſtum ſit factu, neque æquitatem naturalem, quid juvet magìs, quid magìs noceat, nihil ſibi proponunt, niſi quod eis placet?* So. *O mi Chremes, erravi, confiteor delictum: jure arguor: nunc tibi ſupplico, ut quantò tuus animus eſt ætate peritior, ſit tantò promptior ad parcendum; ut tua æquitas aliquid auxilii præbeat ſimplicitati meæ.* Ch. *Scilicet equidem, hanc culpam tibi condono: ſed, ô Soſtrata, te malè multa facere ſuadet mea lenitas: Sed quidquid iſtud eſt quod narrâſti de expoſitâ filiâ, dic quâ occaſione inceptum eſt.* So. *Ut omnes nos mulieres ſumus inconſultæ & ſuperſtitioſæ; cùm do illi anui filiam exponendam, eximo annulum de digito, & præcipio illi ut exponeret puellam cum annulo; ſi illa interiret, ut aliquam partem bonorum noſtrorum haberet.* Ch. *Feciſti iſtud rectè: ſic ſervâſti te, ne faceres contra religionem; atque illam, ne moriretur.* So. *Ecce hic eſt annulus.* Ch. *A quo eum recuperâſti?* So. *Habeo ex adoleſcentulâ, quam Bacchis adduxit ſecum.* Sy. *Item!* Ch. *Quid ea refert?* So. *Dum hæc Antiphila it lavatum, tradidit mihi illum, ut ſervarem. Quamprimùm animo non attendi: ſed poſtquam aſpexi,*

ANNOTATIO.

42 *Lavatum.*] Secundum antiquos: nos dicimus *lotum*.

Cogno-

Cognovi : ad te exſiliî. *Ch.* quid nunc ſuſpicare, aut invenis
De illâ ? *So.* neſcio, niſi ex ipsâ quæras, unde hunc habuerit,
Si potis eſt reperiri. *Sy.* interiî : plùs ſpei video, quàm volo :
Noſtra eſt, ita ſi eſt. *Ch.* vivitne illa, cui tu dederas ? *So.* neſcio.
Ch. Quid renunciavit olim feciſſe ? *So.* id, quod juſſeram.
Ch. Nomen mulieris cedò quod ſit, ut quæratur. *So.* Philtere.
Sy. Ipſa eſt : mirum, ni illa ſalva eſt, & ego periî. *Ch.* Soſtrata,
Sequere me intrò hàc. *So.* ut præter ſpem evenit ! quàm timui malè,
Ne nunc animo ita eſſes duro, ut olim in tollendo, Chreme !
Ch. Non licet hominem eſſe ſæpe ita ut volt, ſi res non ſinit.
Nunc ita tempus eſt mî, ut cupiam filiam : olim nîl minùs.

ſtatim agnovi, & exultans ad te veni. Ch. *Quid conjicis eſſe, aut quid reperis indicii de illâ adoleſcentulâ ?* So. *Neſcio, niſi ut exquiras ab eâ, unde acceperit hunc annulum, ſi id poteſt ſciri.* Sy. *Occidî : video plùs eſſe ſpei, de agnitione filiæ, quàm volo : ſi ita eſt, ut refert Soſtrata, hæc adoleſcentula eſt de noſtrâ familiâ.* Ch. *Vivitne illa anus, cui tu tradideras filiam tuam ?* So. *Neſcio.* Ch. *Quid illa retulit tibi quondam ſe feciſſe, poſtquam ei dederas filiam exponendam ?* So. *Retulit ſe feciſſe id quod juſſeram, ſcilicet ſe puellam expoſuiſſe.* Ch. *Dic quod ſit nomen anûs, ut quæratur illa.* So. *Philtere eſt nomen ejus.* Sy. *Ipſa eſt à quâ Antiphila educata eſt : mirum eſt, ni illa anus eſt incolumis, & ego periî.* Ch. *Soſtrata, ſequere me dextrorum hâc viâ.* So. *Ut contrà quàm ſperavi evenit ! quàm miſerè timui, ne nunc ita immitis eſſes, ut olim fuiſti, cùm filiam tolli & nutriri noluiſti !* Ch. *Non eſſe licet hominem ſæpe, ut ei libet, niſi res patiatur. Ita nunc fert conditio temporis, ut cupiam filiam habere : ſed olim nihil minùs, re familiari non permittente.*

ANNOTATIO.

46 *Interiî :*] Nolebat Syrus Antiphilam agnoſci tam cito filiam à Chremete, ne occaſio præriperetur auferendi ab illo argentum, & ne vapularet, ſi cognoſceret Bacchidem eſſe amicam Chtiphonis filii.

ACTUS IV. SCENA II.

SYRUS.

Sy. NIſi fallit me animus, haud multùm à me aberit infortunium ;
Ita herclè in anguſtùm oppido nunc meæ coguntur copiæ :
Niſi aliquid video, ne eſſe amicam hanc gnati reſciſcat ſenex.
Nam quod ſperem de argento, aut poſſe poſtulem me fallere,
Nihil eſt : triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.
Crucior bolum tantum mihi ereptum tam ſubitò è faucibus.

Sy. *Niſi mens in præſagiendo me decipit, mala fortuna non longè erit à me ; adeò per Herculem mei conatus vehementer in arctum redacti ſunt, niſi provideo, ut Chremes non cognoſcat hanc Bacchidem eſſe amicam filii ſui. Nam nihil eſt unde ullam ſpem habeam auferendi argenti, aut fallendi ſenis : victoriam obtineo, ſi mihi conceditur tutò, & ſine plagis abire. Angor animi, quòd tam bonum fruſtum mihi ex gutture tam repentè extractum ſit, id eſt tanta opportunitas extorquendi argenti à ſene.*

Quid agam? aut quid comminiſcar? ratio de integro ineunda eſt mihi.
Nîl tam difficile eſt, quin quærendo inveſtigari poſſiet.
Quid, ſi hoc ſic nunc incipiam? nihil eſt. ſi ſic? tantundem egero.
At ſic opinor. non poteſt. immo optumè. euge habeo optumam.
Retraham herclè, opinor, ad me idem illud fugitivum argentum tamen.

Quid faciam, aut quid excogitem? Inveniendum de novo mihi eſt aliud commentum. Nihil eſt tam impeditum, quod non poſſit conando expediri. Quid erit ſi nunc ſic ordiar? tale figmentum nullius momenti eſt. Quid erit ſi hoc pacto faciam? non ampliùs profecero: at cenſeo ſic poſſe fieri: minimè poteſt: imò verò perbellè fieri poteſt. Eja ſcio bonam pecuniæ eliciendæ rationem. Per Herculem, ad me, ut puto, reducam pecuniam eandem illam, quæ tanquam mancipium fugitivum à me ſe proripuit.

ACTUS IV. SCENA III.

Clinia. Syrus.

Cl. NUlla mihi res poſthac poteſt jam intervenire tanta,
Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc lætitia oborta eſt.
Dedo patri me nunc jam, ut frugalior ſim quam vult.
Sy. Nîl me fefellit: cognita eſt, quantùm audio hujus verba.
Iſtuc tibi ex ſententiâ tuâ obtigiſſe lætor.
Cl. O mi Syre, audîſtin' obſecro? *Sy.* quidni, qui uſque unà affuerim?
Cl. Cui æquè audîſti commodè quidquam eveniſſe? *Sy.* nulli.
Cl. Atque, ita me dî ament, ut ego nunc non tam meâpte cauſâ
Lætor quàm illius, quàm ego ſcio eſſe honore quovis dignam.
Sy. Ita credo: ſed nunc, Clinia, age, da te mihi viciſſim:
Nam amici quoque res eſt videnda, in tuto ut collocetur,
Ne quid de amicâ nunc ſenex. *Cl.* ô Jupiter! *Sy.* quieſce.
Cl. Antiphila mea nubet mihi. *Sy.* ſiccine mihi interloquere?
Cl. Quid faciam, Syre mi? gaudeo: fer me. *Sy.* fero herclè verò.

Cl. *Nulla res tanta poteſt mihi accidere poſthac, quæ animi moleſtiam mihi pariat: tanta lætitia mihi advenit. Trado me nunc totum in patris poteſtatem, ut ſiam etiam frugalior quàm cupit.* Sy. *Non erravi, cùm ita eſſe judicavi: quantùm enim intelligo verba hujus Cliniæ, Antiphila à parentibus agnita eſt. iſtud, ut optabas, eveniſſe valde gaudeo.* Cl. *O mi Syre, quæſo, audîſtine rem totam de agnitione Antiphilæ?* Sy. *Cur non audiverim, qui fuerim aſſiduè cum parentibus, quando eam recognoſcebant?* Cl. *Cui homini audîſti tantum eveniſſe boni, ut mihi evenit?* Sy. *Nulli.* Cl. *Atque ita me dii ament, ut non tam propter me ipſum lætor, quàm propter illam Antiphilam, quam ſcio omni honore eſſe dignam.* Sy. *Credo ſic eſſe ut ais: ſed, ô Clinia, eja, age nunc, obſequere mihi, ut tibi ſum obſecutus: nam ut amici res extra omne periculum ſit, etiam providendum eſt, ne ſenex Chremes ſciat nunc aliquid de amicâ Clitiphonis Bacchide.* Cl. *O Jupiter!* Sy. *Mane.* Cl. *Antiphila mihi dabitur in uxorem.* Sy. *Sicne me interpellas loquentem?* Cl. *O mi Syre, quid faciam? præ nimio gaudio non ſum apud me: patere me.* Sy. *Certè patior ægrè quidem.*

Cl. Deo-

Cl. Deorum vitam adepti ſumus. *Sy.* fruſtrà operam, opinor, ſumo.
Cl. Loquere ; audio. *Sy.* at jam hoc non ages. *Cl.* agam. *Sy.* videndum eſt, inquam,
Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut collocetur :
Nam ſi nunc à nobis abis, & Bacchidem hîc relinquis,
Senex reſciſcet illico eſſe amicam hanc Clitiphonis :
Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc eſt.
Cl. Atenim iſtoc nihil eſt magìs, Syre, meis nuptiis advorſum :
Nam quo ore appellabo patrem ? tenes, quid dicam ? *Sy.* quidni ?
Cl. Quid dicam ? quam cauſſam afferam ? *Sy.* quid ? nolo mentiare :
Apertè, ita ut res ſeſe habet, narrato. *Cl.* quid ais ? *Sy.* jubeo
Illam te amare, & velle uxorem ; hanc eſſe Clitiphonis.
Cl. Bonam atque juſtam rem oppidò imperas, & factu facilem.
Et ſcilicet jam me hoc voles orare patrem, ut celet
Senem voſtrum. *Sy.* imò ut rectâ viâ rem narret ordine omnem. *Cl.* hem !
Satîn' ſanus es & ſobrius ? tu quidem illum planè perdis :
Nam quî ille poterit eſſe in tuto, dic mihi ?
Sy. Huic equidem conſilio palmam do : hîc me magnificè effero,
Qui vim tantam in me & poteſtatem habeam tantæ aſtutiæ,
Vera dicendo ut eos ambos fallam : ut, cùm narrat ſenex
Voſter noſtro, eſſe iſtam amicam gnati, non credat tamen.
Cl. At enim ſpem iſtoc pacto rurſum nuptiarum omnem eripis :
Nam dum amicam hanc meam eſſe credet, non committet filiam.
Tu fortaſſe, quid me fiat, parvi curas, dum illi conſulis.
Sy. Quid, malùm ? me ætatem cenſes velle id adſimularier ?
Unus eſt dies, dum argentum eripio : pax ! nihil ampliùs.

Cl. *Acquiſivimus vitam Deorum.* Sy. *Operam perdo, ut puto.* Cl. *Loquere ; audio.* Sy. *Sed ſtatim me non audies.* Cl. *Audiam.* Sy. *Proſpiciendum eſt quoque, ut jam antea dixi, ut res amici tui Clitiphonis in tutum locum deducatur : nam ſi nunc diſcedis hinc à nobis relictâ hîc Bacchide, ſtatim Chremes repentè cognoſcet eam amari à filio : ſi eam tecum hinc à nobis duxeris, ipſa celabitur ejus eſſe amica, ita ut huc uſque celata eſt.* Cl. *Verùm, ô Syre, nihil magìs contrarium meis nuptiis iſta re quam mones : nam quâ fronte videbo patrem, ubi duxero mecum Bacchidem ? Scis quid velim dicere ?* Sy. *Cur non ſciam ?* Cl. *Quid dicam, aut quam rationem reddam ?* Sy. *Etiam nolo eam reddendo, ut mentiaris : Clarè & verè exponito id quod res eſt.* Cl. *Quid dicis ?* Sy. *Volo ſignifices te amare Antiphilam, & te eam velle habere uxorem ; & Bacchidem eſſe amicam Clitiphonis.* Cl. *Suades verò rem valde bonam & æquam, nec factu difficilem. Tu ſcilicet volo hoc me impetrare à patre, ut celet ſenem veſtrum Chremetem.* Sy. *Quin potiùs ego volo, ut verè & ſine diverticulis verborum rem, ut acta eſt, recenſeat.* Cl. *Hem, ſatiſne ſanæ mentis es ? an non temulentus ? Certè tu perdis Clitiphonem : nam dic mihi, quomodo poterit ille eſſe tutus, ſi pater ejus negotia reſciverit.* Sy. *Certè huic meo commento primas defero ; de hâc re mihi placeo & triumpho, qui habeam poteſtatem tantæ verſutiæ & fraudis, ut dicendo vera hos ambos ſenes decipiam : Ut quando veſter Menedemus dicet noſtro Chremeti iſtam Bacchidem eſſe amicam Clitiphonis, tamen Chremes nullam fidem dictis illius adhibeat.* Cl. *Sed certè rurſus adimis mihi hoc modo omnem ſpem nuptiarum Antiphilæ : nam dum ipſe Chremes credet hanc Bacchidem à me amari, non tradet mihi filiam ſuam uxorem. Fortaſſe tu, Syre, parum curas, quid fiet de me, dum modò provideas Clitiphoni.* Sy. *Quid, malùm ? putaſne per longum tempus id velle fingi de Bacchide ? Unum diem tantùm poſtulo ſimulationi, dum argentum aufero : nullum amplius volo tempus.*

Cl. Tan-

Cl. Tantum ſat habes? quid tum quæſo, ſi hoc pater reſciverit?
Sy. Quid, ſi redeo ad illos, qui aiunt, *quid ſi nunc cælum ruat?*
Cl. Metuo, quid agam. *Sy.* metuis? quaſi non ea poteſtas ſit tua,
Quo velis in tempore ut te exſolvas, rem facias palam.
Cl. Age, age, traducatur Bacchis. *Sy.* optumè: ipſa exit foras.

Cl. *Tantum ſat habes temporis ad pecuniam reperiendum? Quæſo quid deinde ſequetur, ſi Chremes hoc figmentum perceperit?* Sy. *Quid, ſi me remittis ad illos, qui dicunt; Quid ſi cœlum labatur deorſum?* Cl. *Dubito, quid debeam agere.* Sy. *Dubitas? quaſi non habeas poteſtatem hanc, ut te liberes quando tibi libebit, & palam dicas te velle Antiphilam uxorem, & Bacchidem eſſe amicam Clitiphonis, non verò tuam.* Cl. *Eja, age, Bacchis ad nos deducatur.* Sy. *Optimè: ipſa Bacchis domo Chremetis egreditur opportunè.*

ACTUS IV. SCENA IV.

Bacchis. Clinia. Syrus. Dromo. Phrygia.

Ba. Sati' pol protervè me Syri promiſſa huc induxerunt,
Decem minas quas mihi dare pollicitus eſt: quòd ſi is nunc me
Deceperit; ſæpe obſecrans me, ut veniam, fruſtrà veniet:
Aut cùm venturam dixero, & conſtituero; cùm is certè
Renunciàrit; Clitipho cùm in ſpe pendebit animi;
Decipiam, ac non veniam. Syrus mihi tergo pœnas pendet.
Cl. Sati' ſcitè promittit tibi. *Sy.* atqui tu hanc jocari credis?
Faciet, niſi caveo. *Ba.* dormiunt: pol ego iſtos commovebo.
Mea Phrygia, audîſtin', modò iſte homo quam villam demonſtravit
Charini? *Ph.* audivi. *Ba.* proxumam huic fundo ad dexteram? *Ph.* memini.

Ba. *Per Pollucem ſatìs ineptè & inconſideratè promiſſa Syri me huc ad Clitiphonem induxerunt, propter decem minas, quas Clitipho promiſit ſe mihi daturum: quòd ſi Syrus nunc fefellerit me; ipſe ſæpe mihi ſupplicans, ut ad Clitiphonem veniam, fruſtrà veniet: aut poſtquam promiſero me venturam, & tempus præfixero; iſque Clitiphoni retulerit certum id fore; Clitipho verò ut veniam ſperans, cùm anceps animi pendebit, fallam eum, nec veniam, ut conſtitueram ei. Tum verò Syrus perſolvet mihi pœnas dorſo ſuo.* Cl. *Bacchis promittit tibi, Syre, ſatìs lepidè; ſe effecturam, ut pœnas luas, ſi eam decipis.* Sy. *Sed certè an tu credis Bacchidem hæc joco dicere? Faciet id quod minatur, niſi prævidero ut illi pecunia ſubducatur à ſene noſtro.* Ba. *Deſides ſunt atque otioſi: ego excitabo iſtos (Cliniam & Syrum.) O Phrygia mea, audiſtine, quam villam Charini iſte homo paulò antè indicabat?* Ph. *Audivi.* Ba. *Audiviſtine eam eſſe vicinam huic prædio dextrorſum?* Ph. *Recordor iſtum hominem ita demonſtraſſe.*

Annotationes.

1 *Promiſſa huc induxerunt.*] Sic explico; Satìs pol protervè me Syri promiſſa ad Clitiphonem huc duxerunt, in decem minas; id eſt, ad decem minas accipiendas, quas Clitipho pollicitus eſt dare mihi.

2 *Decem minas.*] Mina continet centum drachmas. Drachma valet ſex aſſibus Turonenſibus: valet igitur mina triginta libras Turonenſes, & decem minæ valent trecentas ejuſmodi libras, vel centum coronatos.

Ba. Cur-

Ba. Curriculo percurre: apud eum miles Dionyſia agitat.
Sy. Quid inceptat? *Ba.* dic me hîc oppidò eſſe invitam, atque aſſervari;
Verùm aliquo pacto verba me his daturam eſſe, & venturam.
Sy. Periî herclè. Bacchis, mane, mane: quò mittis iſtanc, quæſo?
Jube maneat. *Ba.* abi. *Sy.* quin paratum eſt argentum. *Ba.* quin ego maneo.
Sy. Atqui jam dabitur. *Ba.* ut lubet; num ego inſto? *Sy.* at ſcîn' quid, ſodes?
Ba. Quid? *Sy.* tranſeundum nunc tibi ad Menedemum eſt, & tua pompa
Eò traducenda eſt. *Ba.* quam rem agis, ſcelus? *Sy.* egon'? argentum cudo,
Quod tibi dem. *Ba.* dignam me putas, quam illudas? *Sy.* non eſt temerè.
Ba. Etiamne tecum hîc res mihi eſt? *Sy.* minimè: tuum tibi reddo.
Ba. Eatur. *Sy.* ſequere hâc: heus, Dromo. *Dr.* quis me volt? *Sy.* Syrus. *Dr.* quid eſt rei?
Sy. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properè.
Dr. Quam ob rem? *Sy.* ne quæras; efferant, quæ ſecum huc attulerunt.
Sperabit ſumptum ſibi ſenex eſſe harumc' abitu levatum.
Næ ille haud ſcit, hoc paulum lucri quantum ei damni apportet.
Tu neſcis id, quod ſcis, Dromo, ſi ſapies. *Dr.* mutum dices.

Ba. *Illuc celeriter curre uno curſu, ſine intermiſſione: miles celebrat Bacchanalia apud eum.* Sy. *Quid hæc Bacchis de novo parat?* Ba. *Nuncia illi me cuſtodiri arctè apud Chremem contra voluntatem; verùm me verbis decepturam illos, qui hîc me detinent, quovis modo, & ad eum venturam.* Sy. *Mehercule nullus ſum. O Bacchis, ſiſte, ſiſte, obſecro: quò mittis Phrygiam? Jube non eat quò miſſa eſt.* Ba. *Phrygia, abi quò te juſſi ire.* Sy. *Imò decem minæ ſunt paratæ.* Ba. *Imò ego maneo.* Sy. *Sed certè ſtatim accipies pecuniam.* Ba. *Quemadmodum tu vis. Detur necne, non curo amplius. Num urgeo, ut des?* Sy. *Sed [illegible] quid facias?* Ba. [illegible] Sy. *Oportet tranſire nunc [illegible] Menedemi, [illegible] tur.* Ba. [illegible] *quid* [illegible] Sy. [illegible] *quid ego mutuor? Pecuniam fabrico, quam tibi tradam.* Ba. *Putaſne me eſſe idoneam, quam derideas & fallas?* Sy. *Non ſine cauſâ id ego.* Ba. *Habeone quicquam negotii hîc tecum?* Sy. *Minimè: ſed ſolvo [illegible], tibi quod eſt promiſſum.* Ba. *Eatur, ſi ita eſt, ut dicis.* Sy. *Sequere me hâc parte, Bacchis. Heus Dromo.* Dr. *Quis me appellat?* Sy. *Syrus te vult.* Dr. *Quæ res de novo obtigit?* Sy. *Traduc feſtinanter huc ad [illegible] omnes ancillas Bacchidis.* Dr. *Quamobrem?* Sy. *Noli quærere: & ipſæ ancillæ ſecum exportent, quæcumque huc aſportaverunt. Chremes ſperabit impenſas ſibi eſſe diminutas harum diſceſſu mulierecularum. certò ſenex Chremes ignorat, quantum damni hoc paulum lucri afferat ei. Tu, Dromo, quod ſcis, diſſimulabis, quaſi neſcias, ſi ſapienter vis agere.* Dr. *Adeò taciturus ero jam, ut mutum me eſſe dicas.*

ANNOTATIONES.

25 *Næ ille.*] Significat Syrus ſenem Chremetem faciliùs potuiſſe Bacchidem aliquamdiu alere, quam decem minis defraudari.

26 *Tu neſcis id, quod ſcis.*] Sic Terentius in Eunucho: *Tu pol, ſi ſapis, quod ſcis, neſcis*, eſt figura dicta Græcè ὀξύμωρον. Compoſita hæc vox ex ὀξὺς, acutus, & μωρὸς, fatuus. Nempe acutè dicitur, quod fatuè prolatum videtur. ſic Cicero in Bruto: *Eloquentia loqui dedidicit*, & Horatius, Ode 35. lib. I.

Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro.——

ACTUS

ACTUS IV. SCENA V.

Chremes. Syrus.

Ch. ITA me dî amabunt, ut nunc Menedemi vicem
Miſeret me; tantum deveniſſe ad eum mali.
Illancne mulierem alere cum illâ familiâ?
Etſi ſcio, hoſce aliquot dies non ſentiet;
Ita magno deſiderio fuit ei filius:
Verùm ubi videbit tantos ſibi ſumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rurſum ut abeat ab ſe filius.
Syrum optumè eccum. *Sy.* ceſſo hunc adoriri?
Ch. Syre. *Sy.* hem. (dari.
Quid eſt? te mihi ipſum jam dudum optabam
Ch. Videre egiſſe jam neſcio quid cum ſene.
Sy. De illo quod dudum? dictum factum reddidi.
Ch. Bonân' fide? *Sy.* bonâ herclè. *Ch.* non poſſum pati,
Quin tibi caput demulceam. accede huc, Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro iſtâ re, ac lubens.
Sy. At ſi ſcias, quàm ſcitè in mentem venerit!
Ch. Vah! gloriare eveniſſe ex ſententiâ? (eſt?
Sy. Non herclè verò: verum dico. *Ch.* dic, quid
Sy. Tui Clitiphonis eſſe amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & eâ gratiâ
Secum adduxiſſe, ne id tu perſentiſceres.
Ch. Probè. *Sy.* dic ſodes. *Ch.* nimiùm, inquam. *Sy.* imò ſi ſcias.
Sed porrò auſculta quod ſupereſt fallaciæ.
Seſe ipſe dicet tuam vidiſſe filiam;
Sibi complacitam ejus formam, poſtquam aſpexerit;
Hanc cupere uxorem. *Ch.* modóne quæ inventa eſt? *Sy.* eam: (Syre?
Et quidem jubebit poſci. *Ch.* quam ob rem iſtuc
Nam prorſùm nihil intelligo. *Sy.* hui, tardus es.
Ch. Fortaſſe. *Sy.* argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum atque veſtem quî, teneſne? *Ch.* comparet?

Ch. *Ita me diî juvent, ut nunc miſer.or incommodi Menedemi; ſcilicet tanta in eum mala cecidiſſe. Itane eſt, ut alenda ſit ei mulier illa (Bacchis) cum tanto ancillarum comitatu? Quamvis non ſum neſcius eum agrè non laturum per aliquot dies tantum impenſarum onus, adeò deſid.ravit filium videre: ſed quando cognoſcet tantos ſumptus quotidie faciendos eſſe in domo ſuâ, idque omnino ultra modum, denuo cupiet ut filius à ſe diſcedat. Ecce hîc Syrum opportunè.* Sy. *Quid moror verbis aggredi Chremetem?* Ch. *Syre.* Sy. *Hem, quid eſt? jamdudum deſiderabam te mihi obviàm offerri.* Ch. *Videris egiſſe jam neſcio quid cum Menedemo.* Sy. *De illâ re, quam longè antè communicaveramus? Ut dixi, ſic effeci.* Ch. *Verène dicis?* Sy. *Per Herculem verè dico.* Ch. *Non poſſum abſtinere ut non tibi caput demulceam, ita mihi places. O Syre, appropinqua ad me: faciam tibi aliquid boni pro iſtâ aſtutiâ, idque lubenti animo.* Sy. *Sed ſi ſcires quantùm ingenioſè adinveni.* Ch. *Vah! in hoc tibi falsò fortaſſe apud me gloriaris, quòd res evenerit ut volebas?* Sy. *Non mehercule verò: verum dico.* Ch. *Dic quid hoc eſt?* Sy. *Clinia dixit patri ſuo Menedemo hanc Bacchidem eſſe amicam filii tui Clitiphonis, & ſe eam adduxiſſe ſecum eâ de cauſâ, ne tu id perciperes.* Ch. *Optimè, ſcitè inventum.* Sy. *Dic verè amabò.* Ch. *Valde ſcitè, inquam.* Sy. *Imò magìs ſcitè inventum, ſi ſcias. Sed deinde audi quod reliquum eſt aſtutiæ. Ipſe Clinia dicet ſe vidiſſe tuam filiam Antiphilam, ejuſque pulchritudinem ſibi complacuiſſe, ubi primùm illam vidit; uxorem ſuam eſſe velle.* Ch. *Dicíſne eam quam paulò antè noſtram eſſe reperimus?* Sy. *Eandem: & certè mandabit eam à te in uxorem peti.* Ch. *Cur dicis iſtud, Syre? nam omnino ſermonem tuum non capio.* Sy. *Vah, quàm tardi es ingenii, qui verba mea non capias!* Ch. *Fortaſſe id in cauſâ eſt.* Sy. *Pecunia dabitur Cliniæ ad nuptias, quâ emat ornamenta aurea, indumenta, mundum & ſupellectilem; intelligíſne?* Ch. *Pecuniam quâ emat ſibi talia?*

Sy.

Sy. Idipſum. *Ch.* at ego illi nec do, nec deſpondeo.
Sy. Non? quam ob rem? *Ch.* quam ob rem me rogas? homini. *Sy.* ut lubet.
Non ego in perpetuum dicebam illam illi ut dares,
Verùm ut ſimulares. *Ch.* non mea eſt ſimulatio:
Ita tu iſtæc tua miſceto, ne me admiſceas.
Egon' cui daturus non ſim, ut ei deſpondeam?
Sy. Credebam. *Ch.* minimè. *Sy.* ſcitè poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere juſſeras,
Eò cœpi. *Ch.* credo. *Sy.* cæterùm equidem iſtuc, Chreme,
Æqui bonique facio. *Ch.* atqui cùm maxumè
Volo te dare operam ut fiat, verùm aliâ viâ.
Sy. Fiat: quæratur aliud. ſed illud quod tibi
Dixi de argento, quod iſta debet Bacchidi,
Id nunc reddendum eſt illi: neque tu ſcilicet
Eò nunc confugies, quid meâ? num mihi datum eſt?
Num juſſi? num illa oppignerare filiam
Meam me invito potuit? verùm illud, Chreme,
Dicunt: *jus ſummum ſæpe ſumma eſt malitia.*
Ch. Haud faciam. *Sy.* imò aliis ſi licet, tibi non licet.
Omnes te in lautâ & bene parte auctâ putant.
Ch. Quin egomet jam ad eam deferam. *Sy.* imò filium
Jube potiùs. *Ch.* quam ob rem? *Sy.* quia enim in eum ſuſpicio eſt
Tranſlata amoris. *Ch.* qui tum? *Sy.* quia videbitur
Magìs veriſimile id eſſe, cùm hic illi dabit:
Et ſimul conficiam faciliùs ego, quod volo.
Ipſe adeò adeſt. abi: effer argentum. *Ch.* effero.

Sy. *Idipſum eſt.* Ch. *Sed ego Chremes neque do, neque ſpondeo filiam meam in uxorem.* Sy. *Quare non das?* Ch. *Quare? num id quæris à me? filiam meam dem uxorem juveni huic, qui more fugitivi ſervi patrem reliquit, & qui meretricem amat?* Sy. *Fac ut lubet. Ego non dicebam ut eam illi propriam in manum dares, verùm ut fingeres te daturum.* Ch. *Non eſt meum quid ſimulare: tu miſceto fallacias et technas tuas eo modo, ut non me his intermiſceas. Viſne ut deſpondeam meam filiam in uxorem ei, cui dare nolo?* Sy. *Credebam te velle id facere.* Ch. *Minimè.* Sy. *Id ſubtiliter poterat fieri: & ego id orſus ſum hanc technam, quoniam ita inſtanter id jubebas.* Ch. *Credo.* Sy. *Sed certè, here, iſtud æqui bonique cauſâ facio.* Ch. *At verò deinde volo te ſummopere conari, ut fallacia intendatur in Menedemum; verùm volo id fieri alio modo.* Sy. *Fiat: alius modus excogitetur. ſed illud quod tibi dixi de argento, quod iſta filia tua debet Bacchidi, propterea quòd ei oppignerata fuit, iſtud argentum Bacchidi perſolvendum eſt: neque tu nimirum recurres ad id prætextûs, dicendo, Quid meâ intereſt? num mihi creditum eſt? num mandavi ut daretur? num anus illa jus habuit dandi filiam meam pignori, me nolente? ô Chreme, verum eſt iſtud, quod vulgò dicitur: Nimius juris rigor ſæpe nimis pugnat cum æquitate.* Ch. *Non confugiam ad eas ſummi juris rationes.* Sy. *Sed ſi juris ille rigor aliis permittitur, tamen non decet te eo uti: quòd omnes te numerant inter lautos, et locupletes.* Ch. *Quinimo ego nunc argumentum feram ad Bacchidem.* Sy. *Sed potiùs jube filium id facere.* Ch. *Quare?* Sy. *Certè quia ſuſpicio amoris tranſlata eſt in hunc filium tuum, qui putatur à Menedemo eſſe Bacchidis amator.* Ch. *Quid inde ſequitur, ſi talis putatur?* Sy. *Quia id videbitur eſſe veriſimilius, cùm filius tuus dabit illi Bacchidi argentum hoc: et ſimul efficiam minimo negotio id quod incepi: faciliùs decipiam Menedemum. Certè Clitipho ipſe advenit. ô Chreme, i domum, et argentum profer.* Ch. *Profero.*

ACTUS

ACTUS IV. SCENA VI.

CLITIPHO. SYRUS.

Cl. NUlla eſt tam facilis res, quin difficilis ſiet,
Quam invitus facias. vel me hæc deambulatio
Quàm non laborioſa ad languorem dedit!
Nec quidquam magìs nunc metuo, quàm ne denuo
Miſer aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Ut te quidem omnes dî deæ, quantùm eſt, Syre,
Cum tuo iſtoc invento cumque incepto perduint!
Hujuſmodi mî res ſemper comminiſcere,
Ubi me excarnufices. *Sy.* i tu hinc quò dignus es.
Quàm penè tua me perdidit protervitas!
Cl. Vellem herclè factum; ita meritu'. *Sy.* meritu'? quomodo?
Næ me iſtuc ex te priùs audîſſe gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus jam fui.
Cl. Quid igitur dicam tibi vis? abiîſti: mihi
Amicam adduxtî, quam non licitum eſt tangere.
Sy. Jam non ſum iratus. ſed ſcîn' ubi nunc ſit tibi
Bacchis? *Cl.* apud nos. *Sy.* non. *Cl.* ubi ergo? *Sy.* apud Cliniam.
Cl. Periî. *Sy.* bono animo es: jam argentum ad eam deferres,
Quod ei es pollicitus. *Cl.* garris. unde? *Sy.* à patre.
Cl. Ludis fortaſſe me. *Sy.* ipsâ re experibere.
Cl. Næ ego fortunatus homo ſum. deamo te, Syre.
Sy. Sed pater egreditur. cave, quidquam admiratu' ſis,
Quâ causâ id fiat: obſecundato in loco:
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

Cl. *Nulla res eſt tam facilis, ut difficilis non videatur, ſi eam contra voluntatem facias. Etiam hæc deambulatio minimi laboris quàm me defatigavit & languefecit! Neque nunc timeo ullam rem magìs, quàm ut iterum ejiciar hinc in aliquem locum, ne poſſim ire ad amicam. O Syre, utinam omnes dii deæque, quotquot ſunt, te perdant cum iſto commento tuo & conſilio? Tu mihi ſemper excogitas ejuſmodi res, in quibus me excrucies.* Sy. *Tu ipſe hinc abi in malam rem, ut meruiſti, quàm penè tua petulantia ad perniciem adegit me!* Cl. *Per Herculem, vellem id eveniſſe, ita dignus es exitio.* Sy. *Dignus? quâ de causâ? Certè gaudeo iſtud me convitium à te audiiſſe, antequam pecuniam accipias, quam ſtatim tibi numeraturus eram.* Cl. *Quid igitur vis dicam aliud, cùm causam aliter dicendi mihi non dederis? hinc diſceſſiſti: adduxiſti mihi amicam, quam non permittatur attractare.* Sy. *Jam non ſum iratus, propter felicem exitum mei incepti. ſed ſciſne ubi nunc ſit amica tua Bacchis?* Cl. *Eſt in domo noſtrâ.* Sy. *Non eſt.* Cl. *Ubi igitur?* Sy. *Apud Cliniam.* Cl. *Occidi.* Sy. *Animo bono eſto: jam deferes ad eam argentum, quod ei promiſiſti.* Cl. *Nugaris. unde iſtud argentum ſumetur?* Sy. *A patre tuo.* Cl. *Fortaſſe derides me.* Sy. *Experiere ipſo facto.* Cl. *Certè ego ſum homo fortunatus. valde te amo, Syre.* Sy. *Quâ causâ tibi hæc pecunia tradatur, noli quærere; tantùm obſequere in tempore. Sed pater tuus domo exit. vide ne tu mirari quicquam videaris, quomodo evenit quòd argentum accipias deferendum ad Bacchidem: obſecundato in loco. Facito id quod imperabit; loquere admodum pauca verba, ne ex ſermone tuo ulla ſuſpicio ei oboriatur,*

ACTUS IV. SCENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

Ch. UBI Clitipho nunc eſt? *Sy.* eccum me, inque. *Cl.* eccum hîc tibi.
Ch. Quid rei eſſet, dixtî huic? *Sy.* dixi pleraque omnia.
Ch. Cape hoc argentum, ac defer. *Sy.* hei, quid ſtas, lapis?
Quin accipis? *Cl.* cedò ſanè. *Sy.* ſequere hàc me ocyùs.
Tu hû nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil eſt illîc, quòd moremur diutiùs.
Ch. Minas quidem jam decem habet à me filia,
Quas pro alimentis eſſe nunc duco datas.
Haſce ornamentis conſequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis appoſcunt duo.
Quàm multa injuſta ac prava fiunt moribus!
Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus eſt
Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

Ch. *Ubi nunc eſt Clitipho?* Sy. *Clitipho, dic, Adſum.* Cl. *Hîc adſum, tibi morem gerere paratus.* Ch. *Syre, dixiſtine filio meo quæ res eſſet, quare mittam hoc argentum?* Sy. *Dixi pleraque omnia.* Ch. *Cape has decem minas, Clitipho, ac defer ad Bacchidem.* Sy. *Hei, ſtupide, cur ſtas? cur non accipis argentum?* Cl. *Certè dato.* Sy. *Sequere me per hanc viam citò. Tu, Chremes, interea dum ibimus, expectabis nos in hoc loco, donec egredimur: nam nulla eſt cauſa, propter quam longam moram faciamus iſtîc, ubi eſt Bacchis.* Ch. *Certè filia mea à me jam habet decem minas, quas æſtimo me dediſſe pro nutrimentis ejus. Alteræ decem minæ conſequentur haſce pro ornamentis corporis. Hæc deinde ornamenta requirent ſibi adjungi duo talenta pro dote. Quàm multa iniqua & perverſa fiant his corruptis temporis moribus! ut nimii & ſupervacanei ſumptus in liberis & educandis & elocandis fiant! Aliquis eſt nunc reperiendus mihi ſponſus filiæ, omnibus aliis negotiis prætermiſſis cui dem bona mea parta corporis operâ, & mentis induſtriâ.*

ACTUS IV. SCENA VIII.

MENEDEMUS. CHREMES.

Me. MUltò omnium nunc me fortunatiſſimum Factum puto eſſe, gnate, cùm te intelligo
Reſipîſſe. *Ch.* ut errat! *Me.* te ipſum quærebam, Chreme.
Serva, quod in te eſt, filium, & me, & familiam.
Ch. Cedò, quid vis faciam? *Me.* invenîſti hodie filiam.
Ch. Quid tum? *Me.* hanc uxorem ſibi dari volt Clinia.
Ch. Quæſo, quid tu hominis es? *Me.* quid? *Ch.* jamne oblitus es,

Me. *Mi fili, exiſtimo me factum eſſe multò feliciſſimum omnium, qui nunc vivunt, cùm cognoſco te ad meliorem mentem rediîſſe.* Ch. *Quantùm fallitur arbitrans filium reſipuiſſe!* Me. *O Chreme, te ipſum quærebam. Serva, me, & filium Cliniam, & familiam, quod potes.* Ch. *Dic, quid me vis facere?* Me. *Filiam tuam hodierno die reperiſti.* Ch. *Quid inde ſequitur?* Me. *Clinia cupit hanc filiam tuam ſibi tradi in uxorem.* Ch. *Obſecro, qualis homo es tu?* Me. *Qualis homo ſim?* Ch. *An oblivioni mandâſti ea,*

Inter nos quid ſit dictum de fallaciâ,
Ut eâ viâ abs te argentum auferretur? *Me.* ſcio.
Ch. Ea res nunc agitur ipſa. *Me.* quid dixti, Chreme?
Erravi. res acta eſt. quantâ de ſpe decidi!
Ch. Imò hæc quidem quæ apud te eſt, Clitiphonis eſt
Amica. *Me.* ita aiunt. *Ch.* Et tu credis? *Me.* omnia.
Ch. Et illum aiunt velle uxorem, ut, cùm deſponderis,
Des quî aurum, ac veſtem, atque alia, quæ opus ſunt, comparet.
Me. Id eſt profectò: id amicæ dabitur. *Ch.* ſcilicet
Daturum? *Me.* ah! fruſtrà igitur gaviſus ſum miſer.
Quidvis tamen jam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te reſponſum, Chreme,
Ne ſentiat me ſenſiſſe, atque ægrè ferat?
Ch. Ægrè? nimiùm illi, Menedeme, indulges. *Me.* ſine:
Inceptum eſt: perfice hoc mihi perpetuum, Chreme.
Ch. Dic conveniſſe; egiſſe te de nuptiis.
Me. Dicam; quid deinde? *Ch.* me facturum eſſe omnia;
Generum placere: poſtremò etiam, ſi voles,
Deſponſam quoque eſſe dicito. *Me.* hem, iſtuc volueram.
Ch. Tantò ocyùs te ut poſcat, & tu id, quod cupis,
Quàm ocyſſimè ut des. *Me.* cupio. *Ch.* næ tu propediem,
Ut iſtam rem video, iſtius obſaturabere.
Sed hæc ut ſunt, cautim & paulatim dabis,
Si ſapies. *Me.* faciam. *Ch.* abi intrò: vide, quid poſtulet.
Ego domi ero, ſi quid me voles, *Me.* ſanè volo:
Nam te ſcientem faciam, quidquid egero.

quæ collocuti ſumus de fallaciâ in te per ſervum faciendâ; ſcilicet ut ficto matrimonio, argentum tibi eriperetur? Me. *Teneo memoriâ ea, de quibus inter nos convenit.* Ch. *Fallacia iſta nunc fit, quam tu putas eſſe rem ſeriam.* Me. *O Chreme, quid dixiſti? falſus ſum. ſic res acta eſt, ut decipiar. quantâ ſpe privatus ſum!* Ch. *Imò hæc Bacchis, quæ eſt in ædibus tuis, eſt amica Clitiphonis.* Me. *Sic dicunt filius, & ſervi.* Ch. *Et tu credis?* Me. *Credo.* Ch. *Et illi ſervi dicunt illum filium tuum Cliniam petere ſibi uxorem; ut ubi filiam meam in matrimonium illi promiſerim, ei tradas pecuniam, quâ coëmat ornamenta aurea, ac veſtimenta, atque alium ornatum qui ad nuptias requiritur.* Me. *Certè ita res ſe habet: id argentum dabitur amicæ Bacchidi.* Ch. *Scilicet credas eum daturum!* Me. *Vah! igitur ego miſer fruſtrà lætatus ſum, exiſtimans filium reſipuiſſe. tamen malo quidvis mihi perire, quàm filium. Quid referam filio nunc te mihi reſpondiſſe, Chreme, ne filius intelligat me intellexiſſe fallaciam, idque moleſtè ferat?* Ch. *Moleſtè ferat? O Menedeme, nimiùm illi permittis.* Me. *Sine, jam incepi ei indulgere: perfice, ô Chreme, ut perpetuò id mihi liceat.* Ch. *Dic illi te me adiîſſe; & mecum de nuptiis contrahendis egiſſe.* Me. *Dicam: quid poſtea?* Ch. *Dic me eſſe facturum omnia, quæ petit; dic quoque gratum eſſe mihi, eum mihi generum fieri: poſtremò ſi voles, dicito filiam meam à me ipſi deſponſam eſſe.* Me. *Filiam tuam ipſi eſſe deſponſam? hem, cupiebam te hæc dicere, ut ei renunciarem.* Ch. *Dic illi iſta, ut tantò citiùs à te pecuniam petat, & tu illi quàm citiſſimè quòd cupis illi dare, largiaris.* Me. *Cupio dari, quodcumque poſcet.* Ch. *Certè ut conſidero ſumptum, quem es facturus, brevi te ſatias capiet iſtius filii. Sed, ita ut hæ res ſe habent, ſi ſapienter vis te gerere, dabis argentum cum omni cautelâ & minutim.* Me. *Ita faciam.* Ch. *Abi domum tuam: vide quid petat. ego manebo domi, ſi quid voles me facere.* Me. *Sanè volo: nam nihil faciam quicquam niſi ex tuo conſilio.*

ACTUS V. SCENA I.

Menedemus. Chremes.

Me. EGO, me non tam aſtutum neque ita perſpicacem eſſe, id ſcio:
Sed hic adjutor meus & monitor & præmonſtrator Chremes
Hoc mihi præſtat. In me quidvis harum rerum convenit,
Quæ ſunt dictæ in ſtultum, caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus:
In illum nîl poteſt: exſuperat ejus ſtultitia omnia hæc.
Ch. Ohe, jam deſine deos, uxor, gratulando obtundere,
Tuam eſſe inventam gnatam; niſi illos tuo ex ingenio judicas,
Ut nil credas intelligere, niſi idem dictum eſt centies.
Sed interim quid illîc gnatus ceſſat cum Syro? *Me.* Quos ais homines, Chreme, ceſſare? *Ch.* hem, Menedeme, advenis?
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nunciâſtin'? *Me.* omnia.
Ch. Quid ait? *Me.* Gaudere adeò occepit, quaſi qui cupiunt nuptias.
Ch. Ha, ha, he. *Me.* Quid riſiſti? *Ch.* ſervi venêre in mentem Syri
Calliditates. *Me.* itane? *Ch.* voltus quoque hominum fingit ſcelus.
Me. Gnatus quod ſe aſſimulat lætum, id dicis? *Ch.* id. *Me.* idem iſtuc mihi
Venit in mentem. *Ch.* veterator. *Me.* magì' ſi magì' nôris, putes
Ita rem eſſe. *Ch.* aîn' tu? *Me.* quin tu auſculta. *Ch.* mane: priùs hoc ſcire expeto,
Quid perdideris: nam ubi deſponſam nunciâſti filio,
Continuò injeciſſe verba tibi, Dromonem ſcilicet,
Sponſæ veſtem, aurum, atque ancillas opus eſſe; argentum ut dares.

Me. *Certè ſcio me non eſſe tam callidum, neque ita circumſpectum: ſed hic Chremes auxiliator meus & conſiliarius & præceptor in hoc me anteit. Omnia quæ dicuntur in ſtultum, in me concurrunt, caudex, ſtipes, aſinus, plumbeus: in illum nequaquam: nam ejus vecordia excedit hæc omnia.* Ch. *Ohe uxor, ceſſa tædio & moleſtiâ deos afficere toties gratias agendo; niſi illos ex tuâ naturâ æſtimes, ut tibi perſuadeas nihil illos percipere, niſi eadem centies eis dixeris. Sed interea cur Clitipho moratur tamdiu cum Syro apud Menedemum?* Me. *O Chremes, quos homines dicis morari tamdiu?* Ch. *O Menedeme, ergo hîc ades? dic mihi, retuliſtine Cliniæ quæ tibi reſpondi?* Me. *Omnia.* Ch. *Quid dixit?* Me. *Incepit lætari, tanquam illi qui volunt cupidè uxorem habere.* Ch. *Ha, ha, he.* Me. *Quid riſiſti?* Ch. *Aſtutiæ Syri venerunt mihi in memoriam.* Me. *Itane eſt?* Ch. *Etiam ſceleſtus ille format & docet homines vultus componere ad ſimulandum quemlibet habitum.* Me. *An hoc ais, quòd filius Clinia fingit ſe eſſe lætum?* Ch. *Scilicet.* Me. *Ejuſdem rei memini.* Ch. *Syrus eſt veteranus in aſtutiâ & fallaciis.* Me. *Magìs id verum eſſe, ſi eum magìs cognoſcas, exiſtimes.* Ch. *Itane eſt, ut dicis?* Me. *Quin tu auſculta.* Ch. *Siſte paululùm: priùs audire cupio quid perdideris per ejus technam & fallaciam. nam poſtquam nunciâſti filio tuo filiam meam Antiphilam illi in uxorem à me promiſſam, nonne verum eſt Dromonem dixiſſe tibi ilico neceſſe eſſe, ut dares ſponſæ filii veſtimenta ornamenta aurea, pediſſequas, ſervas, argentum?*

Me. Non

Me. Non. *Ch.* quid non? *Me.* non, inquam. *Ch.* neque ipſe gnatus? *Me.* Nîl prorsùs, Chreme,
Magìs unum etiam inſtare, ut hodie confierent nuptiæ.
Ch. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? *Me.* nihil.
Ch. Quamobrem? *Me.* Neſcio equidem: ſed te miror, qui alia tam planè ſcias.
Sed tuum ille quoque Syrus idem mirè finxit filium,
Ut ne paululùm quidem ſuboleat amicam eſſe hanc Cliniæ.
Ch. Quid ais? *Me.* mitto jam oſculari, atque amplexari: id nîl puto.
Ch. Quid eſt, quod ampliùs ſimuletur? *Me.* vah! *Ch.* quid eſt? *Me.* audi modò.
Eſt mihi ultimis conclave in ædibus quoddam retro;
Huc eſt intrò latus lectus; veſtimentis ſtratus eſt.
Ch. Quid, poſtquam hoc eſt factum? *Me.* dictum factum, huc abiît Clitipho.
Ch. Solus? *Me.* ſolus. *Ch.* timeo. *Me.* Bacchis conſecuta eſt illico.
Ch. Sola? *Me.* ſola. *Ch.* periî. *Me.* ubi abiêre intrò, operuêre oſtium. *Ch.* hem!
Clinia hæc fieri videbat? *Me.* quid ni? unà mecum ſimul.
Ch. Filii eſt amica Bacchis, Menedeme: occidi.
Me. Quamobrem? *Ch.* decem dierum vix mî eſt familia.
Me. Quid? iſtuc times, quòd operam amico ille dat ſuo?
Ch. Imò quòd amicæ. *Me.* ſi dat. *Ch.* an dubium id tibi eſt? (putas,
Quenquamne animo tam communi eſſe, aut leni
Qui ſe vidente amicam patiatur ſuam? *Me.* ha, ha, he:
Quidni? quò verba faciliùs dentur mihi.
Ch. Derides? meritò mihi nunc ego ſuccenſeo.
Quot res dedêre, ubi poſſum perſentiſcere.
Ni eſſem lapis? quæ vidi! væ miſero mihi!

Me. *Nihil mihi quidquam horum dixit.* Ch. *Quid non dixit?* Me. *Nihil, inquam, quidquam ſimile dixit.* Ch. *Neque ipſe filius?* Me. *Nihil prorſùs, ſed potiùs urgebat ſolummodo, ut hodierno die nuptiæ celebrarentur.* Ch. *Mira refers. quid Syrus ſervus meus? nihilne etiam quidquam petiît?* Me. *Nihil.* Ch. *Cur nihil petiît?* Me. *Hoc ego quidem ignoro: ſed te illud neſcire valde miror, qui tam clarè & perſpicuè res alias ſcias. Ille idem Syrus informavit etiam mirum in modum filium, adeò ut ne tantillùm quidem ſentiat quiſquam amorem Cliniæ erga Bacchidem.* Ch. *Quid ais?* Me. *Nunc omitto oſculationes atque amplexus Clitiphonis & Bacchidis: hæc nihil reputo.* Ch. *Quid eſt quod ampliùs ſimulari poſſit, ubi ventum eſt ad oſcula, & amplexus?* Me. *Vah!* Ch. *Quid eſt?* Me. *Auſculta nunc mihi. Eſt quoddam cubiculum ſecretum in interiori parte domûs meæ; lectus portatus eſt intrò in iſtud cubiculum; paratus eſt, & ornatus eſt ſtragulis.* Ch. *Poſtquam hoc factum eſt, quid conſecutum?* Me. *Dicto citiùs, Clitipho in conclave ſe conjecit.* Ch. *Solus?* Me. *Solus.* Ch. *timeo.* Me. *Bacchis illico eòdem abiît poſt illum.* Ch. *Sola?* Me *Sola.* Ch. *Perditus ſum.* Me. *Poſtquam intro ierunt, clauſerunt januam.* Ch. *Hem! Clinia hæc intuebatur?* Me. *Cur non intuitus eſſet? mecum ſimul unà intuebatur.* Ch. *O Menedeme, Bacchis eſt amica filii Clitiphonis: perii.* Me. *Quamobrem?* Ch. *Vix habeo rem familiarem ad decem dies.* Me. *Quid? an times iſtud, quòd inſervit Clinia amico?* Ch. *Quin potiùs timeo, quòd amicæ inſervit.* Me. *Si verum eſt, quòd amicæ inſervit.* Ch. *An de hoc dubitas? aliquemne putas eſſe animo ita benevolo & commodo, ut ferat amicam ſuam adduci in conſpectu ſuo?* Me. *Ha, ha, he: quare non id fiat ob nos? ut faciliùs decipiar.* Ch. *Me ludis? Jure mihi nunc iraſcor. Quot ſigna hujus mali mihi data ſunt, ex quibus poſſem percipere ea, quæ adverſus me facta ſunt ab illis, niſi eſſem ſtupidior lapide? ô quæ aſpexi! væ miſero mihi!*

ANNOTATIO.

18 Me. *Vah!*] Hâc interjectione *Vah* Menedemus ſignificat multò plura eſſe ignota Chremeti.

At næ illud haud inultum, ſi vivo, ferent :
Nam jam. *Me.* non tu te cohibes ? non te reſpicis?
Non tibi ego exempli ſatìs ſum ? *Ch.* præ iracundiâ,
Menedeme, non ſum apud me. *Me* tene iſtuc (loqui ?
Nonne id flagitium eſt, te aliis conſilium dare,
Foris ſapere, tibi non poſſe te auxiliarier ?
Ch. Quid faciam ? *Me.* id, quod me feciſſe aiebas parum :
Fac te patrem eſſe ſentiat : fac ut audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poſcere ;
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deſerat.
Ch. Imò abeat multò malo quòvis gentiùm,
Quàm hîc per flagitium ad inopiam redigat patrem :
Nam ſi illi pergo ſuppeditare ſumptibus,
Menedeme, mihi illæc verè ad raſtros res redit.
Me. Quot incommoda tibi in hâc re capies, niſi caves ?
Difficilem oſtendes te eſſe, & ignoſces tamen
Pòſt, & id ingratum. *Ch.* ah ! neſcis quàm doleam. *Me.* ut lubet.
Quid hoc, quod volo—, ut illa nubat noſtro ? niſi quid eſt,
Quod malis. *Ch.* imò & gener & affines placent.
Me. Quid dotis dicam te dixiſſe filio ?
Quid obticuiſti ? *Ch.* dotis ? *Me.* ita dico. *Ch.* ah! *Me.* Chreme,
Ne quid vereare, ſi eſt minù' : nîl dos nos movet.
Ch. Duo talenta pro re noſtrâ ego eſſe decrevi ſatìs :
Sed ita dictu opu' eſt, ſi me vis ſalvom eſſe, & rem & filium,
Me mea omnia bona doti dixiſſe illi. *Me.* quam rem agis ?

ſed certè non ferent hoc facinus impunitum, ſi vita ſuppetit : nam jam. Me. *Tu non te moderaris ? tu non habes rationem prudentiæ tuæ ? non ego ſum ſufficiens exemplum tibi ?* Ch. *O Menedeme, non ſum mei compos, adeò ſum irâ commotus.* Me. *Decetne te iſtud loqui ? nonne id reprehenſione dignum, te aliis conſulere, in alienis rebus ſapientem eſſe, & te non poſſe tibi opem ferre & moderari ?* Ch. *Quid agam ?* Me. *Id quod me dicebas non ſufficienter egiſſe in filium : fac ut tuus filius experiatur te eſſe patrem ipſius : ita ut committere audeat tibi omnia conſilia, abs te petere, & poſtulare ; ne aliunde habendi, quæ cupit, facultatem inveniat, ac te relinquat.* Ch. *Quin potiùs diſcedat quòcumque volet, quàm hîc manens deducat me ad egeſtatem per nequitiam ac libidinem : nam, ô Menedeme, ſi perſeverem illi ſubminiſtrare impenſas ad fovendam meretricem, mihi res familiaris eò redigetur, ut rem ruſticam facere, fodere & arare terram cogar, ſicut tu feciſti.* Me. *Quot moleſtias capies in hâc re, niſi tibi conſulis ? tu te præbebis moroſum & durum filio, & tamen illi veniam condonabis poſtea, & ingratus erit filius : nullam gratiam veniæ habebit tibi.* Ch. *Ah ! non noviſti quanto dolore ſim affectus.* Me. *Doleas ergo quantùm libuerit tibi. Verùm num fieri tandem vis hoc, quod poſco ; ut filius meus ducat uxorem tuam filiam ? niſi quid aliud eſt, quod tu præoptes.* Ch. *Imò & Clinia futurus gener & affinitas ejus mihi ſunt grata & accepta.* Me. *Quam dotem nunciabo filio meo te dixiſſe ? cur taces ?* Ch. *Quam dotem dicere velim filiæ ?* Me. *Id quæro.* Ch. *Ah !* Me. *Nihil timeas etiamſi modicam dixeris : non dos nos ducit.* Ch. *Ego decrevi duo talenta ſufficere pro ratione noſtrorum bonorum : ſed ſi vis me eſſe ſalvum, & rem meam, & filium meum, opus eſt ut dicatur me doti conſtituiſſe omnem meam ſubſtantiam.* Me. *Quid agis ?*

ANNOTATIONES.

64 *Quid dotis dicam te dixiſſe ?*] *Dicere dotem, & promittere dotem,* differunt in antiquorum juriſconſultorum libris. Dicere dotem, eſt certis verbis promittere, nullâ interrogatione vel ſtipulatione præcedente : promittere dotem, eſt cum ſtipulatione promittere. Dotis dictione tres ſolùm perſonæ obligari poterant, ſcilicet, mulier ipſa, debitor ejus, & pater.

65 *Quid obticuiſti ?*] Ita dixit, quaſi puderet Chremetem dicere, quòd parva dos videretur ; nam tacemus conſilia, reticemus dolores, obticemus quorum nos pudet.

Ch. Id

Ch. Id mirari te ſimulato, & illum hoc rogitato ſimul,
Quamobrem id faciam. *Me.* quin ego verò, quamobrem id facias, neſcio.
Ch. Egone? ut illius animum, qui nunc luxuriâ & laſciviâ
Diffluit, retundam, redigam ut quò ſe vortat, neſciat.
Me. Quid agis? *Ch.* mitte: ſine me in hâc re gerere mihi morem. *Me.* ſino:
Itane vis? *Ch.* ita. *Me.* fiat. *Ch.* age jam, uxorem ut accerſat, paret
Se. hic ita, ut liberos eſt æquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum. *Me.* quid eum? *Ch.* egone? ſi vivo, adeò exornatum dabo,
Adeò depexum, ut, dum vivat, meminerit ſemper mei:
Qui ſibi me pro ridiculo ac delectamento putat.
Non, ita me dî ament, auderet facere hæc viduæ mulieri,
Quæ in me fecit.

Ch. *Fingito te mirari quamobrem id faciam. & ſimul quærito ab illo (filio Clitiphone) quam putet eſſe hujus rei cauſam.* Me. *Quinimo, certè egomet ignoro, cur illud agas.* Ch. *Cur ego id agam? ut reprimam illius mentem, qui diſſolutus eſt libidine & petulantiâ, & deducam in eum ſtatum, ut neſciat in quam partem ſe vertat.* Me. *Quid facis?* Ch. *Omitte, ac permitte ſatisfacere animo meo in hâc re.* Me. *Non impedio: viſne ut ita fiat?* Ch. *Ita volo.* Me. *Fiat.* Ch. *Age, ut jam Clinia accerſat Antiphilam, præparet ſe ad nuptias, hic (Clitipho) ita verbis convictus objurgabitur, ut juſtum eſt reprehendi liberos à parentibus. Sed Syrum puniam ſupplicio quo dignus eſt.* Me. *Cur illum punies?* Ch. *Quæriſne? Si vita ſupereſt, ita illum excultum, politum, & comptum dabo, ut mei ſemper recordaturus ſit: qui Syrus putat me eſſe dignum, quem ludibrio habeat & fallat. dii ita mihi ſint propitii; ille Syrus non auderet facere viduæ mulierculæ ludos & technas, quas mihi fecit.*

ACTUS V. SCENA II.

Clitipho. Menedemus. Chremes. Syrus.

Cl. Itane tandem, quæſo, eſt, Menedeme, ut pater
Tam in brevi ſpatio omnem de me ejecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum ſceleris admiſi miſer?
Vulgò id faciunt. *Me.* ſcio tibi eſſe hoc gravius multò ac durius,
Cui fit; verùm ego haud minùs ægrè patior, id quî neſcio,
Nec rationem capio, niſi quòd tibi bene ex animo volo. *Cl.* hîc
Patrem adſtare aiebas? *Me.* eccùm. *Ch.* quid me incuſas, Clitipho?
Quidquid ego hujus feci, tibi proſpexi & ſtultitiæ tuæ.
Ubi te vidi animo eſſe omiſſo, &, ſuavia in præ- (ſentiâ

Cl. *O Menedeme, rogo, itane tandem pater expulit animo omnem paternam benevolentiam in tam parvo tempore? propter quod delictum? quod tam grave ſcelus ego infelix commiſi? æquales mei facere ſolent, quod ego feci.* Me. *Scio hoc tibi, cui fit, eſſe moleſtius & acerbius multò quàm ulli alii; ſed ego id fero non minùs moleſtè tui cauſâ, id quomodo neſcio, nec cauſam, cur doleam, intelligo, niſi quòd tibi cupio quævis omnia.* Cl. *Dicebas hîc patrem meum propè eſſe?* Me. *Ecce eum.* Ch. *O Clitipho, quid me culpas? quidquid in hâc re feci, ut providerem tibi & tuæ inſaniæ, id factum eſt. Poſtquam te cognovi eſſe deſidem & ignavum, & reputare ea eſſe præcipua,*

Quæ eſſent, prima habere, neque conſulere in longitudinem;
Cepi rationem, ut neque egeres, neque ut hæc poſſes perdere.
Ubi, cui decuit primò, tibi non licuit per te mihi dare,
Abiî ad proxumos tibi qui erant; eis commiſi, & (credidi.
Ibi tuæ ſtultitiæ ſemper erit præſidium, Clitipho;
Victus, veſtitus, quo in tectum te receptes. *Cl.* hei mihi!
Ch. Satiùs eſt, quàm, te ipſo hærede, hæc poſſidere Bacchidem.
Sy. Diſperiî: ſceleſtus quantas turbas concivi in- (ſciens?
Cl. Emori cupio. *Ch.* priùs quæſo diſce, quid ſit vivere.
Ubi ſcies, ſi diſplicebit vita, tum iſtôc utitor.
Sy. Here, licetne? *Ch.* loquere. *Sy.* at tutò? *Ch.* loquere. *Sy.* quæ iſta eſt pravitas,
Quæve amentia eſt, quod peccavi ego, id obeſſe huic? *Ch.* ilicet.
Ne te admiſce: nemo accuſat, Syre, te; nec tu aram tibi,
Neque precatorem paràris. *Sy.* quid agis? *Ch.* nîl ſuccenſeo,
Nec tibi, nec huic; nec vos eſt æquum, quod facio, mihi.
Sy. Abiit: vah! rogâſſe vellem. *Cl.* quid, Syre? *Sy.* unde mihi peterem cibum:
Ita nos alienavit. tibi jam eſſe ad ſororem intelligo.
Cl. Adeòn' rem rediiſſe, ut periculum etiam fame mihi ſit, Syre?
Sy. Modò liceat vivere, ſpes eſt. *Cl.* quæ? *Sy.* nos eſurituros ſatis.
Cl. Irrides in re tantâ, neque me quidquam conſilio adjuvas?
Sy. Imò & ibi nunc ſum, & uſque dudum id egi, dum loquitur pater:
Et, quantùm ego intelligere poſſum. *Cl.* quid? *Sy.* non abiérit longiùs.
Cl. Quid eſt ergo? *Sy.* ſic eſt, non eſſe horum te, arbitror. *Cl.* quid iſtuc, Syre?

quæ tibi dulcia & jucunda ſunt in tempore præſenti, neque providere longè in futurum; inveni modum, ut neque tu indigeres neceſſariis, neque poſſes abſumere hæc mea bona. Poſtquam tibi, cui debui primò hæredi, non potui propter tuos mores mea bona donare, converti me ad conſanguinitate tibi proximos, nempe ad ſororem: eorum fidei commendavi, ô Clitipho, illa bona. apud eos quoddam perfugium, atque auxilium habebis ſemper tuæ ſtultitiæ; victum, veſtitum & tectum, quò te recipias. Cl. *Hei mihi!* Ch. *Meliùs eſt ita me diſpoſuiſſe de bonis meis, quam Bacchidem hæc habere: quod fieret, ſi tu eſſes mihi hæres.* Sy. *Diſperii: quantos motus ego ſceleſtus excitavi imprudens?* Cl. *Mortem omnino deſidero.* Ch. *Obſecro, diſce primò quid ſit cum virtute & ratione vivere. Poſtquam didiceris, ſi vitæ pertæſus fueris, tunc utitor hoc ſermone.* Sy. *An permittis mihi te alloqui?* Ch. *Loquere.* Sy. *At licetne loqui ſine periculo?* Ch. *Loquere.* Sy. *Quæ eſt iſta perverſitas, vel quæ eſt iſta mentis inſania, id nocere huic filio tuo, quod peccatum commiſi?* Ch. *Ilicet; actum eſt; quod conſtitui perficietur. noli te in hoc negotio interponere: ô Syre, nemo accuſat te; noli tibi quærere aſylum, nec deprecatorem.* Sy. *Quid agis?* Ch. *Non indignor, neque ulla tibi minitor, neque Clitiphoni; nec juſtum eſt vos viciſſim mihi iraſci de eo, quod facio.* Sy. *Diſceſſit: ac vellem eum interrogâſſe.* Cl. *Quid?* Sy. *Unde mihi cibus dabitur: ita abdicavit nos. nunc video te victum habere apud ſororem, quam hæredem ſibi conſtituit.* Cl. *Adeòne id verum eſt fortunam meam redactam eſſe in eum ſtatum, ut periculum ſubeam fame pereundi?* Sy. *Dummodò permittatur nobis frui vitâ, ſpes eſt.* Cl. *Quænam ſpes relicta eſt.* Sy. *Spes eſt fore, ut non mediocriter eſurie premamur.* Cl. *Rides in re tam ſeriâ & miſerâ, neque aliquantulùm conſilio mihi ſuccurris?* Sy. *Imò, & nunc præſtò ſum tibi adjutor, & ſemper adhuc fui, etiam dum pater loquebatur tecum: & quantùm conjicere poſſum.* Cl. *Quid eſt?* Sy. *Non diu pater abſens futurus eſt.* Cl. *Ergo quid eſt?* Sy. *Ita res ſe habet, opinor, te non eſſe filium horum Chremetis & Soſtratæ.* Cl. *O Syre, cur dicis iſtud?*

Satîn'

Satîn' ſanus es? *Sy.* ego dicam, quod mî in mentem: tu dijudica.
Dum iſtis fuiſti ſolus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior eſſet, te indulgebant; tibi dabant: nunc filia
Poſtquam eſt inventa vera, inventa eſt cauſſa, quâ te expellerent.
Cl. Eſt veriſimile. *Sy.* an tu ob peccatum hoc eſſe illum iratum putas?
Cl. Non arbitror. *Sy.* nunc aliud ſpecta: matres omnes filiis
In peccato adjutrices, auxilio in paternâ injuriâ
Solent eſſe: id non fit. *Cl.* verum dicis: quid ergo nunc faciam, Syre?
Sy. Suſpicionem iſtam ex illis quære: rem profer palam.
Si non eſt verum, ad miſericordiam ambos adduces citò, aut
Scibis cujus ſis. *Cl.* rectè ſuades: faciam. *Sy.* ſat hoc rectè mihi in
Mentem venit: namque adoleſcens quàm minimâ in ſpe ſitus erit,
Tam facillimè patris pacem in leges conficiet ſuas.
Etiam haud ſcio an uxorem ducat, ac Syro nîl gratiæ.
Quid hoc autem? ſenex exit foras: ego fugio: adhuc quod factum eſt
Miror, non juſſiſſe illico me arripi: ad Menedemum hinc pergam: eum
Precatorem mihi paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.

ſatìſne mentis compos es? Sy. *Ego dicam quod menti occurrit: tu arbitrare. Quamdiu parentibus unicus eſſe exiſtimatus es, quamdiu nulla fuit illis major & propinquior voluptas quàm in te, tibi favebant & faciles erant; tibi largè dabant: nunc poſtquam Antiphila filia reperta eſt, occaſio eſt reperta, propter quam te ejicerent.* Cl. *Quod ais probabile eſt.* Sy. *An opinaris illum indignatum eſſe ab hoc flagitium; quòd ſcivit te Bacchidem amare?* Cl. *Non opinor.* Sy. *Nunc conſidera aliam rem: omnes matres ut plurimùm ſunt auxiliatrices filiis ſuis, cùm peccaverunt, & opem iis ferunt, quando pater in eos iniquè agit: nunc vides matrem tuam minimè te adjuvare.* Cl. *Dicis verum: quod ergo, Syre, mihi nunc agendum eſt?* Sy. *Quære ab illis id quod ſuſpicaris; an ſis eorum filius, necne: dic illis planè, quare adductus ſis in eam ſuſpicionem. Si id falsò ſuſpicaris, ſtatim adduces eos ad miſerendum tui: aut ſi verum eſt te non eſſe eorum filium, ſcies ex eorum relatu cujus ſis.* Cl. *Bene mihi conſulis: quod ſuades faciam.* Sy. *Satìs commodè hæc cogitatio mentem ſubiît, mihique valde iſtud conſilium placet: namque juvenis quantò minùs ſpei ſe habere ſimulabit, fore ut pro filio admittatur; tantò faciliùs pacem inibit, cum bono patre his conditionibus quas dare voluerit filius. Et fortaſſe continget ut Clitipho uxorem ducat; nihil tamen gratiæ habeatur Syro. Quid autem eſt hoc? Chremes egreditur: ego fugâ mihi conſulo: miror cum non imperâſſe adhuc me comprehendi: perfugiam ad Menedemum, comparabo eum mihi interceſſorem: non fido ſeni noſtro Chremeti.*

ACTUS V. SCENA III.

SOSTRATA. CHREMES.

So. PRofectò, niſi caves tu homo, aliquid gnato conficies mali:
Idque adeò miror, quî tam ineptum quidquam potuerit tibi
Venire in mentem, mi vir. *Ch.* oh pergîn' mulier eſſe? nullamne ego

So. *Certè, niſi [illegible] tu homo, aliquid [illegible] procurabis filio: & [illegible] miror, mi conjux, [illegible] pacto quicquam [illegible] dum potueris in [illegible] inducere.* Ch. *Oh, [illegible] veraſne mulier moleſta [illegible] Nullamne*

unquam rem volui, ut non mihi contraria fueris? Sed ſi nunc ego te interrogem quid eſt, in quo errem, aut quare id faciam, neſcias reſpondere; in quâ re nunc tam audacter reſiſtis mihi, ô fatua! So. *Ego ignoro ſcilicet?* Ch. *Quin verò malo fateri te ſcire, & intelligere quid velim dicere, quàm me de eâdem re ſermonem redintegrare.* So. *Quin verò nullam æquitatis rationem habes, qui velis me ſilere de re tanti momenti, in quâ agitur de pernicie tibi.* Ch. *Non peto ut ſileas: jam loquere quantum voles: nihilo minùs exequar quod inſtitui.* So. *Exequeris?* Ch. *Verum dico.* So. *Non conſideras, quantum mali moveas ex hâc re, exhæredatione filii? ipſe filius in ſuſpicionem venit ſe eſſe ſuppoſitum, non verum filium.* Ch. *Se eſſe ſuppoſitum opinatur?* So. *Certè, mi conjux.* Ch. *Fatere non eſſe filium tuum.* So. *Au, rogo te, iſtud eveniat inimicis noſtris. Egone dicam hunc non eſſe filium meum, qui ſit meus?* Ch. *Quid? an vereris, ne non poſſis cùm volueris probare in judicio illum eſſe filium tuum?* So. *Idcone quòd filia eſt reperta, hunc ſimiliter meum eſſe filium probare poſſim?* Ch. *Non propter hoc dico: ſed propter aliud quod magìs fide dignum eſt, quia nempe tibi moribus eſt perſimilis; idcirco facili probatione convinces eum te peperiſſe: nam ipſe eſt tibi ſimillimus: nullum vitium illi relictum eſt, quod non & in te appareat: præterea nulla fœmina partu ederet filium ejuſmodi, niſi tu. Sed ipſe Clitipho exit: quàm gravis & ſerius! Si rei veritatem cognoſcas; tunc judices de ejus moribus quales ſint, an revera ſit ſeverus & gravis.*

Rem unquam volui, quin tu in eâ re mihi advorſatrix fueris, Soſtrata? at
Si rogitem jam, quid eſt quod peccem, aut quamobrem id faciam, neſcias;
In quâ re nunc tam confidenter reſtas, ſtulta! *So.* ego neſcio?
Ch. Imò ſcis, potiùs quàm quidem redeat ad integrum eadem oratio.
So. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tantâ poſtules.
Ch. Non poſtulo: jam loquere: nihilo minùs ego hoc faciam tamen.
So. Facies? *Ch.* verum. *So.* non vides, quantum mali ex eâ re excites?
Subditum ſe ſuſpicatur. *Ch.* ſubditum! aîn' tu? *So.* certè inquam, mi vir.
Ch. Confitere tuum non eſſe. *So.* au, obſecro te, iſtuc inimicis ſiet.
Egon' confitear meum non eſſe filium, qui ſit meus?
Ch. Quid? metuis ne non, cùm velis, convincas eſſe illum tuum?
So. Quòd filia eſt inventa? *Ch.* non: ſed, quod magì' credendum ſiet,
Id quòd eſt conſimilis moribus,
Facilè convinces ex te natum: nam tui ſimilis eſt probè:
Nam illi nihil vitii eſt relictum, quin ſit & idem tibi:
Tum præterea talem, niſi tu, nulla pareret filium.
Sed ipſe egreditur: quàm ſeverus! rem, cùm videas, cenſeas.

ACTUS V. SCENA IV.

CLITIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

Cl. *O mater, ſi unquam fuit tempus ullum, in quo tibi fui delectationi, appellatus filius tuus, te volente me talem credi, quæſo ut recorderis illius temporis, atque ut te miſericordia mei egeni te moveat; quoniam peto, & cupio, ut indices mihi veros meos parentes.*

Cl. SI unquam ullum fuit tempus, mater, cùm ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tuâ voluntate, obſecro
Ejus ut memineris, atque inopis nunc te miſereſcat mei;
Quod peto, & volo, parenteis meos ut commonſtres mihi.

So. Ob-

So. Obſecro, mi gnate, ne iſtuc in animum inducas tuum,
Alienum eſſe te. *Cl.* ſum. *So.* miſeram me! hoccine quæſiſti, obſecro?
Ita mihi atque huic ſis ſuperſtes, ut ex me atque ex hoc natus es:
Et cave poſthac, ſi me amas, unquam iſtuc verbum ex te audiam. *Ch.* at
Ego, ſi me metuis, mores cave in te eſſe iſtos ſentiam.
Cl. Quos? *Ch.* ſi ſcire vis, ego dicam: gerro, iners, fraus, helluo,
Ganeo, damnoſus: crede, & noſtrum te eſſe credito.
Cl. Non ſunt hæc parentis dicta. *Ch.* non. ſi ex capite ſis meo
Natus, item ut aiunt Minervam eſſe ex Jove, eâ cauſſâ magìs
Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.
So. Dî iſtæc. *Ch.* deos neſcio: ego, quod potero, enitar ſedulò.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abeſt, non quæris; patri
Quomodo obſequare. & ſerves quod labore invenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pu(det
Dicere, hâc preſente, verbum turpe; at te id nullo modo
Facere puduit. *Cl.* eheu quàm ego nunc totus diſpliceo mihi!
Quàm pudet! neque, quod principium incipiam ad placandum, ſcio.

So. *Fili mi, rogo ne iſtud tibi perſuadeas, te eſſe ſuppoſitum & falſum filium.* Cl. *Sum.* So. *O me infelicem! an hoc, amabò, quærere potuiſti? ita mihi ac Chremeti ſupervivas, ut ex me matre, atque hoc patre genitus es: & vide, ſi me amas, ut nunquam iſta proferas.* Ch. *Sed ſi me times, cave ne intelligam iſtos mores malos ineſſe tibi.* Cl. *Quos mores?* Ch. *Si vis ſcire, ego exponam: cave ne ſis nugator, ineptus, ignavus, ſine arte & induſtriâ, fraudulentus, vórax, bonorum conſumptor, ſcortator, pernicioſus tuis parentibus (ut qui à me decem minas Bacchidi per ſervum extorſiſti) crede meis præceptis, & ita credito te eſſe noſtrum filium.* Cl. *Talia verba contumelioſa nunquam procedunt ab eo qui verus eſt pater.* Ch. *Non patiar me notari infamiâ propter tuam nequitiam, eâ cauſâ quia ſis filius meus; etiamſi ex meo capite ortus fueris, ſimiliter ut poëtæ fingunt Palladem eſſe natam ex Jove.* So. *Dii iſtud prohibeant, te fieri infamem propter filium.* Ch. *Neſcio an diî probibituri ſint: cavebo ego diligenter ne fiam, quantùm potero. Tu quæris id, quod habes, nempe parentes: non id, quod abeſt tibi, videlicet quomodo complaceas patri, & conſerves id boni, quod pater acquiſivit multo labore. Non erubuiſti adducere mihi ante conſpectum meum per fraudem & mendacia eam, quam ut infamem pudet me nominare coram matre tuâ, fingendo eam eſſe amicam Cliniæ: at te non puduit facere rem flagitioſam & turpem.* Cl. *Eheu quantùm me nunc mei tædet! quantùm me pudet id feciſſe! neque ſcio unde incipiam, ut patrem iratum leniam, & placitum reddam.*

ACTUS V. SCENA V.

MENEDEMUS. CHREMES. CLITIPHO. SOSTRATA.

Me. ENimvero Chremes nimis graviter cruciat adoleſcentulum,
Nimiſque inhumanè: exeo ergo, ut pacem conciliem. optumè
Ipſos video. *Ch.* ehem, Menedeme, cur non acceſſi jubes

Me. *Profectò Chremes nimis acerbe nimiſque inhumanè objurgando vexat adoleſcentem Clitiphonem: ergo egredior ad eos, ut pacem inter eos componam. video ipſos opportunè.* Ch. *Ehem, Menedeme, cur non mandas accerſi*

Filiam,

Filiam, & quod dotis dixi, firmas? *So.* mi vir, te obſecro
Ne facias. *Cl.* pater, obſecro ut mî ignoſcas. *Me.* da veniam, Chreme:
Sine te exoret. *Ch.* egon' mea dona ut dem Bacchidi dono ſciens?
Non faciam. *Me.* at id nos non ſinemus. *Cl.* ſi me vivum vis, pater,
Ignoſce. *So.* age, Chremes mi. *Me.* age, quæſo, ne tam obfirma te, Chreme.
Ch. Quid iſtuc? video non licere, ut cœperam, hoc pertendere.
Me. Facis, ut te decet. *Ch.* eâ lege hoc adeò faciam; ſi facit id,
Quod ego hunc æquom cenſeo. *Cl.* pater, omnia faciam: impera.
Ch. Uxorem ut ducas. *Cl.* pater. *Ch.* nihil audio. *Me.* ad me recipio;
Faciet. *Ch.* nîl etiam audio ipſum. *Cl.* periî. *So.* an dubitas, Clitipho?
Ch. Imò utrum vult. *Me.* faciet omnia. So. *hæc dùm incipias, gravia ſunt,*
Dumque ignores: ubi cognôris, facilia. *Cl.* faciam, pater.
So. Nate mi, ego pol tibi dabo illam lepidam, quam tu facilè ames,
Filiam Phanocratæ noſtri. *Cl.* rufamne illam virginem,
Cæſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum, pater.
Ch. Eja, ut elegans eſt! credas animum ibi eſſe? *So.* aliam dabo.
Cl. Quid iſtuc? quandoquidem ducenda eſt, egomet habeo propemodum,
Quam volo. *So.* nunc laudo te, gnate. *Cl.* Archonidis filiam.
So. Perplacet. *Cl.* pater, hoc nunc reſtat. *Ch.* quid? *Cl* Syro ignoſcas volo,
Quæ meâ cauſâ fecit. *Ch.* fiat. Ω Vos valete, & plaudite.

filiam meam Antiphilam, ut ſit tibi nurus; & cur non approbas & admittis eam dotem quam dixi? So. *O, mi conjux, ne facias; id exhæredans filium, te precor.* Cl. *O pater, tibi ſupplico ut mihi parcas.* Me. *O, Chreme, parce illi, permitte ut precibus id à te impetret.* Ch. *Ut ego donem mea bona meretrici Bacchidi ſciens, videns? non faciam.* Me. *At nos non permittemus quoque.* Cl. *O pater, da mihi veniam ſi vis mihi vitam amplius ſuperesse.* So. *Age, Chremes mi, fac quod petitur.* Me. *O Chreme, ignoſce; noli te tam obſtinatum oſtendere.* Ch. *Quid hoc ſibi vult? video non mihi permitti perficere hoc quod inceperam.* Me. *Facis, ut tibi convenit.* Ch. *Eâ conditione ignoſcam Clitiphoni; ſi exequatur quod ego arbitror juſtum eſſe eum exequi.* Cl. *O pater, faciam omnia: impera.* Ch. *Impero, ut ducas uxorem.* Cl. *O pater.* Ch. *Nullam excuſationem audio.* Me. *Rem in me recipio, Clitiphonem ducturum uxorem.* Ch. *Nihil reſpondentem audio ipſum.* Cl. *Nullus ſum.* So. *O Clitipho, an vereris uxorem accipere?* Ch. *Quin nil eſt quærendum, utrùm uxorem velit ducere, necne.* Me. *Faciet omnia quæ imperabis.* So. *Conſilium capere de ducendâ uxore, in principio difficile eſt ei, qui matrimonii ignarus eſt: ſed poſteaquam cognôris quid ſit, facile & gratum tibi fiet.* Cl. *Faciam, pater, ut vis.* So. *Fili mi, per Pollucem dabo tibi puellam illam venuſtam quam tu cupidè ames, filiam Phanocratæ noſtri vicini.* Cl. *Dabiſne illam puellam rufam, glaucis oculis, lentiginoſâ faciе, naſo incurvo & inflexo? ô pater, non poſſum eam ducere.* Ch. *Eja, quàm curioſus & delicatus eſt in hoc delectu! an putes ejus animum eſſe in uxore ducendâ?* So. *Dabo aliam tibi.* Cl. *Quid tantùm laborandum eſt? certè quoniam neceſſe eſt me uxorem ducere, ego inveni ferè quod quæritur.* So. *O fili, nunc laudo te.* Cl. *Gratam habeo filiam Archonidis hujus.* So. *Valde grata eſt mihi.* Cl. *O pater, nunc reliquum eſt.* Ch. *Quidnam iſtud?* Cl. *Volo, ut Syro condones offenſas, quas in te mei cauſâ fecit.* Ch. *Fiat, ignoſcatur ei.* Ω *Vos ſpectatores valete, & plaudite.* Calliopius recenſui.

Oct. 7. 1873

P. TE-

P. TERENTII

CARTHAGINIENSIS AFRI

ADELPHI.

Acta ludis Funebribus L. Æmilii Pauli. Quos fecêre Q. Fabius Maximus, & L. Cornelius Africanus. Egerunt L. Attilius Prænestinus, & Minutius Prctimus. Modos fecit Flaccus Claudii, tibiis Sarranis. Græca eſt Menandru. Edita L. Anicio Gallo, & M. Cornelio Cethego Coſſ. Anno ab Urbe conditâ DXCV. *Ante Chriſtum natum* CLXVIII.

INTERPRETATIO EPIGRAPHES.

ADELPHI comœdia Terentii acta ludis funebribus Lucii Æmilii Pauli, quos dederunt Q. Fabius Maximus, P. Cornelius Africanus illius filii. Egerunt L. Attilius Prænestinus, & Minucius Protimus. Modos fecit & cantica Flaccus Claudii filius, tibiis Sarranis paribus, ſiniſtris. Hæc comœdia facta eſt Latina ? Græco Menandri, L. Anicio Gallo, M. Cornelio Cethego Conſulibus.

ANNOTATIONES.

ADELPHI.] Id eſt, *fratres* Græcè. Sic ideo hæc comœdia nominata eſt, quòd fratres Demea & Mitio ſenes; & Æſchinus, Cteſiphoque Demeæ filii, fabulæ ſuppeditent materiam.

Acta ludis funebribus.] Ludi funebres erant, qui in honorem defunctorum exhibebantur, quales Homerus memorat celebratos ab Achille in funere Patrocli; & Virgilius refert ab Ænea celebratos in honorem Anchiſæ parentis: ejuſmodi hic dicuntur facti à Q. Fabio Maximo, & P. Cornelio Africano patri ipſius naturali L. Æmilio Paulo, à quo dati ſunt in adoptionem; ille quidem Q. Fabio Maximo: hic verò Africani Superioris filio.

Egêre L. Attilius Prænestinus.] Hi erant Magiſtri hiſtrionum, qui fabulam egerunt.

Tibiis Sarranis.] Sic dictæ à Sarrâ urbe, quæ Tyrus eſt: ſiniſtræ fuerunt hæ tibiæ, auctore [illegible]thio in Prolegomenis in Terentium, & [illegible]minis levitate jocum in comœdiâ oſtendebant; nam plura foramina habebant, & ſonus idcirco erat acutior: cùm dextræ, ſive Lydiæ, pauciora foramina haberent, & ſonum proinde graviorem. Lydiæ conveniebant rebus gravibus; Sarranæ jocis; Phrygiæ, ſi gravitas jocis miſceretur: ſed de his uberiùs diximus ad inſcriptionem Andriæ,

ADEL-

Adelphorum Personæ.

Mitio, ſenex. Nomen Latinum à mitis.
Demea, ſenex, ἀπὸ τοῦ δήμου, à plebe, quaſi plebeius.
Sannio, leno. A σάννος fatuus, quòd in hâc comœdiâ populo riſui eſſet.
Æschinus, adoleſcens. Ab αἶσχος, dedecus, quòd flagitiis eſſet infamis.
Syrus, ſervus. A patriâ, gentile nomen.
Ctesipho, adoleſcens, ἀπὸ τῆς κτήσεως, à prædio, & φωτὸς, viro, id eſt, agricola.
Sostrata, matrona. A σώζειν quod eſt ſervare.
Canthara, nutrix. A κάνθαρος, poculum, à præbendo potum puero.
Geta, ſervus. Gentile nomen, à natione.
Hegio, ſenex, ἀπὸ τοῦ ἡγεῖσθαι, ducere, quia curam Soſtratæ, ejuſque familiæ habet.
Dromo, ſervus. A δρόμος, curſus.
Pamphila, nurus. Quaſi πᾶσι φίλη, omnibus chara.

ARGUMENTUM.

Mitio & Demea Athenienſes fratres fuerunt. Erant Demeæ filii duo, ex quibus natu majorem Æſchinum adoptavit Mitio, eumque indulgentiùs & licentiùs educavit, adeò ut Pamphilam virginem, quam mater Sophrona vidua pudicè conſervabat, noctu temulentus per vim compreſſerit, gravidamque fecerit; ſed pollicitus Sophronæ matri ſe eam uxorem ducturum, veniam obtinuit. Cteſipho autem Æſchini frater, quem pater Demea ſecum ruri habuit ſeverè admodum ac ſtrictè, cithariſtriæ cujuſdam amore captus, cùm eam à lenone puellæ domino, præ argenti penuriâ habere non poſſet; Æſchinus ejus frater, domum lenonis per vim ingreſſus, puellam abreptam tradit Cteſiphoni. Spargitur totâ urbe rumor, qui pervenit ad Sophronam, & Pamphilam brevì parituram. Illæ mutatum Æſchini animum, ſe proditas & perfidè deſertas putant: itaque Getam ad Hegionem cognatum Pamphilæ, rem, ut erat, expoſiturum mittunt. Hegio poſtea incidit in Demeam, eique de conſtupratâ ab Æſchino Pamphilâ facinus narrat. Mitio quoque de re totâ certior factus, profectus ad mulieres, jacentes jam, & afflictas erexerat, pollicitus ſe Æſchino Pamphilam uxorem daturum. Interea Demea filium Cteſiphonem, quem putabat ruri fodere, aut arare, deprehendit in urbe cum meretrice ſuaviter potitantem, accubantem; quapropter tantâ iracundiâ incitatus eſt, ut arderet. Verùm poſtquam ſatis diu vociferatus eſt, tandem ita placatur ſuavi oratione Mitionis, ut depoſitâ veteri

veteri ſævitiâ, benignus atque affabilis fiat. Itaque permittitur Cteſiphoni frui amicâ, fiunt nuptiæ Æſchini & Pamphilæ, Mitio ipſe Sophronam ducit uxorem, Hegioni datur unde vivat, Syrus unà cum Phrygiâ uxore manumittitur.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

DUos cùm haberet Demea adoleſcentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum Æſchinum,
Sed Cteſiphonem retinet: hunc cithariſtriæ
Lepore captum, ſub duro ac triſti patre,
Frater celabat Æſchinus; famam rei
Amoriſque in ſe transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiaverat
Idem Æſchinus civem Atticam pauperculam;
Fidemque dederat, hanc ſibi uxorem fore.
Demea jurgare, & graviter ferre: mox tamen,
Ut veritas patefacta eſt, ducit Æſchinus
Vitiatam, potitur Cteſipho cithariſtriam,
Exorato ſuo patre duro Demeâ.

INTERPRETATIO.

Demea duos habens filios, dat ex illis Æſchinum fratri Mitioni in adoptionem. & Cteſiphonem alterum in ſuâ poteſtate retinet: hunc fidicinæ feſtivâ formâ & ingenio irretitum, cùm aſpero & ſævo patri ſubditus eſſet, frater Æſchinus occultabat; rumorem, & amorem in ſe transferebat, ſimulans ſe eſſe amatorem cithariſtriæ: denique eam lenoni per vim abripuit. ſtupraverat quoque Æſchinus Pamphilam virginem Atticam, pauperculam quidem, ſed bonam, bonis civibus prognatam; pollicituſque fuerat ſe eam ducturum uxorem. Demea moroſum & jurgioſum ſe præbebat, & iniquo animo ferebat: Sed citò poſtquam id quod res erat manifeſtum fuit de pſaltriâ, Æſchinum non ſibi, ſed Cteſiphoni fratri eam rapuiſſe, ducit Æſchinus uxorem Pamphilam à ſe compreſſam; Cteſipho fit compos fidicinæ, placato & victo precibus Demeâ patre ſevero & moleſto.

PROLOGUS.

POſtquam poëta ſenſit ſcripturam ſuam
Ab iniquis obſervari, & adverſarios
Rapere in pejorem partem, quam acturi ſumus;
Indicio de ſe ipſe erit: vos eritis judices,
Laudine an vitio duci factum id oporteat.
Synapothneſcontes Diphili comœdia eſt;
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græcâ adoleſcens eſt, qui lenoni eripuit
Meretricem in primâ fabulâ: eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum ſumpſit ſibi
In Adelphos; verbum de verbo expreſſum extulit.

Poſtquam poëta Terentius intellexit comœdias, quas ſcripſit, curiosè explorari & notari ab improbis hominibus atque adverſariis, obtrectandi gratiâ, & comœdiam quam exhibituri ſumus, ab his reprehendi & culpari; ipſemet quid fecerit vobis indicabit: vos judicabitis utrum factum laude dignum ſit, an vituperio. Diphilus poëta comicus Græcus comœdiam fecit, quam Græcè Synapothneſcontes inſcripſit: eam Plautus Latinè compoſuit, & Commorientes nominavit. In Græcâ Diphili quidem inducitur adoleſcens rapiens lenoni meretricem, in primâ parte fabulæ: eum locum reliquit Plautus intactum: hic verò poëta Terentius hunc locum tranſtulit in Adelphos; & ex Græco in Latinum vertens ornatiorem reddidit.

Applicable to Bacon + Shakespeare.

Eam comœdiam novam, nempe Adelphos, vobis, ſpectatores, nunc acturi & recitaturi ſumus: nunc perſpicite an cenſere debeatis, hunc locum, quem mutuatus eſt Terentius, furti vitio accuſandum, an potiùs dicendum ab eo reſumptum & retentum eſſe, poſtquam Plautus eum pro derelicto negligenter habuerat. Nam quod adverſarii iſti in vulgus jactant, homines nobili & patritiâ ſtirpe clariſſimos & operam ſuam dare, & perpetuò unà comœdias facere: quod illi vituperium grave arbitrantur, id ſibi ingenti gloriæ tribuit, cùm illis gratus & acceptus eſt, qui vobis quotquot hîc eſtis, & univerſo populo grati, & accepti ſunt; quorum beneficia in militiâ & in pace, commodè in omnes collata fuerunt ſine faſtu & oſtentatione. Exinde nolite exſpectare ut argumentum fabulæ vobis enarretur: ſenes qui primi in proſcenium prodibunt, ii partem explicabunt ipſo initio, partem in reliquo dramate. concedite, ut æquo & propitio animo adſitis, quò labor & induſtria poëtæ ad faciendas comœdias magìs ac magìs excitetur.

Eam nos acturi ſumus novam: pernoſcite,
Furtumne factum exiſtumetis, an locum
Reprehenſum, qui præteritus negligentiâ eſt.
Nam quod iſti dicunt malevoli, homines nobiles
Eum adjutare, aſſiduèque unà ſcribere:
Quod illi maledictum vehemens eſſe exiſtumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cùm illis placet,
Qui vobis univerſis, & populo placent;
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore uſu' eſt ſine ſuperbiâ.
Dehinc ne exſpectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient;
In agendo partem oſtendent. facite, æquanimitas
Veſtra poëtæ ad ſcribendum augeat induſtriam.

ANNOTATIO.

15 *Homines nobiles.*] Nempe Scipionem Africanum, Lælium, & Furium Publium,

ACTUS I. SCENA I.

MITIO.

Mi. Heus, Storax. Non reverſus eſt domum Æſchinus filius hâc nocte à convivio, neque ullus ex ſervis, qui obviàm ei miſſi fuerant, eum comitatum. Equidem hæc communis ſententia vera eſt: minùs damnoſum eſt ea accidere, quæ uxor irata de te ſuſpicatur, & animo conjicit, quàm illa, quæ parentes pii & filiorum ſtudioſi eis timent. Uxor, ſi tardes domum redire, aut alius mulieris amore detineri te ſuſpicatur, aut aliam amore tui captam eſſe, aut compotationibus te deditum eſſe, aut voluptati te ſervire,

Storax, non rediìt hâc nocte à cœnâ Æſchinus,
Neque ſervulorum quiſquam, qui advorſùm iêrant.
Profectò hoc verè dicunt: ſi abſis uſpiam,
Aut ubi ſi ceſſes, evenire ea ſatiùs eſt,
Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo Cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.
Uxor, ſi ceſſes, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obſequi,

ANNOTATIO.

1 *Storax.*] Sublatâ voce Storacem è ſervulis unum vocat, quo non reſpondente, intelligit nondum rediiſſe filium: Storacem enim huic ad cœnam eunti comitem dederat, & alius poſtea ſervos emiſerat, qui obviàm irent, & eum reducerent. Propriè locutus eſt, cùm dixit *adverſùm*, nam hi ſervi adverſitores dicantur, qui adverſùm ibant foris cœnanti, officii & tuitionis gratiâ. *Storax* Græcè ςύραξ, eſt arboris lachryma odorata. Et ab odore ita ſervus nominatur.

Et tibi bene eſſe ſoli, cùm ſibi ſit malè.
Ego, quia non rediît filius, quæ cogito!
Quibu' nunc ſollicitor rebus! ne aut ille alſerit,
Aut uſpiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. vah, quenquamne hominem in animum inſtituere, aut
Parare, quod ſit carius, quàm ipſe eſt ſibi?
Atqui ex me hic natus non eſt, ſed ex fratre: is adeò
Diſſimili ſtudio eſt; jam inde ab adoleſcentiâ.
Ego hanc clementem vitam urbanam, atque otium
Secutus ſum: &, quod fortunatum iſti putant,
Uxorem nunquam habui. ille contrà, hæc omnia.
Ruri agere vitam: ſemper parcè, ac duriter
Se habere: uxorem duxit: nati filii
Duo; inde ego hunc majorem adoptavi mihi:
Eduxi à parvulo, habui, amavi pro meo:
In eo me oblecto: ſolum id eſt carum mihi.
Ille ut item contrà me habeat, facio ſedulò:
Do, prætermitto; non neceſſe habeo omnia
Pro meo jure agere: poſtremò, alii clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adoleſcentia,
Ea ne me celet, conſuefeci filium:
Nam qui mentiri aut fallere inſuêrit patrem, aut
Audebit, tantò magìs audebit cæteros.
Pudore & liberalitate liberos
Retinere, ſatiùs eſſe credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
Venit ad me ſæpe clamitans, Quid agis, Mitio?
Cur perdis adoleſcentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus ſumptum ſuggeris?
Veſtitu nimiùm indulges: nimiùm ineptus es.
Nimiùm ipſe eſt durus, præter æquumque & bonum:
Et errat longè meâ quidem ſententiâ,
Qui imperium credat gravius eſſe aut ſtabilius,
Vi quod fit, quàm illud quod amicitiâ adjungitur.
Mea ſic eſt ratio, & ſic animum induco meum;
Malo coactus qui ſuum officium facit,
Dum id reſcitum iri credit, tantiſper cavet:
Si ſperat fore clam, rurſum ad ingenium redit.

denique tè ſolum in deliciis verſari, dum ipſa moleſtiis & triſtitiâ cruciatur. Ah, quæ ſuſpiciones mentem meam agitant, quia non rediît filius! quibus timoribus animus angitur! ne aut ille Æſchinus algore obſtupuerit, aut uſpiam lapſus membrum aliquod ſibi omnino ruperit. Vah! poteſtne illud eſſe, ut quiſpiam ita animo ſit affectus, ut quidquam charius habeat quàm ſeipſum? Attamen ex me hic non eſt genitus, ſed ex fratre meo Demeâ: Is frater diſſimiliter vitam inſtituit, atque ego; jam inde uſque ab ephebis. ego hanc comem elegi vitam urbanam & tranquillam, & quod plerique beatum æſtimant, uxorem nunquam ducere volui. ille omnia alia potiora duxit. agro colendo vitam exercere: ſemper auſterè & laborioſè ſe tractare: uxorem matrimonio ſibi junxit: filios duos genuit; deinde hunc ego majorem natu in adoptionem accepi: à puero educavi, habui, & dilexi tanquam filium naturalem: in eo delicias omnes capio: hoc ſolum pretioſum habeo. ego omni curâ laboro, ut pariter me charum viciſſim habeat ille: do ſumptus, prætermitto, & diſſimulo delicta ejus; nec oportere me puto in omnibus rebus patriâ poteſtate uti erga illum: poſtremò ita eum inſtitui, ne mihi occultet ea, quæ alii filii clam patribus ſuis faciunt, nempe culpas, quibus obnoxia eſt ætas adoleſcentiæ: nam qui mendacium proloqui coram patre, aut eum ſolitus fuerit verbis decipere, multò audaciùs hæc facit in cæteros. Utiliùs & meliùs eſſe cenſeo, verecundiâ & liberali clementiâ eum avocare à vitiis, quàm timore. Hæc non ita fratri, ut mihi videntur obſervanda, neque probantur. Ille ſæpe me convenit vociferans, Quid facis, Mitio? cur nobis corrumpis filium? cur ſumptus das ei, ut amicas habeat? ut in potationibus ſe mergat? cur veſtimenta ſplendidiora, & nimiò pretioſiora largiris? nimis imprudenter eum moderaris. Ille verò (Demea) aſperior eſt, & ſævior plùs æquo & bono: & valde fallitur ita ſentiendo, ut ego quidem opinor, quicumque ſibi perſuadet imperium, quod cum violentiâ quæritur & exercetur, eſſe fortius & diuturnius, quàm illud quod amore conciliatur. Ego ſic reor, credoque: qui vi aut neceſſitate adigitur ad ſuum faciendum officium; tantiſper cavet ſibi, & abſtinet à malo, dum id cognitum iri putat: ſi credit occultum fore, rurſus ad ſuos mores revertitur.

Ille quem beneficio adjungas, ex animo facit:
Studet par referre, præſens abſenſque idem erit.
Hoc patrium eſt, potiùs conſuefacere filium
Suâ ſponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater ac dominus intereſt. hoc qui nequit,
Fateatur ſe neſcire imperare liberis.
Sed eſtne hic ipſus, de quo agebam? & certè is eſt.
Neſcio quid triſtem video: credo jam, ut ſolet,
Jurgabit. Salvom te advenire, Demea,
Gaudemus.

Ille quem beneficio acquiras, omni ſtudio libens officium facit: curat diligenter viciſſim benefacere; ſive adſit coram, vel clam abſit, ſimilem ſui ſemper ſe geret. Hoc patrem decet, potiùs aſſuefacere filium libenter & ultro rectè faciendo, quàm terrendo exemplis propoſitis pœnarum alienarum. Hæc differentia eſt inter patrem ac dominum. Qui non poteſt talem ſe præſtare, concedet hic oportet ſe ignarum eſſe regendi liberorum ingenia. Sed eſtne hic ipſe Demea, de quo loquebar? Equidem is ipſe eſt. Neſcio propter quid triſtis mihi videtur: puto jam pro more ſuo jurgiis mecum aget. Salvum te adeſſe lætor, Demea.

ACTUS I. SCENA II.

DEMEA. MITIO.

De. EHem! opportunè: te ipſum quærito. *Mi.* Quid triſtis es? *De.* Rogas me, ubi nobis Æſchinus
Siet, quid triſtis ego ſim? *Mi.* dixin' hoc fore?
Quid fecit? *De.* quid ille fecerit? quem neque pudet
Quidquam; nec metuit quenquam; neque legem putat
Tenere ſe ullam. nam illa, quæ antehac facta ſunt,
Omitto: modò quid deſignavit? *Mi.* quidnam id eſt?
De. Fores effregit, atque in ædes irruit
Alienas: ipſum dominum atque omnem familiam
Multavit uſque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indigniſſumè
Factum eſſe: hoc advenienti quot mihi, Mitio,
Dixêre? in ore eſt omni populo. denique
Si conferendum exemplum eſt, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri eſſe parcum ac ſobrium?
Nullum hujus ſimile factum: hæc cùm illi, Mitio,
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi ſinis.

De. *Hem! commodè, in tempore advenis: te ipſum quæro ſedulò.* Mi. *Quid mœſtus es?* De. *Interrogas me quid triſtis ſim, cùm filium Æſchinum habeamus? Nempe ejus cauſſâ ſum triſtis & ſollicitus.* Mi. *Nonne verè dixi illum morosè jurgaturum eſſe? Quid is fecit?* De. *Quid fecerit, quæris? Qui neque pudore ullo afficitur; neque veretur quemquam, aut timet; neque æſtimat ſe ullâ lege obligari. nam quæ antehac fecit, prætereo: ô quænam modò nefanda palam geſſit?* Mi. *Quidnam id eſt?* De. *Portam rupit ædium, in ædes irrupit alienas: ipſum dominum cum omni familiâ verberavit, ictibus laceravit, ac penè occidit: per vim abduxit mulierem cujus amore impulſus erat: omnis populus vociferatur nefarium ſcelus commiſſum eſſe: quot mihi huc venienti, Mitio, hoc nunciaverunt? Factus eſt totius populi fabula & querela. Quòd ſi exemplum proponere utile eſt, nonne advertit fratrem ſuum Cteſiphonem in re familiari augendâ ſtudium omne ponere, vitam ducere frugaliter & temperanter in agro colendo? nullum unquam ejuſmodi facinus ille auſus eſt: hæc cùm in illum dico, in te etiam dico: tu illum depravari pateris.*

Mi. *Homine*

Mi. *Homine imperito nunquam quidquam injuſtius;*
Qui, niſi quod ipſe facit, nîl rectum putat.
De. Quorſum iſtuc? *Mi.* quia tu, Demea, hæc malè judicas.
Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum
Scortari, neque potare; non eſt: neque fores
Effringere. hæc ſi neque ego, neque tu fecimus,
Non ſivit egeſtas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum feciſti inopiâ.
Injurium eſt: nam ſi eſſet unde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potiùs quàm, ubi te exſpectatum ejeciſſet foras,
Alieniore ætate pòſt faceret tamen.
De. Prò Jupiter, tu me, homo, adigis ad inſaniam.
Non eſt flagitium facere hæc adoleſcentulum? *Mi.* ah!
Auſculta; ne me obtundas de hâc re ſæpius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi:
Is meus eſt factus: ſi quid peccat, Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obſonat, potat, olet unguenta? de meo.
Amat? dabitur à me argentum, dum erit commodum:
Ubi non erit, fortaſſe excludetur foras.
Fores effregit? reſtituentur. diſcidit
Veſtem? reſarcietur. Eſt, diîs gratia,
Et unde hæc fiant, & adhuc non moleſta ſunt.
Poſtremò aut deſine, aut cedò quemvis arbitrum:
Te plura in hâc re peccare oſtendam. *De.* hei mihi!
Pater eſſe diſce ab aliis qui verè ſciunt.
Mi. Naturâ tu illi pater es, conſiliis ego.
De. 'Tun' conſulis quidquam? *Mi.* ah! ſi pergis, abiêro.

Mi. *Homine ignaro rerum nunquam quicquam iniquius fuit; qui nihil rectè factum æſtimat, niſi quod à ſeipſo factum eſt.* De. *Quare hæc dicis?* Mi. *Quia tu, Demea, pravo judicio res æſtimas. Non eſt flagitii nomine dignum delictum, adoleſcentem cum meretricibus conſuetudinem habere, & potationibus vacare, neque portas ædium perrumpere, mihi crede. ſi neque ego, neque tu hæc commiſimus, indigentia nobis non permiſit. tu nunc te laude dignum exiſtimas, quòd tunc ab his abſtinuiſti præ inopiâ, hoc eſt injuſtè judicare: nam olim ſi nobis facultas fuiſſet hæc faciendi, feciſſemus: & tu illum tuum Cteſiphonem, ſi humanitate præditus eſſes, patereris hæc facere nunc, dum ætas permittit, potiùs quàm ubi poſt mortem tuam tam exoptatam te ante januam collocâſſet, & mortuum extuliſſet, hæc pòſt faceret tamen, quamvis alienâ ætate & intempeſtivâ.* De. *Proh Jupiter! tu homo me inſanire coges. An non flagitioſum hæc agere adoleſcentem?* Mi. *Audi; ne me tædio eneces, hæc ſæpius inculcando. Filium tuum mihi dediſti in adoptionem: is meus eſt factus legitimus: ſi quid delinquit, Demea, in meum delinquit damnum: ego in illâ re potiorem partem ſuſtinebo. Lautis epulis & cœnis inſumit plurimùm, largè bibit vina, unguentorum odoribus fragrat? impenſis meis hæc facit. Amicas habet? argentum largiar, quamdiu mihi facultas erit: quando non erit, fortaſſe ex ædibus & familiâ dimittetur. Januam diſrupit? reficietur. Veſtem dilaceravit? reparabitur. eſt (diîs gratia) facultas ſatìs ampla hæc præſtandi, & adhuc non ſunt mihi gravia. tandem aut deſine me moleſtiâ afficere, aut dic quemvis arbitrum: hujus ſententiæ acquieſcam, & te plùs errare, quàm me, clarè arguam.* De. *Hei mihi! diſce te patrem gerere ab aliis, qui peritiores ſunt veræ patriæ poteſtatis exercendæ.* Mi. *Naturâ tu illi pater es, ego conſiliis & rectâ inſtitutione.* De. *Tune conſulis bene quicquam, qui nimiâ indulgentiâ illum perdis?* Mi. *Ah! ſi perſeveras aures obtundere, illico diſceſſero.*

ANNOTATIO.

29 *Exſpectatum ejeciſſet foras.*] Mortui, apud Romanos, ubi animam egerant, lecto extracti humi deponebantur, deinde lavabantur, ungebantur, lecto funebri aptabantur, tum ad oſtium domûs cadaver admovebatur, verſis in portam pedibus; quod Mitio ſuis verbis ſignificat. Hæc Perſius indicat Satyrâ III. his verſibus.

Hinc tuba, candelæ; tandemque beatulus alto
Compoſitus lecto, craſſiſque lutatus amomo
In portam rigidos calces extendit: at illum
Heſterni capite induto ſubire Quirites.

De. Siccine agis? *Mi.* an ego toties de eâdem re audiam?
De. Curæ eſt mihi. *Mi.* & mihi curæ eſt: verùm, Demea,
Curemus æquam uterque partem; tu alterum,
Ego item alterum. nam ambos curare, propemodum
Repoſcere illum eſt, quem dediſti. *De.* ah, Mitio!
Mi. Mihi ſic videtur. *De.* quid iſtuc? tibi ſi iſtuc placet,
Profundat, perdat, pereat: nihil ad me attinet.
Jam ſi verbum unum poſthac. *Mi.* rurſum, Demea,
Iraſcere? *De.* an non credis? repeton' quem dedi?
Ægrè eſt: alienus non ſum, ſi obſto: hem deſino.
Unum vis curem; curo: & eſt diîs gratia,
Quom ita ut volo eſt: iſte tuus ipſe ſentiet
Poſteriùs: nolo in illum graviùs dicere.
Mi. Nec nihil, neque omnia hæc ſunt, quæ dicit: tamen
Nonnihil moleſta hæc ſunt mihi: ſed oſtendere
Me ægrè pati illi nolui: nam ita eſt homo:
Cùm placo, advorſor ſedulò, & deterreo;
Tamen humanè vix patitur: verùm ſi augeam,
Aut etiam adjutor ſim ejus iracundiæ,
Inſaniam profectò cum illo: etſi Æſchinus
Nonnullam in hâc re nobis facit injuriam.
Quam hic non amavit meretricem, aut cui non dedit
Aliquid? poſtremò nupèr (credo jam omnium
Tædebat) dixit velle uxorem ducere.
Sperabam jam deferviſſe adoleſcentiam:
Gaudebam: ecce autem de integro. niſi quidquid eſt,
Volo ſcire; atque hominem convenire, ſi apud forum eſt.

De. *Itane me audire recuſas, & abis?* Mi. *An ego toties de hâc re iterata odioſa verba audire cogar?* De. *Non poſſum non habere curam filii.* Mi. *Æquè mihi curæ eſt, ac tibi: atqui, Demea, æqualiter, partiamur curas filiorum tuorum: tu alterum curabis, hunc nempe quem retinuiſti apud te; ego alterum itidem: nam quòd ambos regere tuo velis arbitrio, hoc penè eſt repetere illum, quem per adoptionem in filium dediſti.* De. *Ah, Mitio quid me accuſas!* Mi. *Sanè ſic cenſeo.* De. *Ah! cur hæc mihi exprobras? ſi ita ſentis, prodigat, abſumat, in perniciem ruat; nihil meâ refert. jam ſi unum verbum poſthac de hâc re tibi fecero.* Mi. *Rurſum, Demea, irâ commoveris?* De. *Annon credis me iraſci? num repoſco quem adoptivum tibi tradidi? minime quidem repoſco, ſed ægrè fero ejus luxum & libidinem, quamvis per adoptionem eum tibi ceſſerim: tamen cognationis jure naturali extraneus non ſum, quò minùs mirari debes, ſi obſum tuæ voluntati: ſed tamen ego deſiſto. Vis unius ſolummodo curam habeam; volo ut vis: & diîs gratias habeo, quòd ille meus Cteſipho talis eſt, qualem cupio: iſte tuus ipſe Æſchinus poſtremò experietur mala quæ nimia tua facilitas & indulgentia ipſi attulerit: Nolo contra illum pejora prædicere atque ominari.* Mi. *Nonnulla, quæ dicit Demea de Æſchino, vera quidem ſunt, non autem omnia. Etſi nonnulla illa aliquam moleſtiam mihi exhibeant, nolui tamen manifeſtum facere Demeæ, me non æquo animo illa pati: ſic enim homo à naturâ factus eſt; cùm eum placidum ex irato reddere volo, ei accerrimè repugno, & per vim & metum ab irâ revoco: & tamen vix leniter id patitur: verùm ſi ei obſequendo magìs irritem, adjuvemque impetum ejus iracundiæ, hoc erit profectò cum ipſo inſanire: etſi Æſchinus aliquam nobis hac agendo facit injuriam. Quam is meretricem amicam non habuit, aut cui (meretrici) dona non largitus eſt? Ultimò nupèr (puto omnium amicarum ſatietas eum ceperat) dixit ſe cupere uxorem habere. Spem conceperam, fervorem juvenilium voluptatum ſedatum eſſe: gaudebam: ecce autem de novo amare cœpit. Sed quicquid eſt, volo certè id ſcire; hominemque adire atque alloqui, ſi in foro verſatur.*

ACTUS

ACTUS II. SCENA I.

Sannio. Æſchinus.

Sa. OBſecro, populares, ferte miſero atque innocenti auxilium:
Subvenite inopi. *Æſ.* otioſè nunc jam illico hîc conſiſte.
Quid reſpectas? nihil periclî eſt: nunquam, dum ego adero, hic te
Tanget. *Sa.* ego illam inviti' omnibus.
Æſ. Quanquam eſt ſceleſtus, non committet hodie unquam, iterum ut vapulet.
Sa. Audi, Æſchine, ne ignarum fuiſſe te dicas meorum morum;
Ego leno ſum. *Æſ.* ſcio. *Sa.* at ita, ut uſquam fuit fide quiſquam optumâ.
Tu quòd te poſteriùs purges, nolle hanc injuriam mihi
Factam eſſe: hujus non faciam. crede hoc, ego meum jus perſequar:
Neque tu verbis ſolves unquam, quod re mihi malefeceris.
Novi ego veſtra hæc: Nollem factum; dabitur jusjurandum, eſſe te
Indignum injuriâ hâc: indignis cùm egomet ſim acceptus modis.
Æſ. Abi præ ſtrenuè, ac fores aperi. *Sa.* cæterùm hoc nihil facies.
Æſ. I intrò nunc jam. *Sa.* at enim non ſinam. *Æſ.* accede illùc, Parmeno;
Nimium abiîſti iſtòc; hîc propter hunc aſſiſte. hem, ſic volo.
Cave nunc jam oculos à meis oculis quòquam dimoveas tuos.

Sa. *Per deos oro, cives, auxiliamini infelici atque innocenti: ſubſidium afferte homini omnium ope privato.* Æſ. *jam nunc hîc conſtanter & otioſè mane. quid toties aſpicis, nullum hîc tibi periculum eſt: nunquam Sannio leno, dum hîc præſens ero, te attinget.* Sa. *Ego iſtam contra voluntatem omnium obſiſtentium retinebo.* Æſ. *Quamvis flagitioſus eſt, & nequam, nunquam quidquam hodie faciet, cur iterum à me cædatur.* Sa. *Auſculta, Æſchine, ne te excuſes, quòd ingenium, & inſtitutum vitæ meæ haud noveris; ego leno ſum.* Æſ. *Probè id ſcio.* Sa. *At ſum talis, ut nullus uſquam fidei magìs obſervator fuerit. nihil ducam, ſi ut te excuſes, dixeris te invitum hanc mihi injuriam intuliſſe, te pœnitere facti. hoc ſcire te velim, quòd actionem, quæ mihi competit, intendam; neque tu mihi unquam verbis ſatisfacies, quod facto mihi damnum, & injuriam feceris. Mihi nota ſunt veſtra ſubterfugia, & remedia juris; nimirum iſta: Pœnitet me feciſſe; jurejurando dices me non meritum eſſe, cui hæc injuria fieret: hæc mihi non ſatìs erunt, cùm aliter tractatus fuerim ac meritus ſum.* Æſ. *Abi antè, Parmeno, confidenter; & januam aperi.* Sa. *Atqui nihil efficies.* Æſ. *Tu, puella, intra nunc jam domum.* Sa. *At enim non permittam ut intret.* Æſ. *Accede huc, Parmeno; nimiùm hinc ſeceſſiſti; hîc prope hunc mane, hem, ſic volo ſtes. Nunc vide ne oculos tuos avertas à meis oculis, Parmeno.*

Annotationes.

2 *Otioſè nunc jam illico hic conſiſte.*] Hæc & ſubſequentia, *Quanquam eſt ſceleſtus*, dicuntur fidicinæ ſibi à lenone adhuc metuenti & trepidanti.

8 *Nolle hanc injuriam mihi factam:*] Hæc eſt ſententia; Non contentus ero ſolenni verborum ſatisfactione, ſcilicet; Agnoſco indigno me intuliſſe injuriam: nollem factum.

9 *Hujus non faciam:*] Pilum, aut floccum manu oſtendens ait ſe tanti non facturum ſatisfactionem Æſchini quanti pilum aut floccum.

Ne mora ſit, ſi innuerim, quin pugnus continuò in malâ hæreat.
Sa. Iſtuc volo ergo ipſum experiri. *Æſ.* hem, ſerva. omitte mulierem.
Sa. O facinu' indignum. *Æſ.* geminabit, niſi caves. *Sa.* hei miſero mihi!
Æſ. Non innueram: verùm in iſtam partem potiùs peccato tamen:
I nunc jam. *Sa.* quid hoc rei eſt? regnumne, Æſchine, hîc tu poſſides?
Æſ. Si poſſiderem, ornatus eſſes ex tuis virtutibus.
Sa. Quid tibi rei mecum eſt? *Æſ.* nihil. *Sa.* quid? nôſtin' qui ſim? *Æſ.* non deſidero.
Sa. Tetigin' tui quidnam? *Æſ.* ſi attigiſſes, ferres infortunium.
Sa. Quî tibi magìs licet meam habere, pro quâ ego argentum dedi?
Reſponde. *Æſ.* ante ædeis non feciſſe erit meliû hîc convitium:
Nam ſi moleſtus pergis eſſe, jam intrò abripiere, atque ibi
Uſque ad necem operiere loris. *Sa.* loris liber? *Æſ.* ſic erit.
Sa. O hominem impurum! hìccine libertatem aiunt æquam eſſe omnibus?
Æſ. Si ſatìs jam debacchatus es, leno, audi ſi vis nunc jam.
Sa. Egon' debacchatus ſum autem, an tu in me? *Æſ.* mitte iſta, atque ad rem redi.
Sa. Quam rem? quò redeam? *Æſ.* jamne me vis dicere, quod ad te attinet?
Sa. Cupio, æqui modò aliquid. *Æſ.* vah! leno iniqua me non volt loquî.
Sa. Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcentium,
Perjurus, peſtis: tamen tibi à me nulla eſt orta injuria.
Æſ. Nam herclè etiam hoc reſtat. *Sa.* illuc quæſo redi, quò cœpiſti, Æſchine.
Æſ. Minis viginti tu illam emiſti, quæ res tibi vortat malè:

ne in morâ ſis, ſi nutu oculorum ſignificavero, quin pugnis malæ lenonis contundantur. Sa. *Iſtud igitur volo ipſum, quod minaris, experiri.* ÆS. *Hem, Parmeno, obſerva. leno, omitte mulierem.* Sa. *O factum iniquum!* ÆS. *Duplicabit plagas Parmeno, niſi proſpicis tibi.* Sa. *O me miſerum!* ÆS. *Non innueram, Parmeno: verùm quòd tu cecideris eum ſatiùs factum eſſe duco, & potiùs mihi, gratumque eſt, quàm ſi non feciſſes: abi nunc jam cum virgine, Parmeno.* Sa. *Quidnam hoc facti ſibi vult? Regemne hîc te gerere audes Athenis, liberâ civitate?* ÆS. *Si rex hîc eſſem, haberes tuis virtutibus digna præmia.* Sa. *Quid negotii eſt, quamobrem me cædis?* ÆS. *Nihil.* Sa. *Quid? num tibi notus ſum?* ÆS. *Non valde cupio te mihi notum eſſe.* Sa. *Quidquamne ex tuis rebus attrectavi?* ÆS. *Si attigiſſes tantùm, malè & infæliciter id tibi cederet.* Sa. *Si mihi non permiſſum eſt, quæ tua ſunt, attingere, cur tibi liceat puellam, quam emi, retinere? reſponde.* ÆS. *Utiliùs tibi erit, hîc ante ædes publicè injuriam mihi vociferando non feciſſe: nam ſi perſiſtis moleſtiam mihi exhibere, intrò domum ſublatus innumeris lororum plagis cæderis, ad necem uſque.* Sa. *Me hominem liberum loris cædes?* ÆS. *Sic fiet.* Sa. *O hominem flagitiis obſcœnum! Itane libertate æquali Athenis omnes fruuntur?* ÆS. *Si ſatìs bacchantis more inſanivisti, leno, auſculta, ſi videtur, nunc jam tandem.* Sa. *Egone bacchatus ſum in te, an tu in me?* ÆS. *Deſine iſta, atque ad rem, de quâ inter nos agitur, redi.* Sa. *Quam rem? Quò redeam?* ÆS. *Jamne tibi placet ut dicam quod ad te ſpectat?* Sa. *Volo, dummodo æquitatis aliquid habeat.* ÆS. *Vah! leno religioſus ſcilicet, me cupit æqua proponere.* Sa. *Leno ſum, haud nego, exitium juventutis, perjurus, peſtis publica, & calamitas: tamen nulla cœpta eſt à me tibi fieri injuria.* ÆS. *Nempe id unum tibi faciendum ſupereſt.* Sa. *Rogo, Æſchine, ut pergas loqui de re ipſâ, quæ ad nos attinet, ut jam incepiſti.* ÆS. *Minis viginti tu illam fidicinam emiſti, quæ res male tibi ſuccedat:*

A N N O T A T I O.

18. *Omitte mulierem.*] Dum Æſchinus hæc loquitur, Parmeno Sannioni colaphum infringit.

Argenti tantum dabitur. *Sa.* quid, ſi ego illam nolo vendere,
Coges me? *Æſ.* minimè. *Sa.* namque id metui. *Æſ.* neque vendundam cenſeo,
Quæ libera eſt: nam ego illam liberali aſſero cauſâ manu.
Nunc vide utrum vis; argentum accipere, aut cauſſam meditari tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. *Sa.* prô ſupreme Jupiter!
Minimè miror, qui inſanire occipiunt ex injuriâ.
Domo me eripuit, verberavit: me invito abduxit meam:
Homini miſero plùs quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hæc tantidem emptam poſtulat ſibi tradier.
Verùm enim, quando bene promeruit, fiat: ſuum jus poſtulat.
Age jam cupio; ſi modò argentum reddat. ſed ego hæc hariolor;
Ubi me dixero dare tanti, teſteis faciet illico,
Vendidiſſe me; de argento ſomnium: Mox; cras redi:
Id quoque poſſum ferre, ſi modò reddat; quanquam injurium eſt.
Verùm cogito id, quod res eſt: quando eum quæſtum occeperis,
Accipiunda & muſſitanda injuria adoleſcentium eſt.
Sed nemo dabit: fruſtrà egomet mecum has rationes deputo.

tantundem pecuniæ tibi reddetur. Sa. *Quid ſi ego illam nolo tibi vendere, an me vi compelles ad id faciendum?* Æſ. *Minimè.* Sa. *Quaſi verò id metuam.* Æſ. *Neque eam venundari poſſe aio, quæ libera eſt: nam ego illam vindico, & aſſero ejus libertatem actione, quæ eſt de libertate. Nunc delibera, utrum vis facere; vel recipere viginti minas, quas pro pretio ejus dediſti, aut te præparare ad judicium de libertate, ad quod te provoco. Hoc apud te conſtitue, donec ego huc revertar, leno.* Sa. *Proh ſupreme deorum Jupiter! minimè miror inſanos fieri per injuriam quamplurimos, cùm ego inſaniam ex injuriâ, quam accepi. Domo me extraxit, cecidit: per vim, contra voluntatem meam ſervam mihi abripuit: Mihi homini miſero pluſquam quingentos colaphos inflixit: pro his malefactis poſcit, ut ei hanc fidicinam vendam tanti, quanti eam emi. Enimvero quia tam bene meritus eſt de me, fiat quod vult: æquum eſt, quod poſtulat. age, conſentio; ſi modò pecuniam rependat. ſed ego hoc divino; ubi me dixero puellam ei tradere tanti, ſtatim teſtes vocabit, dicet viginti minis me illi vendidiſſe: quantùm ad argentum ſpectat, ſpes vana erit inſtar ſomnii; non numerabitur; ſemper eludet procraſtinatione, dicens ſubinde; Cras ad me huc revertere, pretium ſolvam conventum. Has dilutiones & moras poſſum etiam ferre, ſi modò tandem quod promiſit præſtet, & viginti minæ mihi reponantur; quamvis injuriam mihi faciat, cogens me invitum vendere. atqui mihi propono id, quod verum eſt, & mecum ſic loquor; Quando turpe lucrum facere cœpiſti, ſuſcipienda & toleranda eſt cum ſilentio, ne verbum quidem mutiendo, contumelia adoleſcentium. Sed nullum mihi reddetur ab Æſchino argentum: fruſtrà ſum, & mecum ratiocinationes male ſubduco.*

ANNOTATIONES.

40 *Ego illam liberali aſſero causâ manu:*] Ordo eſt: Ego aſſero hanc manu, causâ liberali; id eſt, apprehendo hanc manu, hanc mecum duco, in libertatem eam aſſerens actione de libertate. Aſſertores dicuntur & vindices, qui aliquem ingenuum, in ſervitute injuſtè detentum eſſe, actione liberali, id eſt, de libertate, contendebant, & affirmabant eſſe liberum, petebantque vindicias ſecundam libertatem, id eſt, ut in poſſeſſione libertatis maneret, interea dum de causâ cognoſceretur.

49 *Teſteis faciet illico.*] Teſtato denunciabit me illi puellam vendidiſſe; ſic actio de ereptione peribit, vel accuſatio de vi. Deinde ſolutio erit expectanda.

50 *Mox, cras redi:*] Verba procraſtinantis debitoris, & fruſtrantis creditorem.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS. SANNIO.

Sy. TAce, egomet conveniam jam ipſum : cupidè accipiat faxo, atque etiam
Bene dicat ſecum eſſe actum. Quid iſtuc, Sannio, eſt, quòd te audio
Cum hero neſcio quid concertâſſe ? *Sa.* Nunquam vidi iniquiùs
Concertationem comparatam, quàm quæ hodie inter nos fuit :
Ego vapulando, ille verberando, uſque ambo defeſſi ſumus.
Sy. Tua culpa. *Sa.* quid agerem ? *Sy.* adoleſcenti morem geſtum oportuit.
Sa. Quî potui meliùs, qui hodie uſque os præbui ? *Sy.* age, ſcis quid loquar ?
Pecuniam in loco negligere, maxumum interdum eſt lucrum. *Sa.* hui.
Sy. Metuiſti : ſi nunc de tuo jure conceſſiſſes paululùm,
Atque adoleſcenti eſſes morigeratus, hominum homo ſtultiſſime,
Ne non tibi iſtuc fœneraret ? *Sa.* ego ſpem pretio non emo.
Sy. Nunquam rem facies : abi, neſcis ineſcare homines, Sannio.
Sa. Credo iſtuc melius eſſe : verùm ego nunquam adeò aſtutus fui,
Quin, quidquid poſſem, mallem auferre potiùs in præſentiâ.
Sy. Age, novi tuum animum ; quaſi quidquam tibi ſint viginti minæ,
Dum huic obſequare. præterea autem te aiunt proficiſci Cyprum. *Sa.* hem !
Sy. Coëmiſſe, hinc quæ illùc veheres, multa ; navem conductam : hoc ſcio,
Animus tibi pendet : ubi illinc, ſpero, redières, tamen hoc ages.
Sa. Nuſquam pedem. periî herclè ! hâc illi ſpe hoc inceperunt. *Sy.* timet :

Sy. *Tace, Cteſipho, bono ſis animo, egomet adibo Sannionem ; efficiamque ut cupiat ſibi reddi viginti minas pro puellâ citbariſtriâ, fateaturque id ſibi lucroſum eſſe. Quid rei eſt, Sannio, quòd audio te neſcio quam concertationem babuiſſe cum bero meo Æſchino?* Sa. *Nunquam vidi magìs inæqualem concertationem, quàm bæc bodie inter nos fuit : quâ ego vapulans, ille me uſque cædens utrique defatigati ſumus.* Sy. *Tu in causâ fuiſti.* Sa. *Quid facerem ?* Sy. *Adoleſcenti te obſequi oportuit.* Sa. *Quomodo id potui meliùs, qui bodie aſſiduè os ei percutiendum dedi ?* Sy. *Age, ſciſne quid velim dicere ? Argentum vili facere in tempore & loco convenienti, aliquando eſt lucrifacere.* Sa. *Hui !* Sy. *Timuiſti : ſi nunc de tuo jure aliquid adoleſcenti remiſiſſes, atque ejus voluntati obſecundâſſes, ô ineptiſſime omnium mortalium, ne non tibi iſtud cum fœnore reponeret ?* Sa. *Ego ſpem lucri pecuniâ præſenti minimè commuto.* Sy. *Nunquam rem familiarem augebis, nec ampliùs facultates accumulabis : valeas, apage neſcis juvenes quaſi eſcâ oblatâ, tanquam aves allicere.* Sa. *Puto id melius eſſe, quod ſentis : verùm ego nunquam adeò ſolers & ſubtilis fui, ut non mallem, qualecumque compendium repræſentari mibi, quàm promitti.* Sy. *Novi animum tuum liberalem ; quaſi verò pluris facias ſummam viginti minarum, præ ſtudio obſequendi Æſchino. præterea autem jam profecturus es Cyprum, ut rumor eſt.* Sa. *Hem !* Sy. *Aiunt te multa ſimul emiſſe, quæ binc illùc exportares ; navem te conduxiſſe : hoc certò ſcio : animi dubius es, utrùm proficiſcaris Cyprum, an bîc maneas : ubi ex inſulâ Cypro reverſus fueris, ut exopto, debitas minas ab Æſchino tunc accipies.* Sa. *Nuſquam pedem effero. per Herculem res mibi periît : bâc illi expectatione moti, quòd peregrè mibi abeundum eſſet, boc conſilium iniêrunt.* Sy. *Metuit Sannio, propter pecuniam :*

Injeci

Injeci ſcrupulum homini. *Sa*. ô ſcelera! illud vide,
Ut in ipſo articulo oppreſſit! emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Ni eò ad mercatum venio, damnum maxumum eſt.
Nunc ſi hoc omittam, actum agam ubi illinc rediêro;
Nihil eſt: refrixerit res. nunc demum venis?
Cur paſſus? ubi eras? ut ſit ſatiùs perdere,
Quàm aut hîc manere tam diu, aut tum perſequi.
Sy. Jamne enumerâſti id quod ad te rediturum
putes?
Sa. Hoccine illo dignum eſt? hoccine incipere
Æſchinum?
Per oppreſſionem ut hanc mî eripere poſtulet?
Sy. Labaſcit. unum hoc habeo; vide ſi ſatìs placet:
Potiùs, quàm venias in periculum, Sannio,
Servesne, an perdas totum, dividuum face.
Minas decem corradet alicunde. *Sa*. hei mihi!
Etiam de ſorte nunc venio in dubium miſer.
Pudet nihil? omnes dentes labefecit mihi;
Præterea colaphis tuber eſt totum caput;
Etiam inſuper defraudet? nuſquam abeo. *Sy*. ut
lubet.
Nunquid vis, quin abeam? *Sa*. imò herclè hoc
quæſo, Syre.
Ut ut hæc ſunt facta, potiùs quàm lites ſequar,
Meum mihi reddatur, ſaltem quanti empta eſt,
Syre.
Scio te non uſum antehac amicitiâ meâ;
Memorem me dices eſſe, & gratum. *Sy*. ſedulò
Faciam. ſed Cteſiphonem video: lætus eſt
De amicâ. *Sa*. quid, quod te oro? *Sy*. pauliſper
mane.

injeci in arimum hominis ſcrupulum. Sa. *O ſceleſtum! Vide ut in ipſo articulo temporis me aggreſſus eſt! emptas mulieres habeo multas, alias etiam merces, quas Cyprum veho. Niſi illuc mercatum proficiſcor, detrimentum ingens accipiam. Nunc ſi hoc negotium cum Æſchino non perficiam, antequam abeam Cyprum, ſed illud agam ubi illinc rediêro; nihil eſt ſperandum: res erit obſoleta & rejecta. Quid tardiùs venis? cur paſſus es tam diu deberi tibi? ubi eras? Talia objicient, adeò ut meliùs ſit perdere debitum, quàm aut hîc morari tam diu, dum iter non facio Cyprum; aut poſtquam rediéro, pecuniam petere.* Sy. *Jamne tecum computâſti, quid lucri tibì ſit rediturum, Cyprum mercatum negotio Æſchini, aut hoc illi præferendo?* Sa. *Hocne decet Æſchinum facere? hocne aggredi? ut per vim me cogendo, hanc mihi tollere conetur?* Sy. *Nutat animo. unum hoc habeo, tibi quod dicam, Sannio: conſidera, ſi id ſatìs tibi gratum eſt: potiùs quàm in periculum, totum amittendi incidas, dimidium pretii pro puellâ, id eſt, decem minas in præſentiâ accipe. hanc ſummam corrogabit ab amicis vel conficiet alicunde.* Sa. *Hei mihi! etiam miſer in periculo verſor amittendi ſortem pecuniæ. Nullo pudore Æſchinus movetur? Omnes dentes concuſſit mihi; colaphis quoque caput totum tumefactum eſt: præterea etiam meam rem mihi per fraudem eripere audebit? Nuſquam proficiſcar, Cyprum non ibo: perſequar actionem adverſus illum.* Sy. *Fac ut tibi videtur. Niſi quid mandas mihi, nihil me impedit quin abeam.* Sa. *Imò janè, hoc rogo, Syre. utcumque hæc ſunt in me facta, ſaltem viginti minæ mihi reddantur pro puellæ pretio, potiùs quàm litigare cogar. ſcio te antehac amicitiam meam expertum non eſſe, poſtea cognoſces me non eſſe immemorem beneficii, nec ingratum.* Sy. *Sincerè id agam. ſed Cteſiphonem cerno: exultat lætitiâ propter amicam quam poſſidet.* Sa. *Quid? an agis quod te precor?* Sy. *Aliquantiſper expecta.*

ANNOTATIONES.

21 *O ſcel.ra!*] Id eſt, *O ſceleſtos!*

22 *Ut in ipſo articulo oppreſſit:*] Perſeverat in ipsâ metaphorâ ſumptâ à ſcrupulo, id eſt, lapillo, qui in calceos incidens, nos in articulis pedum premit & lædit. Itaque hìc allegoricè hæc verba, *Ut in ipſo articulo oppreſſit*, ſignificant in temporis puncto, & anguſtiis, quibus premor, me jamjam profecturum Cyprum, aggreſſus eſt.

40 *Nunquid vis, quin abeam?*] Sermo diſcedentis, ſexcenties à Plauto, & Terentio uſurpatus. Donatus ad illud Terentii Eunuchi Act. II. Scen. III. *Rogo nunquid velit*, notat; *Hoc eſt, ſignifico me abire:* nam abituri ne id durè facerent, dicebant his, quibuſcum eſſent, nunquid vis? *Vous plaiſt il me commander quelque choſe?* Will you pleaſe to command me any thing:

ACTUS II. SCENA III.

CTESIPHO. SYRUS.

Ct. ABS quìvis homine, cùm eſt opus, benéficium accipere gaudeas :
Verùm enimvero id demum juvat, ſi quem æquom eſt facere, is benefacit.
O frater, frater, quid ego nunc te laudem ? ſatìs certò ſcio,
Nunquam ita magnificè quidquam dicam, id virtus quin ſuperet tua :
Itaque unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,
Fratrem homini nemini eſſe primarum artium magi' principem.
Sy. O Cteſipho. *Ct.* ô Syre, Æſchinus ubi eſt ? *Sy.* ellùm, te expectat domi. *Ct.* hem !
Sy. Quid eſt ? *Ct.* quid ſit ? illius operâ, Syre, nunc vivo : feſtivum caput !
Omnia ſibi qui poſtputârit eſſe præ meo commodo ;
Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in ſe tranſtulit.
Nihil pote ſuprà. ſed quiſnam ? fores crepuit. *Sy.* mane, mane, ipſe exit foras.

Ct. *Nemo eſt, qui lætus non ſit, cùm uſus venit, à quôvis beneficium accipere : verùm profectò id omnino gratum eſt, ſi quem decet officium præſtare, is præſtat. O frater, frater Æſchine, quid ego nunc laudes tuas verbis celebrem? Satìs equidem ſcio, me nunquam illas tam honorificè prædicaturum, ut orationem virtus tua non excedat : Itaque præcipuum unum hoc proprium arbitror me habere præter alios ; ſcilicet fratrem primis artibus, humanitate, beneficentiâ, omnibus anteferendum.* Sy. *O Cteſipho.* Ct. *O Syre, ubinam Æſchinus eſt ?* Sy. *Ecce illum, in ædibus te expectat.* Ct. *Hem !* Sy. *Quid eſt ?* Ct. *Quid ſit quæris ? Illius labore & induſtriâ factum eſt, ut vita mihi ſalva ſit : O lepidum virum ! imò etiam omnes res poſtponendas ſibi eſſe putavit meis commodis : Maledicta, infamiam, amoris mei periculum, & peccatum propter raptum puellæ ſuſcepit in ſe. nihil ſupra tot beneficia dici poteſt. ſed quiſnam venit ? Janua ſtrepuit.* Sy. *Siſte, ipſe domo huc prodit.*

ANNOTATIO.

6 *Homini nemini.*] Vel *Hominem neminem*, vel *Homini neminem*, variæ ſunt lectiones. *Nemo homo* eſt antiqua locutio, pro nullus homo. Si legas, *Homini nemini*, ſenſus erit planior. Si legas, *Neminem hominem*, ita explica ; unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror ; ſcilicet hominem neminem, id eſt nullum hominem, qui frater ſit alicui, primarum artium magìs principem.

ACTUS II. SCENA IV.

ÆSCHINUS. SANNIO. CTESIPHO. SYRUS.

Æſ. UBI ille eſt ſacrilegus ? *Sa.* men' quærit ? num quidnam effert ? occidi :
Nîl video. *Æſ.* ehem, opportunè, te ipſum quærito ; quid fit Cteſipho ?

Æſ. *Ubinam eſt ille ſceleſtus leno Sannio?* Sa. *Mene appellat ? num pecuniam domo exportat ? Perii : nihil video pecuniæ illum domo afferre.* Æſ. *Ehem ; commodè occurris, te ipſum ſtudioſè quæro : Quid agitur Cteſipho ?*

In tuto eſt omnis res: omitte verò triſtitiam tūam.
Ct. Ego illam verò omitto, qui quidem te habeam fratrem: ô mi Æſchine!
O mi germane! ah vereor coram in os te laudare ampliùs,
Ne id aſſentandi magìs, quàm quòd habeam gratum, facere exiſtumes.
Æſ. Age, inepte, quaſi nunc non nôrimus nos inter nos, Cteſipho.
Hoc mihi dolet, nos penè ſerò ſcîſſe, & penè in eum locum
Rediîſſe, ut, ſi omnes cuperent, nihil tibi poſſent auxiliarier.
Ct. Pudebat. *Æſ.* ah, ſtultitia eſt iſtæc, non pudor, tam ob parvolam
Rem penè è patriâ: turpe dictu. Deos quæſo ut iſtæc prohibeant.
Ct. Peccavi. *Æſ.* quid ait tandem nobis Sannio? *Sy.* jam mitis eſt.
Æſ. Ego ad forum ibo, ut hunc abſolvam: tu intrò ad illam, Cteſipho.
Sa. Syre, inſta. *Sy.* eamus: namque hic properat in Cyprum. *Sa.* ne tam quidem:
Quamvis etiam maneo otioſus hîc. *Sy.* reddetur, ne time.
Sa. At ut omne reddat. *Sy.* omne reddet; face modò, ac ſequere hàc. *Sa.* ſequor.
Ct. Heus, heus, Syre. *Sy.* hem, quid eſt? *Ct.* obſecro herclè te, hominem iſtum impuriſſimum
Quàm primùm abſolvitote, ne, ſi magìs irritatus ſiet,
Aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tum perpetuò periêrim.
Sy. Non fiet: bono animo es: tu cum illâ te intus oblecta interim,
Et lectulos jube ſterni nobis, & parari cætera.
Ego jam tranſactâ re, convortam me domum cum obſonio.
Ct. Ita quæſo: quando hoc bene ſucceſſit, hilarem hunc ſumamus diem.

In ſecuro loco poſita eſt res omnis tua: expelle verò omnem animo dolorem. Ct. *Per Herculem verò illam expello, qui quidem fratrem te poſſideo: O mi Æſchine! ô mi germane! ah vereor te præſentem amplioribus laudibus proſequi, ne adulandi magìs gratiâ id me facere putes quàm quòd memor ſim beneficii.* Æſ. *Age, ſtulte, hæc omitte; quaſi nunc inter nos notitia incipiat. Verùm doleo, nos ferè tardè certiores factos eſſe tuarum rerum, & ferè eò reductos eſſe periculi, ut ſi omnes homines cuperent te juvare, nullo modo id poſſent.* Ct. *Pudore impediebar.* Æſ. *Ah! ſtultitia eſt iſta, non verecundia; ob rem tam parvi momenti penè ex patriâ profugiſſe; pudet me id dicere. Diis ſupplico, ut iſta avertant, nempe fugam patriæ præ deſperatione in amore.* Ct. *Erravi.* Æſ. *Quid poſtremò nobis Sannio dicit?* Sy. *Jam manſuetus eſt.* Æſ. *Ego ad forum me conferam, ut ſolutâ pecuniâ, illum dimittam: tu intrò domum ito ad amicam.* Sa. *Syre urge Æſchinum.* Sy. *Eamus quæſo, Æſchine, nam hic Sannio in Cyprum proficiſci feſtinat.* Sa. *Non tantùm feſtino: quantumvis moram hîc otioſus faciam.* Sy. *Reddetur tibi pecunia, ne dubita.* Sa. *At effice, ut totam reſtituat.* Sy. *Totam reſtituet; ſiſte modò, & me ſequere hâc viâ.* Sa. *Sequor.* Ct. *Heus, heus, Syre.* Sy. *Hem, quid me vis?* Ct. *Per Herculem te oro, homini iſti ſordidiſſimo pecuniam pro pretio puellæ citò ſolvite, ne ſi magìs irritetur, aliquo modo rumor hujus rei ad patrem perveniat, atque ego tunc omnino interiêrim.* Sy. *Id non fiet: ſecurus eſto: tu interea cum amicâ voluptati indulge, & lectos ſterni, cæteraque ad cœnam neceſſaria adornari jube. Ego jam confecto negotio, illico domum me referam cum edulis, quæ empta ſunt.* Ct. *Sic fiat quæſo: quando hæc res feliciter nobis evenit, hunc lætum agamus diem.*

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA. CANTHARA.

So. OBſecro, mea tu nutrix, quid nunc fiet? *Ca.* quid fiet, rogas?
Rectè ædepol ſpero. *So.* modò dolores, mea tu, occipiunt primulùm.
Ca. Jam nunc times, quaſi nunquam adfueris, nunquam tute pepereris?
So. Miſeram me! neminem habeo; ſolæ ſumus: Geta autem hìc non adeſt;
Nec quem ad obſtetricem mittam, nec qui accerſat Æſchinum.
Ca. Pol is quidem jam hîc aderit: nam nunquam unum intermittit diem,
Quin ſemper veniat. *So.* ſolus mearum miſeriarum eſt remedium.
Ca. E re natâ meliùs fieri haud potuit, quàm factum eſt, hera;
Oblatum quando vitium eſt: quod ad illum attinet potiſſimùm,
Talem, tali genere, tali animo, natum ex tantâ familiâ.
So. Ita pol eſt, ut dicis: ſalvus nobis, deos quæſo, ut ſiet.

So. *Precor te, mea nutrix, dic mihi, quid eveniet?* Ca. *Quæris? per Pollucem fauſtum rerum eventum ſpero.* So. *Jam modò dolores parituram invadere cœperunt.* Ca. *Nunc metuis, quaſi nunquam parturientibus præſens interfueris, neque tu ipſa enixa liberos fueris?* So. *O me infortunatam! nemo mihi eſt, qui opem ferat; ſolæ relictæ ſumus: Geta autem hinc abeſt; nec ullus ex domeſticis mihi nunc reſtat, quem ad obſtetricem accerſendam mittam, aut qui Æſchinum huc vocet.* Ca. *Per Pollucem is certè mox præſtò hìc erit: etenim nullo ceſſat die nos inviſere.* So. *Solus is meis ægritudinibus medetur.* Ca. *Ex repentino rei caſu, nihil fortunatius contingere potuit, quando filia tua vitiata eſt; quantùm præcipuè ſpectat ad juvenem, qui id fecit: cùm tam præſtanti ſit formâ, tam clarâ ſtirpe, tam bonâ indole, tam divite domo.* So. *Per Pollucem vera loqueris: Deos precor ut hunc nobis ſervent.*

ACTUS III. SCENA II.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

Ge. NUNC illud eſt, quòd ſi omnes omnia ſua conſilia conferant,
Atque huic malo ſalutem quærant, auxilii nihil afferant,
Quod mihique, heræque, filiæque herili eſt. væ miſero mihi!
Tot res repentè circumvallant, unde emergi non poteſt:
Vis, egeſtas, injuſtitia, ſolitudo, infamia.

Ge. *Nunc talis eſt miſeria noſtra, ut ſi omnes omnia ſua ſimul conſilia adhibeant, atque huic malo, quod mihique, dominæque meæ Soſtratæ, filiæque ejus Pamphilæ factum eſt, mederi conentur, nihil quidquam juvent. Væ miſero mihi! tot difficultates inopinatò circumſtant, ex quibus evadi non poteſt: vis ſtupri, inopia ipſius puellæ, injuſtitia erga miſeros, ſolitudo à defenſoribus, infamia ab iis, qui credunt vitiatam pretio.*

Hoc-

Hoccine ſeculum? ô ſcelera! ô genera ſacrilega! ô hominem impium!
So. Me miſeram! quidnam eſt, quòd ſic video timidum & properantem Getam?
Ge. Quem neque fides, neque jusjurandum, neque ulla miſericordia
Repreſſit, neque reflexit: neque quòd partus inſtabat propè,
Cui miſeræ indignè per vim vitium obtulerat, *So.* non intelligo
Satìs, quæ loquatur. *Ca.* propiùs obſecro accedamus, Soſtrata. *Ge.* ah,
Me miſerum! vix ſum compos animi, ita ardeo iracundiâ.
Nihil eſt, quod malim, quàm totam familiam dari mihi obviàm,
Ut iram hanc in eos evomam omnem, dum ægritudo hæc eſt recens:
Satìs mihi id habeam ſupplicii, dum illos ulciſcar modò.
Seni animam primùm extinguerem ipſi, qui illud produxit ſcelus:
Tum autem Syrum impulſorem, vah! quibus illum lacerarem modis!
Sublimem medium primùm arriperem, & capite in terram ſtatuerem;
Ut cerebro diſpergat viam:
Adoleſcenti ipſi oculos eriperem; poſt hæc præcipitem darem:
Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & proſternerem.
Sed ceſſo hoc malo heram impertiri properè? *So.* revocemus. Geta. *Ge.* hem,
Quiſquis es, ſine me. *So.* ego ſum Soſtrata. *Ge.* ubi ea eſt? te ipſam quærito:
Te expecto: oppidò opportunè te obtuliſti mî obviàm,
Hera. *So.* quid eſt? quid trepidas? *Ge.* hei mihi! *So.* quid feſtinas, mi Geta?
Animam recipe. *Ge.* prorsù'. *So.* quid iſtuc prorsùs ergo eſt? *Ge.* periîmus.
Actum eſt. *So.* eloquere, obſecro, te quid ſit. *Ge.* jam. *So.* quid jam, Geta?
Ge. Æſchinus. *So.* quid ergo is? *Ge.* alienus eſt ab noſtrâ familiâ. *So.* hem!

Hæcne tempora adeò corrupta ſunt? O crimina infanda! ô gentem ſacrilegam! ô hominem impium Æſchinum! So. *Me infortunatam! quidnam eſt, quòd ſic video pavidum, & feſtinantem Getam?* Ge. *Quem neque fides data, & obligatio juramenti, neque ulla commiſeratio retinuit, neque revocavit à perfidiâ: neque quòd tempus pariendi imminebat proximum virgini, quam violârat.* So. *Non ſatìs capio quæ Geta dicit.* Ca. *Appropinquemus magìs, oro te, Soſtrata.* Ge. *Ah me infœlicem! vix ſum potens animi, ita iracundiâ inflammatus ſum. Nihil eſt, quod magìs optem, quàm omnes ex iſtâ Mitionis familiâ mihi obvios offerri, ut iram hanc omnem in eos egeram, dum hic dolor meus novus eſt: pœna ſufficiens mihi fuerit, dummodo nunc ultionem de illis ſumam. Seni patri primùm vitam eriperem, qui tam ſceleſtum juvenem in lucem edidit: tum autem Syrum inſtigatorem, vah! quibus illum tormentis dilaniarem! in ſublime elatum per medium corporis ad me traherem, & præcipitem in ſolum durum & ſaxoſum allidercm, ſic, ut ejus cerebrum per diverſas partes viæ ſpargatur: adoleſcenti ipſi eruerem oculos; poſtea præcipitarem ex alto: reliquos ex illâ domo projicerem, impellerem, diſtraherem, concuterem, & in terram affligerem. Sed differone heræ hoc malum citò communicare?* So. *Revocemus eum currentem. Geta.* Ge. *Hem, quicumque ſis, ſine me feſtinare, ne me retine.* So. *Ego ſum hera tua Soſtrata.* Ge. *Ubinam ſtas? te ipſam ubique peto, te expecto: valde tempeſtivè te mihi obviàm dediſti, hera.* So. *Quidnam tibi eſt? quid trepidus es?* Ge. *Hei mihi!* So. *Quid properas, mi Geta? Animum collige.* Ge. *Omnino.* So. *Quid iſtud omnino?* Ge. *Periimus, actum eſt de nobis.* So. *Enarra, quæſo, quænam res ſit.* Ge. *Jam.* So. *Quid jam, Geta?* Ge. *Æſchinus.* So. *Quid igitur is fecit?* Ge. *Alienavit animum ſuum à nobis; amare incipit aliam virginem, quàm Pamphilam.* So. *Hem!*

Periî : quare ? *Ge.* amare occepit aliam. *So.* væ miſeræ mihi.
Ge. Neque id occultè fert : à lenone ipſus eripuit palam.
So. Satîn' hoc certum ? *Ge.* certum : hiſce oculis egomet vidi, Soſtrata. *So.* ah !
Me miſeram ! quid credas jam ? aut cui credas ? noſtrumne Æſchinum ?
Noſtram vitam omnium, in quo noſtræ ſpes opeſque omnes ſitæ erant ?
Qui ſine hâc jurabat ſe unum nunquam victurum diem ?
Qui ſe in ſui gremio poſiturum puerum dicebat patris ? ita
Obſecraturum, ut liceret hanc uxorem ducere ?
Ge. Hera, lacrumas mitte, ac potiùs, quod ad hanc rem opus eſt, porrò conſule ;
Patiamurne, an narremus cuipiam ? *Ca.* au, mi homo, ſanuſne es ?
An hoc proferendum tibi uſquam eſſe videtur ? *Ge.* mihi quidem non placet.
Jam primùm, illum alieno animo à nobis eſſe, res ipſa indicat.
Nunc ſi hoc palam proferimus, ille inficias ibit, ſat ſcio ;
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet. tum ſi maximè
Fateatur, cùm amet aliam, non eſt utile hanc illi dari.
Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus. *So.* ah ? minimè gentiùm :
Non faciam. *Ge.* quid ages ? *So.* proferam. *Ge.* hem ! mea Soſtrata, vide quam rem agas.
So. Pejore res loco non potis eſt eſſe, quàm in hoc, quo nunc ſita eſt.
Primùm indotata eſt : tum præterea, quæ ſecunda ei dos erat,
Periît : pro virgine dari nuptum non poteſt. hoc reliquom eſt,
Si inficias ibit, teſtis mecum eſt annulus, quem amiſerat.
Poſtremò, quando ego conſcia mî ſum, à me culpam hanc procul eſſe, nec

perii : quare alienus factus eſt à nobis? Ge. *Aliam amicam, relictâ Pamphilâ filia tuâ, ſibi junxit.* So. *Væ miſeræ mihi!* Ge. *Neque id celat : ipſemet à lenone puellam ei abſtulit.* So. *Satiſne hoc certum habes?* Ge. *Certè his oculis egomet deprehendi hoc, Soſtrata.* So. *O me infortunatam! Quænam res jam credi poteſt, aut cui homini credatur? noſterne Æſchinus hæc fecit? ille ſalus noſtrûm omnium? in quo ſpes noſtræ, omnia bona noſtra poſita erant? qui jurabat ſe ne unum quidem diem ſine Pamphilâ ſpirare poſſe? qui promittebat ſe puerum qui naſciturus eſſet, pro ſuo legitimo in ſuo ſinu poſitum educaturum? ſe patri ſupplicaturum, ut permitteret eam ſibi matrimonio jungere?* Ge. *Hera, deſine lachrymari, ac potiùs quod ad hanc rem attinet, in poſterum conſilium quære; an feramus cum ſilentio hoc malum, an alicui communicemus.* Ca. *Au, mi homo, compoſne mentis es? An hoc verbis detegendum eſſe ullo in loco cenſes?* Ge. *Mihi quidem non videtur eſſe proferendum. Jam primùm amorem ſuum à nobis avertiſſe, re ipſâ nobis manifeſtum apparet. Nunc ſi hoc divulgemus, ille pernegabit, probè ſcio, ſe ſtupraſſe Pamphilam : tua exiſtimatio, & ſalus tuæ filiæ in periculum adducetur : tum etiamſi fateatur eam vitiâſſe, non conducit hanc illi nubere, quando aliam ſibi amicam ſumpſerit. Quamobrem, quovis modo, ſilere iſtud oportet.* So. *Ah! neutiquam id faciam : non tacebo.* Ge. *Quid vis agere?* So. *Id manifeſtabo.* Ge. *Ah, mea Soſtrata, conſidera quid agendum ſit tibi.* So. *In deteriori conditione res eſſe non poteſt, quàm in quâ nunc poſita eſt. primùm nulla dos ei eſt : præterea, pudicitia quæ loco dotis erat, amiſſa eſt : pro virgine dari in uxorem non poteſt. ſi negabit Æſchinus Pamphilæ vitium obtuliſſe, teſtimonium mecum perhibebit hic annulus, quem amiſerat. Poſtremò, quoniam mecum ſcio certò, me omnis culpæ eſſe expertem.*

Pretium, neque rem ullam interceſſiſſe illâ, aut me indignam; experiar, Geta.
Ge. Quid iſtic? accedo, ut meliùs dicas. *So.* tu quantùm potes, abi,
Atque Hegioni cognato hujus rem omnem narrato ordine:
Nam is noſtro Simulo fuit ſummus, & nos coluit maximè.
Ge. Nam herclè alius nemo reſpicit nos. *So.* propera tu, mea Canthara,
Curre, obſtetricem accerſe, ut cùm opus ſit, ne in morâ nobis ſiet.

neque ullam rem interveniſſe, quæ illam, aut me non deceat; Geta, judicio agam. Ge. *Quid iſtud eſt? quid tibi reſiſtam? accedo tuæ ſententiæ, ut quæ meliùs, quàm ego dicas, & prudentiùs ſentias.* So. *Tu quantùm potes celeriter proficiſcere, atque Hegioni cognato Pamphilæ rem omnem, ut acta eſt, expone: is enim Simulo, marito meo, patri virginis ſummus amicus fuit, & nos maximè obſervat.* Ge. *Rectè facis, nam per Herculem nemo alius noſtri curam habet.* So. *Feſtina tu, mea Canthara, abi properè, obſtetricem adducito, ut cùm partus inſtabit, nullam moram faciat.*

ACTUS III. SCENA III.

DEMEA. SYRUS.

De. DIſperiî; Cteſiphonem audivi filium
Unà fuiſſe in raptione cum Æſchino.
Id miſero reſtat mihi mali, ſi illum poteſt,
Qui alicui rei eſt, etiam ad nequitiem abducere.
Ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquò: perſuaſit ille impurus, ſat ſcio.
Sed eccùm ire Syrum video: hinc ſcibo jam, ubi ſiet.
Atque herclè hic de grege illo eſt: ſi me ſenſerit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
Non oſtendam id me velle.
Sy. Omnem rem modò ſeni,
Quo pacto ſe haberet, enarramus ordine.
Nîl quidquam vidi lætius. *De.* prô Jupiter!
Hominis ſtultitiam! *Sy.* collaudavit filium:
Mihi, qui id dediſſem conſilium, egit gratias.
De. Diſrumpor. *Sy.* argentum adnumeravit illico:
Dedit præterea in ſumptum dimidium minæ:
Id diſtributum ſanè eſt ex ſententiâ. *De.* hem!
Huic mandes, ſi quid rectè curatum velis.
Sy. Hem! Demea, haud aſpexeram te: quid agitur?
De. Quid agatur? voſtram nequeo mirari ſatìs
Rationem. *Sy.* eſt herclè inepta, ne dicam dolo, atque

De. *Occidi; audivi Cteſiphonem comitem fuiſſe Æſchini, cùm puellam rapuit. Id mihi infelici ſummum malum adhuc reliquum eſt, ſi Æſchinus Cteſiphonem, qui alicui rei utilis eſſe poteſt, ad luxum & libidinem impellat. Ubinam igitur Cteſiphonem quæram? in lupanar, ut ſuſpicor, quoddam ab Æſchino abductus eſt: perſuaſit flagitioſus ille Cteſiphoni, probè ſcio, ut ſecum illùc iret. Sed ecce Syrum venire video: jam ex illo ſciam, ubi ſit Cteſipho. Atque mehercule de illo hominum cœtu eſt: ſi animadverteret me illum cupidè quærere, nunquam dicet, ubi ſit ganeo ille. Diſſimulabo me id cupere.* Sy. *Res geſtas ab Æſchino Mitioni ex ordine recitavi: neminem quemquam hilariorem illo vidi.* De. *Proh Jupiter, hominis ineptiam!* Sy. *Filium Æſchinum laudibus proſequutus eſt: mihi, qui illi ſuaſiſſem, gratias egit pro conſilio.* De. *Animi diſcrucior.* Sy. *Pecuniam ſtatim numeravit; inſuper in ſumptum dimidium minæ largitus eſt: poſtea id diſpartitum eſt ex voluntate Æſchini.* De. *Si quid rectè paratum eſſe cupias, hoc officium manda huic Syro.* Sy. *Ehem, Demea, non te videram: quid fit?* De. *Quid fiat rogas? non poſſum ſatìs mirari veſtrum agendi morem.* Sy. *Eſt mehercule inconveniens, ne mentiar, & ineptus.*

Abſurda. piſces cæteros purga, Dromo:
Congrum iſtum maxumum in aquâ ſinito ludere
Pauliſper: ubi ego venero, exoſſabitur;
Priùs nolo. *De.* hæccine flagitia? *Sy.* mihi quidem non placent:
Et clamo ſæpe. ſalſamenta hæc, Stephanio,
Fac macerentur pulchrè. *De.* Dî, voſtram fidem!
Utrum ſtudione id ſibi habet, an laudi putat
Fore, ſi perdiderit gnatum? væ miſero mihi!
Videre videor jam diem illum, cùm hinc egens
Profugiet aliquò militatum. *Sy.* ô Demea!
Iſtuc eſt ſapere, non quod ante pedes modò eſt,
Videre; ſed etiam illa, quæ futura ſunt,
Proſpicere. *De.* quid? iſtæc jam penès vos pſaltria eſt?
Sy. Ellam intus. *De.* eho, an domi eſt habiturus? *Sy.* credo: ut eſt
Dementia. *De.* hæccine fieri? *Sy.* inepta lenitas
Patris, & facilitas prava. *De.* fratris me quidem
Pudet, pigetque. *Sy.* nimiùm inter vos, Demea (ac
Non, quia ades præſens, dico hoc,) pernimium intereſt.
Tu, quantus quantus, nihil niſi ſapientia es:
Ille, ſomnium. ſineres verò illum tu tuum
Facere hæc? *De.* ſinerem illum? annon ſex totis menſibus
Priùs olfeciſſem, quàm ille quidquam cœperit?
Sy. Vigilantiam tuam tu mihi narras? *De.* Sic ſiet
Modò, ut nunc eſt. *Sy.* *ut quiſque ſuum vult eſſe, ita eſt.*
De. Quid eum? vidiſtin' hodie? *Sy.* tuumne filium?
(Abigam hunc rus) jam dudum aliquid ruri agere arbitror.
De. Satì' ſcis ibi eſſe? *Sy.* oh, qui egomet produxi. *De* optumè eſt.
Metui ne hæreret hîc. *Sy.* atque iratum admo(dum.
De. Quid autem? *Sy.* adortus jurgio fratrem apud forum

piſces cæteros ſordibus expurga, Dromo: congrum iſtum maximum in aquâ ſine pauliſper ſpatiari, & ſubſilire: poſtquam ego venero, oſſa ei detrahentur; priùs nolo eum purgari. De. *Hæcne flagitia fieri debent?* Sy. *Mihi quidem diſplicent; & clamitare ſoleo. Hæc ſale condita edulia elue, & emolli diligenter, Stephanio.* De. *Dîi veſtram fidem invoco! utrumne id cum delectatione ſtudet facere, aut in hoc ſe laudandum eſſe exiſtimat, ſi corruperit filium? Væ miſero mihi! Videre videor diem illum, cùm hinc omnium indigus abibit ad militiam.* Sy. *O Demea! hoc eſt ſapientem eſſe, non quod obvium eſt, & ob oculos verſatur ſolùm videre; ſed etiam quæ ventura ſunt prævidere.* De. *Quid? iſtane fidicina in veſtris eſt ædibus?* Sy. *Ecce illam intus.* De. *Eho, an domi eam Æſchinus tenebit?* Sy. *Credo: quæ eorum inſania eſt.* De. *Adeòne flagitioſi ſunt, ut hæc committant?* Sy. *Stulta Mitionis manſuetudo, & indulgentia nimia id efficit.* De. *Pudore afficior propter fratris turpitudinem, & dolore propter licentiam, quâ perdit filium.* Sy. *Nimiùm, Demea, tu & Mitio diſſimiles eſtis, non hoc dico ut te præſentem in os laudem: pernimium diſſimiles, inquam. Tu quantuſcumque es, non ſapiens tantùm es, ſed ipſa ſapientia: ille vanus, inſtar ſomnii, & iners. An ferres illum tuum filium Cteſiphonem, ſi ea committeret, quæ Æſchinus committit?* De. *Ferre illum? an non ſex menſibus integris antè odoratus fuiſſem, & deprehendiſſem, quàm ille ullam rem cœpturus eſſet facere?* Sy. *Quid vigilantiam, & prudentiam tuam mihi commemoras, quæ mihi maximè nota eſt?* De. *Talis eſſe pergat cupio, qualis nunc eſt.* Sy. *Ut quivis optat eſſe ſuum filium, ſic eſt?* De. *Quid eum? (intelligit Cteſiphonem) vidiſtine hodie?* Sy. *Tuumne filium? (abigam hunc moleſtum ſenem ad ſuum prædium.) Jampridem hunc ruri, alicui rei dare operam opinor.* De. *An certior es, ibi eum agere?* Sy. *Oh, qui egomet illum eò uſque deduxi.* De. *Rectè factum. Timui ne hîc hærens cum Æſchino moraretur.* Sy. *Atque irâ valde commotum.* De. *Quamobrem?* Sy. *Incepit in foro fratrem objurgare propter hanc fidicinam.*

A N N O T A T I O.

48 *Abigam hunc rus.*] Hæc ſecum Syrus tacitè loquitur.

De pſaltriâ iſtâc. *De*. aîn' verò? *Sy*. vah, nîl reticuit:
Nam, ut numerabatur fortè argentum, intervenit
Homo de improviſò: cœpit clamare; ô Æſchine,
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere noſtro? *De*. oh, lacrumo gaudio.
Sy. Non tu hoc argentum perdis, ſed vitam tuam.
De. Salvos ſit: ſpero, eſt ſimilis majorum ſuûm. *Sy*. hui!
De. Syre, præceptorum plenus iſtorum ille. *Sy*. phy!
Domi habuit, unde diſceret. *De*. fit ſedulò:
Nîl prætermitto: conſuefacio: denique
Inſpicere, tanquam in ſpeculum, in vitas omnium
Jubeo; atque ex aliis ſumere exemplum ſibi.
Hoc facito. *Sy*. rectè ſanè. *De*. hoc fugito. *Sy*. callidè.
De. Hoc laudi eſt. *Sy*. iſtæc res eſt. *De*. hoc vitio datur.
Sy. Probiſſumè. *De*. porrò autem. *Sy*. non herclè otium eſt
Nunc mihi auſcultandi. piſces ex ſententiâ
Nactus ſum; hi mihi ne corrumpantur, cautio eſt.
Nam id nobis tam flagitium eſt, quàm illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modò dixtî: &, quod queo,
Conſervis ad eundem iſtunc præcipio modum.
Hoc ſalſum eſt, hoc aduſtum eſt, hoc lautum eſt parum:
Illud rectè: iterum ſic memento: ſedulò
Moneo, quæ poſſum, pro meâ ſapientiâ:
Poſtremò, tanquam in ſpeculum, in patinas, Demea,
Inſpicere jubeo; & moneo quid facto uſus ſit.
Inepta hæc eſſe, nos quæ facimus, ſentio.
Verùm, quid facias? *ut homo eſt, ita morem geras.*
Nunquid vis? *De*. mentem vobis meliorem dari.
Sy. Tu rus hinc ibis? *De*. rectà. *Sy*. nam quid tu hîc agas,
Ubi, ſi quid bene præcipias, nemo obtemperet?

De. *Itane eſt, ut ais?* Sy. *Vah! nihil prætermiſit eorum, quæ exprobranda fuerunt: nam ut lenoni pecunia fortè numerabatur pro pretio puellæ, repentè Cteſipho ſupervenit in ipſo facto: cœpit ita vociferari; Æſchine, hæcne flagitia committere te non pudet? indecora ſanguini noſtro, & familiæ?* De. *Oh, præ gaudio lachrymas continere nequeo.* Sy. *Non tu hoc argentum perdis ſolùm, ſed etiam teipſum.* De. *Hunc Diî ſervent; ut ſpero majores ſuos imitabitur.* Sy. *Hui!* De. *Syre, ejuſmodi præceptis, quibus fratrem monuit, abundat Cteſipho.* Sy. *Phy! domeſtica hæc habuit à te monita, & exempla, quibus imbutus eſt.* De. *Sic informatur à me diligenter: nihil negligo: his eum exerceo ſtudiis: denique ſpectare, tanquam in ſpeculo, mores, & actiones omnium volo; atque ex aliis, quod ei uſui ſit, exemplum petere. Hoc facito, dico.* Sy. *Sapienter certè.* De. *Ab hoc caveto tibi.* Sy. *Peritè.* De. *Hoc laudem affert.* Sy. *Hoc utile eſt.* De. *Hoc dedecus parit.* Sy. *Præclarè.* De. *Ut longiùs, & ampliùs memorem.* Sy. *Per Herculem nunc nihil mihi reſtat otii, ut ſermoni tuo attentas aures præbeam. piſces ut optabam inveni, qui ne computreſcant mihi ſedulò cavendum eſt: nam id nobis tam flagitioſum eſt, & indecorum, quàm vobis hæc non agere quæ modò loquutus es: & quoad poſſum hæc conſervos meos ſic moneo. Hoc ſale nimis conſperſum; hoc uſtum præ nimiâ coctione; hoc parum mundatum eſt; illud rectè; fac ut iterum recorderis ſic apparare cibum: diligenter ſic præcipio, pro eo, quod ſapere poſſum: ultimò tanquam in ſpeculum, in patinas, lances, diſcos, paropſides, ſpectare jubeo; & moneo, ſuadeo, doceo, quæcumque facere utile eſt. Fateor ſtultè fieri, quæ committuntur in hâc familiâ: verùm, quid facias? ut Mitio à naturâ factus eſt, ita obſequendum ei, qui herus eſt. Numquid vis mandare?* De. *Ut ad ſaniorem mentem redeatis.* Sy. *Tu ad prædium proficiſceris?* De. *Sic eſt.* Sy. *Nam quid tu hîc facias, ubi ſi quædam bona præcepta tradas, nullus eſt qui ea obſervet?*

ANNOTATIO.

58 *Hui!*] Fingit ſe admirari quæ dicit ſenex.

De. Ego

De. Ego verò hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
Rus abiît: illum curo unum: ille ad me attinet,
Quando ita volt frater: de iſtoc ipſe viderit.
Sed quis illic eſt, quem video procul? eſtne hic Hegio,
Tribulis noſter? ſi ſatìs cerno, is herclè eſt. vah!
Homo amicus nobis jam inde à puero. Dî bonî!
Næ illiuſmodi jam magna nobis civium
Penuria eſt; antiquâ homo virtute ac fide.
Haud citò mali quid ortum ex hoc ſit publicè.
Quàm gaudeo, ubi etìam hujus generis reliquias
Reſtare video! vah! vivere etiam nunc lubet.
Operiar hominem hìc, ut ſalutem, & conloquar.

De. *Ego verò hinc diſcedo, cùm Cteſipho, cujus cauſâ huc veneram, rus reverſus eſt: Illius ſolius curam gero: ille mihi proprius eſt filius, quoniam ita ſe velle frater ſignificavit: pro arbitrio ſuo ei conſulat. Sed quis ille eſt quem procul venientem video? eſtne hic Hegio, tribulis noſter? Si rectè aſpicio, is certè ipſe eſt, Vah! homo eſt amicitiâ nobis conjunctus jam inde à primis annis. Diî boni! profectò eorum qui ei ſimiles ſint, magna eſt egeſtas civium: vir antiquâ virtute, ac fide præditus. non facilè damnum aliquod ab illo publicè eveniet. Quàm vehementer gaudeo, cùm etiam adhuc homines his moribus præditos ſuperſtites aſpicio! Vah! vitam agere etiam nunc jucundum eſt. Præſtolabor hîc illum, & cum eo ſermonem conferam.*

ANNOTATIO.

86 *Tribulis noſter?*] Qui ex eâdem eſt tribu. Populus Athenienſis diſtributus fuit in tribus duodecim, ad menſium numerum; & rurſus unaquæque tribus in triginta genera, quemadmodum vocant, ad dierum menſis numerum.

ACTUS III. SCENA IV.

HEGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

He. PRô dî immortales! facinus indignum, Geta,
Quid narras? *Ge.* ſic eſt factum. *He.* ex illân' familiâ
Tam illiberale facinus eſſe ortum! ô Æſchine,
Pol haud paternum iſtuc dediſti. *De.* videlicet
De pſaltriâ hâc audivit: id illi nunc dolet
Alieno; pater is nihili pendit: hei mihi!
Utinam hìc propè adeſſet alicubi, atque audiret hæc.
He. Ni facient quæ illos æquom eſt, haud ſic auferent.
Ge. In te ſpes omnis, Hegio, nobis ſita eſt:
Te ſolum habemus: tu es patronus, tu parens:
Ille tibi moriens nos commendavit ſenex.
Si deſeris tu, periimus. *He.* Cave dixeris:
Neque faciam, neque me ſatìs piè poſſe arbitror.
De. Adibo: ſalvere Hegionem plurimùm

He. *Proh, diî immortales! facinus infandum, Geta, quid refers?* Ge. *hic iſtud commiſſum eſt.* He. *Ex illone genere tam claro, tam indignum ingenuâ perſonâ ſcelus exire potuit? O Æſchine, per Pollucem haud parentum moribus conveniens iſtud feciſti.* De. *Scilicet de citbariſtriæ hujus raptione inaudivit; propterea ille, quamvis non ſit propinquus genere, tamen id ægrè fert; pater verò ipſe [Micio] hoc facinus minimi facit. Hei mihi! utinam hîc præſens eſſet, atque Hegionem querentem audiret.* He. *Niſi hanc injuriam ex æquitate reparabunt, non ſic impunè habebunt.* Ge. *In te, Hegio, omnem ſpem noſtram poſuimus: nullum alium defenſorem habemus: tu es patroni loco, & parentis: ille ſenex pater Pamphilæ Simulus, è vitâ diſcedens, nos fidei tuæ cuſtodiendos tradidit. Si à te deſerimur, perditi ſumus.* He. *Ne hujuſmodi verba loquaris: neque hoc faciam, neque fas eſſe, neque niſi cum impietate me id poſſe facere judico.* De. *Accedam: Hegionem ſalvum eſſe & bene valentem ex animo opto.*

Jubeo.

Jubeo. *He.* oh! te quærebam ipſum: ſalve, Demea.
De. Quid autem? *He.* major filius tuus Æſchinus,
Quem fratri adoptandum dediſti, neque boni,
Neque liberalis functus officium eſt viri.
De. Quid iſtuc? *He.* noſtrum amicum nôras Simulum, atque
Æqualem? *De.* quid ni? *He.* filiam ejus virginem
Vitiavit. *De.* hem! *He.* mane, nondum audîſti, Demea,
Quod eſt graviſſimum. *De.* an quid eſt etiam amplius?
He. Verò ampliùs: nam hoc quidem ferundum aliquo modo eſt;
Perſuaſit nox, amor, vinum, adoleſcentia:
Humanum eſt. ubi ſit factum, ad matrem virginis
Venit ipſus ultrò, lacrumans, orans, obſecrans,
Fidem dans, jurans ſe illam ducturum domum.
Ignotum eſt, tacitum eſt, creditum eſt. virgo ex eo
Compreſſu gravida facta eſt; menſis hic decimus eſt.
Ille bonus vir nobis pſaltriam, ſi dîs placet,
Paravit, quîcum vivat: illam deſerit.
De. Pro certon' tu iſtæc dicis? *He.* mater virginis
In medio eſt; ipſa virgo; res ipſa: hic Geta
Præterea, ut captus eſt ſervorum, non malus,
Neque iners, alit illas; ſolus omnem familiam
Suſtentat: hunc abduce, vinci: quære rem.
Ge. Imò herclè extorque, niſi ita factum eſt, Demea:
Poſtremò non negabit; coram ipſum cedò.
De. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic reſpondeam,
Scio. *Pa.* Miſeram me: differor doloribus:
Juno Lucina fer opem, ſerva me, obſecro. *He.* hem!
Numnam illa, quæſo, parturit? *Ge.* certè, Hegio. *He.* hem!
Illæc fidem nunc voſtram implorat, Demea:
Quod vos jus cogit, id voluntate impetret.
Hæc primùm ut fiant, deos quæſo, ut vobis decet:
Sin aliter animus voſter eſt, ego, Demea,

He. *Te ipſum invenire cupiebam: ſalvus ſis, Demea.* De. *Quid autem eſt, quòd me velis?* He. *Filius tuus Æſchinus major natu, neque probo, neque ingenuo viro rem dignam egit.* De. *Quid iſtud eſt?* He. *Amicus noſter Simulus notus fuit tibi, qui eâdem ætate erat nobiſcum?* De. *Quare mihi notus non fuerit?* He. *Filiam ejus violavit Æſchinus.* De. *Hem!* He. *Audi, nondum tibi renunciavi, Demea, illud, quòd eſt deterrimum.* De. *An quidquam eſt etiam deterius?* He. *Imò verò aliquid eſt deterius: nam hoc quidem aliquâ ratione excuſari poteſt; impulit eum ad hoc facinus nox, amor, vinum, adoleſcentia: hoc peccatum in hominem cadere poteſt. ubi vidit ſe id feciſſe, matrem virginis Soſtratam adit ſponte, flens, ſupplicans, deprecans, promittens, juramento ſe obligans illam in uxorem ducturum. Parcitum eſt, ſilentio facinus tectum eſt, fides illi habita eſt. virgo ſic per vim ſtuprata ex hoc concubitu gravidata eſt: jam menſem decimum uterum geſtat. ille bonus vir nobis fidicinam, ſi ita diîs viſum eſt, quæſivit, cum quâ conſuetudinem habeat, derelictâ Pamphilâ.* De. *Hæcne certa ſunt, quæ dicis?* He. *Soſtrata, mater virginis, in medium proditura eſt, ut id probet; ipſa virgo Pamphila; ipſa virginis graviditas: hic præterea Geta, ſervus frugi, pro conditione & ſtatu ſervili, & ſolers, alimenta illis ſubminiſtrat; ſolus toti domui victum præbet: hunc abducito, vinculis abſtringito: facinus quærito.* Ge. *Quin etiam tormentis exquire, & ſuppliciis crucia, niſi ita factum eſt, Demea: poſtremò non inficiabitur ipſe Æſchinus; hunc nobis hic præſentem ſtatue.* De. *Pudore ſuffundor, neque quid faciam, neque quod reſponſum eidem inveniо.* Pa. *O me infelicem! diſcindor doloribus: Juno Lucina fer mihi auxilium parturienti, ſalvam me præſta, te precor.* He. *Hem! anne Pamphila, quæſo, in pariendo laborat?* Ge. *Sic ſanè eſt, Hegio.* He. *Hem! illa auxilium veſtrum plorans invocat, Demea. Quod jure exigere poteſt, à volentibus id exoret. Hæc primum deos precor ut faciatis, quemadmodum vos decet; ſin aliter animati eſtis,*

Sum-

Summâ vi defendam hanc atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: unà à pueris parvoli
Sumus educti: unà ſemper militiæ, & domi
Fuimus: paupertatem unà pertulimus gravem.
Quà propter nitar, faciam, experiar, denique
Animam relinquam potiùs quàm illas deſeram.
Quid mihi reſpondes? *De.* fratrem conveniam, Hegio:
Is quod mihi de hâc re dederit conſilium, id ſequar.
He. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites,
Quàm vos facillimè agitis, quàm eſtis maxumè
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume vos æquo animo æqua noſcere
Oportet, ſi vos voltis perhiberi probos.
De. Redito: fient, quæ fieri æquom eſt, omnia.
He. Decet te facere. Geta, duc me intrò ad Soſtratam.
De. Non me indicente hæc fiunt: utinam hoc ſit modò
Defunctum: verùm nimia illæc licentia
Profectò evadet in aliquod magnum malum:
Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam.

ſummo conatu eam propugnabo, atque illum patrem ejus defunctum. Is mihi cognatione conjunctus erat: unà à pueris educati ſumus: unà ſemper in bello, & pace ſocii fuimus: inopiam unà perpeſſi ſumus, onerosum valde, & acerbam: quapropter contendam, laborabo, tentabo, omnia, denique vitam potiùs amittam, quàm illas indefenſas ſolas relinquam. Quid reſponſi mihi das? De. *Fratrem meum Mitionem adibo, Hegio: quod is mihi de hâc re ſuaſerit, id faciam.* He. *Sed tu, Demea, hæc apud te conſidera, quantò majores vobis ſunt facultates, quantò potentiores, locupletiores, fœliciores, nobiliores eſtis, tantò libentiori animo vos æquitati obſequi par eſt, ſi vos honeſtos æſtimari vultis.* De. *Redi: omnia ex æquitate obſervabuntur.* He. *Hoc te facere converit. Geta, duc me intrò ad Soſtratam.* De. *Non hæc fiunt, quin antè denunciaverim: utinam, hoc facinore Æſchinus finem flagitiis ſuis impoſuerit: at nimia illa non modò libertas, ſed licentia, certè progreditur eò uſque, ut magnam perniciem afferat. Abeo, ut fratrem conveniam, & hæc in eum tædia exonerem.*

ACTUS III. SCENA V.

HEGIO.

Bono animo fac ſis, Soſtrata, & iſtam, quàm potes,
Fac conſolere. ego Mitionem, ſi apud forum eſt,
Conveniam; atque, ut res geſta eſt, narrabo ordine.
Si eſt, ut facturus officium ſiet ſuum,
Faciat: ſin aliter de hâc re ejus ſententia eſt,
Reſpondeat mî: ut, quid agam, quamprimum ſciam.

Soſtrata, fac ut bonum animum habeas, & iſtam filiam tuam Pamphilam fac conſolatione recrees. ego Mitionem, ſi apud forum eſt, adibo; & eum certiorem faciam, quemadmodum res acta ſit, ut is officium ſuum faciat, ſi ita ejus fert voluntas: ſin aliter animo affectus eſt, ſententiam ſuam mihi aperiat: ut quid agere debeam, quamprimum conſtituam.

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHO. SYRUS.

Ct. AIN' patrem hinc abiiſſe rus? *Sy.* jam dudum. *Cic.* dic ſodes. *Sy.* apud
Villam eſt, nunc eum maxumè operis aliquid facere credo. *Ct.* utinam quidem,
Quod cum ſalute ejus fiat, ita ſe defatigârit velim,
Ut triduo hôc perpetuo è lecto prorſus nequeat ſurgere.
Sy. Ita fiat, & iſtoc ſi quid potis eſt rectius. *Ct.* ita: nam hunc diem
Miſerè nimis cupio, ut cœpi, perpetuum in lætitiâ degere.
Et illud rus nullâ aliâ cauſſâ tam malè odi, niſi quia prope eſt:
Quod ſi abeſſet longius,
Priùs nox oppreſſiſſet illîc, quàm huc revorti poſſet iterum.
Nunc, ubi me illîc non videbit, jam huc recurret, ſat ſcio:
Rogitabit me, ubi fuerim; quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam? *Sy.* nihilne in mentem? *Ct.* nunquam quidquam. *Sy.* tantò nequior.
Cliens, amicus, hoſpes nemo eſt vobis? *Ct.* ſunt. quid poſtea?
Sy. Hiſce opera ut data ſit. *Ct.* quæ non data ſit? non poteſt fieri. *Sy.* poteſt.
Ct. Interdiu: ſed ſi hîc pernocto, cauſſæ quid dicam, Syre?
Sy. Vah! quàm vellem etiam noctu amicis operam mos eſſet dari.
Quin tu otioſus es: ego illius ſenſum pulcrè calleo.

Ct. *Certòne dicis patrem meum Demeam ad villam hinc profectum eſſe?* Sy. *Jampridem profectus eſt.* Ct. *Age, quæſo, dic mihi.* Sy. *Apud villam eſt. nunc eum maximè in colendo agro occupari puto.* Ct. *Utinam ſanè ita labore defatigetur (quod ſine detrimento valetudinis ejus fiat) ut tribus diebus perpetuo ſomno in cubili detineatur, neque expergefieri poſſit.* Sy. *Ita fiat, atque etiam longiori tempore, ſi hoc tibi commodius eſt.* Ct. *Ita: nam hunc diem continuum in voluptate & gaudio inſumere vehementer deſidero. & rus illud non ob aliam cauſſam mihi tam valde odioſum eſt, quàm quod urbi propius eſt: Quod ſi eſſet remotius, priùs nox patrem in itinere invaderet, quàm huc iterum remeare poſſet. Nunc ubi ille me in villâ non reperiet, jam properabit huc reverti, probè ſcio: quæret à me ubi moratus fuerim, cùm à me toto hoc die viſus non fuerit. Quid excuſationis afferam?* Sy. *Nihilne in mentem tibi venit, quo te excuſes?* Ct. *Nihil quidquam.* Sy. *Tanto pejori loco es. Clientem, amicum, hoſpitem neminem vos habetis?* Ct. *Habemus quidem. ſed quid hoc juvabit?* Sy. *Dicas illis officium te præſtitiſſe in eorum rebus.* Ct. *Quod præſtatum minimè fuerit? Non poteſt fieri, ut id factum eſſe pater credat.* Sy. *Poteſt fieri.* Ct. *Poteſt quidem per diem: ſed ſi hîc totam noctem tranſigo, quid reſpondere potero, Syre?* Sy. *Vah! utinam etiam per noctem conſuetudo eſſet officium amicis ſuis præſtare. Age ſecuro ſis animo: ego ejus mentis conceptus callidè ſcio.*

ANNOTATIO.

5 *Et iſtoc ſi quid potis eſt rectius.*] Servus improbus non laſſitudinem, ſed mortem Demeæ præcatur; duram quietem & ſomnum ferreum, ut Virgilius ait;

Olli dura quies oculos, & ferreus urget
Somnus; in æternum clauduntur lumina noctem.

Cum

Cum fervit maxumè, tam placidum, quàm ovem reddo. *Ct.* quomodo?

Sy. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deum:

Virtutes narro. *Ct.* meas? *Si.* tuas: homini illico lacrumæ cadunt,

Quaſi puero, gaudio. hem tibi autem. *Ct.* quidnam eſt? *Sy. lupus in fabulâ.*

Ct. Pater eſt? *Sy.* ipſus eſt. *Ct.* Syre, quid agimus? *Sy.* fuge modò intro: ego videro.

Ct. Si quid rogabit, nuſquam tu me; audîſtin'? *Sy.* potin' ut deſinas?

Cùm vehementer irâ exardet, tam manſuetum, quàm ovem facio. Ct. *Quo pacto?* Sy. *Te laudando? nam hoc illi valde placet: apud illum te ut deum laudibus celebro: virtutes tuas prædico.* Ct. *Meaſne?* Sy. *Tuas: illi lachrymæ ex oculis fluunt præ gaudio, ſicut puero. hem tibi autem adeſt ille.* Ct. *Quidnam eſt?* Sy. *Lupus in fabulâ.* Ct. *An pater eſt?* Sy. *Ipſe eſt.* Ct. *Syre, quid mox nobis agendum?* Sy. *Feſtina intrò ædes ire: ego cogitabo quid facto opus ſit.* Ct. *Si quid à te quærat, nuſquam tu me vidiſſe reſpondeas; audiviſtine?* Sy. *Poteſne deſinere loqui?*

ANNOTATIO.

21 *Lupus in fabulâ.*] Adagium, quo utimur, quoties ſupervenit ille, de quo loquimur, & nobis ſua præſentia detrahit facultatem loquendi. Sic Plautus in Sticho, Act. IV. Scen. I. *Atque eccum tibi lupum in ſermone.* *Sermo* pro familiari colloquio illîc ſumitur. Eadem eſt vis verbi *fabula*: Unde fabulari, quod & elegans, & veteribus olim pervulgatum, hodie vix notum in eo ſignificatu. Credebatur luporum viſus eſſe noxius, vocemque homini, quem priores contemplentur, adimere ad præſens, ut tradit Plinius, Lib. VIII. cap. xxi. Virgilius etiam id confirmat, Eclog. IX.

Nunc oblita mihi tot carmina, vox quoque Mœrin
Jam fugit ipſa: lupi Mœrin vidêre priores.

ACTUS IV. SCENA II.

DEMEA. CTESIPHO. SYRUS.

De. NÆ ego homo ſum infelix. primùm fratrem nuſquam invenio gentiùm:

Præterea autem, dum illum quæro, à villâ mercenarium

Vidi: is filium negat eſſe ruri: nec quid agam, ſcio.

Ct. Syre. *Sy.* quid ais? *Ct.* men' quærit? *Sy.* verum. *Ct.* perii. *Sy.* quin tu animo bono es.

De. Quid hoc, malûm, infelicitatis? nequeo ſatis decernere,

Niſi me credo huic eſſe natum rei, ferundis miſeriis.

Primus ſentio mala noſtra: primus reſciſco omnia:

Primus porro obnuntio: ægrè ſolus, ſi quid fit, fero.

Sy. Rideo hunc: primum ait ſe ſcire; is ſolus neſcit omnia.

De. *Profectò ſum infortunatus, primùm fratrem Mitionem nullo loco reperio: etiam dum illum quærito, mercenarium, qui mercede conductus in villâ operatur, vidi: is Cteſiphonem rure abeſſe ait: nec quid agere debeam, novi.* Ct. *Syre.* Sy. *Quid dicis?* Ct. *Mene petit?* Sy. *Petit.* Ct. *Perditus ſum.* Sy. *Age, forti animo eſto.* De. *Quænam hæc eſt, ô rem malam, infelicitas? quum nihil certi conſtituere poſſim, niſi quod à naturâ comparatus ſum ad tolerandum adverſitates, primus infortunia, & damna noſtra ſentio: primus omnium ſubitò certior fio: primus ſi quid adverſi imminet, nuncio: ſolus dolorem, ſi quid contingit, patior.* Sy. *Hunc hominem ridiculo habeo: affirmat ſe ſcire primum, cùm ſolus omnia ignoret.*

ANNOTATIO.

5 *Quid hoc, malûm, infelicitatis.*] Hîc *malûm* pro interjectione poſitum, *ô malum.*

De.

De. Nunc redeo: ſi fortè frater redierit, viſo. *Ct.* Syre,
Obſecro, vide ne ille huc prorſus ſe irruat. *Sy.* etiam taces?
Ego cavebo. *Ct.* nunquam herclè hodie ego iſtuc committam tibi:
Nam me jam in cellam aliquam cum illâ concludam: id tutiſſimum eſt.
Sy. Age, tamen ego hunc amovebo. *D.* ſed eccum ſceleratum Syrum.
Sy. Non hercle hic quidem durare quiſquam, ſi ſic fit, poteſt.
Scire equidem volo, quot mihi ſint domini: quæ hæc eſt miſeria? *De.* quid
Ille gannit? quid volt? quid ais, bone vir? hem, eſt frater domi?
Sy. Quid, malam, bone vir mihi narras? equidem perii. *De.* quid tibi eſt?
Sy. Rogitas? Cteſipho me pugnis miſerum, & iſtam pſaltriam
Uſque occidit. *De* hem! quid narras? *Sy.* hem, vide ut diſcidit labrum.
De. Quamobrem? *Sy.* me impulſore hanc emptam eſſe ait. *De.* non tu eum rus hinc modò
Produxe aiebas? *Sy.* factum: verùm pòſt venit inſaniens:
Nil pepercit, non puduiſſe verberare hominem ſenem?
Quem ego modò puerum tantillum in manibus geſtavi meis?
De. Laudo, Cteſipho: patriſſas: abi, virum te judico.
Sy. Laudas? næ ille continebit poſthac, ſi ſapiet, manus.
De. Fortiter. *Sy.* perquam! quia miſeram mulierem & me ſervolum,
Qui referire non audebam, vicit: hui, perfortiter!
De. Non potuit meliùs, idem quod ego ſenſit, te eſſe huic rei caput.

De. *Nunc revertor viſurus ſi frater fortè reverſus fuerit.* Ct. *Syre, cave, precor, ne pater huc rectè prorſus cum impetu ſe inferat.* Sy. *Taces? ego cavebo.* Ct. *Per Herculem minimè hodie hanc rem administrandam tibi mandabo: nam jam me in cellâ aliquâ cum illâ puellâ concluſum occultabo: id tutiſſimum eſt.* Sy. *Fac ut videtur, tamen hunc amoliar.* De. *Sed ecce flagitioſum Syrum.* Sy. *Per Herculem nullus quiſquam hîc permanere, ſi ita conſueſit agi, diutius poteſt. Certè volo certior fieri, quot dominos habeo: quæ eſt hæc infelicitas?* De. *Quid ille ganniens dicit? quid garris? quid tibi eſt, bone vir? eſtne frater domi?* Sy. *Quid tu, proh malum! me appellas cum his verbis,* Bone vir? *Equidem occidi.* De. *Quid quereris?* Sy. *Rogas quid querar? Cteſipho me pugnis miſerum, & iſtam fidicinam uſque contudit & penè conſcidit.* De. *Hem! quid ais?* Sy. *Hem, aſpice, ut diffidit mihi labrum.* De. *Quâ de cauſâ?* Sy. *Me ſuaſore queritur hanc fratrem comparâſſe.* De. *Nonne tu modò eum hinc ad villam comitatum deduxiſſe diebas?* Sy. *Ita eſt: at venit pòſt furens: nullam rationem mei habuit. nonne eum pudere debuit, hominem ſenili ætate confectum ictibus diffregiſſe? quem ego modò puerulum in ulnis gerebam meis?* De. *Laudo te, Cteſipho: ſimilis es majorum: eja age, te in hâc adoleſcentuli ætate jam virum eſſe dico.* Sy. *Laudas? per Pollucem comprimet poſthac, ſi quid mentis habeat, manuum impetum.* De. *Mactè fortitudine, Cteſipho, ſtrenuè feciſti.* Sy. *Valde verò ſtrenuè, qui infirmam fœminam, & miſeratione dignam, & me timidum ſervum, qui contrà repercutere verebar, verberibus contudit.* De. *Non potuit ille meliùs facere, id ipſum credit, quod ego, te eſſe auctorem harum turbarum.*

ANNOTATIONES.

16 *Quid ille gannit?*] Conqueritur gannitu. *Gannire* proprium eſt vulpium.

25 *Patriſſas.*] Patris mores refers.

Sed eſtne frater intus in ædibus? Sy. *non eſt.* De. *Dubito quonam in loco eum inveniam.* Sy. *Scio ubi eum invenias, ſed nunquam hodie tibi locum oſtendam.* De. *Quid ais?* Sy. *Ita, non oſtendam.* De. *Conteretur certè tibi mox caput.* Sy. *Verùm latet me nomen illius hominis, apud quem eſt, ſed locus mihi notus eſt.* De. *Indica ergo locum.* Sy. *Noviſtine ubi ſita eſt porticus ad macellum, ad imum vicum, deorſum?* De. *Novi.* Sy. *Procede hâc parte, rectà per plateam ſurſum aſcendens: ubi eò perveneris, clivus eſt declinans ad inferiorem vici partem; per hunc deſcende ſubitò: exinde ſtructum eſt ad hanc manum ſacellum: propè angiportus eſt.* De. *In quâ parte?* Sy. *Illîc ubi ficus ſylveſtris procera eſt; noviſtine?* De. *Novi.* Sy. *Hàc progredere.* De. *Is quidem angiportus eſt impervius.* Sy. *Verum mehercule: vah! tanta eſt ſtoliditas mea, ut vix me hominem eſſe dicas: Errore lapſus ſum. in porticum iterum regredere: Sanè hàc compendiarior eſt via, & difficiliùs à viâ aberratur. Sciſne ubi domus poſita Cratini hujus locupletis?* De. *Scio.* Sy. *Ubi eam tranſieris, ad ſiniſtram ito per rectam hanc plateam: quando ad Dianæ ædem veneris, confer te ad dextram: priuſquam ad portam urbis pervenias, apud ipſum lacum eſt piſtrinum parvum, atque ex oppoſito fabri lignarii officina: ibi eſt.* De. *Quid ibi facit Mitio?* Sy. *Lectulos diſcubitorios cum acernis fulcris in quibus ſub ſole cœnetur, conſtruendos locavit.* De. *Ubi ſcilicet potationes celebretis: egregiè certè. ſed nimis moror, quominus ad eum iter peragam.*

Sed eſtne frater intus? *Sy.* non eſt. *De.* ubi illum quæram, cogito.
Sy. Scio ubi ſit, verùm hodie nunquam monſtrabo. *De.* hem, quid ais? *Sy.* ita.
De. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. *Sy.* at nomen neſcio
Illius hominis, ſed locum novi ubi ſit. *De.* dic ergo locum.
Sy. Nôſtin' porticum apud macellum hanc deorſum? *De.* quidni noverim:
Sy. Præterito hâc rectâ plateâ ſurſum: ubi eò veneris,
Clivos deorſum vorſus eſt; hàc præcipitato: poſtea
Eſt ad hanc manum ſacellum: ibi angiportum propter eſt.
De. Quònam? *Sy.* illîc, ubi etiam caprificu' magna eſt; nôſtin'? *De.* novi. *Sy.* hàc pergito.
De. Id quidem angiportum non eſt pervium. *Sy.* verum hercle: vah!
Cenſèn' hominem me eſſe? erravi. in porticum rurſum redi.
Sanè hàc multò propiùs ibis, & minor eſt erratio.
Sciſn' Cratini hujus ditis ædes? *De.* ſcio. *Sy.* ubi eas præterieris,
Ad ſiniſtram hàc rectà plateâ: ubi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: priùs quàm ad portam venias, apud ipſum lacum
Eſt piſtrilla, & exadvorſum eſt fabrica: ibi eſt. *De.* quid ibi facit?
Sy. Lectulos in ſole ilignis pedibus faciundos dedit.
De. Ubi potetis vos: bene ſanè. ſed ceſſo ad eum pergere.

ANNOTATIONES.

43 *Ad Dianæ veneris.*] Sic abſolutè dicebant, non addito *templum.*

44 *Apud ipſum lacum.*] Lacus etiam ſunt receptacula aquæ, ad aquandum, aut lavandum deductæ, quales multi Romæ fuerunt, ut Curtius inſigni aquæductu memorabilis, ut qui à quadrageſimo milliari in urbem fuerit perductus, opere arcuato tantæ altitudinis, ut in omnes urbis montes facilè diſtribueretur. Plinius, Lib. XXXVI. cap. xv.

Sy. I

Sy. I ſanè: ego te exercebo hodie, ut dignus es, ſilicernium.
Æſchinus odioſè ceſſat: prandium corrumpitur:
Cteſipho autem in amore eſt totus. ego jam proſpiciam mihi:
Nam jam adibo, atque unumquodque, quod quidem erit belliſſimum,
Carpam; & cyathos ſorbillans paulatim hunc producam diem.

Sy. *Perge: quidem ego te tractabo, fatigabo hodie, ut meritus es, capularis ſenex turpis. Æſchinus moleſtè tardat: prandium corrumpitur: Cteſipho autem amicæ operam omnem dat ſuam. tempus jam eſt, ut mihi conſulam: nam jam aggrediar, & quidquid erit ſuaviſſimum decerpam; & cyathos ſæpius exhauriens ſenſim hunc traducam diem.*

Annotatio.

48 *Silicernium.*] Terentius vocat extremæ ætatis ſenem à ſilicernio, quod eſt prandium funebre, quod conficiebatur circa ſilicem, id eſt, ſepulchrum mortui: ſic *capularis ſenex* dicitur à Plauto, & *capuli decus*, morti contiguus, capulo mox efferendus. *Capulus* autem eſt feretrum; quòd corpora capiat.

ACTUS IV. SCENA III.

Mitio. Hegio.

Mi. EGO in hâc re nihil reperio, quam ob rem lauder tantopere, Hegio.
Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum eſt, corrigo.
Niſi ſi in illo me credidiſti eſſe hominum numero, qui ita putant;
Sibi fieri injuriam ultro, ſi quam fecêre ipſi, expoſtulant;
Et ultro accuſant: id quia non eſt à me factum, agi' gratias?
He. Ah, minimè: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.
Sed quæſo, ut unà mecum ad matrem virginis eas, Mitio,
Atque iſtæc eadem, quæ mihi dixtî, tute dicas mulieri;
Suſpicionem hanc propter fratrem ejus eſſe, & illam pſaltriam.
Mi. Si ita æquom cenſes, aut ſi ita opus eſt facto, eamus. *He.* bene facis:
Nam & illi animum jam relevabis, quæ dolore, ac miſeriâ
Tabeſcit; & tu officio fueris functus. ſed ſi aliter putas,

Mi. *Ego in hâc re nihil meritum me video, cur tantis laudibus me proſequaris, Hegio. meo officio ſatisfacio: pravum factum à nobis emendo. Niſi me his hominibus annumeres, qui ita exiſtimant ſe accepiſſe injuriam, ſi aliquam fecêre ipſi; priores queruntur, & accuſant, non expectatâ querelâ eorum, qui injuriâ affecti ſunt: id quia ſimiliter non feci, gratias laudans agis?* He. *Ah, neutiquam: nunquam te alio ingenio, ac tu es, mihi finxi. Sed rogo, ut mecum ſimul ad Soſtratam, matrem virginis Pamphilæ, venias, Mitio, atque iſta eadem, quæ mihi retuliſti, referas: ſuſpicionem nempe hanc de Æſchino accidiſſe propter fratrem ejus Cteſiphonem, & hanc fidicinam, quam is amat.* Mi. *Si ita juſtum eſſe arbitraris, aut ſi ita fieri oportet, eamus.* He. *Rectè agis: nam animum recreabis illi, quæ triſtitiâ & ſolicitudine conſumitur; etiam tu officium feceris: ſed ſi aliter tibi videtur faciendum,*

Egomet

Egomet narrabo quæ mihi dixtî. *Mi.* imò ego ibo. *He.* bene facis :
Omnes, quibu' res ſunt minù' ſecundæ, magì' ſunt neſcio quo modo
Suſpicioſi : ad contumeliam omnia accipunt magìs :
Propter ſuam impotentiam ſe ſemper credunt negligi.
Quapropter te ipſum purgare ipſi coram, placabiliùs eſt.
Mi. Et rectè, & verum dicis. *He.* ſequere me ergo hac intrò. *Mi.* maxumè.

egomet illi eadem dicam quæ mihi dixiſti. Mi. *imò ego unà tecum ad eam ibo.* He. *Quod boni viri eſt, facis : omnes, quibus res ſunt tenues, & pauperculæ, ad ſuſpiciones, neſcio quomodo, ſunt procliviores : in contemptum ſui fieri putant : propter ſuam infirmitatem ſemper ſe contemni credunt. Quapropter ſi præſens eam alloquendo, te excuſaveris, magìs idoneum id erit ad eam placandam.* Mi. *Et rectum & verum eſt, quod ſuades.* He. *Sequere me ergo hâc viâ ad domum intrò Soſtratæ.* Mi. *Eamus.*

ACTUS IV. SCENA IV.

ÆSCHINUS.

DIſcrurior animi : hoccine de improviſò mali mihi objici
Tantum, ut neque quid de me faciam, neque quid agam, certum ſiet ?
Membra metu debilia ſunt : animus timore obſtupuit : pectore
Conſiſtere nihil conſilii quicquam poteſt. Vah ! quo modo
Me ex hâc turbâ expediam ? tanta nunc ſuſpicio de me incidit ;
Neque ea immeritò. Soſtrata credit, mihi me emiſſe hanc pſaltriam :
Anus indicium id fecit mihi.
Nam ut hince fortè ea ad obſtetricem miſſa erat, ubi eam vidi, illico
Accedo ; rogito, Pamphila quid agat ; jam partus adſiet,
Eóne obſtetricem accerſat. illa exclamat, Abi, abi, jam Æſchine,
Satìs diu dediſti verba : ſat adhuc tua nos fruſtrata eſt fides.
Hem, quid iſtuc, obſecro, inquam eſt ? valeas, habeas illam quæ placet.
Senſi illico id illas ſuſpicari : ſed me repreſſi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam.

Curis diſtraber atque animi angor : tantumne infortunium me inopinatò invaſit, ut neque quid de me faciam, nec quid agam, ſcire poſſim ? omnis corporis mei partes timore languidæ & infirmæ factæ ſunt : animus formidine attonitus eſt, & torpet : nihil mens conſilii capere poteſt. Vah ! quâ ratione ex tantis difficultatibus me explicabo ? ſuſpectus factus ſum ; neque immeritò. Soſtrata credit me hanc fidicinam meæ voluptatis cauſâ pro me comparâſſe : anus Canthara id mihi indicavit. Nam cùm fortè ea ad obſtetricem hinc ibat, ego eam ſubitò adivi ; quæro quid rerum agat Pamphila ; an tempus pariendi inſtet, an eâ de cauſâ ad obſtetricem deducendam feſtinet. ad hæc verba illa vociferatur, Apage, apage, Æſchine, ſatìs diu nos verbis circumveniſti : ſatis promiſſis nobis ſpem falſam dediſti. Hem, quid iſtud rogo, inquam, eſt ? quapropter hæc dicis, Canthara ? Faceſſe, fruere illâ fidicinâ, quâ delectaris. Animadverti ſtatim illas ſuſpicari me hanc fidicinam amare : ſed tamen me retinui, cohibui ne quid inconſideratè de fratre illi anui loquaci referrem, ac manifeſta res fieret.

Nunc

Nunc quid faciam? dicamne fratris eſſe hanc? quod minimè eſt opus
Uſquam efferri: age, mitto: fieri potìs eſt, uti ne quà exeat.
Ipſum id metuo utì credant: tot concurrunt veriſimilia.
Egomet rapui; ipſe egomet ſolvi argentum? ad me abducta eſt domum.
Hæc adeò meâ culpâ fateor fieri; non me hanc rem patri, ut ut
Erat geſta, indicâſſe: exorâſſem ut eam ducerem domum.
Ceſſatum eſt uſque adhuc: nunc porrò, Æſchine, expergiſcere.
Nunc hoc primum eſt; ad illas ibo, ut purgem me: accedam ad fores:
Periî! horreſco ſemper, ubi fores pultare haſce occipio miſer.
Heus, heus, Æſchinus ego ſum; aperite aliquis actutùm oſtium.
Prodit neſcio quis: concedam huc.

Nunc quid debeo facere: dicamne hanc pſaltriam fratris amicam eſſe? quod nullo modo oportet palam fieri: age, omitto illud: fieri enim poteſt ut hoc non divulgetur. Vereor autem, ut credant hanc fidicinam me mihi non rapuiſſe: tot conveniunt indicia, quibus id conjici poteſt. Ego ipſe rapui illam lenoni; ipſe egomet numeravi pretium pro ea; inde illam raptam in ædes adduxi. Fateor me in cauſa & culpa fuiſſe, cur in hanc ſuſpicionem inciderem; quia debui patri rem dixiſſe, uti geſta eſt: ab eo impetraſſem, ut eam pro uxore domum ducerem. ſegnis, & tardus fui huc uſque; nunc vero, Æſchine, à ſocordia te excita. Nunc hoc primùm faciam; illas conveniam, ut eis omnem ſuſpicionis cauſam adimam, & crimen à me removeam: fores pulſabo: interii miſer, trepidus & frigore corpus rigeſcit ſemper, quoties hoc oſtium pulſaturus ſum. Heus, heus, ego ſum Æſchinus, otius mihi fores reſerate. Exit neſcio quis: interea huc ſecedam.

ACTUS IV. SCENE V.

MITIO. ÆSCHINUS.

Mi. ITA utì dixtî, Soſtrata,
Facite: ego Æſchinum conveniam, ut, quomodo acta hæc ſunt, ſciat.
Sed quis oſtium hoc pultavit? *Æſ.* pater hercle eſt; periî. *Mi.* Æſchine.
Æſ. Quid huic hìc negotì eſt? *Mi.* Tune has pepuliſti fores; tacet.
Cur hunc aliquantiſper non ludo? meliùs eſt;
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipſe voluit credere,
Nil mihi reſpondes? *Æſ.* non equidem iſtas, quòd ſciam.
Mi. Ita? nam mirabar quid hìc negotì eſſet tibi.
Erubuit: ſalva res eſt. *Æſ.* dic ſodes, pater,
Tibi verò quid iſtìc eſt rei? *Mi.* nihil mihi quidem.

Mi. *Soſtrata, ita ut vos monui, facite: ego Æſchinum adibo, ut intelligat ex me, quomodo hæ res actæ ſint. Sed quis has fores pulſavit?* Æſ. *Per Herculem pater ipſe eſt; occidi.* Mi. *Æſchine.* Æſ. *Quod negotium habet pater hìc?* Mi. *Tune hoc oſtium pulſâſti? ſilet. Quid me impedit nunc, quominus hunc per aliquod tempus ludibrio habeam? iſtud opportunum eſt, & conveniens, quoniam hoc ſecretum nunquam fidei meæ committere voluit. Nihil mihi interroganti reſpondes?* Æſ. *Non equidem iſtud oſtium, quantùm ſcio, pulſavi.* Mi. *Non pulſâſti? nam mirum quidem mihi videbatur, quid rei agendum hìc haberes. Præ pudore rubore ſuffuſus eſt: res bene ſe habet.* Æſ. *Dic, quæſo, pater, tute verò quod negotium hìc gerendum habes?* Mi. *Nullum quidem meâ cauſâ.*

Sed quidam ex amicis modò me huc è foro avocavit, ut ei adessem, & consilio meo auxiliarer. Æs. Quapropter? Mi. Ego dicam tibi. Quædam fœminæ inopes in istis ædibus habitant. has puto tibi esse ignotas, & procul dubio ita est: neque enim multò antehac huc advenerunt. Æs. Quid tum postea? Mi. Puella ibi est cum matre. Æs. Continua sermonem, quæso. Mi. Hæc puella patre vitâ functo privata est: hic meus amicus est illi cognatione proximus: huic lex Solonis vult uxorem esse, aut si ille eam non duxerit, dotem ei orbæ dare. Æs. Actum est de me. Mi. Quid tibi est? Æs. Nihil malè est: progredere. Mi. Is verò huc profectus est, ut eam hinc secum abducat: nam habitat Mileti. Æs. Hem! virginem hanc ut abducat? Mi. Sic facturus est. Æs. Itane quæso tam procul hinc, Miletum eam avehet? Mi. Sic est. Æs. Animo linquor præ dolore. Quid illæ mulieres animi habent, quid dicunt? Mi. Quid illas putas dicere? nihil. Mater hoc excogitavit, dicit filiam peperisse puerum ex alio nescio quo homine, cujus nomen celat: illum esse præferendum huic Milesio, ut eam ducat uxorem. Æs. Eho! nonne hæc tandem consentanea esse arbitraris? Mi. Minimè. Æs. Quamobrem, quæso? illamne hinc avehet? Mi. Ita est. Quid est causæ cur non abducat? Æs. Duriter, & misericordiâ carentes egistis, tu pater, & Milesius ille amicus cum his mulieribus, & ut ingenuè dicendum est, non ut viros liberales & benignos decet. Mi. Quid ita? Æs. Quid ita rogas? quomodo animatum & affectum fore hunc miserum censes, qui cum hâc virgine nunc usque conversatus est tanquam uxore suâ? qui infelix etiam fortè nunc ejus amore inflammatus est, quando intuebitur hanc crudeliter præsentem sibi præsenti auferri, & abstrahi in conspectu suo? factum immite, & vituperandum, pater. Mi. Quâ de causâ hæc ais? an pater illam uxorem promisit? an in manum tradidit? quando nuptiæ factæ sunt? cujusnam auctoritate celebratæ? cur duxit uxorem ad alium pertinentem? Æs. An otiosè desidere

Amicus quidam me à foro abduxit modò
Huc advocatum ſibi. *Æſ.* quid? *Mi.* ego dicam tibi.
Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ.
Opinor eas non nôſſe te; & certè ſcio:
Neque enim diu huc commigrârunt. *Æſ.* quid tum poſtea?
Mi. Virgo eſt cum matre. *Æſ.* perge. *Mi.* hæc virgo orba eſt patre:
Hic meus amicus illi genere eſt proximus:
Huic leges cogunt nubere hanc. *Æſ.* periî! *Mi.* quid eſt?
Æſ. Nil: rectè: perge. *Mi.* is venit, ut ſecum avehat:
Nam habitat Mileti. *Æſ.* hem! virginem ut ſecum avehat:
Mi. Sic eſt. *Æſ.* Miletum uſque obſecro? *Mi.* ita. *Æſ.* animo malè eſt.
Quid ipſa? quid aiunt? *Mi.* quid illas cenſes? nihil enim.
Commenta mater eſt, eſſe ex alio viro,
Neſcio quo, puerum natum: neque eum nominat:
Priorem eſſe illum; non oportere huic dari.
Æſ. Eho, nonne hæc juſta tibi videntur poſtea?
Mi. Non. *Æſ.* obſecro, non? an illam hinc abducet, pater?
Mi. Quidni illam abducat? *Æſ.* factum à nobis duriter,
Immiſericorditerque, atque etiam, ſi eſt, pater,
Dicendum magìs apertè, inliberaliter.
Mi. Quam ob rem? *Æſ.* rogas me? quid illi tandem creditis
Fore animi miſero, qui illi conſuevit priùs?
Qui infelix haud ſcio an illam miſerè nunc amat;
Cùm hanc ſibi videbit præſens præſenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater!
Mi. Quâ ratione iſtuc? quis deſpondit? quis dedit?
Cui, quando nupſit? auctor his rebus quis eſt?
Cur dixit alienam? *Æſ.* an ſedere oportuit

Annotatio.

20 *Mileti.*] Urbs Cariæ, nunc dicta *Melazzo.*

Domi

Domi virginem tam grandem, dum cognatus hinc
Illinc veniret expectantem? hæc, mi pater,
Te dicere æquom fuit, & id defendere.
Mi. Ridiculè: advorſumne illum cauſſam dicerem,
Cui veneram advocatus? ſed quid, Æſchine,
Noſtrâ? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid eſt?
Quid lacrumas? *Æſ.* pater, obſecro, auſculta. *Mi.* Æſchine, audivi omnia,
Et ſcio: nam amo te: quò magìs, quæ agî', curæ ſunt mihi.
Æſ. Ita velim me promerentem ames, dum vivas, mi pater,
Ut me hoc delictum admiſiſſe in me, id mihi vehementer dolet:
Et me tui pudet. *Mi.* credo hercle: nam ingenium novi tuum
Liberale: ſed vereor ne indiligens nimiùm ſies.
In quâ civitate tandem te arbitrare vivere?
Virginem vitiâſti, quam te jus non fuerat tangere.
Jam id Peccatum primùm magnum: magnum, at humanum tamen.
Facere alii ſæpe, item boni. at poſtquam evenit, cedò,
Nunquid circumſpextî? aut nunquid tute proſpextî tibi?
Quid fieret? quà fieret? ſi te ipſum mihi puduit dicere,
Quà reſciſcerem? hæc dum dubitas, menſes abierunt decem.
Prodidiſti te, & illam miſeram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et ſine tuâ operâ illam in cubiculum ire deductum domum?
Nolim cæterarum rerum te ſocordem eodem modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. *Æſ.* hem! *Mi.* bono animo es, inquam. *Æſ.* pater,
Obſecro, num ludis tu nunc me? *Mi.* ego te? quamobrem? *Æſ.* neſcio:

domi virginem nubilem oportuit ſine conditione, & illam expectare, quoad propinquus ille eam uxorem peteret? Hæc, mi pater, te dicere juſtum fuit & in defenſionem virginis proferre. Mi. *Quàm ridiculus es? an arbitraris me debuiſſe contra illum verba facere, qui me ſibi advocatum adjunxerat? Sed quid hæc noſtrâ intereſt, Æſchine? aut quid nobis cum illis negotii? abeamus hinc. Quidnam eſt? cur lacrymaris?* Æſ. *Pater, oro ut me audias.* Mi. *Æſchine, accepi omnia quæ dicturus es, & probè ſcio: nam te amo: eoque majorem curam eorum quæ agis, gero.* Æſ. *Ita velim hunc erga me amorem continues, dum vitam agas, & eo me dignum præſtem mi pater, ut me hanc culpam commiſiſſe vehementer doleo: & tui gratiâ pudore ſuffundor.* Mi. *Facilè id credo: nam quàm probæ ſis indolis & ingenuæ ſcio: ſed metuo ne in rebus tuis negligentior ſis atque incautior. In quânam civitate demum opinaris te agere? nonne Athenis vives, ubi leges vivent? Virgini vitium obtuliſti, quam ne quidem attingere tibi licitum fuit. Jam crimen iſtud primùm grave eſt: grave certè, at in hominem poteſt cadere. admiſêre illud quoque ſæpiſſime viri alii, etiam probi, at poſtquam id feciſti, dic, quæſo, quodnam remedium circumſpiciendo, huic facto attuliſti? Nunquid tu ipſe providiſti rebus tuis? quid faciendum foret? & quo modo fieret? Aut ſi pudore impeditus fuiſti, quominus id mihi tute ipſe declarares, an feciſti ut per alios id inaudirem? dum dubius animi, quid agere debueris, hæres, menſes elapſi ſunt decem. Objeciſti illam tuam amicam, & infantem ex eâ ſuſceptum, teque ipſum magnis periculis & miſeriis, quantùm in te poſitum fuit. Quid tibi perſuadebas eventurum ita ceſſando? tibi deſidenti, & ſtertenti, res tuas deos peracturos? & amicæ, te otioſo, & nullo modo allaborante, deductionem ad ædes tuas factum iri? Ægrè tulerim ſi in cæteris tuis rebus ita negligens fueris. Sed hilari eſto animo, illam in uxorem accipies.* Æſ. *Hem!* Mi. *Lætus eſto, inquam.* Æſ. *Pater, dic mihi, quæſo, an non me ludificaris?* Mi. *Ego te ludificer? quamobrem?* Æſ. *Neſcio:*

Niſi,

Niſi, quia tam miſerè hoc eſſe cupio verum, eò vereor magis.
Mi. Abi domum, ac deos comprecare, ut uxorem accerſas : abi.
Æſ. Quid ? jamne uxorem ? *Mi.* jam. *Æſ.* jam ? *Mi.* jam quantùm poteſt. *Æſ.* Dî me, pater,
Omnes oderint, ni magì' te, quàm oculos nunc amo meos.
Mi. Quid ? quam illam ? *Æſ.* æquè. *Mi.* perbenignè. *Æſ.* quid ? ille ubi eſt Mileſius ?
Mi. Abiît, periit, navem aſcendit : ſed cur ceſſas ? *Æſ.* Abi, pater :
Tu potius deos comprecare : nam tibi eos, certè ſcio,
Quò vir melior multò es quàm ego ſum, obtemperaturos magìs.
Mi. Ego eo intrò, ut, quæ opu' ſunt, parentur : fac tu, ut dixi, ſi ſapis.
Æſ. Quid hoc negotî ? hoc eſt patrem eſſe, aut hoc eſt filium eſſe ?
Si frater aut ſodalis eſſet, qui magì' morem gereret ?
Hic non amandus ? hiccine non geſtandus in ſinu eſt ? hem !
Itaque adeò magnam mî injecit ſuâ commoditate curam,
Ne fortè imprudens faciam, quod nolit : ſciens cavebo.
Sed ceſſo ire intrò, ne mora meis nuptiis egomet ſim ?

niſi quia tantopere hoc ita eſſe cupio, eò vehementiùs metuo ut ſuccedat. Mi. *Ad ædes noſtras proficiſcere, ac deos precibus exora, ut poſtea uxorem accerſendam cures : proficiſcere.* Æſ. *Quid, tam citò uxorem ? jamne ?* Mi. *Jam.* Æſ. *Jam ?* Mi. *Quantùm citò fieri poteſt.* Æſ. *Ita velim, pater, ut dii omnes odio me habeant, niſi te plùs oculis meis amo.* Mi. *Quid, plùs illâ Pamphilâ ?* Æſ. *Tantùm, quantùm illam.* Mi. *Abunde eſt, & pluſquàm mihi ſatis eſt.* Æſ. *Sed ubinam eſt homo ille Mileſius ?* Mi. *Diſceſſit, naufragio periît, poſtquam mari ſe dedit : ſed cur tamdiu moraris ?* Æſ. *Abi, pater ; te potiùs deos precari, convenit : nam certus ſum, quòd multò magìs probus & pius in eos es, quàm ego ſum, illos potiùs te exaudituros.* Mi. *Ego intrò domum eo, ut curem omnia paranda, quibus nunc uſus eſt : tu ea, quæ te monui, exequere, ſi ſapiens es.* Æſ. *Quænam hæc res eſt? hocne eſt patris officium facere ? aut hocne eſt filium ſe præſtare ? Si frater, aut ſodalis meus eſſet, quo pacto magìs obſecundaret voluntati meæ? Nonne tam bonus pater ſingulari amore proſequendus eſt ? hicne an non in oculis gerendus eſt ? hem ! itaque, cùm ſe mihi tam benignè accommodet, in magnum me conjecit curam, ut caveam ne quidquam faciam inconſideratè quod illi diſpliceat : nam ſciens & prudens ne id faciam, diligenter curabo. Sed differo demum introire ? mihi videndum eſt ne ipſemet nuptias meas retardem.*

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

DEfeſſus ſum ambulando : ut, Syre, te cum tuâ Monſtratione magnus perdat Jupiter.
Perreptavi uſque omne oppidum, ad portam, ad lacum,
Quò non ? neque fabrica ulla erat, neque fratrem homo
Vidiſſe ſe aiebat quiſquam. nunc verò domi
Certum obſidere eſt, uſque donec redierit.

Ultrò citroque commeando totus defatigatus ſum : Dii te, Syre, malè perdant, qui tam malè iter mihi monſtrâſti. Totam urbem moleſtè circumivi ad finem uſque ; ad portam, ad lacum, & quò non perveni ? neque illic ulla fabri taberna, neque fratrem Mitionem ullus hominum ſe vidiſſe dicebat, nunc verò conſtitui domi aſſiduè permanere, donec reverſus fuerit.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA VII.

MITIO. DEMEA.

Mi. IBO, illis dicam nullam eſſe in nobis moram.
De. Sed eccum ipſum: te jam judum quæro, Mitio.
Mi. Quidam? *De.* fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adoleſcentis. *Mi.* ecce autem. *De.* nova,
Capitalia. *Mi.* ohe, jam. *De.* ah, neſcis qui vir ſiet. *Mi.* ſcio.
De. O ſtulte, tu de pſaltriâ me ſomnias
Agere: hoc peccatum in virginem eſt civem. *Mi.* ſcio.
De. Ohe, ſcis, & patere? *Mi.* quidni patiar? *De.* dic mihi,
Non clamas? non inſanis? *Mi.* non. malim quidem.
De. Puer natus eſt. *Mi.* Dî bene vortant. *De.* virgo nihil habet.
Mi. Audivi. *De.* & ducenda indotata eſt? *Mi.* ſcilicet.
De. Quid nunc futurum eſt? *Mi.* id enim, quod res ipſa fert:
Illinc huc transferetur virgo. *De.* ô Jupiter!
Iſtôccine pacto oportet? *Mi.* quid faciam amplius?
De. Quid facias? ſi non ipſâ re tibi iſtuc dolet,
Simulare certè eſt hominis. *Mi.* quin jam virginem
Deſpondi: res compoſita eſt: fiunt nuptiæ:
Dempſi metum omnem. hæc magis ſunt hominis. *De.* cæterùm,
Placet tibi factum, Mitio? *Mi.* non, ſi queam
Mutare: nunc cùm non queo, æquo animo fero.
Ita vita eſt hominum, quaſi cùm ludas teſſeris;
Si illud, quod maxumè opus eſt jactu, non cadit,
Illud, quod cecidit fortè, id arte ut corrigas.
De. Corrector! nempe tuâ arte viginti minæ

Mi. *Ibo, & Soſtratæ, filiæque ejus Pamphilæ, nunciabo nos in mora non eſſe nuptiis celebrandis.* De. *Sed ecce ipſum fratrem: te jam pridem perquiro, Mitio.* Mi. *Quidquam affers novi?* De. *Fero alia flagitioſa facinora ad te boni illius adoleſcentis.* Mi. *Ecce autem ea, quæ ſolet, objicit.* De. *Recentia, capitis pœna digna.* Mi. *Ohe, jam ſatis eſt.* De. *Ignoras qualis vir ſit.* Mi. *Probè ſcio quæ fecit.* De. *Ab inepte, tu tibi perſuades falsò, me de fidicinâ renunciare: hoc recens flagitium factum eſt in virginem civem Atticam.* Mi. *Sat ſcio.* De. *Ebo, ſcis, & tamen id permittis fieri?* Mi. *Quamobrem non permittam?* De. *Dic mibi, nonne clamitas, increpas, tanquam ad inſaniam redactus?* Mi. *Non. malim quidem, ſi fieri poſſet, aliter eſſe.* De. *Ex illa virgine genuit filium.* Mi. *Dii bene feliciterque id ſuccedere velint.* De. *Virgo illa nullam omnino rem poſſidet.* Mi. *Reſcivi.* De. *Et illam uxorem accipiet ſine ulla dote?* Mi. *Nimirum talem ducet.* De. *Quid nunc inde eventurum eſt?* Mi. *Id ſcilicet, quod res ipſa, ut eſt, ſuadet: virgo ex ædibus matris ad noſtras huc deducetur.* De. *O Jupiter! ſiccine agendum eſt?* Mi. *Quid me vis amplius agere?* De. *Quid agas? ſi verè de his rebus non doles, certe, ſi homo ratione aliqua es præditus, dolore te ſimules.* Mi. *Quinimo virgo jam deſponſa eſt Æſchino: res tranſacta eſt, & omnis contentio placata: pactæ ſunt nuptiæ: omnem timoris cauſam ademi matri & virgini. hæc magis ſunt hominis ratione præditi, quàm ea quæ ſuades.* De. *Attamen, placet tibi factum iſtud Æſchini?* Mi. *Minime, ſi infectum reddere poſſim, nunc cum non poſſim, id patienter tolero: Vita hominum non abſimilis eſt ludo teſſerarum: ſi quod optas, jactu non ceciderit feliciter, opus eſt, ut quod infauſtâ & averſâ fortunâ cecidit, illud arte & induſtriâ corrigas.* De. *Egregium ſcilicet correctorem! tuâ arte effectum eſt, ut viginti minæ*

Pro pſaltriâ periêre : quæ, quantùm poteſt,
Aliquò abjicienda eſt ; ſi non pretio, gratiis.
Mi. Neque eſt, neque illam ſanè ſtudeo vendere.
De. Quid igitur facies ? *Mi.* domi erit. *De.* prò Divûm fidem !
Meretrix, & materfamiliâs unâ in domo ?
Mi. Cur non ? *De.* ſanumne te credis eſſe ? *Mi.* equidem arbitror.
De. Ita me Dî ament, ut video ego tuam ineptiam :
Facturum credo, ut habeas quîcum cantites.
Mi. Cur non ? *De.* & nova nupta eadem hæc diſcet ? *Mi.* ſcilicet.
De. Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis. *Mi.* probè. *De.* probè ?
Mi. Et tu nobiſcum unà, ſi opus ſit. *De.* hei mihi !
Non te hæc pudent ? *Mi.* jam verò omitte, Demea,
Tuam iſtanc iracundiam ; atque ita, utì decet,
Hilarem ac lubentem fac te gnati in nuptiis.
Ego hos conveniam ; pòſt huc redeo. *De.* ô Jupiter !
Hanccine vitam ? hoſcine mores ? hanc dementiam ?
Uxor ſine dote veniet : intus pſaltria eſt :
Domu' ſumptuoſa : adoleſcens luxu perditus :
Senex delirans, ipſa, ſi cupiat, Salus
Servare prorſus hanc familiam non poteſt.

pro fidicinâ abſumptæ & perditæ ſint : quæ fidicina abigenda hinc eſt ; aut pretio vendita, aut gratìs data. Mi. *Neque abjicienda eſt, neque vendere libet.* De. *Quid eâ igitur facies ?* Mi. *Domi ſedebit.* De. *Proh deorum fidem ! meretrixne & materfamilias unà in ædibus tuis morabuntur, atque habitabunt ?* Mi. *Quidni ?* De. *Num ſanæ mentis es ?* Mi. *Profecto me talem eſſe cenſeo.* De. *Ita mihi Dii ſint propitii, ut jam tuam amentiam perſpectam habeo : te quippe facturum credo, ut habeas pſaltriam cum quâ vocem cantando exerceas.* Mi. *Cur non ?* De. *Et nova etiam nupta eadem cantica docebitur ?* Mi. *Scilicet ita fiet.* De. *Tu verò inter eas funem duces, & chori præſultor eris, & princeps.* Mi. *Egregie.* De. *Egregiè ?* Mi. *Etiam tu nobiſcum unà ſaltabis, ſi te uſus fuerit.* De. *Hei mihi ! non te horum pudet ?* Mi. *Nunc verò iſtam tuam iracundiam abjice ; atque ita, ut convenit, hilaritati & lubentiæ indulge in tui filii nuptiis. Ego hos adibo ; poſtea huc revertor.* De. *O Jupiter ! hancne vitam ducere oportet ? hoſne eſſe mores ? hanc inſaniam ? uxor indotata domum deducetur : meretrix fidicina ædibus excepta eſt : domus ſumptibus diffluit : adoleſcens libidine & luxu fervens : ſenex mentis inops & inſanus. adeò ut ipſum Salutis numen poteſtatem non habeat, quantumvis conetur, hanc familiam ſervandi.*

ANNOTATIONES.

43 *Reſtim ductans*] Luſus eſt natus, ut refert Donatus, ab eo fune, quo equus ligneus Græcorum in Trojam introductus eſt. In hôc ludo manibus funem tenentibus ſaltare ſolent. Choreæ Princeps & præſultor funem ducit, quem alii, eodem fune apprehenſo, præeuntem ſequuntur.

43 *Ipſa, ſi cupiat, Salus.*] Colebatur Salus Romæ pro deâ ; cujus ædes à Caio Julio Eubulco conſule in bello Samnitico vota fuit, & ab eodem dictatore dedicata.

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

Syrus. Demea.

Sy. Æ Depol, Syriſce, te curâſti molliter,
Lautèque munus adminiſtrâſti tuum:
Abi. ſed poſtquam intus ſum omnium rerum ſatur,
Prodeambulare huc libitum eſt. *De.* illud ſis vide
Exemplum diſciplinæ. *Sy.* ecce autem hîc adeſt
Senex noſter. quid fit? quid tu es triſtis? *De.* oh ſcelus!
Sy. Ohe, jam tu verba fundis hîc ſapientia?
De. Tun'? ſi meus eſſes. *Sy.* dis quidem eſſes, Demea,
Ac tuam rem conſtabilîſſes. *De.* exemplum omnibus
Curarem ut eſſes. *Sy.* quamobrem? quid feci? *De.* rogas?
In ipſâ turbâ, atque in peccato maxumo,
Quod vix ſedatum ſatìs eſt, potâſti, ſcelus,
Quaſi re bene geſtâ. *Sy.* ſanè nollem huc exitum.

Sy. *Per ædem Pollucis, Syriſce, corpus delicatè fovisti, & magnificè officio es functus es: Jam abi. ſed poſtquam in ædibus lautitiis omnibus atque epulis ad ſatietatem me implevi, huc prodire & exſpatiari viſum eſt.* De. *Videſis ſpecimen illud egregium diſciplinæ.* Sy. *Ecce autem conſpicio ſenem. quid rei agitur? quid mœſtus es?* De. *Oh! ſcelerate.* Sy. *Ohe! jam tu incipis diffluere verbis ſapientibus?* De. *Tune hæc facias? ſi meus eſſes.* Sy. *Dives eſſes re tuâ familiari bene adminiſtratâ & conſtitutâ, Demea.* De. *Efficerem ut exempli loco omnibus eſſes propoſitus.* Sy. *Quâ de cauſâ? quid feci?* De. *Quid feciſti, quæris? in ipſâ rerum perturbatione, atque in graviſſimo crimine, recenti adhuc vixque ſopito, potationibus te totum dediſti, quaſi triumphans victoriâ reportatâ.* Sy. *Certè nollem huc ex ædibus prodiiſſe.*

Annotationes.

1 *Syriſce.*] Syrus Syriſcum ſe vocat, diminutivâ formâ, blandiendi causâ. Syriſcus eſt vas vimineum ad reponendas ficus.

13 *Quaſi re bene geſtâ.*] Rem gerere propriè dicebant, cùm victis hoſtibus, inſignem aliquam victoriam retulerant. Horatius:

Rem gerere, & captos oſtendere civibus hoſtes
Attingit ſolium Jovis, & cœleſtia tentat.
Principibus placuiſſe viris non ultima laus eſt.

ACTUS V. SCENA II.

Dromo. Syrus. Demea.

Dr. HEus, Syre; rogat te Cteſipho ut redeas.
Sy. Abi.
De. Quid Cteſiphonem hic narrat? *Sy.* nihil. *De.* eho, carnufex,
Eſt Cteſipho intus? *Sy.* non eſt. *De.* cur hic nominat?

Dr. *Heus, Syre; rogat te Cteſipho ut ad ſe redeas.* Sy. *Abi.* De. *Quid de Cteſiphone hic loquitur?* Sy. *Nihil.* De. *Eho! carnifex, an Cteſipho hic intus eſt?* Sy. *Non eſt.* De. *Cur hic igitur illum nominat?*

Sy. Eſt alius quidam paraſitaſter parvolus,
Nôſtin'? *De.* jam ſcibo. *Sy.* quid agis? quò abis?
De. mitte me.
Sy. Noli, inquam. *De.* non manum abſtines, maſtigia?
An tibi jam mavis cerebrum diſpergam hîc?
Sy. abit.
Edepol commiſſatorem haud ſanè commodum,
Præſertim Cteſiphoni: quid ego nunc agam?
Niſi, dum hæ ſileſcunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiſcam hoc villi. ſic agam.

Sy. *Alium vocat ejuſdem nominis paraſitum parvulum; nonne tibi notus eſt?* De. *Mox diſcam quis ſit.* Sy. *Quid agis, Demea? quò abis?* De. *Ne me detine.* Sy. *Ne abeas dico.* De. *Non manum à me tollis, & deſinis me tenere, verbero? An vis jam tibi caput diſrumpi, & cerebro viam ſpargi?* Sy. *En diſceſſit. Conviva certè hic erit parum jucundus, præcipuè Cteſiphoni: quid ego nunc agam? niſi dum hæ turbæ ſedatæ fuerint, interea in angulum aliquem me abdam, & per ſomnum hoc villi, quod caput tentat, decoquam. Sic agam.*

ANNOTATIO.

11 *Hoc villi:*] Ut Syrus ſe Syriſcum, ita vinum villum, appellat, ὑποκοριστικῶς.

ACTUS V. SCENA III.

MITIO. DEMEA.

Mi. Parata à nobis ſunt, ut dixi, Soſtrata,
Ubi vis: quiſnam à me pepulit tam graviter fores?
De. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem? aut querar?
O cœlum! ô terra! ô maria Nuptuni! *Mi.* hem tibi,
Reſcivit omnem rem: id nunc clamat: ilicet
Paratæ lites: ſuccurrendum eſt. *De.* eccum adeſt
Communis corruptela noſtrûm liberûm.
Mi. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
De. Repreſſi, rediî, mitto maledicta omnia:
Rem ipſam putemus. dictum hoc inter nos fuit,
Ex te adeò eſt ortum, ne tu curares meum,
Neve ego tuum? reſponde. *Mi.* factum eſt: non nego.
De. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicum, Mitio? nam quî minùs
Mihi idem jus æquom eſt eſſe, quod mecum eſt tibi?

Mi. *Parata à nobis ſunt omnia, Soſtrata, ubi vis, nuptiæ fient: ſed quiſnam è domo meâ exiens, tam impetuosè fores impulit?* De. *Hei mihi! quid faciam? quid agam? quid exclamem, aut quos quæſtus effundam? ô cœlum! ô terra! ô maria Neptuni!* Mi. *Me miſerum! Demea audivit omnia de amore Cteſiphonis. Hoc ſcilicet eſt cauſa tot vociferationum: jurgia contra me excogitata ſunt: ſed tamen auxiliandum eſt Cteſiphoni.* De. *Ecce, adeſt corruptor liberorum noſtrorum.* Mi. *Tandem cohibe iracundiæ tuæ impetum, quique à ſanâ mente excurriſti, tandem ad eam redi.* De. *Cohibui, rediî, prætermitto convicia omnia: rem ipſam & cauſam litis veram conſideremus. inter nos convenit, & tute hoc dictaviſti, ne tu mei filii curam ſuſciperes, neque ego tui: nonne hoc verum eſt, quod dico?* Mi. *Non diffiteor: ſic eſt, ut ais.* De. *Cur nunc filius meus Cteſipho apud te potationibus indulget? cur in ædibus tuis id ei permittis? cur ei tuâ pecuniâ amicam comparas, Mitio? nonne æquum eſt, ut idem jus mecum obſerves, atque ego tecum?*

Quando

Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
Mi. Non æquom dicis, non: nam vetus verbum hoc quidem eſt;
Communia eſſe amicorum inter ſe omnia.
De. Facetè: nunc demum iſtæc nata oratio eſt.
Mi. Auſculta paucis, niſi moleſtum eſt, Demea.
Principio, ſi id te mordet, ſumptum filii
Quem faciunt, quæſo facito hæc tecum cogites:
Tu illos duos olim pro re tolerabas tuâ,
Quod ſatìs putabas tua bona ambobus fore;
Et me tum uxorem credidiſti ſcilicet
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine;
Conſerva, quære, parce: fac quamplurimum
Illis relinquas. gloriam tu iſtam obtine:
Mea, quæ præter ſpem evenêre, utantur ſine.
De ſummâ nihil decedet: quod hinc acceſſerit,
Id de lucro putato eſſe. omnia ſi hæc voles
In animo verè cogitare, Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempſeris moleſtiam.
De. Mitto rem: conſuetudinem ipſorum. *Mi.* mane:
Scio: iſtuc ibam. multa in homine, Demea,
Signa inſunt, ex quibu' conjectura facilè fit,
Duo cùm idem faciunt, ſæpe ut poſſis dicere,
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
Non quòd diſſimilis res ſit, ſed quòd qui facit.
Quæ ego eſſe in illis video; ut confidam fore ita,
Ut volumus: video ſapere, intelligere, in loco
Vereri, inter ſe amare: ſcire eſt liberum

quando igitur tuus filius mihi curæ non eſt, ne meus ſit tibi curæ. Mi. *Minimè juſtum eſt, quod ais: nam vetus adagium adverſatur; communia eſſe amicorum inter ſe omnia.* De. *Feſtivè quidem id dictum eſt: ſed cur nunc tandem hoc adagium uſurpas?* Mi. *Frater, rogo ut hæc pauca audias, ſi non tibi incommodum eſt. Primùm ſi id te pungit, & dolore afficit, quod ſumptus filii tui faciunt; fac ut hæc animo reputes: tu quondam illos educabas, prout facultates tuæ ferebant, cùm credebas rem tuam familiarem ſatìs amplam fore eis ambobus, neque etiam uxorem accepturum: eandem rationem putare perge, eadem antiqua ratio tibi conſtet: rem familiarem attentè ſerva, auge, parcè ea utere: ſtude ut eis quàm ingentes poteris divitias relinquas, gloriam tu iſtam propriam poſſide: ſed bonis meis, quæ contra quam ſperabas tibi & ipſis obvenêre, permitte ut utantur illi & fruantur.* De. *rationibus rei tuæ nihil detrahetur: quod de meis bonis tibi accreverit, id omne tanquam inopinatum lucrum te inveniſſe exiſtima, hæc ſi lubet ſeriò ad animum revocare, Demea, & te, & me, & illos ingentibus animi moleſtiis, & ægritudinibus liberabis.* De. *Mitte ſermonem de opibus, & divitiis: de pravâ vitæ eorum ratione dicamus.* M. *Expecta: prævidi quod dicturus eras: ad illud reſpondere parabam. Certum eſt, Demea, multa in hominibus indicia ineſſe, ex quibus conjicere poſſumus, cùm duo eandem rem faciant, uni nocituram eam eſſe, non alteri; adeò ut quis dicere poſſit, huic licet ſine periculo damni id agere, illi non licet: non quòd res ipſa ſit quandoque diſſimilis, ſed ii qui eam faciant, diſſimiliter affecti ſunt naturâ. atque hæc ſigna quæ dico, illis inſita eſſe video; adeò ut certam ſpem habeam eos tales fore, quales optamus eſſe: perſpicio eos ſapientes & prudentes eſſe, verecundos, & modeſtos eſſe loco, & tempore, amore mutuo conjunctiſſimos: unde facilè intelligere licet liberale illis eſſe*

ANNOTATIONES.

35 *Multa in homine, Demea, ſigna, inſunt.*] Hujus loci obſcuri ſententia eſt; homini intelligenti facile eſt, de vitâ, & moribus hominum adoleſcentium, æſtimare animum, & ingenium ipſorum; adeò etiam, ut cùm rem eandem facere videntur, dicat tamen peritus rectum æſtimator, hoc licet facere huic, qui ſcilicet liberali ingenio præditus eſt, nec facilè corrumpi poteſt: illi non licet, nimiùm qui per naturæ improbitatem indulgentiâ abutitur.

40 *Quæ ego in illis eſſe video.*] Ordo, & ſenſus hic eſt; multa in homine ſigna ſunt, ex quibus conjectura facilè fit: quæ ego in illis eſſe video, ut confidam fore ita, ut volumus.

Ingenium, atque animum. quôvis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re ſint tamen
Omiſſiores paulò. ô noſter Demea,
Ad omnia alia ætate ſapimus rectiùs:
Solum unum hoc vitium adfert ſenectus hominibus,
Attentiores ſumus ad rem omnes, quàm ſat eſt:
Quod illos ſat ætas acuet. *De.* ne nimiùm modò
Bonæ tuæ iſtæ nos rationes, Mitio,
Et tuus iſte animus æquus ſubvortat. *Mi.* tace,
Non fiet. mitte jam iſtæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. *De.* ſcilicet, ita tempus fert,
Faciundum eſt: cæterùm rus cras cum filio
Cum prima luce ibo hinc. *Mi.* imò de nocte cenſeo:
Hodie modò hilarum te face. *De.* & iſtam pſaltriam
Unà illuc mecum hinc abſtraham. *Mi.* pugnaveris.
Eo pacto prorſus illi alligâris filium:
Modò facito ut illam ſerves. *De.* ego iſtuc videro: atque
Ibi favillæ plena. fumi, ac pollinis
Coquendo ſit ſaxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipſo, faciam, ut ſtipulam colligat.
Tam excoctam reddam atque atram, quàm carbo eſt. *Mi.* placet.
Nunc mihi videre ſapere. atque equidem filium,
Tum etiam ſi nolit, cogas, cum illà unà cubet.
De. Derides? fortunatus, qui iſto animo ſies.
Ego ſentio. *Mi.* ah, pergiſne? *De.* jam deſino.
Mi. I ergo intrò; & cui rei opus eſt, ei hilarem hunc ſumamus diem.

ingenium, & nobilem animum: quamobrem, quandocunque libuerit, eos in rectam vitæ viam reducere poteris. verùm metuis fortaſſe ne rei familiari augendæ minùs ſtudeant. ô noſter Demea, ad omnia alia ætate peritiores ſimus; verùm ſenectus hoc vitium inducit in homines; plùs multò quàm ſatìs eſt de divitiis accumulandis laboramus: ad quod illos hæc ætas ſenilis ſatìs inſtigabit. De. *Cavendum eſt ne ſpecioſæ iſtæ duæ rationes, & tuus iſte mitis & facilis animus nos perdant, & filios noſtros.* Mi. *Ne metue, hoc non adveniet omitte iſta verba mali ominis: permitte ut ſis hodie in meâ poteſtate: explica frontem.* De. *Nimirum tempus id requirit, faciendum eſt, quod vis: verùm cùm primùm dies lucebit, cras hinc diſcedam.* Mi. *Imò de nocte quoque, ſi libet; dummodo hunc diem hilariter tranſiges.* De. *Et iſtam quoque fidicinam mecum hinc abducam.* Mi. *Præclaram rem feceris. ita illîc filium addixeris atque affixeris: ſed vide ut illam ſtudioſè conſerves.* De. *Dabo operam ut iſtud fiat: efficiam ut illîc, in villâ, favillis, fumo, ac pulvere farinæ ſubtiliſſimo impleatur coquendo, ac molendo: præterea ardenti meridiei horâ ipſa eam mittam in agrum, ut ſtipulas colligat. tam toſtam eam reddam, & nigram, quàm carbo eſt.* Mi. *Id mihi jucundum eſt. Nunc te judico eſſe ſapientem. & profectò tuum etiam filium adigas etſi invitum ut concumbat cum eâ.* De. *Hæc dicens me deludis? felix, qui ita nunc animo lætus es, & miſeriarum ſenſum abjeciſti. Ego verò miſerias ſentio.* Mi. *Ah! perſeveraſne in triſtitiâ?* De. *Jam, jam triſtitiam mitto.* Mi. *Igitur ingredere domum, & nuptiis faciendis lætum hunc inſumamus diem.*

ACTUS

ACTUS V. SCENA IV.

DEMEA.

NUnquam ita quiſquam bene ſubductâ ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, uſus, ſemper aliquid oportet novi,
Aliquid moneat: ut illa, quæ te ſcire credas, neſcias;
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo ut repudies.
Quod mî evenit nunc: nam ego vitam duram, quam vixi uſque adhuc,
Prope jam decurſo ſpatio mitto. id quamobrem? reipſa repperi,
Facilitate nihil eſſe homini melius, neque clementia: id
Eſſe verum, ex me, atque ex fratre cuivis facile eſt noſcere.
Vitam ille ſuam ſemper egit in otio, in conviviis:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit: ſibi ſumptum fecit: omnes benedicunt, amant.
Ego ille agreſtis, ſævus, triſtis, parcus, truculentus, tenax.
Duxi uxorem: quam ibi miſeriam vidi? nati filii,
Alia cura: porrò autem, illis dum ſtudeo ut quamplurimum
Facerem, contrivi in quærendo vitam, atque ætatem meam:
Nunc exactâ ætate hoc fructi pro labore ab iis fero,
Odium. ille alter ſine labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt conſilia omnia:
Illum diligunt: apud illum ſunt ambo: ego deſertu' ſum.

Nullus unquam ſic vitæ rationem rectè computavit, quin rerum occaſiones, ætatis dies, experientia ei aliquid novi afferat, & aliquid doceat: adeò ut intelligat ſe neſciviſſe antè, quæ ſe meliùs ſcire crediderat; & quin ea quæ potiora ſibi eſſe æſtimaverat, & ante alia eligenda, inter utendum rejiciat. Quod mihi nunc accidit: nam ego vitam auſteram, quam ad hunc diem uſque duxi, penè jam confecto vitæ curſu, nunc relinquere conſtitui. Si quis me roget, unde iſta mutatio naſcitur tam ſubita? inde eſt, quòd nihil novi melius eſſe homini, quàm lenitatem & benignitatem. Id eſſe verum facilè quilibet comperiet, qui inſtituta diverſa vitæ meæ, & vitæ fratris conſiderabit. Is ſemper vitam traduxit in otio, & conviviis, mitis, ſedatus, nulli præſenti adverſus, omnibus placens, & jucundum ſe præbens: ſibi commodus vixit, & ſuis delectationibus inſerviens impenſis pecuniarum non pepercit: omnes ei bene precantur, atque eum diligunt. Ego verò ille ruſticus, crudelis, tetricus, ad rem attentior, atrox, avarus, uxorem etiam duxi: quæ non inde miſeriæ ſecutæ ſunt? Liberos ex eâ ſuſcepi, hæc eſt materia alia ſolicitudinum animi: dum autem illis laboro ingenti ſtudio divitias parando, miſerè vitam atque ætatem conſumpſi quærens opes augere: nunc finitâ ætate, hunc fructum ab iis refero, nempe odium. frater verò Mitio ſine ullo labore, omnibus potitur commodis, quæ patres ex liberis percipere poſſunt: Illum amore proſequuntur: me averſantur: Illi omnia ſua ſecreta committunt: illum ſolum charum habent: domi cum eo degunt ambo: ego verò ſolus vivo derelictus.

ANNOTATIO.

16 *Frūcti.*] Antiquum: olim quippe in ſecundâ declinatione uſurpabatur.

Illi longam vitam expectant; mihi mortem citò advenire cupiunt. ita poſtquam eos magno labore alui & educavi; hic eos ſibi proprios fecit facili negotio: Omne incommodum patior; hic omne gaudium percipit. eja age, tentemus verò nos viciſſim, annon etiam poſſimus blandis verbis, & comitate alios nobis conciliare, aut benignis factis, & liberalitate. Ego quoque velim amorem meorum atque caritatem poſſe adipiſci. Si id comparatur largiendo, atque aliis commodando, non in poſtremis ero, qui iſtud conſequuntur. Deficiet res familiaris: id meâ minimè intereſt, qui ætate provectior ſum.

Illum, ut vivat, optant: meam autem mortem expectant ſcilicet.
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit ſuos
Paulo ſumptu: miſeriam omnem ego capio; hic potitur gaudia.
Age, age, jam experiamur porrò contrà, & quid ego poſſem
Blandè dicere, aut benignè facere, quando huc provocat.
Ego quoque à meis me amari & magni pendi poſtulo.
Si id fit dando atque obſequendo, non poſterioreis feram.
Deerit: id meâ minimè refert, qui ſum natu maxumus.

ACTUS V. SCENA V.

Syrus. Demea.

Sy. *Heus, Demea, frater precatur ne abſcedas longiùs.* De. *Quis homo me appellat? ô noſter Syre, ſalve, quid agitur? quia rerum geritur?* Sy. *Bene.* De. *Optimè eſt. Hæc jam tria verba præter ingenium ſermoni adjunxi nimirum; ô noſter, quid ſit, quid agitur? ſervum liberalem te præſtas, & tibi libenter commodabo.* Sy. *Gratiam habeo.* De. *Enimvero, Syre, ingenuè & verè loquor, & re ipſâ id cognoſces brevi.*

Sy. HEus, Demea, rogat frater, ne abeas longiùs.
De. Quis homo? ô Syre, noſter, ſalve: quid fit? quid agitur?
Sy. Rectè. *De.* optumè eſt. jam nunc hæc tria primùm addidi
Præter naturum; ô noſter; quid fit? quid agitur?
Servom haud inliberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. *Sy.* gratiam habeo. *De.* atqui, Syre,
Hoc verum eſt, & ipſâ re experiere propediem.

Annotatio.

3 *Jam nunc hæc tria.*] Hæc ſubmiſſè.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VI.

GETA. DEMEA.

Ge. HEra, ego huc ad hos proviſo, quàm mox virginem
Accerſant: ſed eccum Demeam. ſalvos ſies.
De. Oh, quî vocare? *Ge.* Geta. *De.* Geta, hominem maxumi
Pretii eſſe te hodie judicavi animo meo:
Nam is mihi eſt profectò ſervus ſpectatus ſatìs,
Cui dominus curæ eſt, ita utì tibi ſenſi, Geta:
Et tibi ob eam rem, ſi quid uſus venerit,
Lubens bene faxim. meditor eſſe affabilis,
Et bene procedit. *Ge.* bonus es, cùm hæc exiſtumas.
De. Paulatim plebem primulùm facio meam.

Ge. *Hera Soſtrata, conveniam Mitionem atque Æſchinum, ut ſciam quando virginem Pamphilam adduci velint: ſed ecce Demeam. ſalvus ſis.* De. *Quod nomen tibi eſt?* Ge. *Geta.* De. *Geta, hodie te hominem plurimi faciendum apud me decrevi: nam is certè mihi ſervus expertæ & comprobatæ ſatìs fidei videtur, qui domini curam ita gerit, ut te gerere comperi: ideoque, ſi occaſio ſe dederit, libenti animo te juvabo. ſtudeo in ſermone, & verbis jucundum, & comem me præbere, nec illud malè mihi cedit.* Ge. *Benignus es, qui iſta mei causâ cogites.* De. *Primùm incipio amorem infimorum mihi conciliari, ſenſim progrediendo.*

ANNOTATIO.

8 *Meditor eſſe affabilis, &c.*] Hæc quoque ſubmiſsè.

ACTUS V. SCENA VII.

ÆSCHINUS. DEMEA. SYRUS. GETA.

Æſ. OCcident me equidem, dum nimi' ſanctas nuptias
Student facere. in apparando conſumunt diem.
De. Quid agitur, Æſchine? *Æſ.* hem, pater mi, tu hîc eras?
De. Tuus herclè verò & animo & naturâ pater,
Qui te plùs quàm oculos hoſce. ſed cur non domum
Uxorem accerſis? *Æſ.* cupio: verùm hoc mihi moræ eſt;
Tibicina, & hymenæum qui cantent. *De.* eho,
Vîn' tu huic ſeni auſcultare? *Æſ.* quid? *De.* miſſa hæc face,

Æſ. *Enecant me certè tædio, dum nimis ſolemnes & religioſas curant nuptias facere. In apparatu ceremoniarum totum tranſigunt diem.* De. *Quid fit, Æſchine?* Æſ. *Ehem, pater mi, tune hîc eras.* De. *Tuus mehercule pater ſum non minùs animo, quàm naturâ, qui te plùs oculis hiſce amo. verùm cur non uxorem domum deducendam curas?* Æſ. *Cupio: ſed expecto tibicinam, quique hymenæum cantent.* De. *Viſne mihi credere?* Æſ. *Quid?* De. *Inſuper hæc habe,*

Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam jube dirui
Quantùm poteſt: hàc transfer: unam fac domum:
Tranſduce & matrem & familiam omnem ad nos.
Æſ. placet,
Pater lepidiſſime. *De.* euge, jam lepidus vocor.
Fratri ædes fient perviæ: turbam domum
Adducet, ſumptum admittet: multa: quid meâ:
Ego lepidus ineo gratiam, jube nunc jam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, ceſſas ire, ac facere? *Sy.* quid ergo? *De.* dirue.
Tu, illas, abi, & traduce. *Ge.* Dî tibi, Demea,
Bene faxint, cùm te video noſtræ familiæ
Tam ex animo factum velle. *De.* dignos arbitror.
Tu quid ais? *Æſ.* ſic opinor. *De.* multò rectiù' eſt,
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Ægrotam. *Æſ.* nihil enim vidi melius, mi pater.
De. Sic ſoleo. ſed eccum Mitio egreditur foras.

negligo hymenæum, turbam quæ deducit; ſponſam, faces nuptiales, tibicinas: atque hanc in horto maceriam jube quàm celerrimè aperiri, atque per illam fac traducatur tua uxor: ex ejus domo, & noſtrâ fiat una domus: transfer etiam ejus matrem cum familiâ in ædes noſtras. Æſ. *Gratum eſt, pater lepidiſſime.* De. *Euge, jam lepidus dicor. Fratris ædes omnibus patebunt: cœtum nuptialem domum introducet, ſumptus multos faciet: multaque alia ſuſtinebit: quid meâ per hoc intereſt? ſi quidem ego, quem lepidum vocant, eorum amorem demereor. jube, Æſchine, Babylo illi numeret viginti minas pro pretio pſaltriæ. Syre, cur tardas ire ac facere quæ dixi?* Sy. *Quid ergo?* De. *Dirue maceriam in horto. Tu, Geta, abi & traduce per illam Soſtratam & Pamphilam.* Ge. *Dii res tuas proſperent, Demea, quem ex animo ſic cupere noſtræ familiæ video.* De. *Dignos his officiis vos cenſeo. Tu quid ais, fili?* Æſ. *Sic exiſtimo.* De. *Multò commodiùs eſt, quàm Pamphilam à partu recentem nunc traduci per viam, ægrotam, morbo languentem.* Æſ. *Nihil rectius fieri poſſe puto, mi pater.* De. *Sic mea conſuetudo eſt, ſed ecce Mitio procedit ex ædibus.*

ANNOTATIONES.

9 *Hymenæum, turbas, lampadas.*] Hymen & Hymenæus, Veneris & Bacchi filius, nuptiarum præſes, ideo apud Græcos invocabatur, ut apud Romanos Thalaſſio.

Lampadas.] Faces quinque à pueris patrimis & matrimis (id eſt, qui patrem & matrem viventem habebant) ferebantur in ducendâ ſponſâ in domum mariti; & tibicina quoque canebat.

17 *Dinumeret illi Babylo.*] Argentarius fuit: Erant argentarii, trapezitæ, ſeu menſarii, apud quos pecuniæ fœnori collocabantur, & à quibus etiam ſumebantur. Horum erat officium publicum, & tabernas in foro poſitas illi habebant.

ACTUS V. SCENA VIII.

MITIO. HEGIO.

Mi. JUbet frater? ubi is eſt? tun' jubes hoc, Demea?
De. Ego verò jubeo, & hâc re, & aliis omnibus
Quàm maxumè unam facere nos hanc familiam,
Colere, adjuvare, adjungere. *Æſ.* ita quæſo, pater.
Mi. Haud aliter cenſeo. *De.* imò herclè, ita nobis decet.

Mi. *Jubetne frater dirui hanc maceriam? ubi is eſt? an jubes hoc, Demea?* De. *Ego verò jubeo non modò in hâc re, ſed & in aliis omnibus his gratificari quam maximè, nos hanc familiam cum noſtrâ unam facere, colere, adjuvare, adjungere.* Æſ. *Ita rogo, pater.* Mi. *Sic opinor eſſe faciendum.* De. *Quin potiùs aliter facere nos dedeceret,*

Pri-

Primùm hujus uxoris eſt mater. *Mi.* quid poſtea ?
De. Proba & modeſta. *Mi.* ita aiunt. *De.* natu grandior.
Mi. Scio. *De.* parere jam diu hæc per annos non poteſt :
Nec, qui eam reſpiciat, quiſquam eſt : ſola eſt. *Mi.* quam hîc rem agit ?
De. Hanc te æquom eſt ducere ; & te operam, ut fiat, dare.
Mi. Me ducere autem ? *De.* te. *Mi.* me ! *De.* te, inquam. *Mi.* ineptis. *De.* ſi tu ſis homo,
Hic faciat. *Æſ.* mi pater. *Mi.* quid ? tu autem huic, aſine, auſcultas ? *De.* nihil agis :
Fieri aliter non poteſt. *Mi.* deliras. *Æſ.* ſine te exorem, mi pater.
Mi. Inſanis : aufer. *De.* age, da veniam filio. *Mi.* ſatì' ſanus es ?
Ego novus maritus anno demum quinto & ſexageſimo
Fiam, atque anum decrepitam ducam ? idne eſtis autores mihi ?
Æſ. Fac promiſi ego illis. *Mi.* promîſti autem ? de te largitor, puer.
De. Age, quid, ſi quid te majus oret ? *Mi.* quaſi hoc non ſit maxumum.
De. Da veniam. *Æſ.* ne gravere. *De.* fac, promitte. *Mi.* non omittis ?
Æſ. Non, niſi te exorem. *Mi.* vis, hæc quidem eſt. *De.* age, age, prolixe, Mitio,
Mi. Etſi hoc pravom, ineptum, abſurdum, atque alienum à vitâ meâ
Videtur ; ſi vos tantopere iſtuc voltis, fiat. *Æſ.* bene facis :
Meritò te amo. *De.* verùm quid ? quid ego dicam ? hoc conſit quod volo.
Quid nunc quod reſtat ? Hegio cognatus his eſt proxumus ;
Affinis nobis ; pauper : bene nos aliquid facere illi decet.
Mi. Quid facere ? *De.* agelli eſt hîc ſub urbe paulum, quod locitas foras :

Primùm Soſtrata eſt mater Pamphilæ, uxoris Æſchini. Mi. *Quid inde ?* De. *Proba eſt, & modeſta.* Mi. *Sic omnes dicunt.* De. *Ætate provectâ admodum.* Mi. *Novi.* De. *Jamdudum per ætatem parere non poteſt : nec quemquam habet, qui eam curæ habeat, & juvet : ſola eſt, deſerta ab omnibus.* Mi. *Quid rei hîc meditatur ?* De. *Hanc te convenit uxorem ducere ; & tui officii eſt, Æſchine, ſtudere omni induſtriâ ut id fiat.* Mi. *Me ducere uxorem ?* De. *Te.* Mi. *me ?* De. *Te, inquam, te.* Mi. *Deſipis.* De. *Si vir es, Æſchine, id ei perſuadeas facere.* Æſ. *Mi pater.* Mi. *Itane, aſine, huic morem geris ?* De. *Fruſtrà id recuſas, Mitio : id te neceſſe eſt facere.* Mi. *Mente captus es.* Æſ. *Permitte ut id à te impetrem, mi pater.* Mi. *Inſanus es animo : aufer te.* De. *Eja, hoc age, exaudi preces filii tui.* Mi. *Satiſne mentis compos es ? Egone novus maritus fiam, annos demum quinque & ſexaginta natus, & vetulam extremæ ætatis in uxorem accipiam ? idne mihi ſuadetis ?* Æſ. *Sic facias rogo : nam id illis pollicitus ſum.* Mi. *Pollicitus es ? de te promitte, ô puer, non de aliis.* De. *Quid igitur faceres, ſi quid majoris momenti à te poſtularet ?* Mi. *Quaſi iſtud non ſit maximi momenti.* De. *Concede illi, quod petit.* Æſ. *Præbe mihi te facilem.* De. *Age, promitte illi.* Mi. *Non deſinis me obtundere, & verbis enecare ?* Æſ. *Minimè, niſi id mihi conceſſeris.* Mi. *Vis hæc quidem eſt.* De. *Age benignè. & largè nobiſcum, Mitio.* Mi. *Quamvis hoc mihi perverſum, ſtultum, ridiculum, & abhorrens à vitæ meæ inſtituto videtur ; attamen ſi vos tam enixè id vultis, fiat concedo.* Æſ. *Hoc omnium optimè ſe habet. Ex animo te amo, tantum ob meritum in me tuum.* De. *Verùm quid ego ampliùs dicam ? perficitur ſanè id quod cupio. Quid adhuc ſupereſt ? Hegio Soſtratam & Pamphilam cognatione proximè attingit, nunc affinitate nobis junctus eſt, in egeſtate & inopiâ poſitus : nos benignè adeſſe ei, & aliquantùm ſublevare ejus paupertatem convenit.* Mi. *Quid illi benefacere oportet ?* De. *Habes paululum agelli ſuburbani, quod neſcio cui alieno locas :*

huic demus fruendum. Mi. *Paululumne agelli id vocas?* De. *Etsi majusculum sit, tamen tradi debet: Pamphilæ patris loco est; vir honestus & probus; amicus noster; dignus est cui detur. Postremò non ego sum auctor præclaræ istius sententiæ, quam pridem rectè, sapienterque pridem pronunciâsti; vitium commune omnium est, quòd ad rem in senectute attentiores sumus: hanc culpam evitare nos oportet: hoc verè prolatum est, & reipsa hoc vobis præstandum est.* Mi. *Quid hoc est? dabitur, quando Demea sic poscit.* Æs. *O mi pater!* De. *Nunc mihi germanus es pariter corpore, & animo.* Mi. *Id gaudeo.* De. *Suis propriis telis hunc confodio.*

Huic demus, qui fruatur. *Mi.* paulum id autem? *De.* ſi multum ſiet,
Faciundum eſt: pro patre huic eſt; bonus eſt; noſter eſt; rectè datur.
Poſtremò non meum illud verbum, facio, quod tu, Mitio,
Bene & ſapienter dixtî dudum; *vitium commune omnium eſt,*
Quòd nimiùm ad rem in ſenectâ attenti ſumus: hanc maculam nos decet
Effugere: dictum eſt verè, & re ipſâ fieri oportet, Mitio.
Mi. Quid iſtic? dabitur quandoquidem hic volt. *Æſ.* mi pater!
De. Nunc tu mihi germanus es pariter corpore & animo. *Mi.* gaudeo.
De. Suo ſibi glaudio hunc jugulo.

Annotatio.

35 *Suo ſibi gladio.*] Id eſt, ſuo proprio gladio. Sic Plautus in Prologo Captivorum; *quo pacto ſerviat ſuo ſibi patri.* Iterum; *Inſcientes ſua ſibi fallacia,* & rurſum; *Ita nunc ignorans ſuo ſibi ſervit patri.*

ACTUS V. SCENA IX.

Syrus. Demea. Mitio. Æschinus.

Sy. *Feci quod imperavisti mihi, Demea. Maceria diruta est.* De. *Bonæ frugis homo es. ego per ædem Pollucis sentio, atque arbitror Syrum libertate donari debere.* Mi. *Istum libertate donari? quamnam ob causam?* De. *Ob multas.* Sy. *O noster Demea, Ædepol vir probus es. Ego vobis istos filios inde usque à teneris annis ambos educavi diligenter: docui, monitis & præceptis omnibus quantùm potui, instruxi.* De. *Res manifesta est; nimium quidem tibi curæ fuit cibos & obsonia lauta, & delicatè emere, & condire: meretricem ad illos fideliter deducere, convivium de medio die apparare:*

Sy. Factum eſt, quod juſtî, Demea. *De.* Frugi homo es. ego ædepol hodie meâ quidem ſententiâ
Judico Syrum fieri æquom liberum. *Mi.* iſtunc liberum?
Quodnam ob factum? *De.* multa. *Sy.* ô noſter Demea, ædepol vir bonu' es.
Ego iſtos vobis uſque à pueris curavi ambos ſedulò:
Docui, monui, bene præcepi ſemper quæ potui omnia.
De. Res apparet; & quidem porrò, obſonare, cum fide
Scortum adducere, apparare de die convivium:

Annotatio.

8 *Apparare de die convivium.*] De die epulari, aut potare ſemper apud antiquos Græcos & Romanos datum vitio fuit, ut intemperantiæ & luxûs argumentum; ita Curtius Alexandrum Macedonem notat: quòd de die convivia iniret; & Livius Pœnos, quòd de die epularentur. Et ab Hippocratis uſque temporibus rarus olim fuit prandiorum uſus.

Non

Non mediocris hominis hæc ſunt officia. *Sy.* ô lepidum caput!
De. Poſtremò hodie in pſaltriâ iſtâ emendâ huic adjutor fuit;
Hic curavit: prodeſſe æquom eſt: alii meliores erunt:
Denique hic volt fieri. *Mi.* vîn' tu hoc fieri? *Æſ.* cupio. *Mi.* ſi quidem
Tu vis, Syre eho, accede huc ad me: liber eſto. *Sy.* bene facis:
Omnibu' gratiam habeo; & ſeorſum tibi præterea, Demea.
De. Gaudeo. *Æſ.* & ego. *Sy.* credo. utinam hoc perpetuum fiat gaudium, ut
Phrygiam uxorem meam unà mecum videam liberam. *De.* optumam
Mulierem quidem. *Sy.* & quidem nepoti tuo, hujus filio,
Hodie primam mammam dedit hæc. *De.* hercle verò ſeriò,
Si quidem primam dedit, haud dubium quin emitti æquom fiet.
Mi. Ob eam rem? *De.* ob eam: poſtremò à me argentum, quanti eſt, ſumito.
Sy. Dî tibi, Demea, omnes ſemper omnia optata adferant.
Mi. Syre, proceſſiſti hodie pulcrè. *De.* ſiquidem porrò, Mitio.
Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paulum præ manu
Dederis, unde utatur. reddet tibi citò. *Mi.* iſtoc vilius.
Æſ. Frugi homo eſt. *Sy.* reddam herclè: da modò. *Æſ.* age pater. *Mi.* poſt conſulam.
De. Faciet. *Sy.* ô vir optime! *Æſ.* ô pater mi feſtiviſſime!
Mi. Quid iſtuc? quæ res tam repentè mores mutavit tuos?
Quòd prolubium? quæ iſtæc ſubita eſt largitas? *De.* dicam tibi;

Non cujuſvis hominis, aut vilis ſervi hæ ſunt operæ. Sy. *O feſtivum virum, atque urbanum!* De. *Denique Æſchinum in emendâ hâc fidicinâ adjuvit, atque hortatus eſt: huic benefacere juſtum eſt: alii ſervi ab hôc exemplo probiores fient. Denique Æſchinus cupit hoc fieri.* Mi. *Æſchine, viſne tu hoc fieri?* Æſ. *Cupio.* Mi. *Siquidem tu conſentis, eho Syre, accede propiùs ad me: Liber eſto.* Sy. *Bene facis, ut bonum herum decet: Omnibus gratiam habeo; ac præterea ſingularem tibi, Demea.* De. *Id gaudeo.* Æſ. *Et ego.* Sy. *Credo, quæ eſt veſtra benignitas. Utinam iſtud gaudium Dii perpetuent abſque ullâ ægritudine, ut poſſim videre Phrygiam meam uxorem ſimul mecum liberam.* De. *Optimam certè fœminam.* Sy. *Et quidem tuo nepoti, Æſchini filio, ſcilicet hodie primùm mammam admovit, & lac præbuit.* De. *Per Herculem verùmne & ſeriò id ais? Siquidem primùm nepotulum noſtrum lactavit, certum eſt illam eſſe manumittendam, uti æquum eſt.* Mi. *Ob eam rem ſolam?* De. *Ob eam: denique argentum pro ejus pretio, quanti æſtimaveris eam, à me accipito.* Sy. *Dii tibi omnes, Demea, omnia, quæ optas, concedant.* Mi. *Syre, præclarè hodie profeciſti.* De. *Sic eſt, Mitio, dummodo officium tuum facies, & ut herum liberalem decet aliquam pecuniolam ei præbeas utendam: brevi eam tibi rependet.* Mi. *Iſto flocco vilius erit quod reddet.* Æſ. *Probus homo eſt, & qui promiſſa ſervat.* Sy. *Reddam per Herculem, da modò mutuò.* Mi. *Poſt deliberabo.* De. *Syre, ne dubita, Mitio faciet quod petis.* Sy. *O vir optime, Demea!* Æſ. *O mi pater lepidiſſime!* Mi. *Quid iſtud eſt? undenam hæc tam ſubita morum tuorum immutatio? unde tibi tam promptus animus ad largiendum quæ iſta tam profuſa in largiendo voluntas?* De. *Dicam tibi;*

ANNOTATIO.

28 *Quid prolubium?*] Turnebus leget *proluvium*, quod per tranſlationem dicitur pro luxu & prodigalitas cùm quis more aquæ opes profundit. Virgilius III. Æneidos de Harpyis:

——*Fœdiſſima ventris*
Proluvies,——

Id eſt, ſordis effuſio, ſive alvi immunditia.

Ut id oſtenderem, quod te iſti facilem & feſtivum putent,
Id non fieri ex verâ vitâ, neque adeò ex æquo & bono,
Sed ex aſſentando, indulgendo, & largiendo, Mitio.
Nunc adeò ſi ob eam rem vobis mea vita invіſa eſt, Æſchine,
Quia non juſta injuſta prorſus omnia omnino obſequor,
Miſſa facio : effundite, emite, facite quod vobis lubet,
Sed ſi id voltis potiùs, quæ vos propter adoleſcentiam
Minù' videtis, magìs impenſè cupitis, conſulitis parum,
Hæc reprehendere, & corrigere me, obſecundare in loco :
Ecce me, qui id faciam vobis. *Æſ.* tibi pater, permittimus ;
Plùs ſcis, quid facto opus eſt : ſed de fratre quid fiet : *De.* ſino ;
Habeat ; finem in iſtâc faciat. *Æſ.* iſtuc rectè. Ω plaudite.

Hoc feci, ut manifeſtum facerem quod iſti filii noſtri te clementem & mitem æſtimant, id non effici ex verâ, & laudabili facilitate naturæ tuæ, imò, nec etiam ex verâ æquitate ; ſed ex eo, quòd eis nimis ſubblandiris, indulges, & largè ſumptus præbes, Mitio. ſi igitur; Æſchine, ratio vitæ meæ vobis invіſa & moleſta eſt, quia in omnibus, ſive ea juſta ſint, vel injuſta, vobis non obſecundo, pro derelictis omnia babeo, & veſtro arbitratu vivere ſino. abſumite, emite facite, ut vobis videtur. ſed ſi id potiùs vultis, ut quæ per adoleſcentiam minùs, vobis intelligere licet, & per inconſiderantiam quidem magìs enixè affectatis, minùs verò perpenditis, ea incuſam, & emendem, utque etiam obtemperem pro temporis occaſione veſtris voluntatibus : ecce me reperîſtis, qui id vobis præſtem. Æſ. Pater mi, tuæ poteſtati nos committimus ; tu ſcis meliùs quid nobis facto opus ſit : ſed de fratre Cteſiphone quid fiet ? De. *Permitto ut iſtâ potiatur fidicinâ ; eâ ſit contentus ; & in voluptates & libidinem ſuam conſumat, nec poſthac aliam amet. Æſ. Recte judicáſti, & conſtituiſti. Ω Plaudite.*

P. TE-

P. TERENTII

CARTHAGINIENSIS AFRI

PHORMIO.

Acta ludis Romanis. L. Poſthumio Albino, L. Cornelio Merulâ, Ædilibus Curulibus. Egerunt L. Ambivius Turpio, L. Attilius Præneſtinus. Modos fecit Flaccus Claudii, tibiis imparibus. Tota Græca Apollodoru Epidicazomenos. Facta quarto, Cn. Fannio Strabone M. Valerio Meſſalâ Coſſ. Anno ab Urbe Conditâ DXCIII. *Ante Chriſtum natum* CLIX.

ANNOTATIONES in EPIGRAPHEN.

PHORMIO.] Hæc comœdia vocatur Phormio à Phormione paraſito, qui primas in eâ partes tenet.

Acta ludis Romanis.] Ludi Romani ſub Regibus inſtituti ſunt, magnique appellati, auctore Aſconio Pediano in actionem 1. in Verrem, quòd magnis impenſis (ut erant tempora) dati ſunt; tunc enim primùm ludis impenſa ſunt ducenta millia nummûm (hæc ſumma valet quindecies millia Francatum librarum) ingentes pecuniæ tunc temporis. Cicero actione 2, in Verrem ait; ſibi deſignato Ædili ludos antiquiſſimos eſſe faciendos, qui primi Romani appellati ſunt, Jovi, Junoni, & Minervæ. Diverſi ſunt hi ludi à Megaleſiis, qui Cybele magnæ matri deorum dicati fuerunt. Porrò quidam hîc legendum cenſent, *Ludis Magalenſibus.*

Egerunt L. Ambivius.] Hi erant magiſtri hiſtrionum.

Tibiis imparibus.] Una ſcilicet dextrâ; altera ſiniſtrâ: quæ tibiæ impares vocatæ fuerunt Phrygiæ, quibus tunc canebatur, cùm gravitas jocis miſcebatur.

PHORMIONIS PERSONÆ.

PHORMIO, paraſitus. A φορμὸς, quod eſt, corbis, florea, textum quid ex ſparto & junco, aut nexus vitilium. Vitile eſt omne lentum, ut flecti poſſit.

DEMIPHO, ſenex, quaſi δήμου φῶς, id eſt, populi claritas.

CHREMES, ſenex. A χρέμπτεσθαι, quod eſt enixè expuere.

ANTIPHO, adoleſcens. ἀπὸ τοῦ ἀντιφαίνομαι· contrà appareo.

PHÆDRIA, adoleſcens. A φαιδρὸς, hilaris.

GETA,

GETA, ſervus. Gentile nomen à Getis.

DAVUS, Gentile nomen ſervi.

DORIO, leno, à Doribus. Gentile nomen.

SOPHRONA, nutrix. A σώφρων, caſta, proba.

NAUSISTRATA, matrona, magnificum nomen à copiis navalibus, quarum gloriâ aliquàndo Athenienſis populus floruit.

CRATINUS, advocatus. A κράτος, robur.

HEGIO, advocatus. Ab ἡγεῖσθαι, quod eſt ducere.

CRITO, advocatus. A κριτὴς, judex.

DORCIUM, ancilla. A δορκὰς, Dama.

PHANIUM. A φαίνομαι, appareo.

ARGUMENTUM.

CHREMES Athenienſis cùm uxorem duxiſſet divitem Nauſiſtratam, ex quâ ſuſceperat filium Phædriam, in Lemno pauperculæ cujuſdam mulieris amore corruptus eam quoque ducit uxorem, & ex eâ ſuſcipit filiam Phanium; quæ cùm jam eſſet quindecim annorum, Chremes convenit cum fratre ſuo Demiphone, ut ejus filio Antiphoni nuberet. Poſtea Demipho in Ciliciam proficiſcitur; Chremes in Lemnum, ut Athenas Phanium cum matre adduceret. Sed hæc jam conſcenſa navi cum filiâ & ipſius nutrice, eò venerat, fruſtrà quæſito Chremete ſub nomine Stilphonis (ſic enim Chremes Lemni ſe vocari juſſerat, ne rumor alterius ſui conjugii emanaret) non ita multò pòſt mater Phanii ex animi ægritudine moritur. Antipho autem cùm fortè Phanium aſpexiſſet funus matris cum nutrice procurantem, ſubitò ejus amore exarſit, eamque arte & conſilio aſtuto Phormionis paraſiti uxorem ducit. Confectis nuptiis, redeunt ſenes turbati admodum uterque, quærenteſque omni ratione has dirimere nuptias. Accidit eodem tempore, ut Phædria cithariſtriam amaret, ac pro eâ redimendâ triginta minas lenoni illius domino promitteret: ad hanc pecuniam conficiendam Geta ſervus ſenes convenit, hiſque nunciat, Phormionem, ſi ſibi dotis nomine triginta minæ darentur, ſe paratum eſſe Phanium, quam Antipho duxerat, uxorem accipere: Demipho ut filium ſuum à Phanio disjungeret, hanc pecuniam numerat Phormioni, is eam Phædriæ dat, Phædria lenoni. His geſtis, Chremes agnoſcit filiam ſuam Phanium, conjunctam eſſe cum fratris ſui filio; quare mutato conſilio, triginta minas à Phormione per rixam conatur exigere; ſed proditur per eundem uxori ſuæ Nauſiſtratæ: nec antè veniam libidinis ſuæ obtinet à matrefamiliâs, quàm & triginta minarum, & amoris citharistriæ veniam dediſſet filio.

C. SUL-

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

CHremis frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni uxorem & filiam,
Athenis aliam conjugem, & amantem unicè
Gnatum fidicinam: mater è Lemno advenit
Athenas: moritur: virgo ſola (aberat Chremes)
Funus procurat: ibi eam viſam Antipho
Cùm amaret, operâ paraſiti uxorem accipit.
Pater & Chremes reverſi fremere: dein minas
Triginta dant paraſito, ut illam conjugem
Haberet ipſe: argento hôc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

INTERPRETATIO.

Aberat Demipho, frater Chremetis, profectus in Ciliciam, cui filius erat Athenis Antipho. Chremes ſecretò duxerat Lemni alteram uxorem, ex quâ ſuſceperat filiam nomine Phanium, cùm priùs Athenis uxorem duxiſſet Nauſiſtratam, haberetque ex eâ filium Phrædriam, citharistriæ cujuſdam amore ardentem. Mater Phanii, ſecunda uxor Chremetis, è Lemno Athenas tranſmigravit, ibique non ita multò pòſt vitâ deceſſit: virgo ſola cum nutrice funus apparet, abſente Chremete: Ibi cùm Antipho eam aſpexiſſet, ſtatim ejus amore captus eſt, & aſtuto Phormionis Paraſiti conſilio uſus eam uxorem duxit. Antiphonis pater Demipho, & Chremes reverſi, queſtus edere cœperunt; deinde triginta minas dant paraſito, ut Phanium uxorem acciperet disjunctam ab Antiphone: Hâc pecuniâ redimitur fidicina Phædriæ. Antipho remanet in conjugio cum Phanio, quæ à patruo Demiphone agnoſcitur.

PROLOGUS.

POſtquam poëta vetus poëtam non poteſt
Retrahere à ſtudio, & tranſdere hominem in otium;
Maledictis deterrere, ne ſcribat, parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui eſſe oratione, & ſcripturâ levi,
Quia nuſquam inſanum ſcripſit adoleſcentulum
Cervam videre fugere, & ſectari canes,
Et eam plorare, orare ut ſubveniat ſibi.
Quòd ſi intelligeret, olim cùm ſtetit nova,

Poſtquam Lucius Lavinius ſenex poëta poëtam noſtrum Terentium non valet abjungere à ſtudio poëtices comicæ, & tranſducere illum in otioſam ceſſationem: conviciis eum terrefacere aggreditur, ut eum avertat à ſcribendis comœdiis, inanibus verbis in vulgus jactans quas antehac Terentius fecit comœdias infimo ſermone ſcriptas eſſe, & dicendi genere nimis humili: quia nuſquam induxit & exhibuit adoleſcentulum, qui inſaniens viſus ſibi fuerit, videre cervam fugientem, & canes ipſam proſequentes, eamque illachrymari, precari ipſum, ut ſibi ſuccurrat. Quòd ſi animadverteret ſuam comœdiam dum nova eſſet, non fuiſſe exploſam,

ANNOTATIONES.

5 *Tenui eſſe oratione.*] Imperitiæ accuſat Terentius Lavinium, cùm ſimplex ſermo & purus, ſtyluſque humilis conveniat comœdiæ.

8 *Et eam plorare.*] Lachrymæ hominis ſunt propriæ; tamen ex quâdam ſimilitudine tribuuntur crocodilo, & cervo.

9 *Olim cùm ſtetit nova.*] Sic Horatius in Epiſtolâ ad Auguſtum:

Geſtit enim nummum in loculos dimittere poſt hoc
Securus cadat, an recto ſtet fabula talo.

Stare igitur comœdia dicitur, quæ ad finem uſque placet populo, nec ejicitur, & exploditur.

Actoris

magìs propter actorum, quàm propter ſuam ipſius induſtriam; minùs multò confidenter alios offenderet quàm nunc offendit, & magìs probarentur comœdiæ, quas ſcripſiſſet. Nunc ſi quis eſt, qui hoc dicat, aut cenſeat; ſi vetus poëta prior novum minimè provocâſſet, novus nullam materiam ſcribendo prologo reperiſſet, ac niſi adverſarium haberet, quem conviciis inſectaretur: ille hoc reſponſum referat, communem omnibus palmam propoſitam eſſe iis, qui poëticen profitentur. Ille Lavinius Terentium ab artis ſuæ exercitio abſtrahere ingenti ſtudio curavit, ut eum ad extremam inopiam & famem adigeret: Hic Terentius ſatìs habuit, ſi illi reſponderet, non eum aggrederetur. Si ille humanis verbis certâſſet, cum honore fuiſſet appellatus. Nunc quod attulit, ſibi relatum eſſe ægrè ne ferat. Jam de illo queri deſinam: licet, quantùm ad ipſum pertinet, maledicere non deſiſtat. Nunc quæ habeo vobis dicenda, animadvertite: novam comœdiam vobis exhibeo, nominatam à Græcis Epidicazomenon; à Latinis Phormionem; Quoniam primæ partes erunt Phormionis paraſiti; cujus operâ præcipuè res agetur. Si ſtudio & benevolentiâ veſtrâ poëtam proſequemini, date recitationi fabulæ operam, cum ſilentio æqui & faventes audite; ne ſimilis ſors mala nobis contingat, qualis contigit priùs cùm per turbas & rixas cœtus noſter hiſtrionum loco deturbatus eſt, quem actorum virtus conſtans & perſeverantia nobis reddidit, veſtraque humanitas, æquitaſque animi, ſubſidio quæ nobis fuit.

Actoris operâ magìs ſtetiſſe, quàm ſuâ;
Minù' multò audacter, quàm lædit, læderet;
Et magi' placerent, quas feciſſet fabulas.
Nunc ſi quis eſt, qui hoc dicat, aut ſic cogitet,
Vetu' ſi poëta non laceſſiſſet prior,
Nullum invenire prologum potuiſſet novus,
Quem diceret, niſi haberet, cui malediceret:
Is ſibi reſponſum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam eſſe poſitam, qui artem tractant muſicam.
Ille ad famem hunc ab ſtudio ſtuduit rejicere:
Hic reſpondere voluit, non laceſſere.
Benedictis ſi certâſſet, audîſſet bene:
Quod ab illo allatum eſt, ſibi id eſſe relatum putet.
De illo jam finem faciam dicendi mihi,
Peccandi cùm ipſe de ſe finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite: apporto novam
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant;
Quia primas parteis qui aget, is erit Phormio
Paraſitus, per quem res geretur maxumè.
Voluntas voſtra ſi ad poëtam acceſſerit,
Date operam, adeſte æquo animo per ſilentium:
Ne ſimili utamur fortunâ, atque uſi ſumus,
Cùm per tumultum noſter grex motus loco eſt:
Quem actoris virtus nobis reſtituit locum,
Bonitaſque voſtra adjutans, atque æquanimitas.

Annotationes.

18 *Artem tractant muſicam.*] Id eſt poëticam, quia hæc ars propter metricam rationem muſicæ affinis eſt: vel potiùs quòd Muſæ poëticæ præſint.

26 *Epidicazomenon.*] Hic ἐπιδικαζόμενος eſt Antipho, quîcum in judicio contendit Phormio, ut Phanium ei addicatur uxor.

33 *Cùm per tumultum.*] Id eſt, propter rixas populi de ſedibus in ſpectaculis contendere ſoliti.

34 *Quem actoris virtus.*] Nimirum, qui excluſus toties à tumultuante populo animum non abjecerit; ſed perſeveraverit agere & recitare.

ACTUS

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

AMicus ſummus meus, & popularis Geta
Herì ad me venit: erat ei de ratiunculâ
Jam pridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum: id ut conficerem: confeci: affero.
Nam herilem filium ejus duxiſſe audio
Uxorem: ei credo munus hoc conraditur.
Quàm iniquè comparatum eſt, ii qui minùs habent,
Ut ſemper aliquid addant divitioribus?
Quod ille unciatim vix de demenſo ſuo,
Suum defraudans genium, comparſit miſer,
Id illa univerſum abripiet; haud exiſtumans
Quanto labore partum. porrò autem Geta
Ferietur alio munere, ubi hera pepererit.
Porrò alio autem, ubi erit puero natalis dies:
Ubi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer cauſſa erit mittundi. ſed videon' Getam?

Amicus mihi intimus, & ex eâdem gente, Geta herì me adiit; erat ei apud me reliquum aliquantulum pecuniæ, cujus ei debitor eram, de aliquâ rationum ſupputatiunculâ: id ut ei compararem, petivit: comparavi: affero. Nam ejus heri filium Antiphonem hodie uxorem duxiſſe audio: ei, ut credo, hæc pecunia in munus colligitur. Quàm injuſtè fieri ſolitum eſt, quibus tenuior res eſt familiaris, eos ſemper oportere adaugere aliquibus donis divitias locupletiorum? Quod ille (Geta) de ſuâ frumenti menſurâ per ſingulas uncias parcendo, & naturæ neceſſaria alimenta detrahendo, vix ſepoſuit, id illa nova nupta univerſum intercipiet: parvi pendens quantis ærumnis ſit acquiſitum: deinde verò aliud vulnus Getæ pecunia accipiet, cùm aliud munus heræ comparandum erit, ubi illa enixa partum fuerit: inſuper aliud, ubi puero natalis per ſingulos annos revertetur: ubi eum ablactabunt, & initium facient cibo & potu eum alendi: omnia hæc munera mater lucrabitur: infans cauſa erit cur mittantur hæc dona ad matrem. Sed videone Getam?

ANNOTATIONES.

3 *Jampridem apud me reliquum.*] Aliquod reſiduum pecuniæ ei debeo.

9 *Vix de demenſo ſuo.*] Demenſum erat menſura frumenti, quam ſervis admetiebantur domini ad totius menſis victum.

13 *Ferietur alio munere.*] Velut malo, ac damno mactabitur, aliud damnum accipiet.

14 *Natalis dies.*] Munera amici ſolebant mittere ad eum, cujus erat natalis dies qui uxorem ducebat, cui etiam erant nati liberi.

ACTUS I. SCENA II.

GETA. DAVUS.

Ge. SIquis me quæret rufus. *Da.* præſtò eſt, deſine. *Ge.* oh!
At ego obviàm conabar tibi, Dave. *Da.* accipe, hem:
Lectum eſt; conveniet numerus, quantùm debui.

Ge. *Si quis homo rufo capillo huc me quæſitum veniat.* Da. *Ecce eum de quo loqueris.* Ge. *Oh! At ego jam paratus eram tibi obviàm ire, Dave.* Da. *Accipe pecuniam, quam tibi debeo, hem: exquiſiti & probati ſunt nummi; ſumma paris numeri invenietur ei, quam reliquam adhuc debui.*

Ge. Amo

Ge. Amo te, & non neglexiſſe, habeo gratiam.
Da. Præſertim ut nunc ſunt mores; adeò res redit.
Si quis quid reddit, magna habenda eſt gratia.
Sed quid tu es triſtis? *Ge.* egone? neſcis quo in metu, &
Quanto in periclo ſim. *Da.* quid iſtuc eſt? *Ge.* ſcies,
Modò ut tacere poſſis. *Da.* abi ſis, inſciens:
Cujus tu fidem in pecuniâ perſpexeris.
Verere ei verba credere? ubi quid mihi lucri eſt
Te fallere? *Ge.* ergo auſculta. *Da.* hanc operam tibi dico.
Ge. Senis noſtri, Dave, fratrem majorem Chremem
Nôſtin'? *Da.* quidni? *Ge.* quid? ejus gnatum Phædriam?
Da. Tanquam te. *Ge.* evenit, ſenibus ambobus ſimul,
Iter illi in Lemnum ut eſſet, noſtro in Ciliciam,
Ad hoſpitem antiquum: is ſenem per epiſtolas
Pellexit, modò non montes auri pollicens.
Da. Cui tanta erat res, & ſupererat? *Ge.* deſinas:
Sic eſt ingenium. *Da.* oh! regem me eſſe oportuit.
Ge. Abeuntes ambo hîc tum ſenes me filiis
Relinquunt quaſi magiſtrum. *Da.* ô Geta! provinciam
Cepiſti duram. *Ge.* mihi uſus venit, hoc ſcio.
Memini relinqui me deo irato meo.
Cœpi advorſari primò: quid verbis opus eſt?
Seni fidelis dum ſum, ſcapulas perdidi.
Da. Venêre in mentem iſtæc mihi: namque inſcitia eſt,
Advorſum ſtimulum calces. *Ge.* cœpi his omnia
Facere, obſequi quæ vellent. *Da.* ſcîſti uti foro.
Ge. Noſter mali nil quidquam primò: hic Phædria
Continuò quandam nactus eſt puellulam
Cithariſtriam: hanc amare cœpit perditè.
Ea ſerviebat lenoni impuriſſimo:

Ge. *Pergratum mihi facis, & laudo quòd in reddendo ceſſator non fueris.* Da. *Præcipuè ſi morum perverſitas nunc ſpectatur; nam eò devenimus, ut ſi quis creditum ſolvit, ei gratiæ loco acceptum ferendum ſit. ſed quid eſt quòd triſtis videris?* Ge. *Egone? ignoras in quo timore & diſcrimine verſor.* Da. *Quid iſtud eſt?* Ge. *Noſces, dummodo id celare valeas.* Da. *Apage, imperite: dubitaſne ei verba credere, cujus fidem in credendâ ei pecuniâ probaveris? Quin etiam hâc in re quæ utilitas te fallendo mihi obveniret?* Ge. *Ergo attentè audi.* Da. *Hoc officium tibi præſtabo.* Ge. *Notuſne eſt tibi frater Chremetis ſenis noſtri Demipho?* Da. *Cur non?* Ge. *Filiuſque ejus Phædria?* Da. *Æquè ac tute notus es mihi.* Ge. *Fortè illis ambobus eodem tempore cauſa fuit itineris faciendi: illi Chremeti in Lemnum, noſtro Demiphoni in Ciliciam, ad quendam hoſpitem antiquum, qui eum invitaverat, propè aureos montes promittens.* Da. *Eine, cui tantæ divitiæ abundabant, & ſuperabundabant?* Ge. *Tace: ſic homo à naturâ factus eſt.* Da. *Oh! malè factum quàm Regem me eſſe decuit!* Ge. *Hîc tum ſenes proficiſcentes me filiis ſuis rectorem & magiſtrum præfecerunt.* Da. *O Geta, officium grave gerendum ſuſcepiſti.* Ge. *Hoc ita mihi eveniſſe expertus ſum: & à Genio irato me derelictum fuiſſe in memoriâ habeo. Cœpi horum voluntati primò obſiſtere: quid plura dicam? dum ſeni noſtro Demiphoni fidelem me præſto, ſcapulas cædendas lorariis relinquo.* Da. *Hæc animo facilè occurrerunt: nam quæ ſtoliditas eſt adverſus ſtimulum calces jactare?* Ge. *Cœpi omnia facere eorum arbitrio, morem quem vellent gerere.* Da. *Scîſti tempori inſervire.* Ge. *Noſter Cteſipho ab initio nihil niſi rectè agebat: hic Phædria illico quandam puellam fidicinam nactus eſt: hanc præter modum amore proſequi cœpit. Ea ſub poteſtate erat turpiſſimi lenonis:*

ANNOTATIONES.

16 *In Lemnum.*] Lemnos inſula eſt maris Ægei, Vulcano ſacra, & Lemnia terra nobilis. Hodie *Stalimene* vocatur.

In Ciliciam.] Cilicia Aſiæ minoris regio, hodie vocatur *Turcomania*, *Caramania*, cui ab ortu jungitur. In eâ urbs Tarſus Divi Pauli natalibus clara.

Neque,

Neque, quod daretur quidquam, id curârant patres.
Reſtabat aliud nihil, niſi oculos paſcere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere.
Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.
In quo hæc diſcebat ludo, ex adverſò ei loco
Tonſtrina erat quædam; hîc ſolebamus ferè
Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum.
Interea dum ſedemus illîc, intervenit
Adoleſcens quidam lacrumans: nos mirarier:
Rogamus, quid ſit. nunquam æquè, inquit, ac modò
Paupertas mihi onus viſum eſt & miſerum, & grave.
Modò quandam vidi virginem hîc viciniæ
Miſeram, ſuam matrem lamentari mortuam:
Ea ſita erat ex advorſùm: neque illi benevolens,
Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
Quiſquam aderat, qui adjutaret funus: miſeritum eſt:
Virgo ipſa facie egregiâ. quid verbis opus eſt?
Commôrat omnes nos: ibi continuò Antipho,
Voltiſne eamus viſere? alius, cenſeo;
Eamus: duc nos ſodes. imus, venimus,
Videmus. virgo pulchra; & quò magìs diceres,
Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem.
Capillus paſſus, nudus pes, ipſa horrida:
Lacrumæ, veſtitus turpis: ut, ni vis boni
In ipſâ ineſſet formâ, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satìs ſcita, inquit: noſter verò. *Da.* jam ſcio:
Amare cœpit. *Ge.* ſcîn' quàm? quò evadat, vide.
Poſtridie ad anum rectà pergit: obſecrat,
Ut ſibi ejus faciat copiam. illa enim ſe negat;
Neque eum æquom ait facere: illam civem eſſe Atticam,
Bonam, bonis prognatam: ſi uxorem velit,
Lege id licere facere: ſin aliter, negat.
Noſter, quid ageret, neſcire, & illam ducere
Cupiebat, & metuebat abſentem patrem.

neque patres adoleſcentum providerant ut ſumptus hîc ſubminiſtrarentur. Nihil aliud Cteſiphoni ſupererat, quàm viſu puellæ oculos ſuos oblectare, ſemper eam ſequi, in ſcholam ducere, & domum inde reducere. Nos per otium Phædriæ obſequebamur. E regione loci in quo diſcebat puella, ſita erat officina tonſoris; hîc ſolebamus eam expectare quouſque inde rediret domum. Interea dum illîc otioſi moramur, repentè ſupervenit adoleſcens quidam flens: Nos mirati, quærimus quæ cauſa ei fletûs eſſet. Nunquam ait, mihi ita perſpectum fuit, ac modò, quàm ærumnoſum & moleſtum eſſet pondus paupertas. Modò quandam vidi infelicem puellam prope in hâc viciniâ, deflentem matrem ſuam vitâ functam: Ea poſita erat contrà mortuam: neque quiſquam amicus, neque vicinus, neque propinquus eam adjuvabat in curando funere, præter unam vetulam: Miſereri ſubiît. Virgo ipſa formâ erat eximiâ. Quid plura dicam? omnium animos commoverat adoleſcens: tunc ſtatim Antipho; libetne vobis, inquit, ut hanc virginem inviſamus? alius quidam, inquit, ita mihi videtur: eamus: dux eſto nobis, amabo. Imus, adivimus, ſpectavimus ipſam. Puella erat formoſa; & quò magìs crederes, nihil ei additum erat, quod formam inſigniorem redderet. Crines negligenter & temerè diſperſi, pedes calceamentis nudati. ipſa inculta, flens, veſtis fœda & deformis; Adeò ut niſi pulchritudo ejus excellens eſſet, hæc pulchritudinem in eâ delerent. Phædria qui captus erat amore illius cithariſtriæ, ſolummodo dixit, non quidem invenuſta, & inconcinna eſt: Noſter verò Antipho. Da. *Intelligo: continuò ejus amore exarſit.* Ge. *Sciſne quantùm? quouſque cupiditas ejus pervenit, inſpice. Ipſâ die poſtridianâ vetulam virginis nutricem convenit: orat ut ejus potiundæ facultatem daret. Illa recuſat hoc facere; eumque iniquè agere ait qui hoc petat: illam eſſe civem Atticam, honeſtam, honeſtis parentibus genitam: ſi uxorem eam velit ducere, legitimè id ei permitti facere: ſin minùs, illa recuſat ei obſequi. Noſter Antipho quid ſibi faciendum eſſet neſciebat. Cupidè volebat eam in uxorem accipere, ſed patris metu tenebatur abſentis.*

Da. Non, ſi rediîſſet, ei pater veniam daret?
Ge. Ille indotatam virginem atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. *Da.* quid fit denique?
Ge. Quid fiat? eſt paraſitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui, illum Dî omnes perduint!
Da. quid is fecit? *Ge.* hoc conſilium, quod dicam, dedit:
Lex eſt, ut orbæ, qui ſint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi ſcribam dicam:
Paternum amicum me aſſimulabo virginis:
Ad judices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, quî cognata tibi ſit; omnia hæc
Confingam. quod erit mihi bonum atque commodum.
Cùm tu horum nihil refelles, vincam ſcilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid meâ?
Illa quidem noſtra erit. *Da.* jocularem audaciam!
Ge. Perſuaſum eſt homini: factum eſt: ventum eſt: vincimur:
Duxit. *Da.* quid narras? *Ge*, hoc, quod audis. *Da.* ô Geta!
Quid te futurum eſt? *Ge.* neſcio hercle: unum hoc ſcio;
Quod ſors feret, feremus æquo animo. *Da.* placet:
Hem, iſtuc viri eſt officium. *Ge.* in me omnis ſpes mihi eſt.
De. Laudo. *Ge.* ad precatorem adeam credo, qui mihi
Sic oret: nunc amitte quæſo hunc; cæterùm
Poſthac ſi quidquam, nihil precor. tantummodo
Non addat; ubi ego hinc abiero, vel occidito.
Da. Quid pædagogus ille, qui cithariſtriam?
Quid rei gerit? *Ge.* ſic, tenuiter. *Da.* non multum habet
Quod det fortaſſe. *Ge.* imò nihil, niſi ſpem meram.
Da. Pater ejus rediît, an non? *Ge.* nondum. *Da.* quid? ſenem
Quoad exſpectatis voſtrum? *Ge.* non certùm ſcio:

Da. *An non pater reverſus ei pareceret hanc culpam?* Ge. *Quid? illene pater puellam dotis expertem, & obſcuris natalibus pateretur eam ducere? Nunquam ille hoc faceret.* Da. *Quid tandem factum eſt?* Ge. *Quid factum fuerit, quæris? eſt paraſitus quidam, nomine Phormio, homo audax & temerarius, qui (Dii illum occidant) hoc conſilium, quod exponam dedit: nimirum, lege cautum eſt Athenis, ut virgines parentibus orbatæ nubant proximis agnatis, atque illi eas uxores ducant: ego te virgini proximum eſſe aſſeverabo, & in jus vocabo, patris me amicum eſſe fingens: nos judicio ſiſtemus: qui fuerit illius pater, quæ mater, quo modo ei cognatione junctus ſis recitabo. Hoc erit commodum & ex uſu meo, quòd cùm nihil horum refutabis, certè te in judicio vincam. Deinceps pater tuus ex itinere revertetur: mihi lites intendet; ſed quid meâ intereſt? illa virgo noſtra manebit.* Da. *Confidentiam riſu dignam!* Ge. *Antipho hoc conſilium probavit, exequutus eſt, ad judices venimus, cauſâ cecidimus: ille hanc in uxorem accepit.* Da. *Quæ mihi commemoras?* Ge. *Hæc, quæ auribus tuis percipis.* Da. *O mi Geta! quid te fiet?* Ge. *Neſcio per Herculem quis me caſus manet: ſed unum hoc probè ſcio; quod fortuna afferet, accipiemus æquo & patiente animo.* Da. *Gratum mihi eſt. Hem, fortis hoc viri eſt officium facere.* Ge. *Spes mihi in nullo alio, quàm in me ipſo ſita eſt.* Da. *Laudo animum.* Ge. *Ad deprecatorem perfugiam ſcilicet, qui pro me talibus verbis herum propitium mihi faciat: dimitte, rogo, hunc impunem nunc; ſi verò poſthac quicquam deliquerit, nihil deprecor. modò id denique non adjiciat; poſtquàm hinc profectus fuero, ſi libet, etiam hunc interficito.* Da. *Quid verò agit ille pædagogus virginis. Phædria?* Ge. *Sic exiguè.* D. *Modicum fortaſſe illi eſt quod det.* Ge. *Imò nihil, niſi nuda ſpes ei reſtat.* Da. *Paterne ejus peregrè reverſus eſt, an non?* Ge. *Nondum.* Da. *Quid? ſenem veſtrum Demiphonem ad quod tempus expectatis?* Ge. *Incertus ſum de hujus reditu:*

Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audivi modò, &
Ad portitores eſſe delatam: hanc petam.
Da. Nunquid, Geta, aliud me vis? *Ge.* ut bene ſit tibi.
Puer, heus: nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ſed modò accepi ab eo allatam eſſe epiſtolam, & inde latam fuiſſe ad publicanos qui vectigalia in portu exigunt: hanc petitum eo. Da. *Nunquid in aliâ re tibi opus eſt meâ operâ?* Ge. *Ut bene ſit tibi precor. Heus, puer: nemone huc domo procedit? cape hoc argentum, & trade Dorcio.*

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO. PHÆDRIA.

An. ADeòn rem rediiſſe, ut, qui mihi conſultum eſſe optumè velit,
Phædria, patrem ut extimeſcam, ubi in mentem ejus adventi venit?
Quòd ni fuiſſem incogitans, ita eum expectarem, ut par fuit.
Ph. Quid iſtuc eſt? *An.* rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conſcius
Sis? quod utinam ne Phormioni id ſuadere in mentem incidiſſet,
Neu me cupidum eò impuliſſet, quod mihi principium eſt mali.
Non potitus eſſem; fuiſſet tum mihi illos ægrè aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum. *Ph.* audio.
An. Dum expecto, quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi conſuetudinem.
Ph. Aliis, quia deſit quod amant, ægrè eſt: tibi, quia ſupereſt, dolet.
Amore abundas, Antipho.
Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetanda, optandaque eſt.
Ita me Dî bene ament; ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui,
Jam depaciſci mortem cupio. tu conjicito cætera;
Quid ego ex hâc inopiâ nunc capiam, & quid tu ex iſtâc copiâ:
Ut ne addam, quòd ſine ſumptu, ingenuam, liberalem nactus es:
Quòd habes, ita ut voluiſti, uxorem, ſine malâ famâ, palam

An. *Eòn miſeriæ deveni, ut vehementer formidem patrem, qui omnia bona mihi cupit, ubi de ejus adventu cogito? Quòd niſi fuiſſem imprudens & inconſiderans, ita eum cupidè expectarem, ut æquum & conveniens fuit.* Ph. *Quid iſtud eſt?* An. *Quæriſne? qui ſcis ipſe unà mecum temerarium facinus quod admiſi; quod utinam Phormio mihi ſuadere nunquam cogitâſſet, neve meam cupiditatem ad has nuptias incitaviſſes, quæ res mihi caput & fons infelicitatis. Amatæ virginis compos factus non fuiſſem; ægrè & impatienter ea me privari illos aliquot dies tuliſſem; eſto: at ſolita hæc ſolicitudo animum non premeret.* Ph. *Audio.* An. *Dum anxius metuo, ne quàm citò quis veniat, qui me abſtrahat ab hujus virginis poſſeſſione.* Ph. *Alii triſtantur, quia id quod amant eos deficit: tu verò, eo quòd ſuperat, doles. Amoris felicitate afflúis, Antipho. Nam per Herculem tuæ vitæ conditio proculdubio deſideranda eſt. Ita mihi dii ſint propitii, ut mihi tamdiu ejus quod amo copia fiat, quamdiu fit tibi, morte paratus ſum paciſci. cætera conjice; ſcilicet quid ego moleſtiæ capiam ex amoris inopiâ, cùm tu jucundè amicâ fruaris: ut ne his adjungam, quòd ſine ullis pecuniarum impenſis ingenuam & liberalem virginem ſortitus es: quòd poſſides uxorem qualem optaviſti, integræ exiſtimationis;*

Beatus, ni unum deſit, animus qui modeſtè iſtæc ferat.
Quòd ſi tibi res ſit cum eo lenone, quocum mihi eſt, tum ſentias.
Ita plerique ingenio ſumus omnes, *noſtri noſmet pœnitet.*
An. At tu mihi contrà nunc videre fortunatus, Phædria,
Cui de integro eſt poteſtas etiam conſulendi, quid velis;
Retinere, amare, mittere: ego in eum incidi infelix locum,
Ut neque mihi ejus ſit amittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid eſt? videon' ego advenire huc currentem Getam?
Is ipſus eſt. hei, timeo miſer, quam nunc mihi hic rem nuntiet.

denique beatum te prædico, ſi unum hoc adſit, animus, qui hæc moderatè capiat. Quòd ſi cum lenone avariſſimo rem tranſigendam habeas, ut ego, tum tu reverâ te beatum eſſe intelligas. Ita plerique omnes à naturâ facti ſumus, noſtra ferè contemnimus. An. *At te contrà felicem eſſe duco, Phædria, cui adhuc integris rebus licet conſiderare, & deliberare quid eligas; tibi aſſerves, diligas, relinquas: ego in eum ſtatum conjectus ſum, ut neque mihi poteſtas ſit relinquendæ nec retinendæ virginis, quam poſſideo. Sed quid hoc eſt? num conſpicio Getam currentem huc properare? is ipſe eſt. me miſerum! metuo ne mihi nunc triſtem nuntium afferat.*

ACTUS I. SCENA IV.

GETA. ANTIPHO. PHÆDRIA.

Ge. NUllus es, Geta, niſi jam aliquod tibi conſilium celerè repperis:
Ita ſubitò nunc imparatum tanta te inpendent mala:
Quæ neque utì devitem ſcio, neque quomodo me inde extraham:
Nam non poteſt celari noſtra diutius jam audacia.
An. Quidnam ille commotus venit? *Ge.* tum, temporis punctum mihi.
Ad hanc rem eſt. herus adeſt. *An.* quid iſtuc eſt mali?
Ge. Quod cùm audierit, quod ejus remedium inveniam iracundiæ?
Loquarne? incendam: taceam? inſtigem: purgem me? laterem lavem.
Eheu me miſerum! tum mihi paveo, tum Antipho me excruciat animi:
Ejus me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet. nam abſque eo

Ge. *Periiſti, Geta, niſi ſubitum aliquod conſilium inveneris: ita nunc tibi non providenti, nec expectanti tanta inſtant pericula: quæ quâ ratione declinem ignoro, neque quomodo inde me expediam: neque enim diutius noſtra temeritas jam poteſt celari.* An. *Quidnam eſt, quòd tam perturbatus currit?* Ge. *Tum, ſolùm mihi momentum temporis reſtat ad deliberandum de hac re. Ecce herum.* An. *Quodnam hoc malum eſt?* Ge. *Quam rem cum reſciverit, filium Antiphonem duxiſſe uxorem, quodnam remedium ſedandæ ejus iracundiæ reperiam? alloquarne eum? inflammabo: ſileam? ſtimulabo: excuſabo? operam perdam, & verba. Eheu me miſerum! præterquam quòd mihi metuo: tum etiam angor ſollicitudine propter Antiphonem: ejus miſereor: pro eo metuo: is me remoratur, & retardat: nam niſi per eum ſtaret,*

Eſſet,

Eſſet, rectè ego mihi vidiſſem; & ſenis eſſem ultus iracundiam:
Aliquid convaſâſſem, atque hinc me conjicerem (protinus in pedes.
An. Quam hic fugam aut furtum parat?
Ge. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut quâ quærere inſiſtam viâ?
Ph. Te nominat. *An.* neſcio quod magnum hoc nuntio expecto malum.
Ph. Ah, ſanuſne es?
Ge. Domum ire pergam: ibi plurimùm eſt, *Ph.* revocemus hominem. *An.* ſta illico. *Ge.* hem!
Satìs pro imperio, quiſquis es. *An.* Geta. *Ge.* ipſe eſt, quem volui obviàm.
An. Cedò, quid portas, obſecro? atque id, ſi potes, verbo expedi.
Ge. Faciam. *An.* eloquere. *Ge.* modò apud portum. *An.* meumne? *Ge.* intellextî. *An.* occidi. *Ph.* hem!
An. Quid agam? *Ph.* quid ais? *Ge.* huju' patrem vidiſſe me, patruum tuum.
An. Nam quod ego huic nunc ſubito exitio remedium inveniam miſer?
Quòd ſi eò meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut diſtrahar;
Nulla eſt mihi vita expetenda. *Ge.* ergo iſthæc cùm ita ſint, Antipho,
Tantò magìs te advigilare æquom eſt. *Fortes fortuna adjuvat.*
An. Non ſum apud me. *Ge.* atqui opus eſt nunc cùm maxumè ut ſis, Antipho:
Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur
Commeruiſſe culpam. *Ph.* hoc verum eſt. *An.* non poſſum immutarier.
Ge. Quid ſi aliquid gravius tibi nunc faciendum (foret?
An. Cùm hoc non poſſum, illud minù' poſſem. *Ge.* hoc nihil eſt, Phædria: ilicet.
Quid conterimus operam fruſtrà? quin abeo. *Ph.* & quidem ego. *An.* obſecro,
Quid ſi aſſimulo? ſatìn' eſt? *Ge.* garris. *An.* voltum contemplamini: hem,
Satìn' ſic eſt? *Ge.* non. *An.* quid ſi ſic? *Ge.* propemodum. *An.* quid ſi ſic? *Ge.* ſat eſt.

mihi utiliter conſuluiſſem, & de ſenis iracundi ultionem ſumpſiſſem: aliquid clam ſubripuiſſem, & cum ja[m] ... is collegiſſem, atque hinc confeſtim fugam arripuiſſem. An. *Quam hic fugam, aut furtum meditatur?* Ge. *Sed ubi Antiphonem inveniam? aut quam viam ad eum quærendum inibo.* Ph. *Te nominat.* An. *Neſcio quod magnum ex hoc nuncio mihi imminet malum.* Ph. *Sanuſne es animo.* Ge. *Ad ædes noſtras ire pergam: ibi morari ſolet.* Ph. *Revocemus eum.* An. *Hic ſiſte gradum.* Ge. *Satis imperioſè loqueris, quiſquis es.* An. *Geta.* Ge. *Ipſe, quem quærebàm, occurrit.* An. *Dicito, quid affers, quæſo; atque, ſi potes, uno id verbo expone.* Ge. *Faciam.* An. *Enarra.* Ge. *Modò apud portum.* An. *Meumne patrem vidiſti?* Ge. *Intellexiſti rectè.* An. *Interii.* He. *Hem!* An. *Quid faciam?* Ph. *Quid dicis, Geta?* Ge. *Hujus patrem, tuum patruum Demiphonem conſpexiſſe apud portum.* An. *Nam quàm medelam huic inopinatæ perniciei nanciſcar infelix ego? Quòd ſi eò miſeriarum meæ fortunæ rediguntur, Phanium, abs te, ut avellar, vitam ampliùs ducendam eſſe non puto.* Ge. *Ergo iſta cùm ita contigerint, tanto magìs adlaborare te decet. Fortibus fortuna auxiliatur.* An. *Non ſum apud me.* Ge. *Atqui oportet nunc præcipuè, ut apud te ſis, Antipho: nam ſi pater tuus te metuentem animadverterit, opinabitur te facinus & delictum commiſiſſe.* Ph. *Hoc verum eſt.* An. *Neque naturam tranſmutare.* Ge. *Quid faceres ſi major alia calamitas tibi incideret, & patienda foret?* An. *Cùm hoc non poſſum facere, aliud quid difficilius multò minùs facere poſſum.* Ge. *Hic Antipho, ô Phædria, puſilli eſt animi, & ad omnia inutilis: extemplo diſcedamus: quid hîc fruſtrà operam conſumimus? ego verò diſcedo.* Ph. *Et ego quoque.* An. *Manete, vos oro. An ſic aptè ſimulo me confidentem eſſe?* Ge. *Nugaris.* An. *Spectate faciem meam: hem, ſatiſne ſic eſt?* Ge. *Minimè.* An. *Quid ſi ſic me gero?* Ge. *Propè rectè.* An. *Quid ſi ſic?* Ge. *ſatis nunc eſt.*

ANNOTATIO.

33 *Quid ſi aſſimulo?*] Hic Antipho actione conatur ſimulare ſe non eſſe timidum, ſed præſenti animo.

Hem iſtuc ſerva, & verbum verbo, par pari ut reſpondeas,
Ne ſuis te iratus ſævidictis protelet. *An.* ſcio.
Ge. Vi coactum te eſſe invitum, lege, judicio: tenes?
Sed quis hic eſt ſenex, quem video in ultimâ plateâ? *An.* ipſus eſt.
Non poſſum adeſſe. *Ge.* ah, quid agis? quò abis, Antipho? mane,
Mane, inquam. *An.* egomet me novi, & peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
Ph. Geta, quid nunc fiet? *Ge.* tu jam lites audies:
Ego plectar pendens, niſi quid me fefellerit.
Sed quod modò hîc nos Antiphonem monuimus,
Id noſmet ipſos facere oportet, Phædria.
Ph. Auſer mihi, oportet: quin tu, quid faciam, impera.
Ge. Meminiſtin' olim ut fuerit voſtra oratio
In re incipiendâ ad defendendam noxiam?
Juſtam illam cauſſam, facilem, vincibilem, optumam.
Ph. Memini. *Ge.* hem, nunc ipſâ eâ eſt opus, aut, ſi quid poteſt,
Meliore, & callidiore. *Ph.* fiet ſedulò.
Ge. Nunc prior adito tu: ego in inſidiis hîc ero
Succenturiatus, ſi quid deficies. *Ph.* age.

Nunc geſtum obſerva, & vehementiam patris in ſermone pari vehementiâ imitare, & ſimilia verba ſimilibus ſubjice, ne te irâ incitatus atrocibus & aſperis ſuis dictis perturbet. An. *Intelligo.* Ge. *Reſponde te vi compulſum à lege, judicibus, & præter voluntatem uxorem duxiſſe: an intelligis? Verùm, quis hic ſenex eſt, quem conſpicio in extremâ plateæ parte?* An. *Pater ipſe eſt. Non poſſum hîc præſens manere.* Ge. *Ah! quid agis? quò abis, Antipho? mane, mane, inquam.* An. *Egomet me novi, & culpam meam: vobis commendo Phanium, & vitam meam.* Ph. *Geta, quid nunc nobis fiet?* Ge. *Tu jam verbis acriter objurgaberis; ego pendens virgis verberabor, niſi me valde fallit opinio. Sed quæ modò hîc nos Antiphoni præcepimus, ea noſmet ipſos exequi oportet.* Ph. *Mitte hoc verbum, oportet: potiùs mone quod mihi faciendum eſſe cenſes; nam ſponte & libenter ea faciam.* Ge. *An tenes memoriâ ſermonem quem olim habuiſtis, cùm hanc rem aggreſſi fuiſtis? nempe defenſionem illam, quam invenimus ad culpam excuſandum, eſſe facilem, juſtam, ad vincendum idoneam & ſpecioſam.* Ph. *Memoriâ teneo.* Ge. *Hem, nunc eâ utendum nobis eſt, aut ſi fieri poteſt aliâ ſobriore, & aſtutiore.* Ph. *Diligenter id ſtudendum.* Ge. *Nunc tu prior patruum Demiphonem aggredere: ego in inſidiis hîc ſubſidebo ſuppetias laturus, ſi vires deficient.* Ph. *Eja, age.*

ACTUS I. SCENA V.

DEMIPHO. GETA. PHÆDRIA.

De. ITane tandem uxorem duxit Antipho injuſſu meo?
Nec meum imperium; ac mitto imperium; non ſimultatem meam
Revereri ſaltem? non pudere? facinus audax! ô Geta
Monitor! *Ge.* vix tandem. *De.* quid mihi dicent? aut quam cauſam reperient?

De. *Itane Antipho tandem nuptias contraxit, me non jubente? nec poteſtatem patriam veritus eſt; ſed taceo hanc poteſtatem; nec ſaltem indignationem meam ſubire dubitavit? pudore non afficit? ô inceptum & factum temerarium! ô Geta præceptor, & auctor!* Ge. *Vix mei oblitus eſt, ſed tandem meminit.* De. *Quid mihi dicent? aut quam excuſationem prætexere poterunt, ſi ſe purgare conati fuerint? dubito valde, quid acturi ſint.*

Demiror.

Demiror. *Ge* atqui repperi jam : illud cura. *De.* an hoc dicent mihi ?

Invitus feci : lex coëgit. audio : fateor. *Ge.* placet.

De. Verùm ſcientem, tacitum, cauſſam tradere adverſariis,

Etiamne id facere lex coëgit ? *Ph.* illud durum. *Ge.* ego expediam : ſine.

De. incertum eſt, quid agam ; quia præter ſpem, atque incredibile hoc mihi obtigit.

Ita ſum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum inſtituere.

Quamobrem *omnes, cùm ſecundæ res ſunt maxumè, tum maxumè*

Meditari ſecum oportet, quo pacto advorſam ærumnam ferant ;

Pericla, damna, exilia : peregrè rediens ſemper cogitet,

Aut filî peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiæ :

Communia eſſe hæc ; fieri poſſe : ut ne quid animo ſit novum ;

Quidquid præter ſpem eveniat, omne id deputare eſſe in lucro.

Ge. O Phædria, incredibile eſt, quantò herum anteo ſapientiâ.

Meditati mihi ſunt omnia mea incommoda : herus ſi redierit,

Molendum uſque in piſtrino : vapulandum : habendæ compedes :

Opus ruri faciendum : horum nil quidquam accidet animo novom.

Quidquid præter ſpem eveniet, omne id deputabo eſſe in lucro.

Sed quid hominem ceſſas adire, & blandè in principio alloqui ?

De. Mei fratris video filium ire mihi obviàm.

Ph. Mi patrue, ſalve. *De.* ſalve : ſed ubi eſt Antipho ?

Ph. Salvom advenire. *De.* credo : hoc reſponde mihi.

Ph. Valet : hîc eſt. Sed ſatîn' omnia ex ſententiâ ?

De. Vellem quidem ! *Ph.* quid iſtuc ? *De.* rogitas, Phædria ?

Bonas me abſente hîc confeciſtis nuptias.

Ge. *Atqui jam inveni : ne ſis de his ſollicitus.* De. *Dicamne hoc mihi reſponſuri ſint ? non ultro, ſed invitus feci : lex ad id me coëgit. intelligo ; & aſſentior.* Ge. *Gratum mihi, quod dicis.* De. *Verùm ſcientem, nec contradicentem, cauſæ victoriam concedere adverſariis ; tune quoque lex facere coëgit ?* Ph. *Illud difficile, & moleſtum.* Ge. *Ego explicabo, & planum reddam : quieſce.* De. *Dubium eſt mihi, quid facere debeam ; quia contra expectationem, & opinionem [illegible] ambo mihi accidit. Ita irâ turbatus ſum ut nequeam mentem ad deliberandum appellare. Quapropter cùm proſperâ fortuna nobiſcum verſatur maximè tum maximè unumquemque noſtrûm conſiderare oportet, quomodo adverſitates & miſerias ingruentes toleret ; pericula, damna, exilia : cùm ex peregrinatione redit, ſemper in mente habeat aut filii facinus aliquod indignum, aut uxorem mortuam eſſe, aut filiam in morbum incidiſſe : hæc communia eſſe omnibus : poſſe accidere : ut ne quid horum tanquam novum ac inſolitum eum occupet : quidquid præter expectationem evenit, id apponat lucro.* Ge. *O Phædria, credi non poteſt, quantò herum antecedo prudentiâ. Omnia mea mala animo præviſa ſunt : cùm herus reverſus domum fuerit, [illegible] aſſiduè molendum in piſtrino : virgæ aut fuſtes ad vapulandum ſubeundi : compedibus crura conſtringenda : ruris opera exercendum : Nihil quidquam horum animo impraviſum continget mihi. Quidquid præter expectationem eveniet, id apponam lucro. Verùm, Phædria, quid cunctaris ad Demiphonem accedere, & blandis verbis in primo congreſſu eum compellare ?* De. *Video Phædriam fratris mei Chremetis filium mihi occurrentem.* Ph. *Mi patrue, ſalve.* De. *Salvus ſis, Phædria : ſed ubi eſt Antipho ?* Ph. *Salvum te advenire gaudeo.* De. *Credo : hoc reſponde mihi quod quæro.* Ph. *Bene valet : hîc eſt. Sed ſatiſne omnia, ut vis, tibi evenerunt ?* De. *Vellem certè !* Ph. *Quid mali contigit ?* De. *Quæriſne, Phædria ? egregias verò hîc nuptias me abſente celebraviſtis.*

Ph. Eho, an id ſuccenſes nunc illi? *Ge.* artificem probum!
De. Egone illi non ſuccenſeam? ipſum geſtio
Dari mî in conſpectum: nunc ſuâ culpâ ut ſciat
Lenem patrem illum factum me eſſe acerrimum.
Ph. Atqui nil fecit, patrue, quod ſuccenſeas.
De. Ecce autem ſimilia omnia: omnes congruunt:
Unum cognóris, omnes nóris. *Ph.* haud ita eſt.
De. Hic in noxa eſt, ille ad defendendam cauſſam adeſt.
Cùm ille eſt, hic præſtò eſt: tradunt operas mutuas.
Ge. Probè eorum facta imprudens depinxit ſenex.
De. Nam ni hæc ita eſſent, cum illo haud ſtares, Phædria.
Ph. Si eſt, patrue, culpam ut Antipho in ſe admiſerit,
Ex quâ re minùs rei foret aut famæ temperans;
Non cauſſam dico, quin, quod meritus ſit, ferat:
Sed ſi quis fortè malitiâ fretus ſuâ,
Inſidias noſtræ fecit adoleſcentiæ,
Ac vicit; noſtran' culpa ea eſt, an judicum,
Qui ſæpe propter invidiam adimunt diviti,
Aut propter miſericordiam addunt pauperi?
Ge. Ni noſſem cauſſam, crederem vera hunc loqui.
De. An quiſquam judex eſt, qui poſſit noſcere
Tua juſta, ubi tute verbum non reſpondeas,
Ita ut ille fecit? *Ph.* functus adoleſcentuli eſt
Officium liberalis: poſtquam ad judices
Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum ibi obſtupefecit pudor.
Ge. Laudo hunc: ſed ceſſo adire quamprimùm ſenem?
Here, ſalve; ſalvom te adveniſſe gaudeo. *De.* oh!
Bone cuſtos, ſalve; columen verò familiæ,
Cui commendavi filium hinc abiens meum.
Ge. Jamdudum te omnes nos accuſare audio,
Immerito, & me omnium horum immeritiſſimo:

Ph. *Eho, an eâ de cauſâ nunc iratus ès illi?* Ge. *O ſolertem artificem!* De. *Egone illi non ſim iratus? ipſum vehementer cupio ſiſti coram me, ut cognoſcat me ipſi ex illo antea clemente & miti patre, mutatum eſſe nunc ſuo merito in aſperrimum.* Ph. *Veruntamen nihil fecit, quod ad iram te provocare debeat.* De. *Ecce quàm ſimiles omnes unanimiter conſentiunt: ſi unum cognoveris, omnes noveris.* Ph. *Non ita res ſe habet.* De. *Hic noxius eſt, ille ad defendendam noxam paratus adeſt: operas invicem ſibi commodatò dant.* Ge. *Expreſſè herum facta inſciens deſcripſit ſenex.* De. *Nam ſi hæc non ita ſe haberent, non ſtares à partibus Antiphonis, Phædria.* Ph. *Si verum eſt, patrue, Antiphonem in ſe peccaſſe, ex quo rei familiari aut detrimentum aut famæ nominis detrimentum attulerit; non deprecor, quin pœnam, quâ dignus ſit, ferat: ſed ſi fortè aliquis calumniator verſutiâ & fraude inſtructus ſuâ, inſidiatus eſt ætati infirmæ noſtræ adoleſcentiæ, & ſecundum ſe judicium obtinuit; utrùm culpa nobis tribuenda eſt, an judicibus, qui ſæpe odio & invidiâ impulſi, jus ſuum detrahunt locupleti, aut miſericordiâ moti ſæpe adjudicant inopi?* Ge. *Niſi ſcirem cauſæ ſeriem, vera eſſe quæ narrat ille mihi perſuaderet.* De. *Quotuſquiſque judex eſt, qui ſcire jus tuum poſſit, ubi tu ipſe ne uno quidem verbo te defendas, ita ut Antipho fecit.* Ph. *Officium adoleſcentis ingenui fecit: poſtquam in judicio ſtetit, quæ præmeditatus fuerat ad defenſionem, recitare non potuit: ita eum tum meticuloſum verecundia ſenſu & motu privavit.* Ge. *Laude dignus orator eſt Phædria: ſed nimis tardo quamprimùm ſenem Demiphonem ſalutare. Here ſalvus ſis; incolumem te ad nos rediiſſe lætor.* De. *Ho! egregie cuſtos, & rector adoleſcentum; familiæ verò ſuſtentaculum, cujus fidei proficiſcens commendavi filium meum.* Ge. *Jamdiu accuſationes tuas in nos omnes audio injuſtas immeritò, atque in me maximè omnium immeritiſſimum:*

Nam

Nam quid me in hâc re facere voluiſti tibi ?
Servum hominem cauſſam orare leges non ſinunt :
Neque teſtimonii dictio eſt. *De.* mitto omnia : addo
Iſtuc : imprudens timuit adoleſcens ; ſino :
Tu ſervus : verùm ſi cognata eſt maxumè,
Non fuit neceſſe habere ; ſed, id quod lex jubet,
Dotem daretis ; quæreret alium virum.
Quâ ratione inopem potiùs ducebat domum ?
Ge. Non ratio, verùm argentum deerat. *De.* ſumeret
Alicunde. *Ge.* alicunde ? nihil eſt dicto facilius.
De. Poſtremò, ſi nullo alio pacto, fœnore.
Ge. Hui ! dixtî pulcrè, ſi quidem quiſquam crederet,
Te vivo. *De.* non, non ſic futurum eſt, non poteſt.
Egone illam cum illo ut patiar nuptam unum (diem ?
Nil ſuave meritum eſt. hominem commonſtrarier
Mihi iſtum volo, aut, ubi habitet, demonſtrarier.
Ge. Nempe Phormionem ? *De.* iſtum patronum mulieris.
Ge. Jam faxo hîc aderit. *De.* Antipho ubi nunc eſt ? *Ph.* forìs.
De. Abi, Phædria, eum require, atque adduce huc. *Ph.* eo
Rectâ viâ quidem illuc. *Ge.* nempe ad Pamphilam. *De.* at ego
Deos penateis hinc ſalutatum domum
Divortor : inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos advocabo, ad hanc rem qui adſient ;
Ut ne imparatus ſim, ſi adveniat Phormio.

nam quid me in hâc cauſâ præſtare voluiſti tibi ? ſervo homini cauſas agere leges non permittunt, neque teſtimonium perhibere. De. *Prætereo cætera : inſuper imprudentiâ ætatis in ſermone hæſit timens adoleſcentulus Antipho ; eſto : tu ſervus teſtis produci in judicium non potuiſti : verùm ſi proxima eſt cognata, non tamen neceſſe fuit eam in uxorem accipere ; ſed id quod lege conſtitutum eſt, poteratis dotem ei dare ; ut ſibi alium virum adjungeret. Propter quam rationem potiùs egenam omnium rerum ducebat domum ?* Ge. *Non ratio deficiebat, ſed argentum.* De. *Poterat ab aliquo mutuò ſumere.* Ge. *Ab aliquo ? nihil eſt dictu facilius.* De. *Tandem, ſi nullo alio modo ſumi potuit, ſaltem ſub fœnore acciperet.* Ge. *Hui ! ſcitè locutus es, ſi quidem ullus, te vivo, filio pecuniam mutuam dare vellet.* De. *Non, non ſic res ſe habebit, iſtud eſſe non poteſt. Egone illam cum illo unum diem nuptam manere ſinam ? nulla merces adeò ſuavis mihi eſſe poteſt, ut id patiar. hominem præſentem iſtum volo mihi oſtendi, quicum nobis res eſt, aut indicari ejus domum.* Ge. *Nempe Phormionem ?* De. *Iſtum patronum mulieris.* Ge. *Jam illum accerſam.* De. *Ubi nunc eſt Antipho ?* Ph. *Foris.* De. *Abi, Phædria, eum quære, atque huc adduce.* Ph. *Equidem illuc rectà proficiſcor.* Ge. *Nempe ad Pamphilam.* De. *At ego de viâ domum divertam, ut Deos penates ob fauſtum reditum ſalutem : inde ad forum me conferam, atque aliquot amicos advocatos mihi adjungam, qui mihi præſtò ſint in hâc cauſâ ; ne imparatus ſim ad diſputandum, ſi Phormio adveniat.*

ACTUS II. SCENA I.

Phormio. Geta.

Ph. Itane patris ais conſpectum veritum hinc abiîſſe? *Ge.* admodum.
Ph. Phanium relictam ſolam? *Ge.* ſic. *Ph.* & iratum ſenem?
Ge. Oppidò. *Ph.* ad te ſumma ſolum, Phormio, rerum redit:
Tute hoc intrîſti: tibi omne eſt exedendum: accingere.
Ge. Obſecro te. *Ph.* ſi rogitabit. *Ge.* in te ſpes eſt. *Ph.* eccere,
Quid ſi reddet? *Ge.* tu impuliſti. *Ph.* ſic opinor. *Ge.* ſubveni.
Ph. Cedò ſenem: jam inſtructa ſunt mihi in corde conſilia omnia.
Ge. Quid ages? *Ph.* quid vis? niſi utì maneat Phanium; atque ex crimine hoc
Antiphonem eripiam; atque in me omnem iram derivem ſenis?
Ge. O vir fortis, atque amicus! verùm hoc ſæpe, Phormio,
Vereor, ne iſtæc fortitudo in nervum erumpat denique. *Ph.* ah,
Non ita eſt: factum eſt periculum; jam pedum viſa eſt via.
Quot me cenſes homines jam deverberâſſe uſque ad necem?
Hoſpites, tum cives? quod magì novi, tantò ſæpius.
Cedò dum, en unquam injuriarum audîſti mî ſcriptam dicam?

Ph. *Verumne eſt quod ais, Antiphonem præ metu non auſum venire in conſpectum patris hinc evaſiſſe?* Ge. *Verum eſt.* Ph. *Phanium deſertam ſolam remanſiſſe?* Ge. *Sic eſt.* Ph. *Et Demiphonem irâ commotum?* Ge. *Admodum.* Ph *Ad te unum, Phormio, tota hæc res ſpectat: tute hanc intritam apparâſti; tibi ergo ea meritò jam comedenda eſt.* Ge. *Oro te, Phormio, hanc rem expedi.* Ph. *Si quæret, unde Phanium ſit cognata Antiphoni!* Ge. *Omnis rei gerendæ ſpes in te ſita eſt.* Ph. *Ecce reſponſum paratum habeo. Quid ſi ſe dicat redditurum puellam?* De. *Tu nos ad has nuptias impuliſti.* Ph. *Sic arbitror perſuadendum ſeni, ut cognatam eſſe credat.* Ge. *Subſidium afferas.* Ph. *Siſte modò ſenem ad diſceptandum: jam præcepi animo, & commentus ſum omnia argumenta.* Ge. *Quid efficies?* Ph. *Quid vis efficiam, niſi ut Phanium maneat cum Antiphone, nec expellatur; ut Antiphonem culpâ abſolvam; atque in me omnem iram ſenis conferam?* Ge. *O Phormio, quàm vir fortis, atque amicus es! verùm ſæpe metuo ne tanta audacia nobis exitium efferat, ita ut in vincula conjiciamur.* Ph. *Ah, non fiet: experimentum jam feci: veſtigia quibus inſiſtam nota ſunt. Quot jam me putas homines cecidiſſe uſque ad mortem, hoſpites? cives? quò magìs experientiâ edoctus ſum, eò ſæpius id feci. Dic mihi, quæſo, an unquam audiviſti injuriarum nomine me in jus vocatum eſſe?*

Annotatio.

4 *Tute hoc intrîſti.*] Proverbium eſt aptum Phormioni paraſito. *Intrita* Donato eſt moretum, genus libi ex farinâ, lacte, vino, caſeo, atque herbis confectum, ab interendo, quòd hæc in mortario terantur. Dictum proverbialiter, hoc ſenſu: per te hoc factum eſt; quidquid ergo hinc evenerit, in te redundabit.

Ge. Qui

Ge. Quî iſtuc? *Ph.* quia *non rete accipitri tenditur, neque milvio*
Qui malè faciunt nobis: illis qui nil faciunt tenditur:
Quia enim in illis fructus eſt; in illis opera luditur.
Aliis aliunde eſt periclum, unde aliquid abradi poteſt:
Mihi ſciunt nihil eſſe. dices, ducent damnatum domum.
Alere nolunt hominem edacem: & ſapiunt, meâ quidem ſententiâ,
Pro maleficio ſi beneficium ſummum nolunt reddere.
Ge. Non pote ſatì' pro merito ab illo tibi referri gratia.
Ph. Imò enim nemo ſatì' pro merito gratiam regi refert.
Tene aſymbolum venire, unctum atque lautum à balneis
Otioſum ab animo; cùm ille & curâ, & ſumptu abſumitur,
Dum tibi ſit, quod placeat; ille ringitur, tu rideas;
Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur.
Ge. Quid iſtuc verbi eſt? *Ph.* ubi tu dubites, quid ſumas potiſſimùm.
Hæc, quum rationem ineas quàm ſint ſuavia, & quàm cara ſint;
Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præſentem deum?
Ge. Senex adeſt; vide quid agas: prima coitio eſt acerrima:
Si eam ſuſtinueris, poſtilla jam, ut lubet, ludas licet.

Ge. *Quamobrem?* Ph. *Quia retia non tenduntur accipitri & milvio, qui nobis nocere ſolent: tenduntur verò illis avibus, quæ nobis non nocent. Illæ ſi capiantur, in cibum proſunt; in illis nulla poſita eſt utilitas. Sic aliud aliis, à quibus aliquid extorqueri poteſt, inſtat periculum: at mihi ſciunt nihil eſſe rei propter quam inſidientur. at enim dices mihi, damnatum te, & addictum ſibi à judicibus in domum ſuam trahent, ut ipſis in vinculis ſervias. ac ſciunt me edacem, idcirco alere nolunt, ut jubentur lege: & quidem ſapienter faciunt, ut mihi videtur, ſi benefacere mihi nolunt, qui ipſis malefeci.* Ge. *Antipho nullâ ex parte referendo gratiam, tuis in eum meritis ſatisfacere poteſt.* Ph. *Contrà ego ſentio: nemo regis beneficia ullis officiis paribus æquare valet. Quid commodius & gratius eſſe poteſt, quàm ſine ſumptu, ſine ſymbolo ad cœnam venire, nihil ſolvere, unguentis odoratis delibutum, atque è balneis lotum, & nitidum, animo à curis libero, atque hilari; cùm ille ſolicitudine, impenſis pecuniarum conſumitur, dum tibi apparat delicioſa & jucunda; ille tacitus ſtomachatur, ut tu delicieris; prior bibas, prior menſæ accumbas: cœna dubia apponitur* Ge. *Quale iſtud verbum eſt?* Ph. *Quia tot variis cibis inſtructa eſt, ut incertum tibi ſit, quas eligas maximè. Hæc cùm ſeriò tecum repute, non tunc arbitreris omnino deum faventem & propitium qui hæc tribuit?* Ge. *Ecce tibi ſenex; vide quid acturus ſis: Primus conflictus eſt vehemens valde: ſi hunc patiaris, poſtilla, reliquum ludicra tantùm erit exercitatio.*

ANNOTATIONES.

24 *Gratiam regi refert.*] Regem ſuum Paraſiti appellabant eum, à quo alebantur.

31 *Præſentem deum?*] Quia deus omnium bonorum auctor eſt. Præſens eſt propitius, favens, beneficus, quia qui præſens eſt cùm invocatus nobis citiùs auxiliatur, quàm qui abſens eſt. Virgilius, Ecloga I.

Quid facerem? neque ſervitio me exire licebat,
Nec tam præſentes alibi cognoſcere divos.

32 *Prima coitio eſt acerrima:*] Tranſlatio eſt à prælio. Nam & congredi, & coire dicuntur. Prima coitio; *le premier choc:* Ang. the firſt Onſet, cùm prælium committitur.

ACTUS

ACTUS II. SCENA II.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

De. EN unquam cuiquam contumelioſiùs
Audîſtis factam injuriam, quàm hæc eſt mihi ?
Adeſte quæſo. *Ge.* iratus eſt. *Ph.* quin tu hoc age, ſt.
Jam ego hunc agitabo. prô deûm immortalium !
Negat Phanium eſſe hanc ſibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat eſſe cognatam ? *Ge.* negat.
Ph. Neque ejus patrem ſe ſcire qui fuerit ? *Ge.* negat.
De. Ipſum eſſe opinor, de quo agebam : ſequimini.
Ph. Nec Stilphonem ipſum ſcire qui fuerit ? *Ge.* negat.
Ph. Quia egens relicta eſt miſera, ignoratur parens ;
Negligitur ipſa : *vide, avaritia quid facit.*
Ge. Si herum inſimulabis avaritiæ, malè audies.
De. O audaciam ! etiam me ultro accuſatum advenit ?
Ph. Nam jam adoleſcenti nihil eſt quòd ſuccenſeam,
Si illum minùs nôrat : quippe homo jam grandior,
Pauper, cui opera vita erat, ruri ferè
Se continebat : ibi agrum de noſtro patre
Colendum habebat : ſæpe interea mihi ſenex
Narrabat, ſe hunc negligere cognatum ſuum.
At quem virum ? quem ego viderim in vitâ optumum.
Ge. Videas te, atque illum, ut narras. *Ph.* abi in malam crucem :
Nam ni ita eum exiſtumâſſem, nunquam tam graveis
Ob hanc inimicitias caperem in voſtram familiam,
Quam is aſpernatur nunc tam illiberaliter.
Ge. Pergîn' hero abſenti malè loqui, impuriſſime ?
Ph. Dignum autem hoc illo eſt. *Ge.* aîn' tandem, carcer ? *De.* Geta.

De. *En unquam vidiſtis ullum hominem majori injuriâ affectum fuiſſe, quàm ego nunc ſum? juvate quæſo.* Ge. *Irâ impulſus eſt.* Ph. *Quin taces, ſt. Jam ego hunc acerrimè commovebo. Proh deûm immortalium fidem! negat Phanium eſſe hanc ſibi cognatam Demipho? hanc Demipho negat eſſe cognatam?* Ge. *Negat.* Ph. *Seque neſcire ait qui fuerit ejus pater?* Ge. *Negat ſe ſcire.* De. *Hunc hominem eſſe arbitror, de quo ſermo mihi erat : ſequimini.* Ph. *Negat quoque ſe Stilphonem ipſum cognoviſſe?* Ge. *Negat.* Ph. *Quia virgo miſera, inops relicta eſt, pater ejus ignorari fingitur ; contemnitur ipſa: vide quid non cogit homines avaritia facere.* Ge. *Si herum falsò incuſabis avaritiæ, calumniator, & falſiloquus æſtimaberis.* De. *O confidentiam ingentem? etiam conſultò me accuſaturus huc venit?* Ph. *Nam jam nullam cauſam habeo cur iraſcar adoleſcenti Antiphoni, ſi Stilphonem Phanii patrem parum cognoverit : quoniam jam ille ætate grandior erat, quàm ut Antiphoni ſat notus eſſe poſſet ; pauper, qui labore ruſtico, atque operâ victum quærebat, ruri penè ſemper habitabat : ibi agrum à noſtro patre conductum arabat : ſæpe interea mihi ſenex ille referebat, hunc Demiphonem cognatum ſuum ipſum deſpicere ac ſpernere : at quem virum? omnium quos viderim, vitâ, & moribus optimum.* Ge. *Hæc quæ de te & illo narras, tibi ſint curæ ; quid ad nos?* Ph. *Abi in malam crucem : nam niſi talem eum ſenſiſſem eſſe, nunquam tam moleſtas inimicitias contra familiam veſtram, quàm is Demipho nunc tam vili facit, ſuſcepiſſem.* Ge. *Perſeveraſne hero Demiphoni abſenti maledicere, ſceleſtiſſime?* Ph. *His maledictis ille dignus eſt.* Ge. *Aiſne illum his dignum eſſe maledictis, ó homo, carcere perpetuo digniſſime?* Ge. *Geta.*

Ge. Bonorum extortor, legum contortor. *De.* Geta.
Ph. Reſponde. *Ge.* quis homo eſt? ehem. *De.* tace. *Ge.* abſenti tibi
Te indignas, ſeque dignas contumelias
Nunquam ceſſavit dicere hodie. *De.* ohe, deſine,
Adoleſcens, primùm abs te hoc bonâ veniâ peto,
Si tibi placere potis eſt, mihi ut reſpondeas:
Quem amicum tuum ais fuiſſe iſtum? explana mihi,
Et quî cognatum me ſibi eſſe diceret?
Ph. Proinde expiſcare, quaſi non nôſſes. *De.* nôſſem? *Ph.* ita
De. Ego me nego: qui ais, redige ad memoriam.
Ph. Eho! tu ſobrinum tuum non nôras? *De.* enecas:
Dic nomen. *Ph.* nomen? maxumè. *De.* quid nunc taces?
Ph. Periî hercle, nomen perdidi. *De.* hem, quid ais? *Ph.* Geta.
Si meminiſti id quod olim dictum eſt, ſubjice: hem,
Non dico: quaſi non nôris, tentatum advenis.
De. Egon' autem tento? *Ge.* Stilpho. *Ph.* atque adeò, quid meâ?
Stilpho eſt. *De.* quem dixtî? *Ph.* Stilphonem, inquam, noveras?
De. Neque ego illum nôram, neque mihi cognatus fuit
Quiſquam iſto nomine. *Ph.* itane? non te horum pudet?
At ſi talentûm rem reliquiſſet decem,
De. Dì tibi malè faciant. *Ph.* primus eſſes memoriter
Progeniem voſtram uſque ab avo atque atavo proferens.
De. Ita ut dicis. ego tum ſi adveniſſem, quî mihi
Cognata ea eſſet, dicerem: itidem tu face:
Cedò, quî eſt cognata? *Ge.* heus noſter, rectè: heus tu cave.
Ph. Dilucidè expedivi, quibus me oportuit
Judicibus: tum, id ſi falſum fuerat, filius
Cur non refellit? *De.* filium narras mihi?

Ge. *Bonorum raptor, legum perturbator, & corruptor.* De. *Geta.* Ph. *Reſponde.* Ge. *Quis me vocat? ehem.* De. *Sile.* Ge. *Hic homo non deſivit hodie abſenti tibi convitia te indigna, ipſo vero nebulone digna, contumelioſè facere.* De. *Ohe, jam ſatis eſt, loqui deſine, Geta. Adoleſcens, primùm hoc abs te, pace tuâ poſtulo, ſi tibi gratum eſſe poteſt, mihi ut reſpondeas: indica mihi, quis fuit homo ille, quem ais amicum tibi fuiſſe? manifeſta hoc mihi, & quî me ſibi cognatione junctum eſſe diceret?* Ph. *Perinde percontaris de cognato illo tuo, quaſi eum non noviſſes.* De. *Ego noviſſem?* Ph. *Etiam.* De. *Ego me nego illum cognoviſſe: tu qui dicis, & aſſeris, in memoriam revoca.* Ph. *Eho, ſobrinum tuum non cognoſcebas?* De. *Quàm gravis & moleſtus es! dic nomen.* Ph. *Nomen? ita.* De. *Quid nunc taces?* Ph. *Occidi: nomen excidit è memoriâ.* De. *Hem! quid dicis?* Ph. *Geta, ſi nomen quod modò referebam memoriâ tenes, ſuggere: hem! non dicam nomen quod quæris: huc veniſti me circumventum, ſimulans te ignorare.* De. *Egone autem te circumvenio?* Ge. *Stilpho nomen eſt, quod quæritur.* Ph. *At quid meâ intereſt? Stilpho eſt.* De. *Quemnam dixiſti?* Ph. *Stilphonem, inquam, nonne eum cognoſcebas?* De. *Neque mihi notus erat, neque ullus fuit ex meis cognatis ſic nominatus.* Ph. *Itane? non te hæc negare pudet? at ſi moriens reliquiſſet bona decem talentis æſtimata.* De. *Dii te perdant.* Ph. *Primus omnium memoriter omne genus veſtrum, omnem familiam veſtram, uſque ab avo atque atavo recitares.* De. *Verum dicis: ego tum ſi veniſſem, quomodo mihi cognatione juncta eſſet puella illa exponerem: tu nunc ſimiliter facito: dic quo gradu ſit cognata?* Ge. *Euge, here noſter, rectè dixiſti: Heus tu cave tibi, Phormio.* Ph. *Clarè expoſui coram judicibus, qui de hac causâ cognoſcebant: tum ſi falſa dixi, cur filius tuus non refutavit?* De. *Filium mihi commemoras?*

ANNOTATIO.

37 *Sobrinum tuum.*] Sobrini ſunt conſobrinorum filii.

Cujus de ſtultitiâ dici, ut dignum eſt, non poteſt.
Ph. At tu, qui ſapiens es, magiſtratus adi,
Judicium de eâdem cauſsâ iterum ut reddant tibi :
Quandoquidem ſolus regnas, & ſoli licet
Hîc de eâdem cauſsâ bis judicium adipiſcier.
De. Etſi facta mihi injuria eſt, veruntamen
Potiùs quàm lites ſecter, aut quàm te audiam,
Itidem ut cognata ſi ſit, id quod lex jubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
Ph. Ha, ha, hæ, homo ſuavis? *De.* quid eſt? num iniquom poſtulo?
Anne hoc quidem ego adipiſcar, quod jus publicum eſt?
Ph. Itane tandem quæſo; item ut meretricem ubi abuſu' ſis,
Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere? an,
Ut ne quid turpe civis in ſe admitteret
Propter egeſtatem, proxumo juſſu eſt dari,
Ut cum uno ætatem degeret? quod tu vetas.
De. Ita, proxumo quidem : at nos unde? aut quam ob rem? *Ph.* ohe,
Actum, aiunt, *ne agas.* *De.* non agam? imò haud deſinam,
Donec perfecero hoc. *Ph.* ineptis. *De.* ſine modò.
Ph. Poſtremò tecum nihil rei nobis, Demipho, eſt :
Tuus eſt damnatus gnatus, non tu : nam tua
Præterierat jam ad ducendum ætas. *De.* omnia hæc
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere :
Aut quidem cum uxore hâc ipſum prohibebo domo.
Ge. Iratus eſt. *Ph.* tute idem meliùs feceris.
De. Itane es paratus facere me advorſum omnia,
Infelix? *Ph.* metuit nos, tametſi ſedulò
Diſſimulat. *Ge.* bene habent tibi principia. *Ph.* quin quod eſt
Ferendum, fers? tuis dignum factis feceris,
Ut amici inter nos ſimus. *De.* egon' tuam expetam

qui ſtultior eſt quàm dici poſſit. Ph. *At tu qui tibi plùs aliis ſapere videris, magiſtratus conveni, ut iterum de eâdem causâ agas : quandoquidem hîc Athenis regnum ſolus vis poſſidere, & ſoli conceſſum eſt, lite ſemel terminatâ, bis jure experiri.* De. *Quamvis ab iniquâ judicum ſententiâ injuriam acceperim, tamen potiùs quàm litibus vacem, aut tecum contendam, cùm lege conſtitutum ſit cognata orba proximo ut nubat, vel ſi ille noluerit eam ducere uxorem, dotem præbeat, hanc abduce, & quinque minas accipe.* Ph. *Ha, ha, he, homo jucundus es, & feſtivus.* De. *Quid tibi eſt? anne hoc quidem obtinebo, ut jure, quod publicum eſt, mihi uti liceat?* Ph. *Quid? cedò, lexne imperat, ubi virginem ingenuam violaveris, & cum ſeâ conſuetudinem habueris quaſi cum meretrice, ei pecuniam pro meritorio quæſtu dare, atque eam ſic dimittere? an non potiùs jubet, proximo eam in uxorem dari, ut ne civis Attica probrum aliquod in ſe committeret inopiâ coacta, utque cum unico viro vitam tranſigeret? quod tu probibes.* De *Ita lex jubet quidem, eam proximo dari in uxorem : at nos unde proximi ei ſumus, aut quâ ratione?* Ph. *Ohe, ne quod ſemel actum eſt, ut vulgò dici ſolet, iterum agas.* De. *Non agam : imò, non deſiſtam, donec felicem finem huic rei impoſuero.* Ph. *Deliras.* De. *Sine modò me facere.* Ph. *Poſtremò nihil rei nobis eſt tecum, Demipho : tuus filius, non tu, condemnatus eſt : nam ſenior jam eras, quàm ut uxorem duceres.* De. *Omnia hæc quæ dico, puta tibi ab Antiphone filio dici, aut ſi diſſentiet, hâc quidem cum uxore ipſum ædibus meis ſubmovebo.* Ge. *Irâ commotus hæc dicit.* Ph. *Tu ipſe meliora facies quàm quæ minaris.* De. *Itane ex induſtriâ te comparâſti, ut mihi moleſtias omnes exbiberes, improbe?* Ph. *Hic Demipho timet nos, licet aliud præ ſe ferat.* Ge. *Hæc initia feliciter ſuccedunt tibi.* Ph. *Quin potiùs iſtud æquo animo feras, quod neceſſariò tibi ferendum eſt? rem prudentiâ tuâ dignum feceris, ut ab hâc lite amici diſcedamus.* De. *Egone tuam amicitiam affectem?*

ANNOTATIONES.

58 *Solus regnas.*] Id eſt, regnare vis, ſtare judicum ſententiis recuſas.

81 *Metuit nos.*] Tacitè hæc Phormio Getæ dicit.

Ami-

Amicitiam; aut te viſum, aut auditum velim?
Ph. Si concordabis cum illâ, habebis quæ tuam
Senectutem oblectet: reſpice ætatem tuam.
De. Te oblectet: tibi habe. *Ph.* minue verò iram. *De.* hoc age:
Satìs jam verborum eſt. niſi tu properas mulierem
Abducere, ego illam ejiciam: dixi, Phormio.
Ph. Si tu illam attigeris, ſecus quàm dignum eſt liberam,
Dicam impingam tibi grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. *Ge.* intelligo.

aut te aſpicere, aut audire digner? Ph. *Si cum eâ concorditer agas, multa delectamenta ſenili tuæ ætati afferet: conſidera, quæſo, annos tuos.* De. *Te ipſum potiùs delectet: tibi eam poſſide.* Ph. *Moderare, quæſo, iracundiam.* De. *Tandem nihil opus eſt pluribus verbis, niſi illico hanc Phanium abducas, ego illam expellam: dixi, Phormio.* Ph. *Si tu illam aliter, quàm ingenuam & civem, attigeris tantummodo, actionem contra te gravem intendam: dixi, Demipho. Si quod opus me habueris, domo me continebo.* Ge. *intelligo.*

Annotatio.

90 *Dixi.*] Hoc verbo utebantur peroratâ cauſâ: ſed hîc minantis eſt: hanc comminationem & ferocitatem Demiphonis imitatus eſt eodem verbo Phormio.

ACTUS II. SCENA III.

Demipho. Geta. Hegio. Cratinus. Crito.

De. QUantâ me curâ & ſollicitudine afficit
Gnatus, qui me & ſe hiſce impedivit nuptiis!
Neque mî in conſpectum prodit; ut ſaltem ſciam
Quid de hâc re dicat, quidve ſit ſententiæ.
Abi tu; viſe, redieritne jam, an nondum, domum.
Ge Eo. *De.* videtis quo in loco res hæc ſiet.
Quid ago? dic, Hegio. *He.* ego? Cratinum cenſeo,
Si tibi videtur. *De.* dic, Cratine. *Cra.* mene vis?
De. Te. *Cra.* ego, quæ in rem tuam ſint, ea velim facias: mihi
Sic hoc videtur, quod te abſente hic filius
Egit, reſtitui in integrum æquom eſt, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. *De.* dic nunc, Hegio.
He. Ego ſedulò hunc dixiſſe credo: verùm ita eſt,
Quot homines, tot ſententiæ: ſuus cuique mos.
Mihi non videtur, quod ſit factum legibus,

De. *Quantâ inquietudine animi, & anxietate filius meus me agitat, qui me & ſe his implicuit nuptiis! neque in conſpectum meum venit, ut ſaltem ab eo diſcam, quid de hâc re dicat, quidve ſentiat. Abi tu, Geta; viſe redieritne, an nondum, domum.* Ge. *Eo viſum.* De. *Videtis in quo ſtatu hæc res ſita ſit. Quid mihi agendum eſt? Hegio, quid cenſes?* He. *Ego cenſeo Cratinum priùs ſententiam dicere debere, ſi tibi videtur.* De. *Dic, Cratine.* Cra. *Mene vis loqui?* De. *Te volo.* Cra. *Ego quæ tuis rationibus conducant, ea cupio, ut agas: ſic ergo cenſeo: ea quæ abſentiæ tuæ tempore, filius tuus fecit, in integrum reſtitui poſſe & debere: & id à magiſtratu obtinebis. Dixi.* De. *Dic nunc,* Hegio. He. *Ego Cratinum ex animi ſententiâ dixiſſe puto: verùm ita eſt, quod vulgò aiunt,* quot homines, tot ſententiæ: *Sua cuique opinio ſingularis eſt, ego non opinor quæ legibus decreta ſunt.*

Annotatio.

11 *Reſtitui in integrum.*] Prætor hominibus lapſis, vel circumſcriptis ſubveniebat; ſi quis metu, vel fraude, ſive ætate, ſive abſentiâ, in captionem, & damnum incideret: nam quæ facta erant, reſcindebantur. Reſtituere in integrum, Gallicè *relever*, Ang. to relieve.

Reſcindi

Reſcindi poſſe: & turpe inceptum eſt. *De.* dic, Crito.
Cri. Ego ampliùs deliberandum cenſeo.
Res magna eſt. *He.* nunquid nos vis? *De.* feciſtis probè:
Incertior ſum multò quàm dudum. *Ge.* negant
Rediiſſe. *De.* frater eſt expectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hâc re conſilium, id ſequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad ſe recipiat.
Ge. At ego Antiphonem quæram, ut, quæ acta hîc ſint, ſciat.
Sed eccum ipſum video in tempore huc ſe recipere.

tolli poſſe, nec honeſtum eſſe id tentare. De. *Dic, Crito.* Cri. *Mihi videtur, de ea re diutius conſultandum eſſe, Res magna eſt.* He. *Numquid eſt aliud, quod nos velis, priuſquam abimus?* De. *Feciſtis probè officium: multò magis in incerto ſum poſitus, quàm paulò antè fui.* Ge. *Domeſtici negant Antiphonem rediiſſe.* De. *Fratrem Chremetem opperiri me oportet: quod mihi conſilium ab eo dabitur, id ſequar. Perquiſitum eo apud portum, quo tempore rediturus ſit.* Ge. *At ego Antiphonem inveſtigabo, ut quæ acta ſint à me audiat. Sed ecce, eum ipſum video opportunè huc ſe conferre.*

ANNOTATIONES.

17 *Ampliùs deliberandum cenſeo.*] *Ampliare*, eſt protrahere, differre, hæc vox etiam ad judicia pertinebat: ut cùm reus ampliari dicitur; quod tum fiebat, cùm cauſa judicibus non ſatis erat probata: nam apud Romanos ſi cauſa obſcurior eſſet, ampliùs pronunciabatur à judicibus, qui duabus his literis N. L. (id eſt, Non liquet) ſignificabant ſibi non liquere, quid ſtatuendum eſſet, cauſamque denuo eſſe dicendam. Ad ampliationem hæc verba textûs alludunt.

18 *Nunquid nos vis?*] Abiturientium eſt formula, quaſi dicat, Númquid aliud eſt quod nos velis, priuſquam abimus?

22 *Quoad ſe recipiat.*] Id eſt, quando rediturus ſit. Sic ſuprà: *ſenem quoad expectatis veſtrum:*

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO. GETA.

An. ENimverò, Antipho, multis modis cum iſtoc animo vituperandus es.
Itane te hinc abiiſſe, & vitam tutandam dediſſe aliis tuam?
Alios tuam rem credidiſti, quàm tete, animadverſuros magis?
Nam, ut ut erant alia, illi certè conſuleres, quæ nunc tibi domi eſt;
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:
Cujus nunc miſeræ ſpes opeſque ſunt in te uno omnes ſitæ.
Ge. Equidem, here, nos jamjudum hîc te abſentem incuſamus, qui abieris.
An. Te ipſum quærebam. *Ge.* ſed eâ cauſsâ nihilo magis defecimus.

An. *Certè, Antipho, multis rationibus cum iſto animo timido culpandus es. Itane hinc deceſſiſti, & ſalutem tuam aliis defendendam tradidiſti? aliiſne tuam rem, de quâ nunc agitur, putaviſti meliùs perſpecturos? nam cætera qualiacunque eſſent, Phanio, ei quæ nunc in tuis eſt ædibus, proſpicere ſanè debuiſti, ne quid, ideo quòd fidei tuæ ſe credidit, mali acciperet: cujus nunc infelicis bona ſpeſque à te uno pendent.* Ge. *Profectò, here, non jam pridem te, quòd hinc aberas vituperavimus.* An. *te ipſum quærebam.* Ge. *Sed propter abſentiam tuam nihilo magis animum remiſimus.*

An. Lo-

An. Loquere, obſecro, quonam in loco ſunt res & fortunæ meæ?
Nunquid pater ſubolet? *Ge.* nil etiam. *An.* ecquid ſpei porrò eſt? *Ge.* neſcio. *An.* ah.
Ge. Niſi Phædria haud ceſſavit pro te eniti. *An.* nihil fecit novi.
Ge. Tum Phormio itidem in hâc re, ut in aliis, ſtrenuum hominem præbuit.
An. Quid is fecit? *Ge.* confutavit verbis admodum iratum ſenem.
An. Heu Phormio. *Ge.* ego, quod potui porrò. *An.* mi Geta, omnes vos amo.
Ge. Sic ſeſe habent principia, ut dico: adhuc tranquilla res eſt:
Manſuruſque patruum pater eſt, dum huc adveniat. *An.* quid eum? *Ge.* aiebat,
De ejus conſilio velle ſeſe facere, quod ad rem attinet.
An. Quantus metus eſt mihi, venire huc ſalvom nunc patruum, Geta?
Nam, ut audio, per unam ejus aut vivam, aut moriar, ſententiam.
Ge. Phædria tibi adeſt. *An.* ubinam? *Ge.* eccum ab ſuâ paleſtrâ exit foras.

An. *Dic mihi, quæſo, in quem locum devenerunt res, & ſortes meæ? Nunquid pater ſuſpicatur me colluſiſſe cum Phormione, & ex compacto ei ceſſiſſe victoriam cauſæ?* Ge. *Nihil etiam.* An. *Ecquid ſpei ulteriùs eſt?* Ge. *Neſcio: niſi quòd Phædria non deſiit enixè res tuas curare.* An. *Nihil fecit, niſi quod ſolet.* Ge. *Tum etiam Phormio pariter in hâc re ad nuptias pertinente, fortem virum, & diligentem, ut in aliis rebus, ſe geſſit.* An. *Quid is fecit?* Ge. *Convicit verbis Demiphonem tuum patrem vehementer irâ impulſum.* An. *Euge, Phormio, perge facere ut cœpiſti.* Ge. *Ego porrò autem feci quod potui.* An. *Mi Geta, omnes vos amo de tot officiis.* Ge. *Hoc modò principium rei ſucceſſit: res adhuc integra eſt, & tuta: Pater expectaturus eſt patruum tuum, dum huc veniat.* An. *Quare pater Chremetem patruum expectaturus eſt?* Ge. *Quia, ut aiebat, vult ſe gerere in re ad matrimonium tuum pertinente, prout ille ſuadebit.* An. *Quantopere metuo reditum patrui, ne ſalvus ad ſuos redeat? nam ex ejus ſententiâ, ut audio, mihi mors aut vita veniet.* Ge. *Phædria ad te accedit.* An. *Ubinam eſt?* Ge. *Ecce eum, à ſuâ palæſtrâ prodit.*

ANNOTATIONES.

11 *Niſi Phædria.*] Linacer Græciſmum eſſe ait, *niſi* pro *ſed*.

20 *Eccum à ſuâ palæſtrâ.*] Quòd Phædria in domo amicæ aſſiduè verſetur, quemadmodum pugil, aut athleta in palæſtrâ, quæ eſt locus ubi luctatores nudi & oleo quondam perfuſi luctabantur.

ACTUS III. SCENA II.

PHÆDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

Ph. Dorio, audi obſecro. *Do.* non audio. *Ph.* parumper. *Do.* quin omitte me.
Ph. Audi quod dicam. *Do.* at enim tædet jam audire eadem millies.
Ph. At nunc dicam, quod lubenter audias. *Do.* loquere, audio.
Ph. Nequeo te exorare, ut maneas triduum hoc? quo nunc abis?

Ph. *Dorio, audi. obteſtor te.* Do. *Non audio.* Ph. *Audi pauliſper.* Do. *Quin, ſine me ire.* Ph. *Audi quod dicam.* Do. *At piget me eadem millies repetita audire.* Ph. *At nunc dicam, quod tibi audienti jucundum ſit.* Do. *Loquere, audio.* Ph. *An non poſſum precibus à te impetrare, ut expectes hos tres dies?*

Do. Mi-

" devıner, déraiſoner

Do. Mirabar, ſi tu mihi quidquam efferres novi.

An. Hei, metuo lenonem, ne quid ſuo ſuat capiti. *Ge.* idem ego metuo.

Ph. Non mihi credis? *Do.* hariolare. *Ph.* ſin fidem do? *Do.* fabulæ.

Ph. Fœneratum iſtuc beneficium tibi pulcrè dices. *Do.* logi.

Ph. Crede mihi, gaudebis facto: verum herclè hoc eſt. *Do.* ſomnia.

Ph. Experire; non eſt longum. *Do. cantilenam eandem canis.*

Ph. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus. *Do.* garri modò.

Ph. Adeòn' ingenio eſſe te duro atque inexorabili,
Ut neque miſericordiâ, neque precibus molliri queas?

Do. Adeòn' te eſſe incogitantem atque impudentem, Phædria,
Ut phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratiis?

An. Miſeritum eſt. *Ph.* hei veris vincor. *Ge.* quàm ſimilis uterque eſt ſui!

Ph. Neque, aliâ Antiphò cùm occupatus eſſet ſollicitudine,
Tum eſſe hoc mî objectum malum? *An.* Ah, quid iſtuc autem eſt, Phædria?

Ph. O fortunatiſſime Antipho. *An.* egone? *Ph.* cui quod amas, domi eſt:
Nec cum hujuſmodi unquam uſus venit ut conflictares malo.

An. Mihin' domi'ſt? immo id quod aiunt, *auribus teneo lupum:*
Nam neque quo amittam à me, invenio, neque utì retineam, ſcio.

Do. Ipſum iſtuc mihi in hoc eſt. *An.* eja, ne parum leno ſies.
Numquid hic confecit? *Ph.* hiccine? quod homo inhumaniſſimus;
Pamphilam meam vendidit. *Ge.* quid? vendidit? *An.* aîn' vendidit?

Ph. Vendidit. *Do.* quàm indignum facinus, ancillam ære emptam ſuo.

Ph. Nequeo exorare, ut me maneat, & illo cum ut mutet fidem,

Do. *Mirum erat, ſi tu mihi quidquam novi ſermones proponeres.* An. *Hei, vereor ne leno aliquid mali in caput ſuum arceſſat.* Ge. *Idem ego timeo.* Ph. *Dorio, an non mihi fidem habes?* Do. *Res è conjectas; me ſcilicet tibi eadem centies promittenti nequicquam credere.* Ph. *Sin fidem obligo?* Do. *Mendacia.* Ph. *Duplo fœnore compenſatum iſtud tibi beneficium tute fateberis.* Do. *Mera verba ſine re.* Ph. *Crede mihi, lætaberis te feciſſe: per Herculem, verum tibi dico.* De. *Inania & falſa.* Ph. *Fac experimentum: id brevis eſt temporis.* De. *Idem ſemper mihi repetis.* Ph. *Tu mihi cognatus, tu pater, tu amicus.* Do. *Perge inepta garriendo nos enecare.* Ph. *Adeòne tu ingenio aſpero & implacabili ſis, ut neque miſericordiâ, neque precibus leniri, & flecti poſſis?* Do. *Adeòne, Phædria, ſis inconſideratus, & inverecundus, ut ornatis & comptis verbis me decipere, & virginem, quæ mea eſt, mihi capere gratis coneris?* An. *Phædriæ miſeret me.* Ph. *Hei, vera ſunt, quæ dicit, & his cedere cogor.* Ge. *Quàm uterque, Phædria & Dorio, ſunt ſimiles ſui: nam ut ille amator perditus eſt, ita hic avarus ſordidus.* Ph. *Atque illud quoque mihi graviſſimum eſt, hoc malum mihi tum potiſſimùm advenire, cùm Antipho, non diſſimili curâ & moleſtiâ premeretur.* An. *At quid iſtud autem eſt, Phædria?* Ph. *O fortunatiſſime Antipho!* An. *Egone?* Ph. *Qui amicam duxiſti, & uxorem domi poſſides: nec opus unquam fuit cum hujuſmodi malo pugnare.* An. *Mihi domi amicam poſſideo? quinimo, quod vulgò dicitur; auribus teneo lupum: nam neque quomodo eam à me dimittam reperio, neque ut mihi ſervare poſſim ſcio.* Do. *Similis res mihi contigit cum Phædriâ.* An. *Cave ne parum te lenonem præſtes. Quod verò negotium hic Dorio perfecit?* Ph. *Hiccine quid effecerit, quæris? quod homo crudeliſſimus poſſit facere: amicam meam Pamphilam vendidit.* Ge. *Quid? vendidit?* An. *Itane? vendidit?* Ph. *Vendidit.* Do. *Quàm iſtud grande ſcelus eſt, ſcilicet, Dorionem vendidiſſe ſervam quam pecuniâ ſuâ acquiſierit?* Ph. *Non poſſum ab eo impetrare, ut hos tres dies expectet me, & fidem*

Tridu-

Triduum hoc; dum id, quod eſt promiſſum, ab amicis argentum aufero.
Si non tum dedero, unam præterea horam ne oppertus ſies.
Do. Obtundis. *An.* haud longum eſt quod orat, Dorio: exoret, ſine
Idem hic tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit.
Do. Verba iſtæc ſunt. *An.* Pamphilamne hâc urbe privari ſines?
Tum tu præterea horunc' amorem diſtrahi poterîn' pati?
Do. Neque, ego, neque tu. *Ge. Dî tibi omnes id, quod es dignus, duint.*
Do. Ego te complureis advorſum ingenium meum menſes tuli
Pollicitantem, & nil ferentem, flentem: nunc contra omnia hæc
Repperi qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.
An. Certè herclè, ego ſatìs ſi commemini, tibi quidem eſt olim dies,
Quam ad dares huic, præſtituta. *Ph.* factum. *Do.* num ego iſtuc nego?
An. Jamne ea præteriît? *Do.* non, verùm ei hæc anteceſſit. *An.* non pudet
Vanitatis? *Do.* minimè, dum ob rem. *Ge.* ſterquilinium. *Ph.* Dorio,
Itane tandem facere oportet? *Do.* Sic ſum: ſi placeo, utere.
An. Siccine hunc decipis? *Do.* imò enimvero, Antipho, hic me decipit:
Nam hic me hujuſmodi ſciebat eſſe: ego hunc eſſe aliter credidi.
Iſte me fefellit; ego iſti nihilo ſum aliter, ac fui.
Sed ut ut hæc ſunt, tamen hoc faciam: cras manè argentum mihi
Miles dare ſe dixit: ſi mihi prior tu attuleris, Phædria,
Meâ lege utar; ut potior ſit, qui prior ad dandum eſt. Vale.

fallat diſcedens à venditione. dum pecunia mihi ab amicis numeretur. Si tum non dedero, ne unius quidem horæ ſpatium operiatur præterea. Do. *Dicendo toties eadem cerebrum excutis mihi.* An. *Modicum tempus poſtulat: exaudi eum, Dorio. Ipſe hujus gratiæ te duplò remunerabit.* Do. *Hæc inania ſunt promiſſa.* An. *Num Pamphilam hâc urbe exportari tam durè conſenties? tum quoque horum amorem mutuum divelli pati poteris?* Do. *Neque ego, neque tu patiemur.* Ge. *Dî te perdant, ut meritus es.* Do. *Phædria, ego te jam plurimos menſes invitus tolero, & expecto promittentem ſolùm, & nihil pecuniæ afferentem, ſed ſolas lachrymas effundentem: nunc alium contrà inveni multò diſſimilem tui, qui ſcit dare, non verò promittere fruſtrà, & flere: cede illis qui plùs poſſunt, quàm tu.* An. *Equidem, ſi ego ſatìs recordor, diem certè definiviſti antehac, ad quam Pamphilam Phædriæ traderes.* Ph. *Ita eſt.* Do. *Num ego inficior?* An. *Præterlapſa eſt?* Do. *Non, ſed hæc dies, quâ emptorem inveni, eam, quæ præfixa fuit, anticipavit repræſentatione pecuniæ.* An. *Non pudore ſuffunderis de vanitate fidei & perfidiâ?* Do. *Minimè, dummodo lucrum faciam.* Ge. *Stercorum receptaculum.* Ph. *Itane tandem agi decet?* Do. *Sic à naturâ comparatus ſum: ſi gratus ſum, me utere.* An. *Siccine hunc fallis?* Do. *Quin potiùs certè hic, Antipho, Phædria me fallit: nam ille hujuſmodi ingenii me eſſe non ignorabat: hunc ego aliter factum eſſe putavi. Itaque, iſte me fefellit: ego verò eodem modo, ac antea erga eum me gero. Sed utcunque hæc ſe habeant, hoc facere conſtitui: miles, cui Pamphilam vendidi, argentum ſe mihi cras daturum promiſit: ſi tu, Phædria, priùs quàm ille, mihi dederis, jure meo utar; ſcilicet, potior ille mihi ſolet eſſe, qui prior ad dandum venit. Vale.*

ANNOTATIO.

24 *Neque ego, neque tu.*] Irridens id ait Dorio. Hoc autem ſibi vult: magnopere ſcilicet ego & tu afficiemur hâc amoris diſtractione, neque eam poterimus pati.

ACTUS III. SCENA III.

PHÆDRIA. ANTIPHO. GETA.

Ph. QUID faciam? unde ego nunc tam ſubitò huic argentum inveniam miſer,
Cui minù' nihilo eſt? quòd ſi hic potè fuiſſet nunc exorarier
Triduum hoc, promiſſum fuerat. *An.* Itane hunc patiemur, Geta,
Fieri miſerum, qui me dudum, ut dixtî, adjûrit comiter?
Quin, cùm opus eſt, beneficium rurſum ei experimur reddere?
Ge. Scio equidem hoc eſſe æquom. *An.* age, ergo, ſolus ſervare hunc potes.
Ge. Quid faciam? *An.* invenias argentum. *Ge.* cupio: ſed, id unde, edoce.
An. Pater adeſt hîc. *Ge.* ſcio: ſed quid tum? *An.* ah, *dictum ſapienti ſat eſt.*
Ge. Itane? *An.* ita. *Ge.* ſanè herclè pulcrè ſuades. etiam tu hinc abis?
Non triumpho, ex nuptiis tuis ſi nil nanciſcor mali,
Ni etiam nunc me hujus quærere cauſsâ in malo jubeas crucem?
An. Verum hic dicit. *Ph.* quid? ego vobis, Geta, alienus ſum? *Ge.* haud puto:
Sed parumne eſt, omnibu' quòd nunc nobis ſuccenſet ſenex,
Ni inſtigemus etiam, ut nullus locus relinquatur preci?
Ph. Alius ab oculis meis illam in ignotum abducet locum?
Dum igitur licet, dumque adſum, loquimini mecum, Antipho:
Contemplamini me. *An.* quamobrem? aut quidnam facturus? cedò.
Ph. Quoquo hinc aſportabitur terrarum, certum eſt perſequi,

Ph. *Quid faciam? unde ego tam cito huic Dorioni ſummam triginta minarum ſumam infelix, qui nihil habeo, & minùs quàm nihil? quòd ſi hic potuiſſet nunc oratione flecti & ſuaderi, triduum hoc, quod poſtulabam, ut expectaret; hæc pecunia mihi promiſſa erat ab amicis.* An. [illegible] *Geta, hunc ſinemus eò miſeriæ redigi, qui me pridem, ut dixiſti, tam humanè & benignè juverit? Quin quum opus is habet, potiùs ipſi gratiam acceptam referimus?* Ge. *Sat ſcio æquitati id eſſe conſentaneum.* An. *Age ergo iſtud aggredere; ſalus ejus in te ſolo poſita eſt.* Ge. *Quid agam?* An. *Argentum inveni.* Ge. *Iſtud velim facere: ſed id, à quo accipiam, indica.* An. *Pater jam hic adeſt.* Ge. *Scio: ſed quid hoc juvat?* An. *Ah, ex uno verbo vir ſapiens facilè rem totam intelligit.* Ge. *Itane?* An. *Ita.* Ge. *Certè per [illegible] egregiè me mones [illegible]: [illegible] etiam tu hinc à me abſcedis? [illegible] mihi materia triumphi non eſt, quòd propter matrimonium tuum nullum patior malum, niſi etiam nunc, [illegible] Phædriæ, in magno periculo certam crucem [illegible] me jubeas?* An. *Verum eſt, quod ait Geta.* Ph. *Quid, Geta? an alienum vos eſſe me cenſetis? & ſic me negligitis?* Ge. *Non ſic æſtimo: ſed an minimi faciendum [illegible] eſt, quòd in nos tantus irâ commotus eſt & ſtomachatus ſenex, niſi eum acriùs ſtimulemus, adeò ut nullâ prece poſtea flecti & exorari poſſit?* Ph. *An alius à conſpectu meo illam exportabit hinc in remotam & longinquam terram? dum igitur fieri poteſt, dumque nondum diſceſſi, loquimini mecum tanquam nunc ultimùm, Antipho, & me ſpectate.* An. *Quare? aut quidnam facturus es? dicas mihi velim.* Ph. *Quocumquè terrarum adducatur, conſtitutum eſt mihi eò uſque ipſam ſectari,*

Aut

Aut perire. *Ge.* Dî bene vortant, quod agas : pedetentim tamen.

An. Vide, ſi quid opis potes adferre huic. *Ge.* ſi quid? quid? *An.* quære, obſecro,

Ne quid plùs minuſve faxit, quod nos pòſt pigeat, Geta.

Ge. Quæro : ſalvos eſt, ut opinor : verùm enim metuo malum.

An. Noli metuere : una tecum bona, mala, tolerabimus.

Ge. Quantum argenti opus eſt tibi? loquere. *Ph.* ſolæ triginta minæ.

Ge. Triginta! hui, percara eſt, Phædria. *Ph.* Iſtæc verò vilis eſt.

Ge. Age, age, inventas reddam. *Ph.* ô lepidum caput! *Ge.* aufer te hinc. *Ph.* jam opus eſt.

Ge. Jam feres : ſed opu' eſt mihi Phormionem adjutorem ad hanc rem dari.

An. Præſtò eſt : audaciſſimè oneris quidvis impone, & feret :

Solus eſt homo amico amicus. *Ge.* eamus ergo ad eum ocyùs.

Ph. Abi verò : dic, præſtò ut ſit domi.

An. Nunquid eſt, quod mea opera vobis opu' ſit? *Ge.* nil : verùm abi domum, &

Illam miſeram, quam ego nunc intus ſcio eſſe exanimatam metu,

Conſolare, ceſſas? *An.* nihil eſt, æquè quod faciam lubens,

Ph. Quâ viâ iſtuc facies? *Ge.* dicam in itinere : modò te hinc amove.

aut mori. Ge. *Dii velint, ut quod acturus ſis proſperè ſuccedat : ſed ſenſim & conſideratè agas, nec præcipitanter.* An. *Vide, Geta, ſi quid eum juvare potes.* Ge. *Si quid? quid?* An. *Excogita, precor, ne quid malè faciat, quod poſtea nobis ægrè ſit, & dolorem afferat.* Ge. *Excogito : ſalvus eſt, ut puto : verùm ſanè ne malum inde veniat valde timeo.* An. *Mitte timorem : omnia bona, mala tecum participabimus.* Ge. *Quantâ pecuniâ opus habes? dic, Phædria.* Ph. *Tantummodo triginta minas.* Ge. *Triginta? hui! percara eſt hæc virgo, Phædria.* Ph. *Imò vilis verò, quando talis & tantæ formæ.* Ge. *Bono ſis animo, hanc ſummam tibi conficiam.* Ph. *O virum egregium!* Ge. *Recede hinc.* Ph. *Verùm, hoc argento præſente opus eſt.* Ge. *Jam accipies : ſed opus eſt, ut mihi Phormio ad hanc rem auxiliator adjungatur.* An. *Paratus tibi eſt : confidenter quidvis difficile & grave ei manda, & ſuſcipiet faciendum : ſolus eſt homo amico amicus ; nullus eſt inter homines qui libentiùs amicis inſerviat.* Ge. *Properemus igitur ad eum ire.* Ph. *Abi ergo : dic ut domi præſto ſit.* An. *Numquid eſt, in quo vobis opera mea uſui eſſe poſſit?* Ge. *Nihil : verùm abi domum, & infœlicem Phanium, quam ego nunc domi perturbatam metu atque exanimatam eſſe certo ſcio, verbis amicis conſolare : Quid cunctaris?* An. *Nihil eſt, quod æquè jucundum mihi ſit, quàm hoc facere.* Ph. *Quo facto argentum hoc invenies?* Ge. *Dicam tibi inter eundum : modò hinc proficiſcere.*

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

De. QUID? quâ profectus cauſsâ hinc es Lemnum, Chreme?
Adduxtîn' tecum filiam? *Ch.* non. *De.* quid ita non?
Ch. Poſtquam videt me ejus mater hîc eſſe diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam negligentiam; ipſam cum omni familiâ
Ad me eſſe profectam aiebant. *De.* quid illîc tamdiu
Quæſo igitur commorabare, ubi id audiveras?
Ch. Pol me detinuit morbus. *De.* unde? aut qui? *Ch.* rogas?
Senectus ipſa eſt morbus. ſed veniſſe eas
Salvas audivi ex nautâ, qui illas vexerat.
De. Quid gnato obtigerit, me abſente, audîſtin', Chreme?
Ch. Quod quidem me factum conſilii incertum facit:
Nam hanc conditionem ſi cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut unde mihi ſit, dicendum ordine eſt.
Te mihi fidelem eſſe æquè atque egomet ſum mihi,
Scibam: ille ſi me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin ſpreverit me, plùs, quàm opus eſt ſcito, ſciet:
Vereorque, ne uxor aliquâ hoc reſciſcat mea.
Quod ſi fit, ut me excutiam, atque egrediar domo,
Id reſtat: nam ego meorum ſolus ſum meus.
De. Scio ita eſſe, & iſtæc mihi res ſollicitudini eſt;
Neque defetiſcar uſque adeò experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus ſum, effecero.

De. *Quid? cujus rei cauſâ Lemnum navigâſti, Chremes? Adduxiſtine tecum filiam Phanium?* Ch. *Non.* De. *Quid ita non?* Ch. *Qui cùm mater ejus videret me hîc diutius morari, quàm ſolerem, tum etiam ætas jam nubilis virginis moram longiorem non concederet nec adventum meum expectare poſſet; mater illa navi conſcenſâ (ut aiebant Lemni) in hanc urbem Athenas cum omni familiâ ad me profecta eſt.* De. *Quid igitur Lemni quæſo tantum tempus deſidebas, ubi acceperas ad te ita illas itineri ſe dediſſe?* Ch. *Per Deos morbus me tardavit.* De. *Unde ille morbus ortus eſt, & qui fuit?* Ch. *Rogas? ſenectus ipſa fuit, quæ gravis morbus eſt. ſed adveniſſe illas ſalvas Athenas, nauta qui illas vexerat mihi nunciavit.* De. *Quid filio meo acciderit, dum abeſſem, reſciviſtine, Chreme?* Ch. *Reſcivi, & hoc facinus adeò me perturbat, ut dubius ſim animi & anceps, quid conſilii capiam: Nam conditionem filiæ meæ ſi cui obtulero, id eſt, ſi filiam meam alicui extraneo nuptui collocavero, me oportebit illi declarare, quæ ſit mater, ex quâ eam ſuſceperim, quomodo, & ex quâ muliere illa ſit mihi filia. Te quidem non minùs fidem mihi ſervaturum eſſe, quàm egomet mihi noveram. Ille verò extraneus, ſi meam affinitatem acceptam habuerit, ſilentium obſervabit de nuptiis meis cum Lemniâ uxore, de quâ nata eſt filia Phanium, dum perſeverabit ſtare benevolentia: ſin me deſpexerit, & filiam meam repudians affinitati renunciaverit, hoc ſcito, plùs ſciet de rebus, quàm expediet mihi eum ſcire; ac metuo ne tandem uxor mea certior fiat, de conſuetudine quam habui cum aliâ uxore. Quod ſi accidit, nihil aliud ſupereſt, quàm ut ipſemet me extrudam foras, & domo exeam: nam ut verum dicam ex meis domeſticis ſolus fidelis mihi ſum, à quo conſilium petam.* De. *Id ſat ſcio hæc ſe ita habere, ut dicis; & iſtud mihi non levem curam & moleſtiam affert; neque ullo labore defatigabor omnia uſque tentando, donec id quod tibi promiſi perfecero; ſcilicet nuptias filii mei, cum tuâ filiâ.*

ACTUS

ACTUS IV. SCENA II.

GETA.

EGO hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionem. venio ad hominem, ut dicerem
Argentum opus eſſe, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat ſenem:
Diîs gratias agebat, tempus ſibi dari,
Ubi Phædriæ ſe oſtenderet nihilo minùs
Amicum eſſe, quàm Antiphoni. hominem ad forum
Juſſi opperiri; eò me eſſe adducturum ſenem.
Sed eccum ipſum: quis eſt ulterior? at at at Phædriæ
Pater venit. quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro uno duo ſunt mihi dati?
Commodiùs eſſe opinor duplici ſpe utier.
Petam hinc, unde à primo inſtitui: is ſi dat, ſat eſt:
Si ab hoc nil fiet, tum hunc adoriar hoſpitem.

Ego neminem omnium novi ad inveniendum conſilia callidiorem, & ad expediendum difficilia peritiorem, quàm Phormio eſt. adivi hominem, ut ei dicerem argento nobis opus eſſe, & quâ ratione id inveniri poſſet: vix dum dimidium declaraveram, cùm rem totam jam perſpexerat: lætabatur meis verbis: me laudabat: quærebat, ubinam eſſet Demipho: Diîs gratias agebat eò quòd occaſionem ſibi offerrent, ubi oſtenderet ſe non minùs Phædriæ causâ velle, quàm Antiphonis. hominem in foro expectare juſſi Demiphonem; dicens me illuc eum eſſe adducturum. ſed ecce ipſum: quis eſt ulterior qui pone eum ſequitur? At at at Phædriæ pater Chremes venit. verùm demens quid formidavi? an propterea quòd duo ſunt mihi traditi, quibus dem verba, atque imponam? utilius eſſe arbitror duplici ſpe potiri. Experiar obtinere primùm ab eo pecuniam, à quo conſtitui: id ſi obveniat, nihil ulteriùs quæro: ſi ab hoc nihil impetrem, tum hunc aggredior hoſpitem.

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO. GETA. CHREMES.

An. EXpecto, quàm mox recipiat huc ſeſe Geta.
Sed patruum video cum patre aſtantem. hei mihi,
Quàm timeo adventus hujus quò impellat patrem.
Ge. Adibo hoſce. O noſter Chremes! *Ch.* ſalve, Geta.
Ge. Venire ſalvom volupe eſt. *Ch.* credo. *Ge.* quid agitur?
Ch. Multa adveniente, ut fit, nova hîc compluria.
Ge. Ita. de Antiphone audîſtin' quæ facta? *Ch.* omnia.
Ge. Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,
Sic circumiri. *De.* id cum hoc agebam commodùm.

An. *Expecto, quàm mox domum ſeſe recipiat Geta. Sed patruum Chremetem video cum patre ſtantem. hei mihi, quàm metuo quò ille peregrè reverſus patrem incitet.* Ge. *Ad hos ibo. O noſter Chremes.* Ch. *Salve, Geta.* Ge. *Te rediiſſe ſalvum & bene valentem mihi ſanè jucundiſſimum eſt.* Ch. *Credo.* Ge. *Quomodo agitur tecum?* Ch. *Multæ, ut in hâc [illegible] venire ſolet, redeunti novæ res hîc occurrunt.* Ge. *Ita: audiviſtine quæ de Antiphone facta ſint?* Ch. *Omnia.* Ge. *Antiphonis patri, Demipho, rem, uti geſta eſt, jam narrâſti? facinus crudele & miſerabile ſic circumveniri.* De. *Id [illegible] temporis momento de illâ re cum fratre Demiphone agebam.*

Ge. Nam

Ge. Nam herclè ego quoque id agitans mecum ſedulò,
Inveni, opinor, remedium huic rei. *De.* quid, Geta?
Quod remedium? *Ge.* ut abiî abs te, fit fortè obviàm
Mihi Phormio. *Ch.* qui Phormio? *Ge.* is, qui iſtanc. *Ch.* ſcio.
Ge. Viſum eſt mihi, ut ejus tentarem ſententiam.
Prendo hominem ſolum: Cur non, inquam, Phormio,
Vides, inter vos ſic hæc potiùs cum bonâ
Ut componantur gratiâ, quàm cum malâ?
Heru' liberalis eſt, & fugitans litium:
Nam cæteri quidem herclè amici omnes modò
Uno ore auctores fuêre, ut præcipitem hanc daret.
An. Quid hic cœptat? aut quò evadet hodie? *Ge.* an legibus
Daturum pœnas dices, ſi illam ejecerit?
Jam id exploratum eſt. eja, ſudabis ſatis,
Si cum illo inceptas homine: eâ eloquentiâ eſt.
Verùm pone eſſe victum eum: at tandem tamen
Non capitis ejus agitur, ſed pecuniæ.
Poſtquam hominem his verbis ſentio mollirier;
Soli ſumus nunc hîc, inquam: eho dic, quid vis dari
Tibi in manum, ut herus his deſiſtat litibus;
Hæc hinc faceſſat; tu moleſtus ne ſies?
An. Satìn' illi Di ſunt propitii? *Ge.* nam ſat ſcio,
Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
Ut ille eſt bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. *De.* quis te iſtæc juſſit loqui?
Ch. Immo non potuit meliùs pervenirier
Eò, quò nos volumus. *An.* occidi. *Ch.* perge eloqui.
Ge. At primò homo inſanîbat. *Ch.* cedò, quid poſtulat?

Ge. *Equidem per Herculem ego quoque id animo apud me ſæpe verſavi. adeò, ni fallor opinione, ut huic rei medicinam invenerim.* De. *Quid Geta? quæ medicina?* Ge. *Ut à te diſceſſi, fortè mihi Phormio obvius factus eſt.* Ch. *Qui Phormio?* Ge. *Is, qui iſtam virginem defendit.* Ch. *Novi hominem.* Ge. *In mentem mihi venit, ejus voluntatem indagare. Seduco ſeorſum hominem ſolum: Cur non, inquam, Phormio, curas, ut hæc res inter vos tranſigatur potiùs cum benevolentiâ, quàm cum malevolentiâ? herus Demipho liberalis eſt ingenii, & contentionem* [illegible] *: nam cæteri* [illegible] *ejus amici* [illegible] *medò* [illegible] *dederunt, ut hanc fœminam domo expelleret.* An. *Quid conatur? aut quò perveniet hodie?* Ge. *Dicesne legibus illum punitum iri, ſi illam foras extruſerit? jam id certum eſt, te gravi labore nimio plùs defatigatum iri, ſi cum illo viro legibus diſceptas, adeò eſt eloquens. Verùm ita ſit; da ita eſſe ut causâ cadat, & condemnetur aliquâ pœna: attamen non capite, ſed pecuniâ tantùm mulctabitur. Poſtquam hominem animadverti hoc ſermone leniri, adjeci hæc verba; Soli ſumus hîc, inquam! eho, dic, quid velis tibi dari in manum, ut herus his evadat litibus; hæc fœmina hinc abeat; tu importunus, & gravis non ei ſis poſthac ampliùs?* An. *Satiſne illi Phormioni Dii ſunt faventes?* Ge. *nam probè ſcio, ſi æquitati conſentanea, ſi aquâ tantulâ ex parte popoſceris ne minima quidem, ut homo eſt æquitatis amans,* [illegible] *inter vos hodie.* De. *Quis tibi hoc negotium dedit, ut talia diceres?* Ch. *Geta rectè fecit; non potuit commodiùs loqui, ad conſequendum id quod cupimus.* An. *Periî.* Ch. *Perge, continua ſermonem.* Ge. *At primò homo impatienter & furioſè ſe ferebat.* Ch. *Dic mihi, quid petit?*

A N N O T A T I O N E S.

31 *Satìn' illi Dî ſunt propitii?*] Hoc eſt, Satiſne mente ſanus eſt? nam quibus veteres bonam mentem optabant, his deos propitios eſſe precabantur: contrà, quibus malam mentem, deos iratos.

53 *Tria non commutabitis verba.* Verba commutare eſt colloqui & inter ſe differre. Noſter Terentius in Andriâ: *Nunquam hodie tecum commutaturum patrem unum eſſe verbum.*

Ge. Quid?

Ge. Quid? nimiùm: quantùm lubuit. *Ch.* dic. *Ge.* ſi quis daret
Talentum magnum. *Ch.* imò malum herclè: ut nil pudet?
Ge. Quod dixi adeò ei: quæſo, quid ſi filiam
Suam unicam locaret? parvi retulit
Non ſuſcepiſſe; inventa eſt, quæ dotem petat.
Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias;
Hæc denique ejus fuit poſtrema oratio:
Ego, inquit, jam à principio amici filiam,
Ita ut æquom fuerat, volui uxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,
In ſervitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat, ut apertè tibi nunc fabuler,
Aliquantulùm quæ afferret, quî diſſolverem
Quæ debeo: & etiam nunc, ſi volt Demipho
Dare, quantùm ab hâc accipio, quæ ſponſa eſt mihi,
Nullum mihi malim, quàm iſtanc uxorem dari.
An. Utrum ſtultitiâ facere ego hunc, an malitiâ
Dicam, ſcientem, an imprudentem, incertu' ſum.
De. Quid ſi animam debet? *Ge.* ager oppoſitus eſt pignori
Ob decem minas, inquit. *De.* age, age jam ducat: dabo.
Ge. Ædiculæ item ſunt ob decem alias. *De.* hoi hui!
Nimiùm eſt. *Ch.* ne clama: petito haſce à me decem.
Ge. Uxori emunda ancillula: tum pluſcula
Suppellectile opus eſt: opus eſt ſumptu ad nuptias:
His rebus pone ſanè, inquit, decem minas.
De. Sexcentas proin potius ſcribito jam mihi dicas:
Nil do. impuratus me ille ut etiam irrideat?

Ge. *Quid? nimiùm: quantùm ex libidine ſuâ voluit.* Ch. *Dic.* Ge. *Velim (aiebat) talentum magnum mihi detur.* Ch. *Quin potiùs magnum malum detur ei: quàm imprudens homo ille!* Ge. *Hæc quoque ei reſpondi: rogo, ſi unicam ſuam filiam alicui in matrimonium collocaret, an plùs ei daret, quàm petis? non multi interfuit ſuâ, nullam genuiſſe, ut video; ſiquidem inventa nunc eſt aliqua ipſi, quæ æquè ac propria [illegible] dotem petat. Ut ad pauca verba redigatur oratio mea, & [illegible] præteream ejus ineptas nugas; hunc habuit ultimum ſermonem: Ego, inquit, hanc puellam primò in uxorem volui accipere, quòd eſſet amici mei filia, & [illegible] æquitatem velle arbitrarer: nam animo meo occurrebat, quanta infelici incommoda ferenda eſſent, ſi inops diviti, in ſervitutem potiùs, quàm in matrimonium illa daretur: ſed, ut nihil te celem, opus mihi erat uxore, quæ mihi argentum afferret, quò me ære alieno liberarem, & quodcunque debeo, creditoribus meis ſolvere poſſim: & adhuc quoque, ſi Demipho [illegible] habet, & tantam mihi vult dare pecuniam, quantam dat illa, quæ mihi uxor promiſſa eſt; [illegible] præ aliis uxorem eligam mihi.* An. *D[illegible] ſum, utrùm hic homo ſtultitiâ adductus, an malitiâ; ſcienterne & datâ operâ, an inconſideratè [illegible] hæc agat.* De. *Quid ſi animam ſuam debet, ſi ſeipſum debet?* Ge. *Dicit ille agrum ſuum pignori [illegible] pro decem minis.* De. *Age, age, jam mulierem illam uxorem accipiat: [illegible].* Ge. *Etiam dicit: ſe domunculam habere item obligatam creditoribus ſuis pr[illegible]* De. *[illegible]! non dabo.* Ch. *Ne clama: [illegible] à me petantur, [illegible] parare oportet: tum pluſculam ſupellectilem, opus mihi præterea eſt aliqua [illegible], ad [illegible] nuptias: his [illegible] nuptiarum impendantur ſanè decem minæ.* De. *Propterea ſexcentas intendat jam mihi lites: nihil contribuo. Itane ſceleratus ille mihi illudet?*

ANNOTATIONES.

39 *Talentum magnum.*] Talentum Atticum minus, erat ſexaginta minarum, valebatque ſexcentis Coronatis Gallicis, ſive 1800 libris Turonenſibus, decies millies centum libris Turonum: majus verò talentum erat octoginta minarum, id eſt 2400 libris Turon.

56 *Quid ſi animam debet?*] Lege xii Tabularum conſtitutum fuit Romæ, ut qui ſolvendo non eſſet, is nexus, & vinctus addiceretur creditori, ſententiâ judicis, ut in compedibus vincti eſſent, quouſque apud creditores ſerviendo nomina, id eſt, debita, liberâſſent. Hoc eſt quaſi ſeipſum debere.

Ch. *Amabo, ego do, tranquillus esto: tu tantùm cura, ut filius uxorem eam habeat, quam cupimus.* An. *Hei mihi! Geta, interemisti me tuis technis & inventis.* Ch. *Mei gratiâ hæc mulier extra ædes eliminatur: me has minas justum est perdere.* Ge. *Quàm citò potes mihi nunc a an illam puellam daturi sunt, hanc, quæ mihi sponſa eſt, ut à me dimittam, inquit: ne animi dubius pendeam: Nam hujus parentes jam deliberaverunt argentum in dotem mihi numerare.* Ch. *Jam dotem accipiat: illis repudium mittat: hanc uxorem ducat.* De. *Quæ quidem res exitium ei afferat, & malè ſuccedat.* Ch. *In tempore, & commodè etiam pecuniam mecum attuli, ex reditibus fructuum, quos præbent Lemni fundi meæ uxoris, quod opus eſt ſumam: referam uxori te hoc argento indigere.*

Ch. Quæſo, ego dabo, quieſce: tu modò filius
Fac ut illam ducat, nos quam volumus. *An.* hei mihi!
Geta, occidiſti me tuis fallaciis.
Ch. Meâ causâ ejicitur: me hoc eſt æquom amittere.
Ge. Quantùm poteſt me certiorem, inquit, face:
Si illam dant, hanc ut mittam: ne incertus ſiem:
Nam illi mihi dotem jam conſtituerunt dare.
Ch. Jam accipiat: illis repudium renuntiet:
Hanc ducat. *De.* quæ quidem illi res vortat malè.
Ch. Opportunè adeò nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia:
Id ſumam: uxori, tibi opus eſſe, dixero.

ANNOTATIO.

72 *Illis repudium renunciet:*] Divortium eſt ſeparatio, quæ fit inter maritatos, eo animo, ut nunquam reintegretur matrimonium. Divortium tantùm fit inter conjuges: repudium fit inter maritos & ſponſas. Formula divortii hæc eſt notata à Titinnio: Aliquis veſtrûm nuntiet Geminæ, ut res tuas procuret, ædibus faceſſat. Repudiandæ uxoris impudicæ formula placet apud Petronium: Quia fidem ſceleri violâſti & communem amicitiam, res tuas ocyus tolle, & alium locum, quem polluas, quære. Repudii formula fuit: Conditione tuâ non utor. Cum uxorem autem quis repudiare vellet, vel præſens eam expellebat ædibus, vel per nuntium abſenti libellum mittebat, quo legitimæ cauſæ continebantur. Juvenalis Satyra VI.

Collige ſarcinulas, dixit libertus, & exi.

Divertenti uxori claves adimebantur, ut intranti domum mariti, ei tradebantur, tanquam dominii in familiam, & fidei erga maritum argumentum; quod exprimitur his verbis xii Tabularum; res tuas tibi habeto, claves adimito, foras exigito. Dicitur, Repudium mittere, ſcribere, renuntiare, dicere.

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHO. GETA.

An. *Geta.* Ge. *Hem.* An. *Quid feciſti?* Ge. *Nempe, uti mandaram, Demiphonem & Chremetem delusi argento* [illegible]. An. *Satin' id eſt?* Ge. *Per Herculem non ſat ſcio an ſatis pecuniæ Phædriæ* [illegible]*: ſed ſolùm hanc ſummam mihi mandatum fuit ut conficerem,* [illegible].

An. Geta. *Ge.* hem. *An.* quid egiſti? *Ge.* emunxi argento ſenes.
An. Satin' eſt id? *Ge.* neſcio herclè: tantùm juſſus ſum.

ANNOTATIONES.

1 *Emunxi argento ſenes.*] Sic Plautus in Epidico, Act. III. Scen. IV.

———— [illegible]

Qui me emunxiſti mucidum, minimi preti.

2 *Satin' id eſt? tantùm juſſus ſum.*] Ludit Terentius in ambiguitate orationis. Dixerat Antipho; Satiſne putas te feciſſe, quòd à ſenibus argentum hauſeris? nullam verò mei curam habueris? reſpondet autem Geta, quaſi Antipho quæreret, an tanto argento ſenes emunxiſſet, quantum Phædriæ ſatis eſſet: ideo dicit; an ſatis ſit neſcio: ſed quantum juſſus ſum providere, tantùm me providiſſe ſcio.

An. Eho,

An. Eho, verbero! aliud mihi reſpondes, ac rogo?
Ge. Quid ergo narras? *An.* quid ego narrem? operâ tuâ
Ad reſtim mihi quidem res rediît planiſſumè.
Ut te quidem omnes Dî, Deæque, ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, ſi quid velis,
Huic mandes, qui te ad ſcopulum è tranquillo inferat.
Quid minùs utile fuit, quàm hoc ulcus tangere,
Aut nominare uxorem? injecta eſt ſpes patri,
Poſſe illam extrudi: cedò nunc porrò, Phormio
Dotem ſi accipiet, uxor ducenda eſt domum.
Quid fiet? *Ge.* enim non ducet. *An.* novi: cæterùm
Cùm argentum repetent, noſtrâ cauſſâ ſcilicet
In nervom potiùs ibit. *Ge.* *nihil eſt*, Antipho,
Quin malè narrando poſſit depravarier.
Tu id quod boni eſt, excerpis: dicis, quod mali eſt.
Audi nunc contrà jam: ſi argentum acceperit,
Ducenda eſt uxor, ut ais; concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandi nuptias,
Vocandi, ſacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt.
Inde iſte reddet. *An.* quam ob rem? aut quid dicet? *Ge.* rogas?
Quot res; poſt illa monſtra evenerunt mihi:
Introiît in ædes ater alienus canis:
Anguis per impluvium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus:
Haruſpex vetuit ante brumam aliquid novi
Negotî incipere; quæ cauſſa eſt juſtiſſima.
Hæc fient. *An.* ut modò fiant. *Ge.* fient: me vide.
Pater exit. abi, dic eſſe argentum Phædriæ.

An. *Eho, flagro! aliud mihi reſpondes, atque à te quæro?* Ge. *De quâ re ergo loqueris?* An. *De quâ re ego loquor? per te id factum eſt, ut ad laqueum ſpes mea jam omnis ſine ullâ dubitatione penitùs redacta ſit. Utinam equidem te Dii, Deæque omnes, ſuperi, inferi eradicent. Hem! huic da negotium, ut tibi procuret, quod rectè tibi apparatum, & effectum velis; ut ex portu tranquillo & tuto ad ſcopulum abripiat, & allidat. Nam amabo, quid minùs in rem meam, mihique minùs commodum fuit, quàm in hanc vomicam unguem immittere, ejus rei mentione factâ, quæ nobis ſit odioſa, & dolorem afferat; aut nomen ſolùm uxoris coram patre pronunciare? ſpem patri feciſti poſſe illam domo ejici: dic verò nunc, ſi pecuniam in dotem Phormio à patre & à patruo accipiet, ſi in ejus domum deductio ſponſæ facienda eſt, quid eveniet? quid me fiet?* Ge. *Phormio quidem non ducet.* An. *Scio, verò cùm ſenes noſtri argentum repetere cupient, ille Phormio noſtri causâ in vincula ſe conjici & necti ſcilicet patietur potiùs, quàm reddat quod abſtulit.* Ge. *Nulla res eſt, Antipho, quæ malè verbis exprimendo, vitiari, & corrumpi, & in deteriorem partem verti non poſſit. Tu id quod boni eſt ſupprimis, & excipis ſeorſum: quod verò mali eſt, illud commemoras. Audi nunc contrà jam: ſi Phormio pecuniam dotalem acceperit, eum, ut dicis, uxorem ducere oportebet; aſſentior tibi ita futurum eſſe: ſed ſanè ſpatium paululum tandem ei concedetur ad apparatum nuptiarum faciendum; ad invitandum propinquos, ad ſacra facienda: dum hæc curabuntur, amici quod promiſerunt, dabunt argentum: id argentum Phormio recuſans conficere nuptias, reddet tuo patri, & patruo.* An. *Quamobrem reddet? aut quam cauſam, cur reddat, poterit dicere?* Ge. *Quæris quid cauſæ poterit prætendere, cur rem nolit perficere? ſic dicet; poſt conventionem nuptiarum, quot prodigia, quot portenta apparuerunt mihi! Niger canis alienus introiït in ædes noſtras: vel ſerpens per impluvium delapſus eſt deorſum de tegulis: vel gallina cecinit: vel hariolus vetuit ne uxorem ducat: vel aruſpex interdixit ne quid negotii aggrederer ante tempeſtatem brumæ, hyemis: Quæ cauſa, & excuſatio juſtiſſima, & admodum ſpecioſa. Hæc evenient impedimenta, me vide, hæc aſſevero tibi.* An. *Dummodo ita ſit.* Ge. *Ita erit. Sed pater exit. Abi nuntia Phædriæ argentum, quod illi opus eſt paratum eſſe.*

ANNOTATIO.

26 *Anguis per impluvium.*] *Impluvium*, inquit Varro, eſt locus ſub cœlo, in medio ædium relictus, unde lumen deorſum caperent: ita dictus, quòd eò implueret. Feſtus verò cauſam notationis ſic refert; impluvium quo aqua impluit collecta de tecto. Ex ſuperſtitione veterum hæc dicit Phormio: nam his de cauſis nuptiæ, ne fieri poſſent, prohibebantur.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA V.

DEMPIHO. GETA. CHREMES.

De. QUietus eſt, inquam: ego curabo, ne quid verborum duit.

Hoc temerè nunquam amittam ego à me, quin mihi teſtes adhibeam:

Cui dem, & quam ob rem dem, commemorabo. *Ge.* ut cautus eſt, ubi nil opus eſt.

Ch. Atqui ita opus eſt facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet.

Nam ſi altera illa magìs inſtabit, forſitan nos rejiciat.

Ge. Rem ipſam putâſti. *De.* duc me ad eum ergo. *Ge.* non moror. *Ch.* ubi hoc egeris,

Tranſito ad uxorem meam, ut conveniat hanc priùs, quàm hinc abit:

Dicat eam dare nos Phormioni nuptum; ne ſuccenſeat;

Et magìs eſſe illum idoneum, qui ipſi ſit familiarior;

Nos noſtro officio nihil egreſſos eſſe; quantùm is voluerit,

Datum eſſe dotis. *De.* quid, malum! tuâ id refert? *Ch.* magni, Demipho.

De. Non ſat, tuum te officium feciſſe, ſi non id fama approbat?

Ch. Volo ipſius quoque voluntate hoc fieri, ne ſe ejectam putet.

De. Idem ego iſtuc facere poſſum. *Ch.* Mulier mulieri magìs congruet.

De. Rogabo. *Ch.* ubi illas ego nunc reperire poſſim, cogito.

De. *Tranquillo eſto animo, inquam: ego cavebo ſedulò, ne me ullo modo fallat. Hoc argentum nunquam dimittam alteri facilè aut inconſideratè, ut non teſtes advocem ad fidem faciendam: his, cui dem, & quapropter dem, aperiam & referam.* Ge. *Quàm circumſpectus eſt, ubi nullâ circumſpectione opus eſt.* Ch. *Atqui ita facere convenit: verùm properandum eſt, dum voluntas & cupiditas hominis eadem hæc adhuc fervet. nam ſi hæc Phormionis ſponſa magìs eum ſolicitet ad ipſam ducendam uxorem, forſitan nos dimittat, & conditionem noſtram repudiet.* Ge. *Rem verâ conjecturâ aſſecutus es, rectè conſideraſti, & perpendiſti.* De. *Duc me ergo ad eum.* Ge. *Nulla in me mora eſt, paratus ſum, eamus.* Ch. *Ubi hoc negotii peregeris, Demipho, tranſi ad uxorem meam, ut conveniat quamprimum hanc Antiphonis uxorem, Phormionis novam ſponſam, priuſquam domo veſtrâ exeat: dicat eam nos dare uxorem Phormioni; ne illa id ægrè ferat; & illum magìs ei convenire, ut qui ſit ei uſu familiaritatis notior; nos à noſtro officio ne tantulùm quidem diſceſſiſſe; & quantum argenti is petierit, dediſſe in dotem.* De. *Quid tuâ, malùm, id intereſt?* Ch. *Magni, Demipho.* De. *Nonne ſatis tibi eſſe debet, te officio functum eſſe, quamvis id famæ hominum probatum non fuerit?* Ch. *Cupio etiam id fieri eâ non invitâ, ne ſe à nobis expulſam poſſit commemorare, & queri.* De. *Egò idem iſtud officium vice uxoris tuæ facere poſſum.* Ch. *Mulier mulieri magìs convenit.* De. *Rogabo uxorem tuam, ut id agat.* Ch. *Valde ſolicitus ſum, ubi illas, filiam nempe & uxorem meam Lemniam, invenire poſſim.*

ACTUS V. SCENA I.

SOPHRONA. CHREMES.

So. QUID agam? quem amicum inveniam mihi miſera? aut cui conſilia
Hæc referam? aut unde nunc mihi auxilium petam? nam vereor,
Hera ne ob meum ſuaſum indignâ injuriâ afficiatur:
Ita patrem adoloſcentis facta hæc tolerare audio violenter.
Ch. Nam quæ hæc eſt anus exanimata, à fratre quæ egreſſa eſt meo?
So. Quod ut facerem, me egeſtas impulit; cùm ſcirem infirmas nuptias
Haſce eſſe, ut id conſulerem, interea vita ut in tuto foret.
Ch. Certè ædepol, niſi me animus fallit, aut parum proſpiciunt oculi,
Meæ nutricem gnatæ video. *So.* Neque ille inveſtigatur. *Ch.* quid agam?
So. Qui eſt ejus pater. *Ch.* adeòn? an maneo, dum ea quæ loquitur, magìs cognoſco?
So. Quòd ſi eum nunc reperire poſſim, nihil eſt quod verear. *Ch.* ea ipſa eſt.
Colloquar. *So.* quis hìc loquitur? *Ch.* Sophronâ. *So.* & meum nomen nominat.
Ch. Reſpice ad me. *So.* Dì obſcero vos; eſtne hic Stilpho? *Ch.* non. *So.* negas?
Ch. Concede hinc à foribus paululùm iſtorſum ſodes, Sophrona.
Ne me iſtoc poſthac nomine appellâſſis. *So.* quid? non is obſecro es,
Quem ſemper te eſſe dictitâſti? *Ch.* St. *So.* quid? has metuis fores?
Ch. Concluſam hìc habeo uxorem ſævam. verùm iſtoc me nomine

So. *Quid faciam? quem mihi infelix amicum fidelem in his difficultatibus reperiam? aut cum quo de nuptiis Antiphonis & Phanii conſilia communicabo? aut unde nunc opem mihi comparabo? Timeo enim ne Phanium hera contumelioſè tractetur, eò quòd meis ſuaſionibus crediderit: adeò graviter ferre patrem [Demiphonem] adoleſcentis [Antiphonis] facta intelligo.* Ch. *Quænam eſt hæc vetula exterrita & exanimata metu, quæ exit à domo fratris Demiphonis?* So. *Quod ut facerem, ſcilicet ut ei ſuaderem obſequi Antiphoni, inopia me coëgit; quamvis ſatìs præviderem nuptias haſce valde inſtabiles eſſe, & facili negotio dirimi poſſe: ſuaſi ei, ut interea vita ab omni injuriâ tuta eſſet.* Ch. *Sanè niſi mens errat, aut viſus caligat, filiæ meæ nutricem video Sophronam.* So. *Neque etiam ſedulò inquirendo [Stilphonem] eum invenire poſſumus.* Ch. *Quid agam?* So. *Quid ſit ejus pater, deprehendere non valemus.* Ch. *An eam conveniam, an hìc conſiſtam, dum ſermonem ejus magis intelligam?* So. *Quòd ſi eum nunc invenire poſſim, nihil erit cauſæ cur quidquam poſthac timeam.* Ch. *Ea eſt ipſa nutrix Sophrona. Conveniam illam.* So. *Quem hìc loquentem audio?* Ch. *Sophrona.* So. *Et me etiam meo nomine appellat.* Ch. *Specta qui ſim.* So. *Dii, veſtram fidem! eſtne hic Stilpho?* Ch. *Minimè.* So. *Negaſne te hunc eſſe?* Ch. *Secede paululùm hinc a foribus domus ad iſtam partem, Sophrona, ne me iſto nomine Stilphonis poſthac voces.* So. *Quid? nonne adhuc is, quæſo, es, quem ſemper te eſſe dictitâſti?* Ch. *St.* So. *Quid has metuis fores?* Ch. *Hìc intus continetur mihi uxor fera, & immanis: ideo me olim hoc nomine*

Eò perperam olim dixi, ne vos fortè imprudentes foris
Effutiretis, atque id porrò aliquà uxor mea reſciſceret.
So. Iſtoc pol nos te hîc invenire miſeræ nunquam potuimus.
Ch. Eho dic mihi, quid res tibi eſt cum familià hâc, unde exis? aut ubi
Illæ ſunt? *So.* miſeram me! *Ch.* hem! quid eſt? vivuntne? *So.* vivit gnata:
Matrem ipſam ex ægritudine miſeram mors conſecuta eſt.
Ch. Malè factum. *So.* ego autem, quæ eſſem anus deſerta, egens, ignota,
Ut potui, nuptum virginem locavi huic adoleſcenti,
Harum qui eſt dominus ædium. *Ch.* Antiphonìne? *So.* hem, iſti ipſi. *Ch.* quid?
Duaſne is uxores habet? *So.* au, obſecro, unam ille quidem hanc ſolam.
Ch. Quid illa altera, quæ dicitur cognata. *So.* hæc ergo eſt. *Ch.* Quid ais?
So. Compoſito eſt factum, quo modo hanc amans habere poſſet
Sine dote. *Ch.* Dî voſtram fidem! quàm ſæpe fortè temerè
Eveniunt, quæ non audeas optare! offendi adveniens,
Quîcum volebam, atque ut volebam, conlocatam filiam.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, ut fieret,
Sine noſtrâ curâ, maxumâ ſuâ curâ hæc ſola fecit.
So. Nunc quid facto eſt opus, vide: pater adoleſcentis venit,
Eumque animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. *Ch.* nihil pericli eſt.
Sed per Deos atque homines, meam eſſe hanc cave reſciſcat quiſquam.
So. Nemo ex me ſcibit. *Ch.* ſequere me: intus cætera audies.

ficto Stilphonis vocari volui, ne vos neſcientes per incogitantiam temerè diceretis quis eſſem, & quod à me factum eſt, ad aures uxoris meæ perveniret. So. *Hem, per Pollucem, idcirco nos infortunatæ ſub hoc nomine nunquam te invenire potuimus in hâc urbe.* Ch. *Eho, dic mihi, quid tibi rei eſt cum familiâ harum ædium, ex quibus egrederis? aut ubi illæ ſunt?* So. *O me infœlicem!* Ch. *Hem, quid eſt? nunc bene valent?* So. *Valet & vivit filia tua. Matrem ejus triſtitiâ, & animi anxietate oppreſſam nupèr mors rapuit.* Ch. *O caſum gravem, & infauſtum mihi!* So. *Ego autem vetula, omni auxilio deſtituta, inops, ignota filiam tuam, ut potui, uxorem dedi huic adoleſcenti, qui dominus eſt hujus domûs.* Ch. *Antiphonine?* So. *Hem, iſti ipſi.* Ch. *Quid? duaſne uxores habet Antipho?* So. *Au, obſecro, ut Diî non ſinant: habet quidam ille unam hanc ſolam.* Ch. *Quid illam alteram, quam nobis dicunt eſſe cognatam, nonne ille habet uxorem?* So. *Hæc, inquam, eadem eſt.* Ch. *Quid ais?* So. *Ex induſtriâ id inter nos eo pacto convenit, ut Antipho ejus amore captus illam poſſet habere uxorem, etſi dotem nullam afferret.* Ch. *Dii veſtram fidem! quàm crebrò multa caſu inſperata eveniunt, quæ ne votis quidem petere audeamus! peregrè reverſus fortuitò inveni cum eo, cum quo cupiebam, & quomodo volebam, filiam meam matrimonio conjunctam. Quod nos ambo, ego & frater Demipho, ſummopere & enixè conabamur facere, hæc anus ſola ſine labore noſtro, at illa ſummo labore ſuo perfecit.* So. *Nunc proſpice quid fieri oportet: nam pater Antiphonis advenit, eumque, hoc propter matrimonium, vehementer iratum eſſe dicunt.* Ch. *Nihil hinc ab illo periculi metuendum eſt. Sed per Deos atque homines te obteſtor, cave ne quiſquam cognoſcat à te puellam hanc eſſe meam filiam.* So. *Nemo ex me id accipiet.* Ch. *Sequere me: intus in ædibus cætera tibi declarabo.*

ACTUS

ACTUS V. SCENA II.

Demipho. Geta.

De. NOS noſtrâpte culpâ facimus, ut malos expediat eſſe,
Dum nimiùm dici nos bonos ſtudemus & benignos.
Ita fugias, ne præter caſam, aiunt. nonne id ſatìs erat,
Accipere ab illo injuriam? etiam argentum eſt ultro objectum,
Ut ſit quî vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat.
Ge. Planiſſumè. *De.* his nunc præmium eſt, qui rectà prava faciunt.
Ge. Veriſſimè. *De.* ut ſtultiſſimè quidem illi rem geſſerimus.
Ge. Modò ut hoc conſilio poſſiet diſcedi, ut iſtam ducat.
De. Etiamne id dubium eſt? *Ge.* haud ſcio herclè, ut homo eſt, an mutet animum.
De. Hem! mutet autem? *Ge.* neſcio: verùm, ſi fortè, dico.
De. Ita faciam, ut frater cenſuit; ut uxorem ejus huc adducam,
Cum iſtâ ut loquatur. tu abi, Geta: prænuntia hanc venturam.
Ge. Argentum inventum eſt Phædriæ: de jurgio ſiletur:
Proviſum eſt, ne in præſentiâ hæc hinc abeat: quid nunc porrò?
Quid fiet? in eodem luto hæſitas: vorſuram ſolves,
Geta: præſens quod fuerat malum, in diem abiît: plagæ creſcunt.

De. *Per noſtram culpam efficitur, ut dum largi, & munifici prædicari vehementiùs cupimus; nobis ſatiùs fuerit malignos eſſe, & difficiliores in dando. Sic fugiamus, ne longiùs domicilium noſtrum præterferamur; ut dici vulgò ſolet. nonne id ſatìs erat, ab hoc homine Phormione contumeliâ affectos fuiſſe? ecquid etiam oportuit nos ſponte argentum ei ſuppeditare, ut habeat unde vivat, & alatur ad alia flagitia committenda?* Ge. *Omnino ſic eſt.* De. *Hi nunc præmia accipiunt, qui rectà in prava detorquent.* Ge. *Veriſſimè hæc dicta ſunt.* De. *Quàm imprudenter & ineptè huic lucrum paraverimus.* Ge. *Bene ceſſerit nobis conſilium huic dandi argenti, dummodo iſtam accipiat uxorem.* De. *Etiamne hoc incertum eſt?* Ge. *Per Herculem dubito, ut homo levi & perfido eſt ingenio, an verbis ſtet, & maneat in fide datâ.* Da. *Hem! an mutet voluntatem?* Ge. *Neſcio: verùm dico, ſi fortè mutaverit conſilium de accipiendâ uxore.* De. *Ita mihi faciendum puto, ut frater ſuaſit; ut uxorem ejus adducam Nauſiſtratam, quæ cum iſtâ Phanio colloquatur. tu, Geta, abi, & certiorem fac virginem, Nauſiſtratam fratris uxorem illam conventuram eſſe.* Ge. *Factum eſt ut pecuniam haberet Phædria: è lite cum Phormione tranſactum eſt: præcavimus ne Phanium in præſentiâ domo noſtrâ dimittatur: quid nunc verò? quid fiet rebus meis? in eodem cœno, Geta, immerſus es: verſuram ſolves: debitas tandem dabis pœnas tantò graviores, quantò præſens quod erat malum, diutius fuerit dilatum: video plagas, ictus verberum, qui te manent in dies augeri,*

Annotationes.

5 *Ne præter caſam.*] Id eſt; ſic vitium aliquod, aut culpam evitare ſtudeas, ne in gravius incidas: à mediocritate ne diſcedas: exceſſus enim à medio remoti tuti non ſunt: quemadmodum cùm fugimus longiùs à domicilio evagari non expedit, ut commodus illuc ſit receptus.

15 *Vorſuram ſolves.*] Id eſt, in ſimili conditione es, atque ii, qui ut unam ſyngrapham diſſolvant, pecuniam mutuam majori fœnore iterum accipiunt: in dies enim deteriorem conditionem ſuam faciunt. Vorſuram facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno ſolvit, quod nihil aliud eſt, quàm vertere creditorem, & mutare.

Niſi

Niſi proſpicis: nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

niſi tibi conſulis: nunc domum me conferam, & Phanium præmonebo, ne ullo modo credat Phormionem ipſam uxorem ducturum, nec terreatur ſermone Nauſiſtratæ.

ACTUS V. SCENA III.

DEMIPHO. NAUSISTRATA. CHREMES.

AGedum, ut ſoles, Nauſiſtrata, fac illa ut placetur nobis:
Ut ſuâ voluntate id, quod eſt faciendum, faciat. *Na.* faciam.
De. Pariter nunc operâ me adjuves, ac dudum re opitulata es.
Na. Factum volo: ac pol minùs queo viri culpâ, quàm me dignum eſt.
De. Quid autem? *Na.* quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina
Capiebat ſtatim: hem, vir viro quid præſtat! *De.* bina, quæſo?
Na. Ac rebus vilioribus multò, tamen talenta bina. *De.* hui!
Na. Quid hæc videntur? *De.* ſcilicet. *Na.* virum me natam vellem:
Ego oſtenderem. *De.* certè ſcio. *Na.* quo pacto. *De.* parces, ſodes,
Ut poſſis cum illâ; ne te adoleſcens mulier defatiget.
Na. Faciam, ut jubes: ſed meum virum abs te exire video. *Ch.* hem, Demipho,
Jam illi datum eſt argentum? *De.* curavi illico. *Ch.* nollem datum.
Hei! video uxorem: penè plùs quàm ſat erat. *De.* cur nolles, Chreme?

De. *Agedum, Nauſiſtrata, cum ſolitâ tuâ induſtriâ, effice nobis placabilem illam fœminam; ut ſpontè volens faciat, quod illam facere neceſſe eſt.* Na. *Id curabo.* De. *Nunc æquè me operâ tuâ ſubleves, ac pridem re ipſâ, pecuniâ mutuâ, juviſti.* Na. *Id libenter facere volo: & per Pollucem minùs amicis opitulari poſſum, mariti culpâ, quàm me decet.* De. *Quid cauſæ eſt?* Na. *Quia per Pollucem bona mihi bene parta & relicta à patre negligenter curat, & adminiſtrat: nam ex his fundis pater quotannis talenta argenti bina æqualiter capiebat: hem! quàm vir alius alii præcellit!* De. *Binane quæſo?* Na. *Ac etiam tunc temporis, cùm res viliores erant, quàm nunc ſunt, tamen talenta bina capiebat ex reditibus horum prædiorum.* De. *Hui, id mirum eſt.* Na. *Quid de his tibi videtur? an non hæc magna videntur?* De. *Mihi videntur ita eſſe.* Na. *Utinam vir nata eſſem; ego certè meâ induſtriâ & arte omnibus notum facerem.* De. *Minimè dubito.* Na. *Quâ ratione.* De. *Parce tibi, quæſo, & conſule viribus tuis, ut cum hâc Phanio valeas loqui; ne vincaris defeſſa à juvene muliere.* Na. *Faciam ut mones: ſed meum virum Chremetem video egredi ædibus tuis.* Ch. *Hem, Demipho, jam argentum numeratum eſt Phormioni?* De. *Curavi confeſtim illi numerandum.* Ch. *Nollem hoc factum. Hei, conſpicio uxorem: penè plura, quàm quæ opus erat, locutus ſum.* De. *Cur nolles datum argentum, Chreme?*

ANNOTATIO.

10 *Ego oſtenderem.*] Connectendum iſtud eſt cum eo quod ſequitur, *quo pacto:* tum ſupplendum, *res meas adminiſtrare ſciam.*

Ch. Jam

Ch. Jam recte. *De.* quid tu? ecquid locutus cum iſtâ es, quamobrem hanc ducimus?
Ch. Tranſegi. *De.* quid ait tandem? *Ch.* abduci non poteſt. *De.* quid non poteſt?
Ch. Quia uterque utrique eſt cordi. *De.* quid iſtuc noſtrâ? *Ch.* magni: præter hæc,
Cognatam comperî eſſe nobis. *De.* quid! deliras? *Ch.* ſic erit:
Non temerè dico: redi mecum in memoriam. *De.* ſatîn' ſanus es?
Na. Au? obſecro, vide ne in cognatam pecces. *De.* non eſt. *Ch.* ne nega:
Patris nomen aliud dictum eſt: hoc tu errâſti. *De.* non nôrat patrem?
Ch. Nòrat. *De.* cur aliud dixit? *Ch.* nunquam hodie concedes mihi. neque
Intelliges? *De.* ſi tu nîl narras. *Ch.* perdis. *Na.* miror quid hoc ſiet.
De. Equidem herclè neſcio. *Ch.* vîn' ſcire? at ita me ſervet Jupiter,
Ut propior illi, quàm ego ſum, ac tu, nemo eſt homo. *De.* Dî voſtram fidem!
Eamus ad ipſam unà omnes nos: aut ſcire, aut neſcire hoc volo. *Ch.* ah!
De. Quid eſt? *Ch.* itane parum mihi fidem eſſe apud te? *De.* vîn' me credere?
Vîn' ſatìs quæſitum mihi iſtuc eſſe? age, fiat. quid illa filia
Amici noſtri? quid futurum eſt? *Ch.* rectè. *De.* hanc igitur mittimus?
Ch. Quidni? *De.* illa maneat? *Ch.* ſic. *De.* ire igitur tibi licet, Nauſiſtrata.
Na. Sic pol commodiùs eſſe in omnes arbitror, quàm ut cœperas,
Manere hanc: nam perliberalis viſa eſt, cùm vidi, mihi.
De. Quid iſtùc negotii eſt? *Ch.* jamne operuit oſtium? *De.* jam. *Ch.* ô Jupiter,
Dî nos reſpiciunt: gnatam inveni nuptam cum tuo filio. *De.* hem,

Ch. *Minimè: jam rectè factum.* De. *Quid tu egiſti apud iſtam fœminam? ecquid dixiſti cauſam, propter quam, hanc domo noſtrâ ejectam ad Phormionem ducimus?* Ch. *Hoc perfeci.* De. *Quid dicit tandem?* Ch. *Abduci ab Antiphone non poteſt.* De. *Quare non poteſt?* Ch. *Quia uterque utrumque amat ex animo.* De. *Quid iſtud noſtrâ intereſt?* Ch. *Magnì ſanè, Demipho: præterea reſcivi eam cognatione nobis eſſe junctam.* De. *Quid? deſipiſne?* Ch. *Sic verum eſſe reperietur: Non inconſideratè, nec fruſtrà loquor: Revoca in memoriam.* De. *Satiſne mentis ſanæ es?* Na. *Au, Demipho, noli injuriam [illegible] cognatæ tuæ.* De. *Non eſt cognata.* Ch. *Ne contradicas. Aliud patris nomen tibi relatum fuit: hæc cauſſa fuit cur in hunc errorem induceris.* De. *Nonne ſciebat quis pater erat?* Ch. *Sciebat.* De. *Quare igitur alium nominavit?* Ch. *Nunquamne hodie conſenties mihi, neque mente capies?* De. *Non equidem, ſi nihil quidquam mihi dicas.* Ch. *Perſeveras adhuc mihi adverſari?* Na. *Mirum mihi videtur, quid illud ſit, de quo tantopere ambigunt?* De. *Equidem per Herculem non intelligo quæ mihi ſignificas.* Ch. *Viſne intelligere? Ita me Jupiter [illegible], ut nullus illi propior ſit cognatus, quam tu atque ego ſumus.* De. *Dii veſtram fidem! nos omnes unà ad ipſam eamus: aut ſcire, aut neſcire hoc volo.* Ch. *Ha!* De. *Quid eſt?* Ch. *Itane mihi [illegible]?* De. *[illegible] tem credere? Viſne me nihil quidquam ampliùs inquirere? Age, fiat ut vis. Verum quid fiet de illâ filiâ amici noſtri, quam Antiphoni uxorem dare conſtitutum nobis fuerat?* Ch. *Rectè res ſe habebit.* De. *Hanc igitur dimittimus?* Ch. *Quidni? [illegible]* De. *Illam [illegible] retineamus.* Ch. *Ita cenſeo.* De. *Redire igitur [illegible], ſi libet, potes, Nauſiſtrata.* Na. *Sic per Pollucem nobis utilius eſt omnibus hanc retinere, quam, ut cœperas [illegible], eandem remittere: nam ingenui, & liberalis animi mihi viſa eſt, ut [illegible].* De. *Quid [illegible]?* Ch. *Jamne oſtium occluſit Nauſiſtram?* De. *Jam occluſit.* Ch. *O Jupiter! Jam Dii nobis propitii ſunt: filiam reperi cum tuo filio nuptiis junctam uxorem eſſe.* De. *Hem!*

Quo

2

Quo pacto id potuit ? *Ch.* non ſatìs tutus eſt ad narrandum hic locus.
De. At tu intrò abi. *Ch.* heus, ne filii noſtri quidem hoc reſciſcant, volo.

quo modo id potuit fieri ? Ch. *Non ſatìs tutò iſtud in hoc loco recenſere poſſum.* De. *At tu intra domum.* Ch. *Hem, nolo ut ipſi quidem filii noſtri id inaudiant.*

ACTUS V. SCENA IV.

ANTIPHO. PHÆDRIA.

LÆtus ſum, ut ut meæ res ſeſe habent, fratri obtigiſſe quod volt.
Quàm ſcitum eſt, ejuſmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cùm res advorſæ ſient, paulò mederi poſſis ?
Hic ſimul argentum repperit, curâ ſeſe expedivit :
Ego nullo poſſum remedio me evolvere ex his turbis,
Quin, ſi hoc celetur, in metu ; ſin patefit, in probro ſim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi eſſe ſpes oſtenta
Hujuſce habendæ. ſed ubinam Getam invenire poſſum, ut
Rogem, quod tempus conveniendi patris me capere jubeat ?

Utcumque ſe habeant res meæ, ingenti lætitiâ perfundor, quòd Phædriæ fratri patrueli ſucceſſerit ut optabat. Quàm pulchrum & venuſtum eſt ejuſmodi animo concipere cupiditates, quibus ſi aliquid adverſi interveniat, facilè remedium afferre poſſis ? Hic Phædria, ut primùm argentum reperit quòd daret pro amicâ, omni ſolicitudine ſe liberavit : ego nullâ ratione ex his anxietatibus animi me eripere poſſum, ut non, ſi ſecretum hujus rei occultetur, in timore ; ſin manifeſtetur in dedecore & infamiâ verſer. Neque domum redire nunc auderem, niſi mihi ſpes præluceret, me poſſe Phanium illam poſſidere, verùm ubinam Getam reperiam, ut petam ab eo, quod tempus commodum adeundi patris capere mihi ſuadeat ?

ACTUS V. SCENA V.

PHORMIO. ANTIPHO.

Ph. ARgentum accepi : tradidi lenoni : abduxi mulierem :
Curavi, propriâ eâ Phædria ut potiretur : nam emiſſa eſt manu.
Nunc una mihi res etiam reſtat, quæ eſt conficiunda, otium
A ſenibus ad potandum ut habeam : nam aliquot hos ſumam dies.
An. Sed Phormio eſt : quid ais ? *Ph.* quid ? *An.* quidnam nunc facturus Phædria ?

Ph. *Argentum accepi : numeravi Dorioni lenoni : abduxi puellam : ut eam propriam traderem Phædriæ poſſidendam : nam manumiſſa eſt, & libera facta. Nunc mihi etiam una res supereſt peragenda, ſcilicet ut mihi otium ab his ſenibus Demiphone & Chremete concedatur, quò poſſim poculis operam dare : nam aliquot hos dies ſumam ad indulgendum voluptatibus.* An. *Sed Phormio adeſt : Quid ais ?* Ph. *Quid ais ?* An. *Quidnam in præſentiâ facturus eſt Phædria ?*

Quo

Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe velle ſumere? *Ph.* Viciſſim parteis tuas acturus eſt. *An.* quas? *Ph.* ut fugitet patrem:
Te ſuas rogavit rurſum ut ageres, cauſſam ut pro ſe diceres:
Nam potaturus eſt apud me. ego me ire ſenibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, dudum quam dixit Geta;
Ne, cùm hîc non videant me, conficere credant argentum ſuum.
Sed oſtium concrepuit abs te. *An.* vide, quis egreditur. *Ph.* Geta eſt.

quomodo ait ſe velle amori ſuo ſatisfacere? Ph. *Invicem ſuſcepturus eſt partes tuas agendas.* An. *Quas?* Ph. *Ut patris conſpectum fugiat: te rogavit ut rurſum ſuas ageres, cauſam apud patrem ut pro ſe orares: nam apud me compotaturus eſt. ego dicam ſenibus me proficiſci Sunium ad mercatum, ancillulam ut emam, de quâ Geta locutus eſt illis jampridem; ne hîc me non videntes, credant me conſumere argentum ſuum. Sed oſtium domûs tuæ conſtrepuit.* An. *Vide quis exeat.* Ph. *Geta eſt.*

Annotationes.

7 *Parteis tuas acturus.*] Tranſlatum à ſcenicis actoribus. Id eſt, imitaturus eſt.

9 *Sunium.*] Extremum eſt Atticæ promontorium ortum ſpectans, vicum habens ejuſdem nominis, nunc vocatum *Cabo delle Colonne.*

12 *Oſtium concrepuit abs te.*] Id eſt, oſtium domûs tuæ: ut in Andriâ Act. III. Scen. I. *crepuit à Glycerio oſtium.* Sic *fulgor ab auro,* pro *auri fulgor,* Lucretius. *Cicero reus à Milone,* id eſt, *accuſatore Milone.*

ACTUS V. SCENA VI.

Geta. Antipho. Phormio.

Ge. O Fortuna! ô fors fortuna! quantis commoditatibus,
Quàm ſubitò meo hero Antiphoni ope veſtrâ hunc oneràſtis diem!
An. Quidnam hic ſibi volt? *Ge.* noſque amicos ejus exoneràſtis metu.
Sed ego nunc mihi ceſſo, qui non humerum hunc onero pallio;
Atque hominem propero invenire, ut hæc, quæ contigerint, ſciat?
An. Num tu intelligis, hic quid narret? *Ph.* num tu? *An.* nil. *Ph.* tantumdem ego.
Ge. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc ſunt. *An.* heus, Geta. *Ge.* hem tibi.
Num mirum aut novum eſt, revocari, curſum cùm inſtitueris? *An.* Geta.

Ge. *O Fortuna! ô fors fortuna! quantis utilitatibus & bonis ſucceſſibus, quàm repentè hero meo Antiphoni, veſtro auxilio hunc cumulâſtis diem!* An. *Quidnam hic ſibi vult?* Ge. *Noſque ejus amantiſſimos exonerâſtis metu. Sed quid ego cunctor & ceſſo in officio meo, qui non pallium colligo, & in humeros rejicio; Antiphonem feſtinanter quæro, ut hæc quæ acciderint, reſciat?* An. *Ecquid mente percipis, quæ Geta iſte commemoret?* Ph. *Ecquid tu?* An. *Nihil.* Ph. *Tantumdem ego.* Ge. *Ad lenonem hinc pergere volo: ibi in ejus ædibus nunc ſunt: ſcilicet Antipho, & Phædria.* An. *Heus, Geta, audi.* Ge. *Hem, tibi. num mirum aut inſolitum eſt, nos ſiſti & retineri, cùm feſtinare inſtituimus?* An. *Geta.*

Annotatio.

1 *O fors fortuna!*] Fortuna eſt incertus rei exitus: Fors fortuna eſt bona fortuna. Hujus ædes trans Tiberim eſt.

Ge. Pergit

Ge. Pergit herclè. nunquam tu odio tuo me vinces. *An.* non manes?

Ge. Vapula. *An.* Id tibi quidem jam fiet, niſi reſiſtis, verbero.

Ge. Familiariorem oportet eſſe hunc, qui minitat malum.

Sed iſne eſt, quem quæro, an non? ipſus eſt. *Ph.* congredere actutum. *An.* Quid eſt?

Ge. O omnium, quantùm eſt qui vivunt, hominum homo ornatiſſime?

Nam ſine controverſiâ à dîs ſolus diligere, Antipho.

An. Ita velim: ſed, quî iſtuc credam ita eſſe, mihi dici velim.

Ge. Satîn eſt, ſi te delibutum gaudio reddo. *An.* enecas.

Ph. Quin tu hinc pollicitationes aufer, &, quod fers, cedò. *Ge.* oh!

Tu quoque hîc aderas, Phormio? *Ph.* aderam: ſed ceſſas? *Ge.* accipe, hem.

Ut modò argentum dedimus tibi apud forum, rectà domum

Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.

An. Quamobrem? *Ge.* omitto proloqui; nam nihil ad hanc rem eſt, Antipho.

Ubi in gynæceum ire occipio, puer ad me occurrit Mida;

Pone apprehendit pallio, reſupinat: reſpicio: rogo,

Quamobrem retineat me: ait eſſe vetitum intrò ad heram accedere.

Sophrona modò fratrem huc, inquit, ſenis introduxit Chremem;

Eumque nunc eſſe intus cum illis. hoc ubi ego audivi, ad fores

Suſpenſo gradu placidè ire perrexi: acceſſi: adſtiti:

Animam compreſſi: aurem admovi: ita animum cœpi attendere,

Hoc modo ſermonem captans. *An.* euge, Geta. *Ge.* hîc pulcherrimum

Ge. *Pergit ſanè. nunquam tuâ importunitate conſequêris, ut curſum intermittam.* An. *Non hîc manes, Geta?* Ge. *Vapula.* An. *Id ipſum quidem, niſi ſiſtis gradum, tute conſequêris, flagrio.* Ge. *Ex familiâ* [illegible] *hunc eſſe oportet, qui verbera minis* [illegible] *tam familiariter. Sed iſne eſt Antipho, quem quæro, an non? ipſe eſt.* Ph. *Antipho, confeſtim hunc conveni.* An. *Quid eſt?* Ge. *O homo omnium quotquot in terrâ degunt hominum omnibus bonis & fortunis ornatiſſime! nam procul omni dubio dîi te elegerunt, quem* [illegible] *amarent, Antipho.* An. *Utinam ita ſit: ſed cupio mihi referri cauſam,* [illegible] *adduci ad hoc* [illegible]. Ge. *Ecquid tibi ſufficit, ſi te gaudio totum perfundo?* An. *Me enecas.* Ph. *Quin tu ceſſas polliceri, & quod nunciaturus es dicis?* Ge. *Anne hîc præſens quoque fuiſti, Phormio?* Ph. *Fui: ſed nos nimis moraris.* Ge. *Audi igitur,* [illegible] *ut modò argentum tibi ſolvimus apud forum, rectâ viâ domum nos recepimus: interea herus Demipho me miſit ad* [illegible], *Antipho.* An. [illegible] Ge. *Mitto cauſam* [illegible] *Sophrona nutrix* [illegible] *modò, inquit, fratrem* [illegible] *Chremem* [illegible] *admiſit; eumque nunc intus verſari cum illis, hoc poſtquam audivi, ad oſtium* [illegible] *gradu ire perſeveravi: acceſſi: propius* [illegible]*: ſpiritum continui: aurem adhibui:* [illegible] *cœpi, explorans eorum colloquutiones.* An. *Euge, Geta.* Ge. *Hîc loci auribus* [illegible]:

Annotatio.

23 *Gynæceum.*] Eſt ſecretum conclave, quò non datur viris ingreſſus.

Facinus audivi : itaque penè herclè exclamavi gaudio.

Ph. Quod ? *Ge.* quodnam arbitrare ? *An.* neſcio. *Ge.* atqui mirificiſſimum :

Patruus tuus eſt pater inventus Phanio uxori tuæ. *An.* hem !

Quid ais ? *Ge.* cum ejus olim conſuevit matre in Lemno clanculum.

Ph. Somnium : utin' hæc ignoraret ſuum patrem ? *Ge.* aliquid credito,

Phormio, eſſe cauſæ ; ſed me cenſên' potuiſſe omnia

Intelligere extra oſtium, intus quæ inter ſeſe ipſi egerint ?

Ph. Atque herclè ego quoque illam audivi fabulam. *Ge.* imò etiam dabò,

Quò magì' credas. patruus interea inde huc egreditur foras :

Haud multò pòſt cum patre idem recipit ſe intrò denuo :

Ait uterque, tibi poteſtatem ejus habendæ ſe dare :

Denique ego ſum miſſus, te ut requirerem, atque adducerem.

An. Hem ! quin ergo rape me : ceſſas ? *Ge.* fecero. *An.* ô mi Phormio,

Vale. *Ph.* vale Antipho : bene, ita me Dì ament, factum, gaudeo,

Tantam fortunam de improviſo eſſe his datam :

Summa eludendi occaſio eſt mihi nunc ſenes,

Et Phædriæ curam adimere argentariam :

Ne cuiquam ſuorum æqualium ſupplex ſiet.

Nam idem hoc argentum, ita ut datum eſt ingratiis,

Ei datum erit : hoc quî cogam, re ipſâ repperi.

Nunc geſtus mihi voltuſque eſt capiundus novus.

Sed hinc concedam in angiportum hunc proxumum ;

Inde hiſce oſtendam me, ubi erunt egreſſi foras.

Quò me adſimulàram ire, ad mercatum non eo.

itaque propiùs fuit, ut lætitiâ geſtiens exclamarem. An. *Quid audiviſti ?* Ge. *Quodnam opinaris ?* An. *Neſcio quid eſſe poſſit.* Ge. *At certè iſtud ſupra omnia admiratione digniſſimum : patruus tuus Chremes compertus eſt pater Phanio uxori tuæ.* An. *Hem ! quid ais ?* Ge. *Ille (Chremes) conſuetudinem ſecretam habuit aliquam in Lemno cum Phanii matre.* Ph. *Hoc ſomnii figmentum eſt : Illane Phanium potuit non cognoſcere patrem ſuum ?* Ge. *Crede, Phormio, aliquam eſſe cauſam, cur non cognoverit ; ſed an arbitraris me potuiſſe omnia percipere, quæ inter ſe ipſi intus egerint, cùm extra oſtium ſtarem ?* Ph. *Et per Herculem hæc quoque fabula mihi narrata fuit.* Ge. *Quin etiam, quò magìs id verum eſſe credas, hoc inſuper dicam : patruus interea è gynæceo egreſſus : & paulò pòſt illuc cum patre intrò rurſus reverſus eſt : & uterque dixit tibi ſe permittere eam habere uxorem : denique hi me miſerunt te ut inventum ad ſe adducerem.* An. *[illegible] aufer me tecum : quid moraris ?* Ge. *Feſtinemus.* An. *O mi Phormio, vale.* Ph. *Vale, Antipho : bene factum, ita me Dii ament : gaudeo tantam felicitatem repentè eis fortunam immiſiſſe : Præclara nunc ſe mihi dat occaſio [illegible] decipiendi ſenes, & me Phædriæ liberandi de mutuandâ pecuniâ ab amicis & æqualibus, cum multis precibus. nam ut hoc argentum ab [illegible] ſenibus datum eſt, ita Phædriæ datum erit : hoc argentum ut cogam, modum inveni. Nunc geſtus corporis, & vultus de novo componendus eſt mihi, atque immutandus. Sed hinc me conjiciam in angiportum hunc proximum ; poſtea inde hiſce prodibo obvius, ubi exibunt domo ; ut eis dicam me non profecturum eſſe Sunium, quò me ſimulaveram velle proficiſci.*

ACTUS V. SCENA VII.

Demipho. Phormio. Chremes.

De. DIîs magnas meritò gratias habeo, atque ago,
Quando evenêre hæc nobis, frater, proſperè.
Quantùm poteſt, nunc conveniendus Phormio eſt,
Priuſquam dilapidet noſtras triginta minas,
Ut auferamus. *Ph.* Demiphonem, ſi domi eſt,
Viſam: ut quod. *De.* at nos ad te ibamus, Phormio.
Ph. De eâdem hâc fortaſſe cauſſâ. *De.* ita herclè. *Ph.* credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremimi,
Ne non id facerem, quod recepiſſem ſemel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas eſt, tamen
Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mî eſſet fides.
Ch. Eſtne ea ita, ut dixi, liberalis? *De.* oppidò.
Ph. Itaque ad vos venio nuntiatum, Demipho,
Paratum me eſſe: ubi voltis, uxorem date.
Nam omneis poſthabui mihi res, ita utì par fuit,
Poſtquam tantopere id vos velle animum advorteram.
De. At hic dehortatus eſt me, ne illam tibi darem:
Nam qui rumor erit populi, inquit, ſi id feceris?
Olim cùm honeſtè potuit, tum non eſt data:
Nunc viduam extrudi, turpe eſt: ferme eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incuſaveras.
Ph. Satìs ſuperbè inluditis me. *De.* qui? *Ph.* rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempſerim?
Ch. Tum autem Antiphonem video ab ſeſe amittere

De. *Diis meritas verbis gratias ago, atque animo habeo, frater, pro rerum noſtrarum proſpero eventu. Nunc quàm citò poſſimus, ad Phormionem nobis properandum eſt, priuſquam diſperdat noſtras triginta minas, ut eas ab ipſo recipiamus.* Ph. *Viſam, ſi domi eſt, Demiphonem, ut dicam.* De. *At nos ad te ibamus, Phormio.* Ph. *Ob eandem fortaſſe cauſam.* De. *Ita per Herculem.* Ph. *Putavi. Cur ad me ibatis? Riſu digna res eſt: num dubitabitis an id facerem, necne, quod promiſiſſem ſemel? Heus, quantumvis pauperculus ſim, & in tenui re, tamen huc uſque unum hoc quidem præcipuè ſtudui, ut ſervarem fidem.* Ch. *Nunquid tibi virgo viſa fuit ingenii liberalis, & verecundi vultûs, & honeſti?* De. *Admodum.* Ph. *Itaque ad vos venio nunciatum, Demipho, me paratum eſſe ad illam accipiendum: ſi vobis videtur, eam mihi uxorem tradite. Nam huic rei omnes res meas poſtpoſui, & neglexi, uti conveniens fuit, poſtquam tam vehementer id vos cupere perſpexi.* De. *At exinde hic Chremes frater meus diſſuaſit mihi, ne illam tibi darem: nam qui ſermones vulgi ferentur per urbem, inquit, ſi id feceris? Olim cùm honeſtè virgo potuit dari in uxorem, non data fuit: nunc poſtquam nupſit filio tuo Antiphoni, eam privatam ſuo viro, ut viduam ejici invitam turpe eſt: Denique penè omnia me monuit, quæ tutè jampridem coram me præſente redargueras.* Ph. *Satìs arroganter vos me ludificatis.* De. *Quo modo?* Ph. *Quæriſne iſtud? quia ne alteram quidem illam virginem, quæ mihi ſponſa erat, potero uxorem habere. Nam quomodo potero, niſi ſim inſigniter impudens, eam iterum petere, quam reſpuerim?* Ch. *Tu etiam dic; Video præterea Antiphonem impatienter ferre, & non niſi coactum pati*

Annotatio.

4 ***Dilapidet.***] *Dilapidare* eſt bona & ſubſtantiam diſſipare.

Invitum eam, inque. *De.* tum autem video filium
Invitum ſanè mulierem ab ſe amittere.
Sed tranſi ſodes ad forum, atque illud mihi
Argentum jube rurſum reſcribi, Phormio.
Ph. Quodne ego perſcripſi porrò illis, quibus debui?
De. Quid igitur fiet? *Ph.* ſi vis mihi uxorem dare,
Quam deſpondiſti, ducam: ſin eſt, ut velis
Manere apud te illam, hic dos maneat, Demipho:
Nam non eſt æquom me propter vos decipi;
Cùm ego veſtri honoris cauſsâ, repudium alteri
Remiſerim, quæ tantundem dotis dabat.
De. I in malam rem hinc cum iſtâc magnificentiâ,
Fugitive: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeò? *Ph.* irritor. *De.* tune hanc duceres,
Si tibi data eſſet? *Ph.* fac periculum. *De.* ut filius
Cum illâ habitet apud te, hoc veſtrum conſilium fuit.
Ph. Quæſo, quid narras? *De.* quin tu mihi argentum cedò.
Ph. Imò verò uxorem tu cedò. *De.* in jus ambula.
Ph. In jus? enimvero ſi porrò eſſe odioſi pergitis.
De. Quid facies? *Ph.* egone? vos me indotatis modò
Patrocinari fortaſſe arbitramini:
Etiam dotatis ſoleo. *Ch.* quid id noſtrâ? *Ph.* nihil?
Hìc quandam nôram, cujus vir uxorem. *Ch.* hem! *De.* quid eſt?
Ph. Lemni habuit aliam. *Ch.* nullus ſum. *Ph.* ex quâ filiam

eam à ſe abſtrahi. De. *Tum autem filium video impatienter & non niſi coactum ferre, mulierem à ſe abſtrahi. Sed tranſeamus, quæſo, ad forum, Phormio, & triginta illas minas, quas tibi dedi, jube mihi ab argentariis renumerari.* An. *illud petis argentum tibi reddi, quod creditoribus meis per ſcripturam argentariorum reddidi?* De. *Quid igitur hâc re fiet?* Ph. *Si vis uxorem mihi dare, quam ſpopondiſti, eam ducam: ſed ſi ſtatuis ut ſponſa illa apud te maneat, dos illa triginta minarum, quam pro illâ mihi dediſtis, apud me manebit, Demipho: nam iniquum eſt propter vos me damnum pati; & veſtri honoris cauſâ mihi fraudem eſſe, ſi alteram repudiaverim, quæ tantidem dotem mihi afferebat.* De. *Abi in malam crucem cum iſtâ magnificentiâ verborum, quâ ais noſtro honori conſuluiſſe, fugitive: etiamne credis nos latere qui ſis, & quæ facere conſueveris?* Ph. *Ringor indignatione.* De. *Audereſne eam uxorem ducere, ſi tibi traderetur?* Ph. *Experire.* De. *Hoc ſolùm convenerat inter vos, ut in tuis ædibus filius meus habitet cum illâ, non ut ipſam pro uxore haberes.* Ph. *Quæſo, vide quàm ſtulta memoras!* De. *Quin tu argentum mihi redde.* Ph. *Imò verò tu redde uxorem.* De. *In jus te voco.* Ph. *In jus? Si equidem ulteriùs mihi moleſti eſtis.* De. *Quid facies?* Ph. *Egone? vos me patrocinium & defenſionem ſolùm fortaſſe virginum quæ ſine dote ſunt, qualis Phanium eſt, ſuſcipe opinamini: etiam ſoleo mulieribus dotatis opem præbere.* Ch. *Quid hoc noſtrâ refert?* Ph. *Nihil? hîc noveram olim quendam, cujus vir uxorem.* Ch. *Hem!* De. *Quid eſt?* Ph. *Lemni habuit aliam.* Ch. *Perii.* Ph. *Ex quâ filiam genuit,*

ANNOTATIO.

29 *Jube rurſum reſcribi.*] *Scribere* nummos dicuntur creditores pecuniarum, quibus moris erat, ut in argentariorum, apud quos pecunias ſuas collocârant, tabulis expenſum alicui ferrent, & argentario id nomen dictarent. Horatius:

Scribe decem à Nerio: non eſt ſatìs: adde cicutæ
Nodoſi tabulas centum.———

Reſcribere dicebatur debitor; qui mutuam pecuniam reddebat vel per ſe, vel per argentarii ſcripturam, qui in codicem ſuum referebat æs alienum, à debitore creditori eſſe diſſolutum. Reſcribi, ait Donatus, eſt reddi, ſeu per menſæ ſcripturam dari. Horatius;

Putidiùs multò cerebrum eſt, mihi crede, Perilli
Dictantis, quod tu nunquam reſcribere poſſis.

Reſcribere eſt mutuum per ſcripturam menſæ reddere, cùm mandato debitoris, qui pecuniam ſuam apud menſam depoſuerat, menſarius, ſive argentarius ferebat acceptum creditori. Sciendum eſt, veteres apud menſam magnam pecuniæ partem depoſuiſſe. Cùm per argentarium debitor ſolvebat, dicebatur ex menſæ ſcripturâ id fieri. Sin ipſe debitor ſatisfaciebat, dicebatur de domo, vel ex arcâ numerari.

Suſcepit : & eam clam educit. *Ch.* ſepultus ſum.
Ph. Hæc adeò ego illi jam denarrabo. *Ch.* obſecro
Ne facias. *Ph.* oh ! tun' is eras ? *De.* ut ludos facit !
Ch. Miſſum te facimus. *Ph.* fabulæ. *Ch.* quid vis tibi ?
Argentum, quod habes, condonamus te. *Ph.* audio :
Quid vos, malùm, ergo me ſic ludificamini,
Inepti, voſtrâ puerili ſententiâ ?
Nolo, volo : volo, nolo rurſum : cape, cedo :
Quod dictum, indictum eſt : quod modò erat ratum, irritum eſt.
Ch. Quo pacto, aut unde hæc hic reſcivit ? *De.* neſcio :
Niſi, me dixiſſe nemini, id certò ſcio.
Ch. Monſtri, ita me Dì ament, ſimile. *Ph.* injeci ſcrupulum. *De.* hem !
Hiccine ut à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam apertè irridens ! emori herclè ſatiùs eſt.
Animo virili præſentique ut ſis, para.
Vides tuum peccatum eſſe elatum foras ;
Neque jam id celare poſſe te uxorem tuam :
Nunc quod ipſa ex aliis auditura ſit, Chreme,
Id noſmet indicare placabilius eſt.
Tum hunc impuratum poterimus noſtro modo
Ulciſci. *Ph.* at at, niſi mihi proſpicio, hæreo :
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
Ch. At vereor ut placari poſſit. *De.* bono animo es :
Ego redigam vos in gratiam : hóc fretus, Chreme,
Cùm è medio exceſſit, unde hæc ſuſcepta eſt tibi.
Ph. Itane mecum agitis ? ſatìs aſtutè aggredimini :
Non herclè ex re iſtius me inſtigâſti, Demipho.
An tu, ubi quæ libitum fuerit, peregrè feceris,
Neque hujus ſis veritus fœminæ primariæ,
Novo modo ei quin faceres contumelias ;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum ?
Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
Ut ne reſtinguas, lacrumis ſi exſtillaveris.
De. Malum, quod iſti Dì, Deæque omnes duint.

& eam ſecretò educat. Ch. *Interii.* Ph. *Hæc prolixè illi renunciabo.* Ch. *Per Deos te obteſtor ne facias.* Ph. *Ho ! an tute is eras ?* De. *Quàm nos ludibrio habet !* Ch. *Miſſum te facimus.* Ph. *Fabulæ & mendacia ſunt veſtræ pollicitationes.* Ch. *Quid petis ampliùs ? argentum quod à nobis habes, tibi remittimus, & concedimus liberationem jus obligationis.* Ph. *Audio : acquieſco veſtræ ſententiæ : quid ergo, malùm ! me ſic per laſciviam luditis, ſtulti, levibus inſtar puerorum promiſſis ? nolo, volo : volo, nolo rurſum : cape, cedo : quod modò probatum & fixum erat, ſtatim improbatum eſt.* Ch. *Quo modo, aut à quibus iſtud inaudivit, & ſcire potuit ?* De. *Ignoro : unum ſcio, nulli hominum me hoc ſecreti detexiſſe.* Ch. *Iſtud, ita dii mihi faveant, prodigii inſtar eſt.* Ph. *Injeci ſcrupulum hominibus.* De. *Hoccine fiet, ut à nobis hanc ingentem ſummam pecuniæ extorqueat ? mori, per Herculem, omnino, potiùs eſt. Oſtende ergo te animoſum, & fortem, ſicut virum decet. Cernis culpam tuam in vulgus delatam eſſe, & manifeſtatam ; neque te eam uxori tuæ celare jam poſſe : nunc illud commodius, & validius erit ad placandam Nauſiſtratam, ſi illi referamus noſmet ipſi, quod alii ei nunciaturi ſunt. hoc pacto etiam de hoc flagitioſo, & omni ſcelere contaminato, noſtro arbitrio ultionem ſumere poterimus.* Ph. *At, at, niſi ſaluti meæ caveo, in ea difficultate involvendus & implicandus ſum, ut inde ægrè me expediam : Hi tanquam gladiatores adverſi in me tendunt, audaci & pertinaci ad exitium meum animo.* Ch. *At metuo ut Nauſiſtrata mitigari & ſedari poſſit.* De. *Securus eſto : ego vos in concordiam reducam, & in gratiam reconciliabo : hóc confiſus, quòd hæc mulier è vivis abiit, ex quâ hanc virginem ſuſcepiſti.* Ph. *Itane vos igitur erga me geritis ? Satis me callidè adorimini ſcilicet : Per Herculem, Demipho, non eſt utile iſti Chremeti nec commodum, quòd me irritaſti. At tu verò, Chreme, poſtquam peregrè in Lemno agens libidini tuæ ſatisfeceris, nec te quidquam puduerit fœminæ uni ex primariis novo modo facere injuriam ; nunc venias purgatum precibus flagitia tua ? Talibus ego illam dictis ita inflammatam irâ in te reddam, ut ne reſtinguas, etiam ſi totus lachrymis liquefactus ſtillatim fluas.* De. *Malum, quod dii, deæque omnes à nobis avertant, & in iſtum vertant.*

Tantâne

Tantâne affectum hominem quemquam eſſe audaciâ ?
Non hoc publicitus ſcelus hinc deportarier
In ſolas terras ? *Ch.* in id redactus ſum loci,
Ut neſciam prorſûs, quid agam cum illo. *De.* ego ſcio :
In jus eamus. *Ph.* in jus ? huc, ſi quid lubet.
De. Aſſequere, ac retine, dum huc ego ſervos evoco.
Ch. Enim ſolus nequeo : accurre huc. *Ph.* una injuria eſt
Tecum. *Ch.* lege agito ergo. *Ph.* altera eſt tecum, Chreme.
De. Rape hunc. *Ph.* itane agitis ? enimverò voce eſt opus :
Nauſiſtrata, exi. *Ch.* os opprime. *De.* impurum vide,
Quantùm valet. *Ph.* Nauſiſtrata, inquam. *Ch.* non taces ?
Ph. Taceam ? *De.* niſi ſequitur, pugnos in ventrem ingere.
Ph. Vel oculum exclude, eſt ubi vos ulciſcar probè.

An quiſquam tantâ audaciâ præditus inveniri poteſt ? Nonne hæc peſtis, hic ſceleſtus dignus eſt, qui publico decreto in extremas & deſertas terras amandetur ? Ch. *In eo ſtatu ſitus ſum, ut ignorem omnino quomodo mihi agendum ſit cum illo.* De. *At ego non ignoro : In jus, ad prætorem eamus.* Ph. *In jus ? in hanc Chremetis domum, ſi libet iſtud.* De. *Chreme, hunc aſſequere, & contendentem ad domum tuam retrahe, atque inhibe, dum ego huc ſervos accieo.* Ch. *Huc accurre ; nam ſolus ego hunc retinere non poſſum.* Ph. *Una mihi tecum injuriæ actio eſt, pro contumeliâ quam mihi facis, Demipho.* Ch. *Lege agi igitur.* Ph. *Altera eſt tecum, Chreme.* De. *Rape hunc in jus renitentem.* Ph. *Itane malè mecum agitis ? certè opus eſt ut clamitem : Nauſiſtrata, foras egredere.* Ch. *Occlude os illi.* De. *Vide quantum roboris & virium flagitioſus habet.* Ph. *Nauſiſtrata, inquam, te evoco.* Ch. *Non taces ?* Ph. *Cur taceam ?* De. *Niſi ſequitur, pugnis huic ventrem tunde.* Ph. *Vel oculum exſculpe, eſt mihi occaſio & facultas vos ulciſcendi probè.*

ACTUS V. SCENA VIII.

NAUSISTRATA. CHREMES. PHORMIO. DEMIPHO.

Na. QUIS nominat me ? *Ph.* hem ! *Na.* quid iſtuc turbæ eſt, obſecro.
Mi vir ? *Ph.* hem ? quid nunc obticuiſti ? *Na.* quis hic homo eſt ?
Non mihi reſpondes ? *Ph.* hiccine ut tibi reſpondeat,
Qui herclè, ubi ſit, neſcit ? *Ch.* cave iſti quidquam creduas.
Ph. Adi : tange : ſi non totus friget, me eneca.
Ch. Nihil eſt. *Na.* quid ergo eſt ? quid iſtic narrat ? *Ph.* jam ſcies.
Auſculta. *Ch.* pergin' credere ? *Na.* quid ego, obſecro,
Huic credam, qui nihil dixit ? *Ph.* delirat miſer

Na. *Quis me vocat ?* Ch. *Hem !* Na. *Quis iſte tumultus ? quæ rixa ? quæſo, mi vir, dicito.* Ph. *Hem, quid nunc obmutuiſti ?* Na. *Quis hîc homo eſt ? nihil reſpondes ?* Ph. *Quomodo tibi reſpondeat iſte, qui per Herculem ita attonitus eſt, ut in quo loco ſtat, non cognoſcat ?* Ch. *Vide ne iſti quidquam credas.* Ph. *Accede ad illum : tange : ſi non totus frigore riget, nihil cauſæ dico, quin me occidas.* Ch. *Nihil eſt.* Na. *Quid ergo eſt ? quid iſte recitat ?* Ph. *Jam diſces : attentè me audi.* Ch. *Perſiſtiſne, uxor, iſti credere ?* Na. *Quid ego, cedò, huic credam, qui nondum ullum verbum loquutus eſt ?* Ph. *mente errat & inſanit præ metu.*

Timore. *Na.* non pol temerè eſt, quòd tu tam times.
Ph. Egon' timeo? *Ph.* rectè ſanè: quando nihil times,
Et hoc nihil eſt, quod dico ego, tu narra. *De.* ſcelus!
Tibi narret? *Ph.* eho tu, factum eſt abs te ſedulò
Pro fratre. *Na.* mi vir, non mihi narras? *Ph.* at. *Na.* quid, at?
Ph. Non opus eſt dicto. *Ph.* tibi quidem: at ſcito huic opus eſt.
In Lemno. *Ph.* hem! quid ais? *De.* non taces? *Ph.* clam te. *Ph.* hei mihi!
Ph. Uxorem duxit. *Na.* mi homo, dî meliùs duint.
Ph. Sic factum eſt. *Na.* periî miſera! *Ph.* & inde filiam
Suſcepit jam unam, dum tu dormis. *Ph.* quid agimus?
Na. Pro dî immortales! facinus indignum, & malum!
Ph. Hoc actum eſt. *Na.* an quidquam hodie eſt factum indignius?
Qui mihi, ubi ad uxores ventum eſt, tum fiunt ſenes.
Demipho, te appello; nam me cum hoc ipſo diſtædet loqui.
Hæccine erant itiones crebræ, & manſiones diutinæ
Lemni? hæccine erat, quæ noſtros fructus minuebat, vilitas?
De. Ego, Nauſiſtrata, eſſe in hâc re culpam meritum non nego?
Sed eam, quæ ſit ignoſcenda. *Ph. verba fiunt mortuo.*
De. Nam neque negligentiâ tuâ, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus ferè abhinc annos quindecim mulierculam

Na. *Per Pollucem non ſine cauſsâ eſt, quòd tantùm metuis.* Ch. *Egone metuo?* Ph. *Rectè ſanè: quando ergo nihil metuis, nihilque eſſe dicis, quod ego illi mox dicturus ſum, tu ipſemet illi recenſe.* De. *Sceleſte, ex tuâ voluntate ille recenſeat?* Ph. *Eho tu, egregiè & ſtrenuè te geſſiſti in defendendo fratre, dum me offendis.* Na. *Mi vir, ecquid mihi recitas, quod hic ait?* Ch. *At.* Na. *Quid, at?* Ch. *Non opus eſt hoc referre.* Ph. *Tibi quidem non opus eſt, ut referatur; ſed opus eſt, ut illa reſciat. In Lemno cùm eſſet.* Ch. *Hem! quid ais?* De. *An non taces?* Ph. *Te ignara & inſcia.* Ch. *Hei mihi!* Ph. *Uxorem duxit.* Na. *Mi homo, ſpero non ita eſſe, ut ait: diî meliùs eſſe velint.* Ph. *Sic factum eſt.* Na. *Periî miſera!* Ph. *Et ex eâ genuit jam unam filiam, dum tu ſecura es & ſola dormis.* Ch. *Heu quid agam?* Na. *Proh diî immortales, facinus flagitioſum & pernicioſum!* Ph. *Tamen hoc factum eſt.* Na. *An quidquam hoc tempore factum eſt turpius, magìs ignominioſum, ac probroſum ab homine ullo? Nempe cùm ad uxores accedunt, tum mihi fiunt debiles & infirmi ſenes. Demipho, te alloquor; nam me cum iſto ſermonem conferre nimiùm tædet, & faſtidioſum eſt. Hæne erant ideo frequentes profectiones, & diuturnæ Lemni commorationes? hæcne erat vilitas annonæ, quam dictitabat minuere pretia fructuum noſtrorum?* De. *Ego, Nauſiſtrata, non inficior culpam in hâc re à Chremete meritò ejus admiſſam eſſe; ſed talem, quæ ſit condonanda ex omnium ſententiâ.* Ph. *Hæc verba in gratiam Chremetis, ad placandam Nauſiſtratam facere, eſt mortuo verba facere.* De. *Nam neque id fecit, quòd te negligeret, neque quòd te odio haberet: ſed vino captus ferè ſunt anni quindecim, cùm mulierculam*

A N N O T A T I O N E S.

11 *Scelus.*] Id eſt, ſceleſtus.

16 *Duint.*] Id eſt, dent.

Eam

Eam compreſſit unde hæc nata eſt, neque poſtilla unquam attigit.
Ea mortem obiît : è medio abiît, qui fuit in re hâc ſcrupulus.
Quam ob rem te oro, ut alia facta tua ſunt, æquo animo hoc feras.
Na. Quid ego æquo animo? cupio miſera in hâc re jam defungier.
Sed quid ſperem? ætate porrò minùs peccaturum putem?
Jam tum erat ſenex, ſenectus ſi verecundos facit.
An mea forma atque ætas nunc magìs expetenda eſt, Demipho?
Quid mihi hîc affers, quamobrem expectem, aut ſperem porrò non fore?
Ph. Exequias Chremeti, quibus eſt commodum, ire jam tempus eſt.
Sic dabo : age nunc, Phormionem, qui volet, laceſſito :
Faxo tali eum mactatum, atque hic eſt, infortunio.
Redeat ſanè in gratiam : jam ſupplicii ſatìs eſt mihi.
Habet hæc, ei quod, dum vivat, uſque ad aurem obganniat.
Na. At meo merito credo : quid ego nunc commemorem, Demipho,
Singulatim, qualis ego in iſtum fuerim? *De.* novi æquè omnia
Tecum. *Na.* merito hoc meo videtur factum? *De.* minimè gentiùm :
Verùm, quando jam accuſando fieri infectum non poteſt,
Ignoſce : orat ; confitetur ; purgat : quid vis ampliùs?
Ph. Enimvero, prius quàm hæc dat veniam, mihi proſpiciam & Phædriæ.

gravidam fecit unde hæc virgo genita eſt, neque poſtea unquam cum illâ rem habuit, eadem è vitâ deceſſit : morte ſublata eſt, quæ ſi viveret difficultates & diſſidia afferre poſſet. Quapropter te obſecro, quæ tua eſt ſolita benignitas & facilitas, ut hoc etiam patienter feras. Na. *Quid? me patienter id ferre? utinam in hâc tam atroci injuriâ, omnibus defuncta eſſem, & libera in poſterum; ut deſineret, & finem faceret Chremes mihi moleſtias exhibere; ſed quid melius expectem ab illo? An propter ætatem minùs eum libidini deditum iri opinor? At jam tum erat ſenex; ſi quidem ſenectus homines à peccando abſterrere per verecundiam debet. An mea pulchritudo atque ætas præſens magìs quàm antea eum alliciet in amorem, Demipho? quid mihi proponis, quamobrem expectem eum ulteriùs ad libidinem non rediturum?* Ph. *Exequias funeris Chremetis proſequi ſi quibus vacat, jam tempus eſt celebrare. Sic dabo exercitum, & opprobriis expoſitum : Age, age nunc, ſi cui libeat, Phormionem irritato : faciam ut tali, atque hic, augeatur ærumnâ, & calamitate. reconcilietur ſanè nunc in gratiam : jam ſatìs hæc ultio mihi ſufficit : habet à me hæc Nauſiſtrata quod ei, dum ſtabit in vitâ, ad aurem occinat & obmurmuret.* Na. *An ita fortaſſe de eo merueram, ut ſic mecum ageret! credo verò. Quid nunc ego minutatim tibi narrem, qualem ego erga eum me geſſerim?* De. *Probè id ſcio tecum pariter.* Na. *An tibi videor digna fuiſſe hâc contumeliâ?* De. *Minimè omnium : verùm cùm hæc illius culpa criminationibus, & increpationibus infecta reddi non poteſt, condona illi : obſecrat, confitetur ſe deliquiſſe, poſtulat ut ſuam purgationem, & ſatisfactionem accipias : quid exigis ampliùs?* Ph. *Equidem, priuſquam hæc ſe ignoſcere marito culpam pronunciet, mihi præcavendum & Phædriæ.*

ANNOTATIONES.

37 *Exequias ire.*] Quemadmodum dicimus *ire inficias*, pro inficiari, ſic *ire exequias* antiqui dicebant. Hâc formula exequiæ indicebantur ; L. Titius vixit : L. Titio exequias ire quoi (pro cui) commodum eſt jam tempus eſt : ollus (pro ille) effertur.

39 *Mactatum infortunio.*] *Macto* verbum eſt ſumptum à ſacris. Dictum putant, quaſi *magìs aucto*, id eſt, augeo ; nam priuſquam victimam immolarent, thus, aut vinum ſuper eam fundebant ; unde mactam illam dicebant, quaſi magis auctam. Mactare morte, ſupplicio, damno, infortunio dicitur per metaphoram.

Heus,

Heus, Nauſiſtrata, priùs quàm huic reſpondes temerè, audi. *Na.* quid eſt?
Ph. Ego minas triginta ab iſto per fallaciam abſtuli.
Eas dedi tuo gnato. is pro ſuâ amicâ lenoni dedit.
Ch. Hem, quid ais? *Na.* adeòn' indignum tibi videtur, filius
Homo adoleſcens unam ſi habet amicam, tu uxores duas?
Nil pudere? quo ore illum objurgabis? reſponde mihi.
De. Faciet, ut voles. *Na.* imò ut meam jam ſcias ſententiam:
Neque ego ignoſco; neque promitto quidquam; neque reſpondeo,
Priùs quàm gnatum video. ejus judicio permitto omnia. is
Quod jubebit, faciam. *Ph.* mulier ſapiens es, Nauſiſtrata.
Na. Satîn' id eſt tibi? *Ph.* imò verò pulcrè diſcedo & probè,
Et præter ſpem. *Na.* tu tuum nomen dic quod eſt. *Ph.* mihin? Phormio;
Veſtræ familiæ herclè amicus, & tuo ſummus Phædriæ.
Na. Phormio, at ego Æcaſtor poſthac tibi quod potero, & quæ voles,
Faciamque & dicam. *Ph.* benignè dicis. *Na.* Pol meritum eſt tuum.
Ph. Vîn' primum hodie facere, quod ego gaudeam, Nauſiſtrata,
Et quod tuo viro oculi doleant? *Na.* cupio. *Ph.* me ad cœnam voca.
Na. Pol verò voco. *De.* eamus intrò hinc. *Ch.* fiat: ſed ubi eſt Phædria,
Judex noſter? *Ph.* jam hîc faxo aderit. Ω Vos valete, & plaudite.

Calliopius recenſui.

Heus, Nauſiſtrata, priuſquam huic ſubitò incogitans reſpondeas, audi me. Na. *Quid eſt?* Ph. *Ego minas triginta per dolum à marito tuo expiſcatus ſum. eas dedi tuo filio. is pro ſuâ amicâ lenoni dedit.* Ch. *Hem, quid ais?* Na. *Adeòne hoc malefactum, & grave delictum putas, ſi filius adoleſcens habet unam amicam, cùm tu uxores duas habeas? nihil te pudet? quâ fronte illum culpæ argues? Reſponde mihi.* De. *Faciet ut tibi libuerit.* Na. *Imò jam ut non ignores quid conſtituerim facere: neque ego veniam do; neque ullo promiſſo me obligo; neque reſponſo quidquam aſſevero, priuſquam filium meum videro eum arbitrum omnium controverſiarum facio. quod judicabit ratum habebo & confirmabo.* Ph. *Sapis, Nauſiſtrata, & rectè cenſes.* Na. *Satiſne id tibi hoc eſt, atque ex æquitate conſtitutum?* Ph. *Imò verò egregiè, & abunde, ſupraque omnem ſpem ſatis factum eſt; itaque lætus & contentus hinc abeo.* Na. *Tu verò dic mihi, quod tibi nomen eſt?* Ph. *Mihine? Phormio nomen eſt, familiæ veſtræ quidem amicus, & tuo filio Phædriæ amiciſſimus.* Na. *At ego, Phormio, per Caſtorem poſthac, tui causâ, quoad ejus potero, & quæ petes, faciamque & dicam.* Ph. *Prolixè & liberaliter loqueris.* Na. *Per Pollucem ad hoc meritum tuum me adducit.* Ph. *Viſne primùm hodie facere, quod mihi pergratum erit, & oculis mariti tui moleſtum atque ægrum?* Na. *cupio.* Ph. *Ad cœnam me invita.* Na. *Per Pollucem ſanè te invito.* De. *Hinc intrò eamus.* Ch. *Ita fiat: ſed ubi eſt Phædria arbiter, & judex noſter?* Ph. *Mox efficiam ut præſto ſit. Vos valete, & plaudite.*

Calliopius recenſui.

P. TERENTII

CARTHAGINIENSIS AFRI

H E C Y R A.

Acta ludis Romanis Julio Cæſare, Cn. Cornelio Dolabellâ Ædilibus Curulibus. Non eſt peracta tota. Modos fecit Flaccus Claudii, tibiis paribus; Cn. Octavio, T. Manlio Conſulibus. Relata eſt iterum ludis funebribus. Relata eſt tertiò, Q. Fulvio, L. Marcio ædilibus curulibus.

Explicatio hujus didaſcaliæ (ita dicitur præmonitio docens aliquid) petenda eſt ab explicatione ſuperiorum.

PERSONÆ HECYRÆ.

BACCHIS, meretrix. A Baccho.
LACHES, ab ἔλαχον, id eſt, ſortitus ſum.
MYRRHINA, à μυῤῥίνη, myrtus.
PAMPHILUS, à πᾶς & φίλος, omnibus charus.
PARMENO, παρὰ τῷ δεσπότῃ μένων, apud dominum manens.
PHIDIPPUS, à φειδὼ, parſimonia, & ἵππος, equus.
PHILOTIS, à φιλότης, amicitia.
PHILUMENA, quaſi φιλȣμένη, amata.
SOSIA, à σώζεσθαι, ſervari, quòd ſervi ſervantur in bello.
SOSTRATA, à σώζειν, ſervare: & στράτος, exercitus.
SYRA, à natione.

ARGUMENTUM.

PAMPHILUS Lachetis & Soſtratæ filius, cùm noctu ad Bacchidem meretricem iret temulentus, Philumenam Phidippi & Myrrhinæ filiam in viâ per vim compreſſit, & detracto ei annulo, per tenebras effugit, ſic ut neuter alterum cognoſceret. Paulò pòſt eadem Philumena, quæ ex ipſo erat gravida, uxor ei datur; ſed propter Bacchidem, quam deperibat, duobus menſibus ne quidem eam attigit. Cùm autem Bacchis irata propter ejus nuptias, minùs quàm ſolebat, obſequens eſſet, eam reliquit, & ingentem uxoris amorem concepit. Interea accidit ut iter Pamphilo in Imbrum eſſet, unde cùm poſt aliquod tempus reverteretur, ita ſors tulit, ut quo die Athenas appuliſſet, Philumena partu levaretur, itaque videndi eam cupidus, ſubitò ad eam ingreſſus eſt, ſed & peperiſſe eam deprehendit: cùm autem ab eâ ſeceſſiſſet, nullam afferens cauſam, Laches ſuſpicatus eſt eum adhuc Bacchidis amore impeditum, eâ de cauſâ ab uxore abhorrere: accerſitam igitur Bacchidem objurgat; ea cùm ſe purgaret, annulum habebat in digito, quem olim Philumenæ ereptum ſibi dederat Pamphilus. Is annulus effecit, ut vitiatam eſſe ab ipſo Pamphilo Philumenam cognoſceretur. Lætus Pamphilus & uxorem & filium accipit.

C. SULPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

UXorem duxit Pamphilus Philumenam;
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Ejuſque per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ.
Dein profectus in Imbrum eſt: nuptam haud attigit.
Hanc mater utero gravidam, ne id ſciat ſocrus,
Ut ægram ad ſe transfert: revertit Pamphilus:
Deprehendit partum: celat: uxorem tamen
Recipere non volt. Pater incuſat Bacchidis
Amorem; dum ſe purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ fortè agnoſcit Myrrhina.
Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

Pamphilus, Lachetis & Soſtratæ filius, accipit in uxorem Philumenam, Phidippi & Myrrhinæ filiam; quam quondam ignotam compreſſit in viâ, & cujus annulum, quem eripuit ei, donaverat Bacchidi meretrici, quam amabat. Deinde in Imbrum inſulam navigavit, nuptam uxorem Bacchidis amore captus non attigit. Hanc Myrrhina mater cùm ſciret prægnantem eſſe, ægrotam eſſe ſimulans ex ædibus Lachetis ad ſe ducit, ne ſocrus Soſtrata eam eſſe gravidam cognoſcat: redit ex Imbro inſulâ Pamphilus, deprehendit uxorem peperiſſe, & rem occultat, uxorem tamen, ignorans eam ex ſe peperiſſe, recipere recuſat. Pater ejus Laches culpam confert in Bacchidem: dum ſe excuſat Bacchis, fortè accidit ut Myrrhina annulum agnoſceret, quem gerebat filia, cùm ſtuprum ei illatum fuit. Uxorem cum filio recipit Pamphilus.

c

PRO-

PROLOGUS.

HEcyra eſt huic nomen fabulæ : hæc cùm data
Eſt nova, novum intervenit vitium &
calamitas,
Ut neque ſpectari, neque cognoſci potuerit :
Ita populus ſtudio ſtupidus in funambulo
Animum occupârat. nunc hæc planè eſt pro novâ :
Et is, qui ſcripſit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum poſſet vendere.
Alias cognôſtis ejus : quæſo hanc noſcite.

Hecyra nominatur hæc fabula : tunc cùm nova exhibita eſt, fortuito vitio & calamitate factum eſt, ut neque ſpectare, neque cognoſci potuerit vel ex ſcenæ apparatu, vel ex perſonarum actione : ita populus ſtupens admiratione funambuli, in eo ſpectando animo defixus fuerat. nunc hæc fabula Hecyræ tanquam nova datur, ut quæ acta non fuit : & poëta, qui hanc fecit, noluit poſt ſpectaculum funambuli, denuo eam introducere in ſcenam, ut iterum pro novâ eam hiſtrionibus venderet. Alias poëta fabulas notas habetis, hanc precor ut noſcatis : attentè ſpectate.

ALTER PROLOGUS.

ORator ad vos venio ornatu prologi :
Sinite exorator ſim ; eodem ut jure uti ſenem
Liceat, quo jure ſum uſus adoleſcentior ;
Novas qui exactas feci ut inveteraſcerent ;
Ne cum poëtâ ſcriptura evaneſceret.
In his, quas primùm Cæcilii didici novas,
Partim ſum earum exactus ; partim vix ſteti.
Quia ſciebam dubiam fortunam eſſe ſcenicam,
Spe incertâ certum mihi laborem ſuſtuli.
Eaſdem agere cœpi, ut ab eodem alias diſcerem
Novas ſtudioſè, ne illum ab ſtudio abducerem.
Perfeci ut ſpectarentur : ubi ſunt cognitæ,
Placitæ ſunt : ita poëtam reſtitui in locum,
Propè jam remotum injuriâ advorſariûm
Ab ſtudio, atque ab labore, atque arte muſicâ.
Quòd ſi ſcripturam ſpreviſſem in præſentiâ, &
In deterrendo voluiſſem operam ſumere,
Ut in otio eſſet, potiùs quàm in negotio ;
Deterruiſſem facilè, ne alias ſcriberet.
Nunc quid petam, meâ cauſsâ, æquo animo attendite.

Orator legatus à grege hiſtrionum ad vos, ſpectatores, venio in veſtitu prologi ; per vos liceat mihi exoratorem eſſe impetrando ea, quæ poſtulo ; permitte mihi Lucio Ambivio actori comico uti eâdem facultate, nunc cùm ſenex ſum, quâ uti mihi licuit, cùm adoleſcens fui ; qui feci ut comœdiæ novæ Cæcilii poëtæ, licet expulſæ viverent, & ad vetuſtatem pervenirent ſæpius deinceps actæ, & probatæ ; ne cùm poëtâ poëma caducum fieret, & periret. In Cæcilii comœdiis, quas novas primùm recitavi, partim eas agens ſum rejectus ; partim vix potui fabulam peragere. Quoniam verò videbam fortunam ſcenæ ancipitem eſſe, & periculoſam ; ideo in ſpe incertâ certum laborem ſubii. eaſdem Cæcilii comœdias, quæ excluſæ fuerant, agendas ſuſcepi, ut alias ejuſdem novas recitandas diſcerem accuratè : effecique ut populus eas ſpectaret, probaretque ; ne ille deterritus à ſtudio ſcribendi fabulas alias abſtraheretur : ubi ſpectatæ ſunt, & intellectæ, gratæ & acceptæ populo fuerunt : ita poëtam Cæcilium in priſtinum ſtatum, & æſtimationem reduxi, qui penè rejectus & repulſus fuerat, iniquitate inimicorum abs ſtudio, induſtriâ, atque arte poëticâ. Quòd ſi Cæcilii fabulas excluſas à ſcenâ agere iterum neglexiſſem, tunc cùm primùm editæ fuerunt, & in dehortando eum à labore, ut in otio potiùs ageret, quàm in tanto labore ſtudii ; facili negotio eum ab aliis comœdiis faciendis avertiſſem. Nunc quid poſtulem, rogo vos ut mei gratiâ, favente & placido animo advertatis.

ANNOTATIONES.

1 *Hecyra.*] Ἑκυρὰ, ſignificat *ſocrum.*

2 *Novum intervenit vitium.*] Vitio creati dicuntur conſules & magiſtratus, ſi cœptis comitiis, tonitru ſuperveniſſet, ſi quis morbo Herculeo correptus concidiſſet, aut ſi alia legitima omiſſa fuiſſent : nam comitia his caſibus dirimenda erant : aliter tota actio vitioſa, & inauſpicata cenſebatur.

Hecyram

Hecyram ad vos refero, quam mihi per ſilentium
Nunquam agere licitum eſt, ita eam oppreſſit calamitas.
Eam calamitatem voſtra intelligentia
Sedabit, ſi erit adjutrix noſtræ induſtriæ.
Cùm primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eòdem acceſſit expectatio :
Comitum conventus, ſtrepitus, clamor mulierum
Fecêre, ut ante tempus exirem foras.
Vetere in novâ cœpi uti conſuetudine,
In experiundo ut eſſem : refero denuo ;
Primo actu placeo. cùm interea rumor venit,
Datum iri gladiatores : populus convolat :
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
Ego interea meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla eſt : otium & ſilentium eſt.
Agendi tempus mihi datum eſt : vobis datur
Poteſtas condecorandi ludos ſcenícos.
Nolite ſinere per vos artem muſicam
Recidere ad paucos : facite, ut veſtra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix adjutrixque ſit.
Si nunquam avarè ſtatui pretium arti meæ,
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maxumum,
Quàm maxumè ſervire veſtris commodis ;
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium ſuum, & ſe in voſtram commiſit fidem,
Ne eum circumventum iniquè iniqui irrideant.
Meâ cauſsâ cauſſam hanc accipite, & ſilentium
Date, ut libeat ſcribere aliis, mihique ut diſcere
Novas expediat, poſthac pretio emptas meo.

Hecyram comœdiam in ſcenam reduco, quam mihi exhibere cum favente ſilentio nunquam conceſſum eſt; tantum eam obruit infortunium. Iſtud infortunium veſtra prudentia, & ad eam comœdiam cognoſcendam attentio placabit, ſi noſtræ diligentiæ opem afferat. Simul atque eam coram populo recitare cœpi, pugiles gloriæ cupidi, populus magnâ expectatione & ingenti ſtudiis concitatus ſpectandi funambuli, concurſus eorum qui in noſtro ſunt comitatu, tumultus, vociferatio mulierum, me coëgerunt egredi, ante completam fabulæ actionem, extra theatrum. Cœpi uti antiquâ conſuetudine, quâ uſus fui in Cæcilii fabulis, in novâ Terentii comœdiâ Hecyra, ut in periculo faciendo inſiſterem, & tentare perſeverarem : iterum Hecyram comœdiam introduco in theatrum : primo actu gratus ſum, & acceptus. quum interea ſermo ſpargitur exhibitum iri gladiatores : Fit ſubitus populi concurſus, turbæ excitantur, vociferantur, certant propter locum : ego interea, dum hæc fierent, non potui defendere locum in quo ipſe agebam. Nunc tumultuatio nulla eſt, tranquillitas & taciturnitas obſervantur, occaſio opportuna recitandi ab ædilibus mihi præbetur : vobis licet ludos theatrales, qui in ſcenâ aguntur, cohoneſtare favore ſilentii veſtri. Nolite committere, ut ars poëtica paucos artifices peritos habeat, & ad paucos perveniat : concedite mihi ſubſidium veſtrum & præſidium, dum enixè laboro in juvando poëtas eorumque ſtudio. Si nunquam avarè arti meæ æſtimationem & indicationem feci, & mihi perſuaſi lucrum iſtud eſſe ampliſſimum, veſtris utilitatibus, & emolumentis atque oblectamentis inſervire: permittite me hoc à vobis precibus obtinere, ne eum deluſum improbi improbè ludibrio habeant, qui ſtudium & operam artis ſuæ mihi tuendam, & ſe fidei & favori veſtro protegendum dedit. Mei gratiâ, cauſam poëtæ Terentii ſuſcipite defendendam, & linguis favete, ut alii poëtæ quoque libenter ſtudeant componendis comœdiis, mihique conducat novas memoriæ mandare & addiſcere, quas pecuniæ meæ æſtimatione à poëtâ comparaverim.

ACTUS

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS. SYRA.

Ph. PER pol quàm paucos reperias meretricibus
Fideleis evenire amatores, Syra.
Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi,
Quàm ſanctè, ut quivis facilè poſſit credere,
Nunquam illâ vivâ ducturum uxorem domum:
En! duxit. *Sy.* ergo propterea te ſedulò
Et moneo, & hortor, ne cujuſquam miſereat,
Quin ſpolies, mutiles, laceres, quemque nacta ſis.
Ph. Utin' eximium neminem habeam? *Sy.* neminem:
Nam nemo illorum quiſquam, ſcito, ad te venit,
Quin ita paret ſeſe, abs te ut blanditiis ſuis
Quàm minimo pretio ſuam voluptatem expleat.
Hiſcine tu, amabo, non contrà inſidiabere?
Ph. Tamen eandem pol eſſe omnibus, injurium eſt.
Sy. Injurium eſt autem ulciſci advorſarios?
Aut quâ viâ captent te illi, eâdem ipſos capi?
Eheu me miſeram! cur non aut iſtæc mihi
Ætas & forma eſt, aut tibi hæc ſententia?

Ph. *Perquam raros aliquis inveniat, meretricibus amatores conſtantis fidei contingere, Pollucem teſtor, Syra. Etiam hic Pamphilus quoties jurejurando fidem obligabat Bacchidi, & religiosè promittebat (ut quilibet facilè ſibi perſuaderet eum certa dicere) nunquam ſe ullam mulierem, dum illa viveret, in uxorem accepturum: ecce! accepit tamen.* Sy. *Propterea igitur te commonefacio, & adhortor, ne cujuſvis amatoris miſeratio te moveat, quominus cum omnibus opibus exuas, diminuas, dilanies, quicunque ad te veniet.* Ph. *Mihine ſuades ne ullum mihi ſeligam præcipuum, dilectum mihi, cui ne quidem parcam?* Sy. *Alio neminem: nam ita habeto, nullus ex illis te adit, quin ita ſe diſponat, ut ſermonibus blandis libidinem ſuam ex te quàm admodum modicâ mercede ſatiet. Talibuſne amatoribus tu viciſſim, rogo te, inſidias non tendes?* Ph. *Nihilominus iniquum eſt eandem ſe gerere erga omnes.* Sy. *An autem iniquum eſt punire inimicos? aut eâdem arte, quâ te decipere ſtudent, eos decipi? Eheu me infortunatam! cur non tuæ ætatis, & pulchritudinis ego ſum; vel tu meæ ſententiæ non es?*

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

Pa. SEnex ſi quæret me, modò îſſe dicito
Ad portum, percontatum adventum Pamphili.
Audîn', quid dicam, Scirte? ſi quæret me, utì
Tum dicas; ſi non quæret, nullus dixeris,
Alias ut uti poſſim cauſsâ hâc integrâ.
Sed videon' ego Philotium? unde hæc advenit?

Pa. *Si ſenex Laches à te quæret ubi ſim, tu dicito modò me iviſſe ad portum, inquiſitum de reditu Pamphili ex Imbro inſulâ; adverte ſis quid dicam, Scirte? Si quæret, inquam, ut tum iſtud ei dicas: ſi vero non quæret, nihil quidquam ei dixeris, ut alio tempore hanc cauſam non priùs dictam poſſim prætexere. Sed egone video Philotium? unde Athenas advenit?*

Philotis, ſalve multùm. *Ph.* ô ſalve, Parmeno.
Sy. Salve mecaſter. Parmeno. *Pa.* & tu ædepol, Syra,
Dic mihi, Philoti, ubi te oblectâſti tamdiu?
Ph. Minimè me equidem oblectavi, quæ cum milite
Corinthum hinc ſum profecta inhumaniſſimo:
Biennium ibi perpetuum miſera illum tuli.
Pa. Ædepol te deſiderium Athenarum arbitror,
Philotium, cepiſſe ſæpe; & te tuum
Conſilium contempſiſſe. *Ph.* non dici poteſt
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Voſque hìc videndi; antiquâ ut conſuetudine
Agitarem inter vos liberè convivium.
Nam illìc haud licebat niſi præfinitò loqui
Quæ illi placerent. *Ph.* haud opinor commodè
Finem ſtatuiſſe orationi militem.
Ph. Sed quid negotî hoc? modò quæ narravit mihi
Hìc intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, ut ille hâc vivâ poſſet animum inducere
Uxorem habere. *Pa.* habere autem? *Ph.* eho tu, an non habet?
Pa. Habet: ſed firmæ hæ vereor ut ſint nuptiæ.
Ph. It dî deæque faxint, ſi in rem eſt Bacchidis.
Sed quî iſtuc credam ita eſſe? dic mihi, Parmeno.
Pa. Non eſt opus prolato: hoc percontarier
Deſiſte. *Ph.* nempe eâ cauſsâ, ut ne id fiat palam.
Ita me dî amabunt, haud propterea te rogo, ut
Hoc proferam, ſed tacita ut mecum gaudeam.
Ph. Nunquam dices tam commodè, ut tergum meum
Tuam in fidem committam. *Ph.* ah noli, Parmeno:
Quaſi tu non multò malis narrare hoc mihi,

Philotis, multùm mihi ſalva ſis. Ph. *Salve tu quoque, Parmeno.* Sy. *Salve pol, mi Parmeno.* Pa. *Et tu ædepol, Syra. Dic mihi, Philoti, ubi tamdiu voluptati vacâſti?* Ph. *Minimè certè voluptati vacavi, quæ hinc Athenis Corinthum profecta ſum cum milite immitiſſimo: Ibi per ſpatium continuum duorum annorum miſera illum paſſa ſum.* Ph. *Per ædem Pollucis, Philotium, opinor te ſæpe deſiderio Athenarum flagrâſſe, & conſilium hinc diſcedendi improbâſſe.* Ph. *Verbis exprimi non poteſt, quanta cupiditas me tenebat in hanc urbem revertendi, diſcedendi à milite, atque aſpectu veſtro fruendi; ut ex vetuſtâ familiaritate celebrarem vobiſcum convivium, nullius voluntati ſubdita. Nam Corinthi non erat mihi facultas loquendi, niſi quæ grata eſſent militi, prout determinâſſet, & præſcripſiſſet.* Pa. *Non arbitror bene pro tuâ voluntate militem terminum & modum præfiniîſſe ſermonibus tuis, cùm vos loquaces ſitis.* Ph. *Sed quid rei eſt? qualia, & quanta retulit mihi hìc intus Bacchis? Illud quod nunquam putavi futurum eſſe, ut Pamphilus poſſet adduci ut uxorem duceret, dum Bacchis vitam ageret.* Pa. *Quid? ais eum uxorem duxiſſe?* Ph. *Eho tu, reſponde; annon duxit?* Pa. *Duxit: ſed dubito an ſint ſtabiles hæ nuptiæ.* Ph. *dii, deæque faciant ne ſint ſtabiles, ſi id utile eſt Bacchidi, ſed quam ob cauſam, unde iſtud credam ita eſſe, ſcilicet has nuptias non eſſe firmas?* Pa. *Non opus eſt id declarare; deſine id curioſè inquirere.* Ph. *Nimirum ne id fiat manifeſtum, quare non ſint firmæ. Ita me Dii bene ament, non propter eam cauſam te interrogo, ut hoc publicem, ſed ut tacitam apud me voluptatem capiam, ut in ſinu gaudeam.* Pa. *Nunquam tam idoneè & aptè eloqueris ad perſuadendum, ut tergum meum in tutelam tuam dedam.* Ph. *Ah noli, Parmeno, dicere talia: quaſi tu non potiùs velis hoc mihi commemorare,*

ANNOTATIO.

11 *Corinthum.*] Achaiæ urbs in medio Iſthmi Peloponneſiaci ſita (Iſthmos autem Græci vocant anguſtias, quibus à peninſulâ ad continentem eſt aditus) ab ortu Saronicum; ab occaſu, Criſſæum ſinum habens, qui & Corinthiacus dicitur: duobus inclyta portubus. Cenchræ ab ortu portus imminet Ægeo mari: Lechææ Ionio ab occaſu: unde bimarem poëta Corinthum dixerunt.

Quam

Quam ego, quæ percontor, ſcire. *Pa.* vera hæc prædicat:
Et mî illud vitium maximum eſt. ſi mihi fidem
Das te tacituram, dicam. *Ph.* ad ingenium redis.
Fidem do; loquere. *Pa.* auſculta. *Ph.* iſtic ſum. *Pa.* hanc Bacchidem
Amabat, ut cùm maximè, tum Pamphilus,
Cùm pater, uxorem ut ducat, orare occipit:
Et hæc communia omnium quæ ſunt patrum,
Seſe ſenem eſſe dicere, illum autem unicum;
Præſidium velle ſe ſenectuti ſuæ.
Ille ſe primò negare: ſed poſtquam acriùs
Pater inſtat, fecit animi ut incertus foret,
Pudorin' anne amori obſequeretur magìs;
Tundendo atque odio denique effecit ſenex:
Deſpondit ei gnatam hujus vicini proxumi.
Uſque illud viſum eſt Pamphilo neutiquam grave,
Donec jam in ipſis nuptiis, poſtquam videt
Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari;
Ibi demum ita ægrè tulit, ut ipſam Bacchidem,
Si adeſſet, credo ibi ejus commiſereſceret.
Ubicumque datum erat ſpatium ſolitudinis,
Ut conloqui mecum unà poſſet: Parmeno,
Periî! quid ego egi? in quod me conjeci malum?
Non potero hoc ferre, Parmeno: periî miſer.
Ph. At te dî deæque perduint cum iſto odio, Laches.
Ph. Ad pauca ut redeam, uxorem deducit domum.
Nocte illa primâ virginem non attigit:
Quæ conſecuta eſt nox, eam nihilo magìs.
Ph. Quid ais? cum virgine unà adoleſcens cubuerit
Plùs potus, ſeſe illâc abſtinere ut potuerit?
Non veriſimile dicis: nec verum arbitror.
Pa. Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,
Niſi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.
Ph. Quid deinde fit? *Ph.* diebus ſanè pauculis
Poſt, Pamphilus me ſolum ſeducit foras,
Narratque, ut virgo ab ſe integra etiam tum ſiet:
Seque antè, quàm eam uxorem duxiſſet domum,
Sperâſſe, eas tolerare poſſe nuptias.

quam ego, quæ inquiram inaudire. Pa. *Verum hæc mulier dicit: & iſtud vitium mihi proprium eſt tacere non poſſe. ſi mihi promittis te celaturam, quod quæris id proferam.* Ph. *Ad naturam tuam garrulam & loquacem redis. Promitto me tacituram; narra.* Pa. *Audi attente.* Ph. *Parata ſum ad audiendum.* Pa. *Hanc Bacchidem Pamphilus tam vehementer tunc amabat, ut nunquam magis antea amaviſſet, cùm pater Laches eum rogare cœpit, ut uxorem ducere velit: & cum commune facere de his, quæ ab omnibus patribus ſolent proponi; ſeſe dicit ſenectutis onere premi, illum unicum, ſine fratribus; velle ſibi in ſenectute eſſe levamen. Primò Pamphilus recuſabat accipere: verùm poſtquam pater vehementiùs urget, fecit ut animi dubius eſſet, pudorine & reverentiæ patris, an amori Bacchidis animum ſe dederet; denique crebris hortationibus urgendo, & odioſè flagitando ſenex effecit, quod volebat: ſtipulatus eſt ei in uxorem filiam hujus vicini proximi Philippi Philumenam. Eò uſque hoc ille non nimis moleſtè tulit, quamque in ipſo tempore nuptiarum, ubi videt eas mox celebrandas, ille tandem ægritudine tantâ animi cruciatus fuit, ut ſi ipſa Bacchis præſens eſſet, non malè illum commiſeratione moveretur. In quocunque loco ſeorſum ab aliis, [illegible] nobis eſſe licebat, ut cogitationes ſuas mihi exponere verbis [illegible] poſſet: Parmeno, perditus ſum, dicebat; quid ego feci aſſentiendo [illegible]? in quod infortunium me præcipitem dedi? non potero tolerare iſtud malum, Parmeno: perditus ſum infelix.* Ph. *At te dii, deæque perdant, Laches, cum inſtanti tuâ & moleſtâ ſedulitate.* Pa. *Ut paucis verbis orationem abſolvam, Pamphilus uxorem ducit in domum paternam. Nocte illâ primâ Philumenam in toro non attigit: alteri ſequenti, ne magìs quidem attigit.* Pa. *Quid ais? Adoleſcens ſolus cum unâ virgine plùs ſolito potus cubuerit, & ab ejus tamen amplexibus abſtinere ipſe ille potuerit? nec vero conjecturam & probabile ais neque id verum ego puto.* Pa. *Credo te ita judicare: nemo enim te convenit, niſi cupidus amator: ille nolens eam uxorem ceperat.* Ph. *Quid deinde ſequutum fuit?* Ph. *Non ita multò poſt Pamphilus ſine teſtibus ſeorſum me ducit extra domum, atque narrat ut Philumenam non attigerit; at, quod ad ſe pertinet, virgo etiam tum incorrupta permaneat: ſe, antequam eam ad ſe duxiſſet uxorem, [illegible], ſe in his nuptiis perduraturum.*

Sed

Sed quam decrêrim me non poſſe diutius
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, ut accepi à ſuis,
Neque honeſtum mihi, neque utile ipſi virgini eſt.
Ph. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.
Pa. Hoc ego proferre, incommodum eſſe mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitii,
Superbum eſt: ſed illam ſpero, ubi hoc cognoverit,
Non poſſe ſe mecum eſſe, abituram denique.
Ph. Quid interea? ibatne ad Bacchidem? *Pa.* quotidie:
Sed, ut fit, poſtquam hunc alienum ab ſeſe videt,
Maligna multò & magìs procax facta illico eſt.
Ph. Non ædepol mirum. *Pa.* atqui ea res multò maxumè
Disjunxit illam ab illâ, poſtquam & ipſe ſe,
Et illam, & hanc quæ domi erat, cognovit ſatìs,
Ad exemplum ambarum more earum æſtimans.
Hæc, ita utì liberali eſſe ingenio decet,
Pudens, modeſta, incommoda atque injurias
Viri omneis ferre, & tegere contumeliâs.
Hic animus partim uxoris miſericordiâ
Devictus, partim victus huju' injuriis,
Paulatim elapſu'ſt Bacchidi, atque huic tranſtulit
Amorem, poſtquam par ingenium nactus eſt.
Interea in Imbro moritur cognatus ſenex
Horunc; ea ad hos redibat lege hæreditas.
Eò amantem invitum Pamphilum extrudit pater.
Reliquit cum matre hìc uxorem: nam ſenex
Rus abdidit ſe; huc raro in urbem commeat.
Ph. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
Pa. Nunc audies. primùm dies compluſculos
Bene conveniebat ſanè inter eas: interim
Miris modis odiſſe cœpit Soſtratam;
Neque lites ullæ inter eas, poſtulatio

verùm neque mihi decorum, neque virgini commodum & conducibile eſt, Parmeno, eam, quam conſtituerim brevì à me dimittere, deludi & fruſtrà habere, quò minùs inviolatam & intactam eodem modo reddam, quomodo eam accepi à parentibus. Ph. *Religioſum & caſtum Pamphili ingenium refers.* Pa. *Hoc ego patri meo renunciare, amorem ſcilicet Bacchidis, non utile mihi eſſe puto, ne irritem eum: remitti autem virginem ad patrem ipſius, cui nullam culpam filiæ referre poſſis, inſolens eſt: ſed ſpero Philumenam, ubi intellexerit ſe mecum verſari non poſſe, tandem diſceſſuram.* Ph. *Quid interea faciebat? ibatne ad amicam Bacchidem?* Pa. *Quotidie ibat: ſed ſicut fieri ſolet, poſtquam Bacchis Pamphilum ab aliâ poſſideri muliere, nec adhuc eſſe ſuum cognovit; difficilis, ſuperba, procax & petulans eſſe cœpit.* Ph. *Per Pollucem non mirum, ſi talis facta eſt.* Pa. *At verò talis mulier [illegible] maximè illum ab illâ ſegregavit, & amovit, poſtquam & ipſe ſe ipſum, & mores proprios, & illam Bacchidem quàm mala eſſet, & quàm uxor modeſta, diligentiùs conſideravit, & perſpexit, ambarum ingenium comparatione [illegible] examinans: tunc animus ejus uxoris miſericordiâ partim conciliatus & allectus, partim coactus hujus Bacchidis contumeliâ, [illegible] ſubduxit, & amorem ſuum in uxorem tranſtulit, poſtquam ingenium ſuo congruens & conforme reperit. Interea dum hæc geruntur, ſenex quidam ex eorum cognatione vitâ deceſſit in Imbro inſulâ, cujus legitimi erant hæredes: eò Pamphilum uxoris amore captum, pater nolentem ad eundem compulit. Hic verò uxorem cum matre reliquit; nam ſenex ſe rurſum ab hominibus ſecedens rus ſe contulit; huc rarò Athenas remeat.* Ph. *Quid hactenus dixiſti, ex quo infirmas iſtas eſſe nuptias demonſtrares?* Pa. *Nunc audies. primò aliquot dies concorditer certè inter ſe vivebant Soſtrata & Philumena: repente hæc cœpit illam mirum in modum odio habere; neque tamen ulla jurgia inter eas erant, nullæ querelæ, & accuſationes.*

ANNOTATIONES.

96 *Interea in Imbro moritur.*] Imbrus maris Ægei Inſula eſt. Sophianus *Lembro* vocat.

103 *Interim miris modis odiſſe.*] Fallitur Parmeno, cùm non odio ſocrus, ſed pudore, ſimultatem adverſus ſocrum Philumena ſimulavit.

Nunquam.

Nunquam. *Ph.* Quid igitur? *Pa.* ſi quando ad eam acceſſerat
Confabulatum, fugere è conſpectu illico;
Videri nolle: denique, ubi nos quit pati,
Simulat ſe à matre accerſi ad rem divinam; abit.
Ubi illìc eſt dies complures, accerſi jubet:
Dixêre cauſſam tunc neſcio quam. iterum jubet;
Nemo remiſit: poſtquam accerſunt ſæpius,
Ægram eſſe ſimulant mulierem: noſtra illico
It viſere ad eam: admiſit nemo. hoc ubi ſenex
Reſcivit, herì eâ cauſſâ rure huc advenit,
Patrem continuò convenit Philumenæ.
Quid egerint inter ſe, nondum etiam ſcio:
Niſi ſanè curæ eſt, quorſum eventurum hoc ſiet.
Habes omnem rem: pergam quò cœpi iter.
Ph. Et quidem ego: nam conſtitui cum quodam hoſpite
Me eſſe illum conventurum. *Pa.* Dî vortant bene
Quod agas. *Ph.* vale. *Pa.* & tu bene vale, Philotium.

Ph. *Quid igitur fuit?* Pa. *Si quandoque Soſtrata convenerat Philumenam colloquendi causâ, continuò hæc ſe illius oculis ſubripiebat; nolebat eam intueri: denique ubi non poteſt ſecum tolerare, fingit Philumena, ſe à matre Myrrhinâ vocari ad ſacrificium faciendum. Ubi multos dies illìc moratur; Soſtrata eam advocari mandat: cauſantur neſcio quid. iterum advocatur; non remittitur: Poſtquam ſæpius eam accerſi jubent, ægritudine & morbo fingunt mulierem detineri: noſtra hera Soſtrata ſtatim it eam viſum; nullus intrò duxit ad Philumenam. Hæc poſtquam ſenex Laches inaudivit, herì ob hanc cauſam è prædio huc remeavit, patrem continuò Philumenæ Phidippum adit. Quid rei inter eos actum ſit, adhuc ignoro: præterquam quòd valdè ſollicitus ſum & curo ſcire, quem eventum hæc res habitura ſit. Nunc accepiſti ex hac narratione, quod audire petîſti: Perſequor iter inceptum ad portum.* Ph. *Et ſanè ego quoque; nam indixi cuidam amatori advenæ tempus, quò ad illum venirem.* Ph. *Dî velint bene evenire, feliciter cedere, quidquid actura ſis.* Ph. *Vale.* Pa. *Et tu quoque, Philotium.*

ANNOTATIO.

107 *Fugere è conſpectu.*] Utpote quæ caveret gravida intelligi.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES. SOSTRATA.

PRô deûm atque hominum fidem! quod hoc genus eſt? quæ hæc conjuratio?
Ut omnes mulieres eadem æquè ſtudeant, nolintque omnia;
Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam reperias?
Itaque adeò uno animo omnes ſocrus oderunt nurus: viris
Eſſe adverſus æquè ſtudium eſt, ſimilis eſt pertinacia.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: &

La. *Proh deûm, atque hominum fidem! quale eſt hoc genus mulierum? qualis hæc eſt inter eas conſpiratio, & confœderatio? ut hæ omnes eaſdem res velint, & ſtudioſè pariter affectent; neque ulla inveniatur, quæ deflectat & recedat ab aliarum naturâ? adeò valdè ſimili animo, omnes quotquot ſunt ſocrus odio nurus ſuas proſequuntur: viris adverſari ſimiliter volunt, & conantur, ſimilis pertinacia, & morum obſtinatio eſt. In eâdem ſcholâ arbitror illas eruditas eſſe ad mala facienda:*

Ei

Ei ludo, ſi ullus eſt, magiſtram hanc eſſe ſatis certò ſcio.
So. Me miſeram, quæ nunc, quamobrem accuſer, neſcio. *La.* hem!
Tu neſcis? *So.* non, ita me dî bene ament, mi Laches,
Itaque unà inter nos agere ætatem liceat. *La.* Dî mala prohibeant.
So. Meque abs te immeritò eſſe accuſatam, poſtmodum reſciſces. *La.* ſcio.
Tu immeritò? an quidquam pro iſtis factis dignum te dici poteſt,
Quæ me, & te, & familiam dedecoras? filio luctum paras?
Tum autem ex amicis inimici ut ſint nobis affines, facis?
Qui illum decrêrunt dignum, ſuos cui liberos committerent.
Tu ſola exorere, quæ perturbes hæc tuâ impudentiâ.
So. Egone? *La.* tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem putas.
An, quia ruri eſſe crebrò ſoleo, neſcire arbitramini,
Quo quiſque pacto hîc vitam veſtrorum exigat?
Multò meliùs hîc quæ fiunt, quam illìc ubi ſum aſſiduè, ſcio:
Ideo quia, utì vos mihi domi eritis, proinde ego ero famâ foris.
Jampridem equidem audivi cepiſſe odium tui Philumenam:
Minimèque adeo mirum; &, ni id feciſſet, magis mirum foret.
Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odiſſet domum:
Quòd ſi ſciſſem, illa hîc maneret potiùs, tu hinc iſſes foras.
At vide, quàm immeritò ægritudo hæc oritur mi abs te, Soſtrata.
Rus habitatum abiî, concedens vobis, & rei ſerviens;
Sumptus voſtros, otiumque, ut noſtra res poſſet pati,
Meo labori haud parcens, præter æquum, atque ætatem meam.

In hâc ſcholâ, ſi uſquam ea eſt, magiſtram hanc Soſtratam uxorem meam eſſe minimè dubito. So. *O me infelicem, quæ nunc ignoro, quâ de causâ nunc maritus me accuſet.* La. *Hem! tu neſcis?* So. *Non equidem, ita dii mihi ſint propitii, mi conjux; nobiſque concedant unà vitam ducere longiſſimam.* La. *Dii meliora velint, & mala avertant.* So. *Meque nullo meo merito à te accuſatam, poſthac cognoſces.* La. *Scio. Nullo tuo merito? quæ me, quæ te, & familiam ignominiâ afficis? & filio luctum, & mærorem quæris? quin etiam cauſa es, cur affinitate nobis juncti, ex amicis inimici nobis reddantur, qui filium noſtrum tanti duxerant, ut ejus fidei ſuos liberos tuendos darent. tu ſola reperta es, quæ has perturbationes afferas pervicaciâ tuâ.* So. *Egone?* La. *Tu, inquam, mulier, ipſa hæc facis, quæ me omnino ſaxum ſenſu privatum, non hominem eſſe arbitraris. An quia frequenter ruri ſum in prædio, ideirco ignorare putatis, quomodo ſinguli in urbe domi vitam ducatis? Meliùs ab me ſciuntur, quæ hîc fiunt in urbe, quàm ea quæ fiunt ruri, ubi continuè tempus ago: Ob eam cauſam, quòd qualis vita veſtra domi agitur, talis fama & æſtimatio mea eſt ruri. Jamdudum auditione percepi Philumenam nurum noſtram cœpiſſe odium tui: nec valde id mirandum eſt; imò niſi ita feciſſet, majori admiratione eſſet dignum. Sed non in animum induxi, eam adeò commotam fuiſſe, ut etiam totam hanc familiam odio haberet: Quòd ſi de hâc re certior factus fuiſſem, illa in hâc domo permaneret; tu foras dimiſſa fuiſſes. Sed conſidera quàm ſine cauſâ hæc animi moleſtia mihi ex te naſcitur, Soſtrata, rus in prædium ad habitandum me contuli, concedens vobis ut in urbe eſſetis, res faciendæ, & augendæ dans operam; ut facultates noſtræ, quæ ſunt mediocres, ſufficerent veſtris ſumptibus, & vitæ otioſe ducendæ, labori incumbens plùs æquo, & præter ætatem meam, quia ſum ſenex.*

Non

Non te pro his curâſſe rebus, ne quid ægrè eſſet mihi?

So. Non meâ operâ neque pol culpâ evenit. *La.* immo maxumè.

Sola hîc fuiſti: in te omnis hæret culpa ſolâ, Soſtrata.

Quæ hîc erant, curares; cùm ego vos ſolvi curis cæteris,

Cum puellâ anum ſuſcepiſſe inimicitias non pudet?

Illius dices culpâ factum? *So.* haud equidem dico, mi Laches,

La. Gaudeo, ita me dî ament, gnati cauſsâ: nam de te quidem,

Satìs ſcio, peccando detrimenti nîl fieri poteſt.

So. Quî ſcis, ac eà cauſsà, mi vir, me odiſſe aſſimulaverit,

Ut cum matre unà plûs eſſet? *La.* quid ais? non ſigni hoc ſat eſt,

Quòd herì nemo voluit viſentem te ad eam intromittere?

So. Enim laſſam oppidò tum aiebant: eò ad eam non admiſſa ſum.

La. Tuos eſſe illi mores morbum magìs, quàm ullam aliam rem arbitror:

Et meritò adeò: nam voſtrarum nulla eſt, quin gnatum velit

Ducere uxorem; & quæ vobis placita conditio eſt, datur:

Ubi duxêre impulſu voſtro, voſtro impulſu eaſdem exigunt.

nonne pro his meritis, ingenti curâ ſtudere debuiſti, ne ullâ moleſtia mihi exhiberetur? So. *Per Pollucem non meo ſtudio, neque culpâ accidit.* La. *Imò maximè per te id factum eſt. ſola domi fuiſti, quæ familiam regeres: in te ſola omnis culpa ſita eſt, Soſtrata. Domeſticæ res curam habere debuiſti? cùm ego vos liberavi aliis ſollicitudinibus, & alimenta paro ex culturâ agri. Nonne erubeſcis pudore, inimicitias te vetulam cum puellâ exercere? illius merito reſpondebis id eveniſſe?* So. *Non ſanè dico culpâ factum puellæ, mi Laches.* La. *Filii mei gratiâ gaudeo, ita mihi dii faveant, cùm talem habeat uxorem, quam nec inimici accuſare poſſint: nam quod ad te attinet, quantumvis pecces, nihil damni inde eventurum ſatìs certo ſcio.* So. *Quid ſi me idcirco, mi marite, odio perſequi præ ſe tulerit, ut cum matre ſuâ crebriùs converſaretur?* La. *Quid dicis? nonne ſatìs clarum indicium eſt, eam te verè, nec ſimulatè odiſſe, quòd heſternâ die nullus ex familiâ voluit te viſendi eam gratiâ venientem, intrò domum excipere?* So. *Certè non admiſſa ſum, quia tunc eam dicebat ægritudine animi languentem, & defatigatam eſſe.* La. *Magìs opinor eam ægrotam eſſe propter moroſam tuam conſuetudinem, quàm propter aliam cauſam; & meritò admodum: nam veſtrum nulla exiſtit, quæ non cupiat filium ſuum uxorem accipere; & quæ virgo vobis probata eſt, ea in matrimonium filio datur: poſtquam ducta eſt hortatu veſtro, veſtro hortatu divortio ejicitur.*

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. SOSTRATA.

Ph. ETSI ſcio, Philumena, meum jus eſſe, ut te cogam,

Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo victus faciam

Ut tibi concedam, neque tuæ libidini adverſabor.

Ph. [illegible]

La. Atque eccum Phidippum optumè video: ex hoc jam ſcibo quid ſit.

Phidippe, eſſe ego meis omnibus ſcio me apprimè obſequentem,
Sed non adeò, ut facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quòd ſi tu idem faceres; magìs in rem & noſtram, & voſtram id eſſet.
Nunc video in illarum poteſtate eſſe te. *Ph.* eja verò.

La. Adiî te herì de filiâ: ut veni, itidem incertum amîſti.
Haud ita decet, ſi perpetuam vis eſſe affinitatem hanc,
Celare te iras. ſi quid eſt peccatum à nobis, profer:
Aut ea refellendo, aut purgando vobis corrigemus,
Te judice ipſo. ſin ea eſt cauſſa retinendo apud vos,
Quia ægra eſt; te mî injuriam facere arbitror, Phidippe,
Si metuis, ſatìs ut meæ domi curetur diligenter.
At, ita me dî ament, haud tibi hoc concedo, etſi illi pater es,
Ut tu illam ſalvam magìs velis, quàm ego: id adeò gnati cauſsâ.
Quem ego intellexi illam haud minùs, quàm ſe ipſum, magni facere.
Neque adeò me clam eſt, quàm eſſe eum graviter laturum credam,
Hoc ſi reſcieret: eò domum ſtudeo hæc priùs, quàm ille, ut redeat.

Ph. Laches, & diligentiam veſtram & benignitatem
Novi: &, quæ dicis, omnia eſſe ut dicis, animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere, illam ad vos redire ſtudeo,
Si facere poſſim ullo modo. *La.* quæ res te facere id prohibet?
Eho, nunquidnam accuſat virum? *Ph.* minimè: nam poſtquam attendi
Magìs, & vi cœpi cogere ut rediret, ſanctè adjurat,
Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente perdurare.
Aliud fortaſſe alii vitii eſt; leni ego animo ſum natus:

La. *Ecce, hic Phidippus eſt; opportunè hunc reperio: ex eo jam ſciam, quid ſit, cur tua filia à nobis diſceſſerit. Phidippe, quamvis me ſentio imprimis eſſe facilem erga omnes è meâ familiâ, attamen non is ſum, qui nimiâ indulgentiâ graviores eos reddam. Quòd ſi tu idem, atque ego, faceres, magis & mihi & tibi utile eſſet. Nunc perſpicio te uxoris & filiæ poteſtati ſubjacere.* Ph. *Eja verò, perge expoſtulare.* La. *Heri te conveni filiæ tuæ causâ: ut ad te incertus veni, æquè me incertum dimiſiſti. Minimè ita convenit, ſi cupis inter nos perſiſtere hanc affinitatem, occultare cauſas tuæ iracundiæ. ſi quod delictum fecimus, id dicere nunc jam: aut id refutando, aut excuſando emendabimus, te ipſo judice exiſtente. ſin propterea retines filiam in tuis ædibus, quòd ægritudine & morbo laborat; te in me injuriosè agere puto, Phidippe, ſi vereris ne non domi meæ diligenter medica ei & fomenta curentur. At, ita mihi dii benè velint, id hoc tibi non concedo, quamvis illius pater ſis, ut illius ſalutem atque incolumitatem magìs diligas, quàm ego: id adeò facio filii mei gratiâ, quem ego perſpexi, illam non minùs quàm ſe ipſum magni æſtimare. Neque certè ignoro eum moleſtè & ægrè auditurum, uxorem ſuam à nobis receſſiſſe: hanc ob cauſam laboro omni ſtudio, ut Philumena priùs ad ædes noſtras redeat, quàm ille.* Ph. *Laches, & ſedulitatem veſtram, & benignitatem compertam habeo, & omnia quæ dicis certa et vera eſſe mihi perſuadeo: etiam velim, hoc mihi credas; illa ut domum tuam revertatur, me operam dare, ſi ullâ ratione id efficere valeam.* La. *Quæ res te hoc facere impedit? Eho, an illa alicujus culpæ virum ſuum arguit?* Ph. *Nullius: nam ubi rem diligentiùs conſideravi, & vi aggreſſus ſum eam, ut in tuam domum reverteretur, ipſa religioſè jurat, ſe non poſſe apud vos per abſentiam Pamphili permanere. Aliis hominibus aliud vitium à naturâ inſitum eſt; ego ſum miti animo à naturâ præditus;*

Non

Non poſſum advorſari meis. *La.* hem, Soſtrata!
So. heu me miſeram!
La. Certumne eſt iſtud? *Ph.* nunc quidem, ut videtur: ſed nunquid vis?
Nam eſt, quod me tranſire ad forum jam oportet.
La. eo tecum unà.

non poſſum repugnare voluntati meorum. La. *Hem, Soſtrata, tu mali tanti cauſa es.* So. *Eheu me infelicem!* La. *Certumne eſt iſtud, Philumenam non ad nos redituram eſſe, dum Pamphilus aberit?* Ph. *Nunc ſanè, quantùm poſſum proſpicere: ſed nunquid vis? nam aliquid cauſæ eſt, cur me ad forum citò ire oporteat.* La. *Illuc uſque te comitabor.*

ACTUS II. SCENA III.

SOSTRATA.

ÆDepòl næ nos æquè ſumus omnes inviſæ viris,
Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ ut videamur malo.
Nam, ita me ament dî, quod me accuſat nunc vir, ſum extra noxiam.
Sed non facile eſt expurgatu: ita animum induxerunt, ſocrus
Omneis eſſe iniquas: haud pol me quidem: nam nunquam ſecus
Habui illam, ac ſi ex me eſſet nata: nec, quî hoc mî eveniat, ſcio:
Niſi pol filium multis modis jam exſpecto, ut redeat domum.

Ædepol, certè nos omnes mulieres ſumus pariter odioſæ viris, propter paucułas; per quas fit, ut omnes judicemur meruiſſe calamitates & infortunia. Nam, ita valeam, in eo quod mihi vir nunc imputat, culpæ expers ſum & innocua. Sed difficile eſt id, cujus me accuſat, defenſione repellere & diluere: adeò viri ſibi perſuaſerunt omnes ſocrus nuribus eſſe infeſtas & injurias: non pol ego quidem talis ſum: nam nunquam aliter cum ea egi, ac ſi mea filia eſſet: nec unde hoc malum mihi oriatur intelligo; niſi quòd mirum in modum expecto reditum filii Pamphili.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS. PARMENO. MYRRHINA.

Pam. NEmini ego plura acerba eſſe ex amore homini unquam oblata credo,
Quàm mî: heu me infelicem! hanccine ego vitam parſi perdere?
Hâccine ego cauſsâ eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quantò fuerat præſtabilius, ubivis gentiùm ætatem agere,
Quàm huc redire? atque hæc ita eſſe miſerum me reſciſcere?
Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis objectus eſt labos,
Omne quod eſt interea tempus, priùs quàm id reſcitum eſt, lucro eſt.

Pam. *Nulli hominum plures calamitates & moleſtias credo ab amore unquam allatas eſſe, quam mihi: heu me miſeram! tantane curâ cavi, ne hanc vitam amitterem in itinere? An propter hanc cauſam tanta cupiditate deſideravi domum redire? cùm mihi ſatiùs fuiſſet in quolibet alio loco vitam traducere, quàm in hanc urbem reverti? quàm hæc mala videntem intelligere? quàm ſum infortunatus! nam nos omnes, quibus aliquo ex loco vel occaſione infortunium advenit, tempus quod intercedit, donec id cognoſcimus, in lucro ponimus.*

Par. At ſic citiùs, qui te excedas his ærumnis reperies.
Si non rediiſſes, hæ iræ factæ eſſent multò ampliores,
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, ſcio reverituras.
Rem cognoſces: iram expedies: reſtitues rurſum in gratiam.
Levia ſunt, quæ tu pergravia eſſe in animum induxtî tuum.
Pam. Quid conſolare me? an quiſquam uſquam gentiùm eſt æquè miſer?
Priùs quàm hanc uxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Jam in hâc re, ut taceam, cuivis facile ſcitu eſt quàm fuerim miſer:
Tamen nunquam auſus ſum recuſare eam, quam mî obtrudit pater.
Vix me illinc abſtraxi, atque impeditum in eâ expedivi animum meum,
Vixque huc contuleram, rem nova res orta eſt, porrò ab hâc quæ me abſtrahat.
Tum matrem ex ea re me aut uxorem in culpâ inventurum arbitror:
Quod cùm ita eſſe invenero, quid reſtat, niſi porrò ut ſiam miſer?
Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet.
Tum uxori obnoxius ſum; ita olim ſuo me ingenio pertulit;
Tot meas injurias quæ nunquam in ullo patefecit loco.
Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt eveniſſe, Parmeno,
Unde ira inter eas interceſſit, quæ tam permanſit diu.
Par. Aut quidem herclè parvum: ſi vis verò veram rationem exſequi,
Non maxumæ, quæ maxumæ ſunt interdum iræ, injuriæ
Faciunt: nam ſæpe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt,
Cùm de eâdem cauſsâ eſt iracundus factus inimiciſſimus.
Pueri inter ſeſe quàm pro levibus noxiis iras gerunt?
Quapropter? quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres ſunt ferme, ut pueri, levi ſententiâ.

Par. At hoc modo, quia rediiſti, citiùs te his calamitatibus liberare potes. Si tardiùs reverſus eſſes, hæ iræ, quæ ſunt inter matrem & uxorem tuam, vehementiùs exarſiſſent, & factæ eſſent multò graviores: ſed nunc ſcio ambas reditus tui reſpectum habituras, ita ut altera alteram accuſare vereatur. De controverſiis cognoſces: iracundiam earum ſedabis: rurſus gratiam inter eas reconciliabis. Facilia ſunt hæc, quæ magni ponderis, & difficilia eſſe tibi perſuaſiſti. Pam. *Quid dolorem meum ſedari conaris? an quiſquam hominem tam infelix eſt, ut ego ſum? Priuſquam hanc Philumenam in uxorem accepi, habebam in alia muliere animum amore occupatum: nunc in eo [illegible] quanta infelicitate [illegible] fuerim, ob ejus Bacchidis [illegible], & faſtidia; tamen nunquam negare patri auſus ſum, in uxorem accipere eam, quam mihi per vim ille objecit. Vix me amore Bacchidis [illegible], atque in eâ devinctum, animum meum liberavi, vixque amorem meum à Bacchide in hanc meam uxorem Philumenam tranſverteram; hem, recens factum deinde obvenit, propter quod invitus ab hâc divellor. Præterea ex hâc diſſenſione me compertarum puto utrum mater mea, an uxor, ſit ejus cauſa & origo. Quod cùm cognovero, quid mihi ſupereſt, niſi ut in poſterum in miſeriis, & ærumnis vivam? nam, Parmeno, pietatis affectus requirit, ut injurias matris tolerem: deinde uxori devinctus ſum; [illegible] mores ſuos diu [illegible] naturâ uſque ad finem tulit; quam injurias, quibus eam affeci, ſemper celavit, nec uſquam declaravit: ſed urgentes cauſas oportet natas eſſe, Parmeno, propter quas adeò tanta iracundia inter eas intervenit, quæ adeo diuturna ad hunc diem perſeveravit.* Pa. *Aut parvæ equidem cauſæ evenerunt: ſi vis veram rationem verè perſequi, non ſunt maximæ injuriæ, ex quibus oriuntur iræ [illegible] acerbiſſimæ, nam ſæpe evenit, cum iracundus, qui ad iram propenſus eſt, ſit inimiciſſimus ex eadem cauſâ, ex quâ alius in iiſdem rebus, ne minimùm quidem ira commovetur. Quum pueri inter ſe pro levibus offenſionibus iras exercent? Quamobrem? Quia certè mens quæ eos regit debilis & inconſtans admodum eſt. Similiter mulieres ſunt ferè, ut pueri, levi*

Fortaſſe unum aliquod verbum hanc inter eas
iram conciverit.
Pam. Abi, Parmeno, intrò, ac me veniſſe nuntia.
Par. hem! quid hoc? *Pam.* tace.
Par. Trepidari ſentio, curſari rurſum prorsùm.
Pam. agedum ad fores (fabularier.
Accede propiùs. *Par.* hem! ſenſiſtin'? *Pam.* noli
Prô Jupiter! audio clamorem. *Par.* tute loqueris, me vetas?
My. Tace, obſecro, mea gnata. *Pa.* matris vox
viſa eſt Philumenæ.
Nullus ſum. *Par.* quî dum? *Pam.* periî. *Par.*
quam ob rem? *Pam.* neſcio quod magnum
malum (Philumenan
Profectò, Parmeno, me celant. *Par.* uxorem
Pavitare neſcio quid dixerent: id ſi fortè eſt, neſcio.
Pam. Interiî: cur mihi id non dixtî? *Par.* quia
non poteram unà omnia.
Pam. Quid morbi eſt? *Par.* neſcio. *Pam.* quid?
nemone medicum adduxit? *Par.* neſcio.
Pam. Ceſſo hinc ire intrò, ut hoc quamprimum,
quicquid eſt, certò ſciam? (affectam?
Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam
Nam ſi periculum ullum in te eſt, periiſſe me
unà haud dubium eſt. (ſequi:
Par. Non uſus facto eſt mihi nunc, hunc intrò
Nam inviſos omneis nos eſſe illis ſentio.
Herì nemo voluit Soſtratam intrò admittere.
Si fortè morbus amplior factus ſiet,
Quod ſanè nolim maxumè heri cauſsâ mei,
Servum illico introîſſe dicent Soſtratæ,
Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali, (ſiet:
Capiti atque ætati illorum morbus quî auctus
Hera in crimen veniet, ego verò in magnum malum.

fortaſſe unum neſcio quod verbum hanc ſimultatem inter eas excitare potuit. Pam. *Abi, Parmeno, domum, in quâ eſt Philumena, ac me ex Imbro rediiſſe refer.* Par. *Hem, quid hoc eſt, quod audio?* Pam. *Sile, audi diligenter.* Par. *Voce tremulâ timorem indicari percipio, ab iis, qui intus ſunt, & hàc & illàc diſcurſari antè & retro.* Pam. *Agedum ad oſtium aures propiùs admove.* Par. *Hem, ecquid audiviſti?* Pam. *Noli garrire. Proh, Jupiter! vociferationem audio.* Par. *Tu ipſe, Pamphile, loqueris, & loqui me prohibes?* My. *Vocem ſupprime, obſecro mea gnata.* Pam. *Puto me audiviſſe vocem Myrrhinæ matris Philumenæ. De me actum eſt miſero.* Par. *Cur de te actum eſt?* Pam. *Quia dolore confectus ſum ad mortem uſque.* Par. *Quam ob cauſam?* Pam. *Neſcio quod grave exitium mihi occultant.* Par. *Uxorem tuam Philumenam pavidam, neſcio quid horrere mali, & prætimere relatum eſt: Id ſi fortè eſt, propter quod clamitavi, ignoro.* Pam. *Periî: cur de hâc re me non monuiſti?* Par. *Quia non poteram omnia ſimul tibi dicere.* Pam. *Quo morbo laborat?* Par. *Iſtud ignoro.* Pam. *Quid ignoras? nulluſne medicus ad eam curandam vocatus eſt?* Par. *Ignoro, an medicus ei affuerit.* Par. *Nimis tardo in domum ſocrus ire, ut hoc quam citò, quodcumque poteſt eſſe, pro certo comperiam. quonam modo, Philumena mea, te inveniam in reditu a morbo tentari? nam ſi tantulùm periclitaris, certum eſt me in eodem verſari periculo.* Par. *Non utile factu mihi nunc eſt hunc in domum intrò comitari; nam nos exoſos omnes illis, matri & filiæ ſcilicet, eſſe intelligo. hoſternâ die nemo ex familiâ iſtâ voluit Soſtratam matrem Pamphili, in ædes intrò admittere. Si fortè morbus ejus gravior factus fuerit, quod abominor, maximè propter Pamphilum herum meum, ſtatim dicent ſervum Soſtratæ intrò ingreſſum eſſe, aliquid confingent noxium illum attuliſſe vitæ illorum & annis ætatis exitioſum, quo morbus accreverit: unde hera Soſtrata crimine accerſetur, ego verò in quæſtionem poſtulabor.*

ANNOTATIONES.

55 *Hera in crimen veniet.*] Veneficii accuſabitur.

Ego verò in magnum malum.] Quæſtionis tormentis ſubjiciar ſcilicet. Servos torqueri olim, quibus ſine quæſtione nihil credebatur, uſitatiſſimum fuit: nec ſolùm alienos, ſed etiam noſtros, qui vocabantur interdum in teſtimonium contra nos: non temerè tamen, niſi in cauſâ fraudati tributi & aliis quibuſdam.

ACTUS

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILUS.

So. NEſcio quid Jamdudum hîc audio tumultuari miſera :
Malè metuo, ne Philumenæ, magìs morbus adgraveſcat :
Quod te, Æſculapi, & te, Salus, ne quid ſit hujus, oro.
Nunc ad eam viſam. *Par.* heus, Soſtrata. *So.* ehem ! *Par.* iterum iſtinc excludêre.
So. Ehem Parmeno, tune hîc eras ? periî ; quid faciam miſera ?
Non viſam uxorem Pamphili, cùm in proxumo hîc ſit ægra ?
Par. Non viſas, nec mittas quidem viſendi cauſsâ quemquam :
Nam qui amat cui odio ipſus eſt, bis facere ſtultò duco : (affert.
Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam
Tum autem filius tuus introiît videre, ut venit, quid agat.
So. Quid ais ? an venit Pamphilus ? *Par.* venit. *So.* Dîs gratiam habeo.
Hem, iſtoc verbo animus mihi rediît, & cura ex corde exceſſit.
Par. Jam eà te cauſsâ maxumè huc nunc introire nolo :
Nam ſi remittent quippiam Philumenæ dolores,
Omnem rem narrabit, ſcio, continuò ſola ſoli,
Quæ inter vos intervênit, unde ortum eſt initium iræ.
Atque eccum video ipſum egredi : quàm triſtis eſt ! *So.* ô mi gnate.
Pam. Mea mater, ſalve. *So.* gaudeo veniſſe ſalvom : ſalvan'
Philumena eſt ? *Pam.* meliuſcula eſt. *So.* utinam iſtuc ita Dî ſaxint.
Quid tu igitur lacrumas ? aut quid es tam triſtis ? *Pam.* rectè mater.
So. Quid fuit tumulti ? dic mihi : an dolor repentè invaſit ?

So. *Neſcio quid jampridem hâc in domo Phidippi ſtrepitus, & tumultus fieri audio : valde timeo ne Philumenæ morbus gravior ſiat : quod te, Æſculapi medicinæ præſes, teque Salus dea ſanitatis, ut nihil tale accidat, precor. Nunc eo ad viſitandum eam.* Par. *Heus, Soſtrata.* So. *Ehem!* Par. *Secundò prohiberis [illegible] iſtarum ædium.* So. *[illegible], Parmeno, tune [illegible] ? perdita ſum ; quid [illegible] faciam infelix ? An non [illegible] ad viſitandum Philumenam uxorem Pamphili, cùm in proximis his ædibus jaceat ægrota?* Par. *Noli ire, nec mittas etiam alium, qui à te eam inviſat : nam qui amore proſequitur eum, cui invisus & odioſus eſt, bis ineptè ſe gerere arbitror : nam laborem ipſe ſumit, & illi quem amat, à quo non redamatur, tædio eſt, & importunus. Filius etiam tuus ingreſſus eſt ad eam, poſtquam huc ex itinere rediit, ut videat quomodo illa ſe habeat.* So. *Quid ais ? an advenit Pamphilus ?* Par. *Advenit.* So. *Diis gratias habeo pro ejus adventu. Hem, dicto tuo de adventu filii refecta & recreata ſum, & anxietas ex animo receſſit.* Par. *Propterea te præcipuè has ædes ingredi, non ſuadeo tibi : nam ſi morbi dolor Philumenam relinquat, & intermittatur, non dubium eſt mihi, quin Pamphilo totam rei ſeriem exponat, & recenſeat confeſtim remotis arbitris, præſens præſenti, quæ inter te & eam iracundia interceſſit, & ex quâ re odii origo fluxit. Ecce hic eum video exire è domo ſocrus ſuæ ; quàm triſtis vultu apparet !* So. *O mi fili, gaudeo te ſalvum adveniſſe.* Pam. *O mea mater, ſalve.* So. *An bene valet Philumena ?* Pam. *Aliquantò meliùs ſe habet.* So. *Dii velint ita eſſe ut dicis. Quare ergo, ſi meliuſcule valet, lachrymaris ? aut quid es triſtis ?* Pam. *Nihil eſt, mater.* So. *Quid modò tumultuatum fuit in iſtis ædibus ? dic mihi : an improviſus dolor Philumenam corripuit ?*

Pam.

Pam. Ita factum eſt. *So.* Quid morbi eſt ? *Pam.* febris. *So.* quotidiana ? *Pam.* ita aiunt.
I ſodes intrò ; conſequar jam te, mea mater. *So.* fiat.
Pam. Tu pueris curre, Parmeno, obviàm, atque his onera adjuta.
Par. Quid ? non ſciunt ipſi viam, domum quâ redeant ? *Pam.* ceſſas ?

Pam. *Ita accidit.* So. *Quod genus morbi eſt ?* Pam. *Febris.* So. *An quotidiana eſt ?* Pam. *Ita vulgò dicunt. I, quæſo, domum intrò ; conſequar mox te.* So. *Ita erit.* Pam. *Tu, Parmeno, curre obviàm ſervis afferentibus onera & ſarcinas à navi, & eis adjumentum præbe.* Par. *Quid opus eſt me bis occurrere ? nonne ſciunt viam, per quam domum redeant ?* Pam. *Quid cunctaris ire, quò dico ?*

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

NEqueo mearum rerum initium ullum invenire idoneum,
Unde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt ;
Partim quæ perſpexi his oculis, partim quæ accepi auribus :
Quà me propter exanimatum citiùs eduxi foras.
Nam modò me intrò ut corripui timidus, alio ſuſpicans
Morbo me viſurum affectam, ac ſenſi eſſe, uxorem : hei mihi !
Poſtquam me aſpexêre ancillæ adveniſſe, illico omnes ſimul
Lætæ exclamant, Venit, id quòd me repentè aſpexerant :
Sed continuò voltum earum ſenſi immutari omnium ;
Quia tam incommodè illis fors obtulerat adventum meum.
Una illarum interea properè præcucurrit, nuntians
Me veniſſe : ego eju' videndi cupidus rectà conſequor.
Poſteaquam introiî, extemplo ejus morbum cognovi miſer :
Nam neque, ut celari poſſet, tempus ſpatium ullum dabat :
Neque voce aliâ, ac res monebat, ipſa poterat conqueri.
Poſtquam aſpexi, ò facinus indignum ! inquam : & corripui illico
Me inde lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
Mater conſequitur : jam ut limen exirem, ad genua accidit,

Non poſſum excogitare rerum mihi moleſtarum ullum principium aptum & conveniens, à quo incipiam exponere ea, quæ mihi nec ſuſpicanti, nec cogitanti advenerunt ; quorum aliqua his oculis pervidi, aliqua his auribus percepi : quamobrem me perterritum & conſternatum citiùs extra domum extuli. Nam paulò antè, poſtquam raptim intrò domum ingreſſus ſum, alio opinans morbo me inventurum correptam eſſe uxorem atque vidi : hei mihi ! ut me ancillæ conſpexere rediiſſe, omnes [illegible] tim unà hilares pr[illegible] dio adventus [illegible], Pamphilus [illegible] t[illegible], quòd improvisò [illegible] ſubitò me viderant : [illegible] animadverti earum omnium vultus [illegible] eſſe, [illegible] rant reditum meum intempeſtivè iis fortè obtigiſſe. [illegible] ex illis una celeriter excurrit ad prænunciandum me adveniſſe : ego [illegible] Philumenæ cupidus [illegible] rectà hanc ancillam inſequor. Poſtquam ingreſſus ſum cubiculum, [illegible] deprehendi quo morbo tentabatur : nam temporis brevitas impediebat, quominus ejus partitudo occultaretur, neque ipſa poterat aliâ voce, ac dolores cogebant, gemitus ex partu, & queſtus edere. Poſtquam [illegible] id comperi ; ò probrum ingens ! [illegible], & continuò inde me ſubduxi, illacrymans, re mihi non credibili & aſpectu horrendâ commotus [illegible] perturbatus. Mater Philumenæ me inſequitur ; & lacrymas fundens infelix, in limine domûs, ad genua exeunti mihi ſe ſubjicit,

ego certè ejus miſertus ſum. Procul dubio hoc uſu venit omnibus nobis hominibus: ut res eveniunt nobis; ita elati, & demiſſi ſumus. Hanc illa ſermonem facere mecum primò incepit: ô mi Pamphile, cauſam cognoſcis, propter quam hæc filia mea à domo veſtrâ diſceſſerit: nam ſtuprum ei illatum eſt virgini olim à neſcio quo flagitioſo tenebrione: nunc illa ad me matrem ſuam confugit, ut tibi, atque aliis ſe parientem occultaret. Verùm cùm precationes iſtius memoriâ repeto, non poſſum me continere à lacrymis. Quæcumque ſubita fortuna, inquit, te nobis hodie adduxit, per eam te obteſtamur ambæ mater & filia, ſi per jura humana divinaque licitum eſt, ut ejus infortunia tuo beneficio occulta, & ſilentio obtecta ſint omnibus. ſi unquam eam amico animo te complexam fuiſſe cognoviſti, mi Pamphile, eadem nunc te orat, ut hanc gratiam ſibi concedas (quod facilè poteſt) pro amico illo animo erga te: Sed de recipiendâ eâ, aut ejiciendâ id facias quod tibi commodum videbitur, & expediet. Laborare eam dolore partus, neque prægnantem à te factam eſſe, nemo omnium agnovit præter te ſolum. nam dicunt eam tibi nuptam tecum concubuiſſe duobus menſibus poſt vitium illatum: tum poſtquam ad te deducta eſt, menſis jam hic eſt ſeptimus: quod te ſcire res ipſa declarat. nunc ſi fieri poteſt, Pamphile, vehementiſſimè cupio & laboro, ut partus Philumenæ latenter fiat, etiam ignorante patre. atque etiam omnibus aliis. ſed ſi fieri non poteſt. quin reſciant, prætexam hoc, ſcilicet eam abortum feciſſe, & immaturum fœtum ejeciſſe. Scio neminem aliter ſuſpicaturum, quàm, quod probabile eſt, eum ex te genitum eſſe. Illico exponetur: In hac re celandi partus nullum pateris incommodum, & illi infelici, indignè quæ injuriam factam acceperit, honorem integrum ſervaveris. Promiſi hæc facere, quæ mater Myrrhina precibus poſtulavit; Stat fixum atque immotum mihi in eo quod promiſi, fidem inviolatam ſervare. nam ut eam ex patris domo ad nos reducam, eamque retineam, non valdè conveniens & decorum eſſe opinor; nec faciam: quamvis ejus amore, & converſatione vehementer afficiar.

Lacrumans miſera: miſeritum eſt. Profectò hoc ſic eſt, ut puto,
Omnibus nobis ut res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.
Hanc habere orationem mecum principio inſtitit:
O mî Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, cauſſam vides:
Nam vitium eſt oblatum virgini olim, ab neſcio quo improbo:
Nunc hunc confugit, te atque alios partum ut celaret ſuum.
Sed cùm orata ejus reminiſcor, nequeo quin lacrumem miſer.
Quæque fors fortuna eſt, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te obſecramus ambæ, ſi jus, ſi fas eſt, utì
Advorſa ejus per te tecta tacitaque apud omnes ſient,
Si unquam erga te animo eſſe amico ſenſiſti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te, utì ſibi des pro illâ, nunc rogat:
Ceterùm de reducendâ id facias, quod in rem ſit tuam.
Parturire eam, neque gravidam eſſe ex te, ſolus conſcius.
Nam aiunt tecum poſt duobus concubuiſſe eam menſibus:
Tum, poſtquam ad te venit, menſis agitur hic jam ſeptimus:
Quod te ſcire, ipſa indicat res. nunc ſi potis eſt, Pamphile,
Maxumè volo, doque operam, ut clam partus eveniat patrem;
Atque adeo omneis. ſed ſi fieri id non poteſt quin ſentiant;
Dicam abortum eſſe: ſcio nemini aliter ſuſpectum fore,
Quin, quod veriſimile eſt, ex te rectè eum natum putent.
Continuò exponetur: hìc tibi nihil eſt quidquam incommodi; &
Illi miſeræ indignè factam injuriam contexeris.
Pollicitus ſum; & ſervare in eo certum eſt, quod dixi, fidem.
Nam de reducendâ, id verò neutiquam honeſtum eſſe arbitror,
Nec faciam: etſi amor me graviter, conſuetudoque ejus tenet.

Lacrumo,

Lacrumo, quæ poſthac futura eſt vita, cùm in mentem venit,
Solitudoque. O fortuna, ut nunquam perpetuò es bona!
Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit,
Quem ego conſilium miſſum feci; idem nunc operam huic dabo.
Adeſt Parmeno cum pueris: hunc minimè eſt opus
In hâc re adeſſe: nam olim ſoli credidi,
Eâ me abſtinuiſſe in principio, cùm data eſt.
Vereor, ſi clamorem ejus hic crebrò audiat,
Ne parturire intelligat. aliquò mihi eſt
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

Non poſſum lachrymas tenere, cùm animo reputo, quàm poſthac vitam ducturus ſim, quàm triſtem & ſolitariam. O fortuna, quàm non diu conſtans, & proſpera es? Sed jam prior amor Bacchidis me ad hanc rem æquo ferendam animo exercitavit & aſſuefecit; quem amorem tunc ratione, & prudentiâ dimiſi; idem nunc huic me dedam & vacabo. Parmeno adeſt, venit cum ſervulis, redeuntibus ex Imbro; non opus eſt omnino, in hoc Philumenæ partu eum præſentem eſſe: nam quondam huic uni hoc arcanum commiſi, nimirum me eam non attigiſſe ab initio, cùm data eſt mihi in uxorem. Timeo, ſi Philumenæ quærentis vocem ſæpe audiat, ne eam partu laborare cognoſcat. aliquò hinc mihi amandandus eſt, interea dum Philumena in puerperio eſt.

ACTUS III. SCENA IV.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILUS.

Par. Aîn' tu, tibi hoc incommodum eveniſſe iter?
So. Non herclè verbis, Parmeno, dici poteſt
Tantùm, quàm re ipſâ navigare incommodum eſt.
Par. Itane eſt? *So.* ô fortunate, neſcis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingreſſus mare.
Nam alias ut omittam miſerias, unam hanc vide:
Dies triginta, aut plùs eo, in navi fui,
Cùm interea ſemper mortem exſpectabam miſer;
Ita uſque advorſâ tempeſtate uſi ſumus.
Par. Odioſum. *So.* haud clam me eſt: denique herclè aufugerim
Potiùs, quàm redeam, ſi eò mî redeundum ſciam.
Par. Olim quidem te cauſſæ impellebant leves,
Quod nunc minitare facere, ut faceres Soſia.
Sed Pamphilum ipſum video ſtare ante oſtium.
Ite intrò: ego hunc adibo, ſi quid me velit.
Here, etiam tu hîc ſtas? *Pam.* equidem te exſpecto. *Par.* quid eſt?
Pam. In arcem tranſcurſo opus eſt. *Par.* cui homini? *Pam.* tibi.
Par. In arcem? quid eò? *Pam.* Callidemidem hoſpitem.

Par. *Dicis'ne, Soſia, hanc viam tibi ærumnoſam fuiſſe?* So. *Per Herculem, Parmeno, verbis declarari non poteſt, quantùm re ipſâ mari iter facere laborioſum eſt.* Par. *Itane eſt?* So. *O beate, neſcis quas difficultates, & miſerias evitaveris, qui nunquam in mare aſcendiſti. Nam ut alias ſileam calamitates, & difficultates navigationis, hanc cognoſce: ſpatio triginta dierum, aut plùs eo tempore, in navi ſteti, cùm inter hos dies ſemper mortem formidabam miſer, adeò contrariis & oppoſitis ventis jactati continuè fuimus.* Par. *Res hæc incommoda, & moleſta eſt.* So. *Non [illegible]; & ut uno verbo dicam, potius fugiam, quàm iterum in Imbrum redeam, ſi eò mihi proficiſcendum eſſe videam.* Par. *Olim certè ex levibus cauſis paratus eras aufugere, quod nunc minaris facere magni & gravis periculi vitandi cauſa: ideo facilè tibi credo. Sed Pamphilum video ipſum ſtantem ante fores. Ite vos ſervi domum: ego verò hunc conveniam viſurus, ſi quid me velit facere. Here, etiam nunc hîc moraris?* Pam. *Ego te exſpecto.* Par. *Quamobrem?* Pam. *In arcem urbis tranſcurrendum eſt.* Par. *Cui homini?* Pam. *Tibi.* Par. *Quænam cauſa eſt, cur tam longè in arcem me currere jubes?* Pam. *Callidemidem.*

Myconium, qui mecum unà advectu'ſt, conveni.
Par. Periî: voviſſe hunc dicam, ſi ſalvus domum
Rediîſſet unquam, ut me ambulando rumperet.
Pam. Quid ceſſas? *Par.* quid vis dicam? an conveniam modò?
Pam. Imò, quod conſtitui me hodie conventurum (eum,
Non poſſe; ne me fruſtrà illîc exſpectet: vola.
Par. At non novi hominis faciem. *Pam.* at faciam, ut noveris:
Magnus, rubicundus, criſpus, craſſus, cæſius,
Cadaveroſâ facie. *Par.* Diî illum perduint.
Quid, ſi non veniet, maneamne uſque ad veſperum?
Pam. Maneto: curre. *Par.* non queo, ita defeſſu' ſum.
Pam. Ille abiît. quid agam infelix? prorſùs neſcio
Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miſeret mulieris.
Quod potero, faciam; tamen ut pietatem colam:
Nam me parenti potiùs, quàm amori obſequi
Oportet. at, at, eccum Phidippum, & patrem
Video: horſum pergunt: quid dicam hiſce, incertu' ſum.

Myconium hoſpitem meum, qui mecum unà navi in hanc urbem advenit, alloquere. Par. *Interiî: voto promiſiſſe verè dicere poſſum hunc Pamphilum, me ambulando rupturum, ſi unquam è mari ſoſpes domum adveniſſet.* Pam. *Quid tardas ire quò jubeo?* Par. *Quid vis ei à te nunciam? an id ſolùm vis, ut eum adeam?* Pam. *Dic, me non poſſe eum nunc convenire, ſicut denuntiaveram ei me facturum hodie; ne me fruſtrà illîc opperiatur: vola.* Par. *At ignotus homo mihi eſt de facie.* Pam. *At efficiam ut cognoſcas; procerâ ſtaturâ eſt, rubrâ facie, criſpis capillis, ſpiſſo & pingui corpore, glaucis oculis, vultu ad cadaveris ſimilitudinem facto.* Par. *Diî illum perdant. Quid ſi non veniet in arcem, an illum expectem uſque ad veſpertinum tempus?* Pam. *Expecta: curre celeriter.* Par. *Non poſſum, ita defatigatus ſum.* Pam. *Parmeno abiît. quid agam miſer? Neſcio quâ ratione partum occultem Philumenæ, quod ut facerem enixè oravit Myrrhina: nam miſereor vehementer mulieris. Quod earum gratiâ potero, id perficiam; uxoris vitium celabo, & ejus honori conſulam; ita tamen ut pietatem in matrem meam obſervem, quæ à Philumenâ offenſa eſt: nam parentis potiùs, quàm amoris in uxorem, me rationem habere oportet. At, at, ecce Phidippus pater Philumenæ, & Laches pater meus: verſus hanc partem veniunt: quid hiſce dicam animi dubius ſum.*

ANNOTATIO.

19 *Myconium.*] Mycone inſula una ex Cycladibus, non procul à Delo. Virg.
Quam priùs Arcitenens oras, & littora circum
Errantem celſâ Gyaro, Myconeque revinxit.
Cyclades vocantur. *Iſole de Archipelago.*

ACTUS III. SCENA V.

LACHES. PHIDIPPUS. PAMPHILUS.

La. Dixtîn' dudum, dixiſſe illam, ſe exſpectare filium?
Ph. Factum. *La.* veniſſe aiunt: redeat. *Pa.* quam cauſam dicam patri,
Quamobrem non reducam, neſcio. *La.* quem ego hîc audivi loqui?

La. *Nonne dixiſti, Phidippe, Philumenam dixiſſe ſeſe exſpectare reditum Pamphili, ut ad nos rediret; nam ſine illo in domo noſtrâ perdurare non poſſe?* Ph. *Dixi.* La. *Pamphilum dicunt rediiſſe: redeat ergo Philumena ad nos.* Pa. *Neſcio quam excuſationem proponam patri, ob quam nolim reducere uxorem meam.* La. *Quem ego hîc audivi loqui?*

Pa.

Pa. Certum obfirmare eſt viam me, quam decrevi perſequi.
La. Ipſus eſt, de quo hoc agebam tecum. *Pa.* ſalve, mi pater.
La. Gnate mi, ſalve. *Ph.* bene factum te adveniſſe, Pamphile,
Et adeò, quod maxumum eſt, ſalvum atque validum. *Pa.* creditur.
La. Advenis modò? *Pa.* admodum. *La.* cedò, quid reliquit Phania
Conſobrinus noſter? *Pa.* ſanè herclè homo voluptati obſequens
Fuit, dum vixit: & qui ſic ſunt, haud multùm hæredem adjuvant.
Sibi verò hanc laudem relinquunt: vixit, dum vixit, bene.
La. Tum tu igitur nihil attuliſti huc plùs unâ ſententiâ?
Pa. Quidquid id eſt, quod reliquit, profuit. *La.* imò obfuit:
Nam illum vivum & ſalvum vellem. *Ph.* impunè optare iſtuc licet:
Ille reviviſcet jam nunquam; & tamen, utrum malis, ſcio.
La. Herì Philumenam ad ſe accerſi hîc juſſit: dic juſſiſſe te.
Ph. Noli fodere: juſſi. *La.* ſed eam jam remittet. *Ph.* ſcilicet.
Pa. Omnem rem ſcio, ut ſit geſta: adveniens audivi omnia. *La.* at
Iſtos invidos Diî perdant, qui hæc libenter nuntiant,
Pa. Ego me ſcio caviſſe, ne ulla meritò contumelia
Fieri à vobis poſſet: idque ſi nunc memorare hîc velim,
Quàm fideli animo & benigno in illam & clementi fui,
Verè poſſim: ni te ex ipſâ id magì' velim reſciſcere:
Namque eo pacto maxumè apud te meo erit ingenio fides,

Pa. *Stat mihi propoſitum meum obfirmare, & conſtanter perſequi, ut ſcilicet non recipiam uxorem, & veram cauſam non recipiendæ celem.* La. *Ipſe Pamphilus eſt, Phidippe, de quo hîc tecum colloquebar.* Pa. *Salve, mi pater.* La. *Fili mi, ſalve.* Ph. *Gaudeo te adveniſſe, Pamphile, eòque magìs gaudeo, quòd incolumis & bene valens redis, quod præcipuum eſt.* Pa. *Sic à quibuſdam creditur.* La. *An modò advenis?* Pa. *Proximè modò.* La. *Dic quid reliquit in bonis Phania conſobrinus noſter?* Ph. *Certè per Herculem homo voluptatibus deditus fuit, & deliciis incumbens, quamdiu in vivis fuit: & qui ita facti ſunt, non multùm hæredi proſunt, & commodant. ſibi hanc laudum titulum comparant; nimirum vixit, dum vixit, lautè & opiparè.* La. *Tu igitur nihil plus rei attuliſti, quàm unam illam ſententiam?* Pa. *Ut ut eſt, quodcunque reliquit nobis, compendium & emolumentum attulit.* La. *Imò damnum: nam illum vitâ frui, & incolumem ſupereſſe vellem.* Ph. *Sine pœnâ id permiſſum eſt optare, nihilque nocet: nam non timendum eſt, ne unquam ad vitam redeat; tamen non ignoro utrum præoptes.* La. *Pamphile, Phidippus herì Philumenam ad ſe vocari juſſit ex ædibus noſtris: Phidippe, dic te juſſiſſe.* Ph. *Noli me monendi cauſâ adeò mihi latus pungere: ſic eſt, ad me juſſi vocari.* La. *Sed jam ad nos eam remittet.* Ph. *Certè ego remittam.* Pa. *Omnem rei ſeriem reſcivi, qualiter ſit geſta, cùm advenirem: paulò ante audivi omnino, quæ facta ſunt.* La. *At iſtos garrulos, qui concordiæ & amori conjugum invident, Diî perdant, qui hæc quæ audiviſti tam cupidè referunt.* Pa. *Ego ſcio me ſedulò caviſſe, ne quidquam mihi à vobis contumelioſè exprobrari poſſet merito meo: idque ſi nunc hîc recitare velim, quàm fideli amore, & ſuavi Philumenam filiam tuam, Phidippe, proſecutus ſum, verè id recitare poſſum; niſi potiùs velim te ex ejus ore ea diſcere: namque eo modo, magìs credes me tali eſſe ingenio, quali me tibi dico,*

ANNOTATIONES.

4 *Obfirmare viam.*] Firmiter & pertinaciter inſiſtere viam (id eſt, propoſitum, conſilium) quam mihi perſequendam propoſui.

6 *Bene factum te adveniſſe.*] Id eſt, proſperè contigit te adveniſſe. Formula eſt peregrè venientes gratulandi.

17 *Noli fodere:*] *Fodere,* hîc eſt latus alicujus manu vel pungere, vel tundere: quod facimus monendi gratiâ, & ſuggerendi, & impellendi. Horatius, Lib. I. Epiſt. VIII.

Mercemur ſervum, qui dictet nomina, lævum
Qui fodiat latus.

Cùm illa, quæ nunc in me iniqua eſt, æqua de me dixerit;
Neque meâ culpâ hoç diſſidium eveniſſe, id teſtor Deos.
Sed quando ſeſe eſſe indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cujuſq; mores toleret ſuâ modeſtiâ;
Neque alio pacto poteſt componi inter eas gratia;
Segreganda aut mater à me eſt, Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potiùs commodum ſuadet ſequi.
La. Pamphile, haud invitò ad aures ſermo mihi acceſſit tuus,
Cùm te poſtputâſſe omnes res præ parente intel- (ligo.
Verùm vide, ne impulſus irâ pravè inſiſtas, Pamphile.
Pa. Quibus iris nunc in illam impulſus iniquu' (ſim?
Quæ nunquam quidquam erga me commerita eſt, pater,
Quod nollem; & ſæpe, quod vellem, meritam ſcio;
Amoque, & laudo, & vehementer deſidero:
Nam fuiſſe erga me miro ingenio expertu' ſum:
Illique exopto, ut reliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui ſit fortunatior;
Quandoquidem illam à me diſtrahit neceſſitas.
Ph. Tibi in mánu eſt, ne fiat. *La.* ſi ſanus ſies,
Jube illam redire. *Pa.* non eſt conſilium pater:
Matris ſervibo commodis. *La.* quò abis? mane,
Mane, inquam: quò vadis? *Ph.* quæ hæc pertinacia eſt?
La. Dixin', Phidippe, hanc rem ægrè laturum eſſe (eum?
Quamobrem te orabam, ut filiam remitteres.
Ph. Non credidi ædepol adeò inhumanum fore:
Ita nunc is ſibi me ſupplicaturum putat?
Si eſt, ut velit reducere uxorem; licet:
Sin alio eſt animo, renumeret dotem huc, eat.
La. Ecce autem, tu quoque protervè iracundus es.
Ph. Percontumax rediſti huc nobis, Pamphile.
La. Decedet jam ira hæc: etſi meritò iratus eſt.
Ph. Quia paululum vobis acceſſit pecuniæ,
Sublati animi ſunt. *La.* etiam mecum litigas?

cùm Philumena ipſa, quæ iniquam erga me ſe geſſit, æquè de me tibi prædicaverit; neque me cauſam huic divortio præbuiſſe, Deos teſtes advoco. Sed quandoquidem ſeipſam exiſtimat tanti, ut nolit obſecundare matri meæ, & rem indignam eſſe putat, ſi ei ſe ſubmittat, ejuſque ſenectutis mores moderatè ferat; neque inter eas alio modo gratia reconciliari poſſit, niſi matri ſe ſubmittat; aut ſejungenda mater eſt à me, Phidippe, aut Philumena. Nunc pietate moveor, ut potiùs quæram quod placet matri, & ei commodum eſt. La. *Pamphile, libenter auribus accepi ſermonem tuum, cùm te video poſthabuiſſe omnes res commodis matris tuæ. Verùm diligenter perſpice, ne irâ incitatus in tuâ ſententiâ iniquè permaneas, Pamphile.* Pa. *Quibuſnam iris impulſus nunc me erga eam iniquè agam? quæ nunquam quidquam mali erga me commeruit, neque commiſit quod mihi diſpliceat; & ſæpe de me bene meritam eſſe, & præſtitiſſe, quod placeret, in memoriâ habeo; amoque, & laudo, & ejus retinendæ deſiderio teneor: nam ſingulari, & mirificâ ingenii manſuetudine, & benignitate erga me uſam eſſe expertus ſum: illique ex animo opto, ut reliquos vitæ annos traducat cum eo marito, qui me ſit felicior, ſiquidem illam à me divellit neceſſitas.* Ph. *In tuâ poteſtate eſt, ut non divellatur.* La. *Si ſatis ſanæ mentis es, fac ut reducatur.* Pa. *Non ita mihi propoſui facere: ſed potiùs matris commoda ſectari.* La. *Quò abis? mane, mane inquam: quò abis?* Ph. *Quæ eſt hæc mentis obſtinatio?* La. *Nonne verè tibi dixi, Phidippe, moleſtum, & ægrum fore Pamphilo, ſi reſciret Philumenam ad vos ex ædibus noſtris ita diſceſſiſſe? quamobrem à te petebam, ut filium ad nos remitteres, antequam ille rediîſſet.* Ph. *Per Pollucem, non ſuſpicatus ſum eum adeò immitem & ferocem fore: Itane is ſibi nunc me ſupplicaturum opinatur, ut uxorem Philumenam recipiat? Si in eo eſt, ut velit recipere uxorem ſuam, per me ei licet: ſin aliter animatus eſt, & nolit, reddat dotem, valeat.* La. *Ecce autem, tu quoque inſolenter iraſceris, & ad iram propenſus es.* Ph. *Pervicax, & pertinax ex Imbro ad nos rediiſti, Pamphile.* La. *Abibit hæc ira, etſi non ſine causâ commotus eſt.* Ph. *Quia aliquantulum pecuniæ rei veſtræ accrevit, elatiores animo, & ferociores facti eſtis.* La. *Etiam lites in me quoque intendis?*

Ph. De-

Ph. Deliberet, renuncietque hodie mihi,
Velitne, an non; ut alii, si huic non sit, siet.
La. Phidippe, adesdum, audi paucis, abiît. quid meâ?
Poſtremò inter ſe tranſigant ipſi, ut lubet:
Quando nec gnatus, neque hic, mihi quidquam obtemperant:
Quæ dico, parvi pendunt. porto hoc jurgium
Ad uxorem, cujus fiunt conſilio omnia hæc:
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægrè eſt, evomam,

Ph. *Decernat, mihique denunciet hodie Pamphilus, velitne, an non, recipere in uxorem Philumenam; ut alii ſit uxor, ſi ipſi non ſit.* La. *Phidippe, propiùs accedo, audi quæ paucis dicam. Abiît Phidippus. quid meâ refert? Tandem controverſiam inter ſe decidant ipſi, ut videbitur; quia nec filius, neque hic Phidippus in ullâ re mihi auſcultare volunt: verba mea nihili æſtimant. hanc rixam ad uxorem meam jam nunc defero, quaſi munus gratum; nam hujus ſuaſu hæc omnia efficiuntur atque in eam omnem ægritudinem & dolorem effundam.*

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPUS.

My. PEriî? quid agam? quò me vortam? quid meo reſpondebo viro
Miſera? nam audîſſe vocem pueri viſus eſt vagientis?
Ita corripuit derepente tacitus ſeſe ad filiam.
Quòd ſi reſciverit peperiſſe eam, id quâ cauſſâ clam me habuiſſe
Dicam, non ædepol ſcio.
Sed oſtium concrepuit: credo ipſum ad me exire: nulla ſum.
Ph. *Uxor* ubi me ad filiam ire ſenſit, ſe duxit foras:
Atque eccam video. quid ais, Myrrhina? heus, tibi dico. *My.* minimè,
Mi vir? *Ph.* vir ego tuus? tu virum me, aut hominem adeò eſſe deputas?
Nam ſi utrumvis horum, mulier unquam tibi viſus forem,
Non ſic ludibrio tuis factis habitus eſſem. *My.* quibus? *Ph.* at rogitas?
Peperit filia? hem! taces? ex quo? *My.* iſtuc rogare æquum eſt patrem?
Periî. ex quo cenſes, niſi ex illo, cui data eſt nuptum, obſecro?
Ph. Credo, neque adeò arbitrari patris eſt aliter. ſed demiror,
Quid ſit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare volueris
Partum; præſertim cùm & rectè, & ſuo peperit tempore.

My. *Perdita ſum; quid agam? quò me vertam? quid reſpondebo marito meo redditam infelix? nam vagientis pueri clamor videtur ad aures ejus perveniſſe; adeò raptim, & ſubitò ſilens ad filiam ſe contulit. Quòd ſi cognoverit eam partum edidiſſe, per Pollucem neſcio, quâ de cauſâ ei dicam me hoc celaviſſe. Sed oſtium ſtridet: credo ipſum foras ad me prodire: periî.* Ph. *Ubi uxor vidit me ad filiam ire, foras abiît: Atque ecce eam conſpicio. Quid ais, Myrrhina? quid ſiles? heus, te appello.* My. *Mene ipſum, mi vir?* Ph. *An vir ego tuus ſum? Tune virum, aut hominem quamlibet exiſtimas me eſſe? Nam ſi utrumvis horum, mulier, me judicâſſes, non ſic per ea, quæ feciſti, deriſus & deluſus fuiſſem.* My. *Per quæ mea facta deriſus fuiſti?* Ph. *At etiam petis? Filia veſtra peperit? Hem ſiles? Ex quo homine peperit?* My. *Iſtud patrem decet interrogare de filiâ? perdita ſum. Ex quonam putaris illam peperiſſe, niſi ex eo cui uxor data eſt. obſecro?* Ph. *Credo eam peperiſſe ex Pamphilo, neque licet patri aliter cenſere. ſed mirum mihi eſt, quamobrem tantam curam & operam adhibueſſi ad hunc partum nobis occultandum; præcipuè cùm rectè, & tempore congruo, quo prægnantes poſſunt parare, peperit.*

Adeòne pervicaci eſſe animo, ut puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos ſcires poſthac amicitiam fore firmiorem,
Potiùs quàm eſſet cum illo nupta advorſus animi lubidinem
Tui? ego etiam illorum eſſe hanc culpam credidi, quæ te eſt penès.
My. Miſera ſum. *Ph.* utinam ſciam ita eſſe iſtud: ſed nunc mihi in mentem venit,
De hàc re quàm locuta es olim, cùm illum generum cepimus:
Nam nuptam filiam negabas poſſe te pati tuam
Cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.
My. Quamvis cauſſam hùnc ſuſpicari, quàm ipſam veram, mavolo.
Ph. Multò priùs ſcivi, quàm tu, illum amicam habere, Myrrhina:
Verùm id vitium ego nunquam decrevi eſſe adoleſcentiæ;
Nam id omnibus innatum eſt: at pol jam aderit, ſe quoque etiam cùm oderit.
Sed, ut olim te oſtendiſti, eandem eſſe nihil ceſſâſti uſque adhuc,
Ut filiam ab eo abduceres; neu, quod ego egiſſem, eſſet ratum.
Id nunc res indicium hæc fecit, quo pacto factum volueris.
My. Adeon' me eſſe pervicacem cenſes, cui mater ſiem,
Ut eo eſſem animo, ſi ex uſu eſſet noſtro hoc matrimonium?
Ph. Tun' proſpicere, aut judicare, noſtram in rem quod ſit, potes?

Adeòne pertinaci animo eſſe potuiſti, ut puerum filiæ potiùs cuperes exponi ad mortem, ex quo non ignorabas ſtabiliorem futuram eſſe amicitiam in poſterum inter nos, quàm contra immoderatam tuam cupiditatem Philumena cum Pamphilo nuptiis jungeretur? Ego etiam adhuc culpam in illis reſidere credidi, quæ apud te eſt. My. *Infelix ſum.* Ph. *Utinam cognoſcam hoc ita eſſe, uti tu mihi narras: ſed aliud mihi in memoriam redit, ex quo videris non eſſe innocens, propter ea, quæ olim dixiſti, cùm Pamphilum generum [illegible]: nam tu negabas te poſſe conſentire, ut filia tua collocaretur nuptui cum eo, qui meretricem amicam haberet, qui totam noctem [illegible] extra domum.* My. *Hunc maritum meum malo ſuſpicari [illegible] cauſam [illegible] Pamphilum, & Philumenam, quàm illam [illegible], propter [illegible] filiam [illegible].* Ph. *Multò priùs [illegible], quàm tu, illum amare [illegible] meretricem, Myrrhina: [illegible] id [illegible] amicam habere: [illegible] id, [illegible] at per Pollucem [illegible] adveniet, [illegible] ipſum adventante ſenectute, [illegible] odio habebit. Sed ut olim te [illegible], rurſum [illegible] eandem te præbere, adverſariam nimirum huic matrimonio, ut Philumenam à Pamphilo diſtraheres, neve quod egiſſem eſſet firmum, & ſtabile. Id nunc hæc res omnia [illegible], [illegible] partum filiæ [illegible] omnes celaveris, quàm modo has nuptias, quas feci, gratas habueris.* My. *Adeòne me [illegible] eſſe cenſes, ut eam animum [illegible] adverſo eam, cùm mater ſim, ſi hoc matrimonium [illegible] utilitatem noſtram fieret.* Ph. *Tune providere, aut arbitrari potes, quid rebus noſtris conducat?*

ANNOTATIONES.

17 *Ut puerum præoptares perire.*] Id eſt exponi. Vetuſtiſſimus hic mos antiquis fuit, Hebræis, Græcis; ut conſtat de Moyſe, de Oedipo, & etiam Romanis, ut notum eſt de Romulo & Remo. Exponebantur miſelli infantes in mare, in aliquem fluvium, in deſerta, & avia abjiciebantur. Ovidius Faſtorum lib. I.

[illegible] geminos: [illegible] unda refugit:
In ſicco pueri deſtituuntur humo.

Idem Ovid. Epiſt. II.

[illegible] parvum [illegible], avidiſque relictum [illegible] itique locis.

Denique ad cloacas vetus Scholiaſtes Juvenalis infantes exponi ſolitos prodidit, ad Satyr. VI. verſu 600.

Tranſeo ſuppoſitos, & gaudia, votaque ſæpe
Ad ſpurcos decepta lacus.

Hinc exponere idem, quod necare. Paulus Juriſconſultus L. IV. D. De agnoſcendis liberis.

18 *Ex quo inter nos firmiorem fore amicitiam.*] Scilicet, inter familiam noſtram, & familiam Philumenæ.

Audiſti

Audîſti ex aliquo fortaſſe, qui vidiſſe eum diceret
Exeuntem aut introëuntem ad amicam. quid tum poſtea,
Si modeſtè ac raròhoc fecit? nonne ea diſſimulare nos
Magìs humanum eſt, quàm dare operam id ſcire, quî nos oderit?
Nam ſi is poſſet ab eâ ſeſe derepente avellere,
Quîcum tot conſuêſſet annos; non eum hominem ducerem,
Nec virum ſatìs firmum gnatæ. *My.* mitte adoleſcentem, obſecro,
Et quæ me peccâſſe ais. abi; ſolum ſolus conveni:
Roga, velitne an non uxorem: ſi eſt, ut dicat velle ſe,
Redde: ſin eſt autem, ut nolit, rectè conſului meæ.
Ph. Siquidem ille ipſe non volt, & tu ſenſtî eſſe in eo, Myrrhina,
Peccatum; aderam, cujus conſilio ea par fuerat proſpici.
Quamobrem incendor irâ, te eſſe auſam hæc facere injuſſu meo.
Interdico, ne extuliſſe extra ædes puerum uſque (velis.
Sed ego ſtultior, meis dictis parere hanc quî poſtulem:
Ibo intrò, atque edicam ſervis, ne quòquam efferri ſinant.
My. Nullam pol credo mulierem me miſeriorem vivere:
Nam ut hic laturus hoc ſit, ſi ipſam rem, ut ſiet, reſciverit,
Non ædepol clam me eſt; cùm hoc, quod levius eſt, tam animo iracundo tulit:
Nec, quâ viâ ſententia ejus mutari poſſit, ſcio.
Hoc mî unum ex plurimis miſeriis reliquum fuerat malum, (pater.
Si, puerum ut tollam, cogit, cujus qui ſit neſcimus

accepiſti fortè ab aliquo, qui referret ſe eum vidiſſe ingredientem domum amicæ, aut inde egredientem, quid tum poſtea? quid inde peſſimi conjiciendum eſt mali, ſi moderatè, mediocriter, nec crebrò id fecit? Nonne magìs humanum eſt, nos ad ea connivere; quàm affectare nos id ſcire, unde ipſius adverſum nos odium ſuſcipiamus? Nam ſi is poſſet ſubitò ab eâ ſe abſtrahere cum quâ tandiu conſuetudinem habuiſſet, non eum eſſe hominem æſtimarem, nec maritum ſatis fidelem noſtræ filiæ. My. *Omitte, precor, loqui de adoleſcente, & de iis quæ me malè feciſſe dicis. Abi hinc, & ſecretò ſine arbitris cum Pamphilo colloquere: quære ab eo, velitne Philumenam recipere, an non: ſi contingit, ut dicat ſe velle, redde eam uxorem viro: ſin autem negat ſe velle, rectè à me proſpectum eſſe filiæ noſtræ fateberis.* Ph. *Siquidem recuſat Pamphilus uxorem recipere Philumenam, & tu cognoviſti in eo culpam inhærere divortii; propè aderam ego, cujus ex ſententiâ æquum erat omnia hæc provideri. Quamobrem [illegible], te hæc [illegible] ſine juſſu meo. Veto ne puerum, qui modò natus eſt, extra domum noſtram [illegible] audeas. [illegible] qui [illegible] patiantur infantem ex- [illegible]* My. *[illegible] eſſe in terris magìs infortunatam, quàm ego ſum: nam per P[illegible] quàm ægrè laturus ſit Phidippus, ſi [illegible]; [illegible], quod multò minùs eſt, partum filiæ [illegible], tam acerbè & iracundè acceperit: [illegible] à ſententiâ ſuâ de non exponendo puero dimoveri poſſit. Hoc mihi unum [illegible] ex [illegible] calamitatibus & infortuniis malum reſtiterat, ſi vir meus me cogit, ut educam puerum, cujus pater nobis eſt ignotus.*

ANNOTATIONES.

48 *Ne extuliſſe extra ædes puerum.*] Timebat Phidippus, ne Myrrhina exponeret puerum.

56 *Si puerum ut tollam cogit:*] Id eſt, ut educem. Infantes olim, ſimul ac nati erant, humi deponebantur. Ab humo verò pater tollebat, & in ſinum recipiebat. Statius ——— [illegible] ille meus; *tellure cadentem* [illegible] ——— [illegible] autem non tollebatur, pro abjecto & abjectitio erat: [illegible] reſpexit [illegible] Terentius.

Nam cùm compreſſa eſt gnata, forma in tenebris noſci non quita eſt :
Neque detractum ei tum quidquam eſt, quî pòſt poſſit noſci, qui ſiet.
Ipſe eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum.
Simul vereor, Pamphilus ne orata noſtra nequeat diutius
Celare, cùm ſciet alienum puerum tolli pro ſuo.

nam cùm filia vitiata fuit, facies ejus qui eam compreſſit, cognoſci noctu non potuit : neque ei Philumena quidquam detraxit, ex quo poſſit comperiri quis ille ſit. ſed ipſe diſcedens eripuit vi annulum ei virgini ex digito. Etiam timeo ne Pamphilus non poſſit ea, quæ oravimus, diutius ſilentio abſcondere, cùm noverit alienum puerum educari loco ſui filii, quod moleſtè feret.

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA. PAMPHILUS.

So. NON clam me eſt, mi gnate, tibi me eſſe ſuſpectam, uxorem tuam
Propter meos mores hinc abiîſſe ; etſi ea diſſimulas ſedulò.
Verùm ita me dì ament, itaque obtingant ex te, quæ exopto mihi, ut
Nunquam ſciens commerui, meritò ut caperet odium illam mei :
Teque antè quod me amare rebar, ei rei firmâſti fidem :
Nam mihi intus tuus pater narravit modò, quo pacto me habueris
Præpoſitam amori tuo : nunc tibi me certum eſt contra gratiam
Referre, ut apud me præmium eſſe poſitum pietati (ſcias.
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror.
Ego rus abituram hinc cum tuo me eſſe certò decrevi patre ;
Ne mea præſentia obſtet, neu cauſſa ulla reſtet (reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. *Ph.* quæſo, quid iſtud conſilii eſt ?
Illius ſtultitiâ victa, ex urbe tu rus habitatum (migres ?
Haud facies : neque ſinam, ut qui nobis, mater, maledictum velit
Meâ pertinaciâ eſſe dicat factum, haud tuâ modeſtiâ
Tum tuas amicas te, & cognatas deſerere, & feſtos dies
Meâ cauſſâ, nolo. *So.* nihil pol jam iſtæc res mihi voluptatis ferunt :

So. *Non me latet, fili mi, me tibi in ſuſpicionem veniſſe, uxorem tuam Philumenam hinc diſceſſiſſe in domum patris, propter mores meos forſitan injucundos ; etſi ea diligenter celas. Verùm ita mihi dii faveant, itaque à te mihi obveniant ea, quæ exopto, ut nunquam volens prudenſque culpam cammiſi, propter quam uxor tua conciperet odium in me merito meo : & quod antè exiſtimabam te me amare, id ita verè eſſe confirmaſti. Nam mihi paulò antè pater tuus commemoravit, quomodo me prætuliſti amori, quo uxorem proſequebaris : & nunc mihi deliberatum & conſtitutum eſt, viciſſim tibi beneficium retribuere ; ut tibi notum fiat mercedem pietati in me tuæ apud me ſervari, & reddi. Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ exiſtimationi conveniens & utile eſſe judico. Ego conſtitui hinc ad villam me profecturam eſſe cum tuo patre ; ne mea præſentia obſit, neve ulla cauſa relinquetur, quominus tua uxor Philumena ad te revertatur.* Pa. *Rogo, quid iſtud propoſitum tuum ? ut tu illius imprudentiâ adacta ex urbe diſcedas ad villam incolendam ? Non permittam: neque id fiet à te, ut qui nobis, mater, obtrectare cupiunt, meam pervicaciam dicant eſſe cauſam, non tuam facilitatem & moderationem. cur habitatum rus iveris : etiam tuas amicas, & cognationes propinquas relinquere, & dierum feſtorum ſolennem celebrationem, propter me minimè conſentire poſſum.* So. *Nihil per Pollucem ipſa res nunc me oblectat :*

Dum ætatis tempus tulit, perfuncta ſatìs ſum : ſatias jam tenet
Studiorum iſtorum. hæc mihi nunc cura eſt maxuma, ut ne cui meæ (meam.
Longinquitas ætatis obſtet, mortemve exoptet
Hîc video me eſſe inviſam immeritò : tempus eſt concedere.
Sic optumè, ut ego opinor, omnes cauſſas præcidam omnibus ; (geſſero.
Et me hâc ſuſpicione exſolvam, & illis morem
Sine me, obſecro, hoc effugere, volgus quod malè audit mulierum.
Pa. Quàm fortunatus cæteris ſum rebus, abſque unâ hâc foret,
Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem ! *So.* obſecro, mi Pamphile,
Non tute incommodam rem, ut quæque eſt, in animum inducas pati ?
Si cætera ſunt ita, ut tu vis, itaque ut eſſe ego illam exiſtumo ;
Mi gnata, da veniam hanc mihi, reduc illam. *Ph.* væ miſero mihi !
So. Et mihi quidem : nam hæc res non minùs me malè habet, quâm te, gnate mi.

dum ætas vitæ paſſa eſt, ſatìs huic rei operam dedi : Satietas nunc tenet harum omnium exercitationum. hæc nunc maximè me cura ſolicitat, ut ne longa vita mea alicui inviſa ſit & noceat, morſque mea expectetur ab aliquo. Hîc animadverto me odio haberi immeritò : tempus eſt abire hinc. Sic commodiſſimè omnes cauſas amputabo omnibus ; & me hâc opinione falſa liberabo, & illis obſequutus fuero. Permitte me, oro, hoc evitare, propter quod genus mulierum vituperatur. Pa. *Quàm beatus ſum in cæteris rebus omnibus, abſque hâc unâ re eſſet : nam quoniam matrem tam benignam habeo, felix ſum ; ſed infelix uxorem habens gravidam ex alio.* So. *Quæſo, mi Pamphile, ne tibi tu ipſe perſuadeas, te rem difficilem, & moleſtam ullam tolerare ? ut ut ſit incommoda, ſi cætera tibi pro voto ſuccedunt, ſi ita ſit uxor, ut ego illam eſſe exiſtimo, honeſtam & tibi obſequentem ; concede hoc mihi, recipe illam apud te.* Pa. *Væ miſero mihi !* So. *Et mihi certè : nam hæc res non minori curâ me ſolicitat, quàm te, gnate mi.*

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILUS.

La. QUem cum iſtôc ſermonem habueris, procul hinc ſtans accepi, uxor.
Illuc eſt ſapere, qui, ubicunque opus ſit, animum poſſis flectere ; (feceris.
Quod faciundum fortaſſe ſit pòſt, idem hoc nunc ſi
So. Fors pol fuat. *La.* abi rus ergo hinc : ibi ego te, & tu me feres.
So. Spero mecaſtor. *La.* i ergo intrò, & compone, quæ tecum ſimul
Ferantur. dixi. *So.* ita ut jubes, faciam. *Pa.* pater.

La. *Non ita hinc longè ſtans, audivi ea, quæ colloquuta fueris cum iſto filio noſtro, Pamphilo. Illud porrò eſt ſapientis, poſſe, quandocumque res exigit, animum faciliè circumagere, & adducere ad id ſua ſponte libenter impræſentia, quod fortaſſe poſtea facere erat neceſſe.* So. *Bona fortuna [illegible]at.* La. *Secede igitur in villam ab hac urbe : ibi ego tuos mores, tuque meos invicem æquo animo feres.* So. *Procul dubio ita conſilio fore.* La. *Intra igitur domum, collige, & compara ea, quæ tecum ferenda ſunt. hæc cenſeo facienda.* So. *Ita ut imperas, exequar.* Pa. *Pater.*

ANNOTATIONES.

4 *Fors fuat.*] Fortuna faveat. *Fuat*, ſignificat *ſit*.

6 *Dixi.*] Hoc verbum in peroratione cauſæ adhiberi ſolitum, quo ſignificatur firmum & eſſe ratum, quod egerit orator.

La. Quid vis, Pamphile? *Pa.* abire hinc matrem? minimè. *La.* quid ita iſtuc? *Pa.* quia.
De uxore incertus ſum etiam, quid facturus ſiem. *La.* quid eſt?
Quid vis, niſi reducere? *Pa.* equidem cupio, & vix contineo: ſed
Non minuam meum conſilium: ex uſu quod eſt, id perſequar.
Credo, ſi non reducam, eâ gratiâ concordes magìs fore.
La. Neſcias. verùm tuâ refert nihil, utrum illæ (fecerint
Quando hæc abierit. odioſa hæc eſt ætas adoleſcentulis: (fabulæ
E medio æquom excedere eſt; poſtremò nos jam fabulæ
Sumus, Pamphile, ſenex, atque anus.
Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus.

La. *Quid vis, Pamphile?* Pa. *Hanccine rus matrem abire ſinis? minimè hoc fiat.* La. *Quid ita iſtud vis? matrem ſcilicet rus non ire?* Pa. *Quia animi pendeo dubius etiam, quod uxore meâ debeam facere.* La. *Quid eſt? quid aliud facere vis niſi eam apud te recipere?* Pa. *Profectò cupio eam recipere, & vix mihi tempero, quin hoc faciam: ſed nihil quidquam de conſilio meo mutabo: id quod expedit, & utile eſt, ut cepi ſequar. Credo eas inter ſe, matrem & uxorem, magìs concordes futuras eſſe, ſi Philumenam uxorem non recipiam.* La. *Neſcias utrum eventurum ſit. verùm id tuâ nihil intereſt, utrum conveniat inter eas, necne, quando mater tua rus conceſſerit. ætas hæc ſenilis tædioſa eſt, & inviſa adoleſcentiæ: ex cœtu hominum nos ſenes moveri & decedere par eſt: denique materiam præbeamus ſermonibus populi & dicteriis, ut ridiculi, ego & mater tua qui vetuli ſumus. Sed video Phidippum domo exire tempeſtivè & commodè: accedamus.*

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIPPUS. LACHES. PAMPHILUS.

Ph. Tibi quoque ædepol ſum iratus, Philumena,
Graviter quidem: nam herclè abs te factum eſt turpiter:
Etſi tibi cauſſa eſt de hâc re: mater te impùlit:
Huic verò nulla eſt. *La.* opportunè te mihi,
Phidippe, in ipſo tempore oſtendis. *Ph.* quid eſt?
Pa. Quid reſpondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?
La. Dic filiæ, rus conceſſuram hinc Soſtratam:
Ne revereatur, minùs jam quò redeat domum. *Pa.* ah,
Nullam de his rebus culpam commeruit tua;
A Myrrhinâ hæc ſunt meâ exorta omnia.
Pa. Mutatio fit. *Ph.* ea nos perturbat, Laches.
Pa. Dum ne reducam, turbent porrò, quàm velint.
Ph. Ego, Pamphile, eſſe inter nos, ſi fieri poteſt,
Affinitatem hanc ſanè perpetuam volo;

Ph. *Tibi quoque ſuccenſeo, non ſolùm Myrrhinæ* [illegible] *Philumena, &* [illegible] *quidem per* [illegible]: *nam per Hercule* [illegible] *excuſatio parata* [illegible] La. [illegible] Pa. *Quid reſpondebo his, aut quomodo* [illegible] La. *Phidippe, dic* [illegible] *Philumenæ rus* [illegible] *Soſtratam:* [illegible] Pa. *Ah,* [illegible] *mea eſt* [illegible] *turbarum.* Pa. *Nova oritur rerum converſio.* Ph. *Ea eſt cauſa* [illegible] *Laches.* Pa. *Dummodo non reducam Philumenam, tumultuenter, & contendant* [illegible] Ph. *Ego, Pamphile, hanc affinitatis neceſſitudinem inter nos perpetuo* [illegible] *ſi fieri poteſt: quòd ſi non ita fert tua voluntas,*

ANNOTATIO.

32 *Turbent porrò.*] Hæc ad ſpectatores dicuntur.

Sin

Sin eſt, ut aliter tua ſiet ſententia,
Accipias puerum. *Pa.* ſenſit peperiſſe: occidi.
La. Puerum? quem puerum? *Ph.* natus eſt nobis nepos:
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuiſſe prægnantem unquam ante hunc ſcivi diem.
La. Bene, ita me dî ament, nuncias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam ſalvam: ſed quid mulieris
Uxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Noſne hoc celatos tamdiu? nequeo ſatìs,
Quàm hoc mihi videtur factum pravè, proloqui.
Ph. Non tibi illud factum minùs placet, quàm mihi, Laches.
Pa. Etſi jamdudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non eſt; cùm eam conſequitur alienus puer.
La. Nulla tibi, Pamphile, hìc jam conſultatio eſt.
Pa. Periî. *La.* hunc videre ſæpe optabamus diem,
Cùm ex te eſſet aliquis, qui te appellaret patrem.
Evenit: habeo gratiam diis. *Pa.* nullus ſum.
La. Reduc uxorem, ac noli advorſari mihi.
Pa. Pater, ſi ex me illa liberos vellet ſibi,
Aut ſe eſſe mecum nuptam, ſatìs certò ſcio,
Non me clam haberet, quæ celâſſe intelligo.
Nunc, cùm ejus alienum eſſe à me animum ſentiam,
Nec conventurum inter nos poſthac arbitrer,
Quamobrem reducam? *La.* Mater quod ſuaſit ſua,
Adoleſcens mulier fecit: mirandumne id eſt?
Cenſen' te poſſe reperire ullam mulierum,
Quæ careat culpâ? an quia non delinquunt viri?
Ph. Voſmet videte jam, Laches, & tu, Pamphile,
Remiſſam opus ſit vobis, an reductam domum.
Uxor quid faciat, in manu non eſt meâ:
Neutrâ in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? *La.* ridiculè rogas.

puerum, quem genuiſti ex Philumenâ, recipias velim. Pa. *Nempe comperit Phidippus Philumenam peperiſſe: interii.* La. *Puerum? quem puerum?* Ph. *Natus eſt nobis nepos ex Pamphilo & Philumenâ: nam Myrrhina ex veſtrâ domo filiam gravidam abduxit, neque unquam gravidam fuiſſe accepi ante hunc diem.* La. *Jucundum mihi nuncium, ita me dii ament, mihi nuncias, & gratulor tibi, illum natum eſſe, & filiam quoque Philumenam eſſe incolumem, & bene valentem: ſed quæ mulier eſt uxor tua, aut quibus inſtructa moribus? Nobiſne hanc filiam fuiſſe prægnantem, tanto tempore occultare debuit? Non poſſum ſatìs amplâ oratione exprimere, quàm indecenter, & perverſè id factum mihi videtur.* Ph. *Non tibi illud factum magìs diſplicet, quàm mihi, Laches.* Pa. *Etſi antea de reducendâ, vel non, uxore dubius animi fuiſſem, quid ſtatuendum mihi eſſet, nunc non ſum; certum eſt non reducere, quum eam matrem habet puer ab alio, non à me genitus.* La. *Nullus tibi nunc, Pamphile, de rejiciendâ uxore locus.* Pa. *Perditus ſum.* La. *Hunc videre ſæpe votis diem poſtulavimus, quo ex te naſceretur puer aliquis, qui te patrem vocaret: eventus votis reſpondit, habeo gratiam diis.* Pa. *Interii.* La. *Reduc uxorem, & noli mihi repugnare.* Pa. *Pater, ſi Philumena vellet habere liberos ex me, aut connubio mecum eſſe junctam, ſatìs probè ſcio, non me latere vellet, quod mihi occultâſſe cognoſco. Nunc cùm ejus animum immutatum & à me averſum videam, nec nos concordes fore & conſenſuros putem, quam ob cauſam eam reducam?* La. *Quod ejus mater conſilium dedit, juvenis mulier ſecuta eſt? mirandumne id eſt? æſtimaſne poſſe te invenire ullam mulierem culpæ expertem? An quia ſcilicet non peccant viri?* Ph. *Vos ipſi decidite nunc, Laches, tuque, Pamphile, an ex uſu ſit vobis, ut remiſſa ſit ad ſuos, vel ad vos reducta Philumena. Quid uxor faciat me inſcio, non eſt in poteſtate meâ* [illegible]*: neutrâ in re, nec in remiſſione, nec in reductione per me vobis fiet difficultas. Sed quid faciemus cum infante natâ ex Philumenâ?* La. *Per riſum id interrogas.*

ANNOTATIONES.

16 *Senſit peperiſſe.*] Hæc ſolus ſolùm ait Pamphilus.

26 *Etſi jamdudum ambiguum.*] Hæc omnia ſecum Pamphilus.

27 *Eam conſequitur alienus puer.*] Ex injuſtâ conjunctione natus, conſequitur matrem, non patrem: ex [illegible] ſequitur patrem.

29 *Perii.*] Hæc ſibi Pamphilus dicit.

Quidquid futurum eſt, huic reddas ſuum ſcilicet,
Ut alamus noſtrum. *Pa.* quem ipſa neglexit, pater,
Ego alam? *La.* quid dixtî? eho! an non alemus, Pamphile?
Prodemus quæſo potiùs? quæ hæc amentia eſt?
Enimvero prorſùs jam tacere non queo:
Nam cogis ea, quæ nolo, ut præſente hoc, loquar.
Ignarum cenſes tuarum lacrumarum eſſe me?
Aut, quid ſit id, quòd ſollicitere ad hunc modum?
Primùm, hanc ubi dixtî cauſſam, te propter tuam
Matrem non poſſe habere hanc uxorem domi:
Pollicita eſt ea, ſe conceſſuram ex ædibus.
Nunc, poſtquam ademptam hanc quoque tibi cauſſam vides;
Puer quia clam te eſt natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi ſi me eſſe ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut adjungas tuum,
Quam longum ſpatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos feciſti in eam, quàm animo æquo tuli?
Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres:
Tempus dixi eſſe: impulſu duxiſti meo.
Quæ tum, obſecutus mihi, feciſti ut decuerat.
Nunc animum rurſum ad meretricem induxtî tuum:
Cui tu obſecutus, facis huic adeò injuriam.
Nam in eandem vitam te revolutum denuo
Video eſſe. *Pa.* mene? *Pa.* te ipſum: & facis injuriam.
Confingis falſas cauſſas ad diſcordiam,
Ut cum illâ vivas, teſtem hanc cùm abs te amoveris;
Senſitque adeò uxor: nam ei cauſſa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? *Ph.* planè hic divinat: nam id eſt.
Pa. Dabo jusjurandum, nihil eſſe iſtorum, tibi, *La.* ah! cedò.
Reduc uxorem: aut quamobrem non opus ſit,
Pa. Non eſt nunc tempus. *La.* puerum accipias; nam is quidem
In culpà non eſt: pòſt de matre videro.
Pa. Omnibus modis miſer ſum; nec, quid agam, ſcio;

Quidquid continget, Pamphile, redde ſuum filium, ut nos educemus eum. Pa. *Egone, pater, educabo infantem, quem ipſa mater* [illegible] *habuit?* La. *Quid dixiſti? Eho an non educabimus, Pamphile? projiciemuſne potiùs? quænam hæc inſania eſt? equidem jam omnino ſilere non poſſum: nam me compellis ad declaranda ea, quæ nollem præſente Phidippo de te dicere. An putas me cauſam ignorare cur tam frequenter lacrymaris, aut cur ita* [illegible] *ris, & ſolicitus ſis? In primis poſtquam dixiſti hanc cauſam non reducendæ uxoris, nimirum te non poſſe pati hanc uxorem domi eſſe, quæ matrem odiſſet; promiſit mater ſe domo diſceſſuram. Nunc cùm ſentis te hoc prætextu privari; quia pueri partus te non ſciente, ex oculis fuit editus, alteram cauſam reperiſti. Fallit te opinio, ſi arbitraris me ignorare animi tui propoſitum. Aliquando tandem ut animum ad uxorem adhibeas, quàm longum tempus amandi Bacchidem conceſſi tibi? quas impenſas pecuniæ, ut eam poſſideres, feciſti? quàm patienter hæc tuli? Suaſi* [illegible] *ut uxorem* [illegible] *tempus advenire* [illegible] *meo.* [illegible] *morem geruiſti, ut debueras; nunc animum tuum in meretricem* [illegible] *tranſtuliſti; cui tu obediens facis uxori injuriam. nam in eandem vivendi conſuetudinem te reverſum eſſe rurſus intelligo.* Pa. *Mene?* La. *Te ipſum: & injuſtè agis. falſas cauſas invenis, cur uxorem non reducas, ad movendam diſſenſionem inter affines, ut cum illâ Bacchide meretrice conſuetudinem habeas; poſtquam hanc uxorem tuam, teſtem præſentem libidinis tuæ à te expuleris: ſenſitque certè illa: nam quid aliud eam impulit, ut à te diſcederet?* Ph. *Omnino* [illegible] *divino afflatus hæc vaticinatur Laches: nam ea vera ſunt.* Pa. *Jurejurando affirmabo tibi, nihil eſſe verum eorum quæ mihi exprobras.* La. *Ah! reduc uxorem: aut, cur non oporteat, illud, dicito.* Pa. *Non eſt nunc tempus dicendi.* La. *Puerum natum tibi recipias; nam is quidem immunis eſt à culpâ: poſtea conſiderabo utrum Philumena ejus mater culpæ ſit particeps, nene.* Pa. *Ex omnibus partibus miſer ſum; nec quid agam ſcio:*

ANNOTATIO.

73 *Omnibus modis miſer ſum.*] Querela Pamphili ad ſpectatores.

T

Tot nunc me rebus miſerùm concludit pater.
Abibo hinc, præſens quando promoveo parum.
Nam puerum injuſſu credo non tollet meo;
Præſertim in eà re cùm ſit mihi adjutrix ſocrus.
La. Fugis? hem, nec quidquam certi reſpondes mihi?
Num tibi videtur eſſe apud ſeſe? ſine:
Puerum, Phidippe, mihi cedò, ego alam. *Ph.* maxumè.
Non mirum fecit uxor, ſi hoc ægrè tulit:
Amaræ mulieres ſunt, non facilè hæc ferunt.
Propterea hæc ira eſt; nam ipſa narravit mihi:
Id ego præſente hoc tibi nolebam dicere.
Neque ei credebam primò: nunc verùm palam eſt.
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptiis.
La. Quid ergo agam, Phidippe? quid das conſilî?
Ph. Quid agas? meretricem hanc primùm adeundam cenſeo:
Oremus: accuſemus graviùs: denique
Minitemur, ſi cum illo habuerit rem poſtea.
La. Faciam, ut mones: puer, eho, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam noſtram: huc evoca verbis meis.
Et te oro porrò, in hâc re adjutor ſis mihi. *Ph.* ah!
Jamdudum dixi, itidemque nunc dico, Laches,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si ullo modo eſt ut poſſit; quod ſpero fore.
Sed viſn' adeſſe me unà, dum iſtam convenis?
La. Immo verò abi: aliquam puero nutricem para.

tot me nunc petitionibus urget, & circumdat pater. Hinc abſcedam, quandoquidem præſens parum proficio. Nam puerum, credo, ſine conſenſu, & mandato meo non tollet, ut nutriat, & educet, cùm præcipuè ſocrus Myrrbina in eâ re mihi faveat, ut quæ hunc exponendum cenſeat. La. *Fugis? hem! nec ullum certum reſponſum mihi reddis? num tibi videtur, Phidippe, Pamphilus mentis compos eſſe? Sine me facere: Puerum mihi trade; ego nutriam.* Ph. *Libenter dabo tibi infantem. Non rem mirandam, & inſolitam fecit uxor Myrrbina, ſi à moribus Pamphili abhorruit: aſperæ mulieres ſunt, non æquo patiuntur animo viros alias amare. propterea hæc indignatio eſt uxoris meæ in Pamphilum, quem generum ſibi eſſe nolebat; nam ipſa mihi recitavit. Iſtud ego nolebam tibi, præſente Pamphilo, referre, neque ego uxori id narranti primò fidem habebam: nunc verò, quod dixi manifeſtum eſt: nam omnino Pamphilum averſum eſſe à nuptiis animadverto.* La. *Quid ergo cenſes, Phidippe, mihi eſſe faciendum? Quid mihi ſuades?* Ph. *Quid agere debeas? Primùm hanc meretricem conveniendam eſſe arbitror: rogemus: probris, reprehenſionibus acerbiùs inſectemur; denique minas intentemus, ſi in poſterum conſuetudinem habeat cum Pamphilo.* La. *Faciam quæ præcipis. Eho, puer, propera ire ad Bacchidem hanc vicinam noſtram: huc accerſe eam meo nomine, & te rogo deinde Phidippe, ut in hâc re me adjuves.* Ph. *Ah! jam multo antè tempore dixi, idemque nunc verbis confirmo, Laches; perpetuam eſſe hanc affinitatem inter nos cupio, ſi ullo modo id poteſt fieri, quod ſpero futurum. ſed viſne me ſimul tecum præſentem eſſe, dum illam alloqueris?* La. *Quin potiùs abi: aliquam puero nutricem quære.*

ACTUS V. SCENA I.

BACCHIS. LACHES.

Ba. NON hoc de nihilo eſt, quod Laches me nunc conventam eſſe expetit:
Nec pol me multùm fallit, quin, quod ſuſpicor, ſit quod velit.

Ba. *Non abs re eſt, quòd Laches nunc me vult alloqui: nec, per Pollucem valde opinio me fallit, quin, quod in ſuſpicione habeo, ſit id, de quo me velit nunc compellare.*

La. Videndum eſt, ne minùs propter iram hanc impetrem, quàm poſſem;

Aut ne quid faciam plùs, quod pòſt me minùs feciſſe ſatiùs ſit.

Aggrediar. Bacchis, ſalve.

Ba. Salve, Laches. *La.* Credo ædepol te nonnihil mirari, Bacchis,

Quid ſit, quapropter te huc foras puerum evocare juſſi.

Ba. Ego pol quoque etiam timida ſum, cùm venit in mentem, quæ ſim;

Ne nomen mihi quæſti obſiet: nam mores facilè tutor.

La. Si vera dicis, nihil tibi eſt à me periclî, mulier:

Nam jam ætate eâ ſum, ut non ſiet peccato mihi ignoſci æquum:

Quò magìs omnes res cautiùs, ne temerè faciam, accuro.

Nam ſi facis, facturave es, bonas quod par eſt facere; inſcitum

Offerre injuriam tibi: immerenti, iniquom eſt.

Ba. Eſt magna ecaſtor gratia, de hâc re quam tibi habeam:

Nam qui poſt factam injuriam ſe expurget, mihi parum proſit.

Sed quid iſtuc eſt? *La.* meum receptas filium ad te Pamphilum. *Ba.* ah!

La. Sine dicam: uxorem hanc priùs quàm duxit, voſtrum amorem pertuli.

Mane, nondum etiam dixi id, quod volui. nunc hic uxorem habet:

Quære alium firmiorem tibi, dum conſulendi tempus eſt.

Nam neque ille hoc animo erit ætatem; neque pol tu eâdem iſtâ ætate.

Ba. Quis id ait? *La.* ſocrus. *La.* mene? *La.* te ipſam: & filiam abduxit ſuam,

Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui eſt, extinguere.

Ba. Aliud ſi ſcirem, quî firmare meam apud vos poſſem fidem,

Sanctius quàm jusjurandum, id pollicerer tibi, Laches;

Me ſegregatum habuiſſe, uxorem ut duxit, à me Pamphilum.

La. *Providendum mihi eſt, ne ſi iracundiùs agam, minùs obtineam quàm poſſim mitiùs agendo; aut ne quid violentiùs faciam, quod poſtea infectum eſſe meliùs ſit. Accedam ad illam. Bacchis, ſalve.* Ba. *Salvus ſis, Laches.* La. *Credo per ædem Pollucis tibi aliquantulum mirum videri, Bacchis, quam ob cauſam te huc ex domo tuâ ſervulum accerſere juſſerim.* Ba. *Ego quoque meticuloſa ſum, quum recordor meæ conditionis; ne nomen meretricis propter quæſtum quem exerceo, mihi apud te noceat: nam cæteros mores facilè præſtabo innoxios.* La. *Si vera dicis, nihil periculi à me timere debes, mulier: nam jam ejus ætatis ſum, ut mihi, ſi quid peccaverim, veniam dare minimè juſtum ſit: quò majori curâ caveo ne imprudenter, & inconſideratè quidquam faciam. non ſi id facias, aut factura es, quod bonas facere convenit; inelegans & inhoneſtum me tibi facere injuriam: quòd ſi innoxia ſis, id etiam iniquum eſt.* Ba. *Per Caſtorem magnas tibi gratias hanc ob rem habere debeo: nam ſi quis poſt illatam injuriam ſe excuſet, parvum mihi commodum attulerit. ſed quid iſtud eſt, quod mihi cupis dicere?* La. *Meum frequentiùs recipis apud te filium Pamphilum.* Ba. *Ah!* La. *Permitte me loqui: priuſquam ille uxorem habuit, illum te amare perpeſſus ſum: ſine; nondum etiam dixi ea, quæ volui: hic nunc matrimonio uxori junctus eſt: quære alium conſtantiorem amatorem, dum tempus habes proſpiciendi tuæ utilitati: nam ille, neque integram ætatem eodem amore te proſequetur; neque pol tu eâdem ætate ſemper florida eris.* Ba. *Quis ait me receptare filium tuum?* La. *Socrus ejus Myrrhina.* Ba. *Mene?* La. *Te ipſam: & filiam abduxit ſuam ex domo meâ, atque infantem qui recèns natus eſt, ob eam rem occultè voluit necare.* Ba. *Si ſcirem aliud quidpiam ſanctius eſſe quàm jusjurandum, quo vobis meam fidem datam firmam eſſe perſuadere poſſem; id tibi aſſeverarem, Laches, à me ſejunciſſe Pamphilum, ut uxorem ſibi junxit.*

La. Le-

La. Lepida es, ſed ſcîn' quid volo potiùs ſodes facias? *Ba.* quid vis? cedò.
La. Eas ad mulieres huc intrò, atque iſtuc jusjurandum idem
Polliceare illis: exple animum iis, teque hoc crimine expedi.
Ba. Faciam; quod pol, ſi eſſet alia ex hoc quæſtu, haud faceret, ſcio,
Ut de tali cauſsâ nuptæ mulieri ſe oſtenderet:
Sed nolo falſa fama eſſe gnatum ſuſpectum tuum,
Nec leviorem vobis, quibus eſt minimè æquom, viderier
Immeritò: nam meritus de me eſt, quod queam, illi ut commodem.
La. Facilem benevolumque lingua tua jam tibi me reddidit:
Nam non ſunt ſolæ arbitratæ hæ: ego quoque etiam credidi.
Nunc cùm ego te eſſe præter noſtram opinionem comperi;
Fac eadem ut ſis porrò: noſtrâ utere amicitiâ, ut voles.
Aliter ſi facis,—ſed reprimam me, ne ægrè quidquam ex me audias.
Verùm te hoc moneo unum, qualis ſim amicus, aut quid poſſiem,
Potiùs quàm inimicus, periculum facias. *Ba.* faciam ſedulò.

La. *Scita, & venuſta es: ſed ſcijne quod volo ampliùs, ſi vis, ut facias?* Ba. *Quid vis, dic mihi.* La. *Ut convenias has mulieres, quæ in hâc domo ſunt, atque idem jusjurandum eis te facturam promittas: ſatisfacito illis, & te hujus criminis ſuſpicione libera, quòd Pamphilum receptes.* Ba. *Faciam; quod, per Pollucem, alia meretrix, quæ ſimiliter quæſtum corpore facit, nollet certè facere, ut propter talem cauſam, propter amorem mariti in pellicem, in conſpectum ejus uxoris veniret, nedum de hâc re verba ei faceret: ſed nolo pati, ut filius tuus in ſuſpicionem veniat culpæ, quæ falſa eſt, & ex quâ falſus rumor differatur; nec minùs eum conſtantem à vobis parentibus æſtimari volo, quibus non juſtum eſt, ut talis eſſe videatur, nullo ſuo merito: nam ita bene de me eſt meritus, ut debeam omnia commoda, quæ poſſim, ei præſtare, & utilitati ejus inſervire.* La. *Benignum & bene cupientem tibi lepidus ſermo tuus me fecit: nam non ſolæ hæ mulieres, Myrrhina, & Philumena, te receptare Pamphilum judicaverunt: ego quoque ipſe credidi. Nunc cùm ego te innoxiam, & criminis puram perſpexi, contra opinionem noſtram; fac ut talis videaris Myrrhinæ, & Philumenæ. In poſterum utere tuo arbitrio nobis amicis. Sin aliam te perhibeas; ſed me cohibebo, ne moleſtè, & acerbè quidquam tibi dicam. Verùm te hoc unum hortor, ut potiùs experiaris qualis ſim amicus, & quid poſſim, quàm inimicus.* Ba. *Faciam diligenter quæ mones.*

ACTUS V. SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. BACCHIS.

Ph. NIhil apud me tibi defieri patiar, quin, quod opus ſit, benignè præbeatur:
Sed cùm tu ſatura, atque ebria eris, puer ut ſatur ſit, facito.
La. Noſter ſocer, video, venit: puero nutricem adducit.
Phidippe, Bacchis dejerat perſanctè. *Ph.* hæccine ea eſt? *La.* hæc eſt.

Pa. *Nutrix, non ſinam quidquam tibi apud me deficere, ut quod neceſſarium ſit, non largè tibi præſtetur; ſed cùm tu cibis, & vino plena eris, fac ut infans lacte ſit plenus, & bene nutriatur.* Pa. *Noſter ſocer Phidippus, ut cerno, venit: puero alendo nutricem adduxit. Phidippe, Bacchis per deos bene jurat, & religioſè.* Ph. *Hæccine ea eſt?* Pa. *Hæc eſt.*

Ph. Nec

Ph. Nec pol iſtæ metuunt deos; neque has reſpicere deos opinor.
Ba. Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire.
Hæc res hîc agitur: me facere Pamphilo ut uxor redeat,
Oportet: quod ſi perficio, non pœnitet me famæ,
Solam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitant.
La. Phidippe, noſtras mulieres ſuſpectas falsò nobis,
In re ipſâ invenimus: porrò hanc nunc experiamur: nam ſi
Comperêrit falſo crimini tua ſe uxor credidiſſe,
Miſſam iram faciet: ſin autem eſt ob eam rem iratus gnatus,
Quòd peperit uxor clam, id leve eſt; citò ab eo hæc ira abſcedet.
Profectò in hâc re nil mali eſt, quod ſit diſſidio dignum.
Ph. Velim quidem herclè. *La.* exquire: adeſt: quod ſatìs ſit, faciet ipſa.
Ph. Quid iſthæc mihi narras? an quia non tute audîſti dudum
De hâc re animus meus ut ſit, Laches? Illis modò exple animum.
La. Quæſo ædepol, Bacchis, quod mihi es pollicita, tute ut ſerves.
Ba. Ob eam rem vis ergo introëam? *La.* i, atque exple animum iis, ut credant.
Ba. Eo; etſi ſcio pol his fore meum conſpectum inviſum hodie:
Nam nupta meretrici hoſtis eſt, à viro ubi ſegregata eſt.
La. At hæ amicæ erunt, ubi quamobrem adveneris, reſciſcent.
Ph. At eaſdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognôrint:
Nam illas errore, & te ſimul ſuſpicione exſolves.
Ba. Periî: pudet Philumenæ. me ſequimini intrò huc ambæ.
La. Quid mì eſt, quod malim, quàm quod huic intelligo evenire;

Ph. *Nec pol iſtæ meretrices deorum timorem habent, nec diîs ullo modo curæ ſunt, utì quidem exiſtimo.* Ba. *Servas meas in tuam poteſtatem trado: quibuſlibet quæſtionis tormentis, me permittente, veritatem de illis quære. hæc res agitur: oportet nimirum me efficere, ut Philumena uxor Pamphili ad eum reducatur. Quòd ſi hoc perficio, famam & æſtimationem hanc me acquiſiviſſe non pœnitebit, ſcilicet, ſolam ſine exemplo feciſſe, recuſant; id eſt reconciliare uxores maritis.* La. *Phidippe, mulieres noſtras falsò in ſuſpicione apud nos poſitas fuiſſe, in rei veritate comperîmus: hujus autem Bacchidis etiam hinc deinceps periculum faciamus: nam ſi tua uxor deprehenderit ſe falsò accuſationi fidem adhibuiſſe, iram dimittet: ſin autem, hâc de causâ ſuccenſet filius tuus, quòd ejus uxor ſecretò, & occultè peperit eo neſciente; id non magni eſt ponderis; citò hæc ira eum deſeret. Certè in hâc partûs celatione, nihil mali eſt, quod ſit dignum divortio.* Ph. *Per Herculem id velim.* La. *Explora ſagaciter à Bacchide: illa hîc præſens eſt: Faciet ipſa quod ſufficit ad plenam purgationem Pamphili, & ſuam.* Ph. *Quid opus eſt his verbis? an quia non tu ipſe pridem à me audivisti quæ ſit mea mens, & deſiderium? illis modò mulieribus, quæ amaræ ſunt & moleſtæ, hæc perſuade.* La. *Per deos te obſecro, Bacchis, ut quod mihi promiſiſti, jusjurandum apud mulieres, tu ipſa præſtes.* Ba. *Viſne ergo ut ingrediar ad mulieres, ut jurejurando confirmem Pamphilum à me non receptum?* La. *Fac, & ita illis perſuade, ut credere tibi cogantur.* Ba. *Eo id illas; quamvis certa ſim his meum conſpectum moleſtum, & exoſum hodie fore: nam mulier nupta meretrici inimica eſt, cum à viro ſeparata eſt.* La. *At hæ amicæ erunt tibi, cùm primùm cognoverint, quam ob cauſam eas conveneris.* Ph. *At eaſdem amicas tibi fore polliceor; quando rei veritatem reſciverint: nam illas falsâ opinione, & te ſuſpicione, quam de te habent, ſimul liberabis.* Ba. *Periî! Pudet me propter Philumenam, conſcientiâ conſuetudinis, quam cum Pamphilo habui: ſequimini me in hanc domum, vos ancillæ duæ.* La. *Quid eſt quod magìs optem mihi accedere, quam quod Bacchidi evenire video; ut una opera à me gratiam ſibi comparet, ſine damno, &*

Ut

Ut gratiam ineat ſine ſuo diſpendio, & mihi proſit?
Nam ſi eſt, ut hæc nunc Pamphilum verè ab ſe ſegregavit;
Scit ſibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriam eſſe:
Referet gratiam ei, unâque operâ nos ſibi amicos junget.

mihi utilitatem afferat, mihique commodet? Nam ſi verum eſt, ut Pamphilum à conſuetudine ſuâ ſemoverit; certò perſpicit, nomen ſuum ex eo inſigne & nobile fore apud omnes: tum rem familiarem auctum iri, & laudem non mediocrem ſe conſequuturam. Pamphilo reddet beneficium acceptum, unâque operâ nos ſibi amicos conciliabit.

ACTUS V. SCENA III.

Parmeno. Bacchis.

Pa. Ædepol næ eſſe meam herus operam deputat parvi pretii,
Qui ob rem nullam miſit, fruſtrà ubi totum deſedi diem;
Myconium hoſpitem dum exſpecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dum illîc ſedeo, ut quiſque venerat,
Accedebam: Adoleſcens, dic dum, quæſo, tun' es Myconius?
Non ſum. at Callidemides? non. hoſpitem ecquem Pamphilum
Hîc habes? omnes negabant: neque eum quemquam eſſe arbitror.
Denique herclè jam pudebat: abiî. ſed quid Bacchidem
Ab noſtro affine exeuntem video? quid huic hîc rei eſt?
Ba. Parmeno, opportunè te offers: properè curre ad Pamphilum.
Pa. Quid eò? *Ba.* dic me orare ut veniat. *Pa.* ad te? *Ba.* immo ad Philumenam.
Pa. Quid rei eſt? *Ba.* tuâ quod nîl refert; percunctari deſinas.
Pa. Nil aliud dicam? *Ba.* etiam: cognôſſe annulum illum Myrrhinam
Gnatæ ſuæ fuiſſe, quem olim mihi ipſus dederat. *Pa.* ſcio:
Tantùmne eſt? *Ba.* tantùm. aderit continuò, hoc ubi ex te audiverit.

Pa. *Per ædem Pollucis herus Pamphilus laborem meum parvi æſtimat, qui pro nihilo me illuc miſit, ubi totum diem fruſtrà otioſus ſedi; dum Myconium hoſpitem Callidemidem fruſtrà in arce exſpecto. Itaque ſtolidus ego, cum illîc deſideo, ut primùm aliquis advenerat, ad illum ibam dicens; Adoleſcens, dicito, te rogo, es tu Myconius? reſpondebat, non ſum. At, es Callidemides? Minimè. Rogabam deinde, nunquid hoſpitem in hâc urbe habes, qui vocatur Pamphilus? omnes negabant ſe habere hoſpitem hoc nomine: neque Callidemidem aliquem uſquam eſſe judico. Denique per Herculem pudebat illîc ſedere tamdiu: diſceſſi ex eo loco. ſed quam ob rem Bacchidem video è domo Phidippi ſoceri Pamphili egredientem? quid huic meretrici negotii eſt apud Philippum?* Ba. *Parmeno, commodè occurris mihi: propera ire ad Pamphilum.* Pa. *Quapropter?* Ba. *Dic ei me rogare ut veniat huc.* Pa. *Ad te?* Ba. *Non verò ad me, ſed ad Philumenam.* Pa. *Quænam res eſt?* Ba. *Quæ nihilo modo ad te ſpectat; deſiſtas curioſiùs inquirere.* Pa. *Nihilne aliud ei dicam?* Ba. *Dic ei etiam Myrrhinam cognoviſſe annulum, quem olim ipſe mihi dederat, fuiſſe illum, quem Philumena ejus filia olim in digito habuerat.* Pa. *Scio: tantùmne eſt? nihil aliud habeo quod illi mandem?* Ba. *Tantùm eſt, ſine morâ hîc præſens erit, poſtquam hunc nuncium audiverit.*

Sed ceſſas? *Pa.* minimè equidem: nam hodie mihi poteſtas haud data eſt;
Ita curſando, atque ambulando totum hunc contrivi diem.
Ba. Quantam obtuli adventu meo lætitiam Pamphilo hodie?
Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?
Gnatum ei reſtituo, qui penè harum ipſiuſque operâ periît:
Uxorem, quam nunquam eſt ratus poſthac ſe habiturum, reddo:
Quâ re ſuſpectus ſuo patri, & Phidippe fuit, exſolvi.
Hic adeò his rebus annulus fuit initium inveniundis.
Nam memini, abhinc menſes decem ferè, ad me nocte primâ
Confugere anhelantem domum, ſine comite, vini plenum,
Cum hoc annulo: extimui illico: mi Pamphile, inquam, amabo,
Quid exanimatus es, obſecro? aut unde annulum îſtum nactus?
Dic mihi. ille alias agere ſe ſimulare: poſtquam id video;
Neſcio quid ſuſpicarier magìs cœpi; inſtare, ut dicat.
Homo ſe fatetur vi in viâ, neſcio quam compreſſiſſe:
Dicitque ſe illi annulum, dum luctat, detraxiſſe:
Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modò me habentem:
Rogat unde ſit: narro omnia hæc: inde eſt cognitio facta,
Philumenam compreſſam eſſe ab eo, & filium inde hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigiſſe lætor:
Etſi hoc meretrices aliæ nolunt. neque enim eſt in rem noſtram,
Ut quiſquam amator nuptiis lætatur. verùm ecaſtor
Nunquam animum quæſti gratiâ ad malas adducam partes.
Ego dum illo licitum eſt uſa ſum benigno, & lepido, & comi.
Incommodè mihi nuptiis evenit: factum fateor.
At pol me feciſſe arbitror, ne id meritò mihi eveniret.
Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquom eſt ferre.

Sed, tardaſne? Pa. *Minimè ſanè: nam mihi hodie facultas nulla data fuit ceſſandi; adeò frequenter currendo, & huc & illuc commeando, totum hunc conſumpſi diem.* Ba. *Quantam hodie lætitiam adventus meus Pamphilo attulit? quot utilitates? quot ei abſtuli ſolicitudines? Filium ei reſtituo, qui penè harum mulierum ipſiuſque operâ expoſitus fuit: uxorem Philumenam, quam nunquam credidit in poſterum ſe habiturum, reddo: ſuſpicionibus patris & ſoceri, in quibus erat, eum expedivi. Hic certè annulus tot felicitatum ſucceſſibus dedit initium. Nam recordor decem prope abhinc menſes illum primis noctis tenebris confugiſſe ad me pavitantem, & anhelantem, ægrè reſpirantem ſine comite, temulentum cum hoc annulo. Statim pavefacta ſum, ut eum vidi: ſuſpicata aliquid mali ei accidiſſe: Mi Pamphile, dixi, oro, quid perturbatus es? aut unde iſtum annulum comparaſti? dic mihi, obſecro. Ille alias res agentem ſe fingebat. Poſtquam id animadverto, neſcio quid ſuſpicans, timere magis cœpi; urgeo illum flagitans, ut dicat. Homo fatetur ſe per vim neſcio quam ſtupraſſe: refertque ſe illi annulum, dum contra illam luctatur, abripuiſſe; hunc annulum hæc Myrrhina modò cognovit, dum eum in digito habebam: quærit unde eum accepi: recito illi omnia hæc: ex hoc quoque, quem dixi, annulo cognitum illud eſt; Philumenam ſtupratam fuiſſe à Pamphilo, & filium ex eo compreſſa eſſe natum. Hos tot, per me, lætos ſucceſſus quæſitos illi fuiſſe ſummopere gaudeo: quamvis aliæ meretrices talia abominantur. neque enim nobis utile eſt, ut ullus amore noſtri captus lætitiam ex nuptiis capiat uxore contentus. Sed per ædem Caſtoris, nunquam lucro impulſa ad malum mentem applicabo. Ego, dum conceſſum fuit, illum habui liberalem ſcitum, feſtivum, & ſuavem erga me. Incommodæ mihi hæ nuptiæ acciderunt, fateor: at per Pollucem id nullâ meâ culpâ, qui eas impedire non potui. Multa incommoda ferenda ſunt ejus, à quo multa beneficia accepta ſunt.*

ACTUS

ACTUS V. SCENA IV.

Pamphilus. Parmeno. Bacchis.

Pam. VIde mi Parmeno, etiam ſodes, ut mî hæc certe & clara attuleris,
Ne me in breve hoc conjicias tempus gaudio hoc falſo frui.
Par. Viſum eſt. *Pam.* certòne? *Par.* certò. *Pam.* Deus ſum, ſi hoc ita eſt. *Par.* verum reperies.
Pam. Manedum, ſodes: timeo ne aliud eſſe credam, atque aliud nuncies.
Par. Maneo. *Pam.* ſic te dixiſſe opinor; inveniſſe Myrrhinam
Suum annulum habere Bacchidem. *Par.* factum. *Pam.* eum quem ego olim ei dedi:
Eaque hoc te nunciare mihi juſſit: itane factum? *Par.* ita, inquam.
Pam. Quis me eſt fortunatior, venuſtatiſque adeò plenior?
Egon' te pro hoc nuncio quid donem? quid? quid? neſcio.
Par. At ego ſcio. *Pam.* quid? *Par.* Nihil enim.
Nam neque in nuncio, neque in me ipſo, tibi boni quid ſit, ſcio.
Pam. Egone, qui ab orco mortuum me reducem in lucem feceris,
Sinam ſine munere à me abire? ah, nimiùm me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video ſtare ante oſtium:
Me exſpectat, credo: adibo. *Pa.* ſalve, Pamphile.
Pam. O Bacchis, ô mea Bacchis, ſervatrix mea!
Ba. Bene factum, & volupe eſt. *Pam.* factis ut credam, facis,
Antiquamque adeò tuam venuſtatem obtines,
Ut voluptáti obitus, ſermo, adventus tuus, quòcunque adveneris,
Semper ſiet. *Ba.* ac tu ecaſtor morem antiquum atque ingenium obtines,
Ut unus omnium homo te vivat nunquam quiſquam blandior.
Pam. Ha, ha, hæ: tun' mihi iſtuc? *Ba.* rectè amâſti, Pamphile, uxorem tuam:

Pam. *Vide, mi Parmeno, etiam quæſo, ut mihi vera & manifeſta nunciaveris, n[illegible] me in brevis temporis anguſtias impellas; dum hoc falſo gaudio fruar.* Par. *Huic rei proviſum eſt.* Pam. *An ſ[illegible]tìs conſideratum eſt?* Par. *Satìs.* Pam. *D[illegible]rum fælicitate fruor, ſi hoc verum eſt.* Par. *Verum eſſe deprehendes.* Pam. *Mane, quæſo; vereor ne aliud mihi perſuadeam, ac ut mihi nuncies.* Par. *Maneo.* Pam. *Sic te dixiſſe mihi videris; Myrrhinam cognoviſſe Bacchidem ſuum ann[illegible] ha[illegible]ere.* Par. *Sic dixi.* Pam. *Eum annulum qui olim ei à me datus eſt: idque nun[illegible] te mihi afferre mandavit: itane eſt factum?* Par. *Sic, inquam.* Pam. *Quis me eſt beatior, & [illegible] gratior? Egone, qu[illegible] te præmio pro hoc nuncio donem? quo? q[illegible]? neſ[illegible]* Par. *At ego ſ[illegible].* Pam. *Quid?* Par. *N[illegible] equidem: nam ignoro quàm utile ſit tibi hoc nuntium; [illegible] tibi proſit.* Pam. *Egone [illegible], ut te non remunerem, qui me ab inferis [illegible] ad vitam reduxiſti? [illegible] beneficiorum putas. Sed Bac[illegible] video ſtare ante oſtium. Me opperitur, credo: [illegible].* Ba. *Salve, Pamphile.* Pam. *O Bacchis, ô mea Bacchis, ô [illegible] mea.* Ba. *[illegible] tibi [illegible], & [illegible] gaudeo.* Pam. *Facis [illegible] ut credam te gaudere [illegible] facis, [illegible] tuam [illegible] & [illegible]tem priſtinam [illegible], ut [illegible] tuus, [illegible], & [illegible] in q[illegible]que locum veneris, ſemper afferat voluptatem.* Ba. *At tu, per ædem Caſt[illegible], [illegible] tam elegantiam, atque ingenii [illegible] retines, ut [illegible] unus [illegible] ſuavior.* Pam. *Ha, ha, he: Tune mihi iſtu[illegible], quod non merui?* Ba. *R[illegible], Pamphile, & prudenter colloca[illegible] amorem tuum in Philumenâ:*

Nam

Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quòd nôſſem, videram.
Perliberalis viſa eſt. *Pam.* dic verum. *Ba.* ita me dî ament, Pamphile.
Pam. Dic mihi, harum rerum numquid dixtî jam patri ? *Ba.* nîl. *Pam.* neque opus eſt ;
Adeò mutito, placet hoc non fieri itidem, ut in comœdiis,
Omnia ubi omnes reſciſcunt : hîc, quos par fuerat reſciſcere,
Sciunt : quos non autem ſcire æquom eſt, neque reſciſcunt, neque ſcient.
Ba. Imò etiam, hoc quî occultari poſſe faciliùs credas, dabo :
Myrrhina ita Phidippo dixit, jurijurando ſe meo
Fidem habuiſſe, & propterea te ſibi purgatum. *Pam.* eſt optumè :
Speroque rem hanc eſſe eventuram nobis ex ſententiâ.
Par. Here, licetne ſcire ex te, hodie quid ſit quod feci boni ?
Aut quid iſtuc eſt, quod vos agitis ? *Pam.* non. *Par.* ſuſpicor tamen.
Egone ab orco hunc mortuum ? quo pacto ? *Pam.* neſcis, Parmeno,
Quantùm hodie profueris mihi, & ex quantâ ærumnâ extraxeris.
Par. Imò vero ſcio ; neque hoc imprudens feci. *Pam.* ego iſtuc ſatìs ſcio. *Ba.* an
Temerè quidquam Parmenonem prætereat, quod facto uſus ſit ?
Pam. Sequere me intrò, Parmeno. *Par.* ſequor. equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quàm ſciens ante hunc diem unquam. Ω Plaudite.

Calliopius recenſui.

nunquam eam adhuc uſque meis oculis ſic videram, ut notitiam ejus habere poſſem, pulchra, & honeſta mihi viſa eſt. Pam. *Verumne dicis ?* Ba. *Ita me diî ament, Pamphile, ut verum dicò.* Pam. *Dic mihi, harum rerum nihilne quidquam patri nunciâſti ?* Ba. *Nihil.* Pam. *Neque opus eſt : adeò ut ſatiùs ſit te muſſitare. Non placet hoc fieri in eâ re quod fieri ſolet in comœdiis, in quarum fine omnia fiunt manifeſta omnibus : in hâc verò re, quos æquum fuerat ſcire, ſciunt quæ facta ſunt : quos autem non convenit ſcire, neque cognoſcent ex alio, neque ſcient per ſe.* Ba. *Quin etiam, quomodo id celari poſſe faciliùs putes, dicam ; Myrrhina Phidippo ſocero tuo dixit, juramento meo ſe credidiſſe, & propter id te apud te purgatum eſſe ab eâ ſuſpicione, quam de te habebant, te ſemper meum conſueſcere.* Pam. *Bene ſe res habet, ſperoque hanc rem pro votis proſperè ceſſuram.* Par. *Here, permittiſne me hodie cognoſcere ex te, quid illud ſit, quod boni tibi feci ?* Pam. *Non permitto te cognoſcere.* Par. *Tamen conjicio. Egone hunc ab orco mortuum in lucem reduxi ? quomodo ?* Pam. *Neſcis, Parmeno, quàm utilis mihi hodie fueris, & ex quantâ miſeriâ me eripueris.* Par. *Imò verò ſcio ; neque per imprudentiam feci.* Pam. *Ego iſtud probè ſcio ; te iſtud feciſſe conſultò, ut mihi prodeſſes.* Ba. *An facilè Parmeno ignoret quidquam, quod facere utile fuerit ?* Pam. *Sequere me intrò, Parmeno.* Par. *Sequor : Certè plus hodie boni feci ignorans, quàm ſciens unquam ante hunc diem.* Ω *Plaudite.*

Callopius recenſui.

INDEX.

INDEX

VOCABULORUM Omnium

QUÆ EXTANT IN

P. TERENTII Comœdiis Sex.

rior numerus, Actum; alter, Scenam; ſequens vel ſequentes, verſum vel verſus Scenæ denotant. Syllabæ Per. & Prol. Periochas & Prologos ſignificant. Lineolæ verſuum numeris ſubjectæ, eos à ſequentibus actuum numeris diſtinguunt.

ABdicat *And. Per.* 10
lidit *Hec.* 1, 2, 100
luc *Eun.* 2, 3, 85
ducam *Phor.* 5, 2, 11
ducat *Adel.* 4, 5, 28
duce *Adel.* 3, 4, 36 *Phor.* 2, 2, 63
ducebat *Eun.* 3, 1, 17
ducere *Eun.* 1, 2, 65, 77, 92 *Phor.* 2, 2, 90
ducerem *Hec. Prol.* 19
duceres *Hec.* 4, 1, 30
ducet *Adel.* 4, 5, 27 *Phor.* 3, 3, 15
ducetur *Heaut.* 2, 3, 94
duci *Adel.* 4, 5, 35 *Phor.* 5, 3, 16
duc.t *Eun.* 3, 5, 28, 33
ducta *Eun.* 2, 3, 56 *Adel.* 4, 4, 19 *Hec.* 4, 4, 18
ductum *Adel.* 3, 3, 5
duxeris *Heaut.* 4, 3, 20
duxi *Heaut.* 1, 2, 8
abduxit, *Eun.* 4, 4, 27 *Adel.* 1, 2, 44 | 4, 5, 11 *Hec.* 5, 1, 21
abeam *Eun.* 4, 4, 48 | 4, 7, 21 *Heaut.* 3, 3, 25 *Adel* 2, 2, 19 | 5, 2, 11
abeamus *Eun.* 5, 2, 67 *Adel.* 4, 5, 44
abeas *Heaut.* 1, 2, 37 | 2, 3, 38 *Adel.* 5, 5, 1
abeat *Heaut.* 5, 1, 55 | 3, 2, 33 | 4, 5, 8 *Phor.* 5, 2, 14
abeo *And.* 2, 2, 7 *Eun.* 3, 2, 41 | 4, 4, 57 | 5, 1, 48 | 5, 6, 22 *Adel.* 1, 2, 38 | 3, 3, 80 *Phor.* 1, 4, 32
aberat *Phor. Per.* 1, 6
aberit *Heaut.* 4, 2, 1 | 5, 2, 31 *Hec.* 5, 3, 13
abeſt *And.* 5, 2, 7 *Heaut.* 1, 1, 66 | 3, 1, 16 | 5, 4, 16
abeſſet *Adel.* 4, 1, 8
abeundi *Hec.* 1, 2, 16
abeunt *Eun.* 3, 5, 52
abeuntem *Eun.* 4, 3, 18
abeuntes *And.* 1, 1, 57 *Phor.* 1, 2, 21
abhinc *And.* 1, 1, 42 *Hec.* 5, 3, 24 *Phor.* 5, 8, 28
abhorrenti *And.* 5, 1, 10
abhorrere *Hec.* 4, 4, 92
abi *And.* 1, 5, 20 *bis* | 2, 1, 17 | 3, 2, 42 | 5, 6, 14 *Eun.* 3, 2, 46 | 3, 3, 32 | 4, 6, 14 *Heaut.* 2, 3, 8 | 3, 1, 5 | 3, 3, 26, 27 | 4, 5, 56 | 4, 8, 30 *Adel.* 2, 1, 13 | 2, 2, 12 | 3, 2, 52 | 4, 2, 25 | 4, 4, 11 *bis* | 4, 5, 65 *bis* 69 | 5, 1, 3 | 5, 2, 1 | 5, 7, 19 *Phor.* 1, 2, 9 | 1, 5, 79 | 2, 3, 5 | 3, 3, 20 | 4, 4, 31 | 5, 2, 12 | 5, 3, 36 | 5, 8, 5 *Hec.* 3, 1, 34 | 4, 1, 42 | 4, 3, 4 | 4, 4, 104
abibo *Hec.* 4, 4, 81
abiens *And.* 2, 2, 31 *Eun.* 4, 5, 9 | 5, 1, 14 *Phor.* 1, 5, 58 *Hec.* 4, 1, 59
abieram *Eun.* [illegible] 2, [illegible]
abiêre *Heaut.* 5, 1, 33
abjeris *Phor.* 3, 1, 7
abierit *Eun.* 2, 2, 59 *Hec.* 3, 3, 22
abiero *Adel.* 1, 2, 47 *Phor.* 1, 2, 93
abierunt *Eun.* 4, 4, 34 *Adel.* 4, 5, 57
abigam *Adel.* 3, 3, 48
abii *Eun.* 1, 2, 40 *Heaut.* 1, 1, 59 | 5, 2, 13 *Phor.* 4, 3, 12 *Hec.* 5, 3, 8
abjicienda *Adel.* 4, 7, 26
abiiſſe *Eun.* 4, 4, 57 *Adel.* 4, 1, 1 *Hec.* 4, 2, 2
abiit *And.* 4, 5, 5 *Eun.* 2, 3, 47 | 4, 5, 7 | 5, 1, 2, 5 *Heaut.* 1, 1, 65 | 4, 1, 31 | 5, 2, 25 *Adel.* 3, 3, 83 | 4, 5, 69 *Phor.* [illegible] 2, 16 | 5, 8, 30 *Hec.* 3, 4, 30 | 3, 5, 60
abin' *Eun.* 5, 2, 22
abire *Eun.* 4, 3, 19 *Heaut* 3, 3, 25 *Hec.* 4, 3, 7 | 5, 4, 13
abiret *And.* 1, 2, 4 *Hec.* 4, 4, 74
ab[illegible] *And.* [illegible] 5, 64 *Eun.* 3, 3, 30 | 4,

7, 29, 33, *Heaut.* 4, 3, 18 *Adel.* 3, 3, 79 | 5, 2, 5 *Phor.* 1, 4, 39 | 3, 2, 4 | 3, 3, 9 | *Hec.* 3, 5, 45, 46
abîſſe *Phor.* 2, 1, 1 | 3, 1, 2
abîſti *Heaut.* 4, 6, 14 *Adel.* 2, 1, 15
abit *Eun. Per.* 5 *Adel.* 5, 2, 7 *Phor.* 4, 5, 7 *Hec.* 1, 2, 109
abite *And.* 1, 1, 1
abitio *Heaut.* 1, 2, 15
abitu *Heaut.* 3, 1, 5 | 4, 4, 24
arbituram *Hec.* 1, 2, 81 | 4, 2, 10
arbiturum *Heaut.* 3, 1, 80
ablatam *Eun. Prolog.* 26
ablegandus *Hec.* 3, 3, 45
abliguriêrat *Eun.* 2, 2, 4
abortum *Hec.* 3, 3, 38
abradi *Phor.* 2, 1, 19
abrepta *Eun.* 1, 2, 76
abreptam *Eun.* 1, 2, 30, 35
abripi *And.* 4, 5, 4, 7
abripere *Adel.* 2, 1, 27
abripiet *Phor.* 1, 1, 11
abſcedere *Eun.* 4, 2, 5
abſcedam *Eun.* 3, 5, 30
abſens *Eun.* 1, 2, 112 *Heaut.* 1, 1, 112 *Adel.* 1, 1, 48
abſente *Eun.* 4, 3, 6 | 5, 9, 29 *Heaut.* 2, 2, 2 | 3, 2, 39 *Phor.* 1, 5, 28 | 2, 3, 10 | 4, 1, 11 *Hec.* 2, 2, 27
abſentem *Phor.* 1, 2, 68 | 3, 1, 7
abſenti *Phor.* 2, 2, 25, 28
abſis *Adel.* 1, 1, 3
abſolvam *Adel.* 2, 4, 13
abſolvitote *Adel.* 2, 4, 18
abſque *Phor.* 1, 4, 11 *Hec.* 4, 2, 25
abſtergerem *Eun.* 4, 7, 9
abſterreant *And.* 3, 1, 14
abſtineas *Heaut.* 3, 3, 4
abſtinere *Hec.* 1, 2, 64
abſtines *Adel* 5, 2, 6
abſtinuiſſe *Hec.* 3, 3, 51
abſtraham *Adel.* 5, 3, 57
abſtrahat *And.* 1, 5, 8 *Hec.* 3, 1, 18
abſtraxi *Hec.* 3, 1, 17
abſtraxit *And.* 3, 2, 38
abſtuli *Phor.* 5, 8, 49
abſtuliſſe *Eun.* 4, 3, 19
abſum *Heautont.* 3, 4, 19
abſumere *Phor.* 5, 5, 1
abſumſit *Heautont.* 3, 1, 49
abſunt *Eun.* 3, 5, 5
abſurda *Adel.* 3, 3, 23
abſurdum *Adel.* 5, 8, 21
abundans *Phor.* 1, 3, 11
abundet *Heaut.* 3, 2, 17
abuſus *Phor.* 2, 2, 66
abutitur *And. Prol.* 5
accedam *Heaut.* 3, 3, 22 | 4, 4, 23 | 4, 6, 5
accedamus *Adel.* 3, 2, 11 | 4, 3, 16
accede *Eun.* 1, 2, 5 | 3, 2, 19 | 5, 9, 53 *Heaut.* 4, 5, 14 *Adel.* 2, 1, 14 | 5, 9, 13
accedebam *Hec.* 5, 3, 3
accedere *Phor.* 5, 6, 25
accedit *And.* 1, 3, 10
accedo *And.* 1, 1, 96 *Adel.* 3, 2, 5 | 4, 4, 9 *Hec.* 3, 1, 36
accedundi *Heaut.* 3, 3, 22
acceperim *Eun.* 1, 2, 60
acceperit *Eun.* 1, 2, 2 *Phor.* 4, 4, 18
accepi *And.* 1, 5, 64 *Phor.* 5, 5, 1 *Hec.* 1, 2, 75 | 3, 3, 3 | 4, 3, 1
accepit *Eun.* 1, 2, 36 | 3, 5, 28
accepta *Eun.* 4, 6, 25
acceptam *And.* 1, 5, 64
acceptus *Adel.* 2, 1, 12
accerſas *Adel.* 4, 5, 65
accerſat *Heaut.* 5, 1, 75 *Adel.* 3, 1, 5 | 4, 4, 11
accerſe *And.* 5, 2, 7 | 5, 6, 15 *Eun.* 4, 1, 11, *Adel.* 3, 2, 55
accerſi *And.* 4, 5, 2 | 3, 3, 14 *Eun.* 1, 2, 20 *Heaut.* 5, 5, 3 *Hec.* 1, 2, 109, 110 | 3, 5, 16
accerſier *Eun.* 3, 3, 4
accerſis *Adel.* 5, 7, 6
accerſitum *And.* 3, 2, 35 *Eun.* 5, 2, 53
accerſitur *And.* 3, 4, 2 *Eun.* 3, 5, 44
accerſo *And.* 1, 5, 65
accerſor *And.* 4, 2, 7
accerſant *Adel.* 5, 6, 2 *Hec.* 1, 2, 1
accerſunt *Hec.* 1, 2, 112
acceſſerat *Hec.* 1, 2, 106
acceſſerit *Adel.* 5, 3, 30 *Phor. Prol.* 30
acceſſi *And.* 1, 5, 50 | 2, 2, 28 *Phor.* 5, 7, 27
acceſſit *And.* 1, 1, 49, 103 *Hec. Prol.* 34 | 3, 5, 32, 56
accidat *And.* 1, 5, 29
accidet *Phor.* 1, 5, 20
acciderit *And.* 2, 3, 24
accidit *Hec.* 3, 3, 18
accidunt *Hec.* 3, 3, 2
accingar *Eun.* 5, 7, 30
accingere *Phor.* 2, 2, 4
accipe *And.* 4, 4, 3 *Phor.* 1, 2, 2 | 2, 2, 63 | 5, 6, 18
accipere *Eun.* 5, 9, 45 *Heaut.* 2, 3, 96 *Adel.* 2, 1, 41 | 2, 3, 1 *Phor.* 5, 2, 4
accipiam *Eun.* 4, 7, 1
accipias *Eun.* 4, 6, 12 *Hec.* 4, 4, 16, 77
accipiat *Adel.* 2, 2, 1 *Phor.* 4, 3, 72
accipies *Heaut.* 5, 1, 59
accipiet *Phor.* 4, 4, 12 *And.* 2, 3, 32
accipio *And.* 5, 4, 49 *Eun.* 3, 5, 48 | 5, 2, 37 *Phor.* 4, 3, 52
accipis *And.* 2, 2, 30 *Haut.* 2, 3, 23 | 4, 7, 4
accipit *Eun.* 5, 7, 52 *Heaut. Per.* 12 *Phor. Per.* 8
accipite *Hec. Prol.* 55
accipitri *Phor.* 2, 1, 16
accipiunda *Adel.* 2, 1, 53
accipiunt *Adel.* 4, 3, 15
accrevit *And.* 3, 3, 7
accubabam *Eun.* 4, 5, 2
accumbere *Eun.* 3, 3, 9
accurate *And.* 3, 2, 14
accurre *Phor.* 5, 7, 40
accurrit *And.* 1, 1, 106 *Eun.* 2, 3, 43 *Phor.* 5, 6, 22
accurro *Hec.* 5, 1, 12
accurrunt *Heaut.* 1, 1, 72
accuſabam *Heaut.* 1, 1, 50
accuſabit *Eun.* 1, 1, 14
accuſandi *Heaut.* 1, 1, 67
accuſando *Phor.* 5, 8, 45
accuſandus *Heaut.* 2, 3, 111
accuſant *And. Prol.* 18, 19 *Adel.* 4, 3, 5
accuſare *Phor.* 1, 5, 59
accuſat *Heaut.* 5, 2, 22 *Hec.* 2, 2, 25 | 2, 3, 3
accuſatam *Hec.* 2, 4, 11
accuſatum *Phor.* 2, 2, 13
accuſemus *Hec.* 4, 4, 95
accuſer *Hec.* 2, 1, 8
acerba *Hec.* 3, 1, 1
acerrima *Phor.* 2, 1, 32
acerrimum *Phor.* 1, 5, 32
acriùs *Hec.* 1, 2, 45
acta *And.* 1, 1, 77 *Heaut.* 3, 3, 5 | 4, 5, 50 *Adel.* 4, 5, 2 *Phor.* 2, 3, 23
actor *Heaut. Prol.* 13
actorem *Heaut. Prol.* 12
actoris *Phor. Prol.* 10, 33

actu *Hec. Prolog.* 39
actum *And.* 3, 1, 7 | 4, 5, 25 *Eun.* 1, 1, 9 | 3, 5, 59 | 4, 4, 49 | 5, 5, 15 *Heaut.* 3, 1, 47 | 3, 3, 23 *Adel.* 2, 2, 2, 24 | 3, 2, 27 *Phor.* 2, 2, 72 | 5, 8, 20
acturi *Eun.* 5, 2, 57
acturi *Prol. Eun.* 19 *Adel. Prol.* 3, 12
acturus *Heaut. Prol.* 5 *Phor.* 5, 5, 7
acturum *Adel.* 4, 4, 25 *Phor.* 5, 6, 12
acuet *Adel.* 5, 3, 49
adbibit *Heaut.* 2, 1, 8
adcerſe *v.* accerſe
adcerſi *v.* accerſi
adcerſitum *v.* accerſitum
adcerſitur *v.* accerſitur
adcerſo *v.* accerſo
adcrevit *v.* accrevit
adcurro *v.* accurro
adcurrit *v.* accurrit
adcurrunt *v.* accurrunt
addam *Phor.* 1, 3, 16
addant *Phor.* 1, 1, 8
addas *Eun.* 1, 1, 33
addebat *Eun.* 1, 2, 34
addideris *And.* 5, 2, 19
addidi *Adel.* 5, 5, 3
addit *Heaut.* 3, 2, 31 *Phor.* 1, 2, 93
addo *And.* 4, 2, 27 *Phor.* 1, 5, 64
adducam *And.* 1, 4, 4 | 5, 3, 29 *Eun.* 4, 7, 38 *Hec.* 5, 3, 38
adduce *Phor.* 1, 5, 79
adducantur *Eun.* 1, 2, 109
adducas *And*, 5, 3, 29
adducere *Eun.* 4, 6, 17 *Heaut.* 5, 4, 18 *Adel.* 3, 3, 4 | 5, 9, 8
adducerem *Phor.* 5, 6, 42
adduces *Heaut.* 5, 2, 42
adducet *Adel.* 5, 7, 15
adduci *And.* 1, 4, 1
adducimus *Heaut.* 2, 3, 70
adducito *Eun.* 3, 2, 50
adducit *Hec.* 5, 2, 4
adducti *And.* 5, 3, 21
adductum *And.* 4, 2, 1 *Eun.* 4, 1, 9
adducturum *Phor.* 4, 2, 9
adductu'ſt *Eun.* 5, 1, 10
addunt *Phor.* 1, 5, 47
adduxi *Phor.* 5, 5, 1
adduxiſſe *Heaut.* 4, 5, 21
adduxit *Eun.* 5, 5, 25 *Heaut.* 3, 1, 42 | 3, 3, 43 | 4, 1, 41 *Hec.* 3, 1, 43
adduxti *Eun.* 5, 4, 7 *Heaut* 4, 6, 15 *Phor.* 4, 1, 2
adeam *And.* 4, 1, 15 *Phor.* 1, 2, 90
adeat *Eun.* 3, 5, 30
adeamus *Eun.* 5, 2, 11
Adelphis *Adel. Prol.* 11
ademi *Hec.* 5, 3, 19
adempta *And.* 2, 1, 4 18
ademptum *Heaut.* 2, 3, 100
adeòne *And.* 1, 5, 45
adeòn' *And.* 1, 5, 43 | 2, 1, 17 | 4, 5, 18 | 5, 3, 8 *Heaut.* 5, 2, 27 *Phor.* 1, 3, 1 | 3, 2, 12, 14 | 5, 8, 51 *Hec.* 4, 1, 7, 32
aderam *Phor.* 5, 6, 18 *Hec.* 4, 1, 46
aderant *And.* 1, 1, 91 *Eun.* 3, 1, 42
aderas *Phor.* 5, 6, 18
aderat *And.* 1, 1, 80 *Phor.* 1, 1, 49, 55
aderis *Eun.* 5, 2, 54
aderit *Eun.* 2, 3, 75 | 4, 7, 41 | 5, 2, 52 *Adel.* 3, 1, 6 *Phor.* 1, 2, 82 | 5, 8, 66 *Hec.* 5, 3, 15
adero *And.* 4, 2, 32 *Eun.* 4, 6, 27 *Heaut.* 3, 1, 96
aderunt *Heaut.* 2, 2, 9
adeſdum *And.* 1, 1, 2
adeſſe *And.* 2, 5, 5 | 5, 1, 20 *Eun.* 4, 6, 26 *Phor.* 1, 4, 39 *Hec.* 3, 3, 50 | 4, 4, 103
adeſſent *Heaut.* 2, 2, 9
adeſſet *Eun. Prol.* 22 *Adel.* 3, 4, 7 *Hec.* 1, 2, 54
ades *And.* 2, 2, 7 *Adel.* 3, 3, 39 *Hec.* 3, 5, 60
adeſte *And. Prol.* 24 *Phor. Prol.* 3 | 2, 2, 3
adeſt *And* 1, 1, 125 | 2, 3, 29, *Eun.* 5, 9, 20 *Heaut.* 1, 2, 4 | 2, 3, 2 | 4, 5, 56 *Adel.* 3, 1, 4 | 5, 1, 5 | 5, 3, 6 *Phor.* 1, 4, 7 | 1, 5, 36 | 2, 1, 32 | 3, 1, 20 | 3, 3, 8 *Hec.* 5, 2, 17
adeundam *Hec.* 4, 4, 94
adfabilis *v.* affabilis
adfectam *v.* affectam
adfectant *v.* affectant
adfectum *v.* affectum
adferam *v.* afferam
adferant *v.* afferant
adferat *And.* 1, 4, 8 *v.* afferat
adfero *v.* affero
adferre *Phor.* 3, 3, 20
adferres *v.* afferres
adfer *v.* affer
adferret *And.* 3, 2, 35 *v.* afferret
adferri *And.* 4, 5, 29
adfers *v.* affers
adfert *And.* 1, 2, 18 *Adel.* 5, 3, 47
adfertur *And.* 3, 1, 13
adficiatur *Phor.* 5, 1, 3
adfine *v.* affine
adfines *v.* affines
adfinis *v.* affinis
adfinitatem *v.* affinitatem
adflictes *v.* afflictes
adfuerint *Heaut.* 4, 3, 6
adfueris *Adel.* 3, 1, 3
adfuturam *Heaut.* 1, 2, 2
adfuturum *Eun.* 4, 6, 1 *Heaut.* 1, 1, 108
adfui *Eun.* 5, 1, 2
adfuit *Eun.* 1, 2, 54
adgnoſcit *v.* agnoſcit
adgnitam *v.* agnitam
adgraveſcat *Hec* 3, 2, 2
adgrediar *v.* aggrediar
adgrediemur *v.* aggrediemur
adgredimini *v.* aggredimini
adhibeam *Phor.* 4, 5, 2
adhortandus *Heaut.* 3, 1, 89
adhortatur *Heaut.* 1, 1, 8
adhortor *Eun.* 3, 5, 35
Adi *Phor.* 2, 2, 56
adibo *Eun.* 2, 2, 8 | 3, 5, 9 | 4, 3, 7 | 5, 7, 5 *Heaut.* 1, 2, 4 *Adel* 3, 4, 14 | 4, 2, 51 *Phor.* 4, 3, 4 *Hec.* 3, 4, 15 | 5, 4, 15
adjecit animum *Eun.* 1, 2, 53
adigis *Adel.* 1, 2, 32
adii *Hec* 2, 2, 9
adimam *And* 2, 2, 2
adimat *Phor.* 1, 3, 9
adimere *Heaut.* 3, 1, 14 *Phor.* 5, 6, 47
adimet *And.* 4, 2, 14
adimunt *Phor.* 1, 5, 46
adipiſcier *And.* 2, 1, 3 *Phor.* 2, 2, 59
adire *And.* 5, 1, 2 | 3, 3, 2 | 4, 1, 53 *Phor.* 1, 5, 22, 55
adito *Phor.* 1, 4, 25
adjugas *Adel.* 1, 1, 47 *Hec.* 4, 4, 61
adjumenti *Phor.* 1, 2, 55
adjungant *And.* 1, 1, 29
adjungere *Adel.* 5, 8, 4
adjungitur *Adel.* 1, 1, 42
adjurat *Hec.* 2, 2, 26
adjuro *And.* 4, 2, 11
adjuta *Eun.* 1, 2, 70 *Hec.* 3, 2, 24
adjutabo *Heaut.* 3, 1, 7
adjutan *Phor. Prol.* 34
adjutare *Heaut.* 2, 2, 35 *Adel. Prol.* 16
adjutaret *Phor.* 1, 2, 49
adjutem *And.* 1, 3, 4
adjutor *Heaut.* 5, 1, 2 *Adel.* 1, 2, 66 | 5, 9, 10 *Hec.* 4, 4, 99
adjutorem *Phor.* 3, 3, 27
adjutrices *Heaut.* 5, 2, 39
adjutrix *Eun.* 5, 2, 46 *Hec. Prol.* 32, 48 | 4, 4, 83
adjuvabo *Eun.* 2, 3, 69
adjuvare *Adel.* 5, 8, 4
adjuvas *Heaut.* 5, 2, 29
adjuvat *Phor.* 1, 4, 26
adjuverit *Phor.* 3, 3, 4
adjuves *And.* 3, 3, 10 *Phor.* 5, 3, 3
adlatam *v.* allatam
adlatum *v.* allatum
adlegatum *v.* allegatum
adligat *v.* alligat
adloquar *v.* alloquar
adloqui *v.* alloqui
adludere *v.* alludere
admodum *Heaut.* 1, 1, 1 *Adel.* 3, 3, 49 *Hec.* 3, 5, 8 *Phor.* 2, 1, 1 | 3, 1, 13

admonere *Heaut.* 2, 3, 112
admones *And.* 5,4,51
admonitore *Heaut.* 1, 1, 119
admovi *Phor.* 5, 6, 29
adminiſtrâſti *Adel.* 9, 1, 2
admiratus *Heaut.* 4,6, 23
admiror *Eun.* 2, 2, 19
admiſceas *Heaut.* 4, 5, 35
admiſce *Heaut.* 5, 2, 22
admiſerit *Phor.* 1, 5, 40
admiſero *Eun.* 5,2,14
admiſi *Heaut.* 5, 2, 3
admiſſa *Hec.* 2, 1, 41
admiſiſſe *Adel.* 4, 5, 48
admiſit *Hec.* 1, 2, 114
admittar *Eun.* 2,2,60
admittere *Adel.* 3, 3, 54 *Hec.* 2, 1, 40
admitteres *Eun.* 4, 6, 23
admitteret *Phor.* 2, 2, 68
admitti *Eun.* 4, 1, 4
adnumeravit *Adel.* 3, 3, 16
adnuo *v.* annuo
adoleſcens *Phor.* 1, 2, 42 | 1, 5, 64
adoleſcentem *Eun.* 3, 2, 25
adoleſcenti *Phor.* 2,2, 14
adoleſcentiæ *Phor.* 1, 5, 44
adoleſcentior *Prol. Hec.* 11
adoleſcentis *And* 3, 1, 8
adoleſcentium *Heaut. Prol.* 2
adoleſcentulum *Heaut.* 5, 5, 2 *Phor Prol.* 6
adoleſcentulus *Eun.* 5, 4, 9
adoptandum *Adel.* 1, 2, 34 | 3, 4, 17
adoptavi *Adel.* 1, 1, 22
adoriar *Phor.* 4, 2, 15
adoriri *Heauo.* 4, 5, 9
adornant *Eun.* 3, 5, 34
adortus *And.* 3, 1, 21 *Adel.* 3, 3, 50
adparata *v.* apparata
adplicant *Heaut.* 2, 4, 13
adplicat *And.* 5, 4,22
adpone *And.* 4, 4, 4 *Heaut.* 1, 1, 37
adponi *And.* 2, 1, 31
adportas *And.* 5,2,17
adportet *Adel.* 5, 4, 2
adporto *Heaut.* 3, 1, 58 *Phor. Prol.* 24
adpoſuiſſe *And.* 4, 4,8
adpoſuiſti *And.* 4, 5, 3, 24
adprehendit *Phor.* 5, 6, 23
adprime *And.* 1, 1, 34 *Eun.* 5, 4, 30 *Hec.* 2, 2, 5
adprobat *Phor.* 4, 5, 2
adproperat *And.* 3, 1, 17
adpuli *And.* 4, 6, 12
adpulit *And. Prol.* 1
ad reſtim *Phor.* 4, 4, 5
adrideo *Eun.* 2, 2, 19
adridere *Adel.* 5, 4, 10
adripi *Heaut.* 5, 2, 48
adſentando *Adel.* 5, 9, 31
adſentari *Eun.* 2, 2, 22 | 3, 2, 37
adſequere *Phor.* 5, 7, 89
adſero *Adel.* 2, 1, 40
adſervandum *And.* 5, 2, 24
adſervandus *Heaut.* 3, 3, 32
adſervari *Heaut.* 4, 4, 13
adſido *Heaut.* 1, 1, 72
adſiduè *Heaut.* 3,1,53 *Adel. Prol.* 16 *Hec.* 2, 1, 20
adſient *Phor.* 1, 5, 83
adſciet *Adel.* 4, 4,10
adſimulabo *And.* 4,3, 20 *Eun.* 2, 2, 8 *Phor.* 1, 2, 78
adſimulâram *Phor.* 5, 6, 54
adſimularier *And.* 3, 2, 20 *Heaut.* 4, 3, 18
adſimules *And.* 1, 1, 141
adſimulet *Heaut.* 2, 1, 117
adſimulo *Phor.* 1, 4, 33
adſis *Eun.* 2, 3, 79
adſiſte *Adel.* 2, 1, 15
adſitis *Eun* 2, 3, 53
adſolent *And.* 3, 2, 1
adſtantem *Phor.* 4,3,2
adſtringo *Eun.* 1, 2, 22
adſum *Eun.* 4, 6, 5 *Heaut.* 2, 3, 108 *Phor.* 3, 3, 16
adſunt *Eun.* 3,2,8 | 4, 6, 29 *Heaut.* 2, 2, 12
adtemperare *And.* 5,4, 15
adtentamus *Eun.* 2, 2, 24
adtentè *Heaut.* 1,1,12
adtentiores *v.* attentiores
adtentus fuit *v.* attentus
adtinent *v.* attinent
adtinere *v.* attinere
advena *Heaut.* 1,1,44
advecta *Eun.* 1, 2, 81
adveneris *Hec.* 5, 2, 24 | 5, 4, 19
advenerit *Eun.* 3,2,28
adveni *Hec.* 3, 3, 13
adveniat *Phor.* 1, 5, 84 | 3, 1, 16
adveniens *Eun.* 2, 2, 3 | 2, 3, 30 *Hec.* 3, 5, 18
advenientem *Heaut.* 1, 2, 7
advenienti *Adel.* 1,2, 12 *Phor.* 4, 3, 6
advenio *And.* 2, 1, 19 | 2, 2, 25 *Eun.* 2, 3, 51
advenire *Eun.* 2,2,58 | 5, 6, 60 *Adel.* 2,1, 55 *Phor.* 1, 3, 25 | 1, 5, 25
adveniſſe *Phor.* 1, 5, 56 *Hec.* 3, 3, 7 | 3, 5, 6
adveniſſem *Phor.* 2,2, 49
advenis *And.* 5, 4, 6 | 4, 5, 44 | 5, 6, 1, *Heaut.* 1, 2, 4 | 5, 6, 10 *Phor.* 2,2,41
adventi *Phor.* 1, 3, 2
advenit *Eun.* 4, 1, 3 | 5, 2, 21 *Hec.* 1, 1, 6, 115
adventum *And.* 5,2,3 *Eun.* 2,2,28 *Hec.* 1, 2, 2 | 3, 1, 10 | 3, 3, 20
adventus *Phor.* 4, 3, 3 *Hec.* 5, 4, 19
adventu *Hec.* 5, 3, 18
adverſabor *Hec.* 2,2,3
adverſæ *Eun.* 2, 3, 31
adverſare *Phor.* 5, 4,3
adverſari *Phor.* 1, 2, 25 *Hec.* 4, 4, 32
adverſariis *Phor.* 1,5,7
adverſarios *Adel. Prol.* 2, *Hec.* 1, 1, 15
advertunt *Heaut.* 3,3,9
adveſperaſcit *And.* 3, 4, 2
advexit *Eun. Per.* 2
advigilare *Phor* 1,4,26
advigilaveris *And.* 4,1, 49
adunco naſo *Heaut.* 5, 5, 18
aduleſcens *Eun.* 4, 1, 3 | 5, 7, 13 *Heaut.* 3, 4, 23 | 5, 2, 44 *Adel.* 1, 7, 42 *Phor.* 5, 3, 11 | 5, 8, 52 *Hec.* 1, 2, 63 | 5, 3, 5 | 4, 4, 31
aduleſcentem *Eun* 1,2, 124 *Heaut.* 3, 1, 3 *Adel.* 1, 1, 36 *Hec.* 4, 1, 41
aduleſcentes *Heaut.* 3, 1, 65
aduleſcenti *Adel.* 2,2, 6, 10 | 3, 2, 20 *Phor.* 5, 1, 24
aduleſcentia *Heaut.* 2, 1, 3 *Adel.* 1, 1, 16, 18 | 3, 4, 24 *Hec.* 4, 1, 27
aduleſcentiam *Eun.* 2, 2, 9 *Adel.* 1, 2, 72 | 5, 9, 35
aduleſcentis *Heaut.* 2, 1, 1 | 3, 2, 20 *Adel.* 4, 7, 4 *Phor.* 5, 1, 36
aduleſcentium *Heaut. Prol.* 2 | 2, 1, 23
aduleſcentulam *Heaut.* 3, 3, 42 | 3, 4, 41
aduleſcentuli *Heaut. Prol.* 51 *And.* 1, 1, 28 *Eun.* 3, 3, 40 | 3, 4, 1 *Heaut.* 1, 1, 48 | 3, 2, 23, 25 *Phor.* 1, 5, 51
aduleſcentulis *Eun.* 5, 4, 18 *Hec.* 4, 3, 13
aduleſcentulo *And.* 5, 1, 9 *Heaut.* 3, 1, 68
aduleſcentulos *And.* 5, 4, 7, *Adel. Per.* 1
aduleſcentulum *Heaut.* 1, 1, 41 *Eun.* 5, 6, 20 *Adel.* 1, 2, 21, 23
aduleſcentulus *Eun.* 3, 1, 33 | 4, 4, 19 *Heant.* 1, 1, 61
advocabo *Phor.* 1, 5, 83
advocatis *Eun.* 2,3,46

advocatos Eun. 4, 6, 26
advocatum Adel. 4, 5, 12
advocatus Adel. 4, 5, 43
advorſari Hec. 2, 2, 20
advorſas Hec. 2, 1, 5
advorſa Hec. 3, 3, 28 | 3, 4, 9
advorſum And. 1, 1, 15 | 1, 5, 30 Heaut. 4, 1, 10 | 4, 3, 21 Adel. 1, 1, 4 | 4, 5, 42 Phor. 1, 2, 22, 28, 47 | 1, 5, 11 | 3, 2, 35
advorſor Adel. 1, 2, 64
advorſus And. 1, 1, 37
advorterat Eun. 2, 3, 49
advorti Eun. 3, 1, 7 Heaut. 4, 1, 43
Æcum And. 5, 3, 30
ædepol And. 2, 1, 5
ædes Eun. 5, 2, 53 Heaut. 2, 3, 13 Adel. 5, 7, 14
ædibus And. 2, 2, 27 Eun. 2, 3, 73 | 4, 7, 14 Heaut. 1, 1, 88 Adel. 4, 2, 42 | 5, 1, 29 Hec. 4, 4, 57
ædiculæ Phor. 4, 3, 58
ædiles Prol. Eun. 20
ædis Eun. 4, 7, 3 Heaut. 1, 1, 93 | 2, 3, 34 Adel. 1, 2, 8 | 2, 1, 26 Phor. 4, 4, 25 Hec. 4, 1, 48
ædium Phor. 5, 1, 26
ægra Hec. 2, 2, 14, | 3, 2, 6
ægram Hec. Per. 71 | 1, 2, 113
ægrè And. 1, 1, 110 | 1, 2, 7 | Eun. 4, 1, 10 Adel. 1, 2, 63 | 4, 2, 8 Heaut. 4, 8, 19, 20 | 5, 2, 5, Phor. 1, 3, 7, Hec. 1, 2, 53 | 2, 1, 30 | 3, 5, 47, 65 | 4, 4, 85 | 5, 1, 38
ægre'ſt Adel. 1, 2, 57 Phor. 1, 3, 10
ægritudine Eun. 3, 5, 4 Heaut. 1, 1, 71 | 3, 1, 100 Phor. 5, 1, 23
ægritudinem Heaut. 3, 1, 13 | 4, 3, 2
ægritudinum Heaut. 3, 2, 28
ægritudo And. 5, 5, 5 Adel. 3, 2, 14 Heaut. 3, 1, 15 Hec. 2, 1, 26
ægrotam Adel. 5, 7, 24
ægrotis And. 2, 1, 9
ægrotum And. 1, 2, 22
ægrotum animum And. 3, 3, 27 Heaut. 1, 1, 48
ægrum Eun. 2, 2, 5
æmulari And. Prol. 20
æmulum Eun. 2, 1, 8 | 4, 1, 9
æqua Eun. 1, 2, 12 Adel. 3, 4, 58 Hec. 3, 5, 25
æqualem Eun. 2, 3, 33 Adel. 3, 4, 20
æquali Heaut. 3, 1, 8
æqualium And. 2, 6, 22 Phor. 5, 5, 4
æquam Adel. 1, 2, 50 | 2, 1, 29
æquanimitas Adel. Prol 24 Phor. Prol. 34
æque And. 2, 6, 3 | 4, 2, 19 Heaut. 4, 3, 7 Adel. 4, 5, 68 Phor. 1, 2, 43 | 3, 3, 32 | 4, 1, 5, 9, 43 Hec. 2, 1, 2, 5 | 2, 3, 1 | 3, 1, 13
æqui Heaut. Prol. 28 | 4, 5, 40 Adel. 2, 1, 33 Phor. 4, 3, 32
æquior And. 2, 5, 18
æquo And. Prol. 24 | 2, 3, 23 | 5, 4, 19 Heaut. Prol. 35 | 5, 2, 24 Adel. 3, 4, 58 | 4, 7, 20 | 5, 9, 30 Hec. 4, 4, 63 Phor. Prol. 31 | 5, 8, 31, 32
æquo animo And. 2, 3, 23 Heaut. Prol. 35
æquom Heaut. 1, 1, 39, 104 | 1, 2, 28 | 2, 1, 2 | 5, 1, 76 | 5, 5, 11 Adel. 4, 3, 10 | 4, 5, 41 | 5, 3, 17 Phor. 1, 2, 64 | 5, 7, 34 Hec. 2, 1, 29 | 4, 1, 12 | 4, 3, 14 | 5, 1, 11, 33
æquom'ſt Adel. 2, 3, 2, | 3, 4, 8, 60 Phor. 1, 4, 26 Hec. 5, 3, 42 | 5, 4, 28
æquum And. 2, 2, 19 Eun. Prol, 42 | 2, 2, 93 | 3, 2, 25 | 5, 2, 31 Heaut. Prol. 27 | 3, 1, 10 | 4, 1, 29 Adel. 1, 1, 39 | 5, 3, 15 | 5, 8, 10 | 5, 9, 3, 11, 19 Phor. 2, 3, 11 | 3, 3, 6 | 4, 3, 46, 68
æquus Adel. 5, 3, 51
ære Phor. 3, 2, 26
ærumna Hec. 5, 4, 36
ærumnam Phor. 1, 5, 12
ærumnas And. 4, 1, 31
ærumnis Hec. 3, 1, 8
Æſchine Adel. 2, 1, 6, 21, 36 | 1, 2, 4 | 3, 3, 53 | 4, 4, 11, 22 | 4, 5, 3, 43, 45 | 5, 7, 3 | 5, 9, 32
Æſchinum Adel. Per. 2, 29 | 3, 1, 5 | 3, 2, 32 | 4, 5, 2
Æſchinus Adel. Per. 5 | 1, 1, 1 | 1, 2, 2, 67 | 2, 3, 7 | 3, 2, 28 | 3, 4, 16 | 4, 2, 49 | 4, 4, 25
Æſculapi Hec. 3, 2, 3
ætas And. 1, 1, 27 | 2, 6, 12 Eun. 2, 3, 83 Heaut. 1, 1, 81 | 2, 2, 4 | 3, 2, 44 Adel. 1, 1, 18 | 5, 3, 49 | 5, 4, 2 Phor. 2, 2, 76 | 5, 8, 35 Hec. 4, 3, 13
ætate And. 1, 1, 45 | 3, 3, 7 Eun. 3, 2, 20 Heaut. 1, 1, 63 Adel. 1, 2, 30 | 5, 3, 46 | 5, 4, 16 Phor. 5, 8, 33 Hec. 5, 1, 11, 21
ætatem And. 1, 5, 17 Eun. 1, 2, 32 | 4, 5, 8 Heaut. 1, 1, 7 | 2, 4, 12 | 4, 3, 38 Adel. 1, 2, 28 | 5, 4, 15 Phor. 2, 2, 70, 87 Hec. 2, 1, 10, 29 | 3, 1, 4 | 5, 1, 21
ætati Hec. 3, 1, 54
ætatis Hec. 4, 2, 18, 20
æternam Eun. 5, 2, 33
affabilis Adel. 5, 6, 8
affectam Hec. 3, 1, 45 | 3, 3, 6
affectant Phor. 5, 7, 71
affectum Phor. 5, 7, 84
affer Heaut. 2, 1, 11
afferam Heaut. 4, 3, 23
afferant Adel. 3, 3, 2
afferat Heaut. 4, 3, 2 v. adferat
affero Phor. 1, 1, 4
afferre v. adferre
afferres Phor. 3, 2, 5
afferret Phor. 4, 3, 50 v. adferret
affers Phor. 5, 8, 41
affert v. adfert
affertur v. adfertur
afficiatur Phor. 5, 1, 3
afficit Phor. 2, 3, 1
affine Hec. 5, 3, 9
affines Heaut. 2, 1, 3 | 5, 1, 63 Hec. 2, 1, 14
affinis Adel. 5, 8, 25
affinitatem And. 1, 5, 13 Hec. 2, 2, 10 | 4, 4, 14, 101
afflictes Eun. 1, 1, 31
agam And. 1, 3, 4 | 2, 1, 3 | 2, 2, 21 | 3, 2, 18 | 4, 3, 2, 5, 16 Eun. 1, 2, 28 | 4, 4, 43 Heaut. 4, 2, 7 | 4, 3, 16, 42 Phor. 1, 4, 22 | 1, 5, 9 | 2, 2, 72 | 5, 1, 1 | 5, 7, 87
agant And. 2, 4, 1
agas And 4, 3, 22 Eun. 1, 1, 29 | 2, 1, 18 | 4, 7, 25 | 5, 5, 23 Heaut. 1, 1, 22 | 4, 1, 29 Adel. 3, 2, 40 | 3, 3, 78 Phor. 2, 1, 32 | 2, 2, 72 | 3, 3, 19 Hec. 1, 2, 122 | 4, 4, 94
agat And. 1, 1, 143 | 5, 5, 1 Adel. 4, 4, 10 Hec. 3, 2, 10
agatur Heaut. 2, 3, 113
age And. 3, 4, 19 | 4, 2, 9, 30 | 5, 2, 25, 30 | 5, 3, 24, 54 | 5, 6, 11 Eun. 1, 2, 19 | 2, 2, 51 | 2, 3, 19, 85 | 4, 4, 37 Heaut. 2 3, 103 | 4, 3, 10 | 5, 5, 8 bis Adel. 2, 1, 48 | 2, 2, 7 | 2, 4, 7 | 4, 2, 14 | 4, 4, 16 | 5, 8, 14, 18 | 5, 9, 25 Phor. 1, 4, 53 | 2, 2, 3, 88 | 3, 3, 6 | 5, 3, 28 | 5, 8, 38
age, age And. 2, 1, 11 Heaut. 2, 3, 91 | 4, 3, 44 | Adel. 5, 8, 20 Phor. 4, 3, 57

agabam Adel. 1, 1, 53
Phor. 4, 3, 9 Hec. 3, 5, 5
agebat And. 1, 1. 48
Eun. 3, 1, 8 Phor. 4, 4, 6
agedum Eun. 4, 4, 27
Heaut. 2, 3, 69 Phor. 5, 3, 1 Hec. 3, 1, 35
agelli Adel 5, 8, 26
agend. Heaut Prol. 39
Hec. Prol 44
agendo Adel Prol. 24
agendum And. 4, 2, 23
ager Phor. 4, 3, 56
agere And. 1, 5, 18
Eun. 3, 1, 1 | 3, 3, 8 Heaut. Prol. 36 | 2, 4, 12 | 3, 1, 63
Adel. 1, 1, 20, 27 | 3, 3, 48 Hec. Prol. 18, 30, 33 | 2, 1, 10 | 3, 1, 4
agerem Adel. 3, 2, 21
ageres Phor. 5, 5, 8
ageret And. 2, 5, 2
Phor. 1, 2, 67
ages Heaut. 4, 3, 16
Adel. 2, 2, 18 | 3, 2, 44 Phor. 1, 5, 8
aget Phor. Prol. 27
aggrediar Hec. 5, 1, 5
aggrediemur And. 4, 1, 47
aggredimini Phor. 5, 7, 75
agi Eun. Prol. 22
agimus Eun. 4, 7, 41 | 5, 9, 8 Adel. 4, 1, 22 Phor. 5, 8, 18
agis And. 1, 1, 107 | 1, 2, 15 | 4, 2, 25 Eun. 1, 2, 19 | 2, 3, 54, 85 | 4, 7, 34 Heaut. 1, 1, 37 | 3, 3, 50 | 4, 4, 18 | 5, 1, 69, 74 | 5, 2, 23 Adel. 1, 1, 35 | 1, 2, 48 | 4, 3, 5 | 4, 5, 46 | 5, 2, 5 | 5, 8, 12
Phor. 1, 4, 39
agit And. 1, 5, 32 | 2, 1, 11, Eun. 4, 7, 15
Adel. 5, 8, 9
agitabo Phor. 2, 2, 4
agitans Phor. 4, 3, 10
agitarem Hec. 1, 2, 18
agitat Heaut. 4, 4, 11
agite Eun. 1, 2, 50
agitis Adel. 3, 4, 56
Phor. 5, 7, 75, 92
Hec. 5, 4, 24
agito Phor. 5, 7, 91
agitur Eun. 2, 2, 3
Heaut. 3, 1, 67 Adel. 3, 3, 19 | 5, 5, 2, 4 Phor. 4, 3, 5, 26
Hec. 3, 3, 34 | 5, 2, 8
agmen Eun. 4, 7, 4
agnitam And. Per. 11
Phor. Per. 12
agnoſcis Hec. Per. 11
ago And. 3, 5, 8 | 4, 1, 55 Eun. 2, 3, 57
Heaut. 2, 3, 102, 106 Phor 2. 3, 7 | 5, 1, 9 | 5, 7, 1
agreſtis Adel, 5, 4, 12
agri Eun. 5, 6, 2
agrum Heaut. 1, 1, 2, 11, 94 Phor. 2, 2, 17
ain' And. 5, 3, 4 Eun. 3, 1, 2 | 3, 5, 19 | 4, 7, 33 Heaut. 2, 3, 1 | 5, 1, 17 | 5, 3, 11 Adel. 3, 3, 52 | 4, 1, 1 Phor 2, 2, 26 | 3, 2, 25 Hec. 3, 4, 1
alacris And. 2, 3, 11
alam Hec. 4, 4, 49, 86
alamus Hec. 4, 4, 48
alemus Hec. 4, 4, 59
alere And. 1, 1, 30
Heaut. 4, 5, 3 Phor. 2, 1, 21
alibi And. 2, 5, 9 Heaut. 2, 3, 38 Hec. 3, 1, 13
alicubi Adel. 3, 4, 7
alicui Adel. 3, 3, 4
alicunde And. 2, 4, 3
Adel. 2, 2, 34 Phor. 1, 5, 70 Hec. 3, 1, 6
aliena Heaut. 1, 1, 24 | 4, 1, 98
alienam Adel. 4, 5, 38
alienare Adel. 1, 2, 30
alienavit Heaut. 5, 2, 26
alieno And. 1, 1, 125
Eun. 3, 1, 9 Adel. 1, 1, 50 | 3, 2, 39 | 3, 4, 6
alienum Heaut. 1, 1, 25 | 5, 4, 6 Adel. 1, 2, 56 | 5, 8, 21
Hec. 1, 2, 83 | 4, 1, 61 | 4, 4, 36
alienus Eun. 2, 2, 34
Adel. 1, 2, 57 | 3, 2, 28 Phor. 3, 3, 12 | 4, 1, 16 | 4, 4, 25
Hec. 4, 4, 27
alimentis Heaut. 4, 7, 8
aliorſum Eun. 1, 2, 2
aliqua Eun. 3, 5, 4 | 5, 7, 25 Heaut. Prol. 40 Adel. 3, 4, 19
Phor. 4, 1, 19
aliquam And. 2, 3, 8
Eun. 5, 5, 30 Heaut. 3, 2, 34 Adel. 4, 2, 13 Phor. 4, 3, 32
Hec. 4, 4, 104
aliquantiſper Heaut. 3, 3, 2, Adel. 4, 5, 5
aliquantulum And. 2, 2, 16 Eun. 1, 2, 51
Heaut. 1, 1, 3 | 1, 2, 26 Phor. 4, 3, 50
aliquando Heaut. 3, 2, 40 Hec. 4, 4, 61
aliquot And. 2, 1, 15, 30 | 3, 3, 2 | 4, 5, 32 Eun. 2, 2, 71 | 3, 4, 1 Heaut. 4, 4, 4 Phor. 1, 3, 7 | 1, 5, 82 | 5, 5, 4
alit Adel. 3, 4, 35
alium gregem Heaut. Prol. 45
aliunde Phor. 2, 1, 19
allatam Phor. 1, 2, 99
allatum Phor. Prol. 22
allegatum And. 5, 3, 28
alligat Eun. 4, 7, 39
alloquar Heaut. 3, 1, 17
alloqui And. 2, 2, 6 | 5, 2, 4 Phor. 1, 5, 22
alludere Eun. 3, 1, 34
alſerit Adel. 1, 1, 11
alter And. 1, 1, 50
Adel. 5, 4, 17 Eun. 4, 4, 26
altera Heaut. 2, 3, 31
Phor. 4, 5, 5 | 5, 5, 91
alteræ Heaut. 2, 3, 30 | 4, 7, 9 Phor. 5, 7, 35
alteram Phor, 5, 1, 28 | 5, 7, 23
altercâſti And. 4, 1, 29
alteri And. 2, 5, 16
alterius And. 4, 1, 4
alterum Eun. 2, 3, 9 | 2, 2, 6 | 2, 3, 8
aluit Eun. 5, 2, 53
alunt And. 1, 5, 15
amabant And. 1, 53, 60, 61
amabat Eun. 5, 4, 6
Heaut. Per. 5 Adel. 1, 2, 11 Phor. 2, 59 Hec. 1, 2, 4
amabo Eun. 1, 2, 5 70 | 3, 3, 28, 3 Heaut. 3, 4, 22 Eu 4, 3, 20 | 4, 4, 7 5, 1, 22 | 5, 3, Hec. 1, 1, 13 | 3, 26
amabunt Heaut. 3, 1 54 | 4, 5, 1
amandus Adel. 4, 5, 7
amans And. 1, 1. 4
Adel. 1, 1, 23 Pho 5, 1, 29
amant And. 1, 2, 2
Adel. 5, 4, 11, 1
Phor. 1, 3, 10
amantem And. 4, 3 24 Heaut. Per. 2
Phor. Per. 4 Hec. 1 2, 98
amantium And. 1, 3 13 | 3, 3, 23 Heaut 3, 3, 9 Eun. 2, 3 24
amare Hec. 4, 5, 88
amare And. 1, 2, 14 4, 1, 21 | 5, 3, 2
Eun. Prol. 40 | 1, 1 37 | 3, 1, 44 | 3, 5 20 | 4, 2, 13 Heaut 1, 1, 45 | 4, 3, 81 4, 3, 25 Adel. 1, 1 7 | 3, 2, 29 | 5, 3 42 Phor. 1, 2, 32 61 | 1, 3, 23
amarent Eun. 5, 9, 62
amaret Eun. 3. 1, 55
Phor. Per. 8 Hec. 4, 1, 24
amari Adel. 5, 4, 25
amârit And. 3, 2, 39
amas Eun. 1, 2, 80 | 2, 2, 3 Heaut. 3, 2, 19 | 5, 4, 8 Phor. 2, 2, 19
amâſſe Eun. 5, 1, 11
amâſſet And. 1, 1, 85
amâſti Hec. 5, 4, 22
amat And. 2, 1, 24 | 3, 4, 5 Eun. 3, 1, 57, 58 | 3, 5, 15 | 5, 5, 15, 16 Heaut. 1, 2, 15 Adel. 1, 1, 36 | 1, 2, 38 | 4, 5, 33 | 5, 7, 5 Hec. 3, 2, 8
amator Eun. Per. 5
Heaut. 3, 1, 44 Hec. 5, 3, 37
amatore Eun. 5, 4, 14
amatorem And. 4, 3, 3 Eun. 4, 7, 24

matores *Eun.* 4, 3, 23 *Heaut.* 2, 4, 9
mavit *And.* 2, 6, 13 *Adel.* 1, 2, 69
mbo *Hec.* 3, 3, 27
mbages *Heaut.* 2, 3, 77
mbarum *Hec* 1, 2. 88
mbas *And. Prol.* 10 *Hec.* 3, 1, 10
mbigunt *Heaut.* 3, 1, 93
mbiguum *Hec.* 4, 4, 26
mbis *And.* 2, 2, 36
mbo *And.* 2, 2, 8 *Eun.* 4, 4, 35 *Heaut.* 1, 1, 67 | 2, 3, 97 | *Adel.* 2, 2, 5 | 5, 4, 19 *Phor.* 1, 2, 28 | 5, 1, 34
mbobus *Eun.* 1, 2, 89 *Adel.* 5, 3, 24 *Phor.* 1, 1, 15
mbos *Eun.* 5, 9, 39 *Heaut.* 5, 2, 42 | 4, 3, 33 *Adel.* 1, 2, 51 | 5, 9, 5
mbula *Heaut.* 2, 3, 139. *Phor.* 5, 7, 43
mbulando *Adel.* 4, 6, 1 *Hec.* 3, 4, 21 | 5, 3, 17
ment *And.* 5, 4, 45 *Eun.* 3. 2, 21 | 4, 1, 1 | 5, 2, 43 | 5, 7, 7 *Heaut.* 2, 3, 67 | 2, 4, 3 | 3, 3, 8 | 5, 1, 80 | *Adel.* 4. 7, 31 *Phor.* 1, 3, 13 | 5, 6, 45 | 5, 7, 61 *Hec.* 2, 2, 16 | 2, 1, 9, 36 | 2, 3, 3 | 4, 2, 3 | 4, 4, 20 | 5, 5, 24
mentia *Heaut.* 5, 2, 21 *Hec.* 4, 4, 50
mentiam *And.* 1, 3, 13
met *Eun.* 5, 9, 50 *Adel.* 3, 2, 42
metur *Eun.* 5, 9, 22
mes *And.* 4, 2, 4 *Eun.* 1, 2, 113 | 2, 3, 18 *Heaut.* 5, 5, 16 *Adel.* 4, 4, 47
mica *And.* 1, 3. 2 *Eun.* 3, 2, 42 *Heaut. Per.* 7 | 2, 3, 87 | 4, 3, 12 | 4, 8, 12, 5, 1, 35 *Adel.* 2, 2, 46
micæ *Heaut.* 1, 2, 14 | 4, 1, 11 | 3, 2, 23 | 4, 8, 15 | 5, 1, 38 *Hec. Per.* 4 | 5, 2, 24
amicam *Heaut.* 1, 1, 52 | 2, 3, 92 | 3, 3, 8 | 4, 2, 3 | 4, 3, 10, 34, 36 | 4, 5, 19 | 4, 6, 15 | 5, 1, 26, 40 *Adel.* 5, 3, 14 *Phor.* 5, 8, 52 *Hec.* 4, 1, 26, 35 | 4, 4, 62
amicas *Hec.* 4, 2, 18 | 5. 2, 25
amicè *Eun.* 3, 5, 12
amici *Eun.* 2, 2, 7 *Heaut.* 4, 3, 14 *Phor.* 2, 2, 84 | 4, 3. 19, 45 | 4, 4, 22 | 5, 3, 29
amicis *Adel.* 4, 1, 18 *Phor.* 3, 2, 28 *Hec.* 2, 1, 14
amicitia *And.* 5, 1, 1 *Adel.* 1, 1, 42 | 2, 2, 42 *Hec.* 5, 1, 37
amicitiæ *Heaut.* 1, 1, 5
amicitiam *And.* 2, 1, 26 | 3, 3, 8 *Phor.* 2, 2, 85 *Hec.* 4, 2, 18
amico *And.* 3, 3, 38 *Heaut.* 3, 1, 8 | 5, 1, 37 *Phor.* 3, 3, 29 *Hec.* 3, 3, 29
amicorum *Eun.* 4, 6, 22 *Heaut.* 3, 3, 13 *Adel.* 5, 3, 18
amicos *And.* 1, 1, 39 41 | 2, 2, 36 *Eun.* 1, 2, 62 | 2, 2, 48 *Heaut.* 1, 2, 10 *Phor.* 1, 5, 83 | 5, 6, 3 *Hec.* 5, 2, 32
amicum *And.* 4, 3, 3 | 4, 6, 18 *Eun.* 1, 2, 68 *Heaut. Prol.* 24 | 3, 3, 8 *Phor.* 1, 2, 78 | 2, 2, 33 | 4, 2, 8 | 5, 1, 1
amicus *And.* 5, 6, 8 *Eun.* 1, 2, 55 *Adel.* 3, 3, 87 | 4, 1, 13 | 4, 5, 11, 17 *Phor.* 1, 1, 1 | 2, 1, 10 | 3, 2, 11 | 3, 3, 29 *Hec.* 5, 1, 40
amiſerat *Adel.* 3, 2, 48
amiſi *Eun.* 2, 3, 1
amiſiſſe *Eun.* 4, 6, 29
amiſiſti *Eun.* 2, 3, 29
amîſti *Eun.* 2, 2, 10 *Hec.* 2, 2, 9
amittam *Phor.* 3, 2, 22 | 4, 5, 2
amittas *Eun.* 4, 8 12 *Heaut.* 3, 1, 71
amitte *Eun.* 5, 3, 14 *Phor.* 1, 2. 91
amittenda *Heaut.* 4, 3, 54
amittendi *Phor.* 1, 3, 24
amittere *And.* 5, 3, 27 *Heaut.* 4, 8, 17 *Phor.* 1, 3, 23 | 2, 2, 69 | 4, 3, 68 | 5, 7, 25, 27
amitterem *Eun.* 3, 5, 58
amittet *Adel.* 5, 7, 15
amo *Eun.* 1, 2, 106 | 2, 3, 14 | 1. 5, 2, 43 | 5, 8, 23 *Heaut.* 2, 3, 119 *Adel.* 4, 5, 46, 67 | 5, 8, 23 *Phor.* 1, 2, 4 | 1, 3, 13 | 3, 8, 14
amor *And.* 1, 5, 45 *Eun.* 1, 1, 32 | 5, 2, 42 *Adel.* 3, 4, 24 *Hec.* 3, 3, 44, 47 | 3, 4, 24
amore *And.* 1, 3 6 | 5, 1, 10 *Eun.* 1, 1, 14, | 1, 2, 18 | 2, 1, 20 | 2, 3, 6 *Heaut.* 2, 2, 1 *Adel.* 4, 2, 15 *Phor.* 1, 3, 11 | 3, 3, 23 *Hec.* 3, 1, 1
amorem *And. Per.* 5 | 1, 1, 105. 108, 128 | 2, 1, 7, 17, 26 | 4, 1, 28 *Eun.* 5, 4, 4 | 5, 9, 8 *Heaut.* 2. 3, 23, 110 *Adel. Per.* 6 | 2, 3, 110 *Phor.* 3, 2, 33 *Hec. Per.* 10 | 1, 2, 96 | 5, 1, 18
amores *And.* 5, 4, 10
amori *Eun.* 5, 9, 45 *Heaut.* 1, 1, 8 | 2, 4, 15 *Hec.* 1, 2, 43 | 3, 1, 4 | 3, 4, 34 | 4, 2, 7
amoris *And.* 3, 3, 23 *Eun.* 1, 2, 10 | 5, 2, 39 *Heaut.* 4, 5, 53 *Phor.* 5, 5, 6
amolimini *And.* 4, 2, 24
amovebo *Adel.* 4, 2, 14
amoveris *Hec.* 4, 4, 72
amoto *And.* 1, 2, 10
amoveas *And.* 2, 1, 7
amplecti *And.* 2, 5, 19
amplexari *Heaut.* 5, 1, 27
amplior *Hec.* 3, 1, 50
ampliores *Hec* 3, 1, 9
amplios *And* 1, 1, 4 | 2, 1. 25 *Eun.* 1, 2, 67 *Heaut* 1, 1, 3, 80 | 1, 2, 10 | 4, 3, 39 | 5, 1, 28 *Adel.* 2, 4, 5 | 3, 4. 22, 23 | 4, 3, 14 *Phor.* 2, 3, 13 | 5, 8, 46
ancilla *And.* 3, 1, 3 | 3, 2, 34 | 4, 5, 17 *Eun.* 2, 3, 13
ancillæ *Heaut.* 1, 1, 78 | 2, 3, 5 *Hec.* 3, 3, 47
ancillam *And.* 5, 1, 49 *Phor.* 3, 2, 26
ancillarum *Heaut.* 2, 3, 4
ancillas *Eun.* 2, 5, 33 *Heaut.* 1, 1, 90 | 2, 3, 11, 60 | 3, 1, 42 | 5, 1, 20 | 4, 4, 22 *Hec.* 5, 2, 7
ancillula *Heaut.* 2, 3, 11, 52 *Phor.* 4, 3, 60
ancillulam *Eun.* 1, 2, 86 *Phor.* 5, 5, 10
Andria *And.* 1, 1, 46 | 1, 3, 10 | 3, 1, 3 | 4, 5, 17
Andriæ *And. Per.* 2 | 1, 1, 58
Andriam *And. Prol.* 9, 13
Andrium *And.* 5, 4, 3
Andro *And.* 1, 1, 43
Andrum *And.* 1, 3, 17 | 5, 4, 21
angebat *Heaut. Per.* 3
angeret *Phor.* 1, 3, 8
Angiportum *Eun.* 5, 2, 6 *Adel.* 4, 2, 37, 39 *Phor.* 5, 6. 52
anguis *Phor.* 4, 4, 26
angulum *Adel.* 5, 2, 10
auguſtum *Heaut.* 4, 2, 2
aniculæ *And.* 1. 4, 4
aniculam *Phor.* 1, 2, 48
anhelantem *Hec.* 5, 3, 25
animam *Adel.* 3, 2, 16, 26 | 3, 4, 52 *Phor.* 4, 3, 56 | 5, 6, 28
anime *And.* 4, 2, 2

Eun. 1, 2, 15 Heaut. 3, 4, 26
animi And. Prol. 7 | 1, 1, 87 Eun. 2, 1, 16 | 2, 2, 43 | 5, 7, 14 Heaut. Per. 3 | 1, 1, 68 | 4, 4, 5 Adel. 3, 2, 12 | 4, 4, 1 | 4, 5, 32 Phor. 1, 4, 10 Hec. 1, 1, 46 | 3, 5, 57 | 4, 1, 19 | 4, 4, 6
animo And. Prol. 24 | 1, 5, 17, 38, 48 | 2, 1, 7 | 2, 3, 23 | 4, 1, 17, 22 | 4, 55 | 5, 2, 1 | 5, 3, 8 | 5, 4, 18 Eun. 1, 2, 4, 85, 89 | 2, 1, 6 | 2, 3, 4 | 3, 1, 16 | 4, 2, 2 | 4, 6, 31 Heaut. Prol. 35 | 1, 1, 70 | 2, 4, 5 | 3, 1, 29 | 4, 1, 17 | 4, 6, 18 | 5, 1, 39 | 5, 2, 6, 9 Adel. 1, 1, 5, 8, 47 | 2, 4, 20 | 3, 1, 10 | 3, 2, 40 | 3, 4, 55 | 3, 5, 1 | 4, 2, 4 | 4, 5, 21, 62 | 4, 7, 20 | 5, 3, 32, 66 | 5, 6, 5 | 5, 7, 21 | 5, 8, 34 Phor. Prol. 30 | 1, 2, 88 | 1, 5, 15, 20 | 3, 1, 1 | 5, 1, 36 | 5, 4, 2 | 5, 7, 64, 71, 72 | 5, 8, 31, 32 Hec. 2, 1, 4 | 2, 2, 28 | 3, 3, 29 | 3, 5, 22, 52 | 4, 1, 17, 33, 53 | 4, 4, 63 | 5, 1, 21
animos And. 5, 4, 9 Hec. 2, 2, 6
animum And. Prol. 18 | 1, 1, 29, 98 | 1, 2, 17, 22 | 1, 5, 26, 38 | 2, 1, 35 | 2, 2, 2 | 2, 3, 4 | 3, 3, 27, 40 | 4, 1, 22 | 5, 1, 15 | 5, 3, 12 Eun. Prol. 44 | 1, 2, 63 | 3, 1, 7 | 3, 2, 37 Heaut. Prol. 41, 43 | 1, 1, 48 | 1, 2, 34 | 2, 2, 21 | 2, 3, 126 | 2, 4, 10 | 3, 1, 69 | 3, 2, 31 | 3, 3, 9 | 4, 5, 43 | 5, 1, 72 | 5, 2, 2 | 5, 4, 5 | 5, 5, 19 Adel. 1, 1, 43 | 2, 2, 15 | 4, 3, 6, 11 | 5, 3, 43 Phor. Prol. 24 | 1, 3, 8 | 1, 5, 10 | 5, 2, 9 | 5, 6, 28 Hec. Prol 5 | 1, 2, 24 | 2, 2, 22 | 2, 3, 4 | 3, 1, 12, 14, 17 | 4, 2, 27 | 4, 3, 2 | 4, 4, 36, 61, 67, 92 | 5, 1, 29 | 5, 2, 9 | 5, 3, 38
animus And. 1, 1, 67, 137 | 1, 5, 31 | 3, 4, 18 | 5, 4, 75 Eun. 1, 2, 116 | 3, 5, 38 | 4, 7, 46 Heaut. 1, 2, 20, 2, 2, 7 | 2, 3, .. | 4, 1, 1, 24, 32 | 4, 2, 1 Adel. 2, 2, 18 | 3, 4, 46 | 4, 4, 3 | 5, 5, 51 Phor. 1, 3, 18 | 5, 1, 8 Hec. 1, 2, 92 | 3, 1, 31
anne And. 5, 2, 10
anni Eun. 2, 3, 25
annis Eun. 2, 2, 5
anno Adel. 5, 8, 15
annon And. 3, 5, 15 | 4, 5, 42 Phor. 5, 6, 12 Hec. 1, 2, 25 | 3, 5, 59 | 4, 1, 43 | 4, 4, 49
annona And. 4, 5, 7
annos Eun. 2, 1, 20 | 4, 4, 26 Heaut. 1, 1, 10 Adel. 5, 8, 8 Phor. 5, 8, 28 Hec. 4, 1, 40
annuo Eun. 3, 5, 31
anteëo Phor. 1, 5, 17
antehac And. 1, 2, 16 | 2, 1, 7 | 5, 4, 14 Heaut. 2, 3, 29 Adel. 1, 2, 6 | 2, 2, 42 Phor. Prol. 4
antevorterim Eun. 4, 5, 12
Antiphila Heaut. Per. 8, 11 | 2, 3, 17 | 2, 4, 1, 18 | 4, 3, 13
Antiphilam Heaut. Per 2, 6
Antipho Eun. 3, 5, 17, 26 Phor. 1, 2, 51 | 1, 3, 11 | 1, 4, 20, 25, 39 | 1, 5, 1, 24, 40, 48 | 3, 1, 1 | 3, 2, 17, 19, 43 | 3, 3, 16 | 4, 4, 25 | 5, 6, 14, 21, 43
Antiphone Phor. Per. 2 | 4, 3, 7
Antiphonem Phor. 1, 4, 15, 44 | 2, 2, 9 | 2, 4, 23 | 5, 7, 25
Antiphoni Phor. 4, 2, 8 | 5, 6, 2
Antiphonin Phor. 5, 1, 26
antiqua Heaut. 3, 1, 26 Adel. 3, 3, 88 Hec. 1, 2, 17
antiquam Adel. 5, 3, 20 Hec. 5, 4, 17
antiquum And. 4, 6, 22 Phor. 1, 2, 17 Hec. 5, 4, 19
annui Eun. 3, 4, 3
annuo Hec. 5, 3, 26
annulum Heaut. 4, 1, 37 Hec. Per. 3, 10 | 5, 3, 13, 27, 31 | 5, 4, 6
annulus Heaut. 4, 1, 40 Hec. 5, 3, 23
anum Adel. 5, 8, 16 Phor. 1, 2, 62 Hec. 2, 1, 34
anus Heaut. 2, 3, 28, 35, 37 | 2, 3, 39 | 2, 3, 51 | 4, 1, 16 Adel. 4, 4, 7 Phor. 5, 1, 5, Hec. 4, 3, 15
anus deſerta egens, ignota Phor. 5, 1, 24
anus paupercula Heaut. 1, 1, 44
apage Eun. 5, 2, 65
apageſis Eun. 4, 6, 18
aperi Adel. 2, 1, 13
aperiam Hec. 4, 4, 6
aperiant And. Prol. 23
aperis Eun. 2, 2, 53
aperiunt And. 4, 1, 8
aperuit Heaut. 2, 3, 35
apertè And. 1, 1, 24 | 1, 2, 31 | 3, 2, 13 Eun. 5, 1, 3 Heaut. 4, 3, 24 Adel. 4, 5, 30 Phor. 4, 3, 49 | 5, 7, 63
Appollinis And. 4, 2, 15
apparabantur And. 4, 1, 32
apparandi Phor. 4, 4, 20
apparando Adel. 5, 7, 2
apparare Heaut. 1, 1, 74 Adel. 5, 9, 8
apparari And. 3, 2, 34 | 4, 2, 7
apparata And. 5, 2, 6
apparatur Eun. 3, 5, 35
appareant Eun. 2, 3, 18
apparentur And. 3, 4, 15
apparet Eun. 3, 2, 3 | 4, 3, 17 Adel. 5, 9, 7
appellabo Heaut. 4, 4, 22
appellaret Hec. 4, 4, 30
appellâſſis Phor. 5, 1, 15
appellere Heaut. 2, 3, 20
appello Phor. 5, 8, 20
applicant Heaut. 2, 4, 3
applicâſſe Heaut. Prol. 23
applicat And. 5, 4, 21 Eun. 1, 2, 22
appone And. 4, 4, 4
apponi And. 2, 1, 33
apponitur Phor. 2, 1, 28
apportas v. adportas
apportet And. 1, 1, 46 | 5, 4, 2 Heaut. 4, 4, 25
apporto Phor. Prol 25
appoſcunt Heaut. 4, 7, 10
appoſitus Phor. 4, 5, 36
appoſuiſſe And. 4, 4, 8
appoſuiſti And. 4, 5, 3, 24
apprehendit Phor. 5, 6, 24
apprime Hec. 2, 2, 5 v. adprime
approbat Phor. 4, 5, 12
approperat, And. 3, 1, 17
appuli And. 4, 6, 12
appulit And. Prol. 1
appulit animum And. 2, 6, 15
apti Heaut. 4, 3, 15
aqua Adel. 3, 3, 23
aquilæ Heaut. 3, 2, 10
ara And. 4, 4, 5
aram Heaut. 5, 2, 22
arare Heaut. 1, 1, 17
arbitrabitur Phor. 1, 4, 28
arbitrum Adel. 1, 2, 43
arbitramini Phor. 5, 7, 46 Hec. 2, 1, 18
arbitrantur Eun. 2, 2, 38

arbitrare

arbitrare *Eun.* 2,2,44 *Adel.* 4,5,51 *Phor.* 5,6,31
arbitrari *Eun.* 5,6,9 *Hec.* 5,6,34
arbitrer *Adel.* 2,3,5
arbitrere *And.* 5,4,17
arbitretur *And.* 2,1,16
arbitrium *Heaut. Prol.* 25
arbitror *And.* 1,1,33 | 3,3,31 | 4,6,17 | 5,5,3, *Eun.* 1,2,30,92 | 2,1,12 | 2,3,33 | 3,1,19 | 3,2,38 | 5,9,53 *Heaut.* 3,1,58 | 5,2,32,38 *Adel.* 3,3,47 | 3,4,13 | 4,7,30 | 5,7,21 *Phor.* 5,3,31 *Hec.* 1,2,13,65 | 2,1,42 | 2,2,14 | 3,1,19 | 3,3,43 | 4,2,9 | 4,4,37 | 5,3,7,41
arce *Hec.* 5,3,3
arcem *Eun.* 1,2,16 *Heaut.* 3,4,18 *Hec.* 3,4,17
arceſſor *Eun.* 1,2,2
arceſſeret *Heaut. Per.* 6
Archidemidem *Eun.* 2,3,33
Archonidi *Heaut.* 5,5,21
Archillis *And.* 1,4,1 | 3,2,1
ardeo *Eun.* 1,1,17 *Adel.* 3,2,12
argentariam curam *Phor.* 5,6,47
argenti *Heaut.* 3,3,40 *Adel.* 2,1,38 *Phor.* 3,3,24 | 5,3,6 | 5,7,62
argento *Heaut.* 3,3,42 | 4,2,4 | 4,5,53 *Adel.* 2,1,50 *Phor.* 4,4,1
argentum *Heaut.* 2,3,88 | 3,2,2 | 3,3,23 | 4,2,11 | 4,3,39 | 4,4,15 | 4,5,29,56 | 4,6,13,18 | 4,7,3 | 4,8,9 | 5,1,20 *Adel.* 1,2,38 | 2,1,25,41,48 | 3,3,15,52,56 | 4,4,19 | 5,9,20 *Phor.* 1,5,69 | 3,2,28,46 | 3,3,17 | 4,2,3 | 4,3,74 | 4,4,15,19,32 | 5,2,4,13 | 5,3,13 | 5,4,4 | 5,5,1,11 | 5,6,20,49 | 5,7,29,42,5
argentum cudo *Heaut.* 4,4,18
argumento *And. Prol.* 11 *Adel. Prol.* 6
ariolum *Heaut.* 3,2,15
armis *Eun.* 4,7,19 *Heaut.* 1,1,60
arrhaboni *Heaut.* 3,3,42
arrideo *Eun.* 2,2,19
arridere *Adel.* 5,4,10
arrige *And.* 5,4,31
arriperem *Adel.* 3,2,18
arripi *Heaut.* 5,2,48
arripui *Eun.* 3,5,23
ars *And.* 1,1,4 *Eun.* 3,2,21
arte *And.* 1,1,5 *Heaut.* 2,3,125 *Adel.* 4,7,23 *Hec. Prol.* 23
artem *Hec. Prol.* 46 *Phor. Prol.* 17
arti *Heaut. Prol.* 48 *Hec. Prol.* 49
articulo *Adel.* 2,2,21
artis meretriciæ *Heaut.* 2,1,14
artium *Adel.* 2,3,6
aruſpex *Phor.* 4,4,28
aſcendere *Heaut.* 4,2,5
aſcendit *Adel.* 4,5,69
aſcendo *And* 2,2,19
Aſia *Heaut.* 1,2,6
Aſiam *And.* 5,4,33 *Heaut* 1,1,59,65
aſine *Adel.* 5,8,12
aſinum *Eun.* 3,5,50
aſinus *Heaut.* 5,1,4
aſpectas *Eun.* 3,5,11
aſpernatur *Phor.* 2,2,24
aſperum *Heaut.* 3,1,49
aſpexeram *Adel.* 3,3,19
aſpexerant *Hec.* 3,3,8
aſpexère *Hec.* 3,3,7
aſpexerit *Heaut.* 4,5,25
aſpexit *Eun.* 1,2,4 *Heaut.* 4,1,43 *Hec.* 3,3,16
aſpicias *Eun.* 5,1,22
aſpicio *And.* 1,1,91
aſportabitur *Phor.* 3,3,18
aſſentandi *Adel.* 2,2,6
aſſentando *Adel.* 5,9,31
aſſentari *Eun.* 2,2,22 | 3,2,27
aſſequere *Phor.* 5,7,89
aſſero *Adel.* 2,1,40
aſſervandum *v.* acervandum
aſſervandus *Heaut.* 3,3,33
aſſervari *Heaut.* 4,4,12
aſſido *v.* adſido
aſſiduè *Heaut. Prol.* 39 | 3,1,53 *Adel. Prolog.* 16 *Hec.* 2,1,20
aſſimulabimus *Heaut.* 2,3,91
aſſimulat *Heaut.* 5,1,15
aſſuefacere *Adel.* 1,1,49
aſſumitur *Phor.* 2,1,26
aſt *Heaut.* 1,2,37
aſtare *Heaut.* 5,2,7
aſtiti *Phor.* 5,6,27
aſtu *And.* 1,3,3 *Eun.* 5,6,17 *Phor.* 1,4,5
aſtutè *Eun.* 3,3,5 *Phor.* 5,7,78
aſtutia *And* 4,3,8
aſtutiæ *Heaut.* 4,3,32
aſtutias *And.* 3,4,25
aſtutum *Heaut.* 5,1,1
aſtutus *Heaut.* 2,1,10 *Adel.* 2,2,13
atat *And.* 1,1,98 *Eun.* 4,5,1 *Phor.* 5,5,70 *Hec.* 3,4,35
atavo *Phor.* 2,2,48
ater *Phor.* 4,4,25
Athenarum *Hec.* 1,2,13
Athenas *And.* 5,4,4 *Phor. Per.* 6
Athenis *Phor. Per.* 24
atram *Adel.* 5,3,63
atroci *Hec.* 3,3,17
atrum *Eun.* 5,4,17
attamen *And.* 4,1,11 | 4,2,28 *Heaut.* 2,1,13
attat *Eun.* 2,1,22 | 4,6,19
attendere *Phor.* 5,6,28
attendi *Hec.* 2,2,25
attendite *Eun. Prol.* 44 *Phor. Prol.* 24 *Hec. Prol.* 20
attentè *Heaut.* 1,1,14
attenti *Adel.* 5,8,31
attentiores *Adel.* 5,3,48
attentus fuit *And.* 2,3,4
Attica *Eun. Per.* 3,1,2,30
Atticam *And.* 1,3,16 | 2,4,41 | 5,2,18 *Eun.* 4,3,35 | 5,9,33 *Phor.* 1,2,64
Atticum *And.* 5,4,25
Atticus *And.* 5,4,21 *Eun. Per.* 10
attigeris *Phor.* 2,2,91
attigerit *Eun.* 4,6,2
attigiſſes *Adel.* 2,1,24
attigit *Phor.* 5,8,29 *Hec. Per.* 5 | 1,2,61
attinet *And.* 1,2,16 *Adel.* 1,2,54 | 2,1,32 | 3,1,9 | 3,3,82 *Phor.* 3,1,17
attinent *Heaut.* 1,1,24
attinere *And.* 1,1,64 *Eun.* 4,6,6
attingas *And.* 4,5,57
attolle *Eun.* 4,6,31
attuleris *Phor.* 3,2,47 *Hec.* 5,4,1
attulerunt *Heaut.* 4,4,23
attuli *Phor.* 4,3,75 *Hec.* 5,3,9
attuliſti *Hec.* 3,5,12
attulit *And.* 4,5,9 *Eun.* 1,2,43
au *And.* 4,5,12,42 *Eun.* 4,3,13 | 5,2,60 *Phor.* 5,1,28 | 5,3,20 *Hec.* 2,2,7
avara *Eun.* 5,4,5
avare *Heaut. Prol.* 48 *Hec. Prol.* 49
avaritia *Phor.* 2,2,11
avarus leno *Heaut. Prol.* 39
auctor *Adel.* 4,5,37
auctore *Eun.* 5,6,12
auctores *And. Prol.* 19 *Adel.* 5,8,16 *Phor.* 4,3,20
auctoritas *Hec. Prol.* 2,39
auctoritati *Hec. Prol.* 8,40
auctoritatem *Eun.* 2,3,97
auctus *Heaut.* 4,1,15 *Hec.* 3,1,54
aucupes *Eun.* 2,2,26

aucu-

aucupium *Eun.* 2, 2, 5, 16
audacem *And.* 4, 5, 30 *Eun.* 4. 4, 41
audacia *Eun.* 3 3, 19 [3, 5, 16 *Phor.* 1, 4, 4 [5, 7, 84
audaciam *And.* 1, 3, 12 *Eun.* 5, 2, 61 [5, 6, 24 *Phor.* 1, 2, 84 [2, 2, 11
audaciam impudentem *Heaut* 2, 3, 77
audacis *Phor.* 1, 3, 4
audaciſſime *Eun.* 5, 5, 6 *Phor.* 3, 3, 28
audacter *Heaut.* 1, 1, 6 *Phor. Prol.* 11
audax *Phor.* 1, 5, 13
audax facinus *And.* 2, 3, 27
audeam *And.* 3, 5, 7 *Heaut.* 3, 3, 14
audeas *Phor.* 5, 1, 32
audeat *Heaut.* 5, 1, 52
audebam *Adel.* 4, 2, 28
audebit *Adel.* 1, 2, 31 *bis*
audeo *And.* 3, 2, 25 *Hec.* 2, 2, 8
audere *Eun.* 4, 1, 5
auderet *Heaut.* 5, 1, 80
audet *Eun.* 4, 3, 16 [5, 4, 37
audi *And.* 2, 1, 29 [2, 2, 5, 9 [3, 4, 11 [4, 1, 36 [5, 2, 19, 20 [5, 3, 23 *Heaut.* 5, 1, 28 *Adel.* 2, 1, 6, 50 *Phor.* 3, 2, 13 [4, 4, 18 [5, 8, 48 *Hec.* 3, 5, 60
audiam *Adel.* 5, 3, 23 *Heaut.* 5, 4, 8 *Adel.* 1, 2, 48 *Phor.* 2, 2, 61
audiamus *Eun.* 5, 9, 38
audias *And.* 5, 2, 13 *Eun.* 3, 5, 14 *Phor.* 3, 2, 3 *Hec.* 5, 1, 38
audiendo *Heaut.* 1, 1, 62
audiens *Phor.* 5, 1, 31
audiêram *Eun.* 4, 3, 22
audiêras *Eun.* 3, 1, 38 *Phor.* 4, 1, 7
audiêris *And.* 5, 4, 20
audiêrit *Phor.* 1, 4, 8
audies *And.* 1, 1, 21, 76 [3, 3, 47 *Eun.* 3, 5, 23, *Phor.* 1, 4, 42 [5, 1, 38 *Hec.* 1, 2, 102
audiet *And.* 5, 4, 17
audin' *And.* 1, 5, 65 [5, 2, 24 *Eun.* 4, 4, 30 [4, 7, 39 [5, 9, 7 *Hec.* 1, 2, 3,
audieret *And.* 1, 2, 6
audio *And* 1, 5, 5 [2, 5, 12 [3, 1, 7 [3, 3, 20 [3, 4, 13 [4, 5, 48 [5, 2, 22 [5, 4, 34 *Eun.* 2, 3, 77 [5, 9, 30 *Heaut.* 2, 3, 3 [3, 5, 12 [4, 3, 4, 16 [5, 5, 12, 13 *Adel.* 2, 2, 20 *Phor.* 1, 1, 5 [1, 3, 8 [1, 5, 6, 59 [3, 1, 19 [3, 2. 1 [3, 5, 4 [5, 7, 54 *Hec.* 3, 2, 1
audire *And.* 1, 3, 12 *Eun.* 2, 2, 1 *Phor.* 3, 2, 2
audirem *Eun.* 3, 5. 26
audiret *Adel.* 3, 4, 7
audis *Phor.* 1, 2, 86
audîſſe *Eun.* 1, 2, 35
audîſſet *Phor. Prol* 20
audîſti *Heaut.* 3, 1. 20 [4, 3 7 [4, 4, 9 *Phor.* 2, 1, 15 *Hec.* 4, 1, 35 [5, 2, 18 *Adel.* 3, 4, 21
audîſtin' *And.* 1, 5, 67 *Heaut.* 4, 3, 6 *Phor.* 4, 1, 11 [4, 3, 7
audîſtis *Phor.* 2, 2, 2
audit *Adel.* 4, 1, 19 *Hec.* 4, 2, 24
audivêre *And.* 5, 4, 29
audivi *And.* 1, 4, 1 [2, 1, 7 [2, 2, 31 [3, 4, 2 [4, 5, 45, 46 [5, 2, 17 [5, 4, 25, 44 *Eun.* 1, 2, 23 [3, 1, 32 [4, 3, 21 [5, 1, 2 [5, 9, 6 *Heaut.* 1, 2, 6 [2, 3, 31 [3, 2, 48 [4, 4, 10 *Adel.* 3, 4 1, [4, 5, 45 [4, 7, 11 *Phor.* 1, 2, 99 [4, 1, 10 [5, 6, 27, 31, 38 *Hec.* 2, 1, 22 [3, 1, 37 [3, 5, 3, 18
audiviſſe *Hec.* 4, 1, 2
audivit *And.* 1, 2, 31 3, 1, 17 *Heaut.* 3, 2, 6, *Adel.* 3, 4, 5
audite *Eun.* 5, 9, 37
auditum *And.* 3, 3, 2 *Phor.* 2, 2, 85
auditurus *Phor.* 5, 7, 67
audiundum *Heaut.* 2, 3, 80
avellere *Eun.* 3, 3, 14 *Hec.* 4, 1, 30
avelli *And.* 3, 3, 21
avenit *Phor.* 2, 2, 13
aufer *Eun.* 4, 4, 58 *Adel.* 5, 8, 14 *Phor.* 1, 4, 46 [3, 3, 26 [5, 6, 18
auferam *Eun.* 4 1, 13
auferant *And.* 5, 6, 15 *Phor.* 5, 7, 62
auferent *Adel.* 3, 4, 8
auferet *And.* 3, 5, 4 *Heaut. Per.* 10 *Phor.* 1, 1, 15
aufero *Phor.* 3, 2, 28
auferre *Adel.* 2, 2, 14
auferretur *Heaut* 4, 8, 9
auferte *And.* 1, 1, 1
aufugerim *Hec.* 3, 4, 10
aufugiſtin' *Eun.* 5, 2, 12
auge *Eun.* 3, 1, 45
augeam *Adel.* 1, 2, 65
augeat *Adel. Prol.* 15
augeſcit *Heaut.* 3, 1, 14
avehat *Adel.* 4, 5, 19 20
avibus *Hec.* 3, 1, 6
avidæ *Eun.* 5, 4, 16
avidior *Eun.* 1, 2, 51
avidum *Heaut.* 3, 2, 15
avis *And.* 4, 5, 42
aureis *And.* 5, 4, 31
aurem *Phor.* 5, 6, 28 [5, 8, 41
aurem utramvis *Heaut* 2, 3, 101
aures *Heaut.* 2, 3, 89 *Hec.* 3, 5, 31
aureum *Eun.* 3, 5, 37
auri *Phor.* 1, 2, 18
auribus *Phor.* 3, 2, 21 *Hec.* 3, 3, 3
auro *Heaut.* 2, 3, 47 [3, 1, 43
aurum *Eun.* 4, 1, 3 [4, 4, 58 *Heaut.* 2, 3, 7, 11 [4, 5, 30 [4, 8, 14 [5, 1, 20
auſam *Hec.* 4, 1, 47
auſculta *And.* 3, 3, 4 [4, 5, 45 *Eun.* 1, 2, 20 *Heaut.* 4, 5, 23 [5, 1, 17 *Adel.* 1, 2, 33 [4, 5, 45 [5, 3, 20 *Phor.* 1, 2, 12 [5, 8, 7
auſcultandi *Adel.* 3, 3, 66
auſcultare *Heaut.* 3, 3, 24 *Adel.* 5, 7, 8
auſcultas *Adel.* 5, 8, 12
auſcultaverim *And.* 4, 1, 39
auſcultem *And.* 1, 3, 4
auſculto *And.* 3, 3, 5
auſim *Eun.* 5, 2, 45, 65
auſpicatò *And.* 4, 6, 12
auſum *Eun.* 4, 3, 2 [5, 9, 15
auſus *Heaut.* 1, 1, 104
auſus ſum *Hec.* 3, 1, 16
auxiliarier *Heaut.* 5, 1, 50 *Adel.* 2, 4, 9
auxilii *Adel.* 3, 2, 2
auxilio *Heaut.* 5, 2, 39
auxilium *And.* 1, 1, 115 [2, 1, 21 *Adel.* 2, 1, 1 *Phor.* 5, 1, 2

B.

Babylo *Adel.* 5, 7, 17
Bacchidem *Heaut. Per.* 5 [2, 3, 70 [4, 3, 18 [4, 5, 9 [4, 6, 51 [5, 2, 16 [5, 3, 8 *Hec.* 1, 2, 39, 55 82 [4, 4, 97 [5, 1, 6, 14
Bacchidi *Heaut.* 4, 5, 43 [5, 5, 6 *Hec. Per.* 4 [1, 1, 3 [1, 2, 94
Bacchidis *Heaut.* 4, 4, 22 *Hec. Per.* 9 [5, 2, 27
Bacchis *Heaut. Per.* 7 [4, 1, 41 [4, 3, 44 [4, 4, 14 [4, 6, 17 [5, 1, 32, 35 *Hec. Per.* 10 [1, 2, 23 [5, 1, 5, 6 [5, 2, 4, 19 [5, 4, 18
balneis *Phor.* 2, 1, 25
beâſti *And.* 1, 1, 79
beatus *Phor.* 1, 3, 18
beo *Eun.* 2, 2, 48
belli *Heaut.* 1, 1, 20
belliſſimum *Adel.* 4, 2, 51
bello *Adel. Prol.* 20
bellum *And.* 5, 4, 38 *Eun.* 1. 1, 16
bellua *Eun.* 4, 4, 37 *Phor.* 4, 2, 11
belluas *Eun.* 3, 1, 25

bene parta Phor. 5, 3, 5
bene ſubducta Adel. 5, 4, 1
benedicat Adel. 3, 2, 2
benedictis Phor. Prol. 20
benedicunt Adel. 5, 4, 11
bene faxint Adel. 5, 7, 20
beneficii And. 1, 1, 17
beneficio Eun. 1, 2, 69 Adel. 1, 1, 47
beneficio vero Heaut. 2, 4, 14
beneficium And. 5, 1, 5 Eun. 5, 2, 32 Adel. 2, 3, 1 Phor. 2, 1, 22 | 3, 2, 8 | 3, 3, 5
benevolens Phor. 1, 2, 7
benevolentia Heaut. 1, 1, 63
benignè Adel. 5, 4, 24 Phor. 5, 8, 62
benignitatem Eun. 1, 1, 84 Hec. 2, 2, 21
benignitatis And. 5, 1, 7
benigno Hec. 3, 5, 22 | 5, 2, 2 | 5, 3, 39
benignos Phor. 5, 2, 2
benevolum Hec. 5, 1, 35
bibas Phor. 2, 1, 28
bibere And. 3, 2, 4
biberis Heaut. 3, 2, 8
bibi Eun. 4, 5, 1
bidui And. 2, 6, 9
biduum Eun. Per. 6 | 1, 2, 101, 102, 104, 107, 110 | 2, 2, 12, | 5, 4, 8
biennium Hec. 1, 2, 12
bina Phor. 5, 3, 6, 7, 8
bis Heaut. 1, 1, 80 Phor. 2, 2, 59 Hec. 3, 2, 8
blandè Adel. 5, 4, 24 Phor. 1, 5, 22
blandior Hec 5, 4, 21
blanditiis Hec. 1, 1, 1
bolum Heaut. 4, 2, 6
bona And. 1, 1, 70, 92 | 1, 2, 33 | 1, 5, 61 | 4, 5, 4 Eun. 2, 3, 23 | 5, 9, 19 Heaut. 1, 2, 19, 22 | 4, 5, 13 | 4, 7, 13 | 5, 1, 69 | 5, 5, 6 Adel. 5, 3, 24 Phor. 2, 2, 3 | 3, 3, 23 | 4, 3, 16 Hec. 3, 3, 16
bonan' fide? Heaut. 4, 5, 13
bonâ formâ And. 2, 5, 17
bonæ Adel. 5, 3, 50
bonam Eun. 1, 2, 43 Heaut. 4, 3, 26 Phor. 1, 2, 65
bona Eun. Prol. 8, 37 | 2, 3, 3 Phor. 2, 1, 28 Hec. 5, 1, 13
bone And. 5, 2, 5 Eun. 5, 2, 11 Adel. 4, 2, 18 Phor. 1, 5, 57
bone vir And. 3, 5, 10
boni And. 2, 2, 1 | 2, 3, 24 | 4, 3, 5 | 5, 6, 4 Eun. 2, 1, 19 Heaut. 2, 3, 13, 102 | 4, 5, 15, 40 Adel. 3, 3, 86 | 3, 4, 17 | 4, 5, 54 | 4, 7, 4 Phor. 1, 2, 57 | 4, 4, 17 Hec. 5, 4, 11, 33, 39
bonis Eun. Prol. 1, 8 Heaut. 4, 1, 39 Phor. 1, 2, 65
bono And. 5, 4, 36 Eun. 1, 2, 4 Adel. 2, 4, 20 | 3, 5, 1 | 4, 2, 4 | 4, 5, 62 | 5, 9, 30
bono animo Heaut. 4, 6, 18 Phor. 5, 7, 72
bono animo es Phor. 5, 7, 72
bonorum Heaut. Prol. 20 Phor. 2, 2, 27
bonos Heaut. 2, 4, 8, Phor. 5, 2, 2
bonum And. 4, 3, 2, Eun. 5, 3, 9 Heaut. 4, 1, 29 Phor. 1, 2, 81 | 2, 3, 11
bonum ingenium And. 3, 1, 8
bonus And. 5, 4, 12 Eun. 4, 3, 17 Adel. 3, 4, 30 | 5, 6, 9 | 5, 8, 28 | 5, 9, 4 Phor. 4, 3, 33
breve Hec. 5, 4, 2
brevem Eun. 3, 5, 57
brevì Heaut. 5, 2, 2
brumam Phor. 4, 4, 28
Byrria And. 2, 1, 11, 14, 23, 33
Byrriam And. 2, 2, 20

C

Cadaveroſa Hec. 3, 4, 27
cadit And. 4, 7, 22 | 5, 3, 14
cadunt Adel. 4, 1, 20
Cæcilii Hec. Prol. 14
cæderes Eun. 4, 7, 17
cæpiſti Adel. 2, 1, 36
cæſiam Heaut. 5, 5, 18
cæſius Hec. 3, 4, 26
cæſum Adel 1, 2, 28
cæteri Eun. 3, 4, 6 Phor. 4, 3, 19
cæteris Hec. 4, 2, 25
cæteros Adel. 3, 2, 21
cæterum Adel 4, 7, 18
cæterarum Adel. 4, 5, 61
calamitas Eun. 1, 1, 34 Heaut. 2, 4, 15 Hec. Prol. 2, 30
calamitatem Hec. Prol. 31
calces Phor. 1, 2, 28
calcibus Eun. 2, 2, 53
calefces Eun. 1, 2, 5
calidum Eun. 2, 2, 87
calleo Heaut. 3, 2, 37 Adel. 4, 1, 17
callidè And. 1 2, 3 Adel. 3, 3, 63
Callidemidem Hec. 3, 4, 18
Callidemides Hec. 5, 3, 6
callidiore Phor. 1, 4, 15
callidiorem Phor. 4, 2, 1
calliditates Heaut. 5, 1, 14
callidum Eun. 5, 7, 10
callidum conſilium An. 3, 4, 10
callidus And. 1, 2, 27
canes And. 1, 1, 50 Phor. Prol. 7
canis Eun. 4, 7, 33 Phor. 3, 2, 10 | 4, 4, 25
cantabat Heaut. 2, 3, 19
cantharam And. 4, 5, 30
cantent Adel. 5, 7, 7
cantilenam Phor. 3, 2, 10
cape Eun. 3, 5, 47 | 4, 6, 29 Heaut. 4, 7, 3 Phor. 1, 2, 102 | 5, 7, 57
capere And. 5, 2, 29 Eun. 1, 1, 53 | 3, 5, 66 Phor. 5, 4, 9
caperem Phor. 2, 2, 23
caperes Eun. 3, 5, 25
caperet Hec. 4, 2, 4
capi Hec. 1, 1. 16
capiam Eun. 5, 2, 28 Phor. 1, 3, 15
copias Eun. 2, 3, 76, 79
capiebat Phor. 5, 3, 7
capient Heaut. 2, 3, 13
capiet Eun. 2 3, 74 | 5, 4, 3
capillo Eun. 4, 3, 4
capillum Eun. 5, 2, 21
capillus Phor. 1, 2, 56
capillus paſſus Heaut. 2, 3, 49
cupio Eun. 5, 6, 1 Heaut. 5, 2, 6 Adel. 5, 4, 22
capit And. 4, 3, 4 Eun. 3, 1, 58 Hec. 3, 2, 9
capit exemplum And. 4, 1, 27
capitalia Adel. 4, 7, 5
capite Heaut. 5, 4, 12 Adel. 3, 2, 18
capiti Hec. 3, 1, 54 Phor. 3, 2 6,
capitis And. 4, 1, 53 Phor. 4, 3, 26
capitulum lepidiſſimum Eun. 3, 3, 21
capiundos And. 4, 2, 12
capiundas Phor. 5, 6, 51
caprificus Adel. 4, 2, 38
captam Heaut. 3, 3, 47
captant Phor. 5, 5, 29
captet And. 1, 1, 143
captent And. 2, 4, 1 Hec. 1, 1, 16
captum Eun. 1, 1, 29 Adel Per. 4
captus eſt And. 1, 1, 55 Adel. 4, 4, 34
caput Eun. 4, 7, 33 | 5, 8, 4 Heaut. 2, 3, 44 | 4, 5, 14 Adel. 2, 2, 37 | 2, 3, 8 | 4, 2, 29
caput huic rei And. 2, 6, 27
caput ridiculum And. 2, 2, 34
cara Phor. 2, 1, 30
caram And. 1, 5, 38
cara'ſt And. 4, 5, 7
caræ Adel. 1, 2, 49
carbo Adel. 5, 3, 63
carcer Phor. 2, 2, 26
caream Eun. 1, 2, 46 | 2, 1, 17
careat Hec. 4, 4, 41 |

careo

careo *Heaut.* 2, 3, 16
carendum *Heaut.* 2, 4, 20
carent *Heaut.* 1, 1, 85
Caria *Heaut.* 3, 3, 47
cariorem *Eun.* 1, 2, 121
cariſſimum *Eun.* 5, 4, 5
carùs *Adel.* 1, 1, 14 *Eun.* 2, 1, 5
carpam *Adel.* 4, 2, 57
carnufex *And.* 1, 2, 12 | 4, 1, 27 | 5, 2, 11 *Eun.* 4, 4, 3 *Adel.* 3, 3, 9 | 5, 2, 2
carum *Adel.* 1, 1, 24
caſam *Phor.* 5, 2, 3
catus *And.* 5, 2, 14
caudax *Heaut.* 5, 1, 4
cave *And.* 1, 2, 34 | 1, 5, 65 | 4, 5, 14, 21 | 2, 3, 29 *Eun.* 4, 6, 12, 29 *Heaut.* 1, 2, 12 | 2, 3, 61 | 4, 6, 23 | 5, 4, 8, 9 *Adel.* 2, 1, 16 | 3, 4, 12 *Phor.* 2, 2, 51 | 5, 1, 37 | 5, 8, 4
cavebo *Adel.* 4, 2, 12 | 4, 5, 77
cavendum *Eun.* 5, 2, 44
caveo *Heaut.* 4, 4, 8
cavere *Eun.* 4, 6, 23
caves *Heaut.* 2, 2, 6 | 5, 3, 1 | 5, 1, 59 *Adel.* 2, 1, 19
cavit *And.* 2, 6, 13 *Eun.* 4, 2, 12
cauſa *And* 1, 1, 84, 88, 123, 131 | 2, 3, 18 | 4, 1, 19, | 4, 5, 33 | 5, 1, 18 | 5, 4, 1, 42 *Eun.* 1, 2, 122 | 3, 2, 28 | 3, 5, 27 | 4, 1, 9 | 5, 2, 39 | 5, 9, 40 *Heaut. Prol.* 41 | 1, 1, 35 | 1, 2, 77 | 2, 3, 48, 95 | 3, 2, 36 | 4, 1, 36 | 4, 3, 8 | 4, 6, 22 | 5, 2, 36 | 5, 4, 13 | 5, 5, 23 *Adel.* 4, 1, 7 *Phor.* 1, 1, 6 | 2, 2, 57, 59 | 3, 1, 8 | 3, 3, 11 | 4, 1, 1 | 4, 4, 14 | 5, 7, 7, 35 *Hec. Prol.* 28, 55 | 1, 2, 5, 30, 115 | 2, 1, 36, 38 | 2, 2, 13, 37 | 3, 1, 3, 29, 11 | 3, 2, 7, 13 | 4, 1, 4 | 4, 2, 11, 17, 73 | 4, 4, 3, 71 | 5, 3, 31
cauſæ *And.* 1, 1, 111 | 1, 2, 65 *Adel.* 4, 1, 15 *Phor.* 5, 6, 35 *Hec.* 3, 4, 12
cauſam *And.* 1, 5, 23 *Eun.* 3, 3, 6 | 5, 6, 30 *Heaut.* 4, 1, 11 *Adel.* 2, 1, 40, 41 | 4, 5, 42 *Phor* 1, 4, 49 | 1, 5, 4, 36, 42, 48, 62 | 5, 5, 8 *Hec. Prol.* 55 | 1, 2, 111 | 3, 3, 22 | 3, 5, 2 | 4, 1, 25 | 4, 4, 55, 58
cauſam juſtam *Heaut. Prol.* 41
cauſas *Eun.* 1, 2, 58 *Hec.* 4, 2, 2
cautio eſt *And.* 2, 3, 26 *Adel.* 3, 3, 67
cautim *Heaut.* 4, 8, 30
cautiùs *Hec.* 5, 1, 12
cautus *Phor.* 4, 5, 3
ceciderit *Adel.* 1, 1, 12
cecinit *Phor.* 4, 4, 27
cedimus *Heaut.* 2, 3, 1,
cedo *And.* 1, 1, 123 | 2, 3, 9, 15 | 4, 2, 22, | 4, 4, 89 | 4, 5, 24 *Eun.* 1, 2, 82 | 4, 7, 6 | 5, 5, 8 *Heaut.* 2, 3, 91, 92 | 3, 1, 84 | 3, 3, 36 | 4, 1, 49 | 4, 7, 4 | 4, 8, 5 *Adel.* 1, 2, 43 | 3, 4, 38 | 4, 5, 54 *Phor.* 1, 4, 20 | 2, 1, 7, 15 | 2, 2, 51 | 3, 3, 17 | 4, 3, 11, 37 | 5, 6, 17 | 5, 7, 42, 43, 57 *Hec.* 3, 5, 8 | 4, 4, 76, 68 | 5, 1, 27
celabat *Adel. Per.* 5
celabitur *Heaut.* 4, 3, 10
celare 4, 1, 15, 61 *Phor.* 5, 7, 66
celaret *Heaut. Per.* 9 *Hec.* 3, 3, 24
celari *Eun.* 2, 3, 3 *Phor.* 1, 4, 4 *Hec.* 3, 3, 14
celas *Hec.* 3, 1, 40
celaſſe *Hec.* 4, 4, 35
celat *Hec. Per.* 8
celata *Heaut.* 4, 3, 20
celatos *Hec.* 4, 4, 23
celatum *And.* 1, 1, 105
celavi *And.* 3, 4, 6
celem *Heaut.* 3, 1, 5 *Hec.* 3, 4, 31
celere *Phor.* 1, 4, 1
celet *Heaut.* 4, 3, 27 *Adel.* 1, 1, 29
celetur *Phor.* 5, 4, 6
celerum *Phor.* 4, 4, 13
cellam *Phor.* 4, 2, 13
cellulam *Eun.* 2, 3, 17
cœnam *And.* 2, 6, 22 *Eun.* 2, 2, 6, 28 | 3, 5, 32 *Heaut.* 1, 1, 74, 188 | 1, 2, 8 | 3, 1, 46 *Phor.* 5, 8, 64
cenant *Eun.* 5, 4, 14
cenavit *And.* 1, 1, 62
cenſeas *Heaut.* 3, 3, 9 | 5, 3, 20
cenſ n' *And.* 1, 5, 22 *Eun* 2, 1, 11 *Adel.* 4, 2, 40 *Phor.* 5, 6, 35 *Heaut.* 3, 3, 40 *Hec.* 4, 4, 40
cenſent *Heaut.* 2, 1, 2
cenſeo *Eun.* 2, 1, 1, 8, 42 *Heaut.* 3, 3, 27 | 5, 5, 11 *Adel.* 2, 1, 39 | 5, 3, 55 | 5, 8, 5 *Phor.* 1, 2, 52 | 2, 2, 8 | 2, 3, 17
cenſes *And.* 3, 2, 25 | 3, 3, 13, 46 | 4, 4, 55 | 4, 5, 22 | 5, 2, 12 *Eun.* 4, 5, 52 *Heaut.* 3, 1, 53 | 4, 3, 38 *Adel.* 4, 3, 10 | 4, 5, 22 *Phor.* 2, 1, 13 *Hec.* 4, 1, 13, 32 | 4, 4, 53
cenſuit *Phor.* 5, 2, 11
centies *Heaut.* 5, 1, 8
centurio *Eun.* 4, 7, 6
ceperat *Eun.* 3, 1, 14
cepêre *Heaut.* 3, 1, 94
ceperit *And.* 1, 3, 8
cepi *Heaut.* 5, 2, 11 | 3, 4, 19
cepiſti *Phor.* 1, 2, 23
cepimus *Heaut.* 2, 3, 25 | 4, 1, 22
cepiſſe *Hec.* 1, 2, 14 | 2, 2, 22
cepit *And.* 1, 2, 21 *Eun.* 3, 1, 34
cerebro *Adel.* 3, 2, 19
cerebrum *Adel.* 4, 2, 32 | 5, 2, 7
Cerere *Eun.* 4, 5, 6
cerneres *And.* 1, 1, 108
cerno *Adel.* 3, 3, 85
certa *Eun.* 1, 1, 17 *Hec.* 5, 4, 1
certa conſilia *And.* 2, 3, 16
certa res *And.* 2, 2, 31
certâſſet *Phor Prol.* 20
certationem *Adel.* 2, 2, 4
certi *Hec.* 4, 5, 84
certiorem *Phor.* 4, 3, 69
certo *And.* 3, 2, 23 | 5, 4, 27 *Eun.* 1, 2, 119 | 5, 1, 9 | 5, 2, 50 *Heaut.* 1, 1, 17 | 4, 1, 19 *Adel.* 2, 3, 3 | 3, 4, 32 | 4, 5, 14, 70 *Phor.* 5, 3, 10 | 5, 7, 6 *Hec.* 2, 1, 7 | 3, 1, 44 | 4, 2, 10 | 4, 4, 34
certum *And.* 1, 3, 4 | 2, 1, 11 *Eun.* 1, 2, 31, 106 | 2, 2, 38, 87, 97 | 5, 3, 12 *Heaut.* 3, 1, 57 *Adel.* 3, 2, 31 | 4, 6, 6 *Phor* 1, 2, 8 | 3, 3, 18 *Hec.* 2, 2, 30 | 3, 3, 42 | 4, 2, 7
cervices everſas *Heaut.* 2, 3, 131
ceſſant *Heaut.* 1, 2, 1
ceſſare *Heaut.* 5, 1, 10
ceſſas *And* 1, 2, 6 | 5, 6, 15 *Eun.* 4, 6, 16 *Adel.* 1, 1, 4 | 4, 5, 69 | 5, 2, 18 *Phor.* 1, 5, 22 | 3, 3, 31 | 5, 6, 42 *Hec.* 3, 3, 35 | 3, 4, 22 | 5, 3, 16
ceſſâſſem *Eun.* 4, 4, 5
ceſſat *Adel.* 4, 2, 48 *Heaut.* 5, 1, 9
ceſſatum *Adel.* 4, 4, 22
ceſſaviſti *Hec.* 4, 1, 29
ceſſavit *Phor.* 3, 3, 30 | 3, 1, 11
ceſſes *Adel.* 1, 1, 17
ceſſo *And.* 5, 2, 4 *Eun.* 2, 2, 34 *Heaut.* 3, 1, 1 | 4, 5, 9 *Adel.* 3, 2, 22 | 4, 2, 47 | 4, 5, 78 *Phor.* 5, 6, 4 *Hec.* 3, 1, 44
cetarii *Eun.* 2, 2, 26
cetera *And.* 1, 1, 31 *Eun.* 1, 2, 32 *Phor.* 1, 3, 64 | 5, 1, 38 *Hec.* 4, 2, 28

ceteras *And.* 1, 1, 94 95
ceteris *Hec.* 2, 1, 33
ceteros *Adel.* 3, 3, 22 *Eun.* 3, 2, 28
ceterùm *Eun.* 1, 2, 7 | 3, 1, 61 *Heaut.* 4, 5, 19 *Adel.* 2, 1, 13 | 5, 3, 54 *Phor.* 1, 2, 91
Chærea *Eun.* 2, 3, 47 | 3, 5, 10 | 4, 4, 29, 39 | 5, 1, 7, 8 | 5, 2, 25, 32, 41, 54, 62 | 5, 4, 1 | 5, 5, 15 | 5, 8, 56
Chæream *Eun.* 3, 4, 2 | 4, 4, 45
Charine *And.* 2, 1, 5, 25 | 2, 2, 8 | 4, 1, 18 | 5, 6, 104, 1,
Charini *Heaut.* 4, 4, 10
Charinum *And.* 2, 1, 18
Chreme *And.* 3, 3, 6, 8, 29 | 4, 5, 44 | 5, 2, 27 | 5, 3, 24 | 5, 4, 3, 28, 43 *Eun.* 4, 6, 12 *Heaut.* 1, 1, 23, 42, 65 | 3, 1, 27, 89 | 3, 2, 7, 45 | 3, 3, 24, 31 | 4, 1, 31 | 4, 5, 39, 47 | 4, 8, 19, 22 | 5, 1, 21 | 5, 5, 5, 8 *Phor.* 4, 1, 11 | 4, 5, 8 | 5, 7, 23, 67, 91
Chremen *And.* 3, 2, 46 *Eun.* 4, 4, 56 | 5, 2, 70 *Phor.* 1, 2, 13 | 5, 6, 25
Chremes *And Per.* 10 | 1, 1, 117 | 1, 5, 6 | 2, 3, 2, 17, 34, 44 | 5, 2, 5, 13 | 5, 3, 31 | 5, 4, 14, 47 | 5, 6, 6, 12 *Eun.* 3, 2, 48 | 3, 3, 25, 29 | 4, 1, 3 | 4, 5, 3, 46 *Heaut.* 1, 1, 96 | 4, 1, 18 | 4, 8, 3 | 5, 1, 2, 10 | 5, 5, 8 *Phor. Per.* 3, 6 | 5, 8, 3, 14
Chremetem *And.* 2, 2, 24 | 3, 1, 14 | 3, 3, 11
Chremeti *Phor.* 5, 8, 37
Chremetis *And. Per.* 5 | 1, 5, 12 *Phor. Per.* 1
Chremis *And.* 2, 2, 31
Chryſide *And.* 1, 1, 79
Chryſidem *And.* 1, 1, 58, 80 | 4, 6, 1
Chryſidis *And.* 1, 1, 97 | 1, 3, 18 | 1, 5, 48 | 4, 6, 6 | 5, 4, 27
Chryſis *And.* 1, 1, 78 | 4, 6, 8
cibi *Eun.* 5, 4, 16
cibum *Eun.* 2, 3, 22, 74, 79 | 3, 2, 38 *Heaut.* 5, 2, 25
cibus *Eun.* 2, 2, 34
cicatrices *Eun.* 3, 2, 29
Ciliciam *Phor.* 1, 2, 16
circuitione *And.* 1, 2, 31
circum *Eun.* 3, 5, 33, *Heaut.* 2, 3, 49
circumcurſa *Heaut.* 3, 2, 1
circumiri *Phor.* 4, 3, 9
circumſpectat *Eun.* 2, 2, 60
circumſpecto *Eun.* 2, 5, 54
circumſpexiſ *Adel.* 4, 5, 55
circumſpicio *And.* 2, 2, 20
circumvallant *Adel.* 3, 2, 4
circumventum *Hec.* *Prol* 54
ciſtellam *Eun.* 4, 6, 14
citharistriam *Adel. Per* 12 *Phor.* 1, 2, 32, 94
citiùs *Eun.* 3, 5, 23 *Hec.* 3, 1, 8 | 3, 5, 4
citò *And.* 1, 5, 20 | 2, 3, 8 | 3, 1, 16 | 5, 4, 26 *Eun.* 1, 2, 98 | 3, 3, 32 *Heaut.* 2, 3, 134 | 5, 2, 42 *Adel.* 3, 3, 89 | 5, 9, 24 *Hec.* 5, 2, 15
civem *And.* 1, 3, 16 | 4, 5, 1 | 5, 1, 14 | 5, 2, 18 | 5, 1, 21 *Eun.* 1, 2, 30 | 4, 7, 35 | 5, 2, 19 | 5, 8, 6 *Adel. Per.* 8 | 5, 7, 7 *Phor.* 1, 2, 64
cives *Phor.* 2, 1, 14
civis *And.* 5, 3, 4 *Eun. Per.* 3, 11 | 5, 2, 51 *Phor.* 2, 2, 68
civitate *Adel.* 4, 5, 51
civium *And.* 5, 3, 8 *Adel.* 3, 3, 87
clama *Phor.* 4, 3, 59
clamabant *Adel.* 1, 2, 11
clamantem *Adel.* 1, 1, 17
clamare *Adel.* 3, 3, 53
clamas *Adel.* 4, 7, 9
clamat *And.* 3, 2, 11 *Adel.* 5, 3, 5
clamem *Adel.* 5, 3, 3
clamitans *And.* 1, 1, 117 *Adel* 2, 5, 35
clamitas *And.* 4, 5, 28
clamitent *And.* 4, 6, 19
clamo *Adel.* 3, 3, 26
clamor *Hec. Prol.* 35
clamorem *Hec.* 3, 1, 37 | 3, 5, 52
clamore ſummo *Heaut. Prol.* 40
clanculum *Eun.* 2, 3, 17 | 3, 1, 21 | 3, 5, 40, 45 *Heaut.* 3, 1, 63 *Adel.* 1, 1, 27, *Phor.* 5, 6, 33
clare *Hec* 5, 4, 1
claré *And.* 4, 5, 15 *Hec.* 2, 2, 11
claudier *And.* 3, 3, 41 *Eun.* 1, 2, 84
clemens *And.* 1, 1, 9 *Adel.* 5, 4, 10
clementi *Hec.* 3, 5, 22
clementia *Adel* 5, 4, 7
cliens *Adel.* 4, 1, 13
clientelam *Eun.* 5, 9, 9
Clinia *Heaut. Per.* 6, 12 | 1, 1, 53 | 1, 2, 1, 13 | 2, 1, 5 | 2, 3, 2, 23, 38, 54, 68, 119 | 3, 1, 22 | 3, 2, 14 | 4, 3, 10, 27 | 4, 5, 20 | 5, 1, 94
Cliniæ *Heaut.* 3, 2, 4 | 5, 1, 11, 26
Cliniam *And.* 1, 1, 59 *Heaut. Per.* 1 | 4, 6, 17
Clitipho *Heaut. Per.* 9, 12 | 1, 2, 35 | 2, 3, 3, 32, 80, 94, 112 | 3, 3, 14, 18 | 4, 4, 5 | 4, 7, 1 | 5, 1, 31 | 5, 2, 7, 14 | 5, 4, 14 | 5, 5, 13
Clitiphoni *Heaut. Per.* 11 | 4, 3, 19, 25 | 4, 5, 19 | 4, 8, 11
Clitiphonem *Heauton. Per.* 5
clivos *Adel.* 4, 2, 36
coacta *And.* 1, 1, 45
coacti *And.* 4, 1, 8
coactum *And.* 1, 5, 40 *Phor.* 1, 4, 37
coactus *And.* 4, 1, 34
4, 5, 51 *Adel.* 1, 1, 44
coëgi *Heaut.* 1, 1, 94
coëgit *Phor.* 1, 5, 6, 8
cœlum *Heaut.* 4, 3, 41 *Adel.* 5, 3, 4
cœmiſſe *Adel* 2, 2, 17
cœna *Phor.* 2, 1, 28
cœnam *Eun.* 2, 2, 35
cœnæ *Heaut.* 1, 2, 36
cœperam *Heaut.* 5, 5, 9
cœperas *Phor.* 5, 3, 31
cœperis *Eun.* 4, 7, 30
cœpi *And.* 5, 1, 2 *Eun.* 3, 5, 20, 38 | 4, 2, 1 *Heaut.* 1, 1, 47, 76 | 2, 3, 32, 86 | 4, 5, 39 *Adel* 4, 1, 6 *Phor.* 1, 2, 25, 28 | 5, 6, 28 *Hec. Prol.* 18, 33 | 1, 2, 119 | 5, 3, 29
cœpit *Eun.* 1, 2, 36 | 2, 2, 30 | 5, 5, 3 *Heaut.* 1, 1, 45 | 3, 1, 38 *Adel.* 3, 3, 53 *Phor.* 1, 2, 32, 61 *Hec.* 1, 2, 104
cœptas *Eun.* 5, 8, 1
cœptat *Phor.* 4, 3, 21
cætera *Adel.* 2, 4, 21
cæterùm *Hec.* 3, 3, 31
cogam *Phor.* 5, 6, 30 *Hec.* 2, 2, 1 *Adel.* 5, 3, 65
cogere *And.* 3, 2, 50 | 4, 1, 30 *Hec.* 2, 2, 26
coges *And.* 2, 1, 39
cogis *Hec.* 4, 5, 52
cogit *Adel.* 3, 4, 44 *Hec.* 4, 1, 56
cogita *Eun.* 1, 1, 11 | 5, 9, 43 *Heaut.* 4, 1, 25
cogitabam *And.* 1, 1, 83
cogitandi *And.* 1, 2, 11
cogitandum *Phor.* 1, 5, 10
cogitâras *Eun.* 3, 1, 6
cogitare *Eun.* 4, 2, 3, 8 *Heaut. Prol.* 14 | 1, 1, 76 *Adel.* 3, 5, 32
cogitas *And.* 5, 1, 7 *Eun.* 1, 1, 19 | 4, 7, 2 | 5, 2, 58 *Heaut.* 2, 2, 10 | 3, 1, 60 | 3, 3, 46
cogitat *Heaut.* 4, 1, 28 *And.* 5, 3, 6 *Adel.* 1, 1, 5, 7
cogitata *Phor.* 2, 1, 53

cogitato Eun. 4, 6, 21
cogites And. 5, 1, 8 Eun. 1, 2, 114 Adel. 3, 4, 55 | 5, 3, 22
cogitet Eun. Prol. 14 Phor. Prol. 12 | 1, 5, 13
cogito And. 2, 2, 21 Eun. 3, 3, 1 Adel. 3, 1, 10 | 2, 1, 52 | 4, 2, 30 Phor. 4, 5, 15
cognata Phor. 1, 2, 80 | 1, 5, 65 | 2, 2, 50, 51, 62 | 5, 1, 28
cognatam Phor. 2, 2, 6 | 5, 3, 18, 20
cognatæ Hec. 4, 2, 16
cognato Adel. 3, 2, 52
cognatorum And. 1, 1, 44
cognatos Heaut. 1, 2, 19
cognatum Eun. 1, 2, 68 | 2, 3, 34 Phor. 1, 2, 77 | 2, 2, 5, 19, 34
cognatus And. 5, 4, 24 Adel. 3, 4, 43 | 4, 5, 39 | 5, 8, 24 Phor. 1, 2, 48 | 2, 2, 44 | 3, 2, 11 Hec. 1, 2, 95
cognita Heaut. 4, 3, 4
cognitæ Hec. Prol. 20
cognitio Hec. 5, 3, 33
cognitione Eun. 5, 3, 12
cognôris And. 4, 1, 28 Heaut. 5, 5, 15 Phor. 1, 5, 35
cognôrit Eun 5, 4, 11
cognoſcas Eun. 2, 1, 20 | 2, 3, 16
cognoſce Eun. 4, 6, 29 Hec. 5, 3, 13
cognoſcendi Heaut. 2, 1, 6
cognoſcendo Eun. 5, 2, 54
cognoſcere And. Per. 7 Eun. Prol. 42
cognoſceret Eun. 5, 2, 8
cognoſces And. 1, 1, 23 Hec. 3, 1, 11
cognoſci Hec. Prol. 3
cognoſcite And. Prol. 24
cognoſcitne Eun. 5, 3, 6
cognoſco Eun. 5, 9, 36 Phor. 5, 1, 10
cognôſti And. 3, 4, 7
cognôſtis Hec. Prol. 8
cognoverint Hec. 5, 2, 25
cognoverit Hec. 1, 2, 80
cognovi Eun. 1, 2, 47 | Heaut. 4, 4, 44 Hec. 3, 3, 13
cognovit Hec. 1, 2, 87 | 5, 3, 3?
cogo Eun. 2, 3, 98
cogunt Adel. 4, ?, 18
coguntur Heaut. 4, 2, 2
cohæreat Adel. 2, 1, 17
cohærent And. 2, 2, 24
cohibes Heaut. 5, 1, 46
coimus Eun. 3, 4, 1
coitio Phor. 2, 1, 32
colacem Eun. Prol. 25
colam Hec. 3, 4, 33
colaphis Adel. 2, 2, 37
colaphos Adel. 2, 1, 46
colax Eun. Prol. 30 bis
colendum Phor. 2, 2, 18
colere Adel. 5, 8, 4
colit Heaut 1, 1, 84
collaudavi Eun. 5, 9, 60
collaudavit Adel. 3, 3, 14
collaudem Eun. 5, 9, 16
colligavit Eun. 5, 5, 13, 14
collibuit Eun. 5 9 26
collocârunt v. conlocârunt
colloquar And. 5, 6, 10 Phor. 5, 1, 12 Adel. 3, 3, 93
colloquitur v. conloquetur
colloqui Eun. 3, 2, 14 v. conloqui
colligat Adel. 5, 3, 62
collocârunt Eun. 3, 5, 44
collocatam filiam Phor. 5, 1, 33
collocetur Heaut. 4, 3, 11, 17
color And. 5, 3, 7 Eun. 2, 2, 11 | 2, 3, 25
colore Eun. 4, 4, 22
coluit Adel. 3, 2, 53
columen Phor. 1, 5, 57
colunt Heaut. 2, 4, 9
comedendum Eun. 5, 9, 57
comedent Heaut. 2, 3, 14
comedi'ſt Adel. Prol. 6
comi Hec. 5, 3, 39
comite Hec. 5, 3, 25
comiter Phor. 3, 3, 4
comites Eun. 2, 3, 52
comitibus Heaut. 3, 1, 16
comitum Hec. Prol 35
commeare Heaut. 3, 1, 35
commeat Hec. 1, 2, 100
commemineram Eun. 3, 5, 16
commemini Phor. 3, 2, 38
commemorabo Phor. 4, 5, 3
commemorem Eun. 5, 9, 14 Phor. 5, 8, 42
commemoratio And. 1, 1, 16
commendam Adel. 4, 2, 12
commendavi Phor. 1, 5, 58
commendavit Adel. 3, 4, 11 Eun. 5, 9, 9
commendo Eun. 5, 2, 47 Phor. 1, 4, 41
commenta Adel. 4, 5, 32
commentum And. 1, 3, 20
commerita Hec. 3, 5, 36
commerui And. 1, 1, 112 Hec. 4, 2, 4
commeruiſſe Phor. 1, 4, 29
commeruit Hec. 4, 4, 9
commigrârunt Adel. 4, 5, 15
commigravit And. 1, 1, 43
comminiſcar Heaut. 4, 2, 7
comminiſcere Heaut. 4, 6, 8
comminiſcentur Hec. 3, 1, 53
commiſiſſe And. 3, 5, 3
commiſiſti Eun. 5, 1, 16
commiſſatorem Adel. 5, 2, 8
commiſſatum Eun. 3, 1, 51
commiſereſceret Hec. 1, 2, 54
commiſi Heaut. 5, 2, 13
commiſiſſem Eun. 4, 3, 24
commiſit Hec. Prol. 53
commiſſum Eun. 5, 2, 63
commiſſurum And. 1, 5, 6
commitigari Eun. 5, 8, 4
committam Hec. 1, 2, 34
committas And. 1, 4, 3
committerent Hec. 2, 1, 15
committet Heaut. 4, 3, 36 Adel. 2, 1, 5
committo Eun. 5, 2, 47
commoda And 4, 1, 4 Eun. 5, 9, 3 Heaut. 3, 2, 10 Adel. 5, 4, 17 Hec. 5, 3, 42
commodas Hec. 5, 3, 19
commodè And. 3, 1, 17 Heaut. Prol. 14 | 1, 1, 100 | 4, 3, 7 Hec. 1, 2, 20, 32
commodem Hec. 5, 1, 34
commodi And. 3, 3, 15 Eun. 3, 5, 25 | 5, 5, 1
commodiorem And. 5, 2, 7
commodis Eun. 2, 3, 78 Heaut. Prol 50 Hec. Prol. 51 | 3, 5, 45
commoditate Adel. 4, 5, 76
commoditates And. 3, 3, 37
commoditatibus Phor. 5, 6, 1
commodùm Heaut. 3, 2, 43 Phor 4, 2, 13 | 5, 3, 31
commodo Heaut. 2, 4, 17 Adel. 2, 3, 9
commodum And. 2, 3, 24 | 3, 3, 41 Eun. 2, 3, 49 | 3, 2, 29 Heaut. 1, 1, 109 | 2, 4, 17 Adel. 1, 2, 38 | 5, 2, 8 Phor. 1, 2, 81 | 4, 3, 19 | 5, 9, 37 Hec. 3, 5, 31 | 4, 2, 9
commoneat And. 1, 5, 45
commonent And. 4, 6, 17
commorabare Phor. 4, 1, 7
commorat Phor 1, 2, 51
commorientes Adel. Prol. 7

commotus And. 5, 4, 35 Eun. 3, 5, 19 Phor. 1, 4, 6
commoveat And. 1, 5, 45
commovebo Heaut. 4, 4, 8
commovetur And. 1, 1, 67
commovi And. 2, 6, 25
commune And. 3, 3, 16 Adel. 5, 8, 30
communi Heaut. 5, 1, 39
communia Adel. 5, 3, 18 Phor. 1, 5, 15 Hec. 1, 2, 42
communicatum And. 1, 5, 4
communis Adel. 2, 1, 34 | 5, 3, 7
commutabitis Phor. 4, 3, 33
commutaturum And. 2, 4, 7
commuto Eun. 5, 6, 3
comœdiam Heaut. Pro. 4 Phor. Prol. 25
comœdias And. Prol. 26
comœdiis Hec. 5, 4, 26
comparandus Eun. 4, 4, 14
comparem Heaut. 2, 4, 17
comparatam Heaut. 3, 1, 97 Adel. 2, 2, 4
comparatum Phor. 1, 1, 7
comparem Eun. 1, 1, 2
comparent And. 4, 1, 4
compare' Eun. 2, 3, 63 Heaut. 4, 5, 30 | 4, 8, 14
comparſit Phor. 1, 1, 10
compedes Phor. 1, 5, 19
compererit Hec. 5, 2, 13
comperiar And. 5, 3, 31
comperiebam And. 1, 1, 63
comperi Eun. 5, 1, 9 Heaut. 1, 1, 69 Phor. 5, 3, 18 Hec. 5, 8, 37
comperiſſe And. 1, 1, 118
comperit And. Per. 5
complacitam And. 4, 1, 22
complacitam Heaut. 4, 5, 25
complectitur And. 1, 1, 106
complures Adel. 2, 2, 22
compluria Phor 4, 3, 6
compluris Heaut. 1, 1, 13 Phor. 3, 2, 35 Hec. 1, 2, 110
compluſculos Hec. 1, 2, 102
componantur Phor. 4, 3, 17
compone Hec. 4, 3, 5
componi Hec. 3, 5, 29
compos Adel. 3, 2, 12
compoſito Phor. 5, 1, 29
compoſitum Eun. 5, 4, 13
compotrix And. 1, 4, 5
comprecare Adel. 4, 5, 65, 70
comprehendere Eun. 5, 6, 23
comprehendi Eun. 5, 1, 20
compreſſa Hec. 4, 1, 57
compreſſam Hec. 5, 3, 34
compreſſi Phor. 5, 6, 29
compreſſiſſe Hec. 5, 3, 30
compreſſit Phor. 5, 8, 29
compreſſu Adel. 3, 4, 29
comprimito Heaut. 3, 3, 29
comprobes And. 5, 1, 5
compulit Heaut. Per. 2
conabar Phor. 1, 2, 2
conari And. 1, 2, 26 | 1, 5, 25 | 4, 1, 25
conatu Heaut. 4, 1, 8
concaluit Heaut. 2, 3, 108
concedam Eun. 1, 2, 126 Adel. 4, 4, 26 Phor. 5, 6, 52 Hec. 2, 2, 3
concedas Eun. 1, 2, 102 Heaut. 3, 3, 11
concedat Hec. 3, 5, 28
concede And. 4, 5, 12 Eun. 4, 4, 38 | 5, 8, 38 Heaut. 3, 1, 90 Phor. 5, 1, 14
concedens Hec. 2, 1, 27
concedes Phor. 5, 3, 22
concedo Hec. 2, 2, 16 Phor. 4, 4, 19
concedere Hec. 4, 2, 21
concederet Eun. Per. 6
concertâſſe Adel. 2, 2, 3
conceſſero Heaut. 1, 1, 122
conceſſiſſet Adel. 2, 2, 9
conceſſuram Hec. 4, 4, 7, 57
conciverit Hec. 3, 1, 33
concivi Heaut. 5, 2, 17
conciliate Eun. 4, 4, 2
concilium Heaut 5, 5, 2
conclamatum Eun. 2, 3, 56
conclave Heaut. 5, 1, 29
conclavi Eun. 3, 5, 35
concludam Adel. 4, 2, 13
concluder And. 2, 3, 12
concludit Hec. 4, 4, 80
concluſum Phor. 5, 1, 17
concluſiſſem Eun. 4, 3, 24
concordabis Phor. 2, 2, 86
concordes Hec. 4, 3, 11
concluſit Eun. 5, 9, 17
concrepuit And. 4, 1, 58 Phor. 5, 5, 12 Hec. 4, 1, 6
concubuiſſe Hec. 3, 3, 33
concurrunt Eun. 2, 2, 25 Heaut. 2, 2, 3 Adel. 4, 4, 18
concutit Eun. 3, 5, 41
condecorandi Hec. Prol. 45
conditio Hec. 2, 1, 44
conditionem And. 1, 1, 52 Heaut. 2, 3, 85 Phor. 4, 1, 13
condonabitur Eun. Prol 17
condonamus Phor. 5, 7, 54
conductam Adel. 2, 2, 17
conduplicaverit Phor. 3, 2, 31
conere And. 4, 2, 20
confeci Eun. 5, 4, 6 Phor. 1, 1, 4
confeciſtis Phor. 1, 5, 28
confecit And. 4, 1, 26 Phor. 1, 2, 24
confecturos Adel. 4, 5, 59
confectus And. 2, 1, 4
conferas Eun. 2, 2, 95 | 3, 1, 59
conferant Adel. 3, 2, 1
conferendum Adel. 1, 2, 14
conferentur Eun. 4, 6, 4
conferunt Heaut. 2, 4, 10 | 3, 1, 64
conficere Phor. 5, 5, 11
conficerem Phor. 1, 1, 4
conficerentur Heaut. 5, 1, 22
conficiam Heaut. 4, 5, 55
conficiat Phor. 5, 2, 5
conficienda Phor. 5, 5, 3
conficies And 4, 1, 50 Heaut. 5, 2, 45 | 5, 3, 1
confictæ lacrumæ And. 3, 3, 26
confidam Adel. 5, 3, 40
confidens And. 5, 2, 14 Phor. 1, 2, 73
confidenter Heaut. 5, 3, 6
confidentiam And. 5, 3, 5
confido Heaut. 1, 1, 108
confingam Phor. 1, 2, 81
confingis Hec. 4, 4, 71
confiteamini Heaut. 2, 3, 97
confitentia Eun. 5, 1, 23
confitear Heaut. 5, 3, 13
confitere Heaut. 5, 3, 12
confiteor And. 3, 5, 1
confitetur Phor. 5, 8, 46
confit Adel. 5, 8, 23
conflata'ſt Eun. 5, 2, 36
conflictares Phor. 3, 2, 20
conflictatur And. 1, 1, 66
conferre And. 1, 1, 140
confugere Hec. 5, 3, 25
confugies Heaut. 4, 5, 45
confugit Hec. 3, 3, 24

con-

confutabitur *Heaut.* 5, 1, 76
confutavit *Phor.* 3, 1, 15
congerebam *Eun.* 2, 3, 17
congredere *Phor.* 5, 6, 6, 12
conglutinas *And.* 5, 4, 10
congruè *Heaut.* 3, 1, 91
congruerint *Eun.* 5, 9, 3
congruit *Phor.* 4, 5, 14
congrum *Adel.* 3, 3, 24
congruunt *Phor.* 1, 5, 34
conjeci *And.* 3, 4, 23 *Hec.* 1, 2, 57
conjeciſti *And.* 3, 5, 14
conjecit *Heaut.* 2, 3, 36
conjectem *Eun.* 3, 4, 5
conjectum *And.* 4, 1, 43
conjectura *Adel.* 5, 3, 36
conjecturam *Heaut.* 1, 3, 25 | 3, 3, 13
conjecturam facio *And* 3, 2, 32
conjicere *Eun.* 3, 4, 9
conjicerem *Phor.* 1, 4, 13
conjicias, *Hec.* 5, 4, 2
conjicio *Heaut.* 1, 1, 11
conjicito *Phor.* 1, 3, 14
conjugem *And. Per.* 12 *Phor. Per* 4, 10
conjuratio *Hec.* 2, 1, 1
conlacrymabat *And.* 1, 1, 82
conlaudavi *v.* collaudavi
conlaudavit *v.* collaudavit
conlaudem *v.* collaudem
conligavit *v.* colligavit
conlibuit *v,* collibuit
conlocârunt *Eun.* 3, 5, 45
conlocupletâſti *Heaut.* 2, 3, 17
conloquar *v.* colloquar
conloquetur *Eun.* 2, 3, 73
conloqui *Hec.* 1, 2, 56 *v.* colloqui
conparet *v.* comparet
conpreſſam *v.* compreſſam
conrader *v.* corradet
conraditur *Phor.* 1, 1, 6
conraſi *Heaut.* 1, 1, 89
conſcia *Eun.* 1, 2, 119 *Adel.* 3. 2, 49
conſcidit *Eun.* 4, 6, 4
conſcii *Heaut.* 1, 1, 69
conſciſſa *Eun.* 5, 1, 4
conſcius *Hec.* 3, 3, 32
conſector *Eun.* 2, 2, 18
conſecuta *Heaut.* 5, 1, 32 *Phor.* 5, 1, 23 *Hec.* 1, 2, 62
conſecutæ mulieres *Heaut.* 2, 3, 134
conſequentur *Heaut.* 4, 7, 9
conſequi *Heaut.* 1, 2, 34
conſequitur *Hec.* 3, 3, 28 | 4, 4, 27
conſequor *Heaut.* 2, 3, 36 *Hec.* 3, 2, 33 | 3, 3, 12
conſerva *Adel.* 5, 3, 27
conſervam *Eun.* 2, 3, 74 | 5, 2, 19, 20
conſervâſti *Heaut.* 4, 1, 40
conſervis *Adel.* 3, 3, 70
conſidero *Heaut.* 2, 4, 5
conſilia *And.* 2, 3, 16 *Eun.* 1, 2, 48 | 3, 1, 13 *Heaut.* 1, 2, 35 | 3, 1, 65 *Adel.* 3, 2, 1 | 5, 4, 18 *Phor.* 2, 1, 7 | 5, 1, 1
conſilii *And.* 1, 1, 132, 143 | 2, 4, 1 | 3, 2, 37 *Eun.* 5, 2, 28 *Adel.* 4, 4, 4 *Phor.* 4, 1, 12 *Hec.* 4, 2, 12 | 4, 4, 93
conſiliis *And.* 3, 3, 44 | 3, 5, 10 | 4, 1, 26
conſilio *And.* 2, 1. 36 | 3, 2, 22, 29 *Eun.* 1, 1, 13 | 5, 8, 1 *Haut.* 1, 1, 34 | 5, 2, 29 *Phor.* 3, 1, 17 | 5, 2, 8 *Hec.* 3, 3, 48 | 3, 5, 64 | 4, 1, 46
conſilium *And.* 1, 1, 22 | 2, 1, 19 | 4, 2, 19 | 4, 3, 18 *Eun.* 1, 1, 12 | 2, 2, 10 | 2, 3, 85 | 3, 5, 66 | 4, 7, 14 | 5, 8, 15 *Heaut.* 2, 3, 86, 91 | 5, 1, 47 *Adel.* 3, 3, 14 *Phor.* 1, 4, 1 | 2, 4, 21 *Hec.* 1, 2, 15 | 3, 5, 44 | 4, 3. 10
conſilium callidum *And.* 3, 4. 10
conſimilem *Eun.* 3, 5, 37
conſimiles mores *Heaut* 2, 4, 2
conſimilia conſilia *Heaut.* 1, 2, 35
conſimilis mos *Heaut.* 2, 4, 13
conſiſte *Adel.* 2, 1, 2
conſiſtere *Adel.* 4, 4, 4
conſobrinus *Hec.* 3, 5, 9
conſolando *Heaut.* 1, 1, 34
conſolare *Phor.* 3, 3, 33 *Hec.* 3, 1, 13
conſpectu *Eun.* 2, 3, 1 *Heaut.* 3, 1, 25 *Hec.* 1, 2, 107
conſpectum *Phor.* 1, 5, 31 | 2, 1, 1 | 2, 3, 3 *Hec.* 5, 2, 22
conſpicer *Heaut.* 1, 1, 16
conſpicor *Eun.* 5, 9, 32
conſtabiliſſes *Adel.* 5, 1, 9
conſtiti *Eun.* 4, 2, 7
conſtituero *Heaut.* 4, 4, 4
conſtituerunt *Phor.* 4, 3, 71
conſtitui *Hec.* 1, 2, 120 | 3. 4, 23
conſtituit *Eun.* 1, 2, 125
conſtitutæ ſunt *And.* 1, 5, 34
conſtitutum'ſt *Eun* 3, 4, 3
conſtringito *Adel.* 5, 2, 24
conſtrinxêre *Eun.* 5, 6, 23
conſuefacio *Adel.* 3, 3, 60
conſuefeci *Adel.* 1, 1, 29
conſueſſet *Hec.* 4, 1, 40
conſuetudine *And.* 3, 3, 8 *Hec.* 1, 2, 17
conſuetudinem *And.* 2, 6, 8 *Heaut.* 2, 3, 42 *Adel.* 5, 3, 34 *Phor.* 1, 3, 9
conſuetudinis *And.* 1, 1, 83
conſuetudo *And.* 1, 5, 44 *Hec.* 3, 3, 44
conſuetum *And.* 1, 1, 108
conſuevit *Adel.* 4, 5, 32 *Phor.* 5, 6, 33
conſulam *Adel.* 5, 9, 25
conſulas *And.* 3, 3, 16 *Heaut.* 4, 3, 37
conſulendi, *Phor.* 1, 3, 22 *Hec.* 5, 1, 20
conſulere *Heaut.* 4, 2, 10 *Adel.* 3, 5, 2
conſulerem *Phor.* 5, 1, 7
conſulere, *Phor.* 3, 1, 4
conſulis *Heaut.* 3, 1, 28 *Adel.* 1, 2, 47
conſulitis *Adel.* 5, 9, 36
conſulo *Heaut.* 4, 3, 31
conſultatio *Hec.* 4, 4, 28
conſultum *Phor.* 1, 3, 1
conſului *Hec.* 4, 1, 44
conſumat *And.* 1, 1, 33 *Heaut.* 3, 1, 56
conſumis *Heaut.* 1, 1, 11
conſumunt *Adel.* 5, 7, 2
conſuſurrant *Heaut.* 3, 1, 64
contaminari *And. Prol.* 16
contaminâſſe *Heaut. Prol.* 17
contaminet *Eun.* 3, 5, 4
contemnas *Eun.* 3, 2, 22
contemplamini *Phor.* 3, 3, 17
contemplata *Heaut.* 4, 1, 4
contempſerim *Phor.* 5, 7, 24
contempſi *Eun.* 2, 2, 8
contempſiſſe *Hec.* 1, 2, 15
contemptus *And.* 1, 5, 13 *Eun,* 1, 2, 70
contenta *Heaut.* 3, 1, 36
conterimus *Phor.* 1, 4, 32
contexeris *Hec.* 3, 3, 41

contigerint *Phor.* 5, 6, 5
contigiſſe *Hec.* 5, 3, 3
contigit *Adel.* 4, 2, 13
continebat *Phor.* 2, 2, 17
continebit *Adel.* 4, 2, 26
continens *Eun.* 2, 2, 31
continentiæ *And.* 1, 1, 6
contineo *Eun.* 1, 2, 23 | 5, 2, 20
contineor *Hec.* 4, 3, 9
contingere *Heaut.* 2, 3, 83
continuò *And.* 1, 1, 55 | 1, 5, 62 | 2, 2, 19, 24 *Eun.* 1, 2, 24 | 2, 1, 50 | 3, 2, 50 *Heaut.* 2, 3, 30, 65 | 3, 1, 96 | 5, 2, 48 *Adel.* 2, 1, 17 *Phor.* 1, 2, 31 | 2, 2, 27 *Hec.* 1, 2, 116 | 3, 2, 153 | 3, 3, 9, 40 | 5, 3, 15
contra *Eun.* 2, 3, 61 | 3, 1, 53 | 4, 1, 10 *Adel.* 1, 1, 19, 25 | 5, 4, 28 *Phor.* 1, 3, 28 | 3, 2, 36 *Hec.* 4, 2, 7 | 5, 3, 17
contra jam *Phor.* 4, 4, 18
contrivi *Adel.* 5, 4, 15
controverſia *Phor.* 5, 6, 14
contuleram *Hec.* 3, 1, 18
contumelia *And.* 1, 5, 2 *Eun.* 5, 2, 26 *Heaut.* 3, 3, 5 *Hec.* 3, 5, 20
contumeliæ *Eun.* 5, 2, 37
contumeliam *Eun.* 4, 7, 1 *Adel.* 4, 3, 15 *Phor.* 5, 7, 74
contumelias *Eun.* 1, 1, 3 *Phor.* 2, 2, 29 *Hec.* 1, 2, 91
contumeliis *And.* 3, 3, 25
contumelioſus *Phor.* 2, 2, 1
conturbâſti *Eun.* 5, 2, 29
convaſiſſem *Phor.* 1, 4, 13
convenere *And. Prol.* 13
conveni *And.* 2, 2, 31 *Eun.* 2, 2, 3 *Hec.* 3, 4, 19 | 4, 4, 42
conveniam *And.* 1, 3, 22 | 3, 2, 27 *Eun.* 5, 7, 4 *Adel.* 2, 2, 41 | 3, 4, 53 | 3, 5, 31 | 4, 5, 2 *Hec.* 3, 4, 22
conveniebat *Hec.* 1, 2, 103
conveniat *Phor.* 4, 5, 7
conveniendi *Phor.* 5, 4, 9
conveniet *Phor.* 1, 2, 3
convenire *And.* 2, 2, 29 *Eun.* 3, 2, 14 *Adel.* 1, 2, 74
convenis *Hec.* 4, 4, 103
conveniſſe *Heaut.* 4, 8, 22
convenit *And.* 5, 4, 40 *Heaut.* 1, 1, 13 | 5, 1, 3 *Phor.* 1, 2, 3 *Hec.* 1, 2, 116
conveniendus *Phor.* 5, 7, 3
conveniunt *And.* 4, 2, 13 *Adel.* 1, 1, 34
conventam *Hec.* 5, 1, 1
conventuram *Hec.* 1, 2, 121
conventurum *Hec.* 3, 4, 23 | 4, 4, 37
conventu *Hec. Prol.* 35
convertam *Adel.* 2, 4, 22
converti *And.* 4, 1, 48
convertiſſe *Eun.* 3, 5, 40
convicium *Adel.* 2, 1, 26
convincas *Heaut.* 5, 3, 14
convinces *Heaut.* 5, 3, 17
convivam *Eun.* 3, 1, 17
convivarier *Heaut.* 1, 2, 31
convivas *Heaut.* 1, 1, 120
conviviis *Adel.* 5, 4, 9
convivio *Eun.* 3, 1, 20, 32
convivium *Eun.* 4, 1, 12 *Adel.* 5, 9, 8 *Hec.* 1, 2, 18
convolat *Hec. Prol.* 40
copia *Eun. Prol.* 21 | 4, 2, 10 *Phor.* 1, 3, 15, 24
copiæ *Heaut.* 4, 2, 2
copiam *And.* 2, 1, 20 *Heaut. Prol.* 28, 29 | 2, 3, 41 | 5, 1, 54 *Phor.* 1, 2, 63
copias *Eun.* 4, 6, 17
copia'ſt *Heaut.* 2, 3, 17
coqui *Eun.* 2, 2, 26
coram *And.* 3, 2, 10 *Adel.* 3, 4, 38 | 3, 4, 17 *Phor.* 5, 7, 21
corda *Hec.* 3, 2, 21 *Phor.* 2, 1, 7
cordi *And.* 2, 1, 28 *Eun.* 1, 2, 121 *Phor.* 5, 3, 17
Corinthia *Heaut.* 3, 3, 39 | 4, 1, 16
cornu *Eun.* 4, 7, 5
corradet *Adel.* 2, 2, 35
corraditur *v.* conraditur
corraſi *v.* conraſi
corrector *Adel.* 4, 7, 24
correxit *Eun.* 4, 5, 11
corrigas *Adel.* 4, 7, 23
corrigemus *Hec.* 2, 2, 12
corrigere *Adel.* 5, 9, 37
corrigitur *And.* 3, 3, 37
corrigo *Adel.* 4, 3, 2
Corintho *Heaut.* 1, 1, 44
Corinthum *Hec.* 1, 2, 11
corripui *Hec.* 3, 3, 5, 16
corripuit *Hec.* 4, 1, 3
corpore *Adel.* 5, 8, 34
corpori *Eun.* 2, 2, 11
corpus *Eun.* 2, 3, 25
corrumpantur *Adel.* 3, 3, 67
corrumpat *Hec.* 2, 2, 6
corrumpi *And.* 2, 3, 22
corrumpitur *Adel.* 4, 2, 43
corrupta *Heaut.* 2, 2, 2
corruptela *Adel.* 5, 3, 7
cotidiana *Hec.* 3, 2, 22 *Phor.* 1, 3, 8
cotidianæ vitæ *Heaut.* 2, 3, 42
cotidianarum *Eun.* 2, 3, 5
cotidie *Heaut.* 1, 1, 50 | 3, 1, 14 *Hec.* 1, 2, 82
cras *Eun.* 2, 3, 4 | 3, 3, 27 *Adel.* 2, 1, 50 | 5, 3, 54 *Phor.* 3, 2, 46
craſſus *Hec.* 3, 4, 26
Cratine *Phor.* 2, 3, 8
Cratini *Adel.* 4, 2, 42
Cratinum *Phor.* 2, 2, 7
crebræ itiones *Phor.* 5, 8, 23
crebrò *Heaut.* 1, 2, 32 *Hec.* 2, 1, 18 | 3, 3, 52
credam *And.* 3, 5, 2 *Eun.* 1, 2, 48 | 4, 4, 37 *Hec.* 1, 2, 28 | 2, 2, 19 | 5, 4, 4, 17
credant *Phor.* 5, 5, 11
credas *And.* 3, 2, 19 | 4, 2, 23 | 4, 5, 43 | 5, 3, 28 *Eun.* 4, 4, 43 *Heaut.* 4, 1, 10 | 5, 1, 8 | 5, 5, 19 *Adel.* 3, 2, 32 | 5, 4, 3 | 5, 6, 38 *Hec.* 5, 4, 29
credat *And.* 3, 2, 9 | 4, 2, 16, 18 *Heaut.* 4, 3, 34 *Adel.* 1, 1, 41
crede *And.* 2, 4, 6 *Eun.* 2, 2, 59 *Heaut.* 1, 1, 33 | 5, 4, 11 *Adel.* 1, 2, 21 | 1, 1, 9 *Phor.* 3, 2, 9
credebam *Heaut.* 4, 5, 17 *Hec.* 1, 1, 91
credebant *Eun.* 1, 2, 28
credebas *Adel.* 4, 5, 59
credendum *And.* 5, 4, 14
credere *And.* 5, 1, 15 | 5, 4, 45 *Eun.* 3, 1, 12 | 5, 6, 11 *Heaut.* 1, 1, 104 | 4, 1, 11 | 6 *Phor.* 1, 2, 11 | 5, 3, 27 | 5, 9, 7 | 5, 1, 53 *Adel.* 4, 5 *Hec.* 1, 1, 4 | 2, 2, 23
crederem *And.* 3, 2, 43
credere'ſt *Heaut.* 1, 2, 18
crederet *Phor.* 2, 1, 72
credibile *And.* 4, 1, 1
credidi *And.* 3, 2, 5 *Eun.* 3, 1, 18 *Heaut.* 5, 2, 13 | 2, 1, 24 | 3, 3, 50 | 4, 1, 20 | 3, 5, 49 *Phor.* 3, 3, 44 | 5, 7, 7
credidiſſe *Hec.* 5, 2, 3
credidiſti *Eun.* 4, 4, 11 *Adel.* 4, 3, 3 | 5, 3, 25 *Phor.* 3, 1, 13
credidit *And.* 1, 5, 37

credin' *Eun.* 4, 7, 42 | 5, 2, 13
credis *And.* 1, 1, 20 | 2, 3, 25 | 5, 4, 12 *Eun.* 2, 2, 14 | 5, 7, 14 *Heaut.* 1, 1, 53 | 3, 3, 30 | 4, 4, 7 | 4, 8, 12 *Phor.* 3, 2, 7 | 5, 7, 38
credit *And.* 2, 6, 1, *Adel.* 1, 1, 45
creditam *And. Per.* 1
credita'ſt *Eun.* 5, 1, 15
crediris *Adel.* 4, 5, 3
credito *Heaut.* 3, 3 16 | 5, 4, 11 *Phor.* 5, 6, 34
creditum'ſt *Adel.* 3, 4, 28
creditur *Hec.* 3, 5, 7
credo *And.* 1, 1, 134 | 2, 1, 13 | 2, 2, 4 | 3, 2, 31 | 4, 1, 49 | 5, 1, 21 | 5, 4, 37 | 50 *Eun.* 1, 2, 8 | 2, 2, 41 | 3, 2, 15 | 4, 6, 1 | 5, 1, 11 | 5, 2, 23, 32, 45 | 5, 4, 18 | 5, 9, 21 *Heaut.* 1, 2, 37 | 2, 3, 55 | 3, 3, 20 | 3, 4, 20 | 4, 1, 12, 28 | 4, 3, 10 | 4, 5, 39 *Adel.* 1, 1, 33, 54 | 2, 2, 13 | 3, 3, 15 | 4, 1, 2 | *Phor.* 1, 1, 6 | 1, 2, 90 | 1, 5, 15 | 2, 3, 13 | 4, 3, 5 | 5, 8, 2, 42 *Hec.* 1, 2, 54, 66 | 3, 1, 1 | 4, 1, 6, 14, 51 | 4, 3, 3 | 4, 4, 28 | 5, 1, 6 | 5, 4, 15
credon' *And.* 3, 2, 17
creduas *Phor* 5, 7, 4
credundum *Heaut.* 5, 3, 15
credunt *Adel.* 4, 3, 16 | 5, 4, 28
Cremes *And.* 1, 1, 139
crepuerunt *Eun.* 5, 9, 5 *Heaut.* 1, 1, 121 | 3, 3, 25
crepuit *Adel.* 2. 3, 11
creſcendi *Heaut. Prol.* 28
creſcunt *Phor.* 5, 2, 16
crimen *Hec.* 3, 2, 55
criminaretur *Eun.* 5, 2, 16
crimine *Phor.* 2, 1, 8 *Hec.* 5, 1, 29
crimini *Hec.* 5, 2, 13
criſpus *Hec.* 3, 4, 26
Crito *And.* 4, 6, 6, 7, 22 | 5, 4, 16, 40, 49 *Heaut.* 3, 1, 29 *Phor.* 2, 3, 26
Critonem *And.* 5, 4, 3
crucem *And.* 3, 5, 15 *Phor.* 2, 3, 21 | 3, 3, 11
crucia *Eun.* 1, 2, 15
cruciant *Eun.* 2, 2, 91
cruciat *Heaut.* 5, 5, 1
cruciatum *And.* 4, 5, 47
cruciatu *Hec.* 5, 2, 7
cruciet *Heaut.* 1, 2, 29
Cteſipho *Adel. Per.* 12 | 2, 3, 7 | 2, 4, 7, 13 | 4, 2, 19, 28, 50 | 5, 2, 1, 3
Ctiſiphonem *Adel Per* 3 | 2, 2, 44 | 3, 3, 1 | 5, 2, 2
Cteſiphoni *Adel.* 5, 2, 9
cubet *Adel.* 5, 3, 65
cubiculum *Adel.* 4, 5, 60
cubuerit *Hec.* 1, 2, 63
cudo *Heaut.* 4, 4, 18
cuja *Eun.* 2, 3, 28 *Heaut. Prol.* 8
cujam *And.* 5, 4, 30
cuipiam *Adel.* 3, 2, 37
cuiquam *And.* 1, 2, 7 | 2, 5, 14 | 4, 1, 2 | 4, 3, 1 *Heaut.* 1, 1, 29 *Phor.* 2, 2, 1 | 5, 6, 48
cuique *Phor.* 2, 2, 14
cujam *And.* 4, 5, 24
cujuſquam *Hec.* 1, 1, 7
cujuſque *Heaut.* 2, 3, 43
culpa *Eun.* 5, 6, 10
culpa *Adel.* 4, 4, 20 *Phor.* 1, 5, 31, 45 | 5, 2, 1 | 5, 3, 4 *Hec.* 2, 1, 31, 32, 35 | 3, 1, 19 | 3, 5, 26 | 4, 4, 41, 78
culpam *And.* 2, 3, 5 *Eun.* 2, 2, 96 *Adel.* 5, 2, 49 *Phor.* 1, 5, 40 | 1, 4, 29 | 5, 8, 25 *Hec.* 4, 1, 20 | 4, 4, 9
culpent *Eun.* 2, 2, 94
cumprimùm *Hec. Prol.* 33
cupere *And.* 4, 2, 15 *Eun.* 1, 2, 85 *Heaut.* 4, 5, 66
cuperem *Eun.* 3, 5, 13
cuperent *Adel.* 2, 4, 9
cuperes *And.* 5, 3, 12
cupiat *Adel.* 4, 7, 43
cupiam *Eun.* 1, 2, 65 *Heaut.* 4, 1, 54
cupida *Hec.* 1, 2, 16
cupidè *Adel.* 2, 2, 1
cupiens *And. Per.* 6
cupiditate *Heaut.* 1, 2, 33
cupiditates *Phor.* 5, 4, 2
cupidum animum *Heaut.* 2, 3, 126
cupidum *Phor.* 1, 3, 6
cupidus *Hec.* 3, 1, 3 | 3, 3, 12
cupiebat *Eun.* 4, 1, 6 *Phor.* 1, 2, 68
cupiens *Eun.* 1, 2, 67
cupio *And.* 4, 1, 57 | 5, 4, 2 *Eun.* 1, 2, 69, 77, 92 *Heaut.* 5, 1, 16, 88 | 4, 8, 27 | 5, 2, 18 *Adel.* 2, 1, 33, 48 | 4, 1, 6 | 4, 5, 64 | 5, 7, 6 | 5, 9, 12 *Phor.* 1, 3, 14 | 3, 3, 7 | 5, 8, 32, 64 *Hec.* 2, 2, 23 | 4, 3, 9
cupis *And.* 5, 1, 6 *Heaut.* 3, 1, 19, 40 | 4, 8, 26
cupitis *Adel.* 5, 9, 36
cupitam *Heaut. Per.* 6
cupiunt *Eun.* 4, 7, 43 *Heaut.* 5, 1, 12
cuppedinarii *Eun.* 2, 2, 25
cura *And.* 2, 1, 4 | 5, 2, 24 *Adel.* 5, 3, 16 | 5, 4, 14 *Phor.* 1, 3, 8 | 1, 5, 5 | 2, 1, 26 | 2, 3, 1 | 5, 1, 33 | 5, 4, 4 *Hec.* 3, 2, 13
cura maxima *Phor.* 5, 1, 34
curabat *And.* 1, 1, 81
curabitur *And.* 2, 3, 29
curabo *And.* 1, 1, 144 | 4, 2, 1 *Heaut.* 3, 3, 32 *Phor.* 4, 5, 1
curæ *And.* 1, 5, 25 *Adel.* 4, 5, 46 | 5, 6, 6 *Hec.* 1, 2, 118
curam *Adel.* 4, 5, 76
curam argentariam *Phor.* 5, 6, 47
curârant *Phor.* 1, 2, 34
curare *Adel.* 1, 2, 51
curarem *Adel.* 5, 1, 10
curares *Adel.* 5, 3, 11 *Hec.* 5, 3, 19
curâſſe *Hec.* 2, 1, 30
curâſti *And.* 5, 2, 6 *Adel.* 5, 1, 1
curat *And.* 1, 2, 14
curate *Eun.* 3, 2, 47
curatum *Phor.* 4, 4, 8 *Adel.* 3, 3, 18
curatura *Eun.* 2, 3, 23
curavi *Adel.* 5, 9, 5 *Phor.* 5, 3, 13 | 5, 5, 2 | 5, 7, 11
curavit *Adel.* 5, 9, 11
curem *Adel.* 1, 2, 58
curemus *Adel.* 1, 2, 50
curentur *And.* 1, 1, 3
cures *Eun.* 3, 2, 48 *Heaut.* 1, 1, 24
curetur *Hec.* 2, 2, 15
curioſum *Eun.* 3, 5, 5
curis *Hec.* 2, 1, 33
curo *And.* 5, 4, 18 *Adel.* 1, 2 58 | 3, 3, 82 | 5, 3, 16
curre *Adel,* 3, 2, 55 *Hec.* 3, 2, 24 | 3, 4, 29 | 4, 4, 97 | 5, 3, 10
currens ſervos *Heaut. Prol.* 37
currentem *Eun. Prol.* 36 *Phor.* 1, 3, 25
curriculo *Heaut.* 4, 4, 11
curritur *Heaut. Prol.* 44
curſando *Hec.* 5, 3, 17
curſari *Hec.* 3, 1, 35
curſet *Eun.* 2, 2, 56
curſites *Eun.* 2, 2, 47
curſum *Phor.* 5, 6, 8
cuſtos *Eun.* 2, 2, 55, 59 *Phor.* 1, 5, 57
cyathos *Adel.* 4, 2, 52
cyprum *Adel.* 2, 2, 17, 23 | 2, 4, 14

D

DA *And.* 3, 2 40 | 5, 3, 30 *Eun.* 2, 2, 50 *Heaut.* 2, 1, 11 | 4, 3, 10 | 3, 3, 25 | 5, 5, 5 *Adel.* 5, 3, 53 | 5, 8, 19 | 5, 9, 25 *Phor.* 1, 2, 102 | 3, 2, 37 *Hec.* 4, 2, 29
dabam *And.* 3, 3, 13 *Heaut.* 1, 1, 56
dabamus *Phor.* 1, 2, 37 | 5, 1, 33

dabant

dabant *Heaut.* 5, 2, 35
dabit *Hec.* 3, 3, 14 *Phor.* 5, 7, 36
dabis *Heaut.* 1, 1, 23 *Eun* 4, 8, 29
dabit *And.* 1, 3,9 | 2, 3,22 | 4, 5,35 *Eun.* 3, 3, 2 | 5, 2, 60 *Heaut. Prol.* 33 | 3, 4, 22 | 5, 4, 54 *Adel.* 2, 1, 54
dabitur *Heaut.* 2, 1, 6 | 4, 4, 16 | 4, 5, 29 | 4, 8, 15 *Adel.* 1, 2, 38 | 2, 1, 11, 38 | 5, 8, 33 *Phor.* 4, 4, 21
dabo *And.* 2, 1, 27 | 4, 1, 59 *Eun.* 2,1, 8,24 | 2, 3, 69 | 3, 2, 25 | 4, 7, 11 *Heaut. Prol.* 10 | 1, 1, 86 | 3, 1, 88 | 5, 5, 16, 19 *Phor* 4,3, 57, 65 | 5, 6, 37 | 5, 9, 38 *Hec.* 3, 3, 48 | 4, 4, 75 | 5, 4, 29
dabunt *And.* 1, 3, 3 *Phor.* 4, 4, 22
damnatum *Phor.* 2,2, 20
damnatus *Phor* 1, 5, 75
damni *Heaut.* 4, 4, 25
damnive *Eun.* 5, 5, 25
damno *Heaut.* 4,1,15
damnoſus *Heaut.* 5,4, 11
damnum *And.* 1, 1, 116 *Adel.* 2, 2, 23
damus *And.* 2, 1, 9
Danae *Eun.* 3, 5, 37
danda *Heaut.* 3, 1,47
dando *Adel.* 5, 4, 26
dandum *Phor.* 3,2,48
dans *Adel.* 2, 3, 27
dant *Heaut.* 3, 3, 31 *Phor. Per.* 1 | 4, 3, 70 *Hec.* 3, 3, 40
dare *And.* 1, 3, 6 | 2, 1, 7 | 2, 2, 16 | 2, 6, 21 | 3, 2, 4 | 4, 1, 33 *Eun.* 1,2,61 | 3, 2, 14 | 3, 3,10 | 5, 2, 65 | 5, 5, 27 *Heaut.* 3, 1, 40, 59, 67, 78, 95 | 4,4,2 | 4, 5, 41 | 5, 1, 48 | 5, 2, 12 *Adel.* 1,2, 15 | 2, 1, 49 | 3, 2, 42 | 5, 8, 10 *Phor.* 2, 2, 63, 67 | 3, 2, 47 | 4, 3, 52, 71 | 4, 5, 8 | 5, 7, 31 *Hec.* 4, 2, 38
darem *And.* 2, 3,28 | 3, 4, 27 | 5, 1, 11 *Heaut.* 3, 1, 102 *Adel.* 3, 2, 20 *Phor.* 5, 7, 17
darent *And.* 4, 1, 44
dares *Heaut.* 4, 5,33 | 5, 1, 20 *Phor.* 3, 2, 39
daret *And.* 1, 1, 74 *Eun.* 5,5,13 *Heaut.* 3, 2, 23 *Phor.* 1,2, 71 | 4, 3, 20, 38
daretis *Phor.* 1, 5, 67
daretur *Phor.* 1,2,34 | 5, 7, 40
dari *And. Prol.* 2, 1,2, 20 | 3,2,24 | 5,5,6 *Eun.* 2, 3, 82 | 4,7, 16 *Heaut.* 4, 5,10 | 4, 8, 6 *Adel.* 3, 2, 13, 48 | 3, 3, 78 | 1, 4, 16 | 4, 5, 25 *Phor.* 1, 5, 31 | 2, 2, 69 | 3, 3, 27 | 4, 2, 6 | 4, 3, 28, 48, 53 | 5,6,40 *Hec.* 1, 2, 52
das *Eun.* 3, 1, 56 *Adel.* 3, 2, 46 *Hec.* 1, 2, 38 | 4, 4, 93
dat *And. Per.* 3, 12 | 1, 5, 8, 62 | 2, 2, 15, 34, 35 | 2, 3, 2 *Eun.* 1, 2, 83 | 4, 1, 13 | 5, 9, 48 *Heaut.* 5, 1, 37,38 *Adel. Per.* 2 *Phor.* 4, 2, 14 | 5, 8, 47
data *Eun.* 2, 3, 51, 58 | 3, 5, 16 | 4, 5, 1, 17 *Adel.* 4, 1, 14 *Phor.* 5, 7, 19 *Hec. Prol.* 1 | 3, 3, 51 | 4, 1, 13
datam *Phor.* 5, 6, 45
datas *Heaut.* 4, 7, 8
data'ſt *Eun.* 5, 5, 9 *Hec.* 5, 3, 16
date *And.* 1, 4, 5 | 3, 2, 5 *Eun. Prol.* 44 *Heaut. Prol.* 28, 35 *Phor. Prol.* 30 | 5,7, 14
date ſilentium *Hec. Prol.* 55
dati *Eun.* 3, 4,3 *Phor.* 4, 2, 62
datum *And.* 1, 2, 6 *Eun.* 3,1,35 *Heaut.* 4, 5, 45 *Phor.* 4,5, 11 | 5, 3, 13 | 5,6, 49,50 *Hec. Prol.* 40, 44 | 1, 2, 55
datu. *And.* 2, 1,1 | 3, 3, 9, 24 *Heaut.* 2,3, 104 *Adel.* 3, 3,64 | 5, 8, 28 *Hec. Prol.* 44 | 2, 1, 44
daturum *And.* 1, 1, 122 *Heaut.* 3, 1, 95 | 3, 3, 45 | 4, 8, 16 *Phor.* 4, 3, 22
daturus *Heaut.* 4, 5, 36 | 4, 6, 13
Dave *And.* 1, 2, 19 28 | 1, 3, 1 | 2, 2,9, 30, 33 | 2, 4, 6 | 3, 1, 18 | 3, 2, 9 | 3, 4, 10 | 4, 1,40 | 5, 6, 1, 8, 14 *Phor.* 1, 2, 2, 13
Davi *And. Per.* 8
Davo *And.* 2, 1, 2 | 2, 5, 4 | 5, 1, 19 | 5, 4, 51
Davom *And.* 2,1,31 | 3, 3,47 | 4, 5,48 | 5, 2, 1, 21 | 5,5,7
Davos *And.* 4, 1,38 | 4, 3, 6
Davum *And.* 1,1,142 | 1, 2, 2
Davus *And.* 1,1,132 | 1, 2, 23 | 2, 6, 3 | 3, 3, 44
deæ *Eun.* 2,3,9 *Heaut.* 4, 6,6 *Phor.* 4, 4, 6 | 5, 7, 83 *Hec.* 1, 2, 27, 59
deambulatio *Heaut.* 4, 5, 2
deambulatum *Heaut.* 3, 3, 26
deamo *Heaut.* 4, 6,21
debacchatus *Adel.* 2,1, 30, 31
debeam *Eun.* 5, 2, 22
debeo *And.* 4, 1, 51 *Phor.* 4, 3, 51
debet *Heaut.* 4, 5, 43 *Phor.* 4, 3, 56
debilia *Adel.* 4, 5, 3
debui *Phor.* 1, 2, 3 | 5, 7, 30
decem *And.* 5, 4,49 *Heaut. Per.* 10 | 3, 1, 42 | 4, 4, 2 | 4, 7, 7 | 5, 1, 36 *Adel.* 2, 2, 34 | 4, 5, 57 *Phor.* 2, 2, 46 | 4, 3, 58, 59, 62 *Hec.* 5, 3, 24
decedebat *Hec.* 3,5,55
decedet *Adel.* 5, 3,30
deceperit *Heaut.* 4,4,3
decepta *Phor.* 3, 1, 5
deceptus ſum *And.* 4, 1, 45
decernere *Adel.* 4,2,5
deceſſe *Heaut. Prol.* 32
decet *And.* 2,5,10 | 2, 6, 14 *Eun.* 4, 7,19 44 | 5, 8, 35 *Heaut.* 5, 5, 10 *Adel.* 3,4, 45, 61 | 5, 8, 5,25, 31 *Hec.* 1,2,12 | 2, 2, 10
decidi *Heaut.* 2, 3, 9
decidit *Phor.* 4, 4, 20
decimus *Adel.* 3,4,29
decipi *And.* 1, 5, 36 *Phor.* 5, 7, 34
decipiam *Heaut.* 4,4,6
decipis *Phor.* 3, 2, 43
decipit *Phor.* 3, 2,43
declaret *Heaut.* 2, 3, 43
declinatam *Hec.* 2, 1, 3
decrepitam *Adel.* 5, 8, 16
decrepito *Eun.* 2, 1, 25
decretum *Heaut.* 2,4, 12 | 3, 1, 56
decrêrat *And.* 1, 5, 3
decrêrim *Hec.* 1,2,73
decrêrunt *Hec.* 2, 1, 15
decreverunt *And.* 1,3, 14
decrevi *Heaut.* 1, 1, 95 | 5, 1, 67 *Hec.* 3, 5, 4 | 4, 1, 27 | 4, 2, 10
decuit *Heaut.* 1,1,48 | 5, 2, 12
ducumbas *Phor.* 2, 1, 28
dedam *And.* 1, 7, 28 | 5, 4, 51 *Eun.* 5, 7, 2
dedecoras *Hec.* 2, 1, 13
dedecori *Heaut.* 2, 3, 93
dederas *Heaut.* 4, 1, 47
dederat *Eun.* 4, 3, 11 *Heaut.* 3,3,40 *Adel. Per.* 9 *Hec. Per.* 4 | 5, 3, 14
dedêre *And.* 1, 1, 36 *Eun.* 3, 4, 6 *Heaut.* 5, 1, 43
dederis *Adel.* 5, 9,24

INDEX

dederit *And.* 1, 1, 116 *Heaut. Prol* 2 *Adel.* 3, 4, 53, *Phor.* 2, 3, 21 | 3, 3, 29
dedi *Eun.* 1, 2, 89 *Heaut.* 2, 3, 108 | 3, 1, 47 | 4, 1, 16 *Adel.* 1, 2, 56 | 2, 1, 24, 50 *Phor.* 5, 8, 50 *Hec.* 4, 4, 62 | 5, 4, 6
dedimus *Phor.* 5, 6, 19
dediſti *Eun.* 4, 3, 10 *Adel.* 1, 2, 34, 52 | 3, 4, 4, 17 | 4, ..., 12
dediſſe *Eun. Prol.* 24 *Phor.* 3, 1, 2
dediſſem *Adel.* 3, 3, 14
dedit *And.* 1, 1, 62, 115 *Eun. Prol.* | 1, 2, 29, 32 | 2, 2, 41 | 4, 3, 10 | 4, 4, 31 | 5, 8, 10, 1 *Heaut. Prol.* 12 | 2, 3, 41 | 4, 1, 4? | 4, 6, 3 *Adel.* 1, 2, 69 | 3, 3, 16 | 4, 2, 96 | 4, 5, 36 | 5, 9, 18, 19 *Phor.* 5, 9, 50
debita *Eun.* 5, 2, 2
debitum *Hec.* 3, 1, 14
dedo *And.* 5, 3, 26 *Heaut.* 4, 3, 3 *Hec.* 5, 2, 7
deducantur *Eun.* 2, 1, 1
deducar *Eun.* 2, 3, 90
deduce *Eun.* 3, 3, 31
deducier *Eun.* 3, 5, 24
deducit *Hec.* 1, 2, 60
deducta *Eun.* 2, 3, 56
deductam *Eun.* 4, 4, 13 *Adel.* 4, 5, 60
deductus *Eun.* 3, 5, 22 | 4, 4, 10, 19, 40 | 5, 5, 21
deducunt *Eun.* 2, 2, 22
deerat *Phor.* 1, 5, 69
defatigârit *Adel* 4, 1, 3
defendam *Adel.* 3, 4, 47
defendendam *Phor.* 1, 4, 48 | 1, 5, 36
defendere *Adel.* 4, 6, 41
defenſorem *And.* 4, 6, 18 *Eun.* 4, 6, 32
defer *Heaut.* 4, 7, 3
deferam *Heaut.* 4, 5, 51
deferent *And.* 3, 2, 27
deferes *Heaut.* 4, 6, 18
defertur *Heaut. Prol.* 45
deferviſſe *Adel.* 1, 2, 72
defeſſa *Eun.* 5, 7, 7
defeſſi *Adel.* 2, 2, 5
defeſſus *Adel.* 4, 6, 1 *Hec.* 3, 4, 29
defatigatus *And.* 4, 1, 45
defatiger *Eun.* 2, 1, 14
defatiget *Phor.* 5, 3, 11
defenſitur *Phor.* 4, 1, 23
defenſas *Phor.* 1, 4, 53
defecimus *Phor.* 3, 1, 6
deficit *Hec.* 5, 2, 2
defit *Eun.* 2, 2, 12 *Phor.* 1, 3, 10
defraudans *Phor.* 1, 1, 10
defraudet *Adel.* 2, 2, 39
defugiam *Eun.* 2, 2, 97
defunctum *Adel.* 3, 4, 63
defunctus *Eun. Prol.* 25
defugiam auctoritatem *Eun.* 2, 3, 97
defugier *Phor.* 5, 8, 32
degere *Adel.* 4, 1, 6
degeret *Phor.* 2, 2, 70
dehinc *And Prol* 22 | 1, 2, 19 *Eun Prol.* 14 | 2, 3, 4 | 3, 2, 33 *Adel. Prol.* 22
deliberatus *Phor.* 5, 7, 17
dejerare *Eun.* 2, 3, 37
dejerat *Hec.* 5, 2, 5
dein *And* 1, 1, 52 | 3, 2, 10 *Phor. Per.* 9 *Hec. Per.* 5
deinde *And.* 2, 6, 10 | 3, 2, 3 *Eun.* 3, 5, 45 *Heaut. Prol.* 3, 19 | 4, 8, 23 *Hec.* 1, 2, 68
delatam *Phor.* 1, 2, 100
delatum *Phor.* 5, 7, 65
delectamento *Heaut.* 5, 1, 79
delectatio *Heaut.* 5, 2, 34
delectet *Eun.* 4, 1, 11
deleo *Eun* 2, 3, 4
delibera *Adel.* 2, 1, 42
deliberandum *Phor.* 2, 3, 17
deliberet *Hec.* 3, 5, 58
delibutum *Phor.* 5, 6, 16
delictum *Adel.* 4, 5, 48
delinquunt *Hec.* 4, 9, 21
delirans *Adel.* 4, 7, 43
delirus *And.* 4, 5, 13 *Adel.* 5, 8, 13 *Phor.* 5, 3, 18
delitet *Phor.* 5, 4, 8
deludere *And.* 3, 4, 4
deludier *And.* 1, 2, 3 | ...
..... *Heaut.* 1, 1, 38 | 4, 4, 19 | 4, 7, 13 | 5, ... *Phor.* 4, 5, 3
Demea *Adel. Per.* 1, 10 | 2, 1, 55 | 1, 2, 20, 3?, 44, 55 | 3, 3, 19, 31, 68, 74 | 3, 4, 17, 21, 37, 47, 46, 55 | 4, 7, 36 | 5, 1, 8 | 5, 3, 20, 32, 45 | 5, 5, 1 | 5, 7, 19 | 5, 8, 1 | 5, 9, 1 | 4, 9, 21
Demeam *Adel.* 5, 6, 2
demens *And.* 3, 1, 11 *Heaut.* 2, 3, 16
dementia *Adel.* 3, 3, 36
dementiam *Adel.* 4, 7, 10
Demipho *Phor. Per.* 1 | 2, 2, 5, 6, 92 | 4, 3, 51 | 4, 5, 11 | 5, 3, 12 | 5, 7, 13, 33, 76 | 5, 8, 22, 23, 42
Demiphonem *Phor.* 5, 7, 5
demiror *Heaut.* 1, 5, 5 | 2, 3, 121 *Hec.* 2, 1, 14
demiſſis *Eun.* 2, 3, 23
demit *Eun.* 4, 1, 13
demonſtrarier *Phor.* 5, 5, 76
demonſtravit *Heaut.* 4, 4, 9
demoveas *Adel.* 2, 1, 16
dempſeris *Adel.* 5, 3, 33
dempſi *Adel.* 4, 7, 18
demulceam *Heaut.* 4, 5, 14
demum *And* 4, 1, 59 | 5, 3, 11 *Heaut.* 2, 3, 12 | 3, 1, 90 *Adel.* 2, 2, 25 | 2, 3, 2 | 5, 3, 19 | 5, 8, 15 *Hec.* 1, 2, 53
demus *And.* 3, 3, 28
Heaut. 3, 1, 6, 8 *Hec.* 5. 8, 27
denarrabo *Phor.* 5, 7, 51
denegando *And* 4, 1, 6
denegabat *And* 1, 5, 6
denegem *And* 4, 1, 4
denegâris *Heaut.* 3, 1, 78
deneget *And.* 1, 1, 121
dent *And. Prol.* 8
dentes *Adel* 2, 2, 36
dentur *Heaut* 5, 1, 21
denuo *Eun.* 4, 5, 2 | 5, 2, 60 *Heaut* 3, 2, 3 | 4, 4 *Phor.* 5, 6, 39 *Hec. Prol.* 38 | 5, 4, 19
Deo *Phor.* 1, 2, 24
deorum *Eun.* 2, 2, 47 *Adel.* 3, 5, 35
Deorum *And.* 5, 5, 3 *Heaut.* 4, 3, 14
Deos *And.* 3, 2, 7, 41 | 4, 1, 39 | 4, 2, 11 | 5, 1, 15 *Heaut.* 5, 1, 6 | 5, 4, 15 *Adel.* 2, 4, 11 | 3, 1, 11 | 3, 4, 45 | 4, 5, 59, 65, 70 *Phor.* 1, 5, 81 | 5, 1, 37 *Hec.* 3, 5, 26 | 5, 2, 6
depaciſci *Phor.* 1, 3, 14
deperiret *Eun. Per.* 8
deperit *Heaut.* 2, 2, 14
depexum *Heaut.* 5, 1, 78
depinxit *Phor.* 1, 5, 35
depravarier *Phor.* 4, 4, 16
deprehendit *Hec. Per.* 8
deportari *Phor.* 5, 7, 85
deputabo *Phor.* 1, 5, 21
deputare *Phor.* 1, 5, 16
deputas *Hec.* 4, 1, 9
deputat *Hec.* 3, 5, 27 | 5, 3, 1
deputem *Heaut.* 1, 1, 83
derepente *Hec.* 4, 1, 39
deridendum *Eun.* 5, 9, 57
deriſum *Eun.* 5, 2, 21
derides *Heaut.* 5, 1, 42 *Adel.* 5, 2, 66
derivem *Phor.* 2, 1, 9

des

[illegible] Eun. 1, 1, 13 | [illegible] Heaut. 2, 3, 81 | 3, [illegible] 1 | 4, 8, 14, 2[illegible] Hec. 3, 3, 38
[illegible] And. 3, 4, 2
[illegible] And. 1, 5, 56
[illegible] Heaut. [illegible] 1, 4 Adel. [illegible]
[illegible] 4, 2, 15
[illegible] 3, 4, 12
[illegible]enus Phor. 5, 1, 2[illegible]
deſertæ Heaut. 2, 4, 11
deſertum Eun. [illegible], 6
deſerturum And. 2, 3, 28 | 4, [illegible], 11
deſertus Adel. [illegible] 4, 19
deſeruit Heaut. 2, 3, 17
deſerunt Eun. 2, 2, 7
deſideres Eun. 1, 2, 113
deſiderio Heaut. 2, 3, 66 | 4, 5, 5
deſiderium Hec. 1, 2, 13
deſidero Heaut. 3, 1, 16 Hec. 3, 5, 38
deſignavit Adel. 1, 2, 7
deſinam Phor. 2, 2, 72
deſinant And. Prol. 22
deſinas Eun. 5, 2, 45 Adel. 4, 1, 23 Phor. 1, 2, 19 Hec. 5, 3, 12
deſinat Eun. Prol. 16
deſine And. 5, 6, 8 Eun. 2, 3, 54 Heaut. 5, 1, 6 Adel. 1, 2, 43 Phor. 1, 2, 1 | 2, 2, 30
deſinet And. 2, 6, 10 | 5, 1, 18
deſinit Heaut. 2, 3, 64
deſino Adel. 1, 2, 57 | 5, 3, 67
deſiſtat Phor. 4, 3, 29
deſiſte Hec. 1, 2, 30
deſit Heaut. 3, 3, 26 Phor. 1, 3, 18
deſtitit And. 4, 1, 36
deſpicatam Eun. 2, 2, 91
deſpoliare And. 4, 6, 21
deſpondeam Heaut. 4, 5, 30
deſpondebitur And. 5, 6, 16
deſpondeo Heaut. 4, 5, 3, 1
deſponderat And. Per. 4
deſponderis Heaut. 4, 8, 13
deſpondi And. 1, 1, 76 Adel. [illegible], 17
deſpondi[illegible] Heaut. 5, 7, 32
de[illegible] Adel. 4, 5, 36 Hec. 1, 2, 49
deſponſam Heaut. 4, 8, 25 | 5, 1, 18
de[illegible]to Heaut. 4, 2, 6
det And. 2, 3, 18 | 2, 5, 20 | 3, 4, 1 Eun. 1, 2, 48 | 5, 9, 48 Heaut. 3, 3, 4 Phor. 1, 2, 96 | 5, 2, 37
deteriorem And. 1, 2, 22
deteriores Heaut. 3, 1, 74
deterream Heaut. 1, 1, 27
deterreo Adel. 1, 2, 64
deterrendo Hec. Prol. 35
deterrere Phor. Prol. 3
deterrimum And. 5, 1, 16
deterruiſſem Hec. Prol. 27
detineo Eun. 2, 2, 49
detinuit Phor. 4, 1, 8
detraho Heaut. 4, 1, 38
detrahunt Heaut. 1, 1, 72
detraxiſſe Hec. 5, 3, 31
detractum Hec. 4, 1, 58
detraxit Eun. 4, 4, 39 Hec. Per. 3
detrimenti Hec. 2, 1, 37
detur And. 2, 1, 34, 55 Eun. 2, 3, 71 | 4, 3, 4
devincimini Heaut. 2, 4, 15
devinctum And. 3, 3, 29
devinctus Hec. 1, 2, 93
devinxit Heaut. 1, 2, 33
deveniſſe Heaut. 4, 5, 2
deverberâſſe Phor. 2, 2, 13
deverticulum Eun. 4, 2, 7
devia And. 3, 2, 11
devi[illegible] Phor. 1, 4, 3
devi[illegible] And. 3, 5, 5
Deum And. 1, 5, 29 Eun. 3, 5, 39 | 5, 4, 21 Adel. 4, 1, 19 Heaut. 1, 1, 9 Phor. 2, 3, 31 | 2, 2, 4 Hec. 2, 1, 1
dev[illegible]r Phor. 1, 5, 82
devortitur Heaut. Per. 4
Deus Eun. 5, 2, 36 Hec. 5, 4, 3
dextera And. 4, 4, 13
dexteram And. 4, 5, 12
dextram And. 1, 5, 55 Adel. 4, 2, 44
dextrum Eun. 4, 7, 5
dî And. 1, 4, 5 | 2, 2, 1 | 4, 1, 18, 41 | 4, 3, 1 | 4, 5, 5, 22 | 5, 4, 43 | 5, 6, 9 Eun. 2, 1, 1 | 2, 2, 1, 97 | 2, 3, 9 | 3, 1, 28, 41 | 3, 2, 21 | 4, 1, 1 | 4, 7, 20 | 5, 2, 43 | 5, 4, 2 | 5, 9, 27 Heaut. 1, 1, 109 | 2, 3, 13, 67 | 2, 4, 3 | 3, 1, 33, 54, 96, 98 | 4, 3, 8 | 4, 5, 1, 6 | 5, 1, 80 | 5, 4, 5 Adel. 3, 3, 27, 86 | 3, 4, 1 | 4, 5, 67 | 4, 7, 20, 31 | 5, 7, 19 | 5, 9, 71 Phor. 1, 2, 73 | 1, 3, 13 | 2, 2, 74 | 3, 2, 34 | 3, 3, 19 | 4, 3, 31 | 4, 4, 6 | 5, 1, 13, 30 | 5, 3, 25, 34 | 5, 6, 43 | 5, 7, 61, 83 | 5, 8, 16 Hec. 1, 2, 21, 27, 31, 59 | 2, 1, 9 | 10, 36 | 2, 2, 16 | 3, 2, 19 | 3, 4, 27 | 3, 5, 19 | 4, 2, 3 | 4, 4, 20 | 5, 4, 24
Dianæ Adel. 4, 2, 43
dic And. 1, 1, 18, 58 | 2, 1, 23, 24 | 2, 3, 9, 20 | 4, 1, 42 | 4, 5, 15, 24, 25 | 5, 3, 2 | 5, 4, 29 Eun. 1, 2, 20 | 4, 4, 39, 56 | 4, 6, 28 | 5, 2, 11 | 5, 6, 8 Heaut. 2, 3, 69, 102, 108 | 3, 1, 86 | 4, 4, 12 | 4, 5, 18, 22, 120 | 4, 8, 22 | 5, 1, 11 Adel. 4, 2, 33 | 4, 3, 30 | 4, 5, 9 | 4, 7, 8 Phor. 2, 3, 7, 8, 12, 16 | 4, 3, 38 | 4, 4, 31 | 5, 1, 21 | 5, 8, 59 Hec. 1, 2, 9, 28 | 3, 2, 21 | 3, 5, 16 | 4, 4, 7 | 5, 3, 5, 11, 21 | 5, 4, 24, 25
dicam And. 1, 5, 17 | 2, 1, 23 | 2, 2, 18 | 2, 3, 1, 10, 26 | 3, 3, 22 | 3, 4, 6, 15, 20 | 3, 5, 6, 9 | 4, 2, 25 Eun. 2, 3, 77 | 3, 2, 43 | 3, 4, 5 | 5, 1, 6 | 5, 4, 29, 46 Heaut. Prol. 3 | 1, 1, 25 | 2, 3, 76, 99 | 3, 1, 94 | 3, 3, 27, 47 | 4, 3, 20, 23 | 4, 6, 14 | 4, 8, 28 | 5, 1, 64 | 5, 2, 33 | 5, 4, 10 Adel. 2, 3, 4 | 3, 3, 21 | 4, 1, 12, 15 | 4, 4, 16 | 4, 5, 12 | 4, 7, 1 | 5, 8, 23 | 5, 9, 28 Phor. 1, 2, 74, 77 | 2, 1, 15 | 3, 2, 2, 3 | 3, 3, 33 | 4, 3, 55 | 5, 5, 10 | 5, 8, 62 Hec. 1, 2, 38 | 3, 4, 20, 22, 36 | 3, 5, 2 | 5, 1, 5 | 5, 1, 18 | 5, 3, 13
dicant And. 5, 3, 27
dicas And. 1, 7, 34 | 3, 2, 22, 29 | 4, 1, 28 Eun. 2, 3, 62 | 4, 6, 31 | 5, 9, 34 Adel. 2, 1, 6 | 3, 2, 51 | 4, 3, 8 Phor. 4, 3, 63 Hec. 1, 2, 4, 79
dicat And. 4, 1, 16 | 5, 3, 6, 24 Eun. Prol. 15 | 3, 3, 23 | 4, 4, 37, 43 Heaut. 3, 2, 30 Phor. Prol. 12 | 2, 3, 4 | 4, 4, 53 Hec. 4, 1, 43 | 4, 2, 15 | 5, 3, 29
dicebam Heaut. 4, 5, 33
dicebant And. 1, 1, 60
dicebas Eun. 2, 3, 78
dicebat Eun. 1, 2, 32 | 4, 4, 33
dicenda Eun. 2, 3, 36
dicendo Heaut. 4, 3, 33

dicendum *And.* 2, 6, 23 *Adel.* 4, 5, 30
dicens *Heaut.* 3, 1, 49
dicent *Phor.* 1, 5, 4 *Hec.* 3, 1, 52
dicere *And. Prol.* 16 | 1, 1, 70 | 2, 5, 23 | 2, 2, 6 | 5, 1, 22 | 5, 2, 17 | 5, 4, 17 | *Eun. Prol.* 10 | 3, 2, 51 | 4, 3, 17 | 4, 5, 10 | 5, 4, 19 *Heaut.* 2, 1, 16 | 3, 1, 81 | 4, 1, 13, 20 | 5, 4, 19 *Adel.* 1, 2, 60 | 2, 1, 32 | 4, 5, 41, 56 | 5, 3, 36 | 5, 4, 24 *Phor.* 2, 2, 30, 77 *Hec.* 1, 2, 43 | 4, 4, 90
dicerem *And.* 4, 1, 36 | *Heaut. Prol.* 9 *Adel.* 4, 4, 15 | 4, 5, 42 *Phor.* 2, 2, 50 | 4, 2, 2
diceres *Eun.* 4, 2, 95 *Phor.* 1, 2, 55 | 5, 5, 8
diceret *And.* 1, 1, 3, *Phor Prol.* 15 | 2, 2, 34 *Hec.* 4, 1, 35
dices *And.* 2, 4, 8 | 5, 3, 22 *Eun.* 5, 5, 19 *Heaut.* 1, 1, 20 *Adel* 2, 2, 43 | 3, 1, 11 *Phor.* 2, 1, 20 | 3, 7, 8 | 4, 3, 22 *Hec.* 1, 2, 33
dicet *Eun.* 3, 1, 70 *Heaut. Prol.* 33 | 4, 5, 24 *Adel.* 3, 3, 9 *Phor.* 1, 5, 5 | 4, 4, 3
dicetur *Heaut.* 1, 1, 36 | 2, 3, 93
dici *And.* 2, , 15 | 5, 3, 3 *Eun.* 1, 2, 97 *Heaut.* 1, 1, 54 | 3, 1, 13 | 3, 2, 9 *Phor.* 2, 2, 55 | 5, 2, 2 | 5, 6, 15 | *Hec.* 1, 2, 15 | 2, 1, 12 | 3, 4, 2
dicimus *Heaut.* 2, 3, 63
dicis *And.* 2, 2, 26 | 4, 5, 15 *Eun.* 2, 1, 16 | 2, 2, 44 | 2, 3, 7 | 3, 5, 59, 64 *Heaut.* 5, 1, 15 | 5, 2, 40 *Adel.* 3, 4, 32 | 4, 3, 18 *Phor.* 2, 2, 49 | 4, 4, 17 | 5, 8, 13 | 62 *Hec.* 1, 2, 65 | 2, 2, 22 | 5, 1, 10
dicit *And.* 3, 1, 4, *Eun.* 2, 3, 47, 50 *Heaut.* 2, 3, 56, 78 | 3, 3, 27 *Adel.* 1, 1, 5 | 1, 2, 61 *Phor.* 3, 3, 12 *Hec.* 5, 3, 31
dicito *And.* 1, 2, 26 *Heaut.* 4, 8, 25 *Hec.* 1, 2, 1
dico *And.* 1, 2, 33 | 4, 5, 23 | 5, 4, 20 *Eun.* 1, 2, 89 | 2, 2, 86 | 2, 3, 43 | 3, 1, 33 | 3, 3, 12, 26 | 4, 7, 35 | 5, 4, 40 *Heaut.* 3, 2, 18, 20, 43 | 3, 3, 21 | 4, 1, 38 | 4, 5, 18 | 5, 1, 65 *Adel.* 1, 2, 17 | 3, 3, 39 *Phor.* 1, 2, 12 | 1, 5, 42 | 2, 2, 41 | 3, 1, 15 | 5, 2, 10 | 5, 3, 19 | 5, 8, 11 *Hec.* 2, 1, 35 | 3, 5, 63 | 4, 1, 8 | 4, 4, 100
dicta *And.* 1, 5, 48 *Eun.* 1, 2, 66, 77 *Heaut.* 2, 1, 11 | 2, 3, 29 | 5, 1, 4 | 5, 4, 12
dictatam *Eun. Per.* 1
dictio *Phor.* 1, 5, 63
dictis *And.* 4, 1, 20 *Eun.* 5, 4, 19 *Heaut.* 5, 1, 76 *Phor.* 1, 4, 36 | 3, 2, 15 | 5, 1, 16 | 5, 7, 81 *Hec.* 4, 1, 49
dictitat *Heaut. Prol.* 22 *Phor. Prol.* 4
dictor *Phor.* 1, 5, 70 | 5, 8, 14
dictu *And.* 4, 6, 14 *Heaut.* 5, 1, 68 *Adel.* 2, 4, 11
dictum *And.* 1, 1, 2 | 2, 3, 7 | 4, 6, 1 *Eun. Prol.* 4, 6, 41 | 2, 2, 57 | 3, 1, 38, 40 | 3, 2, 45 | 3, 4, 4 | 5, 8, 36 *Heaut. Prol.* 30 | 4, 5, 12 | 4, 8, 8 | 5, 1, 8, 32 *Adel.* 5, 3, 10 | 5, 8, 32 *Phor.* 2, 2, 40 | 5, 3, 21 | 5, 7, 58
dictura *Eun.* 5, 1, 3
dicturam *And.* 4, 5, 12
dicturum *And.* 2, 3, 13
dicturus *Eun.* 4, 4, 29 *Heaut. Prol.* 15
dictus *Heaut.* 5, 4, 2
dictus eſt *And.* 1, 1, 75
dicundi *Phor. Prol.* 22
dicundum *Phor.* 4, 1, 14
dicunt *Eun.* 2, 2, 20 | 5, 4, 24 *Heaut.* 4, 5, 43 *Adel. Prol.* 15 | 1, 1, 3
dicuntur *Heaut.* 1, 2, 18
didicerim *Heaut. Prol.* 10
didici *Hec. Prol.* 14
dieculam *And.* 4, 2, 27
dierum *Heaut.* 5, 1, 36
diei *Eun.* 4, 7, 31 *Heaut.* 1, 1, 116 | 1, 2, 37
diem *And.* 1, 5, 33 | 5, 4, 54 *Eun.* 3, 4, 2 | 5, 7, 19 | 5, 9, 17 *Heaut.* 3, 1, 13 *Adel.* 2, 4, 23 | 3, 1, 16 | 3, 2, 34 | 3, 3, 30 | 4, 1, 5 | 4, 2, 32 | 5, 3, 68 | 5, 7, 2 *Phor.* 1, 5, 74 | 5, 2, 16 | 5, 6, 2 *Hec.* 4, 4, 19 | 5, 3, 2, 17 | 5, 4, 23, 40
dies *And.* 1, 1, 76 | 1, 2, 18 | 2, 1, 13 28 | 4, 1, 52 | 4, 2, 22 *Eun.* 1, 2, 17, 107, 113 | 3, 5, 12 | 5, 7, 24 *Heaut.* 4, 5, 4 *Phor.* 1, 1, 14 | 1, 3, 7 | 3, 2, 38 | 5, 5, 4 *Hec.* 1, 2, 102, 110 | 3, 4, 7 | 4, 2, 16
differat *And.* 2, 4, 5
differor *And.* 3, 4, 40
difficile *And.* 1, 3, 6 *Eun.* 2, 1, 3 | 5, 3, 26
difficilem *Heaut.* 3, 2, 24 | 5, 1, 60
difficil'eſt *And.* 2, 3, 7 *Heaut.* 4, 2, 8
difficillimum *Eun.* 5, 4, 4
difficilis *Heaut.* 4, 6, 1
difficultas *Hec.* 4, 4, 45
diffluit *Heaut.* 5, 1, 73
digito *Eun.* 4, 6, 2 *Heaut.* 4, 1, 37 *Hec.* 4, 1, 59 | 5, 3, 32
digitulo *Eun.* 2, 2, 53
digna *And.* 1, 4, 3 *Eun.* 2, 3, 19 | 5, 1, 26
dignæ *Hec* 2, 3, 2
dignam *Heaut.* 4, 3, 9 | 4, 4, 19
dignas *Phor.* 2, 2, 39
dignitas *Heaut.* 3, 3, 5
dignius *Eun.* 5, 7, 22
dignos *Adel.* 5, 7, 21
dignum *And.* 4, 1, 41 *Eun.* 5, 2, 25 *Heaut.* 1, 1, 55, 56, 83 | 3, 2, 19 *Adel.* 2, 2, 29 *Phor.* 2, 2, 6, 55, 83, 91 | 5, 3, 4 *Hec.* 2, 1, 12, 15 | 5, 2, 16
dignus *And.* 5, 4, 37 *Eun.* 5, 9, 54 *Heaut.* 4, 6, 9 *Adel.* 4, 2, 48 *Phor.* 3, 2, 34
digreſſus *Phor.* 4, 5, 10
dijudica *Heaut.* 5, 2, 33
dijudicare *Heaut.* 2, 2, 8
dilapidat *Phor.* 5, 7, 4
dilexi *And.* 1, 5, 53
diligam *Eun.* 1, 2, 16
diligenter *Eun.* 2, 1, 1, 2, 3, 45 | 3, 2, 47, 52 *Phor.* 5, 6, 14 *Hec.* 2, 2, 15 21
diligentiam *Hec.* 2, 2, 21
diligere *Phor.* 5, 6, 14
diligunt *And.* 5, 6, 9 *Adel.* 5, 4, 19
dilucidè *Phor.* 2, 2, 52
dimidium *Adel.* 3, 3, 16 *Phor.* 4, 2, 4
diminuam *Eun.* 4, 7, 33
diminuetur *Adel.* 4, 2, 32
dimitto *Eun.* 4, 7, 44
dinumeret *Adel.* 5, 7, 17
Dionyſii *Heaut.* 1, 1, 10 | 4, 4, 11
Diphili *Adel. Prol.* 6
dirue *Adel.* 5, 7, 18
dirui *Adel.* 5, 7, 10
Diis *And.* 4, 5, 31 | 5, 3, 10 *Adel.* 1, 2, 41, 58 | 3, 4, 30 | 5, 1, 8 *Phor.* 4, 2, 6 | 5, 6, 14 | 5, 7, 1 *Hec.* 3, 2, 11 | 4, 4, 31
diſce *Heaut.* 5, 2, 18 *Adel.* 1, 1, 45

diſcebat

…ſcebat Phor. 1, 2, 38
…iſcedet Hec. 5, 2, 15
…iſcedi Phor. 5, 2, 8
…iſcedi Adel. 1, 2, 40
…iſcedo And. 1, 1, 121 Phor. 5, 8, 58
…iſcere Eun. 2, 2, 31 Hec. Prol. 56
…iſcerem Hec. Prol. 8
…iſceret Adel. 3, 3, 59
…iſceſſio And. 3, 3, 36
…iſcet Adel. 4, 7, 33
…iſcidio Hec. 5, 2, 16
…iſcidit Eun. 4, 3, 4 Adel. 4, 2, 20
…iſcidium Hec. 3, 5, 26
…iſciplina Heaut. 2, 3, 59
…iſciplinam Eun. 2, 2, 32
…ſciplinæ Adel. 5, 1, 5
…iſcipuli And. 3, 1, 19
…iſco Phor. 3, 1, 155
…iſcordare And. 3, 3, 43
diſcordiam Hec. 4, 4, 71
diſcrucior Adel. 4, 4, 1
diſcum Eun. 3, 5, 60
diſertum Eun. 5, 7, 10
disjunxit Hec. 1, 2, 86
diſpergam Adel. 5, 2, 7
diſpendio Eun. 5, 4, 7 Hec. 5, 2, 29
diſpergat Adel. 3, 2, 19
diſperiî Heaut. 3, 4, 24 | 5, 2, 17 Adel. 3, 3, 1
diſpiciam And. 3, 5, 16
diſplicebit Heaut. 5, 2, 19
diſpliceo Heaut. 5, 4 20
diſpudet Eun. 5, 1, 16
diſputant And. Prol. 15
diſrumpor Adel. 3, 3 15
diſſidium And. 4, 2, 14
diſſimili And. Prol. 11, 12 | 1, 1, 16
diſſimilis Adel. 5, 3, 39
diſſimulare Hec. 4, 1, 37
diſſimulas Hec. 4, 2, 2
diſſimulat Phor. 2, 2, 82
diſſimulatum And. 1, 1 105
diſſolverem Phor. 4, 3, 50
diſſolvi Heaut. 3, 1, 102
diſtædet Phor. 5, 8, 22
diſtorſit Eun. 4, 4, 3
diſtrahar Phor. 1, 4, 24
diſtrahi Phor. 3, 2, 33
diſtraxit Hec. 3, 5, 42
diſtributum Adel. 3, 3, 17
diſtulerunt Heaut. Prol 16
diſturbandas And. 1, 2, 11
dites Adel. 3, 4, 57
ditem Heaut. 3, 3, 48 Phor. 4, 3, 48
ditis Adel. 4, 2, 42
diu Eun. 2, 3, 4 | 3, 3, 12 | 5, 9, 55 Heaut. 3, 4, 22 Adel, 4, 4, 12 | 5, 8, 8 Hec. 3, 1, 25 | 4, 4, 23
diverſæ And. 1, 5, 25
dividuum Adel. 2, 2, 33
divinam Eun. 3, 3, 2 Hec. 1, 2, 109
divinat Hec. 4, 4, 74
diviſa And. 3, 1, 18
diviti Phor. 1, 5, 46
divitiis Heaut. 3, 2, 16
divitias And. 4, 6, 2 Heaut. 1, 2, 19
divitioribus Phor. 1, 1, 8
divinæmanſiones Phor. 5, 8, 23
diutius Heaut, 1, 1, 50 | 3, 1, 15 | 4, 7, 6 Phor. 1, 4, 4 | 4, 1, 30 Hec. 1, 2, 73 | 4, 1, 60
divum Adel. 4, 7, 28
dixeram Heaut. 3, 1, 94 Phor, 4, 2, 4
dixeras Phor. 4, 3, 8
dixêre Adel. 1, 2, 13
dixeris Eun. 5, 6, 25 Adel. 3, 4, 12 Phor. 4, 5, 32 | 1, 2, 4
dixerit Heaut. 4, 1, 8 Hec. 3, 5, 25
dixêre Eun. 5, 9, 37 Heaut. 4, 4, 4 Adel. 2, 1, 49 Phor. 4, 3, 76
dixerunt Hec. 3, 1, 41
dixi And. 1, 1, 103 | 2, 5, 7 | 3, 4, 20 | 3, 5, 15 | 4, 1, 21 | 4, 5, 49 Eun. 3, 1, 31, | 5, 7, 11 | 5, 9, 63 Heaut. 1, 1, 35 | 42 | 3, 1, 23 | 4, 1, 3 | 4, 5, 43 | 4, 7, 2 | 5, 1, 11 | 5, 5, 4 Adel. 1, 2, 3 | 4 5, 1, 12 Phor. 2, 2, 92 | 2, 3, 12 | 3, 3, 4 | 4, 3, 40 | 5, 1, 18 | 5, 7, 12 Hec. 3, 3, 42 | 3, 5, 47 | 4, 3, 6, | 4, 4, 65 100 | 5, 1, 19 | 5, 4, 30
dixiſſe Heaut. 5, 5, 69 Phor. 2, 3, 13 | 5, 7, 60 Hec. 3, 5, 1 | 5, 4, 5
dixiſti Eun. 5, 7, 16
dixit And. 2, 5, 10 | 3, 2, 33, 44 Eun. 4, 5, 9 Heaut. 3, 1, 27 Adel. 1, 2, 71 Phor. 3, 2, 47 | 5, 3, 22 | 5, 4, 8, | 5, 5, 10 Hec. 4, 4, 55
dixit And. 3, 1, 1 | 3, 2, 37 | 3, 4, 14 | 3, 5, 15 | 5, 2, 11 Eun. 1, 2, 85, 87 | 2, 3, 82 | 3, 1, 60 | 3, 2, 44 | 4, 7, 26 Heaut. 2, 3, 100 | 4, 7, 2, Adel. 3, 3, 69 | 4, 3, 8, 13 | 5, 3, 1, 5, 8, 30 Phor. 1, 5, 72 | 2, 2, 43 Hec. 3, 1, 42 | 3, 5, 1 | 4, 4, 49 | 5, 4, 25
do And. 1, 1, 130 | 1, 5, 60 Eun. 4, 7, 22 Heaut. 4, 1, 37 | 4, 3, 31 | 4, 5, 31 Adel. 1, 1, 26 Phor. 3, 2, 7 | 4, 3, 64 Hec. 1, 2, 39 | 3, 3, 36
docere Eun. 1, 2, 30
docet Heaut. 4, 1, 35
docte Hec. 2, 1, 6
doctior Eun. 4, 7, 21
doctum And. 1, 5, 39
docui Adel. 5, 9, 9
doleam Heaut. 5, 1, 61
doleant Phor. 5, 8, 64
doleat Eun. 3, 1, 58
doleret Eun. 1, 2, 13
dolet Eun. 1, 2, 13 | 3, 1, 40 Adel. 2, 4, 8 | 3, 4, 5, | 4, 5, 48 Phor. 1, 3, 10
doli And. 1, 1, 133
dolia Heaut. 3, 1, 51
dolis And. 3, 2, 13, 23 | 3, 3, 26 | 3, 4, 4
dolo Eun. 3, 3, 19 Adel. 3, 1, 2 | 3, 3, 21
dolor Hec. 3, 2, 21
dolor And. 5, 1, 12 Adel. 4, 3, 11
dolores Hec. 3, 2, 4
doloribus Adel. 3, 4, 40
doluit And. 1, 2, 9
domi And. 3, 2, 34 | 3, 4, 19 | 4, 2, 31 Eun. 1, 3, 72 | 3, 2, 46, 53 | 3, 4, 7 | 3, 5, 20 | 4, 3, 6 | 4, 4, 6 | 4, 6, 9 | 4, 7, 45 | 5, 2, 2, 57 | 5, 3, 8 | 5, 4, 16 Heaut. 1, 1, 78, 118, 119 | 1, 2, 12 | 3, 1, 21 | 3, 2, 29 | 4, 8, 31 Adel. 2, 3, 7 | 3, 3, 35, 59 | 3, 4, 49 | 4, 2, 17, 28 | 4, 5, 39 | 4, 6, 5 Phor. 3, 1, 4 | 5, 7, 5 Hec. 1, 2, 87 | 2, 1, 21 | 2, 2, 15 | 4, 4, 56
domina Heaut, 4, 1, 15
dominam Heaut. 2, 3, 57
Domine Eun. 3, 5, 60
Domini Eun. 3, 2, 33, 44 | 3, 5, 52 Adel. 4, 2, 16
Dominum Adel. 1, 2, 9
Dominus Adel. 1, 1, 5 Phor. 5, 1, 26
domi'ſt Phor. 3, 2, 19, 21
domo Eun. 3, 5, 65 4, 3, 18 | 4, 6, 14 | 5, 4, 38 Adel. 2, 1, 44 | 4, 2, 29 Phor. 2, 2, 93 | 4, 1, 20
domum And. 1, 5, 20 | 3, 4, 15 | 5, 5, 14. Eun. 1, 2, 125 | 2, 2, 89 | 2, 3, 69, 71 | 4, 3, 19 | 4, 7, 10 | 5, 8, 12 Heaut. 1, 1, 16 | 2, 3, 99 | 2, 4, 22 | 4, 4, 19 | 4, 5, 60 65 | 5, 7, 5, 11.

5, 11, 14 *Phor.* 1, 2, 40 | 1. 4, 17 | 1, 5, 65 | 2, 1, 20 | 2, 3, 15 | 3, 3, 30 | 4, 4, 12 | 5, 2, 17 | 5, 4, 7 | 5, 6, 19 *Hec.* 1, 2, 60, 71 | 2, 1, 24 | 2, 2, 20 | 2, 3, 7 | 3, 1, 3 | 3, 2, 25 | 3, 4, 20 | 4, 3, 8 | 5, 3, 25
domus *And.* 5, 3, 20 *Eun.* 5, 9, 8, 28 *Adel.* 4, 7, 42
dona *Eun. Per.* 3
donat *Eun.* 1, 2, 83 | 3, 2, 11, 15
donax *Eun.* 4, 7, 4
donec *And.* 4, 1, 37 *Adel.* 4, 6, 6 *Phor.* 2, 2, 73 | 4, 1, 24 *Hec.* 1, 2, 15
donem *Hec* 5, 4, 9
donis *Eun.* 4, 3, 8
dono *Eun. Per.* 8 | 1, 2, 29, 55 | 2, 1, 23 | 2, 3, 53, 60, 63 | 3, 1, 3 | 3, 5, 16 | 4, 3, 2 | 4, 6, 10 | 5, 5, 9 | 5, 6, 13 *Heaut.* 5, 5, 6
donum *Eun.* 2, 3, 61 | 5, 9, 27
Dorax *Eun.* 4, 7, 2
Dore *Eun.* 3, 2, 19 | 3, 5, 46 | 5, 2, 11
Dorias *Eun.* 3, 3, 32 | 4, 4, 52
Dorio *Phor.* 1, 2, 102 | 3, 2, 1, 30, 41
dormias *Heaut.* 2, 3, 101
dormienti *Adel.* 4, 5, 59
dormiet *Eun.* 2, 3, 74
dormis *Phor.* 5, 8, 18
dormiunt *Heaut.* 4, 4, 8
Dorum *Eun.* 4, 4, 56
dos *And.* 5, 4, 48 *Heaut.* 5, 1, 66 *Phor.* 5, 7, 33
dotati *Phor.* 5, 7, 47
dotat *Adel.* 1, 2, 87
dote *And.* 1, 1, 74 *Adel.* 4, 7, 41 *Phor.* 5, 1, 30
dotem *Phor.* 1, 5, 67 | 2, 2, 63 | 4, 3, 42, 71 | 4, 4, 12 *Hec.* 5, 5, 52
doti *Heaut.* 5, 1, 69
dotis *Heaut.* 5, 1, 65 | 5, 5, 4 *Phor.* 4, 5, 11 | 5, 7, 36
drachmarum *Heaut.* 3, 3, 40
drachmis *And.* 2, 6, 20
Dromo *And.* 5, 2, 19, 29 *Heaut.* 2, 3, 8, 34 | 4, 4, 21, 26 *Adel.* 3, 3, 32
Dromonem *Heaut.* 2, 2, 12 | 5, 1, 19
duarum *Heaut.* 2, 3, 85
duas *Phor.* 5, 1, 27 | 5, 8, 52
dubia *Phor.* 5, 1, 27 | 5, 1, 28
dubiam *Hec. Prol.* 16
dubio *And.* 2, 2, 10 | 1, 5, 3 *Eun.* 5, 9, 14
dubitas *Eun.* 5, 9, 13 *Heaut.* 3, 1, 13 *Adel.* 4, 5, 57
dubitet *And.* 2, 4, 2
dubites *Phor.* 2, 1, 29
dubium *And.* 1, 2, 1 | 2, 3, 25 | 3, 2, 49 | *Eun.* 1, 2, 49 | 5, 1, 27 *Heaut.* 3, 3, 46 | 5, 2, 38 *Adel.* 2, 2, 35 | 3, 2, 41 | 5, 9, 19 *Hec.* 3, 1, 42
dubiumne est *And.* 2, 3, 17 *Phor.* 5, 2, 9
duc *And.* 4, 6, 22 *Eun.* 2, 2, 5 | 2, 3, 34 *Heaut.* 3, 1, 2 | *Adel.* 3, 4, 61 *Phor.* 1, 2, 52 | 4, 5, 6
ducam *And.* 2, 3, 14 | 4, 2, 29 | 5, 6, 7 *Eun.* 2, 3, 72, 79 *Adel.* 5, 8, 16 *Phor.* 5, 7, 12
ducas *And.* 1, 27 | 2, 2, 12 | 2, 3, 14 | 2, 5, 7 *Heaut.* 5, 5, 13 *Phor.* 3, 2, 15
ducat *Heaut.* 5, 2, 46 *Phor.* 4, 3, 57, 66, 73 | 5, 2, 8 *Hec.* 1, 2, 4
ducebat *Phor.* 1, 5, 68
ducenda *And.* 5, 1, 19 *Heaut.* 5, 5, 20 *Adel.* 4, 7, 11 *Phor.* 4, 4, 9
ducendum *Phor.* 2, 2, 76
ducent *Phor.* 2, 1, 20
ducere *And.* 1, 1, 128 | 2, 2, 35 | 2, 3, 5 | 2, 4, 8 | 3, 5, 7 | 4, 1, 20 | 5, 3, 27 *Adel.* 1, 2, 71 | 3, 2, 36 | 5, 8, 10, 11 *Phor.* 1, 2, 76, 67, 76 | 4, 3, 46 | 5, 7, 23
ducerem *Hec.* 4, 1, 40
duceres *And.* 4, 1, 50 *Phor.* 5, 7, 39 *Hec.* 4, 4, 64
duceret *Hec.* 4, 4, 66
duces *Adel.* 4, 5, 62
ducet *And.* 4, 5, 42 *Phor.* 4, 4, 13
duci *And.* 1, 2, 9 *Adel. Prol.* 5, 5, 7, 23
ducimus *Phor.* 5, 3, 15
ducis *And.* 2, 1, 21 *Eun.* 2, 2, 21 *Heaut.* 2, 3, 72 *Adel.* 1, 2, 25
ducit *Eun.* 2, 1, 23 *Adel. Per.* 11 *Prol.* 12 *Hec. Per.* 1
ducito *Eun.* 4, 6, 30
duco *Heaut.* 4, 7, 8 *Hec.* 3, 2, 8
ductans *Adel.* 4, 7, 24
ductes *Phor.* 3, 2, 15
ducturam *Phor.* 2, 3, 27
ducturum *And* 2, 3, 9 | 2, 4, 2 | 4, 1, 35 *Adel.* 5, 3, 26 *Hec.* 1, 1, 5
ducunt *Heaut.* 2, 3, 5
dudum *And.* 3, 4, 3, 12 | 5, 1, 5 | 4, 1, 29 | 5, 4, 46 *Eun.* 3, 1, 57 | 4, 4, 16 | 4, 5, 5 | 4, 6, 5 *Heaut.* 1, 1, 113 | 2, 2, 1 | 3, 3, 34 | 3, 4, 29 | 4, 3, 12, 38 | 5, 1, 9 | 5, 2, 30, 34 *Adel.* 4, 1, 1 | 4, 7, 2 | 5, 8, 30 *Phor* 2, 1, 19 | 3, 1, 7 | 3, 2, 4 | 5, 3, 31 | 5, 5, 10 | 5, 7, 21 *Hec.* 3, 5, 1 | 5, 4, 26, 100
duum *And.* 4, 1, 41 *Phor.* 3, 2, 34 | 5, 7, 16, 83
dulcit *Heaut.* 2, 1, 5
duit *Phor.* 4, 5, 1
duo *Heaut.* 4, 7, 10 | 5, 1, 67 *Adel.* 1, 1, 22 | 5, 3, 23, 37 *Phor.* 4, 2, 12
duobus *Hec.* 3, 3, 33
duos *Adel Per.* 1
duplex *Heaut. Prol.* 6
duplici *Phor.* 4, 2, 13
durum *Adel.* 3, 4, 5 *Phor.* 1, 2, 25
durare *Adel.* 4, 2, 15
duras *Eun.* 1, 3, 60
durior *And.* 1, 1, 10, 47 | 4, ...
durius *Heaut.* 3, 1, 26
durum *Heaut.* 5, 2, 4
dur… *Heaut.* 4, 1, 52 *Adel. Per.* 4 *Phor.* 3, 2, 12
durum *Eun.* 4, 7, 36 *Heaut.* 1, 2, 29 *Phor.* 1, 5, 8
durus *Heaut.* 3, 1, 30 *Adel.* 1, 1, 39
duxerat *Hec.* 1, 2, 67
duxere *Hec.* 2, 1, 41
duxerit *And.* 2, 1, 16
duxero *Eun.* 5, 2, 49
duxi *Adel.* 5, 4, 13 *Hec.* 3, 1, 14
duxisse *Phor.* 1, 1, 5
duxisset *Hec.* 1, 2, 71
duxisti *Hec* 4, 4, 65
duxit *Adel.* 1, 1, 21 | 4, 5, 38 *Hec.* 1, 1, 6 | 2, 1, 7 | 5, 1, 26 *Phor.* 1, 2, 86 | 1, 5, 11 | 5, 8, 16

E.

EA gratia *And.* 2, 6, 21 | 3, 4, 8
eâ re *And.* 2, 3, 11
ea via *Heaut.* 4, 8, 9
eadem *And.* 3, 3, 46 | 3, 4, 20 | 5, 4, 28 *Eun.* 2, 2, 10 *Heaut.* 1, 1, 87 | 2, 3, 24, 88, 127 | 3, 2, 39 | 5, 3, 7 *Adel.* 1, 2, 43 | 4, 3, 8 | 4, 7, 33 *Phor.* 2, 2, 57, 59 | 3, 2, 2 | 4, 5, 4 | 5, 7, 7, 20 *Hec.* 1, 1, 16 | 2, 1, 2, | 3, 1, 29 | 4, 4, 29 | 4, 5, 21, 37
eamus *And.* 1, 1, 144 | 3, 3, 24 *Eun.* 2, 2, 87 | 2, 3, 83 | 3, 2, 59 | 3, 5, 64, 65 *Heaut.* 3, 1, 29 *Adel.* 2, 4, 14 | 4, 3, 10 *Phor.* 1, 2, 52, 53 | 3, 3, 29 | 5, 3, 26 | 5, 7, 88 | 5, 8, 65
eandem *Heaut.* 3, 1, 33 *Adel.* 5, 3, 26 *Phor.* 3, 2, 10 *Hec.* 1, 1, 14 | 4, 4, 69

eaidem

e[illegible]m Eun. Prol. 7, Hec. 5, 2, 25
ea'ſt And. 5, 4, 4: Eun. 4, 4, 41 | [illegible] Adel. [illegible], 2, 23 Phor. 5, 1, 11
eat He[illegible] 3, [illegible], 52
eatu[illegible] H[illegible] [illegible], 4, 21
eb hem Heaut. 2, 3, 14
ebem [illegible], 3
ecaſtor Hec. 4, [illegible] | 5, 1, 15 | [illegible], 37 | [illegible] 4, 20
ecca Eun. 1, 1, 34
eccam Eun. 4, 5, 12 | 4, 7, 18 Hec. 4, 1, 8 | 5, [illegible], 14
ecce Eun. 2, 3, 5 | 5, 4, [illegible] And. 1, 2, 73 | 4, 7, 4 | 5, 1, 5 | 5, 9, 38 Phor. 1, [illegible], 34 Hec. 3, 5, 53
eccere Phor. 2, 1, 5
eccum And. 3, 2, 51 | 3, 3, 43 | 3, 4, 26 | 5, 5, 1 Eun. 2, 3, 13 | 3, 1, 5 | 4, 7, 6 | 5, 3, 9 | 5, 7, 5 Heaut. 2, 2, 12 | 4, 1, 9 | [illegible], 7, 1 bis | 5, 2, 7 Adel. 3, 3, 7 | 4, 2, 14 | 4, 7, 2 | 5, 3, 6 | 5, 6, 2 Phor. 2, 3, 24 | 3, 1, 20 | 4, 2, 10 Hec. 2, 2, 4 | 3, 2, 17 | 3, 4, 35
ecfero v. effero
ecferri v. efferri
ecquem Hec. 5, 3, 6
ecquid And. 5, 2, 30 Eun. 2, 2, 3, 48 Heaut. 3, 3, 34 Phor. 5, 3, 15
ecquis Eun. 3, 3, 24 | 5, 9, 1
edacem Eun. Prol. 38 Phor. 2, 12, 1
edax Paraſitus Heaut. Prol. 38
edent Eun. 5, 7, 21
edepol Eun. 5, 1, 1 | 5, 3, 7 | 5, 2, 28 Heaut. 2, 4, 1 Adel. 3, 1, 2 | 5, 2, 8 | 5, 9, 2, 4 Phor. 5, 1, 8 Hec. 1, 2, 8, 13, 85 | 2, 3, 1 | 3, 5, 49 | 4, 1, 5, 53 | 4, 4, 1 | 5, 1, 6 | 5, 2, 20 | 5, 3, 1
edicam Hec. 4, 1, 50
edicit Eun. 3, 5, 30
edico Eun. 4, 7, 26 | 5, 4, 40 | 5, 8, 33
edictum Heaut. 4, 1, 10
edis And. 4, 5, 24
edixin' And. 3, 2, 15
educ[illegible] Phor. 3, 3, 7
educ[illegible] Phor. 5, 2, 17
edu[illegible] iſtam Adel. 5, 2, 11
educare Eun. 1, 2, 37
educat Phor. [illegible], 7, 50
educ[illegible] Adel. 3, 4, 49
eductam Heaut. 2, 1, 14
eductos And. 5, 4, 8 Adel. 5, 4, 21
eductum And. 1, 5, 29
eduxi Adel. 1, 1, 23 Hec. 3, 3, 4
eduxit Eun. 1, 2, 76
effeceris Eun. 5, 8, 26
effecero Heaut. 3, 3, 23 Phor. 4, 1, 24
effeci Heaut. 2, 3, 81
effeciſti And. 3, 4, 10
effecit Hec. 1, 2, 48
effectam And. 4, 2, 20 Eun. 2, 1, 6
effer Eun. 4, 6, 14 Heaut. 4, 5, 56
efferant Heaut. 4, 4, 23
effero Heaut. 4, 5, 31
efferri Adel. 4, 4, 17 Hec. 4, 1, 50
effert Adel. 2, 4, 1
effertur And. 1, 1, 90
efficere And. 1, 1, 4
efficerem Heaut. 2, 3, 89
efficias And. 5, 1, 6
efficite And. 2, 1, 34
efficio Eun. 5, 9, 28
effluet Eun. 1, 2, 41
effodientur Eun. 4, 6, 2
effregit Adel. 1, 2, 8, 40
effringere Adel. 1, 2, 23
effugere And. 1, 5, 12 | 2, 1, 32 Adel. 5, 8, 32 bis. Hec. 4, 2, 24
effugi Eun. 5, 5, 3
effundite Adel. 5, 9, 34
effutiretis Phor. 5, 1, 19
egens And. 5, 4, 22
Adel. 3, 3, 70 Phor. 2, 2, 16 | 5, 1, 24
eger[illegible] Heaut. 5, 2, 11
egerim Eun. 4, 4, 23
egerint Phor. 5, 6, 36 Hec. 1, 2, 117
egeris Phor. 4, 5, 6
eg[illegible]s Adel. 1, 2, 24 | 3, 2, 5 Phor. 5, 1, 6
egeſtate And. 1, 5, 40
egeſtatem Phor. 2, 2, 69
egi Eun. 2, 2, 85 Heaut. 3, 2, 30 Hec. 1, 2, 57 | 4, 4, 94
egiſſe Heaut. 4, 5, 11 | 5, 8, 22
egiſſem Hec. 4, 1, 30
egiſti Heaut. 3, 3, 34 Phor. 4, 4, 1
egit Adel. 3, 3, 14 | 5, 4, 9 Phor. 2, 3, 11
egomet And. 1, 1, 55, 88 | 4, 1, 11 | 5, 1, 19 Eun. 2, 2, 21 | 3, 5, 37 | 4, 2, 1 | 5, 6, 23 Heaut. 1, 1, 120 | 2, 4, 5 | 3, 1, 101 | 4, 5, 51 | 5, 5, 20 Adel. 2, 1, 12, 54 | 2, 2, 1 | 3, 2, 31 | 3, 3, 48 | 4, 3, 13 | 4, 4, 19 bis | 4, 5, 78 Phor. 1, 4, 40 | 4, 1, 15
Egon' And. 3, 4, 5 | 5, 4, 41 Eun. 1, 2, 73 | 4, 6, 19 Heaut. 5, 5, 6 Adel. 2, 1, 31 Phor. 1, 5, 30, 74 | 2, 3, 84 | 5, 8, 10 Hec. 5, 4, 5, 9, 12
Egone And. 3, 2, 29 Eun. 1, 2, 2, 111 | 2, 3, 14 | 4, 7, 8 | 5, 7, 2 Heaut. 3, 3, 47 | 5, 1, 72, 77 | 5, 3, 13 Phor. 1, 2, 7 Hec. 2, 1, 17 | 5, 4, 25
egredi Hec. 3, 2, 17 | 4, 3, 16
egrediar Phor. 4, 1, 20
egrediatur Phor. 5, 5, 12
egredientem Heaut. 1, 2, 7
egredior Heaut. 1, 1, 15
egreditur And. 1, 2, 21 | 5, 2, 2 Eun. 1, 1, 34 | 4, 2, 14 Heaut. 1, 1, 122 | 3, 2, 50 | 4, 6, 23 | 5, 3, 20 Adel. 5, 7, 25 Phor. 5, 6, 38
egregia And. 1, 1, 45 Phor. 1, 2, 50
egregie And. 1, 1, 31 | 1, 5, 38 Heaut. 3, 1, 11
egreſſa And. 3, 2, 11 Phor. 5, 1, 5
egreſſi Phor. 5, 6, 53
egreſſum Heaut. 3, 1, 17
Ehem And. 5, 2, 5 Eun. 1, 2, 6 | 2, 2, 8 | 3, 2, 52 | 4, 5, 3 | 5, 6, 6 Heaut. 4, 5, 4 | 5, 1, 10 | 5, 5, 2 Adel. 1, 2, 1 | 2, 4, 2 | 3, 3, 19 | 5, 7, 3 Hec. 3, 2, 5
Eho And. 1, 1, 61 | 3, 2, 20 | 4, 1, 42 | 4, 5, 9, 15, 27 | 5, 2, 1 | 5, 4, 5, 21, 49 Eun. 2, 2, 55 | 2, 3, 40 57 | 4, 2, 11 | 4, 4, 24 | 4, 5, 10 | 5, 2, 17 Heaut. 2, 3, 71 | 3, 2, 26 | 3, 3, 22, 35 Adel. 4, 5, 26 | 5, 2, 2 | 5, 7, 7 | 5, 9, 13 Phor. 1, 5, 29 | 2, 2, 37 | 4, 3, 28 | 4, 4, 3 | 5, 1, 21 Hec. 1, 2, 25 | 2, 2, 25 | 4, 4, 49, 92
Eh dum And. 1, 2, 13 | 2, 1, 24 | 3, 5, 10 Eun. 2, 13, 66
Eheu Heaut. 1, 1, 31 | 5, 4, 20 Phor. 1, 4, 10 Hec. 1, 1, 17
ejecerit Heaut. 5, 2, 2 Phor. 4, 3, 22
ejeci Heaut. 1, 1, 82
ejeciſſet Adel. 1, 2, 29
ejectam And. 1, 3, 18 Phor. 4, 5, 13
ejectos Eun. 2, 2, 45
ejectus And. 5, 4, 21
ejiciam Phor. 2, 2, 90
ejiciat And. 2, 3, 8
ejicitur Phor. 4, 3, 68
ejiciunda Eun. 2, 1, 16
eidem Eun. Per. 4 Heaut. 2, 3, 59
ejuſmodi And. 1, 1, 66 Eun. 4, 6, 8 Phor. 5, 4, 2

elapſus

elapſus *Hec.* 1, 2, 94
elegans *Eun.* 3, 5, 8 | 5, 4, 13 *Heaut.* 5, 5, 19
elegantem *Eun.* 3, 1, 18
elegantiam *Eun.* 5, 9, 63
elephantis *Eun.* 3, 1, 23
ellum *And.* 5, 2, 14 *Adel.* 2, 3, 7
ellam *Adel.* 3, 3, 35
elocuta *Eun.* 3, 5, 51
eloquar *Heaut. Prol.* 3
eloquentia *Phor.* 4, 3, 24
eloquere *Adel.* 3, 2, 27 *Phor.* 1, 4, 21
eloqui *Phor.* 4, 3, 36
eludendi *Phor.* 5, 7, 2
eludet *Eun.* 1, 1, 10
em, ſeu hem *And.* 3, 3, 24 *Adel.* 1, 2, 57 | 2, 1, 15, 18 | 4, 1, 21 | 4, 2, 20 | 5, 3, 4 *Phor.* 1, 2, 2 | 1, 4, 33, 35, 50 | 4, 4, 7 | 5, 1, 26 | 5, 6, 7, 18 | 5, 8, 37 *Hec.* 1, 1, 6
emerat *Eun.* 1, 2, 35
emergam *Eun.* 3, 5, 7
emergi *Adel* 3, 2, 4
emerſurum *And.* 3, 3, 30
emerunt *Eun Prol.* 20
emi *And.* 1, 1, 8
Emin' *Eun.* 4, 4, 24
Emis *Adel.* 5, 3, 14
Emiſſa *Phor.* 5, 5, 2
Emiſſe *Adel.* 4, 4, 7
Emiſti *Eun.* 4, 4, 24 *Adel.* 2, 1, 37
emit *Eun.* 1, 2, 55 | 5, 5, 12, 14
emitte *Adel.* 5, 9, 34
emitti *Adel.* 5, 9, 10
emo *Heaut.* 3, 3, 50 *Adel.* 2, 2, 11
emitur *Phor. Per.* 11
emori *Heaut.* 5, 2, 18 | 5, 8, 63
emoriar *Eun.* 5, 2, 49
emoriri *Eun.* 3, 1, 42
emptæ *Adel.* 2, 2, 22
emptam *Adel.* 2, 1, 46 | 4, 2, 21
emptum *Phor.* 5, 5, 10
emptas *Hec. Prol.* 57
emunda *Adel.* 5, 9, 10 *Phor.* 4, 3, 60 | 4, 4, 1
en *Eun.* 1, 2, 74 | 1, 5, 4 *Phor.* 2, 1, 15 | 2, 2, 1 *Hec.* 1, 1, 6
enarramus *Adel.* 3, 3, 11
enarrato *Adel* 3, 2, 52
enarrem *Heaut.* 2, 3, 32
enecas *And.* 4, 1, 36 *Phor.* 2, 2, 37 | 5, 6, 16
enicet *Eun.* 3, 5, 6
enimvero *And.* 1, 1, 64 | 1, 3, 1 | 5, 2, 7 *Eun.* 2, 3, 35 *Heaut.* 2, 3, 59 | 5, 5, 1 *Phor.* 3, 1, 1 | 3, 2, 44 | 5, 8, 44, 92 | 5, 9, 44 *Hec.* 4, 4, 51
eminum *And. Prol.* 18
eniti *Phor.* 3, 1, 11
enitere *And. Prol.* 15 | 1, 1, 22 | 4, 3, 4 | 5, 4, 54 | 5, 6, 15 *Eun.* 1, 2, 7 | 3, 1, 25 | 3, 3, 27, 31 | 3, 5, 9, 23, 32 | 4, 2, 1 | 4, 4, 23 | 4, 7, 30, 37 *Heaut.* 1, 2, 8 | 2, 3, 94, 135 | 3, 1, 99 | 4, 4, 18 | 4, 5, 39, 45 *Adel.* 1, 1, 24 | 2, 2, 23 | 3, 4, 28 | 4, 4, 11 | 4, 5, 69, 72 *Phor.* 1, 3, 19 | 1, 4, 11, 24 | 4, 2, 9, 15 | 4, 3, 36 | 5, 6, 54 *Hec.* 1, 2, 98 | 2, 1, 41 | 2, 2, 20, 31 | 3, 4, 7, 18 | 3, 5, 24, 41 | 4, 1, 24, 33, 46 | 5, 1, 10 | 5, 2, 15, 27, 31 | 5, 3, 12, 35
eodem *And.* 5, 3, 14 *Adel.* 4, 5, 61 *Phor.* 5, 2, 15 *Hec. Prol.* 2, 26 | 2, 1, 6
ephebis *And.* 1, 1, 24
ephebo *Eun. Per.* 2
ephebus *Eun. Per.* 7 | 5, 1, 8
epidicazomenon *Phor. Prol.* 26
epiſtolam *Phor.* 1, 2, 99
epiſtolas *Phor.* 1, 2, 17
equidem *And.* 2, 1, 29 | 4, 1, 35 | 5, 2, 17 *Eun.* 2, 2, 42, 85, 16 | 2, 3, 30, 55 | 3, 5, 49 | 4, 6, 1 | 5, 2, 37 | 5, 5, 14 *Heaut.* 3, 2, 7, 36 | 3, 3, 8 | 4, 1, 3, 19, 34 | 4, 3, 3 | 4, 5, 39 *Adel.* 4, 2, 16, 18 | 5, 3, 64 | 5, 7, 1 *Phor.* 3, 3, 6 | 5, 3, 24 *Hec.* 1, 2, 10 | 2, 1, 22, 35 | 4, 3, 9 | 5, 3, 16 | 5, 4, 39
equos *And.* 1, 1, 29
era *v.* hera
eradicent *And.* 4, 4, 22 *Heaut.* 3, 3, 25
eræ *v.* heræ
ere *v.* here
ereptum *Eun.* 4, 6, 13 *Heaut.* 4, 2, 6
eri *v.* heri
erilem *v.* herilem
erili *v.* herili
eripere *Adel.* 2, 2, 30
eriperem *Adel.* 3, 2, 20
eripi *Eun.* 4, 7, 26 *Adel.* 4, 5, 34
eripiam *Eun.* 4, 2, 3 *Phor.* 2, 1, 9
eripiat *Eun.* 4, 6, 1
eripio *Heaut.* 4, 3, 39
eripis *Heaut.* 4, 3, 35
eripit *Adel. Per.* 7 *Prol.* 1
eripuit *Adel.* 1, 2, 10 | 2, 1, 44 | 3, 2, 3- *Hec.* 4, 1, 59
errans *Heaut.* 2, 3, 16
erras *And.* 5, 1, 19 *Eun.* 2, 2, 14 *Heaut.* 1, 1, 53 | 3, 3, 49 *Phor.* 5, 3, 23 *Hec.* 4, 4, 60
erraſti *Phor.* 5, 3, 21
errat *Heaut.* 2, 3, 22 | 4, 8, 3 *Adel.* 1, 1, 40
erratio *Adel.* 4, 2, 41
erravi *Adel.* 4, 2, 40
erres *And.* 4, 2, 21
erret *And.* 3, 2, 18 *Eun. Prol.* 16
errore *Hec.* 5, 2, 26
erubuit *Adel.* 4, 5, 9
erum *v.* herum
erumpat *Phor.* 2, 1, 11
erumpere *Eun.* 3, 5, 2
erunt *Adel.* 5, 9, 11 *Phor.* 6, 35 *Hec.* 5, 2, 24
erus *v.* herus
etenim *And.* 2, 6, 11 *Eun.* 5, 9, 44 *Heaut.* 3, 2, 37
etiamne *Phor.* 1, 5, 8 | 5, 2, 9
etiamſi *Hec.* 4, 4, 26
etſi *And.* 2, 2, 11, 37 | 5, 2, 23 *Eun.* 5, 4, 46 *Heaut.* 2, 3, 86 *Adel.* 5, 8, 21 *Phor.* 2, 2, 60 *Hec.* 3, 3, 44 | 4, 2, 2 | 4, 4, 3 | 5, 3, 36
evadat *And.* 1, 1, 100 *Phor.* 1, 2, 61
evaderet *And.* 1, 2, 5,
evadet *Adel.* 3, 4, 64 *Phor.* 4, 3, 21
evaneſceret *Hec. Prol.* 14
evaſit *Eun.* 3, 3, 11
evenêre *Adel.* 5, 3, 29 *Phor.* 5, 7, 2
evenerit *Heaut.* 2, 3, 114 | 3, 2, 40
evenerunt *Phor.* 4, 4, 24
eveniat *And.* 1, 1, 138 | 1, 3, 36 *Phor.* 1, 5, 16 *Hec.* 2, 3, 6 | 3, 3, 36
eveniret *Phor.* 1, 5, 21
evenire *And. Prol.* 4 *Eun.* 5, 7, 1 *Adel.* 1, 1, 4 *Hec.* 1, 1, 2 | 5, 2, 28
eveniret *Hec.* 5, 3, 41
eveniſſe *Heaut.* 4, 3, 7 | 4, 5, 17 *Hec.* 3, 1, 24 | 3, 4, 1 | 3, 5, 26
eveniſſent *Heaut.* 1, 1, 205
eveniſſet *And.* 4, 4, 25
evenit *And.* 2, 6, 5 | 4, 1, 54 | 5, 4, 4 | 5, 6, 3, 4 *Heaut.* 1, 2, 1 | 4, 1, 51 *Adel.* 4, 5, 54 | 5, 4, 5 | *Phor.* 1, 2, 15 *Hec.* 2, 1, 31 | 4, 4, 31 | 5, 3, 40
eveniunt *Phor.* 5, 1, 51
eventuram *Hec.* 5, 4, 32
eventurum *Eun.* 5, 6, 19 *Hec.* 1, 2, 118
everſas cervices *Heaut.* 2, 3, 131
euge *And.* 2, 2, 6 *Adel.* 5, 3, 13 *Heaut.* 4, 2, 10
eundem *Eun.* 2, 1, 30 | 5, 6, 21 *Adel.* 2, 3, 30

eunuchi *Eun. Per.* 9
eunucho *Eun.* 2, 1, 25 | 2, 3. 82 | 3, 4, 54 | 5, 5, 7 | 5, 6, 21
eunuchon' *Eun.* 3, 5, 25 | 5, 6, 22
eunuchum *Eun. Per.* 4 *Pro.* 20, 32 | 1, 2, 83 | 2, 3, 62, 71 | 3, 2, 19, 20 | 4, 3, 10 | 5, 1, 6; 5, 6, 13
eunuchus *Eun. Prol.* 45 | 3, 5, 21 | 4, 3, 14 | 5, 1, 5
evocare *Hec.* 5, 1, 7
evocari *Eun.* 2, 2, 52
evocate *And.* 3, 3, 47
evoco *Phor.* 5, 7, 89
evolvere *Phor.* 5, 4, 5
evolves *Eun.* 4, 4, 55
evomam *Adel.* 3, 2, 14 | 3, 4, 65 *Hec.* 3 5, 65
eus *v.* heus
exacta *Adel.* 5, 4, 16
exactas *Hec. Prol.* 12
exanimata *Phor.* 5, 1, 5
exanimatam *Phor.* 3, 3, 31
examinatum *And.* 1, 4, 7 | 2, 2, 5 *Hec.* 3, 3, 4
exanimatus *And.* 1, 1, 104 *Hec.* 5, 3, 27
exanimavit *And.* 1, 5, 16
exaugeant *Heaut.* 2, 2, 2
excarnufices *Heaut.* 4, 6, 9
excedere *Hec.* 4, 3, 14
excelſum *And.* 2, 2, 19
excerpis *Phor.* 4, 5, 17
exceſſis *And.* 4, 5, 21
exceſſit *And.* 1, 1, 24 *Hec.* 3, 2, 12
excidit uxore *And.* 2, 5, 12
excites *Heaut.* 5, 3, 10
exclamant *Hec.* 3, 3, 8
exclamat *Eun. Prol.* 23 | 4, 1, 11 *Adel.* 4, 4, 11
exclamavi *Phor.* 5, 6, 30
excludar *And.* 2, 3, 12
excludere *Hec.* 3, 2, 4
excludetur *Adel.* 1, 2, 39
excludor *Eun.* 1, 2, 39
excluſi *Eun.* 3, 2, 28
excluſione *Eun.* 1, 2, 8
excluſit *Eun.* 1, 1, 4
excluſit. *Eun.* 1, 2, 18
excoctam *Adel.* 5, 3, 63
excruciarier *Heaut.* 3, 1, 4
excruciat *Phor.* 1, 4, 10
excruciem *Eun.* 5, 3, 11
excrucio *And.* 5, 3, 15
exculpe *Phor.* 5, 7 96
exculpere *Eun.* 4, 4, 44
excurſo *Adel.* 5, 4, 6
excuſſit *Heaut.* 1, 1, 115
excutiam *Phor,* 4, 1, 20
exeam *Eun.* 2, 2, 8
exeant *And.* 5, 6, 16
exeat *And.* 5, 6, 13 *Adel.* 4, 4, 17
exedendum *Phor.* 2, 1, 4
exegent *Heaut.* 3, 1 53
exegerit *Heaut.* 2, 3, 39
exemerim *And.* 1, 2, 29
exempla *And* 4, 6, 17 *Adel.* 5, 1, 9 *Eun.* 5, 5, 4, 6 | 5, 7, 21
exempli *Heaut.* 5, 1, 47
exemplis *Phor.* 4, 4, 7
exemplo *Heaut. Prol.* 20
exemplum *And.* 1, 1, 65 | 4, 1, 27 *Eun.* 5, 8, 3 *Heaut. Prol,* 20, 51 *Adel.* 1, 2, 40 | 3, 3, 62 | 5, 1, 5 *Hec.* 1, 2, 88
exeo *And.* 4, 2, 31 *Eun.* 3, 2, 4 *Heaut.* 5, 5, 2
exercebo *Adel.* 4, 2, 48
exerceo *Heaut.* 1, 1, 94
exercendis *Heaut.* 1, 1, 22
exercerent *Heaut.* 1, 1, 91
exercitatum *Hec.* 3, 3, 47
exercitum *Eun.* 3, 1, 12 | 4, 2, 44
exeuntem *Hec.* 4, 1, 36 | 5, 3, 9
exi *And.* 5, 2, 30 *Eun.* 4, 4, 1 *Phor.* 5, 7, 43
exiens *Heaut.* 2, 2, 6
exigat *Hec.* 2, 1, 19 | 3, 5, 40
exigendæ *And. Prol.* 27
exigo *Eun.* 5, 3, 13
exiguè *Heaut.* 1, 2, 32
exigunt *Hec.* 2, 1, 45
eximia *Phor.* 1, 5, 13
exinui *Heaut.* 4, 1, 44
eximiam *Hec.* 1, 1, 9
eximius *Heaut.* 4, 7, 5
exire *And.* 3, 3, 48 *Eun.* 3, 2, 17 *Phor.* 5, 3, 12 *Hec.* 4, 1, 6
exirem *Hec. Prol,* 36 | 3, 3, 18
exis *Prol.* 5, 1, 21
exiſtimans *Hec.* 1, 2, 88
exiſtimant *Adel. Prol.* 17
exiſtimarem *Heaut Prol*
exiſtimaſſem *Phor.* 2, 2, 22
exiſtimatio *Heaut. Prol* 25
exiſtimavit *Eun. Prol* 5
exiſtimes *Eun.* 4, 6, 20
exiſtimet *Eun. Prol.* 5
exiſtimetis *Adel. Prol.* 13
exiſtimo *Hec.* 4, 2, 28
exiſtumandi *Heaut.* 2, 3, 41
exiſtumans *Phor.* 1, 1, 11
exiſtumes *Adel.* 2, 4, 6
exiſtumet *Heaut. Prol.* 30
exit *And.* 4, 3, 6 *Eun.* 3, 2, 46 | 3, 4, 7 *Heaut.* 3, 1, 9 | 4, 3, 44 | 5, 2 47 *Adel.* 2, 3, 11 | *Phor.* 3, 1, 20 | 4, 4, 31
exitio *Phor.* 1, 4, 23
exitium *And.* 4, 1, 43
exitum *Adel.* 5, 1, 12
exolvam *Hec.* 4, 2, 23
exoneráſtis *Phor.* 5, 6, 3
exoptat *And. Prol.* 20
exoptata *Heaut.* 3, 4, 28
exopto *Hec.* 3, 5, 44 | 4, 2, 3
exora *Heaut.* 2, 3, 117
exorandus eſt *And.* 1, 1, 140
exorare *Heaut.* 4, 3, 27 *Phor.* 3, 2, 4, 27
exorarier *Phor.* 3, 3, 2
exoraſſem *Adel.* 4, 4, 21
exorat *Eun. Per.* 12
exordiar *Hec.* 3, 3, 2
exorator *Hec. Prol.* 10
exorem *And.* 5, 3, 30 *Eun.* 1, 2, 105 *Adel.* 5, 8, 13, 20
exoret *Heaut.* 5, 5, 6 *Phor.* 3, 2, 30
exornatum *Heaut.* 5, 1, 78
exornatus *Eun.* 4, 4, 16
exoro *And.* 3, 4, 13
exorta *Hec.* 4, 4, 10
exoſſabitur *Adel.* 3, 3, 24
exſpectabo *Eun.* 4, 6, 5
exſpectandus *Phor.* 2, 3, 70
exſpectans *Eun.* 3, 5, 46
exſpectare *And.* 5, 6, 13
exſpectat *Hec.* 5, 4, 15
exſpectatio *Hec. Prol.* 34
exſpectatis *Phor.* 1, 2, 98
exſpectatum *Adel.* 1, 2, 29
exſpectet *Hec.* 4, 2, 20
exſpectetis *Adel. Prol.* 22
exſpecto *And.* 1, 1, 7 *Adel.* 3, 2, 24 *Phor.* 4, 3, 1 *Hec.* 5, 3, 3
expedi *Eun.* 4, 4, 27 | 5, 5, 20 *Phor.* 1, 4, 20 *Hec.* 5, 1, 29
expediam *And.* 3, 5, 11 *Adel.* 4, 4, 5 *Phor.* 1, 5, 8
expediar *Hec.* 3, 1, 8
expediat *Hec. Prol.* 57 *Phor.* 5, 2, 1
expedies *And.* 3, 3, 11 *Hec.* 3, 1, 11
expedit *Heaut.* 2, 4, 8
expedivi *Phor.* 2, 2, 52 *Hec.* 3, 1, 17
expedivit *Phor.* 5, 4, 4
expellerent *Heaut.* 5, 2, 36
experiamur *Adel.* 5, 4, 23 *Hec.* 5, 2, 12

experiar *Adel.* 3, 2, 1 | 3, 4, 31
experibere *Heaut.* 4, 6, 20
expergiſcere *Adel.* 4, 4, 21
experier *Phor.* 4, 1, 33
exp[illegible] *Adel.* [illegible]
ex[illegible] *Heaut. Prol.* 40
experimur *Phor.* 3, 3, 5
experire *Phor.* 3, 2, 10
experiri *And.* 2, 1, 11 *Eun.* 4, 7, 19 *Adel.* 2, 1, 13
expers *Heaut.* 4, 1, 30
exp[illegible] *Heaut.* 2, 3, 10 *Adel.* 5, 3, 4
expertus ſum *Hec.* 5, 5, 39
expetam *Phor.* 2, 2, 84
expetenda *Phor.* 1, 3, 12 | 1, 4, 25
expetendaſſ *Phor.* 5, 8, 33
expetens *And.* 2, 1, 19
expetis *And.* 3, 2, 30
expetit *Eun.* 1, 1, 7 *Heaut* 2, 4, 3
expetivi *And.* 4, 2, 13
expeto *Heaut.* 5, 1, 17
expiſcare *Phor.* 2, 2, 35
explana *Phor.* 2, 2, 33
explet *Hec.* 5, 1, 19 | 5, 2, 21
expleam *And.* 2, 2, 7
expleant *Heaut.* 1, 1, 77
expleat *Hec.* 1, 1, 12
expleret *And.* 1, 2, 17
explete *Hec.* 5, 2, 19
explorata *Eun.* 3, 5, 55
exploratum *Phor.* 4, 3, 23
expolitam *Heaut.* 2, 3, 48
exponendam *Heaut.* 4, 1, 37
exponeret *Heaut.* 4, 1, 38
exponetur *Hec.* 3, 3, 40
exporge *Adel.* 5, 3, 53
expoſita *Heaut.* 4, 1, 2
expoſtulem *And.* 4, 1, 15
expoſtulet *Adel.* 4, 3, 4
expreſſerit *Eun.* 1, 1, 23
expreſſum *Adel. Prol.* 11
exprobratio *And.* 1, 1, 17
exprimere *Heaut.* 3, 2, 14
expromptu *And.* 4, 2, 8
exp[illegible]ret *Eun.* 3, 1, 16
expugnabo *Eun.* 4, 7, 3
exp[illegible]atu *Hec.* 2, 3, 4
expurgem *And.* 5, 3, 9
expurget *Hec.* 5, 1, 16
exquire *Hec.* 5, 2, 7, 17
exquirere *And.* 1, 2, 15
ex[illegible] *Heaut.* 4, 5, 17
exſequar *And.* 1, 5, 14
exſequi *Heaut.* 4, 1, 22 *Hec.* 3, 1, 20
exſequias *Phor.* 5, 8, 37
exſolvas *Heaut.* 4, 3, 43
exſolvet *Hec.* 5, 2, 26
exſolvit *Hec.* 5, 3, 22
exſpectabam *And.* 2, 6, 4 *Hec.* 4, 3
exſpectabo *Eun.* 1, 2, 126
exſpectant *Adel.* 5, 4, 20
exſpectantem *Adel.* 4, 5, 40
exſpectare *Hec.* 5, 5, 1
exſpectat *Eun.* 3, 1, 57 | 5, 3, 8 *Heaut.* 3, 2, 32 | 3, 4, 29 *Adel.* 3, 3, 7
exſpectem *Phor.* 5, 8, 36
exſpectes *Eun.* 1, 2, 114
exſpectet *Hec.* 3, 4, 24
exſpectetis *And.* 5, 6, 16
exſpecto *Phor.* 1, 3, 9 | 1, 4, 10 *Hec.* 2, 3, 7 | 3, 4, 16
extemplo *And.* 3, 2, 37 *Hec.* 3, 3, 13
extillaveris *Phor.* 5, 7, 82
extimeſcam *Phor.* 1, 3, 2
extimui *Hec.* 5, 3, 26
ex[illegible]uere *Hec.* 5, 1, 26
extinguerem *Adel.* 3, 2, 16
extinguerent *Phor.* 1, 2, 58
ex[illegible]que *Adel.* 3, 4, 37
extortor *Phor.* 2, 3, 27
extra *Heaut.* 2, 2, 57 *Phor.* 1, 2, 3 | 1, 6, 36 *Hec.* 2, 3 | 4, 1, 4
extra[illegible] *Phor.* 1, 4, 3
extrario *Phor.* 1, 1, 13
extraxeris *Hec.* 5, 4, 36
extrema *Eun.* 4, 2, 32
extrudar *Heaut* 4, 6, 5
ex[illegible] *Phor.* 4, 4, 11 | 5, 8, 1
ex[illegible] *Heaut.* 5, 3, 28
ex[illegible] *Hec.* 1, 2, 98
ex[illegible] *Eun.* 4, 4, 11
ex[illegible] *Hec.* 4, 1, 48
[illegible] *Adel. Prol.* 11
[illegible] *Eun.* [illegible], 62
ex[illegible]rat *Heaut.* 5, 1, 5

F.

FAba *Eun.* 2, 3, 89
fabrica *Adel.* 4, 2, 45
fabricam *Heaut.* 3, 2, 34
fabula *And.* 4, 5, 8 *Eun.* 4, 4, 22 *Adel. Prol.* 4 | 4, 1, 21
fabulæ *And* 1, 3, 19 | 3, 21 *Heaut.* 2, 3, 95 *Adel. Prol.* 22 *Phor.* 3, 2, 7 | 5, 8, 33 *Hec. Prol.* 1 | 4, 3, 14
fabulam *And.* 5, 4, 23 *Eun. Prol.* 23 | 2, 3, 25 *Heaut.* 2, 1, 10 *Adel. Prol.* 7 *Phor.* 5, 6, 37
fabularier *Hec.* 3, 1, 3
fabulas *And. Prol.* 3, 16 *Eun. Prol.* 33 *Hec. Prol.* 4
fabuler *Phor.* 4, 3, 49
fac *And.* 2, 4, 5 | 3, 2, 3 [illegible] 1, 2, 19, 116 | 2, 1, 1 | 2, 2, 50 | 2, 3, 27, 68 | 3, 2, 23, 24, 41 | 3, 3, 28 | 4, 3, 4 | 4, 6, 3 *Heaut.* 1, 1 | 2, 3, 3, 39 | [illegible], 1, 52 bis *Adel.* 3, 3, 27 | 3, 5, 12 | 4, 5, 72 | 4, 7, 3, 8 | 5, 3, 27, 56 | 5, 7, 11 | 5, 8, 12, 17, 19 *Phor.* 4, 3, 66 | 5, 3, 1 *Hec.* 5, 1, 37
face *And.* 4, 2, 29 | 5, 1, 2, 14 *Eun.* 1, 2, 10 *Heaut.* 1, 1, 28 *Adel.* 2, 2, 33 | 5, 7, 8 *Phor.* 2, 2, 10 | 4, 5, 69
face [illegible] *And.* 4, 1, 57
facere *And.* 1, 1, 23 | 1, 1, 28 | 3, 2, 4 | 3, 5, 7 *Eun. Prol.* 19, 21, 37 | 1, 1, 17 | 1, 2, 108 | 2, 2, 57, 95 | 2, 1, 10 | 4, 3, 2, 14 | 5, 6, 28 | 5, 9, 40, 41 *Heaut. Prol.* 21 | 1, 1, 8, 12, 51, 56, 90 | 1, 2, 35 | 3, 1, 58, 67, 85 | 3, 2, 36 | 3, 3, 2, 16, 46 | 4, 1, 11, 20 | 5, 1, 80 | 5, 4, 26 *Adel.* 1, 1, 50 | 1, 2, 24, 28, 30, 32 | 2, 3, 2 | 2, 4, 6 | 3, 3, 42, 54, 69 | 3, 4, 61 | 4, 1, 2 | 4, 3, 38 | 5, 4, 24 | 5, 7, 2, 18 | 5, 8, 3, 25 *Phor.* 1, 2, 29, 64, 66 | 1, 4, 45 | 1, 5, 66 | 2, 2, 80 | 3, 1, 17 | 4, 3, 54 | 5, 9, 63 *Hec.* 2, 2, 14, 24 | 3, 2, 8 | 3, 4, 13 | 4, 1, 47 | 4, 3, 9 | 5, 1, 13 | 5, 2, 9
facere injuriam *And.* 3, 2, 8
facere ſumptum *And.* 2, 6, 19
facerem *And.* 1, 5, 24, 25 | 3, 4, 6 *Eun.* 3, 5, 42 | 5, 1, 15 | 5, 6, 31 |

6, 31 | 5, 9, 15 *Adel.* 2, 2, 6 | 5, 4, 15 *Phor.* 5, 1, 6 | 5, 7, 9
faceremus *Adel.* 1, 2, 27
facerent [illegible] 1, 7, 17
faceres *And.* 3, 2, 1[illegible] | 3, 4, 3 *Eun.* 5, 2, 2[illegible] *Phor.* 1, 4, 3[illegible] *Hec.* 2, 2, 7 | 3, [illegible] 13
faceret *And.* [illegible], 2, 46 *Eun.* [illegible] *Heaut.* [illegible] 4, [illegible] *Phor.* 1, 2, 3[illegible] *Hec.* [illegible]
[illegible] *Phor.* 4, 3, 3[illegible]
[illegible] *Heaut.* 3, 1, 11
[illegible] *Eun.* 3, 1, 37 *Adel.* 5, 3, 19
facimus *And.* 1, 1, 19 | 1, 3, [illegible] 3, 1[illegible] | 3, 4, 18 | 3, 6, 8 | 4, 1, [illegible] | 4, 2, 18 *Eun.* 1, 1, 1 | 1, 2, 94 | 2, 1, 1, 14 | 3, 2, 5[illegible] | 4, 6, 3[illegible] | [illegible], 7, 31 | 5, 2, 10, 62 | 5, 8, 2 *Heaut.* 3, 1, 7 | 1, 1, 27, 28, 84 | 2, 2, 7 | 2, 3, 21 | 3, 3, 60 | 4, 3, 1[illegible] | 4, 5, 49 | 4, 8, 5, [illegible], 32 | 5, 1, 51, [illegible] | 5, 2, 40, 43 | 5, 3, 9 | 5, 5, 7, 10, 11, 15 *Adel.* 2, 1, 9 | 2, 2, 45 | 3, 2, 45 | 3, 4, 13, 59 | 4, 4, 2, 16 | 4, 5, 77 | 4, 7, 14 | 5, 3, 3, 62 *Phor.* 1, 4, 21, 46 | 3, 2, 4[illegible] | 5, 3, 1 | 5, 2, 2 | 5, 3, 2, 12 | 5, 8, 5[illegible], 62 *Hec.* 2, 2, 2 | 3, 2, 5 | 3, 3, 44 | 3, 4, 25, 33 | 4, 3, 6 | 4, 4, 97 | 5, 1, 12
facias *And.* 1, 1, 116 | 1, 2, 3[illegible] | 5, 3, 7, 11, 36 *Eun.* 2, 2, 95 | 4, 7, 27, 32 | 5, 1, 21 | 5, 2, 25 *Heaut.* 3, 3, 76 | 4, 3, 43 | 4, 6, 2 | 5, 1, 70 | 5, 3, 10 | 5, 5, 5 *Adel.* 3, 3, 77 | 4, 7, 15 *Phor.* 5, 7, 52 *Hec.* 1, 3, 3[illegible] | 5, 1, 27, 38, 41
faciamus *Eun.* 5, 2, 23
faciant *Phor.* 2, 2, 47
faciat *Eun.* 4, 1, 2 *Heaut.* 1, 2, 13 | 3, 1, 52 *Adel.* 3, 5, 5 | 5, 8, 12 | 5, 9, 40 *Phor.* 1, 2, 63 | 5, 2, 2 *Hec.* 4, 4, 4[illegible]
facie *Eun.* 2, 1, 24 | 3, 2, 1[illegible], 4 4, 15 *Phor.* 1, 2, 50 *Hec.* 3, 4, 27
faciem *Eun.* 4, 1, 6 *Heaut.* 1, 1, 75
faciem *And.* 5, 5, 1[illegible] *Eun.* 2, 3, 4 | 3, 5, 17 *Hec.* 3, 4, 25
faciemus *Eun.* 5, 1, 21
faciendum *Eun.* 4, 4, 52
faciunt *Heaut.* 1, 1, 109 *And.* 3, 4, 81
facies *And.* 4, 2, 22 *Eun.* 2, 3, 15 *Heaut.* 1, 1, 55 *Adel.* 2 2, 12 | 4, 2, 28 | 5, 9, 23 *Phor.* 3, 3, 33 | 5, 7, 45 *Hec.* 4, 2, 14
faciet *And. Prol.* 26 | 1, 1, 85 | 1, 2, 3 | 4, 4, 36 *Eun.* 4, 6, 3 | 5, 2, 10 *Heaut.* 3, 2, 92 | 4, 4, 8 | 5, 5, 13, 14 *Adel.* 2, 1, 49 | 5, 6, 26 *Phor.* 5, 8, 54 *Hec.* 5, 2, 14, 17
facilè *Hec. Prol.* 37 *And.* 1, 1, 37, 108 | 2, 1, 21, 93 | 3, 3, 30 | 4, 3, 5 | 4, 6, 1[illegible] *Eun.* 2, 1, 4 | 2, 2, 30 | 2, 3, 82 | 3, 1, 57 | 4, 3, 5 | 5, 9, 50 *Heaut.* 1, 1, 91 | 2, 3, 66, 121 | 3, 2, 36 | 5, 5, 16 *Adel.* 5, 3, 36 *Hec.* 3, 1, 15 | 2, 3, 4 | 4, 4, 88 | 5, 1, 9
facilem *Heaut.* 4, 3, 26 *Adel.* 5, 9, 29 *Phor.* 1, 4, 49 *Hec.* 5, 1, 35
facili *Heaut.* 2, 1, 5
facilia *Heaut.* 5, 5, 15
facilitas *Heaut.* 4, 1, 35 *Adel.* 3, 3, 37 *Hec.* 2, 2, 6
facilitate *Adel.* 5, 4, 7
facilitatem *Eun.* 5, 9, 18
facilius *And.* 1, 2, 22 | 2, 6, 6 *Eun.* 1, 2, 70 *Heaut.* 4, 3, 57 | 5, 1, 41 *Phor.* 1, 5, 70 *Hec.* 5, 4, 29
facillime *Adel.* 3, [illegible], 66 *And.* 1, 1, 38 *Heaut.* 5, 5, 15
facimus *Adel.* 3, 3, 37 *Phor.* 5, 2, 1 | [illegible], [illegible], 38
facinora *Heaut.* 2, 1, 8
facinore *Phor.* 1, 5, 71
facinoris *Phor.* 1, 3, 4
facinus *And.* 1, 1, 118 | 4, 5, 18 | 5, 2, 13 *Eun.* 1, 1, 25 | 4, 3, 21 | 4, [illegible], 2 *Heaut.* 3, 3, 39 | 5, 3, 3, *Adel.* [illegible], 1, 19 | 3, 4, 113 | 4, [illegible], 3[illegible] *Phor.* 1, 5, 3 | 3, 2, 26 | 4, 3, 8 *Hec.* 3, 3, 16
facinus audax *And.* 2, 3, 37 *Eun.* 4, 3, 2
facinus indignum & malum *Phor.* 5, 8, 19
facinus magnum *Heaut* 2, 3, 73
facinus memorabile *Heaut.* 2, 3, 73
facinus pulcherrimum *Phor.* 5, 6, 30
facio *And.* 1, 1, 24 | 3, 2, 32 | 4, 1, 55 | 5, 8, 80 | 5, 9, 40 *Heaut.* 1, 1, 88 | 3, 4, 13 | 4, 5, 40 *Adel.* 1, 1, 2[illegible] | 4, 1, 19 | 4, 3, 2 | 5, 8, 29
facis *And* 2, 1, 24 | 2, 3, 19 | 2, [illegible], 10 | 4, 3, 12 *Eun.* 1, 2, 106 *Heaut.* 1, 1, 39 | 3, 3, 4 | 5, 5, 0 *Adel.* 2, 1, 13 | 4, 3, 10, 13 | 5, 8, 22 | 5, 9, 3 *Hec.* 2, 1, 24 | 4, 4, 70
facit *And.* 4, 5, 16 *Eun.* 1, 2, [illegible] | 3, 2, 30 | 5, 6, 18 *Heaut. Prol.* 30, 34 | 1, 1, 6, 39 | 5, 5, 10 *Adel.* 1, 1, 44, 47 | 2, 3, 2 | [illegible], 45 | 5, [illegible] *Phor. Prol.* 23 | 3, 3, 11 | 4, 1, 12 | 5, 7, 2 *Hec.* 4, 1, 31
facite *Eun* 3, 2, 53
faciendo *Heaut.* 1, 1, 21, 91
faciundos *Adel.* 4, 2, 46
faciendum *Eun.* 1, 2, 17, 106 *Adel.* 5, 3, 54 | 5, 8, 18 *Phor.* 1, 4, 30 | 1, 5, 20 | 5, 3, 2 *Hec.* 4, 3, 3
facta *And. Per.* 3 | 1, 5, 14 | 3, 1, 5 *Eun.* 1, 2, 9 | 5, 9, 31, 60 *Heaut. Prol.* 3 | 3, 2, 25 *Adel* 1, 2, 6 | 3, 4, 29 *Phor.* 1, 5, 38 | 2, 2, 60 | 4, 3, 7 | 5, 1, 4 | 5, 7, 39 | 5, 8, 31 *Hec.* 1, 2, 64 | 3, 1, 9 | 5, 3, 33
factæ *And. Prol.* 12
factam *Eun.* 4, 6, 6 *Adel.* 2, 1, 9 *Phor.* 2, 2, 2, *Hec.* 3, 3, 41 | 5, 1, 16
factis *Hec.* 3, 1, 50
facti *And.* 5, 3, 6 *Heaut. Per.* 3 | 3, 3, 15
factis *Eun.* 1, 2, 73 | 5, 4, 19 *Phor.* 1, 2, 83 *Hec.* 2, 1, 12 | 4, 1, 11
factitarunt *Eun. Prol.* 43
factitavit *Eun.* 3, 7, 13
facto *And.* 3, 2, 10 | 4, 2, 32 *Heaut.* 1, 1, 28 *Adel.* 3, 3, 75 | 4, 3, 10 | 5, 9, 39 *Phor.* 3, 1, 9 | 4, 5, 4 | 5, 1, 35 *Hec.* 3, 1, 47 | 5, 4, 38
factum *And. Prol.* 15 | 1, 1, 13, 78, 120 | 1, 5, 1 | 2, 3, 7 | 3, 2, 22, 29 | 3, 4, 14 | 5, 4, 35 | 6, 6, 5 *Eun.* 2, 3, 19, 34 | 4, 4, 41 *bis* | 5, 5, 8, 12, 24, 28 | 5, 6, 10 *bis* | 5, 9, 7 *Heaut. Prol.* 18, 19 | 1, 1, 105 | 2, 3, 8 | 3, 2, 18 | 3, 3, 7 | 4, 1, 15, 34 | 4, 5, 73 | 4, [illegible], 11 | 4, 8, 2 | 5, 1, 33 *bis.* *Adel.* [illegible], 5, 13 | 1, 2, 12, 16 | 2, 1, 1,

1 | 3, 1, 8 | 3, 4, 2, 25, 37 | 4, 2, 22 | 4, 3, 5 | 4, 5, 28 | 4, 7, 19 | 5, 3, 12 | 5, 9, 1, 4 *Phor.* 1, 2, 85 | 1, 5, 32 | 2, 1, 12 | 2, 3, 15 | 3, 2, 39 | 4, 1, 12 | 5, 1, 24, 29 | 5, 3, 4 | 5, 6, 44 | 5, 8, 12, 17, 20, 44 *Hec.* 2, 1, 25 | 3, 2, 2 | 3, 5, 22 | 4, 1, 31 | 4, 4, 2, 24, 25 | 5, 3, 40 | 5, 4, 6, 7, 17
factura *Hec.* 5, 1, 13
facturas *And.* 5, 1, 21
facturum *And.* 5, 6, 2 *Heaut.* 2, 3, 118 | 3, 3, 10, 30 | 4, 8, 23 *Adel.* 4, 2, 32
facturus *Adel.* 3, 5, 4 *Phor.* 3, 3, 18 | 5, 5, 5
factus *Adel.* 1, 2, 36 *Eun. Prol.* 33 *Hec.* 3, 1, 29
facultatem *And.* 1, 4, 5
facundia *Heaut. Prol.* 13
fallacia *And.* 3, 1, 13 | 4, 5, 39 *Heaut.* 3, 2, 2 | 3, 3, 36 | 4, 8, 8
fallaciæ *And.* 1, 2, 26 *Heaut.* 4, 5, 23
fallaciam *And.* 1, 3, 7, 15 *Phor.* 5, 8, 49
fallaciam portare *And.* 2, 6, 1
fallacias *Heaut.* 3, 2, 22 | 5, 4, 18
fallaciis *Phor.* 4, 3, 67
fallam *Eun.* 2, 2, 92 *Heaut.* 4, 3, 33 *Phor.* 4, 3, 12
falſum *And.* 3, 2, 33 *Eun.* 1, 2, 41 *Heaut.* 3, 1, 12 *Phor.* 2, 2, 53
falſus es *And.* 4, 1, 23
fallere *And.* 3, 2, 13 | 5, 2, 26 *Heaut.* 3, 1, 86 | 4, 2, 4 *Adel.* 1, 1, 30 *Phor.* 1, 2, 12
falli *And.* 5, 3, 31 *Eun. Prol.* 39 *Heaut.* 3, 1, 61
fallimur *Eun.* 2, 2, 92
fallis *And.* 1, 2, 33
fallit *And.* 3, 2, 15 *Heaut.* 4, 1, 1 | 4, 2, 1 | 5, 1, 2 *Phor.* 5, 1, 8
fallunt *Heaut.* 3, 2, 26
falſa *And.* 5, 4, 20 *Eun.* 1, 1, 22 *Hec.* 5, 1, 32
falſâ ſpe *And.* 4, 1, 24
falſam *And.* 1, 5, 22
falſam gratiam *Heaut.* 2, 3, 61
falſam ſolicitudinem *Heaut.* 1, 2, 3
falſas *And.* 1, 1, 130 *Hec.* 4, 4, 17
falſi *And.* 4, 5, 49 *Eun.* 1, 2, 120 | 2, 2, 43
fallò *And. Per.* 1 | 3, 2, 25 *Eun. Per.* 1 *Heaut.* 2, 3, 27 *Hec.* 5, 4, 2
fama *And.* 1, 1, 72 *Adel.* 3, 2, 41 *Phor.* 1, 3, 17 | 4, 5, 12 *Hec.* 2, 1, 21 | 5, 1, 32
famæ *Phor.* 1, 5, 41 *Hec.* 4, 2, 9 | 5, 2, 8
famam *Adel. Per.* 5, 2, 3, 10
fame *Heaut.* 5, 2, 27
famelicus *Eun.* 2, 2, 29
famem *Heaut.* 2, 3, 110 *Phor. Prol.* 18
familia *Heaut.* 5, 5, 3, 36 *Adel.* 3, 2, 28 | 3, 4, 2 *Phor.* 4, 1, 5 | 5, 1, 22
familiæ *Eun.* 5, 8, 22 *Adel.* 3, 1, 10 | 5, 7, 20 *Phor.* 1, 5, 57 | 5, 8, 60
familiam *Heaut.* 4, 8, 4 *Adel* 1, 2, 9 | 3, 2, 13, 35 | 4, 7, 44 | 5, 7, 12 | 5, 8, 3 *Phor.* 2, 2, 23 | 4, 5, 9 *Hec.* 2, 1, 13
familiariorem *Phor.* 5, 6, 12
familiaritas *Eun.* 5, 2, 35 *Heaut.* 1, 2, 9 *Phor.* 4, 1, 12
familiariter *And.* 1, 1, 84, 109 *Heaut.* 1, 1, 6
familias *Adel.* 4, 7, 29
fœminæ primariæ *Phor* 5, 7, 98
fautrix *Eun.* 5, 9, 22
fixo *Phor.* 5, 8, 66
febris *Hec.* 3, 2, 22
fecere *Adel.* 4, 3, 4 | 4, 5, 45 *Hec. Prol.* 36
feceram *Eun.* 3, 1, 8
feceras *Eun.* 5, 2, 178
fecêre *Phor.* 5, 6, 42
fecerim *Eun.* 2, 3, 10
fecerint *Hec.* 4, 3, 12
feceris *And.* 2, 3, 23 | 3, 3, 33 *Eun.* 4, 4, 55 *Heaut.* 4, 5, 14 *Phor.* 2, 2, 79, 83 | 5, 7, 18, 75 *Hec.* 4, 3, 3 | 5, 4, 12
fecerit *Adel.* 1, 2, 4
fecero *Eun.* 5, 2, 23
fecerunt *And.* 4, 5, 32 *Heaut. Prol.* 22
feci *And.* 1, 1, 10, 14, 112 | 3, 4, 24 | 5, 2, 21 *Eun.* 1, 2, 2, 17, 122, 123 | 3, 5, 42 *Heaut.* 3, 1, 2 | 4, 1, 18, 19 | 4, 2, 8 *Adel.* 5, 1, 10 *Phor* 1, 5, 6 *Hec. Prol.* 12 | 3, 3, 48
fecimus *Adel.* 1, 2, 23
feciſſe *Eun.* 3, 3, 7 | 5, 2, 39 *Heaut.* 2, 4, 16, 48 | 5, 1, 8 *Adel.* 2, 1, 26 *Phor.* 4, 5, 12 *Hec.* 5, 1, 4 | 5, 2, 10 | 5, 3, 41
feciſſet *And. Prol.* 3 *Eun.* 5, 6, 12 *Hec.* 2, 1, 23
feciſti *Eun.* 3, 2, 10 | 5, 2, 26 *Adel.* 1, 2, 25 *Phor.* 2, 3, 18 *Hec.* 4, 4, 63, 66
fecit *And. Prol.* 9 | 1, 2, 3, 16 | 1, 5, 58 *Eun. Prol.* 8 | 4, 3, 15 | 5, 5, 13 *Heaut. Prol,* 12, 17, 31 | 5, 5, 23 *Adel. Prol.* 7 | 1, 2, 4, 19 | 4, 4, 8 | 5, 4, 11, 21 *Phor. Prol.* 4 | 1, 2, 74 | 1, 5, 44, 51 | 3, 1, 11, 13 | 5, 1, 34 | 5, 8, 27 *Hec.* 1, 2, 46 | 4, 1, 37, 39, 87
fefellerit *Phor.* 1, 4, 43
fefelli *And.* 3, 4, 23
fefellit *Heaut.* 3, 2, 3 | 4, 3, 4 *Phor.* 2, 2, 54 | 3, 2, 45
felicem *And.* 5, 4, 54 *Heaut.* 2, 3, 139
felicitates *Eun.* 2, 3, 31
feneſtram *Heaut.* 3, 1, 72
fer *And.* 3, 1, 15 *Heaut.* 4, 3, 14 *Adel.* 3, 4, 41
feram *And.* 5, 3, 27 *Adel.* 1, 2, 36
ferant *Phor.* 1, 5, 12
ferantur *Hec.* 4, 3, 6
feras *And.* 5, 1, 13 *Adel.* 2, 3, 11 *Eun.* 1, 1, 39 *Phor.* 5, 8, 31
ferat *Heaut.* 4, 8, 19 *Phor.* 1, 3, 18 | 1, 5, 42
ferè *And.* 1, 1, 77 | 4, 5, 18 *Heaut.* 1, 1, 3, 70 *Phor.* 1, 2, 39 | 2, 2, 16 | 5, 9, 28 *Hec.* 5, 3, 24
feremus *Phor.* 1, 2, 88
ferens *And.* 1, 1, 110
ferent *Heaut.* 5, 1, 45
ferentem *Phor.* 3, 2, 36
feres *And.* 5, 4, 29 *Eun.* 5, 8, 27 *Phor.* 3, 3, 26 *Hec.* 4, 3, 4
feret *Phor.* 1, 2, 88 | 3, 7, 28
ferietur *Phor.* 1, 1, 13
ferme *And.* 1, 5, 49 | 3, 1, 2 *Heaut.* 1, 2, 30 | *Phor.* 5, 7, 20 *Hec.* 3, 1, 32
fero *Heaut.* 4, 3, 14 *Adel.* 4, 2, 8 | 4, 7, 3, 20 | 5, 4, 16
ferox *Eun.* 3, 1, 27
ferre *And.* 1, 5, 42 | 2, 2, 37 | 2, 3, 23 *Eun.* 1, 1, 9 | 4, 6, 3 *Heaut.* 4, 1, 17 *Adel. Per.* 10 *Phor.* 5, 1, 36 *Hec.* 1, 2, 58, 91 | 3, 1, 21 | 5, 3, 42
ferres *Adel.* 2, 1, 24
ferret *Heaut.* 1, 2, 27 bis
ferri *Heaut.* 2, 3, 80
fers *Phor.* 2, 3, 83 | 5, 6, 17
fert *And.* 5, 1, 13 *Heaut.* 2, 1, 3 | 3, 3, 17

3, 17 Adel. 1, 1, 28 | 3, 2, 30 | 4, 7, 12 | 5, 3, 53
ferte Adel. 2, 1, 1
fertur Eun. 2, 3, 67 | 3, 1, 39
ferundis Adel. 4, 2, 6
ferundum Adel. 3, 4, 23 Phor. 2, 2, 83
ferunt And. 1, 2, 20 Hec. 4, 2, 17 | 4, 4, 88
feſtinas Eun. 4, 7, 7 Adel. 3, 2, 25
feſtinare Heaut. 1, 1, 73
feſtivitatem Eun. 5, 7, 18
feſtiviſſime Adel. 5, 9, 26
feſtivum Adel. 2, 3, 8 | 5, 9, 29
feſtos Hec. 4, 2, 26
feſtos Eun. 3, 5, 12
fiam Heaut. 1, 1, 95 Adel. 5, 8, 16 Hec. 3, 1, 20
fiant And. 1, 2, 26 | 2, 2, 6, 25 | 3, 3, 11 Eun. 1, 2, 103 | Adel. 1, 2, 42 | 3, 4, 45 Phor. 4, 4, 30
fias Eun. 2, 3, 75
fiat And. 2, 3, 11 | 3, 3, 18 | 5, 4, 54 Eun. 1, 2, 20, 70 | 3, 1, 48 | 3, 2, 2, 13, 47 | 3, 5, 66 Heaut. 1, 1, 20 | 4, 3, 37 | 4, 5, 41 | 4, 6, 22 | 5, 1, 25 | 5, 5, 23 Adel. 3, 1, 1 | 4, 1, 31 | 5, 5, 8, 10, 22 | 5, 9, 15 Phor. 1, 2, 72 | 5, 3, 28 | 5, 8, 65 Hec. 1, 2, 30 | 3, 2, 23 | 3, 5, 43
ficta And. 5, 1, 17
fictum'ſt Eun. 1, 2, 24
fide And. 1, 1, 7 Heaut. 4, 5, 13 Adel. 2, 1, 7 | 3, 3, 88 | 5, 9, 7
fidei Eun. 1, 8, 61 Eun. 5, 2 47, 59 Heaut. 5, 2, 49
fidelem And. 3, 1, 2
fideles Hec. 1, 1, 2
fideli Hec. 3, 5, 22
fidelis Phor. 1, 2, 26
fidem And. Per. 3 | 1, 5, 3, 11, 45, 55 | 2, 3, 27 | 2, 5, 14 | 3, 1, 4, | 3, 4, 7 | 4, 1, 19 | 4, 3, 1 | 4, 4, 5 Eun. 1, 2, 22, 59, 117 | 3, 1, 28 | 4, 7, 20 | 5, 4, 2, | 5, 9, 19, 30 Heaut. 1, 1, 9 | 3, 1, 96 Adel. Per. 9 | 3, 3, 28 | 3, 4, 43 | 4, 7, 28 Phor. 1, 2, 10 | 3, 1, 5 | 3, 2, 7, 27 | 5, 1, 30 | 5, 3, 25 Hec. Prol. 53 | 1, 2, 34, 37, 39 | 2, 1, 1 | 3, 3, 42 | 4, 2, 5 | 5, 1, 24 | 5, 4, 31
fidem parvam Phor. 5, 3, 27
fides And. 4, 1, 11 | 5, 2, 16 Heaut. 2, 3, 15 | 3, 3, 10 Adel. 3, 2, 8 | 4, 4, 12 Phor. 5, 7, 11 Hec. 3, 5, 24
fidibus Eun. 1, 2, 53
fidicina Eun. 2, 2, 4 Phor. Per. 11
fidicinam Eun. 5, 6, 15 Adel. Per. 7 Phor. Per. 5 | 1, 2, 59
fiducia And. 3, 5, 7
fient And. 2, 3, 6 Eun. 5, 4, 26 Adel. 3, 4, 57, 60, 62 Phor. 4, 4, 30 bis
fierent And. 3, 4, 24
fieret Eun. 1, 2, 12, Adel. 1, 2, 26 | 4, 5, 56 bis | 4, 4, 15 Phor. 5, 1, 33
fieri And. 2, 2, 5 | 3, 2, 48 | 3, 3, 34 | 4, 4, 5, 53 Eun. 1, 2, 93 | 2, 2, 14 | 3, 3, 3 | 3, 9, 26 | 4, 7, 9 | 5, 5, 16, 21 | 5, 6, 3 Heaut. 2, 3, 66 | 3, 2, 21, 37 | 3, 3, 1 | 4, 5, 7 bis. 37 | 5, 1, 34 | 5, 4, 14 Adel. 3, 1, 8 | 3, 3, 36 | 3, 4, 60 | 4, 1, 14 | 4, 3, 4 | 4, 4, 17, 20 | 5, 8, 13, 32 | 5, 9, 3, 12, bis 30 Phor. 1, 5, 15 | 4, 1, 3 | 4, 5, 13 | 5, 8, 45 Hec. 2, 1, 37 | 3, 3, 57 | 3, 5, 21 | 4, 4, 13 | 5, 4, 26
fiet And. 2, 1, 14 | 4, 2, 26 Eun. 1, 2, 105 | 2, 1, 2 bis Heaut. 3, 3, 33 | 5, 3, 15 Adel. 2, 4, 20 | 3, 1, 1 | 5, 3, 52 | 5, 9, 39 Phor. 1, 4, 32, 41 | 4, 2, 15 | 4, 4, 13 | 5, 2, 15 | 5, 6, 10 | 5, 7, 31
filia And. 3, 3, 34 Eun. 1, 2, 37 Heaut. 4, 1, 26 | 4, 7, 5, 35 | 5, 3, 15 Phor. 5, 3, 28 Hec. 2, 2, 9 | 4, 1, 12 | 4, 4, 18
filiæ And. 5, 1, 3 | 3, 3, 39 Adel. 3, 2, 3 Phor. 1, 5, 14
filiam And. Per. 11 | 1, 1, 121 | 3, 3, 2 | 5, 1, 11 | 5, 4, 30, 49 Heaut. 1, 1, 45 | 4, 1, 54 | 4, 3, 36 | 4, 5, 24, 46 | 4, 8, 5 | 5, 5, 4, 17, 21 Adel. 3, 4, 20 Phor. Per. 3 | 4, 2, 40 | 4, 3, 45 | 5, 1, 33 | 5, 7, 49 | 5, 8, 17 Hec. 3, 5, 48 | 4, 1, 3, 7 | 4, 4, 1, 23, 30 | 5, 1, 22
filii Adel. 1, 4, 21 | 5, 3, 21 | 5, 4, 13 Phor. 5, 3, 36
filiis Heaut. 5, 3, 8, Phor. 1, 2, 21
filio And. 1, 1, 74 Heaut. 3, 1, 15 | 5, 1, 18, 64 Adel. 5, 3, 54 Phor. Per. 2 | 5, 3, 34 Hec. Per. 12
filium And. 1, 1, 53, 142 | 3, 3, 38 56 | 5, 2, 29 Eun. 2, 2, 58 | 5, 5, 20 Heaut. 1, 2, 6 | 4, 5, 51 Adel. 1, 1, 29, 49 | 1, 2, 34 | 3, 3, 10, 13, 46 | 4, 2, 3 | 4, 5, 73 | 5, 3, 58, 64 Phor. 1, 5, 23, 58 | 5, 7, 26 Hec. 2, 3, 7 | 3, 5, 1 | 5, 1, 17 | 5, 3, 34
filium herilem And. 3, 4, 23
filium unicum Heaut. 1, 1, 41
filius And. Per. 7 | 1, 1, 79 | 3, 4, 5 Heaut. 1, 1, 112 | 2, 3, 2 | 3, 2, 41 | 4, 5, 5, 8 | 5, 4, 2 Adel. 1, 1, 10 | 3, 4, 16 Phor. 2, 2, 53 | 4, 3, 65 | 5, 7, 40 | 5, 8, 51 Hec. 3, 2, 10
finem And. 1, 1, 121 | 4, 5, 1, 2 Heaut. Prol. 34 Adel. 5, 9, 40 Phor. Prol. 21, 23 | 4, 1, 16 Hec. 1, 2, 21
fingeret Heaut. 3, 2, 22
fingit Heaut. 3, 2, 34 Eun. 1, 1, 58 | 5, 1, 14
fingite And. 2, 1, 34
fingunt And. 1, 3, 14
finibus Heaut. 3, 1, 93
finxiſſe Eun. 1, 2, 120
finxit Heaut. 5, 1, 25
firmare Hec. 5, 1, 24
firmæ Hec. 1, 2, 26
firmas Heaut. 5, 5, 4
firmâſti Hec. 4, 2, 5
firmavit And. 3, 4, 4
firmi Heaut. 2, 3, 96
firmiorem Hec. 4, 1, 18 | 5, 2, 20
firmum And. 3, 3, 39 Hec. 4, 1, 41
fit And. 1, 3, 20 | 1, 3, 9 | 3, 1, 22 | 3, 2, 36 | 5, 4, 11 Eun. 1, 2, 18 | 2, 3, 34 | 2, 5, 52 Heaut. 1, 1, 57, 102 | 2, 2, 90 Adel. 1, 2, 42 | 2, 4, 2 Phor. 1, 2, 71 | 4, 1, 20 | 4, 3, 6, 12 Hec. 1, 2, 68, 83 | 3, 2, 21 | 3, 4, 11
fiunt Heaut. 4, 7, 11, Phor. 5, 8, 26 Hec. 3, 5, 64
flabellum Eun. 3, 5, 47, 50
flagitia Adel. 3, 3, 26, 55 | 4, 7, 3
flagitii Eun. 5, 7, 12 Phor. 5, 2, 5
flagitiis Eun. 5, 7, 21 Heaut. 5, 4, 14
flagitium Eun. 2, 2, 90 bis Heaut. 5, 1, 56 Adel. 1, 2, 32 | 3, 3, 68
flamma Eun. 3, 2, 38

flammam

flammam *And.* 1, 1, 103
flectere *Hec.* 4, 3, 2
flens *And.* 1, 1, 109
flentem *Phor.* 3, 2, 36
fletur *And.* 1, 1, 102
flocci facere *Eun.* 2, 3, 10
flocci pendere *Eun.* 3, 1, 21
foci *Eun.* 4, 7, 45
fodere *Heaut.* 1, 1, 17 *Hec.* 3, 5, 17
fœnum *Eun.* 5, 5, 1
fœdus *Eun.* 4, 4, 17
fœneraret *Adel.* 2, 2, 11
fœneratum *Phor.* 3, 2, 8
foras *And.* 1 2, 3 | 3, 3, 48 *Eun.* 2, 1, 18 | 2, 2, 12 | 2, 3, 64 | 3, 2, 15 | 4. 4, 1. 34 | 5, 5. 3 | 5, 9, 11 *Heaut.* 3, 1, 13 | 3, 2, 50 | 4. 5, 44 | 5, 2, 46 *Adel.* 1, 2, 29, 39 | 5, 7, 25 | 5, 8, 26 *Phor.* 3 1, 23 | 5, 6, 38. 53 | 5, 7, 65 *Hec. Prol.* 36 | 1, 2, 69 | 2, 1, 25 | 3, 3, 4 | 4, 1, 7 | 5, 1, 7
fore *And. Per.* 4 | 3, 2, 19 | 3. 5. 5 *Eun.* 5, 2, 34 *Adel. Per.* 9 | 1, 1, 46 | 1, 2, 3 | 3, 3, 29 | 4, 5, 32 | 5, 3, 2 | 5, 4, 40 *Phor.* 5, 8, 26 *Hec.* 1, 2, 24 | 3, 3, 33 | 3, 5. 49 | 5, 2, 24
fores *Eun.* 1, 2. 9 | 2, 2, 51, 53 | 5, 7, [illegible] *Heaut.* 1, 1, 121 | 2, 3, 34 | 3, 3, 52 *Adel.* 1. 2, 8, 22, 40 | 1, 3, 11 | 4, 4, 23 | 4, 5, 4 | 5, 3, 2 *Phor.* 5, 6, 26, *Hec.* 3, 1, 35
foret *Phor.* 1, 4, 30 | 1. 5, 41 | 5, 1, 7 *Hec.* 1, 2, 46 | 2, 1, 23 | 4, 2, 25
foribus *Heaut.* 2, 3, 4, 37 *Phor.* 5, 1, 14
foris *Eun.* 5, 4, 12 *Heaut.* 5, 1, 50 *Phor.* 5, 1, 18 *Hec.* 2, 1, 21 | 4, 1, 24
forma *And.* 1, 1. 45 92, 95 *Eun.* 1, 2, 52 | 2, 3, 67, 72 81 *Heaut.* 3, 3, 12 *Phor.* 1, 2, 18 | 5, 8, 35 *Hec.* 1, 1, 18
formâ bonâ *And.* 2, 5, 17
formæ *Heaut.* 2. 4, 2
formam *And.* 1, 5. 57 *Eun.* 3, 1, 13 *Heaut.* 2, 3. 9 | 2. 5, 25 *Phor.* 1, 2, 18
formarum *Eun.* 2, 3, 5 | 3. 5. 18
formarum *Eun.* 2, 3, 5 | 3. 5. 18
formoſus *Eun.* 4, 6, 18. 19
formoſis *Eun.* 4, 5, 3,
foro *Adel.* 4, 5, 11 *Phor.* 1, 2, 29
fors *Phor.* 1, 2, 18 | 5, 6, 1 *Hec.* 3, 3, 10, 76 | 4. 3, 4
forſan *And.* 3, 5, 1
forſitan *Eun.* 1, 2, 117 *Phor.* 4. 5, 5
fortaſſe *And.* 1, 1, 92 *Eun.* 2, 2. 49 | 5, 7, 9 | 5. 9 31 *Heaut.* 1, 2, 26 | 4, 3, 37 | 4. 5, 29 | 4 6, 20 *Phor.* 1, 2, 96 | 5, 7, 76 *Hec.* 2, 2, 28 | 3, 1, 33 | 4, 1, 33 | 4, 2, 35 | 4. 3, 3
fortè *And.* 2, 2, 20 | 4, 3, 15 | 5, 4, 22, *Eun.* 1, 2, 54 | 2, 2, 56 | 3, 1, 34 | 3, 2, 48 | 3. 3, 18 | 3, 5, 20 *Heaut.* 2, 2, 6 | 2, 3, 31, 114 | 3. 2, 40 | 3, 3, 52 *Adel.* 4, 2, 10 | 4. 4, 9 | 4, 4, 77 | 4, 7, 23 *Phor.* 1, 2, 43, 4, 3, 12 | 5. 1, 19 | 5, 2, 1[illegible] *Hec. Per.* 11 | 4, 3, 41. 50
fortem virum *And.* 2, [illegible]
fortes *Eun.* 4. 7, 44
fortis *And.* 4, 2, 19 *Phor.* 1, 4, 26 | 2, 1, 10
fortiter *Adel.* 4, 2, 27
fortitudo *Phor.* 2, 1, 11
fortius *Eun.* 1, 1, 5
fortuna *Eun.* 1, 2, 54 | 3, 5, 20 *Phor. Prol.* 32 | 3, 3, 46 | 1, 4, 26 | 5, 6, 1 *bis Hec.* 3, 3, 26. 46
fortunæ *Phor.* 1, 4, 24 | 3, 1, 9
formatum *Eun.* 5, 9, 16 *Hec. Prol.* 9. 16
fortunam tantam *Phor* 5, 6, 45
fortunarum *Heaut.* 3, 1, 55
fortunas *And.* 3, 1, 70 | 3, 5. 3
fortunatam *Heaut.* 2, 4. 1
fortunate *Eun.* 3, 4, 4
fortunati *Adel.* 3, 4, 57
fortunatior *Eun.* 5, 9, 1 *Hec.* 3, 5, 41 | 5, 4, 3
fortunatiſſimè *Phor.* 5, 2 19
fortunatiſſimum *Heau.* 4. 8, 1
fortunatum *Heaut.* 3. 1, 55 *Adel.* 1, 1, 18
fortunatus *Eun.* 2, 2, 53 *Heaut.* 4, 6. 21 *Adel.* [illegible] *Phor.* 1, 3, 31 *Hec.* 4, 2, 15
forum *And.* 1, 3. 21 | 1, 5, 19, 43 | 2, 1, 2 | 2, 2, 1[illegible] | 4, [illegible], 60 *Eun.* 4, 6, 28 *Adel.* 1, 2, 74 | 2, 3, 75 | 2, 4, 13 | 3, 3, 59 | 3, 5, 2 *Phor.* 4, 2, 8 | 5, 6, 19 | 5, 7, 28
fracta *And.* 5, 4, 21
frater *And.* 5, 4, 33 *Eun. Per.* 7 | 1, 2, 51 | 2, 3, 72 | 3. 5, 15. 21 | 4, 1, 3 | 5, 1, 8 | 5, 2, 52, 66 | 5, 5, 12 | 5, 8, 12, 20, 21 *Adel. Per.* 5 | 2, 3, 5 | 3. 3, 83 | 4, 2, 10, 17, 30 | 4, 5, 74 | 5, 5, 1 | 5, 8, 1 *Phor Per.* 1 | 2, 3, 20 | 5, 2, 2 | 5, 7, 2
fraternè *Eun.* 4, 4, 50
fratre *Adel.* 1, 1, 15 | 4, 4, 15 | 5. 4, 8 *Phor.* 5, 4, 5 | 5, 8, 13
fratrem *Eun.* 1, 2, 123 | 3 5, 2, 62 | 4, 4. 32 | 5, 5, 10 *Adel.* 1, 2, 14 | 2, 3, 3 | 2, 4, 4 | 3, 3, 50 | 3, 4, 53, 65 | 4, 2, 1 | 4, 3, 9 | 4, 6, 4 *Phor.* 1, 2, 13 | 5, 6, 7
fratri *Adel.* 3, 4, 17 | 5, 7, 14 *Phor.* 5, 4. 1
fratris *And.* 1, 5, 58 | 5, 2, 30 *Eun.* 2, 3, 70 | 5. 7. 10 *Adel.* 3. 3, 37 | 4. 4. 10 *Phor* 1, [illegible], 23
fraudem *And.* [illegible], 8 *Heaut.* 3, 1, 13
fraus *Heaut.* 3, 4, 10
fregit *And.* 1, 5, 17
fremere *Phor Per.* 9
frequens *And.* 1, 1, 20
fretum *Heaut. Prol.* 14
fretus *And.* 2, 1, 36 | 3, 5 13 *Eun.* 5, 8, 33 *bis Phor* 2, 1, 23 | 5, 7, 53
frigent *Eun.* 2. 2, 37
friget *Eun.* 3, 3, 11 | 4, 5. 6 *Phor.* 4, 4, 5
frontem *Adel.* 5, 3, 53
fruare *Eun.* 2, 3, 58 *Heaut.* 2, 3, 104
fruatur *Adel.* [illegible], 8. 20
fructum *Eun.* 3, 1, 59 *Phor.* 4, 3, 75
fructus *Phor.* 2, 1, 18 | 5, 8, 21
frugalior *Heaut.* 4, 3. 3
frugi *Eun.* 3, 5, 60 | 4, 7, 46 *Heaut.* 3, 3, 19, 36 *Adel.* 5, 9, 2. 25
frui *Heaut.* 1, 1, 97 *Phor.* 1, 3 13 *Hec.* 5, 4, 2
fructi *Adel.* 5, 4, 16
fruſtrà *And.* 2, 1, 10 *Eun.* 2, 2, 5 *Heaut.* 2, 3, 20, 51 | 4 3, 15 | 4, 4, 3 | 4, 5, 16 *Adel.* 2, 1, 54 *Phor.* 2, 3, 32 *Hec.* 3, 2, 24 | 5, 3, 2
fruſtrata *Adel.* 4, 4, 11
fruſtretur *Eun. Prol.* 14
fuat *Hec* 4, 3, 4
fucum *Eun* 3, 5, 40
fugam *Eun.* 4, 4, 6 | 4, 7. 17
fuge *Adel.* 4, 1, 22
fugere *Heaut.* 1, 1, 114 *Phor. Prol.* 7 *Hec.* 1, 2, 107
fugerit *Heaut.* 2, 3, 75
fugi *And.* 4, 5, 27
fugias *Phor.* 5, 2, 3
fugiens *And.* 5, 4, 33

fugio *Heaut.* 5, 2, 47
fugis *And.* 2, 1, 37 *Hec.* 4, 4, 84
fugitando *Eun.* 5, 2, 8
fugitans *Phor.* 4, 3, 18
fugitant *Adel.* 5, 4, 8 *Hec.* 5, 2, 10
fugitet *Heaut.* 3, 1, 25
fugitet *Phor.* 5, 5, 7
fugitive *Eun.* 4, 4, 2 *Eun.* 5, 7, 38
fugitivo *Heaut.* 4, 5, 32
fugitivum *Heaut.* 4, 2, 11
fugito *Adel.* 3, 3, 64
fumi *Adel.* 5, 3, 60
funambuli *Hec. Prol.* 34
funambulo *Hec. Prol.* 4
functus *Heaut.* 3, 3, 19 *Adel.* 3, 4, 18 | 4, 3, 12 *Phor.* 1, 5, 51
fundam *Eun.* 4, 7, 16
fundi *Eun.* 1, 1, 34
fundis *Adel.* 5, 1, 7
funditus *And.* 5, 5, 9
fundo *Heaut.* 1, 1, 16 | 4, 4, 10
fungere *Heaut.* 1, 1, 74
funus *And.* 1, 1, 81, 88, 100 *Phor. Per.* 7 | 1, 2, 49
furcifer *And.* 3, 5, 12 *Eun.* 4, 3, 28 | 5, 6, 19
furcifero *Eun.* 5, 2, 23
furem *Eun. Prol.* 23
furti *Eun.* 4, 7, 39
furtum *Eun. Prol.* 28 *Adel. Prol.* 13 *Phor.* 1, 4, 14
furum *Eun.* 4, 7, 6
futili ſervo *And.* 3, 5, 3
futura *Adel.* 3, 3, 34 *Hec.* 3, 3, 45
futuræ *And. Per.* 6 | 1, 2, 3
futurum *And.* 3, 2, 28 | 3, 5, 15 *Eun.* 5, 9, 30 *Heaut.* 3, 1, 53 | 3, 3, 8 *Adel.* 4, 7, 12 *Phor.* 1, 2, 87 | 1, 5, 73 *Hec.* 4, 4, 47

G.

GAllina *Phor.* 4, 4, 27
ganeo *Heaut.* 5, 4, 11
ganeum *Adel.* 3, 3, 5
gannit *Adel.* 4, 2, 17
garri *Phor.* 3, 3, 11
garris *Eun.* 2, 2, 55 *Heaut.* 3, 2, 25 | 4, 6, 19 *Phor.* 1, 4, 33
garrule *Adel.* 4, 4, 15
gaudeam *Phor.* 5, 8, 63 *Hec.* 1, 2, 32
gaudeamus *Eun.* 5, 7, 11
gaudeant *And.* 4, 1, 3
gaudebam *And.* 1, 1, 33, 62 *Adel.* 1, 2, 73
gaudebant *Eun.* 3, 5, 38 *Phor.* 4, 2, 5
gaudebis *Phor.* 3, 2, 9
gaudeo *And.* 1, 1, 13 | 2, 2, 25 | 5, 4, 37, *Eun.* 5, 6, 6, 28 | 5, 9, 8, 21 *Heaut.* 3, 4, 27 | 4, 3, 11 | 4, 6, 12 *Adel.* 1, 1, 30 | 3, 3, 90 | 5, 8, 34 | 5, 9, 15 *Phor.* 1, 5, 56 | 5, 6, 43 *Hec.* 2, 1, 36 | 3, 2, 18 | 4, 4, 20
gaudere *And.* 3, 4, 44 *Heaut.* 5, 1, 12
gaudes *Adel.* 2, 3, 1
gaudia *And.* 5, 5, 5 *Adel.* 4, 5, 22 *Hec.* 5, 3, 35
gaudii *And.* 5, 5, 7
gaudiis *Eun.* 5, 9, 5
gaudio *And.* 1, 2, 9 | 2, 2, 2 | 5, 4, 36 | 5, 5, 5 *Heaut.* 2, 3, 67 | 3, 1, 99 *Adel.* 3, 3, 55 | 4, 1, 21 *Phor.* 5, 6, 17, 31 *Hec.* 3, 4, 2
gaudium *And.* 4, 1, 25 *Eun.* 3, 5, 2, 4 *Heaut.* 3, 1, 5 *Adel.* 5, 9, 15
gaviſurum *And.* 5, 5, 8
gaviſus *Heaut.* 4, 8, 16
gemens *Eun.* 2, 3, 41
geminabit *Adel.* 2, 1, 19
geminas *And.* 4, 1, 50
geminius *Heaut.* 2, 3, 132
gener *Heaut.* 5, 1, 63
genera *Adel.* 3, 2, 6
genere *And. Per.* 2 *Adel.* 3, 1, 10 | 3, 3, 55 | 4, 5, 17 *Phor.* 1, 2, 75
generi *Eun.* 2, 2, 15
generis *Adel.* 3, 3, 90
generum *And. Per.* 10 *And.* 3, 3, 39 *Heaut.* 4, 8, 24 *Hec.* 4, 1, 22
genium *Phor.* 1, 1, 10
genitum *Heaut.* 5, 1, 55 *Adel.* 3, 2, 43 | 4, 2, 1, *Phor.* 5, 8, 44 *Hec.* 3, 1, 4
genua *Hec.* 3, 3, 18
genus *Eun.* 2, 2, 11 *Heaut.* 1, 2, 19 *Hec.* 2, 1, 1
genus peſſumum *And.* 4, 1, 5
geras *Adel.* 3, 3, 77
gerat *Eun.* 5, 2, 1,
gerens *Heaut. Per.* 8
gerendus *Eun.* 1, 2, 108
gerere *Heaut.* 5, 1, 74
gereret *Adel.* 4, 5, 74
geritur *Phor. Prol.* 28
gerit *Phor.* 1, 2, 95
germane *Adel.* 2, 4, 5
germani *And.* 1, 5, 57
germanus *Adel.* 5, 8, 34
gerro *Heaut.* 5, 4, 10
gerunt *Hec.* 3, 1, 30, 31
gerundo *And.* 4, 1, 17 *Hec.* 4, 1, 23
geſſimus *Phor.* 5, 2, 8
geſta *Adel.* 4, 4, 21 | 5, 1, 12 *Hec.* 3, 5, 18
geſtat *Adel.* 3, 5, 3
geſtam *Phor.* 5, 4, 8
geſtandus *Adel.* 4, 5, 75
geſtavi *Adel.* 4, 2, 24
geſtiam *Eun.* 3, 5, 7
geſtio *Phor.* 1, 5, 30
geſtire *Eun.* 3, 1, 12
geſtis *Eun.* 3, 5, 1
geſtum *Adel.* 2, 2, 6
geſtus novus *Phor.* 5, 6, 51
Geta *Adel.* 3, 1, 4 | 3, 2, 22, 25, 27, 51 | 3, 4, 1, 33, 61 | 5, 6, 3, 6 *Phor.* 1, 1, 1, 12 | 1, 2, 22, 86, 101 | 1, 4, 1, 19, 42 | 1, 5, 3 | 2, 2, 26, 27, 39 | 3, 1, 14, 18 | 3, 3, 3, 12 | 3, 5, 21 | 4, 3, 1, 4, 11, 67 | 4, 4, 1 | 5, 2, 12, 16 | 5, 5, 10, 12 | 5, 6, 7, 8, 30
Getam *Adel.* 3, 2, 7 *Phor.* 1, 1, 6 | 1, 3, 25
gladiatores *Hec. Prol.* 40
gladiatorio *Phor.* 5, 7, 71
gladio *Adel.* 5, 8, 34
gloria *Hec. Prol.* 5, 33
gloriam *Eun.* 3, 1, 9 *Heaut.* 1, 1, 60 *Adel.* 5, 3, 28 *Hec.* 5, 2, 31
gloriare *Heaut.* 4, 5, 17
glorioſum *Eun. Prol.* 38
glorioſus *Eun. Prol.* 31
Glicerio *And.* 1, 5, 9, 50 | 4, 1, 59 | 4, 5, 51 | 5, 4, 2
Glicerium *And. Per.* 2, 11 | 1, 1, 107 | 3, 3, 20 | 4, 6, 11 | 5, 2, 18 | 5, 3, 4 | 5, 4, 5 | 5, 6, 5, 14
gnata *Heaut.* 4, 1, 2 *Phor.* 5, 1, 22 *Hec.* 3, 1, 38 | 3, 4, 32 | 4, 1, 57
gnatæ *And.* 4, 1, 2 *Adel.* 3, 2, 41 *Phor.* 5, 1, 9 *Hec.* 4, 1, 4 | 5, 3, 14
gnatam *And. Per.* 5 | 1, 1, 7 | 2, 3, 18 | 3, 3, 8 | 3, 4, 13 | 4, 4, 25 *Heaut.* 5, 1, 7 *Phor.* 5, 3, 34 *Hec.* 1, 2, 49
gnate *Heaut.* 4, 8, 2 | 5, 4, 5 | 5, 5, 16, 21 *Hec.* 3, 2, 17 | 3, 5, 6 | 4, 2, 1, 29, 30
gnati *And.* 1, 1, 22 | 4, 2, 28 | 4, 3, 34 | 5, 2, 3, *Adel.* 4, 7, 38 *Hec.* 2, 1, 17, 36
gnato *And.* 3, 3, 3 | 5, 1, 12 *Eun.* 2, 1, 22 | 2, 2, 33, 40 | 3, 1, 55 | 3, 2, 22, 29 | 4, 2, 1 | 5, 2, 10 | 5, 9, 13, 24 *Heaut.* 1, 1, 96 | 3, 1, 20 | 5, 3, 1 *Phor.* 5, 8, 50
gnatum *And.* 1, 1, 71, 122 | 1, 2, 14 | 3, 3, 8, 20 | 3, 4, 17 |

 Heaut.

Heaut. Per. 1 Adel. 3, 3, 29 [4, 5, 58 Phor. Per. 5 [5, 8, 56 Hec. 2, 1, 43 [5, 1, 32 [5, 3, 20
gnatum unicum Heaut 1, 1, 78
gnatus And. 3, 2, 47 [4, 1, 21 [5, 1, 15 Phor. 2, 2, 75 [2, 3, 2 Hec. 3, 5 62 [5, 2, 14
gracil. Eun. 2, 3, 21
gradu ſuſpenſo Phor. 5, 6, 27
Græca Eun. Prol. 33 Heaut. Prol 4, 8 Adel. Prol 8
Græcas Heaut Prol. 17
Græci Phor. Prol. 26
Græcis Eun. Prol 8
grandem Adel. 4, 5, 39 Phor. 2, 2, 92
grandiuſcula And. 4, 6, 19
grandior Adel. 5, 8, 7 Phor. 2, 2, 15
grata Heaut. 3, 1, 36 Eun. 3, 1, 6
gratiæ And. 2, 1, 31 [2, 5, 11
gratia ea And. 3, 4, 8 [2, 6, 2
gratia And. 5, 1, 17 Eun. 1, 2, 29 [4, 6, 11 Heaut. 4, 5, 20 Adel. 1, 2, 41, 58 [Phor. 1, 2, 6 [2, 1, 23 [4, 3, 17 Hec. 3, 5, 29 [4, 3, 31 [5, 1, 15 [5, 3, 38
gratiam And. 1, 1, 25 [5, 4, 49 Eun. 2, 2, 92 [3, 5, 9 [4, 4, 51, [5, 3, 2 [5, 9, 61 Adel. 5, 5, 6 [5, 7, 16 [5, 9, 14 Phor. 1, 2, 4 [2, 1, 24 [5, 7, 73 [5, 8, 40 Hec. 3, 1, 11 [3, 3, 30 [4, 2, 7 [4, 4, 31 [5, 2, 29, 32
gratiam falſam Heaut. 2, 3, 61
gratias And. 2, 4, 31 Eun. 3, 1, 1 Heaut. 5, 2, 46 Adel. 3, 3, 14 [4, 3, 15 Phor. 4, 2, 6
gratias magnas habeo atque ago Phor. 5, 7, 1
gratis Adel. 4, 7, 26 Phor. 3, 2, 15
gratiſſimum Heaut. 2, 3, 127
gratulando Heaut. 5, 1, 6
gratulanti Eun. 2, 2, 28
gratum And. 1, 1, 15 Eun 4, 4, 55 Heaut. 2, 3, 21 Adel. 2, 2, 43
grave And. 3, 3, 34 Phor. 1, 2, 44 Hec. 1, 2, 50
gravem Adel. 3, 4, 50
gravere Adel. 1, 8, 19
gravia Heaut. 5, 5, 14
gravida And. Per. 3 [1, 3, 11
gravidæ Adel. 3, 4, 29
gravidam And. 3, 2, 33 Heaut. 4, 1, 13 Hec. Per. 6 [3, 3, 32
gravior Heaut. 4, 1, 32
gravius Heaut. 1, 1, 40 Adel. 1, 2, 60 Phor. 2, 2, 22
graviſſimum Adel. 3, 4, 22
graviter And. 1, 2, 20 Heaut. 1, 1, 62 [3, 3, 9, 52 [5, 5, 1 Adel. Per. 10 [5, 3, 2 Hec. 2, 2, 9 [3, 3, 44 [4, 4, 2
graviùs And 5, 3, 3 Eun. 1, 2, 1 Heaut. 5, 2, 4 Adel. 1, 1, 41 Phor. 1, 4, 30 Hec. 5, 4, 95
grege Adel. 3, 3, 8
gregem Eun. 5, 9, 54 Heaut. 2, 3, 4
gregem alium Heaut. Prol. 45
gremio Adel. 3, 2, 35
gremium Eun. 3, 5, 37
grex Phor. Prol. 32
gubernat Hec. 3, 1, 31
gubernatrix Eun. 5, 9, 16
Gynæceum Phor. 5, 6, 22

H

HA Eun. 3, 1, 39 [3, 2, 44 Heaut. 5, 1, 13, 40 Phor. 2, 2, 64
habe Phor. 2, 2, 88 Hec. 5, 4, 22
habeam And. 4, 1, 25 Eun. 1, 2, 48, 94, 66 [4, 4, 7 Heaut. 1, 1, 34 [3, 1, 57 [4, 3, 23 Adel. 2, 4, 4 [3, 2, 55 Phor. 5, 5, 4 Hec. 1, 1, 9 [5, 1, 15
habeas And. 4, 1, 25 Heaut. 1, 1, 52 Adel. 4, 4, 13 [4, 7, 32 Phor. 2, 1, 31
habeat And. 2, 3, 4 [5, 3, 18 Eun. 1, 2, 117 Heaut. 1, 2, 18 Adel. 1, 1, 25 [5, 9, 40 Phor. Prol. 16
habebam Eun. 1, 2, 39 Hec. 3, 1, 14
habebat Phor. Per. 3 [1, 5, 19, [2, 2, 18
habebis Phor. 2, 2, 86
habemus Eun. 5, 1, 19 Adel. 3, 4, 10
habenda Heaut 2, 3, 84 Phor. 1, 2, 6
habendæ Phor. 1, 5, 19 [5, 4, 8 [5, 6, 40
habens Eun. 4, 2, 26 [2, 2, 32 Hec. 4, 2, 26
habent Eun. 2, 2, 32, 97 Phor. 1, 1, 7 [2, 2, 82, [5, 4, 1 Hec. 1, 2, 101
habentem Hec. 5, 3, 32
habeo And. 1, 1, 13 [4, 5, 31 Eun. 1, 2, 40 [2, 2, 12 | 3, 2, 18 Heaut. 1, 1, 42 [2, 1, 12 | 4, 2, 10 | 5, 2, 49 | 5, 6, 20, Adel. 2, 2, 31 | 3, 1, 4, | 5, 5, 6 | 5, 9, 14 Phor. 1, 2, 4 | 5, 1, 18 | 5, 7, 1 Hec. 3, 2, 11 | 4, 4, 31
habere And. 1, 1, 68, 119 | 3, 3, 32 | 5, 3, 10 Eun. 1, 2, 72 | 5, 3, 11 Heaut. 1, 1, 42 | 5, 2, 10 Adel. 1, 1, 20 | 2, 1, 25 | 2, 3, 5 Phor. 1, 1, 66 [1, 5, 66 | 5, 1, 29 Hec. 1, 2, 25, 74 | 3, 3, 21 | 4, 1, 26 [5, 4, 6
haberem And. 1, 1, 71 Eun. 3, 3, 13
haberes Heaut. 3, 4, 4 [4, 6, 13
haberet And Per. 11 Eun. 3, 2, 35 Heaut. 1, 1, 46 Adel Per. 1 [3, 3, 11 Phor. Prol. 15 Hec. 4, 4, 35
haberi Heaut. 3, 1, 40 Hec 1, 2, 74
habes And. 4, 2, 7 Eun. 3, 1, 11, 25 [3, 2, 22 [4, 4, 7, 28 bis Heaut. 4, 1, 21 [4, 3, 40 [5, 4, 16 Phor. 1, 3, 17 [5, 7, 54 Hec, 1, 2, 119 [4, 4, 2
habet And. Prol. 19 [5, 4, 38, 52 Eun. 1, 1, 13, 33 bis [3, 1, 10 [3, 2, 32 [4, 4, 17 [5, 9, 48 Heaut. Prol. 20 [2, 1, 14 [3, 2, 15 [4, 3, 24 Adel. 3, 3, 28 [4, 7, 10 Phor. 1, 2, 95 [5, 1, 27 [5, 9, 41, 52 Hec. 1, 2, 26, 52 [4, 2, 30 [5, 1, 19
habetur Eun. 4, 6, 11
habita And. 4, 6, 14
habitabat Eun. 1, 2, 27 [2, 3, 25
habitant Adel. 4, 5, 13
habitâſſe And. 4, 6, 1
habitat Adel. 4, 5, 20
habitatum Hec. 2, 1, 27 [4, 2, 13
habitet Phor. 2, 1, 75 [5, 7, 41
habitior Eun. 2, 3, 22
habitudo Eun. 2, 2, 11
habitum Heaut. Per. 8 [3, 4, 22
habiturum Eun. 5, 2, 13 Hec. 5, 3, 2
habiturus Adel. 3, 3, 35
habitus Eun. 5, 6, 22 Hec. 4, 1, 11
habuerim And. 1, 5, 39
habueris Eun. 5, 6, 18 Hec. 1, 2, 90 [4, 3, 1
habuerit Heaut. 4, 1, 45 Hec. 4, 4, 96
habui And. 1, 1, 12 Eun. 2, 2, 6 [3, 1, 34 [

34 | 5, 9, 55 *Heaut.* 1, 1. 42 | 3, 1, 52 *Adel* 1. 1, 19, 23 *Hec.* 2. 3, 6
habuiſſe *Hec.* 4, 1, 1, 26 | 4. 1, 31
habuiſſet *Eun.* 3, 3, 16
habuit *Adel.* 3. 3. 60 *Phor.* 5, 7. 49 *Hec.* 4, 1, 9
hæccine *Hec.* 3, 1, 3
hæccine *Heaut.* 3, 3, 36, 54 *Adel.* 3, 3, 26, 55 *Phor.* 5, 9, 23, 24
hæream *Eun.* 5, 7, 25
hærede *Heaut.* 5, 2, 16
hæredem *Hec.* 3, 5, 10
hæreditates *And.* 4, 6, 20
hæreo *Eun.* 5, 2, 9 *Phor.* 5, 7, 70
hæreret *Adel.* 3, 3, 49
hæret *Eun.* 5, 6, 7 *Hec.* 2, 1. 32
hancce *Eun.* 1, 2, 52 | 4, 7, 1 *Hec.* 3, 1, 2
hariolare *Phor.* 3, 2, 7
hariolor *Adel.* 2, 1, 8
hariolus *Phor.* 4, 4, 27
harum *Eun* 1, 2, 56 | 2, 3, 5 *Heaut.* 2, 3, 85 | 5, 1, 3 *Hec.* 5, 3, 20
harumce *Heaut.* 4, 4, 24
haſce *Heaut.* 4, 7, 9 *Adel.* 4, 4, 24 *Phor.* 4, 3, 9
He *Phor.* 2, 2, 64 *Hec.* 5, 4, 22
Heautontimorumenon *Heaut. Prol.* 5
Hecyra *Hec. Prol.* 1
Hecyram *Hec. Prol.* 29
Hegio *Adel* 3, 3, 85 | 3, 4, 9 | 5, 3, 42 | 5, 8, 24 *Phor.* 2, 3, 7, 12
Hegionem *Adel.* 3, 4, 14
Hegioni *Adel.* 3, 2. 52
Heja *Eun.* 5, 9, 35 *Heaut.* 3, 2, 10 | 5, 5, 19 *Phor.* 3, 2, 23 | 4. 3. 23 *Hec.* 2, 2, 8
helluo *Heaut.* 5, 4, 10
hera *And.* 4, 2, 4 *Eun.* 5. 1. 18 | 5, 2, 12, 44 | 5, 3, 8 *Adel.* 3, 1, 8 | 3, 2, 25 | 5, 6, 1 *Phor.* 5, 1, 3 *Hec.* 3, 1, 55
heræ *And.* 4, 3, 2 *Adel.* 3, 2, 3
heram *Adel.* 3, 1, 22 *Phor.* 5, 6, 25
here *And.* 3, 2, 18 *Eun.* 1, 1, 12 | 5, 6, 6, 9, 18 *Heaut.* 3, 3, 33 | 5, 2, 20 *Phor.* 1, 5, 56 *Hec.* 3, 4, 16
hæreditas *Hec.* 1, 2, 97
heri *And.* 1, 1, 58 | 4, 4, 29 *Eun.* 1, 2, 3, 89 | 2, 3, 63 | 3, 4, 1 *Heaut.* 3, 2, 8 | 3, 3, 7 *Phor.* 1, 1, 2 *Hec.* 1. 2, 115 | 2, 1, 40 | 3, 5, 16
heri *à nom* herus *And.* 1, 2, 4 *Hec.* 3, 1, 51
herilem *And.* 3. 4, 23 *Eun.* 2, 2, 58 | 5, 5, 20 *Phor.* 1, 1, 5
herili *And.* 3, 2, 3 | 5, 6, 2
herum *And.* 1, 3, 3 | 3, 4, 23 | 4, 4, 8 | 5, 2, 26 *Heaut.* 3, 2, 48 *Phor.* 1, 4, 5 | 1, 5, 17 | 2, 2, 12
herus *And.* 1, 2, 12 | 2. 5, 1, 12 | 5, 2, 5 *Heaut.* 4, 1, 25 *Phor.* 1, 4, 7 | 1, 5, 18 | 4, 3, 18, 29 | 5, 6. 21 *Hec.* 5, 3, 1
hero *Phor.* 2, 3, 25 | 5, 6, 2
heſterno *Eun.* 5, 4, 17
hiccine *And.* 5, 4, 4 *Heaut.* 1, 2, 24 *Adel.* 4, 5, 75 *Phor.* 3, 2, 24 | 5, 8, 3
hilarior *Eun.* 4, 5, 5
hilarem *Adel.* 5, 3, 56
hilarum *Adel.* 2, 4, 23
hocce *And.* 2, 3, 17 *Eun.* 4, 7, 13
hoccine *And.* 1, 1, 15 | 1, 5, 1 *Eun.* 4, 3, 2 *Heaut.* 3. 4, 21 *Adel* 2, 2, 29 *bis* | 3, 2, 6
hæſitas *Phor.* 5, 2, 15
homine *Eun.* 2, 2, 7 | 5, 9, 53 *Heaut.* 1, 2, 19 *Adel.* 1, 2, 18 | 2, 3, 1 | 5, 3, 35 *Phor.* 4, 3, 24
hominem *And.* 1, 5, 10 | 4. 5, 30 | 5, 2, 3 *Eun.* 2, 2, 4, 23, 45 | 2, 3, 31, 65 | 3, 1, 27, 28 | 3, 5, 13, 39 | 4, 3, 5 | 4, 4, 2, 41 | 4, 6, 20, 30 | 4, 7, 32 | 5, 1, 19 | 5, 7, 8, 10 *Heaut.* 2, 3, 139 | 3, 2, 19 | 2, 3, 6 | 4, 1, 53 | 5, 1, 10 *Adel.* 1, 1, 13 | 1, 2, 74 | 2 1. 29 | 2, 4, 17 | 3, 2, 6 | 3, 3, 92 | 4, 2, 40 | 5, 6, 4 *Phor. Prol.* 2 | 1, 4, 18 | 1, 5, 22, 62, 75 | 2 1, 21 | 3, 1. 12 | 4, 2, 1, 2, 8 | 4, 3, 27 | 5, 6, 5 | 5, 7, 84 *Hec.* 2, 1, 17 | 4. 1, 9, 40
homines *And.* 4, 2, 12 | 5, 4, 7 *Eun.* 2, 1, 19 | 2, 2, 23, 37 | 3, 2, 17 *Adel Prol.* 15 | 2, 2, 12 *Phor.* 2, 1, 13 | 2, 3, 19 | 5, 1, 37
homini *And.* 2, 5, 19 | 5, 1, 9 *Eun.* 2, 2, 1 *Heaut.* 2, 3, 115 | 3, 3, 24 | 4, 5, 32 *Adel.* 2, 1, 46 | 2, 2, 21 | 2, 3, 6 | 4, 1, 20 | 5, 4. 7 *Phor.* 1, 2, 85 *Hec.* 3, 1. 1 | 3, 4, 17
hominibus *Heaut.* 3, 1, 13 *Adel.* 5, 3, 47
hominis *And.* 2, 1, 30 *Eun.* 3, 4, 8 | 3, 5, 12 | 4, 4, 29 *Heaut.* 2, 3, 72 | 3, 3, 19 | 4, 8, 7 *Adel.* 4, 2, 33 | 4, 7, 16, 18 *Hec.* 3, 4, 25
hominum *And.* 1, 5, 2, 11 | 4, 1, 5 | 4, 5, 6 | 5, 6, 3 *Eun.* 2, 2, 7 | 3, 1, 14, 19 | 4, 6. 19 *Heaut.* 1, 1, 9 | 3, 1, 97 | 5, 1, 14 *Adel.* 4, 3, 3 | 2, 1, 1 *Phor.* 5, 6, 13
homo *And.* 2. 2, 7 | 4, 1, 39 | 4, 3, 6 | 4, 5, 5, 39 | 5, 6, 1, 10 *Eun.* 2, 2, 18, 30 | 3, 1, 18, 35 | 3, 4, 5 | 4, 4, 9 | 4, 6, 19 | 5, 5, 18 | 5, 6, 6 | 5, 9, 52 *Heaut.* 1, 1, 25 | 4, 1, 9 | 4. 6, 21 | 5, 3, 1 *Adel.* 1, 2, 27, 31, 63 | 2, 2, 11 | 3, 2, 38 | 3, 3, 53, 77, 86, 88 | 4 2. 1 | 4, 6, 4 | 5, 5. 2 | 5, 8, 11 *Phor.* 1. 2, 73 | 2, 2, 15, 28, 64 | 3, 2, 24 | 3, [illegible], 20 | 4, 3, 37 | 5 6. 14 | 5, 8. 2, 16 *Hec.* 3, 5, 9 | 5, 4, 1
homo adoleſcen *Phor.* 5, 8 52
homo tolerabilis *Heau.* 1, 2, 30
homuncio *Eun.* 3, 5, 42
honeſta *And.* 1, 1, 96, 114 *Eun.* 1, 2, 52 | 2, 1, 24 | 4, 4. 15
honeſtè *And.* 4, 6, 3 *Eun.* 4, 4, 48 *Phor.* 5, 8, 19
honeſtum *Hec.* 1, 2, 76 | 3. 3. 3
honeſtus *Eun.* 3, 2, 21
honore *Eun* 2, 2, 29 *Heaut.* 4, 3, 9
honorem *Phor.* 5, 7, 35
honos *Eun.* 5, 7, 22
hora *Eun.* 2, 3 47
horam *Phor.* 3, 2, 29
horreo *Eun.* 1, 2, 4
horreſco *Adel.* 4, 4, 24
horrida *Phor.* 1, 2, 56
horſum *Hec.* 3, 4, 36
horto *Adel.* 5, 7. 10
hortor *Hec.* 1, 1, 7
horunce *Hec.* 1, 2, 97
hoſce *Eun.* 1, 2, 71 | 4, 7, 11, 12 *Heaut.* 3, 2, 3 | 4, 5, 4 *Adel.* 5, 7, 5 *Phor.* 4, 5, 4
hoſcine *Adel.* 4, 5, 40
hoſpes *And.* 4, 6, 22 | 5, 4, 11 *Adel.* 4, 1, 13
hoſpitæ *And.* 2, 6, 8
hoſpite *Eun.* 1, 2, 39 *Hec.* 1, 2. 120
hoſpitem *And.* 4. 6, 15 *Phor* 1, 2. 12 | 4. 2, 15 *Hec.* 3, 4, 18 | 5, 3, 36
hoſpites *Phor.* 2, 1, 14

hoſpitis *And.* 5, 2, 2
hoſtis *Hec.* 5, 2, 23
hui *And.* 3, 1, 16 *Eun.* 3, 1, 17 *Heaut.* 3, 1, 17 | 5, 3, 45 *Adel.* 2, 2, 8 | 4, 2, 28 *Phor.* 5, 3, 8
hujuſce *And.* 2, 6, 8 *Phor.* 5, 4, 8
hujuſmodi *Heaut.* 2, 3, 98 | 4, 6, 8 *Phor.* 3, 2, 20, 44
humana *Heaut* 5, 2, 41
humanè *Adel.* 1, 2, 65
humani *And.* 1, 1, 86 *Heaut.* 1, 1, 25
humanitus *Heaut.* 1, 1, 47
humanum *And.* 1, 5, 1 *Adel.* 3, 4, 25 | 4, 5, 53 *Hec.* 4, 1, 38
humi *And.* 4, 3, 11
humiles *Hec* 3, 3, 20
hunccine *Heau.* 1, 2, 2[illegible]
Hymæneum *Adel.* 5, 7, 7, 9

I.

I *Adel.* 2, 1, 14, 21 | 4, 2, 48 | 5, 3, 68 *Hec.* 3, 2, 25 | 4, 3, 5
jacta *Adel.* 4, 7, 22
jamdiu *Eun.* 5, 4, 1 | 5, 6, 30
jamdudum *And.* 1, 4, 1 *Eun.* 3, 1, [illegible] | 4, 5, 8 | 4, 7, 46 | 5, 3, 8 *Heaut.* 4, 5, 10 *Adel.* 3, 3, 47 *Hec.* 3, 2, 1 | 4, 4, 26, 100 *Phor.* 1, 5, 59
jampridem *Eun.* 1, 1, 2 *Hec.* 2, 1, 22
janitor *Heaut.* 4, 8, 7 *Adel.* 4, 5, 66
jam primum *And.* 3, 2, 32
januam *And* 4, 3, 10
ibam *And.* 5, 4, 1 *Adel.* 5, 3, 35
ibamus *Phor.* 5, 7, 6
ibat *Hec.* 1, 2, 82
ibi *Phor.* 5, 7, 8
ibicumque *Heaut.* 3, 3, 17
ibidem *And.* 4, 5, 38
ibis *Adel.* 4, 2, 41
ibit *And.* 3, 2, 40 *Heaut* 2, 1, 78 | 3, 2, 28 *Phor.* 4, 4, 15
ibo *And.* 2, 2, 37 | 3, 2, 5, 20 *Eun.* 1, 2, 107 | 2, 1, 19 | 5, 4, 12 *Heaut.* 1, 1, 118, 121 | 1, 2, 16 | 2, 3, 99 | 3, 1, 24 | 3, 3, 47 *Adel.* 2, 4, 13 | 3, 4, 65 | 4, 3, 10 | 4, 4, 23 | 4, 7, 1 | 5, 2, 55 *Phor.* 1, 5, 82 | 2, 3, 22 | 5, 2, 17
idcirco *And.* 3, 2, 7 *Heaut.* 3, 2, 5
ideo *Hec.* 2, 1, 21
idoneè *Heaut.* 1, 1, 82 *Hec.* 3, 3, 1
idoneum *Phor.* 4, 5, 9
idonei *And.* 4, 5, 18
idoneus *And.* 3, 2, 12
ignarum *Heaut.* 2, 1, 14 *Adel.* 2, 1, 6 *Hec.* 4, 4, 53, 60
ignarus *Eun.* 1, 2, 56
ignave *Eun.* 2, 7, 7
ignaviſſime *Eun.* 2, 2, 8
ignavum *And.* 1, 5, 42
ignaves *Eun.* 4, 3, 19
ignem *And.* 1, 1, 102, 113 *Eun.* 1, 2, 5
ignorabant *Eun.* 5, 9, 59
ignorant *Eun. Pro.* 2 *Hec. Pro.* 2
ignoratum *Phor.* 1, 2, 70
ignoraret *Phor.* 5, 6, 34
ignorarier *Phor.* 5, 7, 38
ignotes *Heaut.* 1, 1, 53 | 2, 3, 23 | 5, 5, 15
ignoratur *Phor.* 2, 2, 10
ignotam *Heaut.* 4, 1, 34
ignoſce *Heaut.* 5, 5, 5
ignoſce *Heaut.* 5, 5, 8 *Phor.* 5, 8, 26
ignoſcenda *Phor.* 5, 8, 26
ignoſcendi *Heaut.* 2, 1, 6
ignoſces *Heaut.* 5, 1, 60
ignoſcit *Hec.* 5, 1, 11
ignoſcentier *Heaut.* 4, 1, 32
ignoſco *Eun.* 5, 2, 40 *Phor.* 5, 8, 15
ignoſcere *Eun. Prol.* 42 *And* 4, 1, 54
ignota *Phor.* 5, 1, 24
ignotum *Phor.* 3, 3, 15
ignotum eſt *Adel.* 3, 4, 28
iiſdem *Eun. Prol.* 35
iit *Eun.* 5, 2, 53
iiſac *Eun.* 1, 2, 25 *Heaut.* 3, 2, 1
illæc *Eun.* 5, 5, 5 *Heaut.* 3, 2, 30 | 5, 1, 58 *Adel.* 3, 4, 63 *Phor.* 4, 5, 5
illæccine *Heaut* 4, 5, 3
illiberale *Adel.* 2, 4, 3
illiberalem *v.* inliberalem
illiberaliter *Phor.* 2, 2, 24 *v.* inliberaliter
illuſtris *And.* 4, 5, 19
illuſeris *Eun.* 5, 4, 20
illuſi *And.* 5, 1, 3
illicet *Eun.* 1, 1, 9 *Adel.* 5, 3, 5
illicone *Eun.* 5, 7, 11
illinc *And.* 4, 6, 19 *Adel.* 2, 2, 19, 2[illegible] | 4, 5, 40 | 4, 7, 13
illoc *And.* 2, 2, 25 *Eun.* 5, 9, 53
illuc *And.* 1, 1, 54 | 1, 5, 31 *Eun* 3, 3, 31 | 3, 5, 24 | 4, 7, 12 | 5, 1, 17 *Adel.* 2, 1, 14, 36 | 5, 3, 17 *Phor.* 1, 5, 30
illuſtris *Phor.* 5, 7, 22
illum inne *Eun.* 5, 9, 1[illegible]
Imbre *Hec.* 1, 2, 9[illegible]
immemor *And* 3, 1, 19
immemorabis *And.* 1, 1, 1[illegible]
immerito *Adel.* 4, 4, 6 *Phor.* 1, 5, 60 *Hec* 2, 1, 12
immeritiſſime *Phor.* 1, 5, 60
immani *Hec* 3, 4, 13
immo *And.* 3, 2, 45 *Heaut.* 4, 5, 49 *Adel.* 2, 2, 10 *Phor.* 2, 2, 42 | 2, 2, 41
immo *And.* 1, 1, 3 | 2, 2, 43 | 3, 3, 18 | 3, 5, 12 | 4, 1, 31, 49 | 5, 2, 13 & alibi paſſim, ſeu nullo peculiari ſenſu
immodeſtius *Heaut.* 3, 3, 7
immo etiam *And.* 4, 2, 2[illegible]
immortales *Eun.* 2, 2, 1 *Adel.* 3, 4, 1 *Phor.* 5, 8, 29
immortalitas *And.* 5, 5, 4
immortalium *Prol.* 2, 8, 4
immutari *Hec.* 3, 1, 9
immutatum *And.* 1, 5, 7
immutatur *And.* 1, 5, 40 *Eun.* 2, 1, 19 *Phor.* 1, 4, 20
imparatum *And.* 3, 1, 20 *Phor.* 1, 4, 2
impeditum *And.* 3, 5, 11 *Hec.* 3, 1, 17
impeditæ *Heaut.* 2, 3, 4
impedivit *Prol* 2, 3, 2
impediunt *And* 1, 5, 2[illegible]
impellat *Phor.* 4, 3, 3
impellebant *Hec* 3, 4, 12
impellit *Phor.* 4, 3, 3
impellitur *And.* 1, 5, 31
impendent *Phor.* 1, 4, 2
impenſe *Eun.* 3, 1, 23 *Adel.* 5, 9, 36
impera *And.* 5, 3, 26 *Heaut.* 5, 5, 21 *Phor.* 1, 4, 46
imperabat *And.* 3, 2, 10
imperabit *Heaut.* 4, 6, 24
imperabo *Eun.* 3, 2, 40
imperare *Adel.* 1, 1, 12
imperas *Eun.* 2, 1, 17 *Heaut.* 4, 3, 26
imperat *Eun.* 3, 5, 30
imperitiorem *Eun.* 3, 2, 42
imperatoris *Eun.* 4, 2, 8
imperavi *And.* 3, 2, 4
imperavit *Eun.* 2, 2, 21
imperem *Hec* 2, 2, 2
imperent *Eun.* 3, 5, 46
imperii *Heaut* 2, 2, 4
imperio *Phor.* 1, 4, 19
imperita *Eun.* 5, 2, 42
imperito *Adel* 1, 2, 8
imperitos *And.* 2, 4, 8
imperio *And.* 5, 2, 1 *Eun.* 2, 2, 96
imperium *Eun.* 3, 1, 2[illegible] *Heaut.* 4, 1, 22 *Adel.* 1, 1, 41 *Phor.* 1, 5, 2
impertiri *Eun.* 2, 2, 21
impertit *Eun.* 2, 2, 40
impetrabis *Phor.* 2, 3, 12
impetrabo *And.* 2, 1, 13
impetrâſti *And.* 5, 1, 13

impetrare *And.* 3, 3, 12 *Eun.* 1, 2, 101 *Hec. Prol.* 52
impetravi *Eun.* 5, 9, 61
impetrem *Hec.* 5, 1, 3
impetres *And.* 2, 1, 15
impetret *Adel.* 2, 4, 44
impetro *And.* 2, 5, 11 | 3, 2, 47
impium *Eun.* 4, 3, 1, *Adel.* 3, 2, 6
implorat *Adel.* 3, 4, 43
impluvium *Eun.* 3, 5, 40 *Phor.* 4, 4, 26
impone *And.* 5, 3, 26 *Phor.* 3, 3, 28
importunitatem *And.* 1, 4, 4
impotens *Heaut.* 2, 3, 130
importunus ſenex *Heaut.* 1, 2, 22
impotenti *And.* 5, 3, 8
impotentiam *Adel.* 4, 3, 16
in primis *Eun.* 2, 1, 39
improba *Hec.* 3, 3, 23
improbum *Adel.* 1, 2, 21
improviſò *And.* 2, 2, 23 | 2, 5, 6 *Heaut.* 2, 3, 40 *Adel.* 3, 3, 54 | 4, 4, 1, *Phor.* 5, 7, 1
imprudentem *And.* 1, 3, 22 *Heaut.* 4, 1, 20 *Phor.* 4, 3, 55
imprudentes *Phor.* 5, 1, 18
imprudenti *Eun.* 3, 1, 40
imprudentia'ſt *Eun. Prol.* 27
imprudentiùs *And.* 1, 1, 103
imprudens *And.* 4, 1, 18 *Eun.* 1, 2, 56 | 4, 2, 5 *Heaut. Prol.* 36 | 2, 3, 128 *Adel.* 4, 5, 77 *Phor.* 1, 5, 38, 64 *Hec.* 5, 4, 37, 40
impudens *And.* 4, 2, 37 *Eun.* 3, 1, 35 | 3, 5, 49 | 5, 1, 22 | 5, 2, 17
impudentem *Phor.* 3, 2, 14
impudenter *And.* 4, 5, 16
impudentem audaciam *Heaut.* 2, 3, 72
impudentia *Hec.* 2, 1, 16
impudentiſſima oratio *And.* 4, 1, 10
impulerim *Heaut.* 1, 1, 113
impuliſſet *Phor.* 1, 3, 6
impuliſti *Phor.* 2, 1, 6
impulſi *Heaut.* 2, 4, 9
impulit *And.* 3, 2, 43 *Phor.* 5, 1, 6 *Hec.* 4, 4, 3
impulſore *Eun.* 5, 6, 18 *Adel.* 4, 2, 21
impulſorem *Adel.* 3, 2, 17
impulſu *Hec.* 1, 4, 65 | 2, 1, 54
impulſus *And.* 1, 1, 72 *Hec.* 3, 5, 34, 35
impunè *And.* 5, 4, 7 *Eun.* 5, 2, 13 | 5, 4, 26 | 5, 7, 18 *Adel.* 5, 3, 38 *Hec.* 3, 4, 14
impura *Heaut.* 4, 1, 16
impuratum *Phor.* 5, 7, 69
impuratus *Phor.* 4, 3, 64
impuriſſime *Phor.* 2, 2, 25
impurum *Eun.* 2, 2, 9 *Adel.* 2, 1, 29 *Phor.* 5, 7, 93
impurus *Adel.* 3, 3, 6
impuriſſimo *Phor.* 5, 1, 33
imus *And.* 1, 1, 90 *Eun.* 3, 2, 12, 39 | 5, 7, 1 *Phor.* 5, 1, 53
incedere *Eun.* 5, 3, 9
incendam *Phor.* 1, 4, 9
incendatur *And.* 2, 1, 8
incenderet *Heaut.* 2, 2, 126
incendor *Hec.* 4, 1, 47
incenſam illam tibi dabo *Phor.* 5, 7, 81
inceperat *Eun.* 4, 4, 57
inceperunt *Adel.* 2, 2, 19
incepi *And.* 5, 1, 13
incepta *And.* 3, 3, 7 | 5, 1, 17
inceptas *Phor.* 4, 3, 24
inceptat *And.* 5, 4, 23 *Heaut.* 4, 4, 12
inceptet *Heaut.* 3, 3, 39
inceptio *And.* 1, 3, 3,
incepto *Heaut.* 4, 6, 7
inceptor *Eun.* 5, 9, 5
inceptum *And.* 1, 5, 1 *Heaut.* 1, 1, 6, 97 | 1, 4, 8, 12 *Phor.* 4, 5, 16
incepturus *And.* 4, 3, 9
incerta *And.* 2, 3, 26 *Eun.* 1, 1, 16 *Hec. Prol.* 17
incertas *And.* 5, 1, 11
incertior *Phor.* 2, 3, 19
incertò *Heaut.* 1, 1, 71
incertum *And.* 1, 5, 29 *Heaut.* 1, 1, 49 | 1, 3, 16 *Phor.* 1, 5, 9 | 4, 1, 12 *Hec.* 2, 2, 9
incertus *Eun.* 2, 3, 3 *Phor.* 4, 3, 55, 70 *Hec.* 1, 2, 46 | 3, 4, 36 | 4, 3, 8
inciderit *Heaut.* 3, 1, 75
incides *Heaut.* 3, 1, 33
incidi *And.* 4, 5, 43 *Phor.* 1, 3, 23
incidiſſet *Phor.* 1, 3, 5
incidit *And.* 2, 2, 22 | 2, 2, 21 *Heaut.* 3, 3, 37 *Adel.* 4, 4, 6
incipere *Eun.* 5, 9, 26 *Heaut.* 3, 1, 86 *Adel.* 2, 2, 29 *Phor.* 4, 4, 29
incipiam *Eun.* 5, 5, 26 *Heaut.* 4, 2, 9 | 5, 4, 21
incipias *And.* 2, 3, 13 *Heaut.* 5, 5, 14
incipies *Eun.* 1, 1, 6
incipit *And.* 1, 5, 50 | 4, 2, 26 | 4, 4, 33
incipiunda *Phor.* 1, 4, 48
inclementiùs *Eun. Prol.* 4
incogitans *Phor.* 1, 3, 3
incogitantem *Phor.* 3, 2, 14
incolumem *And.* 3, 5, 5
incolumem patriam *Heaut.* 1, 2, 19
incommoda *Eun.* 2, 3, 36 *Phor.* 2, 1, 18 *Hec.* 1, 2, 90 | 5, 3, 42
incommodam *Hec.* 4, 2, 27
incommodè *Eun.* 2, 3, 35 *Hec.* 3, 3, 20 | 5, 3, 40
incommodi *Hec.* 3, 3, 40
incommodis *And.* 4, 1, 3
incommoditas *And.* 3, 3, 35
incommoditates *Heaut.* 5, 1, 59
incommodum *Phor.* 4, 3, 47 *Hec.* 1, 2, 78 | 3, 4, 13
incredibile *Heaut.* 4, 1, 11 *Phor.* 1, 5, 9, 17
incredibili *Hec.* 3, 3, 17
incredibilia *Eun.* 5, 9, 19
incurvus *Eun.* 2, 3, 42
incuſamus *Phor.* 3, 1, 7
incuſas *Heaut.* 5, 2, 7
incuſat *Hec. Prol.* 9
incuſaveras *Phor.* 5, 7, 21
indicat *And.* 1, 1, 105 | 5, 3, 7
indicabit *Eun.* 3, 2, 16
indicans *Eun.* 1, 1, 8
indicare *Eun.* 4, 1, 7 *Phor.* 5, 7, 68
indicares *Eun.* 5, 6, 13
indicarit *Heaut.* 3, 3, 23
indicas *Eun.* 5, 6, 21
indicaſſe *Adel.* 4, 4, 21
indicat *Eun.* 4, 3, 15 | 4, 4, 37 *Adel.* 3, 2, 39 *Hec.* 3, 3, 35
indicente *Adel.* 3, 4, 62
indicio *Eun.* 5, 6, 23 *Heaut.* 2, 4, 4 *Adel. Prol.* 4 *Phor.* 1, 4, 37
indiciis *Eun.* 3, 1, 23
indicium *Adel.* 4, 4, 8 *Hec.* 4, 4, 31
indictum *Phor.* 5, 7, 58
indigeas *And.* 5, 3, 9
indigna *Eun.* 5, 5, 4 *Adel.* 3, 3, 55 *Phor.* 5, 1, 3
indignam *Heaut.* 3, 3, 4 *Adel.* 3, 2, 50 *Hec.* 3, 5, 27

indignas *Phor.* 2, 2, 29
indignè *Adel.* 3, 2, 10 *Hec.* 3, 3, 41
indignis *Adel.* 2, 1, 12
indignius *Phor.* 5, 8, 20
indignum *And.* 1, 1, 118 | 5, 2, 13 *Eun.* 1, 1, 25 | 5, 2, 27 *Adel.* 2, 1, 12, 19 | 3, 4, 1 | 4, 5, 35 *Phor.* 3, 2, 26 | 4, 3, 8
indiligens *Adel.* 4, 5, 50
indiligenter *Phor.* 5, 3, 5
indormiam *Eun.* 2, 1, 14
indotata *Adel.* 3, 2, 46 | 4, 7, 11
indotatam *Phor.* 1, 2, 70
indotatis *Phor.* 5, 7, 45
induas *And* 2, 3, 35 | 5, 1, 15 *Heaut.* 5, 4, 5
induces *Hec.* 4, 2, 27
inducere *Hec.* 1, 2, 24
inductæ *Eun.* 1, 3, 15
inducite *Heaut. Prol.* 41
induco *Adel.* 1, 1, 43 *Hec.* 2, 2, 23
induit *Eun.* 4, 4, 44
induitur *Eun. Per.* 9
indulgeo *Eun.* 2, 1, 16
indulgebant *Heaut.* 5, 2, 35
indulgendo *Adel.* 5, 9, 31
indulges *Heaut.* 4, 8, 20 *Adel.* 1, 1, 38
induſtriâ *And.* 4, 5, 56
induſtriæ *Hec. Prol.* 32
induſtriam *Adel. Prol.* 25
indutum *Eun.* 5, 7, 15
indutus *Eun.* 4, 4, 40
induxeris *Eun.* 3, 2, 37
induxerunt *Heaut.* 4, 4, 1 *Hec.* 2, 3, 4
induxi *Heaut. Prol.* 43 *Adel.* 4, 3, 6 *Hec. Prol.* 50
induxti *And.* 5, 3, 12 *Hec.* 3, 1, 12 | 4, 4, 6
ineat *Hec.* 5, 2, 29
ineo *Adel.* 5, 7, 16
inepta *And.* 4, 7, 52 *Eun.* 5, 7, 6 *Adel.* 3, 3, 23, 37, 77
ineptam *And.* 1, 5, 22
ineptè *Eun.* 2, 3, 18 *Adel.* 2, 4, 7
inepti *Phor.* 5, 7, 56
ineptiam *Eun.* 4, 6, 3 *Adel.* 4, 2, 61
ineptias *Phor.* 4, 3, 43
ineptis *Adel.* 5, 8, 11 *Phor.* 2, 2, 23
ineptum *Heaut.* 5, 3, 2 *Adel.* 5, 8, 21
ineptus *Eun.* 2, 1, 21 *Heaut.* 3, 3, 16 *Adel.* 1, 1, 38 *Hec.* 5, 3, 4
inerat *Eun.* 3, 5, 36
iners *And.* 3, 5, 2 *Heaut.* 5, 4, 10
ineſſe *Heaut.* 3, 3, 48 *Adel.* 5, 3, 40
ineſt *And.* 5, 2, 16 *Hec.* 3, 1, 46
ineſſet *Phor.* 1, 2, 58
ineunda'ſt *Heaut.* 4, 2, 7
inexorabili *Phor.* 2, 1, 12
infœlix *Eun.* 2, 2, 13 | 5, 1, 12 *Adel.* 4, 2, 1 | 4, 5, 35 *Phor.* 1, 3, 23 | 2, 2, 81 *Hec.* 2, 4, 30
infamem *Heaut.* 5, 4, 14
infamia *Adel* 3, 2, 5
infamiæ *And.* 2, 6, 13
infandum *Eun.* 4, 3, 21
infantia ſumma *Heaut* 2, 3, 18
infectâ *Eun* 1, 1, 8
infectum *Phor.* 5, 8, 45
infelicem *And.* 1, 5, 10 *Eun.* 1, 4, 21 *Hec.* 3, 1, 2
infelicitatis *Adel.* 4, 2, 5
infeliciter *Eun.* 2, 3, 35
infenſus *And.* 1, 3, 7
infert *Phor.* 4, 4, 6
infimos *Eun.* 3, 2, 36
infirmas *Phor.* 5, 1, 6
infirmitatis *Hec.* 1, 2, 101
infirmum *Hec.* 3, 1, 31
inficias *Adel.* 3, 2, 40 | 3, 2, 48
infortunatum *Eun.* 2, 3, 6
infortunio *Phor.* 5, 8, 39
infortunium *Heaut.* 4, 2, 1 *Adel* 2, 1, 24
infra *Eun.* 3, 2, 36
infregit *Adel.* 2, 1, 46
ingenia *Eun.* 2, 3, 19 | 5, 4, 10
ingenii *And.* 1, 1, 86
ingeniis *And.* 1, 1, 66
ingenio *And.* 1, 1, 71 *Eun.* 5, 2, 41 *Heaut Prol.* 24 | 5, 1, 7 *Phor.* 1, 3, 20 | 3, 2, 12 *Hec.* 1, 2, 89 | 2, 1, 3 | 3, 1, 22 | 3, 5, 24, 39
ingenio bono *And.* 3, 2, 7
ingenio leni *Heaut.* 1, 1, 99
ingenium *And.* 1, 1, 26, 50 | 1, 5, 40, 54 *Eun.* 4, 7, 42, *Heaut.* 2, 3, 43 | 2, 4, 4 | 3, 4, 21 *Adel.* 1, 1, 46 | 4, 5, 49 | 5, 3, 43 *Phor.* 1, 3, 16 | 3, 2, 35 *Hec.* 1, 2, 28, 77, 95 | 5, 4, 20
ingenium bonum *And.* 3, 1, 8
ingenium meum *Heau. Prol.* 47
ingentem *And.* 5, 3, 5
ingentis *Eun.* 3, 1, 2
ingentia *Adel.* 4, 7, 3
ingeram *And.* 4, 1, 16
ingere *Phor.* 5, 7, 95
ingluviem *Eun.* 5, 4, 15
ingratiis *Eun.* 2, 1, 14 *Heaut.* 3, 1, 37 *Phor.* 5, 6, 49
ingratum *And.* 1, 5, 43 *Heaut.* 5, 1, 61 *Hec.* 5, 4, 23
ingreſſus *Hec.* 3, 4, 5
inhoneſtæ *Eun.* 5, 4, 16
inhoneſtè *And.* 4, 6, 2
inhoneſtum *Eun* 2, 3, 63
inhumanè *Heaut.* 5, 5, 2
inhumaniſſimo *Hec.* 1, 2, 11
inhumaniſſimus *Phor* 3, 2, 24
inhumano *Eun.* 5, 2, 41
inhumanum *And.* 1, 5, 43 *Hec.* 3, 5, 4
inibo *Eun.* 3, 5, 9
injeci *Adel.* 2, 2, 20
injeci ſcrupulum *Phor.* 5, 7, 61
injeciſſe *Heaut.* 5, 1, 19
injeci *Adel.* 4, 5, 76
injecta *Phor.* 4, 4, 10
injicere *And.* 1, 1, 113
injuſta *Adel* 3, 2, 5
inimici *And.* 4, 1, 44 *Hec.* 2, 1, 14
inimicis *Heaut.* 5, 3, 12
inimiciſſimus *Hec.* 3, 1, 21
inimicitiæ *Eun.* 1, 1, 1
inimicitias *And.* 5, 2, 11 *Phor.* 2, 2, 23 *Hec.* 2, 1, 24
inimicos *And.* 5, 2, 12
inimicum *Eun.* 1, 2, 94, 96 | 4, 7, 32
inimicus *Hec.* 5, 1, 41
iniqua *Adel.* 2, 1, 33 *Hec.* 3, 5, 23
iniquam *And.* 1, 5, 22
iniquas *Hec.* 2, 3, 5
iniquè *Hec. Prol.* 45
iniqui *And.* 1, 2, 16 *Hec. Prol.* 54
iniqui patris *Heaut.* 2, 1, 1
iniquis *Adel Prol.* 2,
iniquior *Heaut.* 1, 2, 26
iniquiùs *Adel.* 2, 2, 3
iniquo *Eun.* 1, 2, 6 *Phor.* 5, 1, 36
iniquo animo *Phor.* 5, 1, 36
iniquom *Phor.* 2, 2, 64 *Hec.* 5, 1, 14
iniquum *Heaut. Prol.* 27
iniquos *Heaut.* 5, 3, 8 *Hec.* 3, 5, 35
iniquus *And.* 5, 1, 6
initiabunt *Phor.* 1, 1, 15
initium *And.* 3, 2, 26 | 4, 5, 5, *Hec.* 3, 7, 10 | 5, 3, 23
injuria *And.* 1, 1, 13, 129 | 1, 3, 9 | 2, 3, 3 *Eun.* 3, 1, 42 | 4, 6, 24 *Heaut.* 5, 2, 39 *Adel.* 2, 1, 12, 35, 43, 53 *Phor.* 2, 2, 60 | 5, 1, 5 *Hec. Prol.* 12
injuriæ *Eun.* 1, 1, 14 *Heaut.* 1, 1, 95

injuriam *And.* 4,1,16 *Heaut.* 3, 3, 4 *Adel.* 1, 2, 68 | 2, 1, 8 | 4, 3, 4 *Phor.* 2,2,2 | 5, 2, 4 *Hec.* 2, 2, 34 | 3, 3, 4 | 4,4,1, 68, 70 | 5, 1, 14, 18
injuriarum *Phor.* 2,2, 15
injuriam facere *And.* 3, 2, 8
injurias *Heaut.* 1, 1, 86 | 1, 2, 90 *Hec.* 3, 1, 21, 23, 27
injuria'ſt *Phor.* 5,7,90
injuriis *And.* 5, 1, 8 *Hec.* 1, 2, 93
injurium *Adel.* 1, 2, 26 | 2, 1, 51 *Hec.* 1, 1, 14, 15
injurius *And.* 2, 3, 3 *Heaut.* 2, 3, 79
injuſta *Phor.* 1, 5, 1 *Hec.* 4, 1,47 | 4,4, 82
injuſta *Heaut.* 4, 7,11 *Adel.* 5, 9, 33
injuſtitia mea *Heaut.* 1, 1, 82
injuſtius *Adel.* 1,2,18
inliberale *v.* illiberale
inliberalem *Adel.* 5, 5, 5
inliberaliter *Adel.* 4, 5, 30 *v.* illiberaliter
inludatis *v.* illudatis
inluſeris *v.* illuſeris
inluſi *v.* illuſi
immerenti *Hec.* 5, 1, 14
immeritiſſimo *Phor.* 1, 5, 60
immiſericorditer *Adel.* 4, 5, 29
immerito *Hec.* 2,1,11, 26 | 5, 1, 34
in mora *And.* 2, 5,13
innatum *Hec.* 4, 1,28
innata *And.* 4, 1, 2
innocenti *Adel.* 2, 1,1
innuerim *Adel.* 2, 1, 17
innuit *Eun.* 4, 5, 9
inopem *And.* 2, 3, 22 *Phor.* 1, 5, 68
inopem vitam *Heaut.* 1, 1, 85
inopi *Adel.* 2, 1, 2
inopiam *Eun.* 5, 4,15 *Heaut.* 5, 1, 56
inopis *Heaut.* 5, 4, 3
inpendio magis *Eun.* 3, 5, 39
inquam *And.* 2, 4,6 | 3, 4, 14 | 4, 2, 32 | 4, 5, 40 | 5, 2, 21 *Eun.* 2, 2, 6, 8 | 3, 1, 24, 35 | 3,3,28 | 4, 7, 39 *Heaut.* 1, 1, 39 | 2, 3, 16, 107, 137 | 4, 3,16 | 4, 5, 22 | 5, 1, 2 *Adel.* 4, 4, 13 | 4, 5, 62 | 5,2, 6 | 5, 8, 11 *Phor.* 1, 4, 40 | 2,2,43 | 4, 3, 15, 28 | 4, 5, 1 | 5, 7,94 | *Hec.* 2,1,17 | 3, 3, 16 | 5, 3, 46 | 5, 4, 7
inque *Heaut.* 4, 7, 1
inquies *And.* 2, 3, 14
inquit *And.* 1,1,107 | 1, 5, 19 | 2, 6, 20 22 *Eun.* 2, 3, 43, 48 | 2, 5, 40 | 3,5, 32 *Phor.* 1,2, 43, 60 | 4,3,45,62,69 | 5, 6, 26 | 5, 7, 18 *Hec.* 3, 3, 26
inridere *v.* irridere
inrides *Heaut.* 5,2,29 *v.* irrides
inritatus *v.* irritatus
inritatus animus *v.* irritatus animus
inritor *v.* irritor
inritum *v.* irritum
inruat *v.* irruat
inruit *v.* irruit
inſaniam *Eun.* 3, 5,8 *Adel.* 1, 2, 31, 67
inſaniant *Adel.* 3, 3, 3
inſanias *Eun.* 1, 1,18
inſanibat *Phor.* 4, 3, 37
inſaniens *Adel.* 4,2,22
inſanire *Adel.* 2, 1,43
inſanis *Adel.* 4, 7, 9 | 5, 8, 14
inſanit *And.* 4, 2, 9
inſano *Heaut. Prol.* 32
inſanos *Eun.* 1, 1, 23
inſanum *Phor. Prol.* 6
inſanus *Eun.* 4, 1, 2
inſcitia *Eun.* 5, 8, 41 *Phor.* 1, 2, 27
inſciens *And.* 4, 5,43 *Heaut.* 4, 1, 19
inſcientem *Heaut.* 4,1, 20
inſcio *And.* 5, 1, 22
inſcitiam *Heaut.* 4,1, 17
inſcitum *Hec.* 5, 1,14
inſcripſi *Heaut.* 1, 1, 92
inſerere *Heaut.* 3, 3, 3
inſervire *Heaut.* 3,1,9
inſidiabere *Hec.* 1, 1, 13
inſidias *Eun.* 3, 3,26 *Phor.* 1, 1, 44
inſidiis *Phor.* 1, 4, 52
inſigne *Eun.* 5, 6, 31
inſignem *Eun.* 4, 7, 1
inſimulabis *Phor.* 2,2, 12
inſimulat *Heaut.* 1,2, 29
inſiſtam *Eun.* 2, 3, 2 *Phor.* 1, 4, 15
inſiſtas *Hec.* 3, 5, 34
inſolens *And.* 5, 4, 4
inſomnia *Eun.* 2,1,13
inſomnis *And.* 2,5,19
inſperante *And.* 3, 4, 24
inſperatam *Eun.* 3, 5, 57
inſperatò *And. Per.* 11
inſperatum *Heaut.* 3,1, 5
inſpicere *Adel.* 3, 3, 61
inſpiciundi *Eun. Prol.* 21
inſta *Adel.* 2, 5, 14
inſtabat *Adel.* 3, 2, 9
inſtabit *Phor.* 4, 5, 5
inſtare *And.* 4, 1, 37 *Heaut.* 5, 1,22 *Hec.* 5, 3, 29
inſtat *And.* 1, 1, 120 *Hec.* 1, 2, 46
inſtiga *And.* 4, 2, 9
inſtigâſti *Phor.* 5, 7, 76
inſtigem *Phor.* 1, 4,9
inſtigemus *Phor.* 3,3, 14
inſtitit *Hec.* 3, 3, 21
inſtituere *Adel.* 1, 1, 13 *Phor.* 1, 5, 10
inſtitueris *Phor.* 5,6,8
inſtitui *Phor.* 4, 2,14
inſtituit *And.* 1, 1,40 *Eun. Prol.* 19
inſtrenui *Heaut.* 1, 1, 68
inſtructa *Heaut.* 3, 1, 41 *Phor.* 2, 1, 7
inſtrue *Eun.* 4, 7, 11
inſtruxit *Eun.* 4,7,12
inſulam *And.* 1, 3,17
inſulas *Eun.* 5, 9, 49
inſultabis *Eun.* 2,2,53
inſuerit *Adel.* 1, 1,30
inſunt *Eun.* 1, 1, 14 *Adel.* 5, 3, 36
inſuper *Eun.* 5, 7, 13 *Adel.* 2, 2, 38
integra *And* 1, 1, 45 *Eun.* 3,2,24 *Heaut. Prol.* 4 *Hec.* 1,2, 5, 70
integram *Heaut. Prol.* 4 *Hec.* 1, 2, 75
integraſcit *And* 4,2,5
integratio'ſt *And.* 3, 3 23
integro *And. Prol.* 26 *Heaut.* 4, 2, [illegible] *Adel.* 1, 7, 73 *Phor.* 1,2, 22
integrum *Heaut.* 5,3, 7 *Adel. Prol.* 10 *Phor* 2, 3, 11
intelligant *And. Prol.* 17
intelligat *Hec.* 3, 3, 53
intelligendo *And. Prol.* 17
intelligens *Eun.* 2, 2, 10
intelligentia *Hec. Prol.* 3
intelligere *And.* 3,4,10 *Heaut.* 3,3,17 | 5,1, 8 | 5, 2, 31 *Adel.* 5, 3,41 | 5, 6, 36
intelliges *Phor.* 5, 3, 23
intelligit *And. Prol.* 4
intellexeras *And.* 3, 2, 36
intellexerat *Phor.* 4, 2, 4
intellexerit *Heaut.* 3, 1, 69
intellexi *And.* 1, 1,6 | 1, 3, 2 | 3, 2, 20 *Eun.* 4, 5, 11 *Hec.* 2, 2, 18
intellexiſtin' *Eun.* 4, 6, 50
intellextî *And.* 3, 2, 26 *Phor.* 1, 4, 21
intellextin' *And.* 1,2, 30
intelligeret *Phor. Prol.* 9
intelligis *Phor.* 5, 6, 6
intelligo *And.* 1, 2, 23 | 2, 2, 11 | 4,4, 8,16 | 4, 5,17 *Eun.* 5, 2, 44 *Heaut.* 3,3, 42 | 4, 5, 28 | [illegible] 8, 2 | 5, 2, 26 *Adel.* 3, 2, 70 *Phor.* 2,2, 93 *Hec.* 4, 4,38 | 5, 2, 27
intendam *And.* 2,2,6

intendas *Eun.* 2, 3, 19
intendenda *Heaut.* 3, 1, 20
intenderam *And.* 4, 3, 18
intendit *Eun.* 3, 3, 19
intercedet *Phor.* 4, 1, 17
interceſſerit *And.* 5, 6, 5
interceſſiſſe *Adel.* 3, 2, 50
interceſſit *Hec.* 3, 1, 25
intercipit *Eun.* 1, 1, 35
intercedo *Hec.* 4, 1, 48
interdiu *Adel.* 4, 1, 15
interdixit *Phor.* 4, 4, 27
interdum *Eun.* 2, 3, 74 *Hec.* 3, 1, 27
interdum'ſt *Adel.* 2, 2, 8
interruptum *Heaut* 4, 1, 22
intereſſe *And.* 4, 5, 55
intereat *Eun.* 2, 2, 2 *Adel.* 1, 1, 51
interfici *Eun.* 3, 5, 3
interii *And.* 2, 2, 9 *Heaut.* 4, 1, 4 *Hec.* 3, 1, 24
interiore *Eun.* 3, 5, 5
interloquere *Heaut* 4, 3, 13
interminata *Eun.* 5, 1, 4
interminatus ſum *And* 3, 2, 16
intermittit *Adel* 3, 1, 6
internuntii *Heaut.* 2, 3, 58
internuntius *Eun.* 2, 2, 56
interrogâſti *Eun.* 5, 6, 11
interſiet *Eun.* 4, 4, 18
intertrimento *Heaut* 3, 1, 39
interſti *Phor.* 2, 1, 4
interturbat *And.* 4, 1, 38
intervenire *Eun.* 3, 5, 5 *Heaut.* 4, 3, 1
intervenerit *Hec.* 3, 2, 16
intervenit *And.* 4, 3, 17 *Adel.* 3, 3, 52 *Phor.* 1, 2, 41 *Hec.* *Prol.* 2
interventum *Heaut.* 2, 3, 40
intimu'ſt *And.* 3, 3, 44
intrò admittere *Hec.* 3, 1, 49
introducam *Eun.* 3, 2, 39
introducas *Eun.* 5, 2, 70
introduxin' *Phor.* 5, 6, 25
introeam *Hec.* 5, 2, 21
introeo *Eun.* 5, 5, 22
introeuntem *Hec.* 4, 1, 36
introîi *And.* 5, 2, 9
introibas *Eun.* 1, 2, 7
introire *And* 2, 2, 26 | 3, 4, 11 *Eun.* 5, 2, 3 *Hec.* 3, 2, 13
introîſſe *Hec.* 3, 1, 52
introîit *Eun.* *Per.* 10 *Phor* 4, 4, 25 *Hec.* 3, 2, 10
introlatus *Heaut.* 5, 1, 30
intromiſit *Eun.* 1, 2, 3
intromittemus *Eun.* 3, 1, 51
introrumpere *Eun.* 5, 6, 26
intuens *Eun.* 3, 5, 32
intuitur *Heaut.* 2, 4, 23
intus eam *Eun.* 1, 2, 47
invaſi *Hec.* 3, 2, 21
inveneras *And* 2, 2, 7
inveneris *Heaut.* 5, 4, 17
invenero *Heaut.* 1, 1, 56 *Hec.* 3, 1, 20
Inveni *Eun.* 2, 2, 16 | 2, 3, 15 *Heaut.* 3, 3, 36 *Phor* 4, 3, 11 | 5, 3, 24
inveniam *And* 2, 2, 1 | 3, 1, 10 *Eun.* 4, 3, 1 | 4, 4, 51 *Heaut.* 2, 1, 17 | 2, 3, 83 *Phor.* 1, 4, 8, 23 | 3, 3, 1 | 5, 1, 1
invenias *And.* 1, 1, 39
inveniendis *Hec.* 5, 3, 23
inveniendus *Heaut.* 4, 7, 12
invenies *And.* 3, 3, 39 | 5, 2, 22 *Phor.* 3, 3, 7
invenire *And.* 2, 3, 22
invenimus *Hec.* 5, 2, 2
invenio *And.* 2, 2, 19 *Adel.* 4, 2, 1
invenire *Eun.* 2, 1, 4 *Phor.* *Prol.* 14 | 5, 1, 20 | 5, 4, 8 | 5, 6, 5 *Hec.* 3, 3, 1
inveniri *And.* 5, 4, 37
invenis *Heaut* 4, 1, 44
inveniſſe *And.* 2, 4, 4 *Hec.* 5, 4, 5
inveniſſet *Eun.* 3, 1, 62
inveniſti *Heaut.* 4, 3, 5
invenite *And.* 2, 1, 34
inveniundum'ſt *Heaut.* 3, 2, 1
inventa *And.* 4, 1, 19 *Eun.* 5, 5, 11 *Heaut.* 4, 5, 26 | 4, 7, 13 | 5, 2, 36 *bis* | 5, 3, 15 *Phor.* 4, 3, 42
inventam *Eun.* 5, 9, 6 *Heaut.* 5, 1, 7
inventi *And.* 5, 3, 20
invento *Heaut.* 4, 6, 7
inventor *Eun.* 5, 9, 5
inventum *And* 3, 2, 34 | 4, 1, 60 | 4, 2, 1 *Phor.* 5, 2, 13
inventurum *And* 3, 5, 9 *Hec.* 3, 1, 9
inventus *Phor.* 5, 6, 32
invenuſtum *And.* 1, 5, 10
inverſa verba *Heaut.* 2, 3, 131
inveſtigari *Heaut.* 4, 2, 8
inveſtigatur *Phor.* 5, 1, 9
inveſtigem *Eun.* 2, 3, 2
inveteraſcerent *Hec.* *Prol.* 12
inveteraſceret *Hec.* *Prol.* 13
invidere *Eun.* 3, 1, 20, 22
invidia *And.* 1, 1, 39
invidiam *Phor.* 1, 5, 46
invidos *Hec.* 3, 5, 19
inviſa *Adel.* 5, 9, 32
inviſæ *Hec.* 2, 3, 1
inviſam 4, 2, 21
inviſos *Hec.* 3, 1, 48
inviſum *Hec.* 5, 2, 22
invitam *Heaut.* 4, 4, 12
invitat *Eun.* 4, 1, 8
invitatum *Heaut.* 1, 2, 11
invitet *Eun.* 4, 1, 5
invitò *And.* 5, 3, 20 *Heaut.* 4, 5, 47
invito Pamphilo *And.* 3, 4, 24
invitum *Heaut.* 3, 2, 24 *Phor.* 1, 4, 37 | 5, 7, 26, 27 *Hec.* 1, 2, 48
invitus *Heaut* 4, 6, 2 *Adel.* 2, 1, 4 *Phor.* 1, 5, 6 *Hec.* 1, 2, 67
inultum *And.* 3, 5, 4 *Heaut.* 5, 1, 45
invocato *Eun.* 5, 9, 29
involem *Eun.* 4, 3, 5 | 5, 2, 20
inutiles *And.* 1, 5, 52
jocabar *Eun.* 2, 2, 85
jocari *Heaut.* 4, 4, 7
joco *Eun.* 1, 2, 89
jocon' *Heaut.* 3, 2, 30
jocularem *Phor.* 1, 2, 84
jocularium *And.* 5, 4, 43
jocumque *Eun.* 2, 3, 7
Jove *Heaut* 5, 4, 13
ipſus *And.* 2, 2, 23 | 2, 3, 3 | 3, 2, 15, 46 | 3, 3, 49 | 3, 4, 19 *Eun.* 3, 4, 8 | 5, 5, 4, *Adel* 1, 1, 53 | 2, 3, 26 | 3, 2, 30 | 4, 1, 22 *Phor.* 1, 1, 26 | 1, 4, 28 | 5, 6, 13 *Hec.* 3, 2, 8, 19 | 3, 5, 5 | 5, 3, 14
ira *Hec.* 3, 1, 25 | 3, 5, 34, 55 | 4, 1, 47 | 4, 4, 89 | 5, 2, 14
iracundia *Heaut.* 5, 1, 47 *Adel.* 3, 2, 12
iracundiæ *Adel.* 1, 2, 66 *Phor.* 1, 4, 8
iracundiam *Adel.* 5, 3, 8 | 4, 7, 37 *Phor.* 1, 4, 12
iracundo *Hec.* 4, 1, 53
iracundus *Hec.* 3, 1, 29 | 3, 5, 53
iræ *And.* 3, 3, 20 *Hec.* 3, 1, 9, 27 | 3, 2, 16
iram *Heaut.* 1, 2, 14 *Adel.* 3, 2, 14 *Phor.* 2, 1, 9 | 2, 2, 88 *Hec.* 3, 1, 11, 33 | 5, 1, 3 | 5, 2, 14
iras *Hec.* 2, 2, 11 | 3, 1, 30
iraſcere *Adel.* 1, 2, 86
iraſci *And.* 2, 3, 20 *Eun* 4, 1, 4

irata

irata *Adel.* 1, 1, 6
irate *Phor.* 1, 2, 24
iratum *Heaut.* 5, 2, 37 *Adel.* 3, 3, 49 *Phor.* 2, 1, 3, 3, 13
irater *And.* 1, 1, 110 *Eun.* 1, 1, 19, 3, 1, 59 *Heaut.* 1, 2, 23 | 4, 6, 16 *Phor.* 1, 4, 33 | 2, 2, 79 *Hec.* 3, 1, 28 | 3, 5, 55 | 4, 4, 1
iratus ſenex *Heaut.* *Prol.* 37
iræ *And.* 3, 3, 23 *Eun.* 3, 2, 42 *Adel.* 3, 3, 7 | 4, 5, 7 | 5, 7, 8 *Phor.* 1, 4, 17 | 1, 5, 23 | 5, 3, 30 | 5, 5, 9 | 5, 6, 7, 22, 27 | 5, 8, 37 *Hec.* 3, 1, 44 | 4, 1, 7
ire ad mercatum *Phor.* 5, 6, 54
ires *Eun.* 1, 2, 75
iret *Phor.* 1, 2, 40
iri *And.* 1, 2, 6 *Eun.* 1, 2, 59 *Adel.* 1, 2, 49 | 4, 5, 50 *Hec.* *Prol.* 40
iris *Hec.* 3, 5, 35
irrideat *Phor.* 4, 3, 64
irridere *Eun.* 3, 1, 35 | 5, 7, 17
irrides *And.* 1, 2, 13
irritatus *Phor.* 1, 5, 10
irritatus animus *And.* 3, 4, 18
irritor *Phor.* 5, 7, 39
irritum *Phor.* 5, 7, 58
irruat *Adel.* 4, 2, 11
irruit *Adel.* 1, 2, 8
irritos *Eun.* 4, 4, 42
iſne *Heaut.* 4, 1, 3
iſtinc *Hec.* 3, 2, 4 *Phor.* 4, 3, 53
iſtiuſmodi *Heaut.* 2, 4, 7
iſto *Eun.* 1, 2, 112 *Hec.* 1, 2, 59
iſtoccine *Adel.* 4, 7, 14
iſtorſum *Heaut.* 3, 3, 28 *Phor.* 5, 1, 15
iſtos raſtros *Heaut.* 1, 1, 36
iſtuccine *Eun.* 5, 1, 14
iſtuc nam *Eun.* 3, 4, 14
iſtud *And.* 5, 4, 39 *Eun.* 3, 1, 56 *Heaut.* 1, 1, 30
iſtunc *Eun.* 2, 3, 64 *Heaut.* 3, 2, 19
iſtum *Eun.* 4, 7, 7 | 5, 5, 2, 7 | 5, 9, 50 *Heaut.* 2, 3, 17 *Adel.* 2, 4, 17 | 3, 3, 23
it *Eun.* 3, 5, 45 | 5, 3, 10 *Heaut.* 4, 1, 42 *Hec.* 1, 2, 114
itane *And.* 1, 5, 9 | 4, 1, 19 | 5, 4, 6, 23 *Eun.* 5, 9, 2 *Heaut.* 3, 3, 1 | 5, 1, 14 75 | 5, 2, 1, *Phor.* 1, 5, 1 | 2, 2, 45 66, 80 | 3, 2, 42 | 3, 3, 9 *Hec.* 3, 3, 4 | 5, 4, 7
itan' *And.* 3, 2, 12 | 4, 6, 8 *Heaut.* 3, 1, 97
itaque *And.* 3, 2, 25 *Eun.* 2, 3, 24 *Adel.* 4, 5, 76 *Hec.* 2, 1, 4, 10 | 4, 2, 3, 28 | 5, 3, 4 | 5, 6, 30
ite *Eun.* 5, 3, 8 | 5, 9, 61 *Heaut.* 3, 4, 29 *Hec.* 3, 4, 15
item *And.* 1, 1, 50, 62 | 2, 2, 18 *Eun.* 3, 1, 8 | 5, 2, 6 *Heaut.* 3, 1, 8 | 5, 4, 13 *Adel.* 1, 2, 51 | 2, 2, 22 | 2, 5, 25 | 4, 5, 54 *Phor.* 2, 2, 66 | 4, 3, 58
iter *Phor.* 1, 2, 16 *Hec.* 1, 2, 119 | 3, 4, 1
iterum *Heaut.* 3, 1, 47 *Adel.* 2, 1, 5 | 3, 3, 73 | 4, 1, 9 *Phor.* 2, 2, 57 *Hec.* 3, 2, 4
itidem *And.* 3, 4, 20 *Eun.* 1, 2, 13 | 2, 2, 4 *Heaut.* 4, 3, 10 *Phor.* 2, 2, 30, 62 | 3, 1, 12 *Hec.* 1, 2, 75
itinere *Heaut.* 2, 3, 30 *Phor.* 3, 3, 33
itiones crebræ *Phor.* 5, 8, 23
ito *Adel.* 4, 2, 44
itur *And* 1, 5, 16
itura *Eun.* 3, 2, 10
ituran' *Eun.* 2, 2, 8
jube *And.* 2, 3, 14 | 5, 4, 53 *Eun.* 4, 4, 24 | 5, 1, 20 *Heaut.* 3, 3, 24 | 4, 4, 15 | 4, 5, 42 *Adel.* 2, 4, 21 | 5, 7, 10, 16 *Phor.* 5, 7, 29 *Hec.* 5, 5, 14
jubeam *And.* 4, 5, 2
Eun. 3, 5, 24 | 4, 7, 20
jubeas *Phor.* 3, 3, 11
jubeat *Eun.* 4, 1, 4 | 5, 7, 2 *Heaut.* 3, 2, 31 *Phor.* 5, 4, 9
jubebit *Heaut.* 4, 5, 27 *Phor.* 5, 8, 57
jubens *Phor.* 3, 3, 32
jubeo *And.* 3, 3, 1 *Eun.* 2, 3, 9 *Heaut.* 3, 4, 24 *Adel.* 3, 3, 64, 76
jubes *And.* 1, 4, 1 | 5, 4, 50 *Heaut.* 3, 2, 76 | 5, 5, 3 *Adel.* 5, 8, 1 *Phor.* 5, 3, 12 *Hec.* 4, 3, 6
jubeſne *Eun.* 2, 3, 97
jubet *Eun.* *Per.* 4 *Adel.* 5, 8, 1 *Phor.* 1, 2, 76 | 1, 5, 2, 66 | 2, 2, 62, 67 *Hec.* 1, 2, 110 | 3, 3, 3 | 3, 5, 61
jubete *Eun.* 3, 2, 16
judicare *Eun.* *Prol* 29 *Hec.* 4, 1, 34
judicas *Heaut.* 5, 1, 7 *Adel.* 1, 2, 20
judicavi *Adel.* 5, 6, 5
judice *Hec.* 2, 2, 13
judicent *Heaut.* 3, 1, 98
judices *Heaut.* 2, 1, 7 *Adel.* *Prol.* 4 *Phor.* 1, 2, 79 | 1, 3, 52
judicet *Eun.* 1, 2, 118
judicibus *Phor.* 2, 2, 53
judicium *Eun.* 2, 3, 47 *Heaut.* *Prol.* 12 *Phor.* 2, 2, 57, 59
judicio *Heaut.* 3, 1, 6 *Phor.* 5, 8, 56
judico *Heaut.* 2, 4, 1 *Adel.* 4, 2, 25 | 5, 9, 3
judicum *Phor.* 1, 5, 45
judex *Heaut.* 2, 3, 111 *Phor.* 5, 8, 66
jugulabas *Eun.* 3, 1, 27
jugulo *Adel.* 5, 8, 35
junceas *Eun.* 2, 3, 24
junget *Hec.* 5, 2, 31
Juno *And.* 3, 1, 15 *Adel.* 3, 4, 41
Jupiter *And.* 3, 1, 6 | 4, 4, 11 *Eun.* 3, 5, 2, 4, 4, 42 | 5, 5, 4, 5, 9, 18 *Heaut.*
2, 3, 15 | 4, 1, 17 | 4, 3, 12 *Adel.* 1, 2, 31 | 2, 1, 42 | 3, 3, 13, | 4, 6, 2 | 4, 7, 13, 30 *Phor.* 5, 3, 24, 33 *Hec.* 3, 1, 37
jure *And.* 1, 3, 9 | 2, 3, 20 | 3, 5, 2 *Eun.* 5, 4, 17 *Hec.* *Prol.* 10
jurejurando *Hec.* 5, 4, 30
jurgabit *And.* 2, 3, 15 *Adel.* 1, 1, 55
jurgantem *And.* 5, 1, 19
jurgare *Adel.* *Per.* 10
jurgio *Adel.* 5, 3, 50 *Phor.* 5, 2, 13
jurgium *Eun.* 4, 1, 12 *Hec.* 3, 5, 63
jus *Eun.* 4, 6, 31 *Heaut.* 4, 5, 48 *Adel.* 2, 1, 9, 47 | 4, 5, 52 | 5, 3, 15 *Phor.* 2, 2, 65 | 5, 7, 45, 88 *Hec.* 3, 3, 27
jusjurandum *And.* 4, 4, 7 *Adel.* 2, 1, 11 | 3, 2, 8 *Hec.* 2, 2, 1 | 4, 4, 75 | 5, 1, 25, 28
juſſa *Phor.* 2, 2, 69
juſſeram *Heaut.* 4, 1, 48
juſſeras *Heaut.* 4, 5, 38
juſſeris *Eun.* 1, 2, 94
juſſi *And.* 3, 2, 4 | 3, 4, 11 | 5, 4, 53 *Eun.* 1, 2, 20, 31 | 3, 2, 17 *Heaut.* 4, 5, 46 *Phor.* 4, 2, 9 *Hec.* 3, 5, 17 | 5, 1, 7
juſſiſſe *Heaut.* 5, 2, 46 *Hec.* 3, 5, 13
juſſit *And.* 2, 5, 1 | 3, 1, 6 | 4, 2, 4 *Eun.* 2, 3, 72 | 3, 3, 4 *Phor.* 1, 5, 50 *Hec.* 3, 5, 16 | 5, 4, 7
juſſu' ſum *Phor.* 4, 4, 2
juſta *And.* 1, 1, 9 *Adel.* 5, 6, 33 *Phor.* 1, 5, 5
juſtam *Heaut.* *Prol.* 41 | 4, 3, 26 *Phor.* 1, 4, 39
juſti *Eun.* 5, 1, 15 *Adel.* 5, 9, 1
juſtiſſima *Phor.* 5, 4, 29

justitia

Juſtitia *Heaut.* 4, 1, 33
juvero *Heaut.* 1,1,34

L.

LAbaſcit *Eun.* 1,2, 91 *Adel.* 2, 2, 31
labeſactarier *Eun.* 3, 3, 3
labefecit *Adel.* 2, 2, 36
labiis *Eun.* 2, 3, 42
labora *Heaut.* 1, 1, 37
laborans *Heaut.* 1, 1, 87
laborate *And.* 1, 1, 33
labore *And.* 5, 1, 12 *Heaut.* 4,7, 13 | 5, 4, 17 *Eun.* 3, 1, 9 *Adel.* 5, 4, 16, 17, 21 *Hec. Prol.* 23 | 3, 3, 30 *Phor.* 1, 1, 12
labore maxumo *Heaut. Prol.* 40
laborem *And.* 4, 3, 5 | 5, 2, 29 *Heaut.* 1, 1, 113 *Hec. Prol.* 17
laborem inanem *Hec.* 3, 2, 9
labores *Heaut.* 3, 4, 19
labori *Hec.* 2, 1, 29
laborioſa *Heaut. Prol.* 44 | 4, 6, 3
laboris *Heaut. Prol.* 42 | 1, 1, 30, 39
labos *Hec.* 3, 1, 6
labrum *Adel.* 4, 2, 20
lacerarem *Adel.* 3, 2, 17
laceres *Hec.* 1, 1, 8
laceſſere *Eun. Prol.* 16 *Phor. Prol.* 19
laceſſiſſet *Phor. Prol.* 13
laceſſito *Phor.* 5, 8, 38
laceſſo *Eun.* 5, 6, 26
Laches *Hec.* 1, 2, 59 | 2, 1, 9, 35 | 1, 2, 21 | 4, 4, 11, 42, 100 | 5, 1, 1, 6
lacrimis *Phor.* 5, 7, 82
lacrimula *Eun.* 1, 1, 22
lacruma *Heaut.* 1, 1, 32
lacrumæ *And.* 1, 1, 99 *Phor.* 1, 2, 57
lacrumæ confictæ *And* 3, 3, 26
lacrumatum *Hec.* 4, 4, 54
lacrumans *Eun.* 5, 1, 4 *Adel.* 3, 4, 26 *Phor.* 1, 2, 42 *Hec.* 3, 3, 17, 19
lacrumas *Heaut.* 1, 1, 115 *Adel.* 3, 2, 37 | 4, 1, 20 | 4, 5, 45 *Hec.* 3, 2, 20
lacrumat *Eun.* 4, 3, 17 | 5, 1, 13
lacrumem *Hec.* 3, 3, 25
lacrumet *Phor.* 3, 2, 37
lacrumes *Heaut.* 2, 3, 65
lacrumo *Adel.* 3, 3, 55 *Hec.* 3, 3, 45
lactans *And.* 5, 4, 9
lactaſſes *And.* 4, 1, 24
lacum *Adel.* 4, 2, 44 | 4, 6, 3
lædere *Eun. Prol.* 3, 18 *Adel.* 5, 4, 10
læderet *Phor. Prol.* 11
lædit *Eun. Prol.* 6
læta *Eun.* 3, 1, 2 | 3, 5, 28
lætæ *Hec.* 3, 3, 8
lætetur *Hec.* 5, 3, 37
læti *Eun.* 2, 2, 25
lætitia *Heaut.* 4, 3, 2, *Adel.* 4, 5, 6
lætitiam *Heaut.* 1, 2, 11 | 2, 3, 51 *Hec.* 5, 3, 18
lætiùs *Adel.* 3, 3, 12
lætor *Hec.* 5, 3, 35
lætum *Heaut.* 5, 1, 15
lætus *And.* 2, 2, 3 *Eun.* 5, 9, 4 *Adel.* 2, 2, 44 *Phor.* 5, 4, 1
lamentari *And.* 1, 1, 94 *Phor.* 1, 2, 46
lampadas *Adel.* 5, 7, 9
lana *And.* 1, 1, 48
lanam *Heaut.* 2, 3, 37
languorem *Heaut.* 4, 6, 3
lanii *Eun.* 2, 2, 26
lapidem *Hec.* 2, 1, 17
lapis *Heaut.* 4, 7, 3 | 5, 1, 44
largiendo *Adel.* 5, 9, 28
largitate *Heaut.* 3, 1, 52
largitor *Adel.* 5, 8, 17
largiùs *Eun.* 5, 9, 48
laſcivia *Heaut.* 5, 1, 72
laſſam *Hec.* 2, 1, 41
laſſus *And.* 2, 1, 4 *Eun.* 2, 1, 15
latere *Heaut.* 4, 2, 5
laterem *Phor.* 1, 4, 9
Latinas *Eun. Prol.* 8, 34 *Heaut. Prol.* 18
Latini *Phor. Prol.* 26
laturum *Hec.* 2, 2, 19 | 3, 5, 47
laturus *Hec.* 4, 1, 52
latus *Heaut.* 5, 1, 30
laudabat *Phor.* 4, 2, 5
laudabis *Heaut.* 2, 3, 133
laudabit *Eun.* 3, 1, 52
laudant *Eun.* 3, 2, 23
laudare *And.* 1, 1, 70 *Adel.* 2, 4, 5
laudarier *Adel.* 4, 1, 19
laudas *Eun.* 5, 9, 23 *Heaut.* 3, 2, 26 *Adel.* 4, 2, 26
laudat *And.* 5, 2, 4 *Eun.* 3, 1, 48
laudem *And.* 1, 1, 39 *Eun.* 3, 5, 17 | 5, 4, 31 | 5, 9, 14 *Heaut.* 2, 3, 74 *Adel. Prol.* 18 | 2, 3, 3 *Hec.* 3, 5, 11
lauder *Adel.* 4, 3, 1
laudi *Adel.* 2, 2, 25 | 3, 3, 28, 64
laudine *Adel. Prol,* 5
laudo *And.* 2, 6, 12, 24 *Eun.* 1, 2, 74 | 2, 2, 20 *Heaut.* 2, 4, 1 | 3, 2, 27 | 5, 5, 21 *Adel.* 4, 2, 25 *Phor.* 1, 2, 90 | 1, 5, 55 *Hec.* 3, 4, 38
lauta *Heaut.* 4, 5, 50
lautè *Eun.* 3, 4, 7 *Adel.* 5, 1, 2
lautum *Adel.* 3, 3, 71 *Phor.* 5, 9, 80
lavamur *Eun.* 3, 5, 47
lavato *Eun.* 3, 5, 48
lavatum *Eun.* 3, 5, 44, 52 *Heaut.* 4, 1, 42
lavem *Phor.* 1, 4, 9
laverimus *Eun.* 3, 5, 48
laveris *Heaut.* 4, 1, 5
lave *Eun.* 3, 5, 34 *And.* 3, 2, 3
lavit *Eun.* 3, 5, 45
lecto *Eun.* 3, 5, 45 *Adel.* 4, 1, 4
lectos *Heaut.* 1, 1, 73
lectulos *Adel.* 4, 2, 46
lectum *Phor.* 1, 2, 3
lectus *Heaut.* 5, 1, 30
lege *And.* 1, 2, 29 | 4, 6, 4 *Eun.* 1, 2, 22 *Heaut.* 5, 5, 10 *Phor.* 1, 2, 66 | 3, 2, 48 | 5, 9, 91 *Hec.* 1, 2, 97
legem *And.* 5, 3, 9
leges *Heaut.* 5, 2, 45 *Adel.* 4, 5, 18
legibus *And.* 4, 5, 41 *Phor.* 2, 3, 15 | 4, 3, 21
legis *Phor.* 1, 5, 62
lego *Hec.* 2, 2, 17
legum *Phor.* 2, 1, 21
Lemni *Phor. Per.* 3 | 4, 3, 75 | 5, 7, 49 | 5, 8, 24
Lemno *Phor. Per.* 5 | 5, 6, 33 | 5, 8, 28
Lemnum *Phor.* 1, 2, 16 | 1, 5, 32 | 4, 1, 1
leni *Heaut.* 5, 1, 49 *Hec.* 2, 2, 28
leni ingenio *Heaut.* 1, 1, 99
lenibus *Phor.* 1, 2, 15
lenirent *Heaut.* 1, 1, 75
lenis *Heaut. Prol.* 45
lenitas *Adel.* 3, 3, 36 *And.* 1, 2, 4
lenius *Heaut.* 3, 1, 50
leno *Heaut. Prol.* 39, 42 *Adel.* 2, 1, 7, 30, 33, 34 *Phor.* 3, 2, 13
lenone *Adel.* 3, 2, 30 *Phor.* 1, 3, 19
lenonem 3, 2, 6 *Phor.* 5, 6, 7
lenoni *Adel. Per.* 7, 8 *Phor.* 1, 2, 33 | 5, 8, 20
lepida *Hec.* 5, 1, 27
lepidam *Heaut.* 5, 5, 16
lepide *Eun.* 3, 1, 37
lepidis *Eun.* 4, 3, 9
lepidiſſimè *Adel.* 5, 7, 13
lepido *Hec.* 5, 3, 39
lepidum *And.* 5, [illegible], 46 *Eun.* 5, 7, 17

17 Adel. 5, 9, 9 Phor. 3, 3, 26
lepidus Adel. 5, 2, 13, 16
lepore Adel. Per. 4
lepus Eun. 3, 1, 36
Leſbia And. 3, 1, 8
Leſbium And. 1, 4, 1
lavatum Heaut. 4, 4, 24
leve Hec. 5, 2, 15
leves Heaut. 3, 4, 19 Hec. 3, 4, 12
levi Heaut. 3, 1, 29 Phor. Prol. 5 Hec. 3, 1, 32
levia Hec. 3, 1, 12
levibus Hec. 3, 1, 30
leviorem Hec. 5, 1, 33
levius Hec. 1, 4, 53
lex Phor. 1, 2, 75 | 1, 5, 6, 8, 66 | 2, 2, 62, 67
libeat Hec Prol. 56
libenter Eun. 5, 9, 14, 56 Adel. 4, 1, 19 Hec. 3, 5, 19
liber Adel. 2, 1, 28 | 5, 9, 13
libera And. 2, 2, 15 Adel. 2, 1, 40
liberæ And. 4, 5, 32
liberale And. 4, 5, 50
liberalem Phor. 1, 3, 16
liberali And. 1, 1, 96 Eun. 3, 2, 20 | 4, 4, 15 Adel. 2, 1, 40 Hec. 1, 2, 89
liberali conjugio And. 3, 3, 29
liberalis Adel. 3, 4, 18 Phor. 1, 5, 52 | 4, 3, 18 | 5, 7, 12
liberalitate And. 1, 1, 32
liberaliter And. 1, 1, 11
liberam Eun. 4, 7, 35 Adel. 5, 9, 16 Phor. 2, 2, 91
liberatus And. 2, 2, 33
liberè And. 5, 4, 8 Hec. 2, 2, 18
liberi And. 5, 3, 20
liberis Adel. 1, 1, 52
liberiùs And. 1, 1, 25
libero And. 2, 2, 15 Eun. 3, 2, 40 | 4, 5, 6
liberos Heaut. 1, 1, 99 | 5, 1, 76 Adel. 1, 1, 32 Hec. 2, 1, 15 | 4, 4, 33
libertatem Adel. 2, 1, 29
libertum Eun. 3, 5, 60
libertus And. 1, 1, 10
liberum Eun. 3, 2, 24 Adel. 5, 3, 7, 42, 43 | 5, 9, 3
libido And. 3, 3, 25 Heaut. 5, 3, 12 Phor. 4, 5, 4
libidine Heaut. 2, 1, 4
libidinem Heaut. 1, 2, 26
libidini Hec. 2, 2, 3
libitum Adel. 5, 1, 4
libuit Phor. 4, 3, 38
liceat Eun 3, 2, 13 Heaut. Prol. 36 | 4, 6, 15 | 5, 2, 28 Phor. 1, 3, 13 Hec. Prol. 3, 2, 1, 10
licebat Hec. 1, 2, 19
licebit Eun. 4, 2, 12
licentia Heaut. 3, 1, 74 Adel. 3, 4, 63
licere Heaut. Prol. 21 | 1, 1, 51 | 3, 2, 50 | 3, 4, 21 | 5, 5, 9 Phor. 1, 2, 66
liceret Eun. 2, 2, 31 Adel. 3, 2, 36
licet And. 4, 6, 10, 21 | 5, 3, 22 Eun. Prol. 35, 36 | 3, 5, 2 | 4, 2, 11 Heaut. 2, 3, 104 | 4, 1, 53 | 4, 2, 5 | 4, 5, 49 | 5, 2, 20 Adel. 1, 2, 28 | 2, 1, 23 | 5, 3, 38 Phor. 2, 1, 33 | 2, 2, 58 | 5, 3, 30 Hec. 3, 5, 14, 50 | 5, 4, 33, 34
licitum And. 2, 6, 12 Hec. Prol. 30 | 5, 3, 39
licuit Heaut. 5, 2, 12
liguriunt Eun. 5, 4, 14
limis Eun. 3, 5, 13
linea Eun. 4, 2, 12
lingua Eun. 5, 6, 7 Hec. 5, 1, 35
liquet Eun. 2, 3, 37
liquidò And. 4, 4, 8
literis Eun. 3, 2, 23
lites And. 4, 6, 16 Eun. 4, 5, 8 Adel. 5, 3, 6 Phor. 1, 2, 83 | 1, 4, 42 | 2, 2, 6 Hec. 1, 2, 105
litibus Phor. 4, 3, 19
litigant And. 4, 5, 6
litigas Hec. 3, 5, 57
litigat And. 5, 2, 12
litis Adel. 2, 2, 40
litium Phor. 4, 3, 18
locaret Phor. 4, 3, 41
locavi Phor. 5, 4, 25
loci And. 1, 3, 1 | 3, 4, 22 Eun. 1, 2, 46 | 2, 2, 4 | 3, 4, 7, 31 Heaut. 2, 3, 46 Phor. 5, 7, 86
locitas Adel. 5, 8, 26
loco And. 1, 5, 57 | 4, 3, 3 | 4, 5, 21 Eun. 2, 1, 10 | 3, 4, 4 | 4, 7, 12 Heaut. 1, 1, 52 | 3, 2, 26 | 4, 6, 22 Adel. 2, 2, 8 | 3, 2, 45 | 5, 3, 41 | 5, 9, 37 Phor. Prol. 32 | 2, 3, 6 | 3, 1, 9 Hec. 3, 1, 23
loco ſolo And. 2, 4, 3
locum And. 1, 4, 6 | 2, 1, 20 | 2, 2, 19 | 4, 1, 57 Eun. 5, 6, 3 Heaut. 2, 3, 118 | 3, 3, 26 Adel. Prol. 9, 10, 11 | 2, 4, 8 | 4, 2, 33 Phor. Prol. 33 | 1, 3, 23 | 3, 2, 37 | 3, 3, 15 Hec. Prol. 21, 42
locus And. 1, 1, 127 | 2, 2, 17 Eun. 3, 4, 3 | 5, 9, 29 Heaut. 2, 1, 6 | 3, 3, 26 Phor. 3, 3, 14
locus tutus Phor. 5, 3, 35
locuta Hec. 4, 1, 22
locuti Heaut. 2, 3, 23
locutus And. 1, 2, 31 Phor. 5, 3, 15
longè Eun. 2, 3, 41 | 3, 3, 13 | 4, 2, 5 Adel. 1, 1, 40
longinquitas Hec. 4, 2, 20
longitudinem Heaut. 5, 2, 10
longiùs Eun. 4, 3, 19 Heaut 1, 2, 37 | 5, 2, 31 Adel 4, 1, 8 | 5, 5, 1
longule Heaut. 2, 2, 10
longum And. 5, 6, 13 Heaut. 2, 3, 94 Phor. 3, 2, 10, 30 Hec. 4, 4, 62
loquar Adel. 2, 2, 7 Phor. 1, 4, 9 Hec. 4, 8, 52
loquatur Phor. 5, 2, 12
loquendo Adel. 5, 3, 61
loquere And. 3, 3, 5 Heaut. 1, 1, 4 | 3, 3, 50 | 4, 1, 9, 36 | 4, 3, 16 | 5, 2, 20 | 5, 3, 9 Phor. 3, 1, 9 | 3, 2, 3 | 3, 3, 24 Hec. 1, 2, 39
loqueris Hec. 3, 1, 37
loqui And. 1, 2, 24 | 1, 5, 30 | 2, 1, 8 | 5, 3, 2 Eun. 5, 1, 1 Heaut. 3, 2, 48 | 5, 1, 48 Phor. 2, 1, 48 | 2, 3, 25 | 4, 3, 34 | 5, 9, 22 Hec. 1, 2, 19 | 3, 5, 3
loquimini Phor. 3, 3, 16
loquimur Eun. 2, 2, 4
loqui And. 1, 2, 17 | 1, 5, 32 | 4, 5, 44 Eun. 1, 2, 6 | 2, 3, 6 Heaut. 1, 2, 3 | 3, 2, 6 | 4, 6, 24 | 5, 2, 30 Adel. 3, 2, 2 Phor. 5, 1, 10, 12
loris Adel. 2, 1, 28 bis
lubens And. 2, 1, 37 Eun. 3, 5, 42 Heaut. 4, 5, 15 Adel. 5, 5, 6
lubentem Adel. 4, 7, 38
lubenter Phor. 3, 2, 3
lubet And. 2, 1, 10 | 5, 2, 21 | 5, 5, 2 Eun. 3, 4, 10 Heaut. 3, 1, 55 | 3, 3, 25 | 4, 4, 16 | 4, 5, 37 | 5, 1, 61 Adel. 2, 2, 38 | 3, 3, 91 | 5, 6, 8 Phor. 2, 1, 33 | 5, 7, 88 Hec. 5, 2, 7
lubido And. 2, 1, 8
lubidinem And. 1, 1, 51
lubitum And. 1, 3, 8 | 1, 5, 28 Phor. 5, 7, 77
lucem Eun. 2, 2, 47

Lucina *And.* 3, 1, 15 *Adel.* 3, 1, 41
lucifcit *Heaut.* 3, 1, 1
lucri *Heaut.* 4, 4, 28 *Adel.* 5, 3, 55 *Phor.* 1, 2, 18
lucro *Adel.* 5, 3, 31 *Phor.* 1, 5, 16, 21 *Hec.* 3, 1, 7
lucrum *Heaut.* 3, 3, 48 *Adel.* 2, 2, 8
luctar *Hec.* 5, 3, 31
luctum *Hec.* 2, 1, 13
luculenta *Heaut.* 3, 2, 12
ludas *Eun.* 2, 3, 79 *Adel.* 4, 4, 7, 21 *Phor.* 2, 1, 33
ludere *And.* 4, 5, 48 *Eun.* 2, 2, 38 *Adel.* 3, 3, 23
ludibrio *Hec.* 1, 2 74 | 4, 1, 11
ludificabere *Eun.* 4, 4, 49
ludificemini *Phor.* 5, 7, 55
ludificatus *Eun.* 4, 7, 3
ludis *Adel.* 4, 5, 63 *Heaut.* 4, 6, 20
luditur *Phor.* 3, 1, [illegible]
ludo *Phor.* 1, 2, 5[illegible] *Hec.* 2, 1, 6, 7
ludos *And.* [illegible], 1, 21 *Eun.* [illegible], 7, 9 *Hec.* *Prol.* 45
ludos facit *Phor.* 3, 7, 52
ludum *Eun.* 3, 2, [illegible] | 3, 5, 38 *Phor.* 1, 2, 36
lugubri veste *Heaut.* 2, 3, 4[illegible]
lupo *Eun.* [illegible], 6, 16
lupum *Phor.* [illegible], 2, 21
luserat *Eun.* [illegible], 5, 11
luto *And.* 4, 5, 38 *Phor.* 5, 2, 15
luxu *Adel.* 4, 7, 42
luxuria *Heaut.* 5, 1, 72

M.

MAcellum *Eun.* 2, 2, 24 *Adel.* 4, 2, 34
macerabo *Eun.* 1, 2, 107
macerare *And.* 4, 2, 2
macerentur *Adel.* 3, 3, 27
maceriam *Adel.* 5, 7, 10
macero *And.* 5, 3, 15
mactatum *Phor.* 5, 8, 19
maculam *Adel.* 5, 8, 31
magister *And.* 1, 1, 27
magistratus *Eun.* *Prol.* 22 *Phor.* 2, 2, 56
magistrum *And.* 1, 2, 21 *Phor.* 1, 2, 22
magna *Eun.* [illegible], 2, 35 *Heaut.* 2, 2, [illegible] *Adel.* 3, 3, [illegible] | [illegible], 2, 38 *Phor.* [illegible], 4, 1[illegible] *Hec.* 5, 1, 1[illegible]
magistrum *Hec.* 2, 1, 7
magnæ *And.* 2, 3, 31
magna *Phor.* 1, 2, 6
magnam *Heaut.* 1, 2, 9 *Adel.* 4, 5, 73
magnarum *Heaut.* 3, 2, 28
magnas *Eun.* 3, 1, 1 *Heaut.* 4, 1, 8
magnas gratias *Phor.* 5, 7, 1
magni *Eun.* 4, 4, 41
magni [illegible] 2, 1, 15
magni[illegible] *Hec.* 2, 2, [illegible]
magnifice *Heaut.* 2, 2, 45 | 4, [illegible], 31 *Adel.* 2, [illegible], 4
magnificentia *Phor.* 5, 5, 37
magnis *Adel.* [illegible], 4, 25 *Phor.* 4, 5, 11 | 5, 3, 17 *Hec.* 3, 3, 20
magno *And.* 1, 2, 8 | 5, 3, 32 *Eun.* [illegible], 1, 9 | 4, 1, 8 *Heaut.* 3, 1, 39 | 4, 5, 5
magnum *And.* 1, 1, 6 *Eun.* [illegible], 3, 2 | 3, 5, 27 *Heaut.* 2, 3, 57, 73 | 3, [illegible], 45 *Adel.* 3, 4, 64 | 4, 5, 53 *Phor.* 1, 4, 16 | 4, 3, 39 *Hec.* 3, 1, 29, 55
magnum signum *And.* 2, 2, 29
magnus *Eun.* 4, 7, 15 *Adel.* 5, 6, 2 *Hec.* 3, 4, 26
majorem *Adel.* 1, 1, 22 *Phor.* 1, 2, 13
majoris *Heaut.* 1, 1, 12
major *Eun.* 3, 3, 21 | 3, 4, 6
majorum *Adel.* 3, 3, 57
majus *And.* [illegible], 4, 52 *Adel.* 5, 8, 18
majuscula *Eun.* 3, 3, 21
mala *And.* 1, 1, 137 | 4, 1, 16 *Heaut.* 1, [illegible], 2[illegible], 33 | 2, 3, 48 *Adel.* 4, 2, 7 *Phor.* 1, 3, 17 | 1, 4, 2 | 4, 3, 17 *Hec.* 2, 1, 10
mala mater *Heaut.* 2, 2, 4
malam *Eun.* 3, 3, 30 *Phor.* [illegible], 2, 21 | 5, 7, 37
malas *Eun.* *Prol.* 37 *Hec.* 5, 3, 38
[illegible] *Eun.* 5, 2, 20
maledicere *And.* *Prol.* 23
maledixerat *Phor.* *Prol.* 2[illegible]
maledicta *Adel.* 2, 3, 10 | 5, 3, 0
maledicta *And.* *Prol.* 7 *Heaut.* *Prol.* 34 *Phor.* *Prol.* 5
maledictum *Adel.* *Prol.* 17 *Hec.* 4, 2, 14
male *And.* 1, [illegible], 10 | 2, 2, 3 | 4, 5, 15 | 5, 3, 2 | 5, 4, 38 *Eun.* *Prol.* 7 | 3, 1, 4[illegible] | 4, [illegible], 6 | 4, 3, 1[illegible] | 4, 4, 2 *Heaut.* 4, 1, 3 | 5, 5, 1 *Adel.* 2, 1, 37 | 4, 5, 21 *Phor.* [illegible], 1, 1[illegible] | 2, 2, 1[illegible] | [illegible], 3, 23 | 4, 3, 73 | 4, 4, 16 | 5, 1, 24 *Hec.* 3, 2, 2 | 4, 2, [illegible], 30
male habet *And.* 2, 6, 5
malefacerem *Heaut.* 3, 2, 49
malefacta *And.* *Prol.* 23 *Adel.* 2, 1, 45
malefactoris *Adel.* 2, 1, 10
maleficio *Phor.* 2, 1, 22
malevoli *And.* *Prol.* 6 *Heaut.* *Prol.* 16 *Adel.* *Prol.* 15
malevolus *Heaut.* *Prol.* 22
mali *And.* 1, 1, 46, 89 | 3, 3, 15 | 4, 3, 5 | 5, 2, 2 | 5, 6, 3 *Eun.* 3, 4, 9 | 5, 6, 25, 29 | 5, 8 9 *Heaut.* 1, 1, 30 | 2, 1, 17 | 3, 2, 79 | 4, 5, 2 | 5, 3, 1, 10 *Adel.* 1, 1, 9 | 3, 3, 89 | 4, 4, 1 *Phor.* 1, 2, 30 | 1, 3, 6 | 1, 4, 7 | 3, 3, 10 | 4, 4, 17 | 5, 1, 5 *Hec.* 3, 1, 13 | 3, 4, 4 | 5, 3, 16
maligna *Hec.* 1, 2, 84
malim *And.* 3, 2, 48 *Eun.* 1, 1, 21 *Heaut.* 2, 3, 27 *Adel.* 3, 2, 13 | 4, 7, 9 *Phor.* 4, 3, 53 *Hec.* 5, 2, 23
malis *And.* 4, 1, 3, 25 | 3, 3, 30 *Heaut.* 2, 3, 85 *Phor.* 4, 4, 7 *Hec.* 1, 2, 35 | 3, 3, 2 | 5, 5, 15
malitia *Heaut* 4, 5, 48 *Phor.* 1, 3, 43 | 4, 3, 54
malitiæ *Phor.* 2, 2, 12
malitiam *Hec* 2, 1, 6
mallem *And.* 5, 5, 7 *Adel.* 2, 2, 14
malle melius *And.* 2, 5, 16
malo *And.* 1, 2, 8 | 2, 1, 32 | 3, 5, 9 *Eun.* 3, 3, 9 | 4, 4, 46 | 4, 7, 4 | 5, 2, 35 *Heaut.* 1, 1, 83 | 4, 8, 17 *Adel.* 1, 1, 43 | 2, 1, 17 | 3, 2, 2, 21 *Phor.* 3, 2, 25 | 3, 3, 11
malo huc *And.* 2, 5, 20
malo huic *And.* 3, 1, 10
malos *Phor.* 5, 2, 1
maluit *And.* 2, 5, 19
malum *And.* 1, 1, 116 | 2, 5, 2 | 3, 5, 5 | 4, 1, 48 | 4, 2, 5 | 4, 3, 43 | 5, 4, 18 *Eun.* 2, 2, 43 | 3, 3, 2 | 4, 7, 10 | 5, 4, 46 | 5, 5, 17, 27 *Heaut* 2, 3, 77 | 4, 3, 38 *Adel.* 3, 4, 64 | 4, 2, 5, 18 *Phor.* 1, 4, 16 | 3, 2, 18 | 3, 3, 22 | 4, 3, 39 | 4, 5, 11 | 5, 6, 11 | 5, 7, 55, 83 | 5, 8, 19 *Hec.* 1, 2, 57, 58 | 3, 1, 39,

1, 39, 55 | 4, 1, 2

malum præſens Phor. 5, 2, 16

malo And. 1, 1, 137 | Adel. 3, 4, 34

manumam Adel. 5, 9, 18

mancipia Eun. 2, 3, 70

mancupium Eun. 2, 2, 43

mandatum Eun. 2, 1, 2

mandes Adel. 3, 3, 18 Phor. 4, 4, 8

mando And. 1, 5, 61

mane And. 1, 1, 56 | 4, 1, 34, 58 | 4, 5, 21 Eun. 2, 2, 85 | 2, 3, 46 | 4, 6, 26 | 5, 2, 70 Heaut. 1, 1, 15 | 2, 3, 32 | 2, 2, 8 | 3, 3, 52 | 4, 4, 14 | 5, 1, 17 Adel. 2, 2, 45 | 2, 3, 11 | 3, 4, 21 Phor. 1, 4, 40 | 3, 2, 46 Hec. 3, 5, 45, 46 | 5, 1, 19 | 5, 4, 4

manéam Eun. 3, 5, 31

manéamne Hec. 3, 4, 23

maneas Phor. 3, 2, 4,

maneat Eun. 3, 2, 49 Heaut. 4, 4, 15 Phor. 2, 1, 8 | 3, 2, 27 | 5, 3, 30 | 5, 7, 33

manebat Phor. 4, 1, 4

manebo And. 4, 4, 18 Eun. 2, 1, 10

manebit Heaut. 2, 3, 129

manendum'ſt Eun. 4, 2, 9

manent Eun. 3, 5, 33

maneo And. 2, 2, 26 Eun. 5, 2, 5 | Heaut. 4, 4, 15 Adel. 2, 4, 1 | Phor. 5, 1, 10 Hec. 5, 4, 5

manere Adel. 2, 2, 27 Phor. 5, 3, 32 | 5, 7, 33 Hec. 4, 4, 101

manerem Eun. 3, 3, 6

maneret Hec. 2, 1, 25

manes Phor. 5, 6, 9

manet Phor. 4, 5, 4

maneto Hec. 3, 4, 29

manibus And. 1, 1, 34 | 4, 1, 52 Adel. 4, 2, 24

manipulo Eun. 4, 7, 6

manſiones diutinæ Phor. 2, 8, 23

manſidet Heaut. 2, 2, 29

manſit Eun. 4, 1, 8

manſueti And. 1, 1, 87

manſum Heaut. 1, 2, 25

manſurus Phor. 3, 1, 10

manu Adel. 2, 1, 10 | 5, 9, 23 Phor. 5, 5, 2 Hec. 3, 5, 43 | 4, 4, 44

manum And. 1, 5, 62 Heaut. 3, 3, 24 Adel. 4, 2, 37 | 5, 2, 6 Phor. 4, 3, 29

manus Eun. 2, 2, 44 Heaut 3, 3, 29 Adel. 4, 2, 26

mare Hec. 3, 4, 5

mari Eun. 3, 3, 13

maria Adel. 5, 3, 4

maritus Adel. 5, 8, 15

maſtigia Adel. 5, 2, 6

mater Eun. 1, 2, 27, 36 | 3, 3, 12 | 5, 2, 1 Heaut. 2, 2, 4 | 2, 3, 29 | 5, 4, 1 Adel. 3, 4, 32 | 4, 5, 23 | 4, 7, 29 | 5, 8, 6 Phor. Per. 5 | 1, 1, 15 | 1, 2, 80 | 4, 1, 3 Hec. Per. 6, 11 | 3, 2, 18, 20, 23 | 3, 3, 18 | 4, 1, 32 | 4, 2, 14 | 4, 4, 28

maternus Heaut. 4, 1, 24

matrem Heaut. 2, 3, 94 Adel. 3, 4, 25 | 4, 5, 7 | 5, 7, 12 Phor. 1, 2, 56 | 5, 1, 23 Hec. 1, 2, 100 | 3, 1, 19 | 4, 2, 26 | 4, 3, 7 | 4, 4, 56

matre Adel. 4, 5, 16 Phor. 5, 6, 33 Hec. 1, 2, 99 | 2, 3, 39 | 4, 4, 73

matres Eun. 2, 3, 20 Heaut. 5, 2, 38

matri Eun. 1, 2, 28 Hec. 3, 5, 27

matrimonium Hec. 4, 1, 33

matris Eun. 1, 2, 31 | 3, 1, 21 Hec. 3, 1, 38 | 3, 5, 31, 45

matronam nullam And 2, 2, 27

matronis Eun Prol. 37

matura And. 4, 2, 32 | 5, 9, 54 Phor. 4, 5, 4

maturè Eun. 2, 1, 2 | 5, 2, 11

maturem And. 3, 3, 45

mavis Heaut. 5, 1, 63 Adel. 5, 2, 7

mavolo Hec. 4, 1, 25

maxima Phor. 5, 1, 34 Hec. 4, 2, 19

maximam Heaut. Prol. 8 Adel. Prol. 18

maximè And. 5, 1, 4, 16 | 5, 2, 27 Heaut. 2, 3, 98 | 3, 1, 19 | 3, 4, 28 Adel. 4, 7, 22 Phor. Prol. 28 | 1, 2, 11 | 1, 5, 65 Hec. 1, 2, 40 | 3, 1, 51 | 3, 2, 13 | 3, 3, 36

maxim' eſt Heaut. 2, 1, 13

maximo Eun. 3, 3, 26

maximum Heaut. 1, 1, 108 Adel. 2, 2, 8 | 3, 3, 23 | 5, 8, 18 Hec. Prol. 3, 5, 7

maxuma Eun. 4, 5, 8 Hec. 3, 1, 17

maxumam Eun. 5, 9, 61 Adel. 1, 2, 36

maxumè And. 4, 6, 23 Eun. 1, 2, 109 | 2, 3, 40 | 5, 9, 14, 40 Heaut. Prol. 45 | 2, 3, 43 | 3, 1, 79 | 4, 5, 40 | 5, 2, 44 Adel. 3, 2, 41, 53 | 3, 4, 56, 58 | 4, 3, 18 | 5, 1, 10 | 5, 8, 3 Phor. 1, 4, 27 | 2, 2, 38 Hec. 2, 1, 31 | 3, 5, 24 | 4, 4, 86

maxumi And. 1, 5, 58 Adel. 5, 6, 4

maxumi feci And. 3, 3, 42

maxumo Heaut. Prol. 40 | 4, 1, 13 Adel. 5, 4, 21 Phor. 5, 1, 33

maxumos Eun. 4, 3, 22

maxumum Heaut. Prol 44 Hec. 1, 2, 37

maxumum'ſt And. 3, 2, 43 Eun. 5, 5, 17 Adel. 2, 2, 23

maxumus Adel. 5, 4, 27

mea cauſa Heaut. Prol. 41

mea injuſtitia Heaut. 1, 1, 82

meæ arti Heaut. Pro. 48

meapte Heaut. 4, 3, 8

mecaſtor Hec. 1, 2, 8

mederi Phor. 5, 4, 3

medium And. 1, 1, 106 | 4, 1, 37

medicarer And 5, 1, 12

medicari And. 5, 4, 42

medicum Hec. 3, 1, 43

meditari Adel. 2, 1, 41 Phor. 1, 5, 12

meditata Phor. 1, 5, 18

meditatus And. 2, 4, 3

meditor Adel. 5, 6, 8

mehercle Eun. 1, 1, 20 | 3, 1, 26

medio Adel. 3, 4, 33 Hec. 4, 3, 14 Phor. Prol. 16 | 5, 7, 74

mediocriter And. 1, 1, 32 Heaut. 2, 3, 45

mediocris Adel. 5, 9, 9

medium Eun. 4, 5, 4 Adel. 3, 2, 18

melior Heaut. 3, 2, 38

meliore Phor. 1, 4, 51

meliorem Heaut. 1, 1, 12 Adel. 3, 3, 78

meliores Adel. 5, 9, 11

melioribus Phor. 3, 2, 37

meliùs And. 3, 5, 12 | 4, 1, 56 Eun. 2, 3, 82 | 3, 1, 63 | 4, 6, 27 | 5, 9, 5 Heaut. 3, 1, 98 | 4, 1, 30 Adel. 2, 1, 26 | 2, 2, 7, 13 | 3, 2, 21 | 3, 5, 8 | 4, 2, 29 | 4, 5, 5 | 5, 4, 7 | 5, 7, 74 Phor. 2, 2, 79 | 4, 3, 35 | 5, 8, 16 Hec. 2, 1, 10

meliuſcula Hec. 3, 2, 19

memora Adel. 4, 4, 3

memento Adel. 3, 3, 72

memineris Eun. 4, 7, 31, 45

45 Heaut. 3,2,39 | 5, 4. 3
mem[illegible]erit Eun. 2,3, 46 Heaut 5, 1,78
memini And 2,5.18 | 5 6. 13 Eun. 2,1, 10 Heaut. 4, 4, 10 Phor. 1, 2, 24 | 1, 4, 50
meminiſti And. 5, 4, 41 Phor. 2, 2, 40
meminiſtin' Heaut 4, 1, 13 Phor. 1, 4, 47
memor And. 1, 5, 47 48
memorabile And. 4, 1, 1
memorabile facinus Heaut. 2, 3, 73
memorare Hec 3,5,21
memorem Adel. 2, 2, 43
memoria And. 1,1,13 Eun 1, 2, 90
memoriam And. 5,4, 41 | 5, 3, 19
memoriter Eun. 5,3,6 Phor 2, 1, 47
men' Heaut. 2, 3, 5 Adel. 4, 2, 4
Menander And Prol 9
Menandri Eun. Prol. 9, 20, 30
medicum And. 4, 6, 21
mene And. 5, 4, 5 Heaut. 3.3.3 Phor. 2, 3, 8 Hec. 4, 4, 70
Menedeme Heaut 1, 1, 107 | 3, 1, 18, 31, 55 | 4. 8, 20 | 5, 1, 10, 35, 48, 58, | 5, 2, 1
Menedemi Heaut. 4, 5, 1
Menedemo Heaut. 3,3 49 | 4, 5, 20
Menedemum Heaut. 1, 2, 5, 10 | 3,3 47 | 4, 4, 2, 17, 43
mens Eun. 4, 5, 3 Heaut. 3, 1, 23
menſibus Eun. 2, 3, 37 Adel. 3, 3, 42 Hec. 3, 3, 33
menſes Eun. 2, 2, 46 Adel. 4, 5, 57 Phor. 3, 2, 35 Hec. 5, 3, 24
menſis Heaut. 1, 1, 66 Adel. 3, 4, 29 Hec. 3, 3, 34
mentem Eun. 2,2,2 | 3, 1, 61 | 3, 2, 45 | 4, 3, 23 | 5, 3, 1, Heaut 3, 1, 75 | 4, 5, 6 | 5, 1, 13, 16 | 5, 2, 33, 44 | 5, 3, 1 Adel. 1, 1, 12 Phor. 1, 2, 27 | 1, 3, 25 | 4, 3, 47 Hec. 3, 3, 45 | 4, 1, 21 | 5, 1, 8
mentiare Heaut. 4, 3, 23
mentionem Eun. 3, 1, 48
mentiri Heaut. 3,2,38 Adel. 1, 1, 20
mentite Eun 5, 7, 16
mentitam Eun. 4, 4, 3
mentitum And. 5, 2, 22
meram Phor. 1, 2, 96
mercator And. 1, 3. 17 Eun. 1, 2, 29, 34
mercatum Adel. 2 2, 23 Phor. 5, 5. 10
mercatus Eun. 2, 3, 63 | 3, 5, 21 Heaut. 1, 1, 2. 94
mercede Heaut. 1, 1, 93
mercedem Phor. 2, 3, 67
mercenarium Adel. 4, 2, 2
meretrice Eun. 5, 4, 5
meretricem Eun. 2, 3, 58 Adel. Prol 9 | 1, 2, 69 Phor. 2, 2, 66 Hec. 4, 1, 24 | 4. 4, 67, 94
meretrices Eun. Prol. 37 Hec. 5,2,10 | 5, 3 36
meretrici Heaut. 3, 3, 20
meretricia Eun. 5. 5, 18
meretriciæ artis Heaut. 2, 1, 14
meretriciam Eun. 2, 2, 8, 9
meretricibus Hec. 1, 1, 1
meretricios And. 5,4, 10
meretriculæ And. Per. 1 Heaut. Per. 10 Hec. Per. 10
meretricum Eun. 1, 1, 3 | 5, 4, 80 | 5, 6, 25
meretrix And. 1,5,16 Eun. 5,6,16 Heaut. 3, 2, 11 | 3, 3, 39 Adel. 4, 7. 29
meridie Adel. 5, 3, 62
merita Eun. 4, 6, 1
meritam Phor. 5, 8, 25 Hec. 3, 5. 37
meritam eſſe And. 1, 5. 46
meritò And. 3, 2, 50 | 3, 3. 42 Eun. 1, 2, 106 | 2, 2, 5, 94 Heaut. 2, 3, 119 | 5, 1, 42 Adel. 5,8, 23 Phor. 5, 7, 1 | 5, 8, 42, 44 Hec. 2, 1, 43 | 3, 5, 20, 55 | 4, 2, 4 | 5, 3, 41
meritum'ſt Heaut. 1, 1, 40 Phor. 1, 5, 75
meritus And 3, 5, 15 Heaut. 4, 6, 1 Phor. 1, 5, 42 Hec. 5, 1, 34
meruiſti Heaut. 1, 1, 31
metu And. 1 2, 10 | 1, 5, 16 | 2, 2, 14 | 5. 4, 35 | 5, 5, 7 | Heaut. 1, 2, 24 | 2, 3, 87 Adel. 1, 1, 33, 50 | 4, 4, 3 Phor. 1, 2, 7 | 2, 2, 31 | 5, 4, 6 | 5, 6, 3
metuam And. 5.4, 15
metuas Eun. 4, 7, 16 | 4. 8, 10 | 5, 3, 44
metuebant Eun. 3, 1, 42
metuebat Phor. 1, 2, 68
metuens And. 3, 4, 6
metuere Phor. 3, 3, 23
metui And. 1, 1, 79 | 3, 2, 14 Eun. 5, 2, 16 Heaut. 3. 3, 8 Adel. 3, 3. 49
metuis Heaut. 2, 3, 97 | 4, 3, 42 | 5, 4, 9 Phor. 5, 1, 16 Hec. 2, 2, 25
metuiſne Heaut. 5, 3, 14
metuit Eun. 3, 1, 58 Adel. 1, 2, 5 Phor. 2, 2, 81
metum And. 2, 2, 2 Heaut. 2, 5, 96, 100 Adel 4. 7, 16
metuo And. 5, 4, 11 Eun 3, 5, 62 | 4, 6, 20 Heaut 4, 3, 42 | 4, 6, 4 Adel. 4, 4, 18 Phor 3, 2, 6 Hec. 3, 2, 2
metus And. 1, 1, 27 Adel. 2, 1, 39 Phor. 3. 1. 18
metuunt Hec. 5, 2, 6
meum ingenium Heau. Prol. 47
mi And 1, 3, 10
Micio Adel. 1. 1, 35 | 1, 2, 12, 16, 52 | 4, 3, 7 | 4, 7, 2, 19 | 5, 3, 14, 50 | 5, 7, 25 | 5, 8, 20, 29 | 5, 9, 22, 31
Micioni Adel. Per. 2
Micionem Adel. 3, 5, 2
Mida Phor. 5, 6, 23
migres Hec. 4, 1. 13
miles Eun Per. 2 Prol. 31 | 1. 2, 45 | 2, 3, 59 | 4, 1, 9, 12 | 4, 3, 11 | 4, 5 11 | 4, 6, 13 | 4 7, 26 | 5, 9, 11, 13 Heaut. 4, 4, 11 Phor. 3 2, 47
Mileſius Adel. 4, 5, 68
Mileti Adel. 4, 5, 20
Miletum Adel. 4, 5, 21
millies And. 5, 4. 44 Eun. 3, 1, 32 Phor. 3, 2, 2
militatum Heaut. 1, 1, 65 Adel. 3, 3, 31
milite Eun. 2, 2, 56 | 4. 5. 7 Hec. 1, 2, 10, 16
militem Eun. 3. 3, 32 | 4, 1, 4 | 4. 6, 17 | 5. 9, 15 Heaut. 2, 3, 24 Hec. 1, 2, 21
milites Eun 4, 7, 45
militi Eun. 2, 2, 57
militiæ Adel. 3. 4. 49
militiam Heaut Per. 1
militis Eun. Prol. 20 | 2, 1, 23
milit[illegible]m Eun. 4, 7, 8
mille Heaut. 3, 3, 40, 45
milvio Phor. 2, 1, 16
minabitur Heaut. 3, 1, 80
minam Heaut. 3, 1, 66
minæ Eun. 3, 2, 18 Adel. 2, 2, 15 | 3, 3, 16 | 4, 7, 20 Phor. 3, 3, 24

minare

minare *Eun.* 5, 6, 19
minas *And.* 1, 3, 5, *Eun.* 1, 2, 89 *Heaut. Per.* 10 | 4 4, 2 | 4, 7, 7 | 5, 7, 17 *Adel.* 2, 2, 34 *Phor. Per.* 9, | 2, 2, 63 | 4, 3, 57, 62 | 5, 7, 4 | 5, 8, 49
minatur *Eun.* 5, 5, 15
Minervam *Heaut.* 5, 4, 13
minimè *Eun. Prol.* 2 | 2, 3, 39 | 2, 7, 6 *Heaut.* 1, 1, 37 | 2, 3, 7 | 2, 4, 3 | 3, 1, 68 | 3, 2, 14 | 4, 1, 16 | 4 4, 20 | 4, 5, 37 *Adel.* 2, 1, 29, 43 | 3, 2, 43 | 4, 3, 6 | 4, 4, 16 | 5, 4, 27 *Hec.* 1, 2, 10 | 2, 1, 23 | 2, 2, 25 | 3, 3, 49 | 4, 3, 3, 7 | 5, 1, 33 | 5, 3, 16
minimè gentiam *Eun.* 4, 1, 11 *Phor.* 5, 8, 45
minimo *Eun.* 1, 1, 30 *Hec.* 1, 1, 12
minimus *Eun.* 4, 7, 18
minis *Eun.* 5, 6, 14 *Adel.* 2, 1, 37
minitatur *Phor.* 5, 6, 11
minitemur *Hec.* 4, 4, 96
minor *Heaut.* 2, 3, 113 *Adel.* 4, 2, 41
minorum *Eun.* 2, 2, 58
minuam *Hec.* 4, 3, 10
minuatur *Heaut. Prol.* 42
minue *Phor.* 2, 2, 18
minuit *Phor* 5, 8, 24
minueris *And.* 2, 3, 18
minùs *And.* 1, 2, 26 | 4, 1, 31 *Eun.* 2, 1, 21 | 3, 1, 44 | 3, 3, 25 | 4, 5, 11 | 4, 6, 23 *Heaut.* 1, 1, 95 | 2, 3, 18 | 3, 3, 33 *bis* | 4, 1, 74 | 5, 1, 66 | 5, 2, 5 | 5, 3, 9 *Adel.* 4, 3, 14 | 5, 9, 56 *Phor. Prol.* 11 | 1, 2, 7 | 1, 4, 31 | 1, 5, 41 | 2, 2, 15 | 3, 3, 3, 21 | 4, 4, 9 | 5, 3, 4 | 5, 8, 33 *Hec.* 2, 2, 18 | 4, 2, 30 | 4, 4, 8, 25 | 5, 1, 4
minu' *Eun.* 4, 6, 23 *bis*. *Heaut.* 1, 2, 18
mira *Eun.* 2, 2, 57 *Heaut.* 5, 1, 23
mirabor *And.* 1, 2, 4 *Adel.* 4, 5, 8 *Phor.* 3, 2, 5
mirabere *Heaut.* 2, 2, 33
mirabile'ſt *Heaut.* 2, 4, 7
mirandum *Hec.* 4, 5, 39
mirarier *Eun.* 3, 4, 9 *Heaut.* 5, 1, 70 *Adel.* 3, 3, 20 *Hec.* 5, 1, 6
mirare *Phor.* 1, 2, 42
mire *Heaut.* 2, 3, 62 | 5, 1, 25
mirificiſſimum *Phor.* 5, 6, 22
miris *Hec.* 1, 2, 104
miro *Hec.* 3, 5, 39
miror *And.* 4, 5, 11 *Eun.* 2, 2, 9 | 4, 5, 12 *Heaut.* 2, 4, 3 | 3, 2, 7, 14 | 3, 3, 51 | 5, 1, 24 | 5, 2, 48 | 5, 3, 1 *Phor.* 5, 3, 23
mirum *And.* 3, 4, 19 | 4, 5, 16 *Eun.* 2, 1, 24 | 3, 1, 13 | 4, 4, 44 | 5, 8, 53 *Heaut. Prol.* 1 | 2, 3, 4 *Phor.* 5, 6, 8 *Hec.* 1, 2, 85 | 2, 1, 23 *bis* | 4, 4, 87
mirum'ſt *And.* 4, 1, 27
miſceto *Heaut.* 4, 5, 35
miſer *And.* 4, 1, 25 | 4, 2, 19 | 5, 2, 10 *Eun.* 2, 2, 6, 29 | 3, 5, 32 | 5, 5, 21, 24 *Heaut.* 1, 2, 96 | 4, 6, 5 | 4, 8, 16 | 5, 2, 3 *Adel.* 2, 2, 35 *Phor.* 1, 1, 10 | 1, 3, 26 | 1, 4, 23 | 3, 3, 1 | 5, 4, 8 *Hec.* 1, 2, 58 | 3, 1, 13, 15, 20 | 3, 3, 13 25 | 3, 4, 8 | 4, 4, 79
miſera *And.* 1, 5, 29, 33 | 4, 2, 10 | 4, 3, 4 *Eun.* 1, 2, 18, 99 | 4, 1, 1 | 4, 3, 1, 17 | 5, 1, 6, 11 | 5, 4, 23 | 5, 6, 7 *Heaut.* 3, 4, 24 *Phor.* 2, 2, 10 | 3, 3, 19 | 4, 1, 2 | 5, 1, 1 | 5, 8, 17, 32 *Hec.* 1, 2, 12 | 3, 2, 5 | 4, 1, 2
miſeræ *And.* 4, 5, 4 *Eun.* 3, 4, 23 *Adel.* 3, 2, 10 *Phor.* 3, 1, 6 | 5, 1, 20 *Hec.* 3, 3, 41
miſeram *And.* 1, 5, 5, 16, 36 | 4, 5, 22, 49 *Eun.* 1, 2, 117 *Heaut.* 3, 4, 21 | 5, 4, 6 *Adel.* 3, 1, 4 | 3, 2, 7, 32 | 3, 4, 40 | 4, 5, 5, 58, *Phor.* 1, 2, 46 | 3, 3, 31 | 5, 1, 22, 23 *Hec.* 1, 1, 17 | 2, 2, 29
miſeras *And.* 4, 5, 6, 8
miſerè *And.* 3, 2, 39 *Eun.* 1, 5, 23 | 5, 1, 22 *Heaut.* 1, 2, 15 | 2, 3, 124 | 4, 1, 56 *Adel.* 4, 1, 6 | 4, 5, 33, 64
miſereat *Hec.* 1, 1, 7
miſereſcat *Heaut.* 5, 4, 3
miſeret *And.* 2, 2, 28 *Eun.* 4, 7, 32 | 5, 5, 3 *Heaut.* 1, 1, 116 | 2, 3, 19 | 4, 4, 2 *Phor.* 1, 4, 11 *Hec.* 3, 4, 32
miſeria *Eun.* 3, 2, 34 *Adel.* 4, 2, 16 | 4, 3, 11
miſeriam *Eun.* 3, 1, 16 *Heaut.* 1, 1, 75 *Adel.* 5, 4, 13, 22
miſeriarum *Adel.* 3, 1, 7
miſerias *Heaut.* 3, 1, 11 *Hec.* 3, 4, 6
miſericordia *And.* 1, 1, 99 | 1, 5, 26 *Heaut.* 4, 1, 24 *Adel.* 3, 2, 8 *Phor.* 3, 2, 13 *Hec.* 1, 2, 29
miſericordiam *And.* 3, 3, 27 *Heaut.* 5, 2, 42 *Phor.* 1, 5, 47
miſeriis *Adel.* 4, 2, 6 *Hec.* 4, 1, 55
miſerior *Heaut.* 2, 1, 12 | 2, 3, 22
miſeriorem *Hec.* 4, 1, 15
miſeris *Eun.* 5, 5, 13
miſeritum eſt *Heaut.* 3, 1, 51 *Phor.* 1, 2, 49 | 3, 2, 16 *Hec.* 2, 3 29
miſerius *Heaut.* 1, 3, 14
miſero *And.* 2, 1, 2 *Heaut.* 2, 2, 5 | 2, 3, 9 | 5, 1, 44 *Adel.* 2, 1, 1, 19, 46 | 3, 2, 3 | 3, 3, 3, 29 | 4, 5, 32 *Hec.* 4, 2, 29
miſeros *And* 4, 2, 6
miſerrimus *Eun.* 5, 2, 7
miſerum *And.* 1, 5, 8 | 2, 2, 14 | 3, 5, 11 | 4, 1, 22 | 5, 3, 11 *Eun.* 1, 5, 26 | 3, 1, 29 | 5, 7, 13 *Heaut.* 1, 1, 82 | 1, 2, 17 | 3, 1, 4 | 3, 2, 15 *Adel.* 3, 2, 12 | 4, 2, 19 *Phor.* 1, 2, 44 | 1, 4, 10 | 3, 3, 4 *Hec.* 3, 1, 5 | 4, 4, 80
miſiſſe *Eun.* 3, 5, 35
miſit *Eun.* 3, 2, 27 | 3, 3, 22 *Heaut.* 1, 2, 16 *Hec.* 5, 3, 2
miſſa *And.* 3, 2, 34 *Eun. Per.* 8 | 1, 2, 10, 11 | 5, 2, 25 *Adel.* 4, 4, 9 | 5, 7, 8 | 5, 9, 34 *Hec.* 5, 2, 14
miſſes *And.* 5, 1, 14
miſſum face *And.* 4, 1, 56
miſſum feci *Hec.* 3, 3, 48
miſſum te facimus *Prol.* 5, 7, 53
miſſus *Phor.* 5, 6, 41
mitis *Adel.* 2, 4, 11
mittam *Eun.* 5, 4, 4 *Adel.* 3, 1, 5 *Phor.* 3, 4, 43, 70 *Hec.* 3, 4, 6
mitta *Heaut.* 1, 2, 3
mitte *And.* 4, 5, 15 | 5, 3, 2 | 5, 4, 1 *Heaut.* 2, 3, 78 | 5, 1, 74 *Adel.* 2, 1, 31 | 3, 2, 36 | 5, 2, 4 | 5, 3, 52 *Phor.* 1, 5, 2 *Hec.* 4, 1, 41
mittenda *Heaut.* 2, 1, 84
mittis *Heaut.* 4, 4, 14

mittit

mittit *Phor.* 5, 6, 20
mittimus *Phor.* 5, 3, 29
mitto *Heaut.* 5, 1, 27 *Adel.* 4, 4, 17 | 5, 3, 9, 34 | 5, 4, 6, *Phor.* 1, 5, 63
mittundi *Phor.* 1, 1, 6
moderantur *Heaut.* 2, 1, 4
modeſtia *Adel.* 5, 3, 7 *Hec.* 1, 2, 90
modeſte *Eun.* 5, 5, 12 *Phor.* 1, 3, 18 *Hec.* 4, 1, 37
modeſtia *Hec.* 3, 5, 28 | 4, 2, 15
modeſto *And.* 1, 1, 93
modis *And.* 1, 5, 13 *Eun.* 2, 2, 2, 91 | 4, 4, 42 | 5, 4, 33 *Adel.* 2, 1, 12 | 3, 2, 17 *Hec.* 1, 2, 104 | 4, 4, 74
modo paſſim, *ſed nullo ſenſu peculiari*
modum *And.* 1, 1, 68 | 5, 6, 7 *Eun.* 1, 2, 12 *Heaut.* 4, 5, 7 *Adel.* 3, 3, 70 *Phor.* 1, 4, 34 *Hec.* 4, 4, 54
mœchis *Eun.* 5, 5, 15
mœcho *Eun.* 5, 5, 18 | 5, 6, 22
mœchum *And.* 2, 1, 16
mœrore'ſt *And.* 4, 2, 10
mœſtus *Heaut.* 1, 1, 70
molam *And.* 1, 2, 29
molendo *Adel.* 5, 3, 61
molendum *Phor.* 1, 5, 19
moleſta *Eun.* 3, 3, 23 *Adel.* 1, 2, 42, 62
moleſtæ nuptiæ *And.* 2, 6, 7
moleſtia *Eun.* 5, 4, 6
moleſtiæ *Eun.* 4, 2, 2
moleſtiam *Adel.* 5, 3, 33 *Hec.* 3, 2, 9
moleſtias *Eun.* 1, 1, 2
moleſtum *And.* 1, 1, 16 | 2, 2, 21 *Eun.* 3, 2, 31 *Heaut.* 3, 3, 21 *Adel.* 5, 3, 20
moleſtus 4, 1, 17 *Eun.* 3, 1, 24 *Heaut.* 3, 3, 7 *Adel.* 2, 1, 27 *Phor.* 4, 3, 30
moliuntur *Heaut.* 2, 2, 11
molliri *Phor* 3, 2, 13
mollirier *Phor.* 4, 3, 27
molliter *And.* 5, 1, 1
mollities *Eun.* 2, 1, 16
memento *And.* 1, 5, 31
moneam *And.* 5, 4, 15 *Heaut.* 1, 1, 6
moneas *Eun.* 2, 1, 10
moneat *And.* 3, 3, 19 *Adel.* 5, 4, 3
monebat *Hec.* 3, 3, 15
moneo *And.* *Prol.* 22 *Adel.* 3, 3, 73, 75 *Hec.* 1, 1, 7 | 5, 1, 40
monere *Heaut.* 1, 1, 26, 117
mones *And.* 2, 2, 36 | 4, 2, 13 *Heaut.* 3, 3, 31 *Hec.* 4, 4, 97
monet *And.* 5, 4, 1
monitor *Heaut.* 5, 1, 2 *Phor.* 1, 5, 4
monſtra *Phor.* 4, 4, 24
monſtrabo *Adel.* 4, 2, 31
monſtratione *Adel.* 4, 6, 2
monſtri *And.* 1, 5, 15 *Eun.* 2, 3, 40 *Phor.* 5, 7, 61
monſtrum *Eun.* 4, 3, 13 | 4, 4, 29 | 5, 2, 21
montis *Phor.* 1, 2, 18
monui *Adel.* 5, 9, 6
monuimus *Phor.* 1, 4, 44
monuiſſe *Heaut.* 2, 3, 20
monumentum *Eun.* *Prol.* 13
mora *And.* 2, 5, 9 | 3, 1, 9 | 3, 4, 14 | 5, 6, 7 *Adel.* 2, 2, 17 | 3, 2, 55
moræ *And.* 1, 1, 139 *Adel.* 4, 5, 78 | 5, 7, 6
moram *And.* 3, 5, 9 *Eun.* 4, 7, 1 *Hec.* 2, 2, 52
moratam *Hec.* 4, 4, 28
morbi *Eun.* 2, 5, 4, 10 *Hec.* 3, 1, 43 | 3, 2, 22
morbo *Hec.* 3, 3, 61
morbum *And.* 5, 1, 6 *Phor.* 1, 5, 14 *Hec.* 3, 3, 13
morbus *Phor.* 4, 1, 8, 9 *Hec.* 3, 1, 30, 54 | 3, 2, 2 *bis.*
mordeat *Eun.* 3, 1, 54
mordere *Eun.* 3, 1, 21
mordet *Adel.* 5, 3, 21
more *And.* 1, 1, 125
morem *And.* 4, 1, 17 *Heaut.* 1, 2, 28 | 5, 1, 24 *Adel.* 2, 2, 26 | 3, 3, 77 | 4, 5, 74 *Hec.* 4, 2, 23 | 5, 4, 20
moremur *Heaut.* 4, 7, 6
moreretur *Heaut.* 4, 1, 30
mores *And.* 1, 2, 18 *Eun.* 5, 4, 10 | 5, 9, 59 *Heaut.* 2, 2, 10 | 2, 3, 19 | 4, 4, 5, *Adel.* 4, 7, 40 | 5, 9, 27 *Phor.* 1, 2, 5 *Hec.* 1, 2, 88 | 2, 1, 42 | 3, 5, 28 | 4, 2, 2 | 5, 1, 9
mores conſimiles *Heau.* 2, 4, 2
mori *Eun.* 1, 1, 21 | 4, 7, 2
moribus *And.* 2, 3, 21 *Heaut.* 4, 7, 11 | 5, 3, 16 *Hec.* 4, 4, 21
moriar *Phor.* 3, 1, 19
moriens *And.* 1, 5, 49 *Adel.* 3, 4, 11
morigera *And.* 1, 5, 19
morigeratus *Adel.* 2, 2, 10
moritur *And.* 1, 1, 78 *Phor.* *Per.* 6 *Hec* 1, 2, 96
moror *And.* 1, 1, 87 *Eun.* 1, 2, 104 *Heaut.* 1, 1, 12 *Phor* 4, 5, 6
mors *And.* 1, 5, 62 *Phor.* 5, 1, 23
morte *And.* 4, 6, 4 *Phor.* 1, 3, 14
mortem *And.* 1, 1, 84 | 1, 3, 18 *Heaut.* 2, 3, 30 | 4, 1, 23, *Adel.* 1, 2, 10 | 5, 4, 20 *Phor.* 1, 5, 14 | 5, 9, 30 *Hec.* 3, 4, 8 | 4, 2, 20
mortua'ſt *Eun.* 1, 2, 50 *Heaut.* 2, 3, 46 | 3, 3, 41
mortuam *Phor.* 1, 2, 46
mortui *Eun.* 3, 3, 12
mortuo verba fiunt *Phor.* 5, 8, 26
mortuum *Adel.* 3, 3, 47 *Hec.* 5, 4, 12, 35
mortuus *And.* 5, 5, 26
morum *And.* 2, 1, 6 *bis*
mos *Eun.* 1, 2, 108 *Heaut.* 2, 6, 17 *Adel.* 4, 1, 16 *Phor.* 2, 3, 14
motus *Phor.* *Prol.* 32
move *And.* 4, 4, 10 *Eun.* 5, 3, 3
moventur *And.* 3, 2, 36
moveo *And.* 5, 4, 78 *Eun.* 5, 3, 4
movet *Heaut.* 5, 1, 66
mox *And.* 3, 2, 5, 27 *Eun.* 2, 1, 1 *Heaut.* *Per.* 40 *Adel.* *Per.* 10 | 2, 1, 50 | 5, 6, 1 *Phor.* 1, 3, 9 | 4, 3, 1
mulcabo *Eun.* 4, 7, 4
mulcavit *Adel.* 1, 2, 10
muliebri re *Heaut.* 2, 3, 48
mulier *And.* 1, 1, 42 | 1, 4, 2 | 2, 3, 7 | 4, 5, 7, 16 *Eun.* 4, 1, 13 | 5, 7, 50 *Heaut.* 2, 2, 2 | 2, 3, 2, 64 | 3, 2, 10 | 5, 3, 3 *Phor.* 4, 5, 14 | 5, 3, 11 *Hec.* 2, 1, 17 | 4, 1, 10 | 4, 4, 39 | 3, 1, 10
mulier ſapiens *Phor.* 5, 8, 57
mulierculam *Heaut.* 3, 1, 35 *Phor.* 5, 8, 28
mulierem *And.* 1, 1, 106 | 1, 4, 3 *Eun.* 2, 3, 63 *Heaut.* 4, 5, 3 *Adel.* 1, 2, 10 | 2, 1, 18 | 2, 2, 27 | 5, 9, 17 *Phor.* 5, 5, 1 | 5, 7, 27 *Hec.* 1, 2, 13 | 4, 1, 51 | 4, 4, 4
mulieres *And.* 1, 1,

92

90 *Eun.* 2, 3, 4, *Heaut.* 2, 3, 13 *Adel.* 2, 2, 21 | 4, 5, 13 *Hec.* 2, 1, 2 | 3, 1, 32 | 4, 4, 88 | 5, 1, 28 | 5, 2, 11
mulieri *And.* 3, 1, 2 *Eun* 3, 5, 27, 40 *Heaut.* 2, 3, 40 *Adel.* 4, 3, 8 *Phor.* 4, 5, 14 *Hec.* 5, 1, 31
mulieris *Heaut.* 4, 1, 49 *Phor.* 1, 5, 77 *Hec.* 4, 4. 21
mulierum *Eun.* 4, 3, 22 | 4, 7, 42 *Heaut.* 2, 2, 10 | 5, 1, 80 *Hec.* 4, 2 24
multimodis *And.* 5, 4, 37 *Heaut.* 2, 3, 79 *Phor.* 3, 1, 1 *Hec.* 2, 3, 7
mul ò maxumum *And* 3, 2, 45
mundius *Eun.* 5, 4, 12
munerarier *Heaut* 2, 3, 59
munere *Eun.* 2, 2, 38 | 5, 6, 22 *Phor.* 1, 1, 13 *Hec.* 5, 4, 13
munus *Eun.* 2, 1, 8 *Adel.* 5, 1, 2
muſica *Hec. Prol.* 23
muſicam *Hec. Prol.* 46 *Phor. Prol.* 17
muſicis *Eun.* 3, 2, 24
muſicum *Heaut. Prol.* 23
muſſitanda *Adel.* 2, 1, 53
muſtellino *Eun.* 4, 4, 22
muta *And* 3, 1, 5 *Eun.* 3, 5, 61 *Phor.* 4, 3, 6
mutare *Adel.* 4, 7, 20
mutari *Hec.* 4. 1, 54
mutat *And.* 5, 4, 47
mutatio *Eun.* 4, 4, 4 *Hec.* 4, 4, 11
mutavit *And.* 1, 5, 7 *Adel.* 5, 9, 27
mutem *Eun.* 3, 5, 24, 62
mutes *Eun.* 3, 5, 64
mutet *And.* 2, 3, 19 *Phor.* 3, 2, 27 | 5, 2, 9, 10
muttire *And.* 3, 2, 25
muttito *Hec.* 5, 4, 26
mutuas *Phor.* 1, 5, 17
mutum *Heaut.* 4, 4, 26
mutuo *Eun.* 3, 1, 27
mutuum *Heaut.* 3, 3, 40
Myconium *Hec.* 3, 4, 19 | 5, 3, 3
Myconius *Hec.* 5, 3, 5
Myrrhina *Hec. Per.* 11 | 3, 4 31 | 4, 1, 8, 26, 45 | 4, 4, 10 | 5, 3, 32 | 5, 4, 30
Myrrhinam *Hec.* 5, 3, 13 | 5, 4, 5
Myſis *And.* 1, 3, 22 | 1, 5, 32, 47 | 4, 2, 3, 31 | 4, 3, 7 | 4, 4, 9 | 4, 5, 7

N.

NActa *Hec.* 1, 1, 8,
nactus *Eun.* 3, 4, 8 *Adel.* 3, 3, 67 *Phor.* 1, 3, 16 *Hec.* 1, 2, 95 | 4, 4, 59 | 5, 3, 27
næ *And.* 4, 5. 33
nævi *Eun. Prol.* 25
nævium *And. Prol.* 18
namque *Adel.* 2, 1, 39
narra *Eun.* 3, 1, 21 | 3, 5, 14 | *Phor.* 5, 8, 11
narrabat *Phor.* 2, 2, 19
narrabit *Hec.* 3, 2, 15
narrabo *And.* 2, 1, 12 *Adel.* 3, 5, 3 | 4, 3, 13
narrando *Phor.* 4, 4, 16
narrandi *And.* 2, 2, 17
narrandum *And.* 4, 2, 23 *Phor.* 5, 3, 35
narras *And.* 2, 2, 30 | 3, 1, 8 | 5, 6, 6 *Eun.* 3, 1, 18 | 4, 4, 5 | 5, 3, 7 *Heaut.* 3, 2, 9 | 4, 8, 10 | 5, 1, 23 *Adel.* 4, 2, 18, 20 *Phor.* 1, 2, 86 | 2, 2, 21, 54 | 4, 4, 4 | 5, 7, 42 *Hec.* 1, 2, 77 | 5, 2, 13
narrare *And.* 3, 2, 24 *Eun.* 5, 7, 9 *Heaut.* 2, 3, 78 *Hec.* 1, 2, 35
narraſti *And.* 3, 4, 12
narrat *And.* 2. 9, 3 *Eun.* 3, 2, 29 *Heaut.* 1, 2, 17 | 2, 1, 3 | 1, 3, 31 | 3, 3, 18 *Adel.* 5, 2, 2. *Phor.* 5, 6, 6 | 5, 8, 6 *Hec.* 1, 2, 70
narrationis *And.* 4, 2, 26
narrato *Eun.* 5, 5, 28 *Heaut.* 4, 3, 24
narravit *Eun.* 5, 9, 20 *Hec.* 1, 2. 22 | 4, 2, 6 | 4, 4, 89
narrem *And.* 5, 5, 6, *Heaut.* 2, 3, 95 *Phor.* 4, 4, 4
narremus *Adel.* 3, 2, 37
narres *And* 3, 1, 19 | 4, 3. 19
narret *And. Prol.* 6 *Heaut.* 2, 1, 10 | 4, 3, 23, 38 | 5, 9, 12
narro *And.* 3, 4, 12 *Hec.* 5, 3, 33
naſci *Heaut.* 2, 1, 2
naſo adunco *Heaut.* 5, 5, 18
nat *Eun.* 3, 3, 20 *Adel* 3, 1, 8 | 5, 3, 19 *Phor.* 4, 1, 10 *Hec.* 2, 3, 6
natalis *Phor.* 1, 1, 14 |
natam *Phor* 1, 2, 14 | 5, 3, 9 *Hec.* 5, 2, 31
nata'ſt *Phor.* 4, 8, 29
nati *Adel.* 1, 1, 21
natum *And. Per.* 9 *Eun* 2, 2, 7 *Adel.* 3, 1, 10 | 4, 5, 24 *Hec.* 3, 3, 39 | 5, 3, 34
natura *And* 4, 5, 56 *Eun.* 2, 2. 23 *Heaut. Prol.* 24 *Adel.* 1, 1, 46 | 5, 7, 4
naturam *Heaut.* 3, 1, 97 *Adel.* 5, 5, 4
natu *Heaut.* 4, 1, 32 *Adel.* 5, 4, 27 | 5, 8, 7
natus *And.* 3, 2, 6 | 5, 1, 14 | 5, 6, 3 *Eun.* 4, 4, 26 *Heaut.* 1, 1, 10 | 3, 1, 12 | 5, 4, 13 *Adel.* 1, 1, 15 | 4, 7, 10 *Hec.* 2, 2, 28 | 4, 4, 17, 51 | 5, 1, 25
navem *And.* 1, 3, 17 *Adel.* 2, 2, 17 | 4, 5, 69
navi *And.* 5, 4, 21 *Heaut.* 1, 2, 7 *Hec.* 3, 4, 7
navigare *Hec.* 3, 4, 3
navigo in portu *And.* 3, 1, 22
naviter *Eun.* 1, 1, 6
Nauſiſtrata *Phor.* 5, 3, 30 | 5, 7, 93, 94 | 5, 8, 25, 48, 57, 63
nebit *Heaut.* 2, 3, 52
nebulo *Eun.* 4, 4, 50 | 4, 7, 15
nebulonem *Eun.* 2, 2, 38
necem *And.* 1, 2, 28 *Adel.* 2, 1, 28 *Phor.* 2, 1, 3
neceſſario *And.* 4, 1, 8
neceſſe *And.* 2, 2, 35 *Eun.* 5, 4, 47 | 5, 9, 45 *Heaut.* 1, 2, 35 *Adel.* 3, 5, 26 *Phor.* 1, 5, 66
neceſſitas *Hec.* 3, 5, 42
neceſſus *Eun.* 5, 6, 28
nedum *Heaut.* 3, 1, 45
nega *And* 2, 3, 10
negabant *Hec.* 5, 3, 7
negabas *Hec.* 4, 1, 23
negabis *Heaut.* 2, 3, 109
negabit *Adel.* 3, 4, 38
negabon' *And.* 3, 5, 6
negant *Eun.* 2, 2, 20 | 5, 1, 6 *Phor.* 2, 3, 19
negare *And.* 1, 1, 120 *Eun.* 4, 1, 5 *Hec.* 1, 2, 4
negas *And.* 5, 4, 6 *Phor.* 5, 1, 12
negat *And.* 2, 2, 21 *Eun. Prol.* 31 | 2, 2, 21 | 4, 4, 25, 46 *Heaut. Prol.* 18 *Adel.* 4, 2, 3 *Phor.* 1, 2, 63, 66 | 2, 2, 5 | 6, 7, 9
negato *Eun.* 4, 4, 44
neges *And.* 2, 4, 2 *Heaut.* 4, 1, 9
neget *And.* 1, 1, 122
neglecta *Heaut.* 2, 3, 54, 116
neglexit *Hec.* 4, 4, 48
negligentem *And.* 2, 3, 23
negligenter *And.* 1, 5, 18 *Heaut.* 2, 3, 50
negligentia *And.* 1, 1, 44 *Phor.* 5, 9, 27
negligentiam *And Prol* 20 *Phor.* 4, 1, 5
negligere *Adel.* 2, 2, 8 *Phor.* 2, 2, 19
negligitur *Phor.* 2, 2, 11

negliguntur *Heaut.* 2, 3, 58
nego *Eun.* 2, 2, 21 *Adel.* 5, 3, 12 *Phor.* 2, 2, 36 | 3, 2, 39 | 5, 8, 25
negat *And Prol.* 2 | 5, 4, 51 *Eun.* 4, 4, 6 *Adel.* 4, 5, 8, 73 *Phor.* 4, 4, 29 | 5, 3, 3 *Hec.* 1, 2, 22
negotii *And.* 5, 2, 8 *Eun.* 3, 1, 14 *Heaut.* 3, 1, 9
negotiis *Heaut.* 3, 1, 9
negotio *Hec. Prol.* 26 *Adel. Prol.* 20
neminem *And* 2, 2, 26, 27 | 3, 2, 26 | 4, 5, 11 *Eun.* 1, 2, 67 | 3, 5, 5 | 4, 4, 13 *Adel.* 3, 1, 7 *Phor.* 4, 2, 1 *Hec.* 1, 1, 9
nemini *And.* 1, 1, 37 | 1, 5, 15 *Adel.* 2, 3, 6 *Phor.* 5, 7, 60 *Hec.* 3, 1, 1 | 3, 3, 38
nemo *And.* 2, 3, 22 | 4, 2, 14 | 5, 6, 7 *Eun.* 1, 1, 7 | 2, 1, 20 | 3, 2, 34 | 3, 5, 13 | 4, 6, 19 | 5, 9, 2, 48, 52 *Heaut.* 1, 1, 12, 13 | 2, 3, 22 | 3, 3, 13 | 5, 2, 22, *Adel.* 2, 1, 24 | 3, 2, 24 | 3, 3, 80 | 4, 1, 13 *Phor.* 1, 2, 101 | 2, 1, 24 | 5, 1, 30 | 5, 7, 25 *Hec.* 1, 1, 10 | 1, 2, 66, 112, 114 | 2, 1, 4 | 3, 1, 23, 49
nempe *And.* 1, 1, 3 | 1, 2, 24 | 2, 2, 24 | 2, 3, 13 | 3, 3, 35 | 3, 5, 12 | 5, 4, 48 *Heaut.* 4, 1, 26 *Eun.* 1, 2, 78 | 3, 5, 15 *Adel.* 4, 7, 24 *Phor.* 1, 5, 77, 80 *Hec.* 1, 2, 30
nepos *Hec.* 4, 4, 17
nepoti *Adel.* 5, 9, 17
Neptuni *Adel.* 3, 3, 4
nequa *Adel.* 4, 4, 17
nequeas *Eun.* 1, 1, 30
nequeam *Phor.* 1, 5, 10
nequeat *Adel.* 4, 1, 4 *Hec.* 4, 1, 60
nequeo *Eun.* 3, 4, 9 | 4, 2, 101 | 4, 3, 18 *Adel.* 3, 3, 20 | 4, 2, 5 *Phor.* 3, 2, 4, 27 | 5, 7, 40 *Hec.* 3, 3, 1, 25 | 4, 4, 23
nequicquam *Heaut.* 2, 3, 103
nequid *Heaut.* 2, 3, 120 | 3, 2, 44 | 4, 3, 12 *Phor.* 1, 5, 15
nequior *Adel* 4, 1, 12
nequit *Adel.* 1, 1, 51
nequitiem *Heaut.* 3, 1, 27 *Adel.* 3, 3, 4
nervos *Eun.* 2, 3, 19
nervum *Phor.* 2, 1, 11 | 4, 4, 15
neſciam *Eun.* 4, 4, 23 | 5, 2, 42 *Heaut* 3, 2, 11 *Phor.* 5, 7, 87
neſcias *Heaut.* 2, 3, 104 | [illegible], 3, 5 *Adel.* 5, 4, 3 *Hec.* 4, 3, 12
neſciat *Heaut.* 5, 1, 73 | neſciatis *Eun.* 5, 5, 19
neſciebam *Eun.* 1, 2, 75 | 4, 5, 10
neſcientem *Heaut.* 3, 1, 59
neſcimus *Hec.* 4, 1, 56
neſcio *And* 2, 2, 3 | 3, 1, 19 | 4, 1, 38 | 4, 4, 13 | 4, 5, 7 | 5, 2, 13 *Eun.* 5, 2, 60 | 2, 3, 6, 12, 28 | 4, 3, 6, 14 | 4, 4, 43, 48 | 5, 2, 10 | 5, 5, 11, 19 *Heaut.* 2, 2, 27 | 2, 3, 67 | 2, 4, 16 | 3, 1, 9 | 3, 2, 30 | 4, 1, 7, 12, 45, 47 | 4, 5, 11 | 5, 1, 24, 71 | 5, 2, 5 | 5, 3, 6 | 5, 4, 15 *Adel.* 1, 1, 54 | 2, 2, 3 | 4, 2, 32 | 4, 3, 14 | 4, 4, 20 | 4, 5, 25, 63 *Phor.* 1, 2, 87 | 1, 4, 10 | 3, 1, 10 | 4, 4, 2 | 5, 2, 10 | 5, 3, 24 | 5, 7, 59 *Hec.* 1, 2, 3 | 2, 1, 8 | 3, 1, 24, 39, 41 *bis* | 3, 2, 1 | 3, 3, 23 | 3, 4, 30 | 3, 5, 3, 29, 30 | 5, 4, 9, 35
neſcire *Adel.* 1, 1, 52 *Phor.* 1, 2, 67 *Hec.* 2, 1, 18 | 5, 3, 26
neſcis *And.* 4, 1, 25 | 4, 5, 25, 52 | 5, 6, 2 *Eun.* 4, 4, 24 | 4, 7, 29 | 5, 9, 32 *Heaut.* 4, 4, 26 | 5, 1, 61 *Adel.* 2, 2, 12 | 4, 7, 5 *Phor* 1, 2, 7 *Hec.* 2, 1, 9 | 3, 4, 4
neſcit *Adel.* 4, 2, 9 *Phor.* 5, 8, 4
neu *Phor.* 1, 3, 6 *Hec.* 4, 2, 11
neve *And.* 1, 5, 56 *Eun.* 1, 2, 2 | 2, 2, 47 *Adel.* 5, 3, 12
neuter *And.* 5, 1, 20
neutiquam *And.* 2, 1, 30 *Heaut.* 2, 3, 116 *Hec.* 1, 1, 50 | 2, 3, 43
neutra *Hec.* 4, 4, 45
[illegible] *Adel.* 3, 4, 6
[illegible] *Eun.* 1, 1, 17 *Phor.* 3, 1, 8 | 3, 2, 45
nihilominus *Phor* 4, 2, 7
nil *Eun.* 2, 2, 12 *bis* | 4, 4, 36 | 4, 5, 9 *Heaut.* 4, 1, 30, 54 *Adel.* 1, 2, 19 | 2, 1, 3 | 2, 3, 11 | 4, 2, 8 *Phor.* 4, 3, 39, 64
nimio *Heaut.* 3, 1, 100
nimio otio *Heaut.* 1, 1, 57
nimirum *Eun.* 2, 2, 37 | 3, 3, 2 | 4, 7, 14
nimis *And.* 1, 1, 34 *Eun.* 2, 1, 16 | 4, 2, 16 *Heaut.* 3, 1, 31 | 3, 2, 8 | 5, 5, 1, 2, *Adel.* 1, 1, 38, | 4, 1, 6 | 5, 1, 1
nimium 2, 6, 24 *Eun.* 2, 2, 87 | 3, 5, 49 | 5, 6, 17 *Heaut.* 4, 5, 22 | 4, 8, 70 *Adel.* 1, 1, 38, 39 | 2, 1, 15 | 3, 3, 38 | 4, 5, 50 | 5, 3, 49 | 5, 8, 31 *Phor.* 4, 3, 38, 39 | 5, 2, 2 *Hec.* 5, 4, 13
nobilem *Eun.* 1, 2, 124 | 5, 5, 10 *Heaut.* 3, 3, 48
nobiles *Adel. Prol.* 15 | 3, 4, 57
nobilis *Heaut.* 2, 1, 15
nobilitas *Eun.* 5, 7, 20
nobilitatem *Hec.* 5, 2, 31
nocte *Heaut.* 3, 1, 82 *Adel.* 1, 1, 1 | 5, 3, 5 *Hec.* 1, 2, 61 | 3, 24
noctem *Heaut.* 2, 3, 125
noctes *And.* 4, 1, 52 *Eun.* 1, 2, 113 | 5, 9, 49
noctu *Eun.* 2, 1, 15 *Adel.* 4, 1, 16
nodo *Eun.* 4, 6 26
nodum *And.* 5, 4 3[illegible]
noli *And.* 2, 2, 11 | [illegible] 2, 2 *Eun.* 2, 2, [illegible] *Adel.* 5, 2, 6 *Phor* 3, 3, 23 *Hec.* 1, 2, 34 | 3, 1, 30 | 5, 5, 17 | 4, 4, 32
nolim *Adel.* 4, [illegible], 6 *Hec.* 3, 1, 51
nolint *Hec.* 2, 1, 2
nolis *Eun.* 4, 7, [illegible]
nolit *And* 1, 1 128 | 1, 2, 1 | 3, 2, 5[illegible] *Adel.* 4, 5, 77 | 5, 3[illegible] 67 *Hec.* 4, 1, 44
nolite *Hec. Prol.* 46
nolle *Heaut.* 3, 1, 3[illegible] 4, 1, 14 *Adel.* 2[illegible] 1, 8
nollem *Heaut.* 1, 1, 3[illegible] *Adel.* 2, 1, 11 | 5, 1[illegible] 12 *Phor.* 5, 3, 1[illegible] *Hec.* 3, 5, 37
nolo *And.* 3, 3, 41 | 4, 5, 24 *Eun* 5, 2[illegible] 67 *Heaut.* 4, 3 2[illegible] *Adel.* 1, 2, 66 | 2[illegible] 1, 38 | 3, 3, 2[illegible] *Phor.* 5, 7, 5[illegible] *Hec.* 3, 2, 13 | 4, 2[illegible] 13 | 4, 4, 54 | 5, 1[illegible] 32
nolueram *Hec.* 4, 4[illegible] 90
nolles *Phor.* 5, 3, 14[illegible] 30
nolui *Heaut.* 2, 3, 2[illegible] *Eun.* 4, 7, 45 *Adel.* 1, 2, 63 *Heaut.* [illegible] 2, 31 *bis* *Phor.* 2[illegible] 1, 21, 22 *Hec.* 5[illegible] 3, 36
nomen *And* 2, 1, 29[illegible] 5, 4, 26, 40 *Eun.* *Prol.* 3 | 1, 2, 3[illegible] *Heaut.* 4, 1, 4[illegible] *Adel.* 4, 2, 32 *Phor.* 2, 2, 38, 39 | 5, 1[illegible] 12 | 5, 3, 21 | 5, 8[illegible] 59 *Hec. Prol.* 1 | 5[illegible] 1, 9
nominare *Phor* 4, 4, 1[illegible]
nominabit *Eun.* 3, 1[illegible] 49
nominas *Heaut.* 2, 3[illegible] 62

nomina[illegible]

nominat *Adel.* 4, 5, [illegible] *Phor.* 1, 4, 13 | 5, 1, 12 | 5, 8, 1
nomine *Phor* 2, 2, 45 | 5, 1, 15, 17
nominis *Eun.* 5, 1, 17
nonnam *And.* 1, 2, [illegible] 4, 5, 22 [illegible] 3, 4, 2, *Phor.* 1, 2 [illegible] *Hec.* 1, 2, 117 | 5, 1, 19
nonne *And.* 1, 5, 3, 4 | 5, 1, 2 [illegible] 1, 2, 8 | 4, [illegible] 10 *Heaut.* 3, 2, 34 | 5, 1, 49 *Adel* 4, [illegible] 6 *Phor.* 5, 2, 3 *Hec.* 4, 1, 37
nonnihil *And.* 3, 4, 3
nonnullam *And.* 1, 2, 68
nonnunquam *And.* 1, 1, 12
nôram *And.* 2, 2, 22 | 5, 4, 12 *Eun.* 3, 3, 5 *Phor.* 2, 2, 44 | 5, 7, 48
nôras *Adel.* 3, 4, 19
nôsse *Eun.* 4, 4, 31
nôrat *Phor.* 2, 3, 15 | 5, 3, 21, 22
nôris *And* 3, 4, 11 *Eun.* 3, 5, 18 *Heaut.* 5, 4, 16 *Phor.* 1, 5, 35 | 2, 2, 41
nôrit *And. Prol.* 10 | 3, 2, 9 | 4, 4, 39 *Adel.* 2, 4, 7
nôrin' *Eun.* 2, 3, 55, 57 | 3, 1, 15 | 3, 5, 15 *Adel.* 4, 2, 34 | 5, 2, 5 *Phor.* 1, 2, 14
noſcere *And.* 1, 1, 26 *Eun.* 3, 3, 17 | 5, 4, 10 *Adel.* 3, 4, 8 | 4, 4, 58 *Phor* 1, 5, 49
noſce *Hec.* 4, 1, 52, 58
noſtrum *Eun.* 2, 1, 8 *Heaut.* 3, 3, 17 | 5, 4, 11 *Adel.* 5, 3, 7 *Hec.* 4, 4, 48
noſtræ *Hec. Prol.* 8
noſmet *Phor.* 1, 3, 20 | 1, 4, 43 | 5, 7, 68
noſſe *And.* 5, 4, 10 *Eun.* 5, 4, 18 *Adel.* 4, 5, 14
noſtem *Phor.* 1, 5, 48 | 2, 2, 35
noſtis *Phor.* 2, 2, 35
noſtrâ *Andr.* 2, 6, 10
noſtrâ ſœculi *Phor.* 5, 2, 1
notum *Heaut.* 1, 1, 1
notum *Eun.* [illegible] 5, 22 | 5, 2, 4 *Phor.* 1, 2, 48
nova *Adel.* 4, 7, 33 *Phor. Prol.* 9 | 4, 3, 6 *Hec. Prol.* 5, 37
novarum *Hec.* 3, 1, 18
novam *Heaut. Prol.* 7 *Adel. Prol.* 12 *Phor. Prol.* 24
novarum *Heaut Prol.* 29
novas *Heaut. Prol.* 43 *Hec. Prol.* 12, 14, 19, 57
noverim *Eun.* 4, 7, 8
noveris *Heaut.* 1, 1, 121 *Phor.* 2, 2, 43
noverim *Adel.* 4, 2, 34
noveris *Hec.* 3, 4, 25
noverit *And. Prol.* 10
noverunt *Heaut* 2, 3, 7
novi *And.* 4, 5, 50 *Eun. Prol.* 43 | 2, 3, 56, 57 | 3, 5, 15 | 4, 7, 42 | [illegible], 9, 28 *Heaut.* 2, 3, 130 | 3, 3, 9 *Adel.* 2, 1, 11 | 2, 2, 15 | 4, 2, 38 | 4, 5, 40 *Phor.* 1, 4, 10 | 3, 1, 11 | 3, 2, 5 | 4, 4, 13 *Hec.* 2, 2, 22 | 3, 4, 25
novitiæ *Eun.* 3, 5, 34
noviſti *Eun.* 2, 3, 34 *Heaut* 2, 3, 79
novit *Eun.* 2, 3, 80
novo modo *Phor.* 5, 7, 79
novum *Eun.* 2, 2, 16 *Hec. Prol.* 2 *Phor.* 1, 5, 15 | 5, 7, 8
novus *Adel.* 5, 8, 15 *Phor. Prol.* 14 | 4, 6, 51
nox *Adel.* 3, 1, 24 | 4, 1, 9 *Heaut.* 3, 1, 52 *Hec.* 1, 2, 62
noxa'ſt *Phor.* 1, 5, 36
noxam *Hec.* 2, 3, 3
noxiam *Eun.* 2, 2, 13 *Heaut.* 2, 3, 57 *Phor.* 1, 4, 48
noxiis *Hec.* 3, 1, 130
nubit *Heaut.* 5, 1, 62 *Phor.* 1, 2, 76
nubere *And.* 3, 3, 3 *Adel.* 4, 5, 18
nudus *Phor.* 1, 2, 56
nugas *Heaut.* 4, 1, 8
nulla'ſt *Phor.* 1, 4, 24 *Hec.* 4, 4, 4
nullâ re *And* 2, 5, 14 *Heaut* 1, 1, 57
nulli conſilii *And.* 3, 5, 2
nullus ſum *And.* 3, 4, 20 *Phor.* 5, 7, 49
numeratur *Adel.* 3, 3, 2
numerâſti *Adel.* 2, 2, 28
numero *Adel.* 4, 3, 3
numeru *Phor.* 1, 2, 3
nummorum *Phor.* 1, 1, 4
nummum *And.* 3, 4, 12 *Eun.* 2, 2, 34 | 5, 4, 22 *Heaut.* 3, 2, 6 *Adel.* 3, 4, 42
nunc a *Heaut.* 4, 1, 5
nunciid *And.* 1, 4, 41 *Eun.* 1, 2, 3 | 2, 1, 7 | 2, 2, 21 | 2, 3, 69 | 3, 2, 22 | 5, 6, 24 | 5, 9, 13 *Adel.* 2, 2, 3 | 3, 3, 78 | 4, 5, 5 *Phor.* 1, 2, 8 | 2, 3, 18 | 3, 1, 10 | 3, 2, 24 | 3, 3, 3 *Hec.* 2, 2, 30 | 5, 4, 25
nuntiant *Hec.* 3, 5, 19
nuntiare *Hec.* 5, 4, 7
nuntius *Heaut.* 1, 2, 9 *Hec.* 4, 4, 20
nuntiâſti *Heaut.* 5, 1, 18
nuntiâſtin' *Heaut.* 5, 1, 11
nuntiatum *Phor.* 5, 7, 13
nunties *Eun.* 2, 3, 45 *Hec.* 5, 4, 4
nuntiet *Phor.* 1, 3, 26
nunccine *And.* 4, 1, 60
nuntio *Heaut.* 1, 2, 2 *Phor.* 1, 4, 16
nuntium *Heaut.* 3, 1, 18
nupèr *Eun. Prol.* 9 | 1, 2, 51 *Heaut.* 3, 3, 57 *Adel.* 1, 2, 70 | 4, 5, 37 | 4, 7, 33 *Hec.* 4, 1, 19, 23 | 4, 4, 34
nuptam *Heaut.* 1, 1, 1
nuptam *Phor.* 1, 5, 74 | 5, 3, 34
nuptiæ *And.* 1, 1, 20, 34, 76 | 2, 1, 28 | 2, 2, 11 | 3, 2, 36 | 3, 3, 10 | 3, 5, 1 | 4, 1, 32 [illegible] 1, 22 *Adel.* 4, 7, 17 *Hec.* 1, 2, 20, 110 | 5, 1, 3
nuptiarum *And.* 1, 5, 20 | 5, 1, 17 *Heaut.* 4, [illegible], 31
nuptias *And. Per.* 6, 10 | 1, 1, 130, 141 | 1, 2, 2 | 2, 1, 32 | 2, 2, 4 | 2, 3, 4 | 3, 2, 3, 40, 48 | 3, 3, 4 | 3, 4, 10, 23 | 3, 5, 14 | 4, 1, 3 | 4, 2, 7, 22 | 4, 5, 1, 25 *Heaut.* 4, 7, 29 | 5, 1, 11, 12 | 5, 7, 1 *Phor.* 1, 5, 28 | 4, 3, 61 | 5, 1, 6 *Hec.* 1, 2, 72
nuptiis *And.* 1, 1, 76 | 1, 2, 2 | 1, 3, 27, 65 | 2, 1, 13 | 2, 2, 29 | 2, 5, 2 | 3, 4, 10, 3 *Adel.* 4, 7, 36 *Phor.* 2, 2, 2 | 3, 3, 10 *Hec.* 1, 2, 31 | 4, 4, 92 | 5, 3, 37, 40
nuptiis veris *Phor.* 4, 4, 20
nuptum *And* 2, 1, 1 | 3, 2, 47 *Phor* 4, 5, 8 *Hec.* 4, 1, 13
nuſquam *And* 4, 4, 4 *Eun.* 4, 3, 17 *Heaut.* 2, 3, 38 *Adel.* 2, 2, 19, 3 | 5, 2, 1 *Phor. Prol.* 6
nutricem *Eun.* 4, 7, 38 | 5, 2, 53 *Phor.* 5, 1, 9 *Hec.* 4, 4, 104 | 5, 2, 7
nutrici *Eun.* 5, 3, 5
nutri *Eun.* 5, 3, 4 *Heaut.* 4, 1, 4 *Adel.* 3, 1, 2

O.

Obdo *Eun.* 3, 5, 55
obdo *Heaut.* 2, 3, 37
obiiſſe *Heaut.* 5, 2, 25
obſtinate *Heaut.* 5, 5, 8
obfirmare *Eun.* 2, 1, 11 *Hec.* 3, 5, 4
obganniat *Phor.* 5, 8, 41
objectum *Phor.* 3, 2, 18 | 5, 2, 4
objectus *Hec.* 3, 1, 6
obtuit *Hec.* 3, 5, 13
objici *Adel.* 4, 4, 1

objicerem *Heaut.* 1, 2, 11
obiſſe *And.* 1, 3, 18 *Heaut.* 2, 3, 30 *Phor.* 5, 8, 30
obitus *Hec.* 5, 4, 19
objurgabis *Phor.* 5, 8, 33
objurgandi *And.* 1, 1, 127, 131
objurgandum *And.* 1, 1, 111, 113
objurges *And.* 1, 1, 115
oblata *Hec.* 3, 1, 1
oblatum *Adel.* 3, 1, 9 *Hec.* 3, 3, 22
oblecta *Adel.* 2, 4, 20
oblectâſti *Hec.* 1, 2, 9
oblectat *Phor.* 2, 2, 88
oblectavi *Hec.* 1, 2, 10
oblectes *Eun.* 1, 2, 115
oblectet *Phor.* 2, 2, 87
oblecto *And.* 1, 1, 24
oblitus *And.* 5, 1, 22 *Eun.* 2, 3, 22 *Heaut.* 4, 8, 7
obmutui *And.* 1, 5, 22
obmutuit *And.* 2, 5, 10
obnixe *And.* 1, 1, 134
obnoxius *Hec.* 3, 1, 22
obnuntio *Adel.* 4, 2, 8
obolo *And.* 2, 2, 32
oborto *Heaut.* 4, 3, 2
obprimit *Eun.* 3, 5, 53
obſaturabere *Heaut.* 4, 8, 28
obſcuram *And.* *Prol.* 21
obſecra *And.* 3, 3, 11
obſecramus *Hec.* 3, 3, 27
obſecrans *Heaut.* 4, 4, 3 *Adel.* 2, 3, 26
obſecrare *Eun.* 2, 2, 30
obſecraturum *Adel.* 3, 2, 36
obſecravit *And.* 2, 3, 28
obſecret *Eun.* 1, 1, 4
obſecro *And.* 1, 4, 5 | 2, 1, 26 | 2, 2, 14 | 3, 1, 15 | 4, 3, 6 | 4, 4, 4 | 4, 5, 42, 46 | 4, 6, 5 | 5, 2, 20 | 5, 3, 28 | 5, 4, 53 *Eun.* 1, 2, 15 | 2, 3, 62, 68 | 3, 1, 3 | 3, 4, 38 | 3, 5, 14 | 4, 3, 13, 21 | 5, 4, 2, 9, 12, 18, 47 | 4, 6, 18 | 5, 1, 10, 18 | 5, 2, 48, 57, 60, 66 | 5, 5, 21 | 5, 7, 5 | 5, 9, 19, 24, 58 *Heaut.* 2, 3, 26, 50, 61, 98 | 3, 1, 23 | 3, 4, 23 | 4, 1, 51 | 4, 3, 6 | 5, 3, 12 | 5, 4, 26 | 5, 5, 4, 5 *Adel.* 2, 1, 1, 3, 4, 17 | 3, 1, 1 | 3, 2, 11, 27 | 3, 4, 41 | 4, 2, 11 | 4, 5, 21, 27, 45, 63 *Phor.* 1, 2, 61 | 1, 4, 20, 32 | 2, 1, 5 | 3, 1, 6 | 3, 2, 1 | 3, 3, 20 | 5, 1, 14, 28 | 5, 3, 20 | 5, 7, 51 | 5, 8, 1, 7 *Hec.* 3, 1, 38 | 4, 1, 23, 48 | 4, 2, 24, 26 | 5, 3, 27
obſecundare *Adel.* 5, 9, 3
obſecundato loco *Heaut* 4, 6, 23
obſecutus *Hec.* 4, 4, 66, 68
obſequare *Heaut.* 5, 4, 13
obſequatur *And.* 1, 1, 135
obſequendo *Adel.* 5, 4, 26
obſequens *Heaut.* 2, 3, 8 *Hec.* 3, 5, 9
obſequentem *Hec.* 2, 2, 5
obſequeretur *Hec.* 1, 2, 47
obſequi *And.* 1, 1, 32 | 5, 1, 7 *Heaut.* 3, 1, 1 | 3, 3, 27 *Phor.* 1, 2, 29 *Hec.* 3, 4, 34
obſequium *And.* 1, 1, 41
obſequor *And.* 5, 9, 5
obſera *Eun.* 4, 6, 26
obſervabam *And.* 1, 1, 56
obſervare *And.* 2, 5, 2
obſervari *Adel.* *Prol.* 2
obſerves *And.* 1, 1, 124
obſidere *Adel.* 4, 6, 6
obſiet *Hec.* 5, 1, 9
obſint *And.* 1, 1, 133
obſita *Heaut.* 2, 3, 52
obſitum *Eun.* 2, 2, 5
obſonare *Adel.* 5, 9, 7
obſonat *Adel.* 1, 2, 37
obſonatus eſt *And.* 2, 6, 20
obſoni *And.* 2, 2, 23
obſonio *Adel.* 2, 4, 22
obſtare *And.* 5, 4, 42
obſtat *And.* 1, 1, 76 *Eun.* 3, 2, 7 *Heaut.* 3, 1, 92
obſtet *Hec.* 4, 2, 11, 20
obſtetricem *And.* 1, 5, 64 | 3, 2, 35 *Adel.* 3, 2, 55 | 4, 4, 9, 11 | 5, 1, 5
obſto *Adel.* 1, 2, 57
obſtinate *And.* 1, 5, 9
obſtupui *And.* 1, 5, 22
obſtupuiſti *Phor.* 5, 4, 2
obtundas *Adel.* 1, 2, 33
obſtupuit *Adel.* 4, 4, 3
obſtupefecit *Phor.* 1, 5, 54
obtemperat *Heaut.* 3, 3, 3
obtemperant *Hec.* 3, 5, 62
obtemperaturos *Adel.* 4, 5, 71
obtemperet *Adel.* 3, 3, 80
obteſtor *And.* 1, 5, 56
obticet *Eun.* 5, 1, 4
obticuiſti *Heaut.* 5, 1, 85
obtigiſſe *Phor.* 5, 4, 1
obtine *Adel.* 5, 3, 26, 28
obtines *And.* 4, 5, 22 *Hec.* 5, 4, 18, 20
obtigerit *And.* 5, 6, 2 *Phor.* 4, 1, 10
obtigiſſe *And.* 3, 5, 2 *Heaut.* 4, 3, 5
obtigit *Phor.* 1, 5, 9
obtingant *Hec.* 4, 2, 3
obtrudi *And.* 1, 5, 15
obtrudit *Hec.* 3, 1, 16
obtulerat *Adel.* 3, 2, 10 *Hec.* 3, 3, 10
obtuli *Hec.* 5, 3, 18
obtuliſti *Adel.* 3, 2, 24
obtulit *Hec.* *Per.* 2 | 3, 3, 26
obtundat *Heaut.* 3, 5 …
obtundere *Heaut.* 5, … 6
obturbat *And.* 5, … 21
obviàm *And.* 3, 2, … *Eun.* 2, 2, 25 | 2, … 34 | 5, 2, 4 *Heau…* 2, 3, 99 *Adel.* 2, 13, 2 *Phor.* 1, 2 | 1, 4, 19 | 1, … 23 | 4, 1, 12 *Hec.* … 2, 24
obviàm fit *And.* 3, … 11
occaſio *Heaut* 2, 2, …
occaſionem *Eun.* … 5, 56
occaſio'ſt eluden… ſumma *Phor.* 5, 6 … 46
occeperat *Eun.* 1, 2 … 45
occeperis *Adel.* 2, 1 … 52
occeperit *Eun.* 2, 3 …
occepi *Eun.* 4, 2, 8 …
occepit *Adel* 3, 2, 2 …
occepta'ſt *Eun.* *Pro…* 22
occeptum'ſt *Heaut.* 4 … 1, 36
occidi *And.* 3, 4, 1 … 26 *Eun.* 2, 3, 1 | 4 … 4, 39 | 5, 1, 11 | 5 … 6, 23 *Heaut.* 5, 1 … 35 *Adel.* 2, 4, … *Phor.* 1, 4, 21 | 4 … 3, 36 *Hec.* 4, 4, 1 …
occidit *Adel.* 4, 2, 20 … 4, 7, 23
occidito *Eun.* 5, 2, 14 *And.* 5, 2, 22 *Phor.* 1, 2, 93
occidiſti *Phor.* 4, 3, 6 …
occidunt *Adel.* 5, 7, …
occidio *Adel.* 4, 4, 2 … *Phor.* 5, 6, 22
occipit *And.* 1, 1, 52 *Eun.* 4, 1, 8 *Heaut* 2, 3, 78 *Hec.* 1, 2, 41
occipiunt *Adel.* 2, 1, 43 | 3, 1, 2
ocyſſime *Heaut.* 4, 8, 27
ocyùs *And.* 4, 4, 3, 10 *Eun.* 3, 2, 17 | 3, 5, 61 | 5, 3, 3 *Heaut.* 4, 7, 4 | 4, 8, 27 *Phor.* 3, 3, 29
occludendis *Eun.* 4, 7, 14
occluſa'ſt *And.* 3, 3, 25

occœpi *And.* 3, 2, 34
oculi *Eun* 4,6,2 *Phor.* 5, 1, 8
oculis *And.* 3, 1, 11 *Eun.* 3,4,10 *Heaut.* 3, 1, 82 | 4, 3, 13 *Adel.* 2, 1, 10 | 3, 2, 31 | 4, 5, 3 *Phor.* 3, 3, 15 *Hec.* 3, 3, 3 | 5, 4, 23
oculos *Eun.* 4, 1, 9 | 4, 3, 5 | 4, 7, 24 *Heaut.* 5, 4, 18 | 2, 1, 16 | 3, 2, 20 | 4, 5, 67 | 5, 7, 5 *Phor.* 1, 2, 35
occulta *Heaut.* 3, 3, 14
occultari *Hec.* 5,4,29
occulte *Adel.* 3, 2,30
occulto *Eun.* 4, 7, 17
oculum *Phor.* 5, 7, 96
oculus *Eun.* 1, 1, 23
occupârat *Hec Prol.* 5
occupato *And.* 5, 1, 10
occupatus *Phor.* 3, 2, 17
occurrunt *And.* 3, 2, 31
oderit *Eun.* 5, 4, 11 *Hec.* 4. 1, 18
oderint *Adel.* 4, 5, 67
oderunt *Hec.* 2, 1, 4
odi *Adel* 4, 1, 7
odio *Phor.* 5, 6, 9 | 5, 8, 27 *Hec.* 1,2,48, 59 | 3, 2, 8
odiola *Eun.* 4, 6, 16 *Hec.* 4. 3, 13
odioſe *Adel.* 4, 2, 48
odioſi *Phor.* 5, 9, 34
odioſum *Hec.* 3, 4, 10
odiſſe *Eun. Prol.* 40 *Hec.* 1, 2, 104 | 2, 1, 38
odiſſet *Hec.* 2, 1, 24
odium *And. Prol.*41 | 5, 3, 39 *Eun.* 5, 6, 2 *Adel.* 5,4,17 *Hec.* 4, 2, 4
Oedipus *And.* 1, 2, 23
offendam *Hec.* 3, 1, 45
offendero *Eun.* 5, 9, 34
offendi *Phor.* 5, 1, 31 *Heaut.* 2, 3, 124
offendimus *Heaut.* 2, 3, 44
offendiſſem *Eun.* 4,4, 6
offerant *Adel.* 5, 9. 2
offerre *Hec* 5, 1, 14
offers *Hec.* 5, 3, 10 *And.* 4, 2, 3
officia *And.* 1, 1, 87 *Heaut.*1,1,14 *Adel.* 5, 9, 9
officio *Adel.* 4, 3, 12 *Phor.* 4. 5, 10
officium *And.* 1, 5,1 | 2, 1,32 | *Eun* 4,5, 3 *Heaut.* 3, 3, 19 *Adel.* 1, 1, 44 | 3, 4, 18 | 3, 5. 4 | 4, 3, 2 | 5, 9.23 *Phor.* 1, 7, 89 | 1, 5,52 | 4, 5, 12
offirma v. obfirma
offirmare v. obfirmare
offuciat v. obganniat
oh *And.* 3, 5,12 *Eun.* 4. 4, 2 *Heaut.* 5,3, 8 *Adel* 3, 3, 57 | 5, 7. 6, *Phor.*1,2,20 | 1, 5, 56 | 5, 6,18 | 5. 7. 57
ohe *And* 3,5,10 *Heaut* 5, 1, 6 *Adel.* 4, 7, 5 | 5,4. 7 *Phor.* 3, 2, 30 | 5, 8, 17
oho *Adel* 4, 7, 8
oi *Phor*. 4, 3, 59
olera *And.* 2, 2, 32
olfeciſſem *Adel.* 3, 3, 44
olet *Adel* 1, 2. 37
omnine *And.* 1, 7, 29
omiſſiones *Adel.* 5, 3, 45
omiſſo *Heaut* 5, 2, 9
omittam *Heaut.* 3,1, 48
omitte *Eun.* 4, 6,27 | 5, 5, 19 *Adel.* 2,4, 3 | 4, 7, 36 *Phor.* 3, 2, 1 | 5, 6, 21
omitto *Heaut.* 4, 1,24 *Adel.* 1, 2, 7 | 2,2, 24 | 2, 4, 4
omittis *Adel.* 5, 8, 19
ommutuit v obmutuit
omne, &c. paſſim
omnino *And.* 3, 2, 43 *Adel.* 5, 9, 33 *Hec.* 2, 1,17 | 4,4, 92
Omphale *Eun.* 5,8,3
onera *Hec.* 3, 2, 24
onerare *And.* 5, 1, 8
oneraſtis *Phor.* 5, 6, 2
oneratas *Heaut.* 3, 1, 43
oneris *And.* 5, 3, 26 *Phor* 3, 3, 28
oneri *Phor.* 5, 6, 4
onus *Phor.* 1, 2, 44
ope *Phor.* 5, 6, 2
opem *Adel.* 3, 4, 41
opem fer *And.* 3, 1, 15
opera *And* 2, 2, 33 | 4, 2, 6 | 4, 4, 17 *Eun.* 5,2, 2, *Adel. Prol.* 20 | 2, 3, 88 | 4, 1, 14 | 4, 5, 60 *Phor. Per.* 8 *Prol.* 10 | 2,2.16,18 | 3, 3, 30 | 4, 4, 4 | 5, 3, 3 *Hec.* 2, 1, 31 | 5, 2, 32 | 5, 3, 20
operæ *And.* 1, 3, 12 *Eun.* 2, 2, 60
operæ tuæ *Heaut.*1,1, 21
operam *And. Prol.* 5 | 1, 1, 130 | 1, 5,8 | 2, 1,127 *Eun. Prol.* 44 | 1, 1, 18 | 2, 3, 69 *Heaut.* 1, 1,38 | 3, 1, 88, 95,102 | 4, 3, 15 | 5, 1, 37 *Adel.* 1, 2, 15 | 4, 1,26 | 5,8, 10 *Phor. Prol* 30 | 1, 2,12, 37 | 1, 4. 32 | 5,1, 33 *Hec. Prol.*25 | 3, 3, 36, 48 | 4, 1, 38 | 5, 3, 1
operas *Phor.* 1, 5, 37
opere *Eun.* 3, 3, 27 *Heaut.*4,1,13 *Phor.* 5, 1, 33
opere faciundo *Heaut.* 1, 1, 21
opere ruſtico *Heaut.*1, 1, 90
operibere *Heaut.*4,7,5
operibor *Heaut* 4,1,6
operiere *Adel.* 2, 1, 28
operire *And.* 4, 2, 31 *Eun.* 3, 2, 41
operiri *Phor.* 1, 2, 40
operirier *Eun.* 5, 2, 51
operis *Heaut.* 1, 1,20 *Adel.* 4, 1, 2
opertus *Phor.* 3, 2,29
operuere *Heaut.* 5, 1, 33
operuit *Phor.* 5,3, 33
opes *Adel.* 3, 2, 33 *Phor.* 3, 1, 6
opinantes *And.* 1,2,9
opinanti *Heaut.* 1, 2, 11 *Hec.* 3, 3, 2
opinionem *Hec.* 5, 1, 36
opinionem amotam *And.* 3, 2, 30
opiniones *Heaut.*2,2,3
opinor *Adel.* 1, 2, 8 | 2, 2, 30 *bis* | 3, 3, 13 | 4, 2, 27 *Eun.* 3. 5, 15 | 5, 1, 13 | 5, 9, 14 *Heaut.* 2, 3, 46 | 4,2,11 *Adel.* 4, 5, 14 | 5, 7, 22 *Phor.* 2, 1, 6 | 2,2, 8 | 3, 3, 22 | 4, 2, 13 | 4, 3, 10 *Hec.*1, 2, 20 | 4, 2,22 | 5, 2, 6 | 5, 4, 5
opis *Heaut.* 3, 3, 31 *Phor.* 3, 3, 20
opitulata *Phor.* 5,3,3
opitulor *And.* 1, 3, 5
oporteat *And.*3, 3,12 *Adel. Prol.* 5 *Hec.* 2, 2, 31
oportebat *Heaut.* 3,2, 25
oportere *Adel.* 4, 6, 25
oportet *And.* 4, 5,47 *Eun.* 1,1,35 *Heaut.* 1, 1, 117 | 3,2,35 | 3, 3, 1, *Adel.*3,4, 59 | 4, 7, 14 | 5,8, 32 *Phor.* 1, 4, 45, 46 | 1, 5, 12 | 2,2, 52 | 3, 2, 42 | 5,6, 11 *Hec.* 3,4,35 | 5, 2, 9
oportuit *And.* 1,5,4, 5 *Eun.*5,7,11 *Heaut* 1,2,45 | 2,3,9 | 4, 1, 22 *Adel.*2,2,6 | 4, 5,38 *Phor.* 1, 2, 20
opperiamur *Eun.*5,2, 56
opperiar *And.* 1, 4,8, *Adel.* 3, 3, 92
opperire *And.* 3, 2, 42
opperiri *Phor.* 4, 2,9
oppido *And.* 2, 2, 5 | 2, 3, 8 | 4, 2, 2, *Heaut.* 4, 3,26 | 4, 4, 12 *Phor.*2,1,3 | 5, 1, 36 | 5, 7, 12 *Hec.* 2. 1, 41
oppidum *Adel.* 4, 6,3
oppignerare *Heaut.* 4, 5, 46
oppletet *Heaut.* 2, 3, 65
opportune *And.* 2, 1, 8 | 3, 4, 11 *Eun.*5, 9,

9, 17 *Heaut.* 1, 2, 4 *Adel.* 1, 2, 1, 3, 2, 24 *Hec.* 4, 4, 4 | 5, 3, 10, 7.
oppoꝛtunus *Eun* 5, 9, 47
opprimat *And.* 1, 3, 22
opprime *Phor.* 5, 7, 93
oppreſſionem *Adel.* 2, 2, 10
oppreſſit *Hec.Prol.* 30 *And.* 2, 2, 21
[illegible] 4, 1, 9
[illegible] 1, 2, 10
optatam *Heaut.* 4, 5, 10
optabamus *Hec* 4, 4, 29
optaret *Heaut.* 5, [illegible], 8
optimeque *Phor.* 1, 5, 12
optimae *Phor.* 3, 2, 10
optant *Adel.* 5, 4, 20
optare *Hec.* 3, 5, 14 *Phor.* 5, 1, 31
optare *Heaut.* 3, [illegible], 50 *Adel.* 5, 6, 21
optatum *Eun.* 3, 5, 57
optatò advenis *And.* 5, 3, 1
[illegible] *Eun.* 5, 0, 27
[illegible] 27
[illegible] 4, 0, 2
[illegible] 6
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] *Phor.* 1, 4, 10
[illegible] *Hec.* 4, 1, 22
[illegible]
[illegible] *And.* 5, 4, 47 *Adel.* 2, 1, 7
optimae adoleſcenti *And.* 3, 2, 8
optumam *Heaut.* 4, 2, 10 *Adel.* 5, 9, 17
optumè *And.* 2, 1, [illegible] | 3, [illegible], 14 | 4, 5, 22 *Eun.* 1, 2, 21, 25 | 5, 2, 60 *Heaut.* 4, 2, 10 | 4, 5, 44 | 4, 5, 9 | 5, [illegible], *Adel.* 5, 5, 3 | 5, 0, 26 *Phor.* 1, 3, 1 *Hec.* 2, 2, [illegible]
optumè ſiers *And.* 4, [illegible], 3
optumè eſt *Adel.* 3, 3, 4 *Hec.* [illegible], 4, 31
optumum *And.* 5, 1, 8 *Phor.* 2, 2, 20
opus *And.* 1, 1, 5, 72
138 | 2, 1, 37 | 2, 5, 13 | 3, 2, 10 | 4, 1, 12, 14 | [illegible], 4, 1, 7, 17 | 4, 5, 1 *Eun.* 2, 1, 14, 17, 50 | 3, 2, 20 | 4, 6, 32 *Heaut.* 1, 1, 28, 119 | 1, 2, 12 | 3, 2, [illegible] | 3, 3, 17, [illegible], 1, 5, 4, 8, 14 | [illegible], 1, 2[illegible], 68 *Adel.* 2, 3, 1 | 3, 2, 3[illegible], 44, [illegible] | 4, 2, 2 | [illegible] 3, [illegible] | 4, 4, [illegible] | 4, 5, 7[illegible] | 4, [illegible], 9 | *Phor.* 1, 4, 27 | [illegible] 1, [illegible], 20 | 2, 2, 13 | 3, 3, [illegible], 27, 3[illegible] | 3, 2, 3, 49, 61 | 4, 3, 61, 70 | 4, 5, 4 | [illegible], 1, 31 | [illegible], 7, 9 | [illegible] *Hec.* 1, 2, 20 | [illegible], 3, 9 | 3, 4, 17 | 4, 3, 2 | 4, 4, 45, 70 | 5, 2, 41 | [illegible], 4, 25
opus eſt *And.* 2, 6, 15 | 3, 2, 12 | 4, 1, 13, 14, [illegible]8 | 4, 2, 21, 22
opus eſt *Eun.* 4, 2, 4 | 4, 6, 2[illegible] | [illegible], 9 *Phor.* 1, 2, 2[illegible], [illegible] 4, [illegible], 3, [illegible], 8, 1[illegible]
[illegible] 4, [illegible], 27
[illegible] 7, [illegible], 58
[illegible] 3, 3, 27
oracio *And.* 2, 1, 12 | 2, 2, 14
oratio *And* 5, 1, 2
orationem *And.* 2, [illegible], 12 *Heaut.* 2, 3, 89
orationis *And.* [illegible], 3, 16
[illegible] *Eun.* [illegible], [illegible], 14
[illegible] *Heaut.* 2, 3, [illegible]
[illegible]
[illegible] *And.* 1, 2, 41 | 3, [illegible], 2[illegible] | 4, [illegible], 3 | 4, [illegible] 4 | [illegible], 4, 1 *Phor. Prol.* 8 | 1, [illegible], 26 *Hec.* 5, 3, 11
orat *Heaut.* 3, [illegible], 44 *Phor.* 3, 2, 30 | [illegible], 9, 4, 0 *Hec.* 3, 3, 25 | 4, 1, 60
oras *And.* 2, 2, 36
orati *And.* 1, 1, 114 | 1, 5, 1[illegible] *Heaut. Prol.* 5, 27 | 2, 4, 4 | 4, 1, 2 | 5, 3, 7 *Adel.* 5, [illegible], 19 *Phor.* 1, 4, 4[illegible] | [illegible], 5, 44
oratio impudentiſſima *And.* 4, 1, 10
oratio pura *Heaut. Prol.* 46
oratione *And Prol.* 12 *Phor. Prol.* 5
orationem *And.* 2, 4, 4 *Heaut. Prol.* 15 *Phor.* 5, 2, 18 *Hec.* 3, [illegible], 21
orarem *And.* 4, 3, 21 *Hec.* [illegible], [illegible], 21
orator *Hec. Prol.* 9
oratorem *Heaut. Prol.* 11
orator *Heaut. Prol.* 26
oravi *Hec.* [illegible], 4, 62
oravit *Hec.* 3, 4, 31
orbæ *Phor.* 1, 2, [illegible]5
orbam *And.* 1, 5, 10
ordine *Adel.* 4, 5, 16
oret *Hec.* 5, 4, 12, 35
ordine *Eun.* 4, [illegible], 48 *Adel.* 3, 2, 5 | 3, 3, 11 | [illegible], [illegible], 3 *Phor.* 4, 1, 14
ordinis *Eun.* 2, 2, 3
ore *And.* 1, 1, 96 *Heaut.* 3, 3, 11 | [illegible], 3, 22 | [illegible] *Adel.* 1, 2, 13 *Phor.* 4, 3, 29 | 5, [illegible], 24 | 5, 6, 13
[illegible] *Hec.* [illegible], 4, 95
[illegible] *And.* [illegible], 1, 7 *Eun.* 3, 2, 10
[illegible] *And.* 5, 8, 18 *Phor.* 1, 2, 91
[illegible] 2, 7, 24 *Phor.* 1, [illegible], 18
[illegible], 1, 26
[illegible] *Eun.* 2, 2, 83
[illegible] *Heaut.* 4, 7, 9
[illegible] 2, 2, 47
[illegible] 4, [illegible], 6
[illegible] *Heaut.* 2, 3, 47
[illegible] *Hec.* 2, 2, 28 *Eun.* [illegible], 2, 6
ornatiſſimè *Phor.* 5, 6, 13
ornatu *Eun.* 2, 1, 8
ornatu *Eun. Prol.* 9 *Hec. Prol.* 9
ornatus *Adel.* 2, 1, 22 *Eun* 3, [illegible], 8
oro *And.* 1, 2, 19 | 1, 5, 54 | 3, 3, 6, 16, 24 | 3, 4, 13, 16 | 5, 1, [illegible], 1[illegible] *Eun.* 5, 2, 45 | 5, 9, 34 *Heaut.* 3, [illegible], 54 | 4, 1, 10 *Adel.* 2, 2, 46 *Phor.* 5, 8, 51 *Hec.* [illegible], 2, 3
orta *Adel.* 2, 1, 35 *Hec.* 3, 1, 18
ortum *And.* 3, 2, 9 *Eun* 2, 2, 10 | [illegible], 24 *Adel.* 3, 3, [illegible]9 | 4, 3, 2 | 5, 3, 11 *Hec.* 3, 2, 161
os *Eun.* 3, 5, 49 | 4, 4, 3 | [illegible], 7, 36 | [illegible], 1, 22 *Heaut.* 2, 3, 63 *Adel.* 2, 2, 7 | [illegible], 4, 5 | [illegible], [illegible], 10 *Phor.* 5, 8, 93
oſcitantes *Adel* 1, 2, 10
oſculari *Heaut.* 3, 1, 27
oſtendam *And.* [illegible], 2, 6 *Eun.* 4, 7, 3 *Adel.* 1, 2, 54 | 3, 3, 40 *Phor* [illegible], 6, [illegible]3
oſtende *Eun* 4, [illegible], 29
oſtenderent *Adel. Prol.* 24
oſtenderet *Eun.* [illegible], 9, 3 *Adel.* 1, 2, 62
oſtenderem *Adel.* [illegible], 9, 29 *Phor.* 5, 3, 10
oſtenderet *Hec.* 5, 1, 31
oſtenderis *Heaut.* 3, 1, 29
oſtende *Eun.* 2, 3, 14 *Heaut.* 5, 1, 60
oſtendi *And.* [illegible], [illegible], 27 *Eun* 5 9. 59 *Heaut. Prol.* [illegible]
oſtendis *Heaut.* 4, 1, 21 *Hec.* [illegible], 4, 5
oſtendit *Phor.* [illegible], 4, 7
oſtendiſti *Eun.* [illegible], [illegible], 5 *Heaut* 1, 1, 103 | 4, 1, 7 *Hec.* 4, 1, 29
oſtendo *Heaut* 2 1, 7 *Phor* 4, 2, 7
oſtentatam *Eun.* 3, 5, 57
oſtentat *Eun.* 3, 2, 30
oſtium *And* 3, 1, 16 | 3, 2, 27 | 4, 1, 58 *Eun.* 2, 2, 36 | 3, 5, 55 | 4, 6, 25 | 5, 2, 4, 56 | 5, [illegible], 5 *Heaut.* 2, 3, 30 | 3, 1, 1 | 5, 1, 73 *Adel.* 4, 4, 25 | 4, 5, 3, *Phor.* 5, 3, 33 | 5, 5, 12 | 5, 6, 36 *Hec.* 3, 4, 14 | 5, 1, 6 | 5, 4, 14
otii *Heaut.* 1, 1, 23
otio *Adel Prol.* 20 | 5, 4, 9 *Hec. Prol.* 26
otio nimiũ *Heaut.* 1, 1, 57
otioſè *Adel.* 2, 1, 2

Heaut. 2, 3, 101
otioſi Phor. 1, 2, 37
otioſo Ad. 5, 2, 1
otioſum Phor. 2, 1, 26
otioſus And. 2, 3, 24 Eun. 5, 3, 10 Heaut. 3, 1, 102 Adel. 2, 4, 15 | 4, 1, 17
otium Eun. 2, 2, 24 Adel. 1, 1, 17 | 3, 3, 6, Phor. Prol. 7 | 5, 5, 3 Hec. Prol. 43
ovem Eun. 5, 1, 16 Adel. 4, 1, 13

P.

PAce Eun. 1, 5, 8
pacem Heaut. 5, 5, 2
pacto And. 5, 3, 13 Eun. 3, 1, 32 | 3, 2, 13 | 3, 4, 37 | 4, 4, 48 | 5, 4, 17 | 5, 9, 53 Heaut. 3, 1, 66 | 3, 2, 73 | 4, 3, 35 | 4, 4, 13 Adel. 3, 2, 43 | 3, 3, 2 | 4, 7, 14 | 5, 3, 58 Phor. 1, 5, 12, 17 | 3, 2, 22 | 4, 1, 3, 14 | 5, 3, 10, 35 | 5, 7, 59 Hec. 2, 1, 19 | 3, 4, 31 | 3, 5, 24, 29 | 4, 1, 31 | 4, 4, 6 | 5, 4, 35
pædagogus Phor. 1, 2, 94
pæne Adel. 2, 4, 8 Phor. 5, 3, 14 | 5, 6, 30 Hec. 5, 3, 20
pænitet Heaut. 1, 1, 20
penuria Adel. 5, 3, 88
palam Heaut. 4, 1, 27 | 4, 3, 45 | 5, 2, 41 Adel. 3, 2, 30, 40 | 4, 4, 15 Phor. 1, 3, 17 Hec. 1, 2, 30 | 4, 4, 91
palam'ſt Eun. 1, 2, 24
palæſtra Eun. 3, 2, 24 Phor. 3, 1, 20
pallio Phor. 5, 6, 4, 23
pallium Eun. 4, 6, 32
palma Heaut. 4, 3, 31
palmam Phor. Prol. 17
palmarium Eun. 5, 4, 8
Pamphila Adel. 4, 4, 10
Pamphilam Eun. 2, 1, 49 | 3, 1, 51 | 4, 1, 10 | 4, 6, 26 | 5, 1, 10 | 5, 9, 6 Phor. 1, 5, 80 | 3, 2, 25, 32
Pamphile And. 1, 5, 19, 32, 57 | 2, 1, 18, 21, 25 | 2, 2, 7 | 2, 3, 6 | 2, 4, 6 | 2, 5, 21 | 3, 2, 37 | 5, 2, 30 | 5, 3, 11 | 5, 4, 31 | 5, 6, 1 Hec. 3, 1, 10 | 3, 3, 22, 29, 35 | 3, 5, 6, 32, 34, 54 | 4, 1, 9, 26 | 4, 3, 7, 15 | 4, 4, 13, 28, 41, 49 | 5, 1, 17 | 5, 3, 26 | 5, 4, 15, 22, 24
Pamphili And. 4, 5, 26 bis Hec. 1, 2, 2, 77 | 3, 2, 6
Pamphilo And. Per. 12 | 1, 1, 139 | 2, 1, 1 | 2, 5, 13 | 3, 2, 6, 17 Hec. 1, 2, 50 | 2, 2, 27 | 5, 2, 8 | 5, 3, 18
Pamphilum And. 1, 1, 63, 118 | 1, 3, 4, 22 | 1, 4, 7 | 2, 1, 10 | 2, 2, 1 | 2, 5, 1 | 4, 2, 2 | 4, 3, 2 Hec. 1, 2, 98 | 3, 4, 14 | 4, 1, 60 | 5, 1, 26 | 5, 2, 30 | 5, 3, 6, 10
Pamphilus And. Per. 2, 8 | 1, 1, 61 | 3, 1, 4 | 5, 2, 10 | 5, 6, 1 Hec. Per. 1, 7, 12 | 1, 1, 3 | 1, 2, 40 | 3, 2, 11
panem Eun. 5, 4, 17
pannis Eun. 2, 1, 5
pannis obſita Heaut. 2, 3, 53
papæ Eun. 2, 2, 48 | 2, 3, 24 | 3, 1, 26
par Eun. 3, 1, 54 Adel. 1, 1, 48 Phor. 1, 3, 3 | 1, 4, 35 | 5, 7, 15 Hec. 1, 2, 95 | 4, 4, 46 | 5, 1, 13 | 5, 4, 27
para And. 1, 5, 19 | 3, 2, 42 Phor. 5, 7, 64 Hec. 4, 4, 104
parare And. 1, 1, 14 Phor. 5, 5, 2
pararet Eun. 3, 2, 35
parari Adel. 2, 4, 21
parâris Heaut. 5, 2, 23
paras Hec. 2, 1, 13
paraſitaſter Adel. 5, 2, 3
paraſiti Eun. 1, 2, 36 | 2, 2, 33 Phor. Per. 8
paraſito Phor. Per. 10
paraſitum Eun. Prol. 38
paraſitus Eun. Prol. 30 | 2, 1, 12 Heaut. Prol. 38 Phor. Prol. 28 | 1, 2, 72
paraſti Eun. 2, 2, 9
parat Phor. Prol. 3 | 1, 4, 14
parata And. 1, 1, 5 Eun. 3, 2, 47 Adel. 5, 3, 1
parata verba Heaut. 2, 3, 115
paratæ Adel. 5, 3, 6
paratas And. 2, 2, 4 Hec. 1, 2, 51
parate Phor. 1, 2, 83
paratum And. 2, 1, 16 | 4, 3, 4 Eun. 3, 5, 60 Heaut. 4, 4, 15 Phor. 5, 7, 14
paratus And. 5, 4, 6 Heaut. 3, 1, 85 Phor. 2, 2, 80
parati Eun. 3, 4, 4
parato And. 3, 2, 42
paravi And. 4, 5, 2
paravit Adel. 3, 4, 31
parcè And. 1, 1, 47, 112 Adel. 1, 1, 20 | 5, 3, 27 Phor. 5, 3, 10
parcens Heaut. 1, 2, 87 Hec. 2, 1, 29
parcum Adel. 1, 2, 15
parcunt Heaut. Prol. 44
parcus Adel. 5, 4, 12
parem Eun. 4, 4, 51
parens Phor. 2, 2, 10 | 3, 2, 11
parente Hec. 3, 5, 32
parentem Heaut. 1, 2, 27
parentes And. 4, 6, 2 | 5, 6, 5 Heaut. 5, 4, 4, 16 Adel. 1, 1, 6
parenti Hec. 3, 4, 34
parentis Heaut. 1, 2, 19 | 5, 4, 12
parentum Heaut. 1, 2, 29
parentur Adel. 4, 5, 72
parere And. 3, 1, 14 | 4, 6, 2 Heaut. 5, 8, 8 Hec. 4, 1, 74
pareram Eun. 5, 2, 32 Heaut. 4, 1, 14
pareret Heaut. 5, 3, 19
pares And. 1, 1, 39
paret Heaut. 5, 1, 75 Hec. 1, 1, 11
pari Eun. 3, 1, 54 Phor. 1, 4, 35
parit Hec. 3, 3, 54
pariter Eun. 1, 2, 12 Heaut. 1, 1, 85 Adel. 5, 8, 34 | 5, 3, 3
pariundi And. 1, 4, 6
pariundis And. 4, 5, 32
Parmeno Eun. Per. 9 | 1, 2, 3, 19 bis 29 | 2, 1, 15 | 2, 2, 8, 46, 55 | 2, 3, 14, 36, 57, 68, 75 | 3, 5, 22 | 4, 4, 32, 72 | 5, 4, 3 | 5, 5, 22 | 5, 6, 4, 5 | 5, 9, 4, 20 Adel. 2, 1, 4 Hec. 1, 2, 7, 8, 28, 34, 56, 58, 74 | 3, 1, 21, 34, 40 | 3, 2, 5, 24 | 3, 3, 49 | 3, 4, 2 | 5, 3, 10 | 5, 4, 1, 38, 39
Parmenone Eun. 4, 4, 31
Parmenonem Eun. 1, 1, 36, 39 | 2, 5, 2 | 3, 3, 9 | 5, 5, 2
Parmenonis 4, 4, 51
paro And. 1, 1, 5 Eun. 2, 2, 18, 22 Heaut. 5, 2, 49
pars Eun. 1, 2, 12 Heaut. Prol. 1, 42
parſi Hec. 3, 1, 2
parſimoniâ Heaut. 3, 1, 32
partam Eun. 3, 1, 9
parte Eun. 3, 5, 31 | 5, 9, 25
parte propinquâ Heaut. 1, 1, 5
partem And. 1, 2, 22 Eun. 4, 3, 4 | 5, 2, 37 Heaut. Prol. 8 | 3, 1, 13 Adel. Prol. 23, 24 | 1, 2, 36, 50 | 2, 1, 20 Phor. 4, 3, 32
partem utramque Heaut. Prol. 47
partes Eun. 1, 2, 71
particeps Heaut. 1, 1, 98
parti And. 2, 5, 8
participem Heaut. 3, 1, 19
partim Hec. Prol. 15 | 1, 2, 92, 93 | 3, 3, 3 bis
partis Eun. 2, 3, 60 Phor. Prol. 27 | 5, 5, 7 Hec. Prol. 18 | 4, 1, 39 | 5, 3, 38
partu And. 1, 4, 3
partum Phor. 1, 1, 12 Hec. Per. 8 | 3, 3,

INDEX

29 | 3, 4, 32 | 4, 1, 19
parturire Hec. 3, 3, 32, 53
parturit Adel. 3. 4. 42
partus Adel. 3 2. 9 | 4, 4, 10 Hec. 3, 3. 36
parva And. 5, 4, 22 Eun. 3, 5, 27 bis | 3. 3, 15
parvæ And. 1, 1. 83 | 5, 4. 40 Eun. 1, 2, 117 | 4, 6, 28
parvam fidem Phor. 5, 3, 27
parvi Phor. 4, 3, 41 Hec. 3, 5, 63 | 5, 3, 1
parvi pendo And. 3, 2, 45
parvi pendis Heaut. 4, 3, 37
parum And. 1, 3, 19 | 4, 1, 47, 55 Eun. 5, 2, 61 Heaut. 2, 3, 93 | 5, 1, 51 Adel. 3, 3, 71 | 5, 9, 36 Phor. 3, 3, 13 | 5, 1, 8 Hec. 4, 4, 81 | 5, 1, 16
parumper And. 4, 2, 31 Phor. 3, 2, 1
parvola Eun. 1, 2, 75
parvolis Adel. 3, 4, 48
parvolam Eun. 1, 2, 23 | 5, 2, 53 Adel. 2, 4, 10
parvolo And. 1, 1, 8 Adel. 1, 2, 10
parvum Hec. 3, 1, 26
paſcere Phor. 1, 2, 35
Paſibula And. 5, 4, 43
paſſa Eun. 4, 6, 8
paſſus And. 1, 2, 32 | 1, 2, 27 Heaut. 2, 2, 10 Adel 3, 2, 26 Phor 1. 2, 56
paſſis capillus Heaut. 2, 3, 49
pateat Eun. 5, 9, 29
patefacta Adel. Per. 11
patefeceris Heaut. 3, 1, 72
patefecit Hec. 3, 1, 23
patefit Phor. 5, 2, 6
patent Eun. 1, 2, 9 | 2, 2, 51
pater And. Per. 2 | 1, 1, 112, 124 | 1, 3, 22 | 2, 2, 16 | 2, 3, 16 | 2, 3, 17 | 4 2, 46 | 4, 4, 11 | 5, 3, 1, 16, 19, 22, 26 | 5. 4. 37, 45, 48, 53 | 5, 6, 6 Eun. 3, 3, 11 | 3, 5, 63 | 5, 2, 1. 50 | 5, 7, 15 Heaut. Per. 2 | 1, 2, 4 bis 6, 12, 23 | 3, 1, 30, 90 | 3. 3, 10 | 4, 3 40 | 4, 6, 23 | 5, 2, 1 | 5, 5, 6, 7, 12, 15, 18, 22 Adel. 1, 2, 43, 45, 51 | 3, 4, 6 | 4, 1, 22 | 4, 5, 3, 9, 27, 29, 35, 40. 45, 47, 67, 69 | 5, 7, 3, 4, 13, 24 | 5, 8, 4, 12, 13, 33 | 5. 9, 25, 26, 38 Phor. Per. 9 | 1, 2, 69, 79, 83, 97 | 1, 4 28 | 3, 1, 16 | 3, 3, 8 | 4, 2, 2 | 4, 4, 31 | 5, 1, 10, 35 | 5, 6, 32 Hec. Per 9 | 1. 2, 41, 46, 98 | 2, 2, 16 | 3, 1, 16 | 3, 5, 5, 36, 44 | 4, 1, 56 | 4, 2, 6 | 4, 4, 33, 48, 80
paterna Heaut. 5, 2, 39
paternum Adel. 3, 4, 4 Phor. 1, 2, 78
pateretur Heaut. 1, 2, 27 Phor. 3, 1, 5
pati And. 1, 1, 35 Eun. 1, 1, 7 | 2, 2, 13 Heaut. 3, 1, 56, 77 | 4, 5, 13 Adel. 1, 2, 63 Phor. 3, 2, 33 Hec. 1, 2, 103 | 2, 1, 28 | 4, 1, 23 | 4, 2, 27
patiar And. 2, 3 6 | 5, 4, 41. 43 Heaut. 5, 4. 14 Adel. 4, 7. 8 Phor. 1, 5, 74 Hec. 5, 2, 2
patiare Eun. 2. 1, 6
patiatur Heaut. 5. 1, 40
patiemur Phor. 3, 3, 3
patinas Adel. 3, 3, 74
patinis Eun. 4, 7, 46
patior Heaut. 5, 2, 5
patitur Adel. 1, 2, 65
patre And. 1, 5, 17 | 4, 1, 29 | 5, 3. 20 Heaut. Per. 4 | 2, 2, 6 Adel 4, 5, 16 | 5, 8, 28 Phor. 2, 2, 17 | 4, 3, 2 | 5, 6, 39 Hec. 4, 2, 10
patrem And. 1, 5, 19 | 1, 5, 69 | 2, 3, 13 | 2, 4, 7 | 5, 2, 27 | 5, 4. 15, 23, 46 Heaut. Per. 8 | 1, 1. 71 | 2, 3, 129, 136 | 3, 2, 13 | 3, 4, 22 | 5, 2, 7 | 4, 3, 27 | 5, 1, 56 Adel. 1, 1, 30 | 2, 4, 19 | 4, 1, 1 Phor. 1, 2, 68 | 1, 3, 2 | 1, 4, 22 | 1, 5, 32 | 2, 2, 7 | 4, 3, 3 | 5, 3, 21 | 5, 5, 7 | 5, 6, 34 Hec. 1, 2, 116 | 4, 1, 12 | 3, 4, 35
patres Adel 1, 1, 28 Phor. 1, 2, 34
patri And. 1, 1, 85 | 2, 3, 20 | 4, 1, 36 | 5, 3, 32 Eun 2, 2, 35 | 5, 7, 13 | 5, 9, 19 Heaut. 1, 1, 104 | 2, 3, 13 | 4, 3, 3 | 5, 4. 16 Adel. 4, 4, 20 Phor. 4. 4, 10 Hec. 1, 2, 79 | 3, 5. 2 | 5, 3, 22 | 5 4. 25
patria And. 4, 6, 3 Heaut. 1, 1, 5 | 2, 4, 11 Adel. 5, 4, 17
patriam Eun 1, 2, 32 Heaut. 2, 4, 18
patriam incolumem Heaut. 1, 2, 19
patrii Hec. 2, 2, 2
patris And 5, 1, 17 | 5, 3, 9 Eun. 1, 2, 31 | 2, 3, 17 | 5, 9, 18 Heaut. 1, 2, 14 | 5, 2, 2, Adel 3, 2, 35 | 3, 3, 37 Phor. 2, 1, 1 | 5, 3, 5, 21 | 5, 4, 9 Hec. 4, 1, 14
patriſſas Adel. 4, 2, 25
patrum Adel 1, 1. 19
patronum Eun. 5, 2, 48
patrono Eun. 4, 6, 32
patronus Adel. 3. 4, 10
patrue Phor. 1, 5, 24, 33
patruum Heaut. 1, 1, 49 Hec. 1, 2 42 Phor. 1, 4, 22 | 3, 1, 16 18 | 4. 3. 2
patruus Phor. 5, 6, 32, 38
pauca And. 5, 3. 12 Phor. 4, 3, 43 Hec. 1, 2, 60
paucæ Eun. 3, 5, 33
paucas Heaut. Prol. 18
paucis And. 1. 1, 2, 77 | 3, 3, 4 Heaut. Prol. 10 Adel. 5, 3, 20 Hec. 3, 5, 60
paucula Heaut. 4, 5, 24
pauculis Hec 1, 2, 68
paveo Phor. 1, 4, 10
pavitare Hec. 3 1, 41
paulatim Heaut. 4, 8, 29 Adel. 4. 2, 52 | 5, 6, 10 Hec. 2, 2, 94
paulisper Heaut. 2, 3, 137 Adel. 2, 2, 45
paulò And. 1. 5, 31 Eun. 2, 3, 72 Heaut. 1. 2, 30 | 2, 1, 8 Adel. 5, 3, 45 | 5, 4, 22
paululo Eun. 1, 1, 30 Heaut. 3, 1, 35
paululùm And. 2, 2, 23 | 3, 5, 16 | 4, 1, 6 | 5, 3, 32 Eun. 2, 2, 50 | 4, 4, 5, 38 39 | 5, 9, 38, 45 Heaut. 2, 3, 75 | 5, 1, 26 Adel 2, 2, 9 | 5, 8, 26, 27 | 5, 9, 23 Phor. 4, 4, 21 | 5, 1, 14
paulùm And. 4, 5, 55 Eun. 4, 4, 18 | 5, 2, 7 bis 18 Heaut. 3, 1, 92 | 4, 4, 25 Hec. 3. 5, 56
pauper And. 4, 6, 3 Adel. 5. 8, 25 Phor. 2, 3. 16
pauperem Phor. 4, 3, 48
paupercula anus Heaut. 1, 1, 44
pauperculæ Adel. 4, 5, 13
pauperculam Adel. Per 8
pauperi Phor. 1, 5, 47
pauperis Eun. 3, 2, 33
paupertatem Adel. 3, 4, 50
pauxillulum Phor. 1, 1, 3
pax Eun. 1, 1, 16 Heaut. 1, 3, 50 | 4, 3, 39
peccandi And. 1, 4, 6 Phor. Prol. 23
peccando Hec. 2, 1, 37
peccare And. 5, 3, 25 Adel. 1, 2, 44
peccaſſe Hec. 4, 1, 42
peccat Adel. 1, 2, 35, 36
peccata Heaut. 4, 1, 21
peccati Heaut. 2, 1, 6 | 4, 1, 12

peccatis

peccatis *And.* 5, 3, 17 *Heaut. Prol.* 23
peccato *And.* 5, 3, 32 *Heaut.* 5, 2, 39 *Adel.* 5, 1, 10, 20 *Hec.* 5, 1, 11
peccatum *Eun. Prol.* 27 bis *Heaut.* 1, 1, 106 | 5, 1, 25 | 5, 2, 37 *Adel.* 2, 3, 20 | 4, 3, 2 | 4, 5, 53 | 5, 2, 7 *Phor.* 1, 3, 14 | 5, 7, 65, 80 *Hec.* 2, 2, 11 | 4, 1, 46
peccaturum *Phor.* 5, 8, 13
peccavi *And.* 1, 1, 112 *Heaut.* 4, 1, 18, 31 | 5, 2, 21 *Adel.* 2, 4, 12
peccem *Heaut.* 5, 3, 5
pecces *Phor.* 5, 3, 20
pectore *Eun.* 2, 3, 21 *Adel.* 1, 4, 4
pecunia *Heaut* 3, 1, 37 *Phor.* 1, 2, 10
pecuniæ *Phor.* 4, 3, 26 *Hec.* 3, 5, 56
pecuniam *Heaut.* 3, 1, 71 *Adel.* 2, 2, 8
pedem *And.* 4, 6, 13 *Adel.* 2, 2, 19
pedes *Eun.* 5, 2, 5 *Adel* 3, 3, 32 *Phor.* 1, 4, 13
pedetentim *Phor.* 3, 3, 19
pedibus *And.* 1, 1, 134 | 4, 1, 52 *Adel.* 4, 2, 46
pediſſequas *And.* 1, 1, 96
pedum *Phor.* 2, 1, 12
pejore *Adel.* 3, 2, 45
pejorem *Eun* 4, 2, 4 *Adel. Prol.* 3
pejus *Heaut.* 4, 1, 30
pellas *Eun.* 5, 9, 50
pellexit *Phor.* 1, 2, 18
pellitur *Eun.* 5, 9, 11
pellito *Eun.* 2, 1, 9
penateis *Phor.* 1, 5, 81
pendebis *Eun.* 5, 7, 20
pendebit *Heaut.* [illegible], 5
pendens *Phor.* 1, 4, 43
pendere *Eun.* 3, 1, 21 *Hec.* 3, 1, 2
penderem *Eun.* 1, 2, 14
penderes *Heaut.* 1, 1, 103
pendet *Adel.* 2, 2, 18
pendi *Adel.* 5, 4, 25
pendit *Adel.* 3, 4, 6
pendunt *Hec.* 3, 5, 63
penè *And* 4, 5, 43
penes *Adel.* 4, 3, 34 *Hec.* 4, 1, 20
peniculo *Eun.* 4, 7, 7
penum *Eun.* 2, 3, 17
pepercit *Adel.* 4, 2, 23
pepereris *Adel.* 3, 1, 3
pepererit *Phor.* 1, 1, 13
peperiſſe *And.* 3, 2, 17, 26 *Hec.* 4, 1, 4 | 4, 4, 26
peperiſſet *And.* 1, 3, 14 | 3,
peperit *Hec.* 4, 1, 12, 16 | 5, 2, 15
pepuliſti *Adel.* 4, 5, 4
pepulit *Adel.* 5, 3, 2
per Deos oro *And.* 3, 3, 6
perbenignè *Adel.* 4, 5, 68
percara *Phor.* 3, 1, 25
percipit *Eun.* 5, 6, 2
percitus *Hec.* 3, 3, 17
percontari *Heaut.* 1, 1, 26
percontarier *Hec.* 1, 2, 29
percontatum *Phor.* 1, 3, 22 *Hec.* 1, 2, 2
perconter *And.* 4 6, 5 *Eun.* 2, 3, 2
percontor *Hec.* 1, 2, 36
percontumax *Hec.* 3, 5, 54
perculeris *Eun.* 2, 2, 56
percunctari *Hec.* 5, 3, 12
percupio *Eun.* 5, 2, 57
percurre *Heaut.* 4, 4, 1
percurro *And.* 2, 2, 18
percuſſit *And.* 1, 1, 98
perdant *Eun.* 2, 3, 9 | 3, 1, 41 *Phor.* 4, 4, 7 *Hec.* 3, 5, 19
perdas *Adel.* 2, 2, 33
perdat *Heaut.* 3, 1, 56 *Adel.* 4, 6, 2
perdere *Heaut.* 3, 1, 65 | 5, 2, 11 *Adel.* 2, 2, 26
perdideris *Heaut.* 5, 1, 18
perdiderit *Adel.* 3, 3, 29
perdidi *And.* 4, 1, 18 *Eun.* 2, 2, 6 *Phor.* 1, 2, 26
perdidiſti *Eun.* 5, 5, 7
perdidit *And.* 3, 5, 1 | 4, 6, 8 *Heaut* 4, 3, 10
perdis *Adel.* 1, 1, 36 | 3, 3, 57 *Phor.* 5, 3, 23
perdita *Eun.* 2, 2, 27
perditam rem *And.* 3, 5, 13
perditum *And.* 1, 1, 107 *Eun.* 3, 1, 28
perditus *Eun.* 3, 1, 41 | *Adel.* 4, 7, 32
perdocta *Heaut.* 2, 3, 120
perdoluit *Eun.* 1, 2, 74
perduint *Heaut.* 4, 6, 7 *Phor.* 1, 2, 73 *Hec.* 1, 2, 59 | 3, 4, 27
perdurare *Hec.* 2, 2, 27
perduxêre *And.* 1, 1, 54
pereas *Eun.* 5, 5, 13
pereat *Adel.* 1, 2, 54
perecaſtor *And* 3, 2, 6
peregrè *Phor. Per.* 1 | 1, 5, 13 | 5, 7, 27
peregrina *And.* 3, 1, 11
peregrinam *And.* 1, 1, 119
peregrinus *Eun.* 4, 6, 21
pereo *And.* 1, 5, 9 | 2, 3, 11 *Eun.* 1, 28 | 2, 1, 5
perfeceris *Eun.* 1, 2, 100
perfecero *Phor.* 2, 2, 73
perfeci *Hec. Per.* 20
perfecit *Eun. Prol.* 21
perfector *Eun.* 5, 9, 5
perferre *And.* 1, 1, 35
perfice *Eun.* 5, 9, 24 *Heaut.* 4, 8, 21
perfici *And.* 4, 1, 7
perficio *Hec.* 5, 2, 9
perfluo *Eun.* 1, 2, 25
perfortiter *Adel.* 4, 2, 28
perfregerit *Adel.* 1, 1, 2
perfuncta *Hec.* 4, 2, 18
pergam *Eun.* 3, 5, 7 *Heaut.* 4, 2, 48 *Phor.* 1, 4, 17 | 5, 6, 7
perge *And.* 2, 2, 26 | 3, 2, 41 | 5, 4, 24 *Heaut.* 2, 3, 61, 106 *Adel.* 4, 5, 16, 19 *Phor.* 4, 3, 36
pergere *Adel.* 4, 2, 47
perget *Eun. Prol.* 18
pergin' *Eun.* 2, 2, 88 | 5, 1, 1 *Heaut.* 2, 2, 8 *Phor.* 2, 2, 25 | 5, 8, 17
pergis *Heaut.* 3, 3, 11 *Adel.* 1, 2, 37 | 2, 1, 85 | 5, 1, 67 *Phor.* 5, 6, 9
pergit *And.* 5, 4, 17 *Eun.* 2, 1, 22 *Phor.* 1, 2, 62
pergitis *Phor.* 5, 5, 44
pergito *Adel.* 4, 2, 38
pergo *Heaut.* 5, 1, 57
pergravia *Hec.* 3, 1, 12
pergunt *Hec.* 3, 4, 36
perhiberi *Adel.* 3, 4, 59
peri *Eun.* 4, 6, 32
peribit *Eun.* 2, 1, 5
perîcla *Phor.* 1, 5, 13
perîcli *And.* 2, 2, 13 | 5, 1, 2 | 5, 2, 29 *Hec.* 5, 1, 10
perîcli'ſt *Phor.* 5, 1, 36
perîclo *And.* 1, 1, 104 | 3, 1, 22
perîclum *And.* 3, 3, 34 *Phor.* 2, 1, 13 *Hec.* 5, 1, 41
periculi *Heaut.* 3, 1, 6
periculo *And.* 2, 3, 17 *Heaut.* 2, 3, 73, 98 | 3, 1, 68 *Phor.* 1, 2, 8
periculum *And.* 3, 3, 33 | *Eun.* 3, 2, 23 | 4, 1, 53 *Heaut.* 1, 2, 25 | 2, 1, 9 | 5, 2, 27 *Adel.* 2, 2, 32 *Phor.* 2, 2, 12 | 5, 7, 40 *Hec.* 3, 1, 46
periêre *Adel.* 4, 7, 25
perierim *Eun.* 5, 9, 13 *Heaut.* 2, 3, 75 *Adel.* 2, 4, 21
perî *And.* 1, 3, 8 | 2, 7, 9 | 3, 5, 1 | 4, 2, 5 | 5, 3, 7 | 5, 4, 11, 27 *Eun.* 2, 3, 34, 86 | 3,

86 | 3, 5, 62 | 4, 3, 2, 13, 22 | 5, 2, 66 | 5, 5, 5 | 5, 6, 7, 14 | 5, 7, 23 | 5, 9, 23 *Heaut.* 2, 1, 8 | 3, 5, 18 | 4, 1, 18 | 4, 4, 14 | 4, 6, 18 | 5, 5, 13 *Adel.* 2, 2, 19 | 3, 2, 29 | 4, 2, 4, 18 | 4, 4, 24 | 4, 5, 3, 18 *Phor.* 2, 2, 39 | 5, 8, 17 *Hec.* 1, 2, 57, 58 | 3, 1, 39 | 2, 2, 5 | 3, 3, 4, 20 | 4, 1, 1 | 5, 1, 7
periit *Eun.* 3, 2, 18 *Ad.* 3, 2, 47 | 4, 5, 9 *Hec.* 5, 3, 20
perimus *Adel.* 3, 1, 26 *And.* 3, 4, 12
perinde *Heaut.* 1, 2, 20
Perinthia *And. Prol.* 13
Perinthiam *And. Prol.* 9
perire *Heaut.* 3, 1, 77 *Phor.* 3, 3, 19 *Hec.* 4, 1, 17
periiſſe *Eun.* 5, 7, 15 *Hec.* 3, 1, 46
periiſſet *Eun.* 3, 3, 15
periiſti *Eun.* 3, 3, 10 | 5, 9, 35
perit *Eun.* 3, 3, 16
perjurus *Adel.* 2, 1, 35
perliberalis *Phor.* 5, 3, 32 *Hec.* 5, 4, 24
perlongè eſt *Eun.* 3, 5, 61
permagni *Heaut.* 3, 1, 58
permanet *Adel.* 2, 4, 19
permanſit *Hec.* 3, 1, 25
permerentem *Adel.* 4, 5, 45
permittimus *Adel.* 5, 9, 38
permitto *And.* 1, 5, 61 *Heaut.* 2, 3, 110 *Phor.* 5, 9, 56
peropus *And.* 1, 5, 30
pernegat *Eun. Prol.* 34
perniciem *Heaut.* 3, 1, 42
pernicies *Adel.* 2, 1, 34
pernimium *Adel.* 3, 3, 39
pernoctaret *Hec* 4, 1, 24
pernocto *Adel.* 4, 1, 15
pernoſcatis *And. Prol.* 25 *Eun. Prol.* 45
pernoſcite *Adel. Prol.* 13
pernôſti *And.* 3, 3, 23
perparcè *And.* 2, 6, 24
perpaucorum *Eun.* 3, 1, 19
perperam *Phor.* 5, 1, 18
perpeti *And.* 3, 2, 32 *Eun.* 1, 1, 3 | 2, 2, 1, 12 | 3, 2, 35 | 3, 5, 3
perpetuam *Eun.* 4, 4, 14
perpetuò *And.* 3, 3, 32 *Eun.* 5, 4, 11 | 5, 9, 13 *Heaut.* 4, 8, 21 *Adel.* 2, 4, 19 | 4, 1, 46
perpetuum *Heaut.* 4, 5, 33 *Adel.* 4, 1, 6 | 5, 9, 15 *Hec.* 1, 2, 12
perplacet *Heaut.* 5, 5, 22
perplexe *Eun.* 5, 1, 1
perpulchra *Eun.* 3, 2, 15
perpuliſti *And.* 5, 1, 9
perpulit *And.* 4, 1, 37
perquam *Hec.* 1, 1, 1
perreptavi *Adel.* 4, 6, 3
perrexi *Phor.* 5, 6, 27
perſanctè *Hec.* 5, 2, 5
perſcripſi *Phor.* 5, 7, 30
perſentiſcere *Heaut.* 1, 1, 43
perſentiſceres *Heaut.* 4, 5, 21
perſequar *Adel.* 2, 1, 9 *Hec.* 4, 3, 11
perſequens *And.* 5, 4, 33
perſequi *And.* 4, 6, 20 *Adel.* 2, 2, 27 *Phor.* 3, 3, 8
perſolvi *And.* 1, 1, 12
perſonam *Eun. Prol.* 26
perſonas *Eun. Prol* 31
perſonis *Eun. Prol.* 35
perſpexeris *Phor.* 1, 2, 10
perſpexerit *And.* 2, 3, 4
perſpexi *Hec.* 3, 3, 3
perſpexiſſe *Eun.* 5, 2, 61
perſpicax *Heaut.* 2, 3, 129
perſpicacem *Heaut.* 5, 1, 1
perſtrepunt *Eun.* 3, 5, 52
perſuadere *Heaut.* 2, 3, 22
perſuaſit *Adel.* 3, 3, 6 | 3, 4, 24
perſuaſum ſit *Phor.* 1, 2, 85
pertecta *Hec.* 3, 3, 28
pertentarem *And.* 3, 4, 9
pertendere *Heaut.* 5, 5, 9
pertendes *Eun.* 1, 1, 6
perterrebo *Eun.* 5, 3, 13
perterrefacias *And.* 1, 1, 124
pertinacia *Hec.* 2, 1, 5 | 3, 5, 46 | 4, 2, 15
pertuli *Hec.* 5, 1, 18
pertulimus *Adel.* 3, 4, 50
pertulit *Hec.* 3, 1, 22,
perturbat *Hec.* 4, 4, 11
perturbati *Heaut.* 1, 1, 70
perturbato animo *Heaut* 1, 1, 71
perturbavi *And.* 3, 4, 22
pervenerit *Eun. Prol.* 13
pervenire *Eun.* 1, 2, 34
perveniſſet *Phor.* 4, 3, 35
perviæ *Adel.* 5, 7, 14
pervicacem *Hec.* 4, 1, 32
pervicaci *Hec.* 4, 2, 17
pervium *Adel.* 4, 2, 39
pervolvam *And.* 4, 5, 38
pes *Eun.* 4, 5, 3 *Phor.* 1, 2, 56
peſſimum *Eun.* 3, 5, 55 *Heaut.* 2, 3, 37
peſſimi *And.* 1, 3, 3
peſſuma *And.* 1, 2, 72 | 5, 6, 6 *Heaut.* 3, 3, 38
peſſumè *Heaut.* 3, 1, 28
peſſumum genus *And.* 4, 1, 5
peſſum dabunt *Phor.* 1, 4, 5
peſtis *Adel.* 2, 1, 35
petam *Hec. Prol.* 28 *Phor.* 1, 2, 100 | 4, 2, 14 | 5, 1, 2
petere *Eun.* 3, 2, 38 *Heaut.* 5, 1, 53
peterem *Heaut* 5, 2, 25
petet *Heaut.* 3, 1, 76
petit *Eun. Prol.* 12
petito *Phor.* 4, 3, 59
petitum *Eun. Prol.* 11
peto *Heaut.* 5, 4, 4 *Phor.* 2, 2, 31
Phædria *Eun. Per.* 5 | 1, 2, 1, 6, 15, 64, 68, 110, 121 | 1, 5, 91 | 2, 1, 4 | 3, 2, 12 | 4, 2, 8 | 4, 4, 11, 20 | 5, 6, 12 | 5, 9, 43, 56 *Phor.* 1, 2, 30 | 1, 3, 2, 21 | 1, 4, 3, 45 | 1, 5, 17, 27, 39 | 3, 1, 11, 20 | 3, 2, 14, 18, 47 | 3, 3, 25 | 5, 2, 13 | 5, 5, 2, 5 | 5, 8, 65
Phædriæ *Eun. Per.* 7 | 2, 3, 60 | 3, 1, 46 | 5, 1, 8 | 5, 9, 7 *Phor.* 1, 2, 37 | 4, 2, 7, 10 | 4, 4, 31 | 5, 2, 3 | 5, 8, 47, 60
Phædriam *Eun. Per.* 12 | 3, 1, 10, 49 *Phor* 1, 2, 14 | 1, 5, 23
Phædrum *And.* 1, 1, 59
phaleratis *Phor.* 3, 2, 15
Phaniam *And.* 5, 4, 27
Phania *And.* 5, 4, 26, 32 *Heaut.* 1, 1, 117 *Hec.* 3, 5, 8
Phanio *Phor.* 5, 6, 32
Phanium *Phor.* 1, 4, 24, 41 | 2, 1, 2, 8 | 2, 3, 5 | 5, 2, 13
Phanocratæ *Heaut.* 5, 5, 17
phaſma *Eun. Prol.* 9
Phidippe *Hec.* 2, 2, 5, 14 | 3, 5, 30, 45, 60 | 4, 4, 5, 86, 93 | 5, 2, 2, 5
Phidippo *Hec.* 5, 3, 22 | 5, 4, 30
Phidippum *Hec.* 2, 2, 4 | 3, 4, 35 | 4, 3, 16

Philoſophorum Eun. 2, 3, 3[illegible]
Philoſophos And. 1, 1, 30
Philotis Hec. 1, 2, 79
Philotium Hec. 1, 2, 6, 14, 1[illegible]2
Philtere Heaut. 4, 1, 26
Philumena Hec. 1, 2, 1 | [illegible] | 3, 2, 10 | 3, 3, 4[illegible] | 3[illegible] | [illegible], 2, 12 | 4, 4, 1
Philumenæ Hec. 1, 2, 16 | 3, 1, 8 | 3, 2, 2 | [illegible], 7
Philumenam And. 2, 1, 5 Hec. Prol. 1 | 2, 1, 22 | 3, 1, 20 | 3, 2, 14 | [illegible], 3, 2 | 3, 5, 16, 34
Phormio Phor. Prol. 27 | 1, 2, 72 | 2, 1, 84 | 2, 2, 20, 3[illegible] | 2, 3, 9[illegible] | 3, 1, 12, 1[illegible] | 4, 3, 13 bis 15 | [illegible], 4, 18 | 5, 5, 5 | 5, 6, 35, 42 | 5, 7, 3, 6, 29 | 5, 8, 60, 61
Phormionem Phor. 1, 5, 77 | 2, 2, 27 | 4, 2, 2 | 5, 2, 18 | 5, 8, 38
Phormioni Phor. 1, 3, 5 | 4, 5, 8
Phrygia Heaut. 1, 4, 9
Phrygiam Adel. 5, 9, 16
Phy Adel. 3, 3, [illegible]9
pictam Eun. 3, 5, 39
pictura Eun. 3, [illegible]
pie Adel. 3, 4, 13
pietas Adel. 4, [illegible], 12 Hec. 3, 1, 21 | 3, 5, 31
pietatem Hec. 3, 4, 33
pietati Hec. 4, 2, 8
pigeat Phor. 3, 3, 21
pigere Heaut. Prol. 19
piget And. 5, 3, 6 Adel. 3, 3, 38
pignori Phor. 4, 3, 56
piſcatores Eun. 2, 2, 26
piſciculos minutos And. 2, 2, 32
piſcis Adel. 3, 3, 22, 66
piſtrilla Adel. 4, 2, 45
piſtrino Phor. 1, 5, 19
pium Hec. 1, 2, 77
placabiliùs Adel. [illegible] Phor. 5, [illegible]
placandum Heaut. 5, 4, 21
placeat Phor. 5, 7, 72
plac[illegible]at And. [illegible], 1, 14 Heaut. 3, 3, 3[illegible]
placeant Eun. 2, [illegible], 7
placebat And. 1, 1, 60
placent Heaut. 5, 1, 65 Adel. Prol. 19 | 3, 3, 20
placeo Hec. Prol. 39 Phor. 3, 2, 42
placere Eun. Prol. 1 | 3, 3, 14 Heaut. Prol. 52 | 2, 3, 109 | 4, 8, 24 Phor. 2, 2, 32
placerem And. Prol. 3, Hec. 1, 2, 20
places Phor. 1, 5, 6
placet And. 1, [illegible], 20 Eun. 5, 2, 12 | [illegible] | 5, 8, 57 Adel. Prol. 18 | 1, 2, [illegible] | 3, 2, 31, 3[illegible] | 3, 4, 50 | 4, 4, 13 | 4, 7, 19 | 5, 3, 63 | [illegible], 7, 12 Hec. 1, [illegible], 88 Hec. 4, 4, 25 | 5, 4, 26
placetur Phor. 5, 3, 1
placidè Phor. 5, 6, 27
placitum Adel. 4, 1, 18
placitus Adel. 5, 4, 10
placita Hec. 2, 1, 44
placitæ Hec. Prol. 21
placo Adel. 1, 2, 64
placuerit Eun. 5, 9, 37
placuit And. 1, 1, 75, [illegible]2
plagæ Phor. 5, 2, 16
plagis Eun. 2, 2, 13
planè Eun. 5, 9, 2 Heaut. 4, 3, 29 | 5, 1, 24 Phor. 2, 1, 31 Hec. Prol. 5 | 4, 4, 74
planiſſimè Phor. 5, 2, 6
planiſſumè Heaut. 4, 1, 26 Phor. 4, 4, 5
platea And. 4, 6, 1 Eun. 5, 9, 24 Adel. 4, 2, 35, 43 Phor. 1, 4, 38
plateam Eun. 2, 3, 50
plaudite And. 5, 6, 19 Eun. [illegible], 9, 3[illegible] Heaut. 5, 5, 2[illegible] Adel. 5, 9, 40 Phor. 5, 8, 60 Hec. 5, 4, 40
Plauti Eun. Prol. 25
Plautum And. Prol. 18
Plautus Adel. Prol. 7, 9
plebem Adel. 5, 6, 10
plectat Phor. 1, 4, 43
plena Adel. 5, 3, 60
plenior Hec. [illegible], 8
plenum Eun. 2, 3, 25 Hec. 5, 3, 25
plenus Eun. 1, 2, 25 Adel. 3, 3, 58
pleraque Heaut. 4, 7, 2
plerique And. 1, 1, 28 Eun. 1, 2, 35 Phor. 1, 3, 20
plerumque And. 1, 2, 22 Phor. 1, 2, 40
pl[illegible]e Phor. Prol. 8
plumbeus Heaut. 5, 1, 4
plura Adel. 1, 2, 44 Hec. 3, 1, 1
plurima Eun. 2, 2, 39
plurimis Eun. Prol. 2 Hec. [illegible], 1, 55
plurimùm Eun. 2, 2, 5 | [illegible], 9, 62 Adel. 3, 4, 14
plus eo Hec. 3, 4, 7
pœnas Heaut. 4, 4, 6 Phor. 4, 3, 22
pœnæ And. 5, 1, 3 Heaut. 4, 6, 10 Adel. 2, [illegible], 2
pœnitebat Eun. 5, 7, 12 bis.
pœnitens Heaut. Prol. 3
pœnitet Phor. 1, 3, 20 Hec. [illegible], 9
poëta And. Prol. 1 Eun. Prol. 3 Heaut. Prol. 2, 22 Phor. Prol. 1, Hec. Prol. 5
poëtæ And. Prol. 7 Eun. Prol. 28 Adel. Prol. 1, 25
poëtam Hec. Prol. 21 Phor. Prol. 1, 29
polliceare Hec. 5, 1, 29
pollicens And. 1, 1, 49 Phor. 1, 2, 18
pollicerer Hec. 5, 1, 25
pollicita es Hec. 5, 2, 20
pollicitando And. 5, 4, 9
pollicitantem Phor. 3, 2, 36
pollicitationes Phor. 5, 6, 17
polliciti Phor. 4, 4, 22
pollicitum Eun. 2, 3, 15
pollicitus And. 3, 2, 46, 49 | 3, 5, 71 Heaut. 2, 3, 88 | 4, 4, 2 | 4, 6, 19 Phor. 4, 1, 24
pollicitus ſum And. 2, 3, 27 Hec. 3, 3, 42
pollutus Adel. 5, 3, 60
pompa Heaut. 4, 4, 17
pone Phor. 4, 3, 62 | 5, 6, 23
pono Phor. 3, 3, 25
populares Eun. 5, 9, 1 Adel. 2, 1, 1
popularis Phor. 1, 1, 1
populum Heaut. Prol. 32
populus And. 1, 2, 14 Hec. Prol. 4, 40
populi Phor. 5, 7, 18
populo And. Prol. 3 Adel. Prol. 19 | 1, 2, 13
portam Adel. 4, 2, 44 | 4, 6, 3
portant Heaut. 2, 3, 6
portare fallaciam And. 2, 6, 1
portas And. 4, 3, 7 Phor. 1, 4, 20
portes Eun. 4, 7, 7
porticum Adel. 4, 2, 34, 40
portitores Phor. 1, 2, 100
porto And. 2, 2, 1 Adel. 2, 2, 22 Hec. 3, 5, 63
portu And. 3, 1, 22
portum Phor. 1, 4, 21 | 2, 3, 22 Hec. 1, 2, 2
poſcat Heaut. 4, 8, 26
poſcere Heaut. 5, 1, 53
poſci Heaut. 4, 5, 27
poſcit Heaut. 3, 3, 45
poſita And. 1, 1, 102
poſitam Phor. Prol. 17
poſitum And. 4, 5, 34 Hec. 4, 2, 8
poſiturum Adel. 3, 2, 35

poſſe,

poſſe, poſſem, poſſim, &c. paſſim, *ſed nullo peculiari ſenſu.*
poſſedi *And.* 5, 4, 47
poſſidere *Heaut.* 5, 1, 16
poſſiderem *Adel.* 2, 1, 22
poſſides *Adel.* 2, 1, 21
poſſiet *And.* 4, 6, 15 *Heaut.* 1, 2, 20
poſſiem *Adel.* 5, 4, 23
poſſiet *And.* 5, 3, 3 *Heaut.* 4, 2, 8 *Phor.* 5, 2, 8
poſteriores *And.* 3, 2, 29 *Adel.* 5, 4, 26
poſteriùs *Adel.* 1, 2, 60 | 2, 1, 8
poſthabui *Phor.* 5, 7, 15
poſtmodum *Hec.* 2, 1, 11
poſtrema *Phor.* 4, 3, 44
poſtremò *And.* 3, 2, 40 *Eun.* 1, 2, 16 | 2, 2, 21 | 3, 3, 15 *Heaut.* 1, 1, 61 | 4, 8, 24 *Adel.* 1, 1, 26, 27 | 1, 2, 43, 70 | 3, 2, 49 | 3, 3, 74 | 3, 4, 38 *Adel.* 5, 8, 29 | 5, 9, 10, 20 *Phor.* 1, 5, 71 | 2, 2, 94 *Hec.* 3, 5, 61 4, 3, 14
poſtremùm *And.* 2, 1, 22
poſtridie *And.* 1, 1, 117 *Phor.* 1, 2, 62
poſtputâſſe *Hec.* 3, 5, 32
poſtulabat *And.* 4, 1, 33
poſtulare *And.* 2, 1, 1
poſtulas *And.* 4, 1, 20
poſtules *Eun.* 1, 1, 16
poſtulat *And.* 1, 2, 18 | 5, 3, 30 *Eun.* 3, 2, 27 *Adel.* 2, 1, 45, 47
poſtulatio *Hec.* 1, 2, 105
poſtulem *And.* 3, 3, 19 *Heaut.* 4, 2, 4 *Hec.* 4, 1, 49
poſtulet *Heaut.* 4, 8, 31 *Adel.* 2, 2, 30
poſtulo *And.* 1, 2, 19 | 2, 5, 11 | 5, 1, 4 *Eun.* 5, 9, 28 *Adel.* 5, 4, 25
potandum *Phor.* 5, 5, 4
potare *Adel.* 1, 1, 8 | 1, 2, 22
potâſti *Adel.* 5, 1, 12
potat *Adel.* 1, 1, 37
poteſturus *Phor.* 5, 5, 9
pater *Adel.* 2, 3, 11 *Phor.* 3, 3, 2
potens *Eun.* 2, 3, 62 | 4, 6, 23 *Heaut.* 2, 1, 15
potentes *Adel.* 3, 4, 57
poteſſe *Eun.* 4, 3, 24
poteſtas *And.* 1, 1, 25 *Heaut.* 2, 3, 105 | 4, 3, 42 *Hec. Prol.* 45 | 5, 3, 16
poteſtas ſumma *And.* 3, 3, 9
poteſtate *Hec.* 2, 2, 8
poteſtatem *Eun.* 5, 9, 2 *Heaut. Prol.* 35 | 4, 3, 32 *Phor.* 5, 6, 41
poteris *Adel.* 4, 2, 47
potiar *Eun.* 2, 3, 28, 70
potiùs *And.* 2, 6, 6 *Eun.* 1, 2, 21 *Adel.* 4, 1, 23
potior *Phor.* 3, 2, 48
potiretur *Phor.* 5, 5, 2
potiri *Eun.* 3, 5, 66 *Heaut.* 4, 1, 81
potis *Eun.* 2, 2, 32 *Heaut.* 4, 1, 46 *Adel.* 3, 2, 46 | 4, 1, 5 | 4, 4, 16 *Hec.* 3, 3, 35
potiſſimùm *And.* 2, 6, 23 | 5, 5, 6 *Adel.* 3, 1, 9 *Phor.* 2, 1, 29
potitur *Adel. Prol.* 12 | 5, 4, 17, 22
potitus *Phor.* 1, 3, 7
potus *Hec.* 1, 2, 64
præbent *Heaut.* 1, 2, 33
præbes *Adel.* 5, 5, 5
præbet *Phor.* 2, 1, 31
præbueris *Eun.* 5, 7, 9
præbui *Adel.* 2, 2, 7
præbuit *Phor.* 3, 1, 12
præcavere *And.* 3, 5, 18
præcepi *Adel.* 5, 9, 6
præceptorum *Adel.* 3, 3, 59
præcidam *Hec.* 4, 2, 22
præcipias *Adel.* 3, 3, 81
præcipio *Heaut.* 3, 3, 18 *Adel.* 3, 3, 71
præcipitato *Adel.* 4, 7, 36
præcipitem *And.* 1, 3, 9 | 3, 4, 27 *Adel.* 3, 2, 20 *Phor.* 4, 3, 20
præcipuam *Adel.* 2, 3, 5
præcurre *Eun.* 3, 2, 46
præcurrit *Hec.* 3, 3, 11
prædia *Phor.* 4, 3, 75
prædicant *And.* 5, 3, 4, 5
prædicas *Eun.* 2, 3, 62 | 5, 1, 12
prædicat *Hec.* 1, 2, 36
prædicem *Eun.* 3, 5, 17 | 4, 4, 54
prædiceres *And.* 4, 5, 54
prædicet *And.* 3, 1, 7 *Phor.* 4, 5, 13
prædico *And.* 1, 1, 19
prædictum *And.* 1, 2, 34
prædiis *Phor.* 5, 3, 6
præditum *And.* 1, 1, 71
prædixit *And.* 5, 1, 21
prædonibus *Eun.* 1, 2, 34
prætecerat *Eun.* 3, 1, 23
præfecimus *Eun.* 3, 4, 3
præfinito *Hec.* 1, 2, 19
prægnantem *Hec.* 4, 4, 19
prægnans *Hec.* 4, 4, 18
præ manu *Adel.* 5, 9, 23
præmium *Eun.* 5, 9, 27 *Phor.* 5, 2, 6 *Hec.* 4, 2, 8
præmonſtrator *Heaut.* 5, 1, 2
prænuntia *Phor.* 5, 2, 12
præoptares *Hec.* 4, 1, 17
præpediti *Heaut.* 3, 1, 100
præponens *And.* 1, 1, 38
præpoſitam *Hec.* 4, 2, 7
præpoſitum *Eun.* 1, 2, 59
prærogit *Heaut.* 2, 2, 7
præſciſſe *And.* 1, 5, 4
præſcripſiſti *And.* 1, 1, 124
præſens *Eun.* 1, 2, 112 *Adel.* 1, 1, 48 | 3, 3, 40 | 4, 5, 34 *Hec.* 4, 4, 81
præſens malum *Phor.* 5, 2, 16
præſenſerat *And.* 5, 1, 20
præſente *Eun.* 5, 7, 29 *Heaut.* 5, 4, 19 *Hec.* 4, 4, 52, 90
præſentem *Phor.* 2, 1, 31
præſenti *Eun.* 4, 6, 32 *Adel.* 4, 5, 34 *Phor.* 5, 7, 64
præſenti animo ſis *Phor.* 5, 7, 64
præſentia *Heaut.* 3, 3, 12 *Adel.* 2, 2, 14 *Phor.* 5, 2, 14 *Hec. Prol.* 24 | 4, 2, 11
præſertim *Eun.* 5, 2, 24 *Adel.* 5, 2, 9 *Phor.* 1, 2, 5 *Hec.* 4, 1, 16 | 4, 4, 83
præſidia *Heaut.* 4, 1, 33
præſidio *And.* 5, 2, 2
præſidium *Heaut.* 5, 2, 14 *Hec.* 1, 2, 44
præſtabiliu *Hec.* 3, 1, 4
præſtat *Eun.* 2, 2, 1 *Heaut.* 5, 1, 3 *Phor.* 5, 3, 7
præſtituta dies *Phor.* 3, 2, 39
præſtò *And.* 2, 5, 4 *Eun.* 5, 9, 20 *Heaut.* 1, 1, 120 *Phor.* 1, 5, 37 | 3, 3, 28
præſtolare *Eun.* 5, 6, 5, 7
præterreat *Eun.* 2, 2, 52 *Hec.* 5, 4, 38
prætereo *Eun.* 4, 2, 13
prætereâerat *Phor.* 2, 2, 76
præteriens *And.* 1, 5, 18
præteriris *Adel.* 4, 2, 45
præteriêris *Hec.* 3, 4, 5
præteriſſ *Eun.* 4, 2, 5
præteriiſſe *Eun.* 3, 4, 4 *Phor.* 3, 2, 40
præterito *Adel.* 4, 2, 35
præteritus *Adel. Prol.* 14
prætermitto *Adel.* 1, 1, 26 | 3, 3, 60

præterquam

præterquam *Heaut.* 1, 1, 2
pravi *Heaut.* 4, 7, 11 *Adel.* 3, 3, 37
pravè *Hec.* 3, 5, 34 | 4, 4, 24
pravum *Adel.* 5, 8, 21
pravumne *Heaut.* 3, 1, 70
precatio *Eun.* 2, 3, 26
precatorem *Heaut.* 2, 2, 23, 40 *Phor.* 1, 2, 90
preci *Adel.* 3, 4, 22 *Phor.* 3, 3, 14
precibus *Eun.* 5, 7, 25 *Phor.* 3, 2, 13 | 3, 8, 80
precio *Eun.* 5, 9, 25 *Adel.* 4, 7, 26 *Hec. Prol.* 57 | 1, 1, 12
precium *Hec Prol.* 49
precor *Phor.* 1, 2, 92
prehendendus *Heaut.* 3, 1, 89
prehendit *And.* 2, 2, 16
premit *And.* 4, 1, 9
prendo *Phor.* 4, 3, 15
pretii *And.* 5, 2, 15 *Eun.* 4, 6, 10 *Heaut.* 1, 1, 12 *Adel.* 5, 6, 5 *Hec.* 5, 3, 1
pretio *Adel.* 2, 2, 11
pretium *And.* 1, 1, 12, 49 | 1, 3, 12 *Eun.* 1, 2, 53 *Adel.* 3, 2, 51 *Heaut. Prol.* 48
pretium fero *And.* 3, 5, 4
pridem *Eun.* 3, 3, 11 *Heaut.* 2, 1, 17
prima *Heaut.* 5, 2, 10 *Adel. Prol.* 9 | 5, 4, 4 *Phor.* 2, 1, 32 *Hec.* 1, 2, 61 | 5, 3, 24
primam *Eun.* 3, 5, 19 *Adel.* 5, 9, 18, 19
primariæ fœminæ *Phor* 5, 7, 78
primatum *Adel.* 2, 3, 6
primas *Phor. Prol.* 27
primos *Eun.* 2, 2, 17
primulùm *Adel.* 3, 1, 2 | 5, 6, 10
primi *Adel. Prol.* 23
primus *Eun.* 1, 2, 10 | 2, 2, 16 *Heaut.* 1, 2, 11 *Adel.* 4, 2, 7, 8 *Phor.* 2, 2, 10
principia *Phor.* 2, 2, 32 | 3, 1, 15 *Eun.* 4, 7, 11
principio *And.* 1, 1, 21 | 2, 1, 27 | 3, 3, 38 | 4, 5, 49 *Eun* 4, 7, 3 | 5, 5, 35 | 5, 9, 48 *Adel.* 5, 3, 21 *Hec.* 1, 5, 22 | 4, 3, 4 *Hec.* 3, 3, 21. 51
principium *Heaut* 5, 4, 21 *Phor.* 1, 3, 6
prior *Eun Pro.* 6 *Adel.* 4, 5, 32 *Phor. Prol.* 14 | 2, 1, 18 *bis* | 3, 2, 47, 48 *Hec* 3, 3, 47
priorem *Adel.* 4, 5, 25
priores *Eun.* 1, 2, 7
priſtino *Heaut.* 3, 2, 19
priſtinum *And* 1, 2, 28 | 1, 3, 9 | 3, 4, 21
privari *Phor.* 3, 2, 32
privatas *Heaut.* 5, 2, 20
priuſquam *And.* 2, 3, 4 *Eun.* 4, 6, 13 *Adel.* 4, 2, 44 *Phor.* 4, 5, 7 | 5, 7, 4 | 5, 8, 47, 48, 56 *Hec.* 2, 2, 20 | 3, 1, 7, 14 | 5, 1, 18
probe *And.* 2, 5, 7 | 5, 2, 6 | 5, 4, 15 | 5, 6, 6 *Eun.* 4, 6, 31 | 4, 7, 3 *Heaut.* 1, 2, 5 | 2, 3, 120 | 4, 5, 22 | 5, 3, 18 *Adel.* 4, 7, 34 *bis* *Phor.* 1, 5, 38 | 2, 3, 18 | 5, 7, 96 | 5, 8, 58
probes *Eun.* 2, 3, 81
probiſſumè *Adel.* 3, 3, 66
probos *Adel.* 3, 4, 59
probro *And.* 5, 3, 10 *Phor.* 5, 4, 6
probum *Phor.* 1, 5, 29
procax *Hec.* 1, 2, 84
procede *Eun.* 3, 2, 17
procedit *And.* 1, 1, 101 *Adel.* 5, 6, 9
proceſſit *And.* 4, 1, 47
proceſſiſti *Adel.* 5, 9, 22
proclive *And.* 1, 1, 51
proclivi *And.* 4, 2, 18
procul *Eun.* 4, 7, 17 *Adel.* 3, 2, 49 | 3, 3, 84
procurat *Phor. Per.* 7
prodat *And.* 2, 1, 13
prodeambulare *Adel.* 5, 1, 4
prodemus *Hec.* 4, 4, 50
prodeo *And.* 1, 1, 88 *Eun.* 5, 7, 4
prodeſſe *Adel.* 5, 9, 11
prodeſſet *Eun.* 3, 1, 55
prodeſt *Eun* 5, 9, 41
prodit *Eun* 4, 4, 2
prodidiſti *Adel.* 4, 5, 58
prodis *Heaut.* 4, 3, 29
prodit *Heaut.* 2, 3, 35 *Phor.* 1, 2, 102
prodita *Heaut.* 4, 1, 26
proditurum *Heaut.* 3, 1, 70
producam *And.* 3, 5, 9 *Adel.* 4, 2, 52
produceres *And.* 4, 1, 24
producit *Eun.* 1, 2, 54
produxe *Adel.* 4, 2, 22
produxi *Heaut.* 1, 1, 92 *Adel.* 3, 3, 48
produxit *Adel.* 3, 2, 16
profectò'ſt *And.* 4, 6, 19 *Hec.* 1, 2, 11
profectò *Phor.* 5, 6, 20
profectò *And.* 3, 3, 22 *Eun.* 1, 2, 104 | 2, 2, 88 | 3, 1, 6 | 3, 3, 1 | 3, 5, 3 | 4, 3, 6 *Heaut.* 3, 1, 11 | 4, 1, 1 | 4, 8, 15 | 5, 3, 1 *Adel.* 1, 1, 3 | 1, 2, 67 | 3, 4, 64 | 5, 6, 5 *Hec.* 3, 1, 40 | 3, 3, 19 | 5, 2, 15
profectam *Phor.* 4, 1, 6
profectus *Eun.* 1, 2, 46 *Heaut.* 1, 1, 66 *Phor.* 4, 1, 1 *Hec. Per.* 5
profecturus *Eun.* 2, 2, 49
profer *And.* 2, 1, 31 *Heaut.* 5, 2, 41 *Hec.* 2, 2, 2
proferam *Adel.* 3, 2, 44 *Hec.* 1, 2, 32
proferendum *Adel.* 3, 2, 38
proferens *Phor.* 2, 2, 48
proferentur *Eun. Prol.* 18
proferimus *Adel.* 3, 2, 40
proferre *Hec.* 1, 2, 78
proficiſcar *And.* 3, 4, 21
proficiſci *Heaut. Per.* 6 *Adel.* 2, 2, 16
proficiſcitur *And.* 5, 4, 33
proficiſcer *And.* 2, 1, 29
profluetur *Eun. Prol.* 3
profueram *Eun.* 2, 2, 27
profueris *Hec.* 5, 4, 36
profugiet *Adel.* 3, 3, 31
profugit *Heaut.* 3, 2, 17 *Hec.* 3, 5, 13
profundat *Adel.* 1, 2, 54
progeniem *Phor.* 2, 2, 48
prognatam *Phor.* 1, 2, 65
proh *And.* 1, 5, 11
prohibeant *And.* 1, 1, 27 | 3, 3, 36 *Heaut.* 5, 4, 15 *And.* 2, 4, 2 *Hec.* 2, 1, 10
prohibeas *Eun.* 4, 7, 38
prohibebo *Eun.* 4, 7, 39 *Phor.* 2, 2, 78
prohibet *Heaut.* 3, 3, 12, 15 *Hec.* 2, 2, 24
prohibui *And.* 1, 1, 113
proin *And.* 2, 4, 5 *Eun.* 1, 1, 2 | 1, 2, 25
proin *And.* 4, 2, 24 *Heaut.* 1, 1, 13 *Phor.* 2, 2, 35 | 4, 3, 63 *Hec.* 2, 1, 21
prolatu *Hec.* 1, 2, 29
prolixè *Adel.* 5, 8, 20
prolixiùs *Eun* 5, 9, 52 *Heaut.* 2, 3, 49
prologi *Hec. Prol.* 9
prologis *And. Prol.* 5
prologum *Heaut. Prol.* 11 *Phor. Prol.* 14
prologui *And.* 1, 5, 21 *Phor.* 5, 6, 21 *Hec.* 4, 4, 24
prolubium *Adel.* 5, 9, 28
promereat *And.* 2, 1, 33
promeritus *Phor.* 3, 2, 31
promeruit *Adel.* 2, 1, 47
promiſi *Adel* 5, 8, 17
promiſſa *And.* 4, 1, 7 *Eun.* 2, 3, 18 *Heaut.* 4, 4, 1
promiſſum *Eun.* 5, 9, 64 *Phor.* 3, 2, 28 | 3, 3, 3

promiſti

promiſti *Adel.* 5. 8, 17
promitte *Adel.* 5, 8, 19
promittit *Heaut.* 4,4, 7
promitto *Phor.* 5, 8, 55 *Hec.* 5, 2, 25
promoveo *And.* 4, 2, 28 *Hec.* 4. 4. 81
promoveris *And.* 4, 1, 16
promoves *Eun.* 5. 3, 4
propediem *Heaut.* 1, 1, 108 | 4, 8, 28
propemodum *And.* 3. 4, 7 *Eun.* 1, 2 123 *Heaut.* 5. 2. 20 *Adel.* 1, 2, 51 *Phor* 1, 4, 34
propera *And.* 1, 5, 6 | 4. 2, 20 | 5, 6. 15 *Heaut.* 2, 3, 9. 33 *Adel.* 3, 2, 34
properans *And.* 2, 2. 18 *Eun.* 2, 2, 60 | 5, 8, 6
properantem *Adel.* 3. 2, 7
properas *Phor* 2, 2, 89
properat *Adel.* 2, 4. 14
properè *Heaut.* 4. 4. 22 *Adel* 3. 2, 22 *Hec.* 3, 3, 11 | 5. 3, 10
properent *Eun.* 3. 5. 35
propero *And.* 5, 4, 49 *Phor.* 5, 6. 5
propino *Eun.* 5. 9 57
propinqua *Heaut.* 1, 1, 5
propinquo *Eun.* 5,6,1
propiùs *Adel.* 3, 2, 2 | 4. 2, 41 *Hec.* 3, 1, 36
propria *Phor.* 5, 5. 2
propriæ *And.* 5, 5, 4
proprior *Heaut.* 5, 2, 35 *Phor.* 5, 3, 25
proprium *And.* 4, 3, 1
propulſabo *And.* 2, 3, 21
prorſùm *Eun.* 2. 2, 23 | 2, 3, 13. 60 | 4, 5, 28 *Adel.* 5, 3. 58 *Phor.* 5, 7, 87 *Hec.* 3. 1, 35
prorſùs *And.* 2, 6, 4 | 3. 2. 3 *Eun* 5, 9, 52 *Heaut.* 1, 1, 88 *Adel.* 3, 2, 26 | 4, 2, 11 | 4. 7, 44 | 5, 9, 59 *Hec.* 3, 4, 30 | 4, 4, 51
proruunt *Eun.* 3, 5, 51
proſpectum *Heaut.* 2, 4, 11 | 4. 1. 25
proſpere *Phor.* 5, 7, 2
proſperè *Heaut.* 5, 2, 8
proſpexti *Adel.* 4, [illegible]
proſpice *Adel.* 3, 2, 36
proſpicere *Eun.* 4. 6. 24 *Adel.* 3, 3, 34 | 4. 1, 34
proſpice *Hec.* 4. 1, 46
proſpiciam *Adel.* 4, 2, 50 *Phor.* 5, 8, 47
proſpicis *Phor.* 5, 2, 17
proſpiciunt *Phor.* 5, 1, 3
proſim *And.* 4, 1, 53
proſit *Eun.* 5, 5, 25
proſit *Heaut.* 4, 1, 30 *Hec* 5, 1, 16 | 5. 2, 29
proſum *Eun.* 2, 2. 27 *Heaut.* 5, 1, 21
protelo *Phor.* 1, 4, 36
protervè *Heaut.* 4, 1, 1 *Eun.* 3, 5, 3
protervuiſti *Heaut.* 3, 1, 37
protervitas *Heaut.* 4, 6, 10
protervus *Heaut.* 3, 3, 16
protinus *Phor.* 1, 4, 13
providere *Heaut.* 1, 1, 64
providentur *And.* 1, 3, 3 *Phor.* 1, 2, 5
provideram *And.* 1, 2, 12
provincia *Heaut.* 3, 2, 5
provinciam *Phor.* 1, 2, 22
proviſo *And.* 5, 5, 1 *Eun.* 3, 1, 4 *Adel.* 5, 6, 1
proviſum *Phor.* 5. 2, 14
provocat *Adel.* 5, 4, 24
provocemus *Eun.* 3, 1, 52
provolvam *And.* 4, 5, 38
proxima *Phor.* 2, 2, 69
proximo *Heaut* 1, 1, 2 *Phor.* 2, 2, 71 *Hec.* 3, 2, 6
proximos *Heaut.* 5, 2, 13
proximus *And.* 4, 1, 11 *Adel* 4. 5, 17
proxumam *Heaut* 4, 4, 10
proxumi *Phor.* 1, 2, 75 *Hec.* 1, 2. 49
proxumis *Eun.* 2, 3 38
proxumum *Phor.* 5, 6, 12
proxumus *Adel.* 5, 8, [illegible]
prudens *Eun.* 1, 1, 27
pſaltria *Adel* 3. 3, 35, 52 | 3, 4, 5 | 4, 7, 6. 25, 41 | 5. 9. 10
pſaltriam *Adel.* 3, 4, 30 | 4. 2. 19 | 4, 3, 9 | 4. 4. 6 | 5. 3 56
[illegible] *Eun.* 2. 2, 39 *Adel.* 3, 3, 89
publicitus *Phor.* 5, 7, 85
publicum *Phor.* 2, 2, 6[illegible]
pudebit *Adel.* 2, 4, 10 *Hec.* 5, 3, 8
pudens *Hec.* 1. 2, 90
pudeat *Adel.* 4. 7. 36
pudere *Phor* 5, 8, 53
pudet *And.* 4, 1, 13 *Eun* 5, 2, 58 *Heaut.* 2. 3, 19 | 3, 3, 15. 2[illegible] | 5, 4, 15, 21 *Adel.* 1, 2, 4 | 2, 2, 37 | 3, 4, 39 | 4, 5. 49 *Phor.* 3, 2, 40 | 4, 7. 39 *Hec.* 2, 1, 34 | 3, 2, 26
pudicitiæ *Heaut.* 1, 1, 6[illegible]
pudicitiam *And.* 1, 5, 54
pudicum *Hec.* 1, 2, 77
pudor *And.* 1, 5, 28, 45 | 4. 1, 6 *Adel.* 2, 4, 10
pudore *Adel.* 1, 1, 32
pudori *Hec.* 1, 2, 47
pudoris *And.* 5, 3, 7
puduit *Heaut.* 5, 4, 20 *Adel.* 4. 7, 56
puella *Heaut.* 4, 1, 38 *Hec.* 2. 1, 34
puellam *Eun.* 1, 2, 29 *Heaut.* 4. 2, 14
puellulam *Eun. Per.* 7 *Phor.* 1, 2. 31
puer *And.* 1, 1, 57 | 4, 5, 3, 9 | 5, 1, 14 *Eun.* 4, 1, 10 *Adel.* 4. 7, 10 | 5, 8, 17 *Phor.* 1, 1, 16 | 1, 2, 102 | 5, 6, 23 *Hec.* 4 4 27, 59, 97 | 5, 2, 2
puer ſcitus *And.* 3, 2, 6
pueri *Hec.* 5, 1, 30, 32 | 4. 1, 2
puerile *And.* 2, 6 18
puerili *Phor.* 5, 7, 56
pueris *Heaut.* 2. 1. 2, *Adel.* 3, 4, 48 | 5, 9, 5 *Hec.* 3, 2, 24 | 3, 3, 49
puertia *Heaut.* 1, 2, 3
puero *And.* 5, 6, 8 *Adel.* 3, 3, 86 | 4, 1, 21 *Phor.* 1, 1, 14 *Hec.* 4, 4, 45, 104 | 5, 2, 3
puerperæ *And.* 3, 2, 10
puerperam *Adel.* 5, 7, 23
puerili *Phor.* 5, 7, 56
puerulum *And. Per.* 9
puerum *And.* 2, 2, 31 | 2, 3, 26 | 3, 2, 27, 35, 36 | 4. 3, 7 | 4, 5. 20. 24. 34. 37 *Eun. Prol.* 39 *Adel.* 3, 2, 35 | 4, 2, 24 | 4, 5, 24 *Hec.* 4, 1, 17, 48, 56, 61 | 4, 4, 16, 17 *bis* 77, 82, 86 | 5, 1, 7, 23
pugilem *Eun.* 2, 2, 22
pugilum *Hec. Prol.* 33
pugnam *Eun.* 5, 2, 60
pugnant *Hec. Prol.* 41
pugnare *Eun.* 4, 7, 2
pugnas *Eun.* 3, 2, 29
pugnaveris *Adel.* 5, 3, 57
pugnis *Adel.* 4. 2, 19
pugnos *Phor.* 5, 7, 95
pugnus *Adel.* 2, 1, 17
pulchra *Phor.* 1, 2, 54
pulchram *Eun.* 2, 3, 4
pulchrè *Eun.* 2, 3, 82 | 3. 1, 26 | 4. 5, 2 *Heaut.* 2, 3. 92 | 3, 1, 41 *Adel.* 3, 3, 27 | 5, 9, 22 *Phor.* 3, 3, 5 | 5, 8, 58
pulcherimum facinus *Phor.* 5, 6, 29
pulchritudinem *Phor.* 1, 2, 55
pulpamentum *Eun.* 3, 1, 36
pultare *Heaut.* 3, 1, 1 *Adel.* 4, 4, 23
pultat *Heaut.* 2. 3. 34
pultavit *Adel.* 4, 5, 3

pura oratio *Heaut. Prol.* 46
purgat *Adel.* 3, 3, 22
purgando *Hec.* 2, 2, 12
purgare *Adel.* 4, 3, 17
purgas *Phor.* 5, 8, 46 *Hec. Prol.* 10
purgatio *Heaut.* 4, 1, 12
purgatum *Hec.* 5, 4, 31
purgem *Adel.* 4, 4, 23 *Phor.* 1, 4, 9
purges *Adel.* 2, 1, 8
purgo *Eun.* 3, 1, 43
puri *And.* 1, 1, 2 *Heaut.* 1, 1, 26
putabam *And.* 1, 1, 63. 86
putabas *Adel.* 5, 3, 24
putabit *Heaut.* 3, 1, 76
putant *Eun.* 5, 5, 23 *Heaut.* 4, 5, 10 *Adel.* 1, 1, 18 | 4, 3, 3
putare *And.* 5, 5, 2 *Eun.* 4, 1, 9
putaris *Adel.* 5, 4, 4
putas *And.* 1, 1, 114 | 4, 1, 47 *Eun.* 4, 7, 43 *Heaut.* 4, 4, 19 | 5, 1, 39 | 5, 2, 37 *Hec.* 2, 1, 17 | 4, 4, 60 | 5, 4, 13
putâsti *Phor.* 4, 5, 6
putat *Heaut. Prol.* 21 | 5, 1, 29 *Adel.* 1, 2, 19 | 3, 3, 28 *Hec.* 3, 5, 49
putato *Adel.* 5, 3, 31 *Phor.* 2, 2, 77
putavi *And.* 4, 3, 2 *Heaut.* 3, 3, 46
putavit *Heaut.* 1, 1, 63 *Adel.* 2, 3, 9
putem *Phor.* 5, 8, 33
putemus *Adel.* 5, 3, 10
putent *Eun.* 2, 2, 94 *Adel.* 5, 9, 29 *Hec.* 3, 3, 19
putes *Adel.* 2, 2, 28
putet *And.* 5, 5, 1 *Phor. Prol.* 21
puto *And.* 2, 1, 30 *Eun.* 3, 2, 36 | 4, 2, 4 | 5, 4, 8 | 5, 9, 51 *Heaut.* 1, 1, 5, 25, 99 | 4, 8, 2 | 5, 1, 27 *Adel.* 2, 1, 54 *Phor.* 3, 3, 12 *Hec.* 3, 5, 9
pyræo *Eun.* 3, 4, 1
pyrum *Eun.* 4, 7, 13
Pythias *Eun.* 3, 2, 47 | 4, 2, 14 | 4, 3, 13 | 4, 4, 5 | 4, 5, 1 | 4, 6, 14 | 5, 2, 53. 62. 72 | 5, 5, 19
pytissando *Heaut.* 3, 1, 48

Q.

QUA fiduciâ *And.* 3, 5, 7
quadrupedem *And.* 5, 2, 24
quæcumque *And* 1, 5, 29
quædam *And* 1, 1, 42 *Eun.* 3, 3, 16 *Heaut.* 2, 3, 35 | 3, 3, 39 *Adel.* 4, 5, 13 *Phor.* 1, 2, 39
quænam *Heaut.* 2, 3, 31
quæque *And.* 3, 2, 1 *Hec.* 3, 3, 26 | 4, 2, 27
quæram *And.* 2, 2, 6 *Eun.* 2, 3, 2 | 3, 4, 6 | 3, 5, 8 | 4, 7, 18 *Adel.* 3, 3, 5 *Phor.* 3, 4, 23 *Hec.* 5, 1, 34
quæras *Heaut.* 4, 1, 45 | 4, 4, 23
quærat *Heaut.* 4, 1, 49 | 4, 5, 4
quære *Eun.* 4, 7, 40 *Heaut.* 5, 2, 21 *Adel.* 5, 4, 36 | 5, 3, 27 *Hec.* 5, 1, 20
quærebam *And.* 1, 1, 63 | 3, 3, 1 *Eun.* 5, 9, 3 *Heaut.* 4, 8, 3 *Adel.* 3, 4, 15 *Phor.* 3, 1, 8
quærebat *Eun.* 5, 5, 30 *Phor.* 4, 2, 5
quærendo *Heaut.* 4, 2, 1 *Adel.* 5, 4, 15
quærens *Heaut.* 1, 1, 87
quærere *And.* 2, 2, 5 *Eun.* 2, 2, 30 | 3, 3, 10 *Heaut.* 2, 1, 35 *Phor.* 1, 4, 15 *Hec.* 2, 1, 16
quæreret *Phor.* 1, 5, 65
quæret *And.* 2, 3, 24 *Phor.* 1, 2, 1 *Hec.* 1, 2, 1, 3, 4
quæris *And.* 3, 3, 4 | 5, 4, 3, 39, 43 *Eun.* 5, 1, 36 | 4, 5, 7 *Heaut.* 1, 1, 10 | 5, 4, 16
quærit *Eun.* 3, 5, 10 | 5, 7, 8 *Adel.* 2, 4, 1 | 4, 2, 4
quæritans *And.* 1, 1, 48
quæritare *Adel.* 3, 3, 9
quæritet *Eun.* 3, 3, 17
quærito *Adel.* 2, 4, 2
quæro *And.* 2, 2, 8 | 4, 1, 60 | 4, 2, 19 | 5, 4, 41 *Heaut.* 3, 1, 83 | 4, 1, 9 *Adel.* 4, 2, 2 | 4, 7, 2 *Phor.* 3, 3, 22 | 5, 6, 13
quæsitum *Heaut.* 4, 3, 74 *Phor.* 5, 3, 28
quæsivi *Eun.* 1, 2, 64, 87
quæso *frequentiùs quàm ut sit operæ pretium loca indigitare.*
quæsti *Hec.* 5, 1, 9 | 5, 3, 38
quæstu *Hec* 5, 1, 30
quæstum *And.* 1, 1, 52 *Heaut.* 4, 1, 27 *Adel.* 2, 1, 52
quæstum maximum *Heaut. Prol.* 43
quæstus *Eun.* 2, 2, 22
quale *Heaut.* 2, 4, 4
qualem *Eun* 4, 6, 20
qualis *And.* 3, 2, 23 *Phor.* 5, 9, 43 *Hec.* 5, 1, 40
quamdudum *And.* 5, 2, 9 *Eun.* 4, 4, 30
quamprimum *And* 2, 2, 15 *Eun.* 5, 9, 13 *Adel.* 2, 4, 18 | 3, 5, 6 *Hec.* 3, 1, 44
quamquam *Heaut.* 1, 1, 1
quamvis *Adel.* 2, 4, 15 *Hec.* 4, 1, 25
quandam *And.* 1, 3, 15 *Eun.* 3, 5, 36 | 5, 5, 15 *Heaut.* 3, 3, 36 *Phor.* 1, 2, 31, 45 | 5, 7, 48
quandoquidem *And.* 3, 2, 7 | 3, 5, 2 *Eun.* 2, 3, 8 *Adel.* 4, 5, 6 | 5, 8, 33 *Phor.* 2, 2, 58 *Hec.* 3, 5, 42
quanquam *Eun.* 1, 2, 92 *Heaut.* 1, 2, 1 | 2, 3, 15 *Adel.* 2, 1, 51 *Hec.* 1, 2, 30
quanta *Heaut.* 2, 3, 9 *Phor.* 2, 3, 1 *Hec.* 5, 4, 36
quanta quanta hæc mea paupertas est *Phor.* 5, 7, 10
quantam *Eun.* 5, 4, 3 *Heaut.* 3, 1, 72 *Hec.* 5, 3, 18
quantas *And.* 4, 1, 26 *Eun.* 4, 6, 17 *Heaut.* 5, 2, 17
quanti *Eun.* 1, 1, 30 | 4, 7, 21 | 5, 6, 14 *Heaut.* 1, 1, 103 *Adel.* 2, 2, 4 | 5, 9, 30
quantis *And.* 4, 1, 25 *Phor.* 5, 6, 1
quantivis *And.* 5, 2, 15
quanto *And.* 2, 1, 7 *Eun.* 3, 1, 63 | 3, 3, 1 | 4, 5, 3 *Heaut.* 3, 1, 15, 101 | 4, 1, 32 *Adel.* 3, 2, 23 *Phor.* 1, 1, 12 | 1, 2, 8
quantum *And.* 1, 3, 2 | 3, 2, 4 | 3, 3, 45 | 4, 2, 28 | 4, 5, 17 | 5, 2, 20 *Eun.* 1, 2, 67 | 2, 3, 84 | 4, 1, 1 | 5, 1, 20 | 5, 2, 5 *Heaut. Prol.* 14 | 1, 1, 10 | 3, 3, 31 | 4, 3, 4 | 4, 4, 25 | 4, 6, 6 | 5, 2, 31 | 5, 2, 10 *Adel.* 3, 2, 51 | 4, 5, 67 | 4, 7, 25 | 5, 7, 11 *Phor.* 1, 2, 3 | 1, 5, 17 | 3, 1, 18 | 3, 3, 24 | 4, 3, 38, 52, 69 | 4, 5, 10 | 5, 6, 13 | 5, 7, 31, 94
quantus *Adel.* 3, 3, 40 *bis*
quâpiam *Eun.* 5, 2, 34
quapropter *And.* 1, 1, 136 | 4, 2, 32 *Heaut.* 1, 2, 14 | 2, 3, 116 *Adel.* 4, 3, 17 *Hec.* 3, 1, 31 | 5, 1, 7
quâque *And.* 1, 3, 9
quare *Eun. Prol.* 11, 42 | 2, 3, 75 *Heaut. Prol.* 26 *Adel.* 3, 2, 29 *Phor.* 3, 3, 20 *Hec.* 5, 3, 22
quas *And. Prol* 3, 26 | 1, 1, 6, 20 *Eun.* 1, 1, 32, 38 | 2, 3, 20 | 4, 3, 1 *Heaut* 2, 1, 3 | 4, 4, 2 | 4, 7, 8

7, 8 *Phor. Prol.* 4 | 5, 4, 3 | 5,5,7 *Hec. Prol.* 14
quatietur *Eun.* 2, 3, 66
queam *And* 1, 5, 36 | 3,3,45 *Adel.*4,7,19
queas *And.* 1, 5, 43 *Eun.* 1, 1, 29
queat *And.* 2 3, 26 *Heaut.* 3, 1, 24 | 3, 2, 4 *Hec.* 1, 2, 52
quemnam *Ad.* 5,2,4
quemquam *And.* 1, 5, 11 *Eun.* 1, 2, 36 | 2, 3, 72 | 5, 5, 19 *Adel.* 1, 1, 13 *Phor.* 5, 7, 84
quemvis *Heaut.* 3, 1, 61 *Adel.* 1, 2, 43
quemque *Hec.* 1, 1, 8
quendam *And.*2,2,19 *Eun.* 2, 2, 3 | 5, 6, 12 *Heaut.* 2, 3, 124 | 3, 2, 15
quenquam *Eun.* 1, 2, 121 *Heaut.* 5, 1,39 *Hec.* 3, 2, 7 | 5, 3, 7
queo *Adel* 3, 3, 69 | 4, 7, 20 *Phor.* 5,3, 4 *Hec.* 3, 4, 29 | 4, 4, 51
quærat *Adel.* 5, 3, 3
quid ita *And.* 2, 1,22
quidnam *And.* 1,4,? | 2, 1, 21 | 4, 4, 3 *Eun.* 2, 2, ? *Heaut.* 3, 10 | 3, 3, 38 *Adel.* 1, 2, ? | 3, 2,7, *Hec.* 2, 2, 25
quieti *And.* 4, 2, 34
quidquam *Eun.* 1, 2, 120
quicquid *Eun.*2,2,20 | 3, 1, 8 | 5, 1, 3 | 5, 6, 10, 20 | 5, 9, 40 *Adel.* 1,2, 73 *Phor.* 1, 5, 21 | 5, 5, 5 *Hec.* 3, 5, 13 | 4,4, 47
quieſcant *And. Prol.* 22
quieſcas *And.* 3,4,19
quieſce *Heaut* 4,3,12 *Phor.* 4, 3, 65
quieſci *And.* 4, 2, 8
quieſſet *And.* 4, 2, 8
quietus *Phor.* 4, 5, 1
quimus *And.* 4, 6, 10
quindecim *Heaut.*1,1, 93 *Phor.* 5, 8, 28
quingentos *Adel.* 2,1, 46
quinque *Phor.* 2, 2,63
quippe *Heaut.* 3, 2,27 *Phor.* 2 2, 15
quippiam *And.* 2, 6,7 *Hec.* 3, ?, 14
quiſnam *Eun.* 3, 4, 7 *Heaut.* 5,1.12 | 3, 2,50 | 3,4,23 *Adel.* 5, 3, 2
quiſpiam *Eun.* 5,2,36
quiſquam *And.* 5, 2, 20 *Eun. Prol.* ?, 1, 21 | 2, 3, 8 | 3, 5, 30 | 4, 4, 11 | 5,9, ? *Heaut.* 2, 1, 12 *Adel.* 1, 1,2 | 2, 1, 7 | 4, 2, 15 | 4, 6, 5 | 5, 4, 1 | 5, 8, 9 *Phor.* 1,2, 49 72 | 2, 2, 45 | 5, 1, 37 *Hec.* 1, 1, 10 | 3, 1, 13 | 5, 3, 37 | 5, 4, 21
quiſque *Heaut.* 1, 1, 74 | 2, 4, 3, *Adel. Prol* 21 | 3, 3, 45 *Hec.* 2, 1, 19 | 5, 3, 4
quiſquis *Phor.* 1,1,19
quit *Adel.* 4 4.4 *Hec.* 1, 2, 108
quieta eſt *Hec.* 4, 1, 57
quivis *Adel.* 2, 3, 1
quivit *And.* 4, 1, 30
quoad *Phor.* 1, 2, 98 | 2, 3, 22
quocum *Phor.*1,3,19 | 5, 1, 32
quocunque *Hec.* 5, 4, 19
quodcumque *Heaut.*?, 1, 75
quoddam *Eun.* 5, 2, 6
quolibet *Hec.* 5, 2, 6
quomodo *Eun.* 4, 4, 49 | *Heaut.*4, 6,1 | 5, 3, ? | 5, 4, 17 *Adel.* 4, 1,18 | 4,4, 5 | 5, 5, 2 *Phor.* 1, 4, 3 *Hec.* 3, 1, 45
quoniam *Adel.* 4, 2, 38
quondam *Eun.* 2, 2, 15 | 3,7, 37 *Hec. Per.* 2
quoniam *And.* 2, 1, 6 | 3, 4, 10 *Eun.*2, 2, 6
quoquam *And.*4,5,21 *Adel.* 2,1, 16 *Hec.* 4, 1, 50
quoquo *Eun.* 3, 5, 6 | 5, 9, 53 *Adel.*3,2, 43 *Phor.* 3, 3, 18
quorſum *And.* 1, 1, 100 | 1, 2, 5 | 1,5, 30 *Eun.* 1, 2, 75 | 2, 3, 13 *Adel.*1,2, 20 *Hec.* 1, 2, 118
quotidianum *And.* 2, 2, 24
quorum *And Prol.*20 *Adel. Prol.* 20
quot *And.* 1, 5, 13 | 3, 3, 37 *Heaut.* 5, 1, 43, 59 *Adel.*1.2, 12 | 4, 2,16 *Phor.*2, 1, 13 | 2, 3, 14 | 4. 4, 24 *Hec.* 5, 3,19 bis
quotidianos *Heaut.* 4, ?, 7
quoties *Hec.* 1, 1, 3
quovis *Heaut.* 1, 1, 85 | 3, 3, 28 | 4.?, 9 | 5, 1, 55 *Adel.*5, 3, 43

R.

RAbies *Eun* 2,3 9
rape *And.* 5, 2, 20, 21 *Phor.* 5, 6, 42 | 5, 7, 92
rapere *Adel Prol.* 3
raperem *Adel.*3,2,11
raptione *Adel.* 3. 3,2
rapui *Adel.* 4. 4, 18
rato *Hec* 1, 2, 100
raſtros *Heaut.*1,1,36 | 5, 1, 58
ratio *Eun.* 3, 5, 27 *Heaut.* 4. 2,7 *Adel.* 1, 1,43 *Phor.* 1,5, 69
ratione *Eun.* 1, 1,17, 18 | 2, 3, 29 *Adel.* 4, 5, 36 | 5. 4. 1, *Phor.* 1, 5, 68 | 2, 1, 30
rationem *Heaut* 5,2,6, 11 *Adel* 3, 3, 21 | 5. 3, 26 *Hec.*3,1.26
rationes *Eun.* 5, 2,30 *Adel.* 2, 1, 54 | 5, 3, 50
ratiuncula *Phor.*1,1,2
ratum *Phor.* 5, 7, 58 *Hec.* 4, 1, 30
reipſa *Heaut.* 4, 1, 23 *Adel.* 5, 8, 32 *Hec.* 3, 4, 3
re muliebri *Heaut.* 2, 3, 48
rebar *Hec.* 4, 2, 5
rebus vilioribus multò *Phor.* 5, 3, 8
recens *Adel.* 3, 2, 14
recepiſſe *And.* 1,3.19
recepiſſem *Phor.*5,7,9
recepiſti *And.* 4,1,57
recepit *And.* 5, 4, 25
receptas *Hec.* 5, 1, 13
receptes *Heaut.*5,2,15
recidere ad paucos *Hec. Prol.* 47
recipe *Adel* 3, 2, 26
recipere *Eun.* 5, 2, 59 *Heaut.* 3, 3, 6 *Hec. Per.* 9 | 4, 4, 40 *Phor.* 2, 3, 24
reciperem *Phor.* 5,4,7
recipiat *Phor.* 2,3,22 | 4, 3, 1
recipiatis *Eun.*5,9,55
recipiendum *Eun.*5,9, 42, 43
recipimus *Eun* 5,9,55
recipio *Heaut.* 5,5,12
recipis *Adel.* 5, 3, 13
recipit *Hec. Per.* 12 *Phor.* 5, 6, 59
recipitur *Eun.*1,2,79 | 3, 2, 32
rectà *And.* 2, 1, 11 *Eun.*1, 2, 7 | 4,3, 28 *Adel.* 3, 3, 29 | 4, 2, 35. 43 *Phor.* 1, 2, 62 | 1, 5, 80 | 5,2.6 | 5,6,19 *Hec.* 3, 3, 125
rectâ viâ *And.* 2, 6, 11 | 3, 4, 21
rectiùs *Adel* 4, 1, 5 | 5, 7, 22
recurret *Adel.* 4,1,10
recuſare *Hec.* 3, 1,16
recuſat *And. Per.* 11
rectum *Eun.* 4, 7, 14 *Heaut.* 1, 1,27 | 2, 3, 86 | 3,1,76 *Adel.* 1, 2, 19
reductus *Eun.* 2, 2, 7 *Phor.* 5, 7, 86
reddam *And* 4, 2, 20 | 5, 2, 23 *Eun.* 1, 2, 37, 67 | 2, 2, 46 | 5, 7, 18 *Adel.* 5, 3, 63 | 5. 9, 25 *Phor.* 3, 3,26 *Hec.* 1, 2, 25
reddant *Phor.* 2,2,57
reddas *Hec.* 4, 4, 47
reddat *Eun.* 4, 7, 27 *Adel.* 2, 1, 48,51 | 2, 4, 16
redde *Eun.* 4, 2, 26 *Hec.* 4, 1. 44
reddendum *Heaut.* 4, 5, 44
reddere *Phor.*2,1,22 | 3, 3, 5

red-

redderes *And.* 3, 1, 21
reddes *And.* 2, 3, 15
reddet *Adel.* 5, 9, 24 | 2, 1, 6 | 4, 4, 23
reddetur *And.* 2, 4, 15
reddi *Hec.* 1, 2, 79
reddideras *Heaut.* 2, 3, 89
reddidi *Heaut.* 4, 5, 12
reddidiſti *And.* 2, 1, 33
reddidit *Hec.* 3, 3, 47 | 5, 1, 35
reddit *Phor.* 1, 2, 6
reddo *Heaut.* 4, 4, 10 *Adel.* 4, 1, 18 *Phor.* 5, 6, 16 *Hec.* 5, 3, 21
reddunt *Eun.* 2, 3, 24 *Phor.* 4, 3, 75
redeam *And.* 3, 5, 16 *Eun.* 1, 1, 4 | 2, 1, 12 *Adel.* 2, 1, 32 *Phor.* 4, 3, 43 *Hec.* 1, 2, 60 | 3, 4, 11
redeamus *Eun.* 4, 7, 41
redeas *Adel.* 5, 2, 1
redeat *And.* 1, 2, 19 *Eun.* 3, 2, 50 | 3, 3, 29 *Heaut.* 5, 3, 7 *Phor.* 5, 8, 40 *Hec.* 2, 2, 20 | 2, 3, 7 | 3, 5, 2 | 4, 2, 12 | 4, 4, 8 | 5, 2, 8
redeo *And.* 1, 1, 110 *Eun.* 4, 2, 6 *Heaut.* 4, 3, 41 *Adel.* 4, 2, 10 | 4, 7, 39
redeundi *Hec.* 1, 2, 16 | 3, 1, 3
redeundum *Hec.* 3, 4, 11
redeunt *Eun.* 1, 2, 78 *Phor.* 1, 4, 24
redeuntem *Eun.* 5, 5, 25
redeunti *And.* 2, 2, 23
redi *Heaut.* 2, 3, 78 108 *Adel.* 2, 1, 31, 36 | 4, 2, 40 | 5, 3, 8
redibo *Phor.* 5, 7, 24
redibat *Hec.* 1, 2, 97
rediam *Eun.* 1, 1, 4
rediens *Phor.* 1, 5, 13
rediêris *Adel.* 2, 2, 19
rediêrit *Heaut.* 1, 1, 98 *Adel.* 4, 2, 10 | 4, 6, 6 *Phor.* 1, 5, 18 | 2, 3, 5
rediêro *Adel.* 2, 2, 25 | 3, 3, 24
redierunt *And.* 4, 6, 4
redigam *Heaut.* 5, 1, 73 *Phor.* 5, 7, 77
redigat *Heaut.* 5, 1, 56
redige *Phor.* 2, 2, 36
redigis *Eun.* 4, 4, 23
redii *Adel.* 5, 3, 9
rediit *Eun.* 4, 3, 21 *Heaut.* 1, 1, 61 | 2, 3, 118 *Adel.* 1, 1, 10 *Phor.* 1, 2, 9 | 4, 4, 5 *Hec.* 3, 2, 12
redimas *Eun.* 1, 1, 29
redimat *Heaut.* 3, 3, 49
redire *Hec.* 2, 2, 23 | 3, 1, 5 | 3, 5, 44
redires *Eun.* 3, 3, 27
rediret *Hec.* 2, 2, 26
redis *Hec.* 1, 2, 38
redîſſe *Heaut.* 2, 3, 63 | 3, 1, 3, 24 | 5, 2, 27 *Adel.* 2, 4, 9 *Phor.* 1, 3, 1 | 2, 3, 20 *Hec.* 3, 4, 21
redîſſes *Hec.* 3, 1, 9
redîſſet *Phor.* 1, 2, 69
redîſti *Hec.* 3, 5, 54
redit *And.* 3, 3, 35 *Heaut.* 5, 1, 58 *Phor.* 1, 2, 5 | 2, 1, 3
reditio'ſt *Eun.* 4, 4, 4
redito *Adel.* 3, 4, 60
rediturum *Adel.* 2, 2, 29
reduc *Hec.* 4, 2, 29 | 4, 4, 32, 76
reducam *Hec.* 3, 5, 3 | 4, 3, 11 | 4, 4, 12, 38
reducas *Adel.* 5, 3, 44
reducem *Heaut.* 2, 4, 18 *Hec.* 5, 4, 12
reducenda *Hec.* 3, 3 31, 43
reducere *Hec.* 3, 5, 51 | 4, 3, 9 *Phor.* 1, 2, 36
reductam *Hec.* 4, 4, 43
reducunt *And.* 3, 3, 27
reduxit *And.* 5, 4, 46
refellendo *Hec.* 2, 2, 12
refellas *Phor.* 1, 2, 82
referam *Eun.* 1, 2, 92 | 4, 4, 51 | 5, 3, 2 *Phor.* 5, 1, 1
referet *Hec.* 5, 2, 32
referetur *Eun.* 4, 6, 11
referire *Adel.* 4, 2, 28
refero *Hec.* *Prol.* 29, 38
referre *Heaut.* 3, 1, 58 *Adel.* 1, 1, 48 *Hec.* *Prol.* 7 | 4, 2, 8
referri *Phor.* 2, 1, 23
refert *Eun.* 2, 3, 27 *Adel.* 5, 4, 27 *Phor.* 1, 2, 24 | 4, 5, 11 *Hec.* 4, 3, 12 | 5, 3, 12
referto *Eun.* 3, 1, 54
reflexit *Adel.* 3, 2, 9
refrixerit *Adel.* 2, 2, 26
regem *Heaut.* 1, 1, 65 *Phor.* 1, 2, 20
regere *Eun.* 1, 1, 13
regi *Phor.* 2, 1, 24
reginæ *Eun.* 1, 2, 88
regionibus *Eun.* 5, 9, 32 *Heaut.* 1, 1, 11
regnas *Phor.* 2, 2, 58
regnum *Adel* 2, 1, 22
reicere *Phor.* *Prol.* 19
reiciat *Phor.* 4, 5, 5
rejecit *And.* 1, 1, 109
rejectus *Heaut.* 2, 3, 50
relatum *Phor.* *Prol.* 22
relevabis *Adel.* 4, 3, 11
relevi *Heaut.* 3, 1, 51
relicta *Heaut.* 3, 3, 43 *Phor.* 2, 2, 10
relictæ *Heaut.* 2, 3, 2
relictam *Phor.* 2, 1, 2
relictis *Heaut.* 2, 3, 6
relictis *And.* 2, 5, 1 *Eun.* 1, 2, 86 *Heaut.* 4, 7, 12
relicto *Phor.* *Per.* 2
relictum *Heaut.* 5, 3, 18 *And.* 3, 4, 22
religio *Heaut.* 2, 1, 16
religione *And.* 5, 4, 39
religioſæ *Heaut.* 4, 1, 37
relinquam *Eun.* 1, 2, 61 *Adel.* 3, 4, 52
relinquas *Adel.* 5, 3, 28
relinquatur *Phor.* 3, 3, 14
relinquere *And.* 5, 4, 34
relinqui *Phor.* 1, 2, 24
relinquis *Heaut.* 4, 3, 18
relinquit *Hec.* 1, 2, 69
relinquo *And.* 1, 3, 5 *Heaut.* 1, 1, 88
relinquunt *Phor.* 1, 2, 22 *Hec.* 3, 5, 11
reliqui *Heaut.* 1, 2, 19 | 2, 3, 12
reliquias *Adel.* 3, 3, 91
reliquiſſet *Phor.* 2, 2, 46
reliquit *And.* 4, 5, 5 *Phor.* 1, 2, [illegible] *Heaut.* 3, 3, 42 *Adel.* *Prol.* 10 *Hec.* 2, 5, 13
reliquom *Eun.* 5, 5, 26 *Adel.* 3, 2, 48
reliqua *Eun.* 2, 2, 9 *Hec.* 4, 2, 11
reliquam *Hec.* 3, 5, 40
reliquum *And.* *Prol.* 25 *Phor.* 1, 1, 3 *Hec.* 4, 1, 55
rem impeditam & perditam *And.* 3, 5, 14
remedio *Eun.* 3, 1, 49 *Phor.* 5, 4, 5
remedium *And.* 3, 1, 10 *Heaut.* 3, 2, 28 *Adel.* 3, 1, 7 *Phor.* 1, 4, 8, 23 | 4, 3, 11, 12
reminiſcor *Hec.* 3, 3, 25
remiſerim *Phor.* 5, 7, 36
remiſit *Hec.* 1, 2, 112
remiſſam *Hec.* 4, 4, 43
remittas *And.* 5, 1, 8
remittent *Hec.* 3, 2, 14
remitteres *Hec.* 3, 5, 48
remittet *Hec.* 3, 5, 17
remittis *Heaut.* 1, 1, 18
remoratus *Eun.* 2, 3, 20
remoret *And.* 4, 4, 13
remotum *Hec.* *Prol.* 22
renumeret *Hec.* 3, 5, 52
renuntiabo *And.* 2, 5, 20
renuntiârit *Heaut.* 4, 4, 5
renuntiata *And.* 3, 2, 19
renuntiatum *And.* 3, 2, 21
renuntiavit *Heaut.* 4, 1, 48

renuntiem *Heaut.* 4, 8, 19
renuntiet *Phor.* 4, 3, 72 *Hec.* 3, 5, 58
renuntio *And.* 3, 2, 18 | 3, 4, 15
repente *Heaut. Prol.* 23 *Adel.* 3, 2, 4 | 5, 9, 27 *Hec.* 3, 1, 21 | 3, 3, 8 | 4, 1, 2
repentino *And.* 5, 4, 35
reperi *And.* 4, 1, 57 *Phor.* 1, 5, 5
reperiam *Phor.* 1, 4, 15
reperias *Hec.* 1, 1, 1 | 2, 1, 3
reperient *Phor.* 1, 5, 4
reperies *Hec.* 3, 1, 8 | 5, 4, 3
reperio *Adel* 4, 2, 1
reperire *Phor.* 4, 5, 15 | 5, 1, 12
reperiret *Heaut.* 3, 2, 22
reperiri *Heaut.* 4, 1, 46
reperis *Phor.* 1, 4, 1
reperiſti *Heaut.* 3, 3, 36
reperitur *Heaut. Per.* 11
repertus *Eun. Per.* 11
repperi *Eun.* 1, 2, 88 *Heaut.* 1, 1, 60 | 2, 3, 98 *Adel.* 5, 4, 6 *Phor.* 3, 2, 37 | 5, 6, 50
repperiſſe *Eun.* 1, 2, 124 | 5, 4, 9
repperit *And.* 4, 6, 11 | 5, 6, 5 *Eun.* 2, 3, 6 | 5, 6, 31 *Phor.* 5, 4, 4
repetent *Phor.* 4, 4, 14
repeto *Eun.* 4, 6, 11
repeton' *Adel.* 1, 2, 56
repetor *And.* 1, 5, 15
repoſtere *Adel.* 1, 2, 52
reprehendere *Adel.* 5, 9, 37
reprehendi *Adel.* 4, 4, 14
reprehenſum *Adel. Prol.* 14
repreſſi *Adel.* 5, 3, 9
repreſſit *Adel.* 3, 2, 9
reprimam *Heaut.* 1, 2, 25 *Hec.* 5, 1, 39
reprime *Adel.* 5, 3, 8
repudies *Adel.* 5, 4, 4
repudio *And.* 4, 4, 12
repudium *Phor.* 4, 3, 72 | 5, 7, 35
repugnat *And. Per* 8
reputavit *And.* 2, 6, 11
reputo *Eun.* 2, 3, 41
requieſcere *Eun.* 3, 1, 15
requiram *Adel.* 3, 4, 63
require *Phor.* 2, 1, 79
requirerem *Phor.* 5, 6, 42
res ſecundæ *Heaut.* 2, 2, 1
reſarcietur *Adel.* 1, 2, 41
reſciérit *Hec.* 2, 2, 20
reſcindi *Phor.* 2, 3, 16
reſciſcant *Phor.* 5, 3, 36
reſciſcet *And.* 2, 3, 26 *Heaut.* 4, 2, 3 *Phor.* 4, 1, 19 | 5, 1, 38
reſciſcent *Hec.* 5, 2, 23
reſciſcere *Hec.* 3, 1, 5 | 5, 4, 27
reſciſcerem *Adel.* 4, 5, 57
reſciſceres *And.* 5, 6, 4
reſciſceret *Phor.* 5, 1, 20
reſciſces *Hec.* 2, 1, 11
reſciſcet *Heaut.* 4, 3, 19
reſciſco *Adel.* 4, 2, 7
reſciſcunt *Hec.* 5, 4, 27, 28
reſciſſem *And.* 1, 5, 21
reſcitum *Adel.* 1, 1, 45 *Hec.* 3, 1, 7
reſciverim *And.* 3, 2, 14
reſciverit *Hec.* 4, 1, 4, 52
reſcivi *Heaut.* 1, 1, 47
reſcivit *And.* 2, 2, 3 *Adel.* 5, 3, 5 *Phor.* 5, 7, 59 *Hec.* 1, 2, 115
reſcribi *Phor.* 5, 7, 29
reſipiſco *And.* 4, 2, 15
reſipiſſe *Heaut.* 4, 8, 3
reſiſte *And.* 2, 2, 7
reſiſtis *Phor.* 5, 6, 11
reſpecta *Adel.* 2, 1, 3
reſpice *And.* 2, 5, 6 | 5, 6, 11 *Phor.* 2, 3, 87 | 5, 1, 14
reſpicere *Hec.* 5, 2, 5
reſpicias *Adel* 5, 8, 9
reſpicio *Phor.* 5, 6, 14
reſpicis *Heaut.* 1, 1, 15 | 5, 1, 46
reſpicit *Adel.* 3, 2, 55
reſpiciunt *And.* 4, 1, 18 *Phor.* 5, 3, 34
reſpira *Heaut.* 2, 2, 12
reſponde *Eun.* 4, 7, 22 *Adel.* 2, 1, 26 | 5, 3, 12 *Phor.* 1, 5, 25 | 2, 2, 28
reſpondeam *Eun.* 1, 2, 73 *Adel* 3, 4, 39
reſpondeas *Phor.* 1, 4, 35 | 1, 5, 50 | 2, 2, 32
reſpondeat *And. Prol.* 7 *Eun.* 4, 4, 25 | 4, 7, 40 *Adel* 3, 5, 6
reſpondebo *Hec* 4, 1, 1 | 4, 4, 6
reſpondes *Heaut.* 3, 3, 50 *Phor.* 5, 8, 55
reſpondere *Phor. Prol.* 20
reſpondens *And.* 5, 2, 8 *Eun.* 1, 2, 72 *Adel.* 3, 4, 53 | 4, 5, 7 *Phor.* 4, 4, 3 | 5, 8, 3, 43, 53 *Hec.* 4, 4, 84
reſponſum *And.* 4, 2, 15 *Eun. Prol* 6 *Heaut* 4, 8, 19 *Phor. Prol.* 17
reſtabat *Phor.* 1, 2, 35
reſtant *And.* 1, 2, 24
reſtare *Adel* 3, 3, 92
reſtas *Heaut.* 5, 3, 6
reſtat *And.* 1, 1, 139 | 5, 4, 38, 45 *Heaut.* 5, 5, 22 *Adel.* 2, 1, 36 | 3, 3, 3 | 5, 8, 24 *Phor.* 4, 1, 21 | 5, 5, 3
reſtet *And.* 5, 6, 17 *Hec.* 3, 1, 20 | 4, 2, 11
reſtim *Adel.* 4, 7, 34
reſtinguas *Phor.* 5, 7, 82
reſtinguet *Eun.* 1, 1, 14
reſtiterim *Eun.* 2, 3, 11
reſtitiſſe *And.* 2, 6, 2
reſtitas *Eun.* 4, 4, 1
reſtiti *Eun.* 2, 3, 45
reſtituam *Eun.* 1, 2, 67
reſtituas *And.* 3, 5, 13
reſtitue *And.* 4, 1, 58
reſtituentur *Adel.* 1, 2, 40
reſtituere *Eun* 4, 6, 8
reſtituerem *Heaut.* 5, 1, 83
reſtitueris *And.* 3, 3, 38
reſtitues *Hec.* 3, 1, 11
reſtitui *Phor* 2, 3, 11 *Hec. Prol* 13, 21
reſtituit *Phor. Prol.* 34
reſtituo *Hec.* 5, 3, 20
reſupinat *Phor.* 5, 6, 24
rete *Phor.* 2, 1, 16
retice *Heaut.* 1, 1, 33
reticere *Heaut.* 2, 3, 79
reticuit *Adel.* 3, 3, 52
retineam *Phor.* 5, 2, 22
retineat *Phor.* 5, 6, 25
retinendi *Eun.* 4, 1, 6 *Phor.* 1, 2, 24 *Hec.* 2, 2, 13
retinere *Adel.* 1, 1, 33 *Phor* 1, 3, 23
retines *Heaut.* 2, 3, 135
retinet *Adel. Per.* 3 *Phor.* 1, 4, 11
retraham *Heaut.* 4, 2, 11
retrahere *Phor. Prol.* [illegible]
retro *Heaut.* 5, 1, 29
retulit *Phor.* 4, 3, 41
rettulit *And.* 3, 2, 16
retundam *Heaut.* 5, 1, 73
revenit *Hec Per.* 7
revereatur *Hec.* 4, 4, [illegible]
revereri *Phor.* 1, 5, [illegible]
reverſa eſt *Heaut Per.* [illegible]
revertere *Eun.* 2, 1, 13
revertor *And.* 3, 2, 5 | 4, 4, 21
reverituras *Hec.* 3, 1, 10
reverſi *Phor. Per.* 9
reviſo *And.* 2, 4, 1 *Eun.* 5, 4, 1
reviviſcet *Hec.* 3, 5, 15
revocari *Phor.* 5, 6, [illegible]
revocat *Eun.* 1, 1, 4

evocemus *Adel.* 3, 2, 22 *Phor.* 1, 4, 18
evortantur *Heaut.* 2, 3, 99
evorti *Adel.* 4, 1, 9
evortor *Heaut.* 1, 1, 16, 70
ex *Eun* 3, 1, 7, 11
Rhamnuſium *And.* 5, 4, 27
Rhodio *Eun.* 3, 2, 45
Rhodium *Eun.* 3, 1, 30
Rhodius *Eun.* 3, 1, 33
rideas *Phor.* 2, 1, 27
ridendo *Eun.* 5, 7, 7
rideo *Adel.* 4, 2, 9
rides *Eun* 3, 2, 41 | 5, 7, 6, 16
ridicule *Hec.* 4, 4, 46 *Adel.* 4, 5, 42
ridiculo *Eun.* 5, 7, 3 *Heaut.* 5, 1, 79
ridiculum *And* 3, 1, 16 | 4, 2 29 *Heaut.* 2, 3, 112 *Phor.* 5, 7, 8
ridiculum caput *And.* 2, 2, 34
ridiculus *Eun.* 2, 2, 13
rimarum *Eun.* 1, 2, 25
ringitur *Phor.* 2, 2, 27
riſiſti *Heaut.* 5, 1, 13
riſco *Eun.* 4, 6, 17
riſus *Heaut.* 2, 3, 132
rivalem *Eun.* 5, 9, 42
rivalis *Eun.* 2, 2, 37 | 2, 3, 62
roga *Eun.* 4, 4, 25 *Hec.* 4, 1, 13
rogabit *Adel.* 4, 1, 23
rogabo *Phor.* 4, 5, 15
rogamus *Phor.* 1, 2, 43
rogare *Heaut.* 2, 3, 62 *Hec.* 4, 1, 12
rogas *And* 1, 1, 136 | 5, 4, 6 *Eun.* 2, 3, 34 | 3, 1, 46 | 3, 5, 26 | 4, 3, 11 | 4, 4, 53 | 5, 1, 21 *Heaut.* 2, 3, 5 | 3, 1, 45 | 3, 2, 21 | 4, 5, 32 *Adel.* 1, 2, 2 | 3, 1, 1 | 4, 5, 31 *Phor.* 4, 1, 8 | 4, 4, 23 | 4, 7, 22 *Hec.* 4, 4, 56
rogaſſe *Heaut.* 5, 2, 25
rogat *Eun.* 4, 1, 4 *Adel.* 5, 2, 1 | 5, 5, 1 *Hec.* 3, 3, 30 | 5, 3, 33
rogavit *Phor.* 5, 5, 8
rogem *And* 4, 5, 10 | 5, 2, 9 *Phor.* 5, 4, 9
roges *And.* 4, 1, 13
roget *And.* 1, 5, 24 *Eun.* 3, 3, 5
rogitabam *And.* 1, 1, 57
rogitabit *Adel.* 4, 1, 11
rogitare *Eun.* 2, 2, 35
rogitas *Adel.* 5, 1, 9 *Eun.* 2, 3, 74 | 4, 4, 8 | 4, 7, 23 | 5, 2, 58 | 5, 5, 6 | 5, 7, 7 *Heaut.* 2, 3, 10 | 4, 1, 18 *Adel.* 4, 2, 19 *Phor.* 1, 3, 4 | 1, 5, 27 *Hec.* 4, 1, 11
rogitato *Heaut.* 5, 1, 70
rogitem *Heaut.* 5, 3, 5
rogites *And.* 4, 5, 10 *Eun.* 4, 3, 18
rogito *Adel.* 4, 4 9
rogo *And.* 1, 1, 97 | 2, 2, 22 | 4, 5, 12, 14, 25 *Eun.* 2, 3, 49 *Heaut.* 5, 1, 62 *Phor.* 4, 4, 3 | 5, 6, 24 *Hec.* 1, 2, 31
ruas *Heaut.* 2, 3, 128
ruat *Heaut.* 4, 3, 41
rubicundus *Hec* 5, 4, 26
rudem *Adel.* 3, 2, 21
rutam *Heaut.* 5, 5, 17
rufus *Phor* 1, 2, 1
rumor *And.* 1, 2, 14 *Hec. Prol.* 39
rumores *Heaut. Prol.* 16
rumperet *Hec.* 3, 4, 21
rure *Eun.* 3, 5, 63 | 5, 5, 25 | 5, 6, 1 *Hec.* 1, 2, 115
ruri *Adel.* 1, 2, 15 | 3, 3, 48 | 4, 2, 3 *Phor.* 1, 5, 20 | 2, 2, 16 *Hec.* 2, 1, 18
rurſum *Eun.* 1, 1, 16 | 2, 2, 20 | 4, 2, 6 | 4, 4, 40, 45 *Heaut.* 4, 3, 35 | 4, 5, 8 *Adel.* 1, 2, 55 | 4, 2, 40 *Phor.* 3, 3, 5 | 5, 5, 8 | 4, 7, 29, 57 *Hec.* 3, 1, 11, 35 | 4, 2, 67
rurſus *Adel.* 1, 1, 46
rus *Eun. Per.* 5 | 1, 2, 107 | 2, 1, 10 | 3, 3, 13, 27 | 4, 2, 1 *Adel* 3, 3, 48, 50, 53 | 4, 1, 17 | 4, 2, 21 | 5, 3, 54 *Hec.* 1, 2, 100 | 4, 2, 10, 13 | 4, 3, 4 | 4, 4, 7
ruſtico opere *Heaut.* 1, 1, 90

S.

SAcellum *Adel.* 4, 2, 37
ſacrificandi *Phor.* 4, 4, 21
ſacrilega *Eun.* 5, 1, 13 *Adel.* 3, 2, 6
ſacrilego *Eun.* 5, 3, 2
ſacrilegum *Eun.* 3, 1, 29 | 5, 3, 13
ſacrilegus *Adel.* 2, 4, 1
ſeculum *Adel.* 3, 2, 6
ſæpius *Adel.* 1, 2, 33 *Hec.* 1, 2, 112
ſævam uxorem *Phor* 5, 1, 18
ſævi *And.* 5, 2, 27
ſævidicis *Phor.* 1, 4, 36
ſævitiam *Eun.* 5, 2, 15
ſalem *Eun.* 3, 1, 10
ſalſamenta *Adel.* 3, 1, 27
ſalſum'ſt *Adel.* 3, 3, 72
ſaltabis *Adel.* 4, 7, 34
ſaltem *And.* 1, 5, 23 | 2, 1, 15, 33 | 3, 2, 14 *Eun.* 4, 2, 12 *Heaut.* 2, 3, 138 *Phor.* 1, 5, 3
ſalva *Eun.* 2, 2, 27, 37 *Heaut.* 4, 1, 50 *Adel.* 4, 5, 9
ſalvæ *Eun.* 5, 1, 18 | 5, 6, 8
ſalvam *Hec.* 2, 2, 17 | 4, 4, 21
ſalvan' *Hec.* 3, 2, 18
ſalvas *Phor.* 4, 1, 10
ſalve *And.* 1, 5, 33 *bis* 2, 1, 20 *bis* 4, 6, 7 | 5, 2, 5 *Eun.* 3, 5, 13 | 5, 2, 11 *Heaut.* 3, 1, 18 *Adel.* 3, 4, 15 | 5, 5, 2 *Phor.* 1, 5, 24 *bis* 56, 57 | 4, 3, 4 *Hec.* 1, 2, 7 *bis* 8 | 3, 2, 18 | 3, 5, 5, 0 | 5, 1, 6 | 5, 4, 15
ſalvere *Adel.* 3, 4, 14
ſalvete *And.* 4, 6, 5 *Eun.* 5, 9, 31
ſalus *Eun.* 5, 4, 13 *Adel.* 4, 7, 43 *Hec.* 3, 2, 3
ſalutant *Eun.* 2, 2, 28
ſalutare *Heaut.* 2, 3, 138
ſalutatum *Phor.* 1, 5, 81
ſalute *Eun.* 2, 2, 39
ſalutem *And* 2, 1, 21 | 3, 2, 2 | 4, 1, 48 *Adel.* 3, 2, 2
ſalvom *Adel.* 1, 1, 55 *Phor.* 1, 5, 21, 56 | 3, 1, 10 | 4, 3, 5 *Hec.* 3, 2, 28
ſalvos *And.* 4, 6, 7 | 5, 4, 3, *Heaut.* 1, 1, 98 *Adel.* 3, 3, 58 | 5, 6, 2 *Phor.* 3, 3, 22
ſalvum *Eun.* 5, 6, 6 *Heaut.* 1, 1, 108 *Hec.* 3, 5, 7, 14
ſalvus *And.* 5, 6, 9 *Adel.* 3, 1, 11 *Hec.* 3, 4, 20
Samia *Eun.* 1, 2, 27
ſanctas *Adel.* 5, 7, 1
ſancte *Hec.* 1, 1, 4 | 2, 2, 26
ſanctius *Hec.* 1, 1, 25
ſandalio *Eun.* 5, 8, 4
ſanga *Eun.* 4, 7, 6, 44
ſanguine *Eun.* 4, 7, 9
Sannio *Eun.* 4, 7, 10 *Adel.* 2, 2, 13, 33
ſanumne *Adel.* 4, 7, 30
ſanon' *And.* 5, 4, 9
ſanus *And.* 4, 5, 10 *Eun.* 3, 5, 8, 11 *Heaut.* 4, 3, 29 *Adel.* 3, 2, 38 | 5, 8, 14 *Phor.* 5, 3, 19 *Hec.* 3, 5, 43
ſapere *Eun.* 4, 7, 12, 21 *Heaut.* 2, 3, 83 | 5, 1, 50 *Adel.* 3, 3, 33 | 5, 3, 41, 64 *Hec.* 4, 3, 2
ſapiens *Phor.* 2, 2, 56 | 5, 8, 57
ſapientem *Eun.* 4, 7, 19
ſapienter *And.* 1, 1, 40 *Eun.* 3, 1, 26 *Adel.* 5, 8, 30
ſapienti *Phor.* 3, 3, 8

ſapientia *Adel.* 3, 3, 41, 74 | 5, 1, 7 *Phor.* 1, 5, 17
ſapias *Heaut.* 3, 3, 34
ſapies *Heaut.* 4, 4, 26
ſapit *Adel.* 4, 2, 26
ſapimus *Adel.* 5, 3, 46
ſapis *Eun.* 1, 1, 31 | 4, 4, 54 | 5, 5, 27 *Heaut.* 2, 3, 82, 138 *Adel.* 4, 5, 72
ſapit *Heaut.* 3, 1, 101
ſapiunt *Phor.* 2, 1, 21
ſatagit *Heaut.* 2, 1, 13
ſati' *And.* 4, 2, 22 *Eun.* 4, 4, 36, 37 *Heaut.* 1, 1, 101 | 2, 3, 96 | 4, 4, 17 *Adel.* 3, 3, 49 | 5, 8, 14 *Phor.* 2, 1, 23, 24
ſatias *Eun.* 5, 6, 3 *Hec.* 4, 2, 18
ſatietas *Eun.* 3, 1, 13
ſatietatem *Phor.* 5, 5, 6
ſat commodè *And.* 3, 1, 17
ſatin' *And.* 4, 5, 10 | 4, 6, 9 *Eun.* 2, 1, 2 | 3, 5, 55 | 4, 7, 40 | 5, 2, 12 *Heaut.* 4, 3, 29 | 5, 2, 33 *Adel.* 3, 2, 31 *Phor.* 1, 4, 33, 34 | 1, 5, 26 | 4, 3, 31 | 4, 4, 2 | 5, 3, 19 | 5, 6, 17 | 5, 7, 22 | 5, 8, 58
ſatiſne *Eun.* 3, 5, 11
ſati'ne *Eun.* 5, 6, 8
ſatiùs *And.* 2, 1, 8 *Heaut.* 3, 1, 66 | 5, 2, 16, 33 *Adel.* 1, 1, 4 | 2, 2, 27 *Phor.* 5, 7, 63 *Hec.* 5, 1, 4
ſatis tutus locus *Phor.* 5, 3, 35
ſatrapes *Heaut.* 3, 1, 43
ſatur *Adel.* 5, 1, 5 *Hec.* 5, 2, 2
ſatura *Hec.* 5, 2, 3
ſaxum *Eun.* 5, 9, 55
ſcænicam *Hec. Prol.* 16
ſcænicos *Hec. Prol.* 45
ſcapulas *Phor.* 1, 2, 26
ſcelera *And.* 3, 3, 26 | 4, 5, 47 *Adel.* 2, 2, 21 | 3, 2, 6
ſceleratus *And.* 1, 1, 12
ſceleratum *Adel.* 4, 2, 14
ſceleris *Eun.* 2, 3, 34 *Heaut.* 5, 2, 3
ſceleſta *Eun.* 5, 1, 1, 16
ſceleſtam *Eun.* 1, 1, 26
ſceleſte *And.* 4, 5, 51 *Eun.* 4, 4, 1 *Heaut.* 2, 3, 71
ſceleſtum *Eun.* 4, 4, 42 | 5, 5, 2
ſceleſtus *Heaut.* 5, 2, 17 *Adel.* 2, 1, 5
ſcelu' *Eun.* 4, 3, 3
ſcelus *And.* 3, 5, 1 | 4, 1, 42 | 5, 2, 3 *Eun.* 5, 4, 19 | 5, 7, 17 *Heaut.* 2, 3, 74 | 4, 4, 18 | 5, 1, 14 *Adel.* 3, 2, 16 | 5, 1, 6, 12 *Phor.* 5, 7, 85 | 5, 8, 11
ſciam, ſcio, *&c. cùm poſſim occurrant, nec præter ſenſum vulgarem, omittenda duximus.*
ſcirpo *And.* 5, 4, 39
Scite *Hec.* 1, 2, 3
ſciſcere *Hec.* 5, 4, 27
ſciſcitari *Eun.* 3, 4, 10
ſcortari *Heaut.* 1, 2, 32 *Adel.* 1, 2, 22
ſcortum *Eun.* 3, 1, 34 *Heaut. Per.* 5 *Adel.* 5, 9, 8
ſcreatus *Heaut.* 2, 3, 132
ſcribam *Phor.* 1, 2, 77
ſcribat *Phor. Prol.* 3
ſcribendo *Eun. Prol.* 7
ſcribendum *And. Prol.* 1 *Adel. Prol.* 25
ſcribere *Eun. Prol.* 36 *Adel. Prol.* 16 *Hec. Prol.* 56
ſcriberet *Hec. Prol.* 27
ſcribis *Hec.* 4, 7, 35
ſcribito *Phor.* 4, 3, 63
ſcribundis *And. Prol.* 5
ſcribunt *Heaut. Prol.* 43
ſcripſerit *Heaut. Prol.* 7
ſcripſit *Eun. Prol.* 10 *Phor. Prol.* 6 *Hec. Prol.* 5
ſcripta *And.* 1, 5, 49
ſcriptam *Phor.* 2, 1, 5,
ſcriptura *Hec. Prol.* 13
ſcripturam *Adel. Prol.* 1 *Hec. Prol.* 24
ſcrupulum *Adel.* 2, 2, 20 *Phor.* 5, 7, 61
ſcrupulus *And.* 5, 4, 38 *Phor.* 5, 8, 30
ſeclum *Eun.* 2, 2, 15
ſectari *Phor.* 1, 2, 36
ſecum *And.* 1, 1, 54 | 2, 6, 11 *Eun.* 2, 1, 23 | 3, 5, 33 | 4, 4, 27 | 4, 6, 18 *Heaut.* 2, 3, 5 | 3, 1, 42 | 3, 3, 44 | 4, 1, 11 | 4, 4, 23 | 4, 5, 21 *Adel.* 2, 2, 2 | 4, 5, 19, 20 *Phor.* 1, 5, 12
ſecundæ *Heaut.* 2, 2, 1 *Phor.* 1, 5, 11
ſecundis *And.* 5, 6, 11
ſecundum *Eun.* 5, 9, 60
ſectari *Eun.* 1, 2, 31 *Phor.* 1, 2, 36
ſecter *Phor.* 3, 2, 61
ſecùs *Phor.* 2, 2, 91 *Hec.* 2, 3, 5
ſecutus *Adel.* 1, 1, 18
ſedabit *Hec. Prol.* 32
ſedatum *Adel.* 5, 1, 11
ſedecim *Eun* 2, 3, 23 | 3, 3, 20 | 4, 4, 26
ſedemus *Phor.* 1, 2, 41
ſedeo *Hec.* 5, 3, 4
ſedere *Adel.* 4, 5, 38
ſedet *Eun.* 3, 5, 35
ſeditionem *And.* 5, 1, 11
ſeducit *Hec.* 1, 2, 69
ſedulo *And.* 3, 4, 18 | 3, 5, 8 | 4, 1, 55 *Eun.* 1, 2, 58 | 2, 3, 68 *Heaut.* 1, 1, 74 | 2, 4, 16 | 5, 4, 15 *Adel.* 1, 1, 25 | 1, 2, 64 | 2, 2, 44 | 3, 3, 60, 73 *Phor.* 1, 4, 51 | 2, 2, 81 | 2, 3, 13 | 4, 3, 10 | 5, 8, 12 *Hec.* 1, 1, 6 | 4, 2, 2
ſegnitiæ *And.* 1, 3, 1
ſegreganda *Hec.* 3, 5, 30
ſegregant *Heaut.* 2, 4, 6
ſegregata *Hec.* 5, 2, 23
ſegregatum *Hec.* 5, 1, 26
ſegregavit *Hec.* 5, 2, 29
ſemel *Heaut.* 1, 2, 34 | 2, 4, 12 | 3, 1, 69 *Phor.* 5, 7, 9
ſemotæ *And.* 1, 5, 50
ſempiternam *And.* 5, 6, 3
ſene *And.* 5, 3, 30 *Heaut. Per.* 10 | 2, 3, 14 | 4, 5, 11
ſenem *And.* 5, 3, 29 *Eun.* 2, 3, 6, 63 | 5, 4, 45 *Heaut.* 3, 1, 7 | 3, 2, 2, 24, 34 | 4, 3, 28 *Adel.* 4, 2, 23 *Phor.* 1, 2, 17, 97 | 1, 5, 55 | 2, 1, 2, 7 | 3, 1, 13 | 4, 2, 59 *Hec. Prol.* 10 | 1, 2, 43
ſenecta *Adel.* 5, 8, 31
ſenectus *Heaut.* 3, 2, 10 *Adel.* 5, 3, 47 *Phor.* 4, 1, 9 | 5, 8, 34
ſenectutem *And.* 5, 3, 16 *Phor.* 2, 2, 87
ſenectuti *Hec.* 1, 2, 44
ſenes *Heaut.* 2, 1, 2 | 3, 1, 10 *Adel. Prol.* 23 *Phor.* 4, 4, 1 | 5, 6, 46 | 5, 8, 22
ſenex *And.* 1, 3, 16 | 4, 6, 24 | 5, 2, 14 *Eun.* 4, 4, 21 | 5, 6, 30 | 5, 7, 2 *Heaut. Prol.* 37 | 3, 4, 29 | 4, 2, 3 | 4, 3, 12, 19, 33 | 4, 4, 24 | 5, 2, 47 *Adel.* 3, 4, 11 | 4, 7, 43 | 5, 1, 6 *Phor.* 1, 4, 38 | 1, 5, 38 | 2, 1, 38 | 2, 2, 18 | 3, 3, 13 | 5, 8, 34 *Hec.* 1, 2, 1, 48, 96, 99, 114 | 4, 3, 15
ſenex importunus *Heaut.* 1, 2, 23
ſeni *And.* 1, 3, 4 | 2, 2, 32 *Heaut. Prol.* 1, 43 | 5, 2, 49 *Adel.* 3, 2, 15 | 3, 3, 10 | 5, 7, 8 *Phor.* 1, 2, 26
ſenibus *Heaut.* 3, 1, 10 *Phor.* 5, 5, 4, 9
ſenis *And.* 1, 3, 2 | 2, 2, 36 *Phor.* 1, 2, 13 | 1, 4, 12 | 2, 1, 9 | 5, 6, 25
ſenium *Eun.* 2, 3, 10
ſenſerim *Heaut.* 3, 2, 43

ſenſero *And.* 1, 1, 137 | 1, 2, 25
ſenſerit *And.* 1, 3, 8 *Eun* 1, 1, 20 *Adel.* 3, 3, 8 *Phor.* 1, 4, 28
ſenſi *And.* 1, 2, 2 | 3, 1, 12 *Eun.* 4, 2, 6 *Heaut* 3, 1, 46 *Adel* 4. 4. 14 | 5. 6, 6 *Hec* 3. 3. 6, 9
ſenſiſti *And* 5, 3, 11 *Eun* 1, 2, 84 *Heaut.* 3, 1, 86 *Hec.* 3, 3, 20
ſenſiſtin' *Hec.* 3 1, 26
ſenſitne *And.* 3, 1, 12 *Heaut.* 4. 8, 20
ſenſit *And.* 4, 2, 7 *Eun* 1. 2, 57 *Adel.* *Prol.* 1 | 4, 2, 29 *Hec* 4, 1, 7 | 4, 4, 73
ſenſiſſe *And.* 5, 3, 11 *Hec.* 4, 1, 45
ſenſum *Eun.* 2, 2, 5
ſententia *Eun.* 2, 1, 13 *Heaut.* 1, 1, 114 | 2, 1, 7 | 4, 3, 5 | 4, 5, 17 *Adel.* 1, 1, 40 | 3, 3, 17, 66 | 3, 5, 5 | 5, 9, 2 *Phor.* 1, 5, 26 | 2, 1, 21 | 5, 7, 56 *Hec.* 1, 1, 54 | 3, 1, 32 | 3, 5, 12 | 4, 1, 54 | 4, 4, 15 | 4, 5, 32
ſententiæ *Phor.* 2, 3, 4, 14
ſententiam *And.* 1, 5, 2 *Phor.* 3, 1, 19. 4, 3, 14 | 5, 9, 54
ſentium *Heaut.* 5, 4, 3 *Hec* 4. 4, 36
ſentiant *Heaut.* 3, 1, 91 *Hec.* 3, 3, 37
ſentias *And.* 2, 1, 12 *Phor.* 1, 3. 19
ſentiat *And.* 2, 3, 29 *Heaut.* 3, 1, 59 | 4, 8, 20 | 5, 1, 52
ſentiet *Eun.* 1. 1, 21 *Heaut.* 3, 1, 79 | 4, 5, 4 *Adel.* 1, 2, 59
ſentio *And.* 2, 6, 5 *Eun.* 1, 1, 26 | 3, 1, 48 *Adel.* 3, 3, 77 | 4 2, 7 | 5, 3, 67 *Phor.* 4, 3, 27 *Hec.* 3, 1, 35, 48
ſentit *And* 2, 1, 26
ſeorſum *Adel.* 5, 9, 14
ſeptem *Eun.* 2, 3, 40
ſeptimus *Hec.* 3, 3, 34
ſepulchrum *And.* 1, 1, 101
ſepultus *Phor.* 5, 7, 50
ſequar *And* 1, 1, 144 | 4, 6, 24 *And* 2, 2, 41 | 3, 4, 54 *Phor.* 2, 3, 21
ſequatur *Eun* 3, 5, 6
ſequere *And.* 3, 1 9 *Eun.* 2. 3. 93 | 4, 4, 47 *Heaut.* 4, 1, 51 | 4, 4, 21 | 4, 7, 4 *Adel.* 2, 4, 16 | 4, 2, 18 *Phor.* 5, 1, 39 *Hec.* 5, 4, 39
ſequerere *Eun.* 4, 5, 9
ſequi *And.* 4, 5, 16 *Hec.* 3, 1, 47 | 3, 5, 31
ſequimini *Eun.* 3, 2, 53 | 4, 7, 2, 46 *Phor.* 2, 2, 8 *Hec.* 5, 2, 26
ſequimur *And.* 1, 1, 101
ſequitur *Eun.* 3, 5, 1 *Phor.* 5, 7, 93
ſequor *And.* 2, 5, 3 | 3, 1, 9 *Eun.* 2, 3, 34 | 5, 2, 69 *Adel.* 2, 4, 16 *Hec.* 5, 4, 39
ſeriam *Eun.* 3, 3. 7
ſerias *Heaut.* 3. 1, 51
ſerio *Eun* 3, 1, 3 | 3, 3, 22 *Heaut* 3, 2, 30 *Adel.* 5, 9, 18
ſermo *Hec.* 3, 5, 32 | 5, 4, 19
ſermonem *Eun.* 3, 3, 10 | 4, 1, 8 *Phor.* 5, 6, 30 *Hec.* 4, 3 1
ſermones *Heaut.* 2, 3, 1
ſerò *Heaut.* 2, 3, 103
ſerva *And.* 3, 1, 15 *Heaut.* 4, 8, 4 *Adel.* 2, 1, 18 | 3 4, 41 *Phor.* 1, 4. 35
ſervabo *And.* 1, 5, 64
ſervandi *And.* 3, 3, 9
ſervandum *Eun.* 5, 2, 64 *Heaut.* 4, 1, 42
ſervare *Eun.* 5, 2. 65 *Adel.* 4. 7. 44 *Phor.* 3, 3, 6 *Hec.* 3, 3, 42
ſervato *Eun.* 5, 2, 64
ſervaret *Heaut.* 3, 2, 21
ſervas *Heaut.* 3, 3, 22
ſervat *And.* 1, 3, 7 *Eun.* 4. 7 10
ſervatrix *Hec.* 5, 4, 10
ſervavi *And.* 1, 1, 114
ſervem *And.* 1, 5, [illegible]
ſerves *Heaut.* 5, 2, 17 *Adel.* 5, 3, 59 *Hec.* 5, 2, 19
ſerveſne *Adel.* 2, 2, 34
ſervet *Phor* 5, 3, 24
ſervi *Heaut.* 1, 1, 72 | 5, 1, 13
ſerviet *Heaut.* *Prol* 32
ſerviebas *And.* 1, 1, 11
ſerviebat *Phor.* 1, 2, 33
ſerviens *Heaut* 1, 1. 87 *Hec* 2, 1, 27
ſervire *Heaut.* *Prol.* 50 *Hec* *Prol.* 51
ſervit *Adel.* 4, 1, 18
ſervitio *And.* 4, 1, 52
ſervitus *And.* 1, 1, 9
ſervitutem *Phor.* 4, 3, 48
ſervivit *Eun.* 5, 8, 3
ſervo *And.* 1, 1, 10 *Heaut.* *Prol.* 31
ſervo tutili *And.* 3, 5, 3
ſervolæ *Heaut.* *Per.* 7
ſervolum *Heaut.* 1, 2, 17 | 3, 1, 62 *Adel.* 4, 2, 27
ſervorum *And.* 3. 4, 4 *Adel.* 3, 4, 34
ſervos *Heaut.* *Prol.* 37 | 1, 1, 13, 90 | 3, 2, 4 *Adel.* 5, 6, 5 *Phor.* 5, 4, 84
ſervulorum *Adel.* 1, 1, 2
ſervulos *And.* 1, 1, 56
ſervulum *Heaut.* 3, 2, 19
ſervum *Eun* *Prol.* 36, 39 | 3, 2, 30, 33 | 2, 2, 37 | 5, 2, 24 *Adel.* 5, 5, 5
ſervus *Eun.* 3, 5, 23
ſeu *And.* 1, 5, 60
ſeveritas *And.* 5, 2, 16
ſeverus *Eun.* 2, 1, 21 *Heaut.* 5, 3, 20
ſex *Eun.* 2, 2, 46 | 2, 3, 38 *Adel.* 3, 3, 42
ſexaginta *Heaut.* 1, 1, 10
ſcine *And.* [illegible] 6 *Eun.* 1, 2, 19 | [illegible] 21 | [illegible] 4, 3, [illegible] *Adel.* 1, 2, 4 [illegible]
[illegible] *Eun.* 3, 1, 13
[illegible] *And.* [illegible], 2. 2 *Eun.* 1, [illegible] | 4, [illegible] 29 | 4, 7, [illegible] 3, 5 *Adel.* 5, 3, 56
ſigni *Eun.* 4, 1, 14 *Hec.* 2, 1, 39
ſignum *And.* 2, 2, 28 | 5 3, 7 *Eun.* 4. 7, 11 *Heaut.* 1, 1, 68 | 2, 3, 57
ſilentio *Eun.* *Prol.* 44
ſiletur *Phor.* 5, 2, 13
ſilicernium *Adel.* 4, 2, 48
ſileſcunt *Adel.* 5, 2, 10
ſilentium *Heaut.* *Prol.* 36 *Phor.* *Prol.* 31 *Hec.* *Prol.* 29, 43
Simalio *Eun.* 4, 7, 2, 5
ſimile *Eun.* 2, 3, 43 *Heaut.* 3, 2, 40 *Adel.* 1, 2, 16 *Phor.* 5, 7, 61
ſimili *Phor.* *Prol.* 31
ſimilia *Eun.* 3, 2, 15 *Phor.* 1, 5, 34
ſimilis *Eun.* 2, 3, 20 | 3, 2, 43 *Heaut.* 5, 3, 18 *Adel.* 3, 3, 57 *Phor.* 3, 2, 16 *Hec.* 2, 1, 5
Simo *And.* 1, 1, 14 | 3, 2, 23 | 4, 5, 52 | 5, 1, 1 | 5, 2, 5 | 5, 4, 4, 11
ſimplici *Heaut.* *Prol.* 6
ſimulant *And.* 3, 1, 14 *Hec.* 1, 2, 113
ſimulare *Heaut.* 4, 1, 23 *Adel* 4, 7, 16 *Hec.* 5, 1, 28
ſimulabar *Eun.* 3. 5, 58
ſimulares *Heaut.* 4, 5, 54
ſimulas *And.* 1, 1, 21
ſimulat *And.* *Per.* 6 | 2, 3, 1 *Hec.* 1, 2, 109
ſimulatio *Heaut.* 4, 5, 34
ſimulato *Heaut.* 5, 1, 70
ſimulavi *And.* 3, 4, 9
ſimuletur *Heaut.* 5, 1, 28
ſimulo *Adel.* 3, 2, 53

INDEX

ſimultatem *Phor.* 1, 5, 2
ſimulum *Adel.* 3, 4, 19
ſinam *And.* 1, 5, 36 39 *Heaut.* 2, 1, 39 | 2, 3, 137 *Adel.* 2, 1, 14 *Hec.* 4, 2, 14 | 5, 4, 13
ſinant *Hec.* 4, 1, 50
ſinas *Heaut.* 2, 3, 76 | 3, 1, 61
ſinat *And.* 2, 3, 22 *Eun.* 5, 5, 21
ſince e *Eun.* 1, 2, 97
ſinemus *Eun.* 5, 5, 7
ſinere *Hec. Prol.* 45
ſinerem *And.* 3, 3, 43
ſineres *Adel.* 1, 2, 28 | 3, 3, 42
ſines *Phor.* 3, 2, 32
ſingillatim *Phor.* 5, 8, 43
ſini *Adel.* 1, 2, 17
ſiniſtram *Eun.* 5, 1, 19 *Adel.* 4, 2, 43
ſiniſtrum *Eun.* 4, 7, 5
ſinit *And.* 3, 5, 18 *Heaut.* 4, 1, 53
ſinite *Hec. Prol.* 10 54
ſinito *Adel.* 3, 3, 23
ſino *And.* 5, 3, 24, 30 *Heaut.* 2, 3, 47 | 4, 1, 24 | 5, 1, 74 *Phor.* 1, 5, 64
ſinu *Adel.* 4, 5, 75
ſinum *Heaut.* 3, 3, 2
ſinunt *Heaut.* 2, 4, 8
ſiquidem *And.* 3, 1, 7 *Eun.* 4, 4, 50 | 5, 1, 12 | 5, 7, 18 *Heaut.* 2, 3, 83, 90 *Adel.* 5, 9, 19, 22 *Hec.* 4, 1, 45
ſiquis *And.* 1, 2, 27 | 2, 1, 12 | 3, 3, 9 [illegible]
[illegible]
ſiræ *Adel.* 3, 2, 33
ſitas *And.* 1, 1, 6
ſitis *Heaut. Prol.* 28
ſitum *And.* 1, 5, 42
ſitus *Heaut.* 5, 2, 44
ſive *And.* 1, 2, 19 | 3, 11 | 1, 5, 59
ſiui *And.* 1, 2, 17
ſobrium *Eun.* 4, 4, 36
ſobrinum *Phor.* 2, 2, 37
ſobrinus *And.* 4, 6, 6
ſobrium *Adel.* 1, 2, 15
ſocius *And.* 4, 5, 39 *Eun.* 3, 2, 26 | 4, 5, 2 *Heaut.* 4, 3, 29
ſocer *Heaut.* 1, 1, 72
ſocer *And.* 4, 5, 53 *Hec.* 5, 2, 3
ſocium *Heaut.* 3, 1, 9
ſocordem *Adel.* 4, 5, 61
ſocordiæ *And.* 1, 3, 1
ſocrus *Hec. Per.* 6 | 1, 4 | 2, 3, 4 | 4, 4, 82 | 5, 1, 22
ſodalis *Adel.* 4, 5, 74
ſoles *And.* 1, 1, 58 *Heaut.* 3, 1, 50 | 3, 3, 20 | 4, 4, 16 | 4, 5, 22 *Adel.* 4, 1, 1 | 4, 5, 9 *Phor.* 1, 2, 53 | 5, 1, 15 | 5, 3, 10 [illegible] *Hec.* 3, 2, 23 | [illegible] 4, 1, 27 | 5, 4, 1, 2
ſola *And.* 2, 3, 7 *Eun.* 1, 2, 67 | 3, 1, 49 *Heaut.* 2, 4, 12 | 1, 35 *Adel.* 5, 8, 9 *Phor. Per.* 6 | 5, 1, 35 *Hec.* 2, 1, 16, 22 | 3, 2, 15
ſolæ *Eun.* 1, 2, 58 | 5, 4, 16 | 5, 7, 3 *Adel.* 3, 1, 4 *Phor.* 3, 3, 24
ſolam *And.* 4, 5, 8 *Phor.* 2, 1, 2 | 5, 1, 27 *Hec.* 4, 2, 10
ſolæ terras *Phor.* 5, 7, 86
ſolea *Heaut.* 2, 3, 130
ſoleat *Heaut.* 3, 2, 37
ſolemus *Phor.* 1, 2, 9
ſolent *Heaut.* 5, 2, 40 *Hec.* 2, 2, 8 *Adel.* 5, 7, 2 *Phor.* [illegible]
5, 7, 47 *Hec.* 2, 1, 18
ſolitatem *Eun.* 3, 2, 25
ſoles *Phor.* 5, 3, 1
ſolet *And.* 2, 5, 15 | 3, 4, 4 *Eun.* 5, 5, 15 *Heaut.* 2, 3, 122 | 3, 2, 9 *Adel.* 1, 1, 54
ſoli *And.* 1, 5, 50 *Eun.* 3, 2, 27 | 4, 2, 9 | 4, 7, 23 | 5, 1, 15 *Adel.* 1, 1, 9 *Phor.* 2, 2, 58 | 4, 3, 28 *Hec.* 3, 2, 15 | 3, 3, 50
ſolicitudinem falſam *Heaut.* 1, 2, 3
ſolidum *And.* 4, 1, 23 *Eun.* 2, 3, 26 | 5, 2, 42
ſolitudinem *And.* 1, 5, 56
ſolitudinis *Hec.* 1, 2, 55
ſolitudo *And.* 2, 2, 25 *Adel.* 3, 2, 5 *Hec.* 3, 3, 46
ſolius *Heaut.* 1, 1, 77
ſollicita eſt *And.* 1, 5, 34
ſollicitando *And.* 5, 4, 9
ſollicitarier *And.* 4, 2, 6
ſollicitat *Eun.* 1, 2, 82 *Heaut.* 2, 3, 10
ſollicitatio *And.* 1, 5, 27
ſollicitere *Hec.* 4, 5, 54
ſolliciti *Heaut.* 1, 1, 77
ſollicito *And.* 5, 3, 16
ſollicitor *Adel.* 1, 1, 11
ſollicitos *Heaut.* 3, 1, 52
ſollicitudine *Phor.* 2, 3, 1 | 3, 2, 17
ſollicitudines *And.* 4, 1, 26
ſollicitudini *Phor.* 4, 1, 22
ſollicitudo *And.* 2, 6, 10
ſolo *And.* 1, 5, 42
ſolos *And.* 2, 4, 3
ſolus *Adel.* 2, 1, 10 *Phor.* 3, 2, 15
ſolvi *And.* 5, 4, 53 *Adel.* 4, 4, 18 *Hec.* 2, 1, 33
ſolviſti fidem *And.* 4, 1, 19
ſolum *And. Prol.* 2 | 1, 5, 59 | 5, 5, 8 *Eun.* 1, 2, 102 | 3, 1, 17 *Adel.* 1, 1, 24 | 3, 4, 10 | 5, 3, 47 *Phor.* 2, 2, 3 | 4, 3, 15 *Hec.* 1, 2, 69 | 4, 1, 42
ſolus *And.* 3, 4, 16, 17 | 5, 6, 9 *Eun.* 1, 2, 42, 83 | 3, 5, 31 | 4, 7, 10 *Heaut.* 1, 1, 78 | 5, 1, 32 | 5, 2, 34 *Adel.* 3, 1, 7 | 3, 4, 38 | 4, 2, 8, 9 *Phor.* 2, 2, 58 | 3, 3, 6, 29 | 4, 1, 21 | 5, 6, 15 | 5, 8, 90 *Hec.* 3, 2, 32 | 4, 1, 42
ſomnia *Phor.* 3, 2, 9
ſomnias *Adel.* 4, 7, 6
ſomniat *And.* 5, 6, 7
ſomnies *Eun.* 1, 2, 114
ſomnis *And.* 2, 5, 19
ſomnium *Adel.* 2, 1, 50 | 3, 3, 42 *Adel.* 5, 6, 34
ſomnum *Heaut.* 3, 1, 82
ſomnus *Eun.* 3, 5, 53
Sophrona *Phor.* 5, 1, 13, 15 | 5, 6, 26
Sophronam *Eun.* 4, 7, 37
ſorbillans *Adel.* 4, 2, 52
ſordes *Eun.* 5, 4, 15
ſordidam *Heaut.* 2, 3, 56
ſordidatam *Heaut.* 2, 3, 56
ſorex *Eun.* 5, 7, 23
ſoror *And.* 1, 1, 102 | 4, 6, 14 *Eun.* 1, 2, 66, 77 | 3, 3, 15, 19 *Heaut. Per.* 11
ſorore *Eun.* 4, 1, 7
ſororem *And. Per.* 1 | 1, 1, 97 *Eun. Per.* 1 | 1, 2, 38 | 4, 6, 7, 29 | 4, 7, 36 *Heaut.* 5, 2, 26
ſors *Phor.* 1, 2, 88
ſorte *Adel.* 2, 2, 36
Soſia *And.* 1, 1, 1, 92 *Hec.* 3, 4, 13
Soſtrato *Heaut.* 4, 1, 34, 50 | 5, 3, 4 *Adel.* 3, 2, 11, 31, 45 | 3, 5, 1 | 4, 4, 6 | 4,

6 | 4, 5, 1 | 5, 3, 1 *Hec.* 2, 1, 20, 32 | 2, 2, 2 | 2, 2, 4
Soſtratæ *Hec.* 3, 1, 53
Soſtratam *Adel.* 3, 4, 61 *Hec.* 1, 2, 104 | 3, 1, 43 | 4, 4, 7
ſpario *Heaut.* 5, 5, 18
ſpatio *Heaut.* 5, 2, 2 *Adel.* 5, 4, 6
ſpatium *And.* 1, 2, 11 | 3, 5, 17 *Phor.* 4, 4, 20 *Hec.* 1, 2, 55 | 3, 3, 14 | 4, 4, 62
ſpe *And.* 2, 1, 5 | 5, 4, 36 *Eun.* 5, 9, 1 *Heaut.* 2, 3, 9 | 4, 4, 5 | 5, 2, 44 *Adel.* 2, 2, 19 *Phor.* 4, 2, 13 *Hec.* *Prol.* 17
ſpe ſola *And.* 4, 1, 24
ſpecta *Heaut.* 5, 2, 38
ſpectandæ *And.* *Prol.* 27
ſpectandi *Heaut.* *Prol.* 29
ſpectare *Eun.* 3, 5, 27
ſpectarentur *Hec.* *Prol.* 10
ſpectari *Hec.* *Prol.* 3
ſpectata *And.* 5, 1, 1
ſpectate *And.* 1, 4, 4
ſpectator *Eun.* 3, 5, 18
ſpectatum *And.* 1, 1, 64
ſpectatus *Adel.* 5, 6, 5
ſpectavi *And.* 4, 1, 22
ſpectes *Eun.* 5, 6, 18
ſpecto *Eun.* 3, 5, 53
ſpeculum *Adel.* 3, 3, 61, 74
ſpei *And.* *Prol.* 25 *Eun.* 5, 9, 23 *Heaut.* 4, 1, 45 *Phor.* 3, 1, 10
ſpem *And.* 2, 1, 19 *Heaut.* 4, 1, 23, 51 | 4, 3, 35 *Adel* 2, 2, 11 | 5, 3, 29 *Phor.* 1, 2, 96 | 1, 5, 9, 16, 21 | 5, 8, 59
ſperabam *Adel.* 1, 2, 72
ſperabit *Heaut.* 4, 4, 24
ſperans *Eun.* 1, 2, 53
ſperantis *And.* 1, 2, 10
ſperas *Heaut.* 1, 1, 51
ſperaſſe *Hec.* 1, 2, 72
ſperat *And.* 2, 4, 4 *Eun.* 3, 3, 14 *Adel.* 1, 1, 40
ſperem *And.* 3, 3, 21 *Heaut.* 4, 2, 4 *Phor.* 5, 8, 33 36
ſperes *And.* 2, 3, 21 *Eun.* 1, 2, 115
ſpernere *Heaut.* 2, 3, 122
ſpernor *Eun.* 1, 2, 91
ſpero *And.* 1, 1, 140 | 1, 5, 63 | 2, 1, 14 | 3, 2, 41 | 3, 3, 26 | 3, 5, 12 | 5, 4, 29 *Eun.* 1, 2, 23 | 5, 2, 33 | 5, 3, 11 *Heaut.* 1, 1, 107 | 3, 2, 43 *Adel.* 2, 2, 18 | 3, 1, 2 | 3, 3, 87 *Hec.* 1, 2, 80 | 4, 3, 5 | 4, 4, 102 | 5, 4, 32
ſpes *And.* 2, 1, 4 | 2, 2, 37 *Eun.* 2, 2, 9 | 2, 3, 3 | 5, 9, 24 *Heaut.* 5, 2, 28 *Adel.* 3, 2, 33 | 5, 4, 9 *Phor.* 1, 2, 89 | 2, 1, 5 | 3, 1, 6 | 4, 4, 10 | 5, 4, 7
ſpolies *Hec.* 1, 1, 8
ſponſa *Phor.* 4, 3, 52
ſponſæ *And.* 4, 4, 11 *Heaut.* 5, 1, 20
ſponſam *And.* 2, 1, 24 *Eun.* 5, 9, 6
ſponte *Adel.* 4, 2, 9 *Adel.* 1, 2, [illegible]0
ſpretus *And.* 1, [illegible], 13
ſpreverit *Phor.* 4, 1, 18
ſpreviſſem *Hec.* *Prol.* 24
ſqualidum *Eun.* 2, 2, 5
ſtabas *Eun.* 1, 2, 7
ſtabilius *Adel.* 1, 1, 41
ſtamus *Eun.* 3, 2, 12
ſtans *Hec.* 4, 3, 1
ſtare *And.* 3, 1, 17 *Hec.* 3, 4, 14 | 5, 4, 14
ſtares *Phor.* 1, 5, 39
ſtas *And.* 5, 6, 15 *Eun.* 2, 2, 55
ſtat *Eun.* 2, 1, 18
ſtatariam *Heaut.* *Prol.* 36
ſtatim *Phor.* 5, 3, 7
ſtatuerem *Adel.* 3, 2, 18
ſtatui *Heaut.* *Prol.* 48 *Hec.* *Prol.* 49
ſtatuiſſe *Hec.* 1, 2, 21
ſtatuit *Heaut.* *Prol.* 51
ſtatuo *Eun.* 2, 2, 40
ſtatus *Eun.* 3, 5, 50
Stephanio *Adel.* 3, 3, 27
ſternere *Heaut.* 1, 1, 73
ſterni *Adel.* 2, 4, 21
ſterquilinium *Phor.* 3, 2, 41
ſtertit *Eun.* 5, 9, 49
ſteti *Hec.* *Prol.* 15
ſtetiſſe *And.* 4, 2, 17, 18 *Phor.* *Prol.* 10
ſtetit *Phor.* *Prol.* 9
ſtilo *And* *Prol.* 12
Stilpho *Phor.* 2, 2, 42, 43 | 5, 1, 13
Stilphonem *Phor.* 2, 2, 9. 43
ſtimulant *Heaut.* 2, 1, 11
ſtimulum *Phor.* 1, 2, 28
ſtipes *Heaut.* 5, 1, 4
ſtipulam *Adel.* 5, 3, 62
ſto *Eun.* 3, 5, 46 | 5, 2, 4
ſtomachabar *Eun.* 2, 3, 30
ſtorax *Adel.* 1, 1, 1
ſtolidus *And.* 3, 1, 12 *Heaut.* 3, 2, 31
ſtrato *Eun.* 3, 1, 24
ſtratus *Heaut.* 5, 1, 30
ſtrenuum *Phor.* 3, 1, 12
ſtrepitus *Hec.* *Prol.* 35
ſtruere *Heaut.* 2, 2, 5
ſtudeas *Heaut.* 2, 3, 62
ſtudeat *And.* 5, 3, 10
ſtudeant *Heaut.* *Prol.* 52 *Hec.* 2, 1, 2
ſtudebat *And.* 1, 1, 32
ſtudemus *Phor.* 5, 2, 2
ſtudent *Adel.* 2, 7, 2 | 2, 3, 20
ſtudeo *And.* 5, 1, 3 *Eun.* 4, 6, 7 *Adel.* 4, 7, 27 | 5, 4, 14 *Hec.* 2, 2, 20, 23
ſtudes *Eun.* 5, 5, 8
ſtudet *Eun.* *Prol.* 1 *Adel.* 1, 1, 48
ſtudiis *And.* 1, 1, 37
ſtudio *And.* 5, 1, 6 *Heaut.* 2, 3, 34 *Adel.* 1, 1, 16 | 3, 3, 28 *Phor.* *Prol.* 2, 19 *Hec.* *Prol.* 4, 19, 23
ſtudiorum *Hec.* 4, 2, 19
ſtudioſè *Eun.* 1, 2, 36 *Heaut.* 2, 3, 44 *Hec.* *Prol.* 19
ſtudium *And.* 1, 1, 29 *Heaut.* *Prol.* 23 *Hec.* *Prol.* 53 | 2, 1, 5
ſtuduerit *Eun.* *Prol.* 28
ſtudui *Eun.* 5, 2, 31
ſtuduiſti *Heaut.* 2, 4, 2
ſtuduit *Phor.* *Prol.* 18
ſtulta *Eun.* 5, 1, 21 *Heaut.* 5, 3, 6
ſtultæ *Heaut.* 4, 1, 36
ſtultior *Hec.* 4, 1, 49
ſtultis *Eun.* 2, 2, 23
ſtultè *Heaut.* 2, 3, 82 *Adel.* 4, 7, 6 *Hec.* 3, 2, 8
ſtultiſſimè *Adel.* 2, 2, 11 *Phor.* 5, 2, 7
ſtultitia *Heaut.* 5, 1, 5 *Adel.* 2, 4, 10 *Phor.* 2, 2, 55 | 4, 3, 54 *Hec.* 4, 2, 13
ſtultitiæ *Heaut.* 4, 1, 33 | 5, 2, 8, 14
ſtultitiam *And.* 3, 5, 4 *Adel.* 3, 3, 13
ſtultiorem *Eun.* 5, 7, 8
ſtulto *Eun.* 2, 2, 1 *Heaut.* 3, 3, 24
ſtultum *Eun.* 4, 6, 24 | 5, 7, 20 *Heaut.* 5, 1, 4
ſtupes *Heaut.* 3, 4, 24
ſtupet *Adel.* 2, 1, 4
ſtupidus *Hec.* *Prol.* 4
ſuadere *Adel.* 2, 3, 11 | 4, 1, 37 *Phor.* 1, 3, 5
ſuades *Eun.* 1, 1, 31 *Heaut.* 5, 2, 43 *Phor.* 3, 3, 9
ſuadet *And.* 3, 3, 45 *Eun.* *Per.* 9 *Hec.* 3, 5, 31
ſuæ *And.* 1, 1, 68 *Heaut.* 1, 2, 14 *Hec.* 1, 2, 44 | 3, 4, 32 | 5, 3, 14
ſuam *And.* 1, 1, 73 | 1, 5, 7 | 2, 3, 19 | 4, 5, 35 | 5, 4, 20 *Eun.* *Prol.* 32 | 2, 2. 39 | 5, 9, 2 *Heaut.* 2, 1, 7 | 2, 3, 39, 117 | 5, 1, 40 *Adel.* *Prol.* 1 | 4, 3, 16 | 5, 4, 9 *Phor.*

4, 3, 41 *Hec.* 1,1, 12 | 5, 1, 22
ſuarum *Heaut.* 2, 1, 12
ſus *Eun.* 3, 2, 29 *Heaut* 5,2,45 *Phor.* 5, 5, 8
ſuaſit *Hec.* 4, 4, 38
ſuaſu *And. Per.* 8
ſuaſum *Phor.* 5, 1, 3
ſuave *Heaut.* 3, 1, 23 *Phor.* 1, 5, 75
ſuavis *Phor.* 2, 2, 64
ſuavium *Eun.* 2, 2, 3
ſub *Heaut* 2,2,4 *Adel. Per.* 4 | 5, 8, 26
ſubagitare *Heaut* 3,3, 6
ſubitum *Heaut.* 5, 3, 11 *bis*
ſubducere *And.* 4, 1, 20
ſubducet *Eun.* 4, 1, 14
ſubduxi *Eun.* 4,7,27
ſubjice *Phor.* 2, [illegible], 49
ſubito *Adel.* 5, 9, 28
ſubitò *Eun.* 4, 2, 14 | 5,7,3 *Phor.* 1,4,2, 23 | 3, 3, 1 | 5, 9, 2
ſublati *Hec* 3, 5, 57
ſublimem *And.* 5, 2, 20 *Adel* 3, 7, 1[illegible]
ſubſenſi *Heaut.* 3, 1, 62
ſuboleat *Heaut.* 5, 1, 26
ſubſervias *And.* 4, 4, 14
ſubſiſtat *And.* 5,4,11
ſubſterne *And.* 4, 4,6
ſubtriſtis *And.* 2, 6, 16
ſubtemen *Heaut.* 2,3, 52
ſubveni *Phor.* 2, 1, 6
ſubveniat *Eun.* 5, 5, 27 *Phor Prol* 8
ſubvenite *Adel.* 2,1,2
ſubvortat *Adel.* 5 3, 51
ſuccedit *And.* 4, 1, 55
ſucci *Eun* 2, 3, 25
ſuccenſeam *Phor.* 1,5, 30 | 2, 2, 14
ſuccenſeas *Phor.* 1,5, 33
ſuccenſeat *And.* 2,3,2 *Phor.* 4 5. 8
ſuccenſeo *Heaut* 5,1, 42 | 5, 2, 23
ſuccenſes *Phor.* 1, 5, 29
ſuccenſet *And.* 2,6,17 4, 1,30 *Phor.* 3,3, 13
ſuccenturiatus *Phor.* 1, 4, 53
ſucceſſit *And.* 4,1,46 *Adel.* 2, 4, 23
ſuccurrendum *Adel.* 5, 3, 6
ſudabis *Phor.* 4, 3, 23
ſuffarcinatam *And.* 4, 5, 31
ſufferam *And.* 5,3,17
ſufferre *Heaut.* 3, 1, 41
ſuffero *Heaut.* 2, 4, 20
ſuggeris *Adel* 1, 1, 37
ſumam *And.* 3, 5,17 *Phor.* 4, 3, 70 | 5, 5, 4
ſumamus *Adel.* 2, 4, 23 | 5, 3, 68
ſumat *Heaut* 1,1,29 *Phor.* 2, 1, 29
ſumet *Heaut.* 3, 1, 56
ſume *And.* 4, 4, [illegible]
ſumere *Adel.* 3, [illegible] *Phor.* 5, 5, 6 *Hec. Prol.* 25
ſumeret *Phor.* 1,5,69
ſumito *Adel.* 5, 9, 20
ſummo *And* 1, 1, 74 | 3, 3, 9 *Hec.* 2, 3, 72 3, [illegible] *Heaut.* 4, 5, 48 *Adel.* 3, 4, 47 | 5, 3, 30 *Phor.* 2, 1, 3 | 5, 7, 3
ſumma infamia *Heaut* 2, 3, 18
ſummam *And.* 5, 3,10 *Heaut. Prol* 40
ſummovit *Eun.* 3, 5, 22
ſummum *And.* 1, 1, 12 | 4, 3, 2 *Eun* 2, 2, 40 *Heaut* 4, 5, 43 *Phor.* 2, 1, 73
ſummus *And* 5, 6, 10 *Adel.* 3,2,53 *Phor.* 1, 1, 1
ſummus amicus *Phor.* 5, 8, 60
ſumpſit *Adel. Prol.* 10
ſumptibus *Heaut.* 5,1, 57
ſumptu *Eun.* 5, 4, 7 | 5, 9, 46 *Adel.* 5, 4, 22 *Phor.* 1, 3, 18 | 2, 1, 26 | 4, 3, 61
ſumptum *And.* 2, 6, 19 *Heaut.* 1,1,91 | 1, 2 32 | 4, 4,24 *Adel. Prol.* 37 | 3, 3, 16 | 5,3,21 | 5, 4, 11 | 5, 7, 15
ſumptuoſa *Heaut.* 2,1, 15 *Adel.* 4, 7, 42
ſumptus *Heaut.* 1, 1, 78 | 3,1,44 | 3, 2, 33 | 4,5, 6 *Hec.* 2, 1, 23
Sunio *Eun.* 1, 2, 35 *Heaut.* 4, 3. 15
ſupellectile *Phor.* 4, 3, 61
ſuperat *Eun.* 2, 1, 25
ſuperbè *Phor.* [illegible],22
[illegible] *Adel Prol.* 21
ſuper[illegible] *Eun.* 5, 9, 36 *Hec.* 1, 2, 80
ſupereſt *Heaut.* 4, 5, [illegible] *Eun.* 1, 3, 10
ſuperent *Phor.* 1, 2, 19
[illegible] *Adel.* 2, 3, 4
[illegible] *Phor.* 4, 4. 6
[illegible] *And.* 3, 2,7
[illegible] 5, 4, 7
[illegible] *Eun.* 5,9, 4[illegible] *Heaut.* 5, 1,57
ſupplex *Phor.* 5,6,48
ſupplicabo *And.* 2,1, 11
ſupplicans *Eun.* 4,7, 41
ſupplicaturum *Hec.* 3, 1, 50
ſupplicii *And.* 5, 3, 22 *Adel.* 3. 2, 15 *Phor.* 5, 8, 40
ſupplicium *And.* 3,5, 17 | 5, 3, 17 *Eun.* 1, 1,2 *Heaut.* 1,1, 85
ſup[illegible]ni *Eun. Prol.* 39
ſuppoſuit *Eun.* 5, 3, 3
ſupra *And.* 1, 1, 93 *Eun* 3, 1,37 *Adel.* 2, 3, 11
ſupremè *Adel.* 2, 1, 42
ſurdis *Heaut.* 2,3, 89
ſurdo *Heaut* 2, 1,10
ſurdus *And* 3, 1, 5
ſurgere *Adel* 4, 1,4,
ſurrexi *Eun.* 4, 5, 3
ſurſum *Eun.* 2, 2, 47 *Adel.* 4, 2, 35
ſuſcepiſſe *Hec.* 2, 1, 34
ſuſcepit *Phor.* 5,7,50 | 5, 8, 18
ſuſcepturum *And.* 2, 3, 27
ſuſcepta *Phor.* 5,7,74
ſuſpectam *Hec.* 4,2,1
ſuſpectans *Eun.* 3, 5, 36
ſuſpectas *Hec.* 5, 2,10
ſuſpectum *Hec.* 3, 3, 38 | 5, 1, 32
ſuſpectus *Hec.* 5,3,22
ſuſpende *And.* 1, 5, 21
ſuſpicans *And.* 1, 1, 89 *Hec.* 3, 3, 5
ſuſpicare *Heaut.* 4,1, 44
ſuſpicari *Eun. Prol.* 40 *Adel.* 4, 4,13 *Hec.* 4, 1, 25
ſuſpicarier *Heaut.* 2,3, 27 *Hec.* 5, 3, 29
ſuſpicata *Eun.* 5,1,45
ſuſpicetur *Heaut.* 5,3, 11
ſuſpicio *And* 2,2,22 | 3, 2, 21 *Eun.* 5,3, 8 *Heaut.* 4, 5, 52 *Adel.* 4, 4, 6
ſuſpicione *And.* 2, 1, 17 *Eun.* 3, 1, 45 *Hec.* 4, 2, 23
ſuſpicionem *Heaut.* 5, 2, 41 *Adel.* 4, 3.9
ſuſpiciones *Eun.* 1,1, 15
ſuſpicies *Adel.* 4, 3, 15
ſuſpicor *And.* 1, 5,15 *Eun.* 4 3,17 *Hec.* 2, 1,2 | 5, 4, 34
ſuſtinueris *Phor.* 2,1, 53
ſuſtuli *Hec. Prol.* 17
ſuſtulſti *Heaut.* 4, 1, 15
ſuſurrari *And.* 4, 5, 40
ſycophanta *And.* 5,4, 16
ſycophanta impudens *Heaut. Prol.* 38
ſycophantam *And.* 4, 6, 20
ſymbolam *And.* 1,1, 61
ſymbolis *Eun.* 3,4,2 | 3, 5, 59
ſynapothneſcontes *Adel. Prol.* 6
Syra *Hec.* 1, 2, 8
Syre *Heaut.* 2, 3, 50 69, 78, 102, 106, 107 *ter.* 109 | 3,2, 6, 20, 25,32 | 3, 3, 20, 29, 35, 3[illegible] | 4, 1,2 | 4, 3, 6, 14, 21 | 4,

21 | 4, 5, 9 | 4, 6, 6, 21 | 5, 2, 27, 32, 40 *And.* 2, 2, 40, 42 | 2, 3, 7, 8 | 2, 4, 17 | 3, 3, 59 | 4, 1, 15, 22 | 4, 2, 4 | 4, 6, 1 | 5, 2, 1 | 2, 5, 2, 6 | 5, 7, 18 | 5, 9, 13, 22
Syri *Heaut. Per.* 9 | 4, 4, 1 | 5, 1, 13
Syriſce *Eun.* 4, 7, 2 *Adel.* 5, 1, 1
Syro *Heaut.* 2, 2, 12 | 5, 1, 9 | 5, 2, 46 | 5, 5, 22
Syrum *Heaut.* 1, 2, 17 | 4, 5, 9 *Adel.* 3, 2, 17, 3, 3, 7 | 4, 2, 14 | 5, 9, 3
Syrus *Heaut.* 3, 1, 89 | 4, 4, 6, 21 | 5, 1, 23, 25

T.

TAbeſcit *Adel.* 4, 3, 12
tabulam *Eun.* 3, 5, 36
tace *And.* 2, 6, 24 *Eun.* 3, 2, 36 | 4, 4, 18 | 4, 7, 27 | 5, 1, 18 | 5, 2, 60 *Heaut.* 2, 3, 60 | 3, 3, 19 *Adel.* 2, 2, 1 | 2, 4, 16 | 5, 3, 51 *Phor.* 2, 2, 28 *Hec.* 3, 1, 34, 38
taceam *Phor.* 1, 4, 9 | 5, 7, 95 *Hec.* 3, 1, 15
taceamne *Eun.* 4, 4, 54
tacebit *Eun.* 1, 2, 49 *Phor.* 4, 1, 17
tacent *Eun.* 3, 2, 23
taceo *Eun.* 1, 2, 23
tacere *Eun.* 1, 2, 21 *Heaut.* 5, 3, 8 *Phor.* 1, 2, 9, *Hec.* 4, 4, 51
taceri *Eun.* 1, 2, 26, 28
taces *And.* 2, 3, 25 | 3, 2, 18 *Eun.* 1, 2, 8 | 3, 5, 12 | 4, 4, 28 | 5, 1, 5 *Adel.* 4, 2, 11 *Phor.* 2, 2, 38 | 5, 7, 94 | 5, 8, 15 *Hec.* 4, 1, 12
tacet *Adel.* 4, 5, 4
tacita *Hec.* 1, 2, 32 | 3, 3, 28
tacitum *Adel.* 3, 4, 28 *Phor.* 1, 3, 7
taciturnam *Hec.* 1, 2, 38
taciturnitate *And.* 1, 1, 7
tacitus *Eun.* 3, 5, 23
tædebat *Adel.* 1, 2, 71
tædet *Eun.* 3, 2, 11 *Phor.* 3, 2, 2
talem *And.* 5, 2, 29 *Eun.* 1, 2, 81 *Heaut.* 5, 3, 19 *Adel.* 3, 1, 10 *Hec.* 4, 2, 20
talenta *And.* 5, 4, 49 *Heaut.* 1, 1, 93 | 4, 7, 10 | 5, 1, 67 *Phor.* 5, 3, 8
talenta argenti bina *Phor.* 5, 3, 6
talentum *Heaut.* 3, 1, 66 *Phor.* 2, 2, 46
tali *And.* 1, 1, 71 *Adel.* 3, 1, 10 *Phor.* 5, 8, 39 *Hec.* 5, 1, 31
tametſi *And.* 2, 2, 11 *Eun.* 2, 1, 10 | 2, 3, 23 *Phor.* 2, 2, 81
tamdiu *Adel.* 2, 2, 27 *Phor.* 1, 3, 13 | 4, 1, 6 *Hec.* 1, 2, 9 | 4, 4, 23
tangam *Eun.* 2, 2, 32 | 4, 7, 28, 39
tangas *Eun.* 2, 3, 79 | 4, 7, 27
tange *Phor.* 5, 8, 5
tangere *Heaut.* 4, 6, 15 *Adel.* 4, 5, 52 *Phor.* 4, 4, 9
tangendi *Eun.* 4, 2, 10
tanget *Adel.* 2, 1, 3
tanquam *Adel.* 3, 3, 61, 74 *Phor.* 1, 2, 15
tanta *And.* 4, 1, 2 *Heaut.* 4, 3, 1 | 5, 2, 29 | 5, 3, 8 *Adel.* 3, 1, 10 | 4, 4, 6 | *Phor.* 1, 2, 19 | 1, 4, 2 | 5, 7, 84
tantæ *Heaut.* 4, 3, 32
tantam *And.* 1, 5, 18 *Eun.* 3, 5, 57 *Heaut.* 4, 1, 17 | 4, 3, 32 *Phor.* 5, 6, 45
tantas *Eun.* 5, 9, 17
tanti *Adel.* 2, 1, 49
tantidem *Adel.* 2, 1, 46
tantillum *Adel.* 4, 4, 24
tantiſper *Heaut.* 1, 1, 54, 95 *Adel.* 1, 1, 45 | 3, 3, 24
tanto *Adel.* 4, 5, 35 | 5, 4, 36 *Eun.* 2, 2, 29 | 2, 3, 50 | 3, 5, 61 | 5, 9, 23 *Heaut.* 3, 1, 16 | 3, 2, 38 | 4, 8, 26 *Adel.* 1, 1, 31 | 4, 1, 12 *Phor.* 1, 4, 26 | 2, 1, 14
tantopere *And.* 5, 2, 27 *Heaut.* 4, 5, 38 *Adel.* 2, 3, 1 | 5, 8, 22 *Phor.* 5, 7, 16 *Hec.* 3, 1, 3 | 4, 1, 15
tantos *Heaut.* 1, 1, 79 | 4, 5, 6
tantùm *And.* 5, 2, 29 *Eun.* 3, 5, 50 | 4, 7, 32 | 5, 5, 17 | 5, 6, 20 *Heaut. Prol.* 13 | 1, 1, 23, 31 | 3, 2, 8 | 4, 2, 6 | 4, 3, 40 | 4, 5, 2 | 5, 2, 3 *Adel.* 2, 1, 38 | 4, 4, 2 *Phor.* 4, 4, 2 | 5, 7, 62 *Hec.* 3, 4, 3 | 5, 3, 15
tantùmne *Hec.* 5, 3, 15
tantummodo *Phor.* 1, 2, 59, 92
tantundem *Eun.* 2, 3, 28 *Heaut.* 4, 2, 9 *Phor.* 5, 6, 6 | 5, 7, 36
tardiuſculus *Heaut.* 3, 2, 4
tarnus *Eun.* 5, 9, 49
tecto *Heaut.* 4, 2, 5
tegere *Hec.* 1, 2, 91
tegulas *Eun.* 3, 5, 40
telam *Heaut.* 2, 3, 44, 64
temeraria *And.* 1, 4, 2
temerè *And.* 1, 2, 34 *Eun.* 2, 2, 60 *Phor.* 5, 3, 19 | 5, 9, 9 *Hec.* 5, 1, 12 | 5, 4, 38
temperans *Phor.* 1, 5, 41
temperantis *Heaut.* 3, 3, 19
tempeſtate *Hec.* 3, 4, 9
templa *Eun.* 3, 5, 41
templo *Phor.* 2, 2, 42
tempore *And.* 1, 1, 40 | 3, 2, 52 | 4, 5, 19 | 5, 6, 10 *Heaut.* 4, 3, 43 *And. Prol.* 21 *Phor.* 2, 3, 24 *Hec.* 4, 1, 10 | 4, 4, 5
temporibus *And.* 3, 1, 18
temporis *Phor.* 1, 4, 7
temptatum *v.* tentatum
tempus *And.* 1, 2, 17 | 3, 3, 24 | 3, 5, 18 | 4, 5, 44 *Eun.* 1, 1, 11 | 3, 1, 4 | 3, 4, 3 | 4, 1, 7 *Heaut.* 1, 1, 18, 38, 116 | 1, 2, 12, 37 | 4, 1, 54 | 5, 4, 1, *Adel.* 5, 3, 53 *Phor.* 4, 2, 6 | 5, 4, 9 | 5, 8, 37 *Hec. Prol.* 36, 41 | 3, 1, 7 | 4, 4, 65, 77 | 4, 1, 20 | 5, 4, 2
tempus vacivom *Heaut.* 1, 1, 38
temulenta *And.* 1, 4, 2 *Eun.* 4, 3, 12
tendere *Eun.* 4, 1, 12
tenditur *Phor.* 2, 1, 17
tenebris *Hec.* 4, 1, 57
teneo *And.* 3, 2, 18 *Heaut.* 3, 4, 27 *Phor.* 3, 2, 21
tenes *And.* 2, 2, 12 *Eun.* 5, 1, 16 *Phor.* 1, 4, 37
tenet *Hec.* 3, 3, 44 | 4, 2, 18
tentatum *Phor.* 2, 2, 41
tenui *Phor. Prol.* 5
tenuiter *Phor.* 1, 2, 95
terendo *Eun.* 1, 2, 23
tergo *Heaut.* 4, 4, 6
terra *Adel.* 5, 3, 4
terram *Eun.* 3, 5, 32
terras ſolas *Phor.* 5, 7, 86
territas *And.* 4, 5, 22
teſtem *Hec.* 4, 4, 72
teſtis *Phor.* 4, 5, 2
Thaïde *Eun.* 3, 4, 7 | 5, 5, 14 | 5, 9, 21
Thaïdem *Eun.* 2, 1, 25 | 2, 2, 35, 39 | 2, 3, 60, 67, 72 | 3, 5, 15 | 5, 9, 25, 45
Thaidi *Eun. Per.* 8 | 1, 2, 108 | 2, 2, 44 | 3, 1, 44 | 3, 5, 21 | 4, 1, 2 | 5, 4, 9 | 5, 5,

5, 5, 13 | 4, 7, 2
Thaidis *Eun. Per.* 1, 5 | 2, 2, 35
Thais *Eun.* 1, 2, 11 *bis* 110 | 3, 1, 1 | 3, 2, 2, 9 | 3, 3, 2, 21, 26 | 4, 1, 5 | 4, 5, 7 | 4, 6, 5, 12, 17 | 4, 7, 12, 37 | 5, 2, 9, 34, 43, 48 | 5, 5, 21 | 5, 9, 10
theſauro *Eun. Prol.* 10
theſaurus *Eun. Prol.* 12
Thraſo *Eun. Per.* 12 | 2, 3, 2, 61 | 3, 1, 63 | 3, 2, 22 | 5, 8, 1 | 5, 9, 31, 38, 58
Thraſoni *Eun. Per.* 6
tibicina *Adel.* 5, 7, 7
tibicinas *Adel.* 5, 7, 9
timeas *And.* 2, 2, 9
timent *And.* 4, 1, 9
timeo *And.* 1, 1, 100 | 1, 3, 5 | 1, 5, 32 | 2, 5, 8 *Eun.* 1, 2, 82 | 4, 1, 1 *Heaut.* 5, 1, 32 *Phor.* 1, 4, 11 | 4, 3, 3 | 5, 8, 10 *Hec.* 5, 4, 4
timere *And.* 1, 2, 2
timeret *Eun.* 5, 7, 3
times *Heaut.* 5, 1, 37 *Adel.* 3, 1, 3 *Phor.* 5, 8, 9
timet *And.* 1, 5, 35 *Heaut.* 3, 1, 25 *Adel.* 2, 2, 20
timida *Eun.* 4, 2, 14 *Hec.* 5, 1, 8
timidum *Adel.* 3, 2, 7 *Phor.* 1, 4, 28 | 1, 5, 54
timidus *Hec.* 3, 3, 5
timore *And.* 2, 1, 3, *Adel.* 4, 4, 3
timui *Heaut.* 1, 3, 68 | 3, 2, 20 | 4, 1, 51
timuit *Phor.* 1, 5, 64
tolerabas *Adel.* 5, 3, 23
tolerabilis homo *Heaut.* 1, 2, 31
tolerabimus *Phor.* 3, 3, 23
tolerate *Heaut.* 3, 2, 23 *Hec.* 1, 2, 72
toliam *Hec* 4, 1, 56
tollendo *Heaut.* 4, 1, 52
tollere *And.* 1, 3, 14 | 4, 5, 20
tollet *Hec.* 4, 4, 82
tolli *And.* 3, 1, 6 *Heaut.* 4, 1, 14 *Hec.* 4, 1, 61
tollis *And.* 4, 5, 37
tonitru *Eun.* 3, 5, 41
tonſtrina *Phor.* 1, 2, 39
tot *And.* 1, 5, 25 *Eun.* 5, 9, 3, 17 *Heaut.* 1, 1, 78 | 4, 1, 21, *Adel.* 3, 2, 4 | 4, 4, 18 *Phor.* 2, 3, 14 *Hec.* 3, 1, 23 | 4, 1, 40 | 4, 4, 80 | 5, 2, 35
toto *And.* 2, 2, 5 *Adel.* 4, 1, 11
tota *Eun.* 1, 2, 115 | 2, 2, 114 | 5, 9, 10
totos *Eun.* 2, 2, 46
totiens *Adel.* 1, 2, 48
totam *Adel.* 3, 2, 13 *Hec.* 2, 1, 24
totum *Heaut.* 2, 3, 65 *Adel.* 2, 2, 33 *Hec.* 5, 2, 17
totius *Eun.* 1, 2, 3 *Heaut.* 5, 4, 20 *Phor.* 5, 8, 5
tractabat *Heaut.* 2, 3, 125
tractant *Phor. Prol.* 17
tractarem *Heaut.* 1, 1, 49 | 3, 2, 46
tractaret *Heaut.* 1, 1, 101
tractavit *Eun.* 5, 4, 2
tradas *Eun.* 2, 3, 27
tradere *Eun.* 5, 2, 31 *Phor.* 1, 5, 7
tradi *Eun. Per.* 4
tradidi *Phor.* 5, 5, 1
tradis *Eun.* 2, 3, 86
tradita 'ſt *Heaut.* 3, 2, 5
traditus *Eun.* 3, 5, 27
traducatur *Heaut.* 4, 3, 44
traduce *Heaut.* 4, 4, 22 *Adel.* 5, 7, 12, 19
traducenda *Heaut.* 4, 4, 18
trodunt *Phor.* 1, 5, 37
trahunt *And.* 1, 5, 26
tranquilla *Phor* 3, 1, 15
tranquilliſſima *And.* 3, 5, 14
tranſacta *Adel.* 2, 4, 22 *And.* 1, 5, 14
tranſcurre *Eun.* 4, 6, 26
tranſcurſo *Hec.* 3, 4, 17
tranſeas *Eun.* 3, 3, 31
tranſegi *Phor.* 5, 3, 16
tranſeundum *Heaut.* 4, 4, 17
transferebat *Adel. Per.* 6
transfer *Adel.* 5, 7, 11
transferet *And.* 2, 3, 5
transferetur *Adel.* 4, 7, 13
transferri *And.* 5, 4, 50
transfert *Hec. Per.* 7
tranſi *Phor.* 5, 7, 28
tranſigetur *And.* 5, 6, 17
tranſire *Hec.* 2, 2, 31
tranſito *Phor.* 4, 3, 7
tranſlata ſuſpicio *Heaut.* 4, 5, 53
tranſmovet *Eun.* 3, 1, 10
tranſtuliſſe *And. Prol.* 14 *Eun. Prol* 32
tranſtulit *Adel* 2, 3, 10 *Hec.* 1, 2, 49
treis *Heaut.* 1, 1, 66
tremo *Eun.* 1, 2, 4
tremulus *Eun.* 2, 3, 42
trepidari *Hec.* 3, 1, 35
trepidas *Adel.* 3, 2, 25 | 5, 5, 8
tres *And.* 1, 1, 60 *Eun.* 3, 2, 18
tria *Adel.* 5, 5, 3 *Phor.* 4, 3, 33
tribulis *And.* 3, 3, 86
tridui *And* 2, 6, 9
triduo *Adel.* 4, 1, 4
triduum *Eun.* 2, 1, 12, 18 *Phor.* 3, 2, 4, 23 | 3, 3, 3
triennium *And.* 1, 1, 42
triginta *Phor. Per.* 10 | 3, 3, 24 | 5, 7, 4 | 5, 8, 49 *Hec.* 3, 4, 7
triſtem *And.* 2, 3, 29. *Eun.* 2, 2, 36 *Adel.* 1, 1, 54
triſti *Adel. Per.* 4
triſtis *And.* 1, 1, 81 | 2, 2, 29 | 5, 2, 16 *Eun.* 2, 2, 42 | 3, 5, 48 | 4, 1, 8 *Heaut.* 4, 1, 7 *Adel.* 1, 2, 3 | 5, 1, 6 | 5, 4, 12 *Hec.* 3, 2, 20 *Phor.* 1, 2, 7
triſtitiæ *And.* 1, 4, 8
triſtitiam *Adel.* 2, 4, 3
triumphat *Eun.* 3, 1, 4
triumpho *Heaut.* 4, 2, 5 *Phor.* 3, 3, 10
truculentus *Adel.* 5, 4, 12
trudit *And.* 4, 5, 40
tulero *Phor.* 4, 4, 13
tulerit *Eun.* 1, 2, 2
tuli *Phor.* 3, 2, 35 *Hec.* 1, 2, 12 | 4, 4, 63
tuliſſe *Hec* 2, 1, 53
tulit *And.* 1, 2, 7, 17 | 2, 6, 12 *Phor.* 1, 2, 53 | 4, 1, 53 | 4, 2, 18
tumulti *And.* 2, 2, 28 *Hec.* 3, 2, 21
tumultuantur *Hec. Prol.* 11
tumultuari *Hec.* 3, 2, 1
tumultum *Phor. Prol.* 32
turba *And.* 1, 4, 8 *Eun.* 4, 4, 56 | 4, 6, 27 | 5, 5, 10 *Heaut.* 1, 2, 16 *Adel.* 4, 4, 5
turbæ *And* 2, 3, 6 | 4, 5, 6 *Eun.* 4, 7, 30 *Heaut.* 2, 3, 13 *Adel.* 5, 2, 10
turbam *Eun.* 4, 1, 2 | 4, 6, 6 *Adel.* 5, 7, 14
turbat *Eun.* 4, 3, 11 *Heaut.* 5, 2, 17 *Adel.* 5, 7, 9
turbatum *Eun.* 4, 3, 6
turbent *Hec.* 4, 4, 12
turbis *Phor.* 5, 4, 5
turpe *Phor.* 2, 2, 68 | 2, 3, 16 | 5, 7, 20
turpis *Phor.* 1, 2, 57
turpiter *Eun.* 2, 1, 24 *Hec.* 4, 4, 2
turator *Phor.* 5, 3, 6
tute *And.* 3, 2, 20 | 3, 3, 47 | 4, 1, 56 | 4, 4, 6 | 4, 5, 13 *Eun.* 1, 1, 19 | 2, 3, 75 | 3, 1, 36, 62 | 5, 2, 54 *Heaut.* 1, 1, 14 | 1, 2, 25 *Adel.* 3, 1, 3 | 4, 3, 8 | 4, 5, 55 *Phor.* 1, 5, 50 | 2, 1, 4 | 5, 7, 21 *Hec.* 3, 1, 37

tute-

tutelam Hec. Prol. 32
tutemet Heaut. 2, 3, 133
tutiſſimum Adel. 4, 2, 13
tutò Eun. 3, 5, 20 Heaut. 4, 3, 11, 17, 30 | 5, 2, 20 Adel. 2, 4, 3 Phor. 5, 1, 7
tutor Hec. 5, 1, 9
tutorem And. 1, 5, 61
tuum Heaut. 2, 3, 86
tutus Phor. 5, 3, 35

V.

VAcuam And. 4, 2, 23
vacuom Heaut. 1, 1, 38
vado And. 5, 2, 4
væ And. 2, 3, 2 | 4, 5, 4 Eun. 4, 4, 42 Heaut. 2, 3, 9 | 5, 1, 44 Adel. 3, 2, 29
vagientis Hec. 4, 1, 2
vah And. 3, 4, 0 | 4, 2, 5 Eun. 4, 5, 3, Heaut. 2, 3, 12 | 3, 3, 27 | 4, 5, 28 | 4, 8, 16 | 5, 1, 28 Adel. 1, 1, 13 | 3, 2, 17, 29 | 3, 3, 51, 80, 91 | 4, 1, 16 | 4, 2, 39 | 4, 4, 4
vale And. 2, 2, 37 Eun. 1, 2, 110 Heaut. 1, 1, 111 Phor. 3, 2, 48 | 5, 6, 43 Hec. 1, 2, 122 bis
valeant And. 4, 2, 13
valeas Adel. 4, 4, 12
valeat And. 5, 3, 18 Eun. 5, 2, 42
valebit Heaut. Prol. 26
valemus And. 2, 1, 9
valeo Heaut. 2, 3, 3
valere Heaut. 3, 1, 79
vales Heaut. 3, 4, 26
valet Heaut. 3, 1, 21 Phor. 1, 5, 26 | 5, 7, 94
valete Eun. 5, 9, 64 Heaut. 5, 5, 23 Phor. 5, 8, 66
validum Hec. 3, 5, 7
vanitatis Phor. 3, 2, 41
vanum Eun. 1, 2, 24
vapulabis Phor. 5, 6, 10
vapulabit Eun. 4, 6, 4
vapulando Adel. 2, 2, 5
vapulet Adel. 2, 1, 5
vatis Eun. 4, 4, 16
vas Heaut. 1, 1, 89
ubicumque Hec. 1, 2, 55 | 4, 5, 2
[illegible] Eun. 2, 2, 22
ubinam Phor. 5, 4, 8
ubivis And. 1, 2, 32 Hec. 3, 1, 4
vecordia And. 4, 1, 2
vecti Eun. 4, 7, 4
vectu'ſt Hec. 3, 4, 19
vehemens And. 1, 1, 123 Heaut. 3, 1, 31 Adel. Prol. 17
vehementer Eun. 5, 9, 39 Hec. 3, 5, 38
veheres Adel. 2, 2, 18
velle And. 1, 2, 27 | 2, 3, 20 | 3, 3, 46 | 3, 5, 6 Eun. 1, 2, 61, 87 | 3, 3, 28 | 3, 5, 9 Heaut. 2, 3, 83 | 4, 3, 25, 38 | 4, 5, 13 Adel. 1, 2, 71 | 3, 3, 10 | 5, 7, 21 Phor. 3, 1, 17 | 5, 5, 6 | 5, 7, 16 Hec. 1, 2, 44 | 4, 1, 43
vellem And. 2, 1, 28 Eun. 2, 3, 4 | 3, 5, 49 Heaut. 5, 2, 25 Adel. 4, 1, 16 Phor. 1, 5, 27 | 5, 3, 9 Hec. 3, 5, 14, 37
vellent And. 4, 1, 44 Phor. 1, 2, 9
vellet Hec. 4, 4, 33
velim And. 1, 1, 23 | 3, 3, 4 Eun. 1, 2, 3, 111 | 5, 7, 10 | 5, 6, 9 | 5, 9, 39 Adel. 1, 1, 3 | 4, 5, 47 Phor. Prol. 24 | 2, 2, 8 | 2, 3, 9 | 5, 6, 15 bis Hec. 3, 5, 21 | 5, 2, 19
velint Hec. 4, 4, 12
velis And. 1, 1, 7, 18 | 2, 1, 6 | 3, 3, 5 Eun. 4, 7, 43 Heaut. 4, 1, 9 | 4, 3, 3 | 5, 3, 14 Adel. 3, 3, 18 Phor. 1, 3, 22 | 4, 4, 8, 9 | 5, 7, 32
velit And. 2, 3, 20 Eun. Prol. 45 | 2, 3, 47 Heaut. 4, 1, 6 | Phor. 1, 2, 65 | 1, 3, 1 Hec. 4, 1, 43 | 4. 2, 14 | 5, 1, 2
venandum And. 1, 1, 30
vendere Adel. 2, 1, 38 | 4, 7, 27 Hec. Prol. 7
vendidi Heaut. 1, 1, 92
vendidiſſe Adel. 2, 1, 50
vendidit Phor. 3, 2, 25 ter 26
vendit Eun. 1, 2, 54
vendundam Adel. 2, 1, 40
venefica Eun. 5, 1, 9
venefico Eun. 4, 3, 5
veneram Adel. 3, 3, 82 | 4, 5, 43
venerat Eun. 3, 1, 61 | 4, 3, 24 Hec. 5, 3, 4
venêre Heaut. 5, 1, 13
veneris Adel. 4, 2, 35, 43
venerit Heaut. 5, 2, 46 | 4, 5, 16 Adel. 5, 6, 7
veni And. 4, 5, 19 | 4, 6, 23 Eun. 3, 3, 6 | 4, 2, 7 Heaut. Prol. 3 | 2, 2, 8 | 3, 3, 23 Hec. 2, 2, 9
venia Phor. 2, 2, 31
veniam And. 2, 2, 30 bis | 5, 3, 30 Eun. 3, 3, 24 Heaut. 2, 3, 33 | 4, 4, 3, 6 | 5, 5, 8 Adel. 5, 8, 14 Phor. 1, 2, 69 | 5, 8, 47 Hec. 5, 2, 29
venias And. 4, 2, 4, 29 Adel. 2, 2, 31 | 4, 2, 44 Phor. 5, 7, 80
veniat Eun. 2, 2, 35 | 4, 6, 1 Heaut. 1, 1, 118 | 3, 2, 45 Adel. 3, 1, 7 Phor. 1, 3, 9 Hec. 5, 3, 11
veniemus Phor. 1, 2, 79
veniebat Phor. 4, 3, 47
venient Adel. Prol. 23
venientes And. 1, 1, 57
venies Eun. 1, 1, 8
veniet Heaut. 3, 2, 42 | 4, 4, 3 Adel. 3, 2, 41 Hec. 3, 1, 55 | 3, 4, 28
venimus And. 1, 1, 101 Phor. 1, 2, 53
venio Adel. 2, 2, 34, 36 Phor. 4, 2, 2 | 5, 7, 13 Hec. Prol. 9
venire And. 3, 4, 14 Eun. 5, 3, 1 Heaut. 5, 3, 3 Phor. 2, 1, 27 | 3, 1, 18 | 4, 3, 5
venirem Eun. 3, 3, 22
veniret And. 5, 4, 14 Heaut. 2, 3, 64 | 4, 1, 27 Adel. 4, 5, 40
veniſſe Eun. 3, 5, 41 Phor. 4, 1, 9 Hec. 3, 1, 34 | 3, 2, 18 | 3, 3, 12 | 3, 5, 2
veniſſent Heaut. 2, 2, 2
veniſtin' Eun. 4, 4, 25
ventrem Phor. 5, 7, 95
ventulum Eun. 3, 5, 47
ventum Heaut. 2, 3, 34 Phor. 1, 2, 85 | 1, 5, 53
venturam Heaut. 4, 4, 4, 13 Phor. 5, 1, 12
venturum Eun. 1, 2, 125
Venus Eun. 4, 5, 6
venuſtatem Hec. 5, 4, 18
venuſtatis Hec. 5, 4, 8
venuſtè Eun. 2, 2, 4
venuſto And. 1, 1, 93
vera And. 1, 1, 131 | 3, 1, 7 | 3, 2, 44 | 5, 4, 20 | 5, 6, 9 Eun. 1, 2, 23, 26 | 5, 1, 1 Heaut. 2, 3, 55, 97 | 4, 3, 33 | 5, 2, 30 | 5, 9, 30 Phor. 1, 5, 48 Hec. 1, 2, 36 | 5, 1, 10
veram Hec. 4, 1, 25
verba And. 1, 2, 93 | 1, 3, 6 | 3, 2, 25 | 3, 3, 4 Eun. 1, 1, 22 | 1, 2, 78 | 3, 5, 20 | 4, 5, 1 | 4, 6, 3, 4 | 5, 1, 17 | 5, 5, [illegible] Heaut. 2, 3, 115 | 3, 3, 4 | 4, 4, 13 | 5, 1, 19, 45 Adel. 4, 4, 12 | 5, 1, 7 Phor. 1, 2, 11 | 3, 2, 32 | 4, 3, 34
verba inveniſ Heaut. 2, 3, 131

verba

verba morbo fiunt *Phor.* 5, 8, 6
verbenas *And.* 4, 4, 5
verberando *Adel.* 2, 2, 5
verberare *And.* 4, 2, 23
verberavit *Adel.* 2, 1, 44
verberibus *And.* 1, 2, 28
verbero *Phor.* 4, 4, 3 | 5, 6, 10
verbis *And.* 1, 1, 72, 138 | 4, 4, 15 | 5, 1, 5 *Eun.* 2, 1, 8 | 3, 1, 10 | 4, 2, 4 *Heaut.* 2, 3, 23 *Adel.* 2, 1, 10 *Phor.* 1, 2, 25, 10 | 2, 1, 29 | 4, 3, 27 | 5, 1, 13 *Hec.* 3, 4, 2
verbo *And.* 1, 1, 18 *Eun.* 1, 2, 98 *Adel.* *Prol.* 11 *Phor.* 1, 4, 20, 35
verborum *Eun.* *Prol.* 24 | 2, 3, 89 | 4, 5, 1
verbum *And.* 1, 2, 7 | 1, 5, 9, 21 65 | 2, 1, 8 | 2, 5, 15 | 4, 5, 13 | 5, 2, 19 | 5, 3, 14 *Eun.* 1, 2, 95 | 4, 5, 6 *Heaut.* 5, 4, 8 *Adel.* *Prol.* 11 | 1, 2, 55 | 5, 3, 17 | 5, 8, 29 *Phor.* 1, 4, 38 | 1, 5, 5 *Hec.* 3, 1, 32
veræ *And.* 1, 1, 20 *Adel.* 1, 1, 76
veram *Eun.* 5, 4, 3
vere *And.* 5, 3, 14 *Eun.* 1, 2, 9, *Heaut.* 1, 1, 10 *Adel.* 1, 2, 45 *Hec.* 3, 5, 2[illegible], 2, 30
verear *Phor.* 5, 1, 11
vereare *Heaut.* 1, 2, 1 | 5, 1, 66
vereatur *Phor.* 5, 2, 18
verebamini *Phor.* 5, 7, 8
verebar *And.* 1, 2, 5
verentur *And.* 4, 1, 4
vereo *Hec.* 4, 1, 60
vereor *And.* 1, 1, 46 | 1, 4, 7 | 1, 5, 41 | 2, 1, 23 | 4, [illegible], 22 *Eun.* 1, 2, 1 | 4, 3, 2 *Heaut.* 1, 2, 23 | 2, 2, 2 *Adel.* 2, 5, 5 | 4, 5, 50 *Phor.* 2, 1, 11 | [illegible], 6 | 4, 1, 19 | [illegible] *Hec.* 1, 2, 26 [illegible], 3, 52
vereri *Heaut.* 1, 1, 33 *Phor.* 1, 2, 11
vereri *Eun.* 1, 2, 62 *Adel.* [illegible], 3, 42
verecundus *Phor.* 5, 8, 34
veris *Phor.* 2, 1, 16
veris nuptiis *And.* 3, 1, 20
verisimile *And.* 1, 3, 20 *Heaut.* 4, 5, 54 | 5, 2, 37 *Hec.* 3, 3, 30
verisimilia *Adel.* 4, 4, 18
verissime *Phor.* 5, 2, 7
veritas *And.* 1, 1, 41 *Adel.* *Per* 11
veritum *Phor.* 2, 1, 1
[illegible]
verum [illegible] *And.* 2, [illegible]
verum [illegible] *And.* 2, 5, 13
verus *And.* 2, 1, 12
vesperi *And.* 4, 5, 9 *Heaut.* 1, 1, 15
vesperum *Hec.* 3, 4, 28
veste *Eun.* [illegible] *Heaut.* 2, 1, 45
veste lugubri *Heaut.* 2, 3, [illegible]
vestem *Eun.* 2, 3, [illegible]
[illegible]
vestimentis *Heaut.* 5, 1, 30
vestimentum *Heaut.* 1, 1, 19
vestitam *Heaut.* [illegible]
vestitu *Adel.* 1, [illegible]
vestitum *Eun.* [illegible]
vestra *Heaut.* [illegible] *Phor.* 5, 6, 2 | [illegible] 56 *Hec.* *Prol.* 31, 47
vestræ *Phor.* 5, 8, 60
vestram *Eun.* 3, 1, 28 *Phor.* 2, 2, 48 *Hec.* *Prol.* 53 | 2, 2, 21
vestri *And.* 4, [illegible], 26 *Phor.* 5, 7, 35
vestro *Heaut.* 3, 1, 64 *Hec.* 2, 1, 2 [illegible]
vestrorum *Hec.* 2, 1, 19
vestros *Hec.* 2, 1, 28
vestrum *Eun.* [illegible], 36, 54 *Heaut.* *Prol.* 1, 12, 25 | 4, 3, 23 *Phor.* 1, 2, 98 | 5, 7, 41 *Hec.* [illegible], 1, 18
vetas *Phor.* 1, 2, 70
veterator *And.* [illegible], 6, [illegible] *Heaut.* [illegible], 1, 16
veterum *Eun.* *Prol.* 2[illegible]
veteres *Eun.* *Prol.* 43
veteris *And.* *Prol.* 7
[illegible] *Eun.* 4, 4, 21
[illegible] *Phor.* 5, 6, [illegible]
[illegible] *Heaut.* 2, 3, 127
[illegible] *Phor.* 4, 4, 28
[illegible]
vi [illegible]
[illegible]
vi [illegible] *Heaut.* 1, 1, 19
[illegible] *And.* 3, 4, [illegible] 1
[illegible] *And.* [illegible]
[illegible] *Eun.* 4, 2, 1
[illegible] *Heaut.* 4, 5, 1
[illegible] *And.* 5, 3, 21
vicina *And.* 1, 1, 78
vicinam *Hec.* 4, 4, 98 *Eun.* 2, 3, [illegible]
vicini *Heaut.* 3, 1, 2, 93 *Hec.* 1, 2, 49
vicinæ *And.* 1, 1, 43 *Phor.* 1, 2, 45
vicinitas *Heaut.* 1, 2, 4
vicinum *Heaut.* 1, 1, 117 | 1, 2, 5 | 3, 2, 16
vicissim *Eun.* 4, 7, 45 *Heaut.* [illegible] | 4, 3, 10 *Phor.* 5, 5, 7
vicissitudo *Eun.* 2, 2, 45
victima *Eun.* 5, 8, 44
vicit *Eun.* 4, [illegible] *Adel.* 4, 2, 28 *Phor.* 1, 5, 45
victa *Hec.* 4, 2, 23
victo *Heaut.* 3, 1, 29
victum *And.* 1, 1, 48 *Eun.* 1, 1, 1[illegible] | 2, 2, 30 *Phor.* 4, 3, 25
victorum *Adel.* 3, 2, 34
victus *Eun.* 1, 2, [illegible] *Heaut.* 1, 1, 62 | 2, 2, 15 *Hec.* 1, 2, 9 | 2, 2, 2
vincibilem *Phor.* 1, 4, 19
vide *And.* [illegible] | [illegible] 4, 4, 15 | 5, 1, 6 *Eun.* 2, 1, 38 | [illegible] | 5, 5, 22 *Heaut.* [illegible] 10[illegible] 3, 3, 33 | 4, [illegible] *Adel.* [illegible] | 2, 2, 21, 37 | 3, 2, 44 | 4, 2, 11, 20 *Phor.* 1, 2, 61 | [illegible], 1, 32 | 2, 2, 11 | 3, [illegible], 20 | 4, 4, [illegible] | 5, 5, 2 | 5, 7, 93 *Hec.* 2, 1, 26 | [illegible], 6 | 3, [illegible], 34 | 4, 4, 92 | 5, 4, 1
videam *And.* 2, 1, 31 | 4, 6, 23 *Eun.* 4, 4, 9 | 5, 8, 4 *Heaut.* 1, 2, 36 | 3, 1, 4 *Adel.* 5, 9, 15
videamur *Hec.* 2, 3, 2
videant *Heaut.* 3, 1, 58 *Phor.* [illegible], 5, 11
videar *And.* 3, 2, 36 | 5, 2, 15 *Heaut.* 3, 3, 10 | 4,

16 | 4, 1, 6 | 5, 3, 20 Phor. 2, 2, 21
videar And. 3, 2, 14
videat And. 4, 6, 24 Eun. 5, 2, 68 Heaut. 2, 2, 6
videatur And. 2, 3, 3 Eun. 4, 7, 15
videbit Eun. 4, 5, 2
videbat Heaut. 5, 1, 34
videbimus Heaut. 3, 2, 46
videbis Eun. 2, 3, 75 Heaut. 4, 5, 6 Adel. 4, 1, 20 | 4, 5, 35
videbitur Heaut. 4, 5, 53
videbo Eun. 5, 7, 8
videlicet Heaut. 2, 3, 22 | 3, 2, 3 Adel. 3, 4, 4
videmur And. 4, 5, 18 Phor 1, 5, 54
viden' And. 3, 5, 10 Eun. 1, 1, 28 | 2, 2, 10, 34 | 4, 6, 16 | 4, 7, 13 Heaut. 2, 3, 11 | 4, 3, 11
videne? Eun. 4, 2, 11 Hec. 1, 2, 17 | 3, 3, 12
videndum Heaut. 4, 3, 16 Hec. 5, 1, 3
vident Heaut. 4, 1, 20
vidente Heaut. 5, 1, 40
videntur And 2, 2, 29 Adel. 4, 5, 26 Phor. 5, 3, 9 Hec. 2, 1, 6
video And. 1, 4, 7 | 2, 1, 13 26, 38 | 2, 2, 21 27 | 2, 5, 4, 5 | 3, 2, 2 | 3, 3, 48 | 3, 4, 26 | 4, 5, 11 | 4, 6, 5, 6 | 5, 4, 3 | 5, 5, 7 Eun. 2, 2, 5, 36, 40, 58 | 3, 2, 11 | 3, 3 3 | 3, 5, 9, 55 | 4, 7, 18 | 5, 1, 20 | 5, 2, 9 | 5, 3, 4, 10 | 5, 5, 25 | 5, 7, 5 Heaut. 1, 1, 26, 73 | 2, 3, 3, 15, 96 | 3, 1, 9, 57 | 4, 1, 46 | 4, 2, 3 | 4, 8, 28 | 5, 5, 3, 9 Adel 1, 1, 54 | 2, 2, 44 | 2, 4, 2 | 3, 2, 7 | 3, 3, 7, 85, 92 | 4, 7, 31 | 5, 3, 40, 46 | 5, 7, 60 Phor. 1, 4, 38 | 1, 5, 23 | 4, 3, 2 | 5, 1, 9 | 5, 3, 12, 14 | 5, 7, 25, 26 Hec. 2, 2, 4, 8 | 3, 2, 17 | 3, 4, 14, 36 | 4, 1, 8 | 4, 2, 21 | 4, 3, 16 | 4, 4, 70 | 5, 2, 3 | 5, 3, 9, 28 | 5, 4, 14
videon' Eun. 4, 4, 57 Heaut. 3, 4, 25 Phor. 1, 1, 6 | 1, 3, 25 Hec. 1, 2, 6
videor And 3, 2, 13 | 4, 2, 19 Adel. 3, 3, 31
videram Eun. 5, 7, 6 Hec. 5, 4, 23
videre And. 2, 5, 18 | 4, 2, 5 Eun. 3, 5, 13, 49 | 4, 4, 20 | 4, 5, 5 | 5, 2, 61 | 5, 4, 15 Heaut. 1, 1, 7 | 3, 1, 81, 88 | 4, 5, 11 Adel. 3, 3, 31, 34 | 5, 3, 64 Phor. Prol. 7 | 1, 3, 21 Hec. 1, 2, 108 | 3, 2, 20 | 4, 4, 29
viderem Eun. 3, 5, 26 | 5, 4, 23
viderent Eun. 5, 2, 3
videri Hec. 1, 2, 66
viderim Phor. 2, 2, 20
videris Eun. 3, 5, 19
viderit And. 4, 5, 34 Adel. 3, 3, 83
videro Adel. 4, 1, 22 | 5, 3, 59 Hec. 4, 4, 78
vides And. 1, 5, 17 | 2, 1, 24 | 2, 2, 36 | 4, 3, 23 Eun. 2, 2, 41 | 3, 2, 10 | 4, 4, 8 | 5, 2, 20 Heaut. 3, 2 44 | 3, 4, 25 | 5, 3, 10 Phor. 4, 5, 16 | 5, 7, 65 Hec. 3, 3, 22 | 4, 4, 58
videt And. 1, 5, 7 | 3, 2, 34 Eun. 1, 2, 52 | 2, 2, 29 Adel. 1, 2, 14 Phor. 4, 1, 3 Hec. 1, 2, 51, 83
videte Hec. 4, 4, 42
videtis And. 5, 9, 36 Phor. 2, 3, 6
videtur And. 2, 1, 17 | 2, 6, 21 | 5, 2, 15 | Eun. 2, 2, 42 | 4, 4, 17 | 4, 7, 16 | 5, 1, 23 | 5, 2, 18 | 5, 4, 12 Heaut. 3, 3, 21, 38 | 4, 1, 3 Adel. 3, 2, 58 | 5, 8, 22 Phor 2, 3, 8, 10, 15 | 5, 8, 44, 51 Hec. 2, 2, 30 | 4, 4, 24, 85
vidi And. 2, 5, 17 | 4, 5, 29, 30 | 5, 1, 19 | 5, 2, 3 Eun. 2, 3, 56, 82 | 4, 1, 1 | 5, 2, 5 | 5, 5, 16 | 5, 7, 8 Heaut. 4, 2, 22 | 3, 1, 82 | 5, 1, 44 | 5, 2, 9 Adel. 2, 2, 3 | 3, 2, 31 | 3, 3, 13 | 4, 1, 11 | 5, 4, 13 | 5, 7, 24 Phor. 1, 2, 45 | 4, 2, 1 | 5, 2, 32
vidin' Heaut. 3, 3, 2
vidiſſe And. 2, 2, 22 Eun. 2, 3, 38, 66 Heaut 4, 5, 24 Adel. 4 6, 5 Phor. 1, 4, 22 Hec. 4, 1, 35
vidiſſem Phor. 1, 4, 12
vidiſti Eun. 2, 3, 30 | 4, 4, 45 Adel. 3, 3, 46
vidiſtin' Eun. 2, 3, 58
vidit And. Per. 9 Eun. 4, 4, 11, 12 | 5, 5, 18 | 5, 7, 14
viduam Phor. 5, 7, 20
viduæ Heaut. 5, 1, 80
vietus Eun. 4, 4, 21
vigilabis Eun. 2, 1, 15
vigilans And. 5, 6, 8
vigilantiam Adel. 3, 3, 44
vigiles Eun. 2, 2, 47
vigilanti Eun. 1, 2, 103 | 5, 6, 14 Adel 2, 1, 30 | 2, 2, 15 | 4, 7, 24 | 5, 7, 17
vilioribus Phor. 5, 3, 8
vili Phor. 3, 3, 25
vilitas Phor. 5, 8, 24
vilius Adel. 5, 9, 24
villa Adel. 4, 2, 2
villam Eun. 4, 2, 5, 13 Heaut. 4, 4, 9 Adel. 4, 1 1
villi Adel. 5, 2, 11
vim Eun. 4, 1, 2, | 4, 6, 30 | 4, 7, 8, 33 | 5, 4, 4 Heaut. 4, 3, 32 Adel. 3, 2, 10 Phor. 5, 5, 24 Hec. Per. 3
vin' Heaut. 4, 1, 11 Adel. 5, 7, 8 | 5, 9. 12 Phor. 5, 3, 27, 28 | 5, 8, 63 Hec. 4, 4, 105
vineam Phor. 1, 2, 82
vinces Phor. 5, 6, 9
vinci Adel. 3, 4, 36
vincimur Phor. 1, 2, 85
vincor Heaut. 4, 1, 31 Phor. 3, 2, 16
vincto Eun. 2, 3, 21
vinctum And. 5, 2, 24
vinctus And. 5, 4, 52
vinctu'ſt And. 5, 4, 53
vini Heaut. 3, 1, 49 Hec. 5, 3, 25
vino Heaut. 3, 3, 7 Phor. 1, 5, 73
violentus Phor. 5, 8, 28
vinum Eun. 4, 5, 1 Adel. 3, 4, 24
violenter Phor. 5, 1, 4
violentiſſimus Eun. 5, 5, 12
vir And. 5, 2, 5 | 5, 4, 12 Eun. 1, 1, 21 | 1, 2, 74 | 2, 3, 14 | 3, 5, 30 | 4, 3, 17 | 4, 7, 15 | 5, 2, 11 Heaut. 4, 1, 9 | 5, 3, 3, 12 | 5, 5, 4 Adel. 3, 4, 30 | 4, 2, 17, 18 | 4, 5, 7 | 4, 7, 5 | 5, 9, 26 Phor. 4, 3, 33 | 5, 3, 7 | 5, 7, 48 | 5, 8, 2, 3 Hec. 2, 1, 38 | 1, 3, 3 | 4, 1, 9
virgine Eun. 4. 4, 53 | 5, 2, 29 Adel. 3, 2, 97 Hec. 1, 2, 63
virginem And. 2, 5, 17 Eun. Per. 10 | 1, 2, 52 | 2, 1, 23 | 2, 3, 48, 51 | 3, 2, 52 | 3, 5, 29, 53 | 4, 3, 3, 12, 24 | 4, 4, 39 | 4, 6, 23 | 4, 7, 3, 22 | 5, 2, 18 | 5, 5, 29 Heaut. 5, 5, 17 Adel. 3, 4, 20 | 4, 5, 20, 39, 52 | 4, 7, 7, 10 | 5, 6, 1 Phor. 1, 2, 15, 70 | 5, 1, 26 Hec. 1, 2, 6
virgini Eun. 5, 3, 7 Hec. Per. 2 | 1, 2, 76 | 3, 3, 23 | 4, 1, 59

INDEX

virginis *Eun.* 1,2,122 | 4, 1, 3 | 5, 2, 22 *Adel.* 3, 4, 25, 32 | 4. 3. 7 *Phor.* 1, 2, 78 | 4, 1, 4
virgo *Eun.* 2, 3, 1, 21, 29 | 3, 5, 35, 44 | 4, 3, 17 | 5, 1, 4, 13 | 5, 2, 62 *Adel.* 3, 4, 28, 33 | 4, 5, 16 *bis* | 4, 7, 10, 13 *Phor. Per.* 6 | 1, 2, 52, 54 *Hec.* 1, 2, 70
virginum *Eun.* 2, 3, 21
viri *Adel.* 3, 4, 18 *Phor.* 1, 2, 89 | 5, 3, 4 *Hec.* 1, 2, 91 | 4, 4, 41
virili *Phor.* 5, 7, 64
viris *Hec.* 2, 1, 5 | 2, 3, 1
viro *Eun.* 4, 7, 29 *Adel.* 2, 5, 23 *Heaut.* 2, 4, 12 *Phor.* 5, 3, 7 | 5, 9, 64 *Hec.* 3, 5, 41 | 4, 1, 1 | 5, 2, 23
virtus *Heaut.* 1. 2 4 *Adel.* 2. 3, 2 *Phor. Prol.* 33
virtute *Adel.* 3, 3, 88
virtutem *Eun.* 4. 7, 8 *Heaut.* 1, 2, 32
virtute *Eun.* 5, 9, 60 *Adel.* 4, 1, 20
virum *And.* 1, 5, 61 *Eun.* 5, 3, 9 *Heaut.* 4, 1, 6 *Adel.* 4 2, 25 *Phor.* 2. 3. 20 | 5, 3, 12 *Hec.* 2, 2, 25
virum fortem *And.* 2, 6, 14
virum male habet *And.* 2, 6, 5
vis *passim*
viſe *Eun.* 3, 2, 1 *Heaut.* 3, 2, 1 *Phor.* 2, 1, 1 | 5, 7, 32 *Hec.* 3, 1, 38 | 5, 4, 24
viſam *Eun.* 3, 4, 7 | 5, 9 12 *Heaut.* 1, 1, 118 *Phor. Per.* 7 *Hec.* 3, 2, 4, 6
viſas *Hec.* 3, 2, 7
vile *Eun.* 4, 3, 21 *Phor.* 2, 3, 5
viſendi *Hec.* 3, 2, 7
viſentem *Hec.* 2, 1, 40
viſere *Hec.* 1, 2, 114
viſe *Eun.* 5, 2, 55
viſo *And.* 3, 3, 3 *Adel.* 4, 2, 10
viſum *And.* 1, 4, 23 *Eun.* 2, 7, 15 *Phor.* 3, 2, 53 | 4, 3, 14 *Hec.* 1, 2, 50 | 3, 4, 3
viſurum *Hec.* 3, 3, 6
viſus *And.* 2, 6 16 | 3, 5, 10 *Eun.* 4, 4, 15 *Hec.* 4, 1, 2 | 4, 4, 10
vita *And.* 1, 1, 24 | 2, 2, 10 *Eun.* 3, 5, 4 *Heaut.* 2, 3, 24 | 5, 2, 19 | 5, 3 3 *Adel.* 3, 2, 11 | 5, 8, 21 | 5 9. 30, 32 *Phor.* 1, 3. 12 | 1, 4, 25 | 2, 1, 16, 20 | 5, 1, 7 *Hec.* 3, 3, 45
vitæ *And.* 1, 1, 68, 115 *Heaut.* 1, 1, 3
vitæ cu... *Heaut.* 2, 3, 42
vitam *And.* 1, 1, 47 | 1, 2, 18 | 1, 5, 38 | 5, 5, 3 *Heaut.* 2, 4, 5 | 3, 1, 70 | 4, 3, 15 *Adel.* 1, 1, 17 | 3, 2, 33 | 3, 3, 56 | 4, 7, 40 | 5, 4, 1 | 5, 6 15 *Phor.* 2, 2, 2 *Hec.* 2 1, 19 | 3, 1, 2 | 3 5, 40 | 4, 4 69
vitas *Adel.* 3, 3, 62 *Hec.* 3, 1, 17
vitia *Eun.* 1, 1, 14
vitiare *Eun.* 5, 2, 19
vitiaſti *Adel.* 4. 2, 52
vitiat *And.* Per. 2 *Eun. Per.* 18
vitiatæ *Hec. Per.* 11
vitiatam *Eun. Per.* 10 | 4, 4 36 *Adel. Per.* 12
vitiaverat *Adel. Per.* 7
vitiavit *Eun.* 4, 3, 12 | 5, 5, 11 *Adel.* 3 4, 21
vitii *Heaut.* 5, 3, 18 *Hec.* 1, 2, 79 | 2, 2, 28
vitio *Heaut. Prol.* 30
vitio *Adel. Prol.* 5 | 3, 3, 63
vitium *Adel.* 3, 1, 9 | 3, 2, 10 | 5, 3, 47 | 5, 8, 30 *Hec. Per.* 2 *Prol.* 2 | 1, 2, 32 | 3, 3, 22 | 4, 1, 27
vituperandus *Phor.* 3, 1, 1
vituperant *Adel. Prol.* 15
viva *Hec.* 1, 1, 5 | 1, 2, 21
vivam *Phor.* 3, 1 19
vivas *Adel.* 4, 7, 47 *Hec.* 4. 4. 72
vivat *And.* 3, 5, 18 *Eun.* 1, 6, 19 *Heaut.* 4, 1, 23 | 5, 1. 78 *Adel.* 3, 4, 31 | 5, 4. 20 *Phor.* 5, 2, 5 | 5, 8, 41 *Hec.* 5, 4, 21
vivendi *And.* 1, 1, 25
vivendum *And.* 1, 1, 15
vivere *And.* 1, 1, 126 | 4. 5, 3 *Eun.* 4. 4. 50 *Heaut.* 1, 2, 29 | 3 1, 73 | 5, 2, 18, 28 *Adel.* 3. 3, 92 | 4 5, 51
viveres *Heaut.* 2, 4, 1
vivi *Eun.* 5, 9, 41
vivis *Eun.* 3, 1, 20 | 3, 3, 20 | 5, 9, 1 *Heaut.* 3, 1, 21 | 4, 1, 47 *Phor.* 5, 1, 22
vivitur *Heaut.* 1, 1, 1, 2
vivo *And.* 5, 2, 25 *Eun.* 5, 6, 20 *Heaut.* 5, 1 45, 77 *Adel.* 2, 3, 8
vivo patre *Heaut.* 1, 1, 51
vivum *Heaut.* 5, 5, 7 *Hec.* 3, 5, 14
vivunt *Phor.* 5, 1, 22 | 5, 6, 14
vivus *Eun.* 1, 1, 28
vix *And.* 2, 6, 20 | 3, 1, 12 | 3, 4, 13 | 5, 4, 35 *Eun.* 1, 1, 23 | 3, 2, 19 | 3, 5, 11 | 5, 2, 26 *Heaut.* 2, 3, 13 | 3, 3, 2, | 3, 4, 20 | 5, 1, 35 *Adel.* 1, 2, 65 | 3, 2, 12 | 5, 1, 11 *Phor.* 1, 1, 9 | 1, 4, 4 | 4, 2, 4 *Hec. Prol.* 15 | 3, 1, 17, 18 | 4, 3, 9 | 5, 2, 2
vixi *Phor.* 4, 2, 4
vixit *Adel.* 5, 5, 11 *Hec.* 3, 5, 10, 11 *bis*
ulciſcar *Eun.* 5, 4, 20 *Adel.* 3, 2, 15 *Phor.* 5, 7, 96
ulciſci *And.* 3, 5, 18 *Eun.* 4, 6, 28 *Phor.* 5, 7, 70 *Hec.* 1, 1, 15
ulcus *Phor.* 4, 4, 9
ulla *And.* 5, 6, 7 *Heaut.* 2, 4, 15, 97 *Adel.* 4, 6, 4 *Hec.* 3, 5, 20
ullæ *Hec.* 1, 2, 105
ullam *And.* 1, 5, 22 *Eun.* 4, 7, 37 *Adel.* 1, 2, 6 | 3, 2, 50 *Hec.* 1, 2, 52 | 2, 1, 3 | 4, 4, 40
ullo *Hec.* 2, 2, 24 | 3, 1, 23 | 4 4, 102
ullum *And.* 1, 5, 22 | 3, 3, 41 *Eun.* 1, 1, 12 *Hec.* 3, 1. 46 | 3, 3, 1, 14
ullus *Hec.* 2, 1, 7
ulterior *Phor.* 4, 2, 10
ultima *Phor.* 1, 4, 38
ultimis *Heaut.* 5, 8, 29
ultro *And.* 1, 1, 73 *Eun.* 1, 1, 2, 8, 24, 25 | 2, 2, 19 | 4, 7, 43 | 5, 2, 21 *Adel.* 2, 3, 26 | 4, 3, 4. 5 *Phor.* 2, 2, 13 | 5, 2, 4
una *And.* 1, 1, 36, 54, 80, 81 | 5, 2, 10 | 5, 4, 1, 22 *Eun.* 1, 1, 5, 21, 22, 23 | 2, 3, 3, 33, 79 | 3, 1, 32 | 3, 2, 42 | 3, 3, 16 | 3, 5, 26, 46, 60 | 4, 4, 34 | 5 9, 8 *Heaut.* 1, 1, 16 | 2, 2, 12 | 2, 3, 11, 52, 53, 93 | 3. 1, 52 | 3 3. 22 | 4. 1, 38 | 4, 3, 46 | 5, 1, 34 *Adel. Prol.* 16 | 3, 3, 2 | 3, 4, 48, 49 | 4, 4, 7 | 4, 7, 35 | 5, 3, 57, 65 | 5, 9, 15 *Phor.* 3, 3, 23 | 5, 3, 26 | 5, 5, 3 | 5, 7, 90 *Hec.* 1, 2, 56, 63 | 2, 1, 10, 39 | 2, 2, 31 | 3, 1, 42 | 3 4, 19 | 3, 5, 12 | 4, 2, 25 | 4, 4, 10
unam *And.* 1, 1, 91 *Eun.* 5, 2, 13 *Adel.* 2, 3, 5 | 4. 7, 11 | 5, 8, 3 *Phor.* 3, 1, 19 | 3, 5, 29 | 5, 1, 27 | 5, 4, 52 | 5, 8, 18

unci-

unciatim *Phor.* 1, 1, 9
unctum *Phor.* 2, 2, 25
unguenta *Adel.* 1, 2, 37
unguibus *Eun.* 4, 3, 5
uni *And.* 1, 5, 27
unicam *And.* 1, 1, 73 | 3, 3, 8 *Phor.* 4. 3, 41
unicè *Phor. Pro.* 4
unicum *Heaut.* 1, 1, 28, 41
unicus *Heaut.* 3. 2 29
unis *And* 4, 1, 51
universis *Adel Pro.* 19
universum *Eun.* 2, 1, 18 *Phor.* 1, 1, 11
uniusmodi *Heaut.* 1, 2, 30
uno *And* 1, 1, 18, 69, *Eun.* 1, 2, 39. 42, 98 | 2. 2, 53 | 4, 6, 2 *Phor.* 2. 2, 70 | 3, 1, 6 | 4, 2, 12 | 4, 3. 20 *Hec.* 2, 1, 4
unquam *Eun* 5, 2, 14 | 5, 5, 18 | 5, 6, 2 | 5 9, 74 *Heaut.* 2, 1, 5 | 2, 3. 20 | 3, 2, 48 | 5, 1, 22 | 5, 3. 3 | 5, 4. 1 8 *Adel.* 2, 1, 5. 10 *Phor.* 2, 2, 1 | 3 2. 20 | 4 1, 23 | 5. 8, 29 *Hec* 3. 1. 5 | 3. 3, 21 | 3, 4, 21 | 4, 1, 10 | 4, 4, 19 | 5, 4, 40
unum *And.* 1, 5, 47, 65 | 2, 4, 8 | 3. 2, 25 | 4, 5, 14 *Eun.* 5. 9, 17 54 *Heaut.* 1, 1, 77 *Adel.* 1, 2, 55, 58 | 2, 2, 31 | 3, 1, 16 | 3, 2, 34 | 3, 3, 82 | 4. 2, 51 | 5, 3. 47 *Phor.* 1, 2, 87 | 1. 3 18 | 5. 1, 35, 71 | 5, 7. 11 *Hec.* 4, 1, 55 | 5, 1, 40
unus *And.* 1, 1, 57 | 5, 4, 38 *Eun.* 3, 1, 22 *Hec.* 5, 4. 21
voca *Phor.* 5, 8. 64
vocabo *And* 2, 6, 22
vocabula *Eun.* 2, 2, 21, 33
vocandi *Phor.* 4, 4, 21
vocent *Eun.* 2, 2, 23 *Phor. Prol.* 26
vocare *Adel.* 5, 6, 3
voca *And.* 1, 5, 49
voce *Hec.* 3, 3, 15 *Phor.* 5, 7. 92
vocem *Eun.* 2, 2, 71 *Hec.* 4, 1, 2
vocentur *Eun.* 2 2, 23
voco *Phor.* 5, 8, 63
vocor *Adel* 5, 7, 13
vola *Hec.* 3, 4. 24
volebam *Eun* 2. 3, 46 *Heaut.* 2, 3, 15 *Phor.* 5, 1, 32
volebat *Eun* 3. 1, 15
voles *And* 5, 2, 7 | 5, 6, 12 *Eun.* 3. 2, 31 | 3, 5, 73 *Heaut.* 2, 3, 103 | 4, 3, 27 | 4, 8, 25, 32 *Adel.* 5, 1, 31 *Phor.* 5, 8, 5. 6 *Hec.* 5, 1, 37
volet *Eun.* 5, 2, 50 *Heaut.* 1, 1, 75 | 4, 1, 16 | 5. 9, 38
volgò *Heaut.* 3, 1, 12 | 5, 2. 4 *v.* vulgò
volgus *And.* 3. 4. 4 *Heaut.* 2. 4, 6
volnera *Eun* 4. 7, 9
volo *And.* 1, 1, 2, 138 | 2, 1, 6 | 2, 2, 8 | 2. 3, 14 | 2. 5, 7 | 3. 2. 30 | 3, 3, 18 | 3. 5, 17 | 4. 2, 17 *Eun.* 1, 2, 44 | 3, 2. 39 | 3, 5, 66 | 4, 6. 20 | 5, 2, 73 *Heaut. Prol.* 26 | 1, 1, 54. 110 | 3, 1, 85 | 4, 1, 48 | 4. 5, 41 | 4. 8. 51 | 5, 2, 6 | 5, 4. 4 | 5 5, 22 *Adel.* 1, 2, 59. 74 | 2, 1, 15, 18 | 4. 2, 16 | 5. 8, 23 *Phor.* 1, 3, 76 | 4. 3, 13 | 5, 3, 4, 26, 36 | 5, 7, 57 *bis* *Hec.* 3, 3. 35 | 4, 4, 14, 101 | 5, 1. 27
volt *And* 1, 2, 13 | 2. 2, 26 | 2, 3 1, 51 | 5, 3, 1 | 5, 4. 17 *bis* *Eun.* 3, 3, 23 *Heaut.* 1, 1, 112 | 3, 1, 83 | 2, 1, 2, 3, 53 | 4. 3. 3, | 4. 4, 21 | 4, 8, 6 | 5. 5. 14 *Adel.* 3, 3. 84 | 4, 2, 17 | 5, 8, 33 | 5, 9, 12 *Phor.* 4, 7, 51 | 5, 4, 1 | 5, 6, 3 *Hec.* 4, 1, 45
voltis *Adel.* 3, 4, 59 | 5, 8, 22 *Phor.* 5, 7, 14
voltisse *Phor.* 1, 2, 52
voltu *And.* 1, 1, 92
voltum *Phor.* 1, 4, 33 *Hec.* 3, 3, 9
voltus *Heaut.* 5. 1, 14
voltusque *Phor.* 5. 6, 51
volueram *Heaut.* 4, 8, 26
volueris *Hec.* 4, 1, 15, 31
voluerit *Phor.* 4, 5, 10
volui *And.* 5, 1, 22 *Eun* 3, 2, 5 | *Heaut.* 5, 3, 4 *Phor.* 1. 4, 19 | 4, 3, 46 *Hec.* 5, 1, 19
voluissem *Hec. Prol.* 25
voluisses *Heaut.* 4, 1, 22
voluisti *Eun.* 1, 2, 100 *Heaut.* 4, 1, 25 *Phor.* 1, 3, 17 | 1, 5, 61
voluit *And.* 1, 1, 113 | 5, 6, 8 *Eun.* 4, 1, 10 | 5, 1, 36 *Heaut. Prol.* 11 *Adel.* 5, 6 *Phor Prol.* 19 *Hec.* 2, 1, 40 | 3, 1, 94 | 5, 1, 23
volumus *And.* 4. 5, 84 | 4, 6, 10 *Eun.* 3. 2. 14 *Adel.* 5, 3, 41 *Phor.* 4. 3, 36, 66
volunt *And.* 4, 2, 14 *Eun.* 2. 2, 17 | 4, 3, 12 *Heaut.* 1, 2, 4
voluntas *Phor. Prol.* 29
voluntate *And.* 4. 1, 34 *Heaut.* 5, 4, 2 *Adel* 3. 4 44 *Phor.* 4. 3, 2 | 4, 5, 13
voluntatem *And.* 5, 3, 9
volvo *Eun.* 5, 9, 55
volupe sit *Phor.* 1, 3, 5 *Hec.* 5, 4. 17
voluptates *And.* 5, 5. 4
voluptati *And.* 5. 4, 42 *Heaut.* 1, 1, 19 | 5, 4, 1 *Hec.* 3, 5, 9 | 5. 4, 12
voluptatis *Hec.* 4, 2, 17
voluptatum *Eun.* 5, 9, 4
vorent *Eun.* 5, 4, 17
versus *Adel.* 4, 2, 36
vortam *Hec.* 4. 1, 1
vortant *Adel.* 4, 7, 10 *Phor.* 3, 3. 19 *Hec.* 1. 2, 121
vortat *Adel.* 2, 1, 37 *Heaut.* 5, 1, 73 *Phor.* 4, 3, 73
vortet *Hec.* 4, 4, 42
vostra *Phor.* 1, 4, 47
vostram *And* 4, 4, 5 *Eun.* 4, 7 20 | 5, 4, 2 | 5, 9, 19 *Heaut.* 3. 1 96 *Adel.* 3, 3, 21, 28 | 3, 4, 43 *Phor.* 2, 2, 23 | 5, 1, 31 | 5, 3, 25 *Hec.* 2, 2, 7
vostrarum *Heaut.* 2, 4, 6 *Hec* 2. 1, 43
vostris *Heaut. Prol.* 50
vostrum *Heaut.* 2, 4, 13
vox *Hec.* 3, 1, 58
urat *Eun.* 3, 1, 48
urbanum *Adel.* 1, 1, 17
urbe *Adel.* 5, 8, 26 *Phor.* 3, 2, 32
urbem *Heaut.* 1, 2, 16 *Hec.* 1, 2, 100
urbis *Eun.* 5, 6, 2
ure *Eun.* 2. 2. 43
usi *Phor. Prol.* 32 *Hec.* 3, 4, 9
uſpiam *Adel.* 1, 1, 3, 12
uſquam *And.* 2, 5, 9 | 5, 3, 7 *Eun.* 2. 3, 1 | 5. 9, 62 *Adel.* 2, 1, 7 | 3. 2, 39 | 4, 4, 16 *Hec.* 3, 1, 13
uſu *Eun.* 5, 9. 47 *Heaut.* 2. 1, 9 *Hec.* 4, 1, 33 | 4, 6, 10
uſum *And. Prol.* 14
uſus *And.* 1, 2, 31 *Heaut.* 1, 1, 28, 30 | 3, 2, 42, 45, 46 *Adel.* 3, 3, 76 | 5, 4, 2 | 5, 6, 7 *Phor.* 1, 2, 23 | 3, 2, 20 *Hec. Prol.* 11 | 3, 1, 47 | 5, 4, 30
uta'ſt *Adel. Prol.* 21
utamur *Phor. Prol* 31
utantur *Adel.* 5, 3, 29
utatur *Adel.* 5, 9, 24
utcunque *And.* 4, 4, 15 *Heaut.* 3, 3. 17
utenda *Heaut.* 1, 1, 82
utero *Phor.* 3, 2, 2 *Hec.* 3. 1, 37
uterque *Eun.* 5, 2, 1 | 5, 7, 21 *Phor.* 5, 3, 71 | 5, 6, 40
utetur *Heaut.* 2, 1. 5

uti-

utibile *Phor.* 4, 4, 9
utile *And.* 1, 2, 24 | 4, 6, 16 | 5, 1, 16 *Hec.* 1, 2, 76
utilitatem *Eun.* 2, 3, 17
utilius *Adel.* 5, 9, 24
utin' *Hec.* 1, 1, 9
utinam *And.* 3, 1, 5 | 3, 4, 27 | 4, 5, 12 | 5, 4, 29 *Eun.* 1, 2, 11, 95 | 2, 1, 3 | 4, 3, 12 | 5, 8, 4 *Heaut.* 1, 1, 109 | 3, 1, 21 *Adel.* 3, 4, 7 | 4, 1, 2 | 5, 8, 29 | 5, 9, 15 *Phor.* 1, 3, 5 *Hec.* 3, 2, 19 | 4, 1, 21
utitor *Heaut.* 5, 2, 19 *Hec.* 1, 2, 21
utræque *And.* 1, 5, 52
utram *Heaut.* 2, 3, 85
utramque *Heaut. Prol.* 47 | 3, 1, 31
utramvis *And. Prol.* 10
utramvis autem *Heaut.* 1, 3, 101
utrique *And.* 3, 3, 16 *Heaut.* 2, 4, 14
utrisque *Heaut.* 2, 4, 15
utrum *Eun.* 4, 4, 54 *Heaut.* 5, 5, 14 *Adel.* 2, 1, 41 *Phor.* 4, 3, 54 *Hec.* 3, 5, 15 | 4, 3, 12
utrumque *And.* 2, 5, 5 *Eun.* 1, 2, 41
utrumvis *Hec.* 4, 1, 10
utuntur *Eun.* 1, 2, 88
vulgò *And.* 2, 5, 15 *Heaut.* 3, 2, 38, *v.* volgò
vulgus *v.* volgus
vulnera *v.* volnera
vult *Adel.* 3, 3, 46 *v.* volt
uxor *And.* 1, 3, 11 | 1, 5, 19 | 5, 3, 20 *Heaut.* 4, 1, 9 | 5, 1, 6 *Adel.* 1, 1, 5, 7 | 4, 7, 41 *Phor.* 4, 1, 19 | 4, 4, 19 | 5, 1, 12, 20 *Hec.* 4, 1, 7 | 4, 3, 1 | 4, 4, 44, 73, 87 | 5, 2, 7, 12
uxore *And.* 1, 1, 119 | 1, 5, 39 | 5, 4, 47 *Heaut.* 1, 1, 46 *Phor.* 2, 2, 78 *Hec.* 4, 3, 8 | 4, 4, 10
uxore excidit *And.* 2, 5, 12
uxorem *And. Per.* 3 | 1, 1, 74. 128 | 1, 2, 1, 6, 20 | 1, 5, 4, 8 | 2, 1, 23 | 2, 2, 16, 35 | 2, 3, 2, 14, 21 | 2, 5, 7 | 2, 6, 15, 21 | 3, 2, 39, 47 | 3, 3, 28 | 4, 1, 39 | 4, 5, 42 | 5, 3, 27 | 5 6, 7 *Eun.* 5, 2, 49 *Heaut. Per.* 12 | 3, 3, 43 | 4, 3, 25 | 4, 5, 26 | 4, 8, 6 | 5, 1, 75 | 5, 2, 46 | 5, 5, 12 *Adel. Per.* 9 | 1, 1, 19 | 3, 2, 36 | 4, 5, 62, 65, 66 | 5, 3, 25 | 5, 4, 13 | 5, 7, 6 | 5, 9, 16 *Phor. Per.* 3, 8, 12 | 1, 1, 6 | 1, 2, 65 | 1, 3, 17 | 1, 5, 1 | 4, 3, 46, 53 | 4, 4, 10 | 4, 5, 7 | 5, 2, 11 | 5, 3, 14 | 5, 6, 21 | 5, 7, 11, 31, 43, 44, 66 | 5, 8, 16 *Hec. Per.* 1, 8, 12 | 1, 1, 5 | 1, 2, 25, 41, 60, 71, 99 | 2, 1, 44 | 3, 1, 14, 19, 40 | 3, 2, 6 | 3, 3, 6 | 3, 5, 51, 61 | 4, 1, 42 | 4, 2, 1, 26 | 4, 4, 22, 32, 56, 64, 76 | 5, 1, 18, 19, 26 | 5, 3, 21 | 5, 4, 22
uxorem sævam *Phor.* 5, 1, 18
uxores *Phor.* 5, 1, 28 | 5, 8, 21, 57
uxori *Phor.* 4, 3, 60, 76 | 5, 6, 33 *Hec.* 3, 1, 22
uxoriâ *And.* 5, 1, 10
uxoris *Heaut.* 1, 1, 52 *Adel.* 5, 8, 6 *Phor.* 1, 5, 14 | 4, 3, 75 *Hec.* 1, 2, 92

FINIS.

BINDING SECT. MAR 4 1966

PA
6755
A4
1758

Terentius Afer, Publius
Comoediae sex

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 13 28 04 01 005 2